

E-ISSN:
2147-2971
P-ISSN:
2148-4163

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

YEAR: 15 - NUMBER: 90
SUMMER / 2022

EDITOR
Assoc. Prof. Dr. Serdar BULUT

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Academic Social Science Studies dergisi yılda dört dönem yayın yapan uluslararası hakemli bir dergidir.

Academic Social Science Studies dergisinde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukûki açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları www.jasstudies.com'a aittir.

Yayınlanan yazılar yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir.

Gönderilen yazılar iade edilmez.

The Journal of Academic Social Science Studies, Uluslararası hakemli ve indeksli bir dergidir.

The Journal of Academic Social Science Studies is an international peer-reviewed journal that is published four terms per annum.

Language, science and the law of liability of all the articles published in the Journal of Academic Social Science Studies belong to their authors www.jasstudies.com.

The published articles partially or completely in any way cannot be printed, reproduced without the written permission of the publisher.

Editorial Board is absolutely free whether to publish or not publish all the articles send to journal. Submitted papers will not be returned to the authors.

The Journal of Academic Social Science Studies, is an international peer-reviewed and indexed journal.

e-ISSN: 2147-2971 / p-ISSN: 2148-4163

**Firat University Faculty of Education Turkish Education Department Elazig-
TURKEY**

30 / 06 / 2022

Number: 90 – Summer 2022

*The Journal of Academic Social Science Studies
International Journal of Social Science*

JASSS

*The Journal of Academic
Social Science Studies*

JASSS

International Journal of Social Science

Editor

Dr. Serdar Bulut

E-mail: info@jasstudies.com

Web: <http://www.jasstudies.com/>

Adress: *Firat University Faculty of Education Turkish Education Department Elazig-TURKEY*

The Journal of Academic Social Science Studies

Year: 15 Number: 90 - Summer 2022

ACADEMIC SOCIAL SCIENCE STUDIES

Uluslararası Hakemli Dergi / International Journal of Academic Social Science Studie

Editör / Editor

Dr. Serdar Bulut

Alan Editörleri / Field Editors

Dr. Ahmet AĞCA	Accounting and Finance	Dumlupınar University
Dr. Ali M. BAYRAKTAROĞLU	Photography	Trakya University
Dr. Ayça Can KIRGIZ	Product Management/Marketing	Yeditepe University
Dr. Ayşegül TÜRK	Plastic Arts	Ankara Hacı Bayram Veli University
Dr. Barış TOPTAŞ	Music	Adiyaman University
Dr. Bayram TAY	Social Sciences Education	Ahi Evran University
Dr. Bulat SIBGATOV	Language and Literature	Tatarstan Academy of Sciences-Russia
Dr. Douglas KELLNER	Philosophy	University of California Los Angeles-USA
Dr. Elbrus VELIYEV	Philology	Nakhchivan State University-Azerbaijan
Dr. Erfumiye ERTEKİN	History	Mersin University
Dr. Erkan Turan DEMİREL	Business and Economics	Firat University
Dr. Fatih ÖZEK	Turkish Language and Literature	Firat University
Dr. Fatma Ebru İKİZ	Psychological Counseling and Guidance	Dokuz Eylül University
Dr. Fevzi RENÇBER	Theology	Şirnak University
Dr. Gözde EMEKLİ	Geography	Ege University
Dr. Guzalya KHAZIEVA	Language and Literature	Tatarstan Academy of Sciences-Russia
Dr. H. Sibel ÜNALAN	History of Art	Adnan Menderes University
Dr. Hanife Nalan GENÇ	French Language and Education	Ondokuz Mayıs University
Dr. Hilal Oytun ALTUN	Turkish Studies	Jagiellonian University-Poland
Dr. İbrahim Halil ÇANKAYA	Sociology	Uşak University
Dr. İbrahim ÜNAL	Science Education	İnönü University
Dr. Işıl TANRISEVEN	Primary Education	Mersin University
Dr. Julia BARTHA	Folklore and Ethnography	University of Debrecen-Hungary
Dr. Konrad HIRSCHLER	History	Freie Universität Berlin-Germany
Dr. Kürşat Yusuf AYTAÇ	Physical Education	Adiyaman University
Dr. Lütfiye CENGİZHAN	English Language Teaching	Trakya University
Dr. Mahmut ÖZTÜRK	Painting Job Training	B. A. I. Baysal University
Dr. Mehmet KURUDAYIOĞLU	Turkish Language Teaching	Abant I. Baysal University
Dr. Menent SHUKRIEVA	Philologia	Shumen University-Bulgaria
Dr. Mete Yusuf USTABULUT	Turkish Education	Presidency of The Republic of Turkey
Dr. Mümin DAYAN	Marketing	Arab Emirates University-United Arab Emirates
Dr. Murat SUNKAR	Geography	Firat University
Dr. Mustafa AKDAĞ	Educational Sciences	Erciyes University
Dr. Mustafa ŞENEL	Turkish Language	Kafkas University
Dr. Sabri SİDEKLİ	Education Classroom Teacher	M. Sitki Kocman University
Dr. Şebnem SOYGÜDER	Radio Television/Broadcasting	Ege University
Dr. Seda TAŞ	English Language and Literature	Trakya University
Dr. Sedat CERECİ	Radio Television/Broadcasting	Mustafa Kemal University
Dr. Selim YILMAZ	Linguistics	Marmara University
Dr. Şenay Sezgin NARTGÜN	Educational Sciences	A. İzzet Baysal University
Dr. Soyalp TAMÇELİK	International Relations	Gazi University
Dr. Süleyman KARACELİL	Religious Education	Mustafa Kemal University
Dr. Suzana CANHASI	Linguistics	Universiteti i Prishtinës-Kosovo
Dr. Türkan ERDOĞAN	Sociology	Pamukkale University
Dr. Yusuf GENÇ	Social Work	Sakarya University

Danışma Kurulu / Board of Advisory

Dr. Ahmet BURAN	Firat University
Dr. Alexandre KALACHE	Oxford University
Dr. Erdal ZORBA	Gazi University
Dr. Gloria GUTMAN	Simon Fraser University, Vancouver / Kanada
Dr. Güner GÜLSEVİN	Ege University
Dr. Han-Woo CHOİ	Dışişleri Kore Üniversitesi Araştırmaları / Güney Kore
Dr. Hassan ALİ	Maldivler Ulusal University / Maldivler
Dr. Horst UNBEHAUN	Robert Gordon University, Nürnberg / Almanya
Dr. İlhan GENÇ	Düzce University
Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University
Dr. Jürgen NOWAK	Uygulamalı Bilimler Alice Salomon University / Berlin
Dr. Kim Hyo JOUNG	Dışişleri Busan University Çalışmaları / Güney Kore
Dr. Monika DOHNANSKÁ	Teknoloji, Slovakya Dubnica Enstitüt
Dr. Muammer ÇETİNGÖK	Tennessee Knoxville, ABD University of
Dr. Nurşen ADAK	Akdeniz University
Dr. Özden TEZEL	Eskişehir Osmangazi University
Dr. Remzi OTO	Dicle University
Dr. Ronald A. FELDMAN	Columbia University / ABD
Dr. Shannon MELİDEO	Marymount University, Arlington / ABD
Dr. Woo Duck CHAN	Busan University Yabancı Çalışmaları / Güney Kore

Yayın Kurulu / Editorial Board

Dr. Abdullah ŞAHİN	Çanakkale Onsekiz Mart University
Dr. Bülent Cercis TANRITANIR	Yuzuncu Yil University
Dr. Çavuş ŞAHİN	Çanakkale Onsekiz Mart University
Dr. Faruk ÖZTÜRK	Kilis 7 Aralık University
Dr. Mustafa ÇOLAK	Birleşik Arap Emirlikleri University
Dr. Nadir İLHAN	Ahi Evran University
Dr. Nazmi ÖZEROL	Adiyaman University
Dr. Sevil H. MEHDİYEVA	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Dr. Tarık ÖZCAN	Firat University
Dr. Yücel YÜKSEL	Istanbul University

İndeks Sorumluları / Personsfor Index Process

Dr. Mehmet BAYANSALDUZ	M. Sitki Kocman University
------------------------	----------------------------

Hukuk Danışmanı / Legal Counselar

Av. Gürhan CANPOLAT	Istanbul Barosu Baro Sicili: 25490
---------------------	------------------------------------

Yabancı Dil Uzmanları / Foreign Language Specialist

Dr. Ozan Deniz YALÇINKAYA Dicle University
Lect. Özlem ALADAĞ BAYRAK Trakya University
Lect. Alize CAN Trakya University

Redaktörler / Redactors

Lect. Cihat BIÇAKCI Giresun University
Lect. Mehmet Akif KARA Giresun University
Lect. Osman ALBAYRAK Giresun University

Dış Temsilciler Koordinatörü / General Coordinator of Foreign Editor

Dr. Zafer DANIŞ Sakarya University

Sosyal Paylaşım Ağları Sorumlusu / Social Sharing Nets Principal

Res. Assist. Hasan KIZILDAĞ Ondokuz Mayıs University

Derginin Tarandığı Dizinler / Indexes

- *Directory of Open Access Journal (DOAJ)*
- *CABI Cab Direct*
- *EBSCO*
- *GIGA German Institute of Global and Area Studies*
- *SOBİAD (Sosyal Bilimler Atıf Dizini)*
- *ROAD (Directory of Open Access Scholarly Resources)*
- *Base Biefeld Academic Search Engine*
- *EZB (EZB Electronic Journals Library)*
- *OpenAIRE*
- *Ulricsweb*
- *Microsoft Academic*
- *Europub*
- *ROOTINDEXING*
- *Scilit*
- *MLA Index*
- *Mendeley*
- *Index Copernicus - ICI World of Journals*
- *OAJI (Open Academic Journals Index)*
- *DRJI*
- *ESJI (Eurasian Journal Index)*
- *SHERPA/ROMEO*
- *Academic Keys*
- *TEİ (Türk Eğitim İndeksi)*
- *İSAM*
- *Sparc Indexing*
- *Scientific Indexing Services*
- *Journal Index*
- *Akademik Dizin (Akademik Türk Dergileri İndeksi)*
- *MIAR (Information Matrix For The Analysis of Journals)*
- *Infobase Index*
- *Systematic Impact Factor*
- *Scholar Article Journal Index*
- *Research Bible*
- *ASOS*
- *ARASTIRMAX*
- *Journal Seek*
- *Advanced Science Index*
- *Acar İndeks*
- *Science Library Index*
- *Genamics*
- *CyberLeninka*
- *OUCI (Open Ukrainian Citation Index)*
- *US Library of Congress*
- *Chronos Hub*
- *Naver Academic*
- *Baidu Scholar*
- *ASI (Advanced Scientific Indexing)*
- *British Library*
- *TIB – Leibniz Information Centre for Science and Technology and University Library*
- *World Wide Science*
- *WorldCat*
- *Stanford Libraries*
- *Glasgow Caledonian University Sir Alex Ferguson Library*
- *University of Huddersfield*
- *London School of Economics and Political Science*
- *Robert Gordon University Aberdeen*
- *University of Birmingham*
- *University of York Yorsearch*
- *Royal Holloway University of London*
- *Newcastle University Library*
- *Northumbria University Library*
- *Edingburg Napier University Library*
- *Sheffield Hallam University Library Gateway*
- *University of Strathclyde Glasgow Library*
- *University of Bath*
- *University of California Riverside*
- *University of College London Library*
- *Imperial College of London*
- *University of Sheffield Star Plus*
- *University of Edinburg DiscoverEd*
- *University of Surrey Surrey Search*
- *MetSearch*
- *ExLibris*
- *The National Library of Wales*
- *London School of Hygiene and Tropical Medicine*
- *University of Westminster Library*
- *Bangor University Library and Archives*
- *Linguistic Bibliography Online*
- *Locate*
- *Semantic Scholar*
- *Mir@bel*

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

EĞİTİM BİLİMLERİ, FEN BİLİMLERİ, MATEMATİK VE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME / EDUCATIONAL SCIENCES, SCIENCES, MATHEMATICS AND TEACHER TRAINING

Hatice Kadioğlu Ateş

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çatışma Yönetimi Stratejisinin İncelenmesi - *Investigation of
Preschool Teachers' Conflict Management Strategy* 1-22

Şehide Kılınç, Mehmet Akif Sözer

**Kültüre Duyarlı Farklılaştırılmış Öğretim Yaklaşımının Öğrencilerin Empati Becerilerine
Etkisi** - *The Effect of Culturally Responsive Differentiated Instruction Approach on Students' Empathy
Skills* 23-50

Orhun Kaptan, Mithat Korumaz, İrem Uçar

**What do Schools Sell? The Neoliberal Transformation of Public Schools' Institutional Identities -
Okullar ne Satıyor? Devlet Okullarının Kurumsal Kimliklerinin Neoliberal Dönüşümü** 51-66

FİLOLOJİ / PHILOLOGY

Hüseyin Kürşat Türkan, Ayşe Gültutan

Sosyo-Kültürel Bağlamda Geleneksel Mahalle Fırıncılığı: Eski Antakya Örneği - *Traditional
Neighborhood Bakery in Socio-Cultural Context: The Example of Antakya* 67-82

Mustafa Güleç

Codeswitching as a Language Contact Phenomenon - *Dil Etkileşimi Olgusu Olarak Dil
Değiştirme* 83-96

Seher Özsert

Painting The Feminist Story Through Imagery in Charlotte Perkins Gilman's The Yellow Wallpaper - *Charlotte Perkins Gilman'ın Sarı Duvar Kağıdı Eserinde İmgeleme Aracılığıyla Feminist Öykünün Resmedilmesi* 97-108

GÜZEL SANATLAR / FINE ARTS

Kaya Kılıç

Klarnet İcracılarının Duruş Bozukluğu Üzerine İnceleme ve Potansiyel Sakatlıkların Önüne Geçilmesi İçin Tavsiyeler - *Recommendations for Examining the Posture Disorder of Clarinet Players and Prevention of Potential Injury* 109-122

Mehmet Ali Genç

Görsel Sanatlarda Özel Yetenekli Bireylerin Eğitim Müfredatı ve Uygulama Süreci - *Education Curriculum and Implementation Process of Individuals with Special Talent in Visual Arts* 123-138

Vildan Bağcı

Knitted Women Outerwear Industry Design and Marketing Opinions - *Örme Kadın Dış Giyim Sektörü Tasarım ve Pazarlama Görüşleri* 139-148

Fatma Ceyda Çınardal, Yakup Açar

Kültürel Bellek Olgusu Ninnilerin Müzikal Analizi: Kars ve Ardahan Ninnileri - *Musical Analysis of Cultural Memory Phenomenon Lullabies: Kars and Ardahan Lullabies* 149-168

Hülya Demir

Metaverse Ağında Sanat ve Tasarım: Kullanıcı Arayüzü Tasarımı ve Kullanıcı Deneyimi Tasarımı - *Art and Design on the Metaverse Network: User Interface Design (UI) and User Experience Design (UX)* 169-182

Gültekin Akengin, Sibel Kurtoğlu

Günümüz Sanat Anlayışında Dokuma Sanatının Disiplinlerarası Dönüşümü - *Interdisciplinary Transformation of Weaving Art in Today's Sense of Art* 183-196

FİLOLOJİ / PHILOLOGY

Kübra Özdemir

Examining Strategic Competence and Pragmatic Competence of EFL Learners Through Simulation Activities - İngilizceyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Stratejik ve Pragmatik Yetkinliklerinin Simülasyon Aktiviteleri Yoluyla İncelenmesi 197-206

İLÂHİYAT / THEOLOGY

İsmail Demir

The Place Religious Education in the Digitalized World - Dijitalleşen Dünyada Din Eğitiminin Yeri 207-216

Mehmet Çalışkan

Asr Suresi Üzerine Bazı Mülahazalar - Some References On Sure Asr 217-226

MİMARLIK, PLANLAMA VE TASARIM / ARCHITECTURE, PLANNING AND DESIGN

Server Funda Kerestecioğlu, Sacide Akın

İstanbul'da Üst Ölçekli Planlarda Turizm Alanlarının Değişiminin Kente Etkisi: Kültür Alanları - The Effect of the Change in Tourism Areas of Upper Scale Plans in Istanbul on the City: Cultural Areas 227-252

Ahmet Şadi Ardatürk

Mekân Temsilinde Yeni Bir Açılım; Otonom Araçlar - A New Expansion in Representation of Space; Autonomous Vehicles 253-268

Ömer Faruk Bayram, Feride Önal

A New Model in the Ottoman Empire: Ethos of Protestant Missionary College Campuses – Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeni Bir Model: Protestan Misyoner Kolejleri Yerleşke Kültürü 269-296

Esra Özdil, Nur Urfalıoğlu

Konya Tarihi Kent Merkezindeki Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme - An Evaluation on Urban Transformation Practices in Historical City Center of Konya 297-323

SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER /
SOCIAL, HUMAN AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Ali Ekber Gülersoy, Nevzat Gümüş, Rahime Özkan, Ramazan Emre Koçak, Hasan Civil, Hakan Aydemir

Çevre Eğitiminde Okul Proje Uygulamalarının Yeri ve Önemi: 26 Ağustos Ortaokulu (Konak, İzmir) Örneği - *The Place and Importance of School Project Applications in Environmental Education: Example of 26 Ağustos Secondary School (Konak, İzmir)* 325-346

Faruk Kaya

Kur'ân ve Coğrafya 'da Dağların Yeri, Önemi ve Bakış Açılarının Analizi - *Analysis of the Place, Importance and Perspectives of Mountains in the Qur'an and Geography* 347-364

Yaşar Özüçetin, Ayşe Yılmaz

Tarihçi Arnold Toynbee ve Toynbee'nin Türkiye Seyahati Sonrası Türkiye'ye Yönelik Değerlendirmeleri (1949) - *Historian Toynbee and the Assessment Oriented Turkey Following the Travel of Turkey of Toynbee (1949)* 365-382

Demirali Yaşar Ergin, Emel Gönenç Güler

The Role of Handicrafts and Antiques Markets in Sustainable Tourism Destination: A Needs Analysis of Edirne - *Destinasyon Markalaşmasında El Sanatları ve Antika Pazarlarının Rolü: Edirne İçin Bir İhtiyaç Analizi* 383-402

Elif Eroğlu Hall, Nurdan Sevim, Gulhan Sabah Najmaldın

Country of Origin Effect in Consumers Purchase of Turkish Products: The Case of Iraq-Kirkuk - *Tüketicilerin Türk Ürünleri Satın Alımında Menşe Ülke Etkisi: Irak-Kerkük Örneği* 403-420

Mustafa Tuna, Erol Demir

Yerel Yönetim Sistemi İçinde Belediyelerin Stratejik Yönetim Kültürü Oluşturma Çalışmaları - *Municipalities Efforts to Constitute Strategic Management Culture Within Local Government System* 421-444

Muhammed Oral

Türkiye Elektrik Enerjisi Piyasasının Kamu ve Özel Sektör Çerçevesinde Değerlendirilmesi
- *Evaluation of the Turkish Electricity Energy Market Within the Framework of the Public and Private Sectors* 445-458

Belgin Liman

Annelerin Problem Davranışlarla Başa Çıkmaya İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Nitel Bir Çalışma - *Evaluation of Mothers' Views on Coping with Problem Behaviors: A Qualitative Study* 459-476

Ebru Oskaloğlu, Kahraman Çatı

Araştırma ve Aday Araştırma Üniversitelerinin Stratejik Planlarının İncelenmesi - *Investigation of Strategic Plans of Research and Candidate Research Universities* 477-500

Engin Kaban, Erol Sungur

Cumhuriyet Dönemi Of Yöresinin Toplumsal Hayatında Medreseler - *Madrasahs in the Social Life of Of Region in the Republican Period* 501-520

Şükrü Mete Tepegöz, Mine Genç, Muhammed Işık

G20 Üyesi Ülkelerin İşsizlik Oranlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi - *Analysis of the Factors Affecting the Unemployment Rates of G20 Countries* 521-536

Anıl Can Kırık, Pınar Tunçsav, Sedat Asil, Selin Merve Ağca, Zafer Önder

Sürekli Eğitim ve Gelişim Merkezli İşletme Yönetimi: LC Waikiki Sertifika Programı Örneği - *Business Management With Continuing Training And Development Center: Case of LC Waikiki Certificate Program* 537-550

Ebubekir Türkmen

Tüketicilerin Fiberoptik İnternet Tercihleri - *Fiber optic Internet Preferences of Consumers* 551-564

Emine Koçak, Esengül Doğru

Coğrafi İşaretli Ürünler Kapsamında Beypazarı Yöresel Ürünlerinin Türk Patent ve Marka Kurumu Tescil Mevzuatınca Değerlendirilmesi - *Evaluation of Beypazarı Regional Products Within the Scope of Geographical Marked Products By Turkish Patent and Trademark Institution Registration Legislation* 565-586

Yusuf Aydın

The Economic Role of Nonprofit Organizations and the Growing Importance of Individual Giving - *Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Ekonomik Rolü ve Bireysel Bağışların Artan Önemi* 587-596

SPOR BİLİMLERİ / SPORTS SCIENCES

Uğur Aktaş, Kürşad Han Dönmez, Mustafa Kaya

İmgeleme Uygulamalarının Elit Boksörlerde Başarı Motivasyonlarına Olan Etkisinin İncelenmesi
- *Investigation of the Impact of Imaging Applications on Success Motivations in Elite Boxers* 597-617

Editörden;

Merhaba;

The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS) dergisinin 2022 yılı Yaz sayısı ile karşınızda olmanın mutluluğunu yaşadığımızı bilmenizi isteriz. Yoğun bir makale başvurusu bulunmasına rağmen editöryel ekip ve hakemlerimizin gayretleri sonucunda makale yayın süreçlerinin çok uzamadığını düşünüyoruz.

Yayınlanan makalelerin öğrenme ve öğretme sürecinde tüm akademisyenlere faydalı olmasını umuyoruz. Derginin hem elektronik hem de basılı ortamda yayınlanması sürecinde katkı sağlayan, yol gösteren, bakış açısı kazandıran herkese teşekkür ediyorum.

Yeni bir sayıda görüşmek dileğiyle...

Doç. Dr. Serdar Bulut
Editor of JASSS

From the Editor;

Hello;

We want you to know that we have the happiness of being with you with a year 2022 Summer issue of The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS). Despite the presence of an intense article application, we think that the editorial team and the referees put great efforts to shorten the publishing processes.

We hope that the published articles will be useful to all academicians in the process of learning and teaching. I would like to thank everyone who contributed, guided, and provide perspective in the process of publishing of the journal in both electronic and printed media.

Hope to see you in a new issue...

Assoc. Prof. Dr. Serdar Bulut
Editor of JASSS

YAYIM VE YAZIM KURALLARI

Genel İlkeler

1. *Jasss (The Journal of Academic Social Science Studies)*, uluslararası hakemli bir dergi olup yayın yeri Elazığ-Türkiye'dir. Yılda 4 (dört) sayı olarak yayımlanır. Gerekli durumlarda bu sayıların dışında özel sayılar ve ek sayılar yayımlayabilir.

2. *Jasss (The Journal of Academic Social Science Studies)*, Eğitim Bilimlerinin tüm alanları, İlahiyat, İktisadi ve İdari Bilimler Alanı, Resim, Müzik, Beden Eğitimi, Tarih, Sanat Tarihi, Coğrafya, Dilbilim, Edebiyat gibi sosyal bilimlerin tüm alanlarıyla ilgili bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazıları vb. çalışmalarını yayımlayan akademik bir dergidir.

3. Bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazılarının dergi sistemine eklenmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazı hakem sürecine gönderilir.

4. *Jasss (The Journal of Academic Social Science Studies)* gönderilen yazıların bütün telif hakları dergiye ait olup, JASSS dergisinden izin alınmaksızın başka bir yerde yayınlanamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Ayrıca yazılardan doğabilecek herhangi bir yasal sorumluluk yazarlarına aittir. Editöryel ekip yazı üzerinde istediği değişikliği yapma hakkına sahiptir.

5. *Jasss'ın (The Journal of Academic Social Science Studies)* yayın dili Fransızca, Türkçe, İngilizce, Rusça ve Almancadır. Ancak gerektiği takdirde diğer dillerde de yazı kabul edilebilir.

6. Makalenin başında en az 200 kelimeden oluşan Türkçe (özet) ve İngilizce (Abstract), 5 kelimelik Türkçe (Anahtar Kelimeler) ve İngilizce (Key Words); Türkçe ve İngilizce başlığa yer verilmelidir. Bu şartları yerine getirmeyen yazılar hakem sürecini tamamlasalar bile yayımlanmazlar.

7. *Jasss'a (The Journal of Academic Social Science Studies)* gönderilen yazılar hakem sürecine gireceği için, sisteme eklenen yazıların içine isim veya yazarın kimliğini deşifre edici bilgiler konulmamalıdır. Makalenin hakem süreci tamamlandıktan sonra yazar veya yazarlar ile ilgili bilgiler makaleye editör tarafından eklenecektir.

8. *Jasss'ta (The Journal of Academic Social Science Studies)* makale sisteme yazar tarafından yüklendikten sonra aşağıdaki süreçler gerçekleşmektedir. Yüklenen makale editör/editör yardımcıları tarafından yayım ve yazım kurallarına uygunluk kontrolü yapılmaktadır. Editör onayı tamamlandıktan sonra yazı hakemlere yönlendirilmektedir. Editör onayından geçen her makale için dört hakem atanmaktadır. Bu hakemlerden biri yabancı dil özet hakemi, biri yazım ve kaynakça kontrol hakemi iken diğer iki hakem ise ilgili anabilim dalında uzman akademisyenlerden oluşmaktadır. Yazar kendi ana sayfasından makalesinin hakem sürecini takip etmelidir.

9. *Jasss'ta (The Journal of Academic Social Science Studies)* makaleler, e-posta adresi ve parolayla girilen kişisel sayfadan gönderildikten sonra, aynı sistemden makalelerin hakem süreci takip edilebilir. Bu aşamadan sonra, düzeltmelerin yapılması için, bütün hakemlerden (1 yabancı dil, 1 yazım ve kaynakça kontrol ve 2 alan hakemi) raporların gelmesi beklenmelidir. Çünkü yazarlar, sisteme bir kez düzeltme ekleyebilmektedirler. Bir hakemin istediği

düzeltilmeyi yapıp yazı sisteme eklendiğinde, sonraki aşamada ikinci bir hakemin de düzeltme istemesi durumunda istenen düzeltmeler yapılamayacaktır.

10. Dergi sistemine eklenen yazılar daha önce başka bir yerde yayımlanmış olmamalıdır. Sempozyum bildirileri ise, durumun makale içinde belirtilmesiyle yayınlanabilir.

11. Metnin sonunda **KAYNAKÇA** başlığı altında atıf yapılan eserler, yazar soyadı sırasına göre yazar soyadı büyük adı küçük yazılmış bir şekilde düzenlenmelidir.

12. *Jasss'a (The Journal of Academic Social Science Studies)* yazar veya hakem olarak üye olunurken istenilen bütün bilgiler eksiksiz olarak doldurulmalıdır. Özgeçmiş başlığında yazarın/hakemin çalışma ve ilgi alanları sıralanmalıdır. Anabilim dalı başlığında ise önce anabilim dalı sonra da bilim dalı yazılmalıdır. Örn: İşletme/Yönetim ve Organizasyon; Türk Dili ve Edebiyatı/Yeni Türk Dili.

13. *Jasss (The Journal of Academic Social Science Studies)*, % 15'in üzerinde intihal oranına sahip olan makaleleri yazarlarına iade etmektedir.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çatışma Yönetimi Stratejisinin İncelenmesi* *

Doç. Dr. Hatice Kadioğlu Ateş

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6916-1257>

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, İstanbul – TÜRKİYE

Elif Kalfa

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6618-3853>

Öğretmen / TOKİ Fulya Anaokulu, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 26.12.2021

Kabul: 28.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Okul Öncesi Öğretmenleri

Çatışma

Çatışma Yönetimi Stratejileri

Araştırma Makalesi

*Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makalenin verileri 2020 öncesi toplandığından ULAKBİM TR DİZİN kararına göre etik kurul onayı gerekmemektedir.

*Bu makale, 1. yazar Doç. Dr. Hatice Kadioğlu Ateş danışmanlığında, 2. yazar Elif Kalfa tarafından İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanan Yüksek Lisans tez çalışmasının bir bölümünden üretilmiştir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.55638>

Öz

Bu çalışma; İstanbul İli, Küçükçekmece ilçesi sınırları içerisinde bulunan okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejilerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yaş, medeni durum, öğrenim durumu, okul türü, çalışılan okuldaki öğretmen sayısı, görev süresi, mesleki kıdem değişkenleri açısından öğretmenlerin çatışma yönetimi stratejileri incelenmiştir. Çalışma, tarama modelinde desenlenmiştir. Bu araştırmanın örneklemini, 2017-2018 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde görevli olan 230 tane okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla "Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçekteki her bir maddede yer alan davranışın görülme sıklığını belirlemek için beşli likert tipi bir ölçek kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, SPSS for Windows istatistiksel paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada verilerin analizinde frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Tukey testi yapılmıştır. Araştırma verilerinin analizi sonucunda; okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ile öğrenim durumu ve öğretmen sayısı değişkenleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ön lisans mezunu öğretmenler, lisans ve üzeri mezunu öğretmenlere göre çatışma yönetimi stratejilerinden kaçınma, uzlaşma ve uyma stratejilerini daha fazla kullanmaktadır. Okul öncesi öğretmenleri bütünleştirme stratejilerini her zaman, kaçınma stratejilerini bazen, uzlaşma stratejilerini sık sık, hükmetme stratejilerini bazen ve uyma stratejilerini sık sık kullandıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Çalışılan okuldaki öğretmen sayısı 1-10 arası olan öğretmenlerin, 26-30 olan öğretmenlere göre çatışma yönetimi stratejilerinden kaçınma ve uyma stratejilerini daha fazla kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kadioğlu Ateş, H. ve Kalfa, E. (2022). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çatışma Yönetimi Stratejisinin İncelenmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 1-22.

Investigation of Preschool Teachers' Conflict Management Strategy **

Assoc. Prof. Dr. Hatice Kadioğlu Ateş
Istanbul Sabahattin Zaim University, Faculty of Education, Department of Classroom Teaching,
Istanbul – TURKEY

Elif Kalfa
Teacher / TOKİ Fulya Preschool, National Education of Ministry, Istanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 26.12.2021

Accepted: 28.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Preschool Teachers

Conflict

Conflict Management Strategies

Research Article

* This article was checked by Intihal.net.
This article is under the Creative Commons license. Since the data of this article were collected before 2020, ethical committee approval is not required according to the decision of ULAKBİM TR DİZİN.

* This study was derived from a part of the master's thesis prepared by Elif Kalfa under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Hatice Kadioğlu Ateş at Istanbul Sabahattin Zaim University Social Sciences Institute.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.55638>

Abstract

This work; This study was conducted to examine the conflict management strategies of preschool teachers in the Küçükçekmece district of Istanbul. In the study, teachers' conflict management strategies were examined in terms of age, marital status, education level, school type, number of teachers in the school, tenure, and professional seniority. The study was patterned in the scanning model. The sample of this research consists of 230 preschool teachers working in Küçükçekmece district of Istanbul province in the 2017-2018 academic year. "Conflict Management Strategies Scale" was used to collect data in the research. A five-point Likert type scale was used to determine the frequency of the behavior in each item in the scale. The data obtained in the research were analyzed using the SPSS for Windows statistical package program. In the analysis of the data, frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, one-way analysis of variance (ANOVA) and Tukey test were used. As a result of the analysis of the research data; Significant differences were found between the conflict management strategies of preschool teachers and the variables of educational status and number of teachers. Teachers with an associate degree use avoidance, compromise and compliance strategies more than teachers with a bachelor's degree or higher. Preschool teachers stated that they always use integrating strategies, avoidance strategies sometimes, compromise strategies often, domination strategies sometimes, and compliance strategies often. It has been concluded that the teachers with 1-10 teachers in the school they work in use the avoidance and compliance strategies more than the teachers with 26-30 conflict management strategies.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi incelendiğinde genç kuşakların toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yetiştirilmeleri insanın temel uğraşlarından biri olmuştur. Başlarda aile veya kabile büyüklerinin verdiği eğitimle gerçekleştirilen bu durum, işbölümü artıp uygarlık geliştikçe yerini okulda eğitime bırakmıştır. Bireysel eğitimden okulda eğitime geçiş de öğretmenleri eğitim öğretimi gerçekleştirecek özel insanlar olarak ortaya çıkarmıştır (Okday, 2012:123). Eğitim sistemi ve onun uygulama merkezi olan okulun toplumsal görevi kişileri, toplum içinde alacağı rollere göre bilgi ve beceri, düşünce zenginliği bakımından geleceğe ve hayata hazırlamaktır. Okul, sosyalleşme ve kültürel sistemin beşiğidir. Büyük beklentiler ve heyecanla okula başlayan çocuğun ilk tanıdığı kişiler öğretmenlerdir. Okuldaki öğretim sürecinde çocukların duygusal özellikleri ve kişisel yetilerinin yanı sıra öğretmenin bilgisi, becerisi ve öğrenciyle arasındaki duygusal-sosyal iletişimin rolü çok büyüktür (Dereci, 2012:5).

Eğitim, anne babaların çocuklarıyla ilişkilerinde iyi bir denge yakalayabilmesidir (Kandır, 2014:12). Hayatın ilk yılları insanın gelecekteki davranışlarını yönlendiren, biçimlendiren temellerin atıldığı bir dönemdir (Gökçen, 2014:5). Çocukları hayata hazırlayan aileler ve öğretmenler “davranış mühendisi” eğitimci olarak her yaştaki çocuğun gelişimsel özelliklerine duyarlı olmalıdırlar (Aydın, 2012:13-14). Öğretmenlik gelecek nesilleri yetiştirme görevini üstlenmiş, fedakar bireylerce icra edilen kutsal bir meslektir (Kadioğlu Ateş ve Kadioğlu, 2018).

Okul öncesi eğitim 0-6 yaş çocukların çok yönlü gelişimlerinin (beden, zihin, yaratıcılık, duygu ve sosyal gelişim) bir bütün olarak desteklenerek sahip oldukları kapasiteyi en üst düzeyde kullanmalarına yardım eden, onları bir üst eğitim kurumuna hazırlayan eğitim dönemidir (Polat-Unutkan, 2012:27). Okul öncesi ve ilköğretim yılları öğrencinin öğrenmeye açıklığı, dünyayı tanıma merakının çok yoğun olduğu ilk yıllar olduğundan öğretmen bireyin şekillenmesinde derin ve kalıcı izler bırakmaktadır (Aslan, 2012:78).

Erken çocukluk; gelişimin en hızlı olduğu, kişiliğin temellerinin atıldığı, çocuğun yakın çevresinden en çok etkilendiği ve her türlü öğrenmeye açık olduğu bir dönemi içerir (Kabaklı Çimen, 2016:99).

Öğretmenlik uzmanlık gerektiren bir meslektir. Öğretmen adaylarına iyi öğretmenlik becerilerinin kazandırılması oldukça önemlidir. Her öğretmen adayı kendi branşıyla alakalı bilgi ve becerilere sahip olarak yetiştirilmelidir. Özellikle okul öncesi öğretmenliği bu konuda ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü çocukların eğitim-öğretimleri ile ilgili temellerin atıldığı, en temel bilgi ve becerilerin kazandırıldığı, sonraki eğitim hayatlarının şekillendiği dönem okul öncesi eğitim dönemidir. Bu dönemde; bilinçli, sağlıklı, mesleki yeterliliği iyi olan bir okul öncesi öğretmenin yetiştirdiği öğrenciler ile hem alanıyla ilgili hem de öğretmenlik becerileri ile ilgili yeterliliği az olan bir okul öncesi öğretmenin yetiştirdiği öğrenciler arasında ciddi farklılıklar olacağı beklenen bir durumdur (Kanbay Ak, Yıldırım ve Kadioğlu Ateş, 2016).

Çatışma örgütsel yaşamın önemli bir parçasıdır. Eğitim örgütlerinin sık sık karşılaştığı bir durum olan çatışma eğitim yöneticilerinin aynı zamanda öğretmenlerin zamanını ve enerjilerini tüketmektedir. Bu çalışma ile okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri incelenecek olup çeşitli değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği araştırılacaktır. Yurt içinde yapılan çalışmalara bakıldığında okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejilerini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu sebeple araştırmanın bu alanda sadece okul öncesi öğretmenleri ile yapılan ilk çalışma olacağı ve yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca elde edilecek sonuçların, okul öncesi öğretmenlerinin çatışmayı yönetmeye ilişkin bilgi ve becerilerin kazandırılmasına yönelik eğitimlerin hazırlanmasında önemli bir işleve sahip olacağı düşünülmektedir.

Çatışma kavramı olarak düşünüldüğünde sadece geçmiş yaşantılarda kişilerarası ilişkilerin bozulması, düşmanca tavırların sergilenmesi ve kavgaların ortaya çıkması gibi olumsuz sonuçları olan

deneyimler olarak bellekte kalmaktadır. Olumsuz ve uzak durulması gereken bir durum olarak görülmektedir. Çatışma kavramı bireysel farklılıkların bulunduğu ve bireylerin iletişim ve etkileşim içinde olduğu sürece var olmaya devam edecektir. İnsanın var olduğu her ortamda bulunduğu göre çatışma durumlarından yarar sağlanmaya çalışılarak yapıcı sonuçlar elde edilmesi için çabalanması gerekmektedir (Karip, 2013:3).

Hızla gelişen ve küreselleşen dünyada kendisini geleceğe taşıyabilme mücadelesi içinde yer alan ülkelerin varlığını koruyabilmesi o ülkede nitelikli insan gücünün yetiştirilmesine bağlıdır. Nitelikli insan gücünün yetiştirilebilmesi ise ancak eğitim ile meydana gelmektedir. Bu yüzden de nitelikli kurumlar olması gerekmektedir (Topluer, 2008:1). Kurumların niteliği hususunda işgörenlerin çatışma yönetimi stratejilerini kullanma durumları öne çıkan önemli bir husustur.

Örgütler arasında eğitim örgütleri, girdisi ve çıktısının insan olması ile diğer örgütlerden ayrılmaktadır. Bu yüzden çatışma, eğitim örgütlerin için kaçınılmaz bir durum olmaktadır (Özgan, 2006s:2).

Çatışmalar örgütün amaçları doğrultusunda yönetildiği takdirde, örgüte çeşitlilik ve yeni düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayarak örgütün güçlenmesini sağlamaktadır (Casiadi, 2017). Bir toplumda eğitim örgütlerinin işlevini yerine getirebilmesi, örgüt üyelerinin etkililiğine bağlıdır. Okul sisteminin önemli bir parçası olan öğretmenler öğrenme ortamındaki bir yöneticidir (Özgan, 2006 s:3). Öğretmenler okul çatısı altında gerek okulun amaçlarını gerçekleştirmek gerekse kendi kişisel ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamak için çevresinde yer alan bireyler ile sürekli iletişim içinde olmak durumundadır (Kayhan, 2014:1). Bir çatışma durumu ile karşı karşıya gelindiğinde öncelikle çatışmanın teşhis edilmesi gerekmektedir. Bu durumda da tarafların uygun çatışma içinde uygun bir yaklaşım içinde bulunulup bulunulmadığı tespit edilmelidir. Birbirinden farklı sebeplerle ortaya çıkan çatışmalar farklı müdahaleleri gerektirmektedir. Uygun bir yaklaşım ile müdahale edilen çatışmaların örgütte sağlıklı bir düzeyde var olması sağlanır (Karip, 2013:44).

Çatışmanın dinamik bir süreç olması ve her zaman varlığını sürdüreceği gerçeğini göz önünde bulundurarak bu sürecin birey ve örgüt üzerinde nasıl fonksiyonel hale getirilebileceği üzerinde yoğunlaşmak gerekmektedir (Kapıcı, 2015:3). Çatışma, bireyler veya gruplar arasındaki farklılıklardan kaynaklanan çeşitli anlaşmazlık durumu olan sosyal bir olgudur. (Koçel, 1998:395). Çatışma Yönetimi, örgüt içindeki bireyler ya da gruplar arasında ortaya çıkan çatışma durumunu kontrol altına alarak, taraflar arasındaki anlaşmazlık ve huzursuzluğun örgüt yararına sonuçlanacak şekilde yönlendirilmesidir (Hampton, Summer ve Webber, 1982'den akt. Akkirman, 1998:3). Çatışma Yönetimi Stratejisi, çatışma durumlarında bireylerin belirli davranış modelleri doğrultusunda kendilerini ifade etme eğilimleridir (Gümüşeli, 1994:22).

Literatür incelendiğinde çatışma olgusuna ilişkin yapılan pek çok çalışmaya rastlanılmıştır. Akgül (2011) araştırmasında öğretmenlerin duygusal zeka düzeyleri farklılaştıkça çatışma yönetimi stratejilerinin tercihinde değişim olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Uysal (2012), resmi ve özel ilköğretim okulu öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejilerini saptamayı amaçlamıştır. Koç (2016), öğretmenlerin çatışmada kullandıkları yönetim stratejisinin belirlemede demografik özellikleri ne düzeyde etkili olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Özgan (2006), ilköğretim okulu öğretmenlerinin kişisel değişkenler ile çatışma yönetimi stratejileri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Gümüşeli (1994), müdürlerin öğretmenler ile aralarında çıkan çatışmaları yönetmede kullandıkları stilleri belirlemeyi amaçlamıştır. Sungur (2008), "Eskişehir İli Yenikent Eğitim Bölgesi İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Çatışma Yönetimi Yaklaşımları" konulu araştırmasında ilköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin çatışma yönetimi yaklaşımlarına ilişkin algıları ile bu algılarının demografik özelliklere göre farklılık olup olmadığını saptamayı amaçlamıştır. Vatanserver

Bayraktar ve Yılmaz (2016), sınıf öğretmenlerinin çatışma çözme becerileri ile stresle başa çıkma becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

Alanyazında yapılan araştırmalardan farklı olarak çalışma okul öncesi öğretmenleriyle yapılmıştır. Ulaşılan örneklem grubu olarak bakıldığında bu alanda bu nicel sayıya kavuşmak zordur. İstanbul gibi Türkiye mozağını yansıtan bir metropol şehirde yapılması çalışmanın önemini arttırmaktadır. Erken çocukluk döneminin insan üzerindeki önemi, etkisi, değeri düşünüldüğünde örgütlerdeki çatışmanın okul öncesi öğretmenleri tarafından ele alınmış olması cidden elzemdir. Çalışmanın alanyazına katkı sağlayıp sonraki araştırmalara kaynak olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma Problemi

Bu araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Bu doğrultuda aşağıda yer verilen sorulara cevap aranmıştır:

1. Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri hangi düzeydedir?
2. Okul öncesi öğretmenleri çatışma yönetimi stratejileri yaş değişkeni bakımından anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Okul öncesi öğretmenleri çatışma yönetimi stratejileri medeni durum değişkeni bakımından anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Okul öncesi öğretmenleri çatışma yönetimi stratejileri öğrenim durumu değişkeni bakımından anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Okul öncesi öğretmenleri çatışma yönetimi stratejileri çalışılan okul öncesi eğitim kurumu türü değişkeni bakımından anlamlı farklılık göstermekte midir?
6. Okul öncesi öğretmenleri çatışma yönetimi stratejileri çalışılan okuldaki öğretmen sayısı değişkeni bakımından anlamlı farklılık göstermekte midir?
7. Okul öncesi öğretmenleri çatışma yönetimi stratejileri çalışılan okuldaki görev süresi değişkeni bakımından anlamlı farklılık göstermekte midir?
8. Okul öncesi öğretmenleri çatışma yönetimi stratejileri mesleki kıdem değişkeni bakımından anlamlı farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejilerine ilişkin görüşleri tarama modelinde incelenmiştir. Bu araştırma tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Tarama modeli araştırma konusuna ilişkin evreni temsil edebilecek sayıda bireye yer verilen örneklem grubunun bakış açılarının veya düşüncelerinin belirlenmesine yönelik verilerin toplandığı araştırma sürecidir (Büyüköztürk, 2011).

Tarama modeli, geçmişte ya da hala var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Araştırma konusu olan nesne veya bireyi değiştirme çabası gösterilmez, nesne veya bireyin tanımlanması kendi koşulları içinde, olduğu gibi yapılmaya çalışılır. (Karasar, 2003).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde bulunan devlet ve özel okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapmakta olan okul öncesi öğretmenlerinden oluşmaktadır.

Bu evren için seçkisiz olarak (random) belirli sayıda okul öncesi eğitim kurumu alınacak ve örneklem grubu oluşturulacaktır. Araştırmadaki örneklem grubuna dahil olacak yaklaşık 300 okul öncesi öğretmenine araştırmacı tarafından ulaşılabilecektir.

Araştırmanın evreni 2017-2018 eğitim öğretim yılında Küçükçekmece ilçesinde resmi ve özel bağımsız anaokulları ile ilkokul, ortaokul ve lise bünyesinde anasınıflarında görev yapan 596

öğretmenden oluşmaktadır. Çalışma örnekleminde 230 tane öğretmene ulaşılmış ve değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmada seçkisiz örnekleme yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin cinsiyet, yaş, medeni hal, öğrenim durumu, çalışılan okul türü, okul öncesi eğitim kurumu, okuldaki öğretmen sayısı, çalışılan okuldaki görev süresi, mesleki kıdem, yöneticilik deneyimi, daha önce çatışma yönetimi konusunda hizmetiçi eğitim alma ile ilgili demografik değişkenlere ait frekans ve yüzde dağılımları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmenlerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımları

Demografik Özellikler		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	227	98,7
	Erkek	3	1,3
Yaş	25 ve altı	50	21,7
	26-30	85	37,0
	31-35	59	25,7
	36 ve üstü	36	15,6
Demografik Özellikler		Frekans	Yüzde (%)
Medeni Durum	Evli	118	51,3
	Bekar	112	48,7
Öğrenim Durumu	Ön Lisans	65	28,3
	Lisans ve üzeri	165	71,7
Çalışılan Okul Türü	Resmi	225	97,8
	Özel	5	2,2
Okul Öncesi Eğitim Kurumu	Anaokulu	157	68,3
	Anasınıfı	73	31,7
Okuldaki Öğretmen Sayısı	1-10 arası	84	36,5
	11-20 arası	74	32,2
	21-30 arası	32	13,9
	31 ve üstü	40	17,4
Çalışılan Okuldaki Görev Süresi	1-4 yıl	180	78,3
	5 ve üstü	50	21,7
Mesleki Kıdem	5 ve altı	95	41,3
	6-10 yıl arası	92	40,0
	11 ve üstü	43	18,7
Yöneticilik Deneyimi	Evet	28	12,2
	Hayır	202	87,8
Daha Önce Çatışma Yönetimi Konusunda Hizmetiçi Eğitim Alma	Evet	13	5,7
	Hayır	217	94,3

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğretmenlerin 227’si (%98,7) kadın, 3’ü (%1,3) erkektir. Yaşları incelendiğinde 50’si (%21,7) 25 ve altı, 85’i (%37,0) 26-30 yaş aralığında, 59’u (%25,7) 31-35 yaş aralığındadır. Öğretmenlerin 20’si (%8,7) 36-40 yaş aralığında ve 16’sı (%7,0) 41 ve üstü yaşında olduğundan 36-40 yaş aralığı ve 41 yaş üstü birleştirilmiş ve 36’sı (%15,6) 36 ve üstü yaş olarak

değerlendirilmiştir. Medeni durumlarına göre incelendiğinde 118'si (%51,3) evli, 112'si bekadır. Öğrenim durumuna göre öğretmenlerin 65'i (28,3) ön lisans mezunudur. Öğretmenlerin 153'ü (%66,5) lisans, 12'si (%5,2) yüksek lisans mezunu olduğundan lisans ve yüksek lisans öğrenimleri birleştirilmiş ve 165'i (%71,7) lisans ve üzeri olarak değerlendirilmiştir. Çalışılan okul türüne göre öğretmenlerin 225'i (%97,8) resmi okullarda, 5'i (%2,2) özel okullarda görev yapmaktadır. Okul öncesi eğitim kurumuna göre öğretmenlerin 157'si (%68,3) anaokulunda, 73'ü (%31,7) ilkokul, ortaokul ve liselerin bünyesinde bulunan anasınıflarında çalışmaktadır. Öğretmenlerin 84'ü (%36,5) 1-10 arası, 74'ü (%32,2) 11-20 arası, 32'si, (%13,9) 21-30 arası, 40'ı (%17,4) 31 ve üstü sayıda öğretmenin görev yaptığı okullarda bulunmaktadır. Çalışılan okuldaki görev süresine göre öğretmenlerin 180'i (%78,3) 1-4 yıl süreyle buldukları okulda görev yapmışlardır. Öğretmenlerin 40'ı (%17,4) 5-8 yıl, 10'u (%4,3) 9 ve üstü yıl süresince buldukları okulda görev yaptıklarından 5-8 yıl ile 9 ve üstü yıl görev süresi birleştirilmiş ve 50'si (%21,7) 5 ve üstü yıl süreyle buldukları okulda görev yaptıkları şeklinde değerlendirilmiştir. Mesleki kıdeme göre incelendiğinde 95'i (%41,3) 5 ve altı yıl, 92'si (%40,0) 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahiptir. Öğretmenlerin 25'i (%10,8) 11-15 yıl arası, 13'ü (%5,7) 16-20 yıl arası, 5'i (%2,2) 20 yıl üstü mesleki kıdeme sahip olduğundan 11-15 yıl arası, 16-20 yıl arası ve 20 yıl üstü mesleki kıdem birleştirilmiş ve 43'ü (%18,7) 11 ve üstü yıl mesleki kıdem olarak değerlendirilmiştir. Yöneticilik deneyimi bakımından incelendiğinde öğretmenlerin 28'inin (%12,2) yöneticilik deneyimi bulunurken, 202'sinin (%87,8) yöneticilik deneyimi bulunmamaktadır. Öğretmenlerin 13'ü (%5,7) daha önce çatışma yönetimi konusunda hizmetiçi eğitim almış, 217'si (%94,3) bu konuda hizmetiçi eğitim almamıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmacı tarafından veri toplama araçları İstanbul ili Küçükçekmece İlçesinde bulunan devlet ve özel okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan okul öncesi öğretmenlerine uygulanmıştır. Araştırma, gerekli izinler alındıktan sonra 2017-2018 eğitim öğretim yılının birinci döneminde okul öncesi öğretmenlerine uygulanmıştır. Araştırmacılar tarafından uygulama yapılacak olan okul öncesi eğitim kurumları ziyaret edilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerine ölçekler sunulmuş ve doldurulan ölçekler kontrol edilerek teslim alınmıştır. Eksik veya hatalı doldurulan ölçekler değerlendirmeye alınmamıştır. Örneklemdaki öğretmenlere ölçeğin uygulanabilmesi için İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan izin ekte sunulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan iki bölümden oluşan veri toplama aracı kullanılmıştır. Birinci kısımda araştırmanın amacını ve verilecek yanıtların akademik amaçlar için kullanılacağını belirten kişisel bilgi formu bulunmaktadır. Bilgi formunda okulöncesi öğretmenlere cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, çalışılan okul türü, çalışılan okul öncesi eğitim kurumu türü, çalışılan okuldaki öğretmen sayısı, çalışılan okuldaki görev süresi, mesleki kıdem, yöneticilik deneyiminin olup olmadığı, daha önce çatışma yönetimi konusunda hizmetiçi eğitim alıp almadığı soruları yöneltilmiştir.

İkinci bölümde Gümüseli'nin (2004) Türkçe'ye uyarladığı Rahim Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeğinden faydalanarak Özgan'nın 2006 da geliştirdiği "Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği" kullanılmıştır. Bütünleştirme alt boyutunda 9 madde, kaçınma alt boyutunda 13 madde, uzlaşma alt boyutunda 8 madde, hükmetme alt boyutunda 6 madde ve uyma alt boyutunda 5 madde olmak üzere toplam 41 maddeden ve beş alt boyuttan oluşan ölçek beşli likert tipinde hazırlanmıştır. Ölçekte yer alan ifadeler (1) Hiçbir zaman, (2) Nadiren, (3) Ara Sıra, (4) Sık Sık ve (5) Her zaman şeklinde derecelendirilmiştir. Yapı geçerliğini sağlamak üzere yapılan faktör analizinde beş faktörlü yapı içerisinde toplam varyansın 56.74'ünün açıklanabildiği görülmüştür. Madde-Toplam korelasyon incelemeleri doğrultusunda belirlenen madde güvenilirlik düzeylerine göre, Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları sırasıyla bütünleştirme alt boyutu için .90, kaçınma alt boyutu için .84, uzlaşma alt boyutu için .82, hükmetme alt boyutu için .75 ve uyma alt boyutu için .74 olarak bulunmuştur.

Bu araştırmada Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı bütünleştirme alt boyutu için .83, kaçınma alt boyutu için .75, uzlaşma alt boyutu için .69, hükmetme alt boyutu için .62, uyma alt boyutu için .57 ve toplam ölçek için .88 olarak hesaplanmıştır. Ölçekte yer alan ifadelerin puanlamaları; 1–1,79 arası hiçbir zaman, 1,80–2,59 nadiren, 2,60–3,39 arası bazen, 3,40–4,19 arası sık sık ve 4,20–5,00 arası ise her zaman şeklinde belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucu toplanan anketlerden eksiksiz ve doğru olarak doldurulan anket verileri SPSS For Windows istatistiksel paket programı ile analiz edilmiştir. Elde edilecek verilerin analizinde; frekans, yüzde, bağımsız gruplar t test, One Way ANOVA, Man Whitney U, Kruskal WALLİS – H gibi istatistiksel tekniklerden yararlanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler, SPSS programına aktarılmış ve veriler aşağıda açıklandığı şekilde analiz edilmiştir.

1. Öğretmenlerin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanların Aritmetik Ortalama (\bar{x}), Standart Sapma (ss) ve Standart Hata Değerleri ($Sh_{\bar{x}}$) hesaplanmıştır.

2. Öğretmenlerin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyete, medeni duruma, öğrenim durumuna, çalıştıkları okul türüne ve çalışılan okuldaki görev süresine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır. Öğretmenlerin yaşa, okuldaki öğretmen sayısına ve mesleki kıdem yılına göre farklılaşp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılık bulunduğu zaman hangi gruplar arasında farklılaşma olduğunun tespiti için Tukey testi kullanılmıştır.

Normallik değerleri

Boyutlar	Basıklık	Çarpıklık
Bütünleştirme	-.609	-.141
Kaçınma	.368	.102
Uzlaşma	-.336	.276
Hükmetme	.193	-.033
Uyma	-.054	-.220

Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini tespit etmek için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmış ve bu değerler sırasıyla; çatışma yönetimi stratejileri ölçeğinin “bütünleştirme” alt boyutu için -.61 ile -.14, “kaçınma” alt boyutu için .37 ile .10, “uzlaşma” alt boyutu için -.34 ile .28, “hükmetme” alt boyutu için .19 ile -.03, “uyma” alt boyutu için -.05 ile -.22 ve toplam ölçek için .16 ile .25 olarak hesaplanmıştır.

Tabachnick ve Fidell'e göre (2013) çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1.5 George ve Mallery'e (2010) göre ise ± 2 aralığında yer alması normallik için kabul edilebilir bir durumdur. Buradan hareketle dağılım normal kabul edilmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde verilerin istatistiksel çözümlemesi ile elde edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır. Bu amaçla araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin “Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği”nin alt boyutlarına ve ölçek toplamına verilen cevapların frekansları tablolar halinde verilmiştir. Sonrasında öğretmenlerin çatışma yönetimi stratejileri ölçeğinin alt boyutları ve toplam ölçekten alınan puanların demografik değişkenlere göre istatistiksel analizleri yapılmıştır.

1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri hangi düzeydedir?” sorusuna ilişkin elde edilen veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeğinin Alt Boyutlarına Ait Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri

Boyutlar	N	\bar{x}	ss	$Sh_{\bar{x}}$
Bütünleştirme	230	4,27	,53	,04
Kaçınma	230	3,00	,51	,03
Uzlaşma	230	3,87	,49	,03
Hükmetme	230	3,20	,55	,04
Uyma	230	3,68	,54	,04
Toplam Ölçek	230	3,60	,38	,03

Tablo 2’de görüldüğü üzere çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutları ve toplam ölçek puanları incelendiğinde, “bütünleştirme” alt boyutunun ortalama puanı $\bar{x}=4,27$ olarak, “kaçınma” alt boyutunun ortalama puanı $\bar{x}=3,00$ olarak, “uzlaşma” alt boyutunun ortalama puanı $\bar{x}=3,87$ olarak, “hükmetme” alt boyutunun ortalama puanı $\bar{x}=3,20$ olarak, “uyma” alt boyutunun ortalama puanı $\bar{x}=3,68$ olarak ve toplam ölçek ortalama puanı $\bar{x}=3,60$ hesaplanmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle okul öncesi öğretmenleri bütünleştirme stratejilerini her zaman, kaçınma stratejilerini bazen, uzlaşma stratejilerini sık sık, hükmetme stratejilerini bazen, uyma stratejilerini sık sık ve genel olarak çatışma yönetimi stratejilerini sık sık kullandıkları yönünde görüş belirtmişlerdir.

2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin elde edilen veriler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Boyut	Grup	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Bütünleştirme	25 ve altı	50	4,27	,61	G.Arası	1,295	3	,432	1,532	,207
	26-30	85	4,20	,53	G.İçi	63,650	226	,282		
	31-35	59	4,28	,52	Toplam	64,945	229			
	36 ve üstü	36	4,43	,40						
Kaçınma	25 ve altı	50	3,10	,55	G.Arası	1,498	3	,499	1,909	,129
	26-30	85	2,94	,49	G.İçi	59,127	226	,262		
	31-35	59	2,93	,48	Toplam	60,626	229			
	36 ve üstü	36	3,14	,55						
Uzlaşma	25 ve altı	50	3,84	,58	G.Arası	1,788	3	,596	2,570	,055
	26-30	85	3,83	,44	G.İçi	52,420	226	,232		
	31-35	59	3,83	,49	Toplam	54,209	229			
	36 ve üstü	36	4,07	,41						

Hükmetme	25 ve altı	50	3,29	,55	G.Arası	1,807	3	,602	2,036	,110
	26-30	85	3,22	,52	G.İçi	66,886	226	,296		
	31-35	59	3,05	,55	Toplam	68,693	229			
	36 ve üstü	36	3,25	,58						
Uyma	25 ve altı	50	3,68	,62	G.Arası	1,522	3	,507	1,726	,162
	26-30	85	3,66	,50	G.İçi	66,420	226	,294		
	31-35	59	3,59	,59	Toplam	67,942	229			
	36 ve üstü	36	3,85	,44						
Toplam Ölçek	25 ve altı	50	3,63	,46	G.Arası	1,206	3	,402	2,838	,039
	26-30	85	3,56	,34	G.İçi	32,028	226	,142		
	31-35	59	3,54	,36	Toplam	33,324	229			
	36 ve üstü	36	3,75	,36						

Tablo 3’de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutları ve toplam ölçek puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; “bütünleştirme” alt boyutunda [$F_{(3-226)} = 1,532$; $p >,05$]; “kaçınma” alt boyutunda [$F_{(3-226)} = 1,909$; $p >,05$]; “uzlaşma” alt boyutunda [$F_{(3-226)} = 2,570$; $p >,05$]; “hükmetme” alt boyutunda [$F_{(3-226)} = 2,036$; $p >,05$] ve “uyma” alt boyutunda [$F_{(3-226)} = 1,726$; $p >,05$] gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Buna karşın toplam ölçek puanlarının ortalamaları [$F_{(3-226)} = 2,838$; $p <,05$] arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi değerleri incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Tukey Testi Sonuçları

Puan	Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Toplam Ölçek	25 ve altı	26-30	,07	,07	,728
		31-35	,09	,07	,607
		36 ve üstü	-,12	,08	,457
	26-30	31-35	,02	,06	,990
		36 ve üstü	-,19	,07	,056
		31-35	36 ve üstü	-,21	,08

Tablo 4’de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği toplam ölçek puan ortalamaları arasındaki farkın yaş değişkenine göre hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Post-Hoc Tukey testi sonucunda; toplam ölçekte farkın 31-35 yaş aralığındaki öğretmenlerle 36 ve üstü yaş grubundaki öğretmenler arasında 36 ve üstü yaş grubu öğretmenlerin lehine gerçekleştiği görülmektedir ($p <,05$). Bu fark 36 ve üstü yaş grubundaki öğretmenlerin 31-35 yaş grubundaki öğretmenlere göre çatışma stratejilerini daha fazla kullandıklarını yönündedir. Diğer grupların puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p >,05$).

3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin elde edilen veriler Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Boyutlar	Gruplar	N	\bar{X}	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Bütünleştirme	Evli	118	4,31	,51	,05	1,232	228	,219
	Bekar	112	4,23	,56	,05			
Kaçınma	Evli	118	3,01	,52	,05	,238	228	,812
	Bekar	112	2,99	,51	,05			
Uzlaşma	Evli	118	3,91	,48	,04	1,227	228	,221
	Bekar	112	3,83	,49	,05			
Boyutlar	Gruplar	N	\bar{X}	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
Hükmetme	Evli	118	3,18	,53	,05	-,523	228	,601
	Bekar	112	3,22	,56	,05			
Uyma	Evli	118	3,72	,54	,05	1,229	228	,220
	Bekar	112	3,63	,55	,05			
Toplam Ölçek	Evli	118	3,62	,37	,03	1,012	228	,312
	Bekar	112	3,57	,39	,04			

Tablo 5’te görüldüğü üzere okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutları ve toplam ölçek puanları ortalamalarının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda; “bütünleştirme” alt boyutunda [t(228)= 1,232; p>,05], “kaçınma” alt boyutunda [t(228)= ,238; p>,05], “uzlaşma” alt boyutunda [t(228)= 1,227; p>,05], “hükmetme” alt boyutunda [t(228)= -,523; p>,05], “uyma” alt boyutunda [t(228)= 1,229; p>,05] ve ölçek toplamında [t(228)= 1,012; p>,05] gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri medeni durumlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin elde edilen veriler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Boyutlar	Gruplar	N	\bar{X}	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Bütünleştirme	Önlisans	65	4,30	,61	,08	,541	228	,589
	Lisans ve üzeri	165	4,26	,50	,04			
Kaçınma	Önlisans	65	3,18	,56	,07	3,504	228	,001
	Lisans ve üzeri	165	2,92	,48	,04			
Uzlaşma	Önlisans	65	3,98	,60	,07	2,099	228	,037
	Lisans ve üzeri	165	3,83	,43	,03			

Hükmetme	Önlisans	65	3,27	,60	,07	1,242	228	,215
	Lisans ve üzeri	165	3,17	,52	,04			
Uyma	Önlisans	65	3,79	,60	,07	1,994	228	,047
	Lisans ve üzeri	165	3,63	,52	,04			
Toplam Ölçek	Önlisans	65	3,71	,45	,06	2,804	228	,005
	Lisans ve üzeri	165	3,56	,34	,03			

Tablo 6’da görüldüğü üzere okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutları ve toplam ölçek puanları ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda; “kaçınma” alt boyutundan [$t_{(228)}= 3,504$; $p<,05$], “uzlaşma” alt boyutundan [$t_{(228)}= 2,099$; $p<,05$], “uyma” alt boyutundan [$t_{(228)}= 1,994$; $p<,05$] ve toplam ölçekten [$t_{(228)}= 2,804$; $p<,05$] öğrenim durumuna göre aldıkları puanlar arasında ön lisans mezunu öğretmenler lehine anlamlı fark bulunmuştur. Önlisans mezunu öğretmenler lisans ve üzeri mezunu öğretmenlere göre çatışma yönetimi stratejilerinden kaçınma, uzlaşma, uyma stratejilerini ve genel olarak çatışma yönetimi stratejilerini daha fazla kullanmaktadır. Buna karşın “bütünleştirme” alt boyutu puanlarının [$t_{(228)}= ,541$; $p>,05$] ve “hükmetme” alt boyutu puanlarının [$t_{(228)}= 1,242$; $p>,05$] öğrenim durumuna göre bağımsız grup t testi sonuçlarına göre gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

5. Araştırmanın Beşinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın beşinci alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri çalışılan okul öncesi eğitim kurumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin elde edilen veriler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Okul Öncesi Eğitim Kurumu Değişkenine Göre Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Boyutlar	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	P
Bütünleştirme	Anaokulu	157	4,25	,56	,04	-,776	228	,439
	Anasınıfı	73	4,31	,48	,06			
Kaçınma	Anaokulu	157	3,00	,50	,04	,433	228	,666
	Anasınıfı	73	2,98	,55	,06			
Uzlaşma	Anaokulu	157	3,86	,50	,04	-,575	228	,566
	Anasınıfı	73	3,90	,46	,05			
Hükmetme	Anaokulu	157	3,19	,54	,04	-,144	228	,885
	Anasınıfı	73	3,21	,57	,07			
Uyma	Anaokulu	157	3,64	,57	,05	-1,394	228	,165
	Anasınıfı	73	3,75	,48	,06			
Toplam Ölçek	Anaokulu	157	3,59	,39	,03	-,519	228	,604
	Anasınıfı	73	3,62	,37	,04			

Tablo 7’de görüldüğü üzere okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutları puanları ortalamalarının çalışılan okul öncesi eğitim kurumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda; “bütünleştirme” alt boyutunda [$t_{(228)}= -,776$; $p>,05$], “kaçınma” alt boyutunda [$t_{(228)}= ,433$; $p>,05$], “uzlaşma” alt boyutunda [$t_{(228)}= -,575$; $p>,05$], “hükmetme” alt boyutunda [$t_{(228)}= -,144$; $p>,05$], “uyma” alt boyutunda [$t_{(228)}= -1,394$; $p>,05$] ve ölçek toplamında [$t_{(228)}= -,519$; $p>,05$] gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri okul öncesi eğitim kurumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

6. Araştırmanın Altıncı Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın altıncı alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri çalışılan okuldaki öğretmen sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin elde edilen veriler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Çalışılan Okuldaki Öğretmen Sayısı Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Boyut	Grup	N	\bar{X}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Bütünleştirme	1-10 arası	84	4,35	,44	G.Arası	1,104	3	,368	1,302	,274
	11-20 arası	74	4,25	,58	G.İçi	63,841	226	,282		
	21-30 arası	32	4,14	,55	Toplam	64,945	229			
	31 ve üstü	40	4,24	,59						
Kaçınma	1-10 arası	84	3,08	,54	G.Arası	3,066	3	1,022	4,013	,008
	11-20 arası	74	3,06	,48	G.İçi	57,560	226	,255		
	21-30 arası	32	2,80	,42	Toplam	60,626	229			
	31 ve üstü	40	2,85	,52						
Uzlaşma	1-10 arası	84	3,94	,47	G.Arası	1,247	3	,416	1,774	,153
	11-20 arası	74	3,87	,54	G.İçi	52,962	226	,234		
	21-30 arası	32	3,72	,40	Toplam	54,209	229			
	31 ve üstü	40	3,83	,46						
Hükmetme	1-10 arası	84	3,22	,57	G.Arası	1,253	3	,418	1,400	,244
	11-20 arası	74	3,27	,55	G.İçi	67,440	226	,298		
	21-30 arası	32	3,13	,48	Toplam	68,693	229			
	31 ve üstü	40	3,07	,52						
Uyma	1-10 arası	84	3,78	,56	G.Arası	2,597	3	,866	2,994	,032
	11-20 arası	74	3,62	,57	G.İçi	65,345	226	,289		
	21-30 arası	32	3,48	,46	Toplam	67,942	229			
	31 ve üstü	40	3,73	,47						
Toplam Ölçek	1-10 arası	84	3,68	,37	G.Arası	1,661	3	,554	3,963	,009
	11-20 arası	74	3,62	,39	G.İçi	31,574	226	,140		
	21-30 arası	32	3,43	,33	Toplam	33,234	229			
	31 ve üstü	40	3,53	,38						

Tablo 8’de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutları ve toplam ölçek puanları ortalamalarının çalışılan okuldaki öğretmen sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; “bütünleştirme” alt boyutunda [$F_{(3-226)} = 1,302$; $p > ,05$]; “uzlaşma” alt boyutunda [$F_{(3-226)} = 1,774$; $p > ,05$]; “hükmetme” alt boyutunda [$F_{(3-226)} = 1,400$; $p > ,05$] gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Buna karşın “kaçınma” alt boyutu puanlarının ortalamaları [$F_{(3-226)} = 4,013$; $p < ,05$], “uyma” alt boyutu puanlarının ortalamaları [$F_{(3-226)} = 2,994$; $p < ,05$] ve toplam ölçek puanlarının ortalamaları [$F_{(3-226)} = 3,963$; $p < ,05$] arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Farkın hangi

gruplar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi değerleri incelenmiş ve sonuçlar Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Çalışılan Okuldaki Öğretmen Sayısı Değişkenine Göre Tukey Testi Sonuçları

Puan	Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
Kaçınma	1-10 arası	11-20 arası	,02	,08	,994
		21-30 arası	,28	,10	,037
		31 ve üstü	,23	,10	,077
	11-20 arası	21-30 arası	,26	,11	,069
		31 ve üstü	,21	,10	,139
		21-30 arası	31 ve üstü	-,05	,12
Uyma	1-10 arası	11-20 arası	,16	,09	,223
		21-30 arası	,31	,11	,032
		31 ve üstü	,058	,10	,942
	11-20 arası	21-30 arası	,14	,11	,586
		31 ve üstü	-,11	,11	,746
		21-30 arası	31 ve üstü	-,25	,13
Toplam Ölçek	1-10 arası	11-20 arası	,06	,06	,734
		21-30 arası	,25	,08	,009
		31 ve üstü	,15	,07	,147
	11-20 arası	21-30 arası	,19	,08	,092
		31 ve üstü	,09	,07	,595
		21-30 arası	31 ve üstü	-,09	,09

Tablo 9'da görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutları puan ortalamaları arasındaki farkın çalışılan okuldaki öğretmen sayısı değişkenine göre hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Post-Hoc Tukey testi sonucunda; "kaçınma", "uyma" alt boyutlarında ve ölçek toplamında farkın çalışılan okuldaki öğretmen sayısının 1-10 arası olan öğretmenlerle ile 21-30 arası olan öğretmenler arasında öğretmen sayısının 1-10 arası olan öğretmenler lehine gerçekleştiği görülmektedir ($p < ,05$). Bu fark çalışılan okuldaki öğretmen sayısının 1-10 arası olan öğretmenlerin 26-30 olan öğretmenlere göre çatışma yönetimi stratejilerinden kaçınma ve uyma stratejileri ile genel olarak çatışma yönetimi stratejilerini daha fazla kullandıklarını yönündedir. Diğer grupların puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p > ,05$).

7. Araştırmanın Yedinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın yedinci alt problemi olan "Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri çalışılan okuldaki görev süresi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?" sorusuna ilişkin elde edilen veriler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Çalışılan Okuldaki Görev Süresi Değişkenine Göre Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Boyutlar	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Bütünleştirme	1-4 yıl	180	4,26	,54	,04	-,442	228	,659
	5 yıl ve üstü	50	4,30	,50	,07			
Kaçınma	1-4 yıl	180	3,00	,52	,04	,627	228	,531
	5 yıl ve üstü	50	2,96	,49	,07			
Uzlaşma	1-4 yıl	180	3,87	,49	,04	,306	228	,947
	5 yıl ve üstü	50	3,87	,45	,06			
Hükmetme	1-4 yıl	180	3,20	,57	,04	,118	228	,758
	5 yıl ve üstü	50	3,17	,46	,07			
Uyma	1-4 yıl	180	3,69	,54	,04	,721	228	,401
	5 yıl ve üstü	50	3,62	,55	,08			
Toplam Ölçek	1-4 yıl	180	3,60	,38	,03	,472	228	,638
	5 yıl ve üstü	50	3,58	,38	,05			

Tablo 10’da görüldüğü üzere okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutları ve toplam ölçek puanları ortalamalarının çalışılan okuldaki görev süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda; “bütünleştirme” alt boyutunda [$t_{(228)} = -,442$; $p >,05$], “kaçınma” alt boyutunda [$t_{(228)} = ,627$; $p >,05$], “uzlaşma” alt boyutunda [$t_{(228)} = ,306$; $p >,05$], “hükmetme” alt boyutunda [$t_{(228)} = ,118$; $p >,05$], “uyma” alt boyutunda [$t_{(228)} = ,721$; $p >,05$] ve ölçek toplamında [$t_{(228)} = ,472$; $p >,05$] gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri çalışılan okuldaki görev süresine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

8. Araştırmanın Sekizinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın sekizinci alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri mesleki kıdem değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin elde edilen veriler Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Çatışma Yönetimi Stratejileri Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Boyut	Grup	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Bütünleştirme	5 ve altı	95	4,25	,57	G.Arası	,089	2	,045		
	6-10 arası	92	4,27	,50	G.İçi	64,855	227	,286	,156	,855
	11 ve üstü	43	4,30	,51	Toplam	64,945	229			
Kaçınma	5 ve altı	95	3,03	,52	G.Arası	,746	2	,373		
	6-10 arası	92	2,93	,47	G.İçi	59,879	227	,264	1,414	,245
	11 ve üstü	43	3,06	,57	Toplam	60,626	229			
Uzlaşma	5 ve altı	95	3,86	,52	G.Arası	,080	2	,040		
	6-10 arası	92	3,86	,46	G.İçi	54,129	227	,238	,168	,845
	11 ve üstü	43	3,91	,48	Toplam	54,209	229			

Hükmetme	5 ve altı	95	3,29	,55	G.Arası	1,530	2	,765		
	6-10 arası	92	3,11	,55	G.İçi	67,163	227	,296	2,586	,078
	11 ve üstü	43	3,20	,50	Toplam	68,693	229			
Uyma	5 ve altı	95	3,66	,55	G.Arası	,151	2	,076		
	6-10 arası	92	3,67	,55	G.İçi	67,791	227	,299	,253	,777
	11 ve üstü	43	3,73	,54	Toplam	67,942	229			
Toplam Ölçek	5 ve altı	95	3,61	,39	G.Arası	,212	2	,106		
	6-10 arası	92	3,56	,35	G.İçi	33,022	227	,145	,729	,483
	11 ve üstü	43	3,64	,41	Toplam	33,234	229			

Tablo 11’de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutları ve toplam ölçek puanları ortalamalarının mesleki kıdem değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; “bütünleştirme” alt boyutunda [$F_{(2-227)} = ,156$; $p>,05$]; “kaçınma” alt boyutunda [$F_{(2-227)} = 1,414$; $p>,05$]; “uzlaşma” alt boyutunda [$F_{(2-227)} = ,168$; $p>,05$]; “hükmetme” alt boyutunda [$F_{(2-227)} = 2,586$; $p>,05$], “uyma” alt boyutunda [$F_{(2-227)} = ,253$; $p>,05$] ve ölçek toplamında [$F_{(2-227)} = ,729$; $p>,05$] gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri mesleki kıdemlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri hangi düzeydedir?” sorusuna ilişkin elde edilen bulgulardan hareketle okul öncesi öğretmenleri bütünleştirme stratejilerini her zaman, kaçınma stratejilerini bazen, uzlaşma stratejilerini sık sık, hükmetme stratejilerini bazen ve uyma stratejilerini sık sık kullandıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Literatürde çalışma bulgusuyla benzerlik gösteren araştırmalara rastlanmıştır. Yüksel (2020), Özmen ve Aküzüm (2011) ve Öztay (2008) yaptıkları araştırmalarda yöneticilerin çoğu zaman tümleştirme ve uzlaşma, bazen kaçınma, hükmetme ve uyma stratejilerini uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Akgül (2011), “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Duygusal Zeka Düzeyleri İle Çatışma Yönetimi Stratejileri Arasındaki İlişki” konulu araştırmasında, kişisel ve mesleki durumlarına göre, duygusal zekaları bakımından aralarında bir fark bulunup bulunmadığını saptayarak, duygusal zeka düzeyleri farklılaştıkça çatışma yönetimi stratejilerinin tercihinde değişim olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Öğretmenlerin çatışma yönetimi stratejilerini kullanma sıklığı en fazla kullanılan en az kullanılan doğru sıralandığında “bütünleştirme”, “uzlaşma”, “uyma”, “hükmetme” ve “kaçınma” olarak bulunmuştur. Özgan (2006) “İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Çatışma Yönetim Stratejilerinin İncelenmesi Gaziantep Örneği” konulu doktora çalışmasında; öğretmenlerin kullandıkları çatışma yönetim stratejileri sırasıyla tümleştirme, uyma, uzlaşma, hükmetme ve kaçınma sonucuna ulaşmıştır. Karip (2003) “Okullarda Çatışma Yönetimi Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasında öğretmenlerin kullandıkları çatışma yönetim stratejilerini sırasıyla bütünleştirme, uzlaşma, uyma, kaçınma ve hükmetme sonucuna ulaşmıştır. Altuntaş (2008) araştırmasında öğretmenlerin sık sık bütünleştirme (işbirliği) ve uzlaşma, bazen kaçınma, hükmetme ve uyma stillerini uyguladıkları bulgusunu elde etmiştir. Şirin (2008) yaptığı araştırmada yüksek okul yöneticilerinin ve akademisyenlerinin kullandıkları çatışma yönetim stillerinin sırasıyla bütünleştirme, uzlaşma, uyma, kaçınma ve hükmetme olduğunu saptamıştır. Uysal (2012), “Resmi ve Özel İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Çatışma Yönetimi Stratejilerinin İncelenmesi” konulu araştırmasında, resmi ve özel ilköğretim okulu öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejilerini saptamayı amaçlamıştır.

Araştırmanın sonucuna göre öğretmenlerin çatışma yönetimi stratejileri kullanma düzeyleri incelendiğinde en çok bütünleştirme stratejisinin kullanıldığı görülmüştür. Özdemir (2018), meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin kullandıkları çatışma yönetimi stillerini incelediği araştırmasında; çatışma durumunda öğretmenler tarafından çatışma yönetimi stillerinden en fazla bütünleştirme, ardından uzlaşma, uyma kaçınma ve son sırada hükmetme stilini kullandıklarını saptamıştır. Günbayı ve Karahan (2006), yaptıkları çalışma sonucunda ilköğretim okullarında çalışan sınıf ve branş öğretmenlerin okullarda meslektaşlarıyla aralarında yaşanan çatışmaları yönetim biçimlerinin tümleştirme alanında "yüksek" düzeyde kullandıklarını belirtmişlerdir. Vatansaver Bayraktar ve Yılmaz (2016), öğretmenlerin çatışma çözme becerilerinin orta düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Öğretmenlerin genel olarak çatışma çözme biçimi olarak Tümleştirme Yaklaşımı'nu tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Adı geçen çalışmalarda da araştırma bulgusunda olduğu gibi öğretmenler tarafından en az kullanılan çatışma stratejisi kaçınma iken en çok kullanılan strateji bütünleştirmedir. Rahim (2002)'e göre de, çatışma çözme stilleri olarak "bütünleştirme" ve "uzlaşma" stilleri stratejik sorunları çözmeye en uygun stiller olarak görülmektedir.

Literatürde çalışma bulgusuyla benzerlik göstermeyen bir araştırmaya da rastlanmıştır. Güllüoğlu'nun (2013) yaptığı çalışmada öğretmenlerin çatışma yönetiminde öncelikle "uzlaşma" ikinci sırada "hükmetme", üçüncü sırada "bütünleştirme", dördüncü sırada 'uyma' stilini kullanırken en az "kaçınma" stilini kullandıklarını saptamıştır. İlgili çalışmada en çok ve en az tercih edilen çatışma stratejileri alanyazında yapılan bir çok araştırma bulgusuyla ve ilgili araştırmanın sonucuyla farklılık göstermektedir. Farkın örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin kişilik özelliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Örneklem grubunu oluşturan okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutları puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere yapılan analiz sonucunda; okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri yaşlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Alanyazında araştırma bulgusuyla benzerlik göstermeyen bir çalışmaya rastlanmıştır. Türker (2010), 41 Yaş ve üzerindeki öğretmenlerin tümleştirme (bütünleştirme) yöntemini daha fazla kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı öğretmenlerin olgunlaştıkça ve iş tecrübesi kazandıkça tümleştirme yöntemine yöneldiklerini, çatışma yönetimi stratejilerinden en fazla kullanılanın tümleştirme stratejisi olduğunu belirtmiştir. 20-30 Yaşları arasındaki öğretmenlerin bu yöntemi en az kullandıklarını ifade eden araştırmacı sonucun 20-30 yaşındaki öğretmenlerin tecrübesizliklerinden kaynaklanıyor olabileceğini ifade etmiştir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan "Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?" sorusuna ilişkin elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenlerin çatışma yönetimi stratejileri medeni durumlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Alanyazında ilgili bulguyu destekleyici çalışmalar yer almaktadır. Akgül (2011) ve Ova (2013) yapmış oldukları araştırmaların sonucunda, medenî duruma göre çatışma yönetimi stilleri arasında anlamlı bir farklılık bulamamışlardır. Koç (2016), ise farklı bir bulgu ile şunu ifade etmektedir; medeni durum değişkenine göre yapılan karşılaştırmada evli öğretmenlerin bekar öğretmenlere göre uzlaşma çatışma stratejisini daha sık tercih etmektedir.

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan "Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?" sorusuna ilişkin elde edilen veriler incelenmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri ölçeği alt boyutları puanları ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup

bulunmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda; “kaçınma” alt boyutundan, “uzlaşma” alt boyutundan ve “uyuma” alt boyutundan öğrenim durumuna göre aldıkları puanlar arasında ön lisans mezunu öğretmenler lehine anlamlı fark bulunmuştur. Önlisans mezunu öğretmenler lisans ve üzeri mezunu öğretmenlere göre çatışma yönetimi stratejilerinden kaçınma, uzlaşma ve uyuma stratejilerini daha fazla kullanmaktadır. Buna karşın “bütünleştirme” alt boyutu puanlarının ve “hükmetme” alt boyutu puanlarının öğrenim durumuna göre bağımsız grup t testi sonuçlarına göre gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Araştırmanın beşinci alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri okul öncesi eğitim kurumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin elde edilen veriler incelendiğinde; “bütünleştirme” alt boyutunda, “kaçınma” alt boyutunda, “uzlaşma” alt boyutunda, “hükmetme” alt boyutunda, “uyuma” alt boyutunda gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri okul öncesi eğitim kurumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Araştırmanın altıncı alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri çalışılan okuldaki öğretmen sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin elde edilen veriler incelenmiştir. Analiz sonucunda; “bütünleştirme” alt boyutunda; “uzlaşma” alt boyutunda; “hükmetme” alt boyutunda gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Buna karşın “kaçınma” alt boyutu puanlarının ortalamaları ve “uyuma” alt boyutu puanlarının ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi değerleri incelenmiştir. Yapılan Post-Hoc Tukey testi sonucunda; “kaçınma” ve “uyuma” alt boyutlarında farkın çalışılan okuldaki öğretmen sayısının 1-10 arası olan öğretmenlerle ile 21-30 arası olan öğretmenler arasında öğretmen sayısının 1-10 arası olan öğretmenler lehine gerçekleştiği görülmektedir. Bu fark çalışılan okuldaki öğretmen sayısının 1-10 arası olan öğretmenlerin 26-30 olan öğretmenlere göre çatışma yönetimi stratejilerinden kaçınma ve uyuma stratejilerini daha fazla kullandıklarını yönündedir. Diğer grupların puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Araştırmanın yedinci alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri çalışılan okuldaki görev süresi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin elde edilen veriler incelenmiştir. Gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda; “bütünleştirme” alt boyutunda, “kaçınma” alt boyutunda, “uzlaşma” alt boyutunda, “hükmetme” alt boyutunda, “uyuma” alt boyutunda gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri çalışılan okuldaki görev süresine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Araştırmanın sekizinci alt problemi olan “Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri mesleki kıdem değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin elde edilen veriler incelenmiştir. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda; “bütünleştirme” alt boyutunda; “kaçınma” alt boyutunda; “uzlaşma” alt boyutunda; “hükmetme” alt boyutunda ve “uyuma” alt boyutunda gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejileri mesleki kıdemlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Literatürde çalışma bulgusuyla eşleşmeyen bir araştırmaya rastlanmıştır. Akgül (2011), öğretmenlerin “kaçınma” çatışma stratejisini kullanma sıklığının mesleki kıdemlerine göre fark göstermekte olup 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerin kaçınma stratejisini diğer mesleki kıdeme sahip öğretmenlere göre daha sık kullandıkları sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmada erkek okul öncesi öğretmenlerine ulaşmakta zorluk yaşandığı için cinsiyet değişkeni açısından çatışma stratejilerinin anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturamadığına bakılamamıştır. Bundan sonraki araştırmalarda erkek okul öncesi öğretmenlerine ulaşılabilirse cinsiyet faktörü de

yordanabilir. Ayrıca okul öncesi eğitim kurum yöneticilerinin de çatışma yönetimi stratejileri araştırılabilir. Lisans eğitimi alan okul öncesi öğretmen adaylarını örneklem olarak kabul eden çalışmalar da yapılabilir. Çatışma yönetimi stratejilerinin örgütsel bağlılık, stres, mobbing, iletişim becerileri, okul kültürü değişkenleriyle ilişkisi incelenebilir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma 2020 öncesinde, 2017-2018 eğitim öğretim yılının birinci döneminde uygulandığı için ULAKBİM TR DİZİN kararına göre etik kurul izni alınmasını gerektirmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	%50-%50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Doç. Dr. Hatice KADIOĞLU ATEŞ
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Since this study was conducted in the first semester of the 2017-2018 academic year before 2020, it does not require ethics committee approval according to the decision of ULAKBİM TR DİZİN.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	%50-%50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Assc. Prof. Dr. Hatice KADIOĞLU ATEŞ
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

Akgül, G. (2011). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Duygusal Zekâ Düzeyleri İle Çatışma Yönetimi Stratejileri Arasındaki İlişki, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Temel), İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Akkirman, A. D. (1998). Etkin Çatışma Yönetimi ve Müdahale Stratejileri. *Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(11), 1-11.
- Altuntaş, S. (2008). Hemşirelerin Örgütsel Güven Düzeyleri İle Kişisel-Mesleki Özellikleri Ve Örgütsel vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ülkü Baykal), İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, E. (2012). Yaratıcı Düşünme Eğitimi. (Editörler: A. Oktay ve Ö. Polat Unutkan). *İlköğretim Çağına Genel Bir Bakış İçinde* (s.75-100). İstanbul: Morpa.
- Aydın, B. (2012). İlköğretim Çağ Çocuğunun Gelişim Özellikleri. (Editörler: A. Oktay ve Ö. Polat Unutkan). *İlköğretim Çağına Genel Bir Bakış İçinde* (s.13-26). İstanbul:Morpa.
- Büyüköztürk, Ş.; Çakmak, E. K.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, Ş. ve Demirel F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Casiadi, S. (2017). Öğretmenlerin Okul Müdürlerinin İletişim Becerileri ve Çatışma Yönetimi Konusunda Görüşleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Hasan Arslan), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dereci, S. (2012). *Eğitim Hayata Hazırlama Değil Hayatın Kendisidir*. İstanbul: Morpa.
- Gökçen, F. Ç. (2014). *İlköğretime Hazırlık "Çocuğum Okula Başlıyor"*. İstanbul: Morpa.
- Güllüoğlu, Ö. (2013). Kayseri'de Hizmet Veren Özel İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Çatışma Faktörlerinin ve Çatışma Yönetimi Stratejilerinin Analizi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 0(36), 193-218.
- Gümüşeli, A. İ., (1994). İzmir İli Ortaöğretim Kurumları Yöneticilerinin Çatışmayı Yönetme Biçimleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Haydar Taymaz), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günbayı, İ. ve Karahan, İ. (2006). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Kurum İçi Çatışmaları Yönetim Biçimleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 209-230.
- Kabaklı Çimen, L. (2016). Erken Çocukluk Döneminde Sosyalleşme. (Editörler: Ö. Özyılmaz ve H. Kadioğlu Ateş) *Erken Çocukluk Dönemine Disiplinler Arası Bakış İçinde* (s. 99-150). Almanya: Lambert.
- Kadioğlu-Ateş, H. ve Kadioğlu, S. (2018). Identifying the Qualities of an Ideal Teacher in Line With the Opinions of Teacher Candidates, *European Journal of Educational Research*, 7(1), 103-111.
- Kanbay Ak, G.; Yıldırım, B. ve Kadioğlu Ateş H. (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlilik Algılarının İncelenmesi (Başakşehir İlçesi Örneği). *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(55), 89-108.
- Kandır, A. (2014). *Soru ve Yanıtlarla Gelişimde 3-6 Yaş Çocukluk Bir Kez Yaşanır*. İstanbul: Morpa.
- Kapıcı, S., (2015). Eğitim Örgütlerinde Çatışma ve Çatışma Yönetimi Üzerine Bir Araştırma: İzmir Balçova Örneği, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Somayyeh Radmard), İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karip, E. (2003). *Çatışma Yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kayhan, N. (2014). Öğretmenlerin İletişim Becerileri ile Çatışma Yönetimi Stratejileri Arasındaki İlişki Gaziantep İli Örneği, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Mehmet Karakuş), Gaziantep: Zirve Üniversitesi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçel, T. (1993). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Oktay, A. (2012). İlköğretim: Önemi ve İnsan Hayatındaki Yeri. (Editörler: A. Oktay ve Ö. Polat Unutkan). *İlköğretim Çağına Genel Bir Bakış İçinde* (s. 123-134). İstanbul: Morpa.
- Ova, A. (2013). Organizasyonlardaki Çatışmaların Yönetimi ve Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Akın Marşap), İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, N. (2018). Okullarda Öğretmenlerin Yaşadığı Çatışma ve Çatışma Yönetim Stilleri. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42(2), 93-116.
- Özgan, H. (2006). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Çatışma Yönetimi Stratejilerinin İncelenmesi,

- (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Tokay Gedikoğlu), Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özmen, L. ve Aküzüm, C. (2011). Yönetici Görüşlerine Göre, Okul Mensuplarının Okullardaki Çatışma Sonuçlarına Yönelik Tavrı Alışları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(16), 86-100
- Öztay, S. (2008). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Çatışma Yönetim Stilleri (Bağcılar İlçesi Örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Canan Çetin), İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polat-Unutkan, Ö. (2012). İlköğretim 1. Sınıfa Başlarken: Çocuk, Öğretmen ve Anne Baba. (Editörler: A. Oktay ve Ö. Polat Unutkan). *İlköğretim Çağına Genel Bir Bakış* İçinde (s. 27-40). İstanbul: Morpa.
- Rahim, M.A. (2002). Toward a Theory of Managing Organizational Conflict. *The International Journal of Conflict Management*, 13(3), 206-235.
- Şirin, E. F. (2008). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ve Çatışma Yönetim Stillerinin İncelenmesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Prof. Dr. A. Azmi Yetim), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Topluer, A., (2008). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin İletişim Yeterlilikleri İle Örgütsel Çatışma Düzeyi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Üstüner), Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türker, S. (2010). Öğretmenlerin Çatışma Yönetim Stratejileri İle Sürekli Öfke ve Öfke İfade Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erkan Yaman), Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vatansever Bayraktar, H. ve Yılmaz, K. Ö. (2016). Sınıf Öğretmenlerinin Çatışma Çözme Becerileri İle Stresle Başa Çıkma Becerileri Arasındaki İlişki. *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), 11(3), 2333-2354.
- Yüksel, M. Y. (2020). Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetim Stillerinin Öğretmen Motivasyonu Açısından İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Fatma Çobanoğlu), Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

EKLER:

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.2258325 02/02/2018
Konu : Anket ve Araştırma İzin Talebi

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: a) 26.01.2018 tarihli ve 1879073 Gelen Evrak No'lu dilekçe.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tk. Gn. Md. 22.08.2017 tarih ve 12607291/ 2017/25 No'lu Gen.
c) Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma ve Anket Komisyonunun 01.02.2018 tarihli tutanağı.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Elif KALFA'nın "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çatışma Yönetimi Stratejilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu tezi kapsamında, ilimiz Küçükçekmece ilçesinde bulunan özel/resmi eğitim kurumlarında görev yapan okul öncesi öğretmenlerine; kişisel bilgi formu ve anket uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Turgut KARATEKİN
Millî Eğitim Müdür V.

OLUR
02/02/2018

Ahmet Hamdi USTA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:1- Genelge
2- Komisyon Tutanağı

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İnan Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgh34@meh.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.sorgu.meb.gov.tr> adresinden 5a5f-d17e-34e1-8053-5733 kodu ile teyit edilebilir.

Kültüre Duyarlı Farklılaştırılmış Öğretim Yaklaşımının Öğrencilerin Empati Becerilerine Etkisi*

Dr. Şehide Kılınç

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8862-8593>

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Programı, Ankara – TÜRKİYE

Prof. Dr. Mehmet Akif Sözer

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1291-4067>

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 24.01.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Kültüre Duyarlılık

Kültüre Duyarlı Öğretim

Farklılaştırılmış Öğretim

Empati Becerisi

Sosyal Bilgiler

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makalenin verileri 2020 öncesi toplandıktan ULAKBİM TR DİZİN kararına göre etik kurul onayı gerekmemektedir.

* Bu çalışma, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Eğitimi Doktora Programı dâhilinde yürütülen, birinci yazar Şehide Kılınç'ın ikinci yazar Prof. Dr. Mehmet Akif Sözer danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.57369>

Öz

Bu araştırmanın amacı kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin empati becerilerinin geliştirilme sürecine etkisini incelemektir. Karma yöntem araştırmalarından açılımlı sıralı desene göre tasarlanan bu araştırmanın nicel boyutu denkleştirilmemiş ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desene göre tasarlanmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise durum çalışması kullanılmıştır. Araştırma 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Adana ili merkez ilçesinde iki devlet ilkokulunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, ölçüt örnekleme yoluyla seçilen 51 deney grubunda, 48 kontrol grubunda olmak üzere toplam 99 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın nicel verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen "Empatik Eğilim Ölçeği" ve kişisel bilgi formu ile toplanmıştır. Nitel veriler ise, yarı yapılandırılmış öğrenci görüşme formu, öğrenci günlükleri ve gözlem formu ile toplanmıştır. Nicel verilerin analizinde, parametrik testlerden tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA kullanılmıştır. Deney grubunda yer alan öğrencilerin uygulamaya ve empati becerisine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacı ile içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen nicel bulgulara göre deney grubu öğrencilerinin empatik eğilim ön test ve son test puanlarının arasında son test lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen nitel bulgularda, uygulamadan sonra öğrencilerin farklı kültürden öğrencilerle arkadaşlık kurma, farklı kültürlerdeki insanlara saygı duyma ve empati becerisi ile ilgili bakış açılarında olumlu yönde değişiklik olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim uygulamasının öğrencilerin arkadaşlarının düşüncelerine saygı duyma, farklılıklara saygı duyma, ayrımcılık yapmama ve arkadaşları ile yaklaşma gibi duyuşsal boyutta değer gelişmelerine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak araştırmanın nicel ve nitel bulguları birlikte değerlendirildiğinde, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretimin öğrencilerin empati becerilerinin gelişmesinde olumlu yönde katkı sağladığını göstermiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kılınç, Ş. ve Sözer, M. A. (2022). Kültüre Duyarlı Farklılaştırılmış Öğretim Yaklaşımının Öğrencilerin Empati Becerilerine Etkisi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 23-50.

*The Effect of Culturally Responsive Differentiated Instruction Approach on Students' Empathy Skills**

Dr. Şehide Kılınç

Gazi University, Institute of Social Sciences, Department of Classroom Education Doctorate Program, Ankara – TURKEY

Prof. Dr. Mehmet Akif Sözer

Gazi University, Faculty of Education, Department of Classroom Education, Ankara – TURKEY

Article History

Submitted: 24.01.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Cultural Sensitivity

Culturally Responsive Teaching

Differentiated Instruction

Empathy Skill

Social Studies

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Since the data of this article were collected before 2020, ethical committee approval is not required according to the decision of ULAKBİM TR DİZİN.

* This study was carried out within Gazi University, Institute of Educational Sciences, Classroom Education Doctorate Program, first author Şehide Kılınç, second author Prof. Dr. Produced from the doctoral thesis prepared under the supervision of Mehmet Akif Sözer.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.57369>

Abstract

The aim of this study is to examine the effect of culturally responsive differentiated instruction approach on primary school 4th grade students' empathy skills. The quantitative dimension of this research, which was designed in an exploratory pattern with a mixed research method, was designed according to the semi-experimental design with non-equivalent pretest-posttest control group. In the qualitative dimension of the research, the case study was used. The research was carried out in two public primary school in the central district of Adana in the spring semester of the 2018-2019 academic year. The study group of the study consists of a total of 99 students, 51 in the experimental group and 48 in the control group, selected by criterion sampling. Quantitative data of the study were collected with the "Empathic Tendency Scale" and personal information form" which was developed by the researcher. Qualitative data was also collected using a semi-structured student interview form, student diaries, and observation form. Two-way ANOVA for Repeated Measures from parametric tests was used in the analysis of quantitative data. Content analysis was used to determine the opinions of students, who participated in experimental group, about the application process and empathy skills. According to the quantitative findings obtained from the research, it was determined that there was a significant difference between the empathic tendency pre-test and post-test scores of the experimental group students in favor of the post-test. In the qualitative findings obtained from the study, it was stated that there was a positive change in the students' perspectives on making friends with students from different cultures, respecting people from different cultures and empathy skills after the application. In addition, it has been concluded that the culturally responsive differentiated teaching practice contributes to students' value development in affective dimensions such as respecting the thoughts of their friends, respecting differences, non-discrimination and getting closer to their friends. As a result, when the quantitative and qualitative findings of the research are evaluated together, it was been shown that culturally responsive differentiated instruction contributes positively to the development of students' empathy skills.

GİRİŞ

İletişim ve ulaşım alanlarında yaşanan hızlı gelişmeler ışığında, ülkeler arasındaki sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkiler günden güne artmaktadır. Toplumsal yaşamın her alanına yansıyan bu gelişmelerle birlikte, farklı kültürel geçmişten gelen insanların aynı topluluğa dâhil olması kaçınılmaz olmaktadır. Bu bağlamda kültürel çeşitliliğin arttığı günümüz toplumlarında, farklılıkları tanıyan, farklılıklara saygı duyan ve farklılıklara karşı empati kurabilen bireylere toplumsal hayatın her alanında ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bundan dolayı, aynı toplum içerisinde bir arada yaşayabilme becerilerinin kazandırılmasında kültüre duyarlı eğitimin rolü giderek artmaktadır.

Ertürk (1994: 9) tarafından kasıtlı kültürlenme süreci olarak tanımlanan eğitimin tanımından da görüldüğü üzere eğitim ile kültür arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bruner (1996: 47) öğrenme ve düşünmeyi kültürel bağlamda temellendirmekte ve öğrenmeyi kültürel kaynaklara dayandırmaktadır. Bu bağlamda "kültür" ögesi, öğrenme üzerinde etkilidir ve eğitim sürecine dâhil edilmesi gereken bir yapı olarak görülmektedir. Kültür, başkalarının yaşamının yanı sıra kendi yaşamımıza da yön veren sosyal ve bilişsel kodları, davranışsal standartları veya inançları ifade etmektedir. Kültür, farkına varmadan nasıl düşündüğümüzü, inandığımızı ve bunun sonucunda nasıl davrandığımızı belirlemekte ve nasıl öğrendiğimizi ve öğrettiğimizi etkilemektedir (Delgado-Gaitan and Trueba, 1985; Gay, 2014). Kültür benzer şekilde kişisel kültürel kimlik, inanç, tutum ve değerlerden oluşan bir birikimdir. Bu birikimin oluşmasında önemli faktörlerden biri, bireyin içinde bulunduğu ve yaşamını sürdürdüğü sosyal çevredir (Phuntsog, 1999: 111). Bu boyutları dikkate alındığında, eğitim sürecine kültürel öğelerin dâhil edilmesi ve bireylerin kültürel geçmişlerinin dikkate alınarak öğrenme-öğretme sürecinin bu çerçevede tasarlanması önemli görülmektedir (Phuntsog, 1999: 103). Bu durumda, eğitimcilerin kapsayıcı ve önyargısız olarak öğrencilerinin kültürel geçmişlerini ve birikimlerini dikkate almalarını gerektiren, sınıflarındaki öğrenci farklılığına atıfta bulunan etkili eğitim uygulamalarını gerçekleştirmeye yönelik pedagojik bir yaklaşım olan kültüre duyarlı eğitim (culturally responsive education) yaklaşımı karşımıza çıkmaktadır.

Kültüre duyarlı eğitim, etnik ve sosyo-ekonomik düzeyleri farklı olan öğrencilerin referans çevrelerini, kültürel bilgilerini, geçmiş yaşantılarını ve öğrenme stillerini dikkate alarak, öğrenme etkinliklerini öğrencilerle daha ilişkili ve onlar için daha etkili hale getirmektir (Gay, 2014: 35). Bu anlayış doğrultusunda öğretimi zenginleştirmenin yollarında biri, içerik, süreç ve ürün boyutlarında öğretimi farklılaştırmaktır (Bauer and Kroeger, 2004; Halvorsen and Neary, 2001). Farklılaştırılmış öğretim, öğrencilerin program içeriğini keşfetmelerini sağlamak için, kendi gereksinimleri doğrultusunda hazırbulunmuşlukları, ilgileri veya öğrenme stillerine göre program öğelerinden içerik, süreç veya ürünün uyarlandığı bir öğrenme yaşantısıdır (Tomlinson, 1999, 2000).

Yapılan araştırmalar, bireysel farklılıklara sahip çocuklar için etkili öğrenme ortamının farklılaştırılmış öğretim uygulanan sınıflar olduğunu göstermektedir (Çalikoğlu, 2014; Chen, 2011; Demir, 2013; Karaduman, 2012; Keskin ve Yaman, 2014; Kök, 2012). Bunun yanı sıra farklılaştırılmış öğretimin çeşitlilik barındıran sınıflarda etkili öğrenmeyi sağladığını ortaya koyan araştırma sayısı da günden güne artmaktadır (Rock, Gregg, Ellis and Gable, 2008). Bu bağlamda kültüre duyarlı eğitimi temel alan farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının, çeşitliliğin yoğun olduğu sınıflarda öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına yanıt verebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmanın çalışma alanı olarak kültürleri, kültürel özellikleri ve kültüre duyarlılığı aktarabilecek uygun öğretim programlarından biri olan sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanı belirlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilerin bireysel farklılıklarına ve kültüre duyarlılığa atıfta bulunularak, öğrenciler arasında öğrenmeye karşı ilgi, eğilim, doğal yetenek ve isteğin yanı sıra ailedeki yetiştirme süreçleri, cinsiyet, ekonomik durum, etnik köken ve benzeri birçok özelliklerin farklılık gösterdiği belirtilmektedir. Bu farklılıklar dikkate alınmadan yapılacak eğitimin hedeflenen sonucu

getirmeyeceği belirtilerek kültürel değerlere duyarlılığın sosyal bilgiler öğretimi açısından önemi vurgulanmaktadır (MEB, 2017).

Bu araştırma kapsamında "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanının çalışılmak istenmesinin amacı, farklı nedenlerle Türkiye'ye göç eden çocukların kültürleşme tercihlerinin bütünleşme yönünde gerçekleşmesinin yanı sıra, bu sınıflarda eğitim gören öğrencilerin, farklı kültürlerle karşı kabullenici, hoşgörülü ve önyargısız, bir tutum içinde olmalarını sağlamak ve böylece gelişimlerine destek olmaktır. Hoşgörü, farklılıklara saygıyı ve empatiyi içinde barındırmaktadır. Şöyle ki, kişinin karşısındakine empati duyması (eş duyum içinde olması), başkalarına karşı anlayışlı ve açık fikirli olması, dolayısıyla kişiler arasındaki çatışmaları çözmede barışçıl yöntemler kullanarak paylaşma, dayanışma ve farklılıklara saygı gibi değerlerin geliştirilmesi, beraberinde huzur içinde yaşamayı getirecektir (Başaran, 1995). Bir kişinin, başkasına ait duygu ve düşünceleri doğru olarak anlamlandırma çabası (Dökmen, 2016: 135) olarak tanımlanan empati, önyargıyı azaltıcı ve farklılıkları anlamayı kolaylaştırıcı bir yaşam becerisidir.

Alanyazın incelendiğinde Türkiye'de kültüre duyarlı öğretim uygulamalarının henüz yeni bir çalışma alanı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte son yıllarda yaşanan göç süreci ile birlikte ülkemizde ırk, dil, din, etnik ve kültürel çeşitliliğin daha da arttığı görülmektedir. Eğitim kurumlarına da yansıyan bu çeşitliliğe rağmen, farklı kültürel geçmiş, ortak dil eksikliği ve farklı ihtiyaçlara sahip öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, kültürel kodlarını ve değerlerini öğretim programına dâhil eden kültüre duyarlı öğretim uygulamalarına yönelik sınırlı sayıda araştırmaya ulaşılmıştır (Pehlivan Yılmaz, 2019). Bunun yanında kültüre duyarlılığı temele alan farklılaştırılmış öğretim uygulamasına yönelik herhangi bir çalışmaya ulaşılamaması da bu araştırmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bu araştırma ile geçmiş yaşantıları, sosyo-kültürel özellikleri ve ekonomik çevreleri bakımından birbirinden farklı olan öğrencilerin ön bilgilerine, ilgilerine veya öğrenme profillerine göre öğretimi çeşitlendirirken, öğrencilerin kültürel öğelerini ve referanslarını farklılaştırmaya dâhil etmenin, öğrencilerin farklı kültürleri tanımalarına, farklılıkları zenginlik olarak görmelerine, farklılıklara karşı önyargısız ve hoşgörülü olmalarına katkı sağlayacağı ve dolayısıyla empati becerilerini geliştireceği düşünülmektedir.

Bu araştırma, ilkökul 4. sınıf sosyal bilgiler dersi "küresel bağlantılar" öğrenme alanında farklı kültürel geçmişten gelen öğrencilerin kültürel öğelerine, ön bilgilerine, ilgilerine ve öğrenme hızlarına göre hazırlanan kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretimin öğrencilerin empati becerilerinin geliştirilmesine etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin empati becerilerinin geliştirilmesine etkisi var mıdır?
2. Kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri, günlükler ve gözlem yoluyla elde edilen yansımalar nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nicel ve nitel yaklaşımla toplanan verilerin birlikte kullanıldığı karma yöntemle desenlenmiştir. Karma yöntem araştırmasını kullanmanın en temel amacı, birden fazla veri kaynağını birleştirmenin, bir araştırma probleminin tek veri kaynaklı bir yaklaşımdan daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamasıdır (Guest and Fleming, 2015: 3). Creswell ve Plano Clark'a (2015: 12) göre nicel ve nitel yaklaşımları birlikte ele almak, her iki yaklaşımı tek başına ele almaya oranla araştırma probleminin daha net anlaşılmasını sağlamaktadır.

Bu araştırmada, araştırma sorusuna birincil öncelikle karşılık veren nicel verilerin ve sonrasında

nitel verilerin toplanıp çözümlendiği "Açımlayıcı Sıralı Desen" kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda deneysel desenler içinde yer alan denkleştirilmemiş ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise durum çalışması kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmada öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler, gözlem ve doküman incelemesi kapsamında değerlendirilen öğrenci günlükleri kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Adana ili Yüreğir ilçesinde bulunan göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı, kayıtlı yabancı uyruklu öğrencisi olan iki devlet ilkokulunda öğrenim gören 52'si kız, 47'si erkek olmak üzere toplam 99 ilkokul dördüncü sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden "*amaca yönelik örnekleme*" içerisinde yer alan "*ölçüt örnekleme*" temel alınmıştır. Bu bağlamda şubelerin belirlenmesinde, yabancı uyruklu göçmen öğrencilerin yoğun olduğu şubeler ölçüt olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Karma yöntem araştırması olarak desenlenen bu araştırmanın amacına ve yöntemine uygun olarak verilerin toplanmasında ölçek, görüşme, gözlem ve günlük gibi hem nicel hem de nitel araştırma tekniklerini içeren farklı veri toplama araçlarından faydalanılmıştır. Nicel verilerin toplanmasında; öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini ölçmek ve demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen "*Empatik Eğilim Ölçeği*" ve "*Kişisel Bilgi Formu*" kullanılmıştır.

Empatik eğilim ölçeği, dörtlü likert tipinde ve 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin bilişsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç alt boyutu (faktörü) vardır. Ölçekteki her bir ifadenin karşısında "Her Zaman", "Sık Sık", "Bazen", "Hiçbir Zaman" şeklinde seçenekler bulunmaktadır. Ölçeğin tamamı olumlu ifadelerden oluşmaktadır. Olumlu ifadeler sırasıyla, 4, 3, 2, 1 olarak puanlanmakta ve her ifadeye verilen puanlar toplanarak öğrencilerin toplam puanları belirlenmektedir. Empatik Eğilim Ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 68, en düşük puan ise 17'dir. Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması araştırmacı tarafından yapılan ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı duygusal empati boyutu için 0,79; bilişsel empati boyutu için 0,77 ve davranışsal empati boyutu için 0,74 olduğu görülmektedir. Cronbach alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği " $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değil, " $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük, " $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise oldukça güvenilir ve " $0,80 \leq \alpha < 1$ ise yüksek derecede güvenilir bir ölçektir" (Kayış, 2014: 405). Buna göre ölçekten elde edilen değerler her bir madde için güvenilirliğin geçerli ve oldukça güvenilir düzeyde olduğunu göstermektedir. Ayrıca ölçeğin geneli için hesaplanan Cronbach alfa değeri 0,88'dir. Bu bulgu da ölçeğin yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymuştur.

Nitel verilerin toplanmasında, deney grubunda yer alan öğrencilerin uygulanan eğitime ilişkin görüşlerinin alınması amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan "*Yarı Yapılandırılmış Öğrenci Görüşme Formu*" ve "*Öğrenci Günlüğü*" kullanılmıştır. Ayrıca uygulama süresince araştırmacılara eğitim ortamı hakkında yol göstermek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen "*Gözlem Formu*" kullanılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırma 2018-2019 eğitim-öğretim yılında, Adana ili Yüreğir ilçesinde bulunan iki ilkokulun 4. Sınıflarında öğrenim gören toplam 99 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Her okulda bir deney bir kontrol grubu ile yürütülen ve uygulama sonunda elde edilen verilerin birleştirildiği bu çalışmada, deney ve kontrol gruplarına ön test ve son test olarak araştırmacı tarafından geliştirilen "*Empatik Eğilim Ölçeği*" uygulanmıştır.

Bu çalışma kapsamında uygulanan veri toplama araçlarının pilot uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama sonrasında uzman görüşü alınan veri toplama araçlarında gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Uygulama öncesinde, ilgili çalışma Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Etik Kurul Başkanlığının onayına sunulmuş ve çalışma ismi geçen etik kurul tarafından incelenerek

onaylanmıştır. Daha sonra Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğünden uygulama için gerekli izinler alınmıştır. Ayrıca araştırmanın çalışma grubunda yer alan öğrenci ve velilerinden çalışmaya gönüllü katılmak istediklerine ilişkin izin belgesi alınmıştır.

Araştırma, 4.sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan küresel bağlantılar öğrenme alanında uygulanmış ve toplam on haftayı kapsamıştır. Bu sürenin iki haftası ön test- son test, iki haftası gözlem ve bir haftası ön uygulamaya ayrılmıştır. Uygulamanın yapıldığı sınıflarda 2 hafta gözlem yapılmış, mevcut programa göre dersin işleniş, öğrencilerin sosyo-kültürel özellikleri, hazırbulunuşluk düzeyleri, ön bilgileri ve ilgilerine yönelik gözlem raporları tutularak öğretmen görüşleri alınmıştır. Gözlem raporları ve öğretmen görüşleri doğrultusunda kazanımların içeriğine göre farklılaştırmayı destekleyen stratejiler içerisinden kademelendirilmiş etkinlikler, istasyon, ayılıp birleşme (jigsaw) stratejileri ile konuşma halkası ve görsel okuma tekniklerinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim tasarımı yapılan konular; ülkeleri tanıyalım, komşularımız, Türk cumhuriyetleri ve farklı kültürlerdir. Bu ana konular öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerine ve ilgilerine göre farklılaştırılmıştır. Böylece öğrencilerin farklı öğrenme süreçlerinden geçerek farklı ürünler ortaya koymaları sağlanmıştır. İçeriğin belirlenmesinde sonra kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretime uygun ders planları oluşturulmuştur. Yapılan çalışmaların farklılaştırma süreci Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanında Yapılan Kültüre Duyarlı Farklılaştırma Süreci

Konular	Ne Farklılaştırıldı?	Neye Göre Farklılaştırıldı?	Hangi Teknik Kullanıldı?
Ülkeleri tanıyalım	İçerik Süreç Ürün Öğrenme Ortamı	Hazırbulunuşluk İlgi	Kademelendirilmiş Etkinlikler Ayrılp Birleşme (Jigsaw)
Komşularımız	İçerik Süreç Öğrenme Ortamı	Hazırbulunuşluk	Kademelendirilmiş Etkinlikler Konuşma Halkası Görsel Okuma
Türk Cumhuriyetleri	İçerik Süreç Ürün Öğrenme Ortamı	Hazırbulunuşluk İlgi	İstasyon
Farklı Kültürler	İçerik Süreç Ürün Öğrenme Ortamı	Hazırbulunuşluk İlgi	İstasyon Konuşma Halkası

Verilerin Analizi

Ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desene göre tasarlanan bu çalışmada veri toplama araçlarından elde edilen nicel veriler, SPSS 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde; deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test-son test puanları, dağılımları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Verilerin normallik varsayımını karşılayıp karşılamadıklarını belirlemek üzere Kolmogorov-Smirnov normallik testi, basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmıştır. Testler sonucu normal dağılım gösterdiği belirlenen veriler için parametrik

testler kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın alt problemlerine yönelik tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA kullanılmıştır. Etki büyüklüğünü ortaya koymada eta-kare (η^2) değeri hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler, Cohen (1988: 284-288)'in belirlediği değerlere göre yorumlanmıştır. Buna göre ,01 katsayısına eşit ya da yakın olan etki büyüklüğü değeri küçük; ,06, katsayısına eşit ya da yakın olan etki büyüklüğü değeri orta ve ,14 katsayısına eşit ya da yakın olan etki büyüklüğü değeri geniş etki olarak kabul edilmiştir.

Nitel verilerin analizinde, yarı yapılandırılmış görüşmeler, yapılandırılmış gözlemler ve öğrenci günlükleri yoluyla elde edilen verileri analiz etmeye yönelik içerik analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmanın nitel veri toplama araçlarından elde edilen verilerden çıkarılan kavramlara göre ve araştırma soruları dikkate alınarak kodlar ve bu kodların birbirleriyle ilişkilendirilip bir araya getirilmesi ile temalar oluşturulmuştur. Kod ve temalar tablolarla ifade edilirken, seçilen öğrencilerin her biri gerçek isimleri dışında kod isimlerle ifade edilmiş, gerçek isimleri saklı tutulmuştur.

Araştırmacının Rolü

Bu araştırmada araştırmacı, çalışmanın sağlıklı yürütülmesi için uygulamanın öncesinde, uygulama sırasında ve sonrasında aktif olarak rol almıştır. Deney ve kontrol grubunda dersler araştırmanın yanlılığı bakımından kendi sınıf öğretmenleri tarafından yürütüldüğünden, araştırmacı deney grubunda uygulama süresince gözlemci olarak bulunmuştur.

Araştırmacı, araştırma sürecine yönelik sistematik ve ayrıntılı bir planlama yapmış, araştırmada kullanılacak etkinliklerin ve ders araç-gereçlerinin tasarlanmasında öğretim tasarımcısı olarak rol almıştır. Uygulama sürecinde kullanılan kültüre duyarlı ve farklılaştırılmış yöntem ve tekniklere ilişkin, etkinlikleri, çalışma kâğıtlarını ve uygulayıcı konumunda bulunan öğretmenlere rehberlik edecek yardımcı kılavuzları geliştirmiştir. Ayrıca uygulama öncesinde deney grubunda 2 hafta boyunca derslerde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerine, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerine, ön bilgilerine ve ilgilerine yönelik gözlemler yapmış ve notlar almıştır. Bunun yanı sıra araştırmacı, Veri toplama araçlarının geliştirilmesinde, nicel verilerin toplanmasında, öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşmelerin gerçekleştirilmesinde ve verilerin analizinde etkin rol oynamıştır. Deneysel süreç boyunca araştırmacı, deney grubunda gözlemler yaparak süreç ile ilgili önemli notlar almıştır. Böylece araştırma sürecinde ortaya çıkan sorunları not ederek, bir sonraki haftada uygulama planında gerekli düzenlemeleri yaparak aynı sorunların tekrar yaşanmamasında rol oynamıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın amaçlarına yönelik nicel boyutta ele alınan sorulara, yapılan istatistiksel analizlerle ve bu analizlere ait tablolar kullanılarak yanıt aranmıştır. Nitel boyutta ise deney grubunda yeralan öğrencilerin görüşlerinin alınması amacıyla yapılan görüşmelerin, uygulama süresince yapılan gözlemlerin ve öğrenciler tarafından tutulan günlüklerin analizlerine yer verilmiştir.

Kültüre Duyarlı Farklılaştırılmış Öğretim Yaklaşımının 4. Sınıf Öğrencilerin Empati Becerilerinin Geliştirilmesine Etkisine İlişkin Bulgular ve Yorum

Sosyal bilgiler dersinde uygulanan kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim tasarımının ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerini artırmada etkili olup olmadığının test edilmesi amacıyla yapılan analizi belirlemek amacıyla verilerin normalliği sınanmıştır.

Deney ve kontrol gruplarının ön testlerinden elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için Kolmogorov-Smirnov testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test Puan Ortalamalarına İlişkin Normallik Değerleri

Gruplar	Kolmogorov-Smirnov			Merkezi Eğilim			Dağılım		
	İstatistik	sd	p	x	Ortanca	Tepe	Çarpıklık Z-İstatistiği	Basıklık Z-İstatistiği	Z-
Deney	0,06	51	0,20	2,76	2,82	2,82	-0,15	-0,18	
Kontrol	0,07	48	0,20	2,83	2,82	2,82	0,13	-0,66	

Deney ve kontrol grubunu oluşturan öğrenci sayısı 50'den büyük olduğu için normallik testinde Kolmogorov-Smirnov (K-S) anlamlılık düzeyleri yorumlanmıştır (Büyüköztürk, 2010; Can, 2013). Yapılan analiz sonucunda deney ve kontrol grubuna ait verilerin normal dağıldığı ($p > .05$) sonucuna ulaşılmıştır. Verilerin normalliğine ilişkin daha sonraki istatistiki analizlerde de bu varsayımlar dikkate alınmıştır.

Deney ve kontrol gruplarının uygulama sonrası empatik eğilim ölçeğinin son testinden aldıkları puanlara ilişkin verilerin normallığı sınanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 3' te sunulmuştur.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Grubu Son Test Puan Ortalamalarına İlişkin Normallik Değerleri

Gruplar	Kolmogorov-Smirnov			Merkezi Eğilim			Dağılım		
	İstatistik	sd	p	x	Ortanca	Tepe	Çarpıklık Z-İstatistiği	Basıklık Z-İstatistiği	Z-
Deney	,090	51	,200	3,13	3,00	2,82	-,642	1,688	
Kontrol	,084	48	,200	2,78	2,82	2,82	-,249	-,120	

Yapılan analiz sonucunda deney ve kontrol grubuna ait verilerin normal dağıldığını ($p > .05$) görülmüştür. Verilerin normalliğine ilişkin daha sonraki istatistiki analizlerde bu varsayımlar dikkate alınmıştır.

Verilerin normal dağılım gösterdiğinin belirlenmesinden sonra deney ve kontrol grubu öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri ön test-son test puanları arasındaki farkı ve etki büyüklüğünü ortaya koymak amacıyla parametrik testlerden tek faktör üzerinde tekrarlı ölçümler için iki faktörlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Analiz öncesinde deney ve kontrol gruplarının empatik eğilim ön test ve son test puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmış ve elde edilen değerler Tablo 4' te sunulmuştur.

Tablo 4. Deney ve Kontrol Gruplarının Empatik Eğilim Ön Test ve Son Test Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Gruplar	Empatik Eğilim Ön Test-Son Test Ölçümleri	N	\bar{x}	ss
Deney	Ön Test	51	47,03	6,69
	Son Test	51	53,23	7,76
Kontrol	Ön Test	48	48,12	7,86
	Son Test	48	47,35	8,27

Tablo 4 incelendiğinde, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim uygulanan deney grubunun empatik eğilim ön test puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{Öntest}}=47.03$) iken, son test puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{Sontest}}=53.23$) olduğu görülmektedir. Kontrol grubunun ön test puan ortalaması ($\bar{x}_{\text{Öntest}}=48.12$) iken, son test puan ortalaması ($\bar{x}_{\text{Sontest}}=47.35$) olarak hesaplanmıştır. Tabloya göre, kontrol grubunun ön test ve son test puan ortalamaları karşılaştırıldığında herhangi bir artış göze çarpmamaktadır. Bununla birlikte deney grubunun empatik eğilime ilişkin toplam puan ortalamalarının ön test ve son testleri arasında son test lehine ($\bar{x}_{\text{Fark}}= 6.20$) belirgin bir puan artışı olduğu görülmektedir. Empatik eğilim

toplam puanlarında görülen bu artışın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla, tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 5' te verilmiştir.

Tablo 5. Deney ve Kontrol Gruplarının Empatik Eğilim Ön Test ve Son Test Puanlarına İlişkin Tekrarlı Ölçümler İki Faktörlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	η^2
Gruplararası	9753,374	98				
Grup (Deney/Kontrol)	284,306	1	284,306	2,91	,091	,029
Hata	9469,068	97	97,619			
Gruplarıçi	2872,265	99				
Ölçüm (Ön Test/Son Test)	363,902	1	363,902	18,49	,000	,160
Grup*Ölçüm	600,104	1	600,104	30,50	,000	,239
Hata	1908,259	97	19,673			
Toplam	12625,639	197				

Tablo 5'te görüldüğü üzere deney ve kontrol grubu öğrencilerinin empatik eğilime ilişkin toplam puan ortalamaları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda grup etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür [F (1,97) =2.91; p>.05]. Buna göre ön test ve son test ölçüm sonuçları birlikte ele alındığında, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin empatik eğilim toplam puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmektedir. Bununla birlikte deney ve kontrol grubu öğrencilerine farklı zamanlarda uygulanan testler arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır [F (1,97) =18.49; p<.05; η^2 =.160]. Ayrıca, grup ve ölçüm ortak etkisinin de anlamlı ve geniş düzeyde olduğu görülmektedir [F (1,97) =30.50; p<.05; η^2 =.239]. Bu bulgu, farklı gruplarda (deney-kontrol) yeralan öğrencilerin farklı zamanlarda (ön test-son test) ölçülen empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunduğunu göstermektedir. Bu bulguya göre, sosyal bilgiler öğretiminde kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı ile eğitim gören öğrencilerin empatik eğilim puanlarındaki değişim, kontrol grubunda yeralan ve geleneksel öğretim yöntemlerinin uygulanan öğrencilerin empatik eğilim puanlarındaki değişimden anlamlı düzeyde farklıdır. Bu bulgulara dayanılarak, sosyal bilgiler öğretiminde kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim tasarımının öğrencilerin empati düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ileri sürülebilir.

Sosyal bilgiler dersinde uygulanan kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim tasarımının ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin empatik eğilim ölçeği alt boyutlarından bilişsel, duygusal ve davranışsal empatik eğilim düzeylerini artırmada etkili olup olmadığını test edilmesi amacıyla tek faktör üzerinde tekrarlı ölçümler için iki faktörlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Analiz öncesinde deney ve kontrol gruplarının bilişsel, duygusal ve davranışsal empatik eğilim ön test ve son test puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmış ve elde edilen değerler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Deney ve Kontrol Gruplarının Bilişsel, Duygusal ve Davranışsal Empatik Eğilim Ön Test ve Son Test Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Boyutlar	Gruplar	Empatik Eğilim Ön Test- Son Test Ölçümleri	N	\bar{x}	ss
Bilişsel Empati	Deney	Ön Test	51	14,52	2,76
		Son Test	51	16,15	2,76
	Kontrol	Ön Test	48	14,60	2,84
		Son Test	48	14,02	2,95
Duygusal Empati	Deney	Ön Test	51	19,64	3,43
		Son Test	51	22,29	4,93
	Kontrol	Ön Test	48	19,75	4,58
		Son Test	48	19,54	4,60
Davranışsal Empati	Deney	Ön Test	51	12,86	2,37
		Son Test	51	14,78	2,62
	Kontrol	Ön Test	48	13,77	2,94
		Son Test	48	13,79	3,00

Tablo 6 incelendiğinde, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim uygulanan deney grubunun bilişsel empatik eğilim ön test puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{Öntest}}=14.52$) iken, son test puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{Sontest}}=16.15$) olduğu görülmektedir. Kontrol grubunun bilişsel empatik eğilim ön test puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{Öntest}}=14.60$) iken, son test puan ortalamalarının ($\bar{x}_{\text{Sontest}}=14.02$) olduğu görülmektedir. Buna göre, kontrol grubunun ön test ile son test puan ortalamaları karşılaştırıldığında puanların birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bununla birlikte deney grubunun bilişsel empatik eğilime ilişkin puan ortalamalarının ön test ve son testleri arasında son test lehine ($\bar{x}_{\text{Fark}}= 1.63$) bir puan artışı olduğu görülmektedir. Duygusal empatik eğilim düzeylerine ilişkin deney grubunun ön test puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{Öntest}} = 19.64$), son test puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{Sontest}} = 22.29$) olduğu görülmektedir. Kontrol grubunun ise ön test puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{Öntest}} = 19.75$) iken, son test puan ortalamalarının ($\bar{x}_{\text{Sontest}} = 19.54$) olduğu görülmektedir. Kontrol grubunun ön test ve son test puan ortalamaları karşılaştırıldığında puanların birbirine yakın olduğu, ancak deney grubunun duygusal empatik eğilim düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının ön test ve son testleri arasında son test lehine ($\bar{x}_{\text{Fark}} = 2.65$) bir puan artışı olduğu görülmektedir. Davranışsal empatik eğilim düzeylerine ilişkin deney grubunun ön test puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{Öntest}}=12.86$) iken, son test puan ortalamalarının ($\bar{x}_{\text{Sontest}}=14.78$) olduğu görülmektedir. Kontrol grubunun davranışsal empatik eğilim düzeylerine ilişkin ön test puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{Öntest}}=13.77$) iken, son test puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{Sontest}}=13.79$) olduğu görülmektedir. Tabloya göre, kontrol grubunun ön test ve son test puan ortalamaları karşılaştırıldığında puanların birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bununla birlikte deney grubunun davranışsal empatik eğilim düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının ön test ve son testleri arasında son test lehine ($\bar{x}_{\text{Fark}} = 1.92$) bir puan artışı olduğu görülmektedir. Bilişsel, duygusal ve davranışsal empatik eğilim düzeyleri ön test ile son test puanları arasındaki bu artışın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla, tekrarlı ölçümler için ANOVA uygulanmış ve analiz sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 7. Deney ve Kontrol Gruplarının Bilişsel Empatik Eğilim Ön Test ve Son Test Puanlarına İlişkin Tekrarlı Ölçümler İki Faktörlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	η^2
Gruplararası	1389,646	98				
Grup (Deney/Kontrol)	52,531	1	52,531	3,811	,054	,038
Hata	1337,115	97	13,785			
Gruplarıçi	294,701	99				
Ölçüm (Ön Test/Son Test)	13,479	1	13,479	5,921	,017	,058
Grup*Ölçüm	60,428	1	60,428	26,547	,000	,215
Hata	220,794	97	2,276			
Toplam	1684,347	197				

Tablo 7'e göre, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin bilişsel empatik eğilime ilişkin toplam puan ortalamaları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda grup etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür [F (1,97) =3.81; p>.05]. Buna göre ön test ve son test ölçüm sonuçları birlikte ele alındığında, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin bilişsel empatik eğilim puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmektedir. Bununla birlikte deney ve kontrol grubu öğrencilerine farklı zamanlarda uygulanan testler arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır [F (1,97) =5.92; p<.05; η^2 =.058]. Ayrıca, grup ve ölçüm ortak etkisinin de anlamlı ve geniş düzeyde olduğu görülmektedir [F (1,97) =26.54; p<.05; η^2 =.215]. Bu bulguya göre, farklı gruplarda yeralan öğrencilerin bilişsel empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre, sosyal bilgiler öğretiminde kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı ile eğitim gören öğrencilerin bilişsel empatik eğilim puanlarındaki değişim, kontrol grubunda yeralan ve geleneksel öğretim yöntemlerinin uygulandığı öğrencilerin bilişsel empatik eğilim puanlarındaki değişimden anlamlı düzeyde farklıdır. Öğrencilerin bilişsel empatik eğilim düzeylerinde ortaya çıkan bu değişimin kültüre duyarlı ve farklılaştırılmış öğretim yaklaşımından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Tablo 8. Deney ve Kontrol Gruplarının Duygusal Empatik Eğilim Ön Test ve Son Test Puanlarına İlişkin Tekrarlı Ölçümler İki Faktörlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	η^2
Gruplararası	3144,162	98				
Grup (Deney/Kontrol)	86,792	1	86,792	2,754	,100	,028
Hata	3057,370	97	31,519			
Gruplarıçi	910,117	99				
Ölçüm (Ön Test/Son Test)	73,531	1	73,531	9,694	,002	,091
Grup*Ölçüm	100,804	1	100,804	13,289	,000	,120
Hata	735,782	97	7,585			
Toplam	4054,279	197				

Tablo 8'e göre, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin duygusal empatik eğilim düzeylerine ilişkin puan ortalamaları üzerinde yapılan analiz sonucunda grup etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür [F (1,97) =2.754; p>.05]. Buna göre ön test ve son test ölçüm sonuçları birlikte ele alındığında, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin duygusal empatik eğilim düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmektedir. Bununla birlikte deney ve kontrol grubu öğrencilerine farklı zamanlarda uygulanan testler arasında anlamlı bir fark

bulunmaktadır [F (1,97) =9.694; p<.05; η^2 =.091]. Ayrıca, grup ve ölçüm ortak etkisinin de anlamlı ve orta düzeyde olduğu görülmektedir [F(1,97) =13.289; p<.05; η^2 =.120]. Buna göre, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı ile eğitim gören öğrencilerin duygusal empatik eğilim puanlarındaki değişim, geleneksel öğretim yöntemlerinin uygulandığı öğrencilerin duygusal empatik eğilim puanlarındaki değişimden anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Öğrencilerin duygusal empatik eğilim düzeylerinde ortaya çıkan bu değişimin kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim yaklaşımından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Tablo 9. Deney ve Kontrol Gruplarının Davranışsal Empatik Eğilim Ön Test ve Son Test Puanlarına İlişkin Tekrarlı Ölçümler İki Faktörlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	η^2
Gruplararası	1209,818	98				
Grup (Deney/Kontrol)	,088	1	,088	,007	,933	,000
Hata	1209,730	97	12,471			
Gruplarıçi	340,647	99				
Ölçüm (Ön Test/Son Test)	46,647	1	46,647	18,148	,000	,158
Grup*Ölçüm	44,667	1	44,667	17,377	,000	,152
Hata	249,333	97	2,570			
Toplam	1550,465	197				

Tablo 9'a göre, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin davranışsal empatik eğilim düzeylerine ilişkin puan ortalamaları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda grup etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür [F (1,97) =.007; p>.05]. Buna göre ön test ve son test ölçüm sonuçları birlikte ele alındığında, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin davranışsal empatik eğilim düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmektedir. Bununla birlikte deney ve kontrol grubundaki öğrencilere farklı zamanlarda uygulanan testler arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır [F (1,97) =1148; p<.05; η^2 =.158]. Ayrıca, grup ve ölçüm ortak etkisinin de anlamlı ve geniş düzeyde olduğu görülmektedir [F (1,97) =17.377; p<.05; η^2 =.152]. Bu bulguya göre, farklı gruplarda yer alan öğrencilerin davranışsal empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Buna göre, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı ile eğitim gören öğrencilerin davranışsal empatik eğilim puanlarındaki değişim, geleneksel öğretim yöntemlerinin uygulandığı öğrencilerin davranışsal empatik eğilim puanlarındaki değişimden anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Bu bulgulara dayanılarak, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim tasarımının öğrencilerin davranışsal empatik eğilim düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Kültüre Duyarlı Farklılaştırılmış Öğretim Yaklaşımının Uygulama Sürecine İlişkin Öğrenci Görüşleri ve Günlükler Yoluyla Elde Edilen Yansımalar İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bu bölümünde kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim programında uygulanan etkinlikler, öğrenme-öğretme süreci ve öğrenme ortamına yönelik yarı yapılandırılmış görüşmeler ve öğrenci günlüklerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Öğrencilerin kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim yaklaşımına göre tasarlanan etkinliklerden en çok beğendikleri etkinliklerle bu etkinlikleri beğenme sebeplerine yönelik görüşleri alınmış ve yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda yapılan içerik analizlerine aşağıda yer verilmiştir. Oluşturulan temalar ve kodlara ilişkin sıklık değerleri Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Öğrencilerin Kültüre Duyarlı Farklılaştırılmış Öğretim Etkinlikleri Beğenme Durumu ile İlgili Analiz Sonuçları

En Çok Beğenilen Farklılaştırılmış Öğretim Etkinlikleri	f	Sebebi	f
İstasyon stratejisi	18	Keyifli ve eğlenceli	15
Konuşma halkası	16	Sosyalleşme	6
Ayrılp birleşme (Jigsaw) tekniği	11	İletişimi güçlendirme	6
Kademelendirilmiş etkinlikler	6	Kendini ifade etme	5
Şiir ve öykü İstasyonu	5	Özgüven	4
Pano hazırlama çalışmaları	4	Farklı fikirler	1
Sunum yapma	3		
Toplam	63	Toplam	37

Tabloda görüldüğü gibi, "en çok beğenilen farklılaştırılmış öğretim etkinlikleri" temasında öğrenciler tarafından en yoğun sıklıkla istasyon stratejisi ($f=18$), konuşma halkası ($f=16$) etkinliği ve ayrılp birleşme tekniğinin ($f=11$) beğenildiği, en az sıklıkla ise pano hazırlama ($f=4$) ve sunum yapma ($f=3$) çalışmalarının beğenildiği görülmektedir. Kültüre duyarlı farklılaştırılmış etkinlikleri beğenme sebeplerine bakıldığında, öğrencilerin etkinlikleri sıklıkla keyifli ve eğlenceli buldukları ($f=15$), en az sıklıkla ise, kendilerini ifade etmeye olanak tanıdığı ($f=5$) ve özgüveni arttırdığı ($f=4$) için etkinlikleri beğendiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenci görüşleri doğrultusunda kültüre duyarlı farklılaştırılmış etkinliklerin keyifli ve eğlenceli olduğu, öğrencilerin sosyalleşme, kendini ifade etme ve iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağladığı söylenebilir. Bu bulgulara göre uygulanan kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim etkinlikleriyle hazırbulunmuşluk düzeyleri, ilgileri ve ön bilgileri farklı olan öğrencilerin hiçbirinin geri planda kalmadan derse aktif katılımının sağlanabileceği, böylece ders kazanımlarının somutlaştırılabileceği, öğrencilerin düşünme becerilerinin geliştirilebileceği ve öğrenme sürecinin daha etkili olabileceği söylenebilir.

Kültüre duyarlı farklılaştırılmış etkinliklerin öğrencilere kattığı bilgi ve becerilere yönelik öğrenci görüşlerinin alınması amacıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizlerine yer verilmiştir. Oluşturulan temalar ve kodlara ait sıklık değerleri Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. Kültüre Duyarlı Farklılaştırılmış Öğretim Uygulamasının Etkililiği Hakkındaki Öğrenci Görüşlerine İlişkin Analiz Sonuçları

Yeni Bir şeyler Öğrenme Durumu	f
Evet	28
Hayır	0
Bilişsel Boyut	
Ülkelerin geleneksel kıyafetleri	9
Ülkelerin yöresel yemekleri	7
Ülkelerin kültürel özellikleri	7
Komşularımız	6
Kıtalar ve okyanuslar	5
Ülkeler arasındaki farklılıklar	4
Konuşulan diller	4
Türk cumhuriyetleri	3
Duyuşsal Boyut	
Arkadaşlarının düşüncesine saygı duyma	5

Farklılıklara saygı duyma	5
Ayrımcılık yapmama	4
Arkadaşları ile Yakınlaşma	2
<hr/>	
Beceriler	
Sunum yapma	4

Tablo 11'de görüldüğü üzere, "Bilişsel boyut" temasında, en çok tekrar eden kodlar ülkelerin geleneksel kıyafetleri ($f=9$), yöresel yemekleri ($f=7$) ve kültürel özellikleri ($f=7$) olarak belirlenmiştir. "Duyuşsal boyut" temasında öğrenciler tarafından en çok tekrar edilen kodların arkadaşlarının düşüncesine saygı duyma ($f=5$), farklılıklara saygı duyma ($f=5$) ve ayrımcılık yapmama ($f=4$) olduğu görülmektedir. "Beceri" temasında sunum yapma ($f=4$) öğrenciler tarafından öğrenilen yeni beceri olarak ifade edilmiştir. Uygulanan bu program ile öğrencilerin hepsi yeni bir şeyler öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin neler öğrendikleri ile ilgili görüşlerinde, bu programın bilişsel, duyuşsal ve beceri boyutlarında öğrencileri farklı düzeyde etkilediği görülmektedir. Bilişsel boyutta öğrenciler derste işlenen konulara değinmişlerdir. Uygulanan bu programın öğrencilerin arkadaşlarının düşüncelerine saygı duyma, farklılıklara saygı duyma, ayrımcılık yapmama ve arkadaşları ile yakınlaşma gibi duyuşsal becerilerinin gelişmesini etkilediği görülmektedir.

Kültüre duyarlı farklılaştırılmış etkinliklerin uygulanmasından sonra öğrencilerin bakış açılarında bir değişiklik olup olmadığına ilişkin görüşlerinin alınması amacıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin içerik analizlerine Tablo 12'de yer verilmiştir.

Tablo 12. Uygulama Sonrası Öğrencilerin Bakış Açılarındaki Değişikliğe Yönelik Öğrenci Görüşlerine İlişkin Analiz Sonuçları

Bakış Açısında Değişiklik Olma Durumu	f
Evet	26
Hayır	2
<hr/>	
Olan Değişiklikler	
Yabancı uyruklu öğrencilerle arkadaşlık kurma	8
Arkadaşları ile iletişim kurma	6
Farklı kültürlerdeki insanlara saygı duyma	3
Empati kurma	2
Biri düştüğünde ona yardım etme	2
Biri ağladığında onunla ilgilenme	1
Arkadaşlık ilişkileri	1
Arkadaşlarının düşüncelerine saygı duyma	1
Çevreye çöp atmaları uyarma	1
Ayrımcılık yapmama	1
Toplam	26

Tablo 12'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin tamamına yakını ($f=26$) bu eğitimden sonra bakış açılarında bir değişiklik olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Bakış açısındaki bu değişikliklerin neler olduğuna bakıldığında, uygulanan bu eğitimden sonra öğrencilerin en çok yabancı uyruklu öğrencilerle arkadaşlık kurma ($f=8$), iletişim kurma ($f=6$) ve farklı kültürlerdeki insanlara saygı duyma ($f=3$) ile ilgili bakış açılarında olumlu yönde değişiklikler görülmektedir. Öğrencilerin bir kısmı uygulanan bu eğitimden sonra, biri düştüğü zaman ona yardım etmek ($f=2$) istediğini, başkaları ile empati kurabildiğini ($f=2$) belirtmiştir. Bazı öğrenciler de bu eğitimden sonra biri ağladığında onunla ilgilendiğini ($f=1$), arkadaşlık ilişkilerinin daha güçlendiğini ($f=1$), arkadaşlarının düşüncelerine saygı

duyduğunu ($f=1$), ayrımcılık yapmamayı öğrendiğini ($f=1$) ve çevreye çöp atanları uyardığını ($f=1$) ifade etmiştir. Bu eğitimle öğrencilerin sınıflarında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerle arkadaşlık kurma ve farklı kültürlerdeki insanlara saygı duyma eğilimlerinin arttığı, dolayısıyla daha empatik bir davranış sergileme eğiliminde oldukları şeklinde yorumlanabilir. Öğrencilerin görüş bildirdiği davranışların birçoğu empatik eğilimle ilgili davranışlardır ve uygulanan kültüre duyarlı farklılaştırılmış eğitimden sonra öğrencilerin empatik davranış gösterme eğiliminde oldukları söylenebilir.

Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim programında uygulanan etkinlikler, öğrenme-öğretme süreci ve öğrenme ortamına yönelik öğrenci günlüklerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Öğrenci günlüklerinde öğrencilerden *"derste neler öğrendiklerini"*, *"dersin faydalı olup olmadığını"*, *"onları eğlendiren veya sıkın durumlar"* ile *"dersin işlenişine yönelik düşüncelerini"* yazmaları istenmiştir. Öğrenci günlüklerinin analizinde dersin amacına göre işlenen konuların birçoğunu günlüğünde belirten öğrencilerin öğrenmeleri *"yeterli"*; derste işlenen konuların yarısına yakını günlüğünde belirten öğrencilerin öğrenmeleri *"kısmen yeterli"*; derste verilen konuların dışında açıklamalar yapan öğrencilerin öğrenmeleri de *"yetersiz"* olarak değerlendirilmiştir.

Uygulamanın birinci haftasında *"dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır."* kazanımına ilişkin öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik olarak kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretime dayalı etkinlikler uygulanmıştır. Dersin sonunda öğrenciler tarafından 49 adet günlük doldurulmuştur. Öğrenci günlüklerinden elde edilen veriler içerik analizine Tablo 13 'te yer verilmiştir.

Tablo 13. Uygulamanın 1. Haftasına Yönelik Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Bulgular

Tema	Kod	f
Öğrenme Düzeyi	Yeterli	21
	Kısmen Yeterli	18
	Yetersiz	9
Öğrenme Süreci	Dersin faydalı olması	48
	Bütün konuların öğrenilmesi	44
	Eksik kalan konuların olması	5
Eğlendiren durumlar	Kıtalar ve ülkelerle ilgili cümle oluşturma, yapıştırma	17
	Derste yapılan etkinlikler	14
	Grup Çalışmaları	10
	Boyama yapmak	4
Sıkın durumlar	Oyun oynamak	2
	Yok	41
	Arkadaşları ile anlaşamama	3
	Etkinliklerin zor olması	3
Beklenti öneri	Sınıfta çok ses olması	2
	Öğretmenin işlediği gibi ders yapma	23
	Eğlenceli etkinlikler yaptırma	11
	Görsel çalışmalar ve boyama yaptırma	4
	Oyun Oynatma	3
ve	Dersi daha sessiz işleme	2
	Derse daha fazla zaman ayırma	2

Grup çalışmaları yaptırma	2
Bulmaca çözdürme	1
Şarkılara yer verme	1

Tablo 13'te "Öğrenme Düzeyi" temasına bakıldığında öğrencilerin birçoğu derste işlenen konuyu yeterli ($f=21$) düzeyde, yarısına yakını kısmen yeterli ($f=18$) düzeyde, bir kısmı da yetersiz ($f=9$) düzeyde öğrendiklerini günlüklerinde belirtmişlerdir. "Öğrenme Süreci" temasına yönelik kodlar incelendiğinde öğrencilerin hemen hepsi dersin faydalı olduğunu ($f=48$), birçoğu bütün konuları öğrendiklerini ($f=44$), bir kısmı da bazı konuların eksik kaldığını ($f=5$) günlüklerinde ifade etmişlerdir. Dersin işleniş sürecinde "Eğlendiren Durumlar" temasında öğrenciler kıtalar ve ülkelerle ilgili cümle oluşturma, yapıştırma ($f=17$), derste yapılan etkinlikler ($f=14$), etkinlikler sırasında yapılan grup çalışmaları ($f=10$), boyama yapmayı ($f=4$) ve oyun oynamayı ($f=2$) eğlenceli bulduklarını günlüklerinde belirtmişlerdir. Dersin işleniş sürecinde "Sıkan Durumlar" temasında öğrencilerin birçoğu derste onları sıkan bir durumun olmadığını ($f=41$) ifade etmişlerdir. Dersin işlenişine yönelik "Beklenti ve Öneriler" temasında öğrencilere "sen öğretmen olsaydın bu dersi nasıl işlerdin?" sorusu yöneltilmiştir. Bu kategoriye yönelik öğrencilerin en çok öğretmenin işlediği gibi ders yapmak istedikleri ($f=21$) ve eğlenceli etkinlikler yaptırmayı ($f=11$) tercih ettikleri görülmektedir.

Uygulamanın 2. haftasında "dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır." kazanımına ilişkin öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik olarak kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretime dayalı etkinlikler uygulanmıştır. "Ülkeleri Tanıyalım" konusunun öğretiminde *ayrılıp birleşme (jigsaw)* stratejisi kullanılmıştır. Uygulamanın sonunda öğrenciler tarafından 48 adet günlük doldurulmuştur. Oluşturulan temalar ve kodlara ilişkin içerik analizleri Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14. Uygulamanın 2. Haftasına Yönelik Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Bulgular

Tema	Kod	f
Öğrenme Düzeyi	Yeterli	23
	Kısmen yeterli	17
	Yetersiz	8
Öğrenme Süreci	Dersin faydalı olması	48
	Bütün konuların öğrenilmesi	42
	Eksik kalan konuların olması	6
Eğlendiren durumlar	Dünya balonu etkinliği	27
	Grup çalışması	14
	Sunum yapmak	5
	Pano hazırlamak	3
Sıkan durumlar	Boyama yapmak	1
	Yok	45
	Bazı Öğrencilerin etkinliklere katılmaması	1
	Sınıfta çok ses olması	1
Beklenti ve öneri	Derse ayrılan sürenin az olması	1
	Öğretmenin işlediği gibi ders yapma	27
	Eğlenceli etkinlikler yaptırma	11
	Daha fazla etkinlik yaptırma	3
	Derse daha fazla zaman ayırma	2
Anlatım Yöntemi	2	

Tablo 14'te "Öğrenme Düzeyi" temasına bakıldığında öğrencilerin birçoğu derste işlenen

konuyu yeterli ($f=23$) düzeyde, bir kısmı kısmen yeterli ($f=17$) düzeyde, bir kısmı da yetersiz ($f=8$) düzeyde öğrendiklerini günlüklerinde belirtmişlerdir. "Öğrenme Süreci" temasına yönelik kodlar incelendiğinde öğrencilerin hepsi dersin faydalı olduğunu ($f=48$), birçoğu bütün konuları öğrendiklerini ($f=42$), bir kısmı da bazı konuların eksik kaldığını ($f=6$) günlüklerinde ifade etmişlerdir. Dersin işleniş sürecinde "Eğlendiren Durumlar" temasında öğrenciler en çok dünya balonu etkinliği ($f=27$) ile ayrılıp birleşme tekniğinde kullanılan grup çalışmalarını ($f=14$) eğlenceli bulduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra sunum yapmayı ($f=5$), pano hazırlamayı ($f=3$) ve boyama yapmayı ($f=1$) eğlenceli bulduklarını günlüklerinde ifade etmişlerdir. Dersin işleniş sürecinde "Sıkan Durumlar" temasında öğrencilerin birçoğu derste onları sıkan bir durumun olmadığını ($f=45$) ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrencilerden bazıları etkinlikler sırasında bazı arkadaşlarının etkinliklere katılmadıkları ($f=1$), derse ayrılan sürenin az olduğu ($f=1$) ve sınıfta çok ses olduğu ($f=2$) gerekçesiyle dersten sıkıldıklarını belirtmişlerdir. Dersin işlenişine yönelik "Beklenti ve Öneriler" temasında öğrencilere "sen öğretmen olsaydın bu dersi nasıl işlerdin?" sorusu yöneltilmiştir. Bu kategoriye yönelik öğrencilerin en çok öğretmenin işlediği gibi ders yapmak istedikleri ($f=27$) ve eğlenceli etkinlikler yaptırmayı ($f=11$) tercih ettikleri görülmektedir.

Uygulamanın 3. haftasında "Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar." kazanımına ilişkin öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik olarak kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretime dayalı etkinlikler uygulanmıştır. "Komşularımız" konusunun öğretiminde kademelandirilmiş etkinlikler stratejisi kullanılmıştır. Sonrasında "Suriyeli Komşumuz" konulu konuşma halkası etkinliği yaptırılmıştır. "Suriye'de savaş ve göç" konulu görsel okuryazarlık etkinliği yaptırılmıştır. Uygulamanın sonunda öğrenciler tarafından 48 adet günlük doldurulmuştur. Oluşturulan temalar ve kodlara ait sıklık değerleri Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15. Uygulamanın 3. Haftasına Yönelik Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Bulgular

Tema	Kod	f
Öğrenme Düzeyi	Yeterli	25
	Kısmen Yeterli	14
	Yetersiz	9
Öğrenme Süreci	Dersin faydalı olması	47
	Bütün konuların öğrenilmesi	39
	Eksik kalan konuların olması	9
Eğlendiren durumlar	Bütün etkinlikler	22
	Konuşma halkası	18
	Grup çalışması	13
	Arkadaşları ile yakınlaşmak	1
Sıkan durumlar	Yok	44
	Bazı Öğrencilerin etkinliklere katılmaması	2
	Sınıfta çok ses olması	1
	Etkinliklerin zor olması	1
Beklenti ve öneri	Öğretmenin işlediği gibi ders yapma	32
	Eğlenceli etkinlikler yaptıрма	6
	Daha fazla etkinlik yaptıрма	5
	Derse daha fazla zaman ayırma	3
	Anlatım Yöntemi	2

Tablo 15'te "Öğrenme Düzeyi" temasına bakıldığında öğrencilerin birçoğu derste işlenen

konuyu yeterli ($f=25$) düzeyde, yarısına yakını kısmen yeterli ($f=14$) düzeyde, bir kısmı da yetersiz ($f=9$) düzeyde öğrendiklerini günlüklerinde belirtmişlerdir. "Öğrenme Süreci" temasına yönelik kodlar incelendiğinde öğrencilerin hemen hepsi dersin faydalı olduğunu ($f=47$), birçoğu bütün konuları öğrendiklerini ($f=39$), bir kısmı da bazı konuların eksik kaldığını ($f=9$) günlüklerinde ifade etmişlerdir. Dersin işleniş sürecinde "Eğlendiren Durumlar" temasında öğrencilerin yarısına yakını ders süresince uygulanan bütün etkinlikleri ($f=22$) eğlenceli bulduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca konuşma halkası etkinliği ($f=18$) ile kademelendirilmiş etkinliklerde kullanılan grup çalışmaları ($f=13$) öğrenciler tarafından eğlenceli bulunan diğer etkinliklerdir. Bunun yanı sıra öğrencilerden 1'i arkadaşları ile yakınlaştığı için etkinlikleri eğlenceli bulduğunu günlüğünde belirtmiştir. Dersin işleniş sürecinde "Sıkan Durumlar" temasında öğrencilerin birçoğu derste onları sıkan bir durumun olmadığını ($f=44$) ifade etmişlerdir. Bununla birlikte öğrencilerden bazıları etkinlikler sırasında bazı arkadaşlarının etkinliklere katılmadıkları ($f=2$), sınıfta çok ses olduğu ($f=1$) ve etkinliklerin zor olduğu ($f=1$) gerekçesiyle dersten sıkıldıklarını belirtmişlerdir. Dersin işlenişine yönelik "Beklenti ve Öneriler" temasında öğrencilere "sen öğretmen olsaydın bu dersi nasıl işlerdin?" sorusu yöneltilmiştir. Bu kategoriye yönelik öğrencilerin en çok öğretmenin işlediği gibi ders yapmak istedikleri ($f=32$) ve eğlenceli etkinlikler yaptırmayı ($f=6$) tercih ettikleri görülmektedir.

Uygulamanın 4.haftasında "Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini korur." kazanımına ilişkin öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik olarak kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretime dayalı etkinlikler uygulanmıştır. "Türk Cumhuriyetleri" konusunun öğretiminde *istasyon stratejisi* kullanılmıştır. Uygulamanın sonunda öğrenciler tarafından 47 adet günlük doldurulmuştur. Oluşturulan temalar ve kodlara ait sıklık değerleri Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16. Uygulamanın 4. Haftasına Yönelik Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Bulgular

Tema	Kod	f
Öğrenme Düzeyi	Yeterli	27
	Kısmen Yeterli	15
	Yetersiz	5
Öğrenme Süreci	Dersin faydalı olması	47
	Bütün konuların öğrenilmesi	39
	Eksik kalan konuların olması	8
Eğlendiren durumlar	İstasyon etkinliği	33
	Boyama yapmak	28
	Pano hazırlamak	14
	Şiir ve öykü yazmak	11
	Slogan hazırlamak	3
Sıkan durumlar	Arkadaşları ile yakınlaşmak	1
	Yok	47
Beklenti ve öneri	Öğretmenin işlediği gibi ders yapma	28
	Grup çalışması	7
	Eğlenceli etkinlikler yaptıрма	6
	Daha yavaş ders işleme	2
	Soru cevap yöntemi	2
	Turnuva-yarışma etkinlikleri	2

Tablo 16'da "Öğrenme Düzeyi" temasına bakıldığında öğrencilerin birçoğu derste işlenen konuyu yeterli ($f=27$) düzeyde, yarısına yakını kısmen yeterli ($f=15$) düzeyde, bir kısmı da yetersiz ($f=5$)

düzeyde öğrendiklerini günlüklerinde belirtmişlerdir. "Öğrenme Süreci" temasına yönelik kodlar incelendiğinde öğrencilerin hemen hepsi dersin faydalı olduğunu ($f=47$), birçoğu bütün konuları öğrendiklerini ($f=39$), bir kısmı da bazı konuların eksik kaldığını ($f=8$) günlüklerinde ifade etmişlerdir. Dersin işleniş sürecinde "Eğlendiren Durumlar" temasında öğrencilerin birçoğu ders süresince uygulanan istasyon çalışmasını ($f=33$) ve boyama çalışmalarını ($f=28$) eğlenceli bulduklarını belirtmişlerdir. Pano hazırlamak ($f=14$), şiir ve öykü yazmak ($f=12$), slogan hazırlamak ($f=3$) öğrenciler tarafından eğlenceli bulunan diğer etkinliklerdir. Bunun yanı sıra öğrencilerden bazıları slogan hazırladığı ($f=3$) ve arkadaşları ile yakınlaştığı ($f=1$) için etkinlikleri eğlenceli bulduğunu günlüklerinde belirtmiştir. Dersin işleniş sürecinde "Sıkan Durumlar" temasında bütün öğrenciler derste onları sıkan bir durumun olmadığını ($f=47$) ifade etmişlerdir. Dersin işlenişine yönelik "Beklenti ve Öneriler" temasında öğrencilere "sen öğretmen olsaydın bu dersi nasıl işlerdin?" sorusu yöneltilmiştir. Bu kategoriye yönelik öğrencilerin en çok öğretmenin işlediği gibi ders yapmak istedikleri ($f=28$), grup çalışması ($f=7$) ve eğlenceli etkinlikler yaptırmayı ($f=6$) tercih ettikleri görülmektedir.

Uygulamanın 5. Haftasında "Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır" ile "Farklı kültürlerle saygı gösterir" kazanımına ilişkin öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik olarak kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretime dayalı etkinlikler uygulanmıştır. "Farklı Kültürler" konusunun öğretiminde *istasyon stratejisi* ile *konuşma halkası tekniği* kullanılmıştır. Uygulamanın sonunda öğrenciler tarafından 47 adet günlük doldurulmuştur. Oluşturulan temalar ve kodlara ait frekanslar Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17. Uygulamanın 5. Haftasına Yönelik Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Bulgular

Tema	Kod	f
Öğrenme Düzeyi	Yeterli	26
	Kısmen Yeterli	14
	Yetersiz	7
Öğrenme Süreci	Dersin faydalı olması	47
	Bütün konuların öğrenilmesi	40
	Eksik kalan konuların olması	7
Eğlendiren durumlar	Konuşma halkası	25
	Grup çalışmaları	10
	Etkinlikler	10
	Arkadaşları ile yakınlaşmak	1
Sıkan durumlar	Yok	47
	Öğretmenin işlediği gibi ders yapma	27
	Grup çalışması	9
Beklenti ve öneri	Eğlenceli etkinlikler yaptıрма	5
	Daha yavaş ders işleme	2
	Soru cevap yöntemi	2
	Turnuva-yarışma etkinlikleri	2

Tablo 17'de "Öğrenme Düzeyi" temasına bakıldığında öğrencilerin birçoğu derste işlenen konuyu yeterli ($f=26$) düzeyde, yarısına yakını kısmen yeterli ($f=14$) düzeyde, bir kısmı da yetersiz ($f=7$) düzeyde öğrendiklerini günlüklerinde belirtmişlerdir. "Öğrenme Süreci" temasına yönelik kodlar incelendiğinde öğrencilerin hemen hepsi dersin faydalı olduğunu ($f=47$), birçoğu bütün konuları öğrendiklerini ($f=40$), bir kısmı da bazı konuların eksik kaldığını ($f=7$) günlüklerinde ifade etmişlerdir. Dersin işleniş sürecinde "Eğlendiren Durumlar" temasında öğrencilerin birçoğu ders süresince

uygulanan konuşma halkası etkinliğini ($f=25$), grup çalışmalarını ($f=10$) ve yapılan etkinlikleri ($f=10$) eğlenceli bulduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra arkadaşları ile yakınlaştığı ($f=1$) için etkinliklerin eğlenceli bulunduğu öğrenci günlüklerinde belirtilmiştir. Dersin işleniş sürecinde "Sıkan Durumlar" temasında bütün öğrenciler derste onları sıkan bir durumun olmadığını ($f=47$) ifade etmişlerdir. Dersin işlenişine yönelik "Beklenti ve Öneriler" temasında öğrencilere "sen öğretmen olsaydın bu dersi nasıl işlerdin?" sorusu yöneltilmiştir. Bu kategoriye yönelik öğrencilerin en çok öğretmenin işlediği gibi ders yapmak istedikleri ($f=27$), grup çalışması ($f=9$) ve eğlenceli etkinlikler yaptırmayı ($f=5$) tercih ettikleri görülmektedir. Bazı öğrenciler de daha yavaş ders işlemek ($f=2$), dersi soru-cevap yöntemi ile işlemek ($f=2$) ya da derste turnuva etkinliklerine yer vermek ($f=2$) yönündeki beklentilerini günlüklerinde dile getirmişlerdir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar, ilgili alanyazında yapılmış diğer araştırmalar göz önünde bulundurularak tartışılmış ve araştırmanın sonuçları doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Kültüre Duyarlı Farklılaştırılmış Öğretim Yaklaşımının 4. Sınıf Öğrencilerinin Empati Becerilerinin Geliştirilmesine Etkisine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim etkinlikleri yoluyla öğrencilerin empati becerileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla deney grubunda kültüre duyarlı ve farklılaştırılmış etkinlikler uygulanmış, kontrol grubunda ise okullarda uygulanan mevcut öğretim programına göre ders işlenmiştir. Araştırmanın uygulandığı deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin empatik eğilim ön test puanları ortalamasının birbirine yakın olduğu ve deney ve kontrol gruplarının ön test empatik eğilim puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle araştırma öncesinde her iki grubun empatik eğilim düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmüştür. Deney grubunun ön test ile son test puanları karşılaştırıldığında son test lehine anlamlı ve belirgin bir artış olduğu görülmüştür. Buna rağmen kontrol grubunun ön test ve son test puanları arasında herhangi bir artış olmadığı görülmüştür. Kontrol grubundaki öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinde herhangi bir artışın olmaması mevcut öğretim programında geliştirilmesi hedeflenen empati becerisinin geliştirilmesinde yetersiz kaldığı şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte bu araştırmada uygulanan kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim programının ilkököl 4.sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerini geliştirmede olumlu etkiye sahip olduğu söylenebilir. Yapılan uygulamanın öğrencilerin empatik eğilim düzeylerine olan etkisi iki açıdan ele alınabilir. Birincisi, kültüre duyarlı eğitim uygulamalarının empatik eğilim üzerindeki etkisi, ikincisi ise, empatik eğilim üzerindeki bu olumlu etkinin derslerin farklılaştırılmış öğretim stratejileri ile desteklenmesinden kaynaklanmasıdır.

Empatiye ilişkin toplam puanlar incelendiğinde, uygulanan kültüre duyarlı eğitimin öğrencilerin empati düzeyleri üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. İlgili alanyazın incelendiğinde, kültüre duyarlılık ile empatinin birlikte ele alındığı araştırmalarda (Aydın ve Şahin, 2017; Egelioglu Cetişli vd., 2016; Güner, 2018; Menardo, 2017; Yiğit, 2020) empatinin kültürel duyarlılığı yordadığı ve empati ile kültürlerarası duyarlılık arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ancak kültüre duyarlı eğitimin empati becerisi üzerindeki etkisinin deneysel olarak irdelendiği sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır (Akçaoğlu, 2017; Pehlivan Yılmaz, 2019). Bu araştırmada kültüre duyarlı eğitim uygulamaları ile empatik eğilim arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulgusu alanyazındaki Pehlivan Yılmaz'ın (2019) kültüre duyarlı eğitim uygulamalarından elde ettiği bulgularla örtüşmektedir. İlgili araştırmada, ana akım kültürden gelen öğrencilerin mülteci öğrencilerin yaşadıkları deneyimlere ilişkin bilgi sahibi oldukça mülteci öğrencilere karşı var olan empati yoksunluğunun azalmaya başladığı ve onlara karşı empati kurmada artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İlgili alanyazın incelendiğinde, kültüre duyarlı eğitime yönelik öğretmen görüşlerine başvurulduğu

araştırmalarla karşılaşmak mümkündür. Bu araştırmalarda öğretmen adayları veya öğretmenlerin empati becerisini kültüre duyarlı eğitimin önemli bir bileşeni olarak değerlendirdiklerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Örneğin Kotluk ve Kocakaya (2019) Türkiye' de öğretmenlerin kültürel değerlere duyarlı eğitime ilişkin görüşlerini inceledikleri araştırmalarında, kültürel değerlere duyarlı eğitimin öğrenci ve öğretmenlerde empati duygusunu geliştirebileceği bulgusuna ulaşmışlardır. Baba Öztürk'ün (2018) öğretmen adaylarının kültüre duyarlı öğretimle ilgili görüşlerine yer verdiği araştırmasında, öğretmen adaylarının zihin haritalarında en çok kültüre duyarlı öğretimle empati becerisini bağdaştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Scott (2017) ise ortaokullarda kültüre duyarlı öğretim ve öğrenci öz-yeterliliğine ilişkin araştırmasında, araştırmaya katılan öğretmenlerin kültüre duyarlı eğitim ile empatiyi ilişkilendirdikleri görüşlerin sıklığı, öğretmenlerin öğrencilerle olan etkileşimlerinde empati becerisinin kültüre duyarlı öğretim için kritik olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca görüşmelerden elde edilen bulgularda, kültüre duyarlı eğitimin tanımlanmasında empati kurma becerisinin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ateş'in (2017) araştırmasında, öğretmen görüşlerine göre çokkültürlü eğitimin empati yeteneğini artırabilecek ve ön yargıları kaldırabilecek bir eğitim olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Warren'ın (2013) beyaz kadın öğretmenlerin siyah erkek öğrencilerle kültüre duyarlı etkileşimlerinde empatinin yararına odaklandığı araştırmasında, kültürler arası öğrenci-öğretmen etkileşimlerini geliştirmek, güvenli bir sınıf ortamı oluşturmak ve sürdürmek için empatinin çok önemli bir bileşen olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Rychly and Graves (2012) araştırmalarında öğretmenlerin kültüre duyarlı öğretim uygulamalarını etkin bir şekilde tasarlayıp uygulayabilmeleri için empatinin çok önemli bir bileşen olduğunu belirtmişlerdir. Bahadır (2016) araştırmasında, öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ortamları yaratması için empati duygusunun geliştirilmesi, hoşgörü ve saygı ortamları yaratılması, farklılıkların bir zenginlik olduğunun kavratılması gibi sorumlulukları olduğu bulgusuna öğretmen görüşlerinde yer verilmiştir. Öte yandan alanyazında bu araştırmayı destekleyen çalışmaların aksine Nganga' nın (2006) kültürel empati konusunu incelediği 6 haftalık deneysel araştırma sonucunda, uygulanan çokkültürlü eğitimin empati üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmış ve empati ile ilgili gelişmenin daha uzun süreli bir uygulama ile gerçekleşebileceğinin altını çizmiştir.

Uygulanan programın empatik eğilim üzerindeki bu olumlu etkisinin derslerin farklılaştırılmış öğretim stratejileri ile desteklenmesinden kaynaklanıyor olabileceği bulgusu alanyazınla karşılaştırılmıştır. Alanyazında farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının empatik eğilim düzeyine olan etkisini inceleyen sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmada farklılaştırılmış öğretimin empatik eğilim düzeyi üzerindeki olumlu etkisi bulgusunu destekleyen araştırmalara bakıldığında, Karadağ (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Türkçe dersinde uygulanan farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının, öğrencilerin empati kurma ve farklı fikirlere saygı duyma becerilerinin gelişimine katkı sağladığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Alanyazında farklılaştırılmış öğretimin belirli stratejilerinin uygulandığı araştırmalar bulunmakta ve elde edilen bulgular bu araştırmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir. Örneğin Batdı ve Semerci (2012), istasyon tekniği uygulamasının, öğrencilerde farklı bakış açılarıyla ders planları yapmayı öğrenme ve empati kazanmayı geliştirdiği bulgularına ulaşmışlardır. Huang, Liao, Huang and Chen (2014) mobil ortamda jigsaw tabanlı işbirlikçi öğrenme yaklaşımının öğrenme sonuçları üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmalarında, bu yaklaşımın öğrencilerin dinleme, katılım ve empati seviyeleri üzerinde olumlu etkisi olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Alanyazında, çokkültürlü eğitim uygulamalarında empati, öğretmenler ve öğrencileri arasındaki algı açığını kapatmada ve öğretmen- öğrenci etkileşimini arttırmada yararlı bir araç olarak görülmektedir (Dolby, 2012; McAllister and Irvine, 2002; Scott, 2017; Warren, 2013).

Bu çalışmada ele alınan empati becerisinin gelişmesinde, öğrencilerin ön bilgileri ve hazırbulunuşluklarına göre hazırlanan kademelendirilmiş etkinliklerin, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulan istasyonların ve duyu ve düşüncelerine ifade etme olanağı tanıyan konuşma halkasının uygulanması ve öğrencilerin bu etkinliklerle sürekli birbirleri ile etkileşimde olmalarının etkili bir faktör olduğu söylenebilir. Nitekim Koçoğlu'nun (2018) sosyal bilgiler alan eğitimi uzmanlarının görüşüne başvurduğu araştırmasında, konuşma halkası ve istasyon tekniği gibi tekniklerin, sosyal bilgiler dersinde

empatik düşünceye yönelik etkinliklerin kazandırılmasında en çok kullanılan teknikler olduğuna yönelik görüşler yer almaktadır. Bu bulgular doğrultusunda ilgili araştırma sonuçları ile tutarlılık gösteren bu çalışmada, kültüre duyarlı eğitim çerçevesinde hazırlanan farklılaştırılmış etkinliklerin uygulanması sonrasında, öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinde olumlu yönde anlamlı bir artış olmasının beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Dolayısıyla hazırlanan programın içeriği göz önüne alındığında, kültüre duyarlı farklılaştırılmış eğitim uygulamalarının empatik eğilim becerisi üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Kültüre Duyarlı Farklılaştırılmış Öğretim Yaklaşımının Uygulama Sürecine İlişkin Öğrenci Görüşleri ve Günlükler Yoluyla Elde Edilen Yansımalara İlişkin Sonuç ve Tartışma

Öğrencilerin uygulama sürecine ilişkin değerlendirmeleri her ders sonunda uygulanan öğrenci günlüğü formu ve yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Öğrenci günlüklerinin ve yarı yapılandırılmış görüşmelerin içerik analizinden elde edilen sonuçlar; 'kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim etkinliklerini beğenme durumu ile kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim uygulamasının etkililiği olmak üzere iki başlık altında tartışılmıştır.

Kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim etkinliklerini beğenme durumuna bakıldığında, öğrenciler tarafından en çok beğenilen etkinliklerin istasyon, konuşma halkası, ayrılıp birleşme tekniği ve kademelendirilmiş etkinlikler olduğu görülmektedir. Ayrıca farklılaştırılmış öğretim etkinliklerine yönelik öğrenci görüşlerinden, bu etkinliklerin keyifli ve eğlenceli olduğu, öğrencilerin kendini ifade etme, sosyalleşme ve iletişim becerilerini geliştirmelerine katkı sağladığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Öğrenci günlüklerinde öğrenci görüşlerini destekleyen ifadeler yer almaktadır. Öğrenciler günlüklerinde kademelendirilmiş etkinlikler, istasyon çalışmasını, konuşma halkasını, grup çalışmalarını, pano hazırlama çalışmalarını, eğlenceli bulduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu çalışmalarla arkadaşlık ilişkilerinin geliştiğini ifade etmişlerdir. Alanyazında kültüre duyarlı eğitim çerçevesinde hazırlanan farklılaştırılmış öğretim programı ile aynı niteliğe sahip başka bir çalışma gözlenmemesine rağmen, kültüre duyarlılık ve farklılaştırılmış öğretim bağlamında farklı çalışmalar incelendiğinde, yapılan bu çalışmanın sonucunu destekleyen araştırmalara ulaşılmaktadır. Bu araştırma bulgularına paralel olarak, Üçarkuş (2020) 7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde uyguladığı farklılaştırılmış öğretimin etkililiğine yönelik öğrenci görüşlerine başvurduğu çalışmada, öğrencilerin farklılaştırılmış öğretim etkinliklerinden; kademelendirilmiş etkinlikleri, bilişsel-görsel-devinimsel etkinliği ve grup çalışması etkinliğini beğendikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin bu etkinlikleri beğenme nedenlerinde, farklılaştırılmış etkinlikleri güzel ve eğlenceli buldukları, iletişim becerilerinin güçlenmesine, arkadaş edinmelerine ve kendilerini ifade etmelerine katkı sağladığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, bu çalışmada uygulanan etkinliklerin beğenilme nedenleri ile örtüşmektedir. Bu çalışmada en çok beğenilen etkinliklerden biri olan istasyon stratejisinin beğenilmesinin nedenini destekleyen bir sonucu Öztürk'ün (2019) istasyon tekniğinin etkililiğini incelediği çalışmada görmek mümkündür. Benzer bir şekilde Durmuş (2017) çalışmada, öğrencilerin grup çalışmalarını beğendikleri ve etkinlikleri zevkli, keyifli ve eğlenceli buldukları ifadelerine yer verilmiştir. Graham (2009) farklılaştırılmış öğretimin etkililiğine ilişkin öğretmen görüşlerine yer verdiği çalışmada, derslerin farklılaştırılmasında en çok esnek gruplama, kademeli etkinliklerin kullanıldığı, farklılaştırılmış öğretim stratejilerinin uygulandığı sınıflarda öğrenciler arasında işbirliğinin dolayısıyla iletişimin arttığı, öğrencilerin sınıfta farklı şeyler yapmaktan, kendi hızlarında çalışmaktan keyif aldıkları bulgularına ulaşılmıştır.

Farklılaştırılmış öğretime yönelik öğrenci görüşlerinde, öğrencilerin farklılaştırılmış öğretimi keyifli, eğlenceli, zevkli ve öğretici buldukları (Akdemir, 2019; Durmuş, 2017; Karadağ, 2010; Koeze, 2007; Lange; 2009; Özer; 2016; Uğurel, 2018); farklılaştırılmış öğretimin öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerini ve iletişim becerilerini geliştirdiği (Avcı, Yüksel, Soyer ve Balıkcıoğlu, 2009; Burns, 2005; Çetintaş, 2019) bulguları bu çalışmadan elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Sonuç olarak, ilgili alanyazındaki araştırmalarda ulaşılan sonuçların, gerçekleştirilen bu çalışmadan elde edilen sonuçlar ile örtüştüğü söylenebilir. Çalışmaların yapıldığı süreçte öğrenciler, hazırbulunuşluk düzeyleri ve ön bilgileri doğrultusunda bireysel veya grupta çalışma, bilişsel ve duyuşsal alanlarının yanı sıra becerilerine göre hazırlanan istasyonlarda

kendi seviyelerine göre çalışma ve kendi hızlarında ilerleme imkânı bulmuşlardır. Dolayısıyla öğrenci merkezli etkinliklere ve uygulamalara olanak tanıyan farklılaştırılmış öğretim uygulamalarının, öğrenciler arasındaki sosyalleşmeyi, iletişimi ve yüz yüze etkileşimi desteklediği görülmektedir. Bu çalışmada gerçekleştirilen farklılaştırılmış öğretimin, öğrencilerin dersleri daha keyifli ve eğlenceli bulmalarına ve farklılaştırılmış öğretim hakkında olumlu görüş bildirmelerine katkı sağladığı söylenebilir. Bunun yanı sıra farklılaştırılmış öğretim stratejilerinin öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve kültürel geçmişlerini temele alan kültüre duyarlı öğretim çerçevesinde uyarlanması sayesinde öğrenciler, kendi kültürel öğeleri, ilgileri ve ön bilgileri doğrultusunda hazırlanan içerik, eğitim durumları, değerlendirme süreci ve eğitim ortamı ile karşılaşmışlardır. Böylece öğrencilerin benzer önbilgi, ilgi ve öğrenme profiline sahip arkadaşlarıyla birlikte çalışmalarının, grup içerisinde ait olma hissini yaşamalarının, konularla ilgili daha fazla duyuya hitap eden görsel materyal ve uyarıcıyla karşılaşmalarının yanı sıra kendi seviyelerine uygun görev ve sorumluluk almalarının, öğrenmelerinde daha etkili olduğu düşünülmektedir.

Kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim stratejilerinin öğrencilerin çoğu tarafından genel olarak eğlenceli, eğitici ve öğretici bulunmasına rağmen; bazı öğrencilerin etkinliklere katılmaması, etkinliklerle ilgili kendi aralarında anlaşmazlık yaşanması ve etkinlikler sırasında sınıfta çok ses olmasından rahatsız olduklarına yönelik öğrenci görüşleri de yer almaktadır. Benzer bulgulara öğrenci günlüklerinde de ulaşılmıştır. Öğrencilerin bazıları günlüklerinde, bazı öğrencilerin etkinliklere katılmadığını, etkinlikler sırasında sınıfta çok ses olduğunu ve derse ayrılan sürenin yetersiz geldiğini ifade etmişlerdir. Bu araştırmanın sonuçları ile paralel olarak Çoban'ın (2019) yaptığı çalışmada, farklılaştırılmış sınıf ortamlarında gruplarla yapılan çalışmaların daha gürültülü bir sınıf ortamı oluşturduğu görüşünü paylaşan öğrenciler olmuştur. Durmuş'un (2017) çalışmasında, öğrencilerin grup çalışmasını ve yardımlaşmayı beğendikleri ama aynı zamanda sınıfta gürültü olduğu ve grup arkadaşlarından rahatsız oldukları yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Grup çalışmaları sırasında öğrencilerden beklenen en üst düzeyde iletişim ve işbirliği kurmalarıdır. Dolayısıyla öğrenme ortamının daha sesli ve gürültülü olması kaçınılmazdır. Nitekim Avcı vd., (2009) farklılaştırılmış sınıf ortamının öğrenciler üzerinde yarattığı bilişsel ve duyuşsal değişimler üzerine yaptığı uygulama esnasında, gürültünün tüm sınıfla yapılan öğretime göre daha fazla olduğunu, ancak öğrencilerin öğrenmeye odaklandıklarından bu gürültüden rahatsız olmadıklarını ifade etmiştir.

Kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim uygulamasının etkililiğine yönelik öğrencilerin hepsi görüşlerinde yeni bir şeyler öğrendiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin çoğu uygulanan etkinlikler sayesinde yeterli düzeyde öğrenme gerçekleştirdiklerini ve uygulamanın faydalı olduğunu günlüklerinde belirtmişlerdir. Kültüre duyarlı eğitim çerçevesinde hazırlanan farklılaştırılmış öğretim yöntemiyle öğrencilerin bilgi düzeyinde öğretiminin yanı sıra beceri ve değer öğretimine de yer verilmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşme sonuçlarına göre uygulanan bu kültüre duyarlı ve farklılaştırılmış öğretim uygulamasının öğrencilerin arkadaşlarının düşüncelerine saygı duyma, farklılıklara saygı duyma, ayrımcılık yapmama ve arkadaşları ile yakınlaşma gibi duyuşsal boyutta değer gelişimlerine katkı sağladığı görülmektedir. Beceri boyutunda ise öğrenciler sunum yapmayı öğrenmişlerdir. Nitekim uygulanan kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim sonrasında öğrencilerin bakış açılarında olumlu yönde değişiklik olduğu görülmüştür. Öğrenciler yapılan uygulamanın sonucunda yabancı uyruklu öğrencilerle arkadaşlık kurma, iletişim kurma, farklı kültürlerdeki insanlara saygı duyma ve empati kurma ile ilgili bakış açılarında olumlu yönde değişiklik olduğunu görüşlerinde belirtmişlerdir. Bu araştırma bulgularına paralel olarak Karadağ (2010) çalışmasında, Türkçe dersinde uygulanan farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının, öğrencilerin paylaşım, empati kurma, farklı fikirlere saygı duyma becerilerinin gelişimine de katkıda bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Şentürk (2017) farklılaştırılmış öğretim uygulamasının etkililiğini incelemek amacıyla ilköğretim 4. Sınıf öğrencileri ile 11 hafta süresince yürüttüğü çalışmasında, öğrenciler arasındaki etkileşimin yoğun olduğunu, öğrencilerin birbirlerine yardım ederek öğrendiklerini dolayısıyla birbirleri ile yakınlaştıklarını, merkezlerdeki gruplar içerisinde karşılıklı saygının ve olumlu iletişim dilinin oluştuğunu rapor etmiştir. Ayrıca çalışmasında, deneysel uygulama öncesi ve deneysel uygulamaların başında öğrencilerin karşılaştıkları problemler karşısında birbirleri ile anlaşmazlık yaşadıkları ve şiddetli tartışmalar içine

girdikleri görülmüştür. Ancak ilerleyen süreçte öğrencilerin karşılıklı olarak birbirlerini dinleme ve anlama, birbirlerinin düşüncelerine saygı duyma anlayışlarının geliştiğini dile getirmiştir. Çalışmasında, öğrencilerin araştırma-inceleme yaptıkları, öğrendiklerini aileleri ve arkadaşları ile paylaştıkları, raporlaştırdıkları, not aldıkları, sunum yaptıkları ve bu sayede öğrenmelerini geliştirdiklerine ilişkin bazı görüşler de ortaya koydukları görülmektedir.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgularda, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretimin öğrencilerin arkadaşlarının düşüncelerine saygı duyma, farklılıklara saygı duyma, ayrımcılık yapmama ve empati kurma gibi duyuşsal boyutta gelişimlerine ve bakış açılarındaki olumlu etkisinin farklılaştırılmış etkinliklerin kültüre duyarlılık çerçevesinde hazırlanmasından da kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim Pehlivan Yılmaz (2019)'ın 7. Sınıf Sosyal bilgiler dersinde kültüre duyarlı eğitim uygulamalarının etkililiğini incelediği eylem araştırmasında, uygulanan kültüre duyarlı eğitim uygulamaları sonucunda tüm öğrenciler arasında etkileşimin arttığı ve iletişimin iyileştiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca öğrenci günlüklerinde, kültüre duyarlı etkinliklerin öğrencilerin empati kurma becerilerini arttırdığına ilişkin ifadeler yer almıştır. Kanatlı Öztürk (2018) çokkültürlü eğitim çerçevesinde hazırladığı etkinliklerle ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin farklılıklara saygı değeri ve araştırma becerisi geliştirme durumu incelediği araştırmasında, farklılıklara saygı duyma değerine yönelik uygulanan etkinliklerin öğrencilerin gelişimine olumlu yönde katkı sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Aronson and Laughter (2016) araştırmasında kültüre duyarlı eğitime dayalı içerik zenginleştirme çalışmalarının ve sınıf içi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra öğrenmeye ilişkin motivasyonlarının ve duyuşsal becerilerinin gelişimine katkı sağladığı sonucuna ulaşmışlardır.

Öneriler

Bu çalışmada, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim uygulamasından elde edilen sonuçlara dayalı olarak araştırmacılara yönelik aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1. Bu çalışmada gerçekleştirilen deneysel uygulamanın sonucunda, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretimin öğrencilerin empati becerileri üzerindeki olumlu etkisi ortaya konulmuştur. Araştırmacılar, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim uygulamalarının farklı değişkenler üzerindeki etkisini araştırmaya yönelik uygulamaya dönük çalışmalar gerçekleştirebilir.

2. Kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının benimsendiği bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretiminde uygulanan eğitiminin öğrencilerin empati becerisinin gelişimine olan etkisi üzerinde durulmuştur. Özellikle farklılaştırılmış öğretime yönelik yapılan araştırmaların sınırlı olduğu, belirli öğretim kademelerinde belirli derslerde yapıldığı ve genellikle akademik başarıya odaklanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte kültüre duyarlı öğretim yaklaşımı ile ilgili uygulamaya dönük çalışmalar neredeyse yok denecek kadar azdır. Ülkemizdeki kültürel çeşitlilik ve bu çeşitliliğe öğretimsel olarak cevap verme ihtiyacının önemi göz önüne alındığında, öğrencilerin kültürel geçmişlerine odaklanan kültüre duyarlı öğretim ile öğretimin her aşamasında bireysel farklılıklarını temele alan farklılaştırılmış öğretimle ilgili kuramsal veya uygulamaya yönelik araştırmaların çeşitli öğretim kademelerinde ve çeşitli disiplinlerle gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda yürütülecek farklı araştırmalarda, bu yaklaşımların farklı öğretim kademelerinde, farklı derslerde ve öğrencilerin farklı becerileri üzerindeki etkisini incelemeye yönelik araştırmalara yer verilebilir.

3. Bu çalışmada, kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim uygulamalarının öğrenme sürecine katkıları gözlem, öğrenci görüşme ve öğrenci günlükleri yoluyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra araştırmalarda video kaydı tutularak nitel veri elde edilebilir. Ayrıca, bu çalışmadan elde edilen bulgular dikkate alınarak kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretimin öğrencilerin tutumlarına etkisi araştırılabilir.

4. Bu çalışmada kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretimin öğrencilerin empati becerileri üzerinde olumlu etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerle yapılan görüşmelerde ve öğrenci günlüklerinde kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim uygulamalarının eğlenceli, zevkli ve öğretici olduğu bulgusu ortaya çıkarılmıştır. Bu bağlamda öğretmenler, sınıflarındaki öğrencilerin kültürel çevrelerini

ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak sınıflarında kültüre duyarlı öğretim uygulamalarına yer verebilir ve tüm öğrencilerin sınıf içerisinde etkin olmasını sağlayacak kültüre duyarlı öğretim ortamları oluşturabilirler. Ayrıca sınıflarındaki öğrencileri tanımaya yönelik analizler gerçekleştirerek öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri, ilgileri ve öğrenme profilleri doğrultusunda içerik, süreç ve öğrenme ortamında farklılaştırma yapabilirler. Dolayısıyla bu araştırmada kullanılan kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim stratejilerini sınıflarında uygulamaları önerilebilir.

5. Deneysel işlemin uygulanmasını takiben öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda, uygulanan bu kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim programının öğrencilerin bakış açılarına, yabancı uyruklu öğrencilerle arkadaşlık kurma, farklı kültürlerle ve farklılıklara saygı duyma, kişilerarası ilişkiler geliştirme gibi alanlarda olumlu yönde yarar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin bakış açılarındaki bu iyileşmenin farklılaştırılmış öğretim stratejilerinin kültüre duyarlılık çerçevesinde hazırlanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bundan dolayı öğretmenlerin kültüre duyarlı öğrenme ortamı oluşturmaları ve etkinlikleri sınıflarındaki bütün öğrencilerin kültürel değerlerini göz önünde bulundurarak oluşturmaları önerilebilir.

6. Bu araştırmada empati becerisini geliştirmeye yönelik okulda yapılabilecek etkinliklere ilişkin öğrenciler görüşmelerde: gezi etkinlikleri, başka ülkelerden gelen öğrencilerin özel günlerini kutlama, tiyatro çalışmaları, müzik etkinlikleri, film izleme ve konferans çalışmaları yoluyla empati becerisinin geliştirilebileceğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda okullardaki yöneticilerin öğrencilerin empati becerilerini geliştirebilecek ders dışı etkinliklere daha fazla yer vermeleri, öğrencilerin birbirlerinin kültürel değerlerini öğrenebilecekleri ortamlar oluşturmaya yönelik çalışmalar yapmaları ve öğretmenleri bu doğrultuda daha fazla teşvik etmeleri önerilebilir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu araştırmada 2020 yılı öncesi verileri kullanılmıştır. ULAKBİM TR DİZİN'in 2020 öncesi makalelerle ilgili kararı göz önünde bulundurularak bu çalışmadan Etik Kurul Onayı istenmemiştir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %50 – 2. yazar: %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Şehide KILINÇ
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	In this study, data before 2020 was used. Considering the decision of ULAKBİM TR DİZİN regarding articles before 2020, Ethics Committee Approval was not requested from

	this study.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1th author: %50 – 2th author: %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Şehide KILINÇ
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Akçaoğlu, M. Ö. (2017). Çokkültürlü Eğitim Uygulamasının Öğretmen Adaylarının Çokkültürlü Eğitim İle Sınıf Yönetimi Tutum ve Yeterliklerine Etkisi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Zeki Arsal), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akdemir, Z. (2019). Sosyal Bilgiler Dersinde Farklılaştırılmış Öğretim Yönteminin Öğretmen ve Öğrencilere Etkisi: Bir Eylem Araştırması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Mustafa Öztürk), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aronson, B. and Laughter, J. (2015). The Theory and Practice of Culturally Relevant Education: a Synthesis of Research Across Content Areas. *Review of Educational Research*, 86(1), 163–206.
- Ateş, S. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Ortaokul Öğrencilerinin Çokkültürlülük ve Çokkültürlü Eğitime Yönelik Algı ve Farkındalıkları (Kocaeli Örneği), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hatice Memişoğlu), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Avcı, S., Yüksel, A., Soyer, M. ve Balıkçioğlu, S. (2009). Şiir bilgisi konusu için tasarlanmış farklılaştırılmış sınıf ortamının öğrenciler üzerinde yarattığı bilişsel ve duyuşsal değişimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1043-1084.
- Aydın, B. ve Şahin, M. (2017). Psikolojik Danışman Adaylarında Kültürel Duyarlılığı Yordayan Bazı Değişkenler. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 64-77.
- Baba Öztürk, M. (2018). *Sınıf öğretmeni adaylarına uygulanan kültürel yeterlik eğitiminin etkililiği*, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Basaran, L.E. (1995) Hosgörü ve eğitim. Hosgörü ve Eğitim Toplantısı." UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim bilimleri Fakültesi Ortak Yayın, No: 2, Ankara.
- Batdı, V. ve Semerci, Ç. (2012). Derslerde istasyon tekniği uygulamasının yansıtıcı sorgulaması, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1 (1), 190-203.
- Bauer, A. M. and Kroeger, S. (2004). *Inclusive classrooms: Video cases on CD-Rom activity and learning guide* (Vol. 1). Boston: Pearson.
- Bruner, J. S. (1996). *The culture of education*. Cambridge: Harvard University.
- Burns, J. P. (2005). *An analysis of the implementation of differentiated instruction in a middle school and high school and the effects of implementation on curriculum content and student achievement*. Seton Hall University.
- Chen, C.C. (2011). Factors affecting high school teachers' knowledge-sharing behaviors. *Social Behavior and Personality: An international journal*, 39(7), 993-1008.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. New York, NY: Routledge

Academic [[Google Scholar](#)]

- Creswell, J.W. and Plano Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları: tasarımı ve yürütülmesi*. (Y. Dede ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Anı.
- Çetintaş, E. (2019). *Sosyal bilgiler öğretiminde Farklılaştırılmış çalışma yapılarının kullanımı: bir eylem araştırması*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri
- Çoban, Halil. (2019). Farklılaştırılmış öğretim tasarımının öğrencilerin matematiksel muhakeme becerilerine, bilişötesi öğrenme stratejilerini kullanma düzeylerine ve problem çözme becerilerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Delgado-Gaitan C. And Trueba, H.T. (1985). Ethnographic Study of Participant Structures in Task Completion: Reinterpretation of "Handicaps" in Mexican Children. *Learning Disability Quarterly*, 8(1):67-75.
- Dolby, N. (2012). *Rethinking multicultural education for the next generation: The new empathy and social justice*. New York: Routledge.
- Dökmen Ü. (2016). *İletişim çatışmaları ve empati* (31. basım). İstanbul: Sistem
- Durmuş, T. (2017). *Hayat bilgisi dersinde kullanılan farklılaştırılmış öğretim modelinin, öğrencilerin başarı düzeyleri ve tutumlarına etkisi*. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Egelioğlu Cetişli, N.; Işık, G.; Özgüven Öztornacı, B.; Ardahan, E.; Özgürsoy Uran, B. N.; Top, E. D. ve Ünsal Avdal, E. (2016). Hemşirelik Öğrencilerinin Empati Düzeylerine Göre Kültürlerarası Duyarlılıkları. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), 27-33.
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan
- Gay, G. (2014). *Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim: Teori, Araştırma ve Uygulama*, (Çev. H. Aydın). İstanbul: Anı.
- Graham, K. J. (2009). *Mandated Differentiated Instruction Effectiveness Examined*, Doctoral Dissertation, Walden University, College of Education, Minnesota.
- Guest, G. and Fleming, P. (2015). Mixed methods research. In *Public health research methods* (pp. 581-614). SAGE Publications, Inc.
- Güner, Akif. (2018). Öğretmenlerin Kültürler Arası Duyarlılık Düzeyleri İle Empatik Eğilimleri Arasındaki İlişki: Halk Eğitimi Merkezi Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Halvorsen, A. T. and Neary, T. (2001). *Building inclusive schools: Tools and strategies for success*. Boston: Allyn and Bacon.
- Huang, Y. M., Liao, Y.-W., Huang, S.-H. and Chen, H.-C. (2014). A Jigsaw-based cooperative learning approach to improve learning outcomes for mobile situated learning. *Educational Technology and Society*, 17(1), 128-140.
- Kanatlı Öztürk, F. (2018). Çokkültürlü eğitim çerçevesinde hazırlanan etkinliklerle farklılıklara saygı değeri ve araştırma becerisi geliştirmeye yönelik bir eylem araştırması, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karadağ, R. (2010). İlköğretim Türkçe dersinde farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının uygulanması: Eylem araştırması. *Unpublished doctoral dissertation*. Anadolu University, Institute of Educational Sciences, Eskişehir.
- Karadağ, R. (2014). Dünyada ve Türkiye'de farklılaştırılmış öğretimle ilgili yapılmış çalışmaların değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 1301-1322.
- Karaduman, G. B. (2012). *İlköğretim 5. sınıf üstün yetenekli öğrenciler için farklılaştırılmış Geometri öğretiminin yaratıcı düşünme uzamsal yetenek düzeyi ve erişime etkisi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Keskin, Y. ve Yaman, E. (2014). İlköğretim sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında yeni bir paradigma: Çokkültürlü eğitim. *Turkish Studies*, 9(2), 933-960.
- Koçoğlu, E. (2018). Sosyal Bilgiler Dersinde Empatik Düşüncenin Kullanımına İlişkin Alan Uzmanlarının Algıları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 23(40), 149-158.

- Koeze, P. A. (2007). *Differentiated instruction: The effect on student achievement in an elementary school*. Doctoral dissertation, Eastern Michigan University, USA.
- Kotluk, N. ve Kocakaya, S. (2019). Türkiye' de öğretmenlerin kültürel değerlere duyarlı eğitime ilişkin görüşleri: Bir karma yöntem araştırması, *Sakarya university journal of education* 9(2), 304-334
- Kök, B. (2012). *Üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerde farklılaştırılmış Geometriöğretiminin yaratıcılığa uzamsal yeteneğe ve başarıya etkisi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Lange, K. (2019). *Lessons learned in an inclusive classroom: A case study of differentiated instruction*. Doctoral dissertation. Colorado State University, School of Education, Colorado.
- McAllister, G., and Irvine, J. J. (2002). The role of empathy in teaching culturally diverse students: A qualitative study of teachers' beliefs. *Journal of Teacher Education*, 53(5), 433-443
- MEB (2017). *İlköğretim Özel Alan Yeterlikleri*. MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi GenelMüdürlüğü, http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/06160532_8YYretmen_Yeterlikleri_KitabY_sYnYf_YYretmenliYi_alan_yeterlikleri_ilkYYretim_parYa_11.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Menardo, D. A. (2017). *Mindfulness, empathy and intercultural sensitivitiy amongst undergraduate students*, Doctoral Dissertation, Alliant International University, California.
- Nganga, R. W. (2006). *Impact of cross-cultural interaction on counselor trainees' development of cultural empathy and intercultural sensitivity*. University of Wyoming.
- Öztürk, F. (2019). *İstasyon tekniğinin 11.sınıf coğrafya dersinde akademik başarıya etkisi ve tekniğe yönelik öğrenci görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Pehlivan Yılmaz, A. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde kültüre duyarlı eğitim uygulamaları: Mülteci öğrencilerle etkileşim*, Anadolu Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Phuntsog, N. (1999). The Magic of Culturally Responsive Pedagogy: In Search of the Genie's Lamp in Multicultural Education. *Teacher Education Quarterly*, 26(3), 97-111.
- Rock, M., Gregg, M., Ellis, E. and Gable, R. A. (2008). REACH: A framework for differentiating classroom instruction. *Preventing School Failure*, 52(2), 31-47.
- Rychly, L. and Graves, E. (2012). Teacher characteristics for culturally responsive pedagogy. *Multicultural Perspectives*, 14(1), 44-49.
- Scott, C. (2017). *Culturally responsive teaching and student self-efficacy in Alaskan middle schools*, Doctoral Dissertation, University of Alaska Fairbanks, Doctor of Philosophy, Alasca.
- Şentürk, C. (2017). *İlkokulda uygulanan farklılaştırılmış öğretim programının etkililiğinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Tomlinson, C. A. (1999). *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Tomlinson, C. A. (2000). Reconcilable differences? Standards-based teaching and differentiation. *Educational Leadership*, 58(1), 6-11.
- Üçarkuş, E. (2020). *Sosyal bilgiler dersinde farklılaştırılmış öğretimin öğrencilerin akademik başarı ile beceri erişilerine etkisinin ve görüşlerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Warren, C. A. (2013). The utility of empathy for white female teachers' culturally responsive interactions with black male students. *Interdisciplinary Journal of Teaching and Learning*, 3(3), 175-200.
- Yiğit, D. (2020). *Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve empati düzeyleri arasındaki ilişki*, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

What do Schools Sell? The Neoliberal Transformation of Public Schools' Institutional Identities*

Orhun Kaptan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1700-9365>

PhD Student / Yildiz Technical University, Institute of Educational Sciences, Department of Educational Sciences, Istanbul – TURKEY

Asst. Prof. Dr. Mithat Korumaz

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1800-7633>

Yildiz Technical University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Istanbul – TURKEY

İrem Uçar

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9854-0125>

PhD Student, Yildiz Technical University, Institute of Educational Sciences, Department of Educational Sciences, Istanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 12.04.2022

Accepted: 27.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Institutional Identity,
The Effect of Neoliberalism on
Education,
Managerialism,
Commodification of Education,
Educational Finance,

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. This article was carried out within the framework of Ethical Approval from Yıldız Technical University Social and Human Sciences Ethics Committee.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62403>

Abstract

Changes in the global market affect public service institutions in almost every country. Abandoning the traits and roles attributed by the industrial revolution and the second world war, states gain a new look similar to that of for-profit institutions, which guides policy makers to manage social states as corporations with the purpose of surviving in the fierce atmosphere of global competition. The increasing individualization and the transformation of individuals into commercial enterprises threaten the conventional stance of public utilities that were originally designed as collective bodies in the service of the common good. Although it is especially expected from educational institutions to become instruments of individual improvement that have the capacity to turn individuals into valuable assets who could beat their opponents in the competition, the levels of readiness of these public institutions for such a transformation are still doubtful. This study aims to understand school leaders' views about institutional identity which are assumed to be under the influence of neoliberal educational policies. To fulfill this purpose, we designed qualitative research according to which we interviewed ten public school principals whose schools' websites are declared to be among the ten most actively used public school websites by the Ministry of National Education (MoNE) of Turkey in 2021 and we analyzed 234 news and memorandums in these websites. Our analysis methods were critical discourse analysis (CDA), content analysis, and thematic analysis. We concluded that competition among schools has resulted from a need to raise necessary funds to manage schools, which directs school managers to consider students as sources of finance. We also inferred that the efforts of managers to survive in a competitive atmosphere beclouds the instructional leadership behaviors of school managers.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Kaptan, O; Korumaz, M. and Uçar, İ. (2022). What do Schools Sell? The Neoliberal Transformation of Public Schools' Institutional Identities. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 51-66.

*Okullar ne Satıyor? Devlet Okullarının Kurumsal Kimliklerinin Neoliberal Dönüşümü**

Orhun Kaptan

Doktora Öğrencisi / Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul
- TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Mithat Korumaz

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul - TÜRKİYE

İrem Uçar

Doktora Öğrencisi / Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul
- TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 12.04.2022

Kabul: 27.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Kurumsal Kimlik,
Eğitimde Neoliberalizmin Etkisi,
İşletmecilik,
Eğitimin Metalaşması,
Eğitim Finansmanı,

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan alınan Etik Onay çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62403>

Öz

Küresel pazardaki değişimler hemen her ülkede kamu kurumlarını etkilemektedir. Devletler, sanayi devrimi ve ikinci dünya savaşının attığı özellik ve rollerini terk ederek, kar amacı güden kurumlara benzer yeni bir görünüm kazanmaktadır ve bu da politika yapıcılara küresel dünyanın sert yarışmacı atmosferinde ayakta kalabilmek amacıyla sosyal devletleri şirketler olarak yönetme konusunda rehberlik etmektedir. Artan bireyselleşme ve bireylerin ticari işletmelere dönüşmesi, başlangıçta ortak iyinin hizmetinde kolektif yapılar olarak tasarlanan kamu hizmetlerinin geleneksel duruşunu tehdit etmektedir. Özellikle eğitim kurumlarından, rekabette rakiplerini yenmeleri beklenen bireyleri değerli varlıklara dönüştürme kapasitesine sahip bireysel gelişim araçları olmaları beklense de bu kamu kurumlarının böyle bir dönüşüme ne kadar hazır oldukları şüphelidir. Bu çalışma, neoliberalizmin devlet okullarının kurumsal kimlikleri üzerindeki etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yaklaşımının kullanıldığı bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından 2021 yılında en aktif kullanılan on devlet okulu web sitesi arasında ilan edilen on devlet okulu müdürüyle görüşmeler yapılmış ve bu sitelerde bulunan 234 haber ve duyuru analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılan analiz yöntemleri eleştirel söylem analizi (ESA), içerik analizi ve tematik analizdir. Okullar arasındaki rekabetin, okulları yönetmek için gerekli fonları toplama ihtiyacından kaynaklandığı ve okul yöneticilerinin öğrencileri finans kaynağı olarak görmeye yönlendirildiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca yöneticilerin rekabet ortamında ayakta kalma çabalarının okul yöneticilerinin öğretimsel liderlik davranışlarını gölgelediği sonucuna ulaşılmıştır.

INTRODUCTION

During his conversations with Benedetto Vecchi, Zygmunt Bauman vividly describes the confusion he felt when he was asked to choose between the British or the Polish anthem to be played during the conferment ceremony while he received his honorary doctorate. Bauman (2004: 10) explains how he concluded that identity was such an ethereal notion after he “had been stripped of Polish citizenship”. Just as Bauman experienced and acknowledged, identity is something that could be given or taken away from by a superior power.

It is possible to stipulate that a similar identity crisis has been a central concern in the context of schools’ institutional identities. As the adoption of the values of neoliberalism gains speed, the desire to “off-load the cost of education, health care, and public services generally on to the individual” becomes more visible (Lynch, 2017: 159). Under the titles of school autonomy, local financing, and administrative decentralization (World Bank, 2005), central governments in many countries disseminate the private sector’s managerialist administrative approach to public schools (Ateş, 2002; Greenwood, 2002; Klikauer, 2013). While schools become more autonomous bodies, their function of stratification of the society via referring to such key terms as competition, performance, high stakes testing, productivity, efficiency, accountability, quality, and standardization sounds more legitimate. Hence, the corporatization of public schools brings about the concern that educational institutions may lose their disposition as cultural institutions with traditional humanistic disciplines as their core (Readings, 1996).

The transformation of institutional identities of public schools can be observed in several countries. For instance, the educational reforms in New Zealand parallel to the neoliberal goals of autonomy can be traced back to the year 1987. Caused by the complaints of parents and non-governmental organizations about educational matters such as teachers’ efficiency and not being inclusive in terms of culture, the reforms have yielded to new problems such as increasing differences in the academic success of students depending on the economic conditions of school districts (Fiske and Ladd, 2001; Fitzgerald, Youngs and Grootenboer, 2003). A similar transformation can be seen at schools in China. As part of accountability measures brought about by neoliberal education reforms, local financing of schools has become strictly related to the success of schools in high-stakes tests. Additionally, administrative decentralization unveiled pressure on school managers to increase the performance at standardized tests to provide their schools with additional funding from out of plan students, who are extra students accepted on the condition that they pay the price determined by the principal (Fan and Zhang, 2020; Wong Lai-ngok, 2004; Xia and Shen, 2017). Great Britain also provides a good example for the suggestion that neoliberal education policies are directly related to the politics and economic conditions of public and school districts. On the one hand, the parents can choose the school in which they want to enroll their children; on the other hand, different schools in different categories accept students with different requisites such as test scores and payment. Also, providing autonomy to schools – undergirded with complete funding by the central government - is an instrument of political parties to be used to satisfy voters in the districts where they are strong (Burgess, Propper, Slater and Wilson, 2005; Clark, 2009; Keddie, 2015; Machin and Silva, 2013).

Examples of neoliberal education reforms and literature that covers these reforms can be found abundantly. However, the transformation of institutional identities of public schools in Turkey under a managerialist scope is a subject that requires profound attention. In this study, we argue that corporatization of schools brings about the commodification of education eventually urging school leaders to compete with their counterparts which necessitates investment in retail displays; namely, institutional websites. Therefore, our purpose is to gain insight into school leaders’ dispositions on institutional identity under the influence of competition.

Neo-Liberalism, Managerialism, and Institutional Identity

Harvey (2005) defines neoliberalism as a theory of political economic practices according to which human well-being can be achieved by way of freedom at an individual level. Nevertheless, the notion of freedom in this definition does not follow a path through freedom of speech or freedom of thought. Instead, the concept of neoliberal freedom is "liberating individual entrepreneurial freedoms and skills within an institutional framework characterized by strong private property rights, free markets, and free trade" (Harvey, 2005: 2). In other words, neoliberal freedom deals only with the economic affairs of individuals.

At first glance, liberating individuals sounds like a step towards equality which provides individuals the opportunity to be equal parties during their fiscal interactions. However, Mueller and Carter (2005) point to a seismic shift between capital and labor during the 1980s, which changed the relations of power in favor of management and shareholders. Mueller and Carter identify Margaret Thatcher's election victory in 1979 and the inauguration of Ronald Reagan in 1980 as a breaking point for the expansion of neoliberalism on account of the economic strength of Anglo-American countries over other nations, which made it possible for these governments to blaze the trail for neoliberal policies to spread to other parts of the world. Fairclough (2000) names this new economic trend as global neoliberal capitalism that establishes its foundation on privatization, deregulation, shareholder predominance, and trade liberalization.

Kasser (2011) suggests that social systems can only function properly only on the condition that people living under these systems espouse consistent aims and values with the system. In the context of global neoliberal capitalism, Kasser underlines the necessary values and aims as pursuing one's self-interest, minimum government intervention on free-market, accumulation of capital and other forms of private property, and competition between people. Additionally, the maximization of profit in favor of shareholders, adopting the view that economic growth should be the fundamental goal for nations, creating new markets, and advertisement are listed by Kasser as basic features of global neo-liberalism. Considering the competitive nature of for-profit institutions, the aims, values, and features listed above can be accepted as necessary. Nevertheless, the question of whether these values are also necessary for the public sector or not – especially for education - stands as a central concern. Referring to a wide literature, Klikauer (2015) argues that the ideology of neoliberalism today covers public and private organizations although it was originated in for-profit enterprises.

Townley (2002) indicates that management is the portal from which neoliberalism infiltrates into the public sector, and society thereafter. With the adoption of neo-liberal understanding, the definition and application of management turns into a technical skill freed from specialized experience and knowledge in a specific field and becomes transferrable to the public and private sector with the central motivation of efficient use of resources. Klikauer (2015) puts forward that the transformation of management is not limited to public institutions, but it also has the potential to expand deep into society. From this point of view, the transition from management to managerialism is undergirded with the necessary ideology which has the goal to legitimize neoliberal policies that deliver power to a hegemonic managers stratum to regulate communication and interaction between governments and the public (Greenwood, 2013).

Considering the differences between the private sector and public sector, it is possible to suggest that the implementation of private sector management principles to public sector organizations may cause a shift in the institutional identity of organizations. Before examining the concept of institutional identity, it is must to uncover the notion of identity itself. At an individual level, identity is illustrated "as the type of persons people perceive themselves or are perceived in a certain context" (Samar, Kiany, Akbari and Azimi, 2011). Baumann (2004) points to two types of groups in which

identity is constructed. The first group is the life and destiny communities to which people are tied strongly, and the second is the communities that are brought together in terms of common ideals and principles. While people do not have the chance to select the first group, the second group is recognized by the individual later in life. Hence, in the context of the identity acquired in the first group, the individual is in the position of an object and has not determined his identity herself/himself. The second type of community, on the other hand, causes the individual to adopt the identity characteristics of the community to which he/she feels belonged through the choices he/she has made in the subject position.

Resembling individuals, institutions can also be estimated to experience such a dilemma. Like all social institutions, schools possess their own cultures emerging from “their structures and process of intentions, interactions, and behaviors” (Jabal, 2013: 3). In an attempt to identify school identity, Jabal (2103) also applies to the term school ethos. The elements that engender school ethos are values, attitudes, and behaviors as well as norms, assumptions, and beliefs. Furthermore, Jabal refers to Solvason to demonstrate that school ethos is a product of culture directly related to a school’s history.

As can be seen, the identity of a school cannot be examined independently from the social environment it is in. Walt (2007) introduces two types of educational institutions in terms of identity types. On the one hand, Walt points to educational institutions whose identities are formulated spontaneously without a conscious effort based on religious, life-conceptual, philosophical, or cultural features. Besides, these institutions may even include a plurality of identities without even noticing. On the other hand, Walt provides a wide variety of examples of educational institutions with concrete and well-defined identities some of which are religion-based schools such as Calvin College (Grand Rapids), Dort College (Sioux Center), and the Islamic University in Cairo.

Additionally, another perspective as regards the institutional identity of schools comes from Fitz et al. (1997), which establishes a direct link between identity and autonomy. In the study on Grant-maintained (GM) schools in England and Wales, Fitz et al. examine the transformation of institutional identity of schools after they transform into GM schools. As Clark (2009) reports, in 1988, the Thatcher Government passed a law that allowed public secondary schools to become autonomous GM schools, out of the control of the local education authority (LEA). Funded directly by the central government, GM schools acquired more autonomy than other schools in terms of teacher contracts, student enrollments, and even on school real estate. The anticipation was that GM schools would educate students in avant-garde fashion with the freedom the schools’ acquired. Nevertheless, Fitz et al. (1997) illustrate that GM schools were not much successful in building a curriculum independent from the policies of the central government. In other words, providing autonomy was not enough to construct a new institutional identity for a school. Eventually, GM schools found themselves training students parallel to the needs of the market just like other schools.

Inspired by the study of Fitz et al. (1997), a more comprehensive look into the educational reforms in England and Wales reveals the fact that the driving forces of these reforms in England and Wales have been a desire for international competition and diversification of education (Burgess, Propper, Slater and Wilson, 2005; Clark, 2009; Keddie, 2015; Machin and Silva, 2013). Depending on the neoliberal understanding of freedom, the schools were imbued with different features by providing different levels of autonomy with the tacit aim to provide each school with the opportunity to construct its own unique institutional identity. However, the life and destiny communities of schools, the parents, eventually forced them to turn to the fundamental aim of building pathways to job opportunities.

The diversification attempts in the UK might be caused by the rising of a new era. Sociologist Castells (2004) claims that new global trends wipe out the desire to construct a unique institutional identity. The successor of the Industrial age, The Information Age, even threatens the very existence of institutions by forcing them to overstep the limits of their own identities for the sake of catching up

with global networks of wealth, information, power, and multiculturalism. In other words, institutions should start questioning their value systems to cope with the requirements of the new Information Age which compels institutions to gain a look that has the potential to change depending on the angle it is observed.

Castells (2004) states that identities have also become virtual. On the one hand, individuals are building identities that will be accepted by others in social networks as long as they are not anonymous; on the other hand, individuals stop taking their identities from their past and try to build them by interacting with other people. Goffman (2009) refers to this situation as creating a showcase. Individuals' gender, age, race, height, appearance, facial expression, social status, and many other features are transformed into the products in this showcase. The individual awaits potential buyers with the features he/she showcases in the virtual world. In the case of the institutional identity of public schools, the potential buyers can be nominated as students, and the virtual institutional identities of public schools might be considered as the showcases of public schools. The question we asked here was about the products that were exhibited by these schools. As Goffman reveals at an individual level, these products are personal features that are highlighted to attract potential buyers. Therefore, we identified one of our research purposes on the question of what the features of public schools bring forward is to convince potential buyers.

As can be seen, the institutional identity crisis of public schools is caused by a conflict that finds its roots in the very definition of identity itself. While a continuous effort to build institutional identities of public schools congenial with global neoliberal requisites goes on, the desire for a change in this direction is hindered by central governments' traditional understanding of education and by the conditions of social environments in which schools exist. As it is not rational to investigate every aspect of neoliberal effect on education, we narrowed down our focus of study to the key elements of competition and advertisement. Moving forth from these themes, our purpose is to reach an insight into school leaders' views about institutional identity, which we assume to be under the influence of neoliberal and managerialist ideologies.

METHODOLOGY

We carried out this study under the scope of a qualitative research approach and made use of two research designs. As the purpose of the study is to gain insight into the understandings of school leaders' institutional identity of public schools under the influence of neoliberalism and managerialism, the key terms of competition and advertisement gained a central position in our research. Moving forward from the views of Castells (2004) and Goffman (1956), we identified official websites of public schools as our research field. MoE in Turkey encourages public schools to make use of their official websites actively and publishes a list of public schools depending on their active use of official websites, which we considered as a potential reflection of competition and advertisement. The list includes 100 hundred schools whose active use of their websites is higher than the others. We applied to criterion sampling method and chose the first ten schools on the list. The list contains 4 upper secondary schools, 4 primary schools, one lower secondary school, and one kindergarten. As Creswell (2007) suggests criterion sampling relies on selecting cases that meet certain criteria. The criterion identified in this study was the list published by MoE. Creswell also puts forth that criterion sampling is compatible with phenomenology design as it increases the possibility that cases selected have experienced the same phenomenon that is under examination. Accordingly, we identified a group of participants who are school leaders responsible for updating the official website of the school. Therefore, the first design that appeared in the study was phenomenology. In the context of phenomenology, description is the struggle to describe things from the perspectives of people who experience them to turn away from

scientific knowledge and return to things themselves (Husserl, 2001). We understood that document review was necessary as a second design. "Document analysis is a systematic procedure for reviewing or evaluating documents—both printed and electronic (computer-based and Internet-transmitted) material" (Bowen, 2009: 27). We analyzed official websites of the same schools by applying critical discourse analysis (CDA) to identify the products exhibited on the showcases of schools, which could yield clues about the transformation of institutional identities of public schools. "CDA is a theoretical perspective on language and more generally semiosis as one element or 'moment' of the social process, which gives rise to ways of analyzing language or semiosis within broader analyses of the social process" (Fairclough, 2001: 121). Additionally, a semi-structured interview was used to collect data from the participants. "Semi-structured interviews incorporate both open-ended and theoretically driven questions, eliciting data grounded in the experience of the participant as well as data guided by existing constructs in the particular discipline within which one is conducting research" (Galletta, 2013: 45). For the analysis of the data acquired through semi-structured interviews, we used thematic analysis. Patterns were constructed by reorganizing and grouping data into comparable categories and themes (Saldana, 2011). To increase trustworthiness and credibility, we first applied triangulation by analyzing three different data sources which are news and memorandums in official websites of the schools, and semi-structured interviews (Cresswell, 2007). In terms of CDA four validity claims appear that are truthfulness, legitimacy, and comprehensibility of the utterance and sincerity of the speaker. These four validity claims are necessary to comprehend and to establish a basis for critically interrogating discourse (Cukier, Ngwenyama, Bauer and Middleton, 2009). To reach the validity claims mentioned above, the interviews were both video recorded and were transcribed. Cukier et al. (2009) also suggest a content analysis of the data-to-be-analyzed critically for the sake of validity whose purposes are to observe the frequencies of certain elements in speech and to examine validity claims empirically. Also in this study, a content analysis had been carried out on the data that was interpreted through CDA. As a final step, we compared the results of CDA and thematic analysis of data to observe consistencies and conflicts.

Ethical Considerations

Before beginning the study, we applied to the university Institutional Review Board (IRB) for research involving human subjects. We obtained permission from the IRB at Yıldız Technical University to conduct this study with IRB Number: 2021/8 which was issued on 20.10.2021. We sent participants to sign the consent form and informed them that their participation in the study was voluntary. We also underlined that they could withdraw from the study at any time and that their responses were confidential. We used pseudonyms to protect participants' identities and ensure confidentiality. All the visuals in this paper are used with the permission of the related school management.

Findings

Under the supervision of MoNE) all the public schools use the same template on their websites. Except for a few visual differences such as color or the allocation of sliders, all websites generally cover information about the history of the school, organization charts, vision and mission of the school, and contact information on the navigation bars. While some schools prefer to use sidebars, some schools prefer a simpler view only by containing sliders on the homepage. The most functional elements of these websites are the 'News' and 'Memorandum' sections as they provide significant information for the students and parents such as exam dates, timetables, schedules, and other announcements related to matters with a deadline. Picture 1 presents an example of an official website of a public upper secondary school.

Figure 1. Uniform Template of Turkish Public School Websites – The image of the person on the visual and the name of the school is blurred owing to ethical considerations

In this paper, we focused on the ‘News’ (the red button on the visual) and ‘Memorandums’ (the orange button). We examined a sum of 234 news (112) and announcements (122) published between the dates of April 2021 and October 2021. Table 1 demonstrates the distribution of topics of the news and memorandums.

Table 1: Frequency of Topics Published on Websites

Topic	Number of publishing
Classroom activities	76
Covid-19 measures	40
Exam schedules & timetables	26
Other various matters	14
Announcements related to the students	11
Wastepaper recycling campaign	8
Delivery of the course books to the students	7
Announcements of meetings at school (Teachers’ meetings, parents’ meetings, etc.)	7
School achievements (National and international)	6
Announcements related to e-school (official management information system) applications	5
Announcements related to the parents	5
Announcements related to seminars, symposiums and inservice trainings	5
School principals’ speech on the new school year	5
School buses	4
Speeches of the Minister of National Education about the new school season	4
Announcements related to Support training courses (STC)	3
Updating of notice boards about national celebration days and weeks	3
School dress codes	3
Warnings related to cleanliness of the school	2

As can be seen in Table 1, classroom activities are the most frequently published topics on the websites - almost one out of three publishing. The classroom activities include reading hours, drawing pictures, speaking activities during a foreign language lesson, doing sports, painting, cleaning the school garden, matching colors with numbers, etc. From a critical perspective, we concluded that the motivation to publish classroom activities was the desire to increase the activity of the websites to be in the list of School Website Activity Rankings (SWAR) list. As an example, one school celebrated its success with the following words:

It is a known fact that success in our school [The name of the school is deliberately hidden for ethical reasons.] is not a coincidence. It is not a coincidence that our School Website, which is followed by our administrators, teachers, and students, ranked first for the longest time during the 2020-2021 Academic Year. It is the result of work and effort that starts at midnight and continues all day.

The explanation above expresses the workload created by the struggle to use the website actively. Despite this burden, it is necessary to reach insight into the reasons why schools and administrators were highly motivated to compete to be on the list of SWAR. A school manager's view on the matter is as follows:

SM7: *For example, let me tell you about the website. Let me say it specifically for the website or let me say it specifically for social media. There was a lot of competition here for a while. Two years ago, we were in the top 10 at that time, but I don't remember our exact ranking. There was a lot of competition last year. It was an award-winning competition. The District Directorate of National Education would give a laptop to the school that was in the top 10 in Turkey. They didn't give us a laptop; they gave us a thousand lira. That was due to the financial situation. For this, other schools competed here quite a lot. That's why you need to upload news. The news needs to be shared. For this, the teachers made students share content with different methods.*

The comments of the school manager above indicate the economic difficulties that the schools in Turkey face. Being in a competition for a laptop or money indicates a lack of support in terms of financial aid to schools. Accordingly, school administrators in Turkey endeavor to find solutions for financial problems.

The second most frequently published content is about the Covid-19 pandemic, and the news and announcements usually include warnings and health measures. As the research was carried out in times of the global Covid-19 pandemic, the frequency of these contents is understandable. Nevertheless, the similarity of the announcements and news indicate that these contents were also used to increase the activity of the websites. One example of an announcement is as follows:

In line with the measures taken due to the Covid-19 Pandemic in the 2020-2021 academic year, participation in the education and training activities carried out with face-to-face education is dependent on the parents' request, and since there is no obligation for students to attend school in this regard; Preparatory school, 9th, 10th, 11th, and 12th-grade students, limited to the 2020-2021 academic year, not applying the rule of repetition due to absenteeism.

The announcement above can be regarded as significant evidence of applications at schools to cope with the conditions of the pandemic, and the declaration is about the grade repetition rule due to

absenteeism which acknowledges that the students are not obliged to attend school. While this announcement is significant as it solves the problems of many students who could not attend schools owing to several reasons such as being under quarantine or avoiding contact with others to protect the elderly and/or vulnerable members of the family, great many news and announcements related to Covid-19 presents information with a lesser significance. The news below was published in October 2021 on a primary school website:

WE HAVE REFILLED THE DISINFECTION HAND SPRAY STANDS AND PUT THEM AT OUR STUDENTS' DISPOSAL

Within the scope of Corona Virus Measures, we have refilled the disinfection hand spray stands and placed them at the entrance of the school to be used by our students, teachers, and parents who are supposed to visit our school.

Including only the header and the short paragraph above, the news was published to inform that disinfection hand spray stands were ready for the use of the school community. As the newsworthiness of the publishing is open for discussion, our intention in this study is to understand why school administrators spent too much effort and time to increase the activity of their websites. One school manager explains the difficulties of dealing with the website to get into SWAR upon being asked if the competition created pressure on him:

SM4: Yes, it did. So, it was very busy until last year. Believe me, we came to the level of a fight with my wife. You have to constantly upload news, it does not end. You write articles accordingly. You state the objectives. I always had the phone in my hand. Here's how many people liked it? Because what they liked was also important. Visitor numbers were also important in the competition. Sometimes it got to the point of boredom. I said, enough is enough, so what will happen? Are they going to give me a medal after all? Really hard.

The statements above reflect the pressure of working on the website to get into the list. The question here is why the school managers continued to spend most of their time even at the expense of disturbing the peace in their family lives. And the second question is what other responsibilities of the school managers at their schools were ignored on account of the overwhelming workload of website ranking competition. The criticism here is not about the school managers' malpractice; in fact, the policy of the MoNE to encourage competition among schools via websites must have had the purpose to motivate schools to produce newsworthy content for the websites by way of national and international achievements, projects, competitions, and other out-of-lesson activities for the benefit of the students. However, the application transformed into fierce competition to increase the activity on the websites by any means. In some cases, school managers even turned to cheats. One school manager explains how some schools tried to deceive the system.

SM3: As we corrupt everything in Turkey, we corrupted this [competition] too. They shared activities on the website, but there were no such activities at that school... There were even some schools that made use of bot software... There was a school in X city [the name of the city is hidden for ethical purposes], and I guess they were the first in the competition. I talked [on the phone] to the teacher who worked on the website, and his field of study was information technologies. They developed their own online meeting software at school to be used in times of lockdown [due to Covid-19]. He implemented a system in that software. Whenever a student clicked on a link to join an online lesson, the link operated as

if the click was received on a news link on the school website... In fact, I don't think of this as a fraud, this was the pure skill and wit of the teacher. But there were others whose news received over 200 thousand clicks... Even The Newspaper [he mentions a mainstream newspaper with a high circulation in Turkey] does not have this many views. How can a two-bit school website receive it?

The comments of SM3 indicate to what extent a fierce competition can reach when central policies' purposes are derailed. Nevertheless, the desire to compete with other schools by any means necessary needed further explanation. One salient finding we reached is that all the ten schools in our sampling were disadvantaged in terms of socioeconomic levels of students and the school area. Described as a 'Lotus blossom in a swamp' by SM3, the managers perceived their schools and students as individuals to be reintegrated into society by way of acquiring a profession or a skill that could help them to make their living. SM6 gives an overall panorama of her school.

SM6: Of course, we give importance to moral behavior, but frankly, we experience some confusion at first because the academic success of the child who comes to us is not good and because the children of broken families come to us. First, we have to teach children to hold on to life when they reach the 9th-grade... This is what we strive to reintegrate into society. Bringing a 9th-grade student into society, being able to stand on her own feet as an individual. Because the child can be left alone... In other words, when children come to us in the 9th grade, they may have psychological problems... We give priority to efforts to gain economic independence. Of course, while doing this, we give extreme importance to values education while gaining professional skills.

On the one hand, the purposes mentioned by SM6 can be regarded as realistic and pragmatic as the intention is to build a quick pathway for the students to reach an opportunity to make a living. On the other hand, this purpose transforms the institutional identity of the school into a utility that serves the aim of matching certain professions with certain individuals. This utilization of education institutions might serve to the reproduction of classes as students from disadvantaged surroundings in this context are expected to be employed in jobs that do not require complex skills.

The socioeconomic statuses of children and the characteristics of the school area also originate motivation to apply websites as a means of attracting better students. SM7 compares the schools in terms of status and school area as follows:

SM7: There are three schools. By the way, I'm talking about very popular primary schools. In primary schools, I mean, in the primary school category. There are three schools in the area where my house is now. It's a good neighborhood. There are three schools where mostly teachers or people with high socioeconomic status live. The students there are the doctor's children. A child comes to a classroom and can read and write already, but we struggle as 70 percent of the school is Syrians. So it's different for us to compete with them in that way. For example, I speak on the website outside of education, we try methods such as being effective in social media such as a website.

The comparison above directs to another problem of Turkish schools. SM7 complains that the population of his school consists of mostly refugees, namely Syrians. While there is a language problem as refugees cannot speak Turkish and teachers do not understand Arabic, at the same time, the economic situation of refugees is not suitable to support the school. Even though public education in Turkey is free of charge, donations of parents to schools constitute an important part of schools' budgets. Hence, it is of vital importance for the school administrators to have students whose financial

situation is suitable for donations, which drives school administrators to act as for-profit institutions. The image below is taken from a website of a school in our sampling.

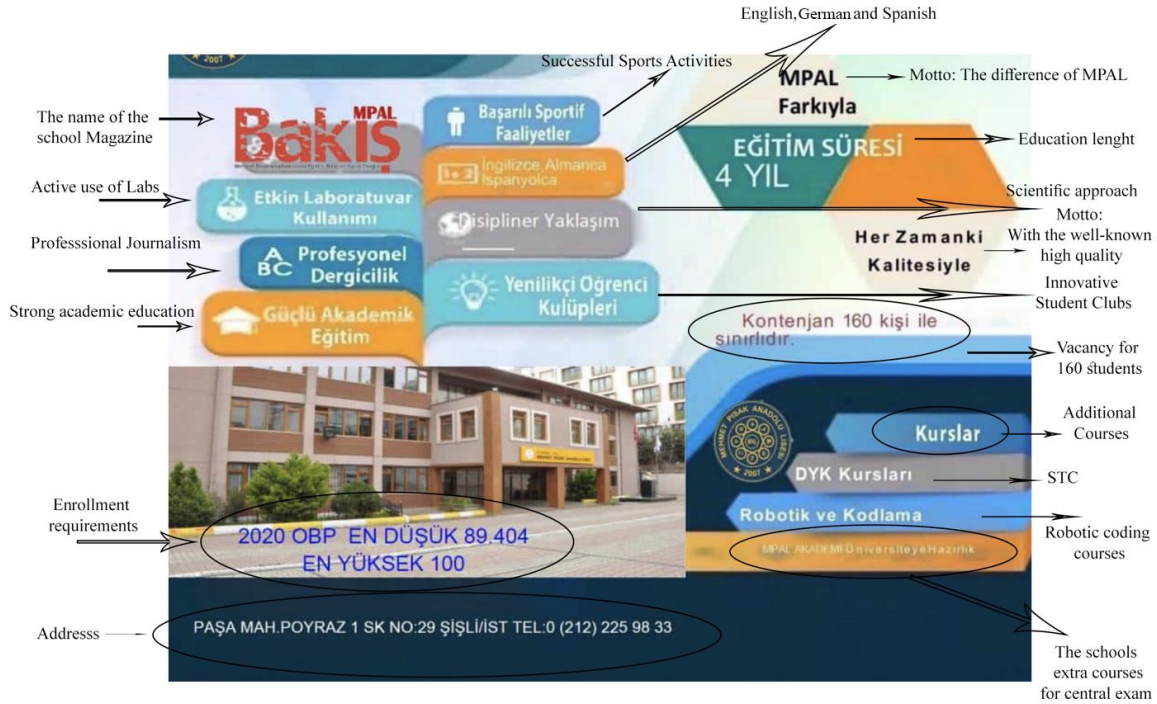

Figure 2. A sample School Website Publishing

Resembling an advertisement visual of a company, the image above is designed to attract students. The utilities to catch successful students' attention are mostly extra courses provided by the school that are STC, robotic coding, and university entrance examination courses. While the STCs are out-of-charge due to the regulations and by-laws in Turkey, the advertisement and news related to it do not include information on whether other additional courses come with a cost or not. The enrollment requirements provided on the left have the purpose of underlining the success of the school which demonstrates that only students above a certain level of academic success can enroll in the school. The information on the right informing that the enrollments are limited to 160 students both serves the aim of urging students to act quickly to apply to enroll in the school and to acknowledge that the classrooms are not too crowded. The foreign language education in Turkish high schools is limited to English; however, the students can choose other languages as elective courses which are two hours a week. The advertisement tries to illustrate that the school pledges to put in-demand courses at the service of the potential students.

CONCLUSION AND DISCUSSION

As Lynch (2017) suggests, the economic burden of education is a problem from a neoliberal perspective. Hiding behind the pitfalls of bureaucracy (Mueller and Carter, 2005), central governments struggle to transfer the responsibility to create funding for education to school managers from the central governments. The applications from China, as regards to out-of-plan student enrollments (Fan and

Zhang, 2020; Wong Lai-ngok, 2004; Xia and Shen, 2017) stand as a concrete example for the school managers' efforts to create funding for the maintenance of education at the school. Similarly, school managers in Turkey are responsible for establishing a suitable atmosphere for education by relying on the donations of parents. Another similarity between Chinese and Turkish schools is the attempt to increase the popularity of a school to attract students from higher socioeconomic statuses. In the context of China, the application is to find and employ popular teachers at school in exchange for a wage determined by the school principal (Wong Lai-ngok, 2004), while in the Turkish context, the struggle is to increase the popularity of the school via websites and social media accounts.

The ultimate aim of the school managers in Turkey to increase website activity emerges from the motivation to raise necessary funding for the school. Similar to the developments in school autonomy in China and New Zealand, school administrators are responsible for providing the school with financial resources. However, in the context of the Chinese education system, the role of the school manager is clearly defined as for the sources from where the school manager is supposed to raise funds (e.g. schools' workshops, products, and real estates to be hired or sold) (Fan and Zhang, 2020; Wong Lai-ngok, 2004; Xia and Shen, 2017). Similarly, the budget management of schools is left to school boards in New Zealand (Adams, 2009; Fiske and Ladd, 2001; Fitzgerald, Youngs and Grootenboer, 2003). Nevertheless, in the Turkish education system context, the position of the school manager or the school board is not defined in terms of financial responsibilities; still, this paper demonstrates school managers' struggle to reach financial aid by any means necessary.

We concluded that the lack of clarification of school autonomy in the Turkish education system is the gap from where managerialism infiltrates the public sector. Since the school managers are responsible for the sustainability of education at schools with insufficient funds, they find themselves in a position where they do extra work to provide the school with necessary financial support. As one of the main means of financial aid for the schools are donations of parents, the managers go through fierce competition with other schools to attract students from higher socioeconomic statuses. This behavior of school managers causes a transition of schools' institutional identities, which requires the corporatization of schools via for-profit applications such as advertisements. As Readings (1996) suggests out-of-charge public schools whose fundamental purpose of existence is to provide free education to the public with humanistic disciplines at their core transform into corporate-like bodies that are supposed to build the shortest pathways for the students to reach money earning possibilities.

The distribution of vocational possibilities in society is also dependent on the socioeconomic backgrounds of the students. Similar to the variety of schools in England, which include academies, grant-maintained schools, city technology colleges, community schools, and voluntary aided schools (Machin and Silva, 2013; Kaptan and Kocabaş, 2021), the school structure in Turkey harbors schools with different characteristics affected by the school area, according to which academic achievements and socioeconomic statuses tend to form a stratified structure at schools in Turkey. It is inferred that educational policy in Turkey acts parallel to the global tendency to increase the autonomy of schools; nevertheless, increasing autonomy without a legal basis and a concrete course of action about the funding of schools eventuate in offloading the economic burden of education on to individuals, which inevitably causes the schools to experience financial difficulties. Correspondingly, resulting from economic hardships, the school managers in this study perceive the institutional identities of their schools solely as job placement agencies, which we consider to be a deviation in the definition of institutional identities of schools.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu Toplantı Tarihi: 20/10/2021 Toplantı Numarası: 2021/08.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %40; 2. yazar %30; 3. yazar %30
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Orhun KAPTAN
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Yıldız Technical University Social and Human Sciences Research Ethics Committee Meeting Date: 20/10/2021 Meeting Number: 2021/08
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %40; 2 nd author %30; 3 rd author %30
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Orhun KAPTAN
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Adams, M. (2009). Tomorrow's Schools Today: New Zealand's Experiment 20 Years on'. *George Mason University Mercatus Center Working Paper*, 09-01.
- Ateş, H. (2002). Kamu Örgütlerine Yönelik Yönetmelik Bilgi ve Siyasa Aktarımı: Eleştirel Bir İnceleme. *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0(7), 7-26.
- Bauman, Z. (2004). *Identity*. Polity Press.
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis As A Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Burgess, S., C. Propper, H. Slater and D. Wilson (2005): Who Wins and Who Loses From School Accountability? The Distribution of Educational Gains in English Secondary Schools. *CMPO*

Working Paper 05/128.

- Castells, M. (2004). *The Network Society: A Cross-Cultural Perspective*. Edward Elgar Publishing.
- Clark, D. (2009). The Performance and Competitive Effects of School Autonomy. *Journal of Political Economy*, 117(4), 745-783.
- Cresswell, J. (2007). *Qualitative Inquiry: Choosing Among Five Approaches*. Sage Publications.
- Cukier, W., Ngwenyama, O., Bauer, R. and Middleton, C. (2009). A Critical Analysis of Media Discourse On Information Technology: Preliminary Results Of A Proposed Method For Critical Discourse Analysis. *Information Systems Journal*, 19, 175 – 196.
- Fairclough, N. (2000). Guest Editorial: Language and Neo-Liberalism. *Discourse and Society*, 11, pp. 147-8.
- Fairclough, N. (2001). Critical Discourse Analysis as a Method in Social Scientific Research. In R. Wodak and M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (pp. 121 – 138). Sage.
- Fan, G., and Zhang, L. (2020). Education Governance and School Autonomy: The Progressive Reform of K–12 School in China. In *Handbook of Education Policy Studies* (pp. 55-93). Springer, Singapore.
- Fiske, E. B. and Ladd, H. F. (2001) School Autonomy and Evaluation: Self Governing Schools and Accountability in New Zealand. *Prospects: Quarterly Review of Comparative Education*, 31(4), 537 – 552.
- Fitz, J., Halpin, D., and Power, S. (1997). ‘Between a Rock and a Hard Place’: Diversity, Institutional Identity and Grant-Maintained Schools. *Oxford Review of Education*, 23(1), 17-30.
- Fitzgerald, T., Youngs, H and Grootenboer, P. (2003). Bureaucratic Control or Professional Autonomy? Performance Management in New Zealand Schools. *School Leadership & Management*, 23(1), 91 105.
- Galleta, A. (2013). *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond*. New York University Press.
- Goffman, E. (1956). *The Presentation of Self in Everyday Life*. University of Edinburg Social Sciences Research Centre.
- Greenwood, M. (2013). Ethical Analyses of HRM: A Review and Research Agenda. *Journal of Business Ethics*, 114(2), 355-366.
- Greenwood, M. R. (2002). Ethics and HRM: A Review and Conceptual Analysis. *Journal of Business Ethics*, 36(3), 261-278.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neo-liberalism*. Oxford University Press.
- Husserl, E. (2001). *Logical Investigations Vol. 1(International Library of Philosophy)*. Routledge.
- Jabal, E. (2013). Institutional Identity and School-community Matters: ‘Encapsulated’and ‘Inclusive’ Lessons for Engagement from Two International Schools in Hong Kong. *Journal of Research in International Education*, 12(1), 3-21.
- Kaptan, O. and Kocabaş, İ. (2021). İngiltere, Yeni Zelanda ve Çin Halk Cumhuriyeti’nde Eğitimde Özerklik ve Okul Özerkliğinin Göstergelerinin Kronolojik ve Karşılaştırmalı İncelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(2), 370-393.
- Kasser, T. (2011). Capitalism and Autonomy. In V. I. Chirkov, R. M. Ryan & K. M. Sheldon (Ed). *Human Autonomy in Cross-cultural Context* (pp. 191- 206). Springer.
- Keddie, A. (2015). School Autonomy, Accountability and Collaboration: A Critical Review. *Journal of Educational Administration and History*, 47(1), 1-17.
- Klikauer, T. (2015). What Is Managerialism? *Critical Sociology*, 41(7-8), 1103-1119.
- Lynch, K. (2017). New Managerialism in Education: The Organisational Form of Neoliberalism. In Abraham-Hamanoiel, A., Freedman, D., Khiabany, G., Nash, K.(eds.). *Liberalism in Neoliberal Times: Dimensions, Contradictions, Limits*. Goldsmiths.
- Machin, S., and Silva, O. (2013). School Structure, School Autonomy and The Tail. *Centre for Economic*

- Performance Special Paper No. 29. London School of Economics.
- Mueller, F., and Carter, C. (2005). The "HRM project" and Managerialism: Or Why Some Discourses Are More Equal than Others. *Journal of Organizational Change Management*, 18(4), 369–382.
- Readings, B. (1996). *University in Ruins*. Harvard University Press.
- Saldana, J. (2011). *Fundamentals of Qualitative Research*. Oxford University Press.
- Samar, R. G., Kiany, G. R., Akbari, R., & Azimi, H. (2011). Institutional Identity of Teachers: A Determinant of Teacher Efficacy. *Teaching English Language*, 5, 1-29.
- Townley, B. (2002). Managing with Modernity. *Organization*, 9(4), 549-573.
- van der Walt, J. L. (2007). Formalizing Institutional Identity: A Workable Idea?. In *Values Education and Lifelong Learning* (pp. 180-198). Springer, Dordrecht.
- Wong Lai-ngok, J. (2004). School Autonomy in China: A Comparison Between Government and Private Schools Within the Context of Decentralization. *International Studies in Educational Administration*, 32(3).
- World Bank (1995), *Development in Practice Priorities and Strategies for Education a World Bank Review*. First Printing, A World Bank Publication, USA.
- Xia, J., Gao, X., and Shen, J. (2017). School Autonomy: A Comparison between China and the United States. *Chinese Education & Society*, 50(3), 284-305.

Sosyo-Kültürel Bağlamda Geleneksel Mahalle Fırıncılığı: Eski Antakya Örneği*

Doç. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6743-9056>

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Hatay – TÜRKİYE

Ayşe Gültutan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8784-4606>

Yüksek Lisans Öğrencisi / Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Hatay – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 27.04.2022

Kabul: 27.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Eski Antakya

Gelenek

Mahalle Fırınları

SOKÜM

Kültür

Araştırma Makalesi

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu araştırmada 2020 yılı verileri kullanılmıştır. Makale, dergiye 2022 yılında gönderilmiştir. Bu sebeple geçmişe yönelik Etik Kurul Onayı alınmamış ve bu durum makale sonunda ULAKBİM TR DİZİN kararına uygun şekilde "Etik Kurul Onay Bilgileri" bölümünde açıklanmıştır.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62674>

Öz

Tarihi boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Hatay, bünyesinde aynı zamanda birçok etnik grubu ve inancı barındırmaktadır. Var olmuş bu zenginlik, zamanla üstüne eklenerek günümüze gelmiş; birçok alanın da kültürel kimlik taşıyor olmasına olanak sağlamıştır. Farklı kavimlerin uğrak yeri ve farklı kültürlerin keşiştiği ortak noktalardan biri olması gastronomi alanında da kültürel zenginliğe zemin oluşturmuştur. Dolayısıyla bu kadim kent, zengin mutfağa sahip olmasıyla "gastronomi şehri" unvanını bünyesinde barındırmaktadır. Zengin ve çeşitli bir mutfak kültürü olan Antakya'da yapılan yemekler için fırınların vazgeçilmez yeri ve önemi vardır.

Mahalle fırıncılığı Hatay'ın merkez ilçesi Antakya ve diğer ilçelerde (İskenderun, Arsuz, Belen vd.) geçmişte olduğu gibi günümüzde de hem modern hem geleneksel bir şekilde devam etmektedir. Antakya fırınlarında gelenek olarak tepsi yemeklerinden börekler, pastalardan çeşitli yöresel tatlılara kadar birçok ürün pişirilmektedir. Dolayısıyla fırınlar mutfak olarak görülmemekte, evde hazırlanan yemeklerin pişirimini yapan ana mekân olarak varlık göstermektedir. Gündelik yaşamın içinde yer alan mahalle fırınları, mahallelinin uğrak yerlerinden biri olup mahallede yaşayan insanlar arasındaki etkileşimi arttırmasıyla sosyal işlevi de üstlenmektedir. Mahalle kültürünün derinden hissedildiği mahalle fırınlarında gündelik yaşamın yanında törensel hayatla ilgili rituel faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bayramlara özgü yapılan çeşitli ürünler bulunmaktadır.

Sosyo-kültürel bağlamda Antakya fırınlarının işlevi oldukça fazladır. Geçmişte bir evin mutfağı gibi kullanılan mahalle fırınları, mutfağın pişirim aşamasındaki süreçleri üstüne almıştır. Geleneksel olarak fırın yemeklerinin de fazla olduğu bu yörede insanlar, yemeklerini pişirme işini fırına bırakmış, ekmekle birlikte hamur işi ürünlerini de fırınlardan temin etmişlerdir. Belirtilen alanda yapılan bu çalışmaya, geleneksel yapıda işlevini sürdüren on fırın ve bu yapının içinde yer alan on yedi kişi kaynaklık gözlemler ve anket yöntemi ile yapılmıştır. Bu çalışmada, Hatay'ın merkez ilçesi ve ilk yerleşim yeri olan Antakya'daki "Uzun Çarşı, Kurtuluş Caddesi, Anafartalar Caddesi ve Kantana Mahallesi" örneklem alınarak; söz konusu yerdeki geleneksel yolla devam eden fırın kültürünün sosyo-kültürel etkileşimleri ve mahalle kültüründeki yeri üzerinde durulacaktır. Geleneksel mahalle fırınlarında yapılan ürünlerin aşamaları ile ilgili bilgiler de verilecektir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Türkan, H. K. ve Gültutan, A. (2022). Sosyo-Kültürel Bağlamda Geleneksel Mahalle Fırıncılığı: Eski Antakya Örneği. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 67-82.

*Traditional Neighborhood Bakery in Socio-Cultural Context: The Example of Antakya**

Assoc. Prof. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan

Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Hatay – TURKEY

Ayşe Gültutan

Master Student / Hatay Mustafa Kemal University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Hatay – TURKEY

Article History

Submitted: 27.04.2022

Accepted: 27.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Ancient Antakya

Tradition

Neighborhood Bakeries

SOKÜM

Culture

Research Article

* Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. In this study, data for the years 2020 were used. The article was submitted to the journal in 2022. For this reason, Ethics Committee Approval could not be obtained retrospectively, and this situation is explained in the "Ethics Committee Approval Information" section at the end of the article in accordance with the decision of ULAKBİM TR DİZİN.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62674>

Abstract

Hatay, which has hosted many civilizations throughout its history, also contains many ethnic groups and beliefs. This richness that has existed has been added to it over time and has come to the present day; has enabled many areas to have cultural identity. Therefore, this ancient city has the title of "city of gastronomy" with its rich cuisine. Ovens have an indispensable place and importance for the meals made in Antakya, which has a rich and diverse culinary culture.

Neighborhood bakery continues today, both in a modern and traditional way, as in the past, in Antakya, the central district of Hatay, and in other districts (Iskenderun, Arsuz, Belen etc.). Many products, from tray dishes to pastries, from cakes to various local flavors, are traditionally baked in Antakya ovens. Therefore, ovens are seen as kitchens and exist as the main place that cooks the meals prepared at home. Neighborhood bakeries, which are included in daily life, are one of the places frequented by the people of the neighborhood and also assume a social function by increasing the interaction between the people living in the neighborhood. In addition to daily life, ritual activities related to ceremonial life take place in neighborhood bakeries, where the neighborhood culture is deeply felt. There are various products made specifically for the holidays.

Neighborhood ovens, which were used as the kitchen of a house in the past, took over the processes of the kitchen during the cooking phase. In this region, where traditionally baked goods are also abundant, people left the cooking work to the oven, and they obtained pastry products from the ovens along with the bread. Ten kilns that continue to function in the traditional building and eighteen people in this building are the source of this work carried out in the specified area. The aforementioned study was conducted with participatory observation and survey method, although it was aimed at fieldwork. In this study, "Uzun Çarşı, Kurtuluş Caddesi, Anafartalar Avenue and Kantana District" in Antakya, the central district and first settlement of Hatay, were taken as a sample; The socio-cultural interactions of the bakery culture, which continues in the traditional way, and its place in the neighborhood culture will be emphasized. Information about the stages of the products made in traditional neighborhood bakeries will also be given.

GİRİŞ

Beslenme, insanın karşılaması gerektiği en temel biyolojik gereksinimdir. Aynı zamanda kişiden kişiye, bölgeden bölgeye, toplumdaki topluma farklılıklar gösteren bir dizi kültürel öğeyi meydana getiren önemli bir kültür sistemidir. Bu kültür sisteminin adı “yemek kültürü”dür. Yemek kültürü, bir toplumda yiyeceğin üretilmesinden tüketilmesine kadar izlediği serüven ve bu serüvene bağlı olarak ortaya çıkan maddi-manevi kültür öğelerinin oluşturduğu önemli bir kültürel sistemdir (Türk ve Şahin, 2004: 115). Yemek kültürü çevresinde varlık gösteren ve önemli işleve sahip fırıncılık kültürü de başta ekmele ile birlikte önem kazanmış olsa da yöreden yöreye fonksiyonu değişen, sosyo-kültürel açıdan önemli bir yere sahip mekânlardan biri olmuştur.

Fırının tarihine dolayısıyla ekmeğin tarihine bakıldığında oldukça eski dönemlere inmek gerekmektedir. Fırıncılar Federasyonu’nun web sayfasından edinilen bilgiye göre ekmele, insanoğlunun bilinen en eski, en temel ve önemli gıda maddesidir. Kabul gören en eski hikâyeye göre, ateşin bulunuşunun ardından ilk insanlar, su ile ıslatılmış ve kendi hâline bırakılmış buğday kırmasında gözeneklerin meydana geldiğini görmüşler ve gözenekli kütleyi sıcak taşlar üzerinde pişirdikleri zaman lezzetinin iyi olduğu ortaya çıkmıştır. Fırıncılık sanatının icrası Babiller’e, 4300’lü yıllara dayandırılmaktadır. Ticari fırınların yapımı ise MÖ 500’lü yıllardadır. (<https://www.firincilarfederasyonu.org/ekmegimiz/ekmegin-tarihcesi.html>, 2022). Kaynaklar buğday tarımının MÖ 5000 yıllarında Türkiye’nin kuzeyi ile Kafkasya’nın güney batısında ortaya çıkarak Mısır ve Mezopotamya aracılığıyla Avrupa ve Asya’ya yayıldığı bilgilerini vermektedir. Akdeniz’in eski halklarının beslenme sistemlerinde olduğu kadar ticari ilişkilerinde de önemli yer tutan buğday, öncelikle kutsal anlamlarla sembolize edilen ekmeğe dönüştürülür. Ekmele; Anadolu’da Orta ve Ön Asya’nın geleneksel beslenme biçimlerinin vazgeçilmez ürünü durumundadır. Türk mutfağında buğday ürünlerinden hazırlanan ekmele türleri, unlu ve hamurlu yiyeceklerdeki çeşit fazlalığı dikkat çekicidir (Göde, 2017: 199; <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/mutfakkulturu.pdf>, 2022). Ekmele yapımı, fırın, fırınların var olma şekilleri eskiden beri süreklilik arz etse de buralarda yapılan hamurların mayalı olup olmaması ya da bu mayaların içeriğindeki değişikliklerden söz edilmektedir. Çok eskiye dayanan fırıncılık, gelenek olarak yöreden yöreye farklı yapıya sahiptir. Eski Antakya’da “taş fırın”, “kara fırın” olarak anılan söz konusu fırınların tarihi çok eskilere dayanmaktadır.

Bugünkü taş fırın, kara fırın olarak isimlendirdiğimiz fırınların yapımcıları Romalılardır. Romalılarından önce Asurlular döneminde ısıtılmış toprak kaplara konulan hamurun pişme fikrinin uygulandığını görürüz. Greklerde bu ısıtılmış kaplar yerine fırınları görürüz. Ekmele pişirme yeri olarak görülen fırınların önceleri evlerde inşa edildiğini daha sonraları da umumi (genel) fırınların kurulduğu savı ilgi görmüştür. Fırın, Furun kelimesine en erken Müntehab-ı Şifa da rastlarız. Arapça furn, Yunanca Fornos, Latince Funos, Fransızca Four, İngilizce Furnace olarak isimlendirilmiş, Kayseri’de “horon”, “kutlan” (küçük fırın) Tokat’ta “pıç” adları ile de anılan fırınları görebiliyoruz (<https://www.antakyagastronomi.com/makale/FIRIN%20VE%20FIRIN%20K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9C>, 2022).

Süheyl Budak Antakya’da fırın kültürünün gelişme sürecini “Köy ve kasabalarda yaygın olarak fırınlar (bir çeşit tandır), evlerin bahçelerinde ve eve bitişik olarak inşa edilirdi. Zamanla bu fırınlar sadece ekmele pişirilen yer olmaktan çıkar, içine çeşitli büyüklükteki kaplara konulan yiyeceklerin pişirme alanları olarak hizmet vermeye başlar. Ancak fırınların çıkış orijinleri Anadolu değildir. Roma İmparatorluğu’nda MÖ 170 yıllarında çarşı fırınları kurulduğunda, Roma halkının çoğu ekmelelerini evlerinde pişirmek yerine bu fırınlardan almaya başlayacaktı. Antakya’da fırından ekmele satın almak, yaygın olarak 1950 yıllardan sonrasına rastlar.” şeklinde ifade etmektedir (<https://www.antakyagastronomi.com/makale/FIRIN%20VE%20FIRIN%20K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9C>, 2022).

Modern dönemlerde başlayan ve sanayileşme ile birlikte önem kazanan yeni toplum yapısı, yerini yavaş yavaş sosyal ve kültürel iki unsurdan oluşan ve birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen, sosyo-kültürel yapıya bırakmıştır. (Yıldırım, 2014: 2). Sosyo-kültürel yapı TDK’de “Aynı anda bir toplumu veya toplumsal bir grubu ve kendine özgü olan kültürü ilgilendiren.” (Türkçe Sözlük, 2011: 2145) şeklinde tanımlanmaktadır. Mahalle fırınları bu kavram üzerinden değerlendirmeye alındığında farklı formlar elde edilebilir. Sosyal form gösteren fırıncılık, bulunduğu

mahalle geleneği içinde kabul görmesiyle sosyal kimlik kazanarak kültürel mahiyet de kazanmıştır. Gerek yapısı gerek işlevi ve ürettiği ürünlerle sosyo-kültürel yapının birçok açıdan görünümü hâline gelmiştir. Geçmişte rağbet gören ve toplumun parçası olan bu gelenek, hâlâ sürdürülmektedir. Geleneğin taşıyıcıları çalışma yapılan söz konusu yerde azınlıkta olup çok küçük bir grubu teşkil etmesine rağmen geleneksel özü korumuşlardır.

Gelenekler, miras yoluyla bir kuşaktan diğer kuşağa geçmiş inançların, düşünce ve adetlerin hepsi olarak düşünülürse; bir milletin özünü meydana getiren elemanlar olarak ortaya çıkarlar (Göde, 2017: 197). Hatay'ın merkez ilçesi olan Antakya'nın örneklem olarak seçilmiş *Uzun Çarşı, Kurtuluş Caddesi, Anafartalar Caddesi ve Kantana Mahallesi*'ndeki geleneksel yapıdaki mahalle fırınlarının geçmişten günümüze değişimi, bu değişimin nedenleri, nasılları, günümüzle geçmiş arasındaki farkları vardır. Örneklem olarak alınan bu bölge günümüzde eski yapısını koruyor olmasıyla "*Eski Antakya*" olarak anılmakta ve burada yaşayanlar da uzun süredir yaşamını bu bölgede sürdürmektedir. Eski yapıların günümüzde de korunduğu söz konusu bölgede, fırınlarda da aynı tutum sergilenmekte olup geleneksel mahalle fırıncılığı hâlâ yaşatılmaktadır.

Antakya'da 1709-1894 yılları arasında 5 ekmekçi (fırıncı) esnafının başında bir "ekmekçi başı"nın görev yaptığını, 5 Aralık 1736 yılında 12 adet fırının çalıştığını bu fırınların yerlerini gösteren çizelgede 10 adedinin Antakya'da, 2'sinin de Süveydiye (Samandağı) olduğunu görürüz. 14 Mart 1776 yılında yapılan çalışmaya göre de fırınlarda çalışan esnafın 70 kişi olduğunu görürüz (<https://www.antakyagastronomi.com/makale/FIRIN%20VE%20FIRIN%20K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9C>, 2022). Günümüzde ise Antakya'nın hemen hemen her mahallesinde fırınlar bulunmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birçok fırın, sanayi tipi fırın kullanmaya başlamıştır ancak; kara ocak tabirinin yaygın olarak kullanıldığı odun fırınları eski Antakya'da hâlâ varlığını sürdürmektedir. Burada pişirilen ürünlerin odun ateşine bağlı olarak daha lezzetli olduğu çokça zikredilmekte, halkın vazgeçemediği tatlar olarak zihinlerde yerini korumaktadır.

Mahalle kültürünün varlığıyla şekillenen mahalle fırıncılığı, geçmişten süregelen birçok anane ile birlikte sosyal, kültürel, araç ve mekânsal olarak birçok işlevi içinde barındırmaktadır. Bu işlevlerin içinde barınan gelenek ve usullerle kültürel mirasında bir parçası hâline gelmiştir.

"Somut Olmayan Kültürel Miras"; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar anlamına gelir (https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Kultur/sokum_bb.pdf, 2022). Eski Antakya'da yer alan fırınlar gerek uygulama gerek mekân olarak SOKÜM bağlamında da değerlendirilebilir. Usta-çırak ilişkisi ile yürütülmeye çalışılan geleneksel yapıdaki bu meslek, fırındaki ürünlerin yapıma şekli ile mekânın tasarlanmış olmasıyla da fonksiyonel bir yapıya sahiptir.

Çalışmada incelenen fırınlar zaman, mekân, araç, icracıların görevleri bağlamında değerlendirilmiş olup bu fırınlarda pişirilen ve yapılan geleneksel ürünler yapım şekilleri ile ham maddeleri başlıkları altında sıralanmıştır.

1. Mekân ve Zaman

Mahalle fırınlarının varlığını koruduğu Eski Antakya bölgesinde, geleneğin sürdürülmesi orada yaşayan halkın talebiyle ilişkilendirilmektedir. Eskiden süregelen bu gelenek, halkın talebiyle ayakta kalmış; mahalle yapısının varlığıyla birlikte yapılan bu fırınlar günümüze kadar aynı mekânda varlığını sürdürmüştür.

Geleneksel yapıyı koruyan söz konusu fırınlar, gündelik hayatla birlikte törensel hayatın içinde de önemli yere sahiptir. Antakya'da törensel hayatın içindeki bayramlarda, Antakya'ya ait geleneksel ürünler yapılmaktadır. Bu ürünler, her bayram öncesi özenle hazırlanarak mahalle kültürünün yaşatıldığı yerlerde, mahalle fırınları tarafından pişirilmektedir. Geleneksel yapıdaki fırınların geleneği sürdürmesiyle söz edilen fırınlar ritüel bağlamın içinde de yer edinmiştir. Bahsi geçen bu fırınlar bayram geceleri sabaha kadar açık olup geleneksel ürünleri pişirmektedirler. Törensel hayatın geleneksel mahalle fırınlarının çalışma saatleri üzerinde de etkisi olduğu açıkça görülmektedir.

Fırınların çalışma saatleri, fırının bulunduğu mevkiye göre ve mahalle halkının talebine göre değişmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde 05.00 ila 19.00 arasında açık olan bu fırınların ekmek pişirme, ürün

çıkarma saatleri yemek öğünlerine, çevrede bulunan çalışanların mesailerinin başlangıcına, arasına ve çıkışına göre değişiklik göstermektedir. Geçmişte gece yarılarında açılıp çalışmaya başlayan bu fırınların günümüzde çalışma saatlerindeki bu değişiklik fırınlarda kullanılan özel araçların üretimiyle alakalıdır. Geleneksel anlamda değişmeyen yapısıyla devam eden bu fırınlarda da teknolojinin gelişimiyle bağlantılı izlere rastlanmak mümkündür. Hamur yapım aşamasında kullanılacak özel araçların üretimiyle el emeğinden ve zamandan tasarruf edilmiş; günümüzdeki teknoloji kolaylığı kullanılmıştır.

2. Geleneği Sürdüren Kişiler

Eski Antakya'da bulunan geleneksel mahalle fırınlarında usta-çırak ilişkisi vardır. Bu dağılıma göre özel isimleri bulunanlar usta-çırak ilişkisiyle mesleği öğrenmiş ve icralarını usta ya da çırak olarak sürdürmektedirler. İncelenen bölgedeki fırıncılar genel olarak baba mesleğinin taşıyıcılarıdır ve küçük yaşlardan itibaren işin içindedirler. Çalışanların dağılımı çıkacak ürünü yapan, pişiren ve yardımcı olarak yetişen çırakla birlikte üç vasıftadır:

2.1. Hamurger: Geleneksel mahalle fırınlarında ürünleri yapan kişiye "hamurger" adı verilir. Hamurgerin görevi hamurla ilgili tüm işleri görmektir. Bu işler; hamurun yoğrulması, mayalanması, tartı ile belli gramajda kesilmesi, hamurun yoğrulma, işleme alma süresinin hesaplanmasıdır (KK7, KK10, KK11, KK13, KK15).

2.2. Ocakçı: Ekmek yaparken hamurun yoğrulması, hamura şekil verilmesi ne kadar önemli ise fırıncı da bir o kadar önemlidir. Çünkü fırıncı ekmek hamurunu, hamur tahtasından şeklini bozmadan almalı, fırına sürmeli ve hamurun her tarafının eşit bir şekilde pişmesi için düzenli olarak pişmekte olan hamurları çevirmelidir. (Göde, 2017: 203). Mahalle fırınlarında pişirimi yapan fırıncıya "ocakçı" adı verilmektedir. Pişirimi yapan usta bu unvanı pişirimi yapıldığı yer olan "ocak" ile birlikte almıştır. Hamurgerin hazırladığı ürünleri pişiren, küreğe şeklini bozmadan yerleştiren ocakçı bunların yanı sıra pişirilen ürünün pişme süresini ayarlar, ocağın sıcaklığına göre ürünü yerleştireceği yeri seçer ve ısı kontrolünü doğru yapar (KK1, KK2, KK6, KK7, KK14, KK15).

2.3. Yardımcı/çırak: Ocakçı ve hamurgerin yanında fırınlarda çırak olarak yetişen "yardımcılar/çıraklar" bulunmaktadır. Bu yardımcıların fırının yakılma aşamasında, hamurun işlenmesinde yardımcı konumunda olmakla birlikte geleneğin taşıyıcısı konumundadırlar. Söz konusu bölgede bu yardımcıların genel olarak ustaların çocuklarıdır. Baba mesleği olarak günümüze kadar sürdürmüş ya da bir ustanın yanında yetişmiş şimdinin ustaları, geleneği devam ettirecek yardımcı bulamamakla birlikte işin sürdürülmesi için sistemsel zorluklarla karşılaştıklarını dile getirmişlerdir (KK3, KK4, KK5, KK8, KK17).

3. Araçlar

Antakya mahalle fırınlarında kullanılan, maddi kültür unsurları olarak değerlendireceğimiz araçlar hamurun yapımında ve pişirmede kullanılmalarıyla iki ayrı kulvarda değerlendirilebilir.

3.1. Yapımda Kullanılan Araçlar

3.1.1. Hamur makinesi: Hamurun yapımında kullanılan araçtır. Bu aracın görevini geçmişte hamurger adını taşıyan ustalar tarafından yapılmaktaydı. Ancak günümüzde teknolojinin gelişmesiyle fırınlarda hamur makineleri yer almış, hamurgerin görevini üstlenmiştir. Bu makineye hamurun içinde yer alacak tüm malzemeler ölçüsüne göre konulmakta ve kısa sürede bu hamur makinesi hamuru hazır hâle getirmektedir. Bu makineyle zaman ve el emeğinden tasarrufa gidilmiş; fırınların çalışma saatleri ürünün pişirim saatine yakın bir hâle gelmiştir. Geçmişte hamurun el gücüyle yoğrulması, karıştırılması ve daha uzun bir süre dinlenme ihtiyacı bu makinenin fırınlarda yer almasıyla giderilmiştir (KK1, KK5, KK6, KK8, KK9, KK15, KK16).

3.1.2. Keski: Hamur makinesinde hazırlanan hamurlar bu araçla, yapılacak ürüne bağlı olarak belli bir gramaj ve boyutta kesilmektedir. Boyutu yaklaşık olarak bir el boyutunda olan bu araç, kullanım amacıyla örtüşmüş bir anlama sahiptir (KK1, KK6, KK7, KK9, KK13, KK16).

3.1.3. Tartı: "Kefeli/kuleli tartı" olarak da anılan, ekmeğin gramajını belirlemek için kullanılan araçtır. Günümüze eskiden beri süregelen, teknolojinin gelişmiş olmasına karşın mahalle fırınlarında hâlâ kullanılmaktadır (KK6, KK7, KK8, KK15, KK16).

3.1.4. Pasa: Kesilen hamurların “pamuklu” (patiska) bez üzerinde dinlendirildiği tahtadan yapılmış bir araçtır. Kesilen hamurlar derin tepsi şeklindeki pasaya altına ve üstüne pamuklu bez serilerek dizilir (KK5, KK6, KK7, KK9, KK13, KK14).

3.1.5. Pamuklu bez: Pasaya hamurun yapışmaması için alta; dizilen hamurların toz vb. şeylere maruz kalmaması için üstüne serilir. Boyutu pasanın boyutuna göre ayarlanmaktadır (KK1, KK2, KK9, KK11, KK12).

3.1.6. Ramzol: Bir çeşit buğday kepeğidir. Hamur yapışmasını diye elekten geçirilerek tezgâha serpilir (KK1, KK2, KK3, KK8, KK10, KK11, KK14, KK15).

3.1.7. Elek: Hamura şekil verilme sırasında, ekmeğin yapıldığı tezgâha ramzolu elemek için kullanılmaktadır (KK1, KK4, KK5, KK6, KK7, KK12, KK13).

3.1.8. Bulamaç: Ekmeğin yapımında kullanılan sıcak su ve un karışımıdır. Ekmeğin daha parlak ve güzel görünmesi için bir fırça yardımıyla şekil verilen ekmeğin üzerine sürülür (KK3, KK6, KK7, KK8, KK11, KK14).

3.2. Pişirim Aşamasında Kullanılan Araçlar:

Hamur makinesi dışında diğer tüm hamurun yapım ve şekil verme aşamasında kullanılan bu araçlar geçmişten günümüze kadar taşınmış ve kullanılmaktadır. İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için ana besin olan ekmeğin, Türklerde ekmeğin ve ekmeğin çevresinde gelişen pişirme kültürünü oluşturmuştur. Eski Antakya’da ekmeğin ve diğer ürünler eski geleneği sürdüren mahalle fırınlarında taş ocaklarda ve odun ateşinde pişirilmektedir. Pişirimde kullanılan araç gereçler:

3.2.1. Ocak: Pişirimin yapıldığı yere verilen isimdir. Ürünün pişirildiği söz konusu yerin ham maddesi taştır, taşla inşa edilmiştir. Bu ocaklar odun ateşiyle yakılmaktadır. “Taş ocak”, “kara ocak”, “taş fırını” ve “odun fırını” olarak anılırlar (KK1, KK4, KK5, KK8, KK13, KK15, KK16).

Süheyl Budak, Antakya Esnaf Teşkilatı (2007)’dan aldığı verileri şu şekilde aktarmaktadır: “İlk fırınlar kubbeli ve içten yanmalı, tabanları taş döşemeli idi. Yine fırının içinde yakılan ateşin ısı her yönde aynı olmadığından, içinde ekmeğin dışında başka yiyeceklere de pişirme imkânı tanınıyordu. Fırınların inşasında tabanda yapılan izolasyonla sıcaklığın sabit tutulması düşünülmüş, bunun için de tabanda iri çakıl, ince çakıl, kum, cam kırıkları ve tuz döşenerek yalıtım sağlanmıştır” (<https://www.antakyagastronomi.com/makale/FIRIN%20VE%20FIRIN%20K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9C>, 2022). Antakya’da gelişen teknoloji ile taş fırınların yerini alan sanayi tipi fırınlar çoğalmış; örneklem olarak seçilen bölgede varlığını sürdüren mahalle fırınları ise hâlâ eski yapısını korumaktadır.

3.2.2. Talaş: Ocağın tutuşmasında kullanılan küçük tahta parçalarıdır (KK1, KK2, KK3, KK8, KK9, KK10, KK11, KK17).

3.2.3. Kürek: Talaşın fırına kolayca konulmasını sağlayan araçtır (KK1, KK2, KK5, KK6, KK7, KK9).

3.2.4. Kuan: “Çengel, kanca” olarak da anılmaktadır. Ateşi karıştırmak için kullanılan demirden yapılmış, ucu kanca şeklinde olan uzunca demirdir (KK1, KK2, KK3, KK4, KK7, KK14).

3.2.5. Kürekler: Yapılacak ürüne göre yapılan, ekmeğin fırına şekli bozulmadan konulmasını sağlayan araçtır. Gürge ağacından yapılan bu küreklerin yapım aşamaları vardır (KK3, KK4, KK6, KK7, KK8, KK11, KK12, KK17). Seçilen gürge ağaçlarının dış budaktan daha sert olması gerekmektedir; yani yaşça büyük (200 ila 500) ağaçlar kürek yapımında kullanılabilir. Geçmişte ağacın içinde bulunan dairesel çizgilerle yaş ölçümü yapılmakta ve uygun bulunan ağaçlar altı ay kurutulur. Kanca şeklindeki bir demirle şekil verilerek hazır hâle getirilen bu kürekler günümüzde teknolojinin gelişimiyle makinelere devredilmiş; daha kısa sürede daha fazla kürek elde edilmektedir. Kürekler pişirilecek ürüne göre farklı ölçülerde kullanılmaktadır (KK16).

3.2.6. Kara Tepsisi: Ham maddesi saçtır. Örneklem alınan bölgede yöresel birçok ürünün pişirildiği tepsiye verilen addır. Pişirim sırasında kararmasında dolayı bu isimle anılmaktadır (KK1, KK5, KK6, KK7, KK9, KK10, KK11, KK16).

4. Ürünler

Mahalle fırınlarında sadece ekmeğin yapılmamaktadır. Yöreyle ait geleneksel ürünler de talebe bağlı olarak fırınlarda yapılmakta ve satılmaktadır. Aynı zamanda mahalle halkının evde hazırlık aşamasını tamamladığı birçok

yemeğin pişirim görevini söz konusu fırınlar almıştır. Ekmeğin haricinde Antakya'ya özgü olan börek çeşitleri, simit ve ekmekek çeşitleri; aynı zamanda bayrama özel geleneksel pasta da yapılmaktadır.

4.1. Geleneksel Ürünler

4.1.1 Ekmekek: Türkiye'de ekmekek çeşitliliği ana malzemesi bakımından aynı olmakla birlikte ekmeğin pişiriliş tarzı, içine katılan katkı maddeleri ve bazen de biçimine göre değişik isimlerde anıldığı görülmüştür. Yapılışına göre ekmekekler incelediğinde ise mayalı ve mayasız ekmekekler olarak ikiye ayrıldığı ve birçok çeşidinin Anadolu'nun her köşesinde yapıldığı bilinmektedir (Akbiyık ve Badem, 2021: 497). Antakya'da mahalle fırınlarında pişirilen üç ekmekek çeşidi vardır. Bu ekmekeklerin ana malzemeleri un, tuz, su ve maya (yaş maya)dir. Geçmişte hamurlardan alınan bir miktarla diğer hamurun mayalanma işlemi günümüzde kalmamış; yerine yaş maya kullanılmaktadır. Söz konusu ana malzemelerin oranlarındaki değişiklik, ekmekekler verilen biçim ve dinlendirilme süreleri aralarındaki farkı oluşturmaktadır (KK1, KK4, KK5, KK9, KK13, KK14).

4.1.1.1. Pide Ekmekek: Hemen hemen Türkiye'nin her yerinde yapılan bu ekmekek çeşidi tınak sıklığına, büyüklüğüne göre yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Antakya'da "açık ekmekek" ve "tınak ekmekek" olarak da zikredilen pide ekmeğin tınaklarının sıklığı ve boyutu ne küçük ne de büyük olmayıp ortadır. Hamurunun kıvamlı olması için iyi yoğrulması ve iyi dinlendirilmesi gerekmektedir. Burada temel nokta malzemelerin kalitesi ve oranının iyi ayarlanmasıdır. Hazırlanıp hamur makinesinde yoğrulan hamur, kesilip dinlendirildikten sonra şekil verilmesiyle ilk aşamasını tamamlar. Ardından bulamaç sürülerek fırına atılır. Ekmekek pişiminde taş ocağın ateşinin harlı olması, yüksek derecede yanması gerekmektedir. Bir ekmeğin pişme süresi 7-8 dakika olarak hesaplanmıştır. Ekmeğin pişim sırasında ateşe dönük kısma yarı zamanda ocakçı tarafından çıkartılır ve diğer tarafı ateşe döner hale getirilir. Fırına kürek yardımı ile konulan ekmekek yine kürek yardımı ile çıkartılır ve tezgâhın uç tarafına serili olan bezin üzerine konur (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK9, KK14, KK17).

4.1.1.2. Halebi Ekmekek: Antakya'nın yöresel ekmekeklerinden olan halebi ekmekek yıllarca mahalle fırınlarında özel olarak mayalanarak ve odun ateşinde pişirilerek sofralardaki yerini almaktadır. Un, su, tuz ve maya ile yoğrulan bu ekmeğinde şekil verme, kıvamı ve dinlenme süresiyle ilgili değişiklik vardır. Halebi ekmeğin hamurunun kıvamı diğer ekmekekler göre daha yumuşak ve cıvıktır. Yoğrulduktan sonra dinlendirilen hamur yumak yumak kesildikten sonra da pişirmeye hazır şekilde tekrardan dinlendirilmektedir. Uzunca mayalanan hamur, şekil verdikten sonra da dinlendiğinden hamursun uzun süre mayalanmasına bağlı olarak boyutu daha da büyüyor. Yuvarlak olarak şekil verilen bu hamurun üzerine fırına atılacağı sırada beyaz susam ve çörek otu serpiştiriliyor. Pişme süresi 8-10 dakika süren bu ekmeğin uzun süreli mayalanmış olmasına bağlı olarak tazeliğini de uzun süre koruyor. Günümüzde zahmetli yapıma sahip olmasından ötürü sayılı fırınlarda çıkmasına rağmen halebi ekmeğe talep oldukça fazladır (KK7, KK9, KK13, KK16, KK17).

4.1.1.3. Kebap Ekmeği: Mutfağının zenginliğiyle bilinen Antakya'nın çeşit çeşit kebabı vardır. Kebap ekmeği çeşitli kebabların yanında ve dürüm şeklinde yapımında kullanılır. Söz edilen ekmeğin yapımında temel faktör maya kullanılmadan yapılmasıdır. Pide ekmeğe göre daha uzun ve ince açılarak odun ateşinde pişirilir (KK1, KK4, KK6, KK14, KK15).

4.1.2. Kahke: Birçok yörede farklı şekil ve içeriğe sahip kahke, Antakya'da farklı şekillerde yapılmaktadır. Günümüz teknolojisine rağmen hamur makinesinde yoğrulmamakta ve el emeğiyle üretilmektedir. Un, tuz, su ve maya ana malzemeleridir. Ancak yapımında özel olarak yapılan nohut mayası kullanılmaktadır. Nohut mayası kül ya da karbonattan yapılmaktadır. Cam şişe içine ikiye bölünen çiğ nohut ve isteğe göre kül ya da karbonat atılmaktadır. Su da eklendikten sonra mahalle fırınlarında ocağın giriş kısmının hemen yanına yapılan küçük yerde dinlendirilmeye bırakılarak nohudun mayasının çıkması beklenir. Mayanın oluşması yirmi dört saat sürdüğünden dolayı hamur yoğrulma aşamasından bir gün öncesinde mayası yapılmaktadır. Oluşan karışımından süzülerek çıkan maya, kahkenin yapımında kullanılan özel mayadır. Uzun süre yoğrularak yapılan kahveye yuvarlak şekiller verilerek ısıyı yüksek olan odun ateşinde pişirilmektedir (KK1, KK7, KK9, KK10, KK17).

Mahalle fırınlarında sadece ekmekekler yapılmamaktadır. Ekmeğin haricinde Antakya'ya özgü olan katıklı ekmekek, kaytaz böreği, külçe gibi harcı olan ürünler ve yöreye ait simit çeşidi de yapılmaktadır.

4.1.3. Katıklı Ekmek: Antakya'nın zengin mutfak kültürü içinde önemli yere sahip olan katıklı ekmeğin içeriğine göre farklı şekillerde ve adlarla anılmaktadır. Hamuru ve harcıyla birlikte iki aşamalı hazırlanan ürünlerdendir. Hamurunun ana maddeleri ekmeğin hamuruyla aynı olup kıvamı kulak memesi kıvamındadır. Geçmişte tandırlarda pişirilen bu ürün günümüzde mahalle fırınlarında çıkarılmaya başlanmıştır. Yörede mutfak işlevi kazanan mahalle fırınları, mahalle halkının iç malzemeleri hazırlayıp getirmeleriyle katıklı ekmeğin pişirmektir. Aynı zamanda mahalle fırınları kendi bünyelerinde hazırladıkları içlerle katıklı ekmeğin ürün olarak çıkararak satışa sunmaktadırlar. Katıklı ekmeğin hazırlanan içe göre iki çeşitte hazırlanmakta ve tüketilmektedir:

4.1.3.1. Biberli Katıklı: Pide ekmeğin hamuru ile yapılan ürün "*biberli ekmeğin*", "*biberli*", "*katıklı ekmeğin*" ve "*katıklı*" adlarıyla ifade edilmektedir. Hamuru küçük yumak olarak -100-150 gr.-kesilmektedir. Kesilen yumak tezgâhın üzerinde elle yuvarlak ve ince açılır ve hazırlanan macunumsu harcın açılan hamurun yüzüne ince bir tabaka şeklinde sürülür. Tüm bu işlemler hamurger ve yardımcılarından yapılmaktadır. Hamurun üzerine sürülen harca "*katık*" denmektedir; ürün adını bu tabirden almıştır. Katığın içinde çökelek/lor peyniri, salça biber, salça, şumra, pul/toz biber, tuz, susam, zeytinyağı, soğan ve kekik bulunmaktadır. Harcın hamuru dışında içeriğinin tarifinde bazı değişiklikler görülmektedir. Temelde yörede yoğun olarak kullanılan zahter, biber salçası, zeytinyağı, toz biber, şumra yoğun olarak kullanılmaktadır. İçin kıvamı sürülebilmesi açısından macun kıvamında olması gerekmektedir. Odun ateşinde pişirilen bu ürün için kürek boyutu normalinden daha küçüktür. Aynı zamanda ince hamurdan yapıldığından dolayı fırının ısı çok yüksekken pişirimi yapılmaz. Mahalle fırınları söz konusu ürünü ekmeğin yapımının bitiş saatinde kabul etmekte olup, ateşin sönmeye yakın zamanda pişirmektedirler. Yaz-kış tüketilen ürünün tüketildiği belirli bir öğün yoktur; her zaman tüketilmektedir (KK1, KK4, KK5, KK9, KK10, KK12, KK16).

4.1.3.2. Ispanaklı Katıklı: Ürünün hamuru biberli katıklının hamurundan farklıdır. Mayası çok olmakla birlikte elle daha ince açılmaktadır. Gözleme şekli verilerek, açılmış iki ince hamurun arasına konularak, üçgen şeklinde ve istenilen boyutlarda yapılan bu ürünün yağ miktarı fazladır. Hazırlanan harcın içine ıspanak, çökelek, salça biber, toz biber, zeytinyağı, soğan ve tuz konulmaktadır. Ürünün yapıldığı boyuta göre kullanılan kürek yardımıyla odun ateşinde pişirilmektedir. Biberli katıklı olduğu gibi ince hamurdan yapıldığından dolayı fırının ısı çok yüksekken pişirimi yapılmaz. Mahalle fırınları söz konusu ürünü ekmeğin yapımının bitiş saatinde kabul etmekte olup, ateşin sönmeye yakın zamanda pişirmektedirler. Ispanağın yetiştirme sezonuna bağlı olarak kış aylarında yoğun olarak pişirilmektedir (KK1, KK6, KK7, KK11, KK14).

4.1.4. Börekler: Geleneksel mahalle fırcılığının az da olsa yer aldığı Antakya'da geleneksel tatlardan olan "*kaymaz böreği*" ve "*külçe*" adı verilen iki çeşit börek hem pişirilmekte hem de hazır hale getirilip mahalle halkına satılmaktadır. Böreklerin pişiriminde kürek kullanılmaz; "*kara tepsi*" tabiri kullanılan saça yapılmış tepsiyle pişirimi yapılmaktadır. Yöresel bu tatlar günlük hayatta yapılmakla birlikte bayram gecelerinde yoğun olarak pişirilen ürünlerdendir. Törensel hayatın içinde de işleve sahip geleneksel mahalle fırınları, arife gecesi mahallelinin böreklerini pişirmekte ve sabah saatlerine kadar mesai yapmaktadırlar. Geçmişte kalabalığın, uzun sıraların olduğu mahalle fırınlarında günümüzde aynı durum söz konusu değildir. Geçmişte her evde fırın olmasına bağlı olarak halk pişirimini bayram gecelerinde de mahalle fırınlarında yaptırmaktaydı. Günümüzde evlerinde yapanların yanı sıra yöresel ürünleri satan birçok işletme açılmış olup halk tarafından hazır temin edilmeye başlanmıştır. Örneğin olarak seçilen bu bölgede az da olsa bu gelenek sürmekte, böreklerin günlük hayatta ve törensel hayatta pişirimi görevini üstlenen fırınlar bulunmaktadır. Aynı zamanda bu ürünleri mahalle fırınları da kendi bünyelerinde hazır hale getirip satış yapmaktadırlar.

4.1.4.1. Külçe: Antik kent Antakya'da mutfak kültürünün zenginliği kullanılan baharatların çeşitliliğiyle kendini göstermektedir. Geleneksel tatların içinde kendine yer edinen böreklerin yapımında kullanılan baharatların çeşitliliği dikkat çekici olup farklı damak tatlarına da hitap etmektedir. Külçe diğer böreklerden farklı olarak çeşitli baharatlarla ve bol zeytinyağıyla yoğurulmaktadır. Un, maya, tuz ve zeytinyağı karışımı elde edilen hamurun içine rezene, mahlep, çörek otu, Hint cevizi ve susam eklenir. Baharatlarla birlikte bolca zeytinyağıyla yoğrulmuş hamur bir süre dinlenmeye bırakılır. Dinlenen hamur küçük yumaklara ayrılır ve zeytinyağıyla açıldıktan sonra gül böreği

şekli verilerek zeytinyağı ile yağlanmış kara tepsiye dizilir. Ardından üstüne susam serpidikten sonra odun ateşine atılır. Fırının ısısının çok yüksek olmaması gerekmektedir. Ocakçı tarafından üstü pişen börekler çevrilir ve diğer tarafının daha iyi kızarması için tekrardan odun ateşine atılır. Pişimi tamamlanan böreklerin üzeri tekrar hafif yağlanarak satışa sunulur (KK1, KK2, KK6, KK7, KK12, KK13, KK16).

4.1.4.2. Kayta Böreği: Birçok yörede benzerine rastlanan ürün, pişirim ve yapım şekliyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Hamur ve harcı ayrı hazırlık gerektirmektedir. Hamuru mayasız olup tuz, un ve su ile yoğrulmaktadır. Harcına çiğ dana ya da koyun kıyma, karabiber, ince kıyılmış soğan, tuz, salça ve nar ekşisi konulmaktadır. Harç iyice yoğrulmuş harmanlanmaktadır. Hamur küçük yumaklara ayrılır ve yumaklar el yordamıyla, yağla açılır. Zeytinyağıyla yağlanmış kara tepsiye dizilen böreklerin üzerine kıymalı harç konular ve elle bastırılır. Son olarak yağlanan börekler odun ateşinde pişirilmeye bırakılır (KK2, KK3, KK4, KK7, KK8, KK9, KK14, KK15).

4.1.5. Kömbe: Yöresel lezzetler arasında yer alan, özel baharatlarla ve kalıbıyla ön plana çıkan "kömbe" bayramlarda tüketilen vazgeçilmez pastalar arasındadır. Yapımında katı yağ, sıvı yağ, süt, şeker, kabartma tozu, kömbe baharatı, nişasta, un, susam ve isteğe bağlı olarak ceviz ya da hurma esmesi kullanılmaktadır. Susam, isteğe bağlı ürünler dışında tüm malzemeler elle yoğrulmaktadır. Bu pastaya asıl tadını veren "kömbe baharatı"dır. Hamura katılan bu baharat, sekiz baharatın karışımıdır. Söz konusu karışım tarçın, muskat cevizi rendesi, mahlep, zencefil, yenibahar, karanfil ve damla sakızından oluşmaktadır. Yörede bu karışım hazır hale getirilip satılmaktadır. Toz haline getirilen bu baharatlar yoğrulan hamurun içine eklenir. Kulak memesi kıvamına getirilen hamur, şekil verileceği kalıbın boyutuna göre küçük yumaklara ayrılır. Önce susama batırılan yumak, kalıba yayılarak açılır ve ardından kalıp ters çevrilip vurulur; hamur üstünde susamıyla şeklini almış olur. Mahalle fırınlarına götürülen kömbeler, odun ateşinde; ateşin ısısının azaldığı zamanda pişirilmektedir. Törensel hayatın içinde de işlev kazanan mahalle fırınları bayramlardan önceki üç gün yoğun olarak pişirilen söz konusu pastaya "bayram kömbesi", "bayram pastası" da denmektedir (KK6, KK7, KK8, KK16).

Kömbeye şekil verirken kullanılan kalıplar tahtadan yapılmaktadır. Geçmişte el emeğiyle oyularak şekil verilen kalıplar günümüzde teknolojinin gelişmesiyle sanayi tipi makinelerde yapılmaktadır (KK16).

4.1.6. Antakya Simidi: Yörenin en bilindik tatlarından biri olan Antakya simidi tuz ve kimyon baharatıyla birlikte anılmaktadır. Çok eski tatlardan olan simit günümüzde de hâlâ mahalle fırınlarınca odun ateşinde yapılmaktadır. Ekmek hamuru ile aynı ana maddelerin kullanıldığı söz konusu hamurun sert olması gerekmektedir. İyi mayalanmış hamura tekerleğe şekli verilir ve üstüne susam atılarak biçimine uygun kürekle odun ateşine verilir. 4-5 dakikada pişen simit, mahalle fırınlarında küçük bir kâğıda sarılı kimyon ve tuz ile birlikte verilmektedir (KK8, KK9, KK11, KK12, KK16). Sadece sabah saatlerinde pişirilen Antakya simidi için hazırlıklar çok erken saatlerde başlamaktadır. Örnekleme seçilen bölgede sadece bu ürün üzerinde çalışan mahalle fırın vardır ve çalışma saatleri söz konusu ürüne göre ayarlanmıştır (KK6, KK7, KK9, KK12, KK14).

5. Pişirim

Eski Antakya'da geleneksel mahalle fırınlarının en belirgin özelliklerinden biri çıkarılan ürünlerin yanında mahalle halkının hazır hale getirdiği ürünlerin pişirimini yapmaktır. Yörenin birçok yemeği fırınlarda pişirimi yapılabilen türdendir. Geçmişte her evde fırının olmamasıyla ve ihtiyaca binaen başlayan bu gelenek günümüzde odun ateşinin yemeğe verdiği lezzetten dolayı tercih edilmektedir. Örnekleme olarak seçilen bölgede çevrede yaşayanlar tepsi eti, kâğıt kebabı, lahmacun ve çeşitli sebzeleri (patlıcan, biber, domates, soğan) mahalle fırınlarında pişirtmektedir. Aynı zamanda yukarıda bahsedilen geleneksel ürünler zaman zaman hazır hâle getirildikten sonra fırınlarda son aşama olan pişirimi yapılmaktadır. Pişirimler de talebe göre tepsi ile pişirilenler ve hamurlu işler olarak ikiye ayrılabilir. Böreklerin pişirimini yaptırmak isteyenler geçmişte kara tepsileri alır ve içine yaptıkları ürünleri dizip pişirmeye getirirlermiş. Ancak günümüzde bu durum suiistimal edildiğinden pişirilecek ürün sahibinin tepsisi içinde kabul edilmektedir. İki ayrı aşamada hazırlanan ürünlerin ilk aşamasını yapan; harcı hazırlayanlar, mahalle fırınlara harcı götürmekte ve pişirimini yaptırmaktadırlar (KK3, KK4, KK8, KK11, KK12, KK14, KK16).

SONUÇ

Hatay, zengin kültürel mirasıyla bilinen; tarihi boyunca çeşitli medeniyetleri, etnik grupları ve inançların bir arada yaşadığı yerdir. Birçok kültürün bir arada yaşaması, etkileşimi hızlandırmış ve arttırmıştır. Söz konusu etkileşimin en dersinden hissedildiği kültür alanı ise şüphesiz “*mutfak kültürü*”dür. Mutfak kültürünün zenginliği ve çeşitliliği fırınları da işlevsel konuma getirmiştir.

İnsanlığın temel ihtiyaçları arasında yer alan beslenme başta içgüdüsel olarak varlık gösterse de zamanla şekillenmiş ve yaşanılan bölgenin birçok temel özelliğine bağlı olarak gelişim göstermiştir. Bu gelişimin içindeki alanlardan biri de fırıncılıktır. Ekmeğin toplu yerleşkelerin önemli besin kaynağı olması fırıncılık kültürünün oluşmasında en büyük etkidir. Ekmek üretimiyle başlayan fırıncılık, meslek hâline gelmiş; zamanla bulunduğu bölgenin kültürüne göre şekil almıştır. Bir topluma, bir yöreye ait oluşuyla zamanla yerellik olgusunun, geleneksel yapının içinde de barınmalarına da olanak sağlamıştır.

Geleneksel mahalle fırıncılığı; mahalle kültürüyle birlikte varlık kazanmış, mahalle kültürünün yavaş yavaş canlılığını yitirmesiyle unutulmaya yüz tutmuş meslekler arasındadır. Kültürel mekân olgusu ve mahalle kültürünün temsili olan bu meslek gerek icracılarıyla gerek buldukları konumla ve işlevleriyle SOKÜM bağlamında değerlendirilebilir.

Seçilen bölgede ürünler ve ürünlerin çıkma zamanları hem çevrenin talebine hem de ürünün tüketim zamanına bağlı olarak da farklılık göstermektedir.

Söz konusu bölgede geleneği icra edenler yıllarca mesleğin içinde bulunmuş; baba mesleği ya da ustanın yanında yetişmiş kişilerdir. Bu yapıyla ahilik sisteminin izleri fırıncılıkta görülmektedir. Çalışmaya kaynaklık eden mahalle fırınlarında çalışan yardımcılar, çrakların çok az olduğu, bazı fırınlarda hiç olmadığı kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre tespit edilmiştir.

Geleneksel mahiyeti olan mahalle fırınlarındaki araçlar günümüz teknolojisine rağmen çok az değişime uğramıştır. Günümüz ve geçmiş arasında kıyas yapıldığında hamur makinesi dışında teknolojik araç bünyesinde barındırmadığı sonucuna varılmıştır. Araçlar açısından değerlendirme yapıldığında ikinci saptama, kara tepsinin geçmişte mahallelinin pişirimde kullanabildiği; günümüzde ise kendi tepsileriyle işlem yapabildikleridir.

Çalışmaya kaynaklık eden fırınlarda çıkan ürünler, beş ana başlık altında olup toplamda on ikidir. Bu ürünler Antakya'nın yöresel tatları arasına olup özenle hazırlanmaktadır. Söz konusu ürünlerin bir kısmının hamuru ve harcı ayrı hazırlanmakta; diğer kısmının ikinci bir hazırlık gerektirmemektedir. İlk kısmında yer alan hamuru ve harcı ayrı hazırlanan ürünlerin harcı kimi zaman mahalleli tarafından hazırlanıp getirilmekte; ikinci aşaması fırın tarafından yapılmaktadır. Bu durum yaygın ve sık olarak görülmektedir. Fırınlara bunun dışında geleneksel ürünleri kendi bünyelerinde de hâli hazırda bulundurarak satışını yapmaktadırlar.

Gündelik hayatın içinde mahalle fırınlarının en büyük özelliği pişirim yapmalarıdır. Tepsi yemeklerinin, toprak kaplardaki yemeklerin pişirimini de yapan fırınlar mutfak işlevini geçmişten beri sürdürmüşlerdir. Bu durum geçmişte ihtiyaçtan doğmuştur. Evinde fırın olmayan mahalleli yemeklerini fırınlarda pişirmiştir. Günümüzde bu durum yemeğin odun ateşinde daha lezzetli olduğu düşüncesiyle devam etmektedir.

Gündelik hayatla birlikte törensel hayatın içinde de faaliyet gösteren mahalle fırınları, geleneksel mahiyeti çıkardığı ürünlerden sonra bu şekilde kazanmışlardır. Bayramlardan önceki üç gün, arife gecesi de dahil, geç saatlere kadar bayram kömbesi, külçe ve kaytaz böreği pişirimi yapmaktadırlar. Geçmişe kıyas edildiğinde günümüzde çok az sayıda bu işi yapan fırın kalmış olup talebin olmamasıyla bağlantılı olarak sürmediği gözlenmiştir.

Çalışmada örneklem olarak alınan Eski Antakya'da mahalle fırınlarının varlığı, mahalle kültürünün bu bölgede az da olsa varlığını sürdürmesiyle bağlantılıdır. Geleneğin sürdürülememesinin ve sözü edilen yapıdaki fırınların azalmasının sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Günümüzde insan ilişkilerindeki değişim, dolayısıyla mahalle kültüründeki komşuluk ilişkilerinin zayıflaması
2. Fırınlara mekânsal olarak çok ara yerlerde kalması

3. Mahalle fırınlarının var olduğu bu bölgede yapıların eski olmasından dolayı çevrede ikamet edenlerin farklı yerlere taşınması
4. Günümüzde teknolojinin gelişmesine bağlı olarak sanayi tipi makinelerle hızlı ürün çıkaran fırınların artması
5. Yeni neslin mesleğe rağbet göstermemesi
6. Kamusal alana taşınan çıraklık eğitiminin merkezi bölgeden uzak yerde olması ve buna bağlı olarak ulaşımın zor olması
7. Fırın çalıştıracak kişilerin, uzun yıllarca işin icrasında olmuş olsa da belge alması gerektiği ve maliyetinin yüksek olması
8. Söz konusu bölgede var olan fırınlar arasındaki rağbeti çözüme kavuşturacak mercii olmaması.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu araştırmada 2020 yılı verileri kullanılmıştır. Makale, dergiye 2022 yılında gönderilmiştir. Bu sebeple geçmişe yönelik Etik Kurul Onayı alınmamıştır lakin çalışma süresince etik ilkelere dikkat edilmiştir. Bu ilkeler çerçevesinde katılımcı gönüllülüğü esas alınarak onları tanıtıcı bilgiler gizli tutulmuş ve veriler sadece bu bilimsel araştırmada kullanılmıştır.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %50; 2. yazar %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Doç. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	The year 2020 is used this year. The article was sent to the journal in 2022. Ethics Committee Approval could not be obtained for this retrospective. This identifier is used by the identifier only to get information about them.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %50; 2 st author %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Assoc. Prof. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Akbıyık, Ç. ve Badem, A. (2021). Gastronomik Bir Ürün: Hatay Mutfağından Biberli Ekmek. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*, 0(1), 496-502.
- Akdağ, G.; Akgündüz, Y.; Güler, O. ve Benli, S. (2015). Bir Seyahat Motivasyon Aracı Olarak Gastronomi: Hatay'ı Ziyaret Eden Yerli Turistlerin Seyahat Motivasyonları, Yiyecek İçecek Deneyimleri ve Seyahat Memnuniyetleri Üzerine Bir Araştırma. 1. Eurisia International Tourism Congress: Current Issues, Trends and Indicators (EITOC-2015), 28-30 Mayıs, Konya, Türkiye.
- Budak, S. (2019). Fırın ve Fırın Kültürü. <https://www.antakyagastronomi.com/makale/FIRIN%20VE%20FIRIN%20K%C3%9CLT%C3%9C%C3%9C> adresinden 10.05.2022 tarihinde erişildi.
- Göde, H. A. (2017). Kültür Endüstrisine Örnek Olarak Isparta/Yalvaç Ekmek Kültürü ve Düünden Bugüne Mahalle Fıncılığı. *Folklor/Edebiyat*, 0(91), 197-209.
- Kadıoğlu, N. (2013). Türk Mutfak Kültürü. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/mutfakkulturu.pdf> adresinden 09.05.2022 tarihinde erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, H. ve Şahin, K. (2004). Antakya Geleneksel Yemek Kültürü. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 115-132.
- Türkiye Fıncılar Federasyonu. Ekmeğin Tarihçesi. <https://www.firincilarfederasyonu.org/ekmegimiz/ekmegin-tarihcesi.html> adresinden 09.05.2022 tarihinde erişildi.
- UNESCO. Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) İhtisas Komitesi. https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Kultur/sokum_bb.pdf adresinden 09.05.2022 tarihinde erişildi.
- Yıldırım, A. (2014). Sosyo-Kültürel Yapı ve Suç Olgusu Arasındaki İlişki: Malatya İli Örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 0(3), 1-7.

**EKLER
KAYNAK KİŞİLER**

Kişi Kodu	Adı - Soyadı	Doğum Tarihi	Mesleği
KK1	Ramazan KIRKICI	1972	Fırıncı
KK2	Necim KIRKICI	1962	Fırıncı
KK3	Erol ÖZBEY	2000	Fırıncı Çırağı
KK4	Hasan Can ENÇ	1999	Fırıncı
KK5	Ali ENÇ	1974	Fırıncı Çırağı
KK6	Ahmet YENER	1968	Fırıncı
KK7	İsmail KERİMOĞLU	1979	Ocakçı
KK8	Mehmet Ali EZNEŞİR	1972	Fırıncı
KK9	Mehmet GÜZEL	1958	Fırıncı
KK10	Hüseyin UĞUR	1980	Fırıncı
KK11	Hasan UĞUR	1980	Fırıncı
KK12	Zübeyr UĞUR	1970	Ocakçı
KK13	Semir AYTAÇ	1970	Ocakçı
KK14	Salih Kadir AKBULUT	2005	Fırıncı Çırağı
KK15	Rasim YONTAN	1965	Fırıncı
KK16	Şükrü BUĞDAYCIGİL	1950	Fırın Küreği Yapımcısı
KK17	Nasrettin BUCAK	1969	Fırıncılar Odası Başkanı

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Eski yapı içinde eski mahalle fırını.

Fotoğraf 2: Antakya'nın en eski fırınlarından; Hayrullah Fırını.

Fotoğraf 3: Geleneksel mahalle fırınında dışarıda sergilenen ürünler.

Fotoğraf 4: Geleneksel mahalle fırınının iç mekân görünümü.

Fotoğraf 5: Kara ocak ve odun ateşi.

Fotoğraf 6: Antakya'da yüzyılı aşkın kürek yapımı yapan işletme.

Fotoğraf 7: Hamuru eşit parçalara ayıran hamurger.

Fotoğraf 8: Pişirimi yapan usta: ocakçı.

Fotoğraf 9: Ustası gözetiminde katıkl yapan yardımcı/çırak.

Fotoğraf 10: Hamur makinesi.

Fotoğraf 11: Hamurun kesildiği tezgâh, keski ve kuleli tartı.

Fotoğraf 12: Kesilen hamurların içinde dinlendirildiği pasa.

Fotoğraf 13: Ekmeklerin fırına atılmasında kullanılan araç: kürek.

Fotoğraf 14: Kara tepsi.

Fotoğraf 15: Kanca.

Fotoğraf 16: Pide ekmek.

Fotoğraf 17: Antakya simidi ve tuz-kimyon karışımı.

Fotoğraf 18: Geleneksel ürünlerin bulunduğu fırın tezgâhı.

Fotoğraf 19: Rafa dizilen kakheler.

Fotoğraf 20: Odun ateşinde pişirilen tepsi yemeği.

Fotoğraf 21: Mahalle fırınında pişen, şekline göre tepsilere dizilen kömbeler.

Fotoğraf 22: Hamur açan usta: fırıncı.

Fotoğraf 23: Pişmeye hazır hâle getirilen katıklılar.

Fotoğraf 24: Pide ekmekleri odun ateşine atan usta.

Codeswitching as a Language Contact Phenomenon*

Assoc. Prof. Dr. Mustafa Güleç

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8238-0304>

Ankara University, Faculty of Language, History and Geography, Department of Western Languages and Literatures, Ankara – TURKEY

Article History

Submitted: 20.03.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Bilingualism

Codeswitching

Borrowing

Mixed Language

Matrix Language

Embedded Language

Code Copying

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

* I have discussed some part of these issues in the Englishers' First International Conference on English Language, Linguistics and Literature held on January 20-21, 2021 in Ankara, Turkey. This paper is an extended version of the issues, which were touched upon earlier.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.58042>

Abstract

This study focuses on codeswitching as a language contact phenomenon in Turkish-Dutch migration settings. Firstly a conceptual analysis is made concerning the overall valid term bilingualism. Then codeswitching is discussed on the basis of some output examples from the field. A brief critical account of three approaches (i.e. lexical borrowing of Poplack, Matrix and embedded language (ML and EL) framework of Myers-Scotton and code copying of Johanson) regarding codeswitching has been presented and discussed in the background of some assertions of Backus concerning insertion, alternation, borrowing, conventionalization, entrenchment and mixed language. Consequently, a brief critical analysis of these terms, which are to some extent difficult to define, has been made against the indirect assumption with respect to the presence of a 'pure' language.

As it has been shown in the examples in the main text below, bilingual perspective focuses on insertion and embedding locations between the two languages concerned, but it does not provide an explanation for deviations for instance in monolingual perspective. If we assume that we have examined all output forms as random sentences in the ML in monolingual sense and the deviating forms in the EL simply as borrowings, then we could see that bilingual interactions have major impact on the structure of the ML mainly as a result of a lexical import. In this sense, 'do' constructions in bilingual speech are similar to concept formation with borrowings in monolingual use. This implies that bilingual use as well is the derivative of monolingual grammatical operations.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Güleç, M. (2022). Codeswitching as a Language Contact Phenomenon. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 83-96.

Dil Etkileşimi Olgusu Olarak Dil Değişirme*

Doç. Dr. Mustafa Güleç

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8238-0304>

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara –
TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 20.03.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

İkidillilik

Dil Değişirme

Ödünçleme

Karışık Dil

Kalıp Dil

Yerleştirilmiş Dil

Dil Kopyalama

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

* Bu çalışma, 20-21 Ocak 2021 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen "1. Uluslararası İngiliz Dili, Dilbilim ve Edebiyat Kongresi"nde sunulan sözlü bildiriden genişletilerek oluşturulmuştur.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.58042>

Öz

Bu çalışma, Hollanda'daki Türk kökenli göçmenlerin dilsel davranışlarında gözlemlenen dil etkileşimi olgusunun sonuçlarından biri olan dil değişirme (*codeswitching*) kavramına odaklanıyor. Öncelikle, ikidillilik (*bilingualism*) sözcüğünün söz konusu dilbilim alanyazınında uygun olmayan kullanımının, aslında ikidillilik (*bilinguality*) kavramının karşılığı olarak yarattığı kavram kargaşası ve artalanı ele alınıyor. Buna koşut olarak, alandaki örnekler üzerinden dil değişirme olgusu tartışılıyor. Dil değişirme üzerine alanyazında öne sürülen üç yaklaşım (Poplack'ın sözlüksel ödünçleme, Myers-Scotton'ın Kalıp Dil ve Yerleştirilmiş Dil Yaklaşımı ve Johanson'ın Dil Kopyalama Yaklaşımı), Backus'un konuyla ilgili ele aldığı araya sokma (*insertion*), yeğleme (*alternation*), ödünçleme (*borrowing*), benimsenme, uzlaşsallaşma (*conventionalization*), yerleşme (*entrenchment*) ve karışık dil (*mixed language*) gibi kavramlar ile birlikte tartışılıyor. Buna bağlı olarak, eksiksiz tanımlanması zorluk yaratan bu kavramlara yönelik bir eleştirel çözümleme, katıksız bir dilin varlığıyla ilgili dolaylı bir varsayımına karşı yapılmaktadır. Dil değişirme, göç bağlamında oluşan yapısal boşlukların ortaya çıkardığı yine yapısal uyum gereksiniminin bir sonucu gibi görülmektedir.

Aşağıdaki metinde yer alan örneklerde de görüldüğü gibi, ikidilli bağlamda dil kullanımı, söz konusu olan iki ayrı dildeki araya sokma ve eklenme yerleri bakımından bir odaklanma içeriyor ve fakat örneğin tekdilli bağlamdaki sapmalar, ödünçleme ve anlık kullanımlar için açıklayıcı bir çerçeve çizemiyor. Tekdilli anlamda tüm çıktı biçimlerini Kalıp Dil'deki (KD - *Matrix Language*) rastlantısal tümceler ve Eklenmiş Dil'deki (ED - *Embedded Language*) sapan biçimleri ödünçleme olarak çözümlediğimizi varsayarsak, ikidilli etkileşimlerin, sözlüksel bir taşıma sonucunda, Kalıp Dil'in yapısı üzerinde etkisinin olduğunu görebiliriz. Bu bağlamda, ikidilli edimde 'Yapmak' yardımcı eylemiyle kurulan yapılar, tekdilli edimdeki kavram oluşturmaya benzerdir. Dolayısıyla, bu durum, ikidilli kullanımın da, tekdilli dilbilgisel işlemlerin bir türevi olduğunu sezdirmektedir.

INTRODUCTION

In this study, I will give a brief descriptive account of codeswitching (CS) on the basis of some standpoints in the field of bilingualism, mainly in Dutch-Turkish language contact settings as a result of Turkish migration towards the Netherlands and I will discuss some theoretical aspects of the phenomenon codeswitching, which were brought to the fore in various studies. Codeswitching is a concept within bilingualism, of which the name is already questionable, due to the fact that it has the suffix **-ism** referring to an ideology rather than to identifying of an existing phenomenon or situation. Bilingualism sounds as if it is a politically and ideologically loaded term, when we compare it with more neutral word, **bilinguality**, which is again the detection of an already existing concept or situation. When we look at the other inflection forms of bilingualism, we see that this term is not consistently produced. For instance, if the umbrella term 'bilingualism' would be used in other noun phrases such as 'children who speak two languages', this phrase should have been formulated normally as '*bilingualist children*', because this phrase is an expected derivation of the term bilingualism. Even the title of this paper should have been then as such: '*bilingualist speech...*'. A statement as 'the entire bilingual lexicon' should have been '*the entire bilingualist lexicon*'. Why do not we use the term '*bilingualist children*'? Because children, who are mostly from immigrant families, do not speak two languages as an expression of a social attitude or as a political sign etc. They speak two languages, because these two languages are the crucial communicative tools of their natural environment. These languages are the basic indication of their social identity. All this incongruence is presumably due to the fact that the natural status of the phenomenon i.e. bilinguality has thus far been too much a part of endless political debates rather than scientific ones.

The same discussion holds for the term multiculturalism as well. The terms with the *ism*-suffix are ideologically loaded in places where more than one language and culture come together to pursue a coexistence. This is one of the main motivations for people to learn a second language. In linguistic terms, one major reason for the study of "bilinguality", which is a term on the unbeaten path, is how the fact that speakers are bilingual, influences the structure of the languages themselves, how these languages interact in structural terms within the brain. I think that this is the most interesting aspect of making use of two different languages.

Myers-Scotton defines similar concepts without neutral status by stating that "speaking only one language (typically the language you acquired as a first language or mother tongue, generally the language of your home) is called monolingualism and bilingualism is the term for speaking one or more languages" (Myers-Scotton, 2013: 2). According to her, usually the speakers' mother tongue or the first language is one of the two languages that make them bilinguals. Bilingualism is used as a cover term for multilingualism as well (speaking more than two languages). The term "plurilingualism" for speaking more than two languages is also used for multilingualism. All these codifications imply that monolingual settings are ideal and expected contexts, where only one language dominates the whole public and private domain. Myers-Scotton reports about those monolingual North Americans having a hard time comprehending what another language consists of or how people can manage two languages. A Portuguese-English bilingual student in the United States speaks as if English is the main language that she uses for communication, whilst she mentions "speaking another language" when she uses Portuguese in communication with her family members (Myers-Scotton, 2013: 3). According to Myers-Scotton, many people in the United States find bilingualism an exotic issue, because the stereotypical bilingual had either a romantic or a threadbare background or both. An average American citizen considered the bilinguals as individuals speaking more than one language because they were the child of European nobility or because they were the child of refugees. As a result of latest global migration movements, Americans started to associate bilingualism with migrant or unskilled workers or small

businessmen (Myers-Scotton, 2013: 4).

As speaking more than one language has a socio-economic background, being bilingual and all discussion around this concept have begun to contain an ideological status. It is an ironic case where the ancestors of these Americans have once colonized the land being an immigrant coming mainly from Europe. These colonizers had applied *ius soli*, (right of land, territory) commonly referred to as birthright citizenship, which is the right of anyone born in the territory of a state to nationality or citizenship. This was part of the English common law, in contrast to *ius sanguinis*, (right of blood) which derives from the Roman law that influenced the civil-law systems of mainland Europe. This controversial jurisdiction was used to protect the European soil from barbarians coming in from outside in order to keep Europe monoethnic and monocultural continent, whereas *ius soli* (right of land, territory) was implemented by the same European colonizers in order to make sure that descendants can easily spread and settle down in the colonized new land. Therefore, being bilingual was somehow perceived as threat to national integrity. The tension in between created an ideology in which being bilingual was an expression of multiculturalism. Hence, the terms which are used in this context have got the ideological suffix *-ism* i.e. bilingualism, multiculturalism rather than bilinguality, multiculturalism.

In this case again, we can see that phenomena blended with ideology (sentiments rather than facts) cause blurring in our efforts to understand the coexistence and the effects of two language systems within one brain, which is an extremely interesting topic of investigation for scientific fields such as linguistics, neurology, psychology, sociology etc. Getting two code systems together in one software programme can also help us understand much how monolingual system could work. Therefore, ideological discussions form always an impediment to scientific progress. If someone switches continuously between two languages during a normal daily conversation, this case may show sociologically that this person is an immigrant. But more importantly it shows that there are obviously some parameters in the brain, that control and trigger some structures from both code systems to be put in use. It is a precious question to ask how this switching occurs between the two language systems precisely.

1. METHODOLOGY

This paper contains a critical overview of some prominent literature concerning phenomena such as bilingualism, codeswitching, codemixing, conventionalization, borrowing, entrenchment, insertion and alternation mainly in Dutch-Turkish language contact settings as a result of Turkish migration towards the Netherlands. A comparative analysis will be used as a method within data from the existing literature and the related output examples from informants. The literature concerned will serve as data base in order to demonstrate some theoretical dilemmas in the field.

2. CODESWITCHING (CS)

Codeswitching is the use of elements from one language in utterances of another. This includes what is often called **borrowing** as well as the common term **grammatical interference**. If the related switch occurs within the boundaries of a sentence, it is an intrasentential codeswitching. If utterances in an idiolect follow one another by taking sentence boundaries into account on the basis of language type, then we have an extrasentential codeswitching or we may also call it codemixing.

Much of the work done in the field has tried to define constraints on possible switch locations. I will now focus mainly on the insertion of short fragments from the **Embedded Language (EL)**, which is mainly Dutch in this case into the **Matrix Language (ML)**, which is mainly Turkish in idiolects of Turkish immigrants in the Netherlands (**ML = Turkish; EL = Dutch**). Backus (1996) has an extensive

database that covers many phenomena with regard to code switching.

The matrix language is the main language in CS utterances in a number of ways. The ML sets the morphosyntactic frame of sentences containing CS. In the most general terms, setting the frame means specifying the morpheme order and supplying the syntactically relevant morphemes in constituents consisting of morphemes from both participating languages. It also means determining when constituents within a sentence showing CS must occur entirely in the EL (Myers-Scotton, 2005: 3). The Matrix Language Frame (MLF) model specifically was designed to explain structural configurations found in codeswitching. The MLF model is based on two oppositions: the Matrix Language – Embedded Language opposition and the content-system morpheme opposition. The language making the larger contribution is the Matrix language and the other language which functions mainly as the source of borrowing is the Embedded Language. Larger contribution does not necessarily mean more morphemes, although this is often the case. Rather, contributing more means more abstract structure and structure of a certain type (Myers-Scotton, 2010: 15).

The second opposition is between content morphemes and system morphemes, which may be also translated as free morphemes and bound morphemes. Myers-Scotton argues that content morphemes are the main elements conveying semantic and pragmatic aspects of messages and system morphemes largely demonstrate relations the content morphemes. She goes on to say that these two types of morpheme perform different functions in language in general monolingual or bilingual (Myers-Scotton, 2010: 15).

This determination is important in the sense that content-system morphemes distinction works both in monolingual and bilingual perspective. In monolingual mode, it is easy to understand the task distribution between the morpheme types, but in bilingual mode, system morphemes may be reluctant to contribute to codeswitching, as two structurally very different languages have to come together in switching process. Given this fact, the approach of Myers-Scotton is based on premises about the nature of the mental lexicon, in which all lemmas in the mental lexicon include three levels of abstract lexical structure. The three levels concerned contain all the grammatical information necessary for the surface realization of a lexical entry. The levels refer to lexical-conceptual structure, predicate-argument structure and morphological realization patterns. Lexical-conceptual structure is closest to the speaker's intentions. Pre-verbal intentions in the conceptualizer activate language-specific semantic/pragmatic feature bundles at the interface between the conceptualizer and the mental lexicon and these bundles are mapped onto entries in the mental lexicon (lemmas) as lexical-conceptual structure (Myers-Scotton, 2010: 19).

Thus, intentions can be found in the conceptualizer and language-specific semantic/pragmatic feature is in the intersection of the conceptualizer and the mental lexicon, in other words in the crossroads of the signified and the signifier. In this sense, the language production process of Myers-Scotton is similar to the speaking model of Levelt (1989). Speaker's intentions are in the field of the conceptualizer and the formulator is associated with the mental lexicon (lemma level), which contains directions to the formulator (morphosyntax, morphophonology) at functional level. That leads to the positional level which yields phonetic/surface forms.

Backus describes only the vernacular of Turkish immigrants in the Netherlands, as his data base consists of natural conversations among speakers in the migration setting. He sets himself free by stating firmly that nothing will be said about the other lects in the grammars of the informants, including their monolingual vernaculars, since they are not represented as such in his data base. His second assumption is that all morphemes (i.e. all specified units) an informant uses are conventionalized units in his or her idiolect, except if there are good reasons to assume that this is not the case, such as overly careful pronunciation etc. He also adds that to what extent patterns (i.e.

schematic units) are entrenched remains an open question and he argues that speakers engaging in conversation with their peers say things their interlocutors can understand (Backus, 1996: 28).

First of all, one gets the impression from the abovementioned arguments that the language use in bilingual mode is quite different with regard to all other modes. However, even in a monolingual mode, one can observe many examples of borrowings, nonce borrowings and nonce formations. Borrowings are in this case entrenched units, which were transferred from another language. Nonce borrowings are not yet entrenched units and nonce formations are simply the result of speakers' creativity in a certain context, where speakers invent or make up a signifier for a newly discovered signified. Borrowing has a counterpart or a counter pole, which should make way for a new item to be borrowed, i.e. attrition. Backus admits that attrition is a hard issue to investigate, because we do not exactly know whether supposedly lost element was there in the mental lexicon of a speaker. Conventionalization is relatively easy to study as L2 elements from the EL are lately added to the same mental lexicon.

It seems that the same process occurs in both monolingual and bilingual language use with regard to borrowing and codeswitching. Borrowing covers mainly monolingual mode, whilst codeswitching refers only to the bilingual mode of language use. However, yet again, it is rather difficult to draw a clear line between borrowing and codeswitching, as it seems to be a form of the borrowing. In so far as this issue is concerned, Backus concentrates only on bilingual contact, because this is descriptively easier case, since the etymology of a given element can usually be established beyond doubt. This is not necessarily true in the case of patterns in monolingual use (Backus, 1996: 29). Backus claims that Turkish did not have the word *friet* (French fries) before immigration, but Dutch did, so *friet* came from the EL in bilingual use. He adds that the syntactic flexibility of Turkish impedes the assumption of any effect of the EL on the ML (i.e. Dutch on Turkish).

These are claims as such that it is hard for us to have a sound discussion, which can be drawn anywhere. Because, for example, there is a concept for *friet* in Turkish (i.e. *patates kızartması*), but the very context in which the Dutch word *friet* is used is different from the equivalent Turkish word. In Turkey, French fries are in general made at home and eaten at home, usually not on the street, which is like buying and eating ice cream while walking on the street. Thus, *friet* can be bought and eaten on street in the Netherlands, while one can eat *patates kızartması* mainly in indoor settings. Probably the language for the relevant borrowing or codeswitching occurs in Turkish-Dutch bilingual discourse. Because the setting, context or environment is crucial for the perception of speakers. I had eaten *patates kızartması* on street with my relatives who came to visit me in the Netherlands. While speaking Turkish with each other, we always used the word *patates kızartması* for *friet* we ate on street. However, whenever I introduced them *friet* as an apart, local concept with its special name *friet*, then they started to use, from then on, this particular word as well. Thus, the claim of Backus regarding Turkish lacking the word *friet* (French fries) before immigration falls by presenting us an eye opener, which implicates that conventionalization does not occur as a result of attrition or lack of a concept in the mental lexicon concerned. Sometimes similar concepts can be used parallel to one another and the setting can make the only difference with regard to their semantic structure.

For Backus, the absence of independent criteria for establishing when something has been conventionalized as an element of the language, makes the debate on borrowings and CS an endless rivalry. So his position will be that words used by a speaker are conventionalized units in the vernacular lect of his idiolect and the degree to which it is entrenched is open to debate (Backus, 1996: 31). Speaker will use an element in his/her utterance, but whether this particular utterance takes already a place in the mental lexicon is open to discussion. If it is not in the mental lexicon, then how can a speaker make use of that element? This issue sets the conscious language use of any speaker on doubt,

as if language users need a continuous assistance in this enterprise. If we take this issue in monolingual terms into account, it becomes clear that conventionalization and entrenchment are all foggy issues, which are open to change any minute.

In an analysis by Zachary B. Wolf on CNN on the 5th of May, 2020, the Dutch-born anthropologist Harald Prins reports that the Dutch are inventing new words to describe the impact of the coronavirus (<https://edition.cnn.com/2020/05/05/politics/what-matters-may-4>). Prins adds that it appears, not surprisingly, that Covid-19 related neologisms are rampant in the Netherlands and probably in most, if not all other, languages, too. Prins expects that the most of the newly invented Dutch words will survive, but some will disappear, albeit with unsuspected accretions. In Dutch, for example, many people do not know that a popular/slang word like *klerevent* (difficult to translate, but equivalent to bastard or rotten fellow) derives from cholera (*klere*). Here are some Dutch corona neologisms with the free translation of Harald Prins (we should bear in mind that several terms resonate and have their true meaning in a unique social-cultural Dutch context):

Huidhonger / **skin hunger**: a longing for human contact while in isolation.

Anderhalvemeterconomie / **six-foot-economy**: an economy constructed to avoid spreading coronavirus.

Hoestschaamte / **cough-shame**: the anxiety one may experience about possibly triggering a panic among the people nearby when making a coughing sound for whatever reason

Coronahufter / **coronajerk**: shopper at a supermarket or store who violates the six-foot social distance prescription or other safe-keeping protocol.

Druppelcontact / **spray-contact**: exchange of little droplets when sneezing or coughing, esp. as source of infection.

Onthamsteren / **dehoarding**: processing long-stored shelf-stable food into a meal.

Straatschaamte / **street-shame**: the embarrassment someone experiences when being out for urgently necessary errands during lockdown.

Toogviroloog / **blather-virologist**: dilettante who spreads false or unsubstantiated information about the virus, its transmission, or its treatment.

Harald Prins reports also that a new Dutch corona lexicon was created and is updated. It already comprises 700 new words, including those noted above (cf. <https://www.taalbank.nl/2020/03/14/coronawoordenboek>). As can be seen in the examples given by Prins above that conventionalization and entrenchment are all indeed unstable and unsteady concepts in practical terms within linguistics. In fact, Prins admits also that some new words will persist and some others will vanish for good from the sociolect. All these arguments and examples mentioned by Prins above put the extensive discussion of Backus into a better perspective. For us readers at least, they set a clear and sound platform to be able to relativize and criticize the general assumptions of Backus.

According to Backus, conventionalization of elements from the contact language leads to what we have always referred to as borrowings (though of course not necessarily borrowed words). He asserts that in bilingual contact settings resistance to interlingual innovations might be somewhat higher than in the case of intralingual innovations in monolingual contact. Because the forms from another language are more different and may therefore be more salient (Backus, 1996: 31). First of all, his distinction between bilingual and monolingual contact is not very clear. “Monolingual contact” seems to yield an oxymoron in this analysis, because contact is the condition of meeting, touching or coming together of two different beings, objects or phenomena. In this sense, two languages are expected to come together or to get in touch with one another. However, there must be only one language in a monolingual contact. Thus, in this case, his terms “intralingual innovations in monolingual contact” can refer either to new elements in a language as a result of a cultural contact

with the language of another country or to new terms and elements arising from internal dynamics and interactions of any language on the basis of its own creative system.

An example for the last case can be given from Turkish. Towards the end of the last century, 'computer' had been designed and put in use. As it was a new concept, a new signifier should have been found for this concept in Turkish. At first phase, Turks had borrowed its name from English, when they had to buy its object. So, in the 80s, the Turkish word for 'computer' was *kompiütür*. Then, occasionally *kompiüter* was used as a result of any necessary phonological transformation or assimilation. Today in Turkey nobody uses these words for a computer. Instead, an internal creation and production *bilgisayar* (a compound consisting of *bilgi* 'information' and *sayar* 'something that counts' meaning 'something that counts information') was suggested by a Turkish engineer and totally welcomed by the Turkish speech community. Even this single example can convince us that the argument of Backus regarding "conventionalization of elements from the contact language leading to entrenchment and borrowings" is falsifiable. In fact, Backus needs to discuss the terms such as 'conventionalization', 'borrowing' and 'entrenchment' more in detail, so that these concepts can be specified in structural sense. He uses rather general conceptual ramifications with regard to these crucial concepts: "...My simplifying assumption here is that accessing a word for the first time means instant conventionalization. Recall however, that conventionalization is a process: it covers a continuum of entrenchment levels. The idea of instant conventionalization does not imply that a word used for the first time is as entrenched as one which has been used every day for years by that speaker..." (Backus, 1996: 32). Still this gives us no steady ground on which we can theoretically operate by using the terms 'conventionalization', 'borrowing' and 'entrenchment'.

The above mentioned example concerning computer was a Turkish word, which was totally entrenched (according to the classification of Backus) in the mental lexicon of the Turkish speech community in the 1980s. However, as of 1990s it was treated as a weird element in the lexicon and liquidated finally. In language issues, cause and reaction may change drastically due to any unknown or unforeseen reason. Even if it is a migration setting, yet again everything must be governed by all time present parameters, which can be observed universally. The criteria that can be set for 'conventionalization', 'borrowing' and 'entrenchment' should take into account the setting, the very context in which new elements will be put in use as part of the mental lexicon. The conditions and the need for a linguistic sign are preliminary determiners for a permanent settlement of that sign into the mental lexicon. If the social conditions regarding this pandemic period change all over the world, then the new Dutch inventions such as *skin hunger*, *six-feet-economy* and *blather-virologist* can disappear from the mental lexicon of the Dutch speech community. The new words as *cough-shame* and *spray-contact* may, however, remain in the Dutch sociolect as a result of the general fear and trauma caused by this globally spread disease. Thus, some new words remain on the basis of the need for the concept and some disappear, which is an inevitable outcome for surviving of linguistic signs.

Backus argues that when intrasentential CS is conventionalized, we are not talking about CS anymore; the term "code-switching", no matter how far we have stretched it, still means something like "alternating languages". He states that if an originally L2 word has been conventionalized and is considered an L1 word, the L1 speaker using it in L1 is not switching languages anymore. He is instead using his native language, which is to some extent a mixed language (Backus, 1996: 35).

Backus seems to have faith in the existence of languages, which are "pure" and not mixed at all. If a borrowing is internalized into the mental lexicon and becomes a part of the L1, then 'we can never speak' of a mixed language. Then, we can go ahead and say maybe that there is no language contact at all. If we ever listen to any Dutch radio or tv-programme, it definitely will not be a surprise for us to hear a Dutch speaker so now and then using English phrases or words like *anything goes*, *whatever*,

amazing, the way out etc. scattered around his/her Dutch discourse. We are sure that this kind of CS did not occur in an immigrant setting or whatsoever. If we go a bit further and say that at least forty percent of English consists of Latin words, including the verb of this relative clause i.e. "consist", although English is originally a Germanic language, we can clearly realize that all languages are permanently subject to mutually influencing, interacting and mixing. Language contact in a migration setting is only one example of many cases leading to mixing phenomena. Yet, it seems as if Backus departs from 'a hypothetical, imaginative immaculate language', 'a pure language', which got never in contact with another language or culture. We all know that this is a tremendously theoretical and utopic case. People trade, they give and take, they sell and buy. Societies and cultures are permanently in contact with each other. Traces of these necessary and also inevitable activities can be directly seen on languages, that people use in executing the activities concerned.

However, Backus sets forth his 'pure vision' with regard to mixing issues. He argues that through contact, speakers mix languages; syntactic constraints, triggering and other processes bring about certain mixing patterns: "...Under the right sociolinguistic conditions these patterns stabilize so that we get a mixed language; under other conditions bilingualism may be maintained with the two languages in a relationship which is to some degree diglossic..." (Backus, 1996: 36). Why are the conditions 'right', when a mixed language comes into being and why are conditions in the qualification 'other', when two languages are in a diglossic relationship with one another maintaining the 'bilingualism'? Recall my discussion in the previous section regarding the term 'bilingualism' referring to an ideology rather than to the description of a natural phenomenon.

This artificial vision line perpetuates itself with regard to 'the right circumstances' for a CS lect to develop into a mixed language in combination with a citation from McConvell: "... Children need to internalize adult CS speech which they receive as input and then there should be forces at work that promote isolation as a separate social group. Such a group often needs a language of its own. Many languages may be mixed, but formed such a long time ago that we have no way of reconstructing their emergence (Backus, 1996: 36-37). Somehow we have to admit that languages are in any case mixed. Finding a 'pure', 'immaculate', 'isolated' langugae on earth is as a difficult job as detecting a precious pearl in a deep and endless ocean. You can take into account for instance my argumentation above concerning the percentage of loan words in English. 'The right circumstances' mentioned by Backus seem to relate to artificial laboratorium conditions, under which a mixed language can develop. Albeit reminding readers of the formation of pidgin and creol cases, forces that oblige individuals and groups to live isolated and separate drive us again to the idea that there should be forces at work under 'special laboratorium conditions'. Therefore, the line of contemplation may sound preposterous, as it all creates a continuum within a dichotomy of 'pure' and 'mixed' language. To my view, 'pure language' at one end of this dichotomy forms absolutely an entropy, which is really hard to find in the real world. And that puts the whole discussion of Backus on a slippery ground.

The discussion of Backus regarding a general distinction between insertion and alternation disqualifies the dichotomy pure-mixed. Single word and multiword switches imply that we cannot speak anymore of so-called 'pure' languages. This way or another, languages get in contact and mixed. When it is assumed that insertion and alternation are two different and separate processes, the occurrence of a foreign word in a sentence with regard to CS constraints becomes irrelevant, if that word is a borrowing (Backus, 1996: 65).

However, if insertion and alternation are sequential processes of one executive system, then the assertion concerning a 'pure' language falls again. Maybe borrowing is the first structural phase of CS phenomena. L1 remains the base language or ML, while we get some necessary elements (words/phrases) from L2 or EL during the speech in the form of an insertion. If units, which are

imported from the L2 or EL get bigger and wider, then we may be close to language switching. In all cases, the main activated language is the ML or L1, while some element or units are occasionally imported from the EL or L2 (or inserted from EL into ML). If EL islands get wider and bigger in the ML discourse, then we may speak of language shift i.e. alternation, which means that ML or L1 gets weaker.

This view explains much better how CS occurs in an immigrant speech. Immigrant groups use only L1 or ML with one another. In the ongoing talk, some missing concepts are retrieved and inserted (transferred) from L2 into L1 (or from EL into ML), while one system (i.e. ML) is open and activated. When insertion is getting wider and concerns bigger units, then two systems get activated and open, which makes the two systems ready for alternatively use. This makes the whole linguistic operation ready for alternation. This explains the case better because immigrants use mainly L1 or ML in in-group communication. However, when these immigrants get in touch with autochthonous people, they have no other choice than using L2 or EL, because their speech partner has access only to L2 or EL. Thus, there is no use for CS. Only EL or L2 is then in use. CS is a typical feature of an immigrant speech community. During in-group communication, ML or L1 is mainly the only language choice. EL comes in action as facilitator only when there are structural or conceptual gaps in the discourse, which borrows the missing parts from EL.

2.1. Intrasentential Codeswitching

There are mainly 3 approaches with regard to discovering possible points for switching: Poplack, Myers-Scotton and Johanson. In the first approach (Poplack's interpretation), the central idea is related to equivalence (constraint). If surface structures of the two languages in contact are similar, CS is possible. If not, CS is dismissed (Poplack, 1980), e.g. Spanish-English bilinguals tended to avoid switching at sites in a sentence, where the languages differed in syntax.

Most single-word switches are the result of a process, fundamentally different from multiword producing processes. Single-word occurs as insertion or borrowing (only the base language is spoken). Multiword use is an alternation, which comes down to a real switch to the other language (Poplack *et al.*, 1988). EL insertions are always content words, nouns most of the time and mostly morphologically simple. More elaborate 'words' e.g. compounds, collocations or idioms can also be inserted as well (Backus, 1996: 72).

Myers-Scotton discusses an example coming from young adult Turkish immigrants to Norway. All had lived in Norway for at least four years. The example has instances of Norwegian nouns with affixes that correspond to Turkish well-formedness conditions. That is, Turkish as the Matrix Language sets the frame. From the vantage point of the Matrix Language – Embedded Language opposition, it is interesting to see that nominal constructions (herkes-in *oppgave*-si – everybody his own duty / everybody's duty) are obeying Turkish morphosyntactic rules completely. The head noun comes from Norwegian, but it has the Turkish possessive marker on it (Myers-Scotton, 2010: 90-98).

Example 1: **kjøkken**-de herkesin **oppgave**-si vard-dı
 Kitchen-LOC everybody-GEN duty-POSS exist-PST-3SGL
 'Everybody has his own duty in the kitchen'
 (Turkish/Norwegian; taken from Türker, 2000: 151)

Example 1 contains a typical intrasentential codeswitching. Turkish functions as the matrix language, which provides system morphemes (or bound morphemes), whilst Norwegian lends content morphemes (or free morphemes) to the same sentence. This example seems to confirm the system-content morpheme distinction.

Example 2: bunlar herkes kendi **prijs** söyl-üyor
 These everybody self price say-PROG-3SGL
 'Everybody says his own price for these'

(Turkish/Dutch; taken from Backus, 1996: 109)

Example 2 contains a bare form (*prijs* / price) from the Embedded Language (i.e. Dutch) in a Turkish/Dutch intrasentential codeswitching. Myers-Scotton argues that the content morpheme *prijs* from the EL occurs without the case suffix that would make it well-formed in the ML i.e. Turkish. According to her, to be well-formed in Turkish, the Dutch noun should have a possessive third person singular suffix because of the reflexive that precedes it. Also, because of the possessive, which makes it specific/definite, it needs an accusative suffix, too. Thus, *prijs-i-ni* is expected. She goes on with her argumentation with regard to the accession of the content morpheme *prijs* at all. The claim is that it is selected because it better conveys the speaker's intentions than the Turkish counterpart *fiyat* when the subject is how business is conducted in the Netherlands (Myers-Scotton, 2010: 98).

However, the discrepancy of the bare form in this case is, to my view, open to discussion. In a monolingual setting, when the subject is business and price definition, the related content morpheme can be set in nominativus and indefinite modus. Because the flow of the discourse requires a general statement, in which prices are determined for some articles by some some people. Thus, there is a general tendency of talking about unspecific things and the determination of their prices. This case could have yielded an output such as: *bunlar için herkes kendi bir fiyat söylüyor* (Everybody says a price for these). In this output, the object *fiyat* should remain in the bare form. We should take also into account the absence of the postposition *için* in the related phrase. This kind of codeswitching may therefore be well-formed with regard to bilingual embedding operation, but may be a deviant one from the monolingual perspective, as the postposition (*ilgeç*) *için* is missing. Now it is a crucial question that bilingual lexicon transforms the monolingual use of the two languages that are to some extent active in bilingual performance. It is as if bilingual use was a point where there is no more turning to monolingual competence. Balanced bilingual cases can be seen in settings where there is continuously sufficient input from the two languages. If there is not enough linguistic feeding in one language, then the two languages in the bilingual lexicon make up a new structuring, which may lead to a new grammar formation. This restructuring seems to give us the picture of ontogenesis of pidgin and creol.

Example 3: **ja, maar toch**, millet **kijken** yapıyor
 yeah, but still, everybody watch-INF do-PROG/3SGL
 'yeah, but still, everybody is watching you.'
 (Turkish/Dutch; taken from Backus, 1996: 238)

Example 3 contains an output form which requires any morphosyntactic operation for the EL (i.e. Dutch). This obligation is set by the ML (i.e. Turkish). This is what makes it a bare form from the standpoint of the ML Frame. A non-finite verb (in infinitive form) occurs as a nominalization in the EL in combination with the 'do' construction in the ML. Thus, a verb phrase in a codeswitching consists of a compoundlike construction, of which the non-finite part comes from the EL and the finite or inflected part from the ML (Myers-Scotton, 2010: 134). This example shows the grammatical awareness of speakers with regard to the noun-verb distinction. As a result of this, 'do' constructions occur in order to integrate new verbal concepts into the ML. In other words, verbal categories get nominalized first to be able to form a verb phrase, just like it is the case with borrowings in monolingual use.

3. MYERS-SCOTTON AND SOME COUNTER EXAMPLES

The second approach comes from Myers-Scotton who argued in her MLF model that there are counter codeswitching examples with regard to Poplack's prognosis in the previous section. They contain single-word switches, which were morphosyntactically embedded into ML utterances:

Example 4: *throwt*
 throw-PRES-3SGL

'throws'

Dutch-English CS (De Houwer, 1990: 110)

Example 4 demonstrates an interesting output, in which a verb in the EL (i.e. English) gets conjugated according to the morphological rules of the ML (i.e. Dutch). This particular combination may be the result of the fact that these two languages show typologically convergence towards each other.

In MLF model, EL content morphemes can be inserted into ML + EL constituents, which have ML morpheme order and in which all the active system morphemes are from the ML as well. Total integration is not necessary, because **compromise strategies** such as **bare forms** are available. If there is a lack of congruence between the selected EL element and its ML counterpart, then **an EL island** can be the outcome of this process. EL islands are completely **in the EL element**. However, they are still framed (schematized) by the ML clause or sometimes by a larger ML constituent.

5. Johanson: Code Copying (CC)

The third approach is **Code copying (CC) model** of Lars Johanson which was primarily to deal with contact-influenced changes involving Turkic languages. CC is basically the insertion of EL elements into ML clauses, which can be also considered as simple borrowings. Global copies are lexical units from the EL (mainly single-word units). Structural EL elements such as relativization, syntactic pattern can be selectively used in ML utterances. Mixed copies may contain EL (grammatical) structure. Global copies are usually conducted through bare forms or grammatical integration (for an extensive discussion cf. Johanson, 1993; Backus, 1996).

CC combines monolingual and bilingual interactions into a standard linguistic change framework. CC incorporates synchronic and diachronic language variation into a general model, which considers CS as code interaction, which is a neutral cover term. In CC, copies may be larger than single words; non-lexical material can also be copied, which implicates global copying as larger unit (grammatical interference is not seen in the analysis of other CS models).

Global copying involves all structural aspects of EL. For instance, loan phonology and semantics are combined in solutions as I have mentioned in section 2 concerning 'do' constructions. In standard Turkish *spor* (sport) is replaced with the Dutch or German pronunciation, *spor yap-*. Loan semantics ensures a semantic extension in an ML word. German / Dutch *unter/ onder* (under) means among other things 'among', a meaning not similar with its Turkish equivalent *altında* (under), which is yet used in immigrant Turkish. In loan translation / loan syntax (foreign word order) ML elements are combined so as to render a literal translation of some EL idiom. Johanson gives an example on the basis of German / Dutch *jemanden fragen / iemand vragen* (to ask somebody). Immigrant Turkish developed *bir kimseyi sor-* (a someone ask i.e. to ask somebody with an accusative suffix), which is a copy of German / Dutch word order.

With regard to CC types and global copies, Johanson argues that interactions between the two languages concerned can go beyond phrase boundaries within a sentence. These phenomena make language contact and codeswitching issues much more complicated than they actually appear to be.

Example 5:	<i>Zum Bahnhof gittim</i>	<i>Beriş-t-i şrayb'n yapıyor</i>
	To station went-1sgl	report-ACC write do-3sg
	I went to the station	He is writing the report

Example 5 contains two output forms of Johanson, in which global copies are concerned trespassing phrase boundaries (Johanson, 1993: 14). The ML receives content and system morphemes, all set in morphosyntactic configuration. The prepositional clause in EL with its properly inflected form is copied and mapped onto the verb phrase in the ML. But what the ML verb phrase requires in morphosyntactic sense is missing. In the second output form, again 'do' construction occurs, as writing

report in German is taken as one block and is made a compound once again with the auxiliary verb *yap-* in the ML.

Conclusion and discussion

Taking the apparently convincing evidence concerning human language from wherever it comes without referring to any prejudiced approach would put us on a firm scientific ground. We should not pay unnecessary respect to some idea, even if they are lately widely accepted and in trend, without questioning and analyzing it objectively and in detail.

Globally evaluating, **the first approach (Poplack)** is the most conservative and restricted model of CS phenomena, as they normally allow CS in structural equivalence cases or at least borrowing of bare forms without any structural integration.

MLF model of Myers-Scotton is more advanced than Poplack's model in the sense that CS occurs in immigrant home language as base code or matrix or host language, whereas the language of majority (Dutch in our case) functions as invading dominant language, which is embedded into immigrant matrix code i.e. ML (Turkish in our case). However, this model does not take any interaction of the two languages in contact proportionally. ML is a receiving / passive code, whilst EL is an active-aggressive / intruding language.

Johanson's CC model provides an extensive overview and insight into the CS phenomenon, as it integrates the missing aspects of the previous two approaches. What is also interesting in CC is that it puts abstract (conceptual) copying next to concrete copying in CS research.

Bilingual perspective focuses on insertion and embedding locations between the two languages concerned, but it does not provide an explanation for deviations in monolingual perspective (see example 2). Imagine we have examined all output forms as random sentences in the ML in monolingual sense and the deviating forms in the EL simply as borrowings, then we could see that bilingual interactions have major impact on the structure of the ML.

'Do' constructions are similar to concept formation with borrowings in monolingual use. This implies that bilingual use is the derivative of monolingual grammatical operations.

Hesitation of Backus has shown us that conventionalization and entrenchment are all foggy issues, which are open to change any minute. In fact, Prins admits also that some new words will persist and some others will vanish for good from the sociolect. The criteria that can be set for 'conventionalization', 'borrowing' and 'entrenchment' will be very useful in solving some fundamental problems regarding conceptual frames of these terms. This uncertainty makes things difficult also for Backus, as he is struggling with defining mixed and 'pure' languages. We have seen that finding an unmixed language yields a complete case of entropy. Backus is also having some difficulties in determining distinction between insertion and alternation, which comes in practice down to borrowing and CS. In this paper, it has been discussed that ML or L1 is permanently activated, when borrowing of lexical single units is at work. When borrowing expands over to bigger units and morphosyntactic elements, then EL or L2 too gets activated, which means an alternation i.e. alternatively use of two languages in utterance production.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.	

REFERENCES

- Backus, Ad. (1996). *Two in One: Bilingual speech of Turkish Immigrants in the Netherlands*. Tilburg: Tilburg University Press.
- De Houwer, A. (1990). *The acquisition of two languages from birth: A case study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johanson, Lars. (1993). *Code-copying in Immigrant Turkish*. *Immigrant Languages in Europe*, ed. by Guus Extra & Ludo Verhoeven. Adelaide: Multilingual Matters.
- Levelt, Willem J. M. (1989). *Speaking: From Intention to Articulation*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Myers-Scotton, Carol. (2005). *Duelling Languages: Grammatical Structure in Codeswitching*. Oxford: Oxford University Press.
- Myers-Scotton, Carol. (2010). *Contact Linguistics: Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes*. Oxford: Oxford University Press.
- Myers-Scotton, Carol. (2013). *Multiple Voices: An Introduction to Bilingualism*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Poplack, Shana. (1980). Sometimes I'll Start a Sentence in Spanish *y termino español*: Toward a Typology of Code-Switching. *Linguistics 18*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Poplack, Shana, David Sankoff & Christopher Miller. (1988). The Social Correlates and Linguistic Processes of Lexical Borrowing and Assimilation. *Linguistics 26*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Türker, Emel. (2000). *Turkish-Norwegian Codeswitching: Evidence from Intermediate and Second Generation Turkish Immigrants in Norway*. Oslo: Faculty of Arts, Universitetet i Oslo.

Painting The Feminist Story Through Imagery in Charlotte Perkins Gilman's The Yellow Wallpaper *

Asst. Prof. Dr. Seher Özsert

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2931-499X>

Nisantasi University, Faculty of Economics Administrative and Social Sciences, Department of English Language and Literature, Istanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 22.04.2022

Accepted: 28.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

The Yellow Wallpaper

Gilman

Imagery As Painting

Female Confinement and Emancipation

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62128>

Abstract

This paper observes the imagery used in Charlotte Perkins Gilman's short story The Yellow Wallpaper (1892) like a feminist painting revealing the psychology of the female protagonist. In the story, the narrator protagonist, Jane, provides lucid images of various entities such as her room, the wallpaper, and the changing colours of the wallpaper by the effect of the sun and the moon, the transformation of the observed patterns, dancing shapes, the house, the environment etc. The descriptions of the wallpaper in a constant movement reflect the changing mental and physical condition of the protagonist whose focus is fixed on the wallpaper. The fluid patterns on the wallpaper project the female narrator's unstable mind, repressed emotions, and psychological degeneration. Tearing off the wallpaper in the barred room and the new-born female imagery symbolise the female struggle for freedom trying to break the chains of her imprisonment under the Panopticon surveillance. The study focuses on the imagery used to enlighten the female emancipation in Gilman's The Yellow Wallpaper (1892) by analysing the multiplexed mindsets especially from feminist perspectives. The methodology in this research follows analysing the short story as a feminist painting by Gilman (1892) and it gives an analogous sense to the female figures released from captivity in the paintings of Francesca Woodman, Remedios Varo and Salvador Dali. Acknowledging the prevailing feminist discourse, the study concludes that, by the help of the divine power of imagination, Gilman, in her The Yellow Wallpaper (1892), paints the story of a triumphant woman who first reads the patterns on the wall and writes her own story on the overthrown male authority.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Özsert, S. (2022). Painting the Feminist Story Through Imagery in Charlotte Perkins Gilman's The Yellow Wallpaper. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 97-108.

*Charlotte Perkins Gilman'ın Sarı Duvar Kağıdı Eserinde İmgeleme Aracılığıyla Feminist Öykününün Resmedilmesi**

Dr. Öğr. Üyesi Seher Özsert

Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü,
İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 22.04.2022

Kabul: 28.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Sarı Duvar Kağıdı
Gilman

Resmetme Olarak İmgeleme
Kadın Hapsi ve Kurtuluşu

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62128>

Öz

Bu makale, Charlotte Perkins Gilman'ın Sarı Duvar Kağıdı (1892) adlı kısa öyküsünde kullanılan kadın kahramanın psikolojisini feminist bir tablo gibi ortaya koyan imgelemeyi incelemektedir. Öyküde anlatıcı baş karakter, Jane, odası, duvar kağıdı, duvar kağıdının güneş ve ayın etkisiyle değişen renkleri, gözlemlenen desenlerin dönüşümü, dans eden şekiller, ev, çevre gibi çeşitli varlıkların berrak görüntülerini sunar. Duvar kağıdının sürekli bir hareket halindeki tasviri, odağı duvar kağıdına sabitlenen kahramanın değişen zihinsel ve fiziksel durumunu yansıtır. Duvar kağıdındaki akışkan desenler, kadın anlatıcının dengesiz zihnini, bastırılmış duygularını ve psikolojik yozlaşmasını yansıtır. Parmaklıkları bir odada duvar kağıdının yırtılması ve yeni doğmuş kadın imgesi, Panopticon gözetimi altında hapsedilmesinin zincirlerini kırmaya çalışan kadının özgürlük mücadelesini simgeliyor. Çalışma, özellikle feminist perspektiflerden çok yönlü zihniyetleri analiz ederek Gilman'ın Sarı Duvar Kağıdı'nda (1892) kadınların özgürleşmesine ışık tutmak için kullanılan imgelere odaklanmaktadır. Bu araştırmadaki metodoloji, kısa öyküyü Gilman'ın (1892) feminist bir tablosu olarak incelemeyi takip eder ve Francesca Woodman, Remedios Varo ve Salvador Dalí'nin resimlerinde esaretten kurtulmuş kadın figürlerine benzer bir anlam verir. Çalışma, hakim feminist söylemi kabul ederek, Gilman'ın Sarı Duvar Kağıdı'nda (1892) hayal gücünün ilahi gücü yardımıyla duvardaki desenleri önce okuyup sonra devrilmiş erkek otoritesi üzerinde kendi hikayesini yazan muzaffer bir kadının hikayesini resmettiği sonucuna varmaktadır.

INTRODUCTION

Charlotte Perkins Gilman's *The Yellow Wallpaper*, originally published in 1892, narrates the story of a confined woman under patriarchal oppression. The story depicts the condition of a woman diagnosed with hysteria, a sickness manipulated to control women in most cases, and her struggle to demolish the bars around her. The place where she is kept is the attic of an old house. The house has been used as a metaphor of a human head in many narratives, with windows standing for eyes looking outside, and the location of the attic has been interpreted as the brain/mind accordingly. She could neither physically escape from the locked room nor from the bars set around her by the society she lives in. Being locked in such a room "reduces an artistic and articulate woman to a beast, stripped entirely of her sanity and humanity and left crawling on all-fours in circuits, or smooches, about the room" (Bak, 1994, pp 39-40). Her psychological breakout seems to be the only solution she gains through the wallpaper she observes throughout the story. Gilman (1892) lets the readers witness her insight through the images created in the story.

Imagery in literary narratives are vital agencies through which the readers' minds are set free to travel into the vast possibilities of limitless universe of imagination. The images used in Gilman's *The Yellow Wallpaper* (1892) unveil several hints on the psychological status of the protagonist like the hidden messages on a painting. In the short story, the narrator keeps a diary secretly, and the readers learn everything about her by accompanying her thoughts and desires directly. Being in the mind of the first-person narrator enables to observe the impressions naturally. The female narrator does not describe herself but mostly her surrounding: her rest-cure, her room, the wallpaper, the atmosphere, the way she feels etc. Her confused psychology is especially understood through her perception of the wallpaper. The power of the narrator's imagination encodes the multi-possibilities by the help of Gilman's (1892) usage of effective imagery like a painting. The analysis starts with the explanation of the eminent images such as the patterns on the wallpaper, the images created by the sun and the moonlight, the shades and colours created thought the effect of light etc. The paper discusses how these images depicts the female entrapped in such a gothic setting. Parallel with the main argument of the paper, the whole story looks like a painting visible in surrealist artistic representations as well. Psychology and the art of painting manifesting itself into a short story by Gilman's powerful pen come together in this research paper.

Painting the Feminist Story of The Yellow Wallpaper

Oscar Wilde (1994) states "the brain had its own food on which it battered, and the imagination, made grotesque by terror, twisted and distorted as a living thing by pain, danced like some foul puppet on a stand and grinned through moving masks" (p. 254) in one of his masterpieces, *The Picture of Dorian Gray*, which gives such a vivid sample of dynamic imagination. In the world of *The Yellow Wallpaper*, the reader can feel the fluidness and struggle for a transformation. The narrator begins to identify some images on the wallpaper in different shapes at each time she witnesses. Through her diary, the secrets of her observations are revealed: "There are things in that paper that nobody knows but me, or ever will. Behind that outside pattern the dim shapes get clearer every day. It is always the same shape, only very numerous" (Gilman, 1892, p. 849). Her secret is both the diary and the wallpaper that keeps her busy all day. The story flows by the narrator's observation on the changing shapes by following the movements of the sun and the moon light. The narrator does not have a sense of time as she is locked in the attic, thus she connects herself with the natural flow, "the moon shines in all around just as the sun does" (p. 849).

In the narrator's imprisoned life, even her imaginations are underestimated by her husband. He calls them "silly fancies" and he forbids her to have such uncontrolled thoughts (p. 849). Nevertheless,

the moonlight evokes her curiosity and drives her to learn more in this restricted area. She is tempted by the quest of learning more: "I kept still and watched the moonlight on the undulating wallpaper till I felt creepy" (Gilman, 1892, p. 849). Selina Jamil (2021) also points out that the moonlight "spurs the narrator's longing to create meaning, symbolizes her faculty of imagination" which also "incites and stimulates her into a quest for meaning" (p. 1). The moonlight invites the shadowy images into her room, and each night, she cannot be sure whether her surrounding is the same or not: "By moonlight – the moon shines in all night when there is a moon – I wouldn't know it was the same paper" (Gilman, 1892, p. 851). As the light changes from day to night, from sun to moon, the formless figures fluctuate as well. The narrator's focus shifts to the sub-pattern of the wallpaper. She tries to give meaning to these figures on the paper, which turns out to be quite annoying and ghastly, thus she wants to get away from it: "And it is like a woman stooping down and creeping about behind that pattern. I don't like it a bit. I wonder-I begin to think-I wish John would take me away from here!" (p. 849). Unfortunately, there is no way out of this "rest cure" room. The more she focuses on shadowy images cultivated by her creative imagination, the clearer the shapes on the wall get: "The faint figure behind seemed to shake the pattern, just as if she wanted to get out" (p. 849). Her claimed "sickness" and forced "rest cure" drive her mind and emotions into despair, still some part of her provokes "rebellion" by this desire for getting out. Her ill-treatment leaves her alone, she is unable to share her ideas or feelings with anyone, but she only keeps them to herself. Her imagination reflected on the wallpaper mirrors her desire for escape from this suffering as her life turns out to be unbearable with the growing frustration every moment. Her imagination is the only place she has control over and when she feels the power, she tends to hide her anxieties and fears from others. Her compulsory rest cure obligates her to have a passive life, which primarily triggers her mental disorder. Her secret "fantasies", the image trying to escape from the paper are reflections of her own desire. The constantly moving shapes are marching to the freedom, dazzling for her: "round and round and round – round and round and round – it makes me dizzy!" (p. 852). These shapes reveal themselves as her own writing on the naked wall when she decides to uncover the wallpaper.

Plato's "Allegory of the Cave" reminds the function of sunlight as unveiling the truth as people in the cave could grasp the reality from the changing reflections on the wall. The sun symbolizes the reason and rationality by enlightening the darkness. Gilman (1892) subverts the imagery of light by a negative one. However, it has an exhausting effect on the narrator who finds it "a constant irritant to a normal mind" (p. 850). The narrator's picturizing the effect of sunlight is linked to the "sickening" patriarchal motives. The hegemony of the daylight with immense altering power is similar to the "rational" and "practical" practices of "the man of the daylight". Jamil (2021) claims that "Gilman links patriarchal incoherence with the limitations of rationality, this 'common centre' of patriarchal hegemony that insists on 'a centered or segmented higher unity', produces the 'distraction' that becomes obvious in sunlight" (p. 3). This is obvious in the narrator's portrayal of "passivating, quietening, subduing, suppressing" power of daylight. Considering the prevailing view that science or enlightenment are the domain of patriarchy, therefore, women are confined into darkness:

On a pattern like this, by daylight, there is a lack of sequence, a defiance of law, that is a constant irritant to a normal mind. The colour is hideous enough, and unreliable enough, and infuriating enough, but the pattern is torturing. You think you have mastered it, but just as you get well underway in following, it turns a back-somersault and there you are. It slaps you in the face, knocks you down, and tramples upon you. It is like a bad dream. (Gilman, 1892, p. 850)

The narrator claims "fancy the radiation" on the fading cross lights and the direct low sunshine on the wallpaper as dispersion of dominating incongruity: "the interminable grotesques seem to form around a common centre and rush off in headlong plunges of equal distraction" (p. 848). At one

moment, she gets so irritated by the paper that she asks her husband to change it, however, she is forbidden to speak of “such fancies” as being inappropriate for a patient in her condition. The reaction of her husband to her idea is “simply an objection to the paper’s ugliness” (Shumaker, 1985, p. 591). The narrator’s depiction is not trusted and her wish to take this paper away is refused for the second time, because “it is a false and foolish fancy” (Gilman, 1892, p. 850). The husband continues to force her to deny the existence of such imagination, he tries to prove that his word as a man of power is simply more trustworthy than the image she sees with her own eyes: “Can you not trust me as a physician when I tell you so?” (p. 850). Shumaker (1985) argues that he is afraid of the creation of her wife’s imagination, and therefore, observes it as a threat: “Imagination and art are subversive because they threaten to undermine his materialistic universe” (p. 592). In fact, the narrator is conscious in keeping the diary, which shows her active intellect trying to keep it secretly whilst she is thought to be unwell mentally.

The power of the narrator’s imagination manifests itself in the banquet of the colours. The “yellow” colour is obviously significant, especially in daylight, “new shades of yellow” dancing on the wall are “tiresome and perplexing” (Gilman, 1892, p. 852). The wallpaper is “the strangest yellow” reminding her all the yellow things she could think of, “not beautiful ones like buttercups, but old foul, bad yellow things” (p. 852). Yellow has been identified with the colour of decadence and at the same time it became the colour of feminist movement symbolizing liberation and female suffrage in the late 19th century. Yellow colour reminds the fading physical substances like the yellow wallpaper as well as the old-fashioned male-dominated beliefs replaced by the new ones. It is a rebellious and deconstructionist colour against the monitoring authority. The controlling power in the story is not disparate from Jeremy Bentham’s 18th century Panopticon which is depicted as “a cruel, ingenious cage” by Michel Foucault (1979) in his *Discipline and Punish* (p. 205). By destroying the wallpaper, she destroys the world created for her by her husband and the male authorities of her period and declares her freedom on her own naked wall. The final scene of the story supports this idea that she must creep over the male body fainted on the floor. The fainting is ordinarily attributed to female weakness especially in this namely hysteric condition; however, everything is upside down in the end. Her final situation is not a declaration of insanity but an expression of her overflowing anger up until that moment. She is at this time in the position of treating her husband like a child, the same way she was subjected to.

Apart from the feminist discourse, Sari Edelstein (2007) makes a stimulating analysis on the symbolism of “yellow wallpaper” by resembling the descriptions to the “yellow newspaper” by means of the obvious “visual disorientation of the wallpaper” (p. 77). The perplexity of the wallpaper and the contradictions also remind the untrustworthy reputation of the newspaper upon some incidences like murder:

It is dull enough to confuse the eye in following, pronounced enough to constantly irritate and provoke study, and when you follow the lame uncertain curves for a little distance, they suddenly commit suicide— plunge off at outrageous angles, destroy themselves in unheard of contradictions. (Gilman, 1892, p. 845)

The “horizontal” and “chaotic” order of the wallpaper can be observed as identical to the newspaper layout, which is also troublesome to follow. The dizzying effect of the wallpaper with this sickening colour is much like the newspaper reader would experience, “the color is repellent, almost revolting; a smouldering unclean yellow, strangely faded by the slow- turning sunlight. It is a dull yet lurid orange in some places, a sickly sulphur tint in others” (p. 845). Edelstein (2007) declares that a great number of commentators associated “sensational newspapers to nervous breakdowns and intellectual stagnation” (p. 78). Accordingly, the annoying action of analysing the wallpaper is a warning to the reader to “avoid

the pointless pattern of the newspaper in order to remain sane and rational thinkers" (Edelstein, 2007, p. 78). Gilman's (1906) poem of harsh condemnation of this sensational journalism can be noted as the verification of this argument:

Under the Press Power great and wide
Their unsigned slanders cower and hide
From outraged Justice they slink behind
Shadowy Companies false and blind. (p. 66)

The hiding nature of the wallpaper is similar to the yellow newspaper that covers the truth with lies. Another reason why the narrator fancies the moonlight is that exhausting colours of yellow disappear at night, which leaves her conscious clear for solving her inner conflicts and sets her imagination free. Jamil (2021) interprets the calming effect of it: "As the moon's gravitational force is stronger than the sun's, in the symbolic moonlight that touches the 'barred' windows of the secluded room, the narrator develops coherence" (p. 3). She is finally able to come to the realization that "the front pattern does move— and no wonder! The woman behind shakes it! Sometimes I think there are a great many women behind, and sometimes only one, and she crawls around fast, and her crawling shakes it all over" (Gilman, 1892, p. 852). Her exclamation for "the woman" or "great many women" symbolically refers to every woman in her situation trapped and imprisoned within or behind the walls. Her observation of many climbing heads on the strangling, unclimbable pattern portrays the hardship of the task. Interestingly, the woman behind the wallpaper is "in the very bright spots she keeps still, and in the very shady spots she just takes hold of the bars and shakes them hard" (p. 853). Her resolution comes with the enlightening effects of the moonlight: "At night in any kind of light, in twilight, candlelight, lamplight, and worst of all by moonlight, it [the wallpaper] becomes bars! The outside pattern, I mean, and the woman behind it is as plain as can be" (p. 851). At night, she can observe the wall as a prison for the woman who shakes the bars to get out. In daytime, she believes that the woman is outside, creeping all around. The shapes are in a constant motion and tire her tremendously after hours of watching them. Nevertheless, she craves for confirming the movement of the patterns on the wallpaper. The narrator contents that she has deceived her husband and continues her mission of solving the puzzle on the wallpaper: "He thought I was asleep first, but I wasn't, and lay there for hours trying to decide whether that front pattern and the back pattern really did move together or separately" (p. 850).

The curved style of the confined walls is "a kind of 'debased Romanesque' with delirium tremens—go waddling up and down in isolated columns of fatuity" (p. 848). The Latin term "delirium tremens" is explained as "shaking frenzy," "a condition caused by alcohol withdrawal in chronic alcoholics" and "debased Romanesque" is "degraded version of a medieval decorative style characterized by ornamental complexity and repeated motifs and figures" (p. 848). Greg Johnson (1989) reads it as "omnipresent figuring of the artistic degeneration and psychic chaos she fears" (p. 524). The protagonist's observations obviously reflect her psychological and emotional deficiency together with her "slowly emerging selfhood" (Johnson, 1989, p. 524). The wallpaper is obviously an old one and needs to be replaced, thus, the protagonist "physically removes the original wallpaper and writes a new text on the wall" (Wolter, 2009, p. 199). This is only after her self-realisation of her condition and her husband's treatment; she first decodes the meaning of images around her, and then, she decides to destroy them all to begin a new life of her own. Removing the old way of decoration and reaching the essence of the construction can also be interpreted as tearing off the masks covered by lies to reach the naked truth. The "new text" she wants to write on the wall is her own reality. Furthermore, it is mocking the decorations of Victorian society imprisoning women within their domestic circles. Destroying these imprisoning decorations is the implication of change in the social norms of this

patriarchal society. In the end, she succeeds writing her own text on the wall and celebrates her triumph on the overthrown authority of her husband. On the other hand, Arzu Özyön (2020) claims that it is not a complete freedom, but a partial one (p.119). The unclear ending of the story reinforces the idea that not much will chance for the woman as she observes many other women in the garden creeping like her but really fast. She does not even want to look out of the window, still, she wonders “if they all come out of that wallpaper as I did?” (Gilman, 1892, p. 854). The uncertain faith of the narrator together with many other creeping women at the background suggests that the female struggle for liberation is not completed yet (Özyön, 2020, p. 119).

Besides the significance of the wallpaper, the setting of Gilman’s narrative is also significant. The house is described as “a colonial mansion, a hereditary estate, I would say a haunted house” (Gilman, 1892, p. 844). A colonial mansion directly reminds the situation between the colonisers and colonised people/lands. In the short story, the imprisoned woman is under the control of a white male coloniser, which is “implicitly associated with slavery and exploitation” (Güngör & Zeybek, 2021, p. 1196). The abhorrent imagery of the narrator’s room in this haunted house, which was once a nursery and playroom, seems more like a prison with the bars at the windows, fixed bed, and peeled wallpaper, which creates “the atmosphere of a mental asylum where a patient is forcibly confined” (Rao, 2006, p. 40). Therefore, the narrator’s surrounding in Gilman’s (1892) short story emphasizes the colonial abuse of the natives besides the stereotypical imprisonment of the “madwoman in the attic”. Attics and upper parts of the houses are mostly where the rebellious female figures reside in the nineteenth century female fiction. Additionally, J. Samaine Lockwood (2012) elucidates that the attics appear to be “a space rife with historical and particularly Anglo-American associations” as a witness to the national history of colonial revival in the later period (p. 102). The portrayal of the colonial mansion turns out to be “a space that compulsively reenacts the tyrannies of the colonial condition” with the prisonlike features of the old nursery room rather than a romantic setting for a rest cure (Lockwood, 2012, p. 103). In the final effort of Gilman’s narrator to astonish the male authority by causing his fainting, Lockwood (2012) adds that she advocates the “acknowledgment of white women’s imprisonment in the temporality of coloniality might disrupt ... white men’s progress, creating a space for us to imagine those women as inhabiting modern, national time” even if it is just for a brief period (p. 105). The short story basically serves as an interruption to the historical and national conformity progress of empowering women.

As a disturbance and intimidation to white man’s authority, Gilman’s female narrator is never taken seriously by her husband. He laughs at her obsession with the wallpaper, and he claims that even if he removes the wallpaper agitating her, then she would see “heavy bedstead, and then the barred windows, and then that gate at the head of the stairs, and so on” as a threat (Gilman, 1892, p. 846). She suggests changing her room entirely and coming downstairs with him, nevertheless, he takes her in his arms and calls her “a blessed little goose” (p. 846). Shawn St. Jean (2002) observes this as an ironic confirmation of patriarchal “strangling the creeping women beneath” the front layer of the wallpaper as he keeps her in this room (p. 413). Ignoring the discomfort of his wife and insistence on preserving her locked condition away from downstairs suggest the fact that “the goose and the gander do not always hang together” (Jean, 2002, p. 413). From an architectural spatial frame of reference, Anna Notaro (1999) raises the debated concepts of “true womanhood” including “four cardinal virtues: piety, purity, submissiveness and, last but not least, domesticity” within the proper works of “women’s sphere” (p. 63). Gilman’s narrator feels trapped and crippled within this “domestic sphere” and by rejecting her duties, she is actually “semi-woman”, a mentally corrupted body. Domestic borders are not satisfying and “secure” enough for Gilman’s heroine and she radically desires to cross these borders to have access to public sphere.

Showalter (1991) categorises *The Yellow Wallpaper* as an “American classic” in terms of

reflecting “the Female Gothic” tradition embracing distinctive “shapes and meanings within different historical and national contexts” (p. 129-131). Davison (2004) evaluates Gilman’s story as “female gothic” narrative as well, the woman trapped in the house controlled by a man of stronger position in a “dark, frightening, and unknown” setting (p. 54). Davison (2004) points out that “the wallpaper’s pattern is also characterised by duality” by the mirroring lights at different times making two layers visible for the narrator: “an outside pattern of bars and a sub-pattern of a woman attempting to escape from them” (p. 62). This imprisoned figure of female gothic is an encrypted message of patriarchal confinement, and the imagery of “the multi-layered wallpaper functions as a metafictional device that mirrors the narrator’s journal of ‘dead paper’” (Davison, 2004, p. 63). This dead paper is the only way she can express herself freely, which brings a “great relief” for her troubled “mind” (Gilman, 1892, p. 844). Furthermore, Gilman’s usage of the term “florid arabesque” for the pattern on the wall is a link to the father of American gothic fiction writer Edgar Allan Poe, as both “use unnamed narrators, focus on constitutionally nervous characters whose ‘illnesses’ are virtually impossible to diagnose, foreground the subversive nature of the imagination, and share the peculiar combination of haunting mood and rational design that has been deemed Poe’s signature style” (Davison, 2004, p. 64). Davison (2004) claims that there is also “proto-feminist message” labelling the narrator with “madness” through the connection set between women and flowers in the Western literary canon (p. 65). Gilman’s (1892) narration with this aesthetic touch, therefore, is a much more feminized version of Poe’s terror tales.

The female struggle for freedom is obviously the most striking imagery in Gilman’s *The Yellow Wallpaper* (1892). By comparing Gilman’s short story to the paintings of Francesca Woodman, Liu (2004) suggests that the female imagery trying to escape from the set boundaries is a “surrealist metaphor of the outmoded house” (p. 26). The haunted house here with this surrealist connotation carries the “metaphor of the womb as the former home of human beings” (Liu, 2004, p. 27). The narrator’s peeling the wallpaper resembles to the moment of a baby’s tearing off the mother’s skin to leave the body. The separation from this womblike wall is interpreted as the female desire to meet the maternity through Julia Kristeva’s theory that “highlights the daughter’s active desire to return to the maternal body and subverts the paternal symbolic order” (p. 29). This quest of primordial journey is to set out of the limitations in the vast universe, “the primitive ego of the infant” in Freudian terms, given in the wall tearing female imagery “redeems such a primitive symbiotic wish in exhibiting her fusion with Mother Nature” (p. 30). The inevitability of such surrealist interpretation of the imagery is “the desired world of reunion with the maternal body that cannot be recaptured except in death” (p. 30). This is related to the wish to die in this symbiotic connection: “death is involved in this reunion with the maternal, the return to the material” (p. 30).

The visualisation of the female escape moment out of the wall in Gilman’s short story can also be observed in Remedios Varo’s paintings. It is indisputable that the walls in both works possess the common endeavour for independence and the similar intensions in breaking through the walls for freeing themselves from confinement (Chavez, 2003, p. 73). The appearance of a phantom figure is striking in this image as the female face fighting for being reborn by destroying the constrains. The woman in the wallpaper reborn out of the female body emphasizes her victorious empowering. Being an inspirational motif for many famous painters, Gilman’s (1892) imagery in the personification of the wallpaper shifts to a surrealist representation:

There is a recurrent spot where the pattern lolls like a broken neck and two bulbous eyes stare at you upside down... Up and down and sideways they crawl, and those absurd, unblinking eyes are everywhere. There is one place where two breadths didn’t match, and the eyes go all up and down the line, one a little higher than the other. (p. 847)

Hall (1994) analyses this surrealist portrayal by drawing a parallel between Salvador Dali’s

views on “the surrealist concept of the object” (p. 8). She argues that in surrealism, “surrender to the object, disintegration of the external self, and reintegration of the old self with new insights” are appreciated deliberate acts, on the other hand, for the narrator in Gilman’s (1892) depiction, “the imagined world becomes more real than the rational world of tenable but unreachable things denied to women” (Hall, 1994, p. 9). As the narrator is not allowed to participate the life in the outside world of her imagination, she cannot “lose herself in her work and integrate the imagined with the world of everyday life”, therefore “she loses identity, and her disintegration is total” (p. 9). The narrator’s notion of her existence “became so grotesque a model that it coloured her concept of all reality and gradually the grotesqueness overcame her” (p. 10). In the end, the narrator is not the same woman at the beginning of the story, she has transformed into another being by the disastrous effects of physical and psychological imprisonment in this barred room.

From the psychoanalytical aspect, Suess (2003) makes a Lacanian reading of *The Yellow Wallpaper* on the protagonist’s psychosis. In her analysis, Symbolic Order is the major mirror stage functioning to establish the connection between “the organism and its reality” in Lacanian terms (qtd. in Suess, 2003, p. 82). The story reveals that the narrator cannot enter this crucial stage, “unable to obtain either sense of communality or self-identity” because she is “barred from entering the Symbolic Order, cannot symbolize ‘what ought to be symbolized’” (Suess, 2003, p. 83). However, the wallpaper gives her hope: “her association with the yellow wallpaper that ultimately leads her to believe she can establish an alternative Order” (p. 90). She could feel that outside influence on her psychology: “This paper looks to me as if it knew what a vicious influence it had!” (Gilman, 1892, p. 847). Her perception of the physical surrounding in this prisonlike room also emphasises the darker outside effect on her with barred windows, “rings and things in the wall” (p. 845). As she is in pursuit of finding her own symbolic order somewhere else, her connection to the wallpaper reflects Lacanian mirror stage that “manufactures for the subject [...] the succession of fantasies that extends from a fragmented body-image to a form of its totality” (qtd. in Suess, 2003, p. 92). Eventually, by following her instinct, she “creates a new self-identity and sense of communality through her connection with and ultimately her transformation into the women/woman in the wallpaper” (p. 92). She is the winner of the battle; indeed, by escaping from the wallpaper, she is released from the forces on her, which are depicted in the front pattern. Notwithstanding, her triumph is at the psychosis level, she is no longer the old Jane, a new woman with her new identity, who could “creep by daylight” over the man who was once the symbol of power and authority.

CONCLUSION

This paper has analysed the powerful imagery like a painting created by Gilman (1892) in her outstanding short story *The Yellow Wallpaper* from a feminist perspective. It is categorized as a short story in terms of genre; however, it is a compressed form of a longer narration elucidating respective themes. The analyses on the text from a variety of perspectives reveal the metaphoric narrative with references to a wide range of themes. The perpetually dynamic shapes and colours, especially yellow, unveil both delusions and sensibility of the female narrator. The yellow wallpaper with its decadent colour and texture represents the demolishing patriarchal authority. The chaotic and dizzying influence of the wallpaper is also identified with the untrustworthy yellow newspaper of the period, which drives rational people insane with the lies it tells. The old-fashioned style of the wallpaper, “debased Romanesque”, with repeated and complex motifs emphasize the necessity to be replaced. The narrator destroys this annoying and antiquated wallpaper with the intention of writing her new story. The old colonial setting of the short story and the madwoman kept in the mansion’s attic stress the significance of the radical change tearing down the colonial and patriarchal tyrannies back in history. By disturbing

and destroying the male authority, the female narrator substantiates that she is no longer the submissive little goose of the house. Her new story crosses the domestic borders and creeps over the outworn rules as a symbol of resurgence of women in her condition.

Each image in the short story such as the wallpaper, the patterns, the room, the house, the woman figure etc. supports the idea that it is a picture of female fighting for liberty indeed: “the dark and complex record of a woman’s (or woman writer’s) oppression, victimization, collapse, and paradoxical ‘emancipation’” (Hume, 2002, p. 3). The study concludes that the imagery itself can perfectly explain everything beyond the words like the silent touch of a brush on a painting. The narrator in Gilman’s (1892) story illustrates the whole framework through the imagery on which limitless possibilities can be built by the help of the divine power of imagination. The changing shades on the wallpaper through the sun and moon light tell a story to the female narrator, the story of the imprisoned woman behind the wall, in a guarded room at the attic of a house. She decodes the story by putting the puzzle pieces together reflected on the patterns. The images no longer consist of shapes and colours dancing by the influence of light, but they turn out to be the speakers of this female legend. The distinctively analysed imaginings are marked as indicators of the narrator’s intellectual activity. They pose a threat to the male authority; thus, the woman is constantly suggested to avoid such “silly fancies”. The female entrapment under a Panopticon surveillance is the prevalent message of the images in the short story. Like the paintings of Francesca Woodman, Remedios Varo and Salvador Dali, Gilman’s (1892) narration is observed as a painting full of detailed imagery of the female emancipation. The final appearance of the fainted husband with the triumphant woman on him is the result of the narrator’s intellectual effort. Female struggle for writing freely on her own wall drives the husband into madness in the end. The room in the short story no longer functions as articulating the women to spend her life crawling like a beast because the woman takes the full lead and control now. Instead, she celebrates her victory on the overthrown, destroyed and defeated male authority.

<i>“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any

	person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Bak, J. S. (1994). Escaping the jaundiced eye: Foucauldian Panopticism in Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wallpaper". *Studies in Short Fiction* 31(1), 39-46.
- Chavez, B. B. (2003). If these walls could talk: Female agency and structural inhabitants in Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wallpaper" and the paintings of Remedios Varo. *Studies in Popular Culture*, 26(2), 71-87.
- Davison, C. M. (2004). Haunted House/Haunted Heroine: Female Gothic Closets in "The Yellow Wallpaper". *Women's Studies* 33(1), 47-75.
- Edelstein, S. (2007). Charlotte Perkins Gilman and the yellow newspaper. *Legacy*, 24(1), 72-92.
- Foucault, M. (1979). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Trans. Alan Sheridan. Vintage.
- Gilman, C. P. (2016). The Yellow Wallpaper. In J. Reidhead (Ed.), *The Norton Anthology of American Literature Volume Two/C 9th ed.* (pp. 844-855). Norton. (Original work published in 1892).
- Gilman, C. P. (1906). *The later poetry of Charlotte Perkins Gilman*. In D. D. Knight (Ed.). University of Delaware Press.
- Güngör, T. Ö. and Zeybek N. (2021) An ecofeminist reading of Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wallpaper". *Turkish Studies – Language*, 16(2), 1189-1201.
- Hall, T. R. (1994). Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wallpaper": A surrealistic portrayal of a woman's arrested development. *Viewpoints*, 142(1), 1-13.
- Hume, B. A. (2002). Managing Madness in Gilman's "The Yellow Wall-Paper". *Studies in American Fiction*, 30(1), 3-20.
- Jamil, S. (2021). Imaginative power in "The Yellow Wallpaper". *ANQ: A Quarterly Journal of Short Articles, Notes and Reviews*, 1-7.
- Jean, S. S. (2002). Hanging "The Yellow Wall-Paper": Feminism and textual studies. *Feminist Studies*, 28(2), 397-415.
- Johnson, G. (1989). Gilman's gothic allegory: Rage and redemption in "The Yellow Wallpaper". *Studies in Short Fiction*, 26(4), 521-530.
- Liu, J. (2004). Francesca Woodman's self-images: Transforming bodies in the space of femininity. *Woman's Art Journal*, 25(1), 26-31.
- Lockwood, J. S. (2012). Charlotte Perkins Gilman's colonial revival. *Legacy*, 29(1), 86-114.
- Notaro, A. (1999). Space and domesticity in "The Yellow Wallpaper" by Charlotte Perkins Gilman. *Journal of American Studies of Turkey*, 10(1), 59-68.
- Özyön, A. (2020). A journey of feminist rebellion through Charlotte Perkins Gilman's short story The Yellow Wallpaper and her novel *Herland*. *International Journal of Language Academy (IJLA)*, 8(5), 115 - 124.
- Rao, K. V. R. (2006). The Yellow Wallpaper – a dynamic symbol: A study of Charlotte Perkins Gilman's story. *Poetcrit*, 19(1), 38-44.
- Showalter, E. (1991) *Sister's choice: Tradition and change in American women's writing*. Clarendon Press.
- Shumaker, C. (1985). "Too Terribly Good to Be Printed": Charlotte Gilman's "The Yellow Wallpaper".

American Literature, 57(4), 588–99.

Suess, B. A. (2003). The writing's on the wall: Symbolic orders in "The Yellow Wallpaper". *Women's Studies*, 32(1), 79-97.

Wilde, O. (1994). *The picture of Dorian Gray*. Dover.

Wolter, J. (2009). "The Yellow Wall-Paper": The ambivalence of changing discourses. *American Studies*, 54(2), 195-210.

Klarnet İcracılarının Duruş Bozukluğu Üzerine İnceleme ve Potansiyel Sakatlıkların Önüne Geçilmesi İçin Tavsiyeler*

Doç. Kaya Kılıç

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1331-0070>

Anadolu Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Türk Müziği Bölümü, Eskişehir – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 09.03.2022

Kabul: 28.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Klarnet

Duruş Bozukluğu

Meslek Hastalığı

Potansiyel Sakatlık

İcracı

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.57921>

Öz

Klarnet eğitim metotlarında veya öğretim yöntemlerinde klarnet icracılarının duruş ve çalış pozisyonlarına yeteri kadar önem verilmediği görülmektedir. Bu durumda, icracılar konuyla ilgili yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadıkları için sağlıklarını olumsuz etkileyebilecek şekilde risk altındadırlar. Bedenin doğru bir şekilde konumlandırılması sakatlanma riskini de ortadan kalkmasını sağlar. Meslek hastalığı da denilen duruş bozukluğuna önem vermemek ve gerekli olan önlemleri almamak zamanla çalıcının sakatlanmasına kadar gidebilecek kötü sonuçları doğurabilmektedir. Öğreticinin kişisel ve fiziksel özelliklerine göre klarnet öğrencilerine doğru nefes tekniği, vücudun duruş pozisyonu, ellerin ve omuzun konumlandırma biçimi, başın doğru pozisyonu gibi önem arz eden bilgileri aktarması gerekmektedir. Makalede klarnet icracılarının en çok karşılaştıkları duruş bozuklukları yüzünden yaşadıkları problemler ile bu problemlere bağlı olarak icra sırasında veya sonrasında ortaya çıkan kas zorlanmaları, ağrılar, kramplar ve kas iskelet sistemindeki sorunlardan bahsedilmiştir. Potansiyel sakatlıkların oluşmaması için çalma öncesi yapılması gereken egzersiz ve ısınma programları makalede detaylı şekilde ele alınmış ve önerilerde bulunulmuştur. Doğru olmayan pozisyonda uzun yıllar çalan klarnet icracılarının yaşadığı üst çapraz sendromu ve baş önde postur bozukluğu gibi rahatsızlıklar ayrıca makalede anlatılmıştır. Bu çalışmanın amacı, klarnet çalgısını icra edenlerin duruş bozukluğu sebebi ile icra sırasında veya sonrasında yaşanabilecek sakatlıkların önüne geçilmesine yardımcı olmak ve kaynak niteliğinde bilgilerle icracıların performans kalitesinin artmasına yardımcı olmaktır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kılıç, K. (2022). Klarnet İrcacılarının Duruş Bozukluğu Üzerine İnceleme ve Potansiyel Sakatlıkların Önüne Geçilmesi İçin Tavsiyeler. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 109-122.

Recommendations for Examining the Posture Disorder of Clarinet Players and Prevention of Potential Injury*

Assoc. Prof. Kaya Kılıç

Anadolu University, State Conservatory, Department of Turk Music, Eskişehir – TURKEY

Article History

Submitted: 09.03.2022

Accepted: 28.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Clarinet

Poor Posture

Musician Occupational Disease

Potential Injuries

Performer

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.57921>

Abstract

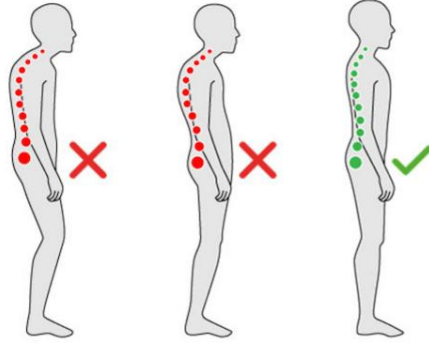
It is seen that the stance and playing positions of the clarinet players are not given enough importance in the clarinet education methods or teaching methods. In this case, the performers are at risk, which may adversely affect their health, as they do not have sufficient knowledge about the subject. Correct positioning of the body also eliminates the risk of injury. Not paying attention to the bad posture, which is also called an occupational disease, and not taking the necessary precautions can lead to bad results that can lead to injury of the player over time. According to the personal and physical characteristics of the instructor, it is necessary to convey important information to the clarinet students such as correct breathing technique, posture of the body, positioning of the hands and shoulders, and the correct position of the head. In the article, the problems experienced by clarinet players due to the posture disorders they encounter most and the muscle strains, pains, cramps and problems in the musculoskeletal system that occur during or after the performance are mentioned. In order to prevent potential injuries, the exercise and warm-up programs that should be done before playing are discussed in detail in the article and suggestions are made. Disorders such as upper cross syndrome and forward head posture disorder experienced by clarinet players who have played in the wrong position for many years are also described in the article. The aim of this study is to help the clarinet players to prevent injuries that may occur during or after the performance due to posture disorder and to help increase the performance quality of the performers with source information.

GİRİŞ

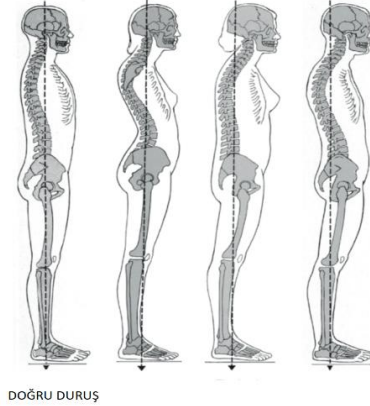
Profesyonel müzisyenler çocukluk zamanlarından itibaren enstrüman çalmaya başlamaktadır. Küçüklükten başlayan bu eğitim sürecinde, fiziki yapıları gelişirken çaldıkları enstrümana bağlı olarak anatomik değişiklikler de söz konusu olmaktadır. Müzisyenlerin genellikle tehlikeli bir mesleğe sahip olmadığı sanılmaktadır ancak fiziksel ve psikolojik risk faktörüne maruz kalmaktadırlar. Bilinçsiz yapılan egzersizler, aşırı kullanım gibi olumsuz faktörler klarnet icracıları için mesleki problemler haline gelebilir. Kötü duruşun en yaygın sonucu sırt ağrısı, boyun ağrısı, kas spazmı, omuz sorunları, karpal tünel sendromu gibi kas-iskelet sistemi ile ilgili yaşanan sorunlardır. Bu nedenle makalede ele alınan klarnet enstrümanı çalan icracıların duruşları, enstrümanı tutuş şekilleri, doğru üfleme pozisyonu incelenerek risk durumunun tespit edilerek değerlendirilmesi ve gerekli önlemlerin planlanmasının yapılması önem arz etmektedir. Buradaki en önemli amaç yanlış duruşu engellemekle birlikte ileride muhtemel yaşanacak sakatlık ve rahatsızlıkların önüne geçmektir. Vücut mekaniğinin tam olarak anlaşılması, eğitmenlerin ve sanatçıların sahip olması gereken temel bir beceridir. Klarnetçiler için üst uzuvlarındaki iskelet ve kas desteği zincirini anlamak çok önemlidir. (Young, 2014: 41). Genelde klarnet icrası sırasında çoğu müzisyen duruşuna ve kaslarını ısıtmaya dikkat etmez onun yerine çalınacak eserlere ve tekniğe daha önem verirler. Aslında bu tam doğru bir çalışma biçimi değildir. Çünkü bedenimizde bulunan kasların önce ısıtılması yani warm up denilen çalışmaya ihtiyacı vardır. Bu, müzisyenler arasında el açma ya da el ısıtması olarak geçer. Bu sayede kas iskelet sistemi uyarılır ve kaslarda rahatlatma sağlanır. Uzun yıllar enstrümanla performans sergileyen müzisyenlerde zamanla aynı duruş yüzünden kaslarında çeşitli eklem ve ağırlı kas durumları oluşabilmektedir (Açıkalın, 2019: 1). İcralarda meslek hastalığı diye adlandırabileceğimiz bu rahatsızlıklar vücudumuzda daha önceden çeşitli sinyaller verirler. Kaslarda yanma, bir şeyi tutmada zorlanma, boyunda ağrı, kollarda sınırlı hareket, performans sırasında kasılma ve depresyon gibi belirtiler bu sinyallere örnek olarak verilebilir (Yağsın, 2004: 564). Sadece iskelet sistemimiz değil dudak kaslarımızda klarnet icracıları için çok büyük önem taşımaktadır ve bu kaslarında çalmaya başlamadan önce doğru şekilde egzersizler yapılarak güçlendirilmesi önem arz eder. Diğer önemli noktalardan biri de yeni başlayan icracıların enstrümanlarını çalarken ayna karşısına geçip kendisini izlemesi ve duruşuna dikkat etmesi pozisyonlarını kontrol etme açısından verimli olacaktır.

1. DOĞRU POSTÜR

Vücudun tüm kısımlarının diziliş ve düzenine “postür” denir. Bir bakıma iskelet sisteminin doğru duruş şeklidir. Postür statik ve dinamik olarak iki şekilde adlandırılır. Statik postür ayakta durma, yatma, oturma gibi sabit kalınan ve vücudun hareket etmediği duruşa denir. Dinamik postür ise enstrüman çalmak, yürümek, koşmak, yüzmek gibi hareket aktivitesi olan duruştur (Açıkalın, 2019: 4). Klarnet çalgısının öğrenimi sırasında dikkat edilmesi gereken en önemli husus duruş pozisyonudur çünkü yanlış duruş nedeni ile performansa bağlı kas-iskelet sistemi bozuklukları (PRMD'ler) ortaya çıkabilir. Duruş ve çalmaya bağlı kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları (PRMD) olarak tanımlanır ve enstrümanı çalmayı engelleyen ağrı, güçsüzlük, uyuşukluk, karıncalanma veya diğer semptomlar olarak ortaya çıkar. Çalmaya bağlı kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları, klasik müzisyenler arasında yaygın olan ağırlı, kronik ve sakatlayıcı durumlardır (Url-5). Türkiye’de ise (PKİR) performansa bağlı kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları ismiyle anılmaktadır. Yapılan bilimsel araştırmalarda genelde orkestrada çalan müzisyenlerin ve dansçıların bu rahatsızlıktan daha çok etkilendiği yönündedir (Ünal, 2016: 2). Sağlıklı postürün oluşması için en önemli ayrıntı omurganın doğru bir biçimde konumlandırılmasıdır (Bkz. Görsel 1,2).

Görsel: 1. Omurganın Yanlış ve Doğru Pozisyonu . Kaynak: Url-1.

Görsel: 2. Doğru Duruş Şekli Kaynak: (Saunders, Astıfıdı, Burke, Higgins ve McClinton, 2015: 516)

Klarnet icrasında da omurganın doğru şekilde konumlandırılması gerekmektedir aksi takdirde icra sırası ya da sonrasında hatta ileriki dönemlerde sakatlıklar ve ağrılar oluşabilir. İcracının en üst düzeyde performans göstermesi için beden esastır. Doğru duruş klarnet çalmanın yanı sıra yaralanma riskini de en aza indirir. Duruşun ve çalma pozisyonunun sese etkisi olduğu gibi konsantrasyon eksikliğine de etkisi vardır. O nedenle icracının çalarken postürü'nün doğru olduğunu kontrol etmesi gerekir. Klarnet çalgısı ayakta ve oturarak çalınan bir enstrümandır. Nefesli çalgılarda müzik performansı sırasında duruşun nefes alma mekaniği üzerindeki etkisine ilişkin yapılan bir araştırmada ayakta çalarken karın kaslarının belirgin şekilde artan aktivasyonu gözlenmiştir. Ayakta çalmak oturmaktan daha yüksek düzeyde karın kas aktivitesi kullandığı için oturarak çalan veya çalışan icracılar hız ve ses yüksekliği talepleri arttığında gerekli olan karın gücünü ancak kademeli olarak elde edebilir. Bununla birlikte, oturarak çalmak ve daha düşük seviyelerde karın aktivasyonunu kullanmak, bir icracının bu kasları kullanma süresini arttırır (Ackermann, O'Dwyer ve Halakı, 2014). Özetle icracı ayakta daha uzun sürede ses üflebilirken oturma pozisyonunda bu süre duruşun nefes alma mekaniği üzerindeki etkisinden dolayı daha kısadır. Bu bağlamda oturmak yerine ayakta doğru duruş şekli ile çalmak tercih edilen çalma biçimi olabilir (Bkz. Resim 1,2). Genelde klarnet icracıları bireysel tek kişilik yapılan çalışmalarda ayakta çalmayı tercih ederken, orkestra veya oda müziği konserlerinde icralarını oturarak yaparlar.

Resim: 1. Ayakta Doğru Duruş Şekli,
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2021

Resim: 2. Ayakta Doğru Duruş Şekli,
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2021

Otururken dikkat edilmesi gereken önemli bir detay da diyafram kasının çalışması için oturuş pozisyonunun doğru belirlenmesidir. Otururken kambur değil, dik duruş pozisyonu klarnet sesinin kısılmaması ve tonun bozulmaması açısından önem arz eder (Bkz. Resim 3,4). Klarnet çalgısının çalımı sırasında müzisyen sırtını sandalyeye yaslamamalıdır. Bunun sebebi vücudunun üst kısmındaki hareketi sınırlandırmamak ve ayakların yere tam basması gerekliliğidir. Sandalye ile alt sırt kısmında boşluk oluşturmak diyafram kasının da daha verimli kullanılmasını sağlamaktadır. 2005 yılında Womersley ve May adlı araştırmacılar İngiltere'deki Sheffield Hallam Üniversitesinde okuyan fizyoterapi kursundan gönüllü olan deneklerle bir araştırma çalışması yaptılar. Çalışmanın amacı, tüm 1 hafta içerisinde 3 günlük bir süre boyunca katılımcıların normal postüral aktivitelerini izlemektir. Katılımcılardan oturma süreleri boyunca (örneğin ders çalışmak, yemek yemek, televizyon izlemek) aktivite türünü belirtmeleri ve birkaç dakikalığına bile olsa, oturma sırasındaki herhangi bir ağrıyı kaydetmeleri istendi. Herhangi bir zamanda sırt ağrısı yaşanırsa, bu bir yıldız işaretiyle kaydedilecekti. Birlikte eklendiğinde tüm kodlanmış etkinliklerin toplam değerleri 1440 dakikaya (24 saat) eşitti. 3 günün her birinde her aktivitede harcanan toplam süre daha sonra toplandı ve ortalaması alındı. Sonuç, ortalama 24 saatlik bir süre boyunca her bir aktiviteyi yapmak için harcanan toplam süreydi. Deneyin sonucunda deneklerin yarısının McKenzie tarafından bulunan ve tarif edilen Postural Backache Syndrome "Postüral sırt ağrısı" yaşadıkları sonucuna varıldı. Fakat çalışmada ilginç olan oturma pozisyonunda olan deneklerin daha uzun süre oturmaları ve sırt ağrısı yaşamasına karşın, sırt ağrısı olmayan gruba göre daha esnek ve rahat bir oturma duruşuna sahip olmalarıydı (Womersley ve May, 2006: 214).

Resim: 3. Doğru Oturuş Şekli,
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2021

Resim: 4. Doğru Oturuş Şekli,
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2021

Yapılan çalışmadan da anlaşılacağı üzere doğru oturuş pozisyonunun fiziksel olarak özellikle gelişim çağında olan öğrenciler için de ne kadar önemli olduğu sonucu çıkmakla birlikte sadece oturmak değil doğru postür ile oturmak da önemlidir. Klarnet çalgısında iyi bir ton sağlamak için oturuş pozisyonunun önemini daha önce belirtmiştik. Aşağıda 5 ve 6. resimdeki yanlış oturuş pozisyonları gösterilmiştir (Bkz. Resim 5,6). Bu pozisyonlardaki arkaya gitme veya öne eğilme, akciğerlerin ve diyaframın tam çalışmasına engel olurken, karın kaslarının da ezilmesini sağlar. Akciğer kapasitesinin az çalışması klarnete gönderilen havanın yoğunluğunu da kötü şekilde etkileyecektir. Ayrıca bu pozisyonlarda uzun süre icra etmek çalıcının ileriki dönemlerde sakatlanmaya kadar giden sonuçları doğurabilir. O nedenle otururken kaburgaları mümkün olduğunca yukarı kaldırmaya ve kalçalardan uzaklaştırmaya çalışmak hem sesin rahat çıkmasına hem de doğru duruş pozisyonunun oluşmasını sağlayacaktır.

Resim: 5. Yanlış Oturuş Şekli,
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2021

Resim: 6. Yanlış Oturuş Şekli,
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2021

2. OMUZ VE ELLERİ KONUMLANDIRMA BİÇİMİ

Duruşun önemi kadar omuzun ve parmakların pozisyonu da dikkat edilmesi gereken etkidir. Klarneti yanlış pozisyonda ve sıkı parmaklarla tutuş zamanla parmakların hareket kabiliyetini azaltır. Vücudumuzdaki en hareketli eklem omuzdur. İcra sırasında omuzlar hep serbest sabit hizada olmalı, öne, arkaya çekilmemeli ve yükseltilmemelidir. Omuzları öne çekmek ileride yuvarlak omuz rahatsızlığı denilen hastalığa yol açabilir. Bu rahatsızlık pektoral kasların kısılması ve skapular stabilizasyonu sağlayan kas dengesinin bozulmasıyla üst çapraz sendromuna neden olan postüral bir problemdir (Açıkalin, 2019: 15). Bu problem genelde yanlış duruş ve sırt kaslarının zayıf olması yüzünden gelişir. Klarnet icracılarında yanlış duruş nedeni ve aynı hareketlerin tekrarlanması yüzünden omuzda sıkışma (İmpingement Sendromu), eklem bozukluğu ve iltihap rahatsızlıkları oluşabilir.

Bu rahatsızlıkların oluşmaması için icracının kendini hep kontrol etmesi önem arz eder. Klarnet çalarken kollar ve eller serbest şekilde bırakılmalı, kuvvet uygulayarak eller ve parmaklar sıkılmamalıdır. Eller hafif yukarı eğimli olmalı, parmaklar düz tutulmamalı ve sanki elimizin içinde bir tenis topu varmış gibi kavisli olmalıdır, böylece parmak boğumları tuşlara ve deliklere tam oturacaktır. Yaygın bir hata, boğumların klarnetten oldukça uzağa çekilmesidir. Bu, parmakların düzleşmesini ve küçük parmakların yardımcı perdelere ulaşmama sorununu doğurur. Sol elin ilk 3 parmağı, la-natürel ve la-diyez tonu tuşlarına doğru basabilmek için klarnete neredeyse dik açılarda yerleştirilmelidir. İyi şekillendirilmiş bir el pozisyonunda, her iki elin küçük parmağının arka boğumları diğerleriyle aynı hizadadır. Bu hiza klarnetin küçük parmakların doğru pozisyon almasını ve tuşlara daha rahat basmasını sağlar (Stein, 1958: 29). Klarnette sağ elin durumu sol ele göre çok daha önemlidir. Bunun

sebebi sağ elin klarnetin ağırlığını taşıması ve ağızlığı ağız içinde sabit tutmaya yardımcı olmasıdır. Klarnet çalgısında ellerin ve parmakların doğru konumlandırma biçimi aşağıdaki resimlerde verilmiştir (Bkz. Resim 7,8). Ellerimiz ve kollarımız birçok şekilde hareket edebilir, ancak bazı hareket şekilleri tendonlar ve diğer yumuşak dokular üzerinde fazladan stres yaratır. Kollarımız ve ellerimiz kaslar tarafından hareket ettirilir. Kaslar sadece kasıldıklarında kuvvet uygularlar, bu nedenle her kas sadece bir yönde kuvvet uygulayabilir. Bir vücut parçasını iki yönde hareket ettirmek için iki kas veya iki grup kas gerekir; biri onu bir yöne, diğeri diğer yöne hareket ettirir. Bir kas kasıldığında, karşıt kas, harekete izin vermek için serbest kalmalı ve uzamalıdır. Bu olmazsa karşıt kas gergin kalırsa her iki kas da gergin olur. Buna eş zamanlı kasılma denir. Eş zamanlı kasılma herhangi bir hareketin yapılışında, birbirine zıt etki gösteren kaslar arasındaki uyumlu çalışması şeklinde olur. Her iki kasında gergin kalması hareketi engeller ve yaralanmaya neden olabilir (URL-6).

Klarnet icracılarında klarneti yanlış tutuş şekli yüzünden farklı rahatsızlıklar yaşanabilir. Klarnet öğretmen öğretmenlerin dikkat etmesi gereken önemli hususlardan biri de öğrencilerin el ve parmak pozisyonlarını kontrol etmeleridir. Öğrenciler üfleme ve dudak pozisyonlarına konsantre olup eller ve parmak koordinasyonuna dikkat edemeyebilirler. Bu nedenle öğreticinin mutlaka el ve parmak koordinasyonunu kontrol edip, öğrencileri uyarması gerekebilir. Aynı pozisyondaki yanlış duruş ve tekrarlayıcı hareketlerin devamlı kullanılması ise el bileği sinir sıkışması hastalığı olan karpal tünel sendromuna yol açabilir.

Resim: 7. Parmakların Klarnet Üzerinde Konumlandırılması, Kaynak: Kişisel Arşiv, 2021

Resim: 8. Parmakların Klarnet Üzerinde Konumlandırılması, Kaynak: Kişisel Arşiv, 2021

3. BAŞIN DOĞRU POZİSYONU

Klarnet çalarken başın pozisyonu daima düz şekilde karşıya bakmalıdır. Eğer baş aşağıda pozisyon ile çalınrsa havanın geçiş yolu kısıtlanmış olur ve klarnetin ağızla olan açısı da etkilenir, bu etkilenme ton kalitesinin ve sesin bozulmasına neden olur. Klarnet icracılarının çoğu icra sırasında başlarının pozisyonuna çok önem vermezler. Bu nedenle baş aşağıda postür adı verilen yanlış duruş şekli oluşur (Bkz. Resim 9). 9 numaralı resimde boyun aşağıda pozisyonunda hava yolu kapandığı için ses kısık ton ise bozuk çıkacaktır. Başka bir problemde başın gereğinden ileri doğru pozisyonudur (Bkz. Resim 10). Baş önde postür (Forward Head) adı verilen bu pozisyondaki en büyük problem aynı şekilde uzun süre klarnet çalınması ile gelişen boyun ağrısı ve kas spazmıdır. Bu pozisyondaki çalış biçimi boyun kaslarının kasılmasına ve olası sinir sıkışmasına neden olabilir. Aynı pozisyonda uzun yıllar geçiren klarnet icracılarında tıp dilinde üst çapraz sendromu denilen rahatsızlığa yol açabilir. Ayrıca sadece klarnet çalan müzisyenlerde değil uzun süre bilgisayar başında veya araba kullanan kişilerde de aynı problem sık görülebilir. Baş önde duruşunda baş öne doğru hareket ettirildiğinde boyuna artan bir yük biner ve servikal lordozun artmasına neden olabilir. Bu yük, omurganın uzunluğu boyunca iletilir. Kronik ileri baş pozisyonu, boy kaybı ve omurganın anormal eğriliği ile ilişkili olarak kambur duruşun oluşumuna yol açabilir (Rolf, 2018: 15). Başın öne doğru, hizasının dışında tutmak üst sırt kaslarında zorlar ve tüm omurgayı hizadan çıkarabilir. Sonuç, kas yorgunluğu ve çoğu zaman ağrıyan bir boyun olabilir.

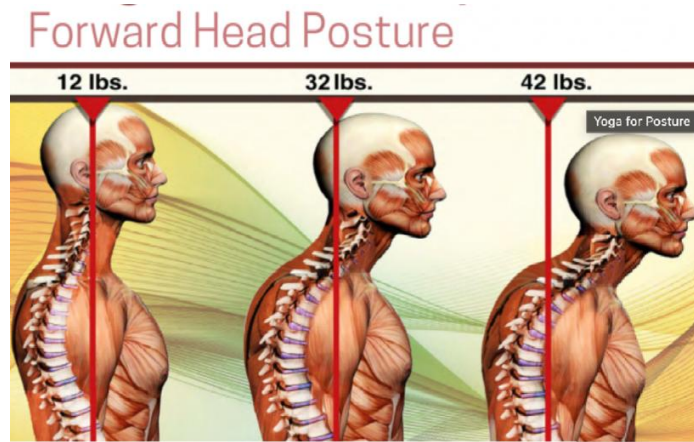
Resim: 9. Baş Aşağıda Postür,
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2021

Resim: 10. Baş Önde Postür,
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2021

Sheri Lynn Rolf yaptığı doktora tezi araştırmasında başın omurganın üzerindeki denge noktasından ileriye doğru hareket ettiği her inç birimi duruşun etkili bir şekilde omurgada yaklaşık 4,54

kg'lık bir yük artışına neden olduğu ve zamanla torasik kifoza (kamburluğa) yol açabildiğini belirtmektedir (Rolf, 2018: 119). Uzun süre baş önde duruşuyla farklı kaslar kısalır ve sıkışır. Bunlar kafatasının alt kısım kasları, göğüs kasları ve boyun kaslarıdır (URL-7). Araştırmalardan da anlaşılacağı üzere klarnet icracılarının baş postürüne dikkat etmesi ileriki zamanlarda yaşanacak rahatsızlıkların önüne geçmesi açısından önem arz etmektedir. Görsel 3'te boyunun kademe kademe öne eğilmesine göre omuriliğe olan baskının artışı görülmektedir. 12 lbs (5,44kg), 32 lbs (14,51kg), 42 lbs (19kg). Görselde 3'te görüldüğü üzere her boyunun öne eğilmesinde omuriliğe gereğinden fazla yük binmektedir. Uzun süre bu şekilde yapılan klarnet icrasında omuriliğe binen yük yüzünden zamanla sakatlıklar ve hatta ameliyat gerektiren rahatsızlıklar gelişebilir.

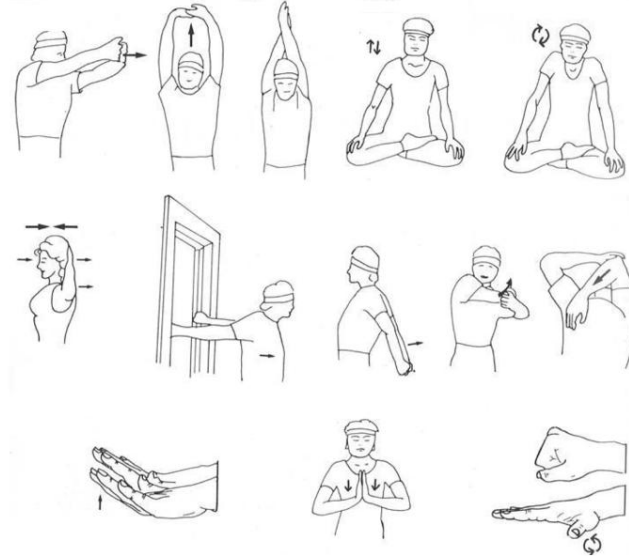
Görsel: 3. Boyun Önde Duruşun Omurgaya Baskısı Kaynak: Url-2.

4. POTANSİYEL SAKATLIKLARIN OLUŞMAMASI İÇİN ÇALMA ÖNCESİ YAPILMASI GEREKENLER

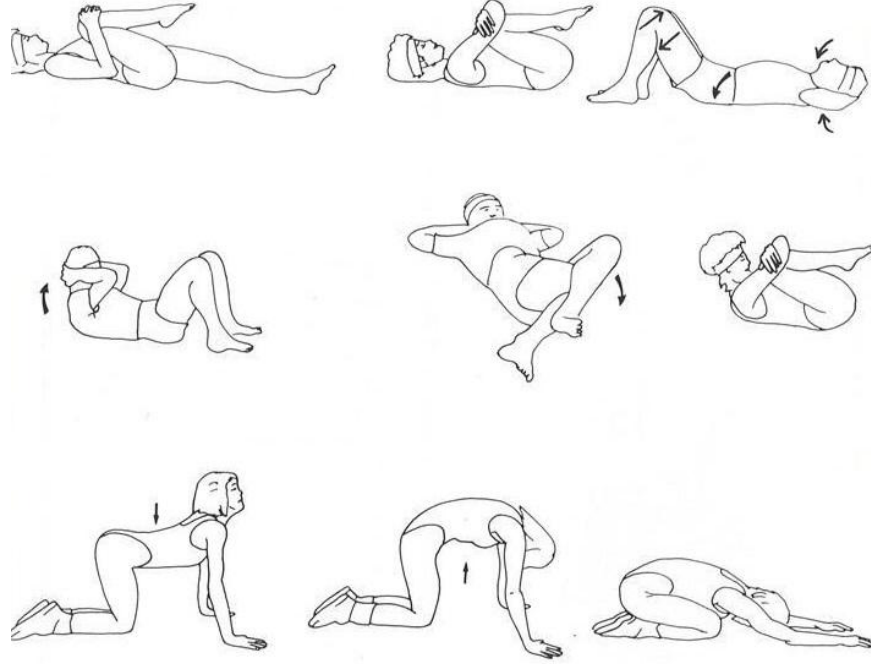
Klarnet çalmaya başlamadan önce kasların ve vücudun ısıtılması sakatlıkların ve kasılmanın olmaması için büyük önem taşır. Isınmanın enstrüman çalan kişiler için günlük rutinin bir parçası olarak önemli olduğunu bilinmektedir. Müzisyenler ısınmayı enstrümanlarını çalmaya başladıklarında yaptıkları bir çalışma olarak düşünürler, ancak sporcular antrenmanlarına esnemenin önce ısınarak başlarlar. Enstrüman çalmak bizim sporumuzdur ve biz müzisyenler için çalmaya başlamadan önce ısınmak ve esnemek önemlidir. (Paull ve Harrison, 1999: 139). Doğru şekilde kasları ısıtmak fiziksel, zihinsel ve teknik hazırlığı içeren birçok işlevi yerine getirebilir. Uygun, yeterli ve dikkatli seçilmiş bir ısınma programının eksikliği, çalma esnasında üst ekstremitede (omuzdan gelen eklem kası) aşırı gerilim, uygun olmayan çalma teknikleri ve çalıcının fizik yapısı ile enstrüman ve aparatları arasındaki uyumsuzluklara neden olan yanlış ergonomikler de çeşitli sakatlıklara zemin hazırlayabilmektedir (Yağışan, 2004: 568). İcraya başlamadan önce kaslar soğuk olduğundan yapılan ısınma hareketleri kasların rahatlamasına ve kas iskelet sistemindeki sakatlanma risklerini de büyük ölçüde azaltır. Ayrıca enstrüman ele alınmadan önce yapılacak 5 dakikalık germe ve esneme hareketleri çalıcının vücut kaslarının açılmasını sağlayacağından mutlaka bu egzersizlerin de yapılması önerilir.

Çalma arasında kısa mola vermek ve bu aralar sırasında esneme egzersizi yapmak gerginliği serbest bırakır ve kasları uzatır, eklemlerin daha fazla hareket etmesine ve harekete daha az direnç göstermesine izin vererek bir yaralanmayı sürdürme olasılıklarını azaltır. Germe hareketleri hem rahatlatıcı hem de enerji verici olduğu için, uygulamaya devam edildiğinde zihni daha fazla dikkat ve farkındalık için hazırlar. (McAllister, 2020: 226). Aşağıdaki 4.ve 5. görsellerdeki verilen hareketler,

vücudun ısınma ve soğuması için yapılması gereken egzersizlerdir. İcracıyı performans öncesi hazırlayan ve olası sakatlıkların yaşanmaması için bu hareketlerin icradan önce yapılması önerilir. Sadece vücut kaslarının değil yüzümüzde bulunan kaslarında ısıtılması ve uyarılması klarnet icracıları için büyük önem taşır. Uzun ses üflemek, nefesli bir çalgı olan klarneti ısıtmanın kritik bir parçasıdır ve günlük ısınma rutininin bir parçası olmalıdır. Uzun sesler ısınmak için gereklidir çünkü bir dizi önemli fayda sağlarlar. Her şeyden önce, enstrümanınız olan klarnetin ağacının ısınmasını ve doğru akort yapılmasını sağlar. Soğuk bir enstrümanın tonlaması zayıf ve tutarsız olacaktır. Tutarlı, günlük uygulama ile uzun sesler, ağızınızı ve hava desteğinizi güçlendirmek için de önemlidir (URL-8). Doğru entonasyonun oluşması için de klarnet ile uzun ses üflemek icracıya yarar sağlar. Uzun şekilde ses üflendiğinde yüzümüzdeki çene, dudak, yanak ve ağız kasları çalışır ve çalıcının kondisyon sahibi olmasına olanak verir. Bu nedenle klarnet icracılarının eserlerini çalmadan önce mutlaka uzun ses, çeşitli gam ve arpej çalışmalarını üfleyip kaslarını ısıtmaları gereklidir. Bunun yanında ara ara dinlenme molaları vermek kasların dinlenmesi için gereklidir. Tıp uzmanları, araştırmacı ve müzisyenler, aktiviteden kaynaklanan periyodik dinlenmelerin kas gerginliğini ve yorgunluğunu azaltmaya yardımcı olabileceği konusunda hemfikirdir (Young, 2014: 53).

Görsel: 4. Çalma Öncesi Isınma Hareketleri Kaynak: Url-3.

Görsel: 5. Çalma Sonrası Soğuma Hareketleri Kaynak: Url-4.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu makale klarnet çalan icracılara ve öğretmenlere farkındalık oluşturmak amacıyla yazılmıştır. Çalışmanın genel amacı, klarneti çalan icracının bedeniyle olan etkileşimini ortaya koymaktır. Klarnet çalmak sadece eller ve ağız yoluyla değil, tüm vücudu kapsayan bütünsel ve statik bir aktivitedir. Müzik ile uğraşan icracıların kendi bedenlerini tanıyıp enstrümanları ile uyum içinde olmaları gerekmektedir. Kendi vücudunu tanıyıp ona göre gerekli ön çalışma ve uygun egzersizleri yapmak müzisyenlerin sağlıklı ve uzun süre müzik icra edebilmesine etki eder. Bedenin verimli kullanılması sadece klarnet çalgısının daha iyi çalınmasını değil, aynı zamanda sakatlanma riskini de ortadan kalkmasını sağlar.

Klarnet öğretimi gibi mesleki eğitim veren kurumların programlarında bedenin duruşu üzerine yeterince durulmadığı veya önem verilmediği görülmektedir. Duruş ve çalış pozisyonuna gereken dikkatin verilmesi yaşanacak sağlık problemlerinin önüne geçilmesi için önem teşkil etmektedir. Hem öğretici müzisyenlerin hem de klarnet öğrencilerinin doğru duruş, beden ve egzersizler konusunda bilinçlenip konunun uzmanı olan fizyoterapistlerle çalışmalarını performanslarına doğrudan olumlu yönde etki edecektir.

Bu araştırma klarnet icracılarının sadece çalma performansına yönelik değil, ellerin, omuzların, başın doğru konumu ve sahnede nasıl doğru şekilde durmaları gerektiği konusunu ele almaktadır. Verilen bilgiler göz önüne alınarak, klarneti çalarken bedenin doğru kullanımının en yüksek seviyeye çıkarma yöntemlerine makalede yer verilmiştir. Çalışmada öne sürülen yöntemler kişisel tecrübeler ve literatürdeki yabancı kaynaklar incelenip hazırlanmıştır.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Ackermann, B. J.; O'dwyer, N. ve Halakı, M. (2014). The Difference Between Standing and Sitting in 3 Different Seat Inclinations on Abdominal Muscle Activity and Chest and Abdominal Expansion in Woodwind and Brass Musicians. *Frontiers in Psychology*, 913(5), 1-9.
- Açıklan, E. (2019). Yaylı Çalgı İcracılarında Çalma Postürüne Etki Eden Parametrelerin Video Analiz Yöntemi İle İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Songül Atasavun Uysal), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Mcallister, L. S. (2020). *Yoga in the Music Studio*. Birleşik Krallık: Oxford University Press.
- Paull, B. ve Harrison, C. (1999). *The Athletic Musician: A Guide to Playing Without Pain*. Lanham: Scarecrow Press.
- Rolf, S. L. (2018). *The Structure and Movement of Clarinet Playing, Presented in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree Doctor of Musical Arts, The Ohio State University, Ohio*.
- Saunders, R.; Astifidis, R.; Burke, S.; Higgins, J. ve McClinton, M. (2015). *Hand and Upper Extremity Rehabilitation*. Amsterdam: Elsevier Inc.
- Stein, K. (1958). *The Art of Clarinet Playing*. California: Alfred Music.
- Ünal, Ü. S. (2016). *Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrencileri ve Akademisyenlerinde Performansa Bağlı Kas-İskelet Sistemi Rahatsızlıklarının Prevalansı, Uzmanlık Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul*.

- Womersley, L. ve May, S. (2006). Sitting Posture of Subjects With Postural Backache. *Journal of Manipulative & Physiological Therapeutics*, 29(3), 213-218.
- Yağışan, N. (2004). Çalgı İcracılarında Kas-İskelet Problemleri ve Nedenleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(11), 561-574.
- Young, K. E. (2014). Clarinet Thumb-rest Function: The Pedagogy of Positioning and Electromyography Evidence, published LSU Doctoral Dissertations, Louisiana State University, Louisiana.
- URL-1: <https://www.anobolicaliens.com/blog/correct-your-posture> adresinden 02.11.2021 tarihinde erişildi.
- URL-2: <https://www.yogauonline.com/yoga-anatomy/yoga-anatomy-forward-head-posture-part-1> adresinden 30.11.2021 tarihinde erişildi.
- URL-3: <https://www.thestrads.com/playing-and-teaching/7-warming-up-and-cooling-down-exercises-for-musicians/165.article> adresinden 08.11.2021 tarihinde erişildi.
- URL-4: <https://www.thestrads.com/playing-and-teaching/7-warming-up-and-cooling-down-exercises-for-musicians/165.article> adresinden 08.11.2021 tarihinde erişildi.
- URL-5: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10075243> adresinden 03.09.2021 tarihinde erişildi.
- URL-6: <https://www.pianomap.com/Pianists'%20Injuries.pdf> adresinden 04.10.2021 tarihinde erişildi.
- URL-7: <https://www.familyhealthchiropractic.com/forward-head-posture-negatively-impacts-nervous-system/> adresinden 13.11.2021 tarihinde erişildi.
- URL-8: <https://www.themusicstudio.ca/blog/2019/09/warm-up-techniques-for-woodwinds/> adresinden 23.11.2021 tarihinde erişildi.

Görsel Sanatlarda Özel Yetenekli Bireylerin Eğitim Müfredatı ve Uygulama Süreci*

Doç. Dr. Mehmet Ali Genç

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6255-5218>

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı,
Konya – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 15.04.2022

Kabul: 23.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Sanat Eğitimi

Özel Yetenek

Müfredat

Sanat Müfredatı

Sanat Uygulaması

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62440>

Öz

Görsel sanatlar alanı özel yetenekli öğrencilerde, hızlı öğrenme ve öğrendiğini yeni bağlamda kullanarak ürüne dönüştürme özelliği görülmektedir. Bu özellik özgün ya da sentez sanat eseri elde etmenin temel gereğidir. Öğrencilerin bu farklılığı, görsel sanatlar eğitiminde farklı bir müfredatı gerektirmiştir. Müfredatın içeriği kadar müfredatın uygulama süreci, ortaya çıkarılan sanat ürünleri ve öğrencinin yetiştiği ortam da önemli olmaktadır. Görsel sanatlar alanında özel yetenekli bireylere yönelik müfredat konusunu ele alan yayın eksikliği görülmektedir. Bu çalışmada görsel sanatlar alanı, özel yetenekli bireylere verilecek eğitimin içeriği ve uygulama süreci irdelenmiştir. Çalışmayla görsel sanatlarda özel yetenek eğitimi veren eğitimcilere ders içeriği ve uygulama süreci konusunda yardımcı olmak amaçlanmıştır. Literatüre dayalı olan bu çalışmada şu sonuçlara varılmıştır: Müfredat, disiplinlerarası olmanın yanında disiplin temelli (sanatın iç disiplinleri) olacak bir yapıda olmalıdır. Özgün ya da sentez ürün elde edebilmek için temel beceriler yanında sosyal ve bilişsel becerilerin gelişimi de önem kazanmaktadır. Öğrencilerin kapasitelerini zorlamaları için müfredat zorlaştırılmış olmalı, esneklik için geniş tabanlı temalar şeklinde tasarlanmalı, veri düzeyinde az bilgiye, soyut kavram ve genellemelere daha çok yer verilmelidir. Yeni ya da sentez ürün için yapılmış sanat örneklerinin eleştirel bir gözle incelenmesi, gözlem, araştırma, deneme, biyografilerden faydalanma gibi öğrenme şekillerinden faydalanılmalıdır. Ayrıca özel yetenekli öğrenciler resimlerinde çoklu bakış açıları yanında çok anlamlılık gibi özellikler sunduklarından öğrencilere resimde dikey mekân anlayışının sanatsal ifade imkânları sunulmalıdır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Genç, M. A. (2022). Görsel Sanatlarda Özel Yetenekli Bireylerin Eğitim Müfredatı ve Uygulama Süreci. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 123-138.

*Education Curriculum and Implementation Process of Individuals with Special Talent in Visual Arts**

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ali Genç

Necmettin Erbakan University, Ahmet Keleşoğlu Faculty of Education, Department of Painting-Business Education, Konya – TURKEY

Article History

Submitted: 15.04.2022

Accepted: 23.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Sanat Eğitimi

Özel Yetenek

Müfredat

Sanat Müfredatı

Sanat Uygulaması

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62440>

Abstract

Görsel sanatlar alanı özel yetenekli öğrencilerde, hızlı öğrenme ve öğrendiğini yeni bağlamda kullanarak ürüne dönüştürme özelliği görülmektedir. Bu özellik özgün ya da sentez sanat eseri elde etmenin temel gereğidir. Öğrencilerin bu farklılığı, görsel sanatlar eğitiminde farklı bir müfredatı gerektirmiştir. Müfredatın içeriği kadar müfredatın uygulama süreci, ortaya çıkarılan sanat ürünleri ve öğrencinin yetiştiği ortam da önemli olmaktadır. Görsel sanatlar alanında özel yetenekli bireylere yönelik müfredat konusunu ele alan yayın eksikliği görülmektedir. Bu çalışmada görsel sanatlar alanı, özel yetenekli bireylere verilecek eğitimin içeriği ve uygulama süreci irdelenmiştir. Çalışmayla görsel sanatlarda özel yetenek eğitimi veren eğitimcilere ders içeriği ve uygulama süreci konusunda yardımcı olmak amaçlanmıştır. Literatüre dayalı olan bu çalışmada şu sonuçlara varılmıştır: Müfredat, disiplinlerarası olmanın yanında disiplin temelli (sanatın iç disiplinleri) olacak bir yapıda olmalıdır. Özgün ya da sentez ürün elde edebilmek için temel beceriler yanında sosyal ve bilişsel becerilerin gelişimi de önem kazanmaktadır. Öğrencilerin kapasitelerini zorlamaları için müfredat zorlaştırılmış olmalı, esneklik için geniş tabanlı temalar şeklinde tasarlanmalı, veri düzeyinde az bilgiye, soyut kavram ve genellemelere daha çok yer verilmelidir. Yeni ya da sentez ürün için yapılmış sanat örneklerinin eleştirel bir gözle incelenmesi, gözlem, araştırma, deneme, biyografilerden faydalanma gibi öğrenme şekillerinden faydalanılmalıdır. Ayrıca özel yetenekli öğrenciler resimlerinde çoklu bakış açıları yanında çok anlamlılık gibi özellikler sunduklarından öğrencilere resimde dikey mekân anlayışının sanatsal ifade imkânları sunulmalıdır.

GİRİŞ

En iyi eğitim çıktılarını veren kesim olması nedeniyle özel yetenekli bireyler, eğitim alanında dikkat çeken kesim olmuşlardır. İnsanlar arasında doğuştan gelen bireysel farklara dikkat çeken Platon, insanın yaratılışına uygun iş ile ilgilenmesinin toplumsal düzen açısından en uygun yol olacağını söylemiştir (Ünder, 1993: 189). Özel yetenekli bireyleri altın yaradılışlı olarak gören Platon, bu altın yaradılışlıların en iyi eğitim almaları gerektiğini belirtmiştir (Enç, 2005: 43).

Özel yetenekli bireylerin özelliklerine bakıldığında karmaşık fikirleri akranlarına göre daha hızlı bir şekilde kavradıkları ve daha derinlemesine öğrendikleri görülmektedir (Berger, 1991: 2). Özel yetenekli öğrencilerin bu özellikleri göz önüne alındığında görsel sanatlar eğitimi için farklı bir müfredat gerekmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin yeteneklerinin farkında olmalarını sağlamak ve var olan yeteneklerini geliştirmek için farklılaştırılmış müfredat yanında öğrenci ihtiyaçlarına en iyi hizmet eden eğitim ortamlarının da planlamasını gerektirmektedir. Müfredat içeriği, yeteneği geliştirmenin yanında sosyal ve bilişsel becerileri de geliştirecek şekilde tasarlanmalıdır (Clark and Zimmerman, 2004: 2-11). İlgi alanlarını ortaya çıkaran müfredatın, öğrenciyi araştırmaya yöneltmesi ve öğrenciler için öğrenme çeşitliliği sağlaması da önemli olmaktadır (Sak, 2013: 79). Ayrıca müfredatın eğitimde esneklik ve kolektif çalışmayı sağlayan koşul ve gereksinimlere göre gerektiğinde yeniden düzenlenebilir olması gerekmektedir (Nazan İpşiroğlu ve Mazhar Ş. İpşiroğlu, 2011: 81).

Görsel sanatlarda özel yetenekli öğrencilerin müfredat içeriği, farklı disiplinler arasında bağlantıya imkân vermesi için disiplinlerarası olması yanında sanatın iç disiplinleriyle bağlantılı olması için ise çok alanlı sanat eğitimi (disiplin temelli) şeklinde olması gerekmektedir. Bunun yanında müfredatın soyut kavram ve genellemelere ağırlık vermesi, karmaşıklık ve zorlaştırılmış bir içerik sunması, alandaki başarılı yetişkin biyografileri sunması gerekmektedir. Görsel sanatlar alanında başarı denince ilk akla gelen ürün veya performans olmaktadır. Oysaki görsel sanatlar eğitiminde ürün yanında, ürünlere ve performansa yol açan ve sanat problemlerine çözümler üreten eğitim süreci de önem kazanmaktadır (Clark and Zimmerman, 2004: 11). Bundan dolayı eğitim süreci için oluşturulan uygun ortam, bireyin sanat eseri üretmesine izin verirken yeni öğrenme deneyimleri elde etmesinin yolunu da açmaktadır (Boland, 1986: 20). Eğitim sadece okulda verilebilecek dar kapsamlı bir alan olmadığından okul ile birlikte çevre de eğitime katılmaktadır. Desteğe fazla gereksinim duymadan kendi kendine öğrenen özel yetenekli bireylerin yetenek ve yaratıcılığını destekleyen ortamların tercih edilmesi gerektiğini belirten Gilbert Clark ve Enid Zimmerman, okul dışındaki çalışma alanı ve çevreye de dikkat çekmektedir (2004: 14-17).

Görsel sanatlar alanında özel yetenekli bireylerin müfredatı konusunda yayın eksikliği görülmektedir. Bu çalışmada görsel sanatlar alanında özel yetenekli bireylere verilmesi gereken eğitimin içeriği ve uygulama süreci irdelenmiştir. Bu çalışmanın görsel sanatlar özel yetenek eğitimi veren öğretmenlere müfredat içeriği ve uygulama konusunda yardımcı olması amaçlanmıştır.

Literatüre dayalı yapılan bu çalışmada eğitimde müfredatın içeriği kadar müfredatın uygulama süreci, ortaya çıkarılan sanat ürünleri ve öğrencinin yetiştiği ortam önemli olduğu görülmektedir. Bu konuda Uğur Sak, müfredat farklılaştırmanın içerik, süreç ve ürün üzerine odaklandığını belirtmektedir (2013: 17). Çalışmada müfredat; Görsel sanatlar özel yetenek alanı müfredatı, farklılaştırılmış müfredatın içeriği, müfredat uygulama süreci ve ürün, öğrencinin yetiştiği ortam başlıkları altında ele alınmıştır.

GÖRSEL SANATLAR ÖZEL YETENEK ALANI VE MÜFREDAT

Eğitimin verimli olması için özel yetenekli öğrencilerin tanınmasının (seçim) doğru yapılması ve sonrasında uygun eğitimin verilmesi gerekmektedir. İnsanlık tarihinin en önemli faaliyetlerinden biri olarak insan eğitme ve yetiştirme düşünülmüştür. Bunun için insanın en iyi şekilde yetiştirme

yöntem ve yolları aranmıştır (Sönmez, Tozlu, Ömerostaoğlu, Sönmez ve Duruhan, 2006: 221). Başarı hedefleyen ülkeler yaratıcı kuşakların yetiştirilmesine ve zihinsel güçlerinin ortaya çıkarılmasına büyük önem vermektedir. Bunu bir ilerleme ve hayatta kalma politikası olarak gören ülkeler, zihinlerarası rekabetin içine girmekte ve kendi insanların yaratıcı potansiyelini seçme, yetiştirme ve teşvik etmeyi sağlayarak diğer milletlerin önüne geçmektedir (A. Arık, 1990: 1-4). Platon, doğuştan gelen farklı özelliklerin nasıl yönleneceğini, insanın aldığı eğitim ve çevresinin tayin ettiğini belirtmektedir. Bunun için eğitim programına dersler konulurken amaçlar göz önünde tutulmaktadır. Öğrencilere öğretilecek dersler kendi başlarına değerli olmaktan çok yol açacakları sonuçlar açısından değerli olmaktadır (Ünder, 1993: 197).

Sanat eğitiminde, görsel sanatlar konusunda bilinçlenmenin sağlanması ve insanlara estetik bir seviye kazandırılması, sanata ilgi ve isteği olan bireylere sanat ürünü için ileri beceriler kazandırılması ve sanat yoluyla genel eğitime katkı sunulması amaçlanmaktadır. Özel yetenekli bireyler dâhil tüm öğrencilerde mutlaka bir sanat bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Tüm öğrencilere sanat eğitimi alma fırsatı eğitim müfredatlarının bir parçası olmalı diyen Gilbert Clark ve Enid Zimmerman, sanatın toplumlar ve kültürlerdeki rolünün hayati önem taşıdığını söylemektedir (2004: 17). Sanat, zevkin terbiye edilmesi olduğundan (Özbal ve Aydoğan, 2017: 256) verimli bir toplum için toplumun tüm bireylerinin estetik eğitimden geçmesi gerekmektedir (Uz ve Uz, 2018: 52). Sadece duygulara hitap etmeyen sanat, algılama, sorgulama, çözümleme, sentezleme, yorumlama, kıyaslama, değerlendirme ve yargıya varma gibi süreçleri de içerdiğinden bilişsellik bu sürecin bir parçası olmaktadır (San, 2001: 23).

Ülken, çocuklardaki ilgi farklılıklarını dikkate alan bir eğitim sayesinde hiçbir çocuğun başarısız kılınmayacağını belirtilerek, herkesin üstünlük göstereceği kabiliyet alanlarının olduğunu söylemektedir (Sönmez vd., 2006: 281). Platon insanlar arasında bireysel farklara dikkat çekmekte ve her insanın, yaratılışına uygun bir işi yapmasının en doğru düzen olduğunu belirtmektedir (Ünder, 1993: 189). Üstün yetenekli bireyleri altın yaradılışlı olarak gören Eflatun; bu altın yaradılışlıların en iyi eğitim almaları gerektiğini belirtmektedir (Enç, 2005: 43).

Farklı özelliklerde yaratılmış olan özel yetenekli öğrencilerin özellikleri ve ihtiyaçları çok ve benzersiz olduğundan bu konuda genelleme yapmak zor olmaktadır. Bununla birlikte genel olarak karmaşık fikirleri hızlı bir şekilde kavradıkları, yaşlılarından daha hızlı ve daha derinlemesine öğrendikleri belirtilmektedir (Berger, 1991: 2). Bu özellikler, görsel sanatlarda farklılaştırılmış müfredat gerektirmektedir. Bu müfredat, öğrencilerin var olan yeteneklerini geliştirme ve öğrenci ihtiyaçlarına en iyi hizmet eden eğitim ortamlarının planlamasını gerektirmektedir. Müfredat içeriğinde yetenek yanında sosyal ve bilişsel beceriler de önemli olmaktadır (Clark and Zimmerman, 2004: 2-11). Eğitim programı, öğrencilere kişisel gelişim sağlamanın yanında onları eğitimden sorumlu birer öğrenci olmaya yönlendirmesi gerekmektedir (Clark, 1991: 19). Görsel sanatlar özel yetenek müfredatı, katı olmayan esnek bir müfredat olmalı, öğrencileri öğrenmeye, araştırmaya teşvik etmeli ve öğrencilere öğretim çeşitlendirmesi sunmalıdır (Sak, 2013: 79). Eğitim müfredatının kolektif çalışmayı sağlaması, gereksinimlere göre yeniden düzenlemeye imkân vermesi (Nazan İpşiroğlu ve Mazhar Ş. İpşiroğlu, 2011: 81), öngörülemez sonuçlara izin verecek şekilde açık uçlu olması da gerekmektedir (Clark and Zimmerman, 2004: 14).

FARKLIlaştırılmış Müfredatın İçeriği

Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin müfredat içeriği farklı disiplinlerin bağlantısına imkân vermesi için disiplinlerarası olması yanında sanatın iç disiplinleriyle bağlantılı olması için ise çok alanlı sanat eğitimi (disiplin temelli) olması gerekmektedir. Bunun yanında müfredatın soyut kavram ve genellemelere ağırlık vermesi, karmaşıklık ve zorlaştırılmış bir içerik sunması, alandaki başarılı biyografiler sunması gerekmektedir.

Sanat, farklı disiplinlerin birleşimini gerektirdiğinden görsel sanatlar özel yetenek eğitimi çoklu disiplinlere entegre etmek gerekmektedir (Boland, 1986: 22). Jennifer R. J. Doster, disiplinlerarası eğitimi bir disiplinin diğer disiplinle demlenmesi olarak görmektedir (2004: 107–108). Özel yetenekli öğrencilerin farklı düşünce, olay, durum ya da bilgiler arasında farklı bağlantılar kurabilmekten keyif aldıkları bilinmektedir (Sak, 2013: 78).

Sanat için gerekli olan yaratıcı zekâ, çok sayıda yanıt arasından yanıtlar seçmekte, disiplinlerarası bilgi alanlarında gezinmekte ve yeni ilişkiler kurarak sorunlara yeni çözümler getirmektedir (San, 2003: 21). Yapılan uzun çalışmaların sonucuna göre görsel sanatlar üstün yetenek eğitiminin disiplinlerarası olması gerektiği belirtilmektedir (Cukierkorn, 2006: 180). Sanat ve akademik alanlar arasında ilişkilerin kurulması sanata bütüncül bakmayı sağlamaktadır. Mehmet Ali Genç tarafından yapılan uygulamalı araştırmada özel yetenek görsel sanatlar dersinde disiplinlerarası eğitimin olumlu sonuçlar ortaya koyduğu görülmüştür (2014: 165). Görsel sanatlar üstün yetenek eğitiminin disiplinlerarası olması yanında disiplin temelli (görsel sanat iç disiplinleri) olması özel yetenek eğitim programının sanat tarihi, sanat eleştirisi, sanat üretimi ve estetikten oluşması gerektiği belirtilmektedir (Clark and Zimmerman, 2004: 109–101). Görsel sanatlar özel yetenek eğitimi iç disiplinlerinden birisi olan sanat tarihi sayesinde sanat eserinde kültürel vurguya dikkat çekilirken, eserler üzerindeki sosyal ve kültürel etkilerin farkındalığı sağlanmaktadır. Bu konuda Gilbert Clark ve Enid Zimmerman, öğrencilerin sanatsal miraslarının sanat müfredatına dâhil edilmesi gerektiğini belirtmiştir (2004: 109–122). Böylelikle öğrencilerin sanat eserine değer vermesi, başkalarının geleneksel mirası ile kendi sanat miraslarını tanıma şansı bulması sağlanabilmektedir.

Güzel sanatlar eğitiminde edinilmiş tecrübeden faydalanmak için geçmişi bilmek gerekmektedir. Gilbert Clark, görsel sanatlar çalışma içeriğinin antik çağlardan günümüze kadar Doğu ve Batıdaki farklı kültürlerden türetilmesi gerektiğini söylemektedir (1991: 13). Görsel sanatlar özel yetenek eğitimi, öğrencinin ait olduğu kültür ve medeniyetin sanat ürünleri ile dünya kültür ve medeniyetinin sanat verileri hakkında bilinçlenme ve değerlendirmeyi gerektirmektedir (Genç, 2020: 153). Türk sanatının tarihteki durumuna bakıldığında görsel biçim dilinde sadelik görülmektedir. Geçici özelliklerinden sıyrılan resim, zaman kavramını aşmaktadır. Stilizasyon, soyutlama ve semboller sayesinde sanat, derunî, mânevî ifadeler haline gelmektedir (Ülken, 1956: 33). Richard Leppert, zaman bakımından an ile sınırlandırılmayan şekillerin bugünkü, geçmişteki ve gelecekteki halinin verildiğini belirtmektedir (2017: 25). Bu durumu Wilhelm Worringer, doğadaki karışıklık ve belirsizlik karşısında değişmez olanı yakalama ve ölümsüz olanı mutlak değerlere yaklaştırma isteğinin bulunduğunu söylemektedir (2017: 26). Geleneksel sanatlarda ve modernleşme dönemi batı sanatında görülen şematiklik, anlamlı temsil ve soyutlama, görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin sanatsal özelliklerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Boland, 1986: 19). Öğrencilerin bu özellikleri göz önünde bulundurularak geleneksel sanatlardan görsel biçim kaynağı olarak faydalanmak mümkündür.

Görsel sanatlar özel yetenek eğitimi iç disiplinlerinden birisi de sanat eleştirisidir. Burada eserin gözlemlenebilir niteliklerini betimleme, analiz yoluyla sanat eserlerini kategorize etme, sanat eserlerinin yapıldığı ortamların bağlamsal yorumlarını yapma, sanat eleştirisi yapma ve eleştiri yazımı yapabilme amaçlanmaktadır (Clark and Zimmerman, 2004: 109). Ayrıca sanat alanında beğenme, hoşlanma, güzellik ve estetik gibi kavramların geliştirilmesi (Leon, Calvo and Catherine, 2010: 20), öğrencinin kendini ve kültürle olan ilişkisini anlaması amaçlanmaktadır (Berger, 1991: 4).

Görsel sanatlar özel yetenek eğitimi müfredat içeriğinin üst düzey düşünme becerilerine dayanması gerekmektedir. Bilgiye ulaşmayı başarabilecek olan özel yetenekli öğrencilere bilgi yüklemesinin yapılması, faydadan çok zarara neden olabilecek bir durum oluşturmaktadır. Özel yetenekli öğrencilerin üst düzey öğrenme becerilerine sahip oldukları kabul edilmektedir. Bunun için öğrencilerin eğitimleri tasarlanırken veri düzeyinde az bilgiye yer verilmesi soyut kavram ve

genellemelere daha fazla ağırlık verilmesi uygun olmaktadır (Sak, 2013: 78). Esnek, açık fikirli ve belirsizliğe (müphem ve muğlak şeylere) karşı tahammüllü olan özel yetenekli öğrencilerin ilgileri geniş kapsamlıdır. Kompleks (karmaşık), işleri tercih ederler (A. Arık, 1990: 129). Bir şeyleri görsel olarak tasvir etme yeteneği, dünyayı anlamının yalnızca bir göstergesidir; kelime oyunları, paradokslar, metaforlar ve derin duygusal anlatımlar ise diğer göstergelerdir (Clark and Zimmerman, 1998: 750). Bunun için öğrencilere kendiliğinden bilgi edinmesine ve dilediği temada çalışmasına olanak sağlanmalı, eğitim geniş tabanlı temalar, sorunlar ve açık uçlu görevlere odaklanma şeklinde olmalıdır (Boland, 1986: 22–23). Çünkü karmaşık ve soyut bilgi süreçleri farkındalık gerektirmekte, arzu edilen sonuçlara ulaşmanın aracı olan tüm faaliyetlere itici güç sağlamaktadır (Clark and Zimmerman, 1992: 6).

Özel yetenekli öğrenciler daha fazla ve daha hızlı öğrendiklerinden soyutlamalarla daha çabuk ilgilenerler, çok az bilgi içeren genellemeleri anlama kapasitesine sahiptirler (Clark and Zimmerman, 2004: 2). Bu kapasiteye hitap etmeyen eğitim, özel yetenekli öğrencilerin okulda başarılı olmasını sağlarken zihinsel olarak tembelleştirebilmektedir. Bir öğrenci çaba harcamadan başarılı olması durumunda potansiyel beyin gücünü kaybedebilmektedir. Bu durumdaki öğrenci, çok çalışma gereğiyle karşılaştığında korkma, kırılma veya hüsrana uğrama durumlarında kalabilmektedir (Jones, Miller, Richburg and Warren, 2016: 13). Dolayısıyla görsel sanatlar özel yetenek eğitimi müfredatının, karmaşık ve zorlaştırılmış bir içerik sunması gerekmektedir. Karmaşık ve zorlaştırılmış bir müfredat özel yetenekli öğrencilerin kendi kapasitelerini zorlamalarına neden olacağından bu yönde düzenleme gerekmektedir. Bu konuda Uğur Sak, özel yetenekli öğrenci eğitiminde program içeriğinin zorlaştırılması, öğrencilerin daha iyi öğrenmelerine, öğrendiklerini anlamlandırmalarına ve öğrenme isteklerini artırmalarına neden olacağını söylemektedir (2013: 78).

Görsel sanatlar özel yetenek eğitimi müfredat içeriğinin başarılı yetişkin biyografileri sunması gerekmektedir. Ünlü bir sanatçının çocukluk dönemini tartışan biyografiler, bir sanatçının yaşamı ile bağlantı kurmak için hayati önem taşımaktadır. Buradaki görsel sanatlardaki deneyimler, görsel sanatlar eğitimi için bütünsel bir yön belirlediği için değerli olan yapılardan biridir (Clark and Zimmerman, 2004: 122). Dehaların yanı sıra hayatta başarılı kişiler de programa dâhil edilmelidir. Bu kişiler zaman zaman derslere getirilerek, ya da ödev kapsamı içinde öğrencilerin bu kişilerle görüşmeler yapmaları sağlanabilmelidir. Ayrıca yaratıcı kişilerin özel yetenekli öğrencilere koçluk ya da danışmanlık yapmaları, kişisel gelişim açısından bulunmaz fırsat olmaktadır (Sak, 2013: 80).

MÜFREDAT UYGULAMA SÜRECİ VE ÜRÜN

Görsel sanatlar alanında başarı denince ilk akla gelen genellikle ürün veya performans olmaktadır. Oysaki ürün veya performansa yol açan, sanat problemlerine çözümler üreten eğitim sürecinin öğrencilerin yarattığı ürünlerden daha önemli olduğu belirtilmektedir (Clark and Zimmerman, 2004: 10–11). Bundan dolayı eğitim süreci için oluşturulan uygun ortam, bireyin sanat eserleri üretmesine izin verirken yeni öğrenme deneyimleri elde etmelerini de sağlamaktadır (Boland, 1986: 20).

Günümüzde geçerlilik kazanan eğitim anlayışı ne öğretileceği yerine nasıl öğrenileceği olmuştur. Bu eğitimde materyallerin öğrencilere keşfedici özellik sunması önem kazanmakta (Davasligil, 2004: 289) ve öğrencilerin yaratıcı olmaları amaçlanmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin keşifçi yöntemleri kullanmaları ve soruları derinden ele almaları, sanat eğitimindeki verimliliğin göstergesi olmaktadır (Clark and Zimmerman, 2004: 11). Ayrıca, sanat uygulama sürecinde öğrencilerin etkin olmaları, özel yetenekli öğrencilerin kendi ilgi ve öğrenme biçimlerini bulmalarına da yol açmaktadır (Davasligil, 2004: 291). Özel yetenekli bireyler sürekli denemeler yaparak dış dünyaya kayıtsız bir şekilde yüksek bir enerji halinde uzun süreler boyunca çalışabilmektedir (Winner, 1997: 25).

Böylece geliştirdikleri keşif yöntemi sayesinde farklı materyaller kullanan öğrenciler, yaptıkları keşifleri birbirleriyle paylaşmakta ve eski keşifleri canlandırabilmektedir (Passow, Cari, Strange and Zurmuehlen, 1991: 84).

Sanatın geçmişte yapılmış örneklerini eleştirel bir gözle inceleyerek analiz etme, yaratıcı düşünme sergileyerek yeni ya da geçmiş sanat verilerinden sentez ürün ortaya çıkarma, yaptığı sanatın iyi ve eksik yanlarını ortaya koyan bir değerlendirme yapma, üst düzey düşünme becerilerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Bunun için öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini müfredata entegre etmeleri ve geliştirmeleri gerekli olmaktadır (Boland, 1986: 23). Bilgiye ulaşma, analiz, sentez ve değerlendirme yeteneği önemli olduğundan Okullarda tahlil, mukayese ve muhakeme alışkanlığının verilmesi, okul programlarının girişkenliğe ve pratik ihtiyaçlara cevap olması gerekmektedir (Sönmez vd., 2006: 274-293).

Sanat üretiminde eleştirel ve yaratıcı beceriler önemli roller üstlenmektedir. Geçmiş sanat verileriyle günümüz sanat verilerini değerlendirme ve farklı kültürlerle olan ilişkisini tahlil etme eleştirel bir bakış açısı gerektirmektedir. Bu eleştirel bakış, yaratıcı becerilerle birleşerek özgün ya da sentez ürün çıkmasına fırsat vermektedir. Zihinsel bir süreç gerektiren sanat ürünün ortaya çıkması, soyut semboller üzerine düşünmeyi, anlamayı, problem çözmeyi gerektirmektedir (Genç, 2017: 651). Dolayısıyla yaratıcılık, beynin tümel anlamda çalışmasından ortaya çıkmaktadır (San, 2003: 126). Bunun için yeni ve farklı ifade biçimleri ortaya koyma yetenekleri ya da sanatsal alanlarda ileri düzeyde başarı için yaratıcılık gerekli olmaktadır (Wilson, 2009: 40). Öğrenci sanatta ne kadar yetenekli olursa olsun, daha önce yapılmış olanın ötesine geçmedikçe, yaratıcı olması mümkün değildir. Özel yetenekli öğrencilerde sanat için teknik ustalık gereklidir. Ancak özgün eser için bundan daha fazlasına sahip olmaları gerekmektedir (Winner, 1997: 25).

Üstün yetenekli öğrencilere yönelik müfredat, öğrencilerin mevcut bilgileri yeniden kavramsallaştırmalarına veya yeni bilgiler üretmelerine olanak sağlamak için üretken düşünme becerilerinin geliştirilmesine ve uygulanmasına izin vermelidir (Berger, 1991: 4). Bilgiden çok araştıran, sorgulayan bir eğitim vermek gerekmektedir. Bu konuda Sokrates ve Platon, insanın doğuştan bilgi sahibi olduğunu ve hakikati bulmaya istidatlı olduğunu söyleyerek, bireyi doğru düşündürecek ve gerçeğe yaklaştıracak sorular sorulması gerektiğini söylemektedir (Arvasi, 1998: 9).

Görsel sanatlarda özel yetenekli bireyler, fikirleri manipüle etme, bağlantısız kavramlar hakkında genellemeler yapma ve kışkırtıcı sorular sorma kabiliyetine sahiplerdir (Berger, 1991: 2). Özel yetenekli bu öğrenciler, sadece hızlı değil ayrıca niteliksel olarak farklı bir şekilde öğrenirler. Kendi his ve algı yönlerini önemsediklerinden, öğrenmek için eğitimciden asgari düzeyde yardım almaktadır. Açık talimatlara direnen bu bireyler, genellikle kendi alanları hakkında kendi başlarına keşifler yapmaya ve sorunları alışılmadık yollarla çözmeye yönelirler (Winner, 1997: 20). Öğrencilerin bu özelliklerinden dolayı eğitim süreçlerinde kavramsal ve görsel olarak manevra yapma seçeneklerine sahip olmaları için seçenekler sunulması gerekmektedir (Passow et al., 1991: 84). Bu konuda Sak, öğrencilere gözlem yapma, okuma, denemeler yapma, uzmanlarla görüşme gibi öğrenme yolları sunularak öğrencinin öğrenme için tercihini kullanması halinde öğrencinin öğrenmeyi daha fazla talep edeceğini ve severek araştırma yapacağını söylemektedir (2013: 85). Bunun için alan içinde kendi seçtiği konularda kendi kendine çalışma becerileri geliştirme, özgün düşünmeyi ortaya çıkaran ve yeni fikirlere yol açan yeni teknikler, malzemeler ve formlar kullanmaları sağlanmalıdır (Boland, 1986: 23). Böylece öğrenciler öğrenme sürecinde etkin oldukları, seçim ve kararlarını kendileri yaptıkları oranda güdülenmelerinde artma meydana gelecektir (Davasligil, 2004: 291). Seçim ve güdülenme sayesinde öğrencinin kendiliğinden seçtiği bir dalda tecrübe edinmesi, kendi iradesi ile ekol ve üslubunu tayin edebilmesi sağlanmaktadır (Arvasi, 1998: 186).

Görsel sanatlar alanında başarının ilk anahtarı gözlemdir. Çevresini algılayıp onu

biçimlendirmeye yönelmek için görme önemli olmaktadır (San, 2003: 25). Kant, görüden yoksun kavramlar boş, kavramlardan yoksun görülerin de kör olduğunu söylemektedir (Nazan İpşiroğlu ve Mazhar Ş. İpşiroğlu, 2010: 13). İyi gözlem sonrası özgün bir sanat için yapılacak olan çok yönlü araştırma ve yoğun bir uygulama sürecidir. Her alanda olduğu gibi görsel sanatlar alanında da başarı için sıkı çalışma gerekmektedir. Burada öğrencilerin gözlem ve kültürel bilinç sonrası pratik ve uygulama yapmaları önemlidir. Özel yetenekli öğrencilerin sanat eseri üretimi için yoğun bir uygulama içine girmesi gerektiği Clark ve Zimmerman tarafından da belirtilmektedir (2004: 13) Kendi kendine öğrenme özelliği sergileyen özel yetenekli öğrencilerin (Chan, 2006: 162) bu özellikleri göz önünde bulundurularak rahat bir ortamda denemeci ve araştırmacı bir anlayışla farklı materyal ve farklı tekniklerle çalışması önemli olmaktadır (Leon et al., 2010: 20). Bu konuda öğrencinin yeni teknik ve materyal kullanarak sanatta yeni formlar üretmesinin cesaretlendirilmesi sanat eğitiminin en önemli görevidir (Boland, 1986: 23). Keşfedici olan böyle bir öğrenme ortamı, öğrencinin katılımını ve konuya daha fazla dikkatini vermesini gerektirdiğinden eğitimin verimini artırmaktadır (Davasligil, 2004: 291). Uygun bir çalışma ortamında sanatçı adayı, sanatta yenilik için kendini adeta adamaktadır (Clark and Zimmerman, 2004: 1). Öğrenciler, araştırmaya, bulmaya, kullanmaya ve üretmeye, dayanan faaliyetleri tercih edeceklerdir. Öğrenmeyi ve düşünmeyi seven öğrenciler için çalışma, oyun havasında olacaktır (A. Arık, 1990: 8). Böylece özel yetenekli bireylerin özelliği olan yeni şekil, anlatım ve anlamlar keşfetme yönü desteklenmiş olacaktır (Genç, 2020: 153).

Uygun çalışma ortamında öğrenciler, araştırmaya, bulmaya, kullanmaya ve üretmeye, dayanan faaliyetleri tercih edeceklerdir. Öğrencinin bilgiye ulaşma yolunu keşfetmesi ve bilgiye ulaşması öğrencinin gözünde çok değerli olmaktadır (Sak, 2013: 83). Yeni yorum yapma, farklı tekniklerle çalışma, materyaller ile deney yapma, esneklik ve akıcılık gibi özellikleri olan yaratıcılık, zaman aldığı için öğrenciye yetecek derecede zaman sağlanması gerekmektedir (A. Arık, 1990: 92). Burada öğrencinin eğitimine engel olan sebeplerin bertaraf edilerek öğrencinin kendini öğrenmeye vermesinin ve öğrenmeyi sevmesinin yolunun açılması önem arz etmektedir.

Eğitim gönülden yapılacak en önemli işlerden biridir. Eğitim için öncelikle uygun öğrenci seçimi önem kazanmaktadır. Oyun içinde bireyler farkında olmadan yeteneklerini sergilediklerinden Platon, öğrencilerin yaradılıştan neye elverişli olduklarını anlamak için eğitimin bir oyun havasında olması gerektiğini belirtmektedir (Ünder, 1993: 193). Yüksek derecede bağımsız faaliyetler gösteren görsel sanatlar özel yetenekli bireylerin yeteneklerinin farkına varmaları ve yeteneklerini kullanmaları gerekmektedir (Boland, 1986: 23). Burada öğrencinin yeteneklerinin farkına kendiliğinden varmaları ve sabırla kendilerini yetiştirmeleri önemlidir (A. Arık, 1990: 1). Bu durumda eğitim müfredatı, özel yetenekli öğrencilerin öğrenmeyi kendi kendine başlatmasını ve yönlendirmesini, kaynaklara ulaşmasını ve kullanmasını teşvik etmelidir (Berger, 1991: 4).

Başarı için sıkı ve uzun süreli çalışma durumunda olan öğrenciler, bilim insanlarının ve sanatçıların ilgi duyduğu konulara ve sorunlara yönelmeyi tercih ederler (Sak, 2013: 79). Bunun için öğrencinin kendi seçtiği konuları çalışmasını sağlamak, bağımsız veya kendi kendine çalışma becerileri geliştirmesi sağlanmalıdır (Boland, 1986: 23). Uzun süreli ve yoğun eğitim hizmetleri almadan yeteneklerini geliştirmeleri mümkün değildir. Özel yetenekli öğrencilerin özelliklerinin daha iyi gelişmesi için motivasyon ve sıkı çalışmanın mutlaka gerekli olduğu belirtilmektedir (Chan, 2006: 161). Edison'un belirttiği gibi bilimde başarı, yoğun çalışmaların sonucudur (A. Arık, 1990: 40).

Sanat için kültürel birikim ve insanda oluşan tecrübeler değerli olmaktadır. Buluş ve büyük değişimlerin uzun zaman ve yoğun çalışmalar gerektirdiğini belirten Sak, yeni buluş ve büyük değişimleri ne zaman yaşacağı belli olmayan, yağmur damlalarının birikmesine benzetmektedir (2013: 41). Yaratıcılık, deneyim ve bilgiler arasında yeni ilişkiler kurarak sorunlara yeni çözümler geliştirmedir (San, 2003: 21). Dolayısıyla özel yetenekli öğrenciler de özgün ya da sentez ürün için önce alana hâkim

olacak bir tecrübeye ihtiyaç duymaktadır (Winner, 1997: 20). Öğrenciler tecrübeyi geçmişten faydalanarak elde edebilmektedir. Anadolu'da meydana gelmiş sanatların çok eski ve çok çeşitli kültür ve sanat mirası ile tanışıp yeni bir sentez sonucu oluştuğu, bir birikim ve tecrübe işi olduğu görülmektedir (R. Arık, 1986: 374).

Görsel sanatlar özel yetenekli öğrenci eğitim programının amaçlarından biri de öğrencilerde sorumluluk duygusu geliştirmedir. Öğretmen, öğrenciye maharetlerin kazandırılmasını, sorumluluğun kavratılmasını ve özlü ideallerin verilmesini amaç edinmelidir (Sönmez vd., 2006: 254). Dolayısıyla üstün zekâlı öğrencilere akademik ya da sosyal sorumluluklar verilerek özdenetim becerilerinin gelişimi, bağımsız davranma ve eğitim gidişatının aktif üyesi olma gibi becerilerin sağlanabileceği bir öğrenme ortamının oluşturulması gerekmektedir (Sak, 2013: 92-93). Piaget'nin belirttiği gibi, eğitimin amacı öğrencinin icat, keşif ve yeni şeyler yapabilme kapasitesine sahip olması için fırsatlar oluşturmaktır (A. Arık, 1990: 68). Bu durumda eğitim, gerçek hayat problemlerine çözüm bulacak nitelikte özgün olmalı (Leon et al., 2010: 18) ve öğrencilerin deneme, araştırma ve girişimci olmalarını sağlayacak nitelikte olmalıdır (Sönmez vd., 2006: 275).

Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin, bağımsız çalışmaya düşkünlükleri göz önünde bulundurularak bireysel çalışma yapılması, dayanışma özellikleri göz önüne alınarak grup çalışmaları yönünden de deneyimlenmesi uygun olacaktır. Sosyal beceriler yönünden iyi olan öğrenciler, grup çalışmalarını tercih ederlerken içe dönük kişilik gösteren öğrencilerin de çoğunlukla bireysel çalışmayı tercih ettikleri görülmektedir (Sak, 2013: 95). Grup çalışmasında akran dayanışması sağlanmakta ayrıca öğrencilerin akranları tarafından sorgulanması ve birbirlerinden öğrenmesi sağlanmaktadır (Boland, 1986: 23). Öğrencilerin birbirlerinin güçlü ve zayıf yönlerinden faydalanabilmeleri ve öğrenciler arasında iyi bir iletişim kurabilmenin uygun yollarından biri olmaktadır (Sak, 2013: 95). Grup çalışması sayesinde birbirinin çalışmasına ve fikirlerine saygılı olma yetkinliği oluşmuş olan öğrencilerin yarışma duyguları, dayanışma ile birlikte gerçekleşeceğinden öğrenciler, daha kabiliyetli olanlardan faydalanabilmektedir (Chan, 2006: 281).

SANAT ÜRÜNLERİ

Sanat eğitimi, sanat alanıyla ilgili kavram ve bilgilerin edinilmesiyle başlamaktadır. Kültürel bilinçlenme, keşifsel deneyimler kazanma, giderek zorlaşan görevlerde öğrenci, niteliksel olarak kendi çalışmalarında ilerler ve kişisel bir tarz göstererek gelişimin doruğuna ulaşmaktadır (Clark and Zimmerman, 2004: 109).

Güzel sanatlar alanı, orijinallığe ve üslûba büyük önem vermektedir. Taklit ürünleri çirkin bulduğundan sanatkârın kendine has üslubunu oluşturup koruması gereklidir (Arvasi, 1998: 103). Taklit ürünler, estetik önemi olmayan bir el ustalığı olarak tanımlanmaktadır (Worringer, 2017: 22). Eğitimde öğrencilerin yaratıcı gücünün uyandırılması ve hazır biçimleri taklit etmelerinin engellenmesi gerekmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin özgünlük ve kendine özgü tasvirler oluşturma özelliği (Boland, 1986: 22) bulunduğundan bu özelliklerini kuvvetlendirecek biçim kaynakları sunmak gerekmektedir. Sanatçının kendisine özgü bir yol ortaya koyabilmesi için öğrencinin bağlı olduğu kültürün estetik dilini kavraması için iyi eğitim gereklidir. Doğu'yu ve Batı'yı geçmişi ve bugünü bilen sanatkârın içinden geldiğimiz dünyanın estetiğinde yeniliğe gidecek sanat çalışmaları yapması sağlanabilecektir (Ayvazoğlu, 2021: 22). Öğrenciler gözlem, muhakeme ve deney ile elde edecekleri biçimleri kullanarak kendine has üslubunu oluşturmanın yolunu açacaktır (Genç, 2020: 157). Türk sanatının kökenine bakıldığında görsel biçim dilinin sadelik aranmaktadır. Karışıklık, belirsizlik ve görüntülerin keyfiliği bir huzursuzluk verdiğinden sanatçının değişmez olanı yakalamak istediğini belirten Wilhelm Worringer, fazlalık ve ayrıntıdan arınan sanatın yüzeyselleşmeye başlamasını sanatın gereği olarak görmektedir (2017: 26).

Görsel sanatlarda özel yetenekli öğrencilerin özelliklerinden biri de yüksek düzeyde soyut düşünceye sahip olmaları (Boland, 1986: 19) olduğu için öğrencilerin bu yönlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Soyutlama sadece geleneksel sanatlarda değil çağdaş Batı sanatında da görülmektedir. 20. yüzyılda Vassily Kandinsky, Paul Klee ve Piet Mondrian gibi sanatçıların görüntü dünyasından uzaklaşma, objelerin gerçek özelliğine yönelme, eserlerine gizemli anlamlar yükleme ve öze dönme gibi amaçları vardır (Pekpelvan, 2009: 73). Klee'nin "Sanat görüneni vermiyor. Bir düşünmeyi görselleştiriyor onun işlevi görünmeyeni görünür kılmaktır" (Nazan İpşiroğlu ve Mazhar Ş. İpşiroğlu, 2011: 16-66) sözü, sanatta soyutun önemini ortaya koymaktadır.

Öğrenci kendi kültürünün ve yabancı kültürlerin biçim dilinin farkında olmalı ve bunları bilinçli kullanma yolunu bulmalıdır. Sanat alanında oluşan biçimler, mekân üzerinde belirtilmektedir. Mekân, sanatçının anlamlı bakış açısını sunmakta ve etkilendiği kültür hakkında bilgi vermektedir. Genel olarak bakıldığında mekân, dikey mekân ve yatay mekân şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dikey mekânda biçimler dikey düzleme yerleştirilmekte, yer çekimi ve uzay dikkate alınmamaktadır. Biçimleri iki boyutlu yüzeyin olanakları içinde betimleyici ve şematik bir yapıdadır. Yatay mekânda ise biçimler yer düzlemi üzerinde yan yana üst üste arka arkaya sıralanmakta ve yer çekimini esas almakta, zaman süreç olarak ifade edilmektedir (Konak, 2017: 44). Bu mekân, tek bakış açısına sahip olmakta, tek zaman ise mevcut anı sunmaktadır. Dikey mekân, izleyiciye çoklu boyut olanağı sunmaktadır. Çoklu boyut, zamana da yansımakta ve zaman mevcudun ötesine geçerek çoğalmaktadır (Özgül, 2012: 184). Tek bakış açısı yerine resimlerde çoklu bakış açıları ile ifade özel yetenekli öğrencilerin özelliklerindedir (Chan, 2006: 163). Dikey mekân, mânasâl zenginlikler ve çok anlamlılık sunmaktadır. Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin resim özelliklerinden biri de ifade yüklü olmasıdır (Boland, 1986: 20). Öğrencilerin bu sanatsal özelliklerine bakıldığında dikey mekân, sanatsal ifade için en uygun mekânı sunmaktadır.

Sanat üretimi, sancılı geçen ve kimi zaman da hayal kırıklığı oluşturan bir süreçtir. Bu süreçte öğrencilerin desteklenmesi önemli olmaktadır. Yaratıcı süreç, belirsizliklerle dolu olduğundan özel yetenekli birey riskleri göze almaktadır (A. Arık, 1990: 11). Sanat yapımında kişi belirsizliklere karşı hazır ve toleranslı olmalı, beklenen ve doğal olan hayal kırıklığına karşı öğrenci yüreklendirilmeli ve desteklenmelidir (Cukierkorn, 2006: 180). Sanat yapım sürecinde, hata yapmanın normal olduğu ve denemelerin hataları beraberinde getirdiği vurgulanarak öğrenciye hata yapma esnekliği verilmelidir (Leon et al., 2010: 20). Sanat ürünü beklenen başarıyı vermese dahi eğitimin süreci önemsenmelidir. Yapılan çalışmalarının güçlü ve zayıf yönlerinin analizi yapılarak öğrencinin öz değerlendirme yapması sağlanmalıdır. Öğrencinin sanatında kendi anlayış ve yeteneğini kullanması, kendi yaptığı çalışmalar ile başkalarının yaptıkları sanat çalışmaları arasındaki benzerlik ve farklılıkları takdir etmesi önemlidir (Boland, 1986: 23).

ÖĞRENCİNİN YETİŞTİĞİ ORTAM (ÇEVRE)

Eğitim sadece okulda verilebilecek dar kapsamlı bir alan olmadığından okul ile birlikte çevre de eğitime katılmaktadır. Desteğe fazla gereksinim duymadan kendi kendine öğrenen özel yetenekli bireylerin yetenek ve yaratıcılığını destekleyen ortamların tercih edilmesi gerektiğini belirten Clark and Zimmerman, okul dışındaki çalışma alanı ve çevreye de dikkat çekmektedir (2004: 14-17). Aile ve çevre okul kadar, kimi zaman okuldan fazla sanat gelişiminde rol oynamaktadır. Bu konuda Boland, öğrenmenin okul ortamıyla sınırlandırılmaması gerektiğini söylemektedir (1986: 23). Akademik yeteneklerin geliştirilmesinden farklı olarak, sanatsal yetenekli öğrencilerin genellikle okul dışında en yaratıcı çalışmalarını yaptıkları belirtilmektedir (Chan, 2006: 165). Okullarda yaratıcılığı öldüren zaman baskısından uzak durulmalı, rahat bir çalışma alanı oluşturulmalıdır. Sanatçı adayları için öğrenme deneyimleri sınıfın duvarlarının ötesinde etkinlikler ve bölgesel kaynaklardır. Öğrenciler, kendileri gibi

olanlarla bir araya getirilmeli (Boland, 1986: 23) ve sanat dünyasına katılımları sağlanabilmelidir. Öğrencilerin yetişkin sanatçılarla iletişim içinde bulunmaları, mümkünse sanatçıların öğrencilerle sanat hakkında konuşması, sanatçıların öğrencileri sanat aktivitelerine dâhil etmesi ve sanat konusunda öğrencilere rehberlik edilmesi sanat eğitimi açısından çok önemlidir (Cukierkorn, 2007: 3).

Müfredat, çalışma ortamı ve çevre ne kadar iyi duruma getirilse getirilsin eğitimde en büyük rol öğretmenlerin olmaktadır. Bu açıdan öğretmenin eğitim formasyonu çok önemlidir. Öğretmenin başlıca görevi koordinatörlük, rehberlik ve danışmanlıktır (Clark and Zimmerman, 2004: 101). Özel yetenekli öğrencilerin yüksek hedefler koyma, hedeflere ulaşma için planlar tasarlama, eğitim sürecinde meydana gelebilecek hayal kırıklıklarına tahammül etme ve her başarıdan sonra öğrencilerin yeni ufuklar görmelerine yardımcı olabilecek öğretmenlere ihtiyaçları vardır (Jones et al., 2016: 13). Öğretmen öğrenciye eleştiri ile değil rehberlik ile yaklaşmalı, yargılayıcı olmamalıdır. Şefkatli, karşılık beklemeden, her öğrenciye kendi kabiliyeti nispetinde hitap etmelidir (Özbal ve Aydoğan, 2017: 257-258).

Öğrencinin tabii ilgileri esas alınmalı, öğrenciler kendilerini rahat hissedebilmeli, araştırma, deney metotları öğretim yöntemleri olarak benimsenmeli, müdahaleci olunmamalıdır (Sönmez vd., 2006: 271). Çok katı veya fazla otorite, yaratıcılık üzerine olumsuz etkiler oluşturabilmektedir (A. Arık, 1990: 91). Çoğu öğretim metodu kesin geçerliliği olmadığı için öğretmenin bazı kuralların kölesi olmaması gerekmektedir. Yeni öğretim yollarının keşfini engelleyen bu durum, öğretmenin yaratıcılığını sekteye uğratmaktadır (Sönmez vd., 2006: 254).

TARTIŞMA

Görsel sanatlarda özel yetenekli öğrencilerin akranlarına göre daha hızlı öğrenmeleri, farklılaştırılmış bir eğitim müfredatı gerektirmektedir. Bu öğrencilerin düşünce sistemleri, olay ve durumlar arasında olağan dışı bağlantılar kurabilecek kapasiteye sahip olduğundan eğitimde farklı disiplinlerin bağlantısına imkân vermesi için disiplinlerarası olması gerekmektedir. Bir disiplinin diğer disiplinlerden bağımsız olamayacağı düşüncesinden hareketle ortaya konan bu öğretim yöntemi için Ahmet Şinasi İşler, öğrencilerin bağımsız düşünmelerine ve öğrenme kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olduğunu, bu eğitim yönteminin uygulandığı okullarda öğrencilerin daha aktif katılımcılar haline geldiğini söylemektedir (2004: 52).

Sanat çok geniş kapsamlı düşüncelerin görselleştirilmesi olduğundan farklı disiplinlerle ilişkili bir alandır. Bunun için görsel sanatlar özel yetenek eğitiminin disiplinlerarası olması yanında çok alanlı sanat eğitimi (görsel sanat iç disiplinleri) şeklinde de olması gerekmektedir. Sanat eğitim programının sanat tarihi, sanat eleştirisi, sanat üretimi ve estetiğin birbiriyle ilişkilendirilmesinden oluşması gerekmektedir. Bunun için öğrencilere sanatı bütünleştiren farklılaştırılmış programlar sunulmaktadır (Clark and Zimmerman, 2004: 17).

Kendi kültürü yanında farklı kültürlerin geçmişte ve günümüzde yapılan sanat eserlerindeki deneyimlerden faydalanarak özgün ya da sentez sanat ortaya koyabilmek için sanatın tarihini bilmek, sanata eleştirel gözle bakmak önemli olmaktadır. Boland, öğrencinin kendi çalışmaları ile başkalarının yaptıkları sanat çalışmaları arasındaki benzerlik ve farklılıkları takdir etmesinin cesaretlendirilmesi gerektiğini söylemektedir (1986: 23). Günümüzde görsel sanatlar eğitiminde öğrencinin sanatın kültür ve tarihi çevreyle olan ilişkisinin farkına varabilecek becerilere sahip olmasının önemli olduğu ifade edilmektedir (Kırıçoğlu, 2002: 2). Görsel sanatlar özel yetenek eğitiminde sanatın iç disiplinleri sayesinde (çok alanlı sanat eğitimi) öğrencinin ait olduğu kültür ve medeniyetinin sanat ürünleri ile dünya kültür ve medeniyetinin sanat verilerini değerlendirerek oluşturacağı sanat ürünlerinde kaynak olarak kullanması gerekmektedir. Türk kültürünün geçmişteki estetik ifade biçimine bakıldığında bir yaşayış ve düşüncenin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Karışıklık ve belirsizlik karşısında

değişmez olanı yakalama ve ölümsüz olan biçimlere yönelme isteği, gerçek güzelliği öz yapıda aramaya yöneltmiştir. Biçimsel öz için sanatta stilizasyon, soyutlama ve şemalaştırma görülmektedir. Bu biçim dili sadece geleneksel sanatlarda değil aynı zamanda 21. yüzyıl sanat dilinde de kullanılmaktadır. Öğrencilerin bu sanat dilleri konusunda bilinçlenmesi özgün ya da sentez ürünler üretimine kapı açacaktır.

Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin eğitimlerinde program içeriğinin karmaşık ve zorlaştırılmış olması gerekmektedir. Bu durum öğrencilerin daha kaliteli öğrenmelerini, kendi kapasitelerini zorlamalarını sağlayacağından önem arz etmektedir. İlgileri geniş kapsamlı olduğundan eğitimde veri düzeyinde az bilgiye, soyut kavram ve genellemelere daha çok yer verilmesi uygun olmaktadır. Problem ve temaların daha karmaşık olması yanında temaların daha ayrıntılı ve derinlemesine verilmesi gerekmektedir (Berger, 1991: 2-4).

Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin eğitim müfredatında üst düzey düşünme becerilerinin kullanılması gerekmektedir. Sanat oluşum sürecinde geçmişte yapılmış olan sanat örneklerinin eleştirel bir gözle incelenmesi, eserlerin analiz edilmesi, yaratıcı düşünme sergilenerek orijinal eser ortaya konması, geçmiş sanat verilerinden sentez ürün ortaya çıkarılması, yaptığı sanatın iyi ve eksik yanlarını ortaya koyan bir değerlendirmenin yapılması üst düzey düşünme becerilerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla sanat eğitim sürecinde kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirmenin yapılması önemli olmaktadır (Sönmez vd., 2006: 130).

Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin müfredat uygulama süreci için uygun ortam gereklidir. Uygun çalışma ortamında sanat üretiminde yeni teknik ve materyal kullanması sağlanarak yeni formlar üretmesi cesaretlendirilmelidir (Boland, 1986: 23). Uygun çalışma ortamında gözlem, öğrenme tercihleri, bireysel ve grup çalışması ve biyografilerden faydalanılabilecektir. Öğrenci çevresini algılayıp onu biçimlendirmeye yönelmek için görme, araştırma, bulmaya dayanan faaliyetleri tercih edebilecektir. Gözlem, araştırma, denemeler yapma, uzmanlarla görüşme gibi öğrenme yolları öğrenci tercihinin göre değişebilmektedir. Öğrencilerin bağımsız çalışmaları için bireysel çalışmalar sağlanırken dayanışma özelliklerini desteklemek için ise grup çalışmalarının yapılması uygun olacaktır. Ayrıca müfredat içeriğinde öğrencilerin sanatçı, eleştirmen ya da küratör gibi seçkin kişilerle görüşmeler yapmaları sağlanarak öğrencilerin sanat ortamına girmeleri desteklenebilmektedir.

Sanat alanı orijinalliğe ve üslûba önem verdiği için özel yetenekli öğrencilerden özgün ya da sentez niteliğinde sanat beklenmektedir. Taklit ya da kopya ürünler, estetik önemi olmayan bir el ustalığı olduğundan bireyin hazır biçimleri taklit etmelerinin engellenmesi ve yaratıcı gücünün uyandırılması gerekmektedir. Sanatı oluşturan biçimler, mekân üzerinde gösterilmektedir. Genel olarak bakıldığında mekân, dikey mekân ve yatay mekân şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dikey mekânda biçimler dikey düzleme yerleştirilmekte, yer çekimi ve uzay dikkate alınmadığından biçimler iki boyutlu yüzey olanakları içinde şematik bir yapıdadır. Yatay mekânda ise biçimler, birbirini örtecek şekilde arka arkaya yan yana yer düzlemi üzerinde sıralanmaktadır. Yatay mekân, tek bakış açısı ve tek zaman sunmaktadır. Dikey mekân, resme çoklu bakış ve çoklu zaman sunmaktadır. Bu mekân, mânasâl zenginlik ve çok anlamlılık sunmaktadır. Görsel sanatlar özel yetenekli öğrenciler resimlerinde tek bakış açısı yerine çoklu bakış göstermekte ve resimleri ifade yüklü olmaktadır. Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin sanatsal özellikleri göz önüne alındığında dikey mekân, sanatsal ifadeler için uygun imkânlar sunmaktadır.

Sanat üretimi, sancılı geçen ve kimi zaman da hayal kırıklığı oluşturan bir süreçtir. Sanat yapımında beklenen ve doğal olan hayal kırıklığına karşı öğrenci yüreklendirilmeli ve öğrenciye hata yapma esnekliği verilmelidir (Leon et al., 2010: 20). Sanat yeteneğinin gelişimi için alıştırma ve uygulama sürecinde beklenmeyen durumlara karşı öğrenci desteklenmelidir (Cukierkorn, 2006: 180). Sanat eğitiminin okul ile sınırlandırılmaması gerekmektedir. Eğitim sadece okulda verilebilecek dar

kapsamlı bir alan olmadığından okul ile birlikte çevreden de azami derecede faydalanılmalıdır.

SONUÇ

Görsel sanatlarda özel yetenekli öğrenciler, karmaşık fikirleri akranlarına göre daha hızlı ve derinlemesine öğrenirler. Öğrencilerin bu özellikleri göz önüne alındığında görsel sanatlar eğitimi farkı bir müfredat gerektirmektedir. Müfredat, öğrencilerin yetenek, sosyal ve bilişsel becerilerini geliştirmesi gerekmektedir.

Görsel sanatlar özel yetenekli öğrenciler, farklı düşünce, olay, durum ya da bilgiler arasında olağan dışı bağlantılar kurabilecek kapasiteye sahiplerdir. Eğitimde farklı disiplinler arasında bağlantıya imkân vermesi için sanat eğitimi müfredatının disiplinlerarası olması gerekmektedir. Sanat eğitimi, sanatla ilgili kavram ve bilgilerin edinilmesi, kültürel bilinçlenme, keşifsel deneyim, öğrenme deneyimleri ve kişisel bir tarz için sanatın iç disiplinleriyle bağlantı kurulması gerekmektedir. Bunun için görsel sanatlar özel yetenek eğitiminin disiplinlerarası olması yanında çok alanlı sanat eğitimi (görsel sanat iç disiplinleri) olması da gerekmektedir. Bunun için üstün yetenek eğitim programının sanat tarihi, sanat eleştirisi, sanat üretimi ve estetikten oluşması gerekmektedir. Öğrenci, görsel sanat iç disiplinleri sayesinde geçmişte yapılan sanat eserlerindeki deneyimlerden faydalanmaktadır. Görsel sanatlar eğitiminde öğrenci bulunduğu toplumun kültür ve sanatını merkez kabul ederek dünyadaki kültürleri ve sanatları inceleyebilmekte, geçmişte edinilmiş tecrübeden faydalanmak özgün ya da sentez eserler vermesi sağlanmaktadır.

Özel yetenekli öğrencilerin ilgileri geniş kapsamlı olduğundan eğitimde veri düzeyinde az bilgiye, soyut kavram ve genellemelere daha çok yer verilmesi uygun olmaktadır. Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin eğitimlerinde program içeriğinin karmaşık ve zorlaştırılmış olması, öğrencilerin kendi kapasitelerini zorlamalarını sağlayacağından önem arz etmektedir. Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin müfredat içeriğinde biyografiler önem taşımaktadır. Sanat alanında sanatçı, sanat eleştirmeni ya da sergi organizatörü gibi seçkin kişilerle görüşmeler yapma ve çalışmalarını gözlemleme, öğrencileri sanat ortamına sokacaktır. Ayrıca sanat alanında önemli kişilerin özel yetenekli öğrencilere koçluk ya da danışmanlık yapmaları, kişisel gelişim açısından çok önemlidir.

Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin müfredat uygulama süreci için oluşturulan uygun ortam, bireyi sanat eserleri üretmesine teşvik ederek yeni öğrenme deneyimleri elde etmelerini sağlamaktadır. Görsel sanatlar eğitiminde ortaya konan sanat yanında sanatı ortaya çıkaran ve sanat problemlerine çözümler üreten eğitim süreci de önemli olmaktadır. Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin müfredatı; yapılmış sanat örneklerini eleştirel bir gözle incelemeyi, yaratıcı düşünme sergileyerek yeni eser ortaya koymayı ya da geçmiş sanat verilerinden sentez ürün ortaya çıkarmayı, yaptığı sanatın iyi ve eksik yanlarını ortaya koyan bir değerlendirme yapmayı gerektirdiğinden üst düzey düşünme becerilerinin kullanılmasını sağlamaktadır.

Öğrencinin eğitime katılması, öğrencinin gelişmesine engel olan sebeplerin ortadan kaldırılması, öğrencinin kendi kendine öğrenmesi ve öğrenmeyi sevmesi müfredat için önemlidir. Gözlem, araştırma, denemeler yapma, uzmanlarla görüşme öğrencilerin öğrenme tercihinine göre değişebilmektedir. Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin, bağımsız çalışmaya düşkünlükleri göz önünde bulundurularak bireysel çalışma, dayanışma özellikleri göz önüne alınarak grup çalışmaları yönünden de deneyimlenmesi uygun olmaktadır.

Sanat alanı orijinalliğe ve üslûba önem verdiği için yetenekli öğrencilerden beklenen taklit ürünler yerine yeni biçimler, özgün ya da sentez niteliğinde sanat beklenmektedir. Taklit ürünler, estetik önemi olmayan bir el ustalığı olduğundan öğrencilerin hazır biçimleri taklit etmelerinin engellenmesi ve yaratıcı gücün uyandırılması gerekmektedir.

Sanat alanında oluşan biçimler, mekân üzerinde belirtilmektedir. Mekân sanatçının kendi

açısından anlamlı olan bir bakış ya da bakışlar oluşturmaktadır. Genel olarak bakıldığında mekân, dikey mekân ve yatay mekân şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dikey mekânda biçimler dikey düzleme yerleştirilmekte, yer çekimi ve uzay dikkate alınmamaktadır. Biçimler iki boyutlu yüzeyin olanakları içinde betimleyici ve şematik bir yapıdadır. Yatay mekânda ise biçimler yer düzlemi üzerinde yan yana arka arkaya sıralanmakta, gerçeklik görüntüden ibaret olmaktadır. Bu yatay mekân tek bakış açısına sahip olmakta, tek zaman ise mevcut anı sunmaktadır. Dikey mekân, resme çoklu bakış ve çoklu boyut olanağı vermektedir. Çoklu boyut zamana da yansımakta ve zaman anlık olanın ötesine geçerek çoğalmaktadır. Özel yetenekli öğrencilerin özelliklerinden biri de tek bir bakış açısı yerine resimlerinde çoklu bakış açıları göstermeleridir. Dikey mekân, mânasâl zenginlikler yanında çok anlamlılık da sunmaktadır. Görsel sanatlar özel yetenekli öğrencilerin resim özelliklerinden biri de ifade yüklü olmasıdır. Öğrencilerin sanatsal özellikleri göz önüne alındığında dikey mekân, sanatsal ifade için uygun bir mekân sunmaktadır.

Sanat üretimi, sancılı geçen ve kimi zaman da hayal kırıklığı oluşturan bir süreçtir. Sanat yapımında beklenen ve doğal olan hayal kırıklığına karşı öğrencinin yüreklendirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Yapılan çalışmalarının güçlü ve zayıf yönlerinin analizi yapılarak öğrencinin öz değerlendirme yapması sağlanmalıdır.

Eğitim sadece okulda verilebilecek dar kapsamlı bir alan olmadığından aile ve çevre eğitimin bileşenlerinden olmaktadır. Dolayısıyla okul ile birlikte çevre ve aile eğitime katılmalı ve çevreden azami derecede faydalanılması sağlanmalıdır. Öğrencilerin yetişkin sanatçılarla iletişim içinde bulunmaları ve sanat konusunda sanatçıların öğrencilere rehberlik etmesi ve öğrencinin sanat aktivitelerine dâhil olmaları önemli olmaktadır.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayımlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-

Double-Blind Peer Review:

External-independent

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

KAYNAKÇA

- Arık, A. (1990). *Yaratıcılık*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- Arık, R. (1986). Günümüz Türkiye'sinde Güzel Sanatlara Genel Bir Bakış. *Erdem*, 2(5), 373-404.
- Arvasi, S. A. (1998). *Diyalektiğimiz ve Estetiğimiz* (3. bs). İstanbul: Burak Yayınevi.
- Ayvazoğlu, B. (2021). *Aşk Estetiği* (6. bs). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Berger, S. L. (1991). Differentiating Curriculum for Gifted Students. *Eric Digest*, 1, 1-7.
- Boland, D. (1986). Artistically Talented Students: A Call for Research. *Working Papers in Art Education*, 5(1), 16-25.
- Chan, D. W. (2006). Hong Kong Educational Research Association Students with Artistic Talent in Hong Kong: How Might They Be Identified? *Educational Research Journal*, 21(2), 159-173.
- Clark, G. (1991). *Examining Discipline-Based Art Education as a Curriculum Construct*. Indiana: Indiana University Press.
- Clark, G., and Zimmerman, E. (1992). *Issues and Practices Related to Identification of Gifted and Talented Students in the Visual Arts*. Indiana: University Press.
- Clark, G., and Zimmerman, E. (1998). Nurturing the Arts in Programs for Gifted and Talented Students. *The Phi Delta Kappan*, 79(10), 747-751.
- Clark, G., and Zimmerman, E. (2004). *Teaching Talented Art Students Principles and Practices*. Columbia: Teachers College Press.
- Cukierkorn, J. (2006). Teaching Talented Art Students: Principles and Practices. *Roeper Review*, 28(3), 180-181.
- Cukierkorn, J. (2007). Supporting Talent In The Visual Arts. *Friends for Gifted Education Newsletter*, 7(2), 1-4.
- Davasligil, Ü. (2004). Erken Çocuklukta Üstün Zekâlı Çocuklara Uygulanacak Farklılaştırılmış Eğitim Programı. *Kulaksızoğlu ve Bilgili (Ed.) Seçilmiş Makaleler Kitabı* (s. 289-300). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Doster, J. R. J. (2004). *Co-Study Art Educaion: A Study of Integrated Curriculum*. Florida: The State University School of Visual Arts and Dance.
- Enç, M. (2005). *Üstün Beyin Gücü Gelişim ve Eğitimleri*. Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Genç, M. A. (2014). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Görsel Sanatlar Eğitiminde Disiplinlerarası Öğretim Etkinliklerinin Değerlendirilmesi (Konya Bilsem Örneği). *Sanat Eğitimi Dergisi*, 2(1), 142-168.
- Genç, M. A. (2017). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Resim Uygulamalarında Zekâ. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 643-655.
- Genç, M. A. (2020). Sanat Yolculuğunda Üstün Yetenek Keşfi (Tanılanma) ve Eğitimi. *Yeni Türkiye*, 26(116), 146-161.
- İpşiroğlu, N., ve İpşiroğlu, M. Ş. (2010). *Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- İpşiroğlu, N., ve İpşiroğlu, M. Ş. (2011). *Sanatta Devrim*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- İşler, A. Ş. (2004). Sanat Eğitiminde Disiplinler Arası-Tematik Yaklaşım. *Milli Eğitim Dergisi*, 163, 43-53.
- Jones, S., Miller, J., Richburg, J., and Warren, S. (2016). *Gifted And Talented Teacher Guidebook*. United States of America: Heritage Elementary Press.
- Kırıçoğlu, O. T. (2002). *Sanatta Eğitim*. Ankara: Pegem Yayınları.

- Konak, R. (2017). Boş Özne Dolu Nesne. İstanbul: Lâkin Yayınları.
- Leon, J., Calvo, B., and Catherine, M. (2010). A Model Project for Identifying Rural Gifted and Talented Students in the Visual Arts. *Rural Special Education Quarterly*, 29(3), 16-22.
- Leppert, R. (2017). Sanatta Anlamın Görüntüsü. *Ayrıntı Yayınları*.
- Özbal, N., ve Aydoğan, İ. (2017). Eğitimde Estetiğin Gerekliliği ve Oluşumu Üzerine Bir İnceleme. 7(2), 249-260.
- Özgül, G. E. (2012). Farklı Bir Görme Biçimi Olarak Tasvir: Matrakçı Nasuh'un Topografik Tasvirleri. *Milli Folklor*, 24(96), 170-189.
- Passow, H., Carr, J., Strange, G., and Zurmuehlen, G. (1991). The Components of A Visual Arts Curriculum For Non-Art and Art Majors. *Roeper Review*, 13(2), 83-84.
- Pekpelvan, B. (2009). Türkiye'de Gelenekli ve Çağdaş Sanatta Anlatım Biçimi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 66-82.
- Sak, U. (2013). Üstün Yetenekliler Eğitim Programları. Ankara: Maya Akademi.
- San, İ. (2001). Sanatlar Eğitimi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 34(1), 23-34.
- San, İ. (2003). Sanat ve Eğitim. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Sönmez, V., Tozlu, N., Ömerostaoğlu, A., Sönmez, S., ve Duruhan, K. (2006). Felsefe ve Eğitim. Ankara: Hegem Yayınları.
- Uz, A., ve Uz, N. (2018). Eğitim ve Sanatta Yenilikçi Sıradışı Yönleriyle Joseph Beuys. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 48-58.
- Ülken, H. Z. (1956). Bedî Değerin İctimaî Rolü. *Ankara Üniversitesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, 1, 29-43.
- Ünder, H. (1993). Platon'un Devletinde Eğitim ve İnsan Doğası. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 26(1), 185-201.
- Wilson, H. E. (2009). How to Meet the Needs of Talented Artists in Elementary School. *Gifted Child Today*, 32(1), 36-41.
- Winner, E. (1997). Giftedness vs. Creativity in the Visual Arts. *Gifted and Talented International*, 12(1), 18-26. <https://doi.org/10.1080/15332276.1997.11672861>
- Worringer, W. (2017). Soyutlama ve Özdeşleşim (Çev. İ. Tunalı). İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Knitted Women Outerwear Industry Design and Marketing Opinions*

Assoc. Prof. Dr. Vildan Bağcı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3336-3794>

Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Art and Design, Department of Textile Design, Ankara
– TURKEY

Article History

Submitted: 06.03.2022

Accepted: 20.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Knitting
Woman
Outerwear
Design
Marketing

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.57889>

Abstract

The knitting industry, in which there are many companies throughout Turkey, has an important share in employment and exports. Women's outerwear knitted products have gained an important place in this field. With the development of technology, companies that try to meet the demand with increasing production speed are developing design and marketing techniques.

The fact that companies produce quality products is an important factor in being preferred by customers, so the sectors' design, raw material selection and supply, production, marketing etc. of knitted products is an important factor. It is important that they work consciously in line with customer needs and satisfaction in their processes. Being more careful about quality is an important factor in ensuring the continuity of the companies that make marketing abroad. In this research, our aim is to determine the opinions of the business officials producing knitted women's outerwear in Ankara and Istanbul provinces regarding their demographic characteristics, corporate and personnel characteristics of the business, design and marketing understandings and practices. In the research conducted in Ankara and Istanbul provinces, the interview form developed by the researcher was applied to 32 officials. The findings were transferred to the SPSS 14.0 statistical program and presented in the form of tables with statistical evaluation.

As a result of the research, it is understood that enterprises prefer face-to-face communication in marketing their products at home and abroad. It is seen that the products are sold wholesale to the Marmara region at home and to Asian and European countries abroad.

Authorities stated that they could not get paid due to the long maturities in the marketing of their products, and they had a problem. It has been determined that fashion is the leader in color selection, where designers are influenced by customer demand and fashion factors in creating designs.

It is thought that the data obtained in this study will be a guide for those who want to study in this field.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Bağcı, V. (2022). Knitted Women Outerwear Industry Design and Marketing Opinions. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 139-148.

Örme Kadın Dış Giyim Sektörü Tasarım ve Pazarlama Görüşleri*

Doç. Dr. Vildan Bağcı

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Tekstil Tasarımı Bölümü, Ankara –
TÜRKİYE**Makale Geçmişi**

Geliş: 06.03.2022

Kabul: 20.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar KelimelerÖrme
Kadın
Dış Giyim
Tasarım
Pazarlama**Araştırma Makalesi**

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.57889>**Öz**

Türkiye genelinde birçok firmanın bulunduğu örme sektörü istihdam ve ihracatta önemli bir paya sahiptir. Kadın dış giyim örme ürünleri bu alanda önemli bir yer edinmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber, üretim hızı artarak gelen talebi karşılamaya çalışan firmalar, tasarım ve pazarlama tekniklerini geliştirmektedirler.

Firmaların müşteri tarafından tercih edilmesinde kaliteli ürünler üretmesi önemli bir etkidir, bu nedenle sektörlerin örme ürünlerin tasarım, hammadde seçim ve temini, üretim, pazarlama vb. süreçlerinde müşteri ihtiyaç ve memnuniyeti doğrultusunda bilinçli çalışma yapmaları önem arz etmektedir. Yurt dışı pazarlama yapan işletmelerin kalite konusunda daha dikkatli olmaları sürekliliği sağlamada önemli bir unsurdur.

Bu araştırmada amacımız, Ankara ve İstanbul illerinde örme bayan dış giyim üreten işletme yetkililerinin; demografik özellikleri, işletmenin kurum ve personel özellikleri, tasarım ve pazarlama anlayışları ve uygulamaları ile ilgili görüşlerini tespit etmektir. Ankara ve İstanbul illerinde yürütülen araştırmada 32 yetkiliye araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu uygulanmıştır. Bulgular SPSS 14.0 istatistik programına aktarılarak istatistiksel değerlendirilmesi ile tablolar halinde sunulmuştur. Araştırma sonucunda, işletmeler yurt içi ve yurt dışı ürünlerini pazarlamada yüz-yüze iletişimi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Ürünlerin yurt içinde Marmara bölgesine, yurt dışında ise Asya ve Avrupa ülkelerine toptan olarak pazarlandıkları görülmektedir. Yetkililer, ürünlerinin pazarlanmasında vadelerin uzun olması nedeniyle ödeme alamadıklarını ve bir sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Tasarımcıların tasarım oluşturmada müşteri talebi ve moda faktörlerinden etkilendiği renk seçiminde ise modanın öncülük ettiği belirlenmiştir.

Bu çalışmada elde edilen verilerin bu alanda çalışma yapmak isteyenlere rehber olması düşünülmektedir.

INTRODUCTION

The products produced in small, large, and medium-sized enterprises located throughout Turkey are divided into companies that produce women's, men's, baby and children's knitted clothing.

The fact that knitted products have such features as having a good texture, the heat they give, being tightfitting, being handy and aesthetic is a significant factor in the increase of market share of knitted outwear products. As a result, knitting sectors manufacture benefitting from the developing technology of current time to meet various demands depending on the comfort of the individual, its aesthetic value, current fashion, economic situation, and social status.

Knitting is "the process of bringing one or a group of yarn together with the help of knitter and supporting elements and obtaining a textile surface or texture by forming horizontal and vertical connections (Candan, 2000: 171). It is the process of knitting a continuous yarn in the lines of knots passed through each other (Anonymous, 1989)

Weft knitting is that the needles on the machine form a surface by connecting a single thread from the shuttle side by side and the loops on top of it It is divided into two groups: flat and round.

Knitted fabric that is produced easily and cheaply compared to woven ones is the fabric group exported the most. Having a great many firms throughout Turkey, knitting sector has a significant share at employment and export.

In 2019, our country exported 9.1 billion dollars of knitted products and 6.5 billion dollars of non-knitted products. T-shirts with 2.7 billion dollars, sweaters with 2 billion dollars, suits for women and girls with 1.2 billion dollars and socks with 1.1 billion dollars are the most prominent export items among knitted products (www.ticaret.gov.tr, 2020).

Since there has become an increasing awareness toward environment in the European Countries which are of a significant position at the export of Turkey, the production of harmless products in terms of environment and health. For this purpose, there are lots of ecological product labels that were developed in European Countries and approved domestically or in many other countries. The label developed in Germany in the field of textile is called "ecotex" (Özdoğan, Korkmaz and Seventekin, 2007: 148-152).

Marketing is making connection at markets and exchanging things to meet the needs and wants of people (Cemalçılar, 1983:513; Mucuk, 2000: 413). An act of promoting and selling products or services, including marketing, market research, and advertising (Yıldız, 2020, parag:1). Knowing and guessing what customers want is in short to understand them.

As for design, it is an expression made up of various components or features perceive by human senses such as decorations, lines, shapes, forms, colors, textures, materials, or aesthetics (Anonymous, 2009). It is the reproduction or rearrangement of the objects human being uses and the environment he uses with the aesthetic and technical values of the age in line with physical and spiritual needs (Ergür, 1997: 382-384).

It is necessary for the product planned to be produced that all the features the product should first be designed. Such factors as consumer desires, business policies, raw material, material, technological opportunities, facilities, and devices to be used at production, luxury features have all an effect on the designing stage (Ağaç and Çileroğlu, 2004: 256).

Proper color selection has a very important effect on the success of the designed products. National or international fashion fairs, color catalogues, fashion tendencies etc. tell the designer which color should be used in the season. Besides these factors, the designer prepares his own collection without ignoring the colors with which he could sell more depending on the taste and wishes of his own customers (Baçan, 2010: 102).

It is of importance that a designer has the characteristics of being able to think all-roundly, of

being an inquisitive person with a talent of seeing and learning basic principles of art and applying it.

2. MATERIAL AND METHOD

The research was carried out in enterprises operating in the field of women's outerwear of the knitted clothing sector in Ankara and Istanbul province. The research material consists of structured interview forms prepared by the researcher herself to be applied to authorized persons in knitting enterprises.

To obtain information about the demographic characteristics of authorized persons in their knitting enterprises, corporate and personnel characteristics of the enterprise, design, color, marketing understanding and practices, an interview form was prepared and applied to individuals using a mutual interview technique.

The interview forms were applied by the researcher to 32 authorized persons, 8 of them in the weft flat knitting enterprises in Ankara and 24 in the enterprises of Istanbul, by the researcher. Transferred to the SPSS 14.0 program, the data obtained by evaluating with appropriate statistical methods are presented in tables.

3. FINDINGS AND DISCUSSION

3.1. Demographic Characteristics of Industry Representatives

Information on gender, age, educational status, field of study and working time belonging to the demographic characteristics of business officials has been compiled. Enterprises, institutions and working properties are examined, the structure of firms, shift systems, number of employees, and works departments, the quantity and quality of employees' competencies, attitudes and behaviour, and in-service training has been assessed.

It has been found that all the authorities at the businesses were men and at the range of 36-40 young age. According to the World Health Organization (WHO) chronological classification: 0-18 years old: adolescent, 18-65 years old: young, 65-74 years old: young and old, 74-84 years old: elderly, 85 years and older: it is accepted that too old (Salık, 2017: parag:1).

In addition, the authorities that were graduates of high school did not received education in the field and that they started their business lives with the experience they had from their fathers or with a relation of master – apprentice system and from the person with whom they worked. They stated that they have more than 11 years of experience.

It has been determined that the limited liability company established with at least two real or legal person partnerships is preferred in the enterprise and a work plan is made with a double shift system between 08.00-16.00, 16.00- 24.00.

As for the department the workers worked at the businesses, the majority pointed out that they worked at knitting parts. The authorities indicated that they closed such departments as straight lockstitch, covering stitch, stop stitch, loop-button, decorating, overlock seam, linking etc. and they ordered such work at sub-production businesses, so reducing the costs of labor in that way. It is understood that the authorities have found it at an adequate level, since they do not have many expectations from their employees in terms of quantity and quality. It has been determined that the authorities expect their employees to like their job and be willing to work. As a conclusion, it is believed that a worker doing his job willingly would be more efficient and successful, and as this case had an impact on the business, this was the most wanted feature employers wanted to see on their employees.

It was found that authorities believed the budget allocated to Research and Development and Production and Development studies would be a burden for the business and that they were we're not

aware of such kind of studies would be an important step to the branding of the business, therefore they mostly give their staff in-service training in terms of machinery usage.

The trust in the brand products in the current time is getting more and more and these products are the mostly preferred ones. In parallel, it can be said that businesses can become the preferred position in the domestic and foreign markets by focusing on design primarily in the branding process.

3.2. Marketing, Design, Color Choices of Industry Representatives

Regarding the marketing status of businesses acting in the sector at ladies knitted outerwear, the data over communication at marketing, the method of marketing, the place marketed, problems faced at marketing, factors affecting design and color selection were evaluated and tabulated.

Table 1. Communication at product marketing

Options		Istanbul		Ankara		Total	
		n	%	n	%	n	%
Domestic	Communication at product marketing						
	Face to face	21	87.5	3	37.5	24	75.0
	Face to face + the Internet	2	8.3	2	25.0	4	12.5
	Face to Face + telephone	1	4.2	2	25.0	3	9.4
	Telephone+ catalogue	-	-	1	12.5	1	3.1
Total		24	100.0	8	100.0	32	100.0
Foreign	Face to face	12	50.0	1	12.5	13	40.6
	Face to face+ the Internet	4	16.7	-	-	4	12.5
	Face to face+ telephone	3	12.5	2	25.0	5	15.6
	Intermediary Firm	2	8.3	1	12.5	3	9.4
	No connection	3	12.5	4	50.0	7	21.9
Total		24	100.0	100.0	100.0	32	100.0

When Table 1 is examined, it is understood that authorized persons choose face-to-face communication with their customers in domestic and international marketing of their products, and they communicate by phone for repeated orders. It is believed that it was due to not causing to misunderstandings at orders.

Graph 2. Product Marketing Method

Options		Istanbul		Ankara		Total	
		n	%	n	%	n	%
	Marketing Method						
	Wholesale	16	66.7	4	50.0	20	62.5
	Wholesale+ order	4	16.6	2	25.0	6	18.8
	Order	2	8.3	1	12.5	3	9.4
	Wholesale+ order+ retail	1	4.2	1	12.5	2	6.2
	Retail	1	4.2	-	-	1	3.1
Total		24	100.0	100.0	100.0	32	100.0
Foreign	Wholesale	16	66.7	3	37.5	19	59.4
	Wholesale+ order	2	8.3	1	12.5	3	9.4
	Retail	2	8.3	-	-	2	6.2

	Order	1	4.2	-	-	1	3.1
	No marketing	3	12.5	4	50.0	7	21.9
Total		24	100.0	100.0	100.0	32	100.0

In Table 2, it is understood that the authorities wholesale their products in the country and abroad.

Table 3. The Place Marketed

Options		Cities		Istanbul		Ankara		Total	
		n	%	n	%	n	%	n	%
	The Place Marketed								
	Marmara	18	75.0	6	75.0	24	75.0		
	Central Anatolia	8	33.3	7	87.5	15	46.9		
	Mediterranean	6	25.0	5	62.5	11	34.4		
	Black Sea	5	20.8	5	62.5	10	31.2		
	Eastern Anatolia	5	20.8	4	50.0	9	28.1		
	Southeastern Anatolia	5	20.8	4	50.0	9	28.1		
	Aegean	4	50.0	4	50.0	8	25.0		
Foreign	Asia (Azerbaijan, Georgia, Chechnya, Kazakhstan, Ukraine, Russia, Jordan, Israel, Cyprus, Iran, Syria, Japan)	14	58.3	4	50.0	18	56.2		
	Europe (Romania, England, Germany, Denmark, Austria, Greece, Holland, Belgium, Spain, Croatia, Bulgaria, Italy, France, Poland, Hungary)	16	66.6	2	25.0	18	56.2		
	North America (ABD, Canada)	2	8.3	-	-	2	6.2		

n: 32

Istanbul n: 24 Ankara n: 8 Total

When Table 3 is examined, it is understood that Marmara is the place where the products are marketed, and Asia and Europe abroad. It has been stated that the high rate of domestic marketing to the Marmara region, the concentration of factories in that region and the presence of intermediary companies in Istanbul for domestic connections are important factors in foreign marketing, it can be said that it is mostly done to neighboring countries due to transportation costs.

Graph 4. The problems faced at marketing

Options		Cities		Istanbul		Ankara		Total	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Problems faced									
Not being able to have the payment because of long redemption dates		23	95.8	7	87.5	30	93.7		
Higher costs due to laboring		13	54.2	2	25.0	15	46.9		
Manufacturing of large firms in the Far East		13	54.2	2	25.0	15	46.9		
Market Competition		7	29.2	5	62.5	12	37.5		
Having more import		9	37.5	1	12.5	10	31.2		

Increase at the number of shopping centers and accepting certain firms there	7	29.2	2	25.0	9	28.1
Not being able to sell what is produced	-	-	3	37.5	3	9.3
The fact that price is high for customers	-	-	2	25.0	2	6.2
No problem	4	16.6	-	-	4	12.5

n:32

Istanbul n:24 Ankara n: 8 Total

When Table 4 is examined, it has been determined that the problems encountered by authorized persons in marketing their products are the inability to receive payment due to long maturities at the beginning. It was indicated that long redemption dates for the wholesale products (10-12 months) leads to cash trouble and in the case of exceeding this duration, production will be hard to sustain. It is thought that this situation affects the production speed and quality as it creates a cash shortage for businesses.

Table 5. Factors affecting design studies

Options	Istanbul		Ankara		Total	
	n	%	n	%	n	%
Factors affecting design studies						
Customer wish	20	83.3	8	100.0	28	87.5
Fashion	20	83.3	8	100.0	28	87.5
Catalogues	12	50.0	5	62.5	17	53.1
Designer's view	11	45.8	5	62.5	16	50.0
Various design studies	9	37.5	6	75.0	15	46.9
The views of marketing staff	12	50.0	3	37.5	15	46.9
Management wish	7	29.2	6	75.0	13	40.6
Samples in the firm's archive	7	29.2	5	62.5	12	37.5
Seasonal accessories	9	37.5	2	25.0	11	34.3
Fair participation	2	8.3	1	12.5	3	9.3

n:32

Istanbul n:24 Ankara n: 8 Total

As seen in Table 5, designers formed their designs by influencing from customer wish and fashion. The fact that the designer does not reflect his or her own feelings and ideas in the design fully has an impact on such a case. It is considered that authorities should give freedom to the designer to produce original designs and allow them to improve themselves so that it would be beneficial in terms of businesses.

Table 6. Factors affecting color selection in the model

Options	Istanbul		Ankara		Total	
	n	%	n	%	n	%
Factors affecting color selection in the model						
Fashion	17	70.8	8	100.0	25	78.1
Customer wish	18	75.0	6	75.0	24	75.0

Catalogues	10	41.6	6	75.0	16	50.0
Management wish	10	41.6	3	37.5	13	40.6
Various design studies	10	41.6	3	37.5	13	40.6
Designer's view	9	37.5	4	50.0	12	37.5
Samples in the firm's archive	9	37.5	2	25.0	11	34.3
The views of marketing staff	3	12.5	1	12.5	4	12.5
Fair	2	8.3	2	25.0	4	12.5

n:32

Istanbul n:24

Ankara n: 8

Total

When Table 6 is examined, it is seen that designers are mostly influenced by fashion in their color choices, and it is understood that this is shaped according to customer demand.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

"The process of bringing one or a group of yarn as woofs together with the help of knitter and supporting elements to make knots and obtaining a textile surface or texture by forming horizontal and vertical connections" is called knitting. Knitted outerwear comprises the most important product group within the textile and ready-made outerwear sector in Turkey.

Of the 32 enterprises participating in the study, 75% operate in Istanbul and 25% in Ankara. A great majority of the business included in the research was in Istanbul and the reason for that was the city has an intense population and that it has a high level of industrialization.

It was found that the officials in the knitting factories are men between the age range of 36-40 (middle age). It has been revealed that the employees did not receive education in their fields because they started their profession after finishing high school and equivalent school. Since they started their professional education at an early age, it was determined that they developed a master-apprentice relationship and worked on the profession for 11 years.

Since the businesses can be founded with two or more real or juridical persons at least, they expressed that they preferred limited company. It was found that the shiftwork system of the businesses was a double shiftwork, and it was between 08.00-16.00 and 16.00-24.00

It has been determined that the number of employees in the knitting department in the enterprises is high, the authorities do not have many expectations from their employees in terms of quantity and quality, but they expect their employees to love their jobs and be willing.

It is understood that the employee who does her job lovingly and willingly will be more productive and successful in her job, and this will have a positive effect on the job.

It is understood that the authorities believe that the budget allocated for Research-Development and Production-Development studies will be a financial burden for the enterprise and they are not aware that this investment will be an important step in the branding of the enterprise. For this reason, it has been determined that they mostly give in-service training to their employees on the use of machinery.

It was found that business authorities preferred a face-to-face communication in marketing their products both domestically and internationally in terms of reliability and in order not to cause misunderstanding, and that they marketed it in the Marmara region domestically and they marketed it as a wholesale in Asia and European countries. Authorities stated that they could not collect the payments due to the long maturities in marketing. It is thought that this situation affects the production speed and quality.

Nowadays, the concepts on which competition is based have changed. In addition to quantity

and cost, various types of production, design and speed have become important. It is seen that the designers are influenced by customer demand and fashion factors in design and color selection.

It is likely to say that lack of traditional motive knowledge for most designers would have a negative effect in forming original designs in the period of branding. It is thought that becoming a well-known person both domestically and internationally for designers would only be possible by adopting rich motive in their culture and improving their modern comments.

It can be thought that productivity should be increased for businesses to become competitive in the export of knitted clothing. Thus, an increase in quantity and speed can be achieved in the production process. With the cost increase provided by the workforce performance, the companies' transferring their resources to new production designs and technology by giving importance to quality and branding will ensure success.

Note: The study was derived from the doctoral thesis titled "Determination of the Technological Properties of Industrial Knitted Clothing Products" completed in 2010, and the present study was prepared based on the interview data.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

Ağaç, S. ve Çileroğlu, B. (2004). *Kalite Kontrol 1 Hazır Giyim Üretiminde Ana ve Yardımcı Malzeme Kontrolü.*

- Istanbul: Ya-Pa Publishing.
- Anonymous. (1989). *Örme, AnaBritannica Encyclopedia.*, 17. Istanbul: Ana Publishing.
- Anonymous. (2009). *Endüstriyel Tasarımlar Tescili Kullanıcı Rehberi ve Başvuru Kılavuzu*. Ankara: Turkish Patent Institution.
- Baçan, V. (2010). Determination of Technological Products of Industrial Knitted Outwear, (Unpublished Doctoral Thesis), (Supervisor: Prof. Dr. Nuran Kayabaşı), Ankara: Ankara University, Institute of Applied Sciences.
- Candan, C. (2000). *Düz Örme Teknolojisi*. Istanbul: IMC Printing Ltd.
- Sektör Raporu Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü (2020). https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Haz%C4%B1r%20Giyim%20Sekt%C3%B6r%C3%BC_2018.pdf (Date of access: 05.01.2022).
- Cemalçılar, İ. (1983). *Pazarlama*. Eskişehir: Hakan Offset.
- Ergür, A. (1997). El Sanatları ve Önemi. In *The Papers of the Symposium over The Tradition of Handicraft Arts in Turkey and Its Place in Modern Arts*. Ankara: Kültür Bakanlığı Publishing: 1861, HAGEM Publishing: 237, Seminar – Congress Papers Serial: 51.
- Özdoğan, E.; Korkmaz A. ve Seventekin, N. (2007). ECO-Tex and EU Environment Label. *Tekstil ve Konfeksiyon*, 0(3), 148-152.
- Mucuk, İ. (2000). *Pazarlama İlkeleri*. Istanbul: Türkmen Bookstore.
- Salık, E. (2017, 12 December). Yaşam. <https://www.uplifers.com/dunya-saglik-orgutu> (Date of access: 10.02.2022).
- Yıldız, H. (2020, 29 July). Pazarlama Nedir? <https://www.haldunyildiz.com/pazarlama-nedir/> (Date of access: 10.02.2022).

Kültürel Bellek Olgusu Ninnilerin Müzikal Analizi: Kars ve Ardahan Ninnileri* *

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Ceyda Çınardal

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0626-9444>

Kafkas Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Müzik Bölümü, Kars – TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Yakup Açar

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8682-6396>

Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Kars – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 29.04.2022

Kabul: 27.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Somut Olmayan Kültürel Miras

Ninni

Kars

Ardahan

Makam Dizisi

Etnomüzikoloji

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için Kafkas Üniversitesi'nden etik kurul onayı alınmıştır.

* Bu çalışma, Kafkas Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 2018-2021 yılları arasında desteklenen SB-2018-88 no'lu "Kars ve Ardahan Ninnileri" başlıklı Sosyal Bilimler Alanı Genel Araştırma Projesi'nin bir bölümünden üretilmiştir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62259>

Öz

Bu çalışmada, çeşitli ekonomik ve sosyo-kültürel nedenlerle yaşam koşullarının değiştiği, doğal ve geleneksel kültür aktarımının azaldığı günümüzde, sözlü kültür ürünü olan ninnilerin müzikal analizinin yapılması amaçlanmaktadır. Betimsel nitelikli olan bu çalışmanın yürütülmesinde, nitel araştırma yöntemlerinden içerik incelemesi tekniği kullanılmıştır. Ninnilerin içerik incelemesi yapılırken kategorisel analiz tekniğine başvurulmuştur. Araştırmanın veri kaynaklarını, Kars ve Ardahan il merkezleri, ilçeleri ve buralara bağlı köylerde söylendiği tespit edilen 24 ninni oluşturmaktadır. İçerik incelemesi tekniği kapsamında, ninnilerin müzikal analizi yapılarak bu bölgenin müzik kültürüne ilişkin öğeler ortaya konmuştur. Ezgisel çözümlenmesi yapılarak makamsal nitelikte olduğu belirlenen ninnilerin incelenecek kategorileri belirlenmiştir. Buna göre, ninnilerdeki pes ses, tiz ses, ses alanı, makam dizisi, karar perdesi, güçlü perdesi, yeden perdesi, seyir ve ezgisel genişleme oranları; usul analizinde ise; birim, zaman, düzum, süre değerleri, metronom ve usul geçkileri ele alınmıştır. Bu kategoriler bağlamında incelenen ninnilerin makam ve usul yönünden kimlik bilgileri oluşturulmuştur. Verilerin analizinde tanımlayıcı ölçütlerden frekans ve yüzde kullanılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, analiz edilen ninnilerin 21'inin kırık hava, 3'ünün uzun hava türünde olduğu tespit edilmiştir. En çok görülen makam dizisinin Uşşak olduğu (%50); usul kullanımı yönünden ise en fazla 4/4'lük usulde (%53,8) ninni söylendiği saptanmıştır. Analiz edilen ninnilerin makamsal ve usul özellikleri bakımından Kars-Ardahan müzik kültürü ile yüksek oranda benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Çınardal, F. C. ve Açar, Y. (2022). Kültürel Bellek Olgusu Ninnilerin Müzikal Analizi: Kars ve Ardahan Ninnileri. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 149-168.

Musical Analysis of Cultural Memory Phenomenon Lullabies: Kars and Ardahan Lullabies **

Asst. Prof. Dr. Fatma Ceyda Çınardal

Kafkas University, State Conservatory, Department of Music, Kars – TURKEY

Asst. Prof. Dr. Yakup Açar

Kafkas University, Faculty of Dede Korkut Education, Department of Music Education, Kars – TURKEY

Article History

Submitted: 29.04.2022

Accepted: 27.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Intangible Cultural Heritage

Lullaby

Kars

Ardahan

Makam Scale

Ethnomusicology

Research Article

* This article was checked by Intihal.net.

This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval was obtained from Kafkas University for this study.

* This study was conducted by Kafkas University Scientific Research Projects Coordinatorship from a part of "Social Sciences General Project" from Ar'lu "Kars from Kars", which is located between 2018-2021, SB-2018-88.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62259>

Abstract

In this research, it is aimed to investigate musical analysis of lullabies, which are the product of oral culture, in today's world, where living conditions change due to various economic and socio-cultural reasons and natural and traditional cultural transfer decreases. Content analysis technique from qualitative research methods was conducted of this descriptive study. Categorical analysis technique was used when examining the content of lullabies. The data sources of the research are 24 lullabies that were found to be sung in Kars and Ardahan province-wide. Within the scope of the content analysis technique, musical analysis of lullabies was carried out and elements related to the music culture of this region were indicated. The categories of lullabies determined to be of a makam's nature were determined by performing melodic analysis. Accordingly, the low-pitch, high-pitch, sound field, makam scale, decision-pitch, strong-pitch, seventh-pitch, cruising and melodic expansion rates in lullabies; in usul (procedural) analysis; unit, time, level, duration values, metronome and procedural transitions are discussed. In the context of these categories, the identify information of the lullabies examined in terms of makam and usul has been established. Fruquency and percentage of descriptive criteria were used in the analysis of the data. The findings show that 21 of the lullabies were in kırık hava and 3 of them were uzun hava type among the analysed 24 lullabies. The most common makam scale is Uşşak (50%) regarding to procedural use, this revealed that a lullaby was sung in a maximum of 4/4 usul (53,8%). Overall, the results showed that with careful analysing, the analysed lullabies analyzed were highly similar to Kars-Ardahan music culture with regard to their makam and usul characteristics.

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde kültürün tanımı birçok kez yapılsa da bu tanımların en belirgin ortak özelliği, kültürün insan ile ilgili veya insana dair bir kavram olduğudur. Toplumların kuşaktan kuşağa aktardığı maddi ve maddi olmayan ürünlerin bütünü; ya da sembolik ve öğrenilmiş özelliklerin toplamı olarak tanımlanan (Özkul, 2013: 24) bu kavram, etnomüzikolojik açıdan da büyük önem taşır. Somut olmayan kültür ürünleri kapsamında değerlendirilen müzik kültürlerini incelemeye dayalı etnomüzikoloji, özellikle Batı-dışı müzik uygulamalarını kültürel uzantılarıyla birlikte anlayabilmek ve müzik aracılığıyla kültürel çözümleme yapabilmek için 20. yy başında Berlin Fonograf Arşivi'nin kuruluşu sırasında, Karşılaştırmalı Müzikoloji adıyla oluşturulmuş ve bugünkü adına evrilmiş interdisipliner bir sosyal bilim dalıdır (Mustan Dönmez, 2019: 67).

Kültür ve müzik ilişkisi düşünüldüğünde, kültürel yaşamın bir parçası olan davranış akla gelmektedir; dolayısıyla davranışlar müziğin üretilmesinde büyük rol oynamakta, müzik ise üretildiği toplumları yansıtmaktadır. Müziğin toplum içinde üretilmesi ve kültür ile sıkı ilişkiler içinde olması, müziğin köklerinin toplum içinde olduğunu göstermektedir. Müzik, sadece dinlemesi güzel olan bir şey değildir, tam tersine kültürün içine gömülmüştür (Yıldırım ve Koç, 2008).

Müzik, kuşaktan kuşağa aktarılıp zamanımıza kadar ulaşan kültürel öğelerin başında gelmektedir ve her toplumun kendine özgü kültürel değerleri/özellikleri olduğu gibi, kendine özgü müzik kültürleri de vardır (Aydiner ve Şen, 2011). Müzik kültürü, toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun, genel kültürünün yanında kazandığı müzik sanatına ilişkin bilgi, beceri, tutum ve davranışlar ile müzik ortamlarında geçerli ahlak kuralları, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütün olarak tanımlanmaktadır (Günay, 2011). Bu bağlamda, toplumların sahip oldukları kültürel değerlerin, varlıklarının önemli bir ifadesi olduğunu ve bu değerlerin başında müzik kültürlerinin geldiğini söylemek yerinde olacaktır. Bir toplumun anlaşılmasında anahtar olabilecek, bir toplumun müziğinin özel niteliğini, özgünlüğünü oluşturan müzikler, o toplumun geleneksel müzikleridir (Aydiner ve Şen, 2011).

Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunması

Çoğu sözlü olarak yaratılmış, yaratılmakta ve kullanılmakta olan halk bilgisi ürünlerinin araştırılması ve incelenmesine yönelik bir bilim dalı olarak halk biliminden söz edilebilir (Ekici, 2004; Boratav, 1978). Bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alanlardaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada bir bireşime vardırılmayı amaçlayan ve birçok bilimin kavşak yerinde bulunarak onlarla birçok konuyu ortaklaşa paylaşan; gerektiğinde bu bilim dallarının yöntem ve bulgularından yararlanan bir bilim olarak Halk Bilimi (Folklor); başka ülkelerin halk bilimi ile ilgili verilerinden koşutluklar kurarak, karşılaştırmalar yaparak ve bunların kökenine inmeye çalışarak, yerlilikten ve ulusallıktan evrenselliğe geçer ve insanlığın ortak kültürüne katkıda bulunmaya yönelir (www.turkoloji.com.tr, 2018; Boratav, 1978). Bu bağlamda, halk biliminin amaçlarıyla paralellik gösteren, halk bilgisi ürünlerini kültürel miras olarak tanımlayan ve bu mirası yaşatarak koruma prensibine dayanan "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" hakkında kısaca bilgi verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Somut Olmayan Kültürel Miras

Somut olmayan kültürel miras terimi, UNESCO sözleşme metni Genel Hükümler-Madde 2'de; "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelir" şeklinde tanımlanmaktadır (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, 2005: 164). Bu terimin ortaya çıkışının Türkiye'nin de içinde bulunduğu 20 ülke tarafından 1946 yılında kurulan UNESCO'nun 60 yılı aşan tarihi kadar uzun bir "arayış dönemi" ve öyküsü vardır (Oğuz, 2009:

53).

Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında nesne merkezli bir bakış açısı yerine, bu kültürel üretim sürecinin gerçekleşmesinde rol oynayan geleneğe önem verilmiştir. Bu sözleşme çerçevesinde somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamanın en etkili yollarından biri mirasın profesyonel taşıyıcılarının başka bir ifadeyle ustaların bilgi ve yeteneklerinin artırılması ve kültürel mirası genç kuşaklara aktarmalarının sağlanmasıdır (Ekici ve Fedakar, 2014).

Somut olmayan miras, kültürler arasındaki uyum ve hoşgörü içinde gerek ulusal, gerekse uluslararası gelişmede temel bir role sahiptir. Küreselleşme sürecinde ise bu kültürel mirasın sayısız formunun kaybolduğu veya kültürel tek-tipleşmenin, silahlı çatışmaların, turizmin, endüstrileşmenin, kentleşmenin, göçün ve çevre kirliliğinin tehdidi altında bulunduğu unutulmamalıdır (Oğuz, 2009).

Toplumların kültürel değerlerinden biri olan müziğin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılmasının; halkın ürettiği müzikle ilgili her çeşit veriyi bulup derleyerek, kayda geçirip saklayarak, yayınlamak, yeni kuşaklara öğretmek ve tanıtarak mümkün olacağı, dolayısıyla ulusal köklerimizle olan bağlarımızın da sürdürülebileceği düşünülmektedir.

Tüm bu ifadeler doğrultusunda, somut olmayan kültürel mirası yaşatarak korumanın mümkün olabilmesi için somut olmayan kültürel mirasa "görünürlük" ve "sürdürülebilirlik" kazandırmak; bu konuda "kültürel bellek oluşturmak", somut olmayan kültürel mirasa "sahip çıkmak", bu mirası "korumak" ve "aktarmak" gerekmektedir (Ekici ve Fedakar, 2013).

Türk Kültüründe Ninni

Bebeği sakinleştirme ve uyutma temel amacında olan ninniler, Türk kültürü içerisinde çeşitli bilim ve sanat alanlarının ilgisini çekmektedir. Söz konusu ninniler; halk bilimi, halk edebiyatı, müzik, sağlık ve eğitim gibi alanların uzmanları tarafından ele alınmış ve ninnilerin kültürümüzdeki önemi vurgulanmıştır. Çalışmanın bu başlığında ninnilerin yukarıda belirtilen disiplinlerdeki işlevi üzerine çeşitli görüşlere yer verilmiştir.

Gelenek aktarımında büyük role sahip olan ninniye yönelik birçok tanım yapılmıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, folklor ürünleri içinde yer alan ve çocuklar için genellikle anneleri tarafından yaratılan müziklerden biri olan ninnilerin manzum olması; çeşitli biçimlerde ve özellikle ezgili söylenmesi; ağlayan çocukları susturmak, uyutmak veya uyku vakti gelen çocukları uyutmanın yanı sıra uyandırılırken ve de uyanırken de ninnilerin söylenmesi; mısralara birtakım ahenkli klişe sözler ilave edilmesi; kafiye ve ahenk özellikleri taşıması; beste ile terennüm edilmesi gibi özellikler ninni tanımları arasında yer almaktadır (www.necatidemir.net, 2018; Sun ve Seyrek, 2002). Ninniler, Anadolu ağzlarında "layla", "laylay", "naynay", "allay", "ela", "elle", "nen", "dandini"; ninni söylemek de "nenni çağırmak", "nenni çalmak", "ninni çekmek", "uyku getirmek", "nenni getirmek", "nen çalmak", "nennilemek" gibi çeşitli isimlerle de kullanılmaktadır (Şahin, 2009; Yıldız, 2011).

Uğurlu (2012) ninniler için tasnif denemesi yaptığı araştırmasında, "ezgi bakımından ninniler" maddesine yer vermiş ve uzmanlar tarafından ayrıca çalışılması gereken bir konu olduğuna dikkat çekmiştir. Ninnilerin ezgileri üzerine temellenen bu araştırma kapsamında Uğurlu'nun tasnifine ekleme yapılarak ezgileri bakımından ninniler başlığı ile bu madde detaylandırılmıştır. Yapılan tasnif, ilgili literatür özetlenerek ve çeşitli ek bilgilerle aşağıda belirtilmiştir (Yıldız 2003; Doğan 1999; Çelebioğlu 1995; alıntılaman Uğurlu, 2012).

- Söyleyen kişilere göre ninniler: Anne, baba, nine, dede, teyze, hala, abla vb.
- Söylenen kişi/kişilere göre ninniler: Kız çocuk, erkek çocuk, her ikisi için, ölmüş bebekler için
- Söyleniş sebeplerine göre ninniler: Uyutma, avutma, oynatma vb.
- Söyleniş türüne göre ninniler: Doğaçlama söylenen ya da gelenekselleşmiş ninniler
- Annenin sadece kendi duygu ve düşüncelerini ifade ettiği ninniler
- Taşdıkları kültürel motiflerle icra edildikleri toplumun kültür unsurlarını yansıtan ninniler:

Mekan, yemek kültürü, giyim/kuşam, nazar, renk, tabiat, meslek vb.

- Yaşayış biçimleri ve algılamaları hakkında ipucu olabilecek ninniler: Dini motiflerin kullanıldığı, eğitici unsurlar içeren vb.
- Toplum hayatının özelliklerini dile getiren ninniler: Gelenek görenekler, örf adetler, düğün, sünnet, cenaze, ölüm vb.
- Konuları bakımından ninniler (yapısı itibariyle çok kapsamlıdır, çoğaltılabilir): Uykunun önemine yönelik, geleceğe dair, öğüt içerikli, her türlü duygu durumuna göre, ayrılık, hayvanlar, askerlik, vatan vb.
- Ezgileri bakımından ninniler: Söylenildiği bölge/ülke özelliklerine göre müziksel açıdan çeşitlilik gösteren, teknik bakımdan farklı ses sistemlerini içeren veya makamına, tonalitesine ya da diğer ses sistemlerine göre adlandırılan (modal, pentatonik, mikrotonal vb.), ezgisel olarak üretildiği kültürün ayırt edici özelliklerini yansıtan ninniler.
- İcra şekline göre ninniler: Canlı performansla söylenen ya da dijital ortamlardan dinletilen ninniler; bir çalgı eşliğinde ya da yalnızca vokal olarak söylenen ninniler.
- Söz kalıplarına göre ninniler: Hece sayısına, mısra sayısına, bent sayısına ya da kafiyesine göre.

Ninniler bilinen en eski sözlü kültür ürünlerindedir. İlk yazılı metinlerde de örneğine rastlanması onun kadim sözlü kültür ürünlerinden olduğunu doğrular niteliktedir. Ninniler ezgiyle icra edildiklerinden türkü/şarkı olarak da kabul edilir ve “beşik türküsü/şarkısı” olarak da adlandırılır (Kırcı Uğurlu, 2014). Amil Çelebioğlu’na göre ninni “en az iki üç aylıktan üç-dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında veya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o andaki hâlet-i rûhiyesini yansıtır mâhiyette, umumiyetle mani türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türküdür” (Çelebioğlu 1995; alıntılan Güneş, 2012).

Yapılan araştırmalar, bir insanın estetik ve müzik anlayışı tohumlarının ninniler ile atıldığını, müzikle anne karnında başlayan tanışıklığın beşikte ve sonrasında anne kucağında ninnilerle devam ettiğini göstermektedir (Sun ve Seyrek, 2002; Kırcı Uğurlu, 2014; Yılmaz, 2014). Ayrıca, ninnilerin çocukta müzik kulağını geliştiren bir yönü de mevcuttur: ninnilerin ritim ve müzikal yapısı ile etkilenen, sakinleşen, rahatlayan ve ilk müzik zevkini ninnilerle ana dilinde ve ana kucağında almış olan çocuk, anadilin melodik yapısını da ninniler sayesinde kavrar ve böylece, çocuklarda konuşma evresinden başlayarak dil gelişimi ve zevki oluşmaya başlar; sesleri tanır ve ayırt etmeyi öğrenir (Güneş, 2010; Kabadayı, 2009). “Her çocuk, ilk aylardan itibaren müziğe ilgi duyar. Bu ilgi, annesinin söylediği ninni ile başlar, gitgide çevreden, radyodan, televizyondan duyduğu, evde-okulda-sokakta duyup öğrenip söylediği müziklerle beslenir” (Sun ve Seyrek, 2002).

Kumtepe (2015), eskiden annenin bebeğine uyuması için mırıldandığı anonim şarkıların şimdi araştırılan ve çocuk gelişiminde büyük bir öneme sahip olan bilimsel veri niteliğinde olduğunu belirterek günümüz dünyasında ninninin, bebekleri uyutmak için kullanılan bir araç olmaktan çok onların gelişimine olumlu katkı sağladığı için kullanılan bir yöntem haline geldiğini vurgulamıştır. Buna ek olarak, ninnilerin beşikte eğitim olduğunu ve asıl görevinin çocukları uyutmak değil, eğitmek olduğunu vurgulayan araştırmalara rastlamak mümkündür (Güneş, 2012). Bu ifadeler doğrultusunda çocuğun, ilk müzik eğitimini ninniler sayesinde aldığını; çocuğun sözlü gelenekle tanışmasını sağlayan ve kültür dünyamızın lirik edebiyat ürünleri olan ninnilerin dil, düşünce, müzik/ritmik, sosyal, kişilik gelişimlerini şekillendiren ilk öğrenci/öğretmen deneyimi olduğunu söylemek yerinde olacaktır (Güneş, 2010; Kabadayı, 2009; Yıldız, 2011).

Büyük Türk filozofu ve tıp âlimi İbn-i Sina ise ninnilerin önemine “bebeğin vücudunu geliştirmek için iki şey gereklidir: birincisi onu yavaşça kımıldatarak sallamak, ikincisi ise anne

şarkısıdır. Birincisi bebeğin vücudunun gelişmesi için, ikincisi de manevi yönden gelişmesi için gerekli sayılır” şeklindeki sözleri ile değinmiştir (Yıldız, 2011).

Kars-Ardahan Müzik Kültürü

Kültür içerisinde belirgin bir yeri olan müzik, toplumun benliğini ifade etmede kullandığı bir iletişim aracıdır. Müzik ve folklorun harmanlandığı bir olgu olan müzik kültürü ise; müzik ile insanların yüzyıllardır süregelen sözlü edebiyatı, törenleri, düğünleri, oyunları, yaşayış biçimleri kısacası halkın bütün kültür ürünlerinin birleşimidir. Dolayısıyla her ulusun müzik kültüründe kendini ifade eden müzikleri, halk dansları ve çalgıları vardır (Açar ve Bektaş, 2015: 460). “Günümüzde müzik kültürü bize, müziğe dair bilmemiz gerekenlerin dışında, toplumların yaşayış biçimleri, alışkanlıkları, gelenekleri, dil, giyim kısaca kimlikleri hakkında bütünlüyle bilgiler vermektedir. Hatta sadece bir ezgi ya da çalğı, bize bir toplumu, ülkeyi çağrıştırabilmektedir” (Nacakçı, 2013: 27).

Sahip olduğu çok kültürlülük özelliği dolayısıyla halk bilgisi ürünleri bakımından zengin olan ülkemizde, sözlü kültür ürünlerinin yoğun olarak görüldüğü yerlerden biri de Kars ve yöresidir. Kars ve yöresi müzik kültürü ise barındırdığı kültürel çeşitlilik açısından ülkemizin parlayan yıldızı konumundadır. Tarihsel süreç içerisinde birçok farklı kültüre ev sahipliği yaparak kültürel zenginliklerin taşıyıcısı niteliğine sahip olan Kars ve yöresi, sözlü kültür ürünlerinin de önemli bir merkezidir. Kültürel zenginliklerin taşıyıcısı olarak doğu ile batı arasında bir köprü kuran ve Türklerin Anadolu’ya açılan kapısı konumunda olan Kars ve yöresi, bulunduğu coğrafi konumu gereği Kafkasya bölgesiyle bağlantı noktasında olması; ayrıca İpek Yolu’nun kuzey kanadı üzerinde bulunması sebebiyle müzik kültürü açısından önemli bir bölgedir (Çınardal, Çınardal ve Çelik, 2017).

Cemender Arslanoğlu, çalışmasında, Kars ve yöresinin halk müziğine yönelik şu görüşlere yer vermiştir; “İran sınırındaki Ağrı dağından Acara ucundaki Poskov’a değin çok geniş bir sınırı kapsayan Aras ile kür boylarındaki 2700 yıllık bu bölge, Azerbaycan, Anadolu, Kıpçak/Kuman gibi üç Türk lehçesini yan yana, iç içe yaşatmıştır. Bunun içindir ki bu bölgedeki çok değişik zengin folklor örnekleri yanında, halk sazları ve oyun havalarının renklilik ve bolluğu bir hazine değeri taşımaktadır (alıntılayan Turhan, Şahin ve Şimşek, 2010: 17). Açar ve Bektaş (2015: 460) Kars ili ve çevresinin, bulunduğu coğrafi konumu gereği Kafkasya bölgesiyle bağlantı noktasında olması ve günümüzde, bünyesinde bulundurduğu çeşitli etnik toplulukların yaşaması sebebi ile müzik kültürü açısından önemli bir bölge olduğuna dikkat çekmişlerdir. Ayrıca, bu bölgede tarihsel süreç içerisinde yaşayan etnik toplumların sahip oldukları geleneksel müziklerinin, icrasal açıdan da farklı olduğunu şu şekilde ifade etmişlerdir; “Kars müzik kültüründe Kafkas kültürünün izleri görülmektedir. Bu yörede Azeri müziği diye nitelendirilen ağırlıklı olarak kürdi, buselik, segâh dizilere sahip türküleri; nağara, tar, garmon ve akordeon gibi çalgılarla çalıp söylerler”

Öte yandan Kars ve Ardahan illeri, Doğu Anadolu Bölgesi’nde yer almaları hasebiyle Doğu kültürü kapsamındaki müzik pratiklerinin de yoğun bir şekilde uygulandığı yerlerdir. Bu bölge müziklerinin içerisinde hüseyini ve uşşak ağırlıklı dizilerde kırık ve uzun hava eserler söylenir, bar ve halaylar oynanır ve bunlara eşlik eden davul ve zurna gibi sazlar icra edilir. Kafkas kültürü etkisiyle bölgede ağırlıklı olarak 6/8, 12/8, doğu kültürü etkisiyle de 2/4, 4/4 ve 10/8 usul türleri kullanılır.

Kars-Ardahan illeri müzik kültürü içerisinde yaygınlığını koruyan diğer bir kültür ögesi de âşıklık geleneğidir. Âşıklık geleneğinin tüm olgularıyla (usta-çırak yöntemiyle yetiştirilme, atışmalar, destan anlatmalar vb.) sürdürüldüğü bu yörede, âşıklar performanslarını çeşitli icra mekânlarında periyodik bir şekilde sergilerler. Âşıklık geleneğinin bölgedeki tesirinden ötürü, Kars ve Ardahan illerinde bağlama sazı da yaygın bir şekilde icra edilen çalgılardan olmuştur.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, çeşitli ekonomik, sosyal veya kültürel nedenlerle yaşam koşullarının değiştiği, doğal ve geleneksel kültür aktarımının azaldığı günümüzde, Kars-Ardahan il merkezleri, ilçeleri ve

buralara bağlı köylerde söylenen ninnilerin müzikal analizlerinin yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Kars ve yöresi müzik kültürüne ilişkin öğelerin ortaya konması hedeflenmiştir.

Bir toplumun özgünlüğünü oluşturan, yaşam biçimini yansıtan ve o toplumun anlaşılmasında anahtar niteliği taşıyan geleneksel müzik türlerinin kapsamına giren ninnilerin müzikal analizinin yapılması müziko-kültürel açıdan önem taşımaktadır. Ayrıca, bireysel bellekten hareketle toplum belleğini oluşturan kültür unsurlarından biri olarak ninnilerin; araştırılması, derlenerek notaya alınması ve müzikal analizi yapılarak kültürel öğelerinin ortaya konması, somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından da büyük önem arz etmektedir.

Araştırmanın Modeli

Betimsel nitelikli olan bu çalışmanın yürütülmesinde, nitel araştırma yöntemlerinden içerik incelemesi tekniği kullanılmıştır.

“İçerik incelemesi, nitel araştırmalarda kullanılan birçok yöntemin analizinde sıklıkla kullanılan bir analiz tekniğidir... Yazılı-basılı ve görsel materyaller ve belgeler içinde bulunan ancak sistematik olarak ortaya konmamış bilgileri, sistematik olarak ortaya çıkarmaya yarayan bir tekniktir” (Demir, 2014: 310-314).

“Her türden kitap, dergi, gazete vb. yayınlar, medyadaki haberler ve programlar, filmler, bildiriler, konuşmalar, anket ve röportajlar, afiş ve posterler, tartışma metinleri, reklamlar, müzik eserleri gibi olgular içerik analizi yöntemiyle incelenebilir” (Arıkan, 2007: 94).

Araştırmanın Veri Kaynakları

Bu çalışmada, evren-örneklem tanımlaması olmaması sebebiyle araştırılan veri kaynakları belirtilmiştir. Araştırmanın veri kaynaklarını, Kars ve Ardahan il merkezleri, ilçeleri ve buralara bağlı köylerde söylendiği tespit edilen 24 ninni oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışma, Kafkas Üniversitesi BAP Koordinatörlüğü tarafından 2018-2021 yılları arasında desteklenen SB-2018-88 no’lu “Kars ve Ardahan Ninnileri” başlıklı Sosyal Bilimler Alanı Genel Araştırma Projesi’nin bir bölümünden üretilmiştir. Proje, bu bölgedeki ninnileri derleyerek notaya almak üzerine temellendirilmiştir. Bu nedenle, proje araştırmasının ilk aşamasında, saha araştırması yönteminden saha görüşmesi tekniği kullanılarak ninni bilen veya söyleyen kaynak kişilere ulaşılmıştır. Bu kişiler ile görüşülerek ninniler kayıt altına alınmıştır. Ezgileriyle söylenen ninniler notaya alınarak derlenmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmanın veri kaynağını oluşturan 24 ninni, söz konusu proje kapsamında derlenmiştir.

Bu bağlamda, araştırma verileri, notaya alınan bu 24 ninninin müzikal analizi yapılarak toplanmıştır.

“Müzikal analiz, bir müzik ürününü oluşturan müziksel öğelerin yapısal analizi ya da yapısal çözümlemesi anlamına geçer...Batı ve batı dışı müzik kültürlerine ilişkin ses sistemleri içerisindeki müziksel öğelerin betimlenmesiyle belirli bir topluluğun dünya algısını ve felsefesini çözümlemeyi amaçlar” (Mustan Dönmez, 2019: 131-136).

Araştırmanın yöntemi doğrultusunda, içerik incelemesi yapılırken kategorisel analiz tekniğine başvurulmuştur. Bu analiz tekniğine göre, veriler kategorilere ayrıldıktan sonra, bu kategoriler frekans analizine tabi tutulur; bu sayede kategorilerin kendi içinde sıklık derecesi ve önemi saptanır (Demirci ve Köseli, 2014: 357).

Araştırmada, ninnilerin ezgisel çözümlemesi yapılarak incelenecek kategorileri belirlenmiştir. Buna göre, ninnilerdeki pes ses, tiz ses, ses alanı, makam dizisi, karar perdesi, güçlü perdesi, yeden perdesi, seyir ve ezgisel genişleme oranları, usul analizinde ise; birim, zaman, düzum, süre değerleri, metronom ve usul geçkileri ele alınmıştır.

Verilerin analizinde tanımlayıcı ölçütlerden frekans ve yüzde kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, araştırma kapsamında incelenen 24 ninninin kimlik bilgilerine ve yapılan müzikal analiz sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Ninnilerin derlendiği il, ninni isimleri ve ezgisel çözümlene sonucu tespit edilen ninni türleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. Derlenen Ninniler

Kars	Ardahan
Babasının Telli Nazı+ (Kırık Hava)	Asker Nennisi (Uzun Hava)
Bahar Nennisi+ (Kırık Hava)	Başaklar Arasında (Uzun Hava)
Balam Baba Dedikçe (Kırık Hava)	Nen Deyip Uyumadım (Uzun Hava)
Balamın Derdini Alam (Kırık Hava)	Nenni Deyim Uyuyasın (Kırık Hava)
Bebeğim Doğdu Şafaktan+ (Kırık Hava)	Nenni Körpem (Kırık Hava)
Benim Güzel Bebeğim (Kırık Hava)	Yavruma Nenni (Kırık Hava)
Gözele Laylay (Kırık Hava)	
Kız Ağa (Kırık Hava)	
Kuzgunlu Nennisi (Kırık Hava)	
Laylay Balam (Kırık Hava)	
Nazar Boncuk Omuzunda+ (Kırık Hava)	
Nenni Balama (Kırık Hava)	
Nenni E Bebeğim+ (Kırık Hava)	
Nevesine+ (Kırık Hava)	
Oğluma Nenni Deyim+ (Kırık Hava)	
Uyan Yavrum Baban Geldi+ (Kırık Hava)	
Uyu Bebem+ (Kırık Hava)	
Yum O Güzel Gözlerini (Kırık Hava)	

+Âşıklardan derlenen ninniler

Tablo 1’de görüldüğü üzere, ezgisel çözümlene ile makamsal nitelikli olduğu tespit edilen ninniler kırık hava ve uzun hava türündedir. Uzun hava türündeki tüm ninnilerin Ardahan il merkezi, ilçeleri ve buraya bağlı köylerde söylendiği görülmektedir. Ayrıca, bu ninniler arasında âşıklar tarafından söylenenler de mevcuttur.

Şekil 1. Derlenen 24 Ninninin Notası¹

Derlenen ninnilerin illere göre dağılımı aşağıda tablo halinde verilmiştir.

¹QR kodu ile derlenen ninnilerin notalarına (40 sayfa) erişim sağlanabilir.

Tablo 2. Ninnilerin İllere Göre Dağılımı

İller	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kars	18	75
Ardahan	6	25
Toplam	24	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi, 24 ninniden 18’inin Kars’ta; 6’sının ise Ardahan’da söylendiği tespit edilmiştir. Buna göre, Kars il merkezi, ilçeleri ve buraya bağlı köylerde, ninni ezgilerine ulaşılma oranının (%75), Ardahan’a göre (%25) daha fazla olduğu söylenebilir.

Derlenen ninnilerin türlere göre dağılımı aşağıda tablo halinde verilmiştir.

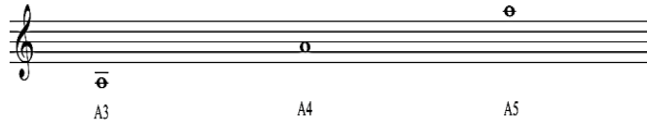
Tablo 3. Ninnilerin Türlerine Göre Dağılımı

Tür	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kırık Hava	21	87,5
Uzun Hava	3	12,5
Toplam	24	100

Tablo 3’te görüldüğü gibi, 24 ninninin 21’i kırık hava (%87,5); 3’ü uzun hava (%12,5) türündedir.

Ninnilerin Müzikal Analizi

Araştırma kapsamında ezgisel çözümlemesi yapılan 24 ninninin, makamsal nitelikte olduğu saptanmıştır. Müzikal analiz doğrultusunda, ninnilerin makam ve usul yönünden kimlik bilgileri incelenmiştir. Buna göre, pes ses, tiz ses, ses alanı, makam dizisi, karar perdesi, güçlü perdesi, yeden perdesi, seyir ve ezgisel genişleme oranları belirlenmiştir. Analiz edilen ninnilerde perdeler harf sembolleriyle, oktav sınırları ise rakamlarla gösterilmiştir.

Şekil 2. Makamsal İncelemede Kullanılan Oktavlar (Sümbüllü ve Açar, 2012: 382).

Araştırmada pes ses, derlenen ninnilerin notaları içerisindeki en kalın ses/perde anlamında kullanılmıştır. Aşağıda, ninnilerin pes seslerine ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 4. Ninnilerin Pes Ses Oranı

Pes Ses	Frekans (f)	Yüzde (%)
A4	16	66,7
F#3	2	8,3
G3	2	8,3
C4	2	8,3
B4	1	4,2
Bb ² 4	1	4,2
Toplam	24	100

Tablo 4'e göre, A4 perdesinin %66,7 oran ile 16 ninnide, F#3, G3 ve C4 perdelerinin %8,3 oran ile 2'şer ninnide, B4 ve Bb24 perdelerinin %4,2 oran ile 1'er ninnide pes ses olarak kullanıldığı görülmektedir. 24 ninnide en çok kullanılan pes ses A4'tür (%66,7). Ayrıca, Tablo 4'e bakıldığında, 24 ninni içerisinde yer alan en kalın perdenin F#3 (fa diyez üç/eviç) olduğu çıkarımı yapılabilir.

Araştırmada tiz ses, derlenen ninnilerin notaları içerisindeki en ince ses/perde anlamında kullanılmıştır. Aşağıda, ninnilerin tiz seslerine ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 5. Ninnilerin Tiz Ses Oranı

Tiz Ses	Frekans (f)	Yüzde (%)
E4	9	37,5
D4	7	29,2
G4	4	16,7
F4	3	12,5
C4	1	4,2
Toplam	24	100

Tablo 5'e göre, E4 perdesinin %37,5 oran ile 9 ninnide, D4 perdesinin %29,2 oran ile 7 ninnide, G4 perdesinin %16,7 oran ile 4 ninnide, F4 perdesinin %15,5 oran ile 3 ninnide, C4 perdesinin %4,2 oran ile 1 ninnide tiz ses olarak kullanıldığı görülmektedir. 24 ninnide en çok kullanılan tiz ses E4'tür (%37,5). Ayrıca, Tablo 5'e bakıldığında, 24 ninni içerisinde yer alan en ince perdenin G4 (sol/gerdaniye) olduğu çıkarımı yapılabilir.

Araştırmada ses alanı, derlenen ninnilerin notaları içerisindeki en kalın ve en ince ses/perde aralığı anlamında kullanılmıştır. Aşağıda, ninnilerin ses alanlarına ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 6. Ninnilerin Ses Alanı Oranı

Ses Alanı	Frekans (f)	Yüzde (%)
4	9	37,5
5	5	20,8
7	4	16,7
6	3	12,5
3	2	8,3
8	1	4,2
Toplam	24	100

Tablo 6'ya göre, 4 ses aralığında %37,5 oran ile 9 ninni, 5 ses aralığında %20,8 oran ile 5 ninni, 7 ses aralığında %16,7 oran ile 4 ninni, 6 ses aralığında %12,5 oran ile 3 ninni, 3 ses aralığında %4,2 oran ile 2 ninni, 8 ses aralığında %4,2 oran ile 1 ninni olduğu görülmektedir. 24 ninnide en çok kullanılan ses alanı 4'tür (%37,5).

Araştırmada, geleneksel yöntem kullanılarak makamsal adlandırma yapılmıştır. Dizi adlandırmada kullanılan terim, makam ön adı ile yapılmıştır. İlgili literatüre bakıldığında, yapılan araştırmaların bu adlandırma yöntemini destekler nitelikte olduğu görülmüştür; Yener (2000: 73) halk müziğinde dizilerin kullanımına yönelik şu ifadelerini kullanmaktadır; "Türk halk ezgilerini makam dizileri içerisinde ifade etmek şimdilik en çıkar yol olarak görünmektedir. (hüseyini dizisi, nikriz dizisi, saba dizisi vb.). Türk halk müziği dizilerini ifade etme hususunda "ayak" yeterli bir terim değildir. Çünkü bazı ezgiler makam terimi ve makam anlayışı ile ifade edilebilir." Geleneksel Türk halk

müziğindeki bir ayak, geleneksel Türk sanat müziğindeki birden fazla makama karşılık olarak gösterilmektedir (Pelikoğlu, 2012: 52). Bu durum Tanrıkorur'a (2011: 193) göre Türk halk müziğinin fakirliği değil, isimlendirme konusunun Türk halk müziğinde, Türk sanat müziğinde olduğu kadar büyük önem taşımamış olmasıdır.

Aşağıda, ninnilerin makam dizilerine ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 7. Ninnilerin Makam Dizisi Oranı

Makam Dizisi	Frekans (f)	Yüzde (%)
Uşşak	12	50
Hüseyni	6	25
Çargâh	3	13
Rast	1	4
Segâh	1	4
Hicaz	1	4
Toplam	24	100

Tablo 7'ye göre, Uşşak makam dizisinde %50 oran ile 12 ninni, Hüseyni makam dizisinde %25 oran ile 6 ninni, Çargâh makam dizisinde %13 oran ile 3 ninni, Rast, Segâh ve Hicaz makam dizilerinde ise %4 oran ile 1'er ninni olduğu görülmektedir. Bu bulgular doğrultusunda, 24 ninni içerisinde en çok kullanılan makam dizisinin Uşşak (%50) olduğu çıkarımı yapılabilir.

Araştırmada karar perdesi, derlenen ninnilerin ezgisel olarak bittiği son ses/perde anlamında kullanılmaktadır. Aşağıda, ninnilerin karar perdelerine ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 8. Ninnilerin Karar Perdesi Oranı

Karar Perdesi	Frekans (f)	Yüzde (%)
A4	19	79,2
C4	3	12,5
B4	1	4,2
G3	1	4,2
Toplam	24	100

Tablo 8'e göre, A4 perdesinin %79,2 oran ile 19 ninnide, C4 perdesinin %12,5 oran ile 3 ninnide, B4 ve G3 perdelerinin ise %4,2 oran ile 1'er ninnide karar perdesi olarak kullanıldığı görülmektedir. 24 ninnide en çok kullanılan karar perdesi A4'tür (%79,2). Ayrıca, Tablo 8'e bakıldığında, 24 ninni içerisinde en fazla kullanılan karar perdesinin (la/dügâh) perdesi olduğu çıkarımı yapılabilir.

Araştırmada güçlü perdesi, derlenen ninnilerin ezgisel yoğunluğunun, karar perdesinden sonra kullanılan en yoğun ses/perde anlamında kullanılmaktadır. Aşağıda, ninnilerin güçlü perdelerine ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 9. Ninnilerin Güçlü Perdesi Oranı

Güçlü Perdesi	Frekans (f)	Yüzde (%)
D4	15	62,5
E4	7	29,2
G4	1	4,2
C4	1	4,2
Toplam	24	100

Tablo 9'a göre, D4 perdesinin %62,5 oran ile 15 ninnide, E4 perdesinin %29,2 oran ile 7 ninnide, G4 ve C4 perdelerinin ise %4,2 oran ile 1'er ninnide güçlü perdesi olarak kullanıldığı görülmektedir. 24 ninnide en çok kullanılan güçlü perdesi D4'tür (%62,5). Tablo 9'a bakıldığında, 24 ninni içerisinde en fazla kullanılan güçlü perdesinin (re/neva) perdesi olduğu çıkarımı yapılabilir.

Araştırmada yeden perdesi, derlenen ninnilerde dizinin 7. derecesi ve karar perdesine götüren ses/perde anlamında kullanılmaktadır. Aşağıda, ninnilerin yeden perdelerine ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 10. Ninnilerin Yeden Perdesi Oranı

Yeden Perdesi	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yok	21	87,5
G3	2	8,3
B4	1	4,2
Toplam	24	100

Tablo 10'a göre, %87,5 oran ile 21 ninnide yeden perdesi kullanılmamıştır. G3 perdesinin %8,3 oran ile 2 ninnide, B4 perdesinin ise %4,2 oran ile 1 ninnide yeden perdesi olarak kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmada seyir, derlenen ninnilerin ezgisel açıdan belirli prensipler doğrultusunda yapmış olduğu gezinti anlamında kullanılmaktadır. Aşağıda, ninnilerin seyirlerine ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 11. Ninnilerin Seyir Oranı

Seyir	Frekans (f)	Yüzde (%)
İnici-Çıkıcı	22	91,7
Çıkıcı	1	4,2
İnici	1	4,2
Toplam	24	100

Tablo 11'e göre, %91,7 oran ile 22 ninninin inci-çıkıcı seyirde olduğu, %4,2 oran ile 1'er ninninin ise çıkıcı ve inici seyirde oldu görülmektedir. 24 ninnide en çok kullanılan seyir İnici-Çıkıcı'dır (%91,7).

Araştırmada ezgisel genişleme, ninnilerin 8 sestem (oktav) oluşan dizi dışına taşması ve pes ya da tiz bölgeden yapılan ilave ses alanları anlamında kullanılmaktadır. Aşağıda, ninnilerin ezgisel olarak genişlemelerine ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 12. Ninnilerin Genişleme Oranı

Genişleme	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yok	22	91,7
Pes	2	8,3
Toplam	24	100

Tablo 12'ye göre, %91,7 oran ile 22 ninnide genişleme yapılmadığı, %8,3 oran ile 2 ninnide ise pes bölgeden genişleme yapıldığı görülmektedir.

Yapılan usul analizinde, ninnilerin tür, birim, zaman, düzum, süre değerleri, metronom ve usul geçkileri incelenmiştir. Ninnilerden 3'ü, uzun hava türünde olduğu için bu analize dâhil edilmemiştir. Aşağıda yer alan analizlerin tümü 21 ninni üzerinde detaylandırılmıştır.

Araştırmada usul türü, Muzaffer Sarısözen'in (1962) "Türk Halk Musikisi Usulleri" isimli kitabında verdiği nazari bilgilere dayalı olarak değerlendirilmiştir.

Aşağıda, 21 ninninin usullerine ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 13. Ninnilerin Usul Türü Oranı

Tür	Frekans (f)	Yüzde (%)
Ana	13	61,9
Birleşik	6	28,6
Karma	2	9,5
Toplam	21	100

Tablo 13'e göre, %61,9 oran ile 13 ninninin ana usulde, %28,6 oran ile 6 ninninin birleşik usulde, %9,5 oran ile 2 ninninin ise karma usulde olduğu görülmektedir. 21 ninnide en çok Ana Usul kullanılmıştır (%61,9).

Ana usul türü içerisindeki usullerin birim, zaman ve üçerli şekilleri aşağıda tablo halinde belirtilmiştir.

Tablo 14. Ana Usuldeki Ninniler

Birim	Zaman	Düzüm	Frekans	Yüzde
4	4	(2+2)	7	53,8
12	8	(3+3+3+3)	3	23,1
6	8	(3+3)	2	15,4
2	4	-	1	7,7
Toplam			13	100

Tablo 14'e göre, %53,8 oran ile 7 ninninin 4/4'lük usulde ve 2+2 şeklinde, %23,1 oran ile 3 ninninin 12/8'lik usulde ve 3+3+3+3 şeklinde, %15,4 oran ile 2 ninninin 6/8'lik usulde ve 3+3 şeklinde, %7,7 oran ile 1 ninninin ise 2/4'lük usulde olduğu görülmektedir.

Birleşik usul türü içerisindeki usuller ve şekilleri aşağıda tablo halinde belirtilmiştir.

Tablo 15. Birleşik Usuldeki Ninniler

Birim	Zaman	Düzüm	Frekans	Yüzde
5	8	(2+3)	2	25
9	8	(2+2+2+3)	2	25
5	4	(3+2)	1	12,5
7	4	(3+2+3)	1	12,5
Toplam			6	100

Tablo 15'e göre, %25 oran ile 2 ninninin 5/8'lik usulde ve 2+3 şeklinde, %25 oran ile 2 ninninin 9/8'lik usulde ve 2+2+2+3 şeklinde, %12,5 oran ile 1 ninninin 5/4'lük usulde ve 3+2 şeklinde, %12,5 oran ile 1 ninninin 7/4'lük usulde ve 3+2+3 şeklinde olduğu görülmektedir.

Karma usul türü içerisindeki usul ve şekilleri aşağıda tablo halinde belirtilmiştir.

Tablo 16. Karma Usuldeki Ninniler

Birim	Zaman	Düzüm	Frekans	Yüzde
10	8	(2+3+2+3)	2	100

Tablo 16'ya göre, %100 oran ile 2 ninninin 10/8'lik usulde ve 2+3+2+3 şeklinde olduğu

görülmemektedir.

Araştırmada süre değeri, derlenen ninniler içerisinde notaların en kısa ve en uzun süre değerleri anlamında kullanılmaktadır.

Aşağıda, ninnilerdeki en uzun süre değerlerine ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 17. Ninnilerdeki En Uzun Süre Değer Oranı

En Uzun Süre Değeri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Dörtlük	15	71,4
İkilik	5	23,8
Birlik	1	4,8
Toplam	21	100

Tablo 17'ye göre, dörtlük notanın %71,4 oran ile 15 ninnide, ikilik notanın %23,8 oran ile 5 ninnide, birlik notanın ise %4,8 oran ile 1 ninnide en uzun süre değeri olarak kullanıldığı görülmektedir.

Aşağıda, ninnilerdeki en kısa süre değerlerine ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 18. Ninnilerdeki En Kısa Süre Değer Oranı

En Kısa Süre Değeri	Frekans (f)	Yüzde (%)
On Altılık	14	66,7
Sekizlik	7	33,3
Toplam	21	100

Tablo 18'e göre, on altılık notanın %66,7 oran ile 14 ninnide, sekizlik notanın ise %33,3 oran ile 7 ninnide en kısa süre değeri olarak kullanıldığı görülmektedir.

Aşağıda, 21 ninninin metronom bilgileri sunulmuştur.

Tablo 19. Ninnilerin Metronom Oranı

Metronom	Frekans (f)	Yüzde (%)
Adagio Yavaş/66-76)	9	42,9
Allegro (Hızlı/120-168)	5	23,8
Andante (Sakinçe, Yavaşça/76-108)	3	14,3
Larghetto (Oldukça Yavaş/60-66)	3	14,3
Moderato(Orta/108-120)	1	4,8
Toplam	21	100

Tablo 19'a göre, %42,9 oran ile 9 ninninin Adagio (yavaş), %23,8 oran ile 5 ninninin Allegro (hızlı), %14,3 oran ile 3 ninninin Andante (sakinçe, yavaşça), %14,3 oran ile 3 ninninin Larghetto (oldukça yavaş), %4,8 oran ile 1 ninninin ise Moderato (orta) seslendirildiği görülmektedir. 21 ninnide en çok Adagio kullanılmıştır (%42,9). Bu bulgu, ninnilerin doğası gereği yavaş tempoda oluşunu desteklemektedir.

Kars-Ardahan yöresi türküler göz önünde bulundurulduğunda, eser içerisinde usul değişikliğine uğrayan türkü sayısı oldukça azdır (bkz. TRT THM Rep. No: 3667, 3974.). Ninniler içerisinde usul değişikliğinin olmaması yine bu bölgedeki müzik kültürüyle örtüştüğünün göstergesi olarak karşımıza çıkmıştır.

Aşağıda, araştırma kapsamında müzikal analizi yapılan 24 ninniden biri olan Nazar Boncuk Omuzunda'nın analiz örneğine yer verilmiştir. Bu örneğin seçiminde, araştırma bulguları doğrultusunda Kars ve Ardahan ninnilerinde en fazla kullanılan makam dizisinin Uşşak olması ve bölgenin kültürel bir özeliği olan âşıklık geleneğinde söylenmesi göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre, ninninin müzikal analizine ait bulgular aşağıda sunulmuştur.

Nazar Boncuk Omuzunda

Kaynak Kişiler: Âşık İlgar Çiftçioğlu

Âşık Arif Tellioğlu

Yöresi: Kars/Merkez

Derleyenler: F. Ceyda ÇINARDAL

Levent ÇINARDAL

Notaya Alan: Ozan GÜLÜM

Ninninin Kimlik Bilgileri

Adı : Nazar Boncuk Omuzunda

Yöresi : Kars / Merkez

Kimden Alındığı : Âşık İlgar ÇİFTÇİOĞLU – Âşık Arif TELLİOĞLU

Derleyen : F. Ceyda ÇINARDAL – Levent ÇINARDAL

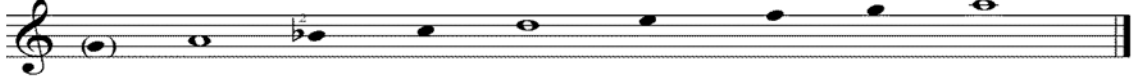
Ninninin Makamsal Analizi

Karar Sesi (Durağı) : La (Dügâh)

Güçlüsü : Re (Neva)

Seyri : İncelenen ninninin seyri inici-çıkıcı özelliكتedir.

Dizisi : Uşşak Makam Dizisi

Donanımı : Si bemol 2 ses değıştirici işareti vardır.

Yedeni : Yeden perdesi kullanılmamıştır.

Ezgisel Genişlemesi : Ninni beş ses içerisindedir, ninnide genişleme olmamıştır.

Asma Karar Perdeleri : A+B şeklinde yedi cümleden oluşmaktadır. Üçüncü ve beşinci cümleler A cümlesinin; ikinci, dördüncü, altıncı ve yedinci cümleler ise B cümlesinin tekrarı niteliğindedir. Ninninin makamsal analizi sözlü bölümün başladığı cümleden ibarettir.

A Cümlesi

Bu cümleye Uşşak makam dizisinin güçlü perdesi olan Re (neva) perdesinden başlanılmış, inici-çıkıcı seyir niteliğine benzerlik gösteren bir seyirle dizinin karar sesi olan La (dügâh) perdesinde uşşaklı tam karar yapılmıştır.

B Cümlesi

Bu cümlede Uşşak makam dizisi seyirinde ninniye devam edildikten sonra dizinin karar sesi olan La (dügâh) perdesinde uşşaklı tam karar yapılmıştır.

Yapılan makamsal analiz doğrultusunda Uşşak makam dizisi içerisinde olduğu tespit edilen bu ninninin Uşşak ön adı ile adlandırılmasının doğru olacağı söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Anne şarkısı ya da beşik türküsü olarak adlandırılan ninniler, ait oldukları kültürlere özgü ezgiler barındırır ve bu ezgiler müziksel açıdan yerel niteliklidir. Ancak, edebi açıdan bakıldığında, ninnilerin evrensel nitelikli bir biçim olduğunu ifade etmek gerekir; en büyük ayırt edici özelliği ise bebeğe söyleniyor oluşudur. Ezgileri kültürden kültüre farklılık gösterse de ninnilerin ana fikri bebektir.

Yapılan araştırmalar ninnilerin çocuk gelişiminde kullanılan bilimsel veri niteliğinde olduğunu; bebekte dil ve zihin gelişimini hızlandırdığını; estetik ve müzik anlayışı tohumlarının ninniler ile atıldığını göstermektedir (Güneş, 2012; Jensen, 2006; Kumtepe, 2015; Sun ve Seyrek, 2002; Uğurlu, 2014; Yılmaz, 2014). Ayrıca, yapılan birçok araştırma, ninnilerin eğitici yönüne vurgu yapmaktadır (bkz. Güneş, 2012; Güneş, 2010; www.haberler.com.tr, 2016; Kabadayı, 2009; www.necatidemir.net, 2016; Yıldız, 2011). Bu yönüyle, eğitim aracı olarak da kullanılan ninnilerin beşikte eğitim olduğunu söylemek mümkündür.

Ninniler ile ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalarda, ninni kavramının genelde edebi yönüyle incelendiği görülmüştür. Ayrıca, Uğurlu (2012), ninni konusunda Ignacz Kunos'la başlayan bilgilerin Amil Çelebioğlu'nun çalışmasına kadar; Amil Çelebioğlu'nun görüş ve tespitlerinin de günümüze kadar

tekrarlana geldiğine, Türk Dünyası ninnileriyle ilgili olarak da birkaç makale dışında herhangi bir çalışma yapılmadığına dikkat çekmiştir. Yılmazoğlu (2020) ise, ninnilerin müziksel özelliklerinin veya yapılarının daha iyi anlaşılabilmesi için ezgileriyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ancak ilgili literatüre bakıldığında, birçok araştırmada ninnilerin sözleriyle derlendiği ya da derlenen ninnilerin notaya alınmadığı veya müzikal boyutu bakımından incelenmediği görülmektedir. Ninni çalışmaları bütüncül bir yaklaşımla yapılmalıdır. Zira ninniler ezgileriyle bir bütündür, ayrılamaz; aksi takdirde ninni niteliği taşımaz.

Kars-Ardahan il merkezleri, ilçeleri ve buralara bağlı köylerde söylenen 24 ninninin bütüncül bir yaklaşımla ele alındığı ve müziksel açıdan incelendiği bu çalışmada, Kars ve yöresi müzik kültürüne ilişkin öğeler ortaya konmuştur. Bu bakımdan, bu bölgenin özgünlüğünü oluşturan, yaşam biçimini yansıtan ve yörenin anlaşılmasında anahtar niteliği taşıyan bu ninnilerin müzikal analizinin yapılması müziko-kültürel açıdan önem taşımaktadır. Ayrıca, söz konusu ninnilerin müzikal analizi yapılarak kültürel öğelerinin ortaya konması, somut olmayan kültürel mirasımıza katkı sağlaması açısından da büyük önem arz etmektedir.

24 ninninin müzikal analizinin yapıldığı bu çalışmada, Kars ve yöresi müzik kültürüne ilişkin öğeler ortaya konmuştur. Buna göre;

24 ninniden 18'inin Kars'ta; 6'sının ise Ardahan'da söylendiği tespit edilmiştir. Kars il merkezi, ilçeleri ve buraya bağlı köylerde, ninni ezgilerine ulaşılma oranının Ardahan'a göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bu durumun muhtemel nedeni olarak Ardahan'a kıyasla, Kars'ın nüfus yoğunluğunun ve çeşitli sebeplerle buraya göçen kaynak kişi sayısının fazla oluşu söylenebilir.

Ezgisel çözümlemesi yapılan 24 ninninin makamsal nitelikte olduğu saptanmıştır. Buna göre, 21'i kırık hava, 3'ü ise uzun hava türündedir. Aynı zamanda bu ninnilerden 9'u, âşıklar tarafından söylenmiştir.

Bu bölgede söylenen 24 ninni incelendiğinde, ninnilerin 6 farklı makam dizisinde söylendiği görülmüştür. En fazla görülen makam dizisinin Uşşak (%50) olduğu tespit edilmiştir. İkinci en çok görülen makam dizisinin Hüseyini (%25) olduğu ve bunu %13 ile Çargâh makam dizisinin izlediği görülmüştür. Ayrıca, Rast, Segâh ve Hicaz makam dizilerinde söylenen ninni yüzdelerinin eşit olduğu (%4) tespit edilmiştir.

Müzikal analizi yapılan ninniler makamsal açıdan; pes ses, tiz ses, ses alanı, makam dizisi, karar perdesi, güçlü perdesi, yeden perdesi, seyir ve ezgisel genişlemelerine göre incelenmiştir. Analiz sonuçları aşağıda maddeler halinde verilmiştir;

- En fazla kırık hava türünde olduğu (%87,5),
- Pes ses olarak en fazla A4 (la / düğâh) perdesinin kullanıldığı (%66,7),
- Tiz ses olarak en fazla E4 (mi / hüseyini) perdesinin kullanıldığı (%37,5),
- Ses alanı olarak en fazla kullanılan aralığın 4'lü ses aralığı olduğu (%37,5),
- Karar perdesi olarak en fazla A4 (la / düğâh) perdesinin kullanıldığı (%79,2),
- Güçlü perdesi olarak en fazla D4 (re /neva) perdesinin kullanıldığı (%62,5),
- Ninnilerin %87,5'inde yeden perdesinin kullanılmadığı,
- Seyir olarak en fazla inici-çıkıcı seyrin kullanıldığı (%91,7),
- Ninnilerin %91,7'sinde ezgisel genişlemelerin kullanılmadığı,
- Ninnilerin en fazla Uşşak makam dizisinde olduğu (%50) sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ninniler usul açısından; tür, birim, zaman, düzüm, süre değerleri, metronom, usul geçkilerine göre analiz edilmiştir. Analiz sonuçları aşağıda maddeler halinde verilmiştir;

- En fazla ana usulde olduğu (%61,9),
- Ana usul olarak en fazla 4/4'lük usulün kullanıldığı (%53,8),
- Birleşik usul olarak en fazla 5/8 ve 9/8'lik usullerinin kullanıldığı (her ikisi de %25),
- Karma usul olarak sadece 10/8'lik usulün kullanıldığı (%100),
- En fazla dörtlük nota değerinin kullanıldığı (%71,4),
- En kısa süre değeri olarak en fazla on altılık notanın kullanıldığı (%66,7),
- En fazla Adagio (yavaş) metronomda söylendiği (%42,9),

- Eser içerisinde usul geçkilerinin yapılmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sonuç olarak 24 ninni, ezgileri bakımından incelenmiş olup ninni ezgilerinin içerdiği makam dizisi ve bu dizide yer alan sesler arasındaki ilişkiler bakımından, ulaşılan ninnilerin geleneksel Türk halk müziği türlerinden türküye ve uzun havaya örnek teşkil edebileceği tespit edilmiştir. Urgan (2009), ninnilerin halk müziğine kaynaklık etme bakımından da çok büyük değer taşıdığını ifade etmiştir.

Yapılan müzikal analize yönelik genel değerlendirmeye göre; Kars-Ardahan müzik kültürü içerisinde icra edilen türküler arasında uşşak makam dizisi yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yaygın kullanım durumu derlenen ninnilerle de bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Aynı durum usul açısından da söylenilebilir. 4/4'lük usul, ülkemizde en yaygın kullanılan usul türü olmakla birlikte yine Kars-Ardahan müzik kültüründe sıkça kullanılmaktadır. Dolayısıyla incelenen kırık hava ve uzun hava türündeki ninniler, makam ve usul açılarından yörenin genel müzik kültürüyle örtüşmektedir.

Çok sayıda sözlü geleneğimizi barından bu bölgede farklı araştırma yöntemleri ile yapılandırılacak yeni araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, bu araştırmanın kapsamı genişletilerek TRA2 Bölgesi'nde (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) (www.serka.gov.tr, 2022) söylenen ninnilerin ezgileriyle derlenmesine ve müzikal açıdan incelenmesine yönelik çalışmalar ve bu bölgedeki ninniler ile ülkenin diğer bölgelerindeki ninnilerin müzikal açıdan tür ve biçim özelliklerinin karşılaştırıldığı araştırmalar yapılabilir. Ayrıca, bu bölgede yaşayan âşıklardan derlenebilecek ninnilere ve bu ninnilerin analizine yönelik çalışmaların yanı sıra bu bölgeye özgü ağıtlar, kına ve gelin havaları, sözsüz oyun havaları, ağız barları vb. kültürel unsurların müzikal açıdan araştırılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	28.09.2018 tarihli ve 06 sayılı Kafkas Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Onay Belgesi
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma aşamasında Kafkas Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 2018-2021 yılları arasında finansal destek alındığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %60; 2. yazar %40
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Dr. Öğr. Üyesi Fatma Ceyda ÇINARDAL
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Kafkas University Social and Human Sciences Ethics Committee Approval Certificate dated 28.09.2018 and numbered 06.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study received

	financial support from Kafkas University Scientific Research Projects Coordinator from 2018 to 2021 during the research phase.
Author Contributions:	1 st author %60; 2 st author %40
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Asst. Prof.Dr. Fatma Ceyda ÇINARDAL
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Açar, Y. ve Bektaş, C. (2015). Kars Müzik Kültüründe Kullanılan Çalgılar, I. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresi, (6-8 Mayıs, Diyarbakır) Dicle Üniversitesi.
- Arıkan, R. (2007). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Aydın, M. ve Şen, Y. (2011). Geleneksel Türk Halk Çalgılarının Müzik Öğretmenleri Tarafından Kullanılma Durumu. *Milli Folklor Dergisi*, 23(91), 140-149.
- Boratav, P. N. (1978). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çınardal, F. C.; Çınardal, L. ve Çelik, A. (2017). Yöresel Müzik Kültürünün Yaşatılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Kars İli Örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 115-131.
- Demir, O. Ö. (2014). Nitel Araştırma Yöntemleri. (Ed. K. Böke). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri İçinde* (s. 286-318). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Demirci, S. ve Köseli, M. (2014). İkincil Veri ve İçerik Analizi. (Ed. K. Böke). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri İçinde* (s. 320-364). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ekici, M. (2004). Halk Bilim Araştırmalarında Üçüncü Boyut. *Türklük Birimi Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 13-20.
- Ekici, M. ve Fedakar, P. (2013). Ege Üniversitesi Deneyimleriyle Somut Olmayan Kültürel Mirası Yaşatarak Koruma. *Milli Folklor Dergisi*, 25(100), 50-60.
- Ekici, M. ve Fedakar, P. (2014). Gelenek, Aktarma, Dönüşüm ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar ve Nazar Boncuğu. *Milli Folklor Dergisi*, 26(101), 40-50.
- Günay, E. (2011). *Müzik Sosyolojisi-Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Güneş, F. (2010). Ninnilerin Çocukların Dil ve Zihinsel Gelişimine Etkisi. *World of Turks*, 2(3), 27-38.
- Güneş, H. (2012). Ninnilerde Dile Getirilen Temaların Bilimsel Gerçekliği Var mıdır?. *New World Sciences Academy*, 7(2), 143-159.
- Jensen, E. (2006). *Beyin Uyumlu Öğrenme*, (Çev. A. Doğanay). Adana: Nobel Kitabevi.
- Kabadayı, A. (2009). Ninnilerin Çocuğun Gelişim Alanlarına Katkılarının İçerik Açısından İncelenmesi: Konya Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 276-289.
- Kırcı Uğurlu, E. (2014). Kültürel Bellek Aktarıcısı Olarak Ninni. *Milli Folklor Dergisi*, 26(102), 43-52.
- Kumtepe, G. (2015). Ninninin Çocuk Gelişimindeki Yeri ve Müzikal Öğeleri Açısından İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Mehmet Efe), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Mustan Dönmez, B. (2019). *Etnomüzikolojinin Temel Kavramları-Kavramlar, Terimler, İsimler*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Nacakçı, Z. ve Canbay, A. (Ed). (2013). *Müzik Kültürü*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2009). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Özkul, O. (2013). *Kültür ve Küreselleşme*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Pelikoğlu, M. C. (2012). *Geleneksel Türk Halk Müziği Eserlerinin Makamsal Açısından Adlandırılması*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

- Sarısözen, M. (1962). *Türk Halk Musiki Usulleri*. Ankara: Resimli Posta Matbaası.
- Sun, M. ve Seyrek, H. (2002). *Okulöncesi Eğitiminde Müzik*. İzmir: Müzik Eserleri Yayınları.
- Sümbüllü, H. T. ve Açar Y. (2012). TRT Repertuarında Bulunan Sümmânî Ağzı Türküler Üzerine Bir İnceleme. (Ed. A. Erkal). *I. Uluslararası Âşık Sümmânî ve Âşıklık Geleneği Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (s. 375-394). Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Şahin, S. (2009). *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme-Araştırma-İnceleme)*. Ankara: Yıldız Kağıtçılık Matbaa.
- Tanrıkorur, C. (2011). *Osmanlı Dönemi Türk Musikisi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Turhan, S.; Şahin, S. ve Şimşek, G. (2010). *Kars-Ardahan-Iğdır Türküleri ve Oyun Havaları*. Ankara: Cem Web Ofset.
- Uğurlu, E. (2012). *Türk Dünyasında Ninni, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Metin Özarslan)*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ungan, S. (2009). *İşlevsel Yönleriyle Ninniler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yener, S. (2000). *Türk Halk Müziğinde Diziler ve İsimlendirilmesi*. (Ed. G. Ay). *Müzikte 2000 Sempozyumu Kitabı* içinde (s. 67-76). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yıldırım, V. ve Koç, T. (2008). *Müzik Felsefesine Giriş*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Yıldız, N. (2011). *Ninniler*. (Ed. Y. Özkaya). *Kars'ın Somut Olmayan Kültürel Mirası* içinde. Kars: Kars Valiliği Kültür Yayınları Dizisi.
- Yılmaz, K. (2014). *Müzik Öğretmeni, Müzik Öğretim Materyali ve Uygulama Açısından Köy Ortaokullarında Müzik Eğitiminin Durumu Üzerine Bir İnceleme*. *Turkish Studies Dergisi*, 9(11), 613-622.
- Yılmazoğlu, B. (2020). *Geleneksel Türk Müziğinde Ninni Olgusunun Yeri ve Ninnilerin Müziksel Çözümlemesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Ayten Kaplan)*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Demir, N. (2018). Prof. Demir 5000 Yıllık Türk Tarihindeki Ninnileri Araştırdı. <http://www.haberler.com/prof-demir-5000-yillik-turk-tarihindeki-ninnileri-2238940-haberi/> adresinden 29.01.2018 tarihinde erişildi.
- Demir, N. (2018). Türk Ninnilerinin Dili. http://www.necatidemir.net/images/demir/bkosem/ninnilerin_dili.pdf adresinden 09.01.2018 tarihinde erişildi.
- Kalaycı, B. (2018). Halk Bilimi\Folklor Tarihsel Süreç. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/26.php> adresinden 12.06.2022 tarihinde erişildi.
- TRA2 Bölgesi Hakkında Bilgi (2022). <https://www.serka.gov.tr/planlama/tra2-bolge-plani> adresinden 13.01.2022 tarihinde erişildi.

EK-I

Kars ve Ardahan Ninnileri (40 sayfa notaya erişmek için QR kod)

Metaverse Ağında Sanat ve Tasarım: Kullanıcı Arayüzü Tasarımı ve Kullanıcı Deneyimi Tasarımı*

Dr. Öğr. Üyesi Hülya Demir

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9505-0347>

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, Samsun – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 21.04.2022

Kabul: 23.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Metaverse

Blok Zincir

Kullanıcı Deneyimi Tasarımı

Kullanıcı Arayüzü Tasarımı

NFT

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62555>

Öz

İnsanın düşünce yapısının evrimi, teknolojik gelişmeler doğrultusunda dinamik bir biçimde devam etmektedir. Bu evirilme, fiziki dünyanın ötesinde yeni bir sanal evren ihtiyacının yaratılması ve bu dünya için tasarımların yapılması problemini doğurmuştur. Tüm bu arayışlar içinde evrenin ötesi olarak tanımlanan yeni bir olgu olarak "Metaverse" kavramı ortaya çıkmıştır. Metaverse, insanların fiziksel mekanlardan ve fiziksel varlıklarından soyutlanarak sanal temsiliyete dönüşmüş avaturları ile diğer insanlarla ve mekanlarla bağ kurması üzerinde temellenen yeni bir evreni ifade etmektedir. Günümüzün insanı, bu yeni ağ içinde alışlagelmişin dışında formlarda sanat nesnelere yaratılabilmekte, hatta sanatçı olmasa bile bu nesnelere Metaverse'ün getirdiği yeni bir tanımlama olan NFT kavramı içinde konumlandırarak alma, satma ve tasarlama gibi süreçlerinin yönetimine doğrudan dahil olabileme fırsatı ile karşılaşmıştır. Sanatçı olmak ya da olmamanın ötesinde sanatsal tartışma sahası bu evrenin görsel tasarımının kimler tarafından yaratılacağı üzerinde merkezlenmektedir. Metaverse ağı 3 boyutlu, VR gözlükler ile insanın görsel algısına hizmet eden bir evren olduğu için bu evrenin tasarımını yapacak büyük bir bilişim ve tasarım ekibine gerek duyulması söz konusudur. Özellikle son zamanlarda kullanıcı deneyimi tasarımcısı ve kullanıcı arayüzü tasarımcısı gibi ifadeler ile görsel iletişim tasarımcısı ya da grafik tasarımcı ifadelerinden daha farklı iş yeterliliklerine ihtiyaç duyulmasının altı çizilmeye başlanmıştır. Bu anlamda çalışma evrenin yeni bir mecra olması, ilgili problem durumuna ilişkin çalışmanın az sayıda oluşu, tasarım disiplini ile Metaverse ilişkisinin çözümlenmesindeki bilgi yetersizliği bu çalışmanın hazırlanmasına temel oluşturmuştur. Bu bağlamda makale çalışması içinde tasarım ve sanat disiplininin Metaverse ağı ile olan etkileşimi incelenmiş ve tasarım disiplini içinde oluşan yeni meslek grupları olarak Kullanıcı Deneyimi (UX) ve Kullanıcı Arayüzü Tasarımı (UI) Uzmanlığının konumu nitel bir araştırma olarak Betimsel İçerik Analizi yöntemi ile çözümlenmeye çalışılmıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Demir, H. (2022). Metaverse Ağında Sanat ve Tasarım: Kullanıcı Arayüzü Tasarımı ve Kullanıcı Deneyimi Tasarımı. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 169-182.

*Art and Design on the Metaverse Network: User Interface
Design (UI) and User Experience Design (UX)**

Asst. Prof. Dr. Hülya Demir

Ondokuz Mayıs University, Faculty of Fine Arts, Department of Graphics, Samsun – TURKEY

Article History

Submitted: 21.04.2022

Accepted: 23.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Metaverse

Blockchain

UX Design

UI Design

NFT

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62555>

Abstract

The evolution of human mentality continues dynamically in line with technological developments. This evolution has created the problem of creating the need for a new virtual universe beyond the physical world and making designs for this world. In all these searches, the concept of "Metaverse" emerged as a new phenomenon defined as beyond the universe. Metaverse refers to a new universe based on people's bonding with other people and places with their avatars, which have turned into virtual representations by abstracting from physical places and physical beings. Today's people are able to create art objects in unusual forms in this new network, and even if they are not artists, they have the opportunity to be directly involved in the management of processes such as buying, selling and designing by positioning these objects within the concept of NFT, a new definition introduced by Metaverse. Beyond being an artist or not, the field of artistic discussion is centered on who will create the visual design of this universe. Since the Metaverse network is a 3-dimensional universe that serves the visual perception of people with VR glasses, there is a need for a large informatics and design team to design this universe. Especially recently, it has been underlined that there is a need for different job competencies than visual communication designer or graphic designer with expressions such as user experience designer and user interface designer. In this sense, the fact that the study universe is a new phenomenon, the small number of studies on the related problem situation, and the lack of information in the analysis of the design discipline and the Metaverse relationship formed the basis for the preparation of this study. In this context, the interaction of design and art discipline with the Metaverse network has been examined within the article study and the position of User Experience (UX) and User Interface Design (UI) Expertise as new professional groups formed within the design discipline has been tried to be analyzed with the Descriptive Content Analysis method as a qualitative research.

GİRİŞ

İnsanoğlu yaradılışından beri var olduğu evreni gözlemlemekte, çözümlemekte bu evrene müdahale ederek yaşam çevresini edindiği tecrübeler ile değiştirmektedir. Teknolojik icatların keşfi ve bu icatların akabinde insanlık tarihinde meydana gelen yeni ve hızlı yaşam standartlarının oluşması insanoğlunu sürekli uyum sağlama problemi ile baş başa bırakmaktadır. Yeni standartlar insanın var olduğu evreni daha fazla sorgulamasına, evren içindeki duygusal ve fiziksel boşluklarını başka bir kurgu dünya içinde telafi etme çabasına itmektedir. Bu gerekçelere temel oluşturur bir pozisyonda yeni bir evren arayışının temelleri 1950'li yıllarda bilgisayarların ABD, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde ortaya çıkmış ve daha sonra 1960'larda ABD'de askeri iletişim amaçlı ortaya çıkarılan haberleşme protokolü ile atılmaya başlanmıştır. Ardından 1980'lerin sonuna doğru İsviçre'de Tim Berners-Lee tarafından World Wide Web sisteminin ortaya çıkarılması ile internet insanoğlunun hayatında yer edinmiştir. Radyo, telefon, televizyon gibi kitle iletişim araçlarından çok daha farklı bir yapıda yeni bir iletişim boyutu kapılarını insanlığa açmıştır. İnternetin keşfinden günümüze doğru olan zaman aralığı içinde internetin yaşamın merkezinde yer almaya başlaması ve dünya çapında küresel bir güç haline gelmesi yeni oluşumları da beraberinde getirmiştir. 40 yılı aşan bu tekno sürecin son basamaklarında yeni bir evren arayışına hizmet edecek sanal bir ağ yaratımı kavramı olarak "Metaverse" 'den bahsedilmeye başlanmıştır.

Etimolojik açıdan "meta" kelimesinin kökeni Yunanca 'da "sonra, öte" anlamı ile ilişkilidir. İngilizce 'de meta, "öte" ve "soyut düşünme" kavramlarına karşılık gelmektedir. "Verse" eki ise İngilizce 'deki "evren" anlamına gelen "universe" kelimesinden türemiştir (Dictionarycambridge.org, "meta", "verse"). Kelimenin tam anlamıyla fiziksel dünyanın ötesinde bir evren anlamına gelen bu "ötesi evren", fiziksel alanın ötesindeki alanları metafizik veya ruhsal kavramlarından ayıran, bilgisayar tarafından oluşturulan bir dünyaya atıfta bulunmaktadır (Dionsio ve diğ., 2013: 34:7). Metaverse'ün ortaya çıkışı yeni ve farklı disiplinler içinde kavramsal tartışmaları da başlatmıştır. Bunların içinde önemli tartışma sahaları olarak; iletişim biçimlerini Metaverse'ün ne yönde etkileyeceği, sanat ve tasarımın Metaverse'ün içinde konumunun nasıl belirleneceği, Metaverse sanat ve tasarım alanında yeni meslek tanımlarının sınırlarının nasıl çizilebileceği gibi sorular sıralanabilir. Makalenin birinci bölümünde Metaverse'ün oluşum süreçleri ve Blok zincir teknolojisi ile olan ilişkisi incelenmiştir. İkinci bölümde, sanat ve sanat platformları içinde Metaverse'ün nasıl konumlandığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde tasarımda yeni meslek tanımları olarak Kullanıcı Deneyimi (UX) ve Arayüzü Tasarımı (UI) Uzmanlığı başlıklarının metaverse-sanat-tasarım kesişiminde rolü tartışılmıştır. Makale çalışmasının evreni, Metaverse kavramının ortaya çıkışı ile merkezlenmiş, bulgular ışığında bu eksen üzerinde alt başlık olarak Metaverse'den etkilenen sanat ve tasarım disiplinlerine yönelik durum analizi yapılmıştır.

Problem

Makale çalışmasında problem durumu; Metaverse'ün şimdi ve gelecek açısından tasarım disiplinindeki yerinin tespit edilmesi, sanatın geleceği içinde kullanıcı deneyimi tasarımcısının ve kullanıcı arayüzü tasarımcısının rolüne ve konumuna olumlu-olumsuz yönleri ile etkilerinin tespit edilmesi olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Bu makale, nitel bir makale çalışmasıdır. Nitel araştırma, incelenecek olan probleme ilişkin yorumlayıcı, sorgulayıcı ve problemin ortaya çıktığı tabii ortamı içerisindeki yapısal özelliklerini anlama eylemi ile ilişki içinde olan bir yöntemdir (Guba ve Lincoln, 1994; Klenke, 2016). Nitel araştırmalar dünyanın sosyal yönü ile ilgilenmekte ve insanların olay ve olgular karşısında neden böyle davrandığını, tutum ve davranışların arkasında yatan nedenlerin neler olduğu, kişi ve toplumların gerek birbirlerinden gerekse çevrelerinde olup bitenden nasıl etkilendiği, kültürlerin neden ve nasıl

oluştugu ve geliştigi, sosyal grupların nasıl iletişim kurduğu gibi özellikli sorulara cevap aramaktadır (Baltacı, 2019: 382). Bu nedenle makale çalışması içinde Metaverse olgusu yeni bir çalışma alanı olarak doğal ortamı içinde betimsel içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Bulgular

Metaverse'ün Oluşumu ve Blok Zincir Teknolojisi

Metaverse kavramı dijital deneyime açılan yeni bir kapı, yeni nesil bir bilgi işlem platformu olarak tanımlanabilmektedir. Diğer bir ifade ile Metaverse ağı yeni bir etkileşimli iletişim ağı olup ekonomi sistemine mekanik bir işleyiş alanı açarak insanın fiziksellüğünün önemini azaltan yeni bir ekonomik evreni ifade etmektedir. Kavram çok yeni olduğu için çerçevesi keskin tanımlar yapmak yerine güncellenebilir tanımların yapılması daha yerinde bir kavram tanımlaması yaklaşımı olacaktır. Günümüzde Metaverse, evren ötesi, soyut evren gibi anlamları ifade eden yeni bir kavram olarak tartışılmaya başlanmış gibi görünmektedir. Ancak ortaya çıkışı incelendiğinde 30 yıl öncesine kadar tarihi serüveninin dayandığı görülmektedir. Fikir olarak ilk defa 1992 yılında yazar Neal Stephenson tarafından yazılmış "Snow Crash" isimli romanın içeriğinde ortaya çıkmıştır. Bir hayal ürünü olarak arttırılmış gerçekliğe dayanan bu kurgu dünyada kullanıcıların avatarlar olarak birbirleriyle ve üç boyutlu bir sanal alanda yazılım uygulamaları aracılığıyla etkileşime girebildiği yeni nesil bir ağ içindeki evren anlatılmaktadır (Stephenson, 1992).

Stephenson'un ardından 2018 yılında "Ready Player One" isimli filmin için de Metaverse ağı sinema disiplini kullanılarak tanıtılmıştır. Bu filmde "OASIS" adlı sanal bir dünyayı içinde izleyiciye isterse herkesin sanal dünyaya bağlanabileceği, bu dünya içinde kendi özel avatarını yaratarak onunla temel kurallara göre istediği her şeyi yapabileceği anlatılmıştır. Ready Player One filmi, filmin içinde görünüşte erişilebilir birçok teknolojiyi göstermiştir. Filmde sanal gerçeklik (VR) oluşturma, sanal algılama, dokunsal geri bildirim ve fiziksel dünyanın modellemesi için başa takılan ekranlar (HMD) gibi birçok teknolojik gelişme ve cihazın tanıtımı yapılmıştır. Bu sayede insanlara aslında gerçekte henüz var olmayan ancak çok yakın zamanda var olması mümkün olan yeni bir evrenin fragmanı gösterilmiştir. 2003 yılında ise bizlere gösterilmiş olan bu fragmanın gerçek hayata uyarlaması merkezi San Francisco'da bulunan "Linden Lab" isimli bir firma tarafından "Second Life" isminde bir oyun ile piyasaya sürülmüştür (Lindenlab.com "About"). Second Life (SL) 6 milyondan fazla tekil kullanıcıya sahip bir sanal evrendir. Platformun kullanıcıları, avatarlar aracılığıyla birbirleriyle etkileşime girebilmekte hem bireysel hem de gruplar halinde eğitim ve sosyal faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Bunun yanı sıra birbirleriyle sanal mülk ve hizmetlerin ticaretinde de bulunmaktadırlar. Maldivler bu evren içinde ilk elçilik açan ülke olmuştur. Maldivler'in ardından İsveç, Sırbistan, Arnavutluk gibi birçok ülkede bu platformda kendi sanal elçiliklerini açmış ve elçilik işlemlerini bu platform üzerinden yürütmüştür. Bu gelişmelerin ardından Harvard, Stanford, Edinburgh Üniversiteleri gibi dünyaca ünlü üniversiteler bu platform içinde sanal kampüslerini açmış bunun yanı sıra Gucci, Christian Dior, Ralph Lauren, Vestel, IBM, Adidas, MercedesBenz, BMW, Nike, Sony Ericsson, Toyota, Dell gibi ünlü markalar da bu dünya içerisinde reklam ve pazarlama çalışmaları için mülk satın almışlardır (Wikipedia.com. "Second Life").

Tarihsel gelişimine baktığımızda metaverse en genel tanımlama ile birçok insanın kendi sanal temsilleri yani avatarlarını kullanarak birbirleriyle ve dijital nesnelere etkileşime girebildiği, sürekli açık olan sanal ortamlardan oluşan bir ağıdır. Bu ağ içinde insanlar avatarları aracılığı ile sanat eseri, arazi veya mülk satın alabilmekte ve satabilmektedir. Ancak bu ağın alt yapısı günümüzde tamamen hazır hale getirilmiş ve her insanın ulaşabileceği bir durumda değildir. Çünkü multimedya teknolojileri dijital ekonominin şeffaf, istikrarlı ve sürdürülebilir olmasını her birey için henüz sağlayamamıştır. Bunun yanı sıra multimedya teknolojilerinin (VR/AR, vb.) geliştirilmesindeki ilerleme tek başına meta veri tabanının geliştirilmesindeki tüm sorunları çözememektedir. Örneğin, bu evrendeki dijital

ekonominin merkezi büyük şirketler tarafından yönetilmekte, bu durum da dijital mülklerin aslında kullanıcılardan ziyade operatörlere ait olduğu anlamına gelmektedir. Ekonomik bağlamda güç hiyerarşisinin yanı sıra Metaverse evreninde hukuki, etik, sanatsal ve kültürel birçok problem de söz konusudur. Ancak bunların çözümü bu olgunun gelişimi ile doğru orantılı olarak birtakım çarelere kavuşturulacak gibi görünmektedir. Diğer bir problem alanı ise Metaverse'ün hedef kitlesi konusunda henüz belirli bir eğitim, yaş, gelir seviyesi gibi demografik sınıflamalar yapılması için erken olmasıdır. Çünkü her demografik yapı için (ör: yaş, meslek, eğitim vb. gibi) belirli bir giriş formatının sağlanması gerekmektedir. Metaverse evreninde avatar oluşturmak mülk veya sanat eseri satın almak veya satmak için belirli bir demografik yapıdan ziyade daha çok belirli bir gelir, mal veya mülk sahibi olmanın bir kriter olması söz konusudur. Burada yeni alt sorular da gündeme gelmektedir: Metaverse kimin için oluşturulmuştur? Metaverse teknoloji şirketleri için mi yoksa herkes için mi tasarlanmaktadır? Metaverse evrenine katılmamak ileride bir tercih olabilecek midir? Metaverse'deki iletişim biçimlerimiz, kültürel yapılarımız ve sanatsal değerlerimiz gibi daha birçok konu ne tür bir teknoloji ile koruma altına alınacaktır? Bu sorunların çözümü için şimdiden hukuki anlamda düzenleme çalışmalarına başlayan birçok ülke bulunmaktadır.

Bugün Metaverse'ün yanı sıra yeni bir kavram olarak "*Blockcahin*" kavramından da söz edilmektedir. Blockcahin veya diğer bir ifade şekli ile blok zinciri sanal evrende takip üzerine bir çeşit protokolü ya da uygulamayı ifade eden teknolojik bir sistemdir. Dünya teknoloji devlerinden biri olan IBM, blok zinciri bir iş ağındaki işlemlerin kaydedilmesi ve varlıkların takip edilmesi sürecini kolaylaştıran, paylaşılan ve üzerinde değişiklik yapılamayan bir büyük kodlama sistemi olarak tanımlamaktadır. Bunların varlıklar somut (ev, araba, nakit, toprak) veya soyut (fikri mülkiyet, patent, telif hakları, marka) olabileceğini, değerli olan hemen hemen her şeyin bir blok zincir ağında izlenebilir ve üzerinde işlem yapılabilir hale gelebileceğini, bunun da metaverse evrenindeki riski azaltacağı ve işe dahil olan tüm maliyetlerin düşürülmesini sağlayacağı ifade edilmektedir. Blok zinciri, yalnızca izni olan ağ üyeleri tarafından erişilebilen ve üzerinde değişiklik yapılamayan bir büyük defterde depolanan anlık, paylaşılan ve tamamen şeffaf bilgiler sağladığı için bilginin sunulması için ideal bir sistem olarak tanımlanmakta bu nedenler de Metaverse'ü güvenli bir yer haline getirdiği düşünülmektedir (Ibm.com, "*Blockchain*"). Ancak bu her açıdan güvenli bir ağ olarak düşünülmemelidir. Metaverse, adil, özgür ve sürdürülebilir yeni bir evren inşa etmek için blok zincirin teknik gelişmelerinden yararlanabilir gözükmektedir. Fakat politikalar ile de güçlendirilmesine ihtiyaç olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Bu anlamda devlet politikalarının metaverse ağına dahil olarak kullanıcının güvenliğini artıracak yasal düzenlemeleri sağlaması ihtiyacı doğmuştur. Blok zinciri teknolojisi kullanıcının yalnızca yeni evrendeki deneyimini değil sanat ve sanat nesnesi ile olan etkileşimini de güvence altına alabilir bir sistem olarak görünmektedir. Bir sonraki başlıkta bu yeni teknolojinin sanat ile ilişkisi detaylı olarak ele alınmıştır.

Metaverse Bağlamında Sanat ve Sanal Platformlar

21. yüzyılın dünyası içinde sanat kendisine yeni ekosistemler bulmaya devam etmektedir. Bunlardan en popüler olanlarından biri Metaverse mecrasıdır. Sanatın ve sanatçıların toplumu şekillendirmede önemli rolü olmasından ilhamla gerçek ötesi düzlemde sanatın ifade yolunun bilim, teknoloji ve politika arasındaki köprüleri nasıl güçlendirilebileceği üzerinde ve bununun yanı sıra sanat ve sanat eserinin konumu hakkında düşünmeye, değerlendirmeye ve tartışmaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyduğumuz bir zaman içerisindeyiz.

Günümüzün güçlü teknoloji şirketleri Facebook, Amazon, Microsoft, Linden Lab gibi şirketler Metaverse kullanıcılarına; süreklilik, kalıcılık, eş zamanlı ve kesintisiz online olma, hiper-metinsellik, canlı deneyim yaşama, yeni iş yelpazeleri sunma (yatırım, satın alma, yeni iş platformları kurma), benzersizlik, değişime ve tekrara açık kişiye özel deneyimler yaşama, dijital kimlikler yaratma ve bu

avatarlar ile istedikleri kişi özelliklerine sahip olabilmek, yeni bir iletişim dili oluşturma ve bunu görsel iletişimin gücü, arttırılmış gerçeklik ile taçlandırma, yeni kurgusal bir dünya yaratma ve gerçek dünya ile arasında eş zamanlı bir bağ kurma gibi bir çok yeni fırsat sunmaktadır. Bu şirketlere ek olarak Cryptovoxels and Spatial, Horizon Worlds, DeviantArt, Contemporary Art Daily, Pinterest, OpenSea, Dadas Dijital Sanat gibi özel sanatsal platformlar da sanata nasıl erişilebileceği ve deneyimlenebileceği konusundaki bu yeni evrene önemli ölçüde alt yapı sunmaktadır. Bu alt yapıların çözümlemesinden önce sanat eserinin geçmişteki sergileme ortamına perspektif sunulması önemlidir. Sanat-insan bağının tarihsel serüveninde teknoloji henüz bu kadar ilerlemiş değilken sanat kendisi için yeni mecra arayışları konusunda yavaş bir ilerleme içinde olmuştur. Örneğin Brian O'Doherty 'nin "Inside in the White Cube" isimli kitabında sanat eserinin fiziksel sergileme alanı için beyaz küp kavramından bahsetmiş ve sergileme formuna yeni bir bakış açısı sunmuştur. Bu kitabın öncesinde ise Avusturyalı ünlü ressam Gustave Klimt, 1910'da Venedik Bienali'nde açtığı sergisinde beyaz küp sergileme alanına uygun bir sergileme yapmıştır. Beyaz küp sergileme alanı uzun yıllar birçok galeri ve sergi alanı için tercih edilen bir galeri deneyimi olmuştur. Ancak teknolojinin insanlığa sunduğu yeni evren deneyimleri geleneksel sanat eseri sergileme mantığının değişmesine ve yeni bir sergi ekolojisi ortamının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Yeni bir evren ideası olarak Metaverse, sanat eserini fiziksel mekândan başka bir boyuta taşımaktadır. Nadir bir nesne olarak algılanan sanat eserinden ziyade kullanıcının sanat deneyimine odaklanmasını merkez almaktadır. Metaverse'ün sanat bağlamına paralel bir yayın olarak Carol Duncan'ın "Civilizing Rituals: Inside Public Art Museums" isimli kitabı örnek gösterilebilir. Duncan kitabında sergi modeli olarak beyaz küp sergi modelini incelemiştir. Fiziksel galerinin artık "ev sahibi" olmadığına, daha büyük, teknolojik olarak bütünleşmiş bir anlatının yalnızca bir düğümü veya yönü olduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca sanat deneyimleri üretmeye ve küratörlüğünü yapmaya yönelik fiziksel mekânın olası işlevlerinin tamamen yeni bir ışık altında yeniden düşünülmesi gerektiğini, aynı zamanda, sanatsal üretim süreçleriyle daha derin bir entegrasyona izin verecek diğer altyapı geliştirme alanlarına yatırımın kaydırılması çağrısında bulunmuştur (Duncan, 1995:27,43). Duncan'ın gelecekte olma olasılığına dikkat çektiği yeni sanat ekolojisi bugün SL oyunu içinde açılmış olan sanal gerçeklik tabanlı Dresden'deki Staatliche Kunstsammlungen'in Eski Ustalar Resim Galerisi'nin etkileyici bir kopyası ile düşünceden gerçeğe çevrilmiştir (Hazan, 2010:98).

Yaratılan yeni evren, sanat eserinin sergilenme biçiminde kırılma yaşanmasına sebep olmuştur. Sanat eseri, bu ağ içinde sergileme alanından bağımsız olarak sanal mecralarda sadece varlığına sahip olunması ile görülme, fark edilme ve değer kazanma gibi anlamlar ile yüz yüze gelmiştir. Daha derine inildiğinde sanatın hamisi olarak teknoloji endüstrisinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Bu durum kaçınılmaz olarak sanatın dışının maddi anlam ile kuşatılmasına zemin hazırlamaktadır. Maddeselden sanallaşmaya doğru kuşatmanın bir sonucu olarak bugün sanat, kripto sanat isimli yeni bir sanat kategorisi ve NFT diye adlandırılan yeni bir sergileme biçimi ile dönüşüme itilmektedir. NFT, varlıkların... benzersiz bir şekilde kimliklendirilmesi veya sahipliğinin benzersiz şekilde kanıtlanabilmesine imkân veren, Non-Fungible Token (NFT) adı verilen ve biricik veya eşsiz tokenlar olarak tanımlanmaktadır (Şenkardeş, 2021:156). Blok zincir ise bu sistemin güvenliğini sağlayan bir kod protokolünü içermektedir. Burada ayrımı yapılması gereken önemli bir husus; blok zincirin satın alınan eserin sahipliğini güvence altına aldığı, ancak o eserin bir sanat eseri olduğunu garantiemediğidir. Blok zincire kaydedilen her görüntü sanat eseri olarak adlandırılmamaktadır; çünkü fiziksel dünyada gerçekleştirilen her türlü sanatsal eylemin sonucu nasıl ki sanat eseri tanımlamasına sahip olamıyor ise blok zincir içinde yer edinmiş bir görsel de bu anlamda sanat eseri sıfatını otomatik olarak alamamaktadır.

Jason Bailey, 2018 yılında yayınladığı blog yazısında Metaverse içinde kripto sanat olarak yer alabilecek estetik değerleri; dijital olarak yerel, coğrafi olarak agnostik, izinsiz ve demokratik, anonim, 'meme'lere odaklanan, sanatçı dostu, kendi alt kültürüne referans vermeyi seven, kripto hamileri olan ve geleneksel sanat estetiğinin dışında şeklinde açıklamıştır (Bailey, "What is Crypto Art?"). Son madde özellikle NFT olarak konumlandırılan görsellerin geleneksel sanat estetiğinden uzakta tutulmasına vurgu yapmaktadır. Satılan ilk NFT'nin Jack Dorsey'in Twitter'da attığı ilk tweet olması NFT olarak satılan her şeyin sanat eseri olmayacağını açıkça göstererek bu görüşü güçlendirmektedir. NFT bir protokolü ifade etmektedir. Metaverse ağında her şey NFT olarak alınıp satılabilir kategoride konumlanmaktadır. Sanat bu protokol içinde sadece bir alt başlık olarak ele alınabilmektedir. Tartışılması gereken esas konu ise NFT kavramı içinde sanat eserinin anlam boşalması veya dönüşümü problemi ile karşı karşıya olup olmadığıdır. NFT olarak adlandırılan bir sanat eseri NFT olmak için üretilmiş olmak zorunda değildir. Ancak NFT kategorisi içine eser üreticisi veya sahibi tarafından yerleştirilerek satışa sunulabilmektedir. Her NFT üreten kişinin sanatçı sıfatını aldığı söylemek de tartışmalıdır. Çünkü geleneksel anlamda sanatsal çaba ile ortaya koyulan ürünün sahibini sanatçı olarak adlandırabilmek için orijinallik, farklı olma, belirli bir teknik üsluba sahip olma, anlatım gücü içerme ve estetik anlatım diline sahip olması gibi birçok nitelik beklenmektedir. Metaverse ise sanatçı kavramının kurallarını yeniden yazmaya çalışıyor gibi görünmektedir. Hukuk profesörü Micheal Murray'e göre: "NFT'ler sanat eseri değildir, dijital ve gerçek dünya varlıklarının varlığının ve mülkiyetinin bir kaydını doğrulamak ve güvence altına almak için blok zinciri teknolojisini kullanan bir şifreleme aracı" dır (Murray, 2022, NFTs and the Art World -What's Real, and What's Not). Ayrıca NFT'ler mülkiyeti özetleyen lisanslar olarak düşünülmelidir... NFT destekli bir sanal sanat eseri, özgünlükle eşdeğer değildir: Kötü niyetli fırsatçıların, ünlü sanatçılar tarafından üretilmiş otantik parçalar olarak dayatılan dijital sanat eserlerini satarak NFT koleksiyoncularını kandırdığı belgelenmiş birçok örnek vardır (Lik-Hang Lee ve diğ., 2021: 111-6). NFT'lerin satışa sunulmasının ardından birçok kez başka kişilere satılabilmesi durumu söz konusudur. Bu süreç içinde yeni bir küratörlük sistemi de gündeme gelmiştir. Bir sanat eserini NFT formatta satın alan her yeni sahip, eseri satmaya karar verdiğinde eserden kazandığı kar içinden eserin yaratıcısı olan kişiye telif ücreti ödemek zorunda olduğu için yeni bir sanat hukuku ve küratörlük sistemi ortaya çıkmaktadır.

NFT olarak konumlandırılmış bir sanat eseri yaratıcısı tarafından satışa sunulduktan sonra eseri ile bağı kopmamakta eserini ilk satın alan kişiden son satın alan kişiye kadar sanal ağ içinde takibini yapabilmektedir. Örneğin Refik Anadol'un NFT platformu OpenSea'de yayımlanan Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021 1/1 başlıklı NFT eseri 300.69420 ETH'ye (1,184,545.71 dolar) satılmıştır. Koleksiyoner bu eserle birlikte aynı zamanda Refik Anadol imzalı 3 boyutlu fiziksel bir sertifika, enstalasyonun kaynak yedek dosyaları ve özel bir yazılım içeren bir bilgisayar da satın almıştır (Opensea.com, "Machine Hallucinations"). Bu eserin daha sonra başka kişiler tarafından satın alınması veya üzerine müdahalede bulunarak yeniden satılması Metaverse ve sanat bağlamının hukuki sürecine ait bir sorunu ifade etmektedir. Metaverse ile ilgili hukuki düzenlemeler ise geleceğe odaklı birçok ülke tarafından yeni yasalaştırılmaya başlanmıştır. Bu nedenle sanatsal bağlamda emsal davalar oldukça hak ve aidiyet gibi kavramların çözümlenmesi ilerleyen süreçte tespit edilecek bir durumdur.

Metaverse kavramına sanat bağlamında tamamen olumsuz ya da olumlu bakmak taraflı bir yaklaşımı ifade etmektedir. Fayda ve zarar bağlamında ayrı ayrı değerlendirilmesi daha derin bir çözümlenmeye ışık tutacaktır. Metaverse sanal dünyada sanat eseri, görseller, sesler ve hikayeler aracılığıyla iletişimin temel işlevlerinin ötesine geçebilmektedir. Ayrıca, metaverse ve hesaplamalı sanatların birleşimi, farklı kültürlerden ve nesiller boyunca insanları, kalıcılık ve açıklık ile karakterize edilen sanal dünyalarda birbirlerine fikirlerini ifade etmeye teşvik etmek için anahtar araç olarak da

hizmet edebilir (Lik-Hang Lee ve diğ., 2021:111-8). NFT bilinçli kullanıldığında sanat eserine olumlu katkılar sunan bir protokol olarak tanımlanabilir. Korsancılığı engellediği için satılan her eserin orijinallik kontrolünde tam güvenilirliği müşterisine ve eser sahibine sunması yönüyle de sanatsal bağlamda pozitif bir oluşum olarak algılanabilir. Eşi benzeri olmayan sanatçıların geniş kitleye ulaşmasını sağlama adına da sınırsız bir yeni dünyanın kapısını sanatçılara açtığı söylenebilir. Sanatçılar NFT olarak eserlerini kategorize ederek kalıcı olarak güvenceye alabilmektedirler. Konuya başka bir mercekten bakıldığında NFT içinde satılan metanın sanat eseri olarak kabul görmesini yerine eserin kime ait olduğu önemli görülmektedir. Çağdaş sanat kurumları söz konusu olduğunda ise kullanıcı grupları belirli bir çağdaş sanat türüyle ilgilenen kişileri, kültür profesyonellerini, farklı türdeki yatırımcıları (vergi ödeyen vatandaşlardan kurumsal sponsorlara ve koleksiyonerlere kadar), belirli çıkarla bir araya gelen toplulukları içerebilir. Metaverse ağı ise bunların hepsini eliminize ederek ironik bir yaklaşımla fiziki anlamda somut olan sanatı sanal ortamda soyutlaştırarak maddi metalara dönüştürülmesine ortam yaratmaktadır. NFT ve sanat arasındaki bağın sorgulanmasının önemi burada başlamaktadır. Sanat insanın vazgeçemeyeceği bir uğraş olması sebebi ile hangi tipte bir evren yaratımı olursa olsun estetik bakış açısı insanoğlunun varlığıyla birlikte var olmaya devam edecektir. Sanatın ekolojik boyutunun Metaverse ile olan kapsamı başka bir çalışmada daha detaylı olarak ele alınırsa alan literatürüne daha fazla katkı sunulabileceği düşünülmektedir.

Sanatçıların ürettikleri eserlerini yeni evrende geniş kitlelere sunabilmesi için altyapı çalışmalarında birçok sektörün iş birliği gereklidir. Yeni, sanal ve görsel bir evren yaratılmakta olmasından hareketle bu evreni tasarlayacak bilişim uzmanı, mühendis ve farklı alanlarda tasarımcıların varlığına ihtiyaç her geçen gün artmaya devam etmektedir. Yeni evrenin kurgusal ve daha çok tasarımsal bir evren olması Metaverse ve sanat bağlamında yeni meslek tanımlarının türemesini sağlamıştır. Bunlara örnek olarak Dijital Küratörlük, Kullanıcı Deneyimi Tasarımcısı (UI), Kullanıcı Arayüzü Tasarımcısı'nı (UX) verebiliriz. Çalışmanın bir sonraki bölümünde Metaverse'de Kullanıcı Deneyimi Tasarımcısı (UI), Kullanıcı Arayüzü Tasarımcısının konumu, rolü ve farklılıkları ele alınmıştır.

Metaverse'de Kullanıcı Deneyimi Tasarımcısı (UX) ve Kullanıcı Arayüzü Tasarımcısı (UI)

"UI bizi gitmek istediğimiz yere götüren köprüdür, UX vardığımızda hissettiğimiz duygudur."

Jason Ogle /CACI International Designer.

İnternetin keşfi ile insan-bilgisayar etkileşiminde bilgi paylaşımı ve iletişim yeni bir boyuta geçmiştir. Teknoloji endüstrisinin hızlı ilerlemesindeki başarısı, görsel dilin gücü ile kurduğu bağ ile paralel ilerlemektedir. Bu nedenle internet ortamında yer alacak görsel formattaki verilerin belirli bir tasarım dili süzgecinden geçmesi önemli görülmektedir. Teknoloji endüstrisi ilerledikçe ve talepleri arttıkça görsel tasarım odaklı yeni meslek tanımları olarak Kullanıcı Deneyimi Uzmanı (The Visual Interaction of User Experience Designer/ UX) ve Arayüz Tasarımı Uzmanı (User Interface Designer) gibi kavramların ortaya çıkması söz konusu olmuştur. İngilizce 'deki User Experience ve User Interface kelimelerinin baş harflerin UX ve UI olarak kısaltılmıştır. Kullanıcı deneyimi, etkileşimli ürünleri ya da sistemleri, kullanıcıları ve ürünün kullanımından önce, kullanımı sırasında ve kullanımından sonra oluşan tepkileri içermektedir. Deneyim, doğası gereği özeldir ve kullanıcının ürünle ilgili algılarını, duygusal tepkilerini ve deneyimin olduğu ortamları içerir (Hassenzahl, 2008). Kullanıcı deneyimi tasarımı (UX) ise, kullanıcılara keyif aldıkları deneyimler sunan ortamlar oluşturmak için gerçekleştirilen işlemleri ifade etmektedir. Kullanıcı arayüzü tasarımı ise bir ürünü ya da fikri estetik açıdan hoş ve kullanımı kolay olacak biçimde grafik tasarım elemanları ile dönüştürme işlemidir.

Mevcut Grafik Tasarım ve Görsel İletişim Tasarımı disiplinleri ortaya çıkan bu yeni meslek grupları ile doğrudan ilişkili disiplinler olsa da tam anlamı ile bu meslek gruplarının yeterliliklerini merkeze alan bir bağlamda eğitim içeriklerine sahip olduğu tartışmalıdır. Makalenin odaklandığı problem durumu tasarım odaklı eğitim içerikleri ile ilişkiler yerine ağırlıklı olarak Metaverse ağının içindeki tasarım odaklı mesleki yeterlilik talepleri ile ilişkilidir. Bu sebeple çalışmanın bu bölümünde UX ve UI tasarımı detaylı olarak incelenmiştir.

Çağımızın tasarım dünyasında, tartışmalı olan konulardan biri, kullanıcı arayüzü tasarımı ile kullanıcı deneyimi tasarımı arasındaki farktır. Yaygın bir kanı olarak UX ve UI tasarımın aynı yeterlilikler ile donatılmış kişiler tarafından yapılabileceği üzerinedir. UI tasarım insanların bir ürünle etkileşime girdiği estetik unsurları ifade etmektedir. UX tasarım ise bir kullanıcının bir ürün veya hizmetle ilgili deneyimine dayanmaktadır. Örneğin UX tasarım kullanıcının ekranda gördüğü renkler, menü çubukları, tipografik öğeler, sayfa akışındaki görsel tasarım ve benzeri birçok görsel arayüz elemanını merkez almaktadır. UI tasarım ise kullanıcının ürün içindeki deneyimlemiş olduğu yolculuğa odaklanmaktadır. Kullanıcı deneyimi odaklı bir tasarım şirketi olan Maze'in CEO'su Jonathan Widawski UI ve UX tasarım arasındaki farkı aşağıdaki tablo ile açıklamaktadır:

Tablo 1.

Kullanıcı Arayüzü (UI)	Kullanıcı Deneyimi (UX)
Kullanıcıların bir ürünle etkileşime girmesine izin veren görsel öğelere atıfta bulunur.	Kullanıcıların bir ürünle etkileşime girerken deneyimledikleri duygu ve duygularla ilgilidir.
Bir ürün tipografisinin, renklerin, resimlerin ve daha fazlasının görünümüne ve verdiği hisseye odaklanır.	Kullanıcı yolculuğunun genel kullanıcı dostu olmasına odaklanır.
Amaç, ürünleri daha kullanışlı, estetik açıdan çekici ve farklı ekran boyutları için optimize edilmiş hale getirmektir.	Amaç, verimli ve kullanımı kolay bir ürünle kullanıcıları memnun etmektir.

(Dumont, 2022)

Widawski, UI ve UX arasındaki farkı bir ev tasarlamaya benzeterek UX tasarımın evin temeli, tuğlası vb. malzemesini oluşturduğunu, UI tasarımın ise evin boya ve mobilyasını meydana getirdiğini söylemektedir. Tasarıma başlarken öncelikle UX tasarımdan başlanmakta yani evin her odasının bir sonraki ile nasıl bağlantılı olacağı (Görsel verinin sunulacağı mecrayı belirlemek ör: web sitesi, mecraya kullanıcının nasıl ulaşılacağına yollarını bulmak, teknolojik alt yapıyı sağlamak gibi) belirlenmektedir. Daha sonra UI tasarıma geçilerek (ör; cep telefonun ekranındaki görüntü düzeni, ikonlar, renkler, tasarım elemanlarının büyüklükleri, çizgiler, sayfa yapısı, boşluklar vb. grafik elemanlar) evin duvar kağıdının renkleri, mobilyalarının dokuları, eşyaların seçimindeki stil uyumu gibi problemler çözülmektedir. UX tasarım içinde UI tasarımdan daha üst bir kapsamı ifade etmektedir çünkü içinde görsel tasarım, bilgi mimarisi, arabirim tasarımı, içerik stratejisi, araştırma, kullanılabilirlik gibi birçok alt başlığı içermektedir. Bu nedenle UI tasarımcının, UX tasarımcının denetimine tabi olduğu veya iş birliği içinde olması gerektiği söylenebilir. UX ve UI tasarımın üstünde Senior UX/UI Designer (Kıdemli Arayüzü/ Kullanıcı Deneyimi Tasarımcısı) adında bir başka meslek grubu daha türemiştir. Bu ünvan her iki tasarımı çözümlenmiş ve alanında uzmanlaşmış kişilere verilmektedir. UI tasarımcı olan bir kişi kendini UX tasarım alanında da geliştirerek Senior UX/UI Tasarımcısı ünvanını alabilmektedir (Interaction Design Foundation: "The Basics of User Experience Design").

UX tasarım hem dijital hem de fiziksel dünya ile temasın daha yoğun olduğu bir tasarım alanıdır. Çünkü kullanıcının yaşadığı deneyim fiziksel bir deneyim üzerinde odaklanmaktadır. Metaverse ağında UX tasarım alanı fiziksel ve sanal dünyanın arasında bir köprü görevi görmektedir

denilebilir. UI tasarımcı ise bu köprünün gözle görülebilir ve göze daha estetik nasıl görünebilir olduğuna odaklanmaktadır. Başarılı bir sanal deneyimin vazgeçilmez iki unsuru UX ve UI tasarımın iş birliğinden geçmektedir. İkisi de tek başına başarı için yeterli değilken bir arada kullanıldıklarında Metaverse ağının güçlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Örneğin SL oyunundaki karakterlerin tasarımı, yaratılan avatarın kostümü, yaşadığı mekân, kullandığı eşyalar vs. UI tasarımcının alanı içine dahil olurken oyundaki karakterle oynarken kullanıcının yaşadığı tüm keyif ve ağ içi teknik problemler UX tasarımcının alanının içine dahil olmaktadır. Başka bir örnek üzerinden değerlendirildiğinde Metaverse üzerinden arsa satın almak isteyen bir kişi arsanın görseller üzerinden konumu ve arsanın özellikleri, fiyatı hakkında bilgi almak için UI tasarımcının hazırlamış olduğu arayüzden destek alması söz konusudur. Ancak bu arayüzün metaverse ağı içinde konumlandırılması, kullanıcıya bu arsanın varlığının duyurulması gibi birçok sanal ve fiziksel süreçte ise UX tasarımcı devreye girmektedir. Metaverse ağında UI tasarımcı bu ağı estetik olarak güzelleştiren, daha çekici hale getiren, kullanıcıda bu ağa katılma bu ağın bir parçası olma isteği uyandıran etkiler yaratmak için kullanılmaktadır.

Metaverse içinde bir sanatçının eseri satılmak istendiğinde ise yine UI tasarımcı ve UX tasarımcı birlikte iş birliği yapmak durumundadır. UI tasarımcı satılacak eser fiziksel bir eser ise öncelikle bunu dijital formata aktarmada, sonrasında eserin bir web sayfası üzerinden satışı ile ilgili arayüzü tasarlamakla yükümlüdür. UX tasarımcı ise bu eserin Metaverse ağı içinde hangi piyasalarda, hangi kullanıcılar tarafından daha fazla talep görebileceğini tespit etmek (adeta bir küratör gibi), hangi kripto sanat platformları üzerinden satışa sunulmasının daha fazla kullanıcı deneyimini artırabileceğini bulmak, kullanıcıları analiz etmek ve kim olduklarını öğrenmek, kullanıcıların davranışlarını analiz etmek ve onlarla görüşmeler, anketler yapmak ve araştırmalar yoluyla kullanıcıların ihtiyaçlarına odaklanarak onları anlamakla sorumludur. Başka bir örnek olarak; bankacılık işlemlerini mobil telefonlar üstünden yapan kullanıcı örnek verebilir. Yapay zekâ, kullanıcı bankacılık sisteminden çıkış yaparken, kullanıcıya uygulama deneyimini nasıl bulduğuna yönelik bir arayüz sunmaktadır. Bu arayüzler UX tasarımcının kullanıcı deneyimi hakkında bilgi edinmesi için UI tasarımcı tarafından hazırlanmaktadır. Bir UX tasarımcısı olarak çözülmesi gereken problemler çoğunlukla en son teknoloji, mevcut kültürel durumlar, dünyanın durumu ile derinden ilişkili olduğu için UX tasarımcının yeni bir evren tasarımı olan Metaverse ile olan ilişkisi de kaçınılmaz olmaktadır. UX tasarımcılarının diğer evrenlere açılan portallar olan deneyimleri inşa etmek için bakış açılarını, yeteneklerini ve metodolojilerini değiştirmeleri bu nedenle önemlidir. Bunu yapabilmek için öncelikle teknolojiyle etkileşime giren insanları “kullanıcı” olarak düşünmekten vazgeçmeleri, onları “bu sanal dünyada yaşayan ve var olan insanlar” olarak görmeleri gerekmektedir (Bonanza Design Blog: “Metaverse: How it impacts a UX Designer’s life?”).

Metaverse ağı denilince artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik uygulamalarından bağımsız bir evren tasarımından söz edilememektedir. Artırılmış Gerçeklik (AR) ve Sanal Gerçeklik (VR), kullanıcıların kendilerini sanal bir ortam (VR) içinde bulmalarına ve bu ortamda etkileşim kurmalarına olanak tanımaktadır. Bu ortamın tasarımını yapan kişiler ise genellikle mühendislik veya görsel iletişim tasarımı alanında eğitim almış olan sanal gerçeklik uzmanlarıdır. Bu uzmanlıkta olan kişiler UI tasarımcılar da olabilmektedir. Sanal gerçeklik uzmanlığının altyapısı ise bilişim sektörüne dayanmakta ve bilgisayar programcıları, grafikerler, 3D animasyon uzmanları ve yazılımcılar da bu alanda çalışabilmektedirler. Genel anlamda UI tasarımcılar bilgisayar teknolojisi sayesinde tasarımlar yapmakta ve böylece Metaverse dünyasının görsel yaratıcıları olmaktadır. Bu yeni evrenin içinde diğer bahsedilmesi gereken bağlam ise oyun teknolojileridir. Halihazırda var olan oyun teknolojileri, internet tabanlı sanal dünya ekosistemleri ile meta veri tabanı için temel altyapı oluşturmaktadır. Oyun platformlarının tasarımı ise üstte bahsedilen meslek gruplarının ortak çalışmalarının bir sonucu olarak varlığını sürdürmektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Son yıllarda teknoloji şirketleri, ekonomik olarak güçlü olan kişi veya kuruluşlar sanatın ve tasarımın geleceğini belirlemede etkin bir güç kazanmaya başlamıştır. Fiziksel olan sanat eylemi, sanal bir deneyim yaşatmaya kendini adanmış Metaverse ile kurduğu elektronik bağ sonucunda ekolojik ortamını değiştirerek içindeki keskin tanımlamaların sorgulanmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönüşümlerden etkilenen disiplinlerden biri olarak grafik tasarım disiplininin de kendi içinde mühendislik, bilişim teknolojileri gibi üst ve alt kapsamlar ile olan ilişkisini yeniden gözden geçirerek kendi iç yapısını yeni sanal evrene göre entegre etmesi gerektiği düşünülmektedir. Metaverse'ün uygulanabilirliği, halen devam eden birçok teknolojik alt yapı gelişmesi ile paralel olduğu için bu alanda yapılan çalışmaların da sürekli güncellenebilir olması çalışmanın genel sınırlılığını oluşturmuştur. Kuramsal sınırlılığını ise ilgili alana ait yayın çalışmasının nicelik olarak az olması oluşturmaktadır.

Metaverse'ün tasarım disiplini ve sanat bağlamı ile olan temasında pozitif ve negatif ilişkilerden öte dinamik gelişmelerin daha önemli olduğu tespit edilmiştir. Çünkü bulgular ışığında metaverse fikrinin çıkış olarak uzun yıllar önce ortaya atılmış gibi görünmesine rağmen uygulama bazında çok yeni bir oluşum olduğu tespit edilmiştir. Sanat, Metaverse, UI ve UX tasarımcının kesişmesi değerlendirildiğinde; sanat süreçlerinden grafik tasarım, hikâye anlatımı, video, animasyon gibi formatlar uygulandığında UX tasarımının kullanıcının dikkatini çekme ve pozitif deneyim yaşaması açısından olumlu katkı sunduğu ifade edilebilir.

Metaverse içinde UI tasarım ile markalaşan bir ürün, sanatsal bir fikirle merkezlenirse bunun sonucunda ürünün felsefesinin daha büyük kitlelere ulaşma şansına sahip olacağı düşünülmektedir. Tam tersi durumda ise sanatın UX tasarım sürecinin deneyiminden yararlandığında sanat eserinin daha geniş kitlelere ulaşmasına ve bu kitlenin esere verdiği tepkinin ölçülmesine imkân tanıyacağı kanısı güçlenmiştir. Sanat içinde estetik, haz, çekicilik gibi kavramların mantık yolu ile ispatına gerek olmasa da UX içinde kullanıcı tarafından hissedilerek deneyimlenmesinin ispatının oldukça önemli olduğu görülmüştür. UX tasarım bu noktada sanat ile iş birliği içerisindedir. Sanat bu deneyim için görsel elemanlara başvurmaktadır. UX tasarım ise izleyicinin görsel elemanlardan ne derece haz, çekicilik ve estetik beğeni aldığını nesnel veriler ile ölçmeye çalışmaktadır. UX tasarımcılar sorunu çözmekte, sanat yaratmamakta, sanattaki gibi duygulara odaklanmamaktadır. UX tasarımcının hedefi dijital ürünleri kullanarak onları anlaşılabilir kılmakla ilgilidir. Bunun yanı sıra UX tasarım deneyiminin eğlenceli olmasını incelemektedir. Sanatın UX tasarımı, kültürel kurumların sanatsal üretim süreçleriyle daha derin bir etkileşim geliştirmesine olanak tanımakta ve böylece sanat-UX tasarım bağlamının Metaverse ağı içinde kısmen de olsa pozitif bir ilişki içinde olduğu söylenebilmektedir.

Metaverse ağında sanat, UX ve UI tasarımın çıkış noktası olabileceği gibi üzerinden faydalandığı bir araç da olabilmektedir. Sınırlarının keskin bir şekilde çizilmesi henüz yeni bir mecra olması sebebi ile tam yapılamamaktadır. Sanat kullanıcıyı bir yolculuğa çıkarmakta, UX tasarım bu yolculuktan alınan deneyimi ölçmekte, UI tasarım ise etkili ve estetik arayüzler ile sanatı dijitalde bir ürüne dönüştürerek Metaverse ağında sanatın boyutunu değiştirmektedir. UI tasarımda yaratılan dijital ürün, gelir getirme sorun çözme ve kar odaklı olması yönüyle Metaverse ağında kurulan platformların varoluş sebepleri ile örtüşmektedir. Bu nedenle Metaverse alanındaki teknolojik gelişmeler ilerledikçe UI tasarım ile olan sıkı bağı da artmaya devam edeceği söylenebilir. Metaverse'ün sanat ile olan etkileşimi sadece sanat nesnelere sanat deneyimlerine dönüştürmekle kalmamıştır. Buna ek olarak dijital bir küratörden neler beklenebileceğini ve bu tür deneyimleri gerçeğe dönüştürmek için teknik üretim bağlamında UX tasarımcıdan ve UI tasarımdan nasıl destek alınabileceğini, hangi ek rollerin gerekli olabileceğini de sorgulamamıza zemin sunmuştur.

Bugün sanatın dijitalde ticari boyuta taşınması teknoloji destekli üretilen sanat nesnelere ile fiziki dünyada üretilen sanat nesnelere arasındaki uçurumu bir nebze olsun ortak bir platformda birleştirerek uzlaşma sağları gibi görünmektedir. Metaverse tasarım disiplinine getirdiği yeni mesleki yeterlilik ve tanımlamaların yanı sıra sanal fotoğrafçılık, sinema simülasyonu, yapay zeka uygulamaları tarafından şiir yaratımları müzikal meta kreasyon gibi daha birçok sanat alanı içinde yeni türlerin oluşmasını sağlayarak sanat alanında yeni dijital iş kollarının açılmasını sağlamaktadır. Tüm bu iş kolları ve yeni sanat formları UX ve UI tasarımıyla temas olmadan metaverse evreni içinde konumlandırılmamaktadır. Bu nedenle Metaverse evreni içinde kullanıcıların memnuniyetlerinin sanattan, hukuka, ekonomiye kadar daha birçok alanda UX ve UI tasarımın eş güdümlü olması ile ilişkili olması söz konusudur. Hayata geçirilecek tüm metaversatif sanat eylemleri ve tasarım süreçleri içinde UX ve UI tasarım vazgeçilmez bir konumda yer alması ve bu nedenle bu yeni ağın içinde uyumlu çalışabilecek meslek alanlarına yönelik eğitim modellerinin geliştirilmesi ve bu modellerin içinden geçmiş nitelikli iş insanlarının yetiştirilmesine yönelik alt yapı çalışmalarına ihtiyaç vardır.

<i>“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Bonanza Design Blog. Metaverse: *How it impacts a UX Designer's life?*. (Online) <https://www.bonanza.design/blogs/metaverse-how-it-impacts-a-designers-life/> adresinden 06.05.2022 tarihinde erişildi.
- Dictionarycambridge.org. (t.y.) "Meta" ve "Verse" (Online) <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce/meta> adresinden 06.05.2022 tarihinde erişildi.
- Dumont, Simon. (2021). *The difference between UX and UI, according to designer and Maze CEO, Jonathan Widawski*. (Online) <https://maze.co/blog/ui-vs-ux/> adresinden 06.05.2022 tarihinde erişildi.
- Ibm.com. Blockchain. (Online) <https://www.ibm.com/tr-tr/topics/what-is-blockchain> adresinden 05.05.2022 tarihinde erişildi.
- Interaction Design Foundation. *The Basics of User Experience Design*. (Online) <https://www.socialsavvi.com/wp-content/uploads/2018/10/The-Basics-of-user-experience-design.pdf> adresinden 06.05.2022 tarihinde erişildi.
- Lindenlab.com. About. (Online) <https://www.lindenlab.com/about>. adresinden 09.05.2022 tarihinde erişildi.
- OpenSea. Machine Hallucinations – Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021 1/1). (Online) <https://opensea.io/assets/0x495f947276749ce646f68ac8c248420045cb7b5e/68483326672459316920266716658531229662210905007040428048847675536440521916417> adresinden 03.05.2022 tarihinde erişildi.
- Wikipedia.com. Second Life. (Online) https://tr.wikipedia.org/wiki/Second_Life. adresinden 07.04.2022 tarihinde erişildi.
- Bailey, Jason. *What is Crypto Art?*. (Online) <https://www.ibm.com/tr-tr/topics/what-is-blockchain> adresinden 05.05.2022 tarihinde erişildi.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. DOI: 10.31592/aeusbed.598299.
- Brian O'Doherty. (1986). *Inside the White Cube: Ideology of the Gallery Space*, San Francisco, CA: The Lapis Press.
- Dionisio, J. D. N. & Burns, W. G. & Gilbert, R. (2013). *3D Virtual Worlds and the Metaverse: Current Status and Future Possibilities*. ACM Computing Surveys, Vol. 45, No. 3, Article 34, Publication date: June. https://www.researchgate.net/publication/262222370_3D_Virtual_Worlds_and_the_Metaverse_Current_Status_and_Future_Possibilities. adresinden 02.03.2022 tarihinde erişildi.
- Duncan, Carol (1995). *Civilizing Rituals: Inside Public Art Museums*. May 18, London: Routledge.
- Guba, E. G. and Lincoln, Y. S. (1994). *Competing paradigms in qualitative research*. *Handbook of qualitative research*, 2(105), 163-194. (Online) <https://psycnet.apa.org/record/1994-98625-005>. adresinden 02.03.2022 tarihinde erişildi.
- Hazan, S. (2010). *Musing the Metaverse*. Heritage in the Digital Era, Multi-Science Publishing, Brentwood, Esse, UK. Page: 95-104. (Online) https://cidoc.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/6/2018/12/63_papers.pdf. adresinden 02.03.2022 tarihinde erişildi.
- Hassenzahl, M., & Tractinsky, N. (2006). User experience – a research agenda. *Behaviour & Information Technology*, 25(2), 91 - 97.
- Klenke, K. (2016). *Qualitative research in the study of leadership*. Emerald Group Publishing Limited.
- Lik-Hang Lee& Zijun Lin& Rui Hu& Zhengya Gong& Abhishek Kumar& Tangyao Li& Sijia Li, and Pan

- Lee, L.-H., Lin, Z., & ve diğ. (2021). When Creators Meet the Metaverse: A Survey on Computational Arts. *ACM Comput. Surv.*, 37(4). <https://arxiv.org/abs/2111.13486> adresinden 02.03.2022 tarihinde erişildi.
- Murray, M. D., (2022). *NFTs and the Art World -What's Real, and What's Not*. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/359931627_NFTs_and_the_Art_World_-_What's_Real_and_What's_Not adresinden 06.05.2022 tarihinde erişildi.
- Stephenson, Neal. (1992). *Snow Crash*. Bantam Spectra; 1st Edition.
- Şenkardes, C. G., (2021). Blockchain technology and NFT's: a review in music industry. *Journal of Management, Marketing and Logistics (JMML)*, 8(3), 154-163. <http://doi.org/10.17261/Pressacademia.2021.1454> adresinden 04.15.2022 tarihinde erişildi.

Günümüz Sanat Anlayışında Dokuma Sanatının Disiplinlerarası Dönüşümü*

Prof. Dr. Gültekin Akengin

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5399-2731>

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bileşik Sanatlar Anabilim Dalı, Ankara – TÜRKİYE

Sibel Kurtoğlu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-7451>

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Konya – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 20.04.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Sanat
Disiplinlerarası Sanat
Geleneksel Sanatlar
Dokuma
Sanatta Etkileşim

Araştırma Makalesi

* “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62071>

Öz

Disiplinler arası sınırların erimesiyle, sanat alanlarında var olan tanımlar, anlamlar, şekiller farklı boyutlarla ve alanlarla birleşerek yeni sanat üretimlerinin varlığını doğurmuştur. Bu süreçte sanatçının manifestosu, izleyicinin niteliği, mekânların sınırları da değişime uğramış olup sanat bu süreçte görüntüden önce anlam olarak varlığını ön planda tutmuştur. Var olan sanat alanlarının farklı disiplinlerle etkileşimi günümüz örneğinde plastik sanatlar dışına da taşabilmiştir. Bu araştırma, Geleneksel Türk El Sanatlarından dokuma tekniklerinin günümüz sanat anlayışı çerçevesinde farklı disiplinlerle etkileşimi sonucunda yaşadığı dönüşümleri ele almaktadır. Çalışma, dokuma sanatının disiplinler arası sanatta dönüşümünü, geçmişte sahip olduğu anlamıyla araştırmayı ve güncel bakış açılarıyla nasıl ele alındığını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda yerel özellikleri bünyesinde taşıyan dokumanın, evrensel bir sanat alanı olan resim sanatında veya diğer plastik sanatlarda birleşimi incelenerek günümüzde ne tür değişimlere uğradığı ele alınmıştır. Çalışma, Geleneksel Türk El Sanatlarından; “halı ve kilim” dokumalarının disiplinler arası sanat alanındaki kullanımı ile sınırlandırılmıştır ve bu süreçte birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmış olup konu kapsamında yazılmış kaynak taramaları ve görsel incelemeleri yapılmıştır. Araştırma hem güncel sanat anlayışına bir örnek niteliği taşıması hem de geleneksel sanatların farklı alanlarla etkileşimi sonucunda yaşadığı dönüşümü ele alması ve disiplinler arası sanat örneklemini sunması açısından önemlidir. Bu araştırma ile geleneksel bir sanatın farklı disiplinlerle etkileşiminin yerel bir alanı modernize edebildiğini, geleneksel olarak sınıflandırdığımız dokuma ürünlerinin sanatlar arası etkileşimlerle çağdaş sanat statüsüne entegre edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Akengin, G. ve Kurtoğlu, S. (2022). Günümüz Sanat Anlayışında Dokuma Sanatının Disiplinlerarası Dönüşümü. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 183-196.

*Interdisciplinary Transformation of Weaving Art in Today's Sense of Art**

Prof. Dr. Gültekin Akengin

Ankara Haji Bayram Veli University, Institute of Graduate Education, Department of Compound Arts,
Ankara – TURKEY

Arş. Gör. Sibel Kurtoğlu

Necmettin Erbakan University, Ahmet Keleşoğlu Faculty of Education, Department of Fine Arts
Education, Konya – TURKEY

Article History

Submitted: 20.04.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Art
Interdisciplinary Art
Traditional Art
Weaving
Interaction in Art

Research Article

* Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62071>

Abstract

Existential illustrations, senses, shapes have combined with different dimensions and zones, as a result of this, presence of art production has showed up by disappearing the interdisciplinary boundaries. In this process; artist's manifest, quality of audience and boundaries of zones have changed, also art has given particular importance to sense before image. The interaction of existing art fields with different disciplines has also moved beyond plastic arts in today's sample. This research mentions the transformations resulting from interaction with different disciplines of weaving techniques from traditional Turkish handicrafts within the framework of today's sense of art. This research aims to examine the transformation of weaving art interdisciplinary art, investigate it in the sense it has in the past, and examine how it is handled from today's perspectives. It is mentioned what changes the weaving, which has local characteristics, has undergone by examining the combine of painting art, which is universal art space, and other plastic arts. The study is limited by the usage of carpet and rug weaving from traditional Turkish handicrafts in interdisciplinary art space and in this process, primary and secondary sources have been used, written sources have been scanned and visual examination have been done. The research is important both in terms of serving as a model for contemporary art understanding and in terms of addressing the period experienced as a result of the interaction of traditional arts with different fields and offering interdisciplinary art sample. With this research, it is concluded that the interaction of a traditional art with different disciplines can modernize a local area, traditionally classified weaving products are integrated as contemporary status with the help of inter - arts interactions.

GİRİŞ

Modernizm çağıyla beraber, devinimin ve yeniliğin olmadığı birçok alan geleneksel adı altında geri plana atılmıştır. Yerel olan unsurlar, geleneksel sanatlar, ancak başka alanlarla etkileşime girdiğinde modernlik kazanmış ve evrenselliğe ulaşabilmiştir. Günümüzde sanatçı, eserin kendi döneminde üretildiği sanat anlayışından farklı olarak üretilmiş eseri günümüz kavramsal sanat anlayışı gibi sanat alanlarıyla yeniden ele alarak yorumlamaktadır. Bu yorumlamalar; geleneğin reddi, modernize olma, popüler kültür etkileri, sanatın değişen anlamı gibi değişkenlerle ortaya çıkmıştır.

Klasik geleneğe dayalı üslupların dönüşüm yaşayarak önemini kaybetmesi Fransız Devrimi ve Endüstri Devriminin etkileri sonucunda var olmuştur. Sanatçıların bu doğrultuda, benimsedikleri klasik sanat anlayışından vazgeçerek geleneğin reddi düşüncesiyle sanatta bazı ilkelerin değişmesini sağlamıştır (Çeken, Akengin, Arslan Aypek, 2017: 47). Modern sanat anlayışı geçmişten kopuşu ve gelecekçiliği ele alırken aynı zamanda evrensel kültür bağlamında biçimci bir sanat anlayışına gönderme yapar. Sanatta geleneği reddeden modern sanat, toplumsal, sosyal, ekonomik, yalnızlık ve karamsarlık gibi değişkenleri dolaylı olarak yapıtta ele alır (Şahin, 2016: 77). Sanatçı eserini üretirken, geleneği reddedebilmekte aynı zamanda geleneğe bağlı kalarak eserinde geleneksel sanata da gönderme yapabilmektedir. Örneğin halı motifi gibi geleneksel bir dokumayı ele alırken asıl üretim şekli olan ipleri düğümlemekte aksine buna yeni bir soluk getirerek yeniden ele almaktadır.

Alışılmış görüntülerin parçalanarak yeniden yorumlanması, geleneksel sanattan referanslarla modern bir imgenin ortaya çıkarılması bugünün sanat anlayışını özetlemektedir. Sanatçı artık eserini farklı disiplinlerle buluşturarak özgün bir yorum katmakta ve izleyiciyi eserin düşünsel boyutunda eserle etkileşime girmeye itmektedir. Aışkın olduğumuz görüntülerin sanatsal bir düzenlemede evrime uğraması izleyici ve sanatçının sanat eserinin görünen imgesi dışında yeni anlamlar üretmesini sağlamaktadır. Geleneksel sanatlar bağlamında ele alınca araştırma kapsamında irdelenen halı ve kilim dokumaları günümüz çağdaş sanatçıları tarafından modern anlayışlarla yeniden üretilmekte ve sergilenmektedir. İşlevinin dışına çıkarak yeniden ele alınan dokumalar sanatçıya motif, renk, doku gibi görüntüden oluşan referanslar sağlamaktadır. Aldığı referansları kimi zaman malzeme veya teknik ile kimi zaman renk ve dokusu ile yeniden üretmekte farklı disiplinlerle buluşturmaktadır.

Disiplinlerarası Sanat Anlayışı

Disiplinler arası sanat, geçmişte modern sanatın ilk örneklerinin yaratıldığı dönemlerden süregelen bir olgudur. Sanat akımlarına bakıldığında şöyle bir ortak özellik görülür. Bütün sanat dallarını ortak akımlar etkiler ve yönlendirir. Sözelimi romantizm edebi- yatta olduğu gibi resimde ve müzikte de kendini hissettiren bir akımdır. Aynı şekilde realizm, sürrealizm de böyle ortak bir çıkış noktasıdır. Bu durumda ortak paydaları olan bütün sanat dallarının birbirini tanıma ve anlamaya ihtiyaçları vardır. Bu yaklaşımdan birlerinden soyutlan- mamaları sonucu ortaya çıkar. Diğer bir deyişle sanat alanları birbirlerini etkileyip zenginleştirmiş olurlar (Akengin, 2012). Kübizm sanat anlayışında farklı malzemelerin birleşimi ile ilk olarak kolaj tekniği üzerinden karşımıza çıkmıştır. Geleneksel malzemelerin dışında, farklı tekniklerde kullanılan malzemelerin, kendi sanat alanı dışındaki alanlarla etkileşimli olması ile disiplinler arası sanat anlayışı varlığını göstermiştir. Sanatta ifade biçimlerinin değişmesi, sanatın kendi kendini tüketmesi farklı alanlar ile etkileşimleri sağlamış bu ise özgür, yaratıcı, eşsiz ifade biçimlerini yaratarak deneysel çalışmalarla olanakları zenginleştirerek sınırları kaldırmıştır. Sanatçı da bu süreci kendi yorumları ile sanat anlayışında ortaya koymuştur.

Her türlü endüstriyel ürünün sanatta kullanımı sayesinde sanat alanları arasında kurulan etkileşim plastik sanat alanları arasında işlevselliği arttırmıştır. Duchamp'ın hazır nesnelere yapıtlar üzerinden sanatsal işlev yüklemesi, plastik sanat alanlarının sanat nesnesi olmayan objelerle ilişki kurmaya zorlamıştır. Bu ilişkinin temelinde ilk defa kübist kolajla sanata yansıyan bir dönüşüm vardır (Arabalı Koşar, 2017: 2039). Birbirlerinden ayrılan sanat alanlarının diğer sanat alanları ile etkileşimi

sonucunda sanatlar arasında ki katı sınırlar erimiştir. 20. Yüzyılın sonralarına doğru disiplinler arası yaklaşımların ön planda olduğu görülmüş olup özellikle plastik sanatlar farklı sanat anlayışlarının var olmasında etkili olmuştur (Özel, 2007: 2). Değişen sanat ortamları, modern sanatın algılama biçimleri, sergileme alanlarının değişimi yaşamamızın her alanına giren popüler gelişmeler, dijital veya görsel kaynaklı dönüşümler sanat alanında yeni atımları, yalın sanat alanlarının yeni arayışlarını beraberinde getirmektedir. Sanat çağı gerisinde kalmamakta, yeni arayışlar ve birleşimler ile alışılmışın dışına çıkabilmektedir (Kurtoğlu, 2021: 37).

Değişen koşullar, teknolojiler, teknikler, malzemeler, bakış açıları sanatsal üretimlerin ve sergilemelerin rollerini değiştirerek sanatın tanımında farklılıklara yol açmıştır. Taklitler, görsel referanslar, kopyalar, tekrarlar; tekdüze olan sanat nesnesini tüketmiş ve sanatçı çıkış noktasını farklı bir disiplinle birleştirerek özgünlüğe kavuşmuştur. 20. Yüzyıl sonrasında bilimsel bilgi ile yükselişe geçen endüstrileşme, sanatçılara sanatın her alanına yönelik yeni açılımlar sunmuştur. Zamanla sanat alanları sanat yapıtı üzerinde bir alandan çok malzeme olarak girmiştir. Sanatçı seramik ile resim sanatını birleştirirken seramik artık malzeme olarak ele alınmakta, bu ise seramik sanatının tanımını yeniden sorgulamaya neden olmaktadır. Bu dönüşümler özellikle, modernlikten uzak geleneksel sanatlarda farklı bir ivme kazanmıştır. Modern, teknolojik olan her şey üretilirken zaten farklı disiplinleri ele alarak üretilmektedir ancak geleneksel sanatlar üretildiği tarihlerde tek malzeme, tek amaç, tek yüzey üzerinde uygulanmış günümüz sanatı yani disiplinler arası sanatta ise önceden yapılmış bir sanat eserine farklı disiplinler ile müdahale edilmiştir. Bugün birçok sanatçı üretimlerini yaparken sadece sanat alanlarından değil farklı bilim dallarında da etkilenmektedir. Eserin oluşum sürecinde bilgisayar teknolojileri, matematik, fen, jeoloji gibi farklı bilimlerden etkilenen sanatçılar türemekte bu ise sanatlar arası etkileşimi bilimsel ve sanatsal etkileşimlere taşımaktadır. Bu sayede sanat eserlerinde görülen farklı bilim ve sanat alanları bir dal olmaktan ayrılıp malzeme statüsüne gelebilmiştir. Sanatta görülen bu köklü değişim sanatı algılama da ve eser üretiminde tanımları değiştirmiştir.

Disiplinler arası sanat, sadece sanatçıya değil sanatın her alanına yeni bir soluk ve tükenen nesnenin kendini yeniden üretmesine bir fırsat getirmiştir. Çağdaş sanatın varmış olduğu gelişim çizgisi; üretim mekanizmalarının bağlı olduğu bireysel ele alışların karşısına, tüketici olarak kitleleri çıkarmak durumundadır. Kitlelerin içinde bulunduğu toplumsal yapı, bu bağlamda transkültürel bir etkileşim alanındadır (Aypek Arslan: 2016).

Sanatçının duygusal ve kurgusal ifadesini daha etkili kılacak malzemelerin kullanılmasında sınırsız özgürlük ve özgünlük vardır. Özellikle plastik sanatlarda ele alınan disiplinler arası etkileşim sanatçıların kendi çalışma yöntemlerini, malzemelerini, düşüncelerini sınırlar olmadan aktarmasını sağlamıştır. Farklı disiplinlerin bir sanat eserinde buluşması melez disiplinlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Çevik, 2018: 120).

Dokumanın Sanatlar Arası Etkileşimi

Dokuma, insanların barınma, korunma, avlanma gibi, yaşam için gerekli temel ihtiyaçlarını karşılaması ve toplumların hayat tarzını ortaya koymasında etkili bir unsurdur. İnsanlık tarihinin başlangıcından beri gelişim halinde olan bu zanaat/sanat, günümüzde hala varlığını sürdürmekte ve önemini yaşatmaya devam etmektedir. Günümüze kadar yapısal ve anlamsal açıdan pek çok değişikliğe uğrayan bu alan, başlangıçta ihtiyacın getirdiği zorunlulukla üretilmiş sonrasında işlevsel farklılıklarla bir sanat alanına dönüşmüştür (Oskay, 2019: 140). Tekstilin temel alanı olarak görülen dokuma; iki iplik sistemine dayanan, çözgü (kumaşın boyu yönü), atkı (kumaşın eni yönü) adı verilen ipliklerin 900 kesişimleri ile oluşan ve bir hacmi olan nesnelere üretimidir. Başka bir deyişle, tekstil elyaflarının belirli bir düzen içinde bir araya getirilmesi ile oluşturulan, biçim, renk, düzenleme, doku kaygılarıyla dokunabilir her malzeme ile kullanılabilen sanatsal bir ifade aracı, bir anlatım dilidir

(Usluca Erim, 2019: 264). İnsan yaşamında önemli bir yeri olan dokuma, en iki veya daha fazla iplik grubunun farklı tekniklerle bir araya gelip şekiller oluşturduğu bir üründür. Tarihte Orta Asya ve civarının dokumacılık sanatı için yaygın bir merkez olduğu bilinmektedir. Farklı coğrafyalarda ayrı tekniklerle oluşturulan dokumalara birbirinden farklı isimler verilmiş ve değişik tekniklerle yaratımlar yapılmıştır. Anadolu ve Orta Doğu da Kirkitli, Avrupa da Goblen, Tapestry, Hindistan da Kaşmir ve Çin de ise k'ossu dokumaları her coğrafyanın farklı teknik ve işlemlerle üretimler yapmış olduğunu göstermektedir (Öngen, 2016: 61).

Geniş bir sanat olgusu olan tekstil, dokuma gibi ögeler insan niteliği ve teknolojinin bir getirisi olan sanayi ile gelişmiş, bu sayede sanatçının üretimlerinde geniş çapta bir malzeme varlığını sunmuştur. İnsanlığın ilk zamanlarından beri iç içe olduğu dokuma günümüzde günümüz teknolojileri ve yeni üretimler sayesinde, çağdaş sanata teknik ve malzeme açısından katkı sağlamıştır (Acar ve Önemli, 2018: 342). 20. yüzyıldan sonra sanatsal malzemelerin geleneksel amaçlarının dışına farklı şekillerde çıkması, geleneksel el sanatlarını da etkilemiş ve günümüzde özellikle dokuma sanatı farklı sanat alanlarıyla etkileşime girmiştir. Sanatçıların farklı yorumlamaları ve sanat performansları dokumaların üzerine inşa edilen sanatsal üretimlerle gerçekleşmeye başlamıştır. Yerel bir ürün olan dokuma bu sayede evrensel bir dil olan disiplinler arası sanatta modernize eden bir etki ile konumlanabilmiştir. Kolaj çalışmaları, örme teknikleri ile 3 boyutlu formlar, enstalasyonlarda sık sık karşımıza çıkan dokuma sanatı plastik sanatların malzemesi boyutuna erişmiştir.

Çağımızda sanatsal ifadelerin biçimleri yaşamın getirdiği ihtiyaçlar ve gelişmeler doğrultusunda değişmekte ve gelişmektedir. 20.yüzyılda yeni yaklaşımların ortaya çıkması ve çağdaş sanat akımlarının bıraktığı izler sayesinde sanatçılar geleneksel yapıları hazır nesnelere, teknolojik unsurlar, kolaj ve tüketim nesnelere eklemeye başlamıştır. Malzemeleri, günlük hayatta sahip olduğu anlamlardan ayırıp yeni anlamlar yükleyerek, sanatsal ifade ifadeler yükleyerek sanata dâhil etmişlerdir. Dönemin anlayışında tekstil, malzeme ve ifadenin bir aracı olarak sanat disiplinlerinin birçoğunda var olmuştur. 20. Yüzyıl sonrasında çağdaş sanat akımlarının da etkisi ile plastik sanatların bir dalı olarak kabul görmeye başlamıştır (Usluca Erim, 2019).

Farklı ülkelerde anlatımcılığı dokuma yüzeylerine taşıyan teknikler doğmuş ve yerel soyutlamaların dışında, eserleri resimsel boyutlarda dokuma teknikleriyle sanatsal yüzeylere aktarmayı güden eserler doğmuştur. Örneğin dokuma resim olarak bilinen tapestry dokuma tekniği ile plastik değerlerin ön planda olduğu resimsel anlatımlar dönemin şartlarını yansıtan, dini semboller, savaş sahneleri, kırsal yaşamlar, tarihi kahramanlıklar ve saray hayatlarını ele almıştır.(Resim:1)

Geleneksel olarak kullanılan kilimlerden farklı olarak resimsel değerlere sahip, büyük boyutlu duvara asılabilen türde bir görünüm ve işleve sahiptir (Jorayev Erzurumlu, 2019: 48).

(Resim 1) The lady and the unicorn

Dokumaların sanatsal boyutu bu tür örneklerle tarihte yer edinirken Anadolu da yerel soyutlamalarla yer edinmiştir. Geometrik formlar, Anadolu’da farklı bir anlamı olan atlar, kartal, kuş, ejder, bitki, savaş, barış, bereket, inanç sembolleri gibi imgeler dokumaların ilham unsurları olmuştur. Avrupa da genelde resimsel kompozisyonlar perspektif, ışık gölge, mekan, renk, doku gibi sanatın ilke ve elemanlarına dikkat edilerek oluşturulurken Anadolu da bu tür hikayeci anlatımlar yerine süslemeler kullanılmış, şeklini bitkilerin geometrik formundan alan bitkisel süslemeler ve harflerden türetilerek üretilmiş, kûfi yazıdan geliştirilmiş bordürlerin çerçevelediği kompozisyonlar oluşturmaktadır.

Anadolu’nun köklü bir dokumacılık kültürü olmasına rağmen ‘tekstil sanatı’nın varlığından söz etmemiz Resim-Tekstil etkileşimi ile ancak 1970’lerde Akademili ressamların duvar halıları ile başlamıştır. Türkiye’de resim-tekstil etkileşiminin görüldüğü dönem, tekstil el sanatlarından yazmacılık (baskı) ve dokumacılığın Akademili sanatçılar tarafından eserlerinde kullanması ile başlamıştır; Bedri R. Eyüboğlu, Ö. Altan, Zeki F. İzer gibi sanatçılar dokuma üzerine eğitimler almışlar ve eserlerinde dokuma tekniklerini kullanarak üretimler yapmışlardır (Üstüner: 3,4)

Değişen sanat anlayışları ile dokuma da görülen geleneksel teknikler ve üsluplar farklılaşmış bu değişimler dokuma sanatında da açıkça görülmüştür. Özellikle bahsedilen “Tapestry” tekniği ile disiplinler arası yaklaşımlar ve eserler Türkiye’de de örneklerini sunmuştur. Bu gelişmede Özdemir Altan, Ayla Salman, Devrim Erbil (Resim.2) gibi sanatçılar akademide tekstil üzerine girişimlerde bulunarak ve sanatsal etkinlikler gerçekleştirerek değişimlere öncülük etmişlerdir.

Türkiye’de Tapestry tekniğinin gelişmesinde, üniversitelerin ilgili bölümlerinde görev yapan, Özdemir Altan gibi akademisyenlerin çalışmaları etkili olmuştur (Jorayev Erzurumlu, 2019: 48). Sanatçılar eserlerini farklı disiplinler üzerinde uygulayarak dokuma gibi geleneksel bir alana yeni ve farklı bir etkileşim sunmuşlardır.

(Resim2) Devrim ERBİL-Tapestry

Günümüzde dokuma teknikleri yerel unsurları yansıtmayı amaçlayan, Anadolu da temaları stilize ederek soyutlaştırıp halı kilim üzerinde betimleyen anlayıştan uzaklaşmış olup dokuma artık her konunun realist veya soyut fark etmeksizin yansımalarını barındırabilmiştir.

Türkiye’de ilk olarak Belkıs Balpınar, geleneksel kilim dokuma tekniklerini güncel sanata taşıyarak derinlik, uzay ve evren gibi kavramları ele almaktadır. (Resim.3) Fizik ve astronomi kavramlarını, görünen dünyanın algılanmasını, bakış açıları ve perspektif gibi konuları ele alarak eserlerine yansıtan sanatçı geleneksel bir alanın modern bir anlayışta üretilmesine öncü olmuştur (www.sanatatak.com, 2018).

(Resim 3) Belkis Balpınar, *Orbits*, 2016, Un-Weaving

Dokuma sanatının bu evrimi günümüz çağdaş sanatçıları arasında dönüşüme uğramaya devam etmektedir. Sanat her alanda olduğu gibi bazı sanatçıların ellerinde çerçeve dışına kaçarak üç boyutta yer edinebilmiş ve dokuma sanatı gibi özünde iki boyutlu yüzey üzerine işlenen yer edinen ipler artık mimari de, tüketim nesnelerinde, doğa da sanat adı altında var olabilmektedir.

Dokuma, işlevsel ürün oluşturan bir teknik olmanın ötesinde, duyguların ifade edildiği zeminlerde, estetik ve düşüncelerin işlendiği bir alandır. Bu bağlamda tekstilin, plastik sanatlarda var olan bir disiplin olduğunu söylemek mümkündür. 20. Yüzyıl itibarıyla sosyal, ekonomik ve politik alanlardaki değişim ve gelişmeler sanatsal alana da yansımış ve dolaylı olarak bireysel ve özgür ifade önem kazanmıştır. Sanatsal ifadede alışlagelmiş malzeme seçimleri farklılaşarak yaratıcılık ile paralel şekilde yön değiştirmiştir (Usluca Erim, 2019: 271).

Plastik Sanatlarda Dokuma Tekniğinin Disiplinler Arası Etkileşimi

Sanatta farklı birleşimlerin olması, sanat nesnesinin zamanla kendini tüketmesi, disiplinler arası sanat anlayışının oluşmasını sağlayan temel unsurdur. Sanatın malzeme, teknik, tarz, anlam ve yansıtma aşamalarında görünen bu birliktelik plastik sanatlar içinde de sıklıkla yer bulmuştur. Geleneksel sanatlar ile plastik sanatların güncel etkileşimleri de bu güncel birliktelikleri destekler niteliktedir.

Özellikle resim sanatında tuval üzerinden 2 boyutlu resimsel uygulamalar ile başlayan bu aktarım geçmişten bugüne birçok sanatçının tuvalinde yerel bir unsur olarak yer almaktadır. Türk sanatçılarından Bedri Rahmi Eyüboğlu, Rauf Tuncer gibi sanatçılar renk ve leke bağlamında folklorik, yerel, motiflerden damgalara geleneksel unsurları tuval üzerinde uygulamıştır. Bu örnekten yola çıkarak sanatların birbirinden etkilenmiş, ancak o dönemde sadece fikir ve resimsel boyutta uygulamalar gerçekleştirmişlerdir. Bu tür geleneksel resimler zamanla disiplinler arası sanat anlayışı çerçevesinde sınırlarını kırmış ve eserlerde resim malzemesi gibi ele alınarak boyama dışında kolajlar, yapıştırma ve yerleştirmeler olarak ele alınmıştır. Günümüz sanatında hazır nesne kullanımı, sanat malzemesinin günlük tüketim ürünlerinden elde edilebilmesi gibi değişiklikler disiplinler arası sanat anlayışı çerçevesinde üretilen sanat yapıtlarını da dönüşüme uğramıştır bu sayede sanat alanlarının malzemesi de bilinenin dışına çıkabilmiştir. Örneğin geleneksel el sanatları veya plastik sanat alanından resim, sınırlı yüzeylerden taşarak belli çerçeveler dışında da farklı alanları payda edinerek üretilebilmiştir. Heykel üzerinde kilim dokumaları yapılarak, tuval üzerinde seramik parçaları yerleştirilerek veya gündelik kullandığımız ürünlere sanatsal anlamlar yükleyerek sanatta disiplinler arası boyutlarda değişimler gerçekleştirilmiştir.

(Resim 4) Faig AHMED, Virgin, 2016

Çağımızın değişen yapısı ile sanatın keskin sınırları ortadan kalkmış ve sanatçının ifade gücü de tamamen özgürlüğe kavuşmuştur, Sanatçının yaratıcılığı sadece eserden değil sanat alanlarının değişkenliğinden de fark edilebilir olmuştur. Sanatı bu değerlendirmeler ekseninde dokuma sanatına indirgeyinca sanat alanlarının sanatçılar tarafından nasıl ele alındığı belirginleşecektir. Yerel unsurların modern sanat alanlarında farklı amaçlar doğrultusunda oluşumu disiplinler arası sanatın birleştiğini gözler önüne serer. Bu sayede geleneksele ait bir yapı anlam olarak dönüşüme uğrayarak sahip olduğu sanat alanından farklı bir anlam barındırır. Bu tür yerel etkileşimler güncel sanat disiplinleri etrafında incelendiğinde tüketim nesnelere, duvarlarda, yerleştirmelerde ve yer edinebilmektedir.

(Resim 5) Faig Ahmed, The Wave, 2016

Güncel sanatçılardan Faig Ahmed geleneksel halıları çeşitli entelasyonlarla modernize etmekte, bu sayede geleneksel bir alan olan halı dokumalarına çok sesli bir bakış açısı sunmaktadır. Ortaya çıkan eserler disiplinler arası sanatın güncel bir örneği niteliğindedir. Dokuma ürünlerini alışlagelmiş formlarından stilize ederek motifleri yeniden yorumlayarak üretimler yapmaktadır.

Mürsel Argunağ'a'nın "İsimsiz" yerleştirmesi de kişisel belleğinden hareketle sosyal bağlamı açığa çıkarır. Otobiyografik bir dilin hakim olduğu bu yerleştirmede anne-baba-çocuk üçlemesi üzerinden kültürel dönüşüm süreçlerinin izleri sürülürken, sanatçının kişisel hafızası aracılığıyla müstakil bir toplumsal ada inşa edilir. Fondaki bu ada, geleneksel formlarda dokunmuş olan ve Doğu coğrafyasında mahrem ev içi-özel alanın "kamusal alan"ının sınırlarını belirleyen halıdır. Bu anlamda

yerleştirmedeki halı, gelinen yeri, coğrafi kökeni ve aidiyet kavramlarını ifade ederken, imgesel ve metaforik zenginliğiyle, 'yuva'ya, 'yurt'a, ve kökene gönderme yapar.

(Resim 6)Mürsel Argunağa – İsimsiz

Güncel sanatçılardan Şakir Gökçebağ eserlerinde süpürge, ayakkabı, şemsiye, halı gibi nesnelere kullanarak çeşitli yerleştirmeler ve stilizasyonlarla basit görünen ama çok katmanlı çalışmalarını sergilemektedir. Sanatçı basit kullanım eşyalarını alışık olmadığımız bir görüntüde sunmakta ve hazır nesnelere sanatsal bir süzgeçten geçirip izleyiciye yeni bir bakış açısı aralamaktadır. Alışılmış görüntüleri reddederek yaratıcı, sorgulayıcı ve anlamlı bir manifesto ile izleyiciyi de zihinsel anlamda biçimi bozma sürecine katarak yorumlamalarını anlamlı hale getirebilmektedir.

(Resim 7) Şakir Gökçebağ, Redimeyd Sergisinden, 2021

Heykel sanatçısı Debbie Lawson, geleneksel halıları bulunduğu yüzeylerden taşıyormuşçasına yarattığı görüntülerle bir halının mevcut işlevini sanatsal dönüşümler etrafında yeniden düşündürmektedir. Sanatlar arası etkileşimlerin var olduğu günümüzde sanatçı eserlerini üretirken geleneksel bir disiplin ile plastik sanatlar bünyesinde yer alan heykeli gözün alıştığı formdan kurtararak hem yeni bir anlam hem de biçim kazandırmıştır. Konu işleyişinde bitki ve hayvanları ele alan sanatçının, halılarla bu figürleri ve nesnelere örtmüşçasına bir görüntü sergilemektedir.

(Resim 8) Debbie Lawson - Red Bear

Hannes Grebin, Endüstriyel tasarımların var olan çerçevelerini zorlayarak sınırları kırmaya çalışmaktadır. Alışlagelmiş görüntülerin varlığından objeleri stilize ederek yeni formlar kazandırmakta ve bilinen gerekliliği bir kez daha sorgulamaya zorlamaktadır.

(Resim 9) Hannes Grebin

Sanatçı Kavin Van Der Molen, insan elinin değdiği nesnelere ile doğa arasında bir bağ kuran sanatçı, kültürel değerleri bu nesnelere aktararak doğa, kültür ve obje arasında bir bağlantı oluşturmayı amaçlamaktadır.

(Resim 10) Karin Van Der Molen

SONUÇ

Birçok güncel sanatçının geleneksel dokumalardan esinlenerek sanatsal üretimler yaptığını ve günümüz sanat anlayışı ekseninde disiplinler arası bir yaklaşım sürdürdüğünü görmekteyiz. Yüzyıllar önce bir ihtiyaçtan doğan, zamanla sanata evrilen dokuma halılar günümüzde farklı sanat alanlarının bir parçası olabilmıştır. Bugün seramik, heykel, resim, geleneksel el sanatları gibi birbirinden farklı sanat alanlarında yapılan çalışmaların bir parçası olabilen dokumalar; plastik sanatlarda sıklıkla gördüğümüz bir tema haline gelmiştir. Farklı coğrafyalardan sanatçılar benzersiz üsluplarla halı ve kilimlerden esinlenmiş olup günümüz disiplinler arası sanat anlayışı çerçevesinde ele alabileceğimiz eserler üretmişlerdir. Modernize olan bu geleneksel ürün, kavramsal sanat anlayışının, enstalasyonların, modern sanatın kısaca günümüz sanatının birleştiriciliğini kanıtlar niteliktedir. Disiplinler arası sanat anlayışının da etkisiyle yerel bir alan gibi görülen dokuma ürünlerinin sanatlar arası etkileşimler sayesinde çağdaş sanatta ele alınabilen bir sanat alanı var olmuştur.

Modernizm kültürel olanı, bazı durumlarda ikinci plana atabilir bunun sebebi yeni üretilmiş eserin, tasarım ve teknik çerçevesinde ele alınışdır. Eser, bazı durumlarda stilize ve deformasyonlar geçirerek kültürel geçmişinden sıyrılıp yeni bir kimliğe sahip olabilmektedir. Bu durumda tanınmaz hale gelebilen geleneksel eser veya parçası izleyici tarafından anlamlandırma çabasıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Sadece sanatçı bir çevre tarafından anlam kazanmaya mahkum edilen modern çalışma halktan uzak kalarak gelenekselliğini yitirebilmektedir.

Geleneksele yer verilen günümüz sanat disiplinlerinde geçmişi günümüze taşımış parça ya da bütünü kullanıldığı eserlerde yapılan soyutlama ve stilizasyonların kompozisyonda barındırılmak istenen kültürel temanın kimliğini koruması ya da ikinci planda kalmaması hedef alınmalıdır.

Disiplinler arası uygulamalarda geleneksel motif ya da bütünü öge olarak kullanımında kültürel ürünün özgünlüğünden uzaklaşarak başkalaşıma maruz kalması demek o parçanın oluşturulacak eser içerisinde sadece bir yapı taşı olarak görülerek erimesine yol açmaktadır. Ancak kullanılacak kültürel öğeye her türlü etkiye rağmen günümüze dek gelebilmiş canlı birer değer olarak görülüp ilk oluşumundaki sanat anlayışı ve sanatçısına saygı duyularak kullanımı yeni nesillere tanıtımında ve gelecekteki toplumlara aktarımında görsel bir envantere dönüşerek vasıta halini alacaktır. Deniz'e göre; Geçmişten gelen kültür, inanç gibi geleneklerin bir parçası olan semboller ya da motiflerin iç dinamikleri bugünün uygulamalarında günümüze hitap eden yerleştirmelerle çağdaş bir

yapıya bürünmektedir. Yeni tarz, doku ve biçim anlayışıyla günümüze hitap eden eserler, aynı zamanda gelenekselin dokunuşlarıyla geçmişle ilgili bağların korunmasını ve dile getirilmesini sağlamaktadır. Günümüz toplumunca sadece estetik açıdan değerlendirilip, objeleri, yüzeyi süsleyen birer bezeme ya da dokuma unsuru olarak görülen sembollerin ve motiflerin altında yatan bereket, güç veya inanç kaynaklı motifler sanatçının ürettiği çağdaş yorumlama da ikinci plana geçerek güncel sanatın bir malzemesi haline gelebilmektedir (Deniz, 2021: 183). Disiplinler arası sanatın geleneksel ile çağdaş arasında kurabildiği bu bağ, farklı yorumları beraberinde getirebilmektedir. Her sanatçının geleneksel bir malzeme ya da eseri (dokuma gibi) ele alırken bir bütünün parçası veya geleneksel bir ürüne gönderme yapma gibi amaçları olabilmektedir (Resim 10). Burada önemli olan geleneksel bir sanat alanının günümüz sanatında yorumlanırken asıl anlamlarının kaybolup, sınırlarının eriyip veya kendini tüketmesinin olup olmama ihtimalidir. Bugün disiplinler arası sanatta bir tamamlayıcı unsur olarak kullanılan geleneksel sanat alanları, kendi kendini tüketen sanat gerçeği karşısında köklerine geri mi dönecek yoksa kendini yok mu edecek? Sorunun kaynağı her ne kadar bu olsa da, bugün sanatta disiplinler arasılığın kattığı bir gerçek; geçmişi, eskiyi bugüne uyarlayabilmesidir. Yerel unsurların günümüz sanat alanlarında farklı amaçlar doğrultusunda oluşumu disiplinler arası sanatın birleştiğini gözler önüne sermektedir. Bu sayede geleneksele ait bir yapı anlam olarak dönüşüme uğrayarak sahip olduğu sanat alanından farklı bir anlama dönüşebilmektedir.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %50; 2. yazar %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Sibel Kurtoğlu
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not

	receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %50; 2 st author %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Sibel Kurtoğlu
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Acar S. ve Önemli S. (2018). Çağdaş Sanatta Bir İfade Aracı Olarak Halı. *Social Science Studies*. C/S. 6 (4): 340-362.
- Akengin, G. (2012). Sanat Dalları Arasında Etkileşim ve Dil. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. C/S. 9(33): 139-146.
- Arabalı Koşar, S.T. (2017). Çağdaş Sanat Disiplinleri Arası Etkileşimlerde Lif Sanatı. *Idil Dergisi*. C/S. 6 (35): 2035-2059.
- Aypek Arslan, A. (2016). Sanat Eğitiminde Transkültürel Yaklaşım. *Idil Dergisi*. C/S. 5(21): 363-372.
- Çeken, B., Akengin A., Arslan Aypek, A. (2017). Sanatsal Bir Başkaldırı Olarak Dada. *Akdeniz Sanat Dergisi*. C/S. 10(20): 44-53.
- Çevik, N. (2018). Disiplinlerarası Etkileşimler Kapsamında Alternatif Malzemeler Ve Seramik-Baskı Resim Yakınlaşmaları Üzerine Bireysel Uygulamalar. C/S. 22: 111-133
- Deniz, Y. (2021). *Anadolu Coğrafyasında Yer Etmiş Mitlerin Seramik Yüzeylerde Yorumlamaları*, Yayınlanmış Sanatta Yeterlik Tezi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Jorayev Erzurumlu, Ö. (2019). Tapestry Sanatı Ve Türkiye’de Gelişim Süreci. *Sanat-Tasarım Dergisi*. C/S. 10: 47-54.
- Kurtoğlu, S. (2021). *Öğretim Elemanlarının Güncel Sanat Eğitimindeki Yeni Yönelimler Hakkındaki Görüşleri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Oskay, N. (2019). “Resim Sanatı Ve Tekstil Etkileşimi: Raffaello Sanzio Ve Tapestry”, 6. Uluslararası Güzel Sanatlar Sempozyumu, 18-20 Nisan, Alanya.
- Öngen, G. A. (2016). Çağdaş Türk Kirkitli Dokuma Sanatçıları. *Akdeniz Sanat Dergisi*. C/S. 9(17): 59-69.
- Özel, S. V. (2007). *Plastik Sanatlarda Disiplinlerarası Etkileşimler Ve Seramik Sanatına Yansıması*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Sanat Atak (2018). Kilim dokuma ilk kez güncel sanata dahil oluyor. Erişim Tarihi: 02 Ocak2022, <http://www.sanataak.com/view/kilim-dokuma-ilk-kez-guncel-sanata-dahil-oluyor>
- Şahin, H. (2016). Modern Sanatta Geleneğin Reddi. *Akademik Sanat; Sanat, Tasarım Ve Bilim Dergisi*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/275271> .
- Usluca Erim, Ö. (2019). Sanatsal Bir İfade Aracı Olarak Tekstil. *Idil Dergisi*. DOI: 10.7816/idil-08-54-18, <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1551042087.pdf>

Üstüner, S. G. (2018). "Türkiye'de Tekstil Sanatının Bugünü", Uluslararası Kültür, Sanat ve Toplum Sempozyumu International Culture, Art and Society Symposium, 18- 20 Ekim, Van.

Examining Strategic Competence and Pragmatic Competence of EFL Learners Through Simulation Activities*

Kubra Ozdemir

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2582-0086>

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Kocaeli – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 16.04.2022

Accepted: 28.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Simulation

Strategic Competence

Pragmatic Competence

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics Approval Certificate was received for this article from Kocaeli University Social and Human Sciences Ethics Committee on 15.02.2022.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62473>

Abstract

With globalisation and recent language teaching theories, learners are required to be competent in English conversations. However, it is highly demanding in the EFL context. Since classroom and course book language differ from the target language's authenticity, EFL learners have little chance to practice. With simulation activities, the gap is attempted to fill in this research. Additionally, simulations can improve learners' strategic competence. Besides, strategies should fit in with what is socially acceptable and appropriate. Regarding their value in establishing and maintaining a successful conversation, it is significant to improve strategic and pragmatic competence. Hence, this research aims to contribute to the gap between the EFL context's nature and the Communicative Approach's requirements.

The research investigates Turkish EFL learners' strategic and pragmatic competence through simulation activities. For this research, thirty participants studying at high school were recruited using criterion sampling. The criteria required individuals to 1) be a high school EFL learner and 2) have B1 level English proficiency.

The research was conducted in three sections. First, samples were subjected to multiple-choice Discourse Completion Tasks (DCTs) and a strategic competence questionnaire as the pre-test. Following this, they were exposed to simulation activities for eight weeks. After training, the same data collecting instruments were conducted as a post-test. Finally, the results were compared.

Results show that the participants' pragmatic competence statistically improved after the training. Further, most of the samples changed their preferred strategy from non-linguistic means to more linguistic ones. Thus, it can be inferred that simulation activity positively affects the EFL learners' strategic and pragmatic competence.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Özdemir, K. (2022). Examining Strategic Competence and Pragmatic Competence of EFL Learners Through Simulation Activities. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 197-206.

*İngilizceyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Stratejik ve Pragmatik Yetkinliklerinin Simülasyon Aktiviteleri Yoluyla İncelenmesi**

Kübra Özdemir

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Kocaeli – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 16.04.2022

Kabul: 28.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Simülasyon
Stratejik Yetkinlik
Pragmatik Yetkinlik

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 15.02.2022 tarihinde Etik Onay Belgesi alınmıştır.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62473>

Öz

Küreselleşme ve yeni dil öğretim teorileri ile birlikte, öğrencilerin İngilizce konuşmalarda yetkin olması beklenmektedir. Ancak bu, İngilizcenin yabancı dil olarak öğretildiği bağlamlarda oldukça zorludur. Ders kitabı ve sınıf içindeki dil hedef dilin gerçekliğinden farklı olduğu için, İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin çok az pratik yapma şansı olmaktadır. Bu çalışmada, simülasyon etkinlikleri kullanılarak aradaki uçurumu kapatmak hedeflenmiştir. Ayrıca, simülasyonlar öğrencilerin stratejik yetisini de geliştirebilmektedir. Bunun yanı sıra stratejiler sosyal olarak kabul edilen ve uygun görülenerle de örtüşmelidir. Başarılı bir konuşma inşa etmek ve onu sürdürmek açısından değeri göz önüne alındığında, stratejik ve pragmatik yetkinliği arttırmak son derece önemlidir. Dolayısıyla bu araştırma, yabancı dil bağlamının doğası ile İletişimsel Yaklaşım'ın gereksinimleri arasındaki uçuruma katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Araştırma, İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrencilerin stratejik ve pragmatik yetkinliklerini simülasyon etkinlikleri yoluyla incelemektedir. Bu araştırma için lisede öğrenim gören otuz katılımcı ölçüt örneklem kullanılarak seçilmiştir. Ölçüt, bireylerin 1) lisede İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen öğrenci olmasını ve 2) B1 seviyesinde İngilizce yeterliliğine sahip olmasını gerektirmektedir.

Araştırma üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, katılımcılar ön test olarak çoktan seçmeli Söylem Tamamlama Görevi ve stratejik yetkinlik anketine alınmıştır. Ardından, sekiz haftalık simülasyon etkinliklerine maruz bırakılmışlardır. Eğitimden sonra da aynı ölçme araçları son test olarak uygulanmıştır. Son olarak sonuçlar karşılaştırılmıştır.

Sonuçlar, eğitimden sonra katılımcıların pragmatik yetkinliklerinin istatistiksel olarak geliştiğini göstermektedir. Dahası, katılımcıların çoğunluğu tercih ettikleri dil dışı stratejiyi dilsel olanlarla değiştirmiştir. Bu sebeple, simülasyon etkinliklerinin İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenenlerin stratejik ve pragmatik yetkinliklerini olumlu bir etkilediği sonucu çıkarılabilir.

INTRODUCTION

Considering the assurance of the Communicative Approach, the key problem with the EFL context is the lack of authentic interactions in the target language practice. Since classroom and coursebook language is different from the authentic use of the target language, simulation activities function as a bridge between real life and the classroom. Thus, they are recommended as a part of the communicative teaching methodology in ELT classrooms (Ayudhya, 2015). However, one should remember that communication is far more than being able to interact with others; it requires specific skills and knowledge to start, maintain, and conclude a conversation successfully when problems emerge during the process (Canale, 1983; Swain, 1984). According to their skills and knowledge, interlocutors apply some strategies. However, these strategies should fit in with what is socially acceptable and appropriate. Therefore, teaching in line with the Communicative Approach should also focus on the strategic and pragmatic competence of the EFL learners in authentic situations. In light of these, this research aims to investigate the strategic competence of Turkish EFL learners by using simulation activities.

1. LITERATURE REVIEW

1.1. Simulation in language teaching

More recent attention has focused on the lack of opportunities for target language use in a foreign language context. Some scholars, such as Crystal and Davy (1975:1), alleged many differences between classroom English and natural, authentic, and informal conversation in the EFL context. Thus, there became a need for real-life reflections in classrooms. Although scholars suggested many techniques to create situations similar to reality, drama activities have been viewed as more valuable since they demonstrate how language is used in real life and give learners a chance to perform it. According to Davies (1990), drama activities connect textbook dialogues and the natural use of the target language. Accordingly, they fill the gap between the classroom and real life. One of the most supported drama activities is simulation; however, it is often confused with role-playing. Although there is no clear distinction between these terms (Livingstone, 1983), it is essential to distinguish them due to their opportunities. Hence, it will be necessary to clarify the distinction between what role-play and simulation offer to language teachers.

Role-play requires participants to act out by sticking to a script as an imaginary person. As Livingstone (1983) claimed, it implements occasions that enable learners to practice the language through role behaviour regarding their possible needs in real life. Whereby participants develop fluency in the target language (Brumfit, 1984) and a sense of empathy.

As for simulation, many researchers such as Dougili (1987), Sam (1990), and Crookall (1984) agreed on its advantages. They asserted that simulation is an interactive activity providing a part of reality in language classrooms. It gives learners functional roles without limiting their freedom in their behaviours to gain experience in the real world. Thus, as Robbie (1998) stated, these authentic dramatic situations significantly improve learners' consciousness and strategic competence.

1.2. Strategic competence

Language is considered a strategic way of communicating (Herdiawan, 2019). However, according to Alahmed (2017), native and non-native speakers often struggle to express the intended meaning or achieve the communicative goal. For non-native speakers, the reason behind it varies, including linguistic, cultural, or contextual knowledge problems. One of the most effective communication skills is the speaker's ability to deal with such communication problems. This ability is called *strategic competence* (SC) (Ahmadian, 1995). Canale (1983) and Swain (1984) indicated that SC is the ability to use strategies to repair communication breakdown, and hence the effect of communication is enhanced. Robbie (1998) claimed that it is the ability to use communication strategies to eliminate the gaps in the writer's knowledge of the language code. According to McDonnel (2020), SCs are tools a learner needs while communicating in English to repair communication problems and reach communicative goals.

Ying-Chuan (2008) revealed three components of strategic competence referring to Bachman's (1990) framework: assessment, planning and execution. According to his framework, SC consists of assessing what is said, planning utterances, and executing the plan. Obviously, the first step is the analysis of the given situation to be able to plan to match the communicative goal and their resources. After selecting an appropriate plan, learners put this plan into practice. Even communication problems may occur in any part of this framework, and learners adopt strategies to solve them.

1.3. Pragmatic competence

Pragmatics is mainly interested in the meanings of statements beyond the dictionary. It deals with meaning in context (Allott, 2010). Namely, its subject matter is what is meant with an utterance considering the norms and traditions of a particular society or context where conversation occurs (Tulgar, 2016). Thus, having control of the conventions allows the speaker to establish and maintain productive communication and understanding of each other clearly (Yule, 1996), which refers to pragmatic competence.

It would be better to provide some definitions of pragmatic competence before clarifying its significance. Morris (1938) stated that it is the analysis of interpreting the sign proposed by an interlocutor. Crystal (1985) defines pragmatics as the study of language based on the users' perspectives, such as 1) their preferences, 2) the interactional context's influence, and 3) interlocutors' influence on each other either during or after the communication. Leech (1983) and Levinson (1983) also stress that the context has a practical nature regarding meaning-making while defining pragmatics. According to Tulgar (2016), context is vital in understanding other interlocutors' literal and intended meanings. Therefore, pragmatic knowledge is crucial to negotiate interlocutors' intentions and maintain conversations accordingly.

In reviewing pragmatic competence, it is vital to cite the model of communicative competence by Canale and Swain (1980). This model provides four main contents of knowledge and skills for effective communication: 1) grammatical competence, 2) sociolinguistic competence, 3) discourse competence, and 4) strategic competence. Grammatical competence, similar to Chomsky's term of language competence, concerns general linguistic knowledge such as phonology, morphology and syntax. Sociolinguistic competence combines grammatical competence with contextual rules. Discourse competence is related to following cohesion and coherence in language production. Finally, strategic competence is about verbal and non-verbal signs for an effective conversation and dealing with possible communication breakdowns. As a result, it can be inferred that a successful combination of these four competencies is needed for effective communication.

2. METHOD

This research examines Turkish EFL learners' strategic and pragmatic competence. For a more realistic result, simulated situations were used during the examination. This research follows an experimental research design. Due to the concurrent collection of both qualitative and quantitative data, it was designed following concurrent triangulation.

2.1. Participant

Thirty high school level EFL learners were recruited for this research, aged 14 to 16. They were selected using criterion sampling. In this research, the sampling criteria were 1) being a high school EFL learner and 2) having B1 level English proficiency. Considering their TOEFL Junior exam scores, learners who met the criteria were selected while others were excluded.

2.2. Data Collection Instrument

The data collection instrument consists of multiple-choice discourse completion tasks (DCTs) obtained from Cignetti and Giuseppe (2015) and the strategic competence questionnaire developed by the researcher. The strategic competence questionnaire, which was in the form of a 5-point Likert-type scale, was designed based on the components of strategic competence suggested by Celce-Murcia et al. (1995). Its reliability was determined by Cronbach alpha, and the result was .950 after factoring. The first section of the questionnaire was for demographic characteristics of the participants: their age, gender and grade. The other

five sections respectively examined the participants' preferences for "Avoidance or Reduction Strategies", "Achievement or Compensatory Strategies", "Stalling or Time-gaining Strategies", "Self-Monitoring Strategies", and "Interactional Strategies". There were twenty-four items in total. Additionally, thirty-two communicative simulation activities were developed to provide learners with a chance to practice the language. They were designed in line with the descriptions suggested by Sarpparaje (2015), Kerr (1977), Sturtridge (1977), Jones (1983; 1985), and Sharrock and Watson (1985).

2.3. Data Collection Procedure and Data Analysis

Prior to commencing the research, ethical clearance was obtained from The Ethics Committee of the Rectorate of Kocaeli University with the decision dated 15.02.2022 numbered 2022/02. The participants were supposed to take pre-tests showing their strategic and pragmatic competence. Afterwards, they were subjected to communicative simulation activities for eight weeks. They performed four different activities each week. After training, post-tests were implemented to identify if there is an effect of simulations on the students' strategic and pragmatic competence.

Once the whole procedure was completed, the data was analysed through SPSS 22 to conduct various descriptive statistics about the EFL learners' strategic and pragmatic competence levels and the influence of simulation activities. Cross tabulation analyses were conducted to analyse the relationship between pre and post-test results of the participants, and they were compared.

RESULTS

Given the Multiple Choice DCTs, Table 1 shows each question's pre-test and post-test mean scores. Regarding Table 1, the most dramatic increase was observed respectively in question 4, question 8 and question 11. Namely, understanding irony and indirect criticism were detected as the most significant improvement, although each of the implicature types improved. Consequently, the participants' pragmatic competence was enhanced in all aspects by increasing from 6,30 to 9,60.

Table 1. The Comparison of Pre-Test and Post-Test Results of the Turkish EFL Learners' Pragmatic Competence

QUESTIONS		PRE-TEST RESULTS	POST-TEST RESULTS
IRONY	Question 1	0,53	0,8
	Question 8	0,33	0,73
RELEVANCE	Question 2	0,6	0,77
	Question 7	0,67	0,73
MINIMUM REQUIREMENT RULE	Question 3	0,57	0,73
	Question 12	0,63	0,83
INDIRECT CRITICISM	Question 4	0,4	0,83
	Question 11	0,47	0,83
RHETORICAL QUESTION	Question 5	0,5	0,83
	Question 10	0,6	0,93
SEQUENCE OF EVENTS	Question 6	0,5	0,77
	Question 9	0,5	0,8
TOTAL MEAN SCORE		6,30	9,60

Table 2 demonstrates the differences between the samples' most preferred strategies before and after the simulation activities. It is clear that there is a remarkable decrease in the use of avoidance and reduction strategies, non-linguistic means, code-switching, appeal for help, interpretive summary, and listening check. On the other hand, the samples increased using circumlocution and approximation. This increase indicates that the participants started using linguistic means more than non-linguistic ones. However, there is not a significant change in stalling or time-gaining strategies. There is a slight increase in the use of self-repetition while the use of other-repetition slightly decreases. As for the use of fillers, hesitation devices and gambits, there are not any changes observed.

Table 2. The Comparison of Pre-Test and Post-Test Results of the Turkish EFL Learners' Strategic Competence

STRATEGY TYPES		PRE-TEST MEAN SCORES	POST-TEST MEAN SCORES
AVOIDANCE or REDUCTION STRATEGIES	Message replacement	3,43	1,4
	Topic avoidance	3,4	2,17
ACHIEVEMENT or COMPENSATORY STRATEGIES	Circumlocution	3,7	4,2
	Approximation	3,67	4,27
	All-purpose words	3,57	3,13
	Non-linguistic means	4,23	3,73
	Literal translation from L1	2,7	2,6
	Code-switching	2,63	1,67
STALLING or TIME-GAINING STRATEGIES	Fillers, hesitation devices and gambits	3,57	3,57
	Self-repetition	3,3	3,37
	Other-repetition	3,23	3,2
SELF-MONITORING STRATEGIES	Self-rephrasing	3,77	3,6
INTERACTIONAL STRATEGIES	Appeals for help directly	3,77	2,37
	Appeals for help indirectly	3,67	3,27
<i>Indicators of non/misunderstanding</i>	repetition requests	3,83	3,67
	clarification requests	3,93	3,8
	Confirmation requests	3,67	3,67
	Expressions of non-understanding	3,87	3,87
	Non-verbal indicators	3,47	3,7
	Interpretive summary	4	2,87
<i>Comprehension checks</i>	Whether the interlocutor can follow you	3,27	2,47
	Whether you said was correct or grammatical	3,33	2,97
	Whether the interlocutor is listening	3,47	1,9
	Whether the interlocutor can hear	3,3	2,7

	you		
--	-----	--	--

Regarding interactional strategies, the samples' preferences for self-rephrasing revealed a regression after the simulation. Likewise, their use of appeals for help, directly and indirectly, indicated a decrease. On the other hand, the participants' indications of non/misunderstanding didn't show a remarkable difference. As Table 2 states, the use of confirmation requests and expressions of non-understanding revealed stability while clarification requests and non-verbal indicators increased. However, repetition requests and interpretive summary showed a decrease. As for comprehension checks, all of their types declined, although the most remarkable decrease was observed in the use of listening checks.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The participants' lower scores in the Multiple Choice DCTs pre-test may be attributed to insufficient exposure to realistic communication opportunities in the target language. After the simulation activities for eight weeks, their pragmatic competence improved in all questions addressing the given implicature types. Likewise, the difference between the use of non-linguistic and linguistic strategies may be related to the same reason: the lack of authentic use of the target language. Those two tables of data above suggest a relationship between the improvements in the EFL learners' strategic and pragmatic competencies and simulation activities. Regarding the differences between pre-test and post-test results, it can be induced that simulation activities have a positive effect on the Turkish EFL learners' strategic and pragmatic competencies.

In the same vein, Michelson and Dupuy (2014) included 29 intermediate French learners at a university in the United States in the research. Twelve were subjected to simulation activities in French, while the rest followed a traditional language learning approach. As a result, only the experimental group revealed abilities to describe how simulations motivated specific linguistic and non-linguistic choices. The study indicated that simulation has the potential for enhancing learners' awareness together with some communication codes.

Another notable example highlighting the benefits of simulations in language learning is Woodhouse's (2011) research. 33 Thai university students were recruited for the study and attended a computer simulation to learn English. Afterwards, the participants' perceptions of using simulations in foreign language learning were interviewed. They indicated improvements in understanding the socio-cultural aspects in regard to communication in English even if simulations were not face-to-face. Furthermore, they noted the greater power of decision, persuasion, and determination they developed.

Other research on language teaching and learning has highlighted the relevance of simulations and language development and acquisition (Andreu-Anderes & Garcia-Casas, 2011; Watts, Garcia-Carbonel, & Rising, 2011; Blyth, 2018). The scientists agree on the power of simulations for the greater exposure, purposeful interactions, more comprehensible input, and lower affective filter they provide.

More research on this topic needs to be undertaken before the association between simulation activities and the EFL learners' strategic and pragmatic competencies is more clearly understood. In future investigations, it might be possible to focus on the EFL learners' performance since the scope of this research was limited by their competence. Another idea for future study would be investigating the relationship between simulation activities and other communicative skills in the EFL settings. A greater focus on communicative performance could produce interesting findings that account more for explaining the effect of simulation activities.

In conclusion, the EFL context needs a special interest. Due to the input-poor environment of the EFL settings, opportunities for EFL learners' exposure to authentic use of the target language are also low. Hence, strategic competence and pragmatic competence, the two components of successful communication, cannot improve as expected. Accordingly, EFL learners have difficulties

communicating in the target language successfully. Therefore, strategic and pragmatic competence, as well as simulation-based research, deserves much more attention.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	Verileri topladığım Arena Eğitim Kurumları'na destek ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organisation during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	I thank Arena Educational Institution, where I collected the data, for their support and contribution.
Double-Blind Peer Review:	External-independent
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.	

REFERENCES

- Ahmadian, M. (1995). *Interlanguage Conformity in Strategic Competence: the Ability to Use Compensatory Strategies by Second Language Learners in Referential Communication*. [Unpublished doctoral dissertation]. The University of Sheffield.
- Alahmed, K. I. (2017). *Developing Strategic Competence Through Task-based Language Teaching: A Comparison of Implicit and Explicit Instruction*. [Unpublished doctoral dissertation]. The University of York.
- Allott, N. (2010). *Key terms in pragmatics*. London, England: Continuum.
- Andreu-Anderes, M. A., & Garcia-Casas, M. (2011). Perceptions of Gaming as Experiential Learning by Engineering Students. *International Journal of Engineering Education*, 27 (4), 795-804.

- Ayudhya, P. S. (2015). Effectiveness of Simulation in Developing English Communicative Speaking Skill in Learners with Different Proficiency. *Journal of Simulation/Gaming*, 1 (1), 22-33.
- Bachman, L. (1990). *Fundamental Considerations in Language Testing*. New York: Oxford University Press.
- Blyth, C. (2018). Immersive Technologies and Language Learning. *Foreign Language Annals*, 51 (1), 225-232.
- Brumfit, C. J. (1984). *Communicative Methodology in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Canale, M. (1983). Communicative Competence to Communicative Pedagogy. In J. Richard, & R. W. Schmidt (Eds.) *Language and Communication*, (pp. 2-14.). London
- Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical base of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*, 1, 1-47.
- Celce-Murcia, M., Dörnyei, Z., & Thurrell, S. (1995). Communicative Competence: A Pedagogical Motivated Model with Content Specifications. *Issues in Applied Linguistics*, 6 (2), 5-35.
- Cignetti, L. M., & Giuseppe, M. S. (2015). Pragmatic Awareness of Conversational Implicatures and the Usefulness of Explicit Instruction. *Revista Nebrija de Lingüística Aplicada*.
- Crookall, D. (1984). The Use of Non-ELT Simulations. *ELT Journal*, 4 (38), 262-273.
- Crystal, D. (1985). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford: Backwell.
- Crystal, D., & Davy, D. (1975). *Advanced conversational English*. London: Longman.
- Davies, P. (1990). The Use of Drama in English Language Teaching. *TESL Canada Journal*, 8 (1), 87-99.
- Dougili, J. (1987). *Drama Activities for Language Teaching*. London: Macmillan.
- Herdiawan, R. D. (2019). Communicative Competences in EFL Learning. *Journal of English Language Learning (JELL)*, 2 (1), 43-46.
- Jones, K. (1983). *Nine Graded Simulations*. Muenchen: Hueber Verlag.
- Jones, K. (1985). *Designing your own Simulations*. London: Methane.
- Kerr, J. Y. (1977). Games, Simulations and Role-playing. *British Council London*, 77 (1).
- Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- Levinson, S. (1983). *Pragmatics*. New York: Cambridge University Press.
- Livingstone, C. (1983). *Role-play in Language Learning*. Singapore: Longman.
- McDonnell, D. (2020). *A Case Study of Proces Drama in the Classroom: Developing Participation and Speaking Opportunities for Advanced EAL Learners in an International School*. [Unpublished doctoral dissertation]. Queen's University Belfast.
- Michelson, K., & Dupuy, B. (2014). Multi-storied lives: Global Simulation as an Approach to Developing Multiliteracies in an Intermediate French Course. *L2 Journal*, 6 (1), 21-49.
- Morris, C. W. (1938). Foundations of the Theory of Signs. (O. Neurath, R. Carnap, & C. W. Morris, Eds.) *International Encyclopedia of Unified Science*, 2, 77-138.
- Robbie, S. (1998). *Drama and Writing in English as a Foreign Language Classroom: An Experimental Study of the Use of Drama to Promote Writing in the Foreign Language Classroom*. [Unpublished doctoral dissertation]. The University of London.
- Sam, W. Y. (1990). Drama in Teaching English as a Second Language - A Communicative Approach. *The English Teacher Journal*, 9.
- Sarpparaje, M. (2015). Usage of Simulations and Language Games in ESL Classes. *International Journal Online of Humanities*, 1 (2), 9-20.
- Sharrock, W. W., & Watson, D. R. (1985). Reality Construction in L2 Simulations. (D. Crookall, Ed.) *Simulation Applications in L2 Education and Research*.
- Sturtridge, G. (1977). Using Simulation in Teaching English for Specific Purposes. *British Council London*, 77 (1).

- Swain, M. (1984). Large-scale Communicative Language Testing: A Case Study. (S. J. Savingnon, & M. S. Berns, Dü) *Initiatives in Communicative Language Teaching*, 185-201.
- Tulgar, A. T. (2016). The Role of Pragmatic Competence in Foreign Language Education. (S. J. Savingnon, & M. S. Berns, Eds.) *Journal on English Language Teaching*, 1, 10-19
- Watts, F., Garcia-Carbonel, A., & Rising, B. (2011). Students Perceptions of Collaborative Work in Telematic Simulation. *Journal of Simulation/Gaming for Learning and Development*, 1 (1), 1-12.
- Woodhouse, T. (2011). *Thai University Students' Perceptions of Simulation for Language Education*. Retrieved May 5, 2021, from http://www.thaisim.org/ts2011/docs/TS11_prog-book_f.pdf.
- Ying-Chuan, W. (2008). *An Investigation into Communication Strategy Usage and the Pragmatic Competence of Taiwanese Learners of English within a Computer-mediated Activity*. [Unpublished doctoral dissertation]. The University of Leicester.
- Yule, G. (1996). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.

The Place Religious Education in the Digitalized World*

Asst. Prof. Dr. İsmail Demir

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9756-1901>

Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Studies, Çanakkale – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 10.04.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Media

Mass Communication

Religion

Religious Education

Research Article

* Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62357>

Abstract

Nowadays, religious institutions and organizations can reach large audiences thanks to opportunities provided by mass media and individuals can easily acquire religious topics in this way. The sermons which used to be heard only in the mosque, made it possible to reach large masses thanks to these digital tools, and religious information became accessible in every environment. In this way, it became easier to convey religion. For this reason, examining the relationship between mass media and religious education in the digitalized world is the main purpose of this research. In addition, in this study it is important to try to justify this issue by making evaluations about the effects of mass media on religious education. In this context, the relationship between religious education and digitalization of mass media today has been covered in detail and various relevant suggestions have been made. In order to be able to look at subject Decisively, many previous studies have been reached and meaningful comparisons have been made between them and various examples have been given. At the same time, the fact that society can benefit from religious education more effectively by using digital tools correctly can be seen among the important results of research.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Demir, İ. (2022). The Place Religious Education in the Digitalized World. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 207-216.

*Dijitalleşen Dünyada Din Eğitiminin Yeri**

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Demir

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Çanakkale –
TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 10.04.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Medya
Kitle İletişim
Din
Din Eğitimi

Araştırma Makalesi

* “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62357>

Öz

Günümüzde kitle iletişim araçlarının sağladığı imkânlar sayesinde dini kurum ve kuruluşlar geniş kitlelere ulaşabilmekte, bireyler ise, bu sayede dini konuları kolaylıkla edinebilmektedir. Eskiden camide dinlenen vaazlar, bu dijital araçlar sayesinde geniş kitlelere erişimi mümkün kılmış ve dini bilgiler her ortamda ulaşılabilir hale gelmiştir. Bu vesileyle dinin tebliğ edilmesi daha kolay hale gelmiştir. Bu nedenle dijitalleşen dünyada kitle iletişim araçları ile din eğitimi arasındaki ilişkinin incelenmesi bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Ayrıca bu çalışmada kitle iletişim araçlarının din eğitimi üzerindeki etkileri hakkında değerlendirmeler yaparak bu hususu temellendirmeye çalışmak önem arz etmektedir. Bu yönüyle çalışma, her çeşit toplum tipinde farklı derecelerde ve etkinlikte varlığını sürdüren din kurumu ve medya sektörü arasındaki ilişkiyi ortaya koyması bakımından önemlidir. Yöntem açısından ise medya, dijitalleşme, kitle iletişim araçları ve din eğitimi ile alakalı yazılı ve sözlü kaynaklar araştırılmış ve kazanılan bilgiler bağlamında konumuz detaylı şekilde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, kitle iletişim araçlarının günümüz din eğitimi ve dijitalleşme ilişkisine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Konuya çok yönlü bakabilmek için de daha önceden yapılmış birçok çalışmaya ulaşılmış ve bunlar arasında anlamlı karşılaştırmalar yapılarak çeşitli örnekler verilmiştir. Aynı zamanda bugün toplumun dijital araçları doğru şekilde kullanarak din eğitimi hususunda daha etkin bir şekilde faydalanabilmesi, araştırmanın elde edilen önemli sonuçları arasında görülebilir.

INTRODUCTION

In general, the most important function of the media is to inform, and the second important function is to educate. The media has caused a great change in the field of education with the unlimited opportunities it brings (Öztürk, 2012). In this case, the most important factor is that the media appeals to both the eye and the ear. Because the more sense organs a tool appeals to, the easier and more permanent it is to influence and educate the individual. The reason for this is that people record 75% of what they see, 13% of what they hear and 6% of what they touch. In other words, people record 83% of what they hear and see in their memory. This situation shows the power of the media on education (Küçükahmet, 2008).

Along with the duty of informing and informing the society, the media also makes a great contribution to the education and enlightenment of individuals. The media offers very important opportunities to people within the scope of informal and non-formal education, especially those who have not attended formal education. For example, it is seen that the use of the internet and media is increasing, as well as the social platforms created to create material and resource richness in formal education activities (Arslan, 2014).

On the other hand, the age of digitalization, as a concept expressing today's world, affects the individual and society and causes it to be reshaped. People living in the age of communication have to fulfill the requirements of the age in order to adapt to the society they live in. The media, which is one of the most important elements of this age, has the power to affect individuals positively and negatively in many ways. Benefiting from the power of the media to convey information quickly and to many people, it is used by individuals to convey religion, and religious publications, which become mediatic over time, can affect individuals' religious attitudes, behaviors and views. Visual media tools play an active role in shaping the relationships that people establish with the outside world day by day. Studies show that the intensity of the use of these tools can create short-term emotional reactions on the one hand, and on the other hand, they can have long-term effects that can change their approach to life. Our research, which examines how this influence can be defined as a form of education, is discussed in three sections: "Religion in the Virtual Environment", "The Relationship between Media and Religious Education in the Digitalizing World" and "Digitalization, Religion and Religious Education".

1. Methodology of the Research

1.1 Method

In this study, the literature review method was applied and the previous studies on this subject were examined in detail. The subjects of digitalization and religious education constitute the essence of the study. During the research process, dec works related to the subject were accessed and meaningful comparisons were made between the studies conducted in this field and various examples were given. In this study the subject of religious education with digital tools because it has a very wide range of media and mass media's effects on today's religious education religious education is given in detail, and various suggestions were made.

1.2 Purpose and Importance

The main purpose of this research is to examine the relationship between mass media and religious education in the decimated world. In addition, in this study, it is important to try to base this issue by making evaluations about the effects of mass media on religious education. In this aspect, the study is important in terms of revealing the relationship between the religious institution and the media sector, which dec to different degrees and activities in all types of societies. In this context, written and oral resources related to media, digitalization, mass media and religious education have been researched and our subject has been evaluated in detail in the context of the information gained. At the

same time, the fact that society can benefit more effectively from religious education by using digital tools decently today can be seen among the important results of the research.

2. Religion in Virtual Environment

The spread of mass media has brought mass society and popular culture discussions with it, penetrating people's daily lives more than anything and ever. The media has begun to become a force that permeates every area of life, that covers every place, determines people's perception patterns, daily lifestyles, social, political, economic and religious actions and modes of action, and recently, no social institution has been more effective than the media in society. In addition, religion brings with it a feeling of complete surrender with these feelings, which have universal moral values. In fact, we can consider this culture, which is produced by the media using the patterns of tradition, as popular culture.

Mass media, which is one of the most important products of modern technology, can be quite functional in the construction of religious show. In this context, the media can cause the individual to show more artificial, more ordinary and pretentious behaviors by getting rid of their natural behaviors and to be hypocritical in the field of religiosity (Okumuş, 2002).

Especially with the abolition of the state monopoly on television broadcasting and the spread of private television channels, the phenomenon of religion has become visible on Turkish television at all times, and religious radios and televisions have also started broadcasting. Although in a confrontational way, it has been observed recently that the lifestyles of religious and modern people are similar to each other. People; as religion, conscience leaves the family and community worlds and opens up towards education, communication, consumption and civil society, it has to go beyond its own prohibitive limits. (Azak, 2000).

Mass media, which reveals the difference of religious life style, can also have a special position as an area where a moral understanding that can be interpreted in different ways is reflected in daily life. As a result of the widespread use of mass media, "prime time religiosity", which manifests itself in the form of watching broadcasts made at certain hours on radio and television, emerges as participating in religious ceremonies on certain days and nights of the year. Particularly, private television channels compete among themselves in order to attract more spectators during the iftar and sahur hours, which are considered as 'prime time', to invite famous singers and folk singers, and they can turn individuals into screen devotees (Kirman, 2004).

The emergence of religious radios and later religious televisions brought some troubles and debates in a secular country, while secularists opposed the anti-secular propaganda of religious radios, while critics from the religious circles said how far technology would be independent of content. According to them, they argued that Muslims consume things produced by others in different forms, that is, packaged with a religious veil, whereas the main question is the consumption itself. Later, the impressions that these views have changed are given in these vehicles (Azak, 2000, s. 97).

This new media-communication tool, the use of which is increasing day by day, aims to attract people from other religions as well as issues such as religious authority, religious conflict and religious experience in the field of religion. In addition, thanks to internet technology, it has come to the fore to spread a more pluralistic view around the world and to obtain more information about other religions, with the ability to easily reach areas that were previously unreachable and thought to be "remote". Thus, it is no longer possible for some world religions to be limited to certain geographies (Vardı, 2003).

In addition, some religious motifs and original religious programs that we can encounter in the virtual world should be evaluated. Because it is seen that the broadcasts in the mass media, which are the most effective means of individual and social transformation, still include religion, which has a

place in many attitudes and behaviors of the society in general, and religion, which has a place in more or less daily life, as a snapshot. While doing this, most of the time, by exploiting the reaction of the society to some negative behaviors of religious officials and religious people, both in news programs and in movies, it leads to a general negative opinion towards religious officials and religious values can be ridiculed in their person. In virtual world dramas, religious human characters are usually portrayed as either immoral, dishonest and deceiving people or, at best, lower class in terms of social status. With this, the message given to the society is presented as that religious people can only be in such low social status (Kirman, 2006). No matter what, it is absolutely essential that the media have moral principles based on solid foundations while informing the society of various thoughts and developing events.

3. THE RELATIONSHIP BETWEEN MEDIA AND RELIGIOUS EDUCATION IN THE DIGITALIZING WORLD

Religion is an institution that exists throughout people's lives. Because religion offers moral values, norms and behaviors in all areas of life. With the religious education given, these moral values, norms and behaviors find their place in society and continue their existence. Rather than where and when the religious education given in the society is, the important point is how this education is given. Whether religious education is given in the family, at school, in courses or through the media, it is necessary to consider how individuals perceive this education and how it takes place in their lives. The media, among other institutions providing religious education, has a wide target audience, and its sources and contents are both visual and auditory, which can be a proof that the media has more influence on religious education than is seen. Because the media includes religious institutions in many areas such as news, movies, videos and advertisements. In fact, the media, which does not directly aim to provide religious education, supports religious education with the content it offers. In other words, one way or another, it creates an idea about the institution of religion (Doğan, 2000).

3.1. *The Effect of Mass Media on Religious Education*

The media includes every subject that attracts the attention of the society or is needed. Considering that religion is one of the topics that people need to learn and live and that attracts people's attention today as in every period, it is inevitable for the media to include religious content. In this case, the media also includes religious content in order to increase the rate of viewing and reading as a commercial medium. Thus, religion is reduced to a tool used to increase viewing rates or sales. On the other hand, the commercial concern of the media requires the presentation of religious content in accordance with the structure of these media. Therefore, for example, religious programs broadcast on radio, television or the Internet are broadcast in certain formats. Çamdereli has expressed the mediatization process of religion as "publications shaped according to the media have gained a different format from their usual structure and have become mediatized" (Çamdereli, 2018).

Generally speaking, the representation of religion in the media takes place in two ways. The first is that the media is used as an opportunity for the transmission of religious issues, that is, it becomes a tool for religious communication. The second is the media's use of religion by adapting it to its own structural situation, that is, by popularizing it. These two situations make the representation of religion in the media a problem.

When examining the media-religion relationship within the scope of the development process of communication technology in Turkey, it is known that there were long-standing disagreements between the relevant institutions and organizations and the Presidency of Religious Affairs in the first period of radio and television broadcasting and the creation of religious content. Despite all these, the reading of the Qur'an by the officials of the Presidency of Religious Affairs on TRT in Ramadan in 1950, with the cooperation made, is accepted as the first religious broadcast on Turkish radio. These broadcasts continued every Friday until

1955. Between 1968-1974 DİB (Diyanet İşleri Başkanlığı) started to share messages for religious days and nights (Düzcan, 2020).

On the other hand, people who interact with the environment from the moment they are born, unconsciously try to influence or change their environment, to be affected consciously or unconsciously, to adapt to their environment or to adapt their environment to their own rules. In this socialization process, the individual tries to benefit from the opportunities provided by the mass media as much as possible (Yüksel, 2001). In addition, television, radio, print media and internet broadcasts provide religious education in their own right. It is possible to examine them in two groups. First, those that include religion in their regular broadcasts at certain times, and secondly, those that directly broadcast religion. Religion, which is the subject of the media at certain times, such as the month of Ramadan, oil lamp programs, religious holidays, is also a controversial issue. In other words, there is religious information provided to individuals by the media that constantly broadcasts with religious content and the media organizations that broadcast religious content at certain times. On the other hand, whether this information reflects positively or negatively on individuals differs according to their perception levels (Okumuşlar, 2013).

When we look at religious education after all this information, religious education not only helps people to gain knowledge, but also helps them to think about life, to ask questions about the meaning of life through religion and to find answers to these questions. Especially in our country, this dimension of religious education has been denied for many years, and religious education has been understood only as knowledge transfer. People who receive religious education should not be passive learners of knowledge, on the contrary, they should be able to think about why and why the information they receive is the way it is. At this level, the media also creates individuals who not only receive information but also question and match them with the content they provide. In the media, which is accepted as a reflection of society, all social institutions provide content. In this way, religion as a social entity also has reflections in the media. The religious institution, which both provides content to the media and organizes these contents, is also among the tools that provide religious education thanks to the education function of the media (Eğri, 2003).

3.2. The Role of Religious Education on the Use of Mass Media

Today, with the development of electronic media, the public sphere has crossed borders and weakened the sense of belonging to any place. The proliferation and differentiation of the discussion grounds, while facilitating the flow of information and opinions, pushed the unifying and gathering nature of the public sphere into the background. The privatization of the media, television and radio, which establishes a relationship between sacred discourse and religious beliefs and worldly interests, has diversified and animated the discussion environments in Turkey. Regardless of whether they are experts in the subject or not, religious issues are discussed in almost all channels and even in the broadcasts that are organized under the name of "magazine programs" and have predominantly magazine content, and almost everyone has come to give their own fatwas (Göle, 2000).

Religious education, on the one hand, contributes directly to the education of individuals, on the other hand, it supports the individual to be able to receive general education. Religious education helps people to reveal and develop the sense of religion that people are born with. The religious education that people who need to develop behavior in the field of religion receive in their development process helps them develop their personality, find answers to their existential questions and make their lives meaningful. Considering the importance of personality development in the process of individuation, it can be said that religious education supports general education with its contribution to individualization (Keyifli, 2013).

The contributions of religious education to people are not limited to these, but it also provides them with the opportunity to apply the subjects they are educated in daily life. The religious education given should not be limited to education. Because religious education is an education whose effect continues in life. It aims to control the individual with concepts such as prohibition, sin, and good deeds, which are introduced while giving religious education. So much so that religious education is effective in many issues

such as what behavior individuals will exhibit, what to wear and what to watch. This effect even extends to the media usage habits of individuals. The contents of the media are sometimes criticized and sometimes not preferred because they contradict religious values. On the contrary, some content supports religious education. When we look at social media specifically, social media has an important place among mass media. Today, social media, with all its distinctive features and high impact power, has significantly transformed the interaction between individuals, institutions and various communities, and has opened the doors of brand new possibilities to these individuals, institutions and communities. Individuals have met with opportunities to have fun, receive news, chat, interact and share beyond the boundaries of time and space, and this has added new dimensions to interpersonal communication and created new forms of socialization. Social media, in which individuals discover their common interests and thus organize in the form of new network communities, paved the way for a highly accessible network organization of the social space (Çamdereli, Öney and Kocabay, 2014).

In addition to social media, other mass media are also a socialization tool that maintains its existence in society and has significant effects. Thus, the mass media has come to play an essential role in modern society. Mass media are tools that reach a large number of audiences and are very effective in our lives. Media doesn't just provide entertainment, they provide and shape much of the information we use in our daily lives. This information provided by the media is sometimes of religious content (Giddens, 2000).

4. DIGITALIZATION, RELIGION AND RELIGIOUS EDUCATION

Considering the latest point of technology, it can be said that the mass media, especially the internet, has an important role in education. Because the education given by mass media is different from other education. The education process, which started with the radio, continued with the television, and this process reached the international level with the internet. This changing perception of education needs to be carefully examined and evaluated (Furat, 2010).

The diversity provided by digitalization also diversifies people's perspectives on life. Although diversity is provided for individuals in terms of religious knowledge, the inability to fully control the accuracy of this information brings with it a problem. The link to be established between RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) and the Diyanet in Turkey is important in this respect. Especially in religious education, it is important that abstract subjects that are difficult to understand by individuals are easier and more understandable through mass media. In this regard, it is important to deal effectively with narratives such as series, movies, plays, stories, and parables in order to ensure easy understanding (Arslan, 2016). The common purpose of mass media is to influence the opinions of groups and the public. In this context, the media; by interfering with the process of forming the ideas of the individual and society, it can make their opinions effective in the religious field as well as in other fields (Alav, 2001).

Today, the importance of the media continues to increase in informing the society. In our country, articles, comments and programs about religion in the written and visual media organs have become more prevalent than ever before. The fact that religion has an important place among the rising values as a result of the changing balances in the world can be seen as an important factor in this. As a matter of fact, thanks to the developing communication technology, the mass media has not only reshaped the education system of today's world, but also reconstituted the knowledge and understanding styles related to religious issues and brought together the same or different views.

The internet network, which brings together different views, has also brought together people of the same faith around the world. People with common beliefs, who came together from different parts of the world, had the opportunity to establish cultural and religious ties with computer networks. With the introduction of internet networks to the service of all people with the developing technology, these religious groups, which are used only by a certain group, have spread to various parts of the society over time. Thus, belief systems in societies have now begun to be represented in digital environments. In this way, religion and religious people have been involved in the digitalization process. Religious lifestyles, religious institutions

and practices, which are affected by the social transformation experienced with digitalization, have also begun to transform (Tekeli, 2019).

Before the Digital Age, religious information obtained only from books and scientists began to be presented through digital media tools with digitalization, and various religious institutions began to carry out their preaching and guidance activities through mass media. Access to religious resources has become easier, and online fatwas have become widespread. Religious lifestyles and religious representations of religious people have begun to change (Çuhadar, 2021). In fact, the concept of "digital religion" has entered the literature with the digital quality of religious activities carried out through digital tools (Çapçioğlu, 2021). In addition, new concepts such as social media preaching, televangelism, Darü'l Internet, e-ummet, online religion, religion online, virtual religiosity, social media religiosity, hybrid religiosity, virtual religious communities have emerged.

Televangelism, derived from the words tele and evangelism, is the name given to evangelists and Christian revelations. Instead, the term "Media Ministerial" is used for Muslims, although it is not the exact equivalent (Kayseri, 2019). Darü'l Internet, on the other hand, is the name given to the 'Country of the Internet', which was formed by the disappearance of time-space boundaries, which disappeared with digitalization, in a world connected by networks. E-ummet is a concept that expresses communication and sharing among individuals belonging to the same religion on the internet. 'Religion online', refers to religions use of the internet as a means of communication; Online religion is also a concept that expresses religions use of the internet as a means of interaction (Haberli, 2019). Virtual religiosity and social media religiosity are concepts used to express changing religiosity typologies within developing communication technologies. Hybrid religiosity is also a concept experiment that touches on the fact that religious people who try to live with a holistic perspective such as religious belief, worship and morality are influenced by digital technologies and it is a form of religiosity compatible with digital (Çuhadar, 2021). In addition, digital tools have two basic functions in the religious socialization process. The first is the transmission of religious knowledge. In other words, activities promoting religious teaching can be carried out to the masses through the media. The second is to be a role model. In other words, as a result of the desire to imitate the characters published in the visual and audio media, a tendency to take role models in religious attitudes and behaviors is observed. Unlike traditional ways, digital tools take on an important religious education task due to these functions (Arslan, 2016).

Conclusion and Recommendations

With the developing technology and the internet in our age, which is called the "digital age", people carry out most of their daily activities from digital environments. Portable mobile phones and tablets also keep people constantly connected with digital. Thus, communication, communication and education activities are provided through digital tools in a fast and practical way, eliminating the time-space unity.

It is now normal to see the existence of digitalization even in the simplest activities in daily life. In this respect, economy, health services and education activities have been included in a system structured with digital networks. Looking at its history, the starting point of digitalization is Western countries. However, with the effect of globalization, it has become widespread all over the world. In addition, the interactive communication environment that entered our lives with the widespread use of digitalization has also been a turning point for religious communication, and these developments coincided with a period when the religious orientation became quite evident. At this point, the invention of the internet is extremely important in terms of religious education, its results are multidimensional and require a multidisciplinary study.

In their research, Kılıç and Acar (2020) determined that digital tools are not only used as an entertainment tool and an environment where free time is spent, but also for different purposes such as improving people's spiritual values. Because the motivations for religious use of these vehicles differ according to the lifestyles and needs of the users. As a result of the study, various forms of the use of digital

tools within the framework of religious education are given below (Hülür, Akçay and Bekiroğlu, 2016).

- Users with common interests in religious matters thus have the opportunity to communicate in a wide network.

- It is a great opportunity to convey religious messages to large masses. - Religious communities aim to reach and provide information to their members and non-members with the awareness of digital tools.

- These tools provide easy access to religious texts and offer many new opportunities in terms of spirituality.

- Religious practices in cyberspace are more attractive than spiritual and religious practices in offline environments.

- The hypertext structure of the Internet offers a limitless world for religious seekers. From this point of view, studies should be carried out to increase social awareness about the media. At this point, religious media literacy activities can be included in the education process, especially for young individuals. In order to make religious programs more interesting in the media, program contents can be arranged especially for young people, within the framework of their interests and needs, through official institutions. Considering that the primary purpose of adult participants in watching religious broadcasts is to obtain information, broadcast content can be created by taking into consideration the topics of interest, expectations, needs and learning characteristics. It is seen that some of the religious characters portrayed in the media or the religious information conveyed do not coincide with the reality. For this reason, it is important for broadcasters and producers to base the religious characters portrayed or the religious information given on the right foundations in cooperation with the Faculties of Theology or DİB. Increasing the broadcasting hours of religious programs that cater to the needs of individuals in the media, especially on television, can be counted among the suggestions.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Alav, O. (2001). *Kitle İletişimi ve Yerel Medya (Isparta Örneği)*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Arslan, A. (2014). Medyanın Gücünün Sosyolojik Temelleri. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 6(2), 0-0.
- Arslan, M. (2016). Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 5-27.
- Azak, U. (2000). *İslami Radyolar ve Türbanlı Spikerler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çamdereli, M. (2018). *Din Ekranda Nasıl Durur: Medyada Dinin Popüler Temsilleri*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- ve, M., Önay Doğan, B., & Kocabay Şener, N. (2014). *Medya ve Din*. İstanbul: Köprü Yayınları.
- Çapçioğlu, İ. (2021). Yeni Kitle İletişim Araçları ve Medya Vaizliği. *Din ve Toplum Dergisi*, 6(1), 68-77.
- Çuhadar, M. (2021). Postmodernizm, Dijitalleşme ve Hibrit Dindarlık. *Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Dergisi*, 2(1), 67-88.
- Doğan, M. (2000). İletişim Araçları ve Gençlik. M. Doğan içinde, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi* (s. 33-44). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Düzcan, Ş. (2020). *Popüler Kültür Bağlamında Sosyal Medya ve Din: Sözler Köşkü Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eğri, O. (2003). Eğitimin Genel Amaçları Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 44(1), 271-291.
- Furat, A. Z. (2010). Yaygın Din Eğitiminde Kitle İletişim Araçlarının Yeri: Televizyon Örneği. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19, 37-62.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Çev.) Isparta: Ayraç Yayınevi.
- Göle, N. (2000). *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Haberli, M. (2019). Dijital Çağda Din ve Dindarlığın Dönüşümü. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 307-315.
- Hülür, A. B., & Akçay Bekiroğlu, H. (2016). Çevrimiçi Din: Dini İçerikli Bir Facebook Sayfasının Göstergebilimsel Analizi. *Akademik Araştırma ve Dayanışma Derneği Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 14(27), 145-164.
- Kayseri, Z. (2019). *Sosyal Medya Vaizliği: Amerika ve Türkiye Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keyifli, Ş. (2013). Eğitin ve Din Eğitimi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(2), 31-54.
- Kılıç, Ü., & Acar, N. (2020). Sanal Dini İletişim Motivasyonları Üzerine Bir Alan Araştırması: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencileri. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 5-22.
- Kılıç, Ü., & Acar, N. (2020). Sanal Dini İletişim Motivasyonları Üzerine Bir Alan Araştırması: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencileri. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 5-22.
- Kirman, M. A. (2004). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Kirman, M. A. (2006). Modernizmin Sonuçları ve Din. Kirman, M. A. (2006). *Modernizmin Sonuçları ve Din. İslam Düşüncesinde Gelenek ve Yenileşme Sempozyumu* (s. 67-79). Konya: Konya Selçuk Üniversitesi.
- Küçükahmet, L. (2008). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Okumuş, E. (2002). *Gösterişçi Dindarlık*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Okumuşlar, M. (2013). *Sosyalleşme Sürecinde Din Eğitimi*. İstanbul: Yediveren Kitap.
- Öztürk, H. E. (2012). *Kişilik Gelişimi Açısından Çocuk ve Televizyon*. İstanbul: Nar Yayınları.
- Tekeli, M. F. (2019). *Sosyal Medya Bağımlılığı ve Din: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vardı, R. (2003). *İletişim Araçları ve Dini Hayat, İnternet Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, E. (2001). *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.

Asr Suresi Üzerine Bazı Mülahazalar*

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Çalışkan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1865-7732>

Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, Yozgat – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 16.04.2022

Kabul: 23.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Asr

Sure

Hüsrân

Salih Amel

Hak

Sabır

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62452>

Öz

Asr suresi tercih edilen görüşe göre Mekkî bir suredir. Sure üç ayettir. Asr suresi kısalığına rağmen Kur'an'ın özeti durumundadır. İmam Şafi'nin bu sure hakkındaki, "Şayet Kur'an'dan başka bir sure nazil olmasaydı bu sure yeterdi" sözü meşhurdur. Bu ifade Kur'an'a derinlikli bakmanın bir örneğidir. Sure, asr'a yeminle başlayıp bütün insanların zararda olduğunu hatırlattıktan sonra, zarardan varesten olanları iman edenler, salih amel işleyenler, birbirine hakkı ve sabrı tavsiye edenler diye ayırmıştır. Kur'an'ın muhatabı insandır. İnsanları hidayete erdirmek için gelen Kur'an bu surede, insanların kaybetme sebeplerini değil, hangi hallerde ve durumda kazançlı çıkacaklarını açıklamıştır. İnsan, yaratılış gayesine aldırış etmeden gayesiz, başıboş yaratılmış gibi hareket edebilir. İşte bu durum hüsrân sebebidir. Eğer insan, yaratılış gayesinin farkında olur da Rabbinden gelen sese kulak verirse, yukarıda kurtuluş reçetesi olarak sunulan hususlara bağlı yaşarsa hayatının anlamını ortaya koymuş olur. Surenin başında yeminle belirtilen ve işaret edilen haber, insanların zararda olacağı hususudur. Yemin, bir hususu tekid için gelir ve haber verilen şeyin kuvvetini artırır. Burada özel olarak yeminle sakındırılan husus, insanların dünya ve ahirette zarara düşüp hayat serüvenini hüsrânla kapatmasıdır. Bunun karşılığında Kur'an ölçüsünde tevhid üzere olmak, yapılan şeylerin ve söylenen sözlerin bu çerçevede yapılması zararın ötesinde kurtuluş vesilesidir. Müminin hayatı dinamiktir. Dindarlık hiçbir şeye karışmamak değil, aksine iyiliklerin peşinde koşmaktır. Bu çalışmanın amacı, Asr suresi bağlamında Kur'an mesajına bir kez daha kulak vermek ve ilgili sure ile ilgili varabildiğimiz mülahazaları ortaya koyabilmektir. Kur'an'ı araştırdıkça her zaman yeni ve güncel meselelere ışık tutan hususlara ulaşmak mümkündür. Bu görüşten yola çıkarak Kur'an'ın ayet sayısı bakımında üç ayetlik üç sureden biri olan Asr suresinin anlamı ve bu anlamın götürdüğü hedefler açısından düşünmeyi ve bunun sonucunda ulaşabileceğimiz hususları belirtmeyi istedik. Makalemizde ayetlerin meallerinde *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli* esas alınmıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Çalışkan, M. (2022). Asr Suresi Üzerine Bazı Mülahazalar. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 217-226.

Some References On Sure Asr*

Asst. Prof. Dr. Mehmet Çalışkan

Yozgat Bozok University, Faculty of Theology, Department of Tafsir, Yozgat – TURKEY

Artcile History

Submitted: 16.04.2022

Accepted: 23.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Age

Time

Frustration

Righteous Deeds

Truth

Patience

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62452>

Abstract

Surah Asr is a Makki surah according to the preferred view. The sura has three verses. Despite its shortness, Surah Asr is a summary of the Qur'an. Imam Shafi's statement about this surah, "If no other surah other than the Qur'an had been revealed, this surah would have been enough" is famous. This expression is an example of looking at the Qur'an in a dimensional way. After starting the century with an oath and reminding that all people are in harm, the Surah divides those who are harmed into believers, those who do righteous deeds, and those who advise each other to truth and patience. The addressee of the Qur'an is human. The Qur'an, which came to guide people, has explained in this surah, not the reasons for people's loss, but in what situations and situations they will gain. Man can act as if he was created without a purpose, regardless of the purpose of his creation. This is the cause of frustration. If a person is aware of the purpose of his creation and listens to the voice of his Lord, if he lives according to the things presented as the salvation prescription above, he will reveal the meaning of his life. The news that is stated and indicated by oath at the beginning of the surah is that people will be in harm's way. An oath comes from one thing and increases the strength of what is reported. What is specifically forbidden here by an oath is that people lose their lives in this world and the hereafter and end their life adventure with disappointment. In return, being on oneness to the extent of the Qur'an and doing the things done and the words said within this framework is a means of salvation beyond harm. A believer's life is dynamic. Religiosity is not to interfere in anything, but to pursue good deeds. The aim of this study is to listen to the message of the Qur'an once again in the context of the chapter of Asr and to reveal the considerations we can reach about the related chapter. As you research the Qur'an, it is always possible to reach new and even current issues that shed light on issues. Based on this view, we wanted to think about the meaning of Sura Asr, which is one of the three suras with three verses in terms of the number of verses of the Qur'an, and the goals that this meaning leads, and to indicate the points that we can reach as a result. In our article, the translations of the verses *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali* based on.

GİRİŞ

Asr suresi İbn Abbas, İbn Zübeyr'e göre Mekkî, Mücahid, Katade ve Mukatil'e göre Medenidir (el- Cevzî, 1984: 9/224; Kurtubî, 2006: 22/463; Âlûsî, ty.: 29/409; Yazır, ty.: 9/6066). Tercih edilen görüş Mekkî oluşudur. Çünkü surenin üslûbu, ilk Mekkî surelerden olan Leyl, A'lâ gibi genel davet prensiplerini içeren surelerle benzeşmektedir (Derveze, 1997: 1/173) Mekke'de İnşirah suresinden sonra inmiştir (Zemahşerî, ty.: 4/787).

Kur'an'ın indiriliş gayesi, insanları dünyada hidayete ahirette kurtuluşa götürmektir. Kur'an'ın muhatabı insandır. Kur'an, insana insanlığını hatırlatıp ferdi ve içtimai görevlerini yerine getirmede yol gösterendir. Allah Teâlâ, insana anlama ve öğrenme kabiliyeti bahşetmiştir. Kur'an, insani değerleri öğretmede yegâne ilahi kitaptır. Hz. Peygamber, "Muhakkak ileride gece karanlıkları gibi fitnelere olacak" Bunun üzerine Ey Allah'ın resulü! Ondan kurtuluş nasıl olur? Denildi. O da şöyle buyurdu: "Yüce Allah'ın kitabı ile onda sizden öncekilerin ve sizden sonrakilerin haberi, aranızdaki meselelerin hükmü vardır..." (Dârimî, 1991: 2/893). Kur'an, ümmî bir Peygamberin insanlığın ihtiyacı olan esasları Allah'tan vahiy yoluyla almasıdır. Asr suresinde olduğu gibi Kur'an, özlü bir şekilde konuları ifade etmiştir. Kur'an, her ayet ve suresi birçok konuları içeren, üstün prensipleri her zaman ve mekânda geçerli olan Allah'ın insanlığa gönderdiği son ilahi mesajdır. (Günay, 2022: 303) Bu çalışmamızda Asr suresine dair mülahazaların, konulu tefsir metodu bağlamında olmasına gayret edilmiştir.

Asr suresi gayet veciz ve kısa olmasına rağmen kendinin dışındaki tüm surelerin öğütlerini içinde barındıran bir hüviyete sahiptir. Yukarıda geçtiği üzere İmam Şafii'nin ifadesi (İbn Kesîr, 1996: 4/710) bu hakikate yöneliktir. Yine Hz. Peygamberin terbiyesi ile yetişmiş olan ashabın birbiriyle karşılaştıklarında bu sureyi okumaları ve muhteviyatını hatırlatmaları (Âlûsî, ty.: 29/409) boşuna değildir. Bu davranışlarıyla sahabe, en kısa zamanda en kısa yolla İslam'ın özünü anlatma, hatırlatma ve aktarma imkânı buluyorlardı. Bu üslûp, Kur'an'ın mucize yönünün de bir göstergesidir.

1. ASR SURESİ

Üç ayetten oluşan bu sure, İslam'ın üç temel esası olan itikat, ibadet ve ahlâk konularını ihtiva etmektedir. Bu veciz surenin sırrını biraz aralayabilmemiz için aşağıdaki soruların cevabını görmemiz gerekir:

"Asr"ın anlamı nedir? Yemin nedir, ne için ve kime yapılır? Hüsrân nedir ve insanların hüsrân içinde olmaları ne demektir? İman ne demektir? Salih amel nedir, imanla irtibatı nasıldır. Hakkı tavsiyeden maksat nedir? Sabır nedir, hakkı tavsiyedeki önemi nedir? Tüm bu sorular, çalışmamıza hem yön verme hem de surenin anlaşılmasında konular arasında basamak oluşturarak bağ kurabilmeye matuftur.

Surenin Meâli şöyledir: 1. 2. Andolsun zamana ki, insan gerçekten ziyân içindedir. 3. Ancak, iman edip de salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka (Onlar ziyanda değillerdir). (el-Asr 103/1-3).

1.1. Asr Lafzının Anlamı

Asr kelimesi gündüzün saatlerinden bir saattir (Tefsîru İbn Abbâs, 1991: 538). Asr lafzı isim olarak, mutlak zaman, dehr, sabah-akşam, gece-gündüz vakti, sıkmak, asr-ı saadet, yüzyıl, insanoğlunun hayır ve şer işleyerek içinde hareket ettiği zaman gibi anlamlara da gelir (Râgıb el-İsfahânî, ty.: 336; Beydavî, ty. 5/336); Ebussuûd, ty. 5/573; İbn Kesîr, 1969: 4/547; Celâleyn, ty: 2/273); Yazır, ty.: 6067; Çanga, 1999: 328-329; Karaman vd. 2020: 5/681). Asr lafzı mastar olarak, habs etmek, menetmek, vergi vermek ve sıkıp suyunu çıkarmak şeklinde anlamlara geldiği gibi, Hz. Peygamberin risaletle görevlendirildiği zamana, seksen ve yüz senelik zaman dilimine de asr denilmiştir. (Yazır, ty.: 9/6067, 6074-6075; Eroğlu, 1991: 3/502). "Asr", "sevinçten, üzüntüden, sağlıktan hastalıktan, zenginlikten fakirlikten, izzetten her türlü hadisenin içinde gerçekleştiği yıl, ay, gün, saat, devrelere bölünebilen zamandır" şeklinde de tanımlanmıştır. (Zühaylî, 2007: 15/619; Günay, 2022: 304.)

Asr lafzının mutlak zamanla irtibatlı olduğu bir gerçektir. Her yaratılmış, zaman içinde yaşar ve

ömrünü tamamlar. Surenin başında zamana yemin edilerek zamanla sınırlı olan insan ömrüne dikkat çekilmiştir. Tüm varlıklar için olduğu kadar, insan için de tayin edilmiş bir ömür vardır. Zaman içerisinde kendisine verilen ömür yaşayan insan açısından sonsuz gibi görünse de her zaman son bulma ihtimali olan bir sermayedir. Ömür, en kıymetli sermayedir. İnsan her ne yaparsa kendisine biçilen ömür denilen zaman içerisinde yapmaktadır. “Biz günleri geçiriyoruz diye ferahlıyoruz, seviniyoruz. Hâlbuki her geçen gün ömürden eksiltmektedir. Buna göre asr’a yeminin anlamı, zamana dikkat ediniz, çünkü o geçtikçe insan büyüyorum, çoğalıyorum, yaşıyorum zannıyla sevinir.” (Yazır, ty.: 6072). Yazır’ın diğer bir ifadesiyle zaman, “ölümümüzü emzirip büyüten, kucağında besleyen anadır.” (Yazır, ty.: 6073). Allah Teâlâ, hayatı imtihan için yarattığını haber vermektedir: “O, hanginizin daha güzel amel yapacağınızı sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır” (el-Mülk, 67/2). Ayet gayet açık olarak insan hayatının gayesini beyan etmiştir. Hayatın yaratılış gayesi belli olduğuna göre Asr suresindeki yemin, zamanın içinde akıp giden ömredir. Yemin, ömür tükenmeden onun iyi değerlendirilmesine bir tembihtir. İkinci ayet, yeminin cevabı olarak, yeminin niçin yapıldığına açıklık getirmektedir. Zaman içinde akıp giden ömürden geri dönüş mümkün olmadığına göre, sonunda pişman olmamak için onun her anını iyi değerlendirmek gerekir. Aksi halde sermayesini tüketip iflas eden tüccara dönmek işten bile değildir. Yemindeki vurguyla, cevaptaki sonucu birleştirdiğimiz zaman, insanın hayat serüveni ortaya çıkar. Buradaki vurgu, iman ve amel ilişkisinedir. Bu bağı tutturamayanların zararda olacaklarına dair kaçınılmaz sonuç hatırlatılmıştır.

Yemin Nedir, Kime ve Niçin Edilir?

Asr lafzının farklı anlamları olmasına rağmen ağırlıklı görüş, zaman anlamı üzerinedir (Zemahşerî, ty.: 6/427; İbnü'l-Cevzî, ty.:9/224; İbn Kesîr, 1969: 4/547; Yazır, ty.: 9/6068). Bu duruma göre sure, zamana yemin etmektedir. Bu yemin yaratıcının birliğine ve sonsuz kudretine delalet eden gece ve gündüzü içine alan zaman dilimine yemindir (Zuhaylî, 2007: 15/622). Surenin başındaki yemin açık yemin cümlesidir. Yemin cümleleri ise Arapçada inşâ cümledir. (Yenice, 2021: 2483) Bu yemin cümlesinde vav harfi, yemin edatı, asr, kendisiyle yemin edilen (muksemunbih), insanların zararda olduğunu belirten ikinci ayet ise yeminin hedefi yani kendisine yemin edilen (muksemun aleydir). Yemin cevabı, insanın çalışmasında amelini sırf dünya ameli olarak sınırlandıran kimselerin zarar ettiklerini vurgulamaktadır. (Zuhaylî, 2007: 15/622). Yeminde bir maksat ve hedef olmazsa yemin eksik kalır. Yeminde hedef, yeminin cevabıdır. (Yenice, 2021: 195) Bu surede ikinci ayet, cevaba karşılık gelmektedir: “İnsan, mutlak bir hüsrandır.” Yeminin cevabındaki insandan maksat Kureyş müşrikleri olabileceği gibi, genel anlamda insan cinsi de olabilir (Pırlanta, 2018: 77-80; Çalışkan, 2021: 99). Kur’an üslubunda daha çok da Mekkî surelerde bu şekildeki açık yeminlere rastlıyoruz. Yeminlerdeki ilahi hikmet ne olabilir? Biliyoruz ki her dilde yemin, çeşitli maksatlarla çeşitli şeyler üzerine yapılmaktadır. Bazı kimseler şerefi ve haysiyeti, bazıları çocuklarının, bazıları da atalarının üzerine yemin etmekte, sözünü bunlarla desteklemektedirler. İslam öncesi müşrik Araplar Allah’a, Kâbe’ye, putlara, dehre, zaman ve hayata, tabiat varlıklarına yemin ederlerdi (Çalışkan, 2021: 49, 53-55, 57). Konuşmalarında sözlerini kuvvetlendirmek için yemin figürünü kullanırlardı. Allah Teâlâ Kur’an’da yemin üslubunu kullanmıştır. Bu yemin üslubunda kendi zatı da dâhil olmak üzere mahlûkattan dilediğiyle yemin etmiştir. Kur’an üslubu insanların aşına oldukları üsluptur. İnsanlar yemine yabancı değillerdi. Kur’an, bu üslubu kendi muciz kelamı içerisinde kendine has olarak kullanmıştır. Yeminler, ayetlerde haber verilen bir kısım hususların teyit edilmesidir. Bunun haricinde yeminin gayesi, yemin edilen şeyin kıymetine işaret etmek için de kullanılmıştır. Asr’a yemin edilmesi de zamanın değerinin bilinmesine yöneliktir.

Hız. Peygamber: “Biliniz ki Cenab-ı Hak babalarınızla yemin etmekten sizi nehyetti. Yemin etmek isteyen Allah’a yemin etsin yahut sussun. Babalarınız, analarınız ve benzerleri adına yemin etmeyin” (Neseî, “Eymân”, 46). Görüldüğü üzere İslam, Allah’tan başkasına yemin edilmesini istemediği gibi onu bir alışkanlık haline getirilmesini da hoş görmemiştir.

2. ASR SURESİNDE ELE ALINAN KONULAR

2.1. Hüsranda Olmak

Yeminin hedefinde insanın zararda olduğu haber verilmiştir. İnsanın yaratılış gayesi belli olduğuna

göre, insanın dünyada nasıl yaşayacağı da bellidir. Asr suresinin 1 ve 2. ayetinin te'yitle belirttiği ihtar da bu hususa yöneliktir. İnsan, fitrat çizgisinden saparsa hüsrana düşeceği ve zararda olacağı belirtilmiştir. İnsana ömür sermayesi bir nimet olarak verilmiştir. İnsan elinde olmadan bu kendisine verilmiş sermayeyi iflasa götürürse işte o zaman müflis duruma düşüp zarar edenler kervanına katılmış olur. İnsan, varlık olarak kendisine hem iyiliğin hem de kötülüğün ilham edildiği (eş-Şems, 91/8) (yaratılışına konulduğu) bir varlıktır. İyiliği veya kötülüğü öne çıkarmak veya geri bırakmak herkesin kendi elindedir. İşte burada akıl ve vahiy devreye girmektedir. Vahiy, aklın ortaya koyamayacağı esasları insanlığın önüne getirmiştir. Akıllı olan insanlara hitap etmektedir. Buradaki hüsrandan maksat, her insanın ömründen eksilmedir.

Ömür, insanın bir sermayesidir. Her nefes alışveriş bu sermayeyi azaltmaktadır. Ömrün insanın elinde olmadan akıp gitmesi o sermayenin kendinden olmadığını gösterir. O sermaye Yaratıcı tarafından verilen sınırlı bir emanettir. Aklını kullanan bir kimsenin her an tükenmekte olan bir sermayeden istifade edebilmek için elini mümkün olduğu kadar çabuk tutması beklenir. Ömrün sürekli azalması insan açısından bir hüsrandır. Asıl hüsrana ise, her an yok olmakla karşı karşıya olan ömrü ebedi görüp asıl ebediyeti ihmal etmektir (Yazır, ty.: 9/6077-6078). Denize doğru akıp giden bir ırmağı deniz farz etmek elbette yanılığın büyüğüdür. Bu yanılığın sonucu, insanı hüsranda bırakmaktadır. Hüsrana genellemesinden öyle anlaşılıyor ki, rehber olmadan insan aydınlığa çıkamamaktadır. Gece önce gelir, gündüz ondan sonradır. *“Allah, iman edenlerin n dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır...”*. el-Bakara, 2/257) Allah Teâlâ, Hz. Âdem ve Havva'yı cennetten indirirken onların tüm nesillerine hitaben: *“İnin oradan (cennetten) hepiniz. Tarafımdan size bir yol gösterici (peygamber) gelir de kim ona uyarsa, onlar için her hangi bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir, dedik”* (el-Bakara, 2/38). Allah Teâlâ'nın vaadi son Peygambere kadar çok sayıda peygamber gönderilerek tecelli etmiş, o rehberler insanları hüsrandan aydınlığa çıkarmışlardır. Rehberlerin sonuncusu olarak, Allah'ın insanlığa razı olduğu dinini tamamlamak için son Peygamberi Hz. Muhammed'i (s.a.v) ve beraberinde kendisine vahyettiği Kur'an'ı göndermiş ve böylece insanlığa minnet etmiştir. Hz. Peygamber ve onun Allah'tan vahiy yoluyla aldığı Kur'an son kez Allah'ın lütfuyla inananları hüsrandan kurtarmıştır. Bu çerçevede Asr suresinin son ayeti insanların hüsrandan nasıl kurtulacaklarına dair dört esas açıklamaktadır. Bu esaslar: Samimi bir iman, dünya ve ahiret için yararlı işler yapmak. Yani din, akıl, vicdan, maruf olan örf ve ortak sağduyunun emrettiklerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak, hakkı tavsiye ve sabrı tavsiye etmek (Karaman, 2020: 5/681-682).

2.2. Hüsrandan Çıkış Yolları

2.2.1. İman Etmek

Asr suresi, sa'îd olanları dört özellikle hüsrana düşmekten istisna etmiştir. Kur'an üslûbu içerisinde önce mübhem ifade sonra tefsirin gelmesi olağandır. Bunun en bariz misali, Mü'minûn suresinin ilk ayetidir. O surede mübhemlik genellemeden kaynaklanmış, sonraki gelen on ayet kurtulanların kimler olduğunu tek tek açıklayarak bu kapalılığı gidermiştir (el-Müminûn, 23/1-11). Asr suresinde böyle bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Ancak burada istisnanın çözülmesi Mü'minûn suresinin aksine bir tarzda olmuştur. Orada açıklama doğru orantılı olurken Asr suresinde istisnadan kaynaklanan ters orantılı bir açıklama olmuştur.

İman nedir: *“İman Allah'tan başka tanrı olmadığına Muhammed'in Allah'ın kulu ve resulü olduğuna Allah'ın meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine Ahiret gününe, Kadere (hayır ve şerrin Allah'ın yaratmasıyla olduğuna) inanmaktır.”* (Buhârî, “İmân”, 50; Müslim, “İmân” 9). İman asıldır. Yapılan işlerin değer kazanması ancak iman ölçüsüne göredir. Yapılan işler az olsun çok olsun terazinin bir kefesinde iman olursa ancak değer kazanır, aksi halde yapılan işin ve söylenen sözün Allah katında bir değerinin olmadığı açıktır.

İman, Müslüman'ın iç ve dış dünyasını düzenleyen ve onu sıbgatullah¹ (el-Bakara 2/138) gerçeği ile buluşturan bir hakikattir. Sıbgatullah, kendini ve Rabbi tanınmanın resmidir. Kur'an, Allah'ın boyası ile iyi insan olmanın kodlarını ve şifrelerini vermiştir. Bu da önce iman, sonra imana uygun yaşantı demektir.

¹ Lügat olarak boya anlamına gelen “sıbga” lafzı, mümin üzerindeki imanın tezahürüdür. Müminin konuşmasında ve tüm davranışlarında imandan kaynaklanan bu rengi görmek mümkündür.

İslam'da iyi insan denince, kendini toplumdan tecrit eden değil, aksine toplum içinde hayırlarda yarışan kimse akla gelir. Hedef takvâdir. Takvâ da hem Yaraticının hakkına riayet hem de yaratılmışların hukukunu gözetmek anlamına gelmektedir. Ruhi yücelik açısından müminin hayatında önemli bir kavram olan takva kurtuluşun anahtarlarından (Binol, 2021: 155-157). Dünyevî uhrevî kurtuluşun ilk esası olan iman, müntesiplerini kardeş yapmıştır (el-Hucurât 49/10; Ayrıca bk. Pırlanta, 2020: 17-19). İman bilinciyle kardeşlik hukukunun birleştiği yerde ne ferdi ne de toplumsal huzursuzluktan bahsetmenin yeri yoktur. Böyle bir kardeşliğin Allah'ın merhametini cezbedeceğinde ve o kimselerin kalplerini sevgi ve saygıyla birleştireceğinde şüphe yoktur. Aksi halde kalpleri aynı değerlerle çarpmayan kimselerin kalıplarının da farklı yerlere evrilmesi işten bile değildir. Mümin, her nerede olursa olsun orada Allah'ı yanında hissedendir. Allah'a ve O'nun resulüne inanan, dünyada yaptıklarından sorumlu olduğunu bilir ve yaşantısını ona göre kontrol altına alır. İslam, imanla bezenmiş güzel ahlâkın hâkim olduğu bir hayat şeklidir. İman, İslam'ın getirdiklerini kalben tasdik olduğu kadar, dil ve hareketlerin iştiraki de imanun şumulü içindedir. O hâlde iman ve onun günlük hayattaki tezahürleri; takvâ ve güzel ahlâk olarak ortaya çıkmaktadır. İman; takvânın, ihsanın, adaletin, diğerkâmlığın şiarı, ihlasın, kolaylığın, dünya ve ahiret menfaatlerini (maslahat) gözetmenin membaıdır. "İslam'ın hayat anlayışına göre insanın kurtuluşu ve nihâî mutluluğu Allah'ı tanımaktır. Allah'ın varlığını ve birliğini tanımak olan iman, Allah'ı tasdikle birlikte aynı zamanda O'na teslim olmayı da içerir. Bu da ancak imanun salih amelle birlikte olmasıyla gerçekleşir" (Bilgi, 2021: 274).

2.2.2. Salih Amel

İmana uygun hareketler salih amel olarak nitelendirilir. Hüsrandan kurtulanlar, kalpleriyle iman edip azalarıyla salih amel yapanlardır (İbn Kesîr, 1969: 4/547). Hüsrandan kurtulanların imanları, sadece kalpte kalmamış, bütün düşüncelerine, varlıklarına ve yaşantılarına hâkim olmuştur. Yaptıkları işler imanlarına uygundur (Yazır, ty: 9/6079). Salih amel, imanun tabi semeresidir. İmanun kalpte yerleşmesiyle güzel davranışlar ortaya çıkar. Çünkü iman, müspet ve hareketli gerçekten ibarettir. (Kutub, ty.: 16/350). İman, ibadetin sadece Allah'a yapılmasını emreder. İman, kötülüklerden kaçınmayı, iyiliklerde yarışmayı emreder. İman, kendine karşı görevlerini yerine getirmeyi emrettiği gibi başta aile efradı olmak üzere yakınlarla, komşulara, akrabaya, topluma ve tüm insanlığa karşı görevlerin olduğunu ve bu görevlerin yerine getirilmesini ister. Amel-i salih hayatımızda bütünüyle alakalıdır. Onun bir zaman ve mekân sınırı yoktur. Salih amel, farz ibadetlerle başlayıp, yukarıda belirtilen imanun emrettiği hususları yerine getirmekle devam eder. İman-amel ilişkisi bir gerçektir. İmanun ameale tesir ederek kemiyet ve keyfiyet yönünden daha iyi hale getirdiği, amelin de imanı kuvvetlendirdiği bu açıdan aralarında bir etkileşim olduğu inkâr edilemez bir durumdur. Amelin salih olabilmesi için imana dayanması gerekir (Dumlu, 1992: 48). Açıklama sadedinde olduğumuz surenin üçüncü ayetinde imanun salih amelden önce gelmesi salih amelin imandan kaynaklandığına işaret eder. İmandan kaynaklanmayan hiçbir amel salih amel değildir. Zira iman sahibini güzel ve faydalı işlere sevkeder.

İman ve salih amelle birlikte zikredilen ayetler, iman-amel ilişkisini belirtmekte ve imanına göre hareket eden kimselerin alacağı dereceleri açıklamaktadır (el-Mü'min, 40/40; Tâhâ, 20/7). Mümin açısından salih amel, inandığını ispat etmeyi ve imandan kaynaklanan güzel işler yapmayı gerektirir. Surenin son ayeti aynı zamanda hak ve sabır gerçeğini de dile getirir. Bu gerçekler, müminlerin hareketlerini ilgilendirdiği kadar düşünce yapısını ve karakterini de ortaya koyar. Kur'an, müminin dünya ve ahirette huzuru yakalamasını salih ameale bağlanmıştır (er-Ra'd 13/29; en-Nahl 16/97; es-Sebe' 34/4). Allah, inkâr edenlerin yaptıkları olumlu işlerin sevap bakımından sonucunu küfürleri sebebiyle iptal etmiştir (Muhammed, 47/1). Buna mukabil müminlerin imanlarından ve salih amellerinden dolayı hatalarını örtmüş ve onlara dünyada güzel bir hayat bahşetmiştir (el-Furkân 25/70; Muhammed 47/2). Güzel hayat, iman ve salih amel kaynaklıdır. Salih amel, duaların kabulüne ve lütfun artırılmasına sebeptir (eş-Şûrâ 42/26; es-Sebe' 34/37). Mümin, kulluk ve sosyal birey olmanın şuuruyla görev ve sorumluluklarını yerine getirme çabası içinde salih amel işleyerek iyi insanlar arasına dâhil edilirler (el-Ankebût 29/9; İman amel ilişkisi için bk. Tözluyurt, 2019: 370-376; Öztürk, 2022: 353-362).

2.2.3. Birbirine Hakkı Anlatmak

Hak, sözlükte gerçek, sabit ve doğru olmak, gerekli olan bir şeyi gerçekleştirmek, bir şeye yakinen muttali olmak anlamlarında mastar olarak kullanıldığı gibi isim olarak da doğru ve varlığı kesin olan bir şey anlamında kullanılır (İbn Manzûr, ty.: 2/939-942; Zebîdî, ty.: 1/147; Topaloğlu, 1997: 15/152). Hak, batılın zıttıdır. Hak, doğruya, adalete uygun gerçek sözdür. Hak, insanın yerine getirmesi gerekli olan husustur. O, Allah'ın hakkı, insanların hakkı veya kendinin hakkı olabilir (Mevdudi, 1988: 7/225).

Hak kavramı istilah olarak, Allah'ın isimlerinden bir isimdir. Hak; Kur'an, Hz. Peygamberin yaptığı işler ya da Kur'an'dan getirdiği şeyler, batılın zıddı, inanç bakımından olsun amel bakımından olsun inkârı mümkün olmayan ve değişmeyen, sabit olan şeydir (Zuhaylî, 2007: 15/621). "Hak", İslam, adalet, tevhid, sıdk, mal, ihtiyaç, pay, ölüm, kıyamet, gibi manalara da gelmektedir.

Râgıb el İsfahânî hakkın asıl manasının mutabakat ve muvafakat olduğunu belirterek bu kelimenin ayrıca şu anlamlara geldiğini de açıklar:

1-Bir şeyi hikmetin gereğine uygun olarak yapmak "hakk"tır. Bir hikmetin gereği olarak yaratılan şeye da hak denir. Bu bakımdan Allah'ın tüm fiilleri haktır. Allah'ın ismi veya sıfatına da "hakk" denir.

2-Bir şeyin aslına uygun olarak inanmaya ve kesin bilgiye de "hakk" denir.

3-Gerektiği şekilde gerekli ölçüde ve gereken zamanda meydana gelen fiil ve sözdür (Râgıb, ty.: 125).

Hakkın istilahi anlamları da sözlük anlamlarıyla benzerlik göstermektedir. Allah'ın fiillerine nispet edildiğinde O'nun Hakîm sıfatının tecellisi olarak görülmektedir. Hak, haklıya hakkını vermek, bir işi yerli yerinde yapmaktır. Hakkı tavsiye, insanların birbirlerine inkârı mümkün olmayan iman, hayır ve fazilet gibi hususları hatırlatması, teşvik etmesidir (Zuhaylî, 2007/15/621).

Hak, tevhid, Kur'an ve Resule tabi olmaktır (el-Cevzî, 1984: 9/225). İman, amel-i salihе götürmelidir. Salih amel içinde hakkı ve sabrı tavsiye vardır. Ancak bu ikisinin ayrıca zikredilmesi, bireyin hem kendine hem de toplumsal ahlâkî görevlerine işaret etmesi açısından önemi dolayısıyla. (Karaman, 2020: 5/682). Doğrunun yaşanarak örnek olunması ve anlatılması salih amelin zirvesidir. Hz. Peygamberin "Allah'ım sen haksın, senin vadin haktır. Cehennem haktır, Peygamberler haktır, Muhammed haktır, kıyâmet haktır" (Buhârî, "Teheccüt" 1) şeklindeki duasında hakkın ne olduğunu açıklamıştır. Ezcümle hak, İslam'ın kendisidir (el-İsrâ 17/81). Peygamberin görevi tebliğ ve tebyin idi. Onun vefatından sonra bu görevi ümmeti üstlendi ve böylece hakkın tebliği, iman, ibadet ve bunların sonucu olan ahlakı anlatma ve yaşama Müslüman'ın sorumluluğunda oldu. İyiliği emir ve kötülüklerden kaçınmayı tavsiye etmek yazılı, sözlü ve örnek oluşuyla mümkündür. Özel anlamda doğruyu, sabit olanı anlatmak bilenlerin işi olmakla beraber, öğrenilen her doğrunun tebliği artık genel anlamda herkesin işidir. Buradaki vasiyetleşme ifadesinden de anlaşılacağı üzere tek kişinin doğruları sadece anlatıp gitmesi değil, nasihatten karşılıklı etkileşimin olmasıdır. Hüsrandan kurtuluşun yolu, insanın sadece kendi nefsini ıslah değil, aynı zamanda başkasının ıslahına da çalışmaktır (Vehbî, 1969: 16/6561-6562). İslam nazarında geleneksel anlayışın aksine dindar kimse, kendi halinde ibadetlerini yapıp hiçbir şeye karışmayan değil, aynı zamanda gücü nispetinde iyilikler peşinde koşan kimsedir. Hak kavramı içinde, Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, toplumun fertler üzerindeki hakkı söz konusu olur. Sosyal bir varlık olan insan, aile içi görevlerinin yanında topluma karşı hak ve sorumlulukları da vardır. Buradaki hak ve devamında sabır üzerine tavsiyeleşme, toplum huzuru açısından ne kadar önemli olduğu açıktır (Derveze, 1997, 1/176). Toplum fertleri bir şekilde birbirinin yardımına ve desteğine muhtaçtır. Bu hak hatırlatması insanların birlik ve beraberliğinin teminatı durumundadır. Buradaki hatırlatma, namazın edası yönünde de olsa, zekât hatırlatılması da olsa hepsi iyi insan olmanın gereğini hedeflemektedir. Hakkın yerine getirilmesi veya tavsiye edilmesi birtakım sıkıntıları ve zorlukları da beraberinde getirecektir. Hakkın yerine getirilmesinde güçlü ve dirençli olmak için de sabır kalkanına sarılmak gerekir. Burada tek başına ferdin sabrından öte, toplum olarak birbirine sabır tavsiye ederek, iyilik yolunda cesaretlerini artırma yoluna gitmelidirler.

2.2.4. Birbirine Sabır Tavsiye Etmek

Salih amel içerisinde önemli vasıflardan biri de sabır meselesidir. Kınayanın kınamasına aldırmadan doğruları yaymaya çalışan kimse, eza ve cefa ile de karşılaşacaktır. Bu durumda doğruların yayılması veya

yaşanmasından vaz mı geçilecektir. İşte böyle bir zamanda doğruları anlatan kimsenin yardımına sabır ve onu takviye eden ibadet yetiyecektir (el-Bakara, 2/153). Sabır üç çeşittir; Allah'a itaate sabır, nefse hoş gelse bile kötülükleri yapmamaya sabır, elinde olmadan başa gelen belalara sabırdır (el-Cevzî, 1984: 9/225; İbn Kesîr, 1969: 1/196; Yazır, ty: 9/6081-6082). Sabrın tanımından anlaşılın hayat sabırdan ibarettir. İnsan dünya hayatına gönderilirken birçok sıkıntılar içinde olacağı belirtilmiştir (el-Beled, 90/4). Dünya sıkıntısız olan cennet değil, fakat cenneti kazanabilme yeridir. Lokman oğluna dünya hayatında ne yapması gerekeni anlatırken şefkat duyguları içinde şöyle seslenir: *"Yavrurum! Namaz dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten alıkoy. başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir."* (Lokman 31/17). Sabır ve hayatın ilişkisini burada görmek gerekir. Sabır gösterilmez ise hiçbir başarıya ulaşılmaz. Allah'ın gönderdiği tüm peygamberler sadece doğruları dile getirdikleri için sayısız eza ve cefaya uğramışlardır. Hz. Peygamberin ashabıyla beraber Mekke döneminde sadece "Allah bir" dedikleri için karşılaştığı engeller, eziyetler ve zulümler tarif olunamaz boyutlara ulaşmıştı. Ancak Hz. Peygamber ve arkadaşları sabırla hakkı anlatmaya devam ettiler ve Allah'ın yardımıyla bu konuda başarılı oldular. İnsanlık âlemine buluşlar sunan insanlar belki de yıllarca sabır göstererek o buluş üzerinde çalışmışlar ve icatlarını insanlığın istifadesine sunmuşlardır. Müminler, dünyanın zorluklarında birbirine sabrı hatırlattıkları gibi, birbirine rahmeti ve merhametli olmayı da tavsiye ederler (el-Beled 90/17). Başkalarının kusurlarını affetme ve onların belki kaba tavırlarına karşı metanet ve sabır göstermek de güzel bir erdemdir. Hz. Peygamber, "Müminin durumuna şaşılır; başına ne gelirse gelsin onun için hayır olur: Eğer bir sevinçli durum olursa ona şükreder, onun için hayır olur. Eğer ona bir sıkıntı gelirse sabreder, bu durum da onun için hayır olur" İbn Kesîr, 1969: 1/196) derken, Müminlerin hayatında sabır ve onun devamında takınılacak tutumu ve salih amel ilişkisine işaret etmektedir. Sabır ancak, iman, salih amel ve iyilik adına katlanılan bir durumdur. Yoksa sabır, hakkını aramamak, kötülüklerle boyun eğmek, gayret etmemek, zillete razı olmak anlamına gelmez. Kaderimde ne varsa olur diyerek, çalışmayı bırakmak, *"İnsan için ancak çalıştığı vardır"* (en-Necm 53/39). *"Öyleyse bir işi bitirince diğerine koyul. Ancak Rabbine yönel ve yalvar"* (el-İnşirâh, 94/7-8) ayetlerine aykırıdır. Çünkü insan kaderinde ne olduğunu bilemediği için o kaderindekini aramak için çalışır ve didinir (Kader kavramı ve türevleri için bk. Tözluyurt, (2018: 147-155). Kur'an Müslümanları iyiliklerde yarışan önder insanlar yapmak istemektedir. Kur'an Allah'ın verdiklerinden ahiret yurdunun aranmasını, ancak, dünyadan da nasibin unutulmamasını ister (Kasas 28/77). Dünyada yaşayıp da ahiret işi yapıyorum diye yapması geren işlerde ihmalkârlık göstermek Müslümanın tavrı ve tarzı olamaz. Müslümanın ailede, iş yerinde, toplumda yapacağı işleri bir emanet ve ibadet anlayışı içinde yapar. Müslüman, aile sorumluluğunu terk edemediği gibi, yaşayışının her noktasındaki görevlerini müdrük olmalıdır. Bizlerin de ömrün geçişini düşünerek birbirimize hak ve sabır tavsiye etmeye, kâmil iman ve güzel ameller dilemeğe ne kadar çok ihtiyacımız olduğu ortadadır (Yazır, ty: 9/6084). Toplumumuzun ahlâkî yönde çözülmemesi için, başkalarını da yanımıza alarak hayırlarda yarış içinde olmaya (Bakara 2/148), hakkın hep ayakta kalması için sabırlı davranmaya ne kadar muhtaç olduğumuzu söylememiz gerekir. İnsanın sadece kendini düşünmesi, başkalarını göz ardı etmesi nemelazımcılıktır. Bu durum, İslam ahlâkının hoş görmediği bir tavrıdır.

SONUÇ

Asr suresi üç ayetten oluşmaktadır. Tercih edilen görüşe göre Mekke'de nâzil olmuştur. Sure kısa olmasına rağmen İslam'ın ana düsturlarından itikat, ibadet ve ahlaka veciz bir şekilde işaret etmektedir. Allah Teâlâ, insanların hüsrân içinde olduklarını, zamana yeminle pekiştirdikten sonra hüsrândan kurtuluşun dört unsurunu arka arkaya sıralamıştır. Bunlar: İman etmek, salih amel işlemek, hakkı ve sabrı tavsiye etmektir. Bu vasıflara sahip kimselerin hüsrândan kurtulacağı haber verilmiştir. İnsan, ancak imanla insanlığın kemal mertebesine erişir. İmanı takviye eden salih ameldir. İman salih amelin kaynağı, salih amel de iman delili ve sonucudur. İman, insanı aynı zamanda başkasının iyiliğini isteme ve o uğurda mücadele etme derecesine yükseltir. Hakkın anlatılması sırasındaki mücadelede karşılaşılan sıkıntılara sabır devreye girmektedir. Yine salih amel içerisinde değerlendirilen tavsiyeleşme, insanın kurtuluşundaki son iki esastır. İman, salih amel, hak için mücadele ve hakkı tebliğ ederken kendisine gelen eza ve cefaya sabırla karşılık

vermek hüsrandan kurtuluşun temelleridir. Bu mücadele, Kur'an'ın genel ifadesiyle emr-i bi'l-ma'rûf ve'n-nehy-i ani'l-münkerdir. Suredeki karşılıklı tavsiye gösteriyor ki, bu işin sadece ferdi bir sorumluluk değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluktur. Yine buradaki kurtuluş, ferdi kurtuluşun yanında toplumsal kurtuluştur. Bu sureyi sahabenin birbirlerine hatırlattıkları gibi, bizlerin de aynı şekilde davranarak, ferdi ve toplumsal huzurun, kardeşliğin canlı tutulması gerekir. Bu surede kurtuluşun temel ilkeleri verilmiştir. Müslümanın hayat merkezinde iman, imanın yönelttiği salih amel ve güzel ahlâk vardır. Bu bakımdan İslam'ın ortaya koyduğu iman anlayışı, kendi halinde pasif bir durum değil, aynı zamanda güzel ahlâk olarak tezahür eden aktif bir eylemdir.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Âlûsî, Seyyid Mahmud el-Bağdâdî. (1994). *Ruhu'l-Meânî Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'u'l-Mesânî*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Beydavî, Abdullah b. Ömer. (ty). *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, (haz. Muhammed Abdurrahman el-Meraşî). Beyrut: Dâru İhyâu't-Türâsî'l-Arabî.
- Bilgi, İ. H. (2021). *Kur'an-ı Kerîm'de ve Kitab-ı Mukaddes'te Kurtuluş Yolu*. Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Binol, A. (2021). *Kur'ân'a Göre Tezekki Bireyin Ahlâkî Gelişimi*. Ankara: İlahiyât Yayınları.
- Binti'ş-Şaîfî, Aîşe Abdurrahman. (1968). *et-Tefsîru'l-Beyân li'l-Kur'ani'l-Kerîm*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif.
- Bursevî, İ. H. (2016). *Rûhu'l-Beyân*, (trc. Murat Kaya). İstanbul: Erkam Yayınları.
- Cevzî, Ebu'l-Ferec. (1984). *Zâdü'l-Mesîr fi İlmi'tTefsîr*. Beyrut: Mektebetü'l-İslamiyye.

- Çağrı, M. (1997). Hak. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (15. Cilt) İçinde (s. 139-151). İstanbul: YDV Yayınları.
- Çanga, M. (1999). *Kur'an-ı Kerim Lügati*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Çalışkan, M. (2021). *Kur'an Dilinde Yemin Üslubu*. Ankara: Oku Okut Yayınları.
- Celâleddin Muhammed b.Ahmed el-Mahallî ve Celâleddin es-Suyûtî. (ty). *Celaleyn*. Kahire: Matbaatü'l-İstikâme.
- Dârimî, Ebû Muhammed. (1991). *Sünenü'd-Dârimî*, (thr. Mustafa Deybu'l-Büğa). Beyrut: Dâru'l-Kalem.
- Derveze, İ. (1997). *et-Tefsîru'l-Hadîs*, (Çev. Şaban Karataş). İstanbul: Ekin Yayınları.
- Dumlu, Ö. (1992). *K.Kerim'de Salah Meselesi*. Ankara: DİB Yayınları.
- Ebuussuûd, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezaye'l-Kitabi'l-Kerim*, (thk. Abdulkadir Ahmed Ata) , Riyad: Mektebetü'r-Riyad el-Hadîse.
- Eroğlu, M. (1991). Asr. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (3. Cilt) İçinde (s. 502). İstanbul: TDV Yayınları.
- Günay, İ. (2022). *Mufassal Surelerin Değer Merkezli Tefsiri*. İstanbul: Hiper Yayın.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail. (1996). *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Mevdudi. (1988). *Tefhimu'l-Kur'an*, (trc. Muhammed Han Kayan vd.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. (ty). *Lisânü'l-Arab*, (thk. Abdullah Ali el-Kebîr vd.,). Kahire: Dâru'l-Me'ârif.
- Karaman, H. vd. (2020). *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: DİB Yayınları.
- Konyalı, M. V. (1969). *Hülâsat'ü'l-Beyân Fi Tefsîri'l Kur'an*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Kutub, S. (ty.). *Fizilâli'l-Kur'an*, (trc. M. E. Saraç vd). İstanbul: Hikmet Yayınları.
- Kurtubî, E. 2006: el-Câmi 'u li ahkâmi'l-Kur'ân, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Öztürk, H. (2020). *Şehrîstânî'nin Kelamî Görüşleri*. Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Pırlanta, İ. (2018). Müşriklerin Hz. Peygamber'e Karşı Takındıkları Tavırlar -Ebû Süfyân Örneği. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(13), 75-102.
- Pırlanta, İ. (2020). *Hiz. Said b. Zeyd*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Râğib el-İsfahânî Ebu'l-Kâsım el-Hüseyin b. Muhammed (ty). *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'an*, (thk. Muhammed Seyyid Kîlânî). Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Tefsîru İbn Abbâs. (1991). *Sahifetü Ali b. Ebî Talha*, (thk. Râşid Abdul'l-Mün'im er-Ricâl). Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Topaloğlu, B. (1997). Hak. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (15. Cilt) İçinde (s. 152). İstanbul: TDV Yayınları.
- Tözluyurt, M. (2018). *Misak, Takdir ve Vahy Bağlamında Allah İnsan İlişkisi*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.
- Tözluyurt, M. (2019). *Günümüz İnanç Sorunları*. (Editörler: M. Baktır ve A. Çelik). *Kelam Tarihi I-II* İçinde (s. 369-397). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Sâbûnî, Muhammed A. (1980). *Safvetü't-Tefâsîr*. Beyrut: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm.
- Yazır, M. H. (1971). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Kitabevi.
- Yenice, M. (2021). *Klasik ve Çağdaş Dönemlerde Anlam Bileşenleri*. Ankara: İlahiyât Yayınları.
- Yenice, M. (2021). Sâbûnî Tefsirinde Fâtîha Sûresi'nin Belâgat Tahlili. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 7(50), 2481-2487.
- Zebîdî, Murtaza. (ty). *Tâcu'l-Arûs*. thk. Ahmed Abdulgafûr Attâr. Beyrut: Dâru'l-İlm el-Melâyîn.
- Zemahşerî, Mahmud b. Ömer Muhammed. (1998). *el-Keşşâf 'an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vîl* (thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavviz). Riyad: Mektebetü'l-Abîkân.
- Zuhaylî, Vehbe. (2007). *Tefsîrü'l-Münir*, (trc. Hamdi Arslan vd.). İstanbul: Risale Yayınları.

İstanbul'da Üst Ölçekli Planlarda Turizm Alanlarının Değişiminin Kente Etkisi: Kültür Alanları*

Doç. Dr. Server Funda Kerestecioğlu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3332-8075>

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul – TÜRKİYE

Sacide Akın

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9114-4442>

Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 10.11.2021

Kabul: 01.04.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Kent Turizmi

Turizm

Kültür Alanı

Kültürün Küreselleşmesi

Üst Ölçekli Planlar

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.54157>

Öz

Turizm, kentlerin yapısını değiştiren ve mekânsal bağlamda onu en çok etkileyen dinamiklerin başında gelir. Kent ortamında birçok sosyal ve ekonomik güçler arasında yer alan turizm, turist, ev sahibi ve endüstri için farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Turizm, bir kent aktivitesi olmanın ötesinde kentin değişimine etki eden önemli bir olgu haline gelmiştir. Kent ve turizmin birbirini etkileyen yapısı içinde, kent ve turizm olgusunu ortak zeminde buluşturan, ekonomik anlamda da cazibe oluşturan kültür ve kültüre bağlı mekânsal ilişkiler önemlidir. Tarihsel süreçte en büyük kültürel ürün olan kentin kendisi bizzat turizm ürünüdür. Dolayısıyla kent ve turizm olgusu bütünleştirici bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

1980 sonrası etkin olan küreselleşme, evrensel olanın kabulüyle, homojenleşmenin ön plana çıktığı ekonomik, kültürel, sosyal, politik ve teknolojik olmak üzere çok boyutlu bir olgudur. Coğrafi sınırları tanımayan, küresel ekonomiye kolay uyum sağlayan turizm, kimi zaman kentleri, kültürel mirasını ve yerel özelliklerini dünya geneline yayarak değişime ve küresel kent stratejilerine göre hareket etmeye zorlamıştır. Turizmin küreselleşme bağlamında kentlerdeki etkisi; bir taraftan insanların birbirleriyle daha fazla iletişim kurmasını ve birbirleri hakkında bilgi edinmelerini sağlarken, diğer taraftan kentleri kültürel ilişkilerin genişlemesinden kaynaklı kültürün küreselleşmesi tehdidiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Kültür ekonomisi kapsamında kültür sektörünü oluşturan 13 endüstri dalı ve bu endüstrilere bağlı mekânsal kullanım alanları, kültür alanı olarak politika ve planlarda irdelenmelidir. Kentleri rekabet ortamına sokan küreselleşmenin etkileri, Türkiye'de de gelişen politikalarla kentsel planlamada ve uygulamalarda kendini göstermiştir. Kültürün küreselleşerek aynışmaya yaklaşma tehdidinde karşılık kentsel planlamada, kültür ve turizmin eşgüdümlü yürütülmesinde üst ölçekli planların ve planlama çerçevesindeki hedef ve politikaların kültürel sektörün ekonomik değeri bağlamında da dikkatle ele alınması gereklidir.

Küresel ekonomiye entegre olmaya çalışan Türkiye'nin en büyük potansiyellerinden biri, ekonomisi, mimari mirası, tarihi zenginliği, kültürel öğeleri ve değerleri ile İstanbul'dur. Bu nedenle, İstanbul'da küresel turizm ekonomisini yönlendiren kent ve turizm ilişkisine bütünleştirici yaklaşmak ve kültürün küreselleşmesi tehdidinde karşı, 1980 sonrası dönemde, turizm politikalarına bağlı planlarda turizm alanlarının kentsel mekânın değişimine etkilerini irdelemek gerekir.

Araştırmada, İstanbul'da günümüze kadar üretilmiş 1959, 1980, 1994 ve 2009 yıllarına ait 4 adet onaylı üst ölçekli planlarda turizm alanlarının değişiminin kente etkisi incelenmiştir. Turizm sektörünün kentteki yayılımı ve kent makroformunun belirlenmesi, plan lejant içerikleri açısından karşılaştırma yöntemi ile analiz edilerek kültür alanlarının hangi başlık altında geliştiği sorgulanmıştır. 4 farklı döneme ait planlar ve lejantlarına bakıldığında, kentin makroformunun, güneyde ve boğaz bölgesindeki kıyı alanlarından kuzeye ve iç bölgelere yayılarak genişlediği görülmektedir. Turizm alanlarının üst ölçekli planlarda ilk olarak 1980 yılı planında yer aldığı, kentin makroformundaki yayılımla birlikte, turizm alanlarının 1994 ve 2009 yıllarına ait planlarda arttığı ve lejant içeriklerinin çeşitlendiği analiz edilmiştir. Ayrıca, kültür sektörüne hizmet eden alanların turizm alanları içerisinde yer aldığı, tanımlı bir kültür alanının bulunmadığı saptanmıştır. Araştırma sonucunda, üst ölçekli planlarda turizm alanlarının değişiminin kente etkisi, rekreasyon alanlarının ve rekreatif alanların göz ardı edildiği, kültürel alanların turizm alanları içinde büyüdüğü ve bu büyümenin üst ölçekli planlarda tanımlı olmadığı görülmektedir. Ekonomik ve kültürel değeri açısından kültür sektörünü görünür kılmak, kültürün küreselleşmesi tehdidinde karşı önlem almak için, kültür sektörü kentsel plan ve politikalarda dikkate alınmalıdır. Kültür ile turizmin ortak bir zeminde koordineli yürütülebilmesi için üst ölçekli planlarda kültür alanları için ayrı bir lejant oluşturmanın yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Atf Bilgisi / Reference Information

Kerestecioğlu, F. ve Akın, S. (2022). İstanbul'da Üst Ölçekli Planlarda Turizm Alanlarının Değişiminin Kente Etkisi: Kültür Alanları. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 227-252.

*The Effect of the Change in Tourism Areas of Upper Scale Plans in Istanbul on the City: Cultural Areas**

Assoc. Prof. Dr. Server Funda Kerestecioglu

Yildiz Technical University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, Istanbul – TURKEY

Sacide Akın

PhD Student / Yildiz Technical University, Institute of Sciences and Engineering, Department of Architecture, Istanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 10.11.2021

Accepted: 01.04.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Urban Tourism

Tourism

Cultural Area

Globalization of Culture

Upper-Scale Plans

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.54157>

Abstract

Tourism is one of the dynamics that changes the structure of cities and affects them most in a spatial context. Tourism, which is among many social and economic forces in the urban environment, reveals different consequences for tourists, hosts and industry. Tourism has become an important phenomenon that affects the change of the city beyond an urban activity. Culture and spatial relations related to culture are important in the structure of city and tourism that affect each other, bringing together the phenomenon of city and tourism on a common ground and creating economic attraction. The city itself, which is the biggest cultural product in the historical process, is itself a product of tourism. Therefore, the phenomenon of urbanization and tourism should be treated with an integrative approach.

Globalization, which has been active since 1980, is a multidimensional phenomenon, including economic, cultural, social, political, and technological dimensions in which homogenization comes to the fore with the acceptance of the universal. Tourism, which does not recognize geographical borders and easily adapts to the global economy, has sometimes forced cities to act according to change and global city strategies by spreading their cultural heritage and local characteristics throughout the world. The effect of tourism in cities in the context of globalization, on the one hand, it allows people to communicate more with each other and learn about each other. On the other hand, it exposes cities to the threat of globalization of culture due to the expansion of cultural relations. Within the scope of cultural economy, 13 branches of industry that make up the culture sector and the spatial usage areas connected to these industries should be examined in policies and plans as cultural areas. Putting cities in a competitive environment, the effects of globalization have manifested themselves in urban planning and practices with the policies that have developed in Turkey. Against the threat of globalization and homogenization of culture, in urban planning, in the coordinated execution of culture and tourism, high-scale plans and targets and policies within the framework of planning should be carefully considered in the context of the economic value of the cultural sector.

Trying to integrate into the global economy, one of the greatest potentials of Turkey is Istanbul with its economy, architectural heritage, historical richness, cultural elements, and values. Therefore, it is necessary to approach the relationship between the city and tourism that drives the global tourism economy in Istanbul integrally and to examine the effects of tourism areas on the change of urban space in the plans related to tourism policies in the post-1980 period, against the threat of globalization of culture.

The present research examined the effect of the change in tourism areas on the city via 4 approved upper-scale plans of 1959, 1980, 1994, and 2009 to date produced in Istanbul. The spread of the tourism sector in the city and the determination of the city macroform were analyzed by comparing plans in terms of contents of the legend, and it was questioned under which heading the cultural areas developed. By looking at the plans and legends of 4 different periods, it can be seen that the macroform of the city has expanded from coastal areas in the south and the Bosphorus region to the north and inland regions. It was analyzed that tourism areas were first included in the 1980 plan in upper-scale plans, and with the spread of the city's macroform, tourism areas increased, and the content of legends diversified in the plans for 1994 and 2009. In addition, it has been determined that there is no defined cultural area, and areas are serving the cultural sector are included in the tourism areas. As a result of the research, the effect of the change of tourism areas on the city in upper-scale plans is seen as recreation and recreational areas are ignored, cultural areas grow within the tourism areas and this growth is not defined in the upper-scale plans. In order to make the cultural sector visible in terms of its economical and cultural value and take measures against the threat of globalization of culture, the cultural sector should be taken into account in urban plans and policies. It is thought that creating a separate legend for cultural areas in upper-scale plans will be guiding so that culture and tourism can be carried out in coordination on a common ground.

GİRİŞ

1. Kent ve Turizm İlişkisinde Kültür Sektörünün Önemi

1.1. Kent ve Turizm İlişkisi

Kentlerin, kendine özgü özellikleri, tarihi, kültürü ve imajı vardır. Sahip olduğu özellikleriyle turizm için büyük önem taşıyan kentler, hem sakinlerine hem de ziyaretçilerine farklı turistik amaçlar için farklı olanaklar sunar. Kentlerde, turizmin gelişimi daha çok turizm politikalarına bağlı olarak, kent için kaynak oluşturma amaçlı değerlendirilmektedir. Özgün ve karmaşık olmakla birlikte bir cazibe merkezi olan kentlerin, fiziki yapıları değişikçe, mekansal problemler oluşmuş, sonrasında toplumsal ve ekonomik sonuçlar doğurmuştur. Farklı alanlarda oluşan sorunlara çözüm olarak turizm etkin bir rol oynamıştır.

Kentler, sosyal, kültürel, ekonomik ve mekansal dinamiklerin etkisiyle sürekli bir değişim içindedir. Bilgi sağlayan ve bilginin yayılmasını kolaylaştıran kentler, sosyal ağlar oluşturduğundan, farklı insanların bir araya gelmesini sağlar (Gospodini, 2001). Kentlerin mesafelere bağlı olmaksızın birbirine bağlı olmasını teşvik eden küreselleşmenin de etkisiyle, turizm kentsel gelişim ile ilgili tüm politikalarda önemli hale gelmiştir. Sadece ziyaretçilerin beklentilerini karşılamak için rekabetçi bir ürün sunmaz, kentin kendisini geliştirerek daha iyi altyapı sağlamasına ve yaşayanlar için daha iyi şartlar oluşmasını sağlar.

Kent ve turizm kelimeleri bir arada mekânsal bağlamda bir etkinlik oluşturmaktadır. Turizm, kent ortamında birçok sosyal ve ekonomik güçler arasında yer aldığından, turist, ev sahibi ve endüstri için farklı sonuçlar ortaya koymaktadır (Edwards vd, 2008). 1980 sonrası post endüstriyel batı toplumlarında turizme ilginin artması, kentlerdeki planlama birimlerini harekete geçirmiştir. Kentler sosyal ve ekonomik öneme sahip olan bir yer halini almıştır. Turizm, bir kent aktivitesi olmanın ötesinde kentin değişimine etki eden önemli bir olgu haline gelmiştir (Ashworth, 2003).

Bir kentin veya bölgenin turizme açılabilmesi için, su, haberleşme, ulaşım, otopark, vb. altyapı hizmetlerinin tamamlanması gerekmektedir. Altyapının gelişimi, turizmde ürün çeşitliliği sunan faaliyet alanlarını artırmakta ve üstyapının hazırlanmasını hızlandırmaktadır. Altyapının gelişmesi ile oluşan üstyapı gelişimi, bölge halkına da hizmet sunduğundan, yerel yönetimlerin özellikle ilgi gösterdiği bir durumdur. Dolayısıyla, kentin gelişimi turizme, turizmin gelişime de kentsel politikalara bağlı olduğu ve birbirini olumlu etkilediği görülmektedir (Akova, 2010:164-165).

Dünya Turizm Örgütü, turizmi, "boş zaman, iş ve ziyaret edilen yer içinde ücrete tabii bir faaliyetin uygulanmasını gerektirmeyen diğer amaçlar için, art arda bir yıldan fazla olmamak üzere, insanların olağan çevrelerinin dışındaki yerlere veya ülkelere hareketini gerektiren sosyal, kültürel ve ekonomik bir olgu" olarak tanımlar. Tatil, eğlence, arkadaş ve akraba ziyareti, eğitim-öğretim, sağlık, din, alışveriş vb. kişiye özel faaliyetlerinin dışında iş ve profesyonel amaçlı ziyaretlerin tamamını turizme dahil ederek turizmin, ekonomiyi, doğal ve yapılı çevreyi, gidilecek yerlerin (destinasyonların) nüfusunu ve ziyaretçiyi etkilediğini ifade eder.

Turizm, kentlerin yapısını değiştiren ve mekansal bağlamda onu en çok etkileyen dinamiklerin başında gelir. Kentin kültürel yapısını ve tarihini oluşturan kent mirası; bir turizm ürünü olarak kentsel turizm ve kent imajı açısından kente değer katar. Kent ve kente dair her şey turizmle ilgilidir. Kentin kendisi bizzat turizm ürünüdür. Tek merkezli, nüfusu az ya da iletişim ve teknolojiye uzak toplumlarda kırsal ve kent ayrımı yapıldığından bütüncül çevreyi korumak, kentleşme oranı yüksek şehirlere kıyasla daha mümkün olmaktadır. TOBB (2016) raporuna göre, Avrupa'da turizmin %40'unu kültür turizmi oluşturuyor. 20 ülkenin dahil olduğu bir araştırmada ziyaretçilerin %57'sinin kültürel mirası tercih ettiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla kentlerde turizm sektörü gelişirken, kültür sektörünün gelişimini de incelemek gerekir (www.tobb.org.tr, 2016).

1.2. Kültür ve Turizm Sektörü

Dünya Turizm Örgütü'nün, 2018 yılında İstanbul'da gerçekleşen "Kültür ve Turizm" konulu deklarasyonunda, sürdürülebilir ve yaratıcı şehirler için kültür turizminin önemi vurgulanmıştır. Kamu-özel sektör ortaklıkları ve yatırım yaklaşımlarında, turizm bölgelerinde ve kültür sektöründe sürdürülebilir kalkınma zorlukları göz önünde bulundurularak fırsatlar oluşturulmalıdır. Turizm sektörü, özellikle kültürel ve yaratıcı sektörlerde ve kentsel ortamlarda ekonomik fırsatlar yaratmakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda kalkınmanın tüm boyutlarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmelidir. Sürdürülebilir kültür turizmini teşvik ederken, çok çeşitli turizm bölgelerine ve kaynaklarına ev sahipliği yapan şehirler hakkında farkındalık yaratmak amaçlı, dünya genelindeki şehirler ve yerel yönetimler arasında alışverişi ve işbirliğini sağlayarak, hükümetler arası ve bölge genelindeki kuruluşların yanı sıra uluslararası ağlardan tam olarak yararlanmak gerekir. İnsan merkezli ve kültür odaklı turizm için, kültürel faaliyetlerin canlı tutularak, kültür sektörünü ve turizm sektörünü sürdürülebilir kılmak önemlidir (UNWTO, 2018).

Uluslararası turizm, dünya ihracat ürünleri arasında 2015'te %6'lık paya sahipken, bu oran 2016'da %7'ye ulaşmıştır. Dünya GSYİH'sının %10'una, küresel ticaretin %7'sine ve her 10 işyerinden 1'ine karşılık gelen turizm sektörü küresel ekonomide oldukça etkindir (Turizm ve Kentler Raporu, 2017:4-8).

Dünya Turizm Örgütü Sürdürülebilir Kalkınma Politikası kapsamında, şehirlerin ve insan yerleşimlerinin kapsayıcı, güvenilir, dirençli ve sürdürülebilir kılınmasını hedeflemektedir. Kültür, turizmin büyümesinin itici güçlerinden biri olduğundan, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir kalkınma için turizmin teşvik edilmesi aynı denklemin parçası olarak kabul edilmektedir. Kentlerdeki nüfusun artmasıyla birlikte, turizm birçok şehrin ekonomisinde, gelişiminde, coğrafyasında ve kentsel kalkınma politikalarında kilit bir rol aldığından, turizm yönetiminin kentin gündeminde sürekli tutulması ile şehirlerin sürdürülebilir kalkınması sağlanabilir (UNWTO, 2018).

Kültürel miras, gerek UNESCO gerek Avrupa Konseyi çalışmalarında, taşınabilir kültürel miras, maddi olmayan kültürel miras, arkeolojik miras, mimarlık mirası, vb. alt ögelere ayrılarak somuta indirgenmektedir. Bununla beraber bu alt ögelerin keşfedilmemiş bilginin ortaya çıkması, insan hakları özelinde kimliğin korunması ve kültürel turizm açısından kendini yeniden üretmesi gerektiği savunulmaktadır. Özellikle kitle turizminin, doğal ya da kültürel çevredeki değerleri aşındırdığı gerekçesiyle koruma adı altında turizm politikaları eleştirilse de turizmin gelişmesine karşı çıkmak bir çözüm değildir. Kültürel miras değişmekte ve gelişmekte olduğundan koruma, sürdürülebilirlikle sağlanacaktır. Kültürel mirasa sahip çıkarken, küresel turizm sanayisinin yereldeki etkisi, nasıl politikaların üretileceği, sorumlulukların nasıl paylaşılacağı, gerekli kaynakların nasıl oluşturulacağı düşünüldükçe hareket edilmelidir. Dolayısıyla turizm ve kültürel çevre değerlerini bir arada tutacak ayrıntılı analizlere gerek vardır (Tekeli, 2009:130-135).

Avrupa Birliği (AB) Kültür Ekonomisi kapsamında kültür sektörü amaçlı hazırlanan 2014 yılına ait raporda 11 endüstri dalı belirlenmiştir: görsel sanatlar, reklam, televizyon, gazete&dergi, kitap, mimarlık, sahne sanatları, müzik, film, oyun ve radyo. Kültür sektörü, istihdamda inşaat ve yeme-içme sektörlerinden sonra üçüncü sırada yer almaktadır. AB ülkelerinin birçoğunda kültür sektörü, kreatif sektör olarak politikalarda yer almakta ve sektöre ait rakamlar veriler ve ölçümler kayıt altına alınmaktadır. Türkiye'de kültür sektörüne bakıldığında ise 13 ana endüstri dalı ele alınmaktadır: yayıncılık, film, görsel-işitsel yayıncılık, müzik, sahne sanatları, müzeler, galeriler, kültür malzemeleri perakende ticareti, mimari, dizayn, modern yaratıcılık, spor ve gastronomi. Ancak kültür sektörü olarak tespit edilen bu endüstri dalları, taslak bir çalışma niteliğindedir. Kültür sektörü, geniş bir kapsama sahip olmakla birlikte, kentlere ekonomik olarak büyük katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, kültürel

miras, sektörel olarak mimari dalında ele alınmakla birlikte, kültür sektörüne hizmet eden tüm endüstriler, kentsel politikalar için önemlidir (Şen, 2017:182-201).

1.3. Kültürün Küreselleşmesi Tehdidi

Küreselleşme, dünya çapında ekonomik, sosyal, kültürel ve politik ilişkileri etkilemektedir. Kültürün küreselleşmesi, fikirlerin, tutumların, değerlerin ve kültürel ürünlerin ulusötesi hızlı hareketiyle oluşan etkileşimi ifade eder. Özellikle, yerel kültürel gelenekleri ve yaşam tarzlarını aşan ve dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar insanların algularını, özlemlerini, zevklerini ve günlük aktivitelerini şekillendiren küresel ve ortak bir mono-kültür olduğu fikrine atıfta bulunur. Bu etkileşim daha çok, internet tarafından iletilen ve pekiştirilen popüler eğlence, belirli markaların ulusötesi pazarlaması ve uluslararası turizm ile mümkün olmaktadır. Kültürün küreselleşmesine vurgu yapmak için, "kozmpolitik(cosmopolitanizm), gelenekten arındırma/uzaklaşma(detradisionalisation), homogenisation" gibi kavramlar yaygınlaşmaktadır (Thompson, 2017).

1980 sonrası etkin olan küreselleşme, evrensel olanın kabulüyle, homojenleşmenin ön plana çıktığı ekonomik, kültürel, sosyal, politik ve teknolojik olmak üzere çok boyutlu bir olgudur. Turizm açısından bakıldığında, ortaya çıkan dünya kenti hiyerarşisinin küreselleşme ile ilişkisi, her şehrin coğrafi sınırları ötesindeki yerlerle olan mevcut ilişkisini göstermektedir (Kerestecioğlu, 2001). Bu durum kimi zaman kentleri, kültürel mirasını ve yerel özelliklerini dünya geneline yayarak değişime ve küresel kent stratejilerine göre hareket etmeye mecbur bırakmaktadır (Ashworth and Page, 2011). Küreselleşmenin bir parçası olarak ifade edilen bu durum, modern ulaşım araçlarının ve ekonomik ilişkilerin gelişmesiyle ulusların dünya sistemine entegrasyonu, ulusötesi şirketlerin ve küresel pazarın oluşumunu hızlandırmaktadır. Bir taraftan insanların birbirleriyle daha fazla iletişim kurmasını ve birbirleri hakkında bilgi edinmelerini sağlarken, diğer taraftan kültürel ilişkilerin genişlemesinden kaynaklı kültürün küreselleşmesi tehdidiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Kültürel etki için açık sınırlar ve artan kültürel iletişim, bir yandan başarılı deneyimlerin paylaşılmasına, kendi kültürümüzü zenginleştirmesine, daha yüksek bir gelişme aşamasına yükseltirken, diğer yandan birleşme ve birleşme nedeniyle kültürel tükenmeye yol açabilmektedir. Dünya çapında aynı kültürel kalıpları paylaşmaya sebep olarak standardizasyon oluşturmaktadır (Raikhan, Moldakhmet, Rayskeldy and Alua, 2014:8-12).

Kültürel küreselleşmede, uluslararası turizm etkili olduğundan, kentlerde turizm çalışmalarına önem verilmelidir. Kültür ve kültür sektörüne ait mekanlar, kentin turizmüne hizmet ederken kültürün küreselleşmesi tehdidi göz ardı edilmemelidir.

1.4. Kent Turizminde Bütünleştirici Yaklaşım

Kent turizmi, bireyler arasındaki yüz yüze ilişkilerin ve/veya sosyal güçler arasındaki doğrudan etkileşim biçimlerinden biri olması nedeniyle önemlidir. Kentsel mekânlar, genellikle günlük yaşamla yakından ilgilidir, zamansal derinlik ve kolektif hafıza ve sosyal kimlikle bağlantılıdır. Farklı zaman dilimlerinde farklı sosyo-ekonomik gelişme ve planlama kurallarıyla inşa edildiğinden, daha eski ve daha yeni turizm alanları aynı anda bir arada bulunabilir. Bu durum kültürel zenginliğin bir yansıması olarak kent turizminde, doğrudan etkileşimler için stratejik açıdan seçici, sosyal ve kurumsal ortamlar sağlayarak, o yerin ötesinde diğer yerlerle ve mekanlarla bağlantılar kurmayı sağlar (Öztürk ve Terhorst, 2017:181-185).

Turizm, her sektör gibi planlama süreci gerektiren bir olgudur. Turizm pazarının oluşturulması, pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi, gelir dengesini ayarlama, alınan kararların yönetilmesi, işletilmesi ve fiziksel mekana yansıması, çevresel kaynakların kullanımı gibi çok kapsamlı olup iyi bir turizm planlaması gerektirir (Kerestecioğlu, 2001).

Pearce (2001), kentsel alanları özgün ve karmaşık yerler olarak nitelendirir. Kentlerin, turizmin geliştiği ortamlar olarak değerlendirerek, kentsel mekanların çekiciliğini kompakt bir ortamda bulmaya bağlar. Kent turizminin bu yüzden çok boyutlu ve sıklıkla

çok amaçlı olduğunu belirtir. Kent turizmine dair etkin çalışmaların 1990 lardan sonra başlamasını ise; bu karmaşıklığa bağlar. Kentsel turizm konularında daha sistematik bir perspektif sağlayan, açık ve analitik bir çerçeveye ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Bütünleştirici bir yaklaşımı öngören bu çerçevenin karşılıklı ilişkileri daha iyi anlamak ve olası problemlere daha bütünsel çözümler üretmek adına gerekliliğini savunur.

Ashworth (1989), bilimsel çalışmalarda turizme ilginin artmasıyla, halkın çoğunluğunun kentsel alanlarda yaşadığı post endüstriyel batı toplumlarının da bu etkinliğe ilgisinin arttığını belirtmektedir. Bu durumun planlama birimlerini, yerel yönetim teşviklerini, arz-talep dengelerini ön plana çıkarmasıyla, kentlerin sosyal ve ekonomik öneme sahip olan bir yer haline alması sonucunu desteklerken, beraberinde turizmin sadece bir kent aktivitesi olarak görülmesini eleştirir ve kentsel turizm çalışmalarında 'bütünleştirici yaklaşım' gerekliliği üzerinde durur.

Ashworth ve Page (2011), turizm penceresinden bakıldığında ortaya çıkan kent hiyerarşisini küreselleşmeye bağlar. Kentlerin birbiriyle olan ilişkisinde rekabet ya da iş birliği içinde olma halini, aynı sistemde var olabilmeye kaygısıyla kentleri ulusal turizm ekonomisinin bir parçası oldukları gerçeğiyle yüzleştirir. Kentlerde turizmin sosyal, ekonomik, kültürel boyutları 1990 lardan sonra farklı disiplinler tarafından ele alınmaya başlanmıştır. Ancak kent turizmi çalışmalarında, her disiplin kendi perspektifinde konuyu ele aldığını, kent turizminde bütünleştirici yaklaşım için kapsamlı ve analitik bir çerçeve sunma konusunda mimarlara ve şehir plancılara büyük rol düştüğünü belirtir.

Bilginin üretken faaliyetlere dönüştürüldüğü nokta haline gelen günümüz küresel kentleri, üç özellik sergilemektedir: dünya ekonomisindeki önemli merkezler, önde gelen endüstriler için kilit konumlar, üretim ve girişimciliğin ana alanları. Küresel kentler, sahip oldukları 3 özelliikle, dünyanın ekonomik ve kültürel küreselleşmesini sürdüren bilgi, kültürel ürünler ve finans akışlarını kontrol ederler. Birden fazla işlevi yerine getiren ve turizm gelişimini etkileyen hizmet erişilebilirliği yüksek küresel kentler için turizm, belirli alan ve zamanla sınırlı bir faaliyet değil kent yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Ancak avantajlarına rağmen, ekolojik, sosyal ve gelişimsel sorunlara karşı diğer kentler kadar savunmasızdırlar. Dolayısıyla, küresel kentler, kentsel turizm planlama ve yönetimine karşı stratejiler üretmelidir (Maxim, 2017:1-5).

Turizm, ekonomideki diğer sektörlerle entegredir. Turizm eğilimleri, turistleri, turizm bölgelerini, organizasyonları, turizm ürünleri, vb. etkileyecek ve geleceği şekillendirecek olan küresel (telekomünikasyon, serbest ticaretin büyümesi, finansal piyasaların demokratikleşmesi, artan uluslararası bağlantılar, vb.) sosyal (göç, kentleşmedeki hızlı artış, yaşam süresinin ve seçiciliğin artması, vb.) politik (güvenlik, sağlık, çatışma, uluslararası güç), çevresel (iklim değişikliği, doğal kaynakların kullanımı, biyoçeşitlilik, vb.) ve teknolojik(yeni internet teknolojileri, yapay zeka sistemler, e-topluluklar, vb.) eğilimlerden ayrı düşünülemez. Küresel eğilimlerin her birinin turizmle ilgisi vardır, tek bir etken veya eğilim baskın olmayacaktır. Araştırmacılar, daha çok ekonomik ve teknolojik eğilimlere dikkat çekerken, politik, sosyal ve çevresel eğilimler ihmal edilmektedir. Siyasi eğilimlere bağlı terör olaylarının görülme sıklığı, turizmle özellikle ilgili çevresel bir eğilim olan küresel ısınma, turist değerlerini ve ihtiyaçlarını etkileyen sosyal eğilimler, turizm ve gidilecek bölge (destinasyon) pazarını etkileyecektir. Artan dünya nüfusu, çoğunlukla hızla genişleyen kentsel alanlarda yer aldığından, kentlerde, kaynakları doğru yere tahsis etmek, yönetsel sonuçları tahmin edebilecek stratejiler üretmek olası riskleri azaltabilmek için, geniş eğilimlere ve yerel meselelere yönelik turizm araştırmalarına önem verilmelidir (Dwyer, Mistilis, Edwards ve Roman, 2016:368-372). Sosyal eğilim olarak öngörülemeyen Covid-19 salgını, ülkelerin sosyal-ekonomik sistemini olumsuz etkilemiştir. Dünya üzerinde, özellikle daha yüksek kayıtlı UNESCO miras alanlarına sahip ülkeler, paylaşım ekonomisi daha yüksek ülkeler olduğundan, turizm endüstrisinde en çok zarar gören ülkeler olmuşlardır. Kentlerin savunmasızlığını ortaya çıkaran küresel pandemiyle birlikte, kentsel turizmin geliştirilme ve yönetilme şeklinin yeniden

gözden geçirilmesi gerekmektedir. Dünya miras alanlarının sürdürülebilirliğine yönelik sosyal ve ekonomik çözümler üretilmelidir. Küresel kriz, mevcut turizm endüstrisi politikalarını, kalkınma hedefleri ve turizm geliştirme araştırmalarıyla uyumlu hale getirebilmek için bir fırsat olabilir. Kent turizminin ve paylaşım ekonomisinin sürdürülebilirliği için, karar vericiler ve planlamacılar tarafından dikkate alınmalıdır (Afsahosseini, 2020).

Günümüz kentleri, finans, ticaret ve bankacılık gibi alanlarda etkin politika üretebildiği, sermayeyi çekerek kontrol edebildiği, kültür ve turizm alanlarında cazibe merkezi olabildiği ölçüde rekabet ortamında güçlenmektedir. Ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte, tüm ülkelerin ve kentlerin küreselleşme ile olan ilişkisinde, birbirleri arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak, ekonomik, sosyal ve siyasi yapılarında değişiklikler oluşmuştur. Bu değişim kentleri markalaşma ve pazarlama stratejileri açısından yeni girişimlere teşvik ederek kent turizmini bir araç olarak kullanmaya başlamıştır. 1990 sonrasında, kentler, kendine özgü potansiyellerini ortaya çıkarmak amacıyla turizm, kültür, yaratıcılık ve girişimcilik gibi sektörlerin ilişkilerini gözden geçirme ihtiyacı hissetmiştir (Emekli, 2018:470-471). Yaşam kalitesinin artması, kaliteli ve etkili zaman kullanımı talebiyle birlikte, kent turizmi yükselişe geçerken “kültür ve kültürel değerler” odak noktası haline gelmiştir. İçinde yaratıcılık ve ekonomiyi barındıran kültür endüstrisi kavramı gündeme gelmiş, önceleri kent turizminin en önemli parçalarından biri olan kültürel mirasın yanında kültürel ürünler ve öğeler ve bunlara bağlı alanlar önemsenebilir hale başlamıştır (Richards, 2011). Kent turizminde, kültür ve turizm ekonomik büyüme ve kalkınmayı desteklerken, kültürün içeriğinin değişmesiyle, turizm sektörü, kültür sektörü ve yaratıcı sektörler arasındaki ilişkiyi anlamak ve bir bütünlük oluşturmak için analitik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Richards ve Wilson, 2007:109-115).

Kent turizmindeki çalışmalara bakıldığında, coğrafyacıların, bölge ve turizm, iktisatçıların ekonomi ve turizm, kamu sektörünün yerel yönetim ve turizm, sosyologların, turizm ve kullanıcı ilişkileri üzerinden kent turizmini incelerken, mimarlardan ve şehircilerden daha geniş perspektifle, çok boyutlu, açık ve analitik bir çerçeveyi öngören bütünlleştirici bir yaklaşım sergilenmesi beklenmektedir. Dolayısıyla, karşılıklı ilişkileri daha iyi anlamak adına küreselleşme sürecinin müdahaleci etkisi göz önünde bulundurularak bütünlleştirici bir bakış açısı ile, kent, turizm, kullanıcı, ekonomi ve yerel yönetim uygulamaları ve arasındaki ilişkiler kentsel plan ve politikalarda dikkate alınmalıdır.

Kent Turizmi Bileşenleri	Bileşenin İçeriği	Bileşenin Kente Etkisi
Kent(sel)	Üretim ve tüketimin gerçekleştiği mekan (Lefebvre, 2014) Kültür ve kültürel-tarihi miras (Sennet,2002) Yaşam mekanı (oturma,çalışma,eğlenme,yeme-içme, dinlenme) (Lefebvre, 2014)	Kent ve kente dair her şey turizm için bir araçtır ve turizmden bağımsız düşünülemez. Çünkü kentin kendisi bizzat turizm ürünüdür.(Pearce,2001)
Turizm	Kültür, tarih, spor, eğlence, gece hayatı, sağlık, inanç, iş-kongre, vb. (Ashworth ve Page, 2011)	Çeşitliliği sürekli artmakta olan turizm ürünlerinin bir arada olması, farklı kullanıcı gruplarına eş zamanlı farklı alanlar sunabilen turist şehirini tanımlar(Ashworth, 2003).
Kullanıcı	Yaşayan halk ve yerli turist, tatilciler, iş/konferans delegeleri, çalışanlar, - Deneyim (Paydaşların deneyimi, arz-talep dengeleri) (Edwards ve Griffin, 2011)	Seçicilik, hız, tekrar, değişkenlik kullanıcının özelliklerinin başında gelir. Kullanıcı kent turizminde bu özelliklere dikkat eder. Buna bağlı olarak ziyaret süresi, aynı kenti tekrar ziyaret etme isteği değişebilir(Ashworth ve Page, 2011).
Küreselleşme	Teknoloji, iletişim, ulus ötesi hiyerarşisi, karar vericilerin değişkenliği, küresel ekonomi ve küresel ağlar	Kent turizmi açısından bakıldığında, ortaya çıkan dünya kenti hiyerarşisinin küreselleşme ile ilişkisi, her şehrin coğrafi sınırları ötesindeki yerlerle olan mevcut ilişkisini göstermektedir. Bu durum kimi zaman kentleri, kültürel mirasını ve yerel özelliklerini dünya geneline yayarak değişime ve küresel kent stratejilerine göre hareket etmeye mecbur bırakmaktadır (Ashworth ve Page,2011).
Ekonomi	Sermaye (sermayenin cazibe merkezi kentler), kentler arası rekabet, yeni roller (sosyal, kültürel, ekonomik), uluslararası turizm, kentlerin etkileşimi (Cave ve Jolliffe, 2012)	Turizm, önemli bir ekonomik güçtür. ¹ Dünyanın en büyük endüstrisi olmakla birlikte kentleri rekabetle karşı karşıya bırakır. Bu durum küreselleşmenin etkisiyle hız kazanabilir veya şekil değiştirebilir(UNWTO, 2004).
Yerel Yönetim	Karar alma, yönetme, uygulama, kaynakların kullanımı, farklı ürün tipi ve niteliklerle hizmet sunma, markalaşma, yönetim stratejisi, arz-talep durumunu takip etme ve cevap verebilme.	Küreselleşmenin etkisiyle yönetsel sorunlar oluşabilir. Bu durum yerel yönetim çalışmalarını etkileyerek kentleri markalaşma stratejisine götürmektedir. Markalaşırken yerel halkın ihtiyaçlarını da göz ardı etmeksizin yönetsel stratejiler belirlenmelidir. (Pearce, 2001).

Tablo 1. Kent turizminde ve kentsel turizm araştırmalarında bütünleştirici yaklaşımın 6 bileşeni (Akin, 2019, Yazarlar tarafından geliştirilmiştir.)

Literatürdeki söylemler çerçevesinde, turizm için kentin etkili bir ürün olduğu, kent için de turizmin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle küresel turizm ekonomisini yönlendiren, kent ve turizm ilişkisini iyi anlamak, küreselleşmenin etkin olduğu 1980 sonrası dönemde, kentlerde ve farklı sektörlerdeki etkisini görebilmek için kent, turizm, kullanıcı, ekonomi ve yerel yönetimlerle birlikte 6 bileşen üzerindeki ilişkilere bakmak gerekir. Diğer taraftan kültürün küreselleşmesi tehdidine karşı

¹ "Turizm İhracat kategorisinde (fuels) yakıt, kimya(chemicals) ve yiyecek (food) ardından 4. Sıradadır." (World Tourism Organization (2012), Global Report on City Tourism-Cities 2012 Projecti UNWTO –Madrid."What is City Tourism? The Importance of Tourism as a Driver of Global Economic Growth and Development" pg:9.

turizm politikalarının kentsel mekanın değişimine olan etkileri irdelenmelidir. Çalışmanın devamında, İstanbul'un üst ölçekli planlarında, turizm alanlarının değişiminin kente etkisi analiz edilerek kültür alanlarının hangi başlık altında geliştiği sorgulanmıştır. Erişilebilir ilk Çevre Düzeni Planı 1959 yılına ait olduğundan çalışmada 1959 yılı ve günümüze kadar onaylı 1980,1994 ve 2009 Çevre Düzeni Planları, kentin makroformundaki değişim, turizm alanlarının değişimi ve gelişimi ve lejant içerikleri olmak üzere ayrı ayrı incelenerek sonuçta karşılaştırma yoluyla bulgular ortaya konmuştur.

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından, 2003'te Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin kabul edilmesiyle birlikte, 2006 yılında Türkiye de bu sürece dahil olmuştur. Somut olmayan kültürel mirasın korunması ve aktarılmasında, yine BM'nin yaratıcı şehirler ağında da etkin olabilmek için, somut olmayan kültürel mirasın mekânsal bağlamda ilişkisi önemlidir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültür ve turizm portalını ayrı ele almaktadır. Anıtlar, dünya miras listesindeki alanlar, yaratıcı endüstriler, ve somut olmayan kültürel miras, kültür portalı kapsamındadır. Turizm portalı ise, kentsel ve bölgesel turizm merkezlerini içerir. Dolayısıyla kültür sektörü kapsamında ele alınan endüstriler ve bu endüstrilere bağlı mekânsal kullanım alanlarının, kentsel planlamada kültür alanı olarak ele alınması, kültürün küreselleşmesi tehdidine karşı önlem olabilir. Kültür sektörü, ekonominin önemli bir parçası olarak, yerin ayrıcalığını koruması ve kentin ekonomik rekabet gücündeki etkinliği düşünülerek üst ölçekli planlarda diğer ekonomik sektörler gibi planlanmalıdır ve yönetilmelidir. Üst ölçekli planlarda kültür alanı olarak kendine yer bulacak bir yaklaşım kültür politikasının sektörel ve mekânsal görünülüğünü ve yönetimini sağlayacaktır.

2. İstanbul'un Üst Ölçekli Planlarında Turizm Alanlarının Değişimi: Kültür Alanları

2.1. İstanbul'un 1959 Yılı Çevre Düzeni Planı, Turizm Alanları ve Lejant İçerikleri

Türkiye'de 1950'li yıllar kentsel anlamda ulaşım paradigmasının değişerek, karayolları sisteminin önem kazandığı, sınırlı sermayeden dolayı kaynakların sanayileşmeye yönlendirildiği bir dönemdir. 1950 sonrası, kırsaldan kentlere yoğun göç başlamış ve bu durum hızlı kentleşmeye yol açmıştır. İstanbul'da kentli nüfusun artmasıyla birlikte, kent çeperlerinde gecekondular (Zeytinburnu, Tarihi yarımada'nın surlara yakın kesimleri) oluşmuş ve ulaşım sorunları yaşanmıştır. Eminönü ve Galata çevresi kentin büyük merkezi konumunda olup henüz fonksiyonlar açısından ihtisaslaşmamıştır. 1960 yılında kentsel nüfusta % 70'e yakın bir artış olmuştur. Kentsel alanlar artık belediye sınırlarını aştığından, yeni belediyeler oluşmaya başlamıştır. Gecekondular kentsel alanların içinde kalmış ve sanayi alanları çevresinde yerleşme alanları meydana gelmiştir (Akın, 2011:75-80).

Türkiye'de turizmin geliştirilmesi amacıyla, sektör yatırımlarını önemseyen ilk düzenleme, 1950 yılında 5647 sayılı "Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu" nun kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir. Hedefler doğrultusunda kaynak sağlamak üzere ise 1955 yılında Turizm Bankası kurulmuştur. 1963'ten sonra, turizmin, hizmetler sektörünün alt dalı olarak kalkınma planlarında yer almasıyla birlikte, turizmin gelişiminde ilk önemli adım atılmıştır. 5 yıllık kalkınma planları 1983 yılına kadar, 4 farklı dönem halinde devam etmiştir. Tarihi ve kültürel kaynakları kullanmanın temel ilke olarak benimsendiği ilk dönemler, 1973 sonrası yerini kitle turizmine bırakmış ve turizm yatırımında özel sektöre ağırlık verilerek, fiziksel planlama çalışmaları hız kazanmıştır. Bu kararların mekana yansımaları 1980 sonrası görülecektir (Enlil, Dinçer, Evren ve Seçkin, 2011).

Harita 1. 1959 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı (Kaynak:İBB)

Şekil 1: 1959 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Plan Lejantı (Kaynak:İBB)

1959 YILI ÇEVRE DÜZENİ PLANI LEJANTINDA TANIMLI ALANLAR	Mevcut İskan Bölgesi
	İskan Gelişme Bölgesi
	Müstakbel Sanayi Bölgesi
	Liman Bölgesi
	Orman, Ziraat, Hayvancılık Sahaları, Şehir Çevresi Yeşil Tercit Sahaları, Parklar, Kesafeti Arttırılmaması Gereken Sahalar
	Plajlar

İstanbul genelindeki erişilebilir ilk üst ölçekli plan 1959 yılı Çevre Düzeni Planıdır. Kentin makroformunu Tarihi Yarımada ve boğazın iki yakasındaki iskan bölgelerinin oluşturduğu ve bununla beraber kıyı alanlarında iskan ve sanayi gelişme bölgelerine ait alanlar görülmektedir. Turizm, henüz

1980 YILI ÇEVRE DÜZENİ PLANI LEJANTINDA TANIMLI ALANLAR VE TURİZM ALANLARI	Konut Yerleşme Alanları	
	Sanayi Yerleşme Alanları	
	Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşme Alanları	Turizm Gelişme Alanları Özel Yapılanma Koşullu Kullanma Alanları (kamping, günübirlik, vb.) Tarihi ve Kültürel Çevreye Bağımlı Turizm Odakları Kıyı Kullanıma Bağlı Rekreasyon Merkezleri Kırsal Kesimde Yer Alan Rekreasyon Merkezleri
	Yeşil Karakterli Alanlar	
	Hizmetler	
	Koruma Alanları	
	Plan Özel İşaretleri(Sınırlar, Yerleşme Alanları, Ulaşım)	

Şekil 2. 1980 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Plan Lejantı (Kaynak:İBB)

1980 yılı Çevre Düzeni Planında, kentin makroformunun, boğaz bölgesinden ve güneydeki kıyı alanlarından kuzeye ve iç bölgelere doğru yayıldığı görülmektedir. Turizm alanları 'Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşim Alanları' başlığında toplanmıştır. Alt başlıklarda, toplu halde planlanması öngörülen turizm gelişme alanları, turizm amaçlı genel kullanışlar, kamping ve günübirlik kullanışların yanı sıra dinlenme evlerinin de yer alacağı özel yapılanma koşullu kullanma alanları, Boğaziçi tarihi ve doğal değerlerini içeren nazım plan hükümleri dikkatinde tarihi ve kültürel çevreye bağımlı turizm odakları, yapılacak planlarda doğal değerleri korumak kaydıyla kıyı kullanıma bağlı rekreasyon merkezleri ve kırsal kesimde yer alan rekreasyon merkezleri yer almaktadır. Rekreasyon amaçlı yerleşme alanları kıyı kullanımı ve kırsal kesim özelinde ele alınırken, plan notlarında doğal değerlerin korunması şartıyla rekreasyon potansiyelinin değerlendirileceği belirtilmiştir. Lejantta, şehir ve çevre parkları, bölge parkları, milli park, ağaçlandırma alanları ve açık alanlar(fuar, olimpik köy, spor) yeşil karakterli alanlar içinde toplanmıştır. Rekreasyon merkezlerinin turizm kapsamında değerlendirilmesi, kentin makroformunda etkisini belli etmiş ve yeni turizm merkezleri oluşturmuştur.

2.3. İstanbul'un 1994 Yılı Çevre Düzeni Planında Turizm Alanları ve Lejant İçerikleri

1980 sonrasında küreselleşen dünyaya eklenmek adına, ekonomik politikalarda değişikliğe gidilerek, dışa dönük kalkınma modeli benimsenmiştir. İhracat önem kazanmış, telekomünikasyon yatırımları ve küresel ekonomiye hizmet edecek yeni kurumlar geliştirmek stratejik olarak tercih edilmiştir. Bu gelişmeler, yerleşme yapılarına etki etmiş, İstanbul'un önemini artırmış ve bir dünya kenti olma potansiyeli gündeme gelmiştir(Tekeli, 2009:128-134).

Beşinci Kalkınma Planında(1985-1989), kültür, sağlık, kış, gençlik ve diğer alternatif turizm potansiyellerinin değerlendirilmesi ve kitle turizminin yanında bireysel turizmin geliştirilmesi politikaları öncelik kazanmıştır.

Harita 3. 1994 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı Turizm Alanları (Yazarlar tarafından İBB'den alınan 1994 yılı ÇDP üzerinden üretilmiştir.)

1994 YILI ÇEVRE DÜZENİ PLANI LEJANTINDA TANIMLI ALANLAR VE TURİZM ALANLARI	Sınırlar	
	Fonksiyon ve Alan Olarak Bütünlük İçinde Planlanacak Alanlar	
	Yerleşme Alanları	
	Sanayi Alanları	
	Hizmet Alanları	
	Koruma Alanları	
	Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşme Alanları	Turizm Gelişme Alanları Özel Yapılanma Koşullu Kullanma Alanları(kamping, günübürlük,vb.) Tarihi ve Kültürel Çevreye Bağlı Turizm Alanları Mevcut Tarihi Dokusu Korunacak Alanlar Arkeolojik Sit Alanı ve Jeolojik Sakıncaya Bağlı Koruma Alanı Uluslararası Düzeyde Prestij Alanları Dolgu Alanları Ve Kentsel Yeşil Alanlar Kıyı Kullanıma Bağlı Rekreasyon Merkezleri (turizm amaçlı genel kullanımlar) Kırsal Kesimde Yer Alan Rekreasyon Merkezleri (turizm amaçlı günübürlük kullanımlar) Fuar Alanları Spor Amaçlı Kullanım Alanları Bölge Parkları
	Ulaşım-Altyapı	

Şekil 3. 1994 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Plan Lejantı (Kaynak:İBB)

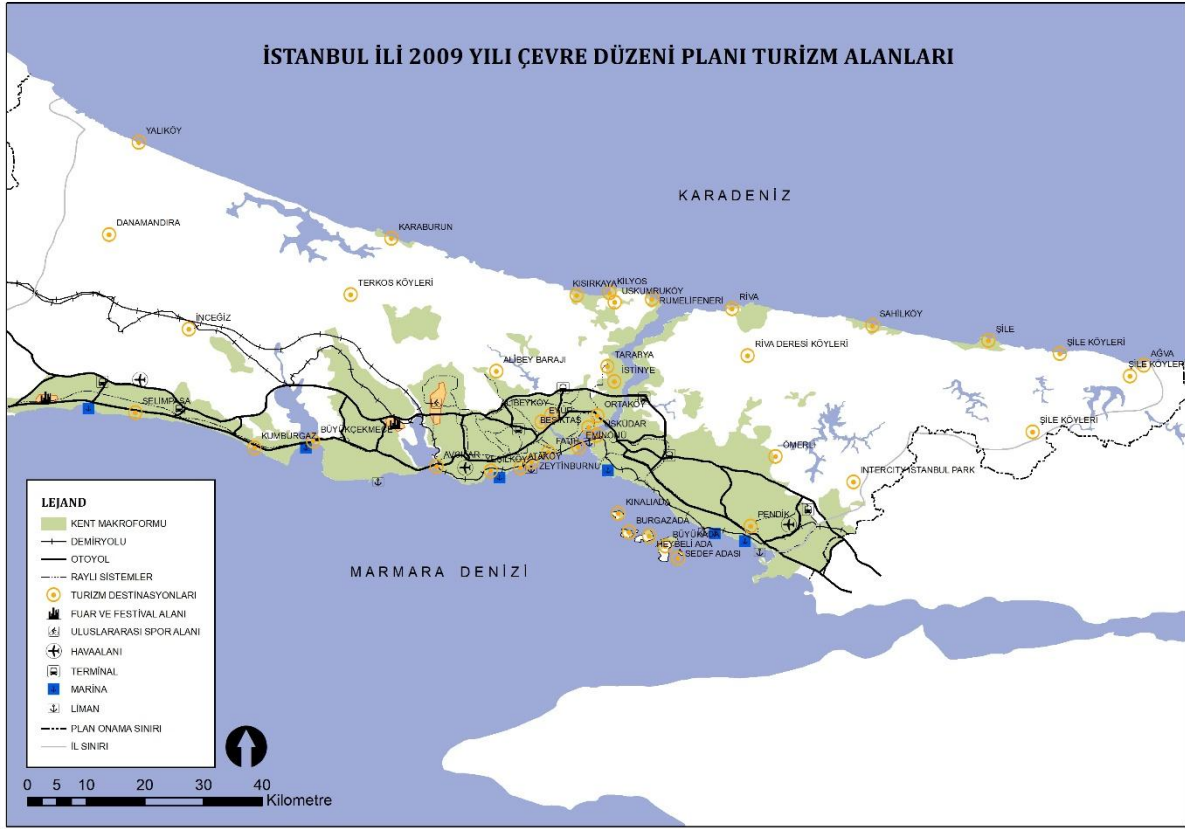
1994 yılı Çevre Düzeni Planında, mücavir alanlar plan kapsamına alınmamıştır. Kentin makroformunun, boğaz bölgesi ve güneydeki kıyı alanlarından kuzeye ve iç bölgelere yayılmaya devam ettiği görülmektedir. Turizm alanları, yine 'Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşim Alanları' başlığında toplanmıştır. Doğal değerler korunarak rekreasyon potansiyeli olan yerler özel yapılanma koşullu kullanma alanları alt başlığında değerlendirilmiştir. Plaj, piknik, spor gibi günübürlük rekreasyon alanları ile motel, pansiyon vb. hafta sonu turizmüne yönelik alanlar işlev olarak özel yapılanma koşullu kullanma alanları altında ele alınmıştır. Bu işlevler aynı zamanda toplu olarak planlanması ve hafta sonu turizmüne yönelik işlevlerin sadece mevcut köy yerleşim alanlarında yer alması koşuluyla turizm gelişme alanları alt başlığında toplanmıştır. Mevcut tarihi dokusu korunacak alanlar bir diğer turizm alanıdır. Mevcut tarihsel ve kültürel yapıların turizm ve kültür fonksiyonları verilerek yaşatılması amaçlı tarihi ve kültürel çevreye bağlı turizm alanları ile arkeolojik sit alanı ve jeolojik sakıncaya bağlı koruma alanı yine mirasın korunması amaçlı turizm alanı olarak ele alınmıştır. Uluslararası düzeyde yönetim, kültür, sanat, bilim işlevleri ile tamamlayıcı yeterlilik ve nitelikte hizmet işlevleri getirilecek alanlar, uluslararası düzeyde prestij alanları alt başlığında turizm alanı olarak belirtilmiştir. 1980 planında yer alan, yapılacak planlarda doğal değerleri korumak kaydıyla kıyı

kullanıma bağlı rekreasyon merkezleri ve kırsal kesimde yer alan rekreasyon merkezleri, yine bu planda turizm alanı olarak yer almakla birlikte kırsal kesim için günübirlik kullanım koşulu getirilmiştir. Ayrıca dolgu alanları ve kentsel yeşil alanlar, fuar alanları, spor amaçlı kullanım alanları ve bölge parkları 1980 planında yeşil alanlar lejantında iken 1994 planında turizm ve rekreasyon amaçlı alanlar altında değerlendirilmiştir. Lejantta özel yapılanma koşullu kullanma alanları, turizm gelişme alanları ve kırsal kesimde yer alan rekreasyon merkezleri kapsamında rekreasyon alanlarında günübirlik kullanımlar belirtilirken, kıyı kullanımına bağlı rekreasyon merkezlerinde turizm amaçlı genel kullanımlar olarak ele alınmıştır.

Küresel ölçekteki her şehir gibi İstanbul da planlama kriterlerinde turizmin teşvik edildiği şehirler arasında yerini almıştır. Küreselleşmenin kendini hissettirdiği 1980 sonrası ile 1982 Turizm Teşvik Kanunu, turizmin kentin gelişiminde etkin rol oynadığını göstermektedir (Enlil vd.,2006). 1994 yılı planında, küreselleşmenin getirdiği çeşitlilik yerel yönetimlerce dikkate alındığı ve kent turizminin birer parçası olan spor, kongre, vb. turizm türlerinin turizm alanlarına dahil edilerek planlara yansıtıldığı ve kentin makroformunda etkili olduğu görülmektedir.

2.4. İstanbul'un 2009 Yılı Çevre Düzeni Planında Turizm Alanları ve Lejant İçerikleri

Dünya turizm pazarında,1992 Rio Zirvesi'nden 2002 Jonannesburg Zirvesi'ne kadar , "sürdürülebilirlik" ilkesi benimsenerek, kültürel, toplumsal, ekonomik ve çevresel parametreler önem kazanmıştır. Sanayi sonrası toplumlarda değer yargıları değişmeye başlamış ve alternatif turizm türlerine yönelim giderek önem kazanmıştır. Tekil ve özgün olana duyulan ilgi arttığından, tarihi ve kültürel miras, farklı sanatsal ve kültürel etkinlikler, turizm amaçlı seyahatlerde ilk sıralarda yer almaktadır. Bu bağlamda, Dokuzuncu Kalkınma Planı kapsamındaki 2007-2013 Türkiye Turizm Vizyonu, kentlerin turizm planlaması için temel oluşturmuştur. Turizmde çeşitliliğin artırılarak, tüm bölgelere ve tüm yıla yayılması, tarihi ve kültürel turizmin canlandırılması hedeflenmiştir. İstanbul'un 2009 yılı Çevre Düzeni Planı, bu vizyon ile hazırlanarak kültür alanlarının önemine vurgu yapılmış, kültür eksenli turizm politikalarının benimsenmesi öngörülmüştür.

Harita 4. 2009 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı Turizm Alanları (Yazarlar tarafından İBB'den alınan 2009 yılı ÇDP üzerinden üretilmiştir.)

2009 YILI ÇEVRE DÜZENİ PLANI LEJANTINDA TANIMLI ALANLAR VE TURİZM ALANLARI	Sınırlar (idari ve hava sınırları)	
	Çevresel Sürdürülebilirlik Açısından Koruma Alanları (Orman Alanları, Tarım ve Mera Alanları, Yapı yasağı ya da Sınırlama Getirilen Diğer Alanlar, Doğal karakteri korunacak Alanlar)	
	Kentsel ve Kırsal Yerleşim Alanları	
	Sanayi Alanları	
	Ticaret ve Hizmet Merkezleri	
	Lojistik Bölgeler	
	Teknoloji Geliştirme Alanları	
	Turizm Alanları	Turizm Merkezi Kültür Odaklı Turizm Alanı Doğa Odaklı Turizm Alanı Ekolojik Turizm Alanı Günübürlük Rekreasyon Alanı
	Büyük ve Açık Alan Kullanışları	
	Ulaşım-Altyapı	

Şekil 4. 2009 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı Lejantı (Kaynak:İBB)

2009 yılı Çevre Düzeni Planında, İstanbul Metropoliten Alanının, özellikle ekonomik ve sosyal ilişkiler açısından etkisini il sınırlarını aştığı gerekçesiyle, kararlarda İl sınırı dışındaki alanların da göz önünde bulundurulduğu plan raporunda ifade edilmektedir; ancak bu alanlar, plana dahil edilmemiştir. İstanbul'un varlığını sürdürebilmesi için çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirliğin önemli olduğu vurgulanarak, bu kapsamın plan kararlarının temelini oluşturduğu belirtilmektedir. Planda kentin makroformunun boğaz bölgesi ve kentin güneyinden kuzeye doğru yayılmaya devam ettiği, her iki yakadaki iç bölgelerde genişlediği ve kentin kuzey kıyılarında da etkili olduğu görülmektedir. Turizm alanlarına, 1980 ve 1994 yılı planlarında olduğu gibi rekreasyon alanları dahil edilmemiştir. Turizm alanları; turizm merkezi, kültür odaklı turizm alanı, doğa odaklı turizm alanı, ekolojik turizm alanı, gününbirlik rekreasyon alanı olmak üzere 5 alt başlıkta toplanmıştır. 1994 planında turizm alanları kapsamında ele alınan kentsel yeşil alanlar, fuar alanları, spor amaçlı alanlar ve bölge parkları, 2009 planında büyük ve açık alan kullanışları kapsamındadır. Üst ölçekli planlarda, turizm alanları kapsamında ilk defa turizm merkezleri belirlenmiştir. Rekreasyon alanlarının ise, lejant içeriklerinde sadece, turizm alanları içinde alt başlık olarak ele alındığı görülmektedir. Planlarda ve plan raporunda doğrudan tanımlı rekreasyon alanı bulunmamakla birlikte, büyük ve açık alan kullanışları, sanayi ve teknoloji geliştirme alanları ve çevresel sürdürülebilirlik açısından koruma alanları kapsamında, rekreasyon alanlarının ve rekreatif amaçlı kullanım alanlarının yer alacağı plan raporunda belirtilmiştir.

Kent planlaması, farklı kurum ve kuruluşların yetki alanında olsa da, 3194 sayılı İmar Kanunu temel yasadır. Plan hiyerarşisinde; kapsadıkları alan ve amaçlarına bağlı olarak mekânsal planlar, üst ölçekli planlar ve alt ölçekli planlar olmak üzere iki ana kademede tanımlanmıştır. Üst ölçekli planların ilk basamağını bölge planları oluştururken, ikinci basamağını çevre düzeni planları oluşturmaktadır. Çevre Düzeni Planı, İmar Kanununda "Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plan" olarak tanımlanmaktadır. Kentsel ve kırsal bölgedeki doğal ve kültürel değerler ile konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi sektörler arasında arazi kullanım kararlarını belirleyen, 1/50000 ve 1/100000 ölçeklerdeki planlardır. Kalkınma ve Bölge Planları kararlarına uygun olarak, mekânsal, işlevsel ve yönetsel sınırlar dahilinde hazırlanan plan notlarını ve raporunu ifade eder. Üst ölçekli planlar, geliştirilen temel hedeflere ve politikalara uygun olarak, kentlerin ana gelişim kararlarını ve arazi kullanım biçimlerini ilke olarak belirten, soyutlama düzeyi yüksek planlardır. Genel ve soyut kararları içeren üst ölçekli planların, dar alanlar için üretilen somut kararların yer aldığı, detaylı ve kapsayıcı kararları içeren alt ölçekli planlar için yön verici olması beklenmektedir. Dolayısıyla, plan ölçeklerinin değiştiği bir planlamadan çok, sürekli olarak ölçekler arasında öngörülemeyen ilişkilerden kaynaklı potansiyel sapmaları engellemek veya asgariye indirmek önemlidir (Ersoy, 2012). Sürdürülebilir turizm ilkesi, çevre ve ekonomik gelişime yönelik politikalarla birlikte, yerel topluluklara ve kültürel bütünlüğe dair, sosyal ve politik konularla ilgili yaklaşımları benimseyen bir turizm politikasını öngörmektedir. Kültürel turizmin gelişimiyle birlikte, kültürü yerinde deneyimleme talebi artarak, kültür ve turizmi birbirini destekleyen bir yapıya dönüştürmektedir. Kültürü yerinde deneyimleyebilmek için, kültür sektörünü ve onun mekânsal bağlamda ilişkilerini, sürdürülebilir turizmi, yönetsel ve operasyonel çerçevede ortak bir zeminde ele alacak kültür alanları ve turizm alanları haritalarına ihtiyaç vardır. Bu ilkeleri bütünleştirici bir yaklaşımla bir arada tutmak, üst ölçekli planlar ile sağlanabilir. Planlama süreci, farklı ölçekli planları geri besleyen, yönlendiren ve denetleyen bir süreçtir. Hedef ve politikalar çerçevesinde, kentin gelişim ve arazi kullanım kararlarının verilmesinde ve gerçekleştirilmesinde, alt ölçekli planları yönlendiren belgeler, üst ölçekli planlardır (Çatalbaşı ve Kılıç, 2021).

Turizmin sürdürülebilirliği, kültürel mirasın korunması ve tanıtılması, somut olmayan kültürel mirasın mekânsal bağlamda karşılığı, kültür sektörünün yer seçtiği alanlar, çok kapsamlı planlama yaklaşımları gerektirmektedir. Üst ölçekli planlarda, arazi verilerinin yanında, stratejik, ekolojik, sosyal, ekonomik ve mekânsal ilişkileri bir arada barındıran, kültür ve turizmin koordineli yönetilmesine yönelik bütünlük bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır.

BULGULAR:

1959, 1980,1994 ve 2009 Yılları Çevre Düzeni Planlarının ve Lejant İçeriklerinin Karşılaştırması

İstanbul'un farklı dönemlere ait çevre düzeni planları incelendiğinde, turizm alanlarının değişiminin kente etkisi görülmektedir. Kentin makroformundaki değişimiyle birlikte turizm alanlarının gelişimi Harita 5. te gösterilmiştir. 4 farklı döneme ait planlar ve lejantlar incelendiğinde aşağıdaki bulgular tespit edilmiştir:

1959 yılı Çevre Düzeni Planı, plan notlarında şematik olarak gösterildiği belirtildiğinden planlarda kıyaslamaya dahil edilmemiştir. Lejant içeriklerinde "plajlar" başlığının turizme hizmet ettiği düşünülebilir. Ancak turizme ait doğrudan tanımlı bir alan bulunmadığından, turizmin henüz kentsel plan ve politikalarda yer almadığı görülmektedir.

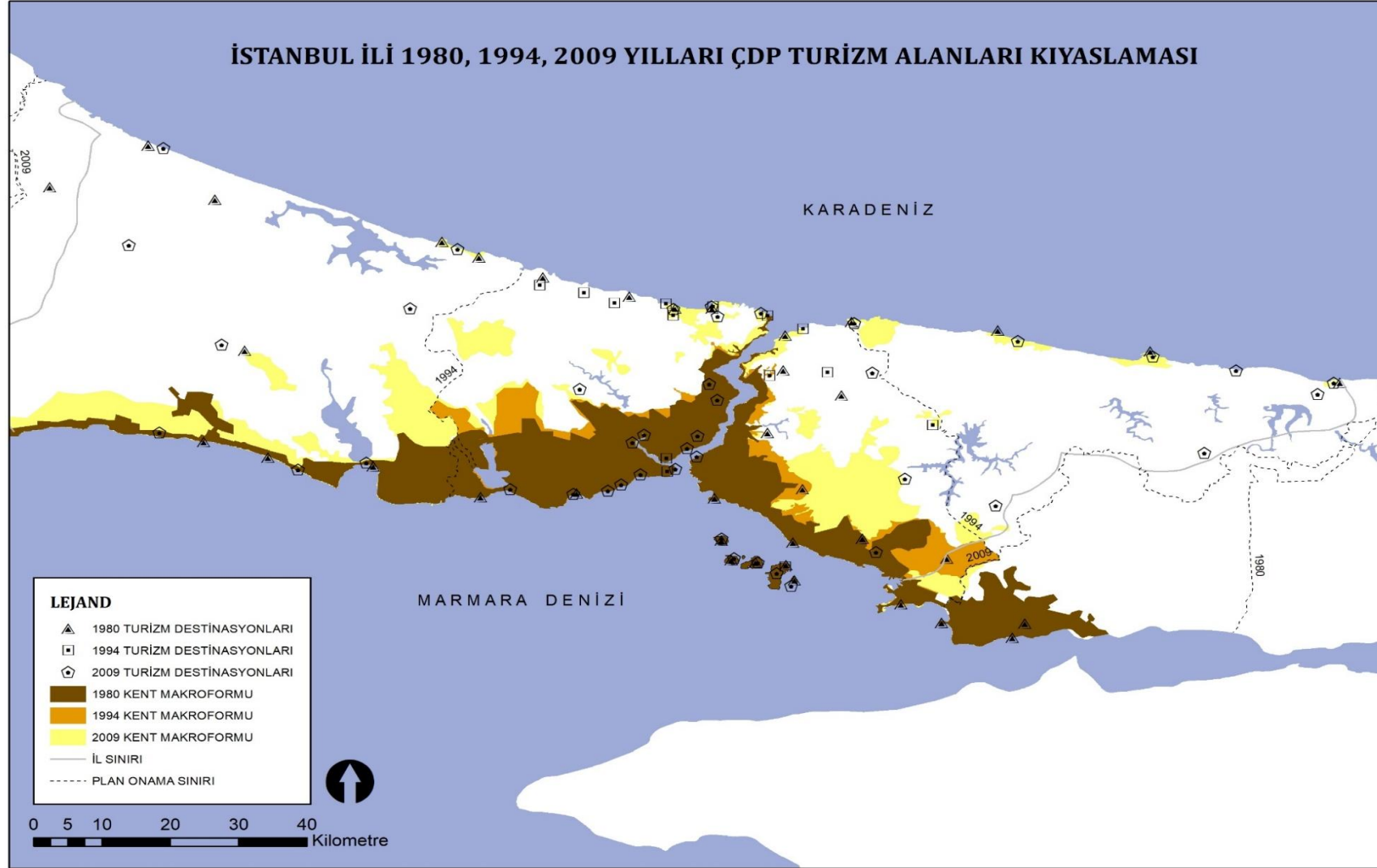
Kentsel planlarda ve Tablo 2. deki lejantların kıyaslamasına bakıldığında, kentin dönemin dinamiklerine göre şekillendiği ilk plan olan 1980 yılı Çevre Düzeni Planında, dünyada yaygın olan kitle turizminin, merkezi yönetimin kalkınma planlarında yer alması nedeniyle, yerel yönetimlerce planlamaya dahil edildiği görülmektedir. Kentin makroformunun dışında yer alan ve turizm alanları kapsamında ele alınan kıyı kullanımına bağlı ve kırsal kesimde yer alan rekreasyon merkezleri dikkat çekmektedir. Kültürel alanlar, tarihi ve kültürel çevreye odaklı turizm alanları kapsamında ele alınmıştır. Planda ve lejant içeriklerinde tanımlı bir kültür alanı bulunmamaktadır.

1994 yılı Çevre Düzeni Planında, mücavir alanlar, kentin makroformuna dahil edilmemiştir. Bununla beraber, 1980 sonrası küreselleşmenin etkisini gösterdiği, kitle turizmiyle beraber, kentlerin turizm ürün potansiyellerine göre planlama yapılarak alternatif turizm ürünlerinin değerlendirildiği, lejant içeriklerinde çeşitliliğin arttığı ve turizm alanlarının kapsamının genişlediği görülmektedir. Artık dünya üzerinde, küreselleşme kendini kent ortamında da hissettirdiğinden, ulusötesi hiyerarşisinin etkin olduğu, kentlerin rekabet ortamına girmeye başladığı ve turizmin önemli bir ekonomik güç olduğu kabul edilebilir. Kültürel miras ise, mevcut tarihi dokusu korunacak alanlar, tarihi ve kültürel çevreye bağımlı turizm odakları, arkeolojik sit alanı ve jeolojik sakıncaya bağlı koruma alanı içerisinde yer almaktadır. Kültürel etkinlikler, uluslararası düzeyde prestij alanları kapsamında ele alınmıştır. Kültürel çevreye bağlı miras alanlarıyla beraber, kültür sektörüne hizmet eden etkinlik alanlarının oluşturulduğu ve bu alanların turizm alanları içinde alt başlık olarak değerlendirildiği görülmektedir. Kültür sektöründe görülen bu büyümeye rağmen planda ve lejant içeriklerinde tanımlı bir kültür alanının olmadığı tespit edilmiştir. Rekreasyon merkezlerinin, kıyı kullanımına bağlı turizm amaçlı kullanım için ayrılmasında, 1990 tarihli Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik ve yönetmeliğe bağlı rekreatif alan tanımlamasının etkili olduğu düşünülebilir. Bu tanımlamayla birlikte, sahil şeritlerinin birinci bölümünü içeren uygulama imar planlarının, tümüyle açık alan olarak toplumun kullanımına tahsis edilecek şekilde ve yapılaşma olanağı bulunmaksızın düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

2009 yılı Çevre Düzeni Planında, sürdürülebilirlik ilkesi gereğince, plan raporunda belirtilen ve orman alanları, tarım ve mera alanları, doğal karakteri korunacak alanları, yapı yasağı ya da sınırlama getirilen alanları içine alan "çevresel sürdürülebilirlik açısından koruma alanları" başlığı lejanttaki sadeliğe dikkat çekmektedir. Kentin makroformundaki büyümeyle birlikte, turizm alanlarının kentin tamamına

yayıldığı görölmektedir. 1980 ve 1994 yılları Çevre Düzeni Planlarında turizm alanları “turizm ve rekreasyon amaçlı yerleşme alanları” altında toplanırken, 2009 yılı planında rekreasyonun turizm alanları içinde alt başlık olarak yer aldığı ve rekreasyon kavramının ayrıca yer bulmadığı görölmektedir. Plan raporunda ise, rekreasyon alanı ve rekreatif alanlarla ilgili, farklı kullanım amaçlı alanlar dahilinde yer verilmiştir. Bununla beraber 1990 tarihli Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelikte rekreatif alan tanımı yapılmışken, 2014 tarihli Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinde rekreasyon alanlarına yer verilmiş olup, rekreatif alan ile ilgili bir tanımlama bulunmamaktadır. Rekreatif alan ibaresi, sadece yönetmeliğe bağlı ek gösterimlerde yer almaktadır. 2018 tarihli Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliğinde rekreatif alan tanımı yapılmamış, yeşil alanlar rekreasyon ve rekreatif alanların toplamı olarak ifade edilmiştir (Erbaş ve Salt, 2020:13-26). Yönetmelikler ve planlar göz önünde bulundurulduğunda, rekreasyon ve rekreatif alan kavramlarının çelişkili ifadeler içerdiği ve önceki üst ölçekli planlara kıyasla dikkate alınmadığı görölmektedir. Kültürel alanlar, “kültür odaklı turizm” başlığı altında turizm alanları içinde yer almaktadır. Plan notlarında sanayi alanları kapsamındaki atıl sanayi bölgelerinin kültürel amaçlı revizyonu ile bu alanların turizm amaçlı kullanılacağı belirtilmektedir. Kültürel amaçlı kullanımların, hem turizm alanları içinde, hem de lejantlarda tanımlanan farklı alanlar içinde turizm amaçlı kullanım ile büyümeye devam ettiği görölmektedir. Ancak kültür sektöründeki büyümeye rağmen planda ve lejant içeriklerinde tanımlı bir kültür alanı bulunmamaktadır.

Harita 5. 1980, 1994 ve 2009 Çevre Düzeni Planları Turizm Alanları Kıyaslaması (Yazarlar tarafından üretilmiştir.1959 Yılı Çevre Düzeni Planı şematik olduğundan haritaya dahil edilmemiştir.)

İSTANBUL'UN TURİZM ALANLARININ DEĞİŞİMİNİN 1950 SONRASI ÇEVRE DÜZENİ PLAN LEJANTLARININ KARŞILAŞTIRMASI

Tarih	Turizm Alanları	Kültür Alanları	Plan Notlarına Göre Değerlendirme
1959	Plan notlarında mücavir sahalar kapsamında tecrit alanlar içinde belirtilmiştir. Doğrudan tanımlı turizm alanı bulunmamaktadır. Ancak "PLAJLAR" lejantı turizm alanı olarak değerlendirilebilir.	Tanımlı kültür alanı bulunmamaktadır.	
1980	Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşme Alanları <ul style="list-style-type: none"> • Turizm Gelişme Alanları • Özel Yapılanma Koşullu Kullanım Alanları • Tarihi Ve Kültürel Çevreye Bağlı Turizm Odakları • Kıyı Kullanıma Bağlı Rekreasyon Merkezleri • Kırsal Kesimde Yer Alan Rekreasyon Merkezleri 	Tanımlı kültür alanı bulunmamaktadır. Turizm kapsamında değerlendirilmiştir.	Fuar alanları, bölge parkları, milli parklar ve spor alanları yeşil karakterli alanlar kapsamında değerlendirilmiştir.
1994	Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşme Alanları <ul style="list-style-type: none"> • Turizm Gelişme Alanları • Özel Yapılanma Koşullu Kullanım Alanları • Mevcut Tarihi Dokusu Korunacak Alanlar • Tarihi Ve Kültürel Çevreye Bağlı Turizm Odakları • Arkeolojik Sit Alanı Ve Jeolojik Sakıncaya Bağlı Koruma Alanı • Uluslararası Düzeyde Prestij Alanları • Dolgu Alanları Ve Kentsel Yeşil Alanlar • Kıyı Kullanımına Bağlı Rekreasyon Merkezleri(Turizm Amaçlı Genel Kullanımlar) • Kırsal Kesimde Yer Alan Rekreasyon Merkezleri(Turizm Amaçlı Günübirlik Kullanımlar) • Fuar Alanları • Spor Amaçlı Kullanım Alanları • Bölge Parkları 	Tanımlı kültür alanı bulunmamaktadır. Turizm kapsamında değerlendirilmiştir.	1980 planında 'yeşil karakterli alanlar' olarak turizm dışında ifade edilen alanlar 1994 planında turizm amaçlı rekreasyon alanları kapsamında değerlendirilmiştir.
2009	Turizm Alanları <ul style="list-style-type: none"> • Turizm Merkezi • Kültür Odaklı Turizm Alanı • Doğa Odaklı Turizm Alanı • Ekolojik Turizm Alanı • Günübirlik Rekreasyon Alanı 	Tanımlı kültür alanı bulunmamaktadır. Turizm alanları içerisinde ya da sanayi alanları kapsamında atıl sanayi bölgeleri kültürel alanda revizyon olarak değerlendirilmiştir.	-Tarım ve mera alanlarında tarım turizmi teşvik edilecektir. -Ticaret ve hizmet merkezlerinde, turizme yönelik tesisler bulundurulacaktır. -Sanayi alanında eski tersane bölgelerinin turizm amaçlı kullanımları yer almaktadır. -Büyük ve açık alan kapsamındaki alanlar turizm faaliyeti amaçlı kullanılabilir.

Tablo 2. İstanbul'un 1959, 1980, 1994 ve 2009 Yılı Çevre Düzeni Plan Lejantlarında Turizm Alanlarının Karşılaştırması (Yazarlar tarafından üretilmiştir.)

Dünyanın en çok ziyaret edilen kentlerinin başında gelen Londra'nın 2016 yılı planında, kültür ve turizm, ekonomi başlığında, miras ve tarihi alanlar ise yaşam alanları içerisinde ele alınırken, 2021 yılında onaylanan son planında, turizmin kentin tamamında teşvik edilmesi hedeflenmiş, miras ve kültür ayrı bir bölüm olarak değerlendirilmiştir (The London Plan, 2016, 2021). 2019 yılına kadar, Londra'daki yaratıcı endüstri alanlarının %35'ini, müzik mekanlarının %35'ini, eğlence mekanlarının ise %58'ini kaybedeceği öngörüldüğünden, kültürel altyapı kaybı endişesiyle çok kapsamlı bir planlama süreci öngörülmüştür. Londra Belediyesi, 2017 Aralık ayında taslak bir plan yayınlayarak tüm paydaşların değerlendirmesine sunmuştur. Katılımcılara görüşlerini bildirmeleri için 2018 Mart ayına kadar süre verilmiştir (The London Plan, 2017). Planlama çalışmalarına bakıldığında, gerek yerel yönetimlerin gerek kullanıcıların aktör olarak rolü, kentin tamamında hedeflenen turizm özelinde de ortaya konarak, kültür ve mirasın önemi hem taslak planda hem de son onaylı planda belirtilmiştir. Londra'nın kültür sektörü ve yaratıcı endüstrileri, kente hem ekonomik hem de sosyal fayda sağladığından, sürekli büyümesi ve evrimi desteklenmektedir. Kültürel çekiciliklerin stratejik kümelerini belirlemek, korumak ve geliştirmek hedeflenmiştir. Kentin yenilenme ihtiyacı duyan bölgeleri, boş mülk ve arazilerin olduğu alanlarda canlılığı teşvik etmek için Kültür mahalleleri olarak tanımlanan alanlar oluşturulması planlanarak, ilçe belediyelerince miras varlıklarının kullanımı dahil olmak üzere yaratıcı girişim alanlarının kurulması teşvik edilmektedir (The London Plan, 2021).

Berlin, yayınlamış olduğu 2030 stratejilerinde, küresel kent olma özelliğini kullanarak, ekonomik güç, yaşam kalitesi ve farkındalık üzerine ulusal ve uluslararası kriterlerini belirleyeceğini belirtmiştir. İklim ve enerji açısından başarılı ve sürdürülebilir bir kent olma hedefini koruyarak sanat, kültür, turizm ve spor potansiyelini kullanarak kentte yaratıcılık merkezleri oluşturmayı planlamaktadır. Berlin, kent merkezinde birden fazla farklı işlevlerin bir arada yer aldığı merkeze sahiptir. Bu yüzden, "etkileşim alanı" adı altında kent merkezinde kültür ve yaratıcılık merkezleri belirlemiştir. Kültürel hizmetlerin ve sanatsal faaliyetlerin yer bulması planlanan alanların, kentteki canlılığı arttırması ve turizm ekonomisine katkı sunması hedeflenmektedir (Berlin Strategy, 2013).

Tokyo'nun kentsel planlamasındaki en önemli stratejilerinin başında, küresel sistemde dinamizmini kaybetmeyen depreme dayanıklı ve dirençli bir kent olma hedefi yer almaktadır. Planlamada, kentsel bölge ayırımına giderek kompakt şehir merkezleri belirlenmiştir. Her bir merkezde farklı kullanım alanları bulunmaktadır. Kültürel ve spor faaliyetlerini kapsayan tüm işlev alanlarını, kültür ve spor alanları altında tek başlıkta toplayarak kentteki güney bölgede konumlandırmıştır. Gelecek vizyonunda, sürdürülebilirlik ilkesi ile, kentsel bölgelerde, yaratıcı alanlarla canlılığı arttırmak ve kültürü korumak hedeflenmektedir (City Planning, Tokyo, 2009).

Küresel kent ölçeğindeki Londra, Berlin ve Tokyo gibi şehirlerin, kent vizyonuna baktığımızda, kültürel faaliyetlerin, kültür endüstrilerinin ve yaratıcı sektörlerin kentsel planlamada dikkate alındığı görülmektedir. Kültür ve yaratıcılık merkezleri, kültür mahalleleri, kültür ve spor alanları olmak üzere farklı işlevlerde kentsel alanlar tanımlanmıştır. Kültürel alanların, kentlerin gelişim vizyonunda da yer alması dikkat çekmektedir.

TARTIŞMA: Üst Ölçekli Planlarda Kültür Sektörü Nerede?

Kültür mirasının yönetiminde, tarihi, sosyal ve mimari çevreyi daha iyi kavramak, tam ve doğru bilgiye sahip olabilmek için envanterlerin rolü büyüktür. Korunması gereken taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının saptanmasına, belirli bir sistematığe göre arşivlenerek, eğitim ve araştırmalar kapsamında değerlendirilmesine destek olurlar. Bu şekilde, koruma, planlama ve eğitim amaçlı hizmet eden bir çalışma, kültürel mirasın, turizm ve kentsel gelişim amaçlı kullanımı açısından önemlidir (Ahunbay, 2011:11-13).

İstanbul'un 2010 yılı Avrupa Kültür Başkenti olması sebebiyle yapılan çalışmalarda, kültür altyapısını oluşturan kültür ekonomisi envanteri oluşturulmuştur. Çalışmada, özellikle Tarihi Yarımada-Beyoğlu-Kadıköy Bölgesini içine alan ve kültür üçgeni olarak tanımlanan alan içerisindeki işlevler 4 başlık altında toplanmıştır:

1. Kültürel Sergileme, Gösterim ve Tüketim Merkezleri - Kültür Mirası - Sanat mekanları - Kültür Tüketim Mekanları
2. Kültürel Etkinlikler ve Mekanları
3. Kültür Eğitim Birimleri
4. Koruma Alanları (Aksoy ve Enlil, 2011).

1959, 1980, 1994 ve 2009 yılları Çevre Düzeni Planı lejantlarında, envanter kapsamındaki kültür sektörü için tanımlı bir kültür alanı olmadığından, kültür envanterinde belirtilen işlevlerin tamamı turizm alanları ve farklı sektörlerde turizm amaçlı kullanım bölgeleri kapsamında değerlendirilmektedir.

Kültürel miras alanları, koruma alanları, kültürel etkinlikler ve mekanları, kültürel sergileme, gösterim ve tüketim merkezleri, kültür eğitim birimleri ile UNESCO'nun yaratıcı şehirler ağına hizmet edecek endüstri dallarını(gastronomi, el sanatları, görsel sanatlar, vb.) ve somut olmayan kültürel mirası mekansal bağlamda birleştiren alanlar, kentsel planlamada kültür sektörü olarak tanımlanabilir.

AB Kültür Ekonomisinde görsel sanatlar, reklam, televizyon, gazete&dergi, kitap, mimarlık, sahne sanatları, müzik, film, oyun ve radyo olmak üzere 11 endüstri dalı kültür sektöründe ele alınmaktadır. Türkiye'de ise, yayıncılık, film, görsel-işitsel yayıncılık, müzik, sahne sanatları, müzeler, galeriler, kültür malzemeleri perakende ticareti, mimari, dizayn, modern yaratıcılık, spor ve gastronomi ile birlikte 13 endüstri dalı kültür sektöründe kabul görmektedir. Kültür ekonomisi envanterinde tanımlanan, "kültürel etkinlikler ve mekanları, kültürel sergileme, gösterim ve tüketim merkezleri" kültür sektöründe kabul gören 13 endüstri dalını içinde yer bulundurmaktadır. Bu sektörler kentsel planlamada, kültür alanı olarak ele alınabilir.

2009 yılı Çevre Düzeni Plan notlarında, İstanbul için "Küresel ölçekte kültür ve turizm kenti olması hedeflenmektedir." ifadesi yer almaktadır. İstanbul'un kentsel planlamasında gerek plan raporları gerek lejant çeşitliliği üzerinden bakıldığında İstanbul'un sahip olduğu en büyük potansiyel kültür ve turizm potansiyelidir. Kültür ve turizm alanında; İstanbul'da tarihin, kültürün ve turizmin iç içe olması sebebiyle kültür ve turizm sektörü bir arada ele alınmıştır. Ancak kültür sektörünü görünür kılmak ve kültürün küreselleşmesi tehdidine karşı önlem almak için, kültür sektörü kentsel plan ve politikalarda dikkate alınmalıdır. Üst ölçekli planlarda kültür alanları için ayrı bir lejant oluşturmak, alt ölçekli planlardaki potansiyel sapmaları engelleyebilir. Küresel ölçekte somut olmayan kültürel mirasın tanıtılması ve korunmasında, yönetsel ve işlevsel süreçlerle mekânsal planlama arasındaki ilişkiyi sağlamlaştırabilir. Bir balıkçı köyü olarak bilinen Kumkapı Bölgesi, balık tutma, yeme, sunma ve bir turizm bölgesi geliştirme becerisi ile somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda İstanbul için önemli bir örnektir. Kumkapı, ilk olarak sahil yolu ile kıyıyla teması azalan, sonraları da küreselleşmenin getirdiği ticaret odaklı kullanım alanlarının artmasından kaynaklı geliştirilen ulaşım politikaları ile kıyı ve balıkçılık kültüründen uzaklaşmıştır. Bununla beraber, sosyal ve kültürel yapıyı değiştiren göçün etkisiyle bölge turizmi olumsuz etkilenmiştir. Balık restoranlarının bir kısmı kapanmıştır, bir kısmı da ticari amaçlı farklı işlevde kullanılmaktadır.

Kültür ve turizm, günümüzde biri olmadan diğerinin aynı sistemde etkili olmayacağı bir yapıya dönüşmüştür. Kültür turizmi, dünya üzerinde en çok tercih edilen turizm çeşididir. Sadece kültürel mirasın değil, kültürle ilişkili tüm alanları içine alarak, yerelle bağını güçlendirme eğilimindedir. Bazı küresel kentler, bu duruma önem vererek kentsel politikalarında kültür ve turizm

potansiyelini ayrı ayrı ele almıştır. Ayrıca, Dünya Turizm Örgütünün 2030 Yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan sürdürülebilir şehirler ve toplumlar konusunda, kültürün devamlılığının kentlerin sürdürülebilirliği için önemli olduğu ifade edilmektedir. Kültür ve yaratıcı endüstriler ve bu işlevlere bağlı mekânsal alan ihtiyacının, kentsel plan ve politikalarda ayrı ele alınması, bu hedefi destekleyecektir.

Kent ve turizm olgusunu bütünleştirici bir yaklaşımla ele alabilmek için, 1980 sonrası etkisini gösteren ve bölgeselleşme çalışmalarına rağmen devam etmekte olan küreselleşme sürecinin müdahaleci etkisi önemlidir. Turizm alanlarının kentteki değişime etkisi kentsel planlamada görülmektedir. Kentin tamamında turizmin etkili olması öngörüsüyle turizm merkezlerinin yaygınlaşması bu hedefi desteklemektedir. Turizm sektörünün büyümesiyle birlikte, kültür sektörünün de büyüdüğü ve kültür ve turizmin kent için ayrı ayrı önemli sektörler olduğu çalışmada ortaya konmaktadır. Bir bölge için planlamada öngörülen sosyal, ekonomik ve kültürel değişim, gerçekte planlanandan daha hızlı veya farklı biçimlerde gerçekleşebilir. Ortaya çıkan değişimin büyüklüğüne bağlı olarak mevcut planlar yeniden ele alınmalıdır. Turizm sektörü kentin tamamında teşvik edilse de, kültür sektörü kentsel plan ve politikalarda tanımlı bir alan olarak dikkate alınması ve kentsel planlamada kültür sektörü için ayrı bir lejant oluşturulması, kültür ve turizmin eşgüdümlü yönetilmesinde yol gösterici olabilir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %50; 2. yazar %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Doç. Dr. Server Funda Kerestecioğlu
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %50; 2 st author %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Assoc. Prof. Dr. Server Funda Kerestecioğlu
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Afsahhosseini, F. (2020). UNESCO Sites Sustainability in Sharing Economy Issues: Sharing Coronavirus (Covid-19) in the World. *Proceedings of 8th ITSA Biennial Conference 2020*. (s.382-393).
- Ahunbay, Z. (2011). İstanbul'da Kentsel Mimari (s.11-13). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akın, O. (2011). Yeni Büyüme Dinamikleri İlişkisinde İstanbul Kentinin Makroform Arayışı. *Mimarlık*, (361):75-80.
- Akova, İ. (2010). Genel Turizm Bilgisi. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Kültürel Miras ve Turizm Ön Lisans Programı
- Aksoy, A., Enlil, Z. (2011). Kültür Ekonomisi Envanteri İstanbul 2010. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ashworth, G. (1989). Urban tourism: an imbalance in attention. In C.P. Cooper (Ed.), *Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management*, 33–54
- Ashworth, G. (2003). Urban tourism: still an imbalance in attention? In C. Cooper (Ed.), *Classic Reviews in Tourism*, 143 – 163.
- Ashworth, G. ve Page, S. J. (2011). Urban Tourism Research: Recent Progress and Current Paradoxes, *Tourism Management*, 1-15.
- Berlin Strategy, (2013). Urban Development Concept Berlin 2030. <https://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/stadtentwicklungskonzept/en/berlinstrategie/index.shtml> adresinden 07.03.2021 tarihinde erişildi.
- Cave, J ve L. Jolliffe, (2012). Urban Tourism. *Tourism: The Key Concepts*. Robinson, P. (Ed.) London: Routledge. (s. 268-270).
- City Planning, Tokyo, (2009). Development and Redevelopment of Urban Areas. <https://www.toshiseibi.metro.tokyo.lg.jp/eng/index.html> adresinden 13.06.2021 tarihinde erişildi.
- Çatalbaş, F. ve Kılıç, S.E. (2021). Farklı Kentsel Paydaşların Kültürel Mirasın Korunması Ve Kültür Turizmine İlişkin Görüşlerinin Üst Ölçekli Planlar Çerçevesinde Değerlendirilmesi: İzmir Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 30(1):167-186.
- Dwyer, L.; Mistilis, N.; Edwards, D. and Roman, C. (2016). Gambling With Our Tourism Future: The Role Of Research In Destination And Enterprise Strategies To Avoid Strategic Drift. *Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research Globally*. 25.
- Edwards, D.; Griffin, T. ve Hayllar, B. (2008). Urban Tourism Research Developing An Agenda. *Annals of Tourism Research*, 35(4):1032–1052.
- Edwards, D. ve Griffin, T. (2011). Tourist Pathways in Cities: Providing Insights into Tourists Spatial Behaviour. University of Technology, Sydney
- Ekonomik Forum Dergisi (TOBB), (2016). Turizmde Marka Şehri Olmanın Kriterleri, 259: 68-73 Erişim Tarihi:13.06.2018, <https://www.tobb.org.tr/ekonomikforum/Sayfalar/2016/259.php>
- Emekli, G. (2018). Kent Turizmde Kültür ve Yaratıcılık. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu. 3-6 Ekim, Ankara.
- Enlil, Z.; Dinçer, İ.; Evren, Y. ve Seçkin, E. (2010). İstanbul'da Kültür Turizmi İçin Yenilikçi Stratejiler. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erbaş, A,E. ve Salt, E. (2020). "Rekreatif Alan" ve "Rekreasyon Alanı" Kavramlarının Mekânsal Planlar Bağlamında Değerlendirilmesi. *Journal of Awareness*, 5(1):13-26.
- Ersoy, M. (2006). İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçek Planlama Sorunu. TEPAV Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu. 7-8 Eylül, Ankara.
- Gospodini, A. (2001). Urban Design, Urban Space Morphology, Urban Tourism: An Emerging New Paradigm Concerning Their Relationship. *European Planning Studies*, 9(7): 925-934.

- Kerestecioglu, F. (2001) Turizm Mimarlığı'nın Yarattığı Çevresel Etkilerin Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem. Üniversite Yayın No:YTÜ.EN.DR.-98.0386/Enstitü Yayın No:EN.FBE-98.019, s.263. İstanbul: YTÜ Basım-Yayın Merkezi
- Lefebvre, H. (2014). Mekanın Üretimi, (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Öztürk, H.E. ve Terhorst, P. (2017). Tourism-Firm Differentiation And Place Differentiation In The Sun-Sea-Sand Tourism City Of Antalya. *METU JFA* 34(2):181-202.
- Maxim, C. (2017). Challenges Faced by World Tourism Cities – London's Perspective. *Current Issues in Tourism*, DOI: 10.1080/13683500.2017.1347609.
- Pearce, D.G. (2001). An Integrative Framework For Urban Tourism Research. *Annals of Tourism Research*, 28(4), 926–946.
- Raikhan, M., Moldakhmet, M., Rayskeldy, M. and Alua, M., (2014). The interaction of globalization and culture in the modern World. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* (122), 8-12.
- Richards, G., Wilson, J. (2007). Tourism, Creativity and Development, London: Routledge. (s. 109-115).
- Richards, G. (2011). Creativity and Tourism. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1225–1253.
- Şen, F. (2017). Türkiye'de Kültür (Kreatif) Ekonomisinin Boyutları (s.182-201). Türkiye Avrupa Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı TAVAK Kültür (Kreatif) Sektör Araştırması Ocak 2017.
- Tekeli, İ. (2009). Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak (s.130-135). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2009). Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi (s.121-134). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- The London Plan, (2016). <https://www.london.gov.uk/what-we-do/planning/london-plan/past-versions-and-alterations-london-plan/london-plan-2016> adresinden 05.03.2021 tarihinde erişildi.
- The London Plan, (2017). The Spatial Development Strategy For Greater London, Draft For Public Consultation, <https://www.london.gov.uk/what-we-do/planning/london-plan/new-london-plan> adresinden 05.03.2021 tarihinde erişildi.
- The London Plan, (2021). The Spatial Development Strategy For Greater London, https://www.london.gov.uk/sites/default/files/the_london_plan_2021.pdf adresinden 05.03.2021 tarihinde erişildi.
- Thompson, Karl (2017). <https://revisesociology.com/2017/05/25/cultural-globalization-definition-examples/> adresinden 07.08.2021 tarihinde erişildi.
- Turizm ve Kentler Raporu (2017). London: Urban Strategy Partners.
- World Tourism Organization, (2004). Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations, A Guidebook, Madrid, Spain.
- World Tourism Organization, (2012). Global Report On City Tourism – Cities 2012 Project, Madrid: UNWTO.
- World Tourism Organization, (2018). Istanbul Declaration on Tourism and Culture: For the Benefit for All. UNWTO Declarations, 27(2). Madrid: UNWTO.
- Yayımlanmış Bildiri: Akın, S. (2019). "Urban Tourism: A Need of an Integrative Approach in Urban Tourism Research", International Civil Engineering and Architecture Conference, 17-20 Nisan, Trabzon.

Mekân Temsilinde Yeni Bir Açılım; Otonom Araçlar*

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Şadi Ardatürk

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1861-5540>

İstanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Endüstriyel Tasarım Mühendisliği Bölümü, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 18.04.2022

Kabul: 25.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Otomobil Tasarımı

Mekan

Hareket

Otonom

Ulaşım

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62039>

Öz

İnsan harekete tabi bir varlık olarak her zaman ulaşım için tasarımlar yapmış, bunları geliştirmiştir. Tekerleğin tasarımından günümüze araç tasarımları hiç durmadan ilerleyen, birbirinin bilgisini kullanan, üst üste yığılarak gelişen ve sürekli yenilen bir yapıdadır. Bu süreç sadece fonksiyonun giderilmesi noktasında değil; erkek olmaktan güce, aidiyetten toplumsal statüye birçok anlam ile ilişkilendirilmiştir. Otomobil sektörü kapitalizmin ve tüketimin temel alanlarından birisi olarak ifade edilebilir.

Bu çalışma hareket, ulaşım ve otomobil çerçevesinde günümüzde kullanımına başlanan otonom araçların varlığında gözlemlenen bir noktaya temas etmektedir. Otomobillerin sahip olduğu temel fonksiyon olan hareket kabiliyeti ve ulaşımından öte mekânsal bir açılımı içermektedir. Bununla beraber mekân kavramı da tasarım ortamında sürekli irdelenen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Otonom araçlarda keşfedilen tasarımsal değişikliğin tanımladığı anlamlara geçmeden önce görselleştirmeler ile otomobillerin ve teknolojik gelişmelerinin kronolojik bir basamağı oluşturulmuş, bu basamaklar çizimler ile ifade edilmiştir.

Bu bağlamda otonom araçların kendi özlerinde var olan bir tasarım değişikliği ile temel fonksiyonun yerini başka bir fonksiyona bırakabildiği durumu ifade edilmiştir. Hem hareket hem de mekân kavramları için yapılan literatür taraması ile altyapısı oluşturulan çalışma dahilinde, gözlemden gelen bilgi literatür ile birleştirilmiş ve bunu ifade etmek için figüratif örneklemeler çizilmiştir. Temel yapı dahilinde görsel ve video analizleri, araç tasarımlarının ve tasarımsal anlamlarının anlaşılması için en etkili yolu oluşturmuştur.

Çalışma, ulaşım kavramının amacı ve eylem örüntüsünün nasıl değiştiğine ve günümüzde evrildiği (yeni) anlamını keşfetmeye odaklanmaktadır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Ardatürk, A. Ş. (2022). Mekân Temsilinde Yeni Bir Açılım; Otonom Araçlar. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 253-268.

*A New Expansion in Representation of Space; Autonomous Vehicles**

Asst. Prof. Dr. Ahmet Sadi Ardatürk

Istanbul University of Health and Technology, Faculty of Engineering and Natural Sciences,
Department of Industrial Design Engineering, Istanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 18.04.2022

Accepted: 25.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Automobile Design
Space
Movement
Autonomous
Transportation

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62039>

Abstract

As a creature subject to movement, man has always made designs for transportation and developed them. From the design of the wheel to the present, vehicle designs are in a structure that progresses without stopping, uses the knowledge of each other, develops by stacking on top of each other and is constantly renewed. This process is not only at the point of eliminating the function; It has been associated with many meanings from being a man to power, from belonging to social status. The automobile sector can be expressed as one of the main areas of capitalism and consumption.

This study touches on a point observed in the existence of autonomous vehicles, which are started to be used today within the framework of movement, transportation and automobile. It includes a meaning of a space beyond mobility and transportation, which is the basic function of automobiles. In addition to this, the concept of space appears as a subject that is constantly examined in the design environment.

Before moving on to the meanings defined by the design change discovered in autonomous vehicles, a chronological step of automobiles and their technological developments was created with visualizations, and these steps were expressed with drawings.

In this context, it is stated that autonomous vehicles can replace the basic function with another function with a design change that exists in their essence. Within the framework of the study, the infrastructure of which was created by the literature review for both movement and space concepts, the information from the observation was combined with the literature and figurative samples were drawn to express this. Visual and video analysis within the basic structure has created the most effective way to understand vehicle designs and their design meanings.

The study focuses on discovering how the purpose and pattern of action of the concept of transportation has changed and its (new) meaning has evolved today.

GİRİŞ

Tüm canlılar gibi insan da az ya da çok harekete tabidir. Günümüz gerçekliğinde hareket en temel anlamda yer değiştirme olarak ifade edilebilmektedir. Deleuze'un konar göçer modeli gibi modern kent insanı da farklı noktalar arasında mütemadi bir hareket içerisinde sıkışır. Zamanda ve mekânda vuku bulan bu örüntü gündelik hayatta çoğu kez farkına bile varmadığımız bir sirkülasyonun tekrarıdır.

İş yerinden markete, marketten eve, evden iş yerine, iş yerinden sosyal mekânlara (vb.) bu mekanikleşmiş örüntü, noktalar arasında geçen zamanın bir ulaşım amacı dahilinde tüketilmesi anlamı taşımaktadır.

Bu çalışma, bu ulaşım amacı ve eylem örüntüsünün nasıl değiştiğine ve günümüzde evirildiği (yeni) anlamı keşfetmeye odaklanmaktadır. Bu bağlamda günümüzde var olan bazı araç özellikleri üzerinden yeni bir mekân açılımı sunmayı hedeflemektedir. Çalışma bireysel ulaşım araçlarından otomobillerin fonksiyon, durum ve mekânsal temsillerini içeren bir karşılaştırma ve görselleme içermektedir (Çalışma, içeriği gereğince hava ve deniz ulaşımına değil kara ulaşımına odaklanmaktadır). Görsel materyal analizleri ve literatür çalışması hem tarihsel bileşmelerin şekillendirilmesinde hem de günümüz öğelerinin keşfedilmesinde kullanılmıştır.

Hareket

İnsan var olduğu günden beri durağanlığın tam tersinde bir eylem örüntüsü sergilemiştir. Zaman ve mekân içerisinde sürekli hareket halinde ve devinimsel olarak yer değiştiren bir varlıktır. Hareket halinde olmak eylemi düşlemek, insani ilişkiyi var etmektir (Deleuze ve Guattari, 1990: 19). Bu eylemsel varlık; hücrelerdeki mikro hareketten hücrelerin birleşmesindeki makro harekete, idede var olan zihinsel hareketten toplumsal değişimlere evrilen kollektif harekete, basit bir yer değiştirmeden olimpiik koşulara, zaman boyunca durağanlık karşıtı bir tutum sergiler. Bu noktada var olan eylemsel örüntü katatonik anların yokluğu olarak ifade edilebilen bir gerçeklik içermektedir.

Durağanlık karşıtı bu tutum en temel hayatta kalma mücadelesinden en modern var oluşlara kadar temsil edilmekte ve doğanın ve/veya kentin her noktasında karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki bir kalbin atışından bir aslanın avlanmasına her noktada hareket mevcuttur.

Özü gereği göçebe bir varlık olan insan, hangi tür yerleşme içerisinde olursa olsun her zaman harekete tabidir. Göçebelerin tarihi olmadığı doğru bir söylemdir keza göçebelerin yalnızca coğrafyaları mevcuttur (Deleuze ve Guattari, 1990: 107). Bu göçebe varlık kent hayatı sonrasında bile hem kent içinde hem kentlerden kentlere hem de kentlerden kırsala hareket halinde olmaya hep devam etmiştir. Özellikle Avrupa'nın yüzlerce sene önceki dağılmacı politikaları (dünya çapında) farklı etnikli birçok topluluk ve güruhun oluşumunu ortaya çıkartan (temellerini oluşturan) büyük çaplı insan hareketliliğini (ve nüfus değişimini) başlatmıştır (Giddens, 2008: 568). Batıdaki endüstri devrimi ile başlayan maddi ve sosyo-kültürel değişim, nüfus hareketlerini doğurmuştur (Schneider, Achilles and Merbitz, 2014: 107). Günümüzde ise tüm dünyada göçler yeni biçimler olarak ve artarak devam etmektedir (Göregeli ve Karakuş: 2014: 102).

İster doğru havayı takip eden ilkel atalarımız için isterse mevsimlik olarak yer değiştiren modern zaman insanları için hareket etmek ve ulaşım vazgeçilmez bir gereklilik olarak ifade edilebilmektedir. Günümüzde bu hareketin birçok türü gözlemlenmektedir. Kent içi, kentten kıra, kentten kente, ülkeler arası hareketler bunlardan bazılarıdır.

Bu tipolojiler arasında kent kavramı (günümüzde); hareketin başlangıç noktası ya da toplandığı yer şeklinde ifade edilebilir. Global dünya ölçeğinde tarım odaklı yapıdan sanayi odaklı yapıya geçiş gerçekleşmekte ve nüfus kır alanlarından kent alanlarına kaymaktadır (Gollin, Jedwab and Vollrath, 2013: 2). Kent; ilkin kentleşme, ikinci basamakta çevresinde yayılma, üçüncü basamakta boşalma ve son

basamakta yeniden kentleşme ile var olur (Bartels, Werkhoven ve De Kruijk, 1985: 16; Hosszu, 2009: 7) bu süreç her basamağında hareket içermektedir.

Hareketin bu bağlamdaki temsili ulaşım kavramı ile anlatılabilmektedir. Aslen hareket bir sonuç – bir varış noktasına (her zaman) ihtiyaç duymayabilen bir örüntü temsil etse de amacı olan hareket bağlamında ulaşım bir yere varmayı içermektedir. En temel anlamıyla ulaşım; belirlenmiş bir gaye çerçevesinde canlıların ve objelerin zamanda ve mekânda yer değiştirmesi olarak tanımlanabilir.

Kent hayatında ulaşım en temel pragmalardan biri olarak gözlemlenmektedir. Yerleşim yerlerinin seçiminde yüksek özellikli karayollarının ve erişilebilirliğin temel kriter olduğu söylenebilir (Brown, 1974: 103). Ulaşım kavramı majör olarak sahip olunan maddi güce göre (ve bazı minör sebeplerle) farklı araçlarla gerçekleştirilmektedir. Bu noktada orta sınıfın üst kesiminden başlamak üzere bireysel araç ile ulaşım maddiyat temelli bir paradigma olarak ele alınabilir.

Ulaşım

Tekerleğin icadından günümüze dek sürekli gelişen ve değişen bir sektör olarak kara ulaşımı insanlık tarihinin önemli bir parçası olarak ele alınmalıdır. Ülkelerin kurulmasından savaşların kazanılmasına ya da kaybedilmesine kara ulaşımı etkin bir rol üstlenmektedir.

1885'te Mannheim'da bir atölyede satış için üretilen ilk otomobillerden günümüze yaklaşık 150 yıllık bir süreç ifade edilebilir. Çok daha öncelerde 1769 tarihinde buharlı otomobillerden 1885'e gelene kadar birçok farklı türev ve denemeden bahsetmek mümkündür.

Otomobiller gerek sahip olan kişinin toplum önündeki pozisyonu temsil etme işlevi bakımından (Ruppert, 1996: 165) gerek mekânlar arası etkileşimi yeniden işlevlendirme ve tanımlama bakımından (Tekeli, 2000: 96-105) sadece (salt olarak) bir ulaşım araç-gereci olmaktan öte kendi özülüğünde simgesel ve semantik içerikler barındıran mekanik, teknik ve elektronik birer obje olmuşlardır (Freund ve Martin, 1996: 122).

Günümüzde birçok farklı anlamı ve pragmatik ilişkileriyle beraber otomobiller birer haz objesi olarak var olmaktadır. İdeaları, hayalleri, amaçları süsler-şekillendirir. Bentham; insanın, davranışlarını haz ve acılarla yönettiğini söyler (Bentham, 2000: 14 ; Cengiz 2019: 143). Ve otomobiller de (bu yüzden) modern zamanın tüketimsel kültüründen ayrılmaz düşünülemezler.

Bu tüketim kültürünün en temel araçlarından biri olan reklamlar otomobillere, fonksiyon odaklı kullanım değerlerinin yerine farklı özellikler ve değerler yükleyerek onları birer arzu objesi haline getirirler (Featherstone, 2005: 39). Reklamlar, kapitalizm ve daha birçoğu otomobil sahipliğini zorunlu, mecburi bir olgu olarak dayatır ve sahip olmama halini bireyin ilkel olmasıyla ilişkilendirir (Douglas, 1999: 34). Öncelerde lüks tüketim metası ve zengin kesimin bir objesi olan (Ruppert, 1996: 145) otomobil, kitlesel üretim imkanlarıyla beraber her kesimin kullanımına sürülmüştür. Ulaşımında kullanılan bir canlı olarak at ile kurulan ortaklaşalık kavramının yerini alan otomobil (Ergüven, 2000: 137) bu yeni hayat dizgesi içerisinde vazgeçilmez bir meta haline gelmiştir.

Otomobil çok katmanlı anlamlar içeren bir nesnedir (Vasconcellos, 1997: 246). Fonksiyondan statüye bu katmanlar günümüzde de sürekli yani anlamlar ile çoğaltılmaktadır. Objeye ve süje arasındaki ilişki her yerni modelde yeniden kurulmakta hem baskın kültürlerle hem popüler kültürlerle bir amaç halinde servis edilmektedir. Freunda göre otomobillerin ortaya çıkarttığı haz modern toplumlarda bir fetiş olarak ifade edilmektedir (Freund, 1996: 128).

Otomobiller çoğu zaman iktidarın bir simgesi haline gelmiştir (McMurda, 2000: 189). Bütün simgesel anlamlar bir kenara bırakılıp fonksiyonel bir bakışla incelendiğinde otomobil, sağladığı hareket kabiliyeti ve hız kavramı ile insanın mekânla kurduğu ilişkinin kapasitesini arttırmaktadır (Ruppert, 1996: 51). Otomobiller sahiplerine simgesel ve fonksiyonel artılardan öte zevk, konfor ve rahatlık da sağlamaktadır (Pervanchon, 2000: 141). Otomobilin sunduğu imkanlar kullanıcı için, bağ kurulan bir meta ve satın alma istemi doğuran bir obje imgesi oluşturmaktadır. Bu imge bireyin

benliğinin bir yansıması olarak, bireyin vermek istediği mesajı kolayca arında verir (Raban, 2000: 140).

Mekânsal anlamda da otomobiller temsiller sunar. Amerika kıtasındaki, geniş şeritleriyle şehirler arası yollar deneyimin ve hikâyenin vuku bulduğu yerlerdir. Yollar mekânın kendisidir. Otomobille girilen ilişki mekânda var olur. Avrupa'nın çoğunda ise yollar mekânlara açılır, mekânlara çıkan bağlamlar içerir. Otomobiller mekânlara varan araçlar olarak resmedilir. Otomobiller mekânları yaya bireyin varlığından ayırır (sinema sanatı bu özellikleri en çok kullanan okumayı sunar).

Ayrıca ana sureti fonksiyona hizmet eden bir meta olsa da bazı otomobiller fonksiyon arında ya da durağan anda kendi başına mekân temsili ortaya koyarlar. Bir karavan, bir kamyon-tır ya da özel kullanım amaçlı tasarlanmış bir tur otobüsü bilinen anlamda mekânsal öğeler de barındırır. Bu noktada mekânın ne olduğunun incelenmesi bu öğeleri anlamlandırmaya yarayacaktır.

Aristo'nun "topos"unda ele aldığı anlamda yerin tanımı mekânın ifadesi için güzel bir başlangıç noktası temsil etse de günümüzde en temelde bile bu tanımın eksik kaldığını söyleyebiliriz. Kartezyen düşünce ise mekânla kurulan ilişkide varlığı mekânlardan bağımsız bir şekilde ele almaktadır. Benzer şekilde mekân için, (içinde varlıktan bahsedilmeyen) uzamları tanımlı hacim, uzayda belirli yer gibi yaklaşımlar bulmak mümkündür.

Buna karşın Heidegger'ci bir bakışla mekân en temel anlamda varlığın içinde olduğu ve daha önemlisi deneyimin içinde nüksettiği yeri işaret etmektedir. Strüktüralist ya da marksist bir bağlam içinde varlığın, mekân içerisinde bir özne olduğu ifade edilir. Buna karşın hermenötik veya fenomenolojik yaklaşım içinde mekân varlıktan ayrıştırılamaz halde deneyimle birlikte var olur. Bu noktada mekân geometrik bir tanım, matematiksel bir uzam olmaktan çıkıp var olunan, deneyimlenen, deneyim oluşturan yer anlamına gelen bir örüntü içermektedir.

Sharr, Heidegger'in mekânsal bağlamı için; "onun nizamında mekân, önceliğini matematikten alan değil, insanın inşa ve iskân deneyiminden alandır" (Sharr, 2013: 61) demektedir. Mekân en temel ifadeyle kullanılan yer demektir (Auge, 2017: 75). Auge'nin ifadesi anlamı daraltmakta gibi gözükse de aslen kullanımda olmak deneyimin ifadesi olarak ele alınır. Castels'in 1989 da ifade ettiği sınırsız, seyreltilmiş, genişleyen ve dağınık "akış alanı" (Castells, 1989: 126) gibi Bauman'da "akışkan modernitede" (Bauman, 2019) ilişki örüntülerinin sürekli yeniden kurulduğu ve deneyimin mütemadi olarak nüksettiği bir mekân ifadesinde bulunur.

Mekân kendi varlığıyla var olmaz, çevresindeki potansiyelleri ve deneyimleri biriktirip-toplayıp konumlandığı alanı gerçekleştirir (Heidegger, 1971: 16). Başka bir deyişle mekân içinde bulunduğu ya da içinde bulunan deneyim ile mekân olur.

Otomobillerin Değişimi ve Tarihsel Gelişim

Otomobiller belki de insanoğlunun yaşamını en çok değiştiren tasarımlardan birisi olarak nitelendirilebilir. Hareket kavramını yeni bir boyuta geçiren bu araç tasarımları varlıklarını hareket kabiliyetinden, yük taşıma kabiliyetinden başka bir deyişle insanı ve metayı a noktasından b noktasına götürmek/taşımak noktasından alsa da günümüze gelindiğinde bu eylemsel anlam başka birçok anlam ile bütünleşik bir ifade içerisinde var olmaktadır. Bu anlamsallık diğer birçok tasarım objesinden farklı olarak çok kısa sürede kazanılmış ve neredeyse her anlamda insanla bütünleşmiştir.

Anlam salt olarak bireyin metaya atfettiğinden öteye geçmiş ve toplumsal hafızada yer edinmiştir. Otomobil tasarımları, her şeyden önce zamansallıkları gereğince insan ömründen öte bir tarihselliğe tabidirler. Bu zaman içerisinde yol alma kabiliyeti onları en başta bir uzun süreli varlık objesi haline getirmektedir. Bu noktada daha ilk günden otomobiller salt bir fonksiyon objesi olmaktan öte zamanda hareket kabiliyetleri ile bir kültür objesi haline gelmektedirler.

Bu kültürel olma hali onları birer anı objesine, birer miras öğesine, birer anlamsal değer varlığına evirir ve kategorisini değiştirir. Bu yüzdendir ki bu metalar ile kurulan bağlamlar fonksiyon ölçüğünden çok daha yükseğe taşınır. Buna karşın elbet ki en temel özelliği olan hareket kabiliyetinin

yani fonksiyon varlığı olma halinin temelde hep süregeldiğini ifade etmek yanlış olmaz. Gerek bu anlam gerek maddi varlık gerekse fonksiyonun getirdiği içerik düşünüldüğünde sırf otomobillerin tamiri, yenilenmesi veya yeniden hayata-kullanıma sokulması için bile apayrı bir sektör mevcuttur. Teknolojileri eski, malzeme yorgunlukları mevcut, güvenlik seviyeleri düşük, yakıt sarfiyatları yüksek de olsa eski otomobiller ile kurulan bağ bütün bu dezavantajların önüne geçmekte ve onları tarihsellik içerisinde harekete zorlamaktadır.

Otomobiller bir fonksiyon aleti olmaktan öte taşıdıkları kültürel oluş ile kullanıcılarının toplum içerisindeki pozisyonlarını belirleme işlevini de yerine getirirler (Wolfgang, 1996: 165).bu ve bunun gibi anlamlar, kültürel oluş ve nüveler otomobili salt ulaşım kategorisinden çıkartmış bir anlam objesi haline getirmiştir (Freund ve Martin, 1996: 122).

Otomobiller hangi tür teknoloji ile var olursa olsun tasarlandığı ilk günden beri bir değişim içerisinde. Bu değişim biçimden teknolojiye, renkten motor gücüne, yeni fonksiyonlardan konformistliğe her alanda izlenmektedir. Buna karşın 1960'lara kadar otomobillerin; teknolojik gelişmelerinin sürekli devam ettiği ancak optimum (nihai) biçime varmak için verilen uğraşın daha baskın olduğu gözlemlenmektedir. Burada bahsedilen elbet ki genel tüketim için üretilen otomotiv sanayisini kapsamaktadır. Binik bir fonksiyon aracı olmanın ötesinde otomobiller sahip oldukları birçok farklı özellik ve anlamlar kültürel ve toplumsal hafızada kendilerine bambaşka yerler de edinmiştir. Bu bağlamda 1960 öncesinde temel gayenin biçim-form olmadığı alanlar bulmakta mümkündür. Örneğin otomobil yarışları. Otomobil sanayisini ve sektörünü sürekli besleyen bu alan biçimi estetikte aramak yerine fonksiyonda aramış, temel gaye olan hız ve dayanıklılık için formlar değişiklikler üretmiştir. Başka bir deyişle aslında tamamen formun fonksiyonu takip ettiği (form follows function) bir söylem içinde var olmuşlardır. Bu alan içerisinde teknolojinin biçimden çok daha fazla ilerlediğini, üretim ve malzeme arayışlarının biçim arayışından önce geldiğini ifade etmek mümkündür. Ayrıca dönemin ürünleri incelendiğinde zaten sahip olunan hız ölçütleri sebebiyle biçimin hıza majör etki ettiği seviyelerde niteliklerin olmadığı görülmektedir. Ancak toplumsal tüketim ölçeğince incelendiğinde aynı dönemlerin temel gayesinin bir optimum biçim arayışı olduğu ifade edilebilmektedir. Bu biçim arayışı konfor ve estetiği de içinde barındıran kompleks bir yapıda var olmaktadır.

Buna karşın 60'lardan sonra teknoloji ve özelliklerin biçim kadar majör etkenler olarak piyasayı domine ettiği ifade edilebilir. Günümüze kadar uzanan bu süreç kabuk tasarımlarının birbirlerine çok benzediği bir gerçekliğe evrilmiştir. Hatta öyle ki markaları kapatılmış aynı segmentasyondan farklı marka araçların hangisinin hangisi olduğu ayırt edilemeyecek bir biçimsel ortaklığa evrilmiştir. Bu gerçeklik dahilinde satın alım tercihlerini oluşturan şeylerin başında; marka değeri, kalite, fonksiyon ve teknolojik özellikler gelmekte denilebilmektedir. Günümüze kadar evrilen bu sürecin majör basamakları kronolojik olarak resmedilmiş (Şekil 1 ve 2), öncesinde açıklamaları verilmiştir.

1769: Cuougnot; buhar gücü ile çalışan saatte 3 – 3,5 km hız yapabilen ilk otomobil. Günümüz gerçekliğinde saatte 3 km hız yapan bir araca otomobil bile denmese de ilgili dönem içerisinde değerlendirildiğinde bu aracın atlar tarafından çekilmeyişi ve raylara bağımlı olmayışı ile bir devrim niteliğinde olduğu açıkça görülmektedir. Aslen ağır yükleri nakletmek için geliştirilmiş bu araç buhar gücü ile çalışmak suretiyle ilerlemektedir.

1881: Starley Tricycle; üç tekerleği ve ufak bir güç üreten pil deposu ilk elektrikli taşıt. Diferansiyelin mucidi olarak sayılabilecek İngiliz bisiklet mucidinin otomobil sayılabilecek araç tasarımı. Ahşap gövdesi ve metal strüktürü ile taban kısmında altı adet büyük batarya içeren bu araç görece yüksek oturma biçimi ve el ile kontrol edilen özellikleri ile farklılık göstermektedir.

1883: Daimler; petrol ile çalışan ve belki de günümüz otomotiv sektörünün ilk örneği sayılabilecek ilk araç tasarımı. Ön ve arka olarak iki farklı oturma alanı içeren bu otomobil yatay

silindirli motoru, ergonomik oturma pozisyonları ile döneminde farklılaşmakta ve öncü olarak görülmektedir. Yatay direksiyonu, el ile kontrol edilen aydınlatması gibi özelliklerinin tamamının ön bölümde yer alması ve arka bölümün bu ön bölümden ayrılaştırılmış görüntüsü ile yolcu ve sürücü kavramlarının vurgulandığı ve aynı zamanda bir sınıf ayrımının göstergesi olarak nitelendiği ifade edilebilir.

1899: Renault firmasının ürettiği kabin olarak kapalı olan ve direksiyonu kabin içerisinde olan ilk araç tasarımı. Dışarıda kalan motor kısmı ve kontrollerin içinde olduğu kapalı iç kısmı ile tarih içerisinde otomobilin anlamını değiştiren bir tasarım olarak yaşanabilir araçlar (liveable cars) anlamını ortaya çıkartmıştır. Konforlu oturma elemanları ve iç hacmi sayesinde kullanıcı yeni bir deneyim sunan Renault firmasının modeli devrim niteliği taşımakta ve biçimsel yanlışlıklarına rağmen günümüz araçlarına öncü nitelikler taşımaktadır.

1901: OldsMobile; ilk yılında 425 adediyle seri üretim olarak ifade edilebilecek ilk araç tasarımı. Atları çıkartılmış bir faytona benzeyen araç biçim itibarıyla çok tanıdık olsa da üretimden bandından çıkan ilk araç olması ve daha önemlisi değiştirilebilir parçalar ile tasarlanmış olması hem teknoloji anlamında hem de otomobil kültürünün geleceği yer anlamında temel bir niteliğin sağlayıcı olarak karşımıza çıkmaktadır.

1908: Üretim bandı tasarımı; Henry Ford'dun otomobil üretimine getirdiği bir katkı olarak araçların hareketli işçilerin sabit olduğu sistem tasarımıdır. İlerleyen yıllarda Model T bu banttan çıkan araç olarak hala dünyanın en çok satan otomobilleri sıralamasında ilk beşte yer alacaktır.

1911: Elektrikli Marş; öncesinde kurmalı yay teknolojiler, barut ile kontrollü ateşleme sağlayan barut silindirleri ve en çok bilineni olarak hareket başlatıcı krank kolu ile araç çalıştırmayı ortadan kaldıran bir teknolojik buluş olarak ilk elektrikli marşı olan araç üretildi. Bu gelişim otomobilin çalışmaya başlaması için gerekli olan ilk enerjiyi kolayca sağlamış ve hem istenmeyen kazaların önüne geçmiş hem de başlangıç için gerekli olan eforu ortadan kaldırıp konforlu bir deneyim sağlamıştır.

1913: Ford T; Henry Ford tarafından tasarlanan ikonik araç tasarımı. Düşük fiyatlandırması ile orta düzey bir Amerikalı ailenin tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve bireysel olarak kullanılacak bir tasarım ideası ile var olmuştur. Henry Ford Model T'yi maddi olarak karşılanabilir, kullanması basit ve sağlam olarak nitelendirir.

1934: Citroën Traction Avant; seri üretim olarak üretilen ilk önden çekişli araç tasarımı. Modern görünüşü, farklı ve yenilikçi detayları ve önden çekiş sistemi ile ikonlaşmış bir araç tasarımı. Sileceklerden yedek tekere, bagaj yerleşiminden iç mekân tasarımına her noktası özel öğeler içeren bu araç aynı zamanda seri üretimle üretilmiş ilk mono-blok araç olma özelliğini de taşır.

1936: The Beetle; Hitler'in isteği üzerine Porche firması tarafından tasarlanan ve Volkswagen firması tarafından üretimi yapılan, günümüze kadar var olmuş en ikonik araçlardan birisi olup üretim anlamında teknolojiyi ileriye taşıyan yenilikler içermektedir. Hitlerin, 100 km'den fazla hız yapabilecek bir aileyi taşıyabilecek ve 100 km de 7 litreden az yakıt tüketecek basit ama efektif bir araç istiyorum diye ifade ettiği The Beetle, üretim de kullanılan kalıp teknikleri ile sağlam bir araç tasarımı haline gelmiştir. Günümüzde bile hala kullanılan araç özellikle ikinci dünya savaşında aktif rol üstlenmiştir.

1948: Ferrari 166 Sport; Ferrari firmasının bir otomobil fuarında sergilediği ilk araç tasarımı. Bir yarış arabasından evirilen bu araç özelliklerine rağmen çok az sayıda üretilmiş ve kullanıma sunulmuştur.

1948: Land Rover Series I; alüminyum yapısı ile günümüzde bile hala kullanılan, sonunda Land Rover Defender'a evirilen ikonik İngiliz araç tasarımı. İngiliz kültürün de apayrı bir yeri olan bu araç hem savaş döneminde hem tarım kullanımında hem de kent kullanımında var olmuştur. Basit ama işlevsel tasarım detayları, kübik tasarımı ve modüler parçaları ile birçok farklı kullanıma hizmet eden kolayca değiştirilebilen parçaları ile çok fazla türevi mevcuttur. Diğer birçok araç tasarımından farklı

olarak alüminyum yapısı yıllar içinde su ile ilişkiye girmemesine yani paslanmamasına ve çürümemesine sebebiyet vermektedir.

1954: Mercedes-Benz 300SL; daha önce bir yarış aracı olarak üretilmiş olmasına rağmen 54 yılında satışa sunulan bir modeli mevcuttur. Yukarı doğru açılan kapıları ve performansı ile en ikonik araçlardan birisi olmuştur. Döneminin seri üretimle üretilen en hızlı aracı olan 300 SL hafif olması için alüminyum alaşımlı şasi ile üretilmiştir. Bu şasi sağlamlık için kutu profil olarak kullanılmıştır. Bu noktada var olan üretim kıstasları kapıların konvansiyonel olarak yana açılmasına engel olmaktadır. Tam olarak üstten açılan kapı tasarımı bu aracı geleceğe taşıyacak en önemli özellik olarak bu noktada ortaya çıkmıştır.

1955: Fiat 600; mini sınıf araç kategorisinde bir ikon olan şehir içi araç tasarımı. İlk defa 55 yılında Cenevre otomobil fuarında tanıtılıp dikkatleri üzerine çekmiştir. Fiat firmasının ilk arkadan motorlu aracıdır. Bununla beraber döneminden ve kategorisinden farklı olarak buz çözme teknolojisi ile üretilmiştir.

1958: Cruse Control System; Chrysler marka bir araçta kullanılan, günümüzde var olan hız sabitleme sistemlerinin mekanik hali. Daha önceler de birçok türevi ve denemesi olmasına rağmen günümüzdeki eş anlam barındıran ilk hız sabitleyicidir. İlk defa 58 model Chrysler Imperial da kullanılan bu sistem ilgili dönemde otomatik pilot olarak isimlendirilmiştir.

1960: Modern Otomobiller. Gerek teknoloji ve kullanılan sistemler gerekse de biçim, estetik ve hava sürtünmesi ile kurulan ilişkiler söz konusu olduğunda günümüz araçlarının ortaya çıktığı yıllar olarak kabul edilir.

1969: Ford Mustang; bütün dünyada bir ikon haline gelen 3. Nesil Ford marka araç. Bu araçların her nesli ayrı bir arzu objesi olmayı başarmıştır. Asıl adını 2. Dünya Savaşı sırasında kullanılan bir uçaktan almaktadır. Birçok farklı kasa ve motor tipolojisine sahip araç her detayıyla özel olarak tasarlanmış içerikler barındırmaktadır. Mustang'ın başarılı tasarımı ve lansmanı ilerleyen yıllarda diğer firmalarca birçok ikonik aracın tasarlanmasını sağlamaktadır.

1971: ABS teknolojisi (Anti-Lock Breaking System); kilitleme karşıtı fren sistemi tasarımı. Daha öncelerde uçak sanayisinde türevleri olan bu teknoloji 71 yılında ilk defa Chrysler Imperial aracında kullanılmıştır. Özellikle yüksek hızlarda ve kaygan zeminlerde aracın tamamen fren yapıp kontrolsüzce kaymasını engelleyen bu sistem direksiyon kontrolünü daha imkanı hale getiren ve günümüzde birçok araçta olan önemli bir teknolojidir.

1977: Jeep Wagoneer, Jeep markasının (diğer birçok ikonuyla beraber) iç hacmi ve kullanışlılığı ile ikon haline gelen araç tasarımı. Wagoneer modeli (ilgili kategori araçlarda olmayan) iç mekân deri özellikleri, stereo ses çıkışı ve radyosu, tam fonksiyonlu bir klima ile ağır hizmet parçaları ile yol dışı kullanım (offroad) araçları ile gündelik konforu bir araya getirmiştir.

1987: Ferrari F40; karbon-fiber gövdeli bu ikonik performans aracı firmanın 40. Yılı için özel olarak tasarlanmıştır. Aynı yıl Frankfurt'ta yapılan otomobil fuarında ilk defa görücüye çıkmıştır. Performans tercihleri doğrultusunda ağırlık yapacak konfor detaylarından vazgeçilmiş bir tasarımdır. Firmanın kurucusu Enzo Ferrari'nin hem son gördüğü hem de en sevdiğini söylediği Ferrari modelidir.

1987: Airbag; hava yastığı teknolojisi. Hava yastığı teknolojisi çok öncelerde kullanılmaktadır. Uçak sanayisinden otomobillere geçen bu teknoloji ilk olarak bir Mercedesde kullanılmış olsa da 1987 yılında Porche firması hem sürücü hem de yolcular için hava yastıkları kullanmıştır.

2000: Hybrid Otomobil; hem petrol hem de elektrik teknolojilerinin beraberce hareket gücü ürettiği ilk araç tasarımı. Petrol fiyatları ve çevre ilişkileri noktasında 2000 yılında ilk defa temiz enerji ve maliyet için elektrik motorlarının petrol türevleri ile beraber kullanıldığı bir araç tasarımı piyasa da satılmıştır.

2003: Otomatik park sistemi (Park Assist-Parking Assit); aracın kendi kendisini sensörler ve

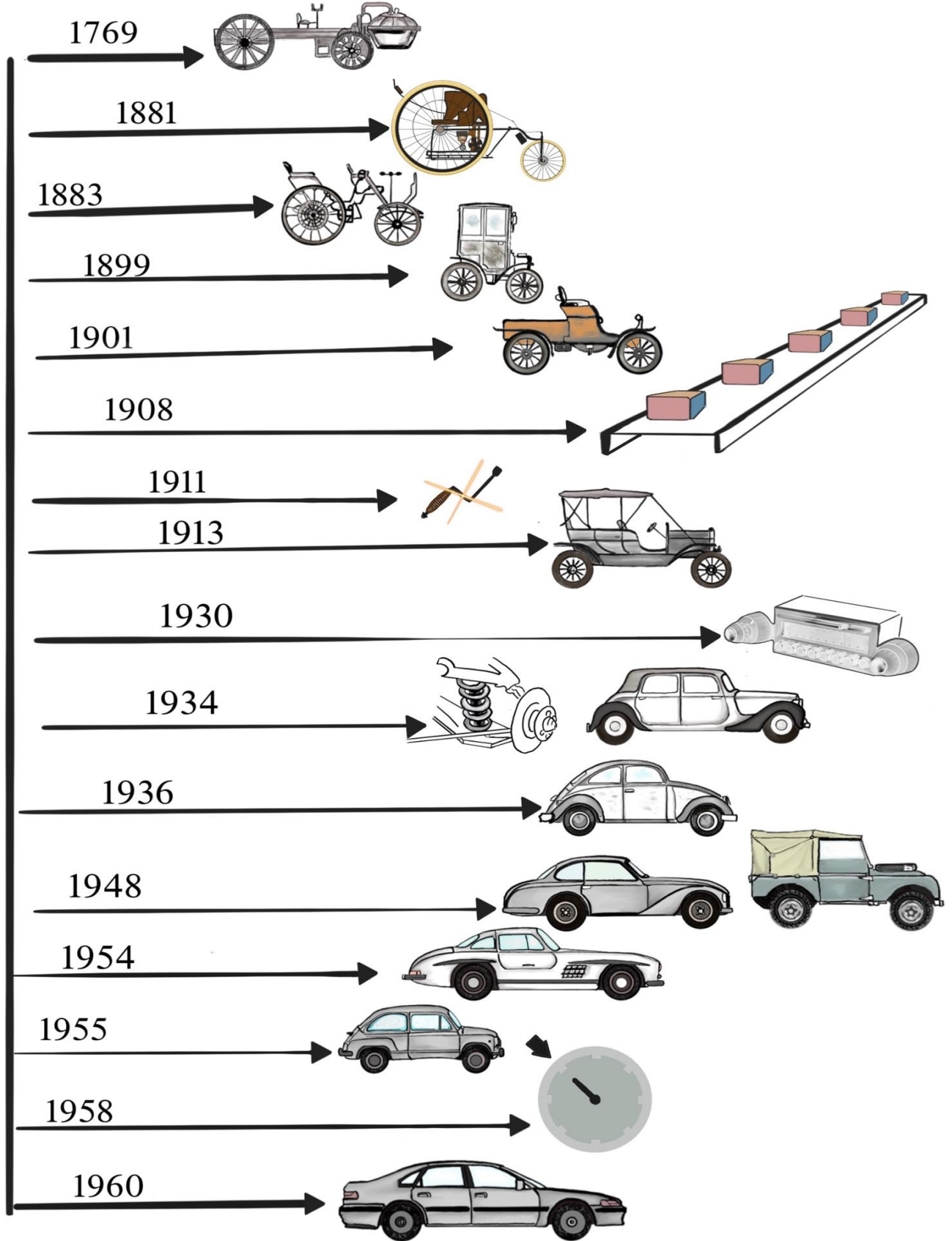
yazılım yardımı park etmesini sağlayan teknoloji. Daha öncelerde gerek manuel gerek elektronik gerekse de farklı ek enstrümanlar ile otomatik park sistemi denemeleri yapılmıştır. Buna karşın aktif çalışan ve her türlü park etmeyi sağlayan sistem 2003'te araçlarla buluşmuştur. Hem direksiyon hem motor kontrolünü, sensörler yardımı ile dış dünyadaki fiziksel gerçekliğin algılanması ile kontrol eden sistem hem paralel hem dikey parka imkan sağlamaktadır.

2010: Sürücü Destek Üniteleri; aynı park sistemi gibi çalışan şerit takip, fren vb. gibi sistemler. Bu sistemler birçok farklı araçta birçok farklı türevde kullanılmıştır. Uyuyan bir kullanıcıyı uyandıran direksiyonlardan öndeki duran cismi görüp kullanıcıdan önce tepki verip aracın fren yapmasını sağlayan sistemlerin tamamını ifade eder. Bu sistemlerin çıkışı ve kullanım alanları otomatik pilot araçların ilk adımı sayılabilmektedir.

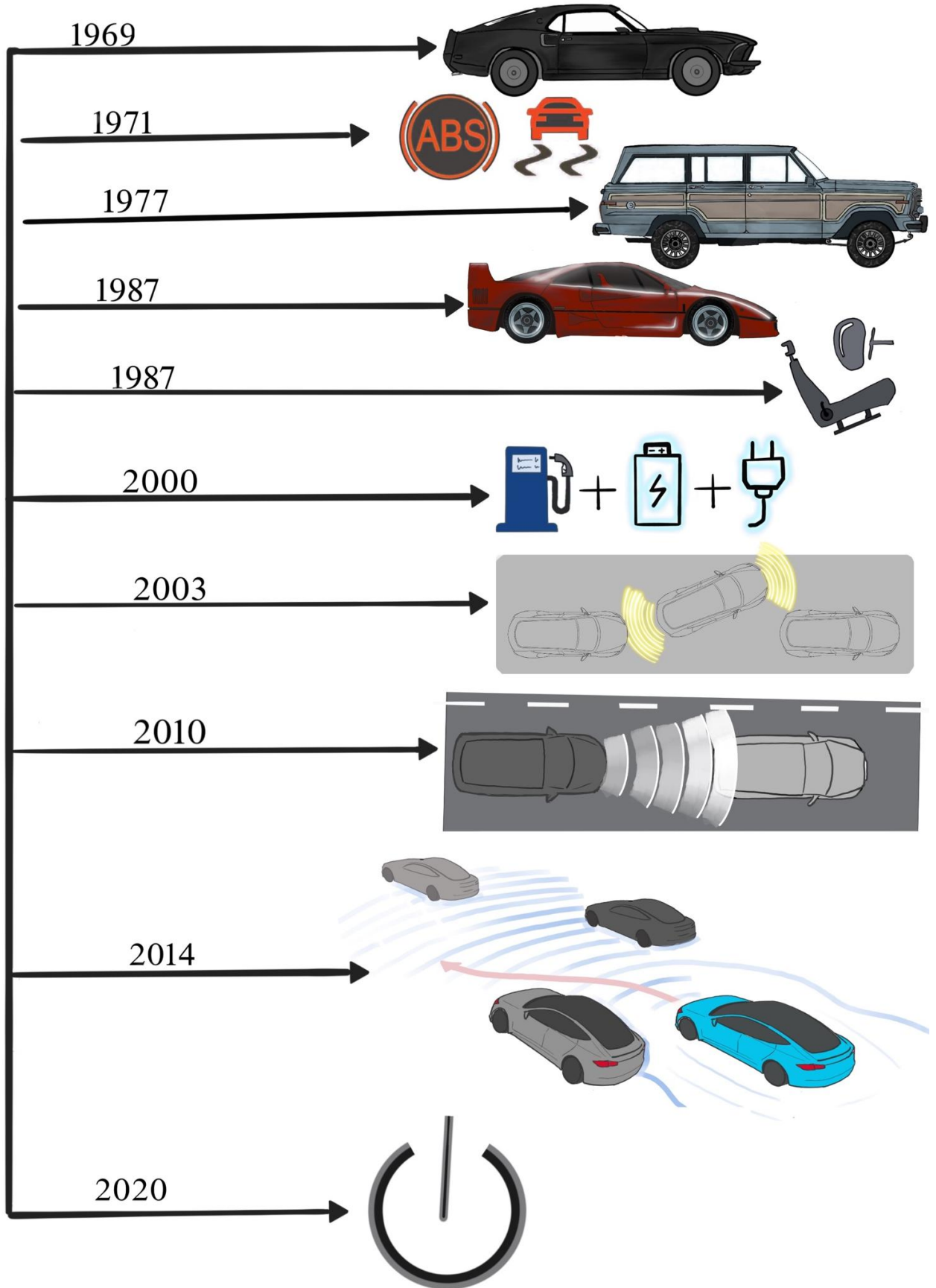
2014: Tesla Oto Pilot (Tesla Autopilot). Tesla firmasının aracını donattığı sensörler ve dijital bağlantılar ile aracın etrafındaki araçları, insanları donatıları algılaması ve kısıtlı bir biçimde aracı sürmesini sağlayan yazılım destekli sistem şeklinde ifade edilebilir. Bu bağlamda otonom araçtan farkı şu şekilde ifade edilebilir; oto pilotta şerit değiştirmek istediğinde kullanıcı sinyal vermekte ve araç geçilecek şeridin uygunluğuna göre eylemi doğru anda ve hızda gerçekleştirmektedir.

2020: Otonom Araçlar (Self-Driving Car) (Kendi kendini süren araçlar). Bu araçlar isminden de anlaşılacağı üzere kullanıcının hiçbir şey yapmadan aracın doğru ve güvenli sürüş yapmasını sağlamaktadır. Başka bir deyişle bu araçlar içerisinde kullanıcının temel işlevi aracı kullanmak değildir. Kullanıcı istediği deneyimi ortaya koyabilmektedir. Gps, bilgisayar görüşü ve öğrenmesi, sensör, odometri vb. gibi birçok teknolojiyi aynı anda kullanıp gerekli koşullar dahilinde milisaniyelerde bu teknolojilerden gelen verileri yorumlayıp eyleme döken bu araçlar geleceğe yön verecek olarak görülmektedir.

Şekil 1. 1769-1960 Otomobil Tarihi Göstergeleri (Yazar tarafından görselleştirilmiştir)

Şekil 2. 1960-2020 Otomobil Tarihi Göstergeleri (Yazar tarafından görselleştirilmiştir)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Buharlı yük taşıma araçlarından günümüzün modern araçlarına otomobil süreci hem biçimde hem de teknolojiye sürekli değişim, gelişim ve yenilik içermiş bir yapıdadır. Bu yapı yer yer zamanın gerisinde kalsa da genellikle içinde olduğu gerçekliği geleceğe taşıyan öğeler içermektedir.

Şema 1 de dikkat edileceği üzere 1960'lara kadar geçen süreç teknoloji biçiminin gelişimi ile şekillenmişken, 1960 sonrası için asıl belirleyici olanın teknolojik değişimler ve ilerlemeler, yeni buluşlar olduğu söylenebilir. Form hareketliliği kültürel olanla ve fonksiyon ihtiyacı doğrultusunda devam etmiş olsa da biçim arayışı ve çeşitliliği (öncesine) görece oldukça azalmıştır. Başka bir deyişle bu yapı günümüzdeki evrilmiş haliyle okunduğunda karşımıza; benzer biçimlerin-benzer kabuk tasarımlarının altında, asıl değeri belirleyen fonksiyon ve özelliklerin değişimi ve gelişimi görülmektedir.

Bu noktada tercih ve satışın teknoloji, fonksiyon ve içerik (ve marka) odaklı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle 2000 sonrasına gelindiğinde yazılım ve bilgisayar destekli araç ekipmanlarının gelişiminin otomobillerin içerik ve açılımlarını majör biçimde etkilediği görülmektedir. Konvansiyonel ve tradisyonel teknolojilerin ayrıca kullanıcı kabiliyetlerinin yerini alan yazılım destekli elektronik sistemler ve sensörler otomobillerin kullanıcı ile olan ilişkisini de köktenci biçimde değiştirmektedir. Bu teknolojiler kullanıcıya destek olmak için çıkılan fikrinsel yolun sonucunda günümüzde, kullanıcının kullanmayabileceği ya da kullanmamayı tercih edebileceği araç tasarımlarına kadar gelmiştir.

Şerit takip sistemleri, park sensörleri, otomatik park pilotları, hız sabitleyiciler, otomatik fren sistemleri (vb.) ve hatta otomatik şanzıman sistemleri düşünüldüğünde hepsinin en temel iki ortak noktasının olduğu görülmektedir. Birincisi yazılım destekli olmaları ikincisi ise bu teknolojilerin kullanıcıların kullanım deneyimlerini kolaylaştırıcı etki sağlıyor oluşudur.

Bu iki ortak nokta, obje-süje arasındaki algılama-tepki verme (beyin-el/göz-mekanik eylem) ilişkisini; gerekli görülen noktalarda destekleyen, işlevi kolaylaştıran, hataları önleyen ya da kapatan, istenmeyen durumların önüne geçen etkiler ortaya koymaktadır. Örneğin park sensörleri aracın arka ve kör bir noktasında var olan cismi araçtan inmeden algılamayı sağlayan kolaylaştırıcı ve koruyucu bir etkiye sahiptir. Veya şerit takip sistemi kullanıcıyı şerit dışına çıkma anında uyarır ve hatta gerektiğinde direksiyona müdahale etmek kaidesiyle potansiyel bir kazayı engelleyen (vb. örnekler çoğaltılabilir) fonksiyonlar sağlamaktadır.

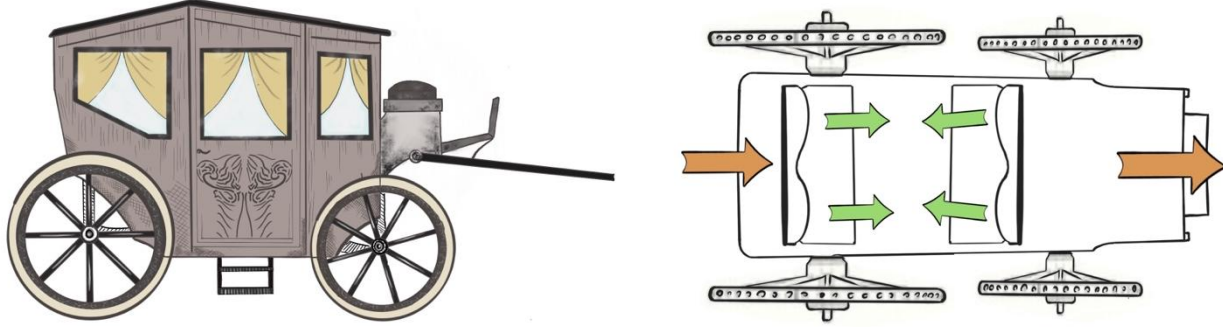
Bu mekanizmalar ve ilişki örüntüleri her ne kadar kullanıcıyı destekleyen, gerektiğinde uyarıcı sistemler olarak hayatı kolaylaştıran öğeler sunuyor olsa da, bu yapının günümüzde geldiği noktada kullanıcının denklemde bile olmadığı örnekler mevcuttur.

Bu örnekler en genel anlamıyla (marka belirtmeksizin) otonom araçlar şeklinde ele alınabilir. Otonom araçlar uydu sistemleri, kameralar, farklı tür ve kombinasyonlarda sensörler ile donatılmış; sürücü olmadan park edebilen, ulaşım sağlayabilen, trafik unsurlarına-diğer araç ve yayalara uygun sürüş sağlayan araçlar olarak tanımlanabilir.

Konvansiyonel, tradisyonel ve inovatif anlamda bu eylemin mekânsal incelemesi yapıldığında bu çalışmanın temel hipotezi olan otonom araçların ulaşım fonksiyonundan öte yeni bir açılım ortaya koyması hali görülmektedir.

M.Ö. 2000 yıllarından beri kullanılan at arabaları gerek göçebe toplumlarda, gerek Avrupa aristokrasisinde oldukça fazla karşılaşılan bir ulaşım biçimidir. Sürücüdün bağımsız bir kabin içinde yolcuların kendilerine özel bir alan içinde yolculuk ettikleri görülmektedir. Gerek sürücü ile (açılıp kapanan kapaklar) gerek dışarı ile (perdeler-kapakçıklar-kapılar) ilişkinin kontrollü olduğu bu örneklerde yolcuların içinde oldukları kabinin mekânsal bir bağlamda incelenebileceği ifade edilebilir. Kişiler burada (bağımsız halde) yemeğini yiyebilir, uyuyabilir, muhabbet edebilir (vb.). Bu noktada en temel mekân tanımlayıcılarından birisinin oturma yönleri tarafından ortaya çıktığı söylenebilir. Oturma

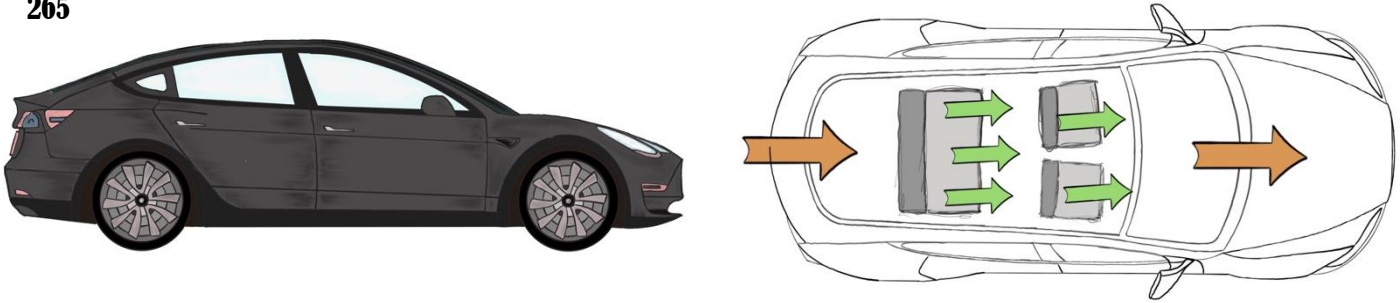
yönleri dolayısıyla yüz yüze olan kullanıcılar en temel anlamda gidilen yöne, yola değil aslen birbirlerine ve deneyimin vuku bulacağı tanımlı (onlara özel) hacme bakmaktadırlar (Şekil 3).

Şekil 3. At Arabası ve Oturma Planı (Yazar tarafından görselleştirilmiştir)

Deneyim üzerinden algılanan mekân tanımından hareketle bu özerk kabinlerin hareket halinde olsa bile bir mekân temsil ettiği ifade edilebilir. Bu durum (atsız arabalardan) otomobiller de her kişinin gidilen yöne baktığı bir biçime evrilmiştir (Şekil 4). Bu noktada temel unsur olan yolculuk mekânsal algılanmadan daha baskın bir hale gelmektedir.

265

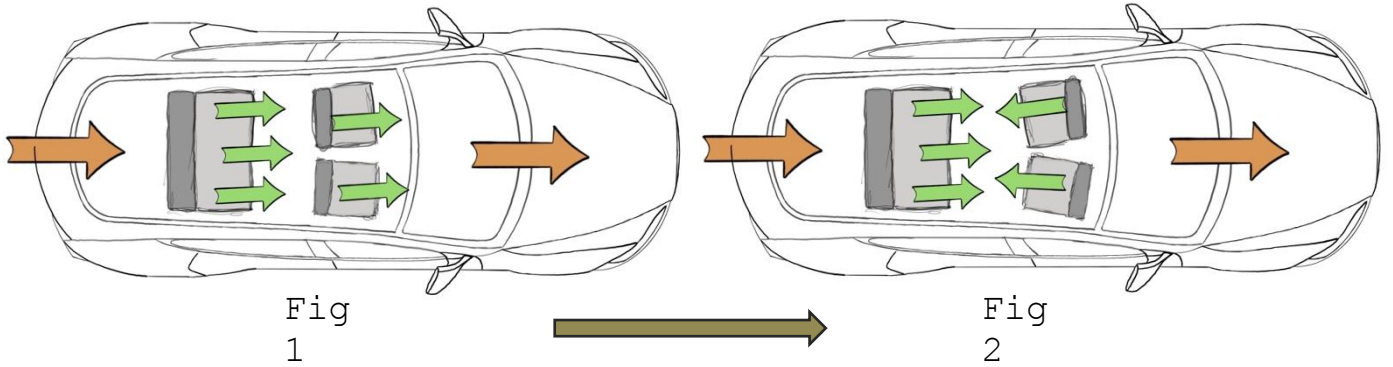
Şekil 4. Modern Otomobil ve Oturma Planı (Yazar tarafından görselleştirilmiştir)

Bu noktada oturma biçimlerinin, yönlerinin hareketle aynı yönde olması araç içini mekân olmaktan çıkartmaktadır denmemekte, kompozisyon ögesi olarak ulaşım fonksiyonunun mekân olma fonksiyonundan daha baskın olduğu ifade edilmektedir. Otonom araçlar fonksiyonel ya da mekânsal bağlamda bu durumu köktenci olarak değiştirmektedir. Bu araçlar (bireysel tüketim için olanlar); hem kullanıcının istediğinde aracı sürmesine hem de isteğe göre otomatik pilotun sürmesine izin veren bir yapıdadır. Asıl önemli nokta ise yaklaşık altmış yıldır var olan araç koltuklarındaki değişimde gözlemlenmektedir.

Araç koltukları insan ergonomisi dahilinde şekillenmiş temel bir oturma biçimi sunan, aracın strüktürel yapısına sabitlenmiş oturma elemanları olarak ifade edilebilir. Bu donatılar teknolojik imkanlar dahilinde sabit bir oturma yerine hareketli mekanizmalar, motorlu ileri geri hareketleri, sırt açısı değişimi, ısıtma soğutma gibi fonksiyonlar içerebilmektedirler. En temelde bu hareket ileri geri ve

aşağı yukarı imkanları sunmaktadır.

Buna karşın bu durum otonom araçların varlığı ile değişim göstermiş yeni bir açılıma imkân sağlamıştır. Nasıl ki karavan türü otomobillerde (motokaravan) sürücü ve sürücünün yan koltuğu yolculuk için ileri bakar pozisyonda ve mekânsal eylemler için (dönmek suretiyle) geriye bakar pozisyonda olabiliyorsa; otonom araçlarında ön koltuklarında aynı mekanizma ve detayların, aynı fonksiyonun kullanıldığını görebilmekteyiz (Şekil 5).

Şekil 5. Otonom Araç Oturma Planı Değişimi (Yazar tarafından görselleştirilmiştir)

Bu bağlam; aracın otomatik pilot ile gider haldeyken (sürücünün aracı kullanmadığı ancak aracın gittiği senaryo), ön koltukların dönebilmesi ile aynı arabalarında olduğu gibi tanımlı, özerk ve deneyimin oluşmasına izin veren yüz yüze bir ortam, mekân yaratmaktadır.

Sonuç olarak otonom araçların kendi başlarına gidebilmelerini mümkün kılan teknolojiler ile donatılmış araçlarda, kullanıcıların yolculuk sürecini kendi istedikleri gibi geçirebilmeleri sağlayan bir iç mekân tasarımı geliştirilmiştir. Bu tasarım dahilinde ön koltuklar geriye dönerek aracın içindeki temel fonksiyonu değiştirmektedirler. Başka bir deyişle otonom araçlar bize salt olarak bir ulaşım aracı tanımlamaktan öte sahip olduğu özellikler ile hareket eden ve hareketten bağımsız var olabilen birer mekân tanımlamaktadırlar.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Augé, M. (2017). *Yok-Yerler*. İstanbul: Daimon Yayınları.
- Bartels C.P.A.; Werkhoven, F. G. M. ve De Kruijk, P.D. (1985). *Employment in Retail Trade in EC-Countries*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Bauman, Z. (2019). *Akışkan Modernite*. İstanbul: Can Yayınları.
- Bentham, J. (2000). *An Introduction to the Principle of Morals Legislation*. Ontario: Batoche Books.
- Brown, D.M. (1974). *Introduction to Urban Economics*. New York: Academic Press.
- Castells, M. (1989). *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring, And the Urbanregional Process*. Oxford: Blackwell.
- Cengiz, E. (2019). Haz ve Acının Matematigi: J. Bentham'ın Faydacı Ahlakının İmkânı. *Dört Öge Dergisi*, 0(15), 141-153.
- Deleuze, G., Guattari, F. (1990). *Kapitalizm ve Şizofreni 1 / Göçebilimi İncelemesi: Savaş Makinası*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- Douglas, M. ve Isherwood B. (1999). *Tüketimin Antropolojisi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Ergüven, M. (2000). Çağdaş Kentauros. *Cogito Dergisi*, 0(24), 133-140.
- Featherstone, M. (2005). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Freund, P., Martin, G. (1996). *Otomobilin Ekolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gollin, D.; Jedwab, R. ve Vollrath, D. (2013). Urbanization With and Without Structural Transformation. *Meeting Papers 344*, New York: Society for Economic Dynamics.
- Göregenli, M. ve Karakuş, P. (2014). Göç Araştırmalarında Mekân Boyutu: Kültürel ve Mekânsal Bütünleşme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 101-115.
- Heidegger, M. (1971). *Poetry, Language, Thought / Building Dwelling Thinking*. New York: Harper&Row Publishers.
- Hosszu, S. (2009). Counterurbanization A Literature Study, Esbjerg: Danish Institute of Rural Research and Development. *Working Paper No. 06/2009*.
- McMurdo, G. (2000). Kenti Sürmek. *Cogito Dergisi*, 0(24), 183-197.
- Pervanchon, M. (2000). Beden İçin Başka Bir Yer ve Başka Bir Zaman. *Cogito Dergisi*, 0(24), 141-150.
- Raban, J. (2000). Otomobil: Benliğin Yansıması. *Cogito Dergisi*, 0(24), 139-140.
- Ruppert, W. (1996). *Bisiklet, Otomobil, Televizyon*. İstanbul: Kabalacı Yayınevi.
- Schneider, C.; Achilles, B. ve Merbitz, H. (2014). Urbanity and Urbanization: An Interdisciplinary Review Combining Cultural and Physical Approaches. *Land Journal*, 0(3), 105-130.
- Sharr, A. (2013). *Mimarlar İçin Düşünürler / Mimarlar için Heidegger*. İstanbul: Yem Yayın.
- Tekeli, İ. (2000). Araba Sevdası. *Cogito Dergisi*, (24), 96-105.
- Vasconcellos, E.A. (1997). The Demand for Cars in Developing Countries. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 31(3), 245-258.

A New Model in the Ottoman Empire: Ethos of Protestant Missionary College Campuses*

Res. Assist. Omer Faruk Bayram

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0038-2427>

Erciyes University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, Kayseri – TURKEY

Prof. Dr. Feride Önal

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9188-7158>

Fenerbahçe University, Faculty of Engineering and Architecture, Department of Architecture, Istanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 06.12.2021

Accepted: 27.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Missionaries

Missionary Architecture

Campus

Colleges

Protestant College Typology

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.54879>

Abstract

Missionary activities, which have a religious background, are associated with the architectural environment in every period of history. A *station* is a region aimed to where the missionaries are erranded to penetrate and involves the structures formed by the church and the surrounding small buildings. The role of the church, which had been the focus of missionary activities for a long time, began to change in the 19th century. As a result of the rationalism movements that affected the whole world, education becomes secular. The emergence of the Protestant ideology based on the Reformist-Calvinist tradition is followed by the Enlightenment movements and the Industrial Revolution. The Protestant College model, which forms its core in Europe, is transported to the continent of America and finds its *sui generis* final form. Adventurous and secular missionaries educated in these innovative, secular and scientific Protestant institutions will now work hard to transfer this very new model to the farthest corners of the globe targeted by imperial states. In this period, the architectural buildings of the missionaries cover a wide range; in addition to the church structures, buildings such as press houses, schools, dispensers and hospitals are among the architectural products built by the missionaries. Protestant college campuses are the new *stations* of the mission regions in the contemporary world. The religious organizations of minority groups in the Ottoman Empire, which has a multi-national, multi-cultural and multi-religious social formation, are clustered around the church of each community, within the framework of the religious freedoms provided by the state for a long time. As a result of becoming education secular now, religious minorities in the imperial lands start to establish their own schools giving more importance to scientific education and these schools emerges mostly around the capital city, Istanbul. The education of Muslim people is tried to be provided in madrasahs and schools of the state, which can be said to be inadequate in terms of catching up with the era. In the Enlightenment period, the Ottoman Empire puts a great effort to open new schools under the influence of the Western Empires, and these schools are generally with military formations and are massive structures and the organization of these schools are planned under a single building. At the very beginning of the 19th century, the Ottoman Empire meets Protestantism for the first time with the Protestant missionaries landing to Izmir, and the Protestant College campus model is implemented in the imperial lands. In addition to the traditional education models of the state and religious communities, these institutions providing scientific and contemporary methods are in high demand from the local people. Eventuall, quite large campuses and building complexes emerge in important city centers of Anatolia. These settlements generally located on the peripheries of the cities, drawing a dominant image in the city plan with their large areas and on the silhouettes of Anatolian cities with the various structures they contain in their campuses with their iconic structures, acquire a strong impression in the memory of the civic.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Bayram, Ö. F. ve Önal, F. (2022). A New Model in the Ottoman Empire: Ethos of Protestant Missionary College Campuses. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 269-296.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeni Bir Model: Protestan Misyoner Kolejleri Yerleşke Kültürü*

Arş. Gör. Ömer Faruk Bayram

Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Kayseri – TÜRKİYE

Prof. Dr. Feride Önal

Fenerbahçe Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş:06.12.2021

Kabul: 27.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Misyonerlik

Misyoner Mimarisi

Kampüs

Yerleşke

Protestan Koleji Tipolojisi

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.54879>

Öz

Misyonerlik her çağda mimarlıkla ilişki halindedir ve misyonerlerin istasyonları kilisenin biçimlendirdiği fiziksel çevredir. Sanayi Devrimi sonrasında dünyayı etkileyen akılcılık akımlarının sonucunda eğitim sekülerleşir. Orijini Avrupa'daki emsallerine dayanan Protestan Koleji, Amerika kıtasında özgün haline gelir. Dünyanın değişime uğradığı bu dönemde misyonerlerin mimarlık ortamı da çeşitlilik içerir; küçülen kilisenin yanında basımevi, okul, dispanser, sağlık ocağı, hastane gibi yapılar istasyonların mimari ürünleri arasındadır. Yerleşim yerlerinin periferisinde geniş alanlar içerisindeki Protestan kolejleri çağdaş dünyada misyonların yeni istasyonlarıdır. Çok etnisiteli sosyal biçimlenme gösteren Osmanlı İmparatorluğu'nda azınlıkların dini örgütleri kendi kiliseleri etrafında şekillenir. Akılcılık hareketlerinin sonucunda imparatorluk topraklarındaki dini gruplar da bilimsel eğitime ağırlık vererek kendi okullarını kurmaya başlarlar. Gayrimüslim grupların eskiden beri sosyo-ekonomik ve sosyo-politik ilişkilerinin başkentte gelişmiş olmasından dolayı bu okullar genellikle İstanbul içerisinde. 19. yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğu Protestanlıkla ilk defa tanışır ve Protestan yerleşke modeli imparatorluk topraklarına gelir. Öncesinde imparatorluk topraklarında Protestanlık olmadığı için college geleneği hiç denenmemiş bir modeldir. Süreç boyunca Anadolu'nun tarihi önemi bulunan kentlerinde geniş boyutlara sahip yerleşkeler ve kompleksler ortaya çıkar. Kentlerin genellikle dış hatlarında ve çeperlerinde konumlanan bu yerleşkeler büyük kampüs alanlarıyla kent planında, yerleşkelerin içerisindeki çeşitli yapılar bütünüyle de Anadolu kentlerinin silüetlerinde hakim bir görüntü ve ikonik yapılarıyla da kent hafızasında güçlü bir imaj edinirler.

INTRODUCTION

The first volunteers of the missionaries, which takes the idea of sending its believers to the regions where the unaware lived and informing them, basing its ideological infrastructure and dynamic of movement on the holy text and its messenger, are considered as the Apostles of Jesus. Missionary activities, which are accepted to have started between 33-100 years after the death of Jesus, began to take shape with the Crusades for the first time in line with the expansionist aims of the Western world. Missionaries act under the guidance of imperial powers in the Middle Ages and later in the Enlightenment Era (Akgün, 2008: 38).

The activities of the missionaries, who served in the colonial regions created by the powerful imperial empires, especially in the Americas, take place in the focus of the church. In this period, concepts such as colony, colonization, mission and missionary become intricate and it is tried to hold on to the colonial regions with mission stations close to the local settlements and containing additional small buildings for different functions located around the church structure.

Derived from the word *mittere* (to send), *Missio* is of Latin origin ("Mission", 2003). Missionary is a word coined in the 16th century to express the sending of the Holy Spirit to the world, and its origin is the word *missio* (important task-mission). Missionaries are religious officials responsible for spreading Christianity in foreign countries and invite people to Christianity and inform about it ("Missionary", 2003).

Mission and missionary work on the religious basis have been expressed as telling and spreading the Bible, starting from the period of the first Apostles to the present day, making non-Christians Christian or converting non-Christians to that sect and these missionary activities were carried out with the aid of organizations such as the printing press, medical services, and schools and educational institutions (Scott, 1975: 16).

Since the 16th century, with the Renaissance and Reform movements, the Western world embraced science and made rapid progress on the path of civilization with giant steps in intellectual, artistic and technical fields. The fact that Christianity did not emerge as a state religion and even developed "despite the state" in the beginning, it is possible for the enlightenment to embrace the state administrations by overcoming the church, which is trying to stand in front of it for its own interests, even if it lasts a difficult progress (Akgün, 2008: 67).

1. Architectural Activities of the Missionaries and Mission Stations

The main tools of missionary work, which is a practice based on religion, have been institutions such as schools, printing houses, books and hospitals. Missionaries were in the aim of providing economic and commercial interests and creating and spreading political and cultural influence with these institutions (Kocabaşoğlu, 1991: 15).

Since on the first page of the Bible, God promised man in his own image to "*subdue the earth and dominate it*" as the highest cultural duty (Genesis 28), and the Apostle Paul said to "*go all over the world and preach the gospel to every living thing*", in search of ideal Christianity, the governments and religious orders of these states establish mission stations to convert the local population of the countries they colonized to Roman Catholicism (Warneck, 1888: 3). These mission stations are usually set up close to the existing settlements in the regions where the missionaries go, to provide the workforce for the construction, maintenance and construction of the mission.

Before the change and awakening of the world with the rationalism movements that took place all over the world in the continuation of the Industrial Revolution and the Age of Enlightenment, it is comprehensible that the churches, which can be described as the core educational institutions of the Western societies, were located at the center of the mission stations and the efforts to penetrate other communities by creating a religious sphere of influence.

After the Age of Enlightenment, it is seen that the influence of the church was broken over time and the missionary activities were carried out through scientific education institutions, shaped according to the demand from the local peoples with the effect of rationalism movements.

Now, missionary schools and colleges, namely educational institutions, are at the forefront of mission stations rather than the church, and the imperial states carrying out missionary activities will invest in these areas.

2. The Concept of College and the Protestant College Tradition

The colleges, which were shaped by the introverted and isolated mentality of monastic life and were established as small organizations at first, became the physical space of scientific education with a steady ideology over time. The concept of college, which emerged from the monastery typology and developed and found form especially in the Anglo-Saxon world, was carried to the American Continent with the British expansionism and gained its unique style in the Protestant world with the influence of rationalism movements.

It could be said that there are two main points in the background of this dominant character of the Protestant College approach, which generally shows planning features in wide and green areas outside the city: first is the aim of providing post-revolutionary expansion in the Americas, which is its own territory and where it found its original form and second is the idea of sanctifying nature in the Protestant attitude.

2.1 Colleges as Scientific Educational Institutions and Their Development

Scientific educational institutions in medieval Europe, namely universities, were established as an urban organization within the feudal structure. They were organized into teacher and student guilds. This form of organization provided the universities with a certain administrative freedom despite the pressure of the church or the feudal state (Aytaç, 1992: 92).

Schooling in monasteries and cathedrals form the educational source of the period before universities became organized institutions. In this period, which spanned a long time, the isolated monastic complexes looked like small cities that were closed to the outside and self-sufficient (Campos, 2002: 5).

The colleges in the cities of Oxford and Cambridge, which were founded at the beginning of the 13th century, the heirs of the medieval monasteries, form the core of Europe's first universities, and these institutions were arranged according to a certain typology by following the central courtyard plan scheme called the quadrangle derived from the monastic architecture (Lengard and Vince, 1992: 6).

The physical planning created by the founder William of Wykhem to form a closed rectangular courtyard for the New College, which was founded in 1379, became the first model of a plan typology to be applied by many colleges in the next period (Turner, 1990: 9).

From the 15th century, fully equipped compact buildings including classrooms, libraries, chapels, auditoriums and other venues began to be built instead of the small-scale structures that had been built only for educational purposes until then (Campos, 2002: 7).

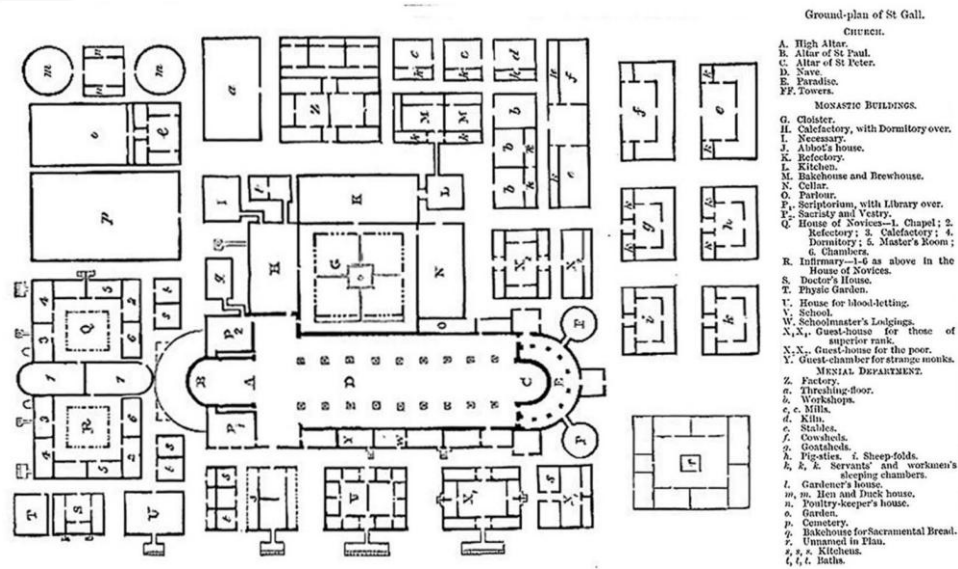

Figure 2.1. The oldest monastery that has survived from the Middle Ages and dated to 820-830, St. Gall Abbey's advanced organizational scheme and plan (Date of access: 16 October 2021, <https://www.1902encyclopedia.com/A/ABB/abbey-05.html>)

Idea of the education reform of the Age of Enlightenment aimed not at educating people as a profession or as a member of a group or as a citizen, but primarily as a human being by internalizing them (Aytaç, 1992: 92). As a result of the effects of rationalism and Westernization in the world, education, which is considered to be profane rather than spiritual, is becoming secular. One of the indications that these intellectual changes, which left their mark on the 19th century, directly affected the built environment, is the physical separation of educational buildings from church buildings.

Figure 2.2. Collegium Novum New College, 1379 and quadrangle plan scheme, David Loggan (Date of access: 17 November 2021, <https://heatons-of-tisbury.co.uk/loggan.htm>)

It is seen that the education given in the small spaces within the church complex in the previous periods started to be given in the buildings directly oriented to the education function, in the environment of progressiveness and enlightenment that emerged in the 19th century. Although there is not yet a complete separation with regard to secularization and separation from the church, the religious influence did not completely disappear at first, but now school structures were not organized in the focus of church buildings.

2.2 Protestant Colleges and Campus Practice

The ideology that university campuses have a holistic form is based on the physical plannings of the first college institutions. However, the formation of this situation in the cramped urban space of Europe is a phenomenon that has spread over time. This situation was carried to an advanced stage with the university buildings opened in the city center in the 16th century. In the following period, opening of the college typology to the outside and its clustering in the civic blocks in the town takes the concept to an advanced dimension. This wholistic case, especially takes part in Protestant universities, is embodied by the institutionalization of colleges (Rückbrod, 2015: 31).¹

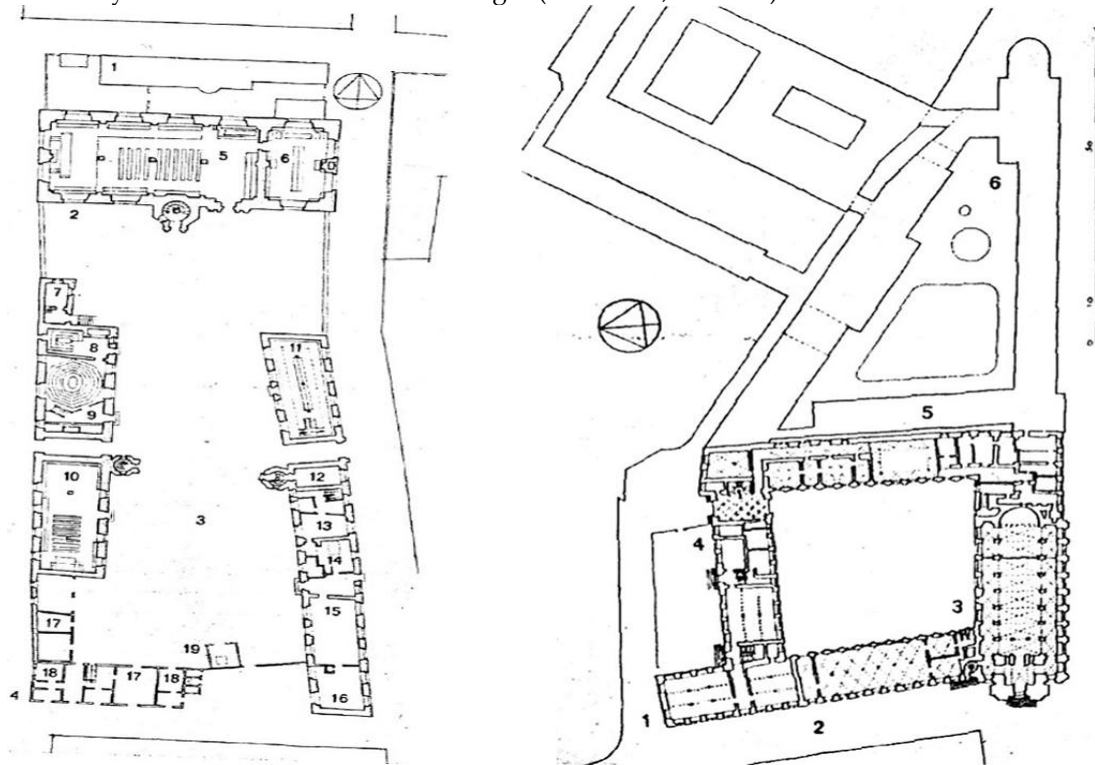

Figure 2.3. Multifunctional schemes of Protestant educational institutions that are at the center of the counter-reformation movement, left; Helmsted University, 1728 plan: 1 and 2. Juleum, 3. College courtyard, 4. Scholarship student house, 5. Theology classroom, 6. Old library, 7. Quarantine, 8. Operating room, 9. Anatomy room, 10. Philosophy classroom, 11. New Library, 12. Archive, 13. Study rooms, 14. Kitchen, 15. Dining Hall, 16. Woodshed, 17. Library, growing organized around the church on the right; University of Würzburg, St. Kilianskolleg, 1582-91 plan: 1. Aula, 2. Library, 3. Church, 4. Classroom building, 5. Scholarship student house and study rooms, 6. Jesuit college (Linde, 1969: 32)

¹ Altdorf, Helmstedt, Marburg, Nurember, Wittenberg, and Würzburg Universities, which are the center of the counter-reform movement, are important examples of this type of planning (Rückbrod, 2015: 31).

During the transition from the English College to the American Campus, the British university, which moved to the Americas during the colonization period, gained a new planning dimension by differentiating from the Saxon college tradition in the new continent. Foreseeing a long-term development process, its buildings are designed together in public parks to be intertwined with nature, in order to ensure the continuity of the college spirit (Turner, 1990: 23).

In the New World, the tendency to leave large green spaces for campus areas of universities established after Harvard College has increased over time. It is possible to see this attitude clearly in the architectural plan scheme of Princeton University, which was founded in 1747 and one of the most important Protestant college. The term *campus* was first used for Princeton, which was located outside the city in a large landscape area. Although the term *campus* is a Latin origin that evokes the Roman concept of *Campus Martius*, it has been given a meaning that corresponds to a new educational concept unique to America (Turner, 1990: 47). Located far enough away from the urban hustle and bustle, this prototype has the goal of creating an *ideal city* and the campus and the monastery, which aim for an *isolation utopia*, do not differ in this context, but they emerge with completely different architectural schemes (Campos, 2002: 8).

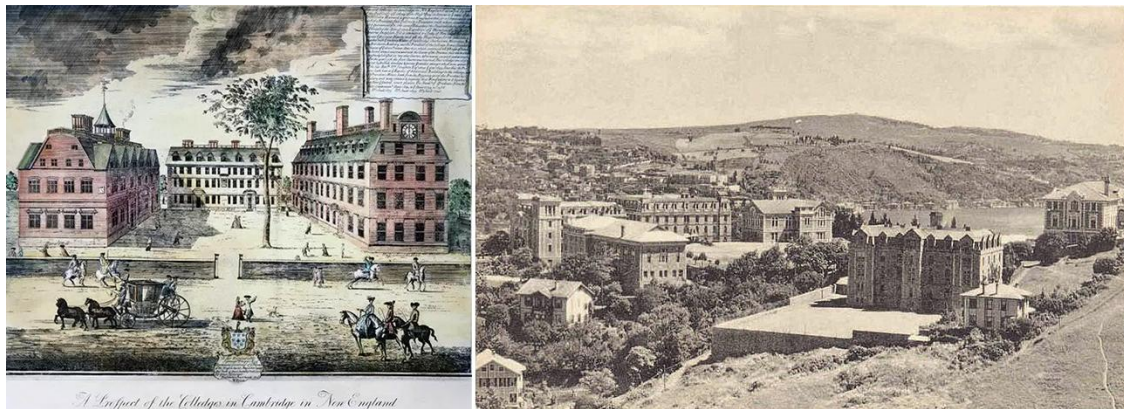

Figure 2.4. Two Protestant Colleges consisting of *Hall* complexes with similar planning decisions; left in a 1726 drawing by William Burgis at Harvard College (Date of access: 17 August 2021, <https://www.colonialsociety.org/index.php/node/586>), on the right Robert College, one of the important missionary schools in the Ottoman Empire in the 19th century (Date of access: 17 August 2021, <http://levantineheritage.com/robert-college.htm>)

One of the goals of this North American origin model is to create an ideal and self-sufficient community. In this model, the campuses are in the middle of large green areas and have the appearance of an open island, apart from their European counterpart (Sönmezler, 2003: 89). This *urban-out* campus model was preferred in the planning of the campuses during the colonization period and after the American Revolution. Two reasons are decisive for this attitude. The first of these is the idea of the country's expansion to the West and the establishment of colleges, especially in border regions, to carry out missionary activities. The second is an effort to decentralize and spread education in the vast lands of the country (Turner, 1990: 19). The design of college buildings as campuses outside the cities, intertwined with nature and isolated from the environment can also be seen as a result of the reference to the understanding of nature in American Puritanism (Lengart and Vince, 1992: 7).

It is clearly seen that a missionary-based ideology lies at the core of the Protestant campus

understanding, even in the lands where it was born, and that idea was first applied on its source lands. When the notion of college, shaped by the idea of isolated monasteries, was carried out with campuses with its own potential and private environment in bordered areas, missionary actions on the ideological basis were quite effective.

3. Protestant College Campuses in the Ottoman Empire as a New Model

It is possible to observe the flexibility in planning, diversification and multi-formed structural construction in the educational institutions and campuses opened by Protestant missionaries. This is valid not only for Protestant settlements in the American continent, but also for institutions in the Ottoman Empire. With the changing world, the importance of modernization and vocational education in the way of changing and transforming the society have transformed the physical space and the built environment. As a result, missionary schools have also implemented multi-functional campuses with intensive architectural schemes to meet these needs.

The Protestant college culture, which has a different attitude from the understanding of education in the empire and the church-oriented physical planning decisions of other religious communities, takes the stage as a new model in the Ottoman lands.

3.1 Education and Educational Institutions in the Ottoman Empire

The education system in the Ottoman Empire is a continuation of the Seljuk State and this system provides an integrity within itself depending on the Islamic civilization foundations. Since education was accepted as a religious duty, it was carried out only through foundations established by philanthropists and remained outside the duty of the state. Among the traditional educational institutions, only military education and the education of administrators were carried out by the state (Ari, 2002: 182).

In the classical era of the Ottoman Empire, education was religious-based and was in the hands of the *ulama*, and before modernity, Muslim institutional education was not at a level that would cover the entire empire in general. Every Muslim child received a religious education in neighborhood or *sibyan* schools. Students graduating from these schools may continue their education in *madrasahs*. Those who graduated from *madrasahs* were included in the hierarchy of the *ulama* as *kadi*, *mudarris* or *mufti*. *Madrasahs* were foundation institutions similar to neighborhood schools and were autonomous from state control (Somel, 2012: 688).

It is possible to say that *madrasahs* were on top among the educational institutions in the Ottoman Empire before the Ottoman modernization and westernization movements that started with the *Tanzimat*, which included educational reforms.

Madrasahs are the institutions that organize secondary and higher education in Islamic countries as the highest level educational institutions of the Islamic world (Ahunbay, 1994: 320) and from its foundation to the *Tanzimat* period, *madrasahs* formed the basis of educational institutions (Ürekli, 2002: 385) in the Ottoman Empire, which continued the *madrasa* typology (Uzunçarşılı, 1988: 1).

Madrasahs, whose source of students were *sibyan* schools, were accepted as secondary and higher education institutions of the period in the Ottoman Empire (Baltacı, 1976: 20). While being sufficient during the rise and peak periods of the empire, these educational institutions, which were inadequate with the times, became the scene of modernization efforts in the 19th century, when the Western world was in a great development.

Since the problem of modernization within the empire could no longer be solved only by renewing the military institutions or meeting the economic difficulties brought by the industrial revolution, a social and political transformation that would create surplus value, put them into practice, use them and produce civilization from it became inevitable. In fact, during the 19th century, it was

education that laid the groundwork for all these, shaped the society, and formed a human model for the needs of the age, again with contemporary ideas and practices (Tekeli, 1985: 457).

After the *Rüşdiye's*, which was planned to be opened in 1838 to solve the problem of primary and secondary education, but did not make much progress (Lewis, 1988: 85), the development of secondary education institutions, which serve to train the lower level civil servants of the civil bureaucracy, had been extremely slow. Maintaining to provide only religious education in primary education resulted in the shortage of qualified students needed in colleges. Among the reasons for this situation, the attitudes of the conservatives of the period and the intensification of political events may be shown (Berkes, 1978: 179).

In terms of higher education, Istanbul Darülfünunu, which was decided to be opened to teach all kinds of science by the temporary Education Council (Maarif Meclisi) convened in 1845 and which historians have dealt with in the process of structuring the state with all its institutions within the framework of the 'Westernization movement of the Ottomans' symbolized by the Mahmud II era (Timur, 2000: 82), is accepted as the first Turkish University for of our education and science history (Engin, 1940: 453). Although the search for innovation in Ottoman higher education started in the second half of the 18th century, most of the established schools were military schools (Gürüz, 1992: 15). After the Tanzimat, no innovation was brought to the madrasahs and madrasahs continued to maintain their own isolated order (Ahunbay, 1994: 324).

Shortly after students started to be sent to Europe in 1835, new schools were started to be opened that could provide information that traditional schools and madrasahs could not give, and Darülfünun² was considered as an institution rising on the basis of this thought (Timur, 2000: 83).

In parallel with the formation of Western nation-states, where the role of universities and colleges cannot be ignored, the Ottoman Empire, which did not have a unity of religion and language, became closer to the Imperial France and was inspired by France in its state-centered education systems. Established in 1868 and providing education in French, Galatasaray High School was designed as a product of this inspiration (Timur, 2000: 103).

In particular, the French influences can be clearly observed in the organization of the upper education system into higher schools within the Ottoman Empire. It is possible to say that the Ottoman Empire, which followed France in the creation of the education system, followed the way of organizing the French universities, which gained a centralized feature by gathering under the title of Imperial University during the Napoleonic period, as higher schools (Timur, 2000: 103).

What is significant at this point is that Napoleon's perspective on higher education and the point of view of the rulers of the Ottoman Empire are parallel. Both empires attributed to higher education the aim of raising people who could take on different duties required by the state, and as a result, Darülfünun, which was opened in the 1870s, was not much different from higher schools in terms of the formation of staff, library and laboratory equipment (Tekeli and İlkin, 1993: 125).

Among the institutions such as Mekteb-i Sultani, Tibbiye, Mülkiye (Mülayim, 1994: 503), which became the institutions where the cosmopolitan Ottoman bureaucracy grew up, Mekteb-i Sultani is important both in terms of foreign relations and symbolizing the ideology of Ottomanism. This school, unlike other Turkish schools, was chosen from among the proposals submitted by the Western states to

² When the three-storey, 125-room Darülfünun building, which was designed by the Italian architect Gaspar Fossati to be built on the old arsenal building and palace land around Bab-ı Hümayun, could not be completed, in 1863, some classrooms of this building were used, and education began with conferences called *ders-i am*. Darülfünun-i Osmani, which was re-established in 1870 as consisting of three branches with the names of 'Wisdom and Literature, İlm-i Hukuk and Ulum-ı Tibbiye', was closed down two years later. It was established for the third time under the name Darülfünun-i Sultani in 1874, with French and Turkish education, consisting of the branches of the 'school of law, literature, road and bridge engineering' (Tekeli, 1985: 70-71).

the empire within the scope of reform projects. In 1867, by the support of the Sultan, with the preparation of the curriculum and methods in parallel with the educational principles in France, an agreement was signed for the school in Paris on March 25, 1868 (Sakaoğlu, 1994: 369).

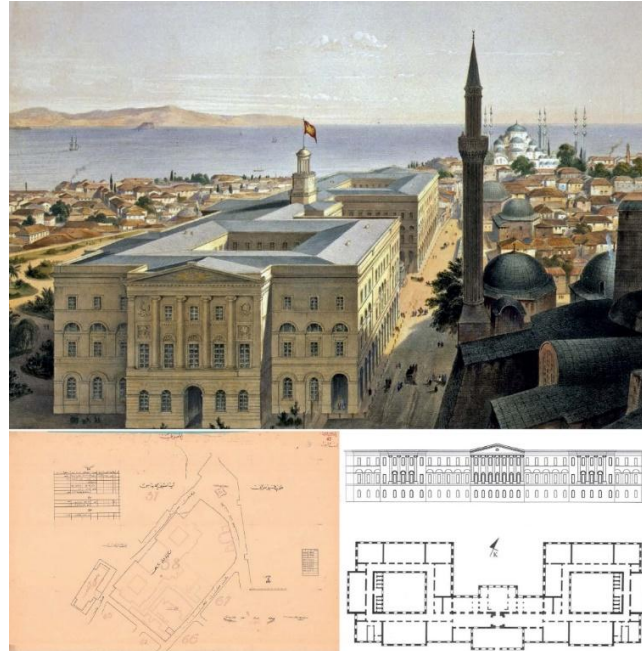

Figure 3.2. The first Darülfünun building, which means "The Palace of Sciences", built by the architect Fossati, the location of the Darülfünun in the Land Registry and Cadastre records at the bottom left, the sea front and the plan on the right (Date of access: 19 November 2021, <https://www.sayistay.gov.tr/>.)

A traditional education system, which lasted until the Tanzimat period and seemed to work, needed a total renewal with the changing world. It is seen that the rulers of the empire tried to keep up with the era and to open modern educational institutions by making the necessary reforms with the influence of the Western states which they were politically close with. These institutions and schools stand out with their plan schemes to serve various functions under a single mass, which is growing and monumentalized in order to emphasize the changes experienced in the field of education all over the world at the scale of settlement and building mass. Undoubtedly, with the establishment of these institutions, it would not be appropriate to expect them to quickly contribute to science and become capable of producing information.

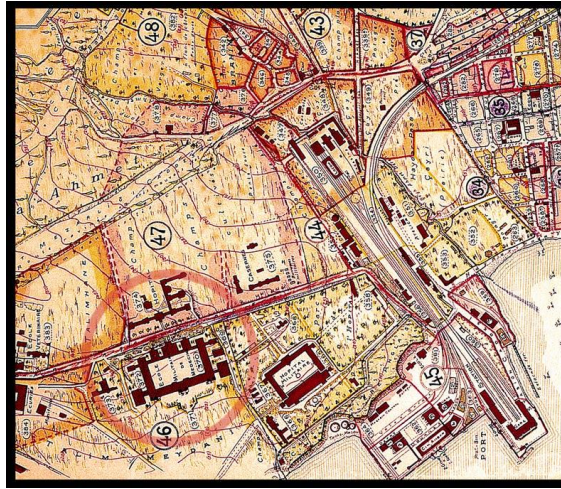

Figure 3.3. The monumental Mekteb-i Tibbiye on a situation and city scale, with the phrase *Ecole Militaire de Medecine*, dominated by the military formation (J. Pervititch Map, 1930)

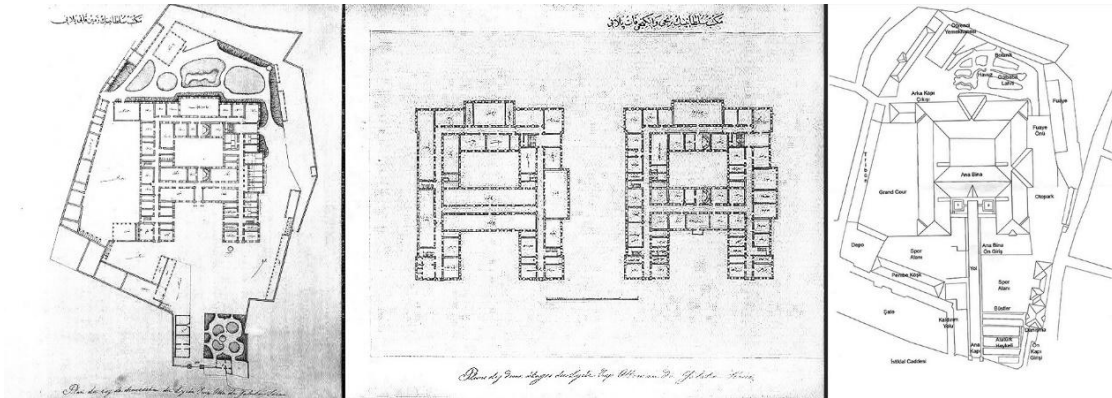

Figure 3.4. Layout and floor plans of Mekteb-i Sultani (Date of access: 26 June 2021, <https://www.loc.gov/>), on the right, today's Galatasaray High School (Date of access: 27 June 2021, <http://www.gsl.gsu.edu.tr/>)

The increase in the demand for modern education among non-Muslims and Muslim people, together with the social change experienced within the empire in the 19th century and the secularization and scientificization in education, indicates that an awakening has begun for all segments of the empire. Despite the reforms, it has been observed that it is insufficient to meet the demand in the field of education and training, especially in the provinces of the state, thus, a scope has been opened for foreign schools that have caught up with modern education systems and are able to respond to the social need in this field by providing quality secular education.

3.2 Other Religious Community Schools in the Ottoman Empire

In the classical period, monumental buildings had limited functions in the Ottoman lands and especially in the capital city, and they could only be built by the sultan and/or statesmen in administrative positions (Akin, 2002: 20). As a result of the Westernization movements that started in the first half of the 19th century, the changing and transforming education and institutions brought the change of school buildings in form, and school buildings became monumental in scale, influenced by the Western world, which gave the city its contemporary form.

Until this period, the educational needs of each religious community were shaped around their own churches. In the new world of the 19th century that rapidly industrialized, became capitalist and started to affect every aspect of life, educational institutions and schools, the architectural products built by non-Muslims and foreigners, became the most important structures along with religious buildings among the public architectural range.

While the freedom of religion and conscience granted to religious minorities after Istanbul was taken, was documented in *fermans*, there are no clear records about the opening of schools in these *fermans*. The freedom to carry out the rites and customs given to these religious groups has been the basis for the establishment of educational institutions. Ottoman governments did not interfere with the administration and education programs of the schools, and the schools were built and managed by charitable wealthy people or with the contributions of the churches (Haydaroğlu, 1990: 5-10). Within the framework of the same freedom granted to other Greek, Armenian and Jewish communities living in the imperial lands, the schools continued their educational activities, usually as a part of the churches or in the places operated next to the churches, with the priests undertaking the education of the children. However, there was no remarkable progress in these schools until the Tanzimat period (Engin, 1940: 602).

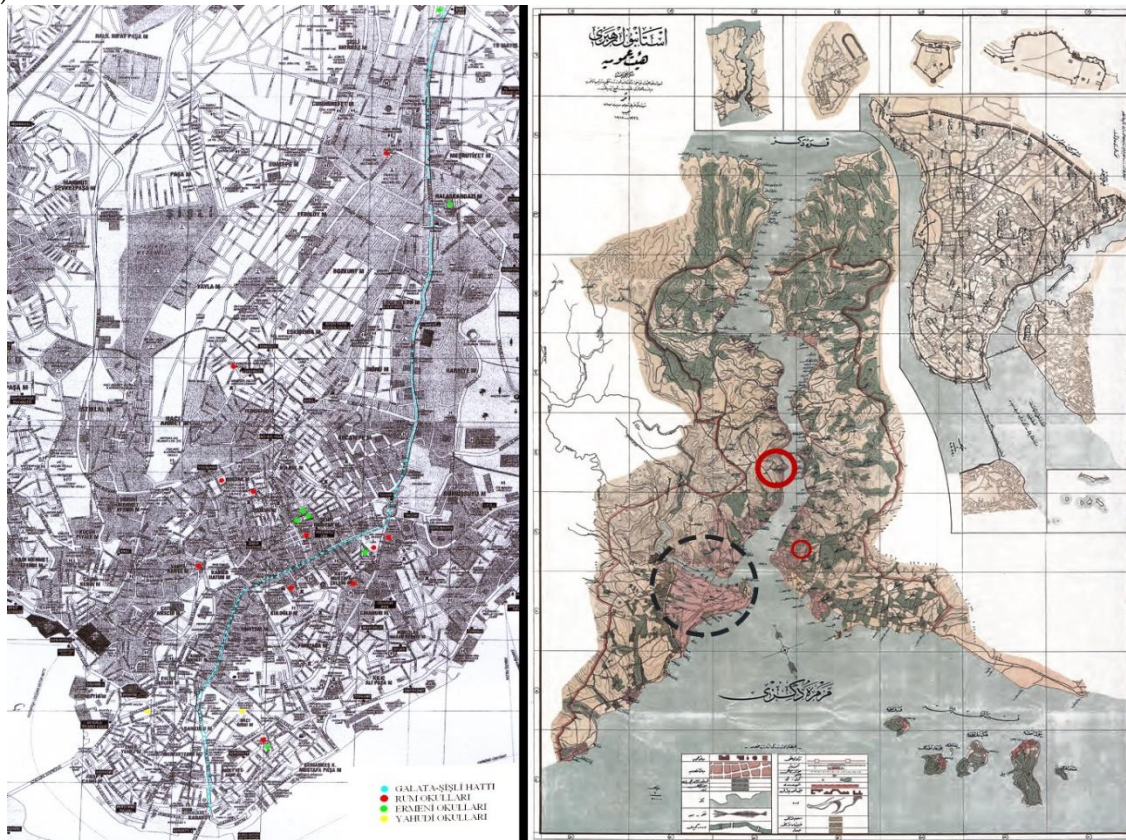

Figure 3.5. On the left; Greek, Armenian and Jewish Schools on the Galata – Şişli Route (Erkan, 2009: 263), on the right the map of Istanbul and its environs prepared by the Engineer Necib Bey, the Manager of the *Şehremaneti Map Branch*, which was printed in 1918 at the Hölzel Printing House in Vienna. (Date of access: 05 November 2021, <https://sehirplanlama.ibb.istanbul/beyoglu-arsivi-haritalar/>.) and the location of Protestant Institutions; Robert College and Uskudar American College settled outside of the center of Istanbul on the map

The process of formation of the national identities of other minority groups has accelerated and they have joined the new capitalist system of the world, with the central new form of administration aimed at nationwide reforms, the search for social order and education shaped by Western ideas as a social transformation mechanism. As a result of the legal regulations in the 19th century, Istanbul became the preferred region of the non-Muslims who became bourgeois after the capital funds was transferred and with the recognition of the right of every nation to own property in the cities. Minorities carried out their business relations here, formed their congregations here and opened their schools, which are the most important institutions after their churches. School buildings, which were part of the religious buildings as monumental symbols in the past, have now taken their place in the city by growing in scale and as an institutional structure on their own, within the building stock that is increasingly concentrated in Istanbul (Erkan, 2009: 15-38).

Almost all of the schools pay attention to the facade arrangements and the plan typologies are developed according to the land limitations. As the scale grows on the basis of land parcels³, the school buildings become monumental, and a linear plan type consisting of a series of classrooms connected to a corridor, which is now classic but innovative for that period, and its variations have been used. In the plans of the schools, which are located on a narrow parcel of land, the hall type scheme is at the forefront, while each community has used the ornaments and decoration elements that they attribute symbolic importance to on the facades of the buildings (Erkan, 2009: 46).

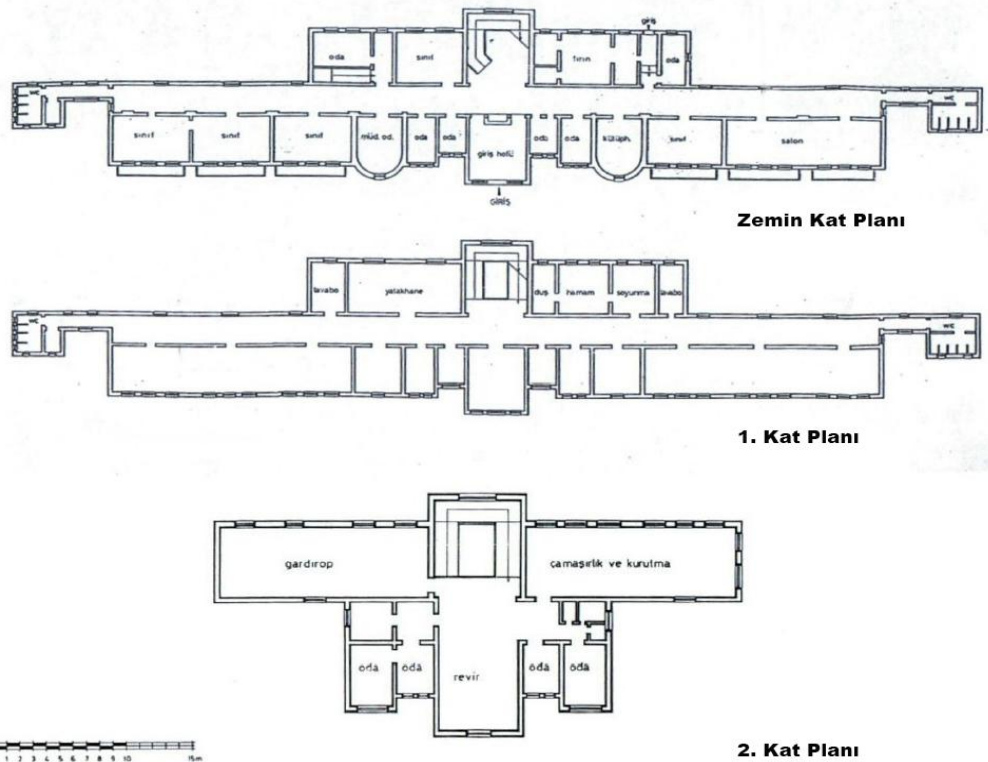

Figure 3.6. Floor plans of the Catholic Karagözyan Armenian school, one of the minority communities in Şişli (Şaman, 1988: 144)

³ In the last of the Ebniye regulations on the year 1882, which concerned all the peoples of the empire, the necessity of separating a parcel for a police station and a school in the reorganization of fire places is an innovation which shows that police stations and schools will form the core of the newly formed neighborhoods, especially in Istanbul and in the big cities of the empire (Erkan, 2009: 221).

Education programs and teachers were determined under the supervision of an education council consisting of members to be elected by the sultan, and they were allowed to open schools with their own beliefs and cultures, and if they passed the necessary exams, they were allowed to be admitted to the schools opened by the state. However, in the political and social conditions of the period, these and similar practices could not create an Ottoman education system that would unite all the subjects of the empire. Thereby, non-Muslims gained the right to develop their own education, and showed a significant improvement in language, culture, history and other fields in terms of national consciousness (Eren, 1979: 418).

3.3 Protestant Missionaries and Protestant Colleges in the Ottoman Empire

The fact that a corporate culture and education tradition, which moved from England to the USA and developed and became special and identified there, was introduced to the lands of the Ottoman Empire by the adventurous missionaries of the Protestant movement, has been an important historical landmark point. Trade was at the forefront of the growth and expansion of the young American state, which has just gained its independence, the homeland of the Protestant missionaries, who implemented these educational institutions that spread rapidly throughout the empire.

The first arrival of the American merchant ships carrying the British flag to the ports of the Ottoman Empire was in the XVII. century. The first American-flagged ship to dock at the docks of the Ottoman Empire was the *Grand Turk*, which was launched in 1782 and carried goods such as carpets, resins, raisins, figs, leather and opium to New England ports in the 1790s (Kocabaşoğlu, 1991: 36). For the first time in 1803, the American Ministry of Finance opened a separate column for Turkey in the import-export statistics for the American merchant ships that came to Istanbul in 1786, Izmir in 1797 and Alexandria in 1800 (James, 1969: 113).

Although the USA was not yet known as one of the great powers in the 19th century in the political arena, as early as 1876, the trade of the Ottoman Empire with the USA was in the fourth place after Great Britain, Germany and France in terms of volume. Apart from commercial activities, unlike other big states, American diplomacy remained neutral towards the internal and external problems of the empire, and on the contrary, it followed an extremely dynamic policy regarding the missionary activities of US citizens (Ortaylı, 1982: 87).

3.3.1 Protestant Missionaries in the Imperial Lands

The founder and long-term administrator of the Protestant settlements in Anatolia, ABCFM, the American Board of Commissioners for Foreign Missions organization was founded by Congregationalists following the Calvinist tradition, which is one of the three main representatives of the Puritan movement that flourished in England and the east of America in the late 16th and 17th centuries (Anderson, 2019: 304). In 1808, a group of college students led by Samuel J. Mills formed an association called "The Brethren" (The Brothers) in Williamstown. Their aim is to fight against moral and spiritual darkness in Asia, to start a missionary movement against the heathen, and to carry the Bible to distant lands. This association becomes stronger for missionaries, first at Williams College and then at Andover Theological Seminary. The American Board of Commissioners for Foreign Missions, which started the movement under the chairmanship of the Andover School of Theology, was established in Boston in 1810 (Strong, 1910: 6-7). At this point; it is crucial mentioning that even the first founders of the BOARD, which brought the Protestant education approach and *campus* model to Anatolia, were graduates of the *colleges* in this very model.

By 1868, ABCFM was only one of 16 Protestant missionary organizations in the United States.

ABCFM has become one of the eldest and largest of the Protestant missionary organizations⁴ in the USA, as it alone makes 30% of the total expenditures of these 16 organizations and houses 30% of the missionaries employed alone (Anderson, 2019: 304).

The first Protestant missionary to set foot in the Ottoman Empire was a priest of the British Church of Missionary Society, who was sent to Egypt in 1815 (Arpee, 2010: 93). Before the missionaries were sent to Anatolia, the American Board Organization decided to establish mission stations in the Ottoman Empire at its meeting in 1819 and then started its work (Öksüz, 2010: 150). In January 1820, two missionaries affiliated with ABCFM, Pliny Fisk and Levi Parsons, set foot in İzmir (Anderson, 2019: 304). They took the first step of the Protestant missionary activities in the Ottoman Empire and the process of establishing educational institutions and campuses, which were the fruit of these activities, at the Smyrnia/Izmir dock.

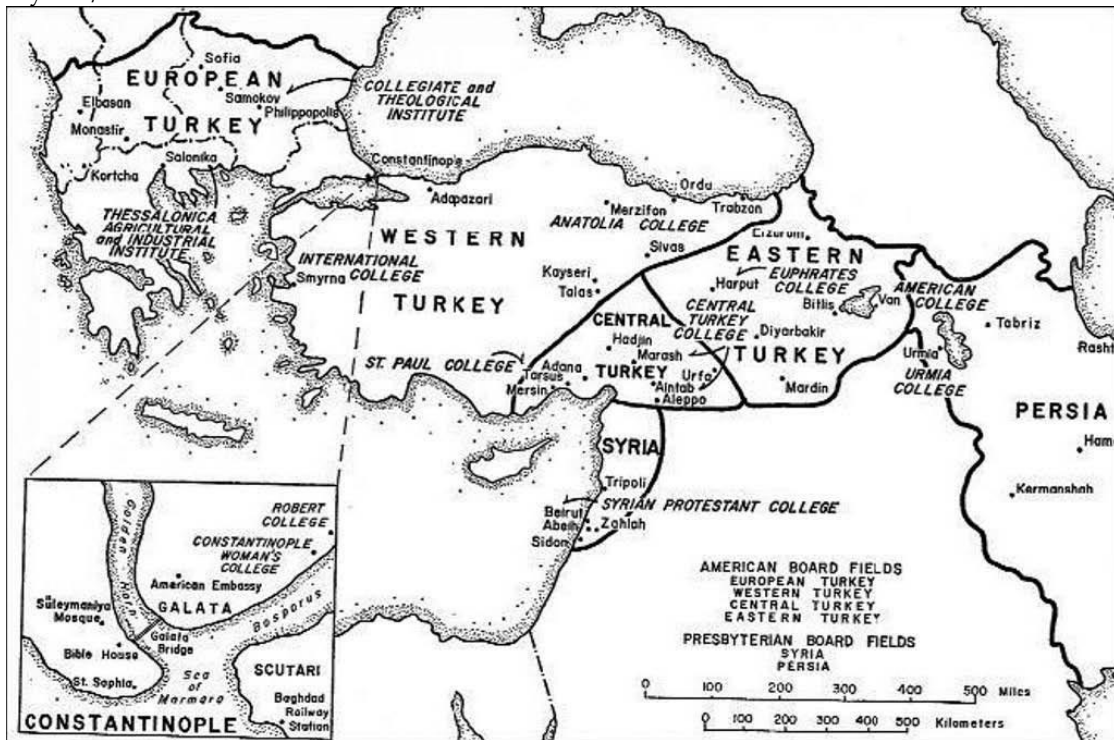

Figure 3.7. Organization of the American Board in the Ottoman Empire (Grabill, 1971: 17)

In the first stage, the missionaries focused on field studies and the organizational structure was shaped by sending the reports prepared as a result of these researches to the Board headquarters. In 1835, the Ottoman lands were divided into three regions by ABCFM as the Syria-Palestine Mission, the Istanbul Mission and the Asia Minor Mission. In 1839, the Istanbul Mission and the Asia Minor Mission

⁴ In 1886, there were more than 80 Protestant missionary organizations, 32 of which were in the USA, 24 in England, and 25 in Continental Europe, and there were 3226 missionaries working within these organizations. The money spent by these organizations is close to 10 million dollars a year. By 1896, the number of all Protestant organizations in the world was 150, the number of missionaries working was 11574 and the money spent was 15 million dollars. ABCFM has always had the highest share among all Protestant missionary organizations, 30-35% of which was the USA, and among the top three among American Protestant organizations (American Board of Commissioners for Foreign Missions, 1896: 21-37).

were combined and named the Turkey Mission (Demir, 2014: 14).⁵

According to the organization in the Ottoman Empire, which took its final shape as a result of the annual meeting of ABCFM in Harput in 1860, the imperial lands were divided into three missions; As a station in the area to the west of the line between Trabzon-Mersin; Western Turkey Mission, which includes the cities of Izmir, Bursa, Izmit, Merzifon, Kayseri, Sivas and Trabzon, with Istanbul being the capital, as a station in the region south of the line drawn from the south of Sivas to Aleppo and Mersin; The Central Turkey Mission, which includes the cities of Maraş, Haçin and Adana, with Antep as the capital, was established. The region to the east of these two missions was named the East Turkey Mission. In 1871, the lands to the west of Istanbul were organized under the name of the European Turkey Mission (Alan, 2008: 25).

The situation that enables the Protestant settlements to grow and develop is the target group on BOARD's agenda and the importance given to the Anatolian countryside and cities due to this focus group of Protestant Armenians.

In the first decade of the 20th century, the American Board of Trustees' investments in Turkey peaked, and approximately one-third of ABCFM's ventures around the world concentrated on institutions in Anatolia (Sağlık ve Eğitim Vakfı, 2019: 38).

Importantly, there was no Protestant or Protestant community in the empire until the American Board missionaries came to the lands of the Ottoman Empire in the early 1800s. The Ottoman Empire met with Protestantism by Protestant missionaries from America (Alan, 2016: 82).

3.3.2 A New Model in Imperial Lands; Protestant Colleges

Due to the absence of Protestantism and Protestant community in the empire until the American Board missionaries came to the lands of the Ottoman Empire, the educational institutions and education methods that Protestant missionaries brought from the Americas and the built environment in which these methods were implemented are a model that has never been encountered before in the empire.

Although many *rüşdiyes* were opened in the empire until 1869, there is no upper school than *rüşdiye* in the provinces, and there is no higher school than *Galatasaray Sultani*, which was opened in Istanbul in 1868. According to the 1869 *Nizamname*, in which the issues related to the *idadis* were decided, Muslim and non-Muslim children who will graduate from *rüşdiye* will be able to receive education together in *idadis*. In 1876, there was only one *idadi* in the provinces and five in Istanbul. Economic inadequacies are cited as the main reason why these schools could not be opened (Said, 1928: 156).

In the 1820s, when the first American Board missionaries began to come to Ottoman lands, the vast majority of Ottoman subjects were still illiterate. On the other hand, in America, there is a well-developed common school system (Stone, 2011: 57).

In this case, empty space was left for American Protestant missionary schools⁶ in the empire

⁵ After the organization focused on missionary activities among Armenians, the name of the mission was changed to Armenian Mission in 1849 (Demir, p.14). In 1857, this mission was divided into two as the Northern Armenian Mission and the Southern Armenian Mission (Strong, 1910: 200).

⁶ American missionary schools cover a wide scale from elementary school to college. Primary schools are schools that teach literacy in the mother tongue and the four operations, under the management of local Christian teachers and mainly affiliated with the Armenian Protestant community. The relevance of these schools to the missionaries stems from the fact that they are located in the mission regions, they received financial support from ABCFM during their establishment, the teachers generally came from middle-grade American missionary schools, and the students were under the supervision of the missionaries, especially in the provision of teaching materials and books. The administrators of secondary schools and colleges are almost always American. Missionaries directly participated in the teaching activities in these schools and gave lectures. The language of instruction is English and the textbooks usually come from the USA (Kocabaş, 1991: 25)

and especially in Anatolia. These schools had the chance to spread not only to the capital, but to the whole lands of the empire, and filled them⁷ with qualified education programs in the uncontrolled area brought by the legal, financial, administrative reform efforts of the Ottoman government.

While other non-Muslim communities living in the empire for many years concentrated around the capital, Protestants from the New World spread their institutions mostly to the Anatolian countryside.

The college of the Anglo-Saxon world, which is an institution that differs from the university of continental Europe, is the schools above the secondary education institutions that train students for the university, especially in the USA, such as junior and senior high school. The colleges of the Board in the imperial lands were not considered *ali mektep* by the *Bab-ı Ali* for a long time. However, some of these schools were high school colleges with departments such as medicine, pharmacy, dentistry and trade (Kocabaşoğlu, 1991: 175).

Figure 3.8. Isolation from the *Payitaht* hinterland, on the left the historical peninsula and Protestant BOARD Schools located outside Galata; Robert College and Üsküdar American College, on the right spreading to Anatolia and centers with important colleges (Graphic expression on ABCFM Map (Date of access: 02 May 2020, <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/42942>): Ömer Faruk Bayram)

Many of the American missionaries came from poor families of small towns and farms in New England states such as Massachusetts, Connecticut, Maine, and New York. At that time, they could be considered well-educated. After four years of higher education in colleges with Protestant campus models such as Yale, Amherst, Dartmouth, Brown, Bowdoin, Princeton, Williams, they were finishing Theological Seminary such as Andover, Bangor, New Haven, Auburn, Princeton, East Windsor and Union. (Finnie, 1967: 117-118).

Missionaries, especially in the first half of the 19th century, received a good formal education (secular and religious), as well as getting detailed information about the geographical, cultural,

⁷ The effect created by these schools was so strong that even Ottoman non-Muslims, who were eager for the paradigms of the Western world for a bright future (Jusdanis, 1998: 46), became uneasy from this acceleration and fell into serious fear of corruption. As early as the 1830s, with a committee established by the patriarchate, patriarch aimed to prevent approaches that would instill Catholic, Protestant or atheist ideas in Greek schools (Vassiadis, 2007: 32). Hamlin, the founder of Robert College, one of the most important Protestant American institutions, states that the activities in Istanbul were prevented by the Armenian patriarch even in the 1840s, and the patriarch repeatedly told them to return to their homeland and not to interfere in the education of Armenian children (Hamlin, 1893: 221).

economic and political situation of the country they were going to before they left the USA. In addition, most of the missionaries were taking courses in American hospitals for a while, so to speak, and were acquiring as much knowledge and skills as possible on issues such as first aid rules and simple medical interventions. There were even those who learned 'practical dentistry' among them (Jessup, 1910: 17).

Considering the schools they graduated from, the built environment in which they were educated in these schools, the fiction and the whole of the physical spaces, the model applied and encountered by the incoming missionaries⁸ in the campuses established under ABCFM within the Ottoman Empire coincides with the model in the American institutions where they received their education. It is also clear that the ABCFM campuses were established outside the cities with the aim of being a little secluded for the BOARD, providing a great comfort and movement opportunity for the missionaries who are familiar with a self-sufficient closed campus culture due to the education they received and the built environment they experienced.

Missionaries who received a good formal education (Jessup, 1910: 17) brought the *New England* model⁹ to the Anatolian countryside with their mission stations and brought it to life.

These schools were equivalent to colleges in the United States, according to conventions ratified by the senates of some U.S. states, which gave these schools a legal basis. While the bigger ones such as Firat College (Harput), Anadolu College (Merzifon), Central Turkey College (Antep) or Robert College (Istanbul) are actually colleges, St. Paul's Institute (Tarsus), International College (Izmir), Central Turkey Girls' College (Maraş) can be called distinctive secondary schools, similar to the *Sultaniyes* in the Ottoman education system, since they provide education above ordinary secondary schools (Kocabaşoğlu, 1991: 212).

Although it displays a religious image, the education in the missionary campuses has a positivist and liberal understanding, and these institutions show an appearance that strives to be institutions that give importance to science and freedom.

⁸ In addition, only 5 percent of the free-thinking people who carried out the American Revolution were members of the church, and most of the missionaries who came to the empire in the first twenty years were independent thinkers such as those who ensured the establishment of the democratic American state and that the missionaries who came to the imperial lands until 1844 in an environment where only 2 percent of Americans received higher education graduated from the above-mentioned colleges should not be ignored (Akgün, 2008: 107).

⁹ The innovation that Gonville and Caius College (1557) in Cambridge brought to the college scheme is the renaissance of college planning. Emmanuel College (1584) and Sydney Sussex Colleges were the centers of Puritanism and were closely associated with New England and Harvard College in America. The American New England model emerged from here and played an important role in American College planning. Founded as the post-colonial American model, Harvard College (Massachusetts, 1636), College of William and Mary (Virginia, 1693), Yale College (Connecticut, 1701), College of New Jersey (Today Princeton, 1746), King's College (1754), College of Philadelphia (Today University of Pennsylvania, 1755) are some of these colleges (Turner, 1990: 23).

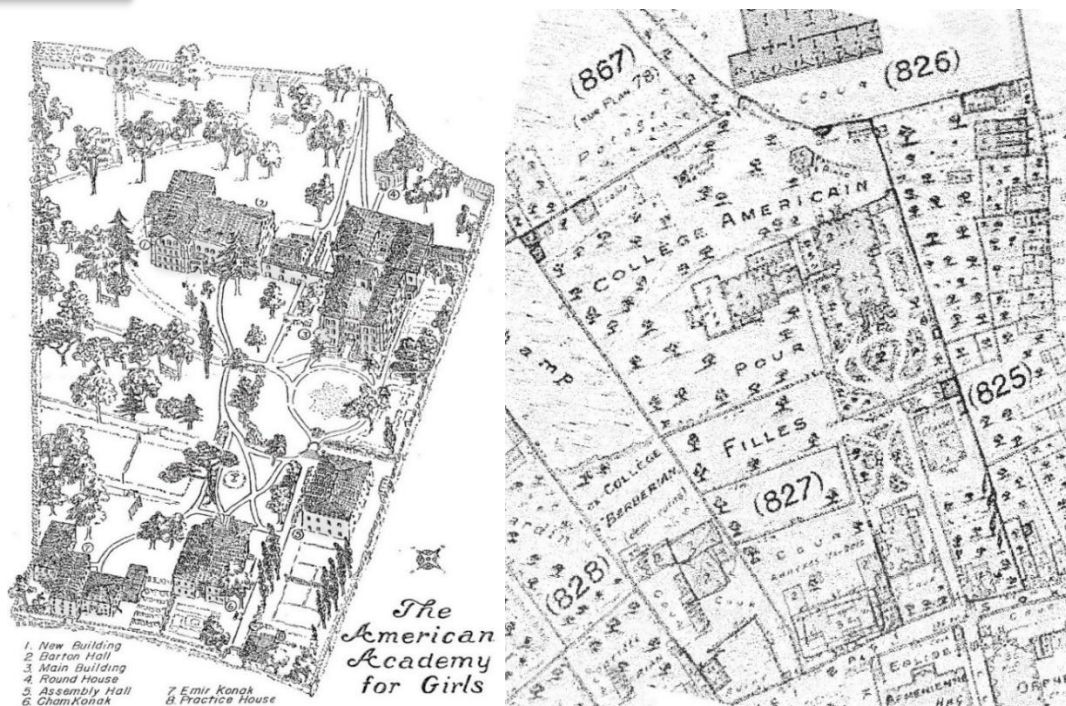

Figure 3.9. Uskudar American Girls' High School, condition of the campus in 1946 (Linder, 2000: 75) and Pervititch Map of the campus, 1930 (J. Pervititch Insurance Map, 1930).

The second half of the 19th century witnessed the rapid development of capitalism following the industrial revolution in the Western World and its becoming a mode of production that shaped almost the entire world. The changing system and educational practice also transforms the institutions, curricula and the human model that will be formed from these institutions and the physical environment that has been redefined to create the modern atmosphere appropriate for the era. As this transformation takes place, within a process that nourishes and reinforces each other, the people of the enlightenment age show more demand for education and seek scientific and contemporary education.

It was the transformation of the Empire and the changes that occurred in its internal structure in parallel with the opening of the country to Europe and American capitalism that created the intense demand for education in the world and within the empire. In terms of American schools, the reflection of this situation on the field of education was based on the demands coming from the local people (Kocabaşoğlu, 1991: 155).

In order to create activities in the field of education and health in an another country thousands of kilometers away from the Americas, homeland of the missionaries, and to create the physical environment for these activities, the concept of isolated campus' has been a model that provides convenience for BOARD missionaries, rather than a form of coercion.

It can be seen that the schools opened by the American Board in Anatolia were generally established in regions and areas outside the city centers (Demir, 2014: 179). It is possible to say that utilizing the local potential to build new structures and establish settlements in a geography far from the New World gives both rational and rapid results for missionaries. It is seen that local craftsmen and construction methods were used as a way of making for the missionary settlements that developed and spread over time. Most of the buildings in the missionary campuses were built with 1-2 floors, using local materials (stone, wood). The materials and workforce used in the buildings are provided from the

vicinity of the campuses, taking into account the economy.

Figure 3.10. One of the largest Protestant campuses in Anatolia, Merzifon Anatolia College campus, 1913 site plan (Date of access: 28 August 2020, <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/42947>) and the current situation with the overlapped map (Ömer Faruk Bayram), below; the hospital building with the huge mass of the college, today Merzifon Science High School (Ömer Faruk Bayram, 2019)

Although there are construction techniques fed from the local as a way of construction, the effects of the architectural form carried by the missionaries from the West are observed in the planning decisions at an upper scale. Missionaries, who have a secular world view and act in a scientific understanding of education, have created their physical spaces in the missionary campus lands parallel with their ideals. The combination of education and practice is one of the primary determinants of the spatial organization of the missionary campuses. In accordance with this purpose, the general framework of the departments needed in the campuses are; administrative, education areas, housing, socio-cultural and sports activities and the section where the practices of production take place. For educators and students, issues such as being able to live in a qualified built environment, physical and mental health, access to educational and cultural opportunities, access to a variety of services that will support people's individual development and different interests in non-working times, and social belonging are also important.¹⁰

¹⁰ Meaning is not separate from function, it is itself the most important aspect of function. In fact, the meaning aspects of the environment are critical and central, so the physical environment is used in the presentation of the self, the formation of group identity, and the culture of children. This importance of meaning can also be discussed on the basis of the view that the human mind basically tries to give meaning to the world through cognitive taxonomies, categories, and schemas, and that structured forms are physical expressions of these schemas (Rapoport, 1990: 7).

The dense multi-functional scheme in the architectural program of the campuses and the building groups in which these functions will be performed are distributed to many small-scale structures within the boundaries of the campus. Although the first destinations of the Protestant missionaries to the imperial lands were the metropolises of the period such as Istanbul and Izmir, it is possible to say that the main activity areas were the virgin regions of Anatolia. In terms of missionaries, Anatolia, which is far from the bureaucratic traffic of the capital and the stereotypes and worldviews of the settled religious communities in these large cities and who are not very suitable for change is more attractive in terms of creating institutions with a new understanding of education required by the changing world. In the first stage of the planning process on the interior towns of Anatolia where the colleges were established, just like the instinct and attitude of drawing away from the capital and positioning in Anatolia, college campuses were located on more isolated areas such as the outskirts or more inactive and less settled parts of the towns.

Some college campuses and cities gain importance in terms of being settlements with historical background in Anatolia. BOARD naturally implemented larger and well-equipped colleges in these cities. Among the BOARD's Protestant colleges, especially Anatolia College in Merzifon, Talas American College in Kayseri Talas, St. Paul Institute in Tarsus, Central Turkey College in Gaziantep, International College in Izmir come to the fore. The missionary campuses in these cities are both larger in terms of campus and have more diverse activity areas in terms of function compared to other structures.

Considering that the campus is defined as an urban microcosm, which draws back from the daily traffic of the cities and gets closer to nature, and whose social ideals mirror the physical planning in an effort to create its own inner commune (Turner, 1990: 3), this American campus model offering huge potential is of great importance in terms of its architectural planning and its relationship with the nearby city and its effects on the settlement pattern.

Showing the great potential of the campus fields, the application farms based on agricultural activities in the International College in Izmir established by BOARD and in the American schools in regions such as Merzifon, Tarsus and Gaziantep are taken as an example by the new administrators of the country for the new institutes to be established in order to ensure rural development (Stone, 2011: 295). The campuses of the Protestant colleges became a model for the *Village Institutes/Köy Enstitüleri*, which were created to provide rural development for the post-imperial Ankara administration. The use of Izmir National College as Izmir Kızılçullu Village Institute after its closure and the continuation of agricultural activities in the campus confirm this perspective.

In terms of their development and intercourse with the city, two different types of settlements emerge as *urban campuses* and *outskirt campuses*. The examples of the Protestant campus model, which had a layout plan completely independent of the town center for the first time in the United States as a model for the campuses to locate out of the city (Sönmezler, 2003: 97), and which was accepted as a *macrocosm of the city* during the development process and which had various urban functions (Turner, 1990: 3), were applied in the Anatolian countryside with the Protestant missionaries.

In the Protestant missionary campuses, settling down in a closed campus to create its own space, which stands out as a founding principle, the goal of creating a contemporary human model to be shaped in this campus in line with the ideals of the secular worldview, and the educational culture that moved here from America to shape the space and physical settlement can be observed in the campuses. Colleges offered functional results for the curricula¹¹ and programs that came with the

¹¹ Mathematics and science are predominantly included in the curriculum of the educational institutions of the missionaries. In addition to English, arithmetic and geography courses, courses such as botany, algebra and physiology are also offered. In line

changing educational approach. In the campus lands, which need new functions as they grow, and gradually expand as new functions are added, structures such as workshops, greenhouses, classrooms, dormitories, bakery, gymnasium and sports field, infirmary at the point of public relations, dispensary, hospital, church for minority religious communities are built over time. This intensive program requires large campuses that include building groups with different functions. The need for physical space to serve different functions requires a site plan consisting of many small sectional units.

The personality and identity of the cities is not only the architectural value of the buildings there. The positive features of the architecture are complemented by the life experiences spent there, gain value and these two situations complement each other. On the contrary, it is possible to talk about lack of identity, while a meaningful identity is formed when people attribute values to the places they spend their lives and make sacrifices for the formation of loyalty (Tekeli, 1990: 254). In terms of what the built environment means, the relationship of space with identity is often based on physical shape, and this strong position is important because it shows the connection between the social environment and the physical environment and the built environment (Rapoport, 1990: 36).

Figure 3.11. The Stickler Hall building and its monumental entrance, which has become the symbol of Tarsus American College, distinguishes itself from the local with its size, mass ratio and form (Photograph: Ömer Faruk Bayram, 2019)

The cities where Protestant colleges were founded are cosmopolitan cities where different groups live. Considering that cities that do not change very quickly and even grow slowly and have a long history, have an identity that emerges by the accumulation of different layers of time (Tekeli, 1990: 256), the collegiate identity of the Protestant campus culture formed in the college atmosphere, the unique architectural environments of the colleges and their monumental structures add value to these Ottoman Anatolian towns and find a place in social life, lingering strongly in the memory of the city and its inhabitants.

Colleges, which had large areas at the periphery of the cities at the time they were founded, will affect the urban space and planning as they begin to stay within the urban pattern with the expansion of the

with ABCFM's three basic managerial principles, self-supporting, self-governing and self-propagating (Kocabaşoğlu, 1991: 207), practical training in campuses as well as theoretical training is provided.

cities.¹²

The identity of the city is the urban image elements, connections, borders, regions, foci and landmarks that provide spatial organizations in the general image of the city (Lynch, 2019: 28), and city silhouettes provide references for the formation of a permanent visual effect in the urban memory of the urban environment (Bostancı and Ocakçı, 2009: 27).

The monumental buildings of the Protestant colleges, which appeared in an urban texture consisting of low-rise buildings in the first period, also took a strong place in the memory of the residents of the city. In addition, despite the development and spread of these cities in the course of time, today it can be easily read and differentiated from the environment with its large campus dimensions on the texture and the dimensions of its iconic buildings in the city silhouette.

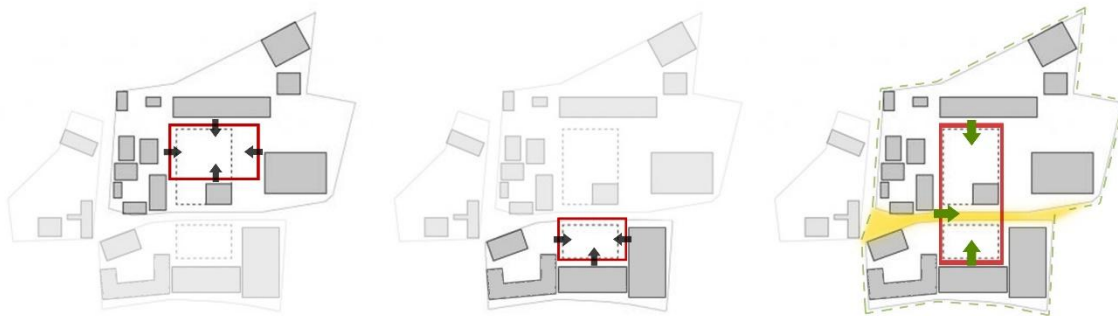

Figure 3.12. Schematic site plan of the original and new campuses of Tarsus American College, on the left; original campus and quadrangle plan scheme, in the middle; implementation of quadrangle scheme in the new campus, right; foresight of the future and emergence of the Protestant quadrangle scheme in a stronger and holistic way in case of pedestrianization of the street between the two campuses (Graphic: Ömer Faruk Bayram)

Symbolic buildings of Protestant colleges differ in that they are higher-rise within the town pattern of anonymous local elements, stripped of vernacular architectural elements, exhibit a more western style with its form and overwhelming mass, and the *American College* image is tried to be provided with a striking mass.

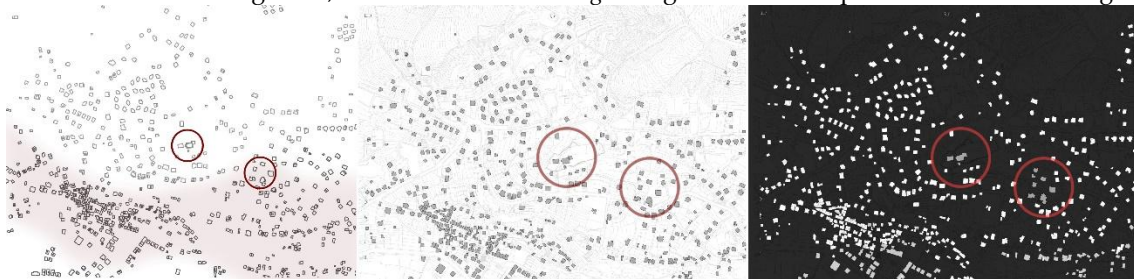

Figure 3.13. On top; the lower campus within the historical urban texture of Talas and the upper campus located on the hill outside the texture on density maps (Graphic: Ömer Faruk Bayram)

¹² For example, the wide campus area of the Central Turkey College in Gaziantep will shape the first comprehensive and holistic city plan of Gaziantep, prepared in 1938 by the German urbanist Hermann Jansen. Jansen's 1938 plan is the *Beautiful City* and *Artistic* or *Aesthetic City* approach, which reveals examples of monumental architecture and extends to the early Republican period planning experiences, which should be examined in terms of Turkish urban planning experiences in the context of its character connected by wide roads (Yenice and Yenice, 2018: 555). In the Jansen plan, it is possible to feel the influence of the college by observing the form, expansion and spread of the recreational area designed in the region where the destroyed Central Turkey College is located.

The identity of cities is produced socially and the physical environment and the life in it form a whole. A building, which is located in a part of the city and has become a symbol, creates an identity even at the neighborhood scale and completes environmental and human activities. In buildings that have become symbols, the discourse created and the myth established about this building gain importance rather than the life experienced there and the relations of those living around it with the building (Tekeli, 1990: 255).

			Curriculum and Formation	Physical Planning and Organisation	Location
Ottoman Empire period	State's Educational Institutions	early period	spiritual	local or small scaled buildings	imperial countryside
		late period	martial	massive, planned under a single building	usually around capital, Istanbul
	Religious Groups' Educational Institutions	early period	spiritual	church buildings	where religious groups are located
		late period	secular	within the building stock in Istanbul	usually around capital, Istanbul
Protestant Colleges			secular	quite large campuses and building complexes	located on the peripheries of the cities, drawing a dominant image in the city layout
Republic of Turkey period	State's Educational Institutions	early period (Köy Institutes)	secular	quite large campuses and building complexes	located on the peripheries of the cities, drawing a dominant image in the city layout
	State's Educational Institutions	late period (higher education-universities)	secular	quite large campuses and building complexes	located on the peripheries of the cities, drawing a dominant image in the city layout

Figure 3.14. Comparison of Ottoman educational institutions, republican educational institutions and protestant colleges on *curriculum and formation, physical planning and organisation and location* (similarities are colored in the chart, note that the first Köy Institutes were established by converting previous Protestant college campuses and the first universities in Republic of Turkey were created on the basis of the American planning model)

The strong and dynamic examples of the Protestant colleges, which are the representation of the ideological superiority of the secular doctrine and hegemon motivation in the social life of the period, of Western origin, and the fact that they are located in large areas in the city plan on the periphery and the mass dimensions and proportions of the symbolic structures strengthen the American image. This strong form and effective campus areas have brought a dominant site plan definition and potence in the silhouettes of the town on where the colleges are settled.

CONCLUSION

The religious organizations of minority groups in the Ottoman Empire, which had a multi-national, multi-cultural and multi-religious social formation, clustered around the church of each community within the framework of the religious freedoms provided by the state and long-standing. Along with the understanding of education that became secularized with the Age of Enlightenment, religious minorities in the imperial lands started to establish their own schools that gave more weight to scientific education, and these schools emerged mostly in the capital city of Istanbul. The education of the Muslim people is tried to be

provided in madrasahs and schools of the state, which can be said to be inadequate in terms of catching up with the current.

The educational institutions that Protestantism, which was at the center of the counter-reformation movement, first emerged in Europe and then transferred to the New World, flourished and took its original form here. The missionaries sent by the imperial empires to the regions they wanted to penetrate have always been interested in architectural activities. The use of churches as mission stations ends and a model that can be applied in mission areas is now ready. The fact that the missionaries sent to many mission regions were educated in these qualified Protestant institutions in America also strengthens this practice.

With the division of the Armenian community in the Ottoman Empire and the emergence of Protestant Armenians, the focus for missionaries became these minorities and the regions where these minorities lived intensely. When the movement of the Protestant missionaries in the Ottoman Empire is an organized behavior with an agenda, in order to open up and define a space for themselves in the current cultural conjuncture, the missionaries implement their campuses that create their own environment in these regions.

At the beginning of the 19th century, the Ottoman Empire met Protestantism for the first time with the Protestant missionaries who came to Izmir, and the Protestant College and campus tradition model was implemented in the imperial lands for the first time ever.

In this very new model, where the educational practice shapes the architectural environment and space, structures for different spaces and different needs arise within the same campus as required by the educational organization. In addition to the qualified education provided in these institutions, the practical working environment, emphasis on agricultural activities, and the emergence of educational examples that can be called innovation in these institutions facilitate the positive perception to Protestant missionary institutions as decent educational colleges.

Until then, there is a state education that has been settled for long periods in the empire but is trying to be modernized by attempts of huge scale. Scientific institutions established by the Ottoman Empire as a result of Westernization movements are generally large structures gathered in a single mass. Other religious communities, on the other hand, have a comprehension of education organized around their own religious minority churches which are mostly concentrated around the capital city Istanbul.

It is obvious that the Protestant missionaries carried their life philosophies and world views shaped by the educational structure they gained in their country to the institutions they opened in the Ottoman Empire and shaped these institutions accordingly. In addition, they implemented the campus culture and physical environment stemming from the Protestant tradition in the institutions they operated in Anatolia.

Alongside the traditional education models of the state and communities, this Protestant college model is an innovative and contemporary model that has not been encountered before. These institutions, which provide scientific and contemporary education, are in high demand from the local and quite large campuses and building complexes emerge in important centers of Anatolia. These colleges, which are generally located on the peripheries of the cities, have an strong western college impact and American image in the urban space with their large boundaries on the city pattern and with a wide variety of structures and massive main buildings showing symbolic features. These Protestant college campusese draw a dominant image in the site plan and silhouettes of Anatolian towns. In addition, productive, convenient and opportune Protestant college campus lands turn into a base and colleges' institutional structure becomes model for the administrators of the new regime that came after the Ottoman Empire, while creating modern Republican institutions.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %60; 2. yazar %40
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Araş. Gör. Dr. Ömer Faruk Bayram
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %60; 2 st author %40
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Ress. Assist. Omer Faruk Bayram
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Ahunbay, Z. (1994). *Medreseler, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Vol. 5, pp. 320-324). İstanbul
- Akgün, S. (2008). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Mormon Misyonerler*. İstanbul: Turkey Isbank Publications, 1st Edition, ISBN 978-605-332-224-5 pp. 38-107.
- Akın, N. (2002). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*. İstanbul: Literatür Press, p. 20.
- Alan, G. (2008). *Osmanlı'da Protestan Okulları*. İstanbul: Meydan Press, p. 25.
- Alan, G. (2016). "The Works of American Board Missionaries in Yozgat and Their Effects on the People of the Region". Report of the 1st International Bozok Symposium (V. 2), Yozgat.
- American Board of Commissioners for Foreign Missions. (1896). *Missionary papers*. Chicago: ABCFM, pp. 21-37.
- Anderson, R. (2019). *Foreign Missions, Their Relations and Claims*. Wentworth Press, ISBN 0469130814, p. 304.
- Arı, A. (2002). "Tevhid-i Tedrisat and Secular Education". *Gazi University Journal of Gazi Education Faculty*, V. 22: 182.
- Arpee, L. (2010). *The Armenian Awakening, A History of Armenian Church, 1820-1860*. Nabu Press, ISBN 978-

1177029803, p. 93.

- Aytaç, K. (1992). *Avrupa Eğitim Tarihi*. İstanbul: Marmara University Press, ISBN 975-548-016-1, p. 92.
- Baltacı, C. (1976). *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. İstanbul, pp. 20-25.
- Berkes, N. (1978). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. Doğu-Batı Press, p. 179.
- Bostancı, S. H. and Ocakçı, M. (2009). Evaluation of Design Qualities of Urban Silhouettes with Entropy Approach, *ITU Journal/a architecture, planning, design*, v. 8: 2-27.
- Campos, P. (2002). "The Journeys Toward Utopia". *Planning for Higher Education*, No.30(2), pp. 5-12.
- David Loggan. Collegium Novum. Date of Access: 17 October 2021, <https://heatons-of-tisbury.co.uk/loggan.htm>
- Demir, C. (2014). *Activities of the American Board in Izmir and Izmir International College*, PhD Thesis, Erciyes University Institute of Social Sciences, Kayseri, pp. 14-179.
- Engin, O. N. (1940). *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul, V. 2: 453-602.
- Eren, A. C. (1979). *Tanzimat. İslam Ansiklopedisi* (Vol. 11, p. 418). Eskisehir: Ministry of Education.
- Erkan, P. (2009). *From The Tanzimat Period To The Republic The Non-Muslim Schools In Istanbul Along The Route From Galata To Şişli*, PhD Thesis, İstanbul Technical University Institute of Science, İstanbul.
- Galatasaray High School. Date of Access: 27 October 2020, <http://www.gsl.gsu.edu.tr/>
- Court of Account Buildings from Past to Present. Date of Access: 19 October 2021, <https://www.sayistay.gov.tr/>
- Grabill, J. L. (1971). *Protestant Diplomacy and the Near East Missionary Influence on American Policy 1810-1927*. Minneapolis: University of Minnesota Press, p. 17.
- Gürüz, K. (1992). *Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite*. Ankara: T.C. Başbakanlık Press, p. 15.
- Harvard College. Date of Access: 17 September 2021, <https://www.colonialociety.org/index.php/node/586>
- Hamlin, C. (1893). *My Life and Times*. Boston and Chicago, p. 221.
- Haydaroğlu, İ. P. (1990). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar*. Ankara: Ministry of Culture Press, pp. 5-10.
- Finnie, David, H. (1967). *Pioneers East: The Early American Experience in the Middle East*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press, pp. 117-118.
- J. Pervititch Map. (1930). Layout 114, Atatürk Library, İstanbul.
- J. Pervititch Insurance Map. (1930). Layout 76, Atatürk Library, İstanbul.
- James A. And Field, Jr. (1969). *America and the Mediterranean World 1776-1882*, Princeton New Jersey: Princeton University Press, p. 113.
- Jessup, H. H. (1910). *Fifty-Three Years in Syria*. New York: Fleming H. Revell Co., p. 17.
- Jusdanis, G. (1998). *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür*. İstanbul: Metis Press, p. 46.
- Kocabaşoğlu, U. (1991). *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları* (2nd Edition). İstanbul: ARBA Research and Press.
- Lenglart, D. and Vince, A. (1992). *Université: Écoles supérieures*, Paris: Le Moniteur, ISBN 2-281-19069-2, pp. 6-7.
- Lewis, B. (1988). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara: Turkish History Association, p. 85.
- Linde, H. (1969). *Hochschulplanung*, W. V. G. Stuttgart, ISBN 3-8041-25107, p. 32.
- Linder, F. (2000). *The History of Üsküdar American Academy (1876-1996)*. İstanbul: SEV Press, p.75.
- Lynch, K. (2019). *Kent İmgesi. (Translated by Başaran, İ.)*. İstanbul: Turkey Isbank Culture Publications, ISBN 978-994-488-94-83, p. 28.
- Mekteb-i Sultani. Date of Access: 27 October 2020, <https://www.loc.gov/>
- Mission. (2003). In *Oxford Dictionary of English 2e*, New York: Oxford University Press.
- Missionary. (2003). In *Oxford Dictionary of English 2e*, New York: Oxford University Press.
- Mülayim, A. (1994). *Azımlık Okulları. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Vol. 1, p. 503). İstanbul: Common Publication of Ministry of Culture and History Foundation.
- Nuttall, Z. (1922). "Royal Ordinances Concerning the Laying Out of New Towns". *The Hispanic American*

- Historical Review*, 5(2): 249–254, doi:10.2307/2506027.
- Ortaylı, İ. (1982). “Osmanlı İmparatorluğu’da Amerikan Okulları Üzerine Bazı Gözlemler”. *TODAIÉ Journal*, Ankara, V. 14: 87-96.
- Öksüz, M. (2010). “Osmanlı Topraklarında Hukuki Statü Arayışı ve Varlık Mücadelesinde Amerikan Kurumları”. *History Studies* V. 2 (1): 150.
- Rapoport, A. (1990). *The Meaning of the Built Environment: A Nonverbal Communication Approach*. Arizona: Arizona University Press, ISBN 978-081-651-17-61, pp. 7-36.
- Robert College. Date of Access: 17 September 2021, <http://levantineheritage.com/robert-college.htm>
- Rückbrod, K. (2015). *Sites of Knowledge the University of Vienna and its Buildings, A History 1365-2015*. (Edited by Julia Rüdiger and Dieter Schweizer). Köln: Universität Wien, p. 31.
- SEV. (2019). *Sağlık ve Eğitim Vakfı 50. Yıl Gelenekten Geleceğe Eğitim Köprüsü*. ISBN 978-605-2079-59-1, İstanbul, p. 38.
- Said, M. (1928). *Said Paşa’nın Hatıratı* (v. I-III, p.156) içinde. İstanbul.
- Sakaoğlu, N. (1994). *Galatasaray Lisesi, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (pp. 360-369). İstanbul: Common Publication of Ministry of Culture and History Foundation.
- Scott, J. (1975). *Christian Missions in the Modern World*. London: Falcon Books, p. 16.
- Somel, S. A. (2012). *Crimean War, Reform Edict and Transformations in the Ottoman Education Order*. İstanbul: Turkey Isbank Publications, p. 688.
- Sönmezler, K. (2003). *Modern Mimarinin Kentsel Deney Alanı: Üniversite Tasarımı*, PhD Thesis, MSGSU Institute of Science, İstanbul, pp. 89-97.
- St. Gall Abbey. Date of Access: 16 October 2021, <https://www.1902encyclopedia.com/A/ABB/abbey-05.html>
- Stone, F. A. (2011). *Sömürgeciliğin Hasat Mevsimi Anadolu’da Amerikan Misyoner Okulları (1st Edition) (Translated by Ayşe Aksu)*. İstanbul: Dergah Press, pp. 57-295.
- Strong, A. (1910). *The Story of American Board*. Boston, Pilgrim Press, pp. 6-200.
- Şaman D. (1988). *Minority Schools Architecture in İstanbul in the 19th Century*, Msc Thesis, Yıldız Technical University, İstanbul, p. 144.
- Şehremaneti Hey et-i Fenniyesi Müdürü Necib Bey Haritası. Date of Access: 05 November 2021, <https://sehirplanlama.ibb.istanbul/beyoglu-arsivi-haritalar/>
- Tekeli, İ. (1985). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Eğitim Sistemindeki Değişmeler. *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi* (Vol. 2, p. 457). İstanbul.
- Tekeli, İ. (1990). “Bir Kent Kimliği Üzerine Düşünceler”. *Journal of Marmara University Faculty of Economics and Administrative Sciences*, v. 7, pp. 254-256.
- Tekeli, İ. and İlkin, S. (1993). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*. Turkish History Association Press, ISBN 975-16-0535-0, p. 125.
- Timur, T. (2000). *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*. İstanbul: Imge Bookstore Press, ISBN 975-533-152-2, pp. 82-103.
- Turner, P. V. (1990). Campus: An American Planning Tradition. *The Architectural History Foundation*. MIT Press Series, No.7, 1990, pp. 3-47.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*. Ankara: Turkish History Association Press, 3rd Edition, p. 1.
- Ürekli, F. (2002). “Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi ve Kurumları”. *Manas University Journal of Social Sciences*, V. 3: 385.
- Vassiadis, G. A. (2007). “The Syllogos Movement of Constantinople and Ottoman Greek Education 1861-1923”. *Athens: Centre for Asia Minor Studies*, p. 32.
- Warneck, G. (1888). “Modern Missions and Culture: Their Mutual Relations”, *Edinburg*, p. 3.
- Yenice, M. S. and Yenice, T. K. (2018). “Gaziantep Kenti Planlama Deneyimleri Üzerine Bir Süreç Değerlendirmesi”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, V. 17: 555.

Konya Tarihi Kent Merkezindeki Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme*

Esra Özdil

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9855-5685>

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul – TÜRKİYE

Prof. Dr. Nur Urfaloğlu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6451-193X>

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 22.03.2022

Kabul: 27.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Kentsel Dönüşüm

Tarihi Merkez

Koruma

Yenileme

Konya

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.58082>

Öz

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmesiyle ortaya çıkan kentler, zaman içerisinde içinde bulunan özgün tarihi yapılar ile tarihsel bir kimlik kazanırlar ve tarihi kent olarak ifade edilirler. Kentlerin, çeşitli sebeplerle zaman içinde değişen, bozulan dokularının dönüşüme uğraması, kentin tarihi kimliğini de etkilemekte ve tarihi dokunun varlığını sürdürülebilmesi için çeşitli önlemler alınması gerekmektedir. Korumaya, iyileştirmeye, yenilemeye veya canlandırmaya dayalı kentsel dönüşüm yöntemleri ile özgün tarihi dokuların ve yapıların korunması ve varlığını sürdürülebilmesi amacıyla zaman zaman çeşitli yasal düzenlemeler yapılabilmektedir.

Türkiye’de özellikle 1950’lerden sonra yaşanan hızlı nüfus artışının getirdiği düzensiz yapılaşma ile kentlerimizin büyük bir bölümü plansız şekilde gelişirken, tarihi kent dokuları da bu durumdan etkilenmiştir. Bu kapsamda uygulanan kentsel dönüşüm yöntemleri zaman zaman tarihi dokunun varlığına olumlu bir katkı sunarken, zaman zaman da dokuya zarar veren yanlış yöntemlerin uygulandığı görülebilmektedir.

Çalışmanın ana konusu olarak Konya tarihi kent merkezi seçilmiş ve kentin tarihi dokusunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen kentsel dönüşüm uygulamalarından örnekler dönüşüm öncesi ve sonrası durumlarıyla incelenmiştir. Bu bağlamda Konya özel olarak incelenmeden önce kentsel dönüşüm kavramı ve yasal dayanaklarından söz edilmiş, dünyadan ve Türkiye’den Berlin, Paris, Beyrut, Diyarbakır ve Ankara gibi benzer tarihi kent dokusuna sahip şehirlerin gelişimleri ve bu şehirlerde uygulanan kentsel dönüşüm uygulamaları ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında Konya Büyükşehir Belediyesi ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu kurumlardan elde edilen raporlar ve görsel materyaller doğrultusunda çalışma desteklenmiştir.

Çalışmada, benzer örnekler ve yasal dayanaklar ışığında Konya’daki değişim ve dönüşüm irdelenmiş ve bahsi geçen tarihi kentlerdeki dönüşümler bir tablo ile özetlenmiştir.

Atf Bilgisi / Reference Information

Özgül, E. ve Urfaloğlu, N. (2022). Konya Tarihi Kent Merkezindeki Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 297-323.

*An Evaluation on Urban Transformation Practices in Historical City Center of Konya**

Esra Özdil

Yildiz Technical University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, Istanbul – TURKEY

Prof. Dr. Nur Urfalioğlu

Yildiz Technical University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, Istanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 22.03.2022

Accepted: 27.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Urban Transformation

Historical City Center

Conservation

Renovation

Konya

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.58082>

Abstract

Cities that emerged with the settled life of human beings gain a historical identity with the original historical structures found in time and are expressed as historical cities. The transformation of urban textures, which change and deteriorate over time for various reasons, also affects the historical identity of the city and various precautions must be taken in order to survive this historical identity. With the urban transformation methods based on preservation, improvement, renewal or revitalization, it is aimed to preserve and maintain the original historical textures, structures and various legal arrangements have been made from time to time in this context.

While a large part of our cities developed unplanned with the irregular construction brought about by the rapid population growth in Turkey, especially after the 1950s, the historical city textures were also affected by this situation. While the urban transformation methods in this context contribute positively to the existence of the historical texture from time to time, it has been seen that inappropriate methods that damage the texture are implemented from time to time.

The historical city center of Konya was selected as the main subject of the study and the examples of urban transformation practices that directly or indirectly affect the historical texture of the city are examined through their pre-and post-transformation situations. In this context, before Konya is specially examined, the concept of urban transformation and its legal bases are mentioned. Then, the development of cities with similar historical urban textures, and the urban transformation practices were discussed, such as Berlin, Paris, Beirut, Diyarbakir, Ankara from the world, and Turkey.

Within the scope of the study meetings were held with the officials of Konya Metropolitan Municipality and the Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change, and the study was supported in line with the reports and visual materials obtained from these institutions.

In the study, the change and transformation in Konya was examined in the light of similar examples and legal bases and the transformations in the historical cities mentioned were summarized with a table.

GİRİŞ

Kentler, zaman içerisinde savaş, göç, terkedilme gibi çeşitli sebeplerle zarar görmekte ve kentsel alanlarda bir takım problemler ortaya çıkmaktadır. Hızlı ve plansız kentleşme, aşırı nüfus artışı, fiziksel, işlevsel ve ekonomik eskime gibi problemler ile giderek bir çöküntü halini alan kentsel alanlarda, bu problemleri ortadan kaldırarak daha yaşanabilir mekanlar oluşturmak adına çeşitli projeler üretilmekte ve kentsel dönüşüm çalışmaları uygulanmaktadır. İçinde bulunan özgün tarihi yapılar ile tarihi kent kimliği kazanan kentler de çeşitli sebeplerle zaman içinde değişmekte ve bu değişim kentin uzun yıllar boyunca oluşmuş olan tarihi dokusunu da etkilemektedir. Fiziksel ve ekonomik eskime, işlevsel eskime, terk edilme, ulaşım ve altyapı yetersizliği gibi problemler sebebiyle tarihi kent merkezlerinde de tarihi dokuların varlığını sürdürebilmesi için çeşitli önlemler alınması gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında öncelikle kentsel dönüşüm kavramına ilişkin literatürde bulunan tanımlardan, uygulama yöntemlerinden ve ülkemizde kentsel dönüşüme imkan sağlayan yasal düzenlemelerden söz edilmiştir. Dünyadan ve Türkiye'den Berlin, Paris, Beyrut, Diyarbakır ve Ankara gibi benzer tarihi kent dokusuna sahip şehirlerde uygulanan kentsel dönüşüm uygulamalarına kısaca değinilmiştir. Çalışmanın ana konusu olarak Konya tarihi kent merkezi incelenmiştir. Tarihi merkezin kentsel gelişimi ve planlama geçmişi derlenmiş, kentin tarihi dokusunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen kentsel dönüşüm uygulamalarından örneklerin dönüşüm öncesi ve sonrasındaki durumları belirtilmiştir.

Çalışma materyali olarak konu ile ilgili yasa ve yönetmelikler, kitap, tez ve makalelerden yararlanılmış, bununla birlikte Türkiye'de ilgili mevzuatlar gereği kentsel dönüşüm çalışmaları yerel yönetim ve ilgili bakanlık tarafından yürütüldüğünden, Konya Büyükşehir Belediyesi ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kurum yetkililerinden elde edilen uygulama süreç raporları ve kurum arşivlerinde bulunan görsel materyaller ile çalışma desteklenmiştir. Çalışmanın sonunda çalışmaya konu olan tarihi merkezlerdeki kentsel dönüşüm uygulamalarının genel özellikleri bir tablo oluşturulmak suretiyle özetlenmiştir.

Çalışma ile özellikle son yıllarda gittikçe önemi artan kentsel dönüşüm uygulamalarının tarihi merkezlerdeki etkileri Konya örneği üzerinden değerlendirilerek, mimarlık tarihi alanında bir katkı sunulması amaçlanmıştır.

1. KENTSEL DÖNÜŞÜME GENEL BAKIŞ

1.1. Kentsel Dönüşüm Tanımı

Kentsel dönüşüm, literatürde pek çok farklı şekilde tanımlanmaktadır. Bu tanımlar, vurguladıkları amaç, strateji ve yöntemlerine göre farklılık göstermektedir. Kentsel dönüşüm; değişime uğrayan bir bölgenin sosyal, ekonomik, fiziksel koşullarına kalıcı bir iyileştirme arayışı içinde olan ve kentsel sorunlara çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı ve bütünlük bir vizyon ve eylemler dizisi olarak tanımlanmaktadır (Roberts & Sykes, 2000). Şişman ve Kibaroğlu (2009), "Kentsel dönüşüm, bozulma ve çökme olan kentsel alanların ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarının iyileştirilmesi için yapılan strateji ve eylemlerin bütünüdür" şeklinde açıklar. Couch (1990) kentsel dönüşümü esaslı bir fiziksel değişim süreci olarak tanımlarken Lichfield'a (1992) göre, kentsel dönüşüm, kentin düşüş sürecini daha iyi anlamak ve dönüşümden elde edilecekler üzerinde bir anlaşmadır. Donnison'a (1993) göre ise, kentsel dönüşüm, kentsel çöküntü alanlarında yoğunlaşan sorunları eşgüdümlü bir biçimde çözmek için ortaya konulan yeni yol ve yöntemlerdir. Turok'a (1992) göre kentsel dönüşüm; kamu, özel sektör ve halk katılımını savunan, yoksul bölgelerin ıslahına ve yapı-çevre-donatı üçlüsünün iyileştirilmesine çalışan, kişilerin yaşam mekanlarının yanında ticaret ve sanayi sayesinde ekonominin de ilerlemesini amaçlayan; bununla birlikte, kent merkezlerini,

günümüz yaşamına uyum sağlayabilecek niteliğe kavuşturmak bakımından geliştirilmiş bir planlama çalışmasıdır. Bir başka deyişle kentsel dönüşüm, yitirilen bir ekonomik etkinliğin yeniden geliştirilmesi ve canlandırılması, işlemeyen bir toplumsal işlevin işler hale getirilmesi; toplumsal dışlanma olan alanlarda, toplumsal bütünleşmenin sağlanması; çevresel kalitenin veya ekolojik dengenin kaybolduğu alanlarda, bu dengenin tekrar sağlanmasıdır (Roberts & Sykes, 2000). Kentsel dönüşüm genel anlamda, pek çok farklı sebepten dolayı çöküntü haline gelmiş kentsel dokuların fiziksel, işlevsel ve sosyal olarak dönüştürüldüğü ve bu dönüşümün sonuçlarının da hesap edildiği bir uygulama süreci olarak tanımlanabilir. Yapılan tanımlar incelendiğinde kentsel dönüşüm uygulamaları farklı amaç ve yöntemlere sahip olsa da, temelde sürekli değişim içinde olan kent ve içinde yaşayan toplumun çeşitli nedenlerle yaşadıkları olumsuzlukların ortadan kaldırılması veya iyileştirilip düzeltilmesi anlamına gelen çok boyutlu geniş bir kavramdır.

Türkiye’de kentlerin nüfusu, sanayileşme ve kentleşme sürecine bağlı olarak artan göç hareketleriyle, kontrolsüz, plansız ve hızlı bir şekilde artmıştır. Bu artış, kentsel mekanlarda teknik alt yapısı yetersiz, sağlıksız yaşam alanları oluşturmuş, güvenlik ve asayiş sorunlarıyla karşılaşılmasına sebep olmuştur. Bu gibi nedenlerle de kentsel dönüşüm zorunlu hale gelmiştir. Tarihi kent merkezlerinde de bu hareketlilik ile şehirleşme, fiziksel ve ekonomik eskime, fonksiyonel eskime, terk edilme, ulaşım ve altyapı sorunları gibi nedenlerle dönüşüme ihtiyaç duyulmuştur.

1.2. Uygulama Yöntemleri

Kentsel dönüşüm kavramı pek çok farklı şekilde tanımlanabildiğinden, uygulama yöntemleri de farklılık göstermektedir. Kentlerin farklı özellikler barındırmaları, farklı dönüşüm süreçlerini gerekli kılmakta ve farklı müdahale biçimleri ortaya çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamalarından beklenen sonuçları elde edebilmek için kentsel mekanın ihtiyaçları doğru tespit edilmeli ve en uygun yöntem seçilmelidir.

Literatürde yenileme, sağlıklaştırma, koruma, yeniden canlandırma, düzenleme, temizleme, boşlukları doldurarak geliştirme ve tazeleme olmak üzere farklı uygulama biçimleri yer almaktadır (Öngören & Çolak, 2013; Polat & Dostoğlu, 2007; Demirsoy, 2006). Bu yöntemler müdahale biçimleri bakımından ele alındığında ana hatlarıyla 5 ana başlık altında toplanabilir. Bunlar; yenilemeye dayalı kentsel dönüşüm, korumaya dayalı kentsel dönüşüm, iyileştirmeye dayalı kentsel dönüşüm, yeniden canlandırmaya dayalı kentsel dönüşüm ve soylulaştırmaya dayalı kentsel dönüşüm şeklinde ifade edilebilir.

Yenilemeye dayalı kentsel dönüşümlerde fiziksel, işlevsel ya da ekonomik eskime oranı yüksek düzeydeki faktörler ortadan kaldırılarak, kentsel mekan tekrar yaşanabilir seviyeye dönüştürülmektedir. Bu yöntemle mevcut yapıdaki fiziksel eskime / yıpranma bulunan sağlıksız unsurlar tamamen farklı bir biçimde yeniden üretilir. Fiziksel yapı dönüşürken, işlevsel ve sosyal yapı korunabilir ya da dönüşebilir.

Korumaya dayalı kentsel dönüşüm uygulamalarında, tarihi dokulardaki yıpranma, mevcut yapıların basit ya da esaslı onarımlarının ve bakımlarının düzenli olarak yapılmasıyla giderilir. Böylelikle tarihi dokunun fiziksel yapısının aslına uygun olarak korunarak günümüze kadar ulaşabilmesi sağlanmaktadır. İşlevleri ise korunabilir ya da dönüştürülebilir.

İyileştirmeye dayalı kentsel dönüşüm çalışmaları; daha çok fiziksel eskime, yıpranma ve bozulmanın başladığı, özgün niteliğin henüz tamamen kaybolmadığı ancak aykırı eklerin görüldüğü kentsel alanlarda yapılan dönüşüm uygulamaları olarak değerlendirilebilir. İşlevini yitirmiş olan yapıların özgünlüğüne zarar vermeyecek şekilde doku tekrar kullanılabilir hale getirilerek işlevsel yapı korunur ve çevresiyle uyumlu hale gelmesi sağlanır. Sosyal yapı korunabilir ya da dönüşebilir.

Yeniden canlandırmaya dayalı kentsel dönüşümlerde işlev kaybı olan ya da terkedilmiş bölgeler, bu duruma sebep olacak her türlü etki ortadan kaldırılarak fiziksel yapıları sosyal önlemlerle

iyileştirilir ve yeniden hayata döndürülür yani canlandırılır. Fiziksel yapıya ek olarak işlevsel yapı da iyileştirilir ve sosyal yapının dönüşümü sağlanır.

Soylulaştırma; düşük gelirli kullanıcıların yoğun olduğu fiziksel eskime ve yıpranma görülen kentsel alanların, orta ve üst gelir grubu sınıfına dâhil kullanıcılar ile yer değiştirilmesi ile sonuçlanan fiziksel, sosyal ve kültürel dönüşüm yöntemidir. Fiziksel yapı korunur ya da dönüşür. İşlevsel yapı korunur ancak sosyal yapı dönüşür (Tablo-1).

STRATEJİ	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	YENİLEMEMEYE DAYALI KENTSEL DÖNÜŞÜM	KORUMAYA DAYALI KENTSEL DÖNÜŞÜM	İYİLEŞTİRMEYE DAYALI KENTSEL DÖNÜŞÜM	YENİDEN CANLANDIRMAYA DAYALI KENTSEL DÖNÜŞÜM	SOYLULAŞTIRMAYA DAYALI KENTSEL DÖNÜŞÜM
Problem	>Fiziksel eskime/yıpranma >Sağlıksız yapı grupları	>Fiziksel eskime/yıpranma >Özgün tarihi dokuda yıpranma	>Fiziksel eskime/yıpranma >Özgüne aykırı ekler	>Fiziksel eskime/yıpranma >İşlev kaybı >Terkedilme	>Fiziksel eskime/yıpranma >Düşük kullanıcı profili
Yöntem	Mevcutun tamamen farklı bir biçimde yeniden üretilmesi	Basit müdahale ve onarımlarla mevcutun korunarak devam ettirilmesi	Kapsamlı müdahalelerle mevcutun devam ettirilmesi	Mevcutun sosyal önlemlerle yeniden canlandırılması	Kullanıcı grubunun yer değiştirilmesi
Fiziksel Yapı	Dönüşür	Korunur	İyileştirilir	İyileştirilir	Korunur/Dönüşür
İşlevsel Yapı	Korunur/Dönüşür	Korunur/Dönüşür	Korunur	İyileştirilir	Korunur
Sosyal Yapı	Korunur/Dönüşür	Korunur	Korunur/Dönüşür	Dönüşür	Dönüşür

Tablo 1. Kentsel dönüşüm stratejilerini gösteren özet tablo (Yazarlar tarafından üretilmiştir.)

1.3. Türkiye'deki Yasal Dayanaklar

Kent merkezlerindeki çöküntü alanlarının yenileme, koruma, iyileştirme ve soylulaştırma gibi dönüşüm uygulamaları ile yeniden yapılandırılması amacıyla bir takım yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Türkiye'deki yasal düzenlemelere bakıldığında, kentsel dönüşümün önceleri daha çok 'yenileme' olarak tanımlandığı, ancak farklı dönemlerde ve farklı alanlardaki uygulamalarda kendi içerisinde değiştiği ve zamanla yeni boyutlar kazandığı gözlemlenmektedir. Tarihi ve kültürel alanların korunarak ve geliştirilerek dönüştürülmesi için de bir takım kanunların yürürlüğe girdiği görülmektedir. Ancak kentsel dönüşüm kavramının yasalarda yer alması 2000'li yılları bulmuştur.

Ülkemizde kentsel dönüşüm konusu ile doğrudan ilgili olan kanun, 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanundur. Bu kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (6306), 2012). Kanun, daha çok yenilemeye dayalı kentsel dönüşüm uygulamalarına yasal zemin oluştururken, korumaya dayalı kentsel dönüşüm uygulamalarına dolaylı olarak atıfta bulunur.

Belediye Kanununun 73. Maddesi, "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanları" ile ilgilidir. Bu maddede kentsel dönüşüm projelerinin uygulanabileceği alanlar kapsamlı bir şekilde tanımlanmış olsa da, tarihi kent

alanlarının hangi ölçülere göre hangi kurum tarafından dönüştürüleceği ile ilgili açık bir hüküm bulunmamaktadır. Kanun yenilemeye, korumaya, iyileştirmeye ve yeniden canlandırmaya dayalı kentsel dönüşüm yöntemlerine yasal zemin oluşturur (Belediye Kanunu (5393), 2005).

2004 yılında çıkartılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu da yenilemeye ve iyileştirmeye dayalı kentsel dönüşüm uygulamaları için yasal zemin oluşturur. 2004 yılında çıkarılan 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu da kentin sadece belirli bir bölgesi için çıkarılmış olup, kentsel dönüşüm adına kapsayıcı bir kanun niteliği taşımasa da yenilemeye dayalı kentsel dönüşüm uygulamalarına dayanak sağlamıştır. Yenilemeye dayalı kentsel dönüşüm uygulamaları için altlık olabilecek bir diğer kanun 1984 yılında yürürlüğe giren 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu'dur. Toplu Konut İdaresinin gecekondulu alanlarında, tarihi alanlarda, deprem riski olan alanlarda, plan yapmaya ve plan yaptığı alanlarda her türlü inşaat yapmaya yetkili olduğu görülmektedir. 1985 yılında kabul edilen 3194 sayılı İmar Kanunu da yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla düzenlenmiştir.

Tarihi kent merkezlerindeki kentsel dönüşüm çalışmalarına yasal dayanak olan kanunlara bakılacak olursa, iki yasal düzenleme ön plana çıkmaktadır. 1983 yılında kabul edilen 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamlı bir koruma yasası olup, korumaya ve iyileştirmeye dayalı kentsel dönüşüm uygulamaları için yasal dayanak oluşturmaktadır. Bu kanun ile kentsel korumanın bir planlama olgusu olduğu belirtilmekte, planlamanın yapım, değerlendirme ve onama süreçleri açıklanmaktadır. Yine 2005 yılında yürürlüğe giren "5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun", daha çok tarihi ve kültürel değere sahip yapıların bulunduğu alanların yenilenmesini mümkün kılan kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Korumaya, iyileştirmeye ve yeniden canlandırmaya dayalı kentsel dönüşüm uygulamaları için yasal zemin oluşturan kanun ile tarihi kent dokularını içeren kentsel alanlarda dönüşüm çalışmaları yapılabilmektedir (Tablo-2).

STRATEJİ	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	YENİLEMEEYE DAYALI KENTSEL DÖNÜŞÜM	KORUMAYA DAYALI KENTSEL DÖNÜŞÜM	İYİLEŞTİRMEYE DAYALI KENTSEL DÖNÜŞÜM	YENİDEN CANLANDIRMAYA DAYALI KENTSEL DÖNÜŞÜM	SOYLULAŞTIRMAYA DAYALI KENTSEL DÖNÜŞÜM
Yöntem	Mevcutun tamamen farklı bir biçimde yeniden üretilmesi	Basit müdahale ya da kapsamlı onarımlarla mevcutun korunarak devam ettirilmesi	Kapsamlı müdahalelerle mevcutun devam ettirilmesi	Mevcutun sosyal önlemlerle yeniden canlandırılması	Kullanıcı grubunun yer değiştirmesi
Kanunlar	6306 5104 5393 5216 2985 3194	5366 2863 5393 -6306-	5366 5393 5216 2863	5366 5393	

Tablo 2. Kentsel dönüşüm stratejilerini ve ilgili kanunları gösteren özet tablo (Yazarlar tarafından üretilmiştir.)

2. TARİHİ KENT MERKEZLERİNDEN KENTSEL DÖNÜŞÜM ÖRNEKLERİ

Kentsel dönüşüm uygulamalarının çok fazla görüldüğü alanlar tarihi kent merkezleridir. Tarihi kent dokusu; tarihi, mimari, arkeolojik ve sanatsal değerleri ile bütünlük gösteren dokuların

oluşturduğu kentsel alan olarak ifade edilmektedir (Yaygel, 2007). Kentlerin çeşitli sebeplerle zaman içerisinde değişime uğramasıyla tarihi kentler de etkilenmekte, tarihi kent dokusu uygunsuz yeni yapılaşmalarla tahrip edilmekte ve hatta yok edilmektedir. Tarihi süreç içerisinde işlevini ve önemini yitiren ya da fiziksel ya da sosyal eskime / yıpranma görülen kültür öğelerinin korunarak veya yeniden işlevlendirilerek gelecek nesillere aktarılması kentsel dönüşümün hedeflerindedir. Tarihi kent merkezlerindeki dönüşümler genellikle; korumaya, iyileştirmeye, yenilemeye ya da canlandırmaya dayalı kentsel dönüşüm uygulamaları ile yürütülmektedir.

Tarihi kent merkezlerindeki dönüşümü anlamak için dünyadan birkaç tarihi kent örneği incelenmiştir. Almanya'nın Berlin kentindeki, ilk yapılaşmanın 19. yüzyılda başladığı bilinen Potsdamer Meydanı, çevresinde bulunan kamusal ve sivil mimari örnekler ile tarihi merkez özelliği taşımaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkenin bölünmesinin bir sonucu olarak 1961 yılında inşa edilen Berlin Duvarı ile meydanın ikiye bölünmesi, ülkenin birliğini yeniden sağlamak adına 1989 yılında duvarın yıkılması sonucu oluşan işlevsiz alanın kentsel bir boşluk oluşturması ve ekonomik/ticari çöküntü alanı olması sebepleriyle alanın dönüşümü gerekli görülmüştür. Uygulanacak kentsel dönüşüm çalışmaları sonucunda, kentin doğu ve batı bölgelerinin mekansal olarak tekrar birleştirilmesi, meydanın çok fonksiyonlu bir cazibe merkezi haline getirilmesi ve kent dokusuna entegre edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda kültürel yapılar, alışveriş merkezleri, büro ve konut alanları gibi çok amaçlı kullanıma sahip yeni yapılar inşa edilmiş, caddeler genişletilmiş, tarihi eserlerin kalıntıları restore edilerek yeniden inşa edilen yapılara entegre edilmiştir (Resim 1-2). Kalıntılardan yerinde korunamayanlar ise özel teknikle taşınmıştır. Meydanda bulunan tarihi istasyonun işlevi korunarak meydan, kent toplu taşıma ağına entegre edilmiştir. Böylelikle ticari faaliyetler artmış, bölge canlılık kazanmıştır. İşlevi olmayan kentsel boşluk yeni yapıların inşasıyla ortadan kaldırılmıştır (Senatsverwaltung für Stadtentwicklung, Bauen und Wohnen).

303

Resim 1- 2. Solda Hotel Esplanade, 1989; sağda Hotel Esplanade kalıntıları üzerine inşa edilmiş olan Sony Center, 2020 *Kaynak: (Hoffman) (Lüttgens Malereibetriebe)*

Fransa'nın başkenti Paris'in tarihi kent merkezinde de artan ticaret hacminin tarihi kent merkezi üzerinde baskı oluşturması sebebiyle yeni bir ticari merkez oluşturulması amaçlanmış, 1958 yılında tarihi merkezin çeperinde bulunan La Defense bölgesinde dönüşüm için çalışmalar başlatılmıştır (Resim 3). Söz konusu proje alanı, direk tarihi merkez olmamakla birlikte, tarihi cadde ile tarihi kent merkezine bağlandığı için bu çalışmaya konu edilmiştir. Kent merkezinden çıkan tarihi ana caddenin La Defense bölgesindeki çöküntü alanına bağlanması da yeni oluşturulacak merkezin o aks boyunca ele alınmasını gerektirmiştir. Böylelikle bir yandan tarihi merkez üzerindeki ticari hacmin oluşturduğu baskı azaltılırken, diğer yandan tarihi kent merkezi ve ticaret bölgesinin bağlantısının

tarihi aks ile sağlanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda kültürel yapılar, alışveriş merkezleri, büro ve konut alanları gibi çok amaçlı kullanıma sahip yeni yapılar inşa edilmiş, tarihi merkeze entegre edilmiş bir raylı sistem noktası oluşturulmuş, bölgede bulunan tarihi anıt heykel taşınarak korunmuştur. Oluşturulan yeni yerleşim tarihi cadde ile birbirine bağlanarak, tarihi caddenin bağlandığı çöküntü bölgesi önemli bir ticari ve turistik bölgeye dönüşmüştür (Resim 4) (Paris La Défense).

Resim 3 - 4. Solda La Defense meydan görünümü ve anıt heykel, 1950; sağda La defense bölgesinin tarihi merkezden görünüşü, 2014

Kaynak: (Archives&Patrimoine Hauts-de-Seine), (Caradec)

Yaklaşık 5000 yıllık bir geçmişi olan Lübnan'ın Beyrut kenti merkezi de kamusal, dini ve sivil mimari örnekleri ve arkeolojik buluntuları ile çok katmanlı bir kent oluşumudur. 1975 yılında ülkede patlak veren iç savaş sonrası fiziki alt yapı ve üst yapı tamamen yıkılmış ya da kısmen hasar görmüştür (Resim 5). Fiziki yıkımın sebep olduğu demografik bölünme ve sosyal parçalanma beraberinde ekonomik ve ticari çöküntüyü getirmiştir. Fiziksel yapının yeniden inşası, sosyal dokunun bütünleştirilmesi, merkezin tekrar kültürel ve ticari çekim merkezi olması sebebiyle Beyrut tarihi kent merkezi dönüşüm çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim 6). Bu kapsamda tarihi eserler restore edilerek ve arkeolojik kazı çalışmaları yapılarak, tarihi unsurların bir yürüyüş aksı ile birbirine bağlanması sağlanmıştır. Liman bölgesinde dolgu alanı oluşturularak, kıyı kesiminde kamusal rekreasyon alanları oluşturulmuş, ticari faaliyetlerin artışı ile de bölge canlılık kazanmıştır (Solidere).

Resim 5 - 6. Solda Şehitler Meydanı iç savaş sonrası, 1980ler; sağda Şehitler Meydanı, 2017

Kaynak: (Making of Cities) (Lebanon in a Picture)

Konya ile benzerlik gösteren Türkiye'deki bazı tarihi kent merkezlerine baktığımızda da yapılan arkeolojik kazılar sonucu ortaya çıkarılan buluntulara göre tarihi milattan önce 12.000 yıllarına dayandığı düşünülen (Harmankaya & Tanındı, 1996) Ankara, hem başkent olması hem de önemli bir

tarihi merkez olması açısından dikkat çekmektedir. Kamusal, dini ve sivil mimari örnekleri, kale ve surları, arkeolojik buluntuları ile Ankara'daki tarihi merkezler olan Hacı Bayram Cami ve çevresi (Resim 7), Ulus Meydanı ve çevresi ve Kale ve çevresinde de kentsel dönüşüm uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Hızlı nüfus artışı ile tarihi merkezlerin çöküntü haline gelmeleri, merkezler etrafında oluşan yoğun ve düzensiz yapılaşma ile merkezlerin cazibesini yitirmesi sebepleriyle dönüşüm çalışmaları başlatılmıştır. Yüksek yoğunluklu yapılar yıkılarak tarihi eserler restore edilmiş, arkeolojik kazı uygulamaları ile kalıntılar ortaya çıkarılarak sergileme alanları oluşturulmuştur (Resim 8). Geleneksel çarşı dokusu ticari fonksiyonuna kavuşturulmuş, merkezlerin tekrar kültürel, dini ve ticari çekim merkezi olması hedeflenmiştir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2018).

Resim 7 - 8. Solda Hacı Bayram Cami genel görünüş, 1940 öncesi; sağda genel görünüş, 2020
Kaynak: (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi) (Ankara Büyükşehir Belediyesi)

Tarihi milattan önce 4000'lere dayanan (Ökse, 2015) Diyarbakır da kale ve surları, kamusal, dini ve sivil mimari örnekleri ve arkeolojik buluntuları ile çok katmanlı bir kent oluşumudur (Resim 9). Merkez Sur ilçesinde 2015 yılının sonlarında başlayan terör olayları ve güvenlik birimleri tarafından gerçekleştirilen operasyonlar neticesinde, kentin tarihi merkezinde birçok ev, işyeri, tarihi ve turistik yerler kullanılamayacak derecede tahrip olmuş, Sur ilçesinin birçok yeri adeta harabeye dönmüştür (Sami, 2017). Çatışmalar sonrası fiziki alt yapı ve üst yapının tamamen yıkılmış ya da kısmen hasar görmüş olması, fiziki yıkımın sonucu merkezin cazibesini yitirmesi sebebiyle ekonomik ve ticari canlılık da yok olmuştur. Fiziksel yapının yeniden inşası, alandaki güvenlik problemlerinin ortadan kaldırılması, merkezin kültürel ve ticari çekim merkezi olması, tarihi unsurların eklerden temizlenerek tekrar ortaya çıkarılması amacıyla kentsel dönüşüm uygulamaları gerçekleştirilmiştir (Resim 10). Tarihi eserler restore edilerek ön plana çıkarılmış, arkeolojik kazılar gerçekleştirilmiş, sokak sağlıklılaştırma çalışmaları ve yeniden inşa yöntemleriyle geleneksel konut dokusu tekrar canlandırılmıştır (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2018)

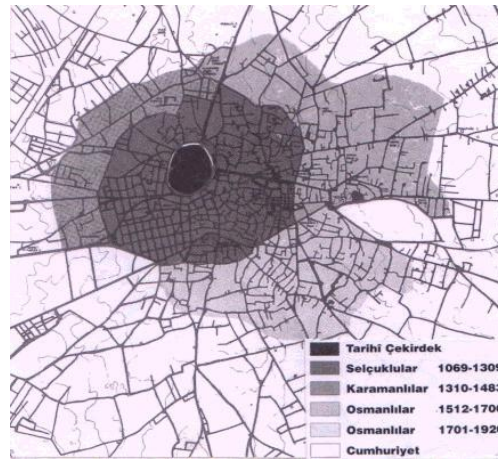

Resim 9 - 10. İçkale, Hz. Süleyman Türbesi ve çevresi, solda öncesi, sağda sonrası
Kaynak: (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2018)

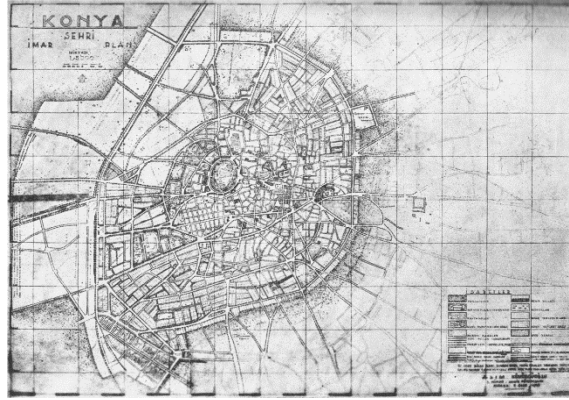
3. KONYA TARİHİ KENT MERKEZİ GELİŞİMİ

Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olduğu bilinen Konya'nın ilk yerleşim bölgesi günümüzde Alaaddin Tepesi olarak adlandırılan alanı çevreleyen İç Kale bölgesidir (Kubat & Topçu, 2009). Alâeddin Tepesi, Tunç Çağı'na (M.Ö. 4500-2000) kadar uzanan buluntular veren bir höyük, Anadolu Selçuklu Devleti'nin iç kale yerleşmesi ve günümüzde ise Konya şehrinin merkezinde yer alan önemli doğal ve arkeolojik sit alanlarından biridir. Höyüğün, 1941 yılında yapılan sondaj çalışmaları neticesinde ortaya çıkan Tunç Çağından Osmanlı dönemi sonuna kadar uzanan tüm yerleşim katmanlarını içerdiği bilinmektedir (Akok, 1968).

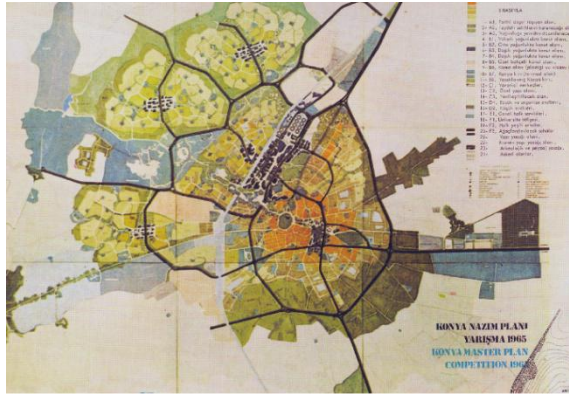
Konya, Roma döneminde tek odaklı bir şehir olarak Anadolu'nun kuzey batısında, İstanbul'a giden yolların üzerinde bulunması sebebiyle önemini sürdürmüştür (Baykara, 1985). Selçuklu Devleti'nin başkenti olmasıyla da pek çok mimari eserin inşa edildiği şehir, Alaaddin Tepesi çevresinde genişlemiş, özellikle 13. yüzyılda iç kale ve yine bu dönemde inşa edilen şehir surları dışındaki, farklı fonksiyon ve büyüklükteki önemli kamusal ve sivil mimari örnekleri ile önemli bir merkez haline gelmiştir (Harita 1). Sanatsal ve ticari faaliyetler ile sosyal ve dinsel işlevlerin bütünleşmesi sonucunda büyük cemaat toplayan camiler de bu kesimde yer almıştır (Ergenç, 1995). İplikçi Camii, Şerafeddin Camii, Kapı Camii ve Aziziye Camii'nin ticaret alanlarının içinde bulunması, alandaki sosyal hareketliliğe katkıda bulunmuştur (Ter & Özbek, 2005).

Harita 1. Konya şehrinin mekansal gelişimi
Kaynak: (Ter & Özbek, 2005)

Harita 3. Konya Şehri İmar Planı, A. Kömürcüoğlu, 1946
Kaynak: (Kömürcüoğlu, 1947)

Harita 4. Yavuz Taşçı-Haluk Berksan Planı, 1966 (Taşçı & Berksan, 1967)

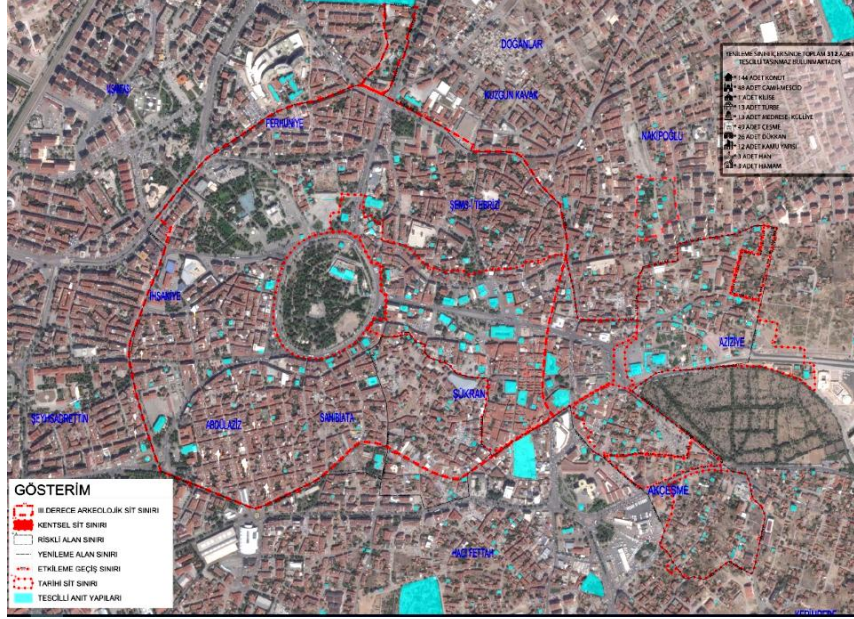
13.11.1982 tarihinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) A-3861 sayılı kararı ile Konya şehir merkezini "Tarihsel, Ticari ve Kentsel Sit Alanı" olarak belirlemiş, alanda yer alan kültür ve tabiat varlıklarına ilişkin tespit ve tescil işlemlerine başlanmıştır (Yenice, 2011).

3.2. Konya Tarihi Kent Merkezi Dönüşümü

2007 yılına gelindiğinde Ağustos ayında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından temeli atılarak yapımına başlanan Zindankale Katlı Otopark Projesi inşaat alanında 4 m derinlikte 1,5 m genişlikte horasan harcıyla yapılmış bir taş duvar bulunmuş, ortaya çıkan bu tarihi sur kalıntısı sebebiyle 9 Ağustos 2008'de inşaat durdurulmuştur (Güzel, 2008) (Konya Meram Belediyesi, 2018). Bu tarihten sonra bölge, Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 01.06.2009 tarih ve 3038 sayılı kararı ile "III. Derece Arkeolojik Sit Alanı" ilan edilmiştir. Daha sonra alan daha da genişletilerek 2017 yılında Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararıyla "III. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel Sit Alanı" ilan edilmiştir. Tarihi merkezde yapılan zemin sondaj çalışmalarıyla iç kale ve sur kalıntıları ortaya çıkarılmaya çalışılmış ancak bu kalıntıların korunmasına yönelik herhangi bir uygulama gerçekleştirilmemiştir.

Konya tarihi kent merkezinin sahip olduğu tarihsel ve kültürel değerlerin ortaya çıkartılması, tanınabilirliğinin sağlanması ve oluşturacağı katma değer ile birlikte ekonomik girdilerin artırılması için öncelikle Konya tarihi kent merkezinin başlıca sorunları tespit edilmiştir. Yapı yoğunluğu, ulaşım sıkıntısı, sosyo-kültürel altyapı eksikliği ve plana aykırılık gibi sorunlar da göz önünde bulundurularak plan ve proje çalışmaları başlatılmıştır. Yapısal dönüşümün hızlanması ve kent merkezinin turizm-

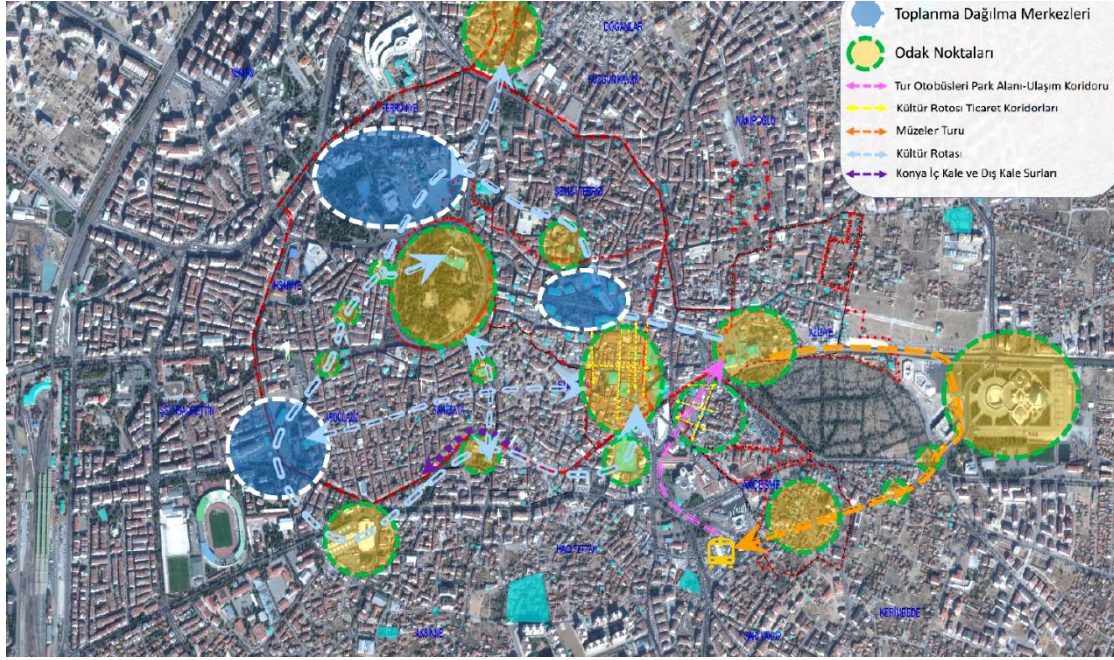
ticaret potansiyelini güçlenmesi amacıyla tarihi kent merkezini de kapsayan, yaya ve araç trafiğinin, ticari faaliyetlerin (geleneksel ve modern ticaret), resmî kurumların, finans sektörünün ve eğitim alanlarının yoğun olduğu 195 hektarlık bölgenin, Yenileme Alanı olması için, 17.02.2017 tarihli 153 sayılı Konya Büyükşehir Belediyesi Meclis Kararı alınmıştır (Harita 5). Aslına Dönüşüm Projesi adı ile ilan edilen proje alanı sınırları içerisinde, 48 adet cami-mescit, 13 adet türbe, 13 adet medrese-külliye, 3 adet han-hamam, 1 adet kilise, 12 adet kamu yapısı, 144 adet konut, 26 adet dükkân ve 49 adet çeşme olmak üzere toplamda 312 adet tescilli taşınmaz bulunmaktadır (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019).

Harita 5. Konya Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alan Sınırları
Kaynak: (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019)

Raporda, projenin ana hedefleri, tarihi çevre koşullarının iyileştirilmesi, tarihi bölgedeki tescilli yapılardan yüksek katlı niteliksiz binaların ayıklanması, sosyal ve teknik altyapı bileşenlerinin modernize edilmesi, mevcut korunacak yapıların yanı sıra yeni oluşacak yapıların toplu halde ele alınarak geleneksel dokuya uygun olarak yeniden yapılması, taşıt-yaya trafiğinin kademelendirilip yaya sirkülasyonunun güçlendirilmesi şeklinde belirtilmiştir. Tarihi-kültürel alanların oluşturduğu dokuyu zedeleyen yapılar yerine siluete ve bölgenin kimliğine uygun yapılar düzenlenerek, mevcut alt yapı ve donatı eksiklikleri giderilmeye çalışılmıştır. Taşıt ve yaya trafiği kademelendirilmiş ve yaya sirkülasyonu güçlendirilmiştir. Aktif yeşil alan ve rekreasyon alanları birbirleri ile ilişkilendirilmiştir. Ticaret-turizm-konut gibi fonksiyonlar belirli bölgelerde kümeleştirilerek; sınıfsal birliktelik sağlanmaya çalışılmıştır.

Yine aynı rapor kapsamında tarihi merkezde bulunan tüm sit alanları, genel bir "Kültür Aksı" çerçevesinde kurgulanmıştır (Harita 6 / Resim 11). Bu kurguya göre; tarihsel ve mekânsal öneme sahip odakların merkezden genele dağılarak birbiri ile bağlanması ve merkezin yakın çevresindeki alanların genel bir etkileme geçiş alanı anlayışı ile kültür merkezi, müze, rekreasyon ve kentsel dönüşüm projeleri ile desteklenerek yeni kent dokusu ile tarihi doku arasında yumuşak bir geçiş sağlanması hedeflenmiştir. Tarihi, anıtsal ve sivil mimarlık örneklerinin, oluşturulan kültür aksının ana omurgası olacak şekilde aktif yeşil alan ve meydanlar ile desteklenmesi öngörülmüştür.

Harita 6. Konya Tarihi Kent Merkezi Kültür ve Turizm Akımları
Kaynak: (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019)

Resim 11. Alaaddin Tepesi, Mevlana Külliyesi ve Mevlana Caddesi aksı (Kültür Aksı) üstündeki tescilli yapı durumu Kaynak: (Tarihi Kentler Birliği, 6-8 Mayıs 2016)

3.3. Tarihi Kent Merkezindeki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarından Örnekler

Konya tarihi kent merkezi kentsel dönüşüm uygulamalarını yürütmek için Alaaddin Tepesi ve çevresi, Mevlâna Müzesi ve çevresi, Mevlâna Caddesi ve Bedesten Bölgesi olarak dört odak noktada yoğunlaşan projeler üretilmiştir. Tarihi kent merkezinde önemli ve öncelikli tasarlanması gereken alanlar özel proje alanları olarak belirlenmiş ve bu doğrultuda koruma-yenileme ve restorasyon çalışmaları yürütülmüştür.

Bu özel proje alanlarından biri olarak belirlenen Mevlana Müzesi ve çevresinin kentsel dönüşümü için “Mevlana Türbe Önü Meydan Projesi” tasarlanmıştır (Resim 12-13-14). İl Halk Kütüphanesi ve çevresinde görüntü kirliliği oluşturan bazı binalar yıkılıp, yanından geçen yol müze kompleksinden uzaklaştırılmış, bölgenin bir kent meydanı özelliği kazanması sağlanmıştır.

Resim 12 - 13. Mevlâna Meydanı görünüşler, 2010 (1-Mevlana Meydanı 2- İl Kültür Turizm Binası yıkım öncesi. 3- Mevlana Çarşısı Binası 4- Mevlana Caddesi 5- Alaaddin Tepesi) *Kaynak: (Tomar, 2010) ve (Özcan, 2009)*

Resim 14. Mevlâna Meydanı'nın günümüzdeki görünüşü, 2022 *Kaynak: (Sinop, 2022)*

Mevlana Türbe Önü Meydan Proje alanının doğu tarafında Mevlana Caddesi üstünde yer alan yapılardan Mevlana Çarşısı (Resim 15-16-17) ve İl Kültür Turizm Binası (Resim 18-19) kentsel dönüşüm çalışmalarının bir parçası olarak yıkılmış, özgün tarihi doku referans alınarak güncel yasa ve yönetmelikler doğrultusunda meydanla birlikte yeniden projelendirilmiştir.

Resim 15. Mevlâna Çarşısı yerleşim planı *Kaynak: (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2021)*

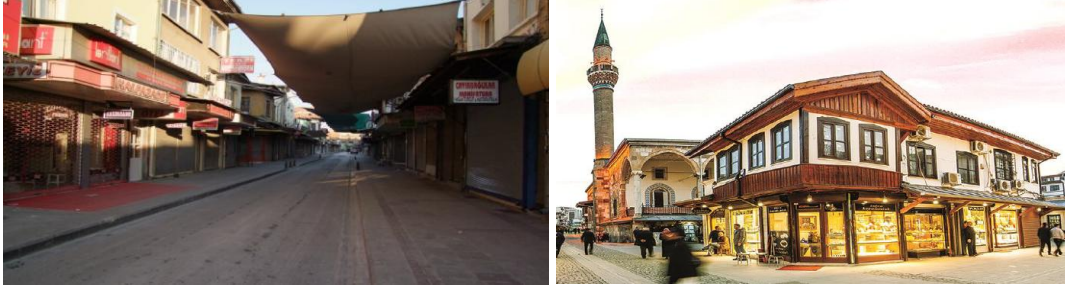

Resim 16 - 17. Mevlana Çarşısı proje görselleri *Kaynak: (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2021)*

Resim 18 - 19. Konya İl Kültür ve Turizm Binası, Solda yıkım öncesi,2010, sağda yeni yapı, 2021. *Kaynak: (Tomar, 2010) (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2021)*

Bedesten Kentsel Yenileme Projesi ile özel alan olarak belirlenen Bedesten bölgesinde, aralarında Konya tarihi açısından önem taşıyan Kapu Camii, Aziziye Camii, Bulgur Dede Mescidi, Mecidiye Han, Ahmet Efendi Hamamı, Nakıp Hacı İbrahim Han gibi tescilli yapıların da bulunduğu 40 adet sokakta cephe düzenleme uygulaması yapılmıştır (Resim 20-21).

Resim 20 - 21. Yenileme öncesi ve sonrası Bedesten görünümü *Kaynak: (Tarihi Kentler Birliği, 6-8 Mayıs 2016)*

Alaaddin Tepesi II. Kılıçarslan Köşkü Koruma, Canlandırma ve Kentsel Tasarım Projesi kapsamında köşkün üzerindeki 1961 yılında yapılan (Taş, 2019) betonarme üst kabuk kaldırılmış ve dolgu altında kalan kısım ortaya çıkarılmış, eksik bölüm tamamlanarak burcun gerçek ölçülerine yakın görsel bir algı oluşturulması hedeflenmiştir (Resim 22-23). Köşkü saran arkeolojik kazı alanının bir bölümünün üstünün gezilebilir cam döşemeyle kapatılması planlanmış ancak gerçekleştirilmemiştir (Resim 24).

Resim 22 - 23. Kılıçarslan Köşkü kalıntısını örten 1961 yılı yapımı üst örtü ve kaldırılma çalışmaları, 2016 *Kaynak: (Arkeofili, 2016), (Önge, 2017)*

Resim 24. Kılıçarslan Köşkü, 2020 *Kaynak: (Acar, 2020)*

Cephe İyileştirme ve Restorasyon Çalışmaları ile Alaaddin Tepesi çevresi, Mevlana Caddesi gibi önemli caddelerde tarihi dokuya uygun şekilde dış cephe sağıklaştırma çalışmaları yapılmış, yapılan restorasyonlarla sivil mimari örnekleri tekrar gün yüzüne çıkarılmıştır (Resim 25-26-27-28).

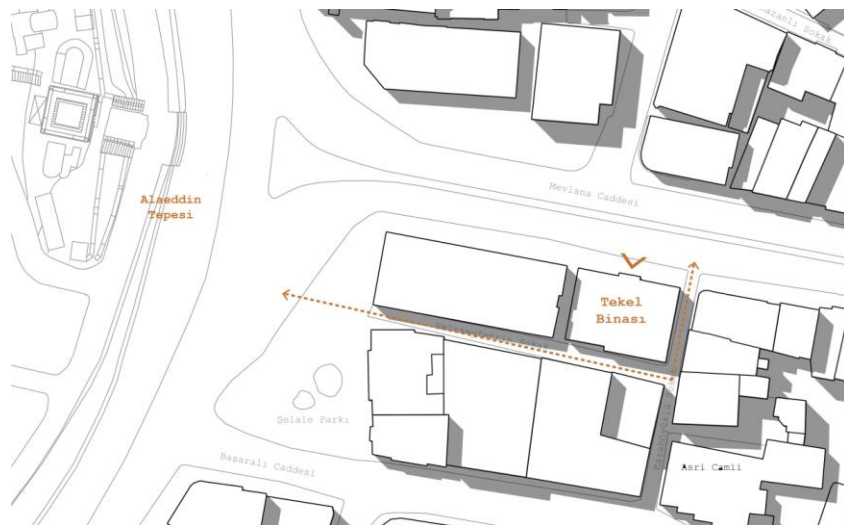

Resim 25 - 26. Alaaddin Tepesi çevresi cephe düzenleme çalışması (solda çalışma öncesi, sağda çalışma sonrası) Kaynak: (Konya Büyükşehir Belediyesi)

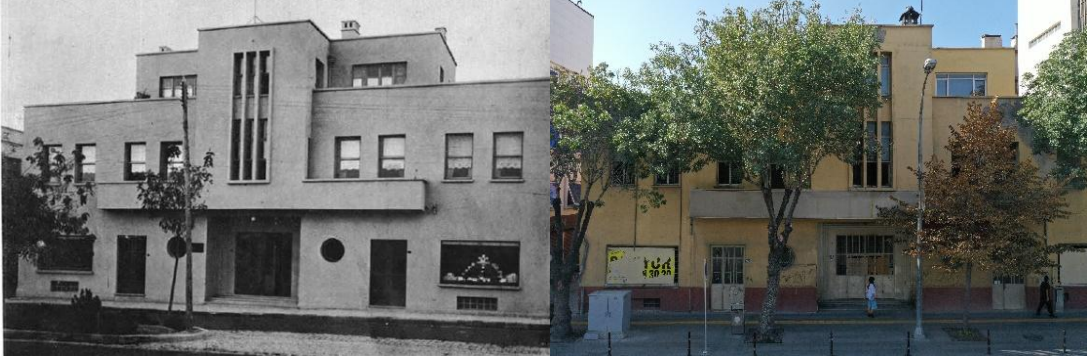

Resim 27 - 28. Alaaddin Tepesi çevresi cephe düzenleme çalışması (solda çalışma öncesi, sağda çalışma sonrası) Kaynak: (Konya Büyükşehir Belediyesi)

Mevlana Caddesi üzerinde bulunan uluslararası üsluptan esinlenilerek yapılmış olan Tekel Binası (1935) yine bu kapsamda yenilenerek, Konya Doğu Sanatları Galerisi olarak yeniden işlevlendirilmek amacıyla projelendirilmiştir (Resim 29-30-31).

Resim 29. Tekel Binası yerleşim planı Kaynak: (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2021)

Resim 30 - 31. Tekel Binası, solda 1935, sağda günümüzdeki görünüşü Kaynak: (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2021)

DEĞERLENDİRME

Çalışma kapsamında incelenen, birçoğu geçmişte veya günümüzde başkentlik yapmış ve uzun tarihi geçmişi olan şehirler Paris, Beyrut, Berlin, Ankara ve Diyarbakır'ın tarihi kent bölgelerinin, zaman içinde, savaşlar, çatışmalar, göçler, hızlı nüfus artışları, ticari baskı gibi nedenlerle bazen yasalar kapsamında bazen de denetimsiz olarak dönüştüğü görülmüştür.

Berlin Potsdamer Meydanı'nda yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları, işlevsiz kalmış olan kentsel boşluğun kente entegre edilerek kent meydanı olarak kullanılması amacı taşınmasıyla, Ankara Ulus Meydanı dönüşümü kapsamında yapılan çalışmalar ile benzerlikler göstermektedir. Her iki dönüşüm çalışmasında da mevcut alanlar birer kent meydanı olarak kent dokusuna dâhil edilmek istenmiştir. Benzer dönüşüm stratejileri uygulansa da farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. İç çatışma sonrası tamamen yıkılmış olan Beyrut tarihi kent merkezinde yapılan çalışmalar da, terör faaliyetlerine karşılık düzenlenmiş olan operasyonlar sonucu yıkıma uğramış olan Diyarbakır Sur ilçesi kentsel dönüşüm çalışmalarına örnek teşkil edebilir. Her iki çalışmada da büyük oranda fiziksel yıkımın gerçekleştiği tarihi merkezler yeniden imar edilmiştir. Tarihi kent merkezindeki fiziksel baskıyı azaltmak amacıyla, yeni oluşturulan/oluşan bir odak noktası ile tarihi merkez arasında bir aks oluşturulması yoluyla gerçekleştirilen dönüşüm çalışmaları olarak da Paris La Defense Dönüşümü ve Konya Tarihi Kent Merkezi Dönüşüm çalışmaları benzerlik göstermektedir (Tablo-3).

Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olduğu bilinen Konya'nın tarihi kent merkezi olan Alaaddin Tepesi ve çevresi, pek çok önemli medeniyetin izlerini taşımakta ve farklı dönemlerden kale ve şehir surları, dini ve sivil mimari örnekler ve arkeolojik buluntular barındırmaktadır. 1934 yılında Mimar Şahabettin ile başlayan plan çalışmaları 1946 ve 1966 yıllarında hazırlanan planlar ile devam etmiş, bu planlar ile yapılaşma kuzeye kaydırılarak hem verimli tarım arazileri hem de tarihi doku üzerinde artan olumsuz baskı azaltılmaya çalışılmıştır.

Ancak yapılan planlama çalışmaları da tarihi merkezi korumak için yeterli olmamış, nüfusun kontrolsüz ve hızlı bir şekilde artışı ve ticari ve turistik faaliyetlerin yoğunluğunun getirdiği yaya ve araç trafiğinin baskısı düzensiz yapılaşmaya neden olmuş ve ulaşım sorunları ile birlikte alt yapısı yetersiz, sağlıksız yaşam alanları oluşturmuştur. Çeşitli sebeplerle tarihi merkezin zaman içinde fiziksel ve ekonomik eskimeye uğraması ve cazibesini yitirmesi kentsel dönüşümü gerekli kılmış ve böylelikle kent merkezinin turizm-ticaret potansiyelini güçlendirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Bu doğrultuda Konya tarihi kent merkezinin dönüşümü için, çalışmada konu edilen diğer merkezlerle ortak yöntemlerin kullanıldığı bir takım çalışmalar yürütülmüştür. Berlin Potsdamer Meydanı örneğinde olduğu gibi Mevlana Türbe Önü Meydan Projesi ile Mevlana Türbesi önündeki kentsel alan yeniden düzenlenerek yeni bir meydan oluşturulmuş, meydana bulunan tarihi eserleri

açığa çıkarmak amacıyla tarihi dokuya aykırı binalar yıkılmıştır. Mevcut tarihi yapı unsurları korunarak korumaya dayalı kentsel dönüşüm yöntemi uygulanırken, dokuya aykırı ve fiziksel ömrünü tamamlamış yapıların yıkılıp yerine mevcuttan tamamen farklı yapıların üretilmesi ile yenilemeye dayalı kentsel dönüşüm yöntemi de uygulanmıştır. Ankara ve Diyarbakır tarihi kent merkezlerinde gerçekleştirilen çalışmalarda olduğu gibi Konya tarihi Bedesten alanında Bedesten Kentsel Yenileme Projesi ile alan içinde bulunan pek çok tarihi eser restore edilmiş, tarihi dokunun silüetine etki eden cepheler alanın kimliğine uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Hem korumaya hem de iyileştirmeye dayalı kentsel dönüşüm yöntemlerinin uygulandığı alan, alınan sosyal önlemlerle de yeniden canlandırmaya dayalı kentsel dönüşüm çalışması olarak da değerlendirilebilir. Alaaddin Tepesi II. Kılıçaslan Köşkü Koruma, Canlandırma ve Kentsel Tasarım Projesi ile Konya tarihi dokusunun bir parçası olan ve Alaaddin tepesinin sembolü haline gelen Kılıçaslan Köşkü kalıntısının üzerini örten üst örtü kaldırılmış, eksik olan bölümü güncel bir malzeme ile tamamlanmıştır. Cephe İyileştirme ve Restorasyon Çalışmaları ile Alaaddin Tepesi çevresi ve Mevlana Caddesi üzerinde yer alan fiziksel eskime, yıpranma ve bozulma başlayan ancak özgün niteliği henüz tamamen kaybolmayan, aykırı eklerin görüldüğü yapılarda, özgünlüğüne zarar vermeyecek şekilde doku tekrar kullanılabilir hale getirilerek, işlevsel yapı korunmuş ve çevresiyle uyumlu hale gelmesi sağlanmış ve yapılan restorasyon çalışmalarıyla sivil mimari örnekleri de ortaya çıkarılmıştır. Bütün bu yapılan çalışmalar tarihi merkez olarak ele aldığımız Alaaddin Tepesi ve zaman içerisinde ikinci merkez olan Mevlana Türbesi meydanının bir aks yoluyla birbirine bağlanması ve çalışmaların bu aks merkeze alınarak planlanması bakımından Paris La Defense dönüşüm çalışması ile benzeşmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak; Tablo-1’de özetlenmiş olan kentsel dönüşüm uygulamaları, Türkiye’de Tablo-2’den anlaşılabilceği gibi, 5366, 2863, 6306 sayılı kanunlar gibi tarihi eser boyutunda ve alansal anlamda dönüşümü sağlayan birbirinden farklı düzenlemeler ile yürütülebilmektedir. Bu durumun tarihi eser boyutunda incelendiğinde eserin korunması adına katkı sağladığı görülse de, bölgesel anlamda bakıldığında birbirinden kopuk ve bütüncül plan uygulamalarından uzak örneklerin de karşımıza çıkmasına sebep olduğu söylenebilir. Oysa tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar (Venedik Tüzüğü, Madde 1, 1964). Mimarlık mirası yalnız üstün nitelikli tek yapıları ve çevreleri değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir (Amsterdam Bildirgesi, 1974). Bu kapsamda bakıldığında tarihi merkezlerin dönüşümü sadece tek eser ölçeğinde değil, tarihi nitelik taşıyan eserlerin bulunduğu alanlar bütününde değerlendirilmelidir.

Tablo-3’de de görüldüğü üzere, çalışma kapsamında incelenen Paris, Berlin, Beyrut ile Ankara ve Diyarbakır’ın Konya ile birçok açıdan benzerlik taşıdığı söylenebilir. Dönüştürülen alanlar açısından bakıldığında Diyarbakır, Ankara ve Beyrut tarihi merkezlerinde olduğu gibi Konya tarihi kent merkezinde de arkeolojik alanlar bulunmaktadır. Dönüşüm uygulamaları Berlin, Beyrut ve Diyarbakır gibi farklı tarihi niteliklere sahip olan merkezlerde savaş ya da çatışmaların sebep olduğu fiziksel yıkım ve bu yıkımın bir sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik ve ticari çökme sebebiyle gerçekleştirilirken, Paris, Ankara ve Konya tarihi kent merkezlerinde düzensiz yapılaşma yoğunluğunun oluşturduğu fiziksel ve ekonomik baskı sebebiyle gerçekleştirilmiştir. Kentsel dönüşümü gerekli kılan sebepler farklı olsa da benzer dönüşüm yöntemleri uygulanmıştır.

Bu yöntemleri uygulamadaki temel tutum, tarihi merkezlerin korunmasının kalıcı olması ve sürekliliğinin sağlanmasıdır. Venedik Tüzüğü’nde de belirtildiği gibi, tarihi merkezlerdeki anıtların korunması, onları her zaman herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir

(Venedik Tüzüğü, Madde 4-5, 1964). Bu merkezlerde uygulanan dönüşümler, tarihi eserlerin işlev devamlılığı ya da yeni işlev tanımları, ticari ve turistik kazanımları da beraberinde getirmiş, bölgelerin canlılığına katkı sağlamış böylelikle toplumsal kullanımı artırarak kamusal bir fayda oluşturmuştur.

Konya tarihi kent merkezinde de yenileme, koruma, iyileştirme ve yeniden canlandırmaya dayalı dönüşüm yöntemleri ile dönüşüm çalışmaları yürütülmüştür. Bu çalışmalardan II. Kılıçaslan Köşkü Koruma, Canlandırma ve Kentsel Tasarım Projesi kapsamında kısmen yok olmuş olan burç üzerinde uygulanan tamamlama çalışmasında kullanılan malzeme özgün görünümünden uzak kalmış ve mekanik bir kopyadan öteye geçememiştir. Bedesten Kentsel Yenileme Projesi ile Bedesten bölgesinde gerçekleştirilen cephe sağlıklaştırma uygulamaları görsel bir değer kazandırsa da yine gelenekselin kötü taklidi olarak sonuçlanmıştır.

Ancak eser ölçeğinde gerçekleştirilen hatalı uygulamalara rağmen, yapılan bu çalışmalar kentin tarihi merkezi ile zaman içinde oluşan ikinci odak noktası olan Mevlana Türbesi Önü Meydanı arasında fiziksel ve mekânsal bir bağlantı oluşturmuş, bu bağlantı turizm odaklı merkezlerin kullanımını artırarak toplumsal bir fayda sağlamıştır. İkincil odağın tarihi ve turistik değerinin tarihi kent merkezi ile birleştirilmesi, tarihi merkez üzerindeki baskının azaltılarak tarihi dokunun korunmasına katkı sağlamıştır. Tek tek tarihi eser ölçeğinde gerçekleştirilen çalışmalara ek olarak bu bağlantının da kurulması kentsel ölçekte değerlendirildiğinde kısmen de olsa bütüncül bir kentsel kurgu ile sonuçlanmıştır.

TARİHİ KENT MERKEZLERİNİN DÖNÜŞÜM ÖRNEKLERİNİN ÖZET TABLOSU						
PROJE ADI	TARİHSEL NİTELİK	TARİHİ DOKU UNSURLARI	PROBLEMLER	DÖNÜŞÜM STRATEJİLERİ	GENEL DEĞERLENDİRME	
Dünyada Tarihi Kentlerde Yapılan Kentsel Dönüşüm Çalışmalarından Örnekler	Almanya Berlin Potsdamer Meydanı Dönüşümü	<ul style="list-style-type: none"> İlk yapılaşmalar 19. yüzyıl ile başlamaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Kamusal ve sivil mimari örnekler 	<ul style="list-style-type: none"> II. Dünya Savaşı'ndan sonra Berlin Duvarı'nın inşası ile alanın ikiye bölünmesi Duvarın yıkılması sonucu oluşan işlevsiz alanın kentsel bir boşluk oluşturması Ekonomik ve ticari çökme 	<ul style="list-style-type: none"> Yenilemeye dayalı dönüşüm Korumaya dayalı dönüşüm İyileştirmeye dayalı dönüşüm Yeniden canlandırmaya dayalı dönüşüm 	<ul style="list-style-type: none"> Ticari faaliyetlerin artışı ile bölge canlılık kazanmıştır. İşlevi olmayan kentsel boşluk yeni yapıların inşasıyla ortadan kaldırılmıştır. Alan mevcut tarihi kent dokusuna bağlanmıştır.
	Fransa Paris La Defense Bölgesi Dönüşümü	(Söz konusu proje alanı, tarihi cadde ile tarihi kent merkezine bağlandığı için çalışmaya konu edilmiştir.)	<ul style="list-style-type: none"> Anıt heykel Tarihi aks (Şanzelize Caddesi) 	<ul style="list-style-type: none"> Artan ticaret hacminin tarihi kent merkezi üzerinde baskı oluşturması Tarihi kent merkezinden çıkan ana aksın çöküntü alanına bağlanması 	<ul style="list-style-type: none"> Yenilemeye dayalı dönüşüm Yeniden canlandırmaya dayalı dönüşüm Soylulaştırmaya dayalı dönüşüm 	<ul style="list-style-type: none"> Çöküntü bölgesi önemli bir ticari ve turistik bölgeye dönüşmüştür.
	Lübnan Beyrut Tarihi Kent Merkezi Dönüşümü	<ul style="list-style-type: none"> Yaklaşık 5000 yıllık çok katmanlı kent oluşumudur. <p>(Pers, Roma, Bizans, Emevi, Abbasi, Memlük, Osmanlı, Fransız Manda Yönetimi)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Kamusal, dini ve sivil mimari örnekler Arkeolojik buluntular 	<ul style="list-style-type: none"> İç savaş sonrası fiziki alt yapı ve üst yapının tamamen yıkılmış yada kısmen hasar görmüş olması Fiziki yıkımın sebep olduğu demografik bölünme ve sosyal parçalanma Ekonomik ve ticari çökme 	<ul style="list-style-type: none"> Yenilemeye dayalı dönüşüm Korumaya dayalı dönüşüm İyileştirmeye dayalı dönüşüm Soylulaştırmaya dayalı dönüşüm 	<ul style="list-style-type: none"> Savaş sonrası maliklerinin ülkeyi terketmesinden dolayı yapılan kamulaştırmalar soylulaştırmaya neden olmuştur. Ticari faaliyetlerin artışı ile bölge canlılık kazanmıştır. Fiziksel yenilenme gerçekleşmiştir. Değer artışının olması pahalılaşmayı beraberinde getirmiştir.

Türkiye'de Tarihi Kentlerde Yapılan Kentsel Dönüşüm Çalışmalarından Örnekler	<p>Ankara Tarihi Kent Merkezi Dönüşümü</p> <p>(Yenileme Projesi)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tarihi milattan önce 12.000 yıllarına dayanan çok katmanlı kent oluşumudur. <p>(Frig, Hitit, Roma, Selçuklu ve Osmanlı Devletleri)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kale ve surlar • Kamusal, dini ve sivil mimari örnekler • Arkeolojik buluntular 	<ul style="list-style-type: none"> • Hızlı nüfus artışı ile tarihi kent merkezinin çöküntü haline gelmesi • Tarihi merkezler etrafında oluşan yoğun ve düzensiz yapılaşma ile merkezlerin cazibesini yitirmesi • Fiziksel eskime 	<ul style="list-style-type: none"> • Yenilemeye dayalı dönüşüm • Korumaya dayalı dönüşüm • İyileştirmeye dayalı dönüşüm • Yeniden canlandırmaya dayalı dönüşüm 	<ul style="list-style-type: none"> • Birbirlerini tamamlamayan, bütüncül bir koruma politikasından uzak bir çalışma yürütülmüştür. • Yer yer uluslararası koruma ve restorasyon kriterlerine/ilkelerine aykırı olarak uygulama yapıldığı gözlemlenmektedir. • Kent bütününe yönelik uygulamalar gerçekleştirilememiştir.
	<p>Diyarbakır Tarihi Kent Merkezi Dönüşümü</p> <p>(Diyarbakır Suriçi Kentsel Dönüşüm Projesi)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tarihi milattan önce 4000'lere dayanan çok katmanlı kent oluşumudur. <p>(Hurri, Artuklu, Abbasi, Eyyubi, Selçuklu ve Osmanlı Devletleri)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kale ve surlar • Kamusal, dini ve sivil mimari örnekler • Arkeolojik buluntular 	<ul style="list-style-type: none"> • Çatışmalar sonrası fiziki alt yapı ve üst yapının tamamen yıkılmış yada kısmen hasar görmüş olması • Fiziki yıkımın sonucu merkez cazibesinin yitirilmesi • Ekonomik ve ticari çökme 	<ul style="list-style-type: none"> • Yenilemeye dayalı dönüşüm • Korumaya dayalı dönüşüm • İyileştirmeye dayalı dönüşüm • Soylulaştırmaya dayalı dönüşüm • Yeniden canlandırmaya dayalı dönüşüm 	<ul style="list-style-type: none"> • Yer yer uluslararası koruma ve restorasyon kriterlerine/ilkelerine aykırı olarak uygulama yapıldığı gözlemlenmektedir. • Tarihi merkezlerin muhdes yapılardan temizlenmesi ve güvenlik risklerinin ortadan kaldırılması ile bölge turizm açısından değer kazanmıştır. • Fiziksel yenilenme gerçekleşmiştir. • Sosyal dokunun değişmesi riski bulunmaktadır.
	<p>Konya Tarihi Kent Merkezi Dönüşümü</p> <p>(Konya Tarihi Kent Merkezi Aslına Dönüşüm Projesi)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tarihi milattan önce 4500'lü yıllara dayanan çok katmanlı kent oluşumudur. <p>(Hitit, Frig, Roma, Selçuklu ve Osmanlı Devletleri)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Şehir surları • Kamusal, dini ve sivil mimari örnekler • Arkeolojik buluntular 	<ul style="list-style-type: none"> • Tarihi merkezler etrafında oluşan yoğun ve düzensiz yapılaşma ile merkezlerin cazibesini yitirmesi • Fiziksel eskime 	<ul style="list-style-type: none"> • Yenilemeye dayalı dönüşüm • Korumaya dayalı dönüşüm • İyileştirmeye dayalı dönüşüm • Yeniden canlandırmaya dayalı dönüşüm 	<ul style="list-style-type: none"> • Tarihi eserler muhdes yapılardan arındırılmıştır. • Yer yer uluslararası koruma ve restorasyon kriterlerine/ilkelerine aykırı olarak uygulama yapıldığı gözlemlenmektedir. • Tarihi merkezlerin tarihi aksla bağlantısının oluşturulması ile bölge değer kazanmıştır. • Tarihi odakların bağlantısı bu odaklar üzerindeki fiziksel yükün birbirlerine dağıtılmasına katkı sunmuştur. • Fiziksel yenilenme beraberinde işlevsel yenilenmeyi getirmiştir. • Kısmen bütüncül bir kent kurgusu sağlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 3. Tarihi kent merkezlerinden kentsel dönüşüm örneklerinin özet tablosu (Yazarlar tarafından üretilmiştir.)

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar % 75; 2. yazar % 25
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Esra ÖZDİL
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st aauthor % 75; 2 st author % 25
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Esra ÖZDİL
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Acar, A. (2020). *Kültür Envanteri*. https://kulturenvanteri.com/arastir/d/?_tur=saray&_per_page=50 adresinden 13.06.2022 tarihinde erişildi.
- Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (6306). (2012, Mayıs 16). Resmi Gazete, 31/5/2012 Sayı :28309. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120531-1.htm> adresinden 19.12.2021 tarihinde erişildi.
- Akok, M. (1968). Konya’da Alâeddin Köşkü, Selçuk Saray ve Köşkleri. *Türk Etnografya Dergisi*, 0(11), 47-73.
- Amsterdam Bildirgesi, M. b. (1974). Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi, Icomos. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf adresinden 13.06.2022 tarihinde erişildi.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi, <https://www.ankara.bel.tr/haberler/yeni-ulus-meydani-projesine-adim-adim/> adresinden 16.12.2020 tarihinde erişildi.

- Archives&Patrimoine Hauts-de-Seine. <http://archives.hauts-de-seine.fr/> adresinden 26.06.2022 tarihinde erişildi.
- Arkeofili. (2016). <https://arkeofili.com/konyada-selcuklu-kosku-ustundeki-beton-semsiye-kaldiriliyor/> adresinden 16.06.2022 tarihinde erişildi.
- Baykara, T. (1985). *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Belediye Kanunu (5393). (2005, Temmuz 13). Resmi Gazete, 13/7/2005 Sayı:25874. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf> adresinden 15.12.2021 tarihinde erişildi.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (5216). (2004, Temmuz 10). Resmi Gazete, Sayı: 25531. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf> adresinden 19.12.2021 tarihinde erişildi.
- Caradec, Y. *Wikipedia*. https://fr.wikipedia.org/wiki/La_D%C3%A9fense#/media/Fichier:Le_quartier_de_la_D%C3%A9fense_vu_de_la_Tour_Saint-Jacques,_Paris_ao%C3%BBt_2014.jpg adresinden 26.06.2020 tarihinde erişildi.
- Couch, C. (1990). *Urban Renewal Theory and Practice*. London: Macmillan Education Ltd.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2018). *Ankara Yenileme Alanları Raporu*.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2018). *Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Suriçi Bölgesinde Yapılan Çalışmalar Raporu*.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2019). *Konya Tarihi Kent Merkezi Aslına Dönüşüm Projesi Stratejik Raporu*.
- Demirsoy, M. S. (2006). Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Güzin KONUK), İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Donnison, D. (1993). *"Agenda for the future. Trickle Down or Bubble Up?"*. (C. McConnell, Dü.) London: Community Development Foundation.
- Ergenç, Ö. (1995). *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*. Ankara: Turan Kitabevi, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayını.
- Güzel, M. (2008, Ağustos 10). *"Tarihi Sur, İnşaatı Durdurdu"*. Memleket Gazetesi: <https://www.memleket.com.tr/tarihi-sur-insaati-durdurdu-31208h.htm> adresinden 02.01.2021 tarihinde erişildi.
- Harmankaya, S. ve Tanındı, O. (1996). *(TAY) Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri-1 Paleolitik / Epipaleolitik*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Hoffman, H. *Bundesarchiv, Bild 146-1989-028-23*. https://www.wikiwand.com/en/Hotel_Esplanade_Berlin adresinden 27.06.2022 tarihinde erişildi.
- İmar Kanunu (3194). (1985, Mayıs 3). Resmi gazete, 9/5/1985 Sayı:18749. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf> adresinden 15.12.2021 tarihinde erişildi.
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2010). *Konya İl Merkezi Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri*.
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2021, 12 1).
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (Resmi İnternet Sayfası. <https://www.konya.bel.tr/haberbasin.php?haberID=7544&hDurum=FOTO> adresinden 13.06.2022 tarihinde erişildi.
- Konya Meram Belediyesi. (2018). *III. Derece Arkeolojik Sit Alanı Şükran Mahallesi Riskli Alan Sınırı ve Çevresi 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Açıklamalı Raporu*.

- Konyalı, İ. H. (1964). *Abideleri Ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*. Konya: Yeni Kitap Basımevi.
- Kömürçüoğlu, A. (1947). Konya imar planlarının son izah raporu hülasası. *Arkitekt Dergisi-1*.
- Kubat, A. S. ve Topçu, M. (2009). Antakya ve Konya Tarihi Kent Dokularının Morfolojik Açıdan Karşılaştırılması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2).
- Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu (5104). (2004, Mart 4). Resmi gazete, 4/3/2004 Sayı:25400. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5104.pdf> adresinden 19.12.2021 tarihinde erişildi.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (2863). (1983, Temmuz 21). Resmi gazete, 23/7/1983 Sayı:18113. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2863.pdf> adresinden 19.12.2021 tarihinde erişildi.
- Lebanon in a Picture. www.lebanoninapicture.com adresinden 30.06.2020 tarihinde erişildi.
- Lichfield, D. (1992). *Urban Regeneration for the 1990s*. London: London Planning Advisory Committee.
- Lüttgens Malereibetriebe. <https://www.luettgens-malereibetriebe.de/referenzen/denkmalgeschuetztes-historisches-objekt-sony-center-potsdamer-platz-berlin.html> adresinden 26.06.2020 tarihinde erişildi.
- Making of Cities. <http://www.makingofcities.org/journal/raze-and-repeat-masterplanning-modern-beirut> adresinden 30.06.2020 tarihinde erişildi.
- Muşmal, H. (2008). 1867 Konya Çarşısı Yangını Ve Etkileri Üzerine Bir İnceleme Denemesi,. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 97-116.
- Ökse, A. T. (2015). Diyarbakır Kentinin En Eski Yerleşimi: İçkale'deki Amida Höyük. *Mersin Üniversitesi Kılık Arkeolojisini Araştırma Merkezi Bilimsel Süreli Yayını 'Olba'*.
- Önge, M. (2017, Kasım 3). *Arkitera*. <https://www.arkitera.com/gorus/konyanin-selcuklu-donemi-mimarimirasi-ve-gunumuzdeki-durumu-ile-ilgili-notlar/> adresinden 13.06.2022 tarihinde erişildi.
- Öngören, G. ve Çolak, İ. (2013). *Kentsel Dönüşüm Hukuku Kentsel Dönüşüm Rehberi*. İstanbul: Öngören Hukuk Yayınları.
- Özcan, K. (2009). Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Olabilirliği Üzerine Bir Yaklaşım Önerisi: Konya Tarihi Kent Merkezi Örneği. *METU İfa*(2009/2, 26:2), 1-18.
- Paris La Défense. *Paris La Défense Resmi İnternet Portalı*. <https://parisladefense.com/en/territory-strategy/history> adresinden 19.12.2021 tarihinde erişildi.
- Polat, S. ve Dostoğlu, N. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa'da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*(12(1)), 61-76.
- Roberts, P. ve Sykes, H. (2000). *The Evolution, Definition And Purpose Of Urban Regeneration. Urban Regeneration-A Handbook*. London: Sage Publications Ltd.9-36.
- Sami, K. (2017). Diyarbakır Tarihi Suriçi Kentsel, Mekânsal Ve Toplumsal Yaşamda Renkleri Yok Olan Kültürel Miras. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:10 S:53, s. 391-400.
- Senatsverwaltung für Stadtentwicklung, Bauen und Wohnen. *Başkent Berlin Resmi İnternet Portalı*. https://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/taedtebau-projekte/leipziger_platz/de/geschichte/index.shtml adresinden 19.12.2021 tarihinde erişildi.
- Sinop, Y. (2022). *WowTurkey*. http://wowturkey.com/t.php?p=tr856/Yavuz_Sinop_compress1654619755117.jpg adresinden 13.06.2022 tarihinde erişildi.
- Solidere. *Solidere resmi internet portalı*. <https://www.solidere.com/city-center/history-and-culture> adresinden 19.12.2021 tarihinde erişildi.
- Şahabettin. (1934). Konya şehir planı üzerine etütler. *Arkitekt Dergisi*(1933-12(36)), 363-364.
- Şişman, A. ve Kibaroğlu, D. (2009). 12. Türkiye Harita Bilimsel Ve Teknik Kurultayı. *Dünyadaki Kentsel Dönüşüm Uygulamaları*. Ankara: Tmmob Harita Ve Kadastro Mühendisleri Odası.

- Tarihi Kentler Birliği. (6-8 Mayıs 2016). Konya İl Bütününde Koruma Odaklı Planlama Çalışmaları ve Uygulamalar. Konya.
- Taşçı, Y. ve Berksan, H. (1967). *Konya İmar Müsabakası İzah Notu*. Ankara.
- Ter, Ü. ve Özbek, O. (2005). Kent Merkezlerinin Oluşumunda Alansal Gömülülük: Konya Tarihi Kent Merkezi, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 20(4), s. 527-536.
- Tomar, E. Z. (2010). Konya.
- Toplu Konut Kanunu (2985). (1984, Mart 2). Resmi gazete, 17/3/1984 Sayı:18344. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2985.pdf> adresinden 15.12.2021 tarihinde erişildi.
- Turok, I. N. (1992, March). Property-Led Urban Regeneration: Panacea or Placebo? *Environment and Planning A.*, 24(3), 361-379.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. (tarih yok).
- Venedik Tüzüğü, Madde 1. (1964, Mayıs). Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi, Icomos. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf adresinden 13.06.2022 tarihinde erişildi.
- Yaygel, A. D. (2007). Müdahale Gerektiren Tarihi Kentsel Çevrelere Yönelik Kullanıcı Odaklı Sağlıklaştırma Yöntemlerinin İrdelenmesi: İzmir- Basmahane Bölgesi Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Emel KAYIN), İzmir: DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yenice, S. (2011). Tarihi Kent Merkezlerinde Sürdürülebilir Yenileme İçin Bir Model Önerisi, Konya Örneği. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Çiğdem ÇİFTÇİ), Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (5366). (2005, Haziran 16). Resmi gazete, 5/7/2005 Sayı:25866. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5366.pdf> adresinden 15.12.2021 tarihinde erişildi.

Çevre Eğitiminde Okul Proje Uygulamalarının Yeri ve Önemi: 26 Ağustos Ortaokulu (Konak, İzmir) Örneği*

Prof. Dr. Ali Ekber Gülersoy

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0338-1366>

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir – TÜRKİYE
Prof. Dr. Nevzat Gümüş

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4144-9990>

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir – TÜRKİYE
Rahime Özkan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6436-4557>

Yüksek Lisans Öğrencisi / Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Öğretmenliği YL Programı, İzmir – TÜRKİYE

Ramazan Emre Koçak

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9944-248X>

Yüksek Lisans Öğrencisi / Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çevre Eğitimi YL Programı, İzmir – TÜRKİYE
Hasan Civil

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0530-5124>

Yüksek Lisans Öğrencisi / Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çevre Eğitimi YL Programı, İzmir – TÜRKİYE
Hakan Aydemir

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2315-6553>

Milli Eğitim Bakanlığı / 26 Ağustos Ortaokulu, İzmir – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 18.04.2022

Kabul: 28.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Çevre Eğitimi

Okul Projeleri

Çevre Sorunları

Çevre Bilinci

Çevre Bilgisi

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.63049>

Öz

İnsan yaşamı boyunca doğa ile iç içe bir yaşam sürmektedir. Doğaya müdahale etmekte, ihtiyaçları doğrultusunda yararlanmaktadır. İnsanın doğaya bu müdahalesi pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Çevre sorunlarının etkisinin artmasına paralel olarak çevreye verilen zararı en aza indirmek içinde bulunduğumuz çağda önemi gittikçe artan konulardan biridir. Çevre sorunlarını anlayabilmenin ve bu sorunlara çözüm üretebilmenin en etkili yolu eğitimden geçmektedir. Eğitim ile çevreye karşı duyarlı ve çevreye fayda sağlamayı tutum haline getirmiş bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır. Çevre eğitimi sadece ekolojik bilgiyi değil, uygulamaları da içermelidir. Bireylerin doğa içindeki deneyimleri çevreye karşı duyarlılık kazanmalarında çok etkilidir. Nitekim bireyler çevresel faaliyetler sayesinde çevreyi korumanın gerekliliğini yaşayıp gözlemlemektedir. Çevre eğitiminde bireylerin kendisini merkeze alan düşünmeden uzaklaşıp, çevreyi merkeze alan bir düşünce biçimini benimsemesi amaçlanmalıdır. İnsan ve doğa arasındaki ilişki güçlendirilmelidir. Böylesi bir ortamda birey çevre eğitimindeki uygulamalar sayesinde çevreyi daha yakından tanımakta, olumlu davranışları geliştirmekte ve çevreye karşı duyarlılığı yaşam tarzı haline getirmektedir. Bu çalışmada ilk olarak farklı ülkelerde yürütülen çevre eğitimi kapsamındaki projeler genel olarak değerlendirilmiştir. Devamında sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan dejavantajlı bir bölgede yer alan İzmir ili Konak ilçesindeki 26 Ağustos Ortaokulu tarafından çevre eğitimi kapsamında yürütülen okul projelerine yer verilerek, bu projelerin getirdiği sonuçlar ve çevre eğitimi açısından önemi irdelenmiştir. Söz konusu çerçevede çevre eğitimine katkı sağlaması amaçlanan okul projeleri hakkında önerilere yer verilmiştir.

Atf Bilgisi / Reference Information

Gülersoy, A. E.; Gümüş, N.; Özkan, R.; Koçak, R. E.; Civil, H. ve Aydemir, H. (2022). Çevre Eğitiminde Okul Proje Uygulamalarının Yeri ve Önemi: 26 Ağustos Ortaokulu (Konak, İzmir) Örneği. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 325-346.

*The Place and Importance of School Project Applications in Environmental Education: Example of 26 Ağustos Secondary School (Konak, İzmir)**

Prof. Dr. Ali Ekber Gülersoy

Dokuz Eylul University, Buca Faculty of Education, Department of Social Sciences Education, İzmir – TURKEY

Prof. Dr. Nevzat Gümüş

Dokuz Eylul University, Buca Faculty of Education, Department of Social Sciences Education, İzmir – TURKEY

Rahime Özkan

Master Student / Dokuz Eylul University, Institute of Educational Sciences, İzmir – TURKEY

Ramazan Emre Koçak

Master Student / Dokuz Eylul University, Institute of Educational Sciences, İzmir – TURKEY

Hasan Civil

Master Student / Dokuz Eylul University, Institute of Educational Sciences, İzmir – TURKEY

Teach. Hakan Aydemir

National Ministry of Education / 26 August Secondary School, İzmir – TURKEY

Article History

Submitted: 18.04.2022

Accepted: 28.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Environmental Education

School Projects

Environmental Problems

Environmental Awareness

Environmental Information

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.63049>

Abstract

Human beings live in harmony with nature through out their lives. We intervene in nature and benefit from it as we wish. This intervention of human kind in nature brings with it many problems. In addition to the increase in the impact of environmental problems, considering the problems that a rise, minimizing the damage to the environment is one of the issues of increasing importance in our age. The most effective way of understanding environmental problems and producing solutions to these problems is education. Thanks to education, it is aimed to raise individuals who are sensitive to the environment and have an attitude to benefit the environment. Environmental education should include not only ecological knowledge but also practices. The experiences of individuals in nature are the most effective point in gaining sensitivity to wards the environment. People experience and observe the necessity of protecting the environment with the help of environmental activities. With environmental education, it should be aimed that individuals move away from self-centered thinking and adopt an environmentally centered way of thinking. The relationship between the individual and nature should be strengthened. Thanks to the practices in environmental education, the individual gets to know the environment better, develops positive behaviors and makes environmental awareness a lifestyle. In this study, first of all, an overview of the projects related to environmental education carried out by different countries is provided. In addition, this study includes school projects related to environmental education carried out by 26 Ağustos Secondary School in Konak district of İzmir province which is located in a socio-economically and also culturally disadvantaged region. Moreover, the results of these projects and their importance in terms of environmental education are mentioned. The results of the projects and their important contributions to environmental education are the objectives of this study and it includes suggestions about school projects that aim to contribute to environmental education.

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz çağda çevre sorunları en önemli problemlerden birisidir. Değişen yaşam koşulları, gelişen teknoloji, artan dünya nüfusu, kimyasal atıklar, sanayi alanlarının artışı ve bitki örtüsünün tahribatı vb. çevre sorunlarına sebep olan başlıca etkenlerdir. Söz konusu etkenler insanlığa ve dünyaya büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Doğal kaynakların hızla tükenmesi, insan, bitki ve hayvan sağlığının tehdit edilmesi çevre sorunlarının doğurduğu bazı sonuçlardır. Çevre sorunlarının çözümü, insanlarda çevre bilincinin oluşturulması, çevreyi etkileyen davranışlarında olumlu yönde değişiklikler meydana gelmesiyle mümkündür (Gülersoy, Yener, Turgut, Özşahin ve Açıkgöz, 2021). Bunu başarmanın en etkili yollarından biri eğitimidir. Bu noktada çevre eğitimi önemli bir rol oynamaktadır. Çevre eğitimi, bireyin çevresiyle uyum içerisinde yaşayacağı bilgi, beceri ve davranışları kazanması, su tüketiminden çöp üretimine, enerji tüketiminden doğal kaynak kullanımına kadar her konuda sorumluluk sahibi insanlar yetiştirmek, sorunların çözümünde aktif katılım sağlanması şeklinde açıklanabilir (Demirkaya, 2006). Bireylerin çevreyi tanıyıp çevreye karşı duyarlılık geliştirmesi, çevreyi koruma ile ilgili bilinçli bir bakış açısı kazanması, çevreye olan tutumlarında değişikliğine gitmesi çevre eğitimi ile sağlanabilir. Çevre eğitimi, çevre sorunlarına uzun vadeli bir çözümdür (Mandel, 2013). Okul, öğrencilere sürdürülebilir bir yaşam tarzını ve çevre sorumluluğunu teşvik etmelidir. Çevreye karşı sorumluluğun başlangıç noktası ise çevre duyarlılığını öğrenciye kazandıracak olan bilginin öğrencilere aktarılmasıdır. Öğrenciler ekolojik sistem hakkında bilgi sahibi olmalı, yaşadığı dünyayı tanımalıdır. Sadece öğrenciler değil öğretmenler de çevre eğitimi projelerinde yer almalıdır. Görevlendirilen az sayıdaki öğretmenin çocuklarla yeterince bir arada olmasını engelleyen dış etmenler (öğretmen ve öğrencilerin zaman ve yer sorunu), eğitimci ve öğrencilerin bilgi ya da tutuma ait davranışları (yetersiz bilgi, motivasyon, ilgi vb.) eğitimin amacına ulaşmasında engelleyici olabilir (Bixler and Floyd, 1999; Aktaran: Şimşekli, 2001). Böylesi bir ortamda projeler daha da anlam kazanmaktadır. Özellikle model olma noktasında öğretmenler çevre eğitimi ile ilgili proje ve etkinliklerde aktif katılım sağlamalı ve öğrenciye aktarılacak gerekli bilgi ve birikimi edinmelidir. Öğrenciler dünya dengesinin nasıl sağlandığını bilmeli ve bu dengeyi bozan etkenleri eleştirel bir bakış açısı ile kavrayabilmelidir. Bunların yanında öğrencilerin gözlemlemeye, araştırmaya, uygulamaya ve işbirlikli çalışmalara ihtiyaçları vardır. Bilindiği gibi doğa deneyimleri çevresel duyarlılığın gelişimi için önemlidir (Hungerford and Volk, 1990; Aktaran: Jeronen, Jeronen and Raustia, 2009). Öğrenci, insan refahı için gereken şartlar ile çevreyi korumanın gerekliliği arasındaki ilişkiyi gözlemleri ve doğa faaliyetleri sayesinde kavramalıdır (Jeronen and Kaikkonen, 2002; Aktaran: Jeronen, Jeronen and Raustia, 2009). Yaşam ortamında meydana gelen değişiklikleri fark edebilmeli ve bunun nedenlerini açıklayabilmelidir. Faaliyetlerini sürdürürken kültürel miras değerlerini koruması ve doğal çeşitliliği tehlikeye atmaması gerektiğinin bilincinde olmalıdır. Yine çevre sorunlarını tanımlayabilmeli ve çözümlerine ilişkin işleve sahip olmalıdır.

Bu çalışmada, öncelikle farklı ülkelerin çevre eğitimi ile ilgili bazı projeleri incelenmiştir. Devamında sosyo-iktisadi ve kültürel açılarından dejavantajlı bir bölgede yer alan 26 Ağustos Ortaokulu öğrenci-öğretmenleri tarafından çevre eğitimi kapsamında yürütülen projeler amaç, örneklem, uygulama basamakları ve proje sonuçları başlıkları altında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu kapsamda çevre eğitiminde okul projelerinin getirdiği sonuçlar belirlenmeye ve okul projelerinin çevre eğitimine olan önemli katkıları belirlenmeye çalışılmıştır.

1. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma ile çevre eğitimiyle ilgili projelerin sadece üniversitelerde veya akademik çevrelerde değil sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi düşük olan, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir mahalle okulunda da uygulanabilir olduğunu göstermek amaçlanmıştır. Çevre eğitiminde en önemli unsur

öğrencilerin hayatına dokunabilecek projeleri okul ortamında gerçekleştirebilmektir. Bununla birlikte öğrencileri bu projelere dahil etmek okulun asli görevlerinden birisi olmalıdır. Çevre sorunlarının beraberinde getirdiği iklim krizi gelecek nesillerimizi tehdit eden en büyük tehlike kaynaklarından biridir. Bu konuda projeler üretmek ve çalışmalar yapmak, öğrencileri sürece dahil etmek klasik anlatım yöntemlerinden daha etkili sonuçlar vermektedir. 2019 yılından itibaren 26 Ağustos Ortaokulunda temelleri atılan projeler 3 yıl gibi kısa bir zaman diliminde, içinde bulunulan mevcut zaman ve çevre şartlarına bağlı kalınmadan olumlu sonuçlar elde edilebileceğini kanıtlar niteliktedir. Ayrıca pandemi koşulları da bu projeleri gerçekleştirmek için bir engel teşkil etmemiş, aksine projeleri hayata geçirmede motive edici bir unsur olmuştur. Okulun maddi durumuna bağlı kalınmaksızın küçük bütçeli ya da herhangi bir maliyete sahip olmayan projeler uygulanarak aslında maddi boyutun, öğrencilerde çevreye karşı istendik davranışları geliştirmekte bir engel olmadığını göstermek amaçlanmıştır. Sözü edilen bu çalışmanın literatüre kazandırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın problem cümlesi “Çevre eğitiminde okul proje uygulamalarının yeri ve önemi nedir?” şeklindedir. Araştırmanın alt problemleri ise;

“Dünyada ve Türkiye’de çevre eğitimiyle ilgili gerçekleştirilen başlıca okul projeleri nelerdir?”

“26 Ağustos Ortaokulu bünyesinde yürütülen çevre eğitimi projeleri nelerdir?” şeklindedir.

Araştırmanın ilk aşamasını literatür taraması ile elde edilen bilgilerle Dünyada ve Türkiye’de yürütülen çevre eğitimi kapsamındaki okul projeleri oluşturmaktadır. İkinci aşamasını İzmir ili Konak ilçesinde bulunan 26 Ağustos Ortaokulu bünyesinde yürütülen çevre eğitimi okul projeleri oluşturmaktadır. Araştırmanın son aşamasında ise çevre eğitimi kapsamında yürütülen projelerin sonuçlarına değinilmiş ve çevre eğitimi ile ilgili yürütülebilecek okul projelerine ilişkin bazı önerilerde bulunulmuştur. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

2. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın bulgularına yer verilmiştir. Bulgular ‘Dünyada ve Türkiye’de Çevre Eğitimiyle İlgili Okul Projelerine Genel Bir Bakış’; ‘26 Ağustos Ortaokulu Örneğinde Çevre Eğitimi Projeleri’; ‘Temiz Okul Temiz Sınıf Projesi’; ‘İzmir Marina’da Çevre Eğitim ve Atık Yönetimi Semineri’; ‘Beyaz Bayrak Projesi’; ‘Okulum Temiz Projesi’; ‘Geleceğe Nefes Ol Projesi Kapsamında Fidan Dağıtımı’; ‘Sasalı Doğal Yaşam Parkına Ziyaret’; TEKNOFEST Kapsamında Gürültüye Karşı Ses Duvarı Oluşturma Projesi’; ‘Öğrencilerin Okul Bahçesi ve Çevresinin Temizliğine Aktif Katılım Projesi’; ‘Yaşanabilir Çevre Bilinci Temalı Fotoğraf Yarışması’; ‘Çocuklar İçin Akdeniz Doğa ve Kültür Mirası Bilinçlendirme Eğitimi Projesi’ ve ‘Elektronik Atık Toplama Kampanyası’ başlıklarından oluşmaktadır.

2.1. Dünyada ve Türkiye’de Çevre Eğitimiyle İlgili Okul Projelerine Genel Bir Bakış

Avustralya’da yürütülen *Live and Learn* projesi 30 yılı aşkın bir süredir faaliyetlerine devam etmektedir. Projede çevre yönetimi, biyolojik çeşitliliğin korunması, istilacı türlerin yönetimi üzerine yapılan eğitimleri kapsamaktadır. Projede çevresel riskleri azaltmak ve sürdürülebilirliği sağlamak adına benimsenen birçok ilke vardır. *Live and Learn* projesinden etkilenmesi üzerine Fiji Eğitim Bakanlığı, çevre eğitimi konusunda bu proje ile ortak çalışma yürütmüştür. Bu projede Fiji devlet okullarında bulunan öğretmenlerin çevre eğitimi dersi vermeleri için finansal destek sağlanmıştır (<https://livelearn.org/what/environmental-protection>, 2022).

Güney Afrika’da çevre eğitimine olan ilgi 1960’larda başlamıştır, ancak 1989’a kadar çevre eğitimi ile ilgili hiçbir girişimde bulunulmamıştır. *White Paper*’daki şu ilke (Mart 1995), Güney Afrika’nın 21. yüzyıl eğitim ve öğretim politikası için çok önemlidir: Disiplinler arası, bütünlük ve aktif bir öğrenme yaklaşımı içeren çevre eğitimi, herkesin yaşamsal bir unsuru olmalıdır (Grange, 2002:

84). *Greening of the school and indigenous garden* adlı proje okul bahçelerini daha yeşil hale getirmek için bitkilendirmeyi amaçlamaktadır. Çevre İşleri ve Turizm Departmanı ve Güney Afrika Ulusal Biyoçeşitlilik Enstitüsü projeyi kolaylaştırmak amacıyla destekte bulunmuştur (Ljunggren, 2011: 23).

Hindistan’da yürütülen *Neşeli Öğrenme* projesinde öğretmen merkezli çevre eğitimi aktiviteleri uygulanmıştır. Bu proje kapsamında sivil toplum örgütleri ile işbirliğine gidilmiştir. Öğrencilerde çevre bilinci oluşturmak için çevre ve orman bakanlığının başlattığı *Ulusal Yeşil Sınıf* programında öğrencilerle çeşitli aktiviteler gerçekleştirilmiştir. Ancak yetersiz finansal destek ve yetersiz öğretmen profili gibi sebeplerle istenilen başarıya ulaşılamamıştır. Hindistan’daki çevre eğitim merkezi ve Amerika’daki alan çalışma topluluğu, Samvardhan isminde bir projeye temiz içme suyu sağlamaya, doğal kaynaklardan sürdürülebilir şekilde yararlanmaya ve bunlar için etkili bir eğitim yoluyla kabile toplumunun yaşamını kaliteli hale getirmeye çalışmıştır (CEE, 2007a; Aktaran: Bakırcı ve Artun, 2011).

Türkiye’de yürütülen *Doğa Okulu* programı Ankara’da Doğa Derneği tarafından geliştirilmiştir. Programdaki amaç, okul boyunca çevreyi koruma aktivitelerinde aktif rol alabilen ve çevre problemlerinin farkında olan birey sayısını arttırmaktır. Yine *Yeşil Kutu* projesi ile çevre problemleri meydana geldiğinde öğretmenler ve öğrenciler için etkili bir iletişim ortamı oluşturmak ve bu problemlerin çözümü için onları harekete geçirmek amaçlanmıştır (Öztürk ve Erten, 2020).

2013 yılında Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi’nde yayınlanan *Okul Öncesinde Geri Dönüşüm Kavramı: Aile Katılımlı Proje Tabanlı Bir Program Örneği* başlıklı makalede 60-72 ay grubundaki çocukların geri dönüşüm kavramını proje yöntemi ile fark etmeleri incelenmiştir. Ailelerden kendileri için belirlenmiş olan geri dönüşüm konusu hakkında çocukları ile birlikte araştırma yapmaları istenmiştir. Günlük yaşamda malzemenin nasıl kullanıldığı, nasıl kullanılması gerektiği, ihtiyacımız kalmadığında, artık kullanılamaz hale geldiğinde neler yapılabileceği ve nasıl geri dönüştürülebileceği hakkında çocuklarıyla tartışmaları, örnekler oluşturmaları, fotoğraf, dergi, broşür vb. edinmeleri önerilmiştir. Ailelere çocukları ile elde ettikleri görselleri sunuma dönüştürüp ve çocukları ile birlikte sınıfta paylaşmak üzere hazırlamaları söylenmiştir. 15 hafta boyunca çocukların yaptıkları sunumlar eşliğinde ailelerin katılımıyla proje sunumları yapılmış, gelen broşür ve fotoğraflarla sınıfta geri dönüşüm köşesi oluşturulmuştur. Aileler ve çocukların sunumları tamamlandığında çocuklarla bir senaryo oluşturulmuş ve canlandırma filmi çekilmiştir (Şallı, 2013). Proje sonucunda çocuklardaki geri dönüşüm kavramı kazanımının geliştiği ve programın etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yuvarlak Masa projesi ise, Amerika Birleşik Devletleri’nde 16 eyaletten eğitim kurumlarının ortak bir girişimidir. Ortamı müfredata ve okula entegre ederek öğrencilerin öğrenimini geliştirmek amacıyla başlatılmış bir reformdur. Yuvarlak Masa, çevre eğitimi ile ilgili bir konuyu araştırmayı hedeflemektedir. Öğrenciler çevre problemlerini fark edip konu ile ilgili araştırma yapmakta ve bunu masada paylaşmaktadır. Bu projenin 40’tan fazla okulda başarılı olduğu tespit edilmiştir (<http://www.seer.org/>, 2022).

2.2. 26 Ağustos Ortaokulu (Konak, İzmir) Örneğinde Çevre Eğitimi Projeleri

Araştırmanın bu bölümünde 26 Ağustos Ortaokulu bünyesinde gerçekleştirilen çevre eğitimi projeleri hakkında bilgi verilecektir. Aşağıdaki tabloda (Tablo 1) projeler amaç, kapsam, uygulama basamakları ve projeden elde edilecek sonuçlar başlıklar altında ayrıntılı olarak tanıtılmıştır.

No	Proje Adı	Projenin Amacı	Proje Kapsamı
1	Temiz Okul Temiz Sınıf Projesi	Öğrencilerin eğitim ortamının temiz tutulması konusunda bilinçlenmeleri.	Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı iş birliği ile hazırlanan projeye okulun tüm öğrencileri katılmıştır.
2	İzmir Marina'da Çevre Eğitimi ve Atık Yönetimi Semineri	Öğrencilerin yakın çevrelerini tanımaları ve atıkların geri dönüşümü hakkında bilgilenmeleri.	Okulda bulunan 30 öğrenci, 1 öğretmen ve 1 idareci katılmıştır.
3	Beyaz Bayrak Projesi	Eğitim kurumlarının sağlık ve temizlik konusunda teşvik edilmesi.	Projeye müracaat eden okulları kapsamaktadır.
4	Okulum Temiz Projesi	Eğitim kurumlarında sağlık şartlarının geliştirilmesi, enfeksiyon önleme ve kontrol süreçlerinin iyi yönetilmesi.	Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüm eğitim kurumlarını kapsamaktadır.
5	Geleceğe Nefes Ol Projesi	Ormanların geleceğini korumanın önemini öğrenciler tarafından fark edilmesi.	Okuldaki tüm öğrencileri, öğretmenleri, velileri ve okul çevresindeki vatandaşları kapsamaktadır.
6	Sasalı Doğal Yaşam Parkı'na Ziyaret	Öğrencilerin biyolojik çeşitliliğin farkına varması ve nesli tehlike altında olan türlere karşı farkındalıklarının oluşması.	Okuldaki öğrenci, öğretmen ve personeli kapsamaktadır.
7	TEKNOFEST Projesi	Öğrencilerin gürültü kirliliğine karşı farkındalık kazanmaları ve gürültü kirliliğine çözüm üretmeleri.	Dış ortam kaynaklı gürültü kirliliğinin önlenmesi hedefiyle okulun tüm öğrenci, öğretmen ve personeli kapsamaktadır.
8	Okul Bahçesi ve Çevresinin Temizliği	Öğrencilerin yakın çevrenin çevre kirliliğine karşı duyarlı olmaları.	Okulun tüm öğrenci, öğretmen ve personeli kapsamaktadır.
9	Yaşanabilir Çevre Bilinci Fotoğraf Yarışması	Çevre sorunlarına bakış açılarını sanatsal olarak sergileyebilmeleri.	Okulun tüm öğrenci, öğretmen ve personeli kapsamaktadır.
10	Çocuklar İçin Akdeniz Doğa ve Kültür Mirası Bilinçlendirme Eğitimi Projesi	Akdeniz coğrafyasını ve değerlerini fark etmeleri, doğa ve kültür bilinci kazanmaları.	Okulun 5 ve 6. sınıf öğrencilerini kapsamaktadır.
11	Elektronik Atık Toplama Kampanyası	Elektronik atıkların geri dönüşümü hakkında bilgilendirmek ve bilinçlendirmek.	Okulun tüm öğrenci, öğretmen, veli ve personeli kapsamaktadır.

Tablo 1. 26 Ağustos Ortaokulu (Konak, İzmir) Çevre Eğitimi Projelerinin Amaçları ve Kapsamları

2.2.1. Temiz Okul Temiz Sınıf Projesi (Haftanın En Yeşil Sınıfı Projesi)

Bu proje Konak 26 Ağustos Ortaokulu tarafından öğrencilerin yaşadığı çevreye duyarlılığını artırmak ve öğrencilerin eğitim hayatını daha temiz ve daha düzenli bir çevrede geçirmelerini sağlamak amacıyla uygulamaya konulmuştur. Proje ile ilgili görsellere Şekil 1'de yer verilmiştir.

Amaç

Bu projeye öğrencilerin eğitim ortamının temiz tutulması konusunda bilinçlenmeleri amaçlanmıştır.

Başka bir deyişle “Temiz Okul Temiz Sınıf” projesi Milli Eğitim Bakanlığı ve TSE (Türk Standartları Enstitüsü) işbirliğinde hazırlanan Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi, Enfeksiyon Önleme ve Kontrol Kılavuzu Belgelendirme Programı kapsamında okulun kazandığı “Okulum Temiz” belgesi ve Temiz Okul Sağlıklı Okul Projesi kapsamında kazanmış olduğu “Beyaz Bayrak” belgesinin anlam kazanması amacıyla yürürlüğe konulmuştur.

Şekil 1. Okul Temiz Sınıf Projesine (Haftanın En Yeşil Sınıfı Projesi) Ait Görseller.

Kapsam

Bu proje 26 Ağustos Ortaokulunda proje değerlendirme ekibinin her hafta sınıfları tek tek kontrol ederek tertipli ve düzenli olduğunun değerlendirmesi çerçevesinde okuldaki bütün sınıfları ve öğrencileri kapsamaktadır.

Uygulama Basamakları

1. Temiz Okul Temiz Sınıf projesi kapsamında yürütülecek faaliyetler için okul bahçesi alanı ve sınıfların tespit edilmesi.
2. Proje kapsamında yürütülecek faaliyetlerin okul müdürlüğünce takip edilebilmesi için okul proje sorumlusu ve proje ekibinin belirlenmesi.
3. Belirlenen proje sorumlularının proje içeriği, proje uygulama işlem basamakları ve projenin nasıl yürütüleceği hakkında öğrencilere ilgili bilgilendirmenin yapılması.
4. Projenin ilgili yönerge doğrultusunda okulda uygulamaya konulması.
5. Proje kapsamında yürütülen faaliyetlerin proje amaçları doğrultusunda değerlendirilerek rapor haline getirilmesi.

Projeden Beklenen Sonuçlar

Temiz Okul Temiz Sınıf projesi ile öğrencilerin çevre temizliği bilincine ulaşmasını sağlamak. Yaşadıkları alanın özellikle hijyenik ve sağlığa daha uygun hale getirilmesinde öğrencilere sorumluluklar vermek. Temizliği sadece temizlik personeliyle sınırlı kalmadığının, öğrencilerin ve öğretmenlerin de bunun bir parçası olduğunun bilincine ulaşmak. Çevre bilinci ve temizliğin önemini içselleştirmek.

Ulaşılan Sonuçlar

Proje sonrasında okul öğretmenleri ve idareciler öğrencilerin okulun ve sınıfın temizliği konusunda daha hassas davrandıklarını ifade etmişlerdir.

2.2.2. İzmir Marina'da Çevre Eğitimi ve Atık Yönetimi Semineri

Bu proje Konak 26 Ağustos Ortaokulu ile İzmir Büyükşehir Belediyesi ortaklığında öğrencilerin yakın çevrelerinde olan liman ve deniz kıyılarını öğrenerek bunların korunması, öğrencilerin çevre kirliliğine karşı daha duyarlı bireyler haline gelmeleri ve atıkların nasıl geri dönüştürüleceği gibi konularda farkındalık kazanmaları amacıyla uygulamaya konulmuştur. Proje ile ilgili görsellere Şekil 2'de yer verilmiştir.

Amaç

Öğrenciler yakın çevresini öğrenir. Çevre eğitimine karşı duyarlı hale gelir. Kendi atıklarını nasıl geri dönüşüme kazandıracaklarını öğrenir ve bununla ilgili farkındalıkları artar.

Kapsam

Bu proje 26 Ağustos Ortaokulundaki otuz öğrenciyi bir öğretmen ve bir idareciyi kapsamaktadır.

Uygulama Basamakları

1. Öğrenciler İzmir Büyükşehir Belediyesi ekipleri tarafından İzdeniz yönetimindeki İzmir Marina'ya otobüsle götürüldüler.
2. İzmir Marina'da Çevre Eğitimi ve Atık Yönetimi seminerine katıldılar.
3. Eğitim sonrası öğrencilere çevre ve atıkla ilgili broşürler hediye edildi.
4. Öğrenciler İzmir Marina'yı gezerek özel bir yatla tura katıldılar.

Projeden Beklenen Sonuçlar

Öğrenciler çevre eğitimine karşı duyarlı hale gelecekler. Öğrenciler doğaya atılan çöplerin nasıl dönüştürüldüğünü, geri dönüşüm sürecini öğrenecekler. Öğrenciler çevrelerine karşı farkındalık kazanacaklar.

Şekil 2. İzmir Marina'da Çevre Eğitimi ve Atık Yönetimi Semineri

Ulaşılan Sonuçlar

Proje sonrasında okul öğretmenleri ve idareciler öğrencilerin yakın çevrelerini tanımaya çalıştıklarını, geri dönüşüm konusunda hassas davrandıklarını dile getirmişlerdir.

2.2.3. Beyaz Bayrak projesi

Bu proje Milli Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarının temizlik ve hijyen konusunda teşvik edilmesi, okul sağlığının daha iyi düzeye çıkarılması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve

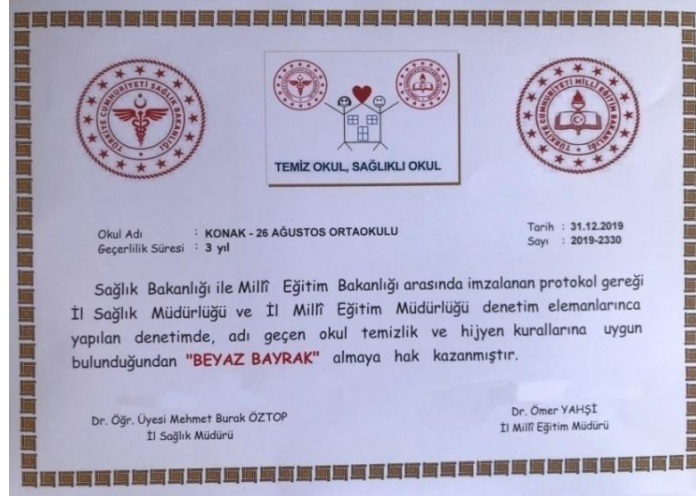
yeterli eğitim almış sağlıklı nesiller yetiştirilmesi amacıyla uygulamaya konulmuştur¹. Proje ile ilgili görsele Şekil 3'te yer verilmiştir.

Amaç

Bu protokol ile eğitim kurumlarının temizlik ve hijyen konusunda teşvik edilmesi, toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, yeterli eğitim almış sağlıklı nesiller yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Kapsam

Bu protokol eğitim kurumlarında uygulanacak Beyaz Bayrak işbirliği çerçevesinde yürütülecek faaliyetlere ilişkin usul ve esas ve yükümlülükleri kapsamaktadır.

Şekil 3. Beyaz Bayrak Projesi Belgesi

Uygulama Basamakları

Müracaat eden okullar protokol kapsamında belirlenen kriterlere göre denetlenmekte, denetlenen okullardan, 100 üzerinden 90 ve üzeri puan alan okullara, üç yıl için geçerli olan ve okul sağlığını ve temizliğini simgeleyen "Sertifika", "Beyaz Bayrak" ve "Pirinç Levha" verilmektedir.

Puanlamada;

- Toplamda 100 üzerinden 90 puan alan okul,
- Spor salonu, tiyatro salonu, atölye ve laboratuvar (F Bölümü) hiçbirisi bulunmayan okullarda 97 üzerinden 87 puan alan okul,
- Kantini (I Bölümü) bulunmayan okullarda 74 üzerinden 67 puan alan okul,
- Spor salonu, tiyatro salonu, atölye, laboratuvar (F Bölümü) ve kantin/yemekhane (I Bölümü) bölümlerinden hiçbirisi bulunmayan okullarda 71 üzerinden 64 puan alan okul, "Beyaz Bayrak" almaya hak kazanır.

Valiliklerde beyaz bayrak sekreteryası ve sertifika düzenlenmesi ile ilgili iş ve işlemleri Millî Eğitim İl Müdürlüğüne, beyaz bayrak ve pirinç levha temini ise İl Sağlık Müdürlüğüne yürütülmektedir.

Proje Kapsamındaki Sonuçlar

Okulumuz 100 puan üzerinden 95 alarak Beyaz Bayrak almaya hak kazanmıştır. 2019-2022 yılları arasında 3 yıllık süreyle Beyaz Bayrak okulumuzda sergilenecektir. Bu kapsamda öğrencilerimiz sağlıklı çevre ve okul koşullarında eğitim görmektedirler.

Ulaşılan Sonuçlar

Proje sonrasında okul öğretmenleri ve idareciler öğrencilerin temizlik ve hijyen konusunda hassas

¹ 03.08.2006 tarihinde Sağlık Bakanlığı ile Mili Eğitim Bakanlığı arasında "Beyaz Bayrak İşbirliği Protokolü" imzalanmış olup süresi dolan protokol 10.11.2010 ve 05.06.2015 tarihlerinde yeniden imzalanmıştır.

davrancıklarını ifade etmişlerdir.

2.2.4. Okulum Temiz Projesi

Okulum Temiz Projesi ile ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Amaç

Milli Eğitim Bakanlığı ile Türk Standartları Enstitüsü (TSE) arasında, 27 Temmuz 2020 tarihinde imzalanan "Eğitim Kurumlarında Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi ve Enfeksiyonu Önleme İş Birliği Protokolü" kapsamında, hijyen şartlarının geliştirilmesi, enfeksiyon önleme ve kontrol süreçlerinin tutarlı, geçerli, güvenilir, tarafsız bir anlayışla sürdürülmesi amacıyla "Okulum Temiz" belgelendirme programı yürürlüğe alınmıştır. Proje ile ilgili görsellere Şekil 4'te yer verilmiştir.

Şekil 4. Okulum Temiz Projesi ile ilgili Görseller

Kapsam

Bu proje Türkiye'deki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüm kurum ve kuruluşlarda uygulamaya konulmuştur.

Uygulama Basamakları

Müracaat eden okullar aşağıdaki basamakları tam olarak yerine getirmekle yükümlüdür. Bu basamaklardan herhangi birisi eksik olursa Okulum Temiz belgesi kazanılamamaktadır.

1. Risk Değerlendirme Raporu (Pandemi süreci dâhil edilecek),
2. Enfeksiyon Önleme ve Kontrol Eylem Planı,
3. Temizlik ve Dezenfeksiyon Planları/Talimatları/Eğitimi,

4. Standart Enfeksiyon Kontrol Önlemlerine (SEKÖ) Ait kayıtlar,
5. Bulaş Bazlı Önlemlere (BBÖ) Ait kayıtlar,
6. Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi, Enfeksiyon Önleme ve Kontrol Kılavuzu Öz Değerlendirme Soru Listesinin Doğrulaması.

Proje Kapsamındaki Sonuçlar

26 Ağustos Ortaokulu, Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından oluşturulan eğitim kurumlarında hijyen ve sanitasyon kaynaklı salgın hastalıklara yönelik, öğrencileri, öğretmenleri, diğer çalışanları ve ilgili bütün tarafları korumaya yönelik hijyen uygulamalarını, bulaşın önlenmesini ve kontrol tavsiyelerini içeren koşulları 2020-2021 ve 2021-2022 yılları olmak üzere iki yıl üst üste tam olarak sağlamıştır.

Proje kapsamında okulda yürütülen çalışmalar uzman isimlerce yapılan titiz bir inceleme ve denetimin ardından tescil edilerek 26 Ağustos Ortaokulu "Okulum Temiz Belgesi" almaya hak kazanmıştır.

Ulaşılan Sonuçlar

Proje sonrasında okul öğretmenleri ve idareciler öğrencilerin temizlik ve hijyen konusunda daha bilinçli davrandıklarını dile getirmişlerdir.

2.2.5. Geleceğe Nefes Ol Projesi Kapsamında Fidan Dağıtımı

Bu proje T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı 'Geleceğe Nefes Ol Projesi' kapsamında Konak 26 Ağustos Ortaokulu öğrencilerinin doğal bitki örtüsünün önemini anlamaları, Türkiye'deki ormanların geleceğinin korunmasının ne denli önemli olduğunu fark etmeleri amacı ile uygulamaya konulmuştur. Proje ile ilgili görsel Şekil 5'te yer almaktadır.

Amaç

Bu proje ile öğrencilerin bir fidanın tohumdan fidana olan yolculuğunu kendi gözleriyle gözlemlemelerini sağlayarak öğrencilerde çevre bilincinin oluşması amaçlanmıştır. Fidanların dikiminden sonra yetişkin bir ağaç olana kadar geçen sürede bakımlarını üstlenerek de çevreye karşı olan sorumluluklarının farkına varmaları hedeflenmiştir.

Kapsam

Bu projede 26 Ağustos Ortaokulu öğrencileri, öğretmenleri ve velileri görev almış olup, okul çevresindeki çevreye duyarlı bütün vatandaşları kapsamaktadır.

Uygulama Basamakları

1. Öğrencilere kızılçam (*Pinus brutia*) tohumları dağıtılıp, tohumları yetiştirme talimatları verilmiştir.
2. Tohumların çimlenip ekime hazır hale gelecek büyüklüklere ulaşmaları beklenmiştir.
3. Okul bahçesinde fidan dikimine müsait alanlar belirlenip, toprak mineralleri açısından zenginleşmesi için gerekli organik gübreleme işlemleri yapılmıştır.
4. Yeterli büyüklüğe ulaşan fidanlar okula tekrar getirilip, öğrenciler, öğretmenler ve velilerin işbirliği ile hep beraber daha önceden belirlenen alana dikimleri sağlanmıştır.
5. Fidanların dikiminden sonra düzenli sulanması ve toprak bakımları için görevli öğrenci ve öğretmenler belirlenmiştir.
6. Daha fazla katılımın sağlanması amacıyla kontrol için oluşturulan ekipler düzenli aralıklarla yeni kişilerce değiştirilmiştir.

Proje Kapsamında Beklenen Sonuçlar

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı 'Geleceğe Nefes Ol Projesi' kapsamında fidan dağıtımı ve dikimi projesi ile yaşadığı çevreye daha duyarlı, sürdürülebilir bir çevrenin önemini daha iyi kavrayan bilinçli öğrenciler yetiştirmek ve bu projeye dâhil olan diğer bireylerde de çevre bilincinin gelişmesi

beklenmektedir.

Şekil 5. Geleceğe Nefes Ol Projesi

Ulaşılan Sonuçlar

Proje sonrasında okul öğretmenleri ve idareciler öğrencilerin okulda ve yakın çevresindeki bitki örtüsünü korumaya çalıştıklarını ve yetişkin bireylere de rol model olduklarını ifade etmişlerdir.

2.2.6. Sasalı Doğal Yaşam Parkı'na Ziyaret

Bu proje Konak 26 Ağustos Ortaokulu tarafından öğrencilerin biyolojik çeşitliliğin farkına varmalarını sağlamak, hayvan sevgisi kazandırmak ve nesli tehlike altındaki türlere karşı farkındalık yaratmak amacıyla uygulamaya konulmuştur. Proje ile ilgili görsellere Şekil 6'da yer verilmiştir.

Amaç

Bu proje ile 134 türden 2.700'ü aşkın hayvanın bulunduğu ve 425.000 m²lik alan üzerinde kurulan İzmir Sasalı Doğal Yaşam Parkı ziyaret edilerek öğrencilerin farklı coğrafyalara ait hayvan türlerini tanımalarını sağlamak ve bu hayvanların ekolojik dengedeki yerlerinin önemini kavratmak amaçlanmıştır. Bunlar yanında öğrencilerin nesli tükenme tehlikesi altında olan canlı türlerinin doğada daha fazla korunmaları gerektiğinin fark etmeleri ve birey olarak çevreye karşı sorumluluklarının farkına varmaları hedeflenmiştir.

Kapsam

Bu proje 26 Ağustos Ortaokulu öğrenci, öğretmen ve personelini kapsamaktadır.

Uygulama Basamakları

1. Sasalı Doğal Yaşam Parkı gezisi öncesi öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini arttırmak amacıyla parkın genel özellikleri, ev sahipliği yaptığı bitki ve hayvan türleri hakkında bilgilendirme yapılmıştır.
2. Gezi öncesi Türkiye'de ve Dünyada nesli tehlike altında olan canlılarla ilgili yapılan çalışmalar hakkında öğrencilere araştırma görevleri verilmiştir.
3. Gezi sırasında öğrencilerin bilgilendirme yazılarını okumaları sağlanıp, her hayvanın habitatının ve ekolojik dengedeki görevinin anlaşılması sağlanmıştır.
4. Gezi sonrasında okulda Doğal Yaşam Parkı ziyaretinin öğrencilerin gözünden onlara ne kattığını ifade edebilecekleri değerlendirme toplantısı yapılmıştır.

Proje Kapsamında Beklenen Sonuçlar

Sasalı Doğal Yaşam Parkı'na Ziyaret projesi ile öğrencilerde biyolojik çeşitliliğin korunmasının önemini anlaşılması ve nesli tehlike altında olan canlılara karşı daha duyarlı tutum sergilemeleri

beklenmektedir.

Şekil 6. Sasalı Doğal Yaşam Parkı'na Ziyaretle ilgili Görşeller

Ulaşılan Sonuçlar

Proje sonrasında okul öğretmenleri ve idareciler öğrencilerin okulda ve yakın çevresindeki canlıları, özellikle sokak hayvanlarını korumaya çalıştıklarını ve yetişkin bireylere de örnek olduklarını dile getirmişlerdir.

2.2.7. TEKNOFEST Kapsamında Gürültüye Karşı Ses Duvarı Oluşturma Projesi

Bu proje Konak 26 Ağustos Ortaokulu tarafından TEKNOFEST 2022 Projesi kapsamında gürültü kirliliğine karşı farkındalık yaratmak ve gürültü kirliliğine karşı alınabilecek tedbirleri değerlendirmek amacıyla uygulamaya konulmuştur. Proje ile ilgili görşel Şekil 7'de yer verilmiştir.

Amaç

Bu proje ile okul ortamlarında dış kaynaklı gürültü kirliliğine karşı aktif gürültü önleme teknolojilerinin kullanılması ile gürültü seviyesinin eğitim için daha uygun seviyeye düşürülmesi amaçlanmaktadır.

Kapsam

Bu proje 26 Ağustos Ortaokulundaki dış ortam kaynaklı gürültü kirliliğinin olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması hedefiyle bütün öğrenci, öğretmen ve personeli kapsamaktadır.

Uygulama Basamakları

1. Okul çevresinden gelen dış ortam kaynaklı seslerin türünün ve ses seviyesinin belirlenmesi,
2. Gürültü kaynaklarının oluştuğu seslere karşı ses yalıtımı sağlayabilecek materyallerin araştırılması ve test edilmesi,
3. Aktif gürültü önleme sistemlerinin geliştirilip sınıf ortamında etkinliğinin test edilmesi,
4. Farklı frekans ve genlikte ses dalgaları üreten aktif hoparlörlerin yaratabileceği olumsuz etkenlerin araştırılması ve gerekli testlerin yapılması,
5. Prototipi tamamlanan sistemin bütün sınıflarda uygulanabilir daha pratik ve ekonomik modellerinin geliştirilme aşamasına geçilmesi.

Proje Kapsamında Beklenen Sonuçlar

Aktif gürültü önleme sistemlerinin dış ortam kaynaklı gürültü kirliliğini minimum seviyeye çekmesi ile konforsuzluk, rahatsızlık, sıkılma duygusu, kızgınlık, konsantrasyon ve uyku bozuklukları gibi olumsuz etkilerin öğrenci ve öğretmenler üzerinde daha az rastlanması ve öğrencilerin motivasyon ve konsantrasyonlarının artması beklenmektedir.

Şekil 7. TEKNOFEST Kapsamında Gürültüye Karşı Ses Duvarı Oluşturma Projesi

Ulaşılan Sonuçlar

Proje sonrasında okul öğretmenleri ve idareciler öğrencilerin sınıfta, bahçede gürültü konusunda hassas davranmaya başladıklarını ifade etmişlerdir.

2.2.8. Öğrencilerin Okul Bahçesi ve Çevresinin Temizliğine Aktif Katılımı Projesi

Bu proje Konak 26 Ağustos Ortaokulu tarafından öğrencilerin yakın çevrelerinden başlayarak çevre kirliliğine karşı daha duyarlı bireyler haline gelmelerini sağlamak amacıyla uygulamaya konulmuştur. Proje ile ilgili görsellere Şekil 8’de yer verilmiştir.

Amaç

Okul Bahçesi ve Çevresinin Temizliğine Aktif Katılımı Projesi ile öğrencilerin toprak kirliliği, ses kirliliği, su ve hava kirliliği konularında farkındalıklarını arttırmak amaçlanmıştır.

Kapsam

Bu proje 26 Ağustos Ortaokulundaki bütün öğrenci, öğretmen ve personeli kapsamaktadır.

Uygulama Basamakları

1. Öğrencileri sınıflarda kirlilik türlerinin anlatılması ve birey olarak çevre kirliliğine karşı sorumluluklarının neler olduğunun anlatılması,
2. Öğrencilerin okul binası içinde ve okul bahçesinde bulunan her türlü kirliliğe karşı aktif olarak görev almaları,
3. Gürültü kirliliğine karşı da aktif görev yaparak okul ortamında daha sağlıklı bir ortam sağlanmasına katkıda bulunmaları,

4. Öğrencilerin, öğretmenlerin, okul idaresinin ve okul personelinin okul lavabolarında kullandıkları atıkların su kirliliğine sebep olmayacak şekilde kullanmalarının sağlanması,
5. Okul binasında ve öğrenci evlerinde minimum hava kirliliğine sebep olacak önlemlerin alınması.

Proje Kapsamında Beklenen Sonuçlar

Öğrencilerin Okul Bahçesi ve Çevresinin Temizliğine Aktif Katılımı Projesi ile çevresine daha duyarlı, çevre kirliliğinin her türüne karşı gerekli önlemleri alan daha bilinçli öğrenciler yetiştirmek hedeflenmiştir.

Şekil 8. Okul Bahçesi ve Çevresinin Temizliğine Aktif Katılım Projesi

Ulaşılan Sonuçlar

Proje sonrasında okul öğretmenleri ve idareciler öğrencilerin okul bahçesinin ve sınıfların temizliğinde daha hassas davranmaya başladıklarını dile getirmişlerdir.

2.2.9. Yaşanabilir Çevre Bilinci Temalı Fotoğraf Yarışması

Bu proje Konak 26 Ağustos Ortaokulu tarafından hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin sanatsal bakış açısı ile çevre sorunlarını yansıtacak fotoğrafların derecelendirmesi ve sergilenmesi amaca ile yürürlüğe konulmuştur. Projenin tanıtım broşürüne Şekil 9'da yer verilmiştir.

Amaç

Bu projede "Yaşanabilir Çevre Bilinci" teması altında katılımcılardan çevre sorunlarına özgün bakışlarını yansıtacak fotoğraf kareleri yakalamaları ve bu karelerde çevre sorunlarına karşı farkındalık yaratacak unsurları bulundurarak, gerek katılımcıda gerekse fotoğrafları inceleyenlerde çevre bilinci oluşturmak amaçlanmıştır.

Kapsam

Bu proje 26 Ağustos Ortaokulundaki bütün öğrenci, öğretmen ve personeli kapsamaktadır.

Uygulama Basamakları

1. Yarışma öncesi Türkiye'deki ve Dünya çapındaki çevre sorunlarını gündeme getirecek başlıkların ders içerisinde öğrencilere konularla bağdaştırılarak verilmesi.
2. Yarışma şartnamesi hazırlanarak bütün katılımcıların uyulması gereken teknik ve sanatsal konular hakkında bilgilendirilmesi,
3. Yarışmaya katılımların dijital ortamda gerçekleştirilmesi ve fotoğrafların bir havuzda toplanması,

4. Yarışma başvuru tarihinden sonra katılım şartnamesi kriterlerini sağlayan fotoğrafların değerlendirme içi jüri üyelerine gönderilmesi,
5. İsim bilgileri bulunmaksızın fotoğrafların jüri tarafından 10'luk sistem üzerinden derecelendirip toplam puanda 1. 2. ve 3. olan eserlerin belirlenmesi ve ayrıca jüri ortak kararı ile puan dikkate alınmadan 1 adet jüri özel ödülü derecelendirmesinin yapılması,
6. Derecelendirmeye girmeyen fotoğraflar arasından "sergilenmeye layık" kategorisinde 30 adet fotoğraf seçilmesi,
7. Yarışmada dereceye girenlerin okulda anons edilmesi ve ödülleri takdim edilmesi,
8. Dereceye giren ve sergilenmeye layık olan eserlerinin baskılarının alınıp sergi salonunda ziyaretçilere açılması,
9. Dereceye giren ve sergilenmeye layık olan eserlerin dijital platformlarda sergilenmesi.

Şekil 9. Yaşanabilir Çevre Bilinci Temalı Fotoğraf Yarışması Broşürü

Proje Kapsamında Beklenen Sonuçlar

"Yaşanabilir Çevre Bilinci" temalı fotoğraf yarışması projesi ile hem katılımcı öğrenci ve öğretmenlerde hem de yarışma sonrası sergiyi gezen ziyaretçilerde çevre sorunlarına karşı farkındalık oluşması beklenmektedir. Öğrencilerin yaşadıkları çevrede bulunan her türlü sorunu fotoğraflarına yansıtılabileceği bir ortam yaratarak daha önce fark etmedikleri çevre sorunlarını fark etmelerini sağlamak ve bunlar için çözüm yolları arayışını uyandıracak sorumluluk bilincini kazanmaları hedeflenmektedir. Doğa sevgisi, hayvan sevgisi, hava, toprak ve su kirliliği, ışık ve ses kirliliği, ekolojik denge, sürdürülebilir kalkınma ve yenilenebilir enerji kaynakları gibi farklı konulara odaklanacak olan katılımcılarda bu konulara karşı duyarlılığın artması beklenmektedir.

Ulaşılan Sonuçlar

"Yaşanabilir Çevre Bilinci" temalı fotoğraf yarışması projesi sonucunda jüri üyeleri Prof. Dr. Tuba Gültekin, Doç. Dr. Hadiye Küçükkaragöz, Prof. Dr. Nevzat Gümüş, Doç. Dr. Ali Ekber Gülersoy, Doç. Dr. Adnan Semenderoğlu tarafından yarışmanın ilk 20 fotoğrafı seçilmiş ve okul panosunda sergilenmiştir (Şekil 10).

Şekil 11. Çocuklar İçin Akdeniz Doğa ve Kültür Mirası Bilinçlendirme Eğitimi Projesi

Şekil 12. Urla Gezisi

Proje Kapsamında Beklenen Sonuçlar

Öğrencilerin doğaya uyumlu, saygılı ve yaşadığı kültürü bilen bireyler olarak yetiştirilmesi beklenen sonuçlar arasındadır. Ayrıca okullarda kullanabilecekleri materyaller oluşturulacaktır. Okullar bu ana kaynakları kullanarak, çevre ve kültür temalarında kendi özgün projelerini geliştirebilecekler; Akdeniz coğrafyasının çeşitlenen temalarını disiplinler arası farklı şekilde

yorumlayarak çalışabilecekler; aynı zamanda aynı coğrafyayı paylaşan diğer okullar-çocuklarla işbirliği içinde projeler üretebileceklerdir.

Şekil 13. Katılım Belgeleri

Ulaşılan Sonuçlar

Proje sonrasında öğrencilere "Akdeniz Gönüllüsü" belgesi ve okul idaresine Amatör Denizcilik Belgesi verilmiştir. Okul öğretmenleri ve idareciler öğrencilerin İzmir ve yakın çevresinin ekosistemi hakkında daha fazla bilgiye sahip olduklarını ve önümüzdeki yıllarda bu konuyla ilgili projeler hazırlamak istediklerini dile getirmişlerdir.

2.2.11. Elektronik Atık Toplama Kampanyası

Bu proje Konak 26 Ağustos Ortaokulu tarafından e-atık geri dönüşümünün önemini kavratmak ve e-atık dönüşümü ile çevre koruma bilincini arttırmak amacıyla yürürlüğe konmuştur. Proje ile ilgili görsellere Şekil 14'te yer verilmiştir.

Amaç

Bu projenin amacı kullanım ömrünü tamamlamış elektronik atıkların geri dönüşümünü sağlamak amacıyla toplanması ve hem oluşabilecek çevre kirliliklerinin önüne geçilmesi hem de enerji tasarrufu sağlanarak ülke ekonomisine katkıda bulunulmasıdır.

Kapsam

Bu proje 26 Ağustos Ortaokulundaki bütün öğrenci, veli, öğretmen ve personeli kapsamaktadır.

Uygulama Basamakları

1. Öğrencileri elektronik atıkların neler olduğunu ve elektronik atıklarda bulunan Kobalt, Baryum ve Civa gibi elementlerin doğaya karışıklarında oluşturabilecekleri zararlı etkileri açıklayan sunumların yapılması,

2. E-atık kapsamına giren atıkların listesinin okul panolarına asılması,

3. E-atık geri kazanım kutusunun hazırlanması,

4. E-atık geri kazanım kutusu güvenlik kontrol görevlilerinin seçilmesi ve düzenli atık kontrollerinin yapılması,

5. Biriken e-atıkların geri dönüşümlerinin sağlanması.

Proje Kapsamında Beklenen Sonuçlar

Bu proje ile dünya çapında sadece %20 oranında geri dönüştürülen elektronik atık kategorisindeki atıklar hakkında daha fazla farkındalık yaratarak hem bu atıkların doğaya karışarak sebep olabilecekleri zehir metal atıkların kontrolünün sağlanıp ekolojik dengenin korunmasına katkı sağlanması hem de geri dönüşüm sonucu oluşacak enerji tasarrufu ile ülke ekonomisine katkıda bulunulması beklenmektedir.

Şekil 14. Elektronik Atık Toplama Kampanyası

Ulaşılan Sonuçlar

Proje sonrasında okul öğretmenleri ve idareciler öğrencilerin e-atık geri dönüşümünün önemini sıkça dile getirdiklerini ve kendi mahallerindeki yetişkin bireylere de bu konuyla ilgili bilgiler verdiklerini ifade etmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde çevresel sorunlar etki alanını genişleterek daha karmaşık bir görünüm arz etmeye başlamıştır. Nitekim çevre sorunları yıldan yıla katlanarak geri döndürülemez bir hale gelmiştir. Çevresel sorunlar okul çağındaki çocukları da ilgilendirmektedir. Günümüz ve gelecek nesiller açısından mutlaka bir yerlerden başlayarak çevre politikaları oluşturulmalıdır. Kyoto Protokolü ve Paris İklim Anlaşması bir nebze olsun dünya kamuoyunun yönünü küresel iklim krizine çevirmiştir fakat bu istenen düzeye henüz ulaşamamıştır.

26 Ağustos Ortaokulunda öğrencilerin çevre sorunlarına duyarlı, küresel iklim değişikliklerinden haberdar, doğal kaynakların aşırı ve bilinçsiz kullanımının insanlığı büyük çaplı bir yıkıma götürdüğü bilincinde olan bireyler olarak yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda çevre eğitimi ile ilgili birçok proje uygulanmış ve materyaller geliştirilmiştir. Öğrenciler bu süreçte sorumluluk almayı, çevresinde olup bitenleri okuyabilmeyi, bir amaç doğrultusunda ortak çalışmalar yapabilmeyi öğrenmişlerdir. Öğrenciler imkânlar dâhilinde, şikâyet etmeden, ellerindeki sınırlı kaynakları kullanarak proje süreçlerini yönetmeye çalışmışlardır. Sosyal etkileşimlerinin yanı sıra projelerin amaçlarına ulaştıkları görülmüştür. Örneğin; Temiz Okul Temiz Sınıf Projesi sonrasında her hafta denetlenen sınıfın öğrencilerinin artık denetlenmeseler bile proje amaçlarında istenen davranış ve tutum değişiklikleri gösterdikleri görülmüştür. Okul hizmetlileri tarafından temizlenen sınıfın, öğrenciler tarafından gün sonunda temiz bırakılmak için korunduğu, yerde çöp bırakılmadığı, öğrencilerin kişisel alanlarını temiz tuttuğu vb. gibi davranışlar proje sonlandıktan sonra da görülmeye devam etmiştir.

Etkinlik ve proje temelli çevre eğitim yaklaşımı sayesinde öğrencilerde çevreye karşı duyarlılık oluştuğu gözlenmiştir. Çevre eğitimi projeleri her ne kadar akademik kadrolar tarafından yürütülse de aslında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı örgün eğitim kurumlarında da söz konusu projelerin etkinlik temelli bir yaklaşımla uygulandığında istenilen sonuçlara ulaşıldığı tarafımızca gözlenmiştir. Bu araştırma çevre ve çevre sorunlarına karşı yeni bir bakış açıları geliştirmek ve diğer örgün eğitim kurumlarına örnek olabilmek noktasında önem arz etmektedir.

'Geleceğe Nefes Ol Projesi' ile öğrenciler doğaya birer fidan bırakarak, geleceğe katkıda bulunmuş ve sürdürülebilir çevre için yaparak yaşayarak öğrenme temelli somut bir proje ile çevre bilinci kazanmışlardır.

TEKNOFEST projesi ile okul öğrencilerinin çevre sorunlarının ses, gürültü, görüntü gibi muhtelif boyutlarda da olabileceğini görmeleri sağlanmıştır. Ayrıca Türkiye'nin en büyük teknoloji projelerinden biri olan TEKNOFEST Havacılık, Uzay ve Teknoloji festivaline Sessavar projesiyle katılım sağlanarak çevre bilinci kapsamında öğrencilerin bakış açılarına zenginlik kazandırılmıştır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi ile ortak yürütülen Çocuklar için Akdeniz Doğa ve Kültür Mirası Bilinçlendirme Eğitimi Projesi ile de 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin seviyelerine uygun şekilde oluşturulan hikâyeler ve görsel materyaller sayesinde hem öğrencilerin kadim medeniyetimizin bir parçası olan Akdeniz havzasına dair kültürel bilgiler öğrenmeleri sağlanmış hem de her geçen gün artarak devam eden çevre sorunlarına karşı bilinç kazandıkları görülmüştür.

Öneriler

İnsanların çevre konusunda bilinçlenmeleri toplumun her kesiminin görevidir. Belirtilen noktada eğitimciler, aileler, yöneticiler birlik olup süreci yönetmelidir. Öğrencilere çevre eğitimi konusunda olumlu yönde model olunabilmesi için çevre ile ilgili projelerin eğitim hayatına aktarılması oldukça önemlidir.

Bu araştırmanın odak noktası olan okul projelerinin çevre eğitimindeki yeri ve önemi konusunda bazı önerilerde bulunulmuştur. Sözü edilen önerileri aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür.

- Öğrencilerde çevre bilincinin erken yaşta oluşması oldukça önemlidir. Bu nedenle proje yaklaşımı öğretim, okul öncesi dönemden itibaren çevre eğitimi kapsayan konuların öğretimi ve uygulanmasında kullanılmalıdır.

- 2022-2023 eğitim-öğretim yılında "Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği" dersinin 6., 7. veya 8. sınıflarda seçmeli olarak okutulmaya başlanması yeterli değildir. Çevre eğitimi dersinin bütün örgün eğitim kurumlarında zorunlu olarak okutulması gereklidir.

- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda çevre eğitimi ile ilgili projeleri gerçekleştirebilmek için düzenli ödenekler sağlanmalıdır.

- Milli Eğitim Bakanlığı üniversitelerle iş birliği yaparak çevre eğitimi ile farklı projelerin üretimi için il ve ilçelerde profesyonel bir proje ekibi kurmalıdır.

- Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki öğretmenlere yönelik çevre eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitim faaliyetleri zenginleştirilmelidir.

- Eğitimin ailede başladığı düşünülerek veli katımlı okul öncesi, ilköğretim ve lise çevre eğitimi programları tasarlanmalıdır.

- Öğrencilerin bilişsel ve görsel gelişimlerini destekleyecek nitelikte mobil araçlar üretilmelidir.

- Çevre sorunları ve bunların çözümleri ve çözümüne yönelik simülasyon merkezleri açılmalıdır.

- Çevre eğitimi bünyesinde çevre bilincini oluşturabilmek adına resmi kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarınca düzenli olarak popüler dergiler yayımlanmalıdır. Dergiler çeşitli deneyler ve etkinlikler ile zenginleştirilmelidir.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:

Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %16,6; 2. yazar %16,6; 3. yazar %17; 4. yazar %16,6; 5. yazar %16,6; 6. yazar %16,6

Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Prof. Dr. Ali Ekber Gülersoy
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %16,6; 2 st author %16,6; 3 st author %17; 4 st author %16,6; 5 st author %16,6; 6 st author %16,6
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Prof. Dr. Ali Ekber Gülersoy
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Bakırcı, H., Artun, H. (2011). Farklı Ülkelerin Çevre Eğitimi Politikalarını Karşılaştırmaya Yönelik Bir Durum Çalışması, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(37), 202-223.
- Demirkaya, H. (2006). Çevre Eğitiminin Türkiye'deki Coğrafya Programları İçerisindeki Yeri ve Çevre Eğitimine Yönelik Yeni Yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 207-222.
- Live and Learn. (2022). Live & Learn Environmental Education. Erişim tarihi: 01 Şubat 2022, <https://livelearn.org/what/environmental-protection>
- Gülersoy, A. E., Yener, H., Turgut, T., Özşahin, D. M. & Açıkgoz, D. A. (2021). Kaos Çağında İdeal Bir Çevre Eğitimi Politikası İçin Bazı Öneriler. *Turkish Studies*, 16(5), 1495-1552.
- Grange, L. L. (2006). Towards a "language of probability" for environmental education in South Africa, *South African Journal of Education*, 22(2), 83-87.
- Jeronen, E., Jeronen, H., Raustia, H. (2009). Environmental Education in Finland - A Case Study of Environmental Education in Nature Schools. *International Journal of Environmental and Science Education*, 4(1), 1-23.
- Ljunggren, J. (2011). Environmental related projects at Nxuba Senior Primary School in South Africa. *Karlstads Universitet*.
- Mandel, P. (2013). Children as Change Agents: The Influence of Integrating Environmental Education into Home Learning Projects on Families and Community Members. *Florida International University*.
- Öztürk, E. ve Erten, S. (2020). Uluslararası Bir Çevre Eğitimi Programı Olan Yeşil Kutu Projesinin Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumu, Çevre Bilgisi ve Çevre Dostu Davranışlarına Etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 5 (2), 145-166.
- State Education and Environment Roundtable. (2022). The EIC Model™ Environment as an Integrating Context for improving student learning. Erişim tarihi: 01 Şubat 2022, <http://www.seer.org/>
- Şallı, D. (2013). Okul Öncesinde Geri Dönüşüm Kavramı: Aile Katılımlı Proje Tabanlı Bir Program Örneği, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 234-241.
- Şimşekli, Y. (2001). Bursa'da "Uygulamalı Çevre Eğitimi" Projesine Seçilen Okullarda Yapılan Etkinliklerin Okul Yöneticisi ve Görevli Öğretmenlerin Katkısı Yönünden Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 73-84.

Kur'ân ve Coğrafya 'da Dağların Yeri, Önemi ve Bakış Açılarının Analizi*

Prof. Dr. Faruk Kaya

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9941-0031>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ağrı – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 11.04.2022

Kabul: 27.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar KelimelerKur'an
Coğrafya
Dağlar**Araştırma Makalesi**

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.61934>**Öz**

Coğrafyanın ilgi alanında olan konuların önemli bir kısmının bahsi Kur'an da geçmektedir. Coğrafya terimi Kur'an da açık bir şekilde yer almamakla birlikte coğrafyanın inceleme alanında yer alan konuların birçoğu çeşitli şekillerde zikredilmektedir. Nitekim Kur'an da göklerin ve yerin yaratılışı, yeryüzünün insanların yaşamasına elverişli hale getirilmiş olması, doğal afetler, dağlar, yağmurlar, rüzgârlar, insanlar ve yerleşmeler ile ilgili çok sayıda ayet bizzat coğrafyanın ilgi alanı olan konulardan söz etmektedir. Dağlarla sınırlı tutulan bu çalışmada, Kur'an ve Coğrafya 'da dağların yeri önemi ve ele alınış biçimleri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Jeosenkinalerdeki tortulların kıvrılarak yükselmeleri veya volkanizma sonucu oluşan, yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim ve oldukça geniş bir alana yayılan dağlar, tüm inanç sistemlerinde önemli bir yere sahiptir. Zira dağ kültü inancına neredeyse bütün topluluk ve uygarlıklarda yaygın ve etkin olarak rastlanmaktadır. Mekânın kutsallığına paralel olarak dinî hayatın merkezinde bulunan dağlar, tarihi dönemlerin her evresinde kutsallar arasında ki yerini de korumuştur.

Kur'an da ortaya konulan emirler çerçevesinde var olan ilmi gerçekler, kâinatın sırrını çözmeye ve Allah'ın sonsuz ilmini bir nebze de olsa anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda ayetlerin manaları ve bu ayetlerin tefsirlerinde izah edilen yerkürenin yaratılışı ve vazifeleri ile coğrafya ilminin ortaya koyduğu yerkürenin oluşumu ve işlevleri birbirine örtüşmektedir. Örneğin yerkabuğunun birbirinden farklı büyük parçalarının kütleleri ve yoğunlukları arasındaki denge durumu olarak tanımlanan izostasi, hafif maddelerden oluşmuş dağlık bölgelerin daha yoğun bir temel üzerinde yüzmekte olduğunu ve dağların yükseklikleri ile orantılı derin kökleri bulunduğu gerçeğini izah etmektedir. Bu izaha göre kuzey denizlerinde yüzen buzdağları misali yüksek dağların da büyük ve derin kökleri yeraltında, küçük ve sivri tepeleri ise yerüstünde bulunur. Dolayısıyla yerkabuğuna derinlemesine gömülü bulunan dağ köklerinin olduğu bilimsel gerçekliği, Kur'an-ı Kerim'de yaklaşık 1400 yıl önce ifade edilen, dağların yeryüzünün kazıkları olarak sapasağlam çakılıp dikildikleri gerçeği ile birebir örtüşmektedir.

"Hristiyan dünyasında mekanik felsefenin bilime egemen olmaya başladığı 17. yüzyıldan itibaren mekanik dünya görüşünün doğacı yönelimleri karşısında dinsel söylemin bütünlüğünü kaybetmemek için bir kısım bilim insanları büyük çaba sarf etmiştir. Aydınlanma dönemi boyunca birçok yazar tarafından geliştirilen ve doğal teoloji olarak adlandırılan sitile göre, dünya ilahi olarak tasarlanmış, Allah'ın lütfuyla kontrol edilen ve yaratıcının ilahi vahiylerinin bir fonksiyonu olarak işleyen bir yer olmakla birlikte, Allah'ın varlığı ve bilgisinin dünyanın düzenine ve işleyişine bakarak doğa bilimsel verilerle belirlenebileceği görüşü de gelişmiştir. Nitekim bazı bilim insanlarının çalışmalarında da, dünya coğrafyası fiziksel ve organik şekilleriyle birlikte kendisinin ötesinde Allah'ın varlığına işaret eder biçimde ki yazılara yer verilmektedir".

Böyle olmakla birlikte günümüz dünya coğrafyası ile ilgili yazılan eserlerin büyük bir çoğunluğu ile coğrafyadan bahseden ayetlerin bakış açıları arasında bir kısım farklılıklar göze çarpmaktadır. Öyle ki "Kur'an mahlûkata ve bütün kâinata Allah hesabına ve Allah'ın sanatı ve eseri nazarı ile (mana-yı harfi) bakar ve baktırırken", Coğrafya sanki dinde ortaya çıkan reform hareketleri sonucu bilimde dini otoritenin reddi ve bilimin skolâstik sansürden özgürleştirilmesini savunan çok az sayıdaki coğrafyacının da arzuladığı gibi mahlûkat ve kâinata kendi namına (mana-yı ismi) bakıp ve baktırmakta, dolayısıyla yaratıcı ile olan bağı kurmakta çekingen davranmaktadır. "Hâlbuki sanatlı bir eser, sanatkârı gerektirir. Meselâ Selimiye Camiinde ortaya konulan mimarî dehayı nazarlara verirken, bu deha sahibi Mimar Sinan'dan ve ilminden hiç söz etmemek, o büyük mimarî nazarlardan saklamaya matuf taraflı bir bakış olur". Aynen öylede her biri birer sanat eseri olan coğrafi olayların ve olguların, oluşumlarını ve gelişimlerini ilmi gerçeklerle ortaya koyarken, bu mucizevi sanat eserlerinin sanatkârını ve yaratıcısını (Allah'ı) da nazarlara vermek bilimsel açıdan da daha gerçekçi bir yaklaşım tarzı olacaktır.

Atf Bilgisi / Reference Information

Kaya, F. (2022). Kur'ân ve Coğrafya 'da Dağların Yeri, Önemi ve Bakış Açılarının Analizi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 347-364.

*Analysis of the Place, Importance and Perspectives of Mountains in the Qur'an and Geography**

Prof. Dr. Faruk Kaya

Agri Ibrahim Cecen University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Geography, Agri –
TURKEY

Article History

Submitted: 11.04.2022

Accepted: 27.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

The Qur'an

Geography

Mountains

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.61934>

Abstract

A significant share of the issues of interest in geography are mentioned in the Qur'an. Although the term geography is not explicitly included in the Qur'an, many of the topics in the field of study of geography are mentioned in various ways. As a matter of fact, many verses in the Qur'an about the creation of the Heavens and the Earth, the fact that the Earth has been made suitable for human life, natural disasters, mountains, rains, winds, people and settlements talk about the subjects of geography itself. In this study the analytical scope is focused on the subject of mountains: the place, importance and handling of mountains in the Qur'an and geography.

The mountains formed as a result of the curling up of the sediments in the geosynclines or volcanism, dominate their surroundings with their protruding, high-slanted slopes spread over a very large area, have an important place in all systems of belief. The holy mountain belief is widespread and well-established in almost all the communities and civilizations. In parallel with the sacred sites, the mountains have always been at the center of religious life and have also maintained their place in religious systems at every stage of historical periods. Scientific facts that exist within the framework of the orders set forth in the Qur'an help us solve the mystery of the universe and understand the infinite knowledge of Allah to a small extent. In this context, the meanings of the verses on the creation and duties of the Earth explained in the interpretations of these verses, and the formation and functions of the Earth revealed by the science of geography overlap with each other. For example, isostasy, which is defined as the state of equilibrium between the masses and densities of different large parts of the Earth's crust, explains the fact that the mountainous regions composed of light materials float on a denser base and that mountains have deep roots proportional to their heights. According to this explanation, like icebergs floating in the northern seas, high mountains have large and deep roots underground, and small and sharp peaks above the ground. Therefore, the scientific fact that there are mountain roots buried deep in the earth's crust exactly coincides with the fact that mountains were sewn and erected as the pillars of the Earth, as stated in the Qur'an approximately 1400 years ago. Since the 17th century, when mechanical philosophy began to dominate science, some scientists made great efforts not to lose the integrity of religious discourse in the face of the naturalistic tendencies of the mechanical worldview. According to the so-called natural theology developed by many writers during the Enlightenment period, the world is a place that is divinely designed and controlled by the grace of Allah functioning as an expression of the divine revelations of the Creator. At the same time the view that the existence and knowledge of Allah can be determined by natural scientific data by looking at the order and functioning of the world has also developed. As a matter of fact, in the works of some scientists, there are articles that indicate the existence of Allah beyond himself, along with the physical and organic forms of the world geography.

However, there are some differences between the majority of the works written about today's world geography and the perspectives of the verses that mention geography. So much so that while the Qur'an looks at the creatures and the whole universe on behalf of Allah and with the view of Allah's art and work (Mana-yı Letter), in geography there are very few who advocate the rejection of religious authority in science as a result of reformation movements in religion and the liberation of science from scholastic censorship. Thus, some geographers desire to make the creatures and the universe appear to function on their own (Mana-yı Letter), thus ignoring the connection with the Creator. However, an artistic masterpiece requires an artist. For example, while pointing out the architectural genius of the Selimiye Mosque, not mentioning this genius Mimar Sinan would be a biased view aiming to hide the great architect arising from the perspective of an evil eye. Just like that, while revealing the formation and development of geographical events and phenomena, each of which is a work of art, with scientific facts, it will be the most realistic scientific approach to bring the artist and creator (Allah) of these miraculous works of art to the blind eye of the biased.

GİRİŞ

Kur'an, şu kitab-ı kebir-i kâinatın (büyük kâinat kitabının) bir tercüme-i ezeliyesi ve âyât-ı tekoiniyeyi (Allah'ı tanıtan, varlığına ve birliğine delil olan yaratılmış eserler) okuyan mütenevvi (çeşitli dillerinin tercüman-ı ebedîsi ve şu âlem-i gayb ve şehadet kitabının müfessiri ve zeminde ve gökte gizli esma-i İlahiyenin mane'î hazinelerinin keşşafı ve sutûr-u hâdisatın (olayların satırları) altında muzmer (gizli) hakaikin miftah"ı... şeklinde başlayan ve "her bir mesleğin mesâkına (gayesine, hedefine) muvafık ve onu tasvir (anlatma, ifade etme) edecek birer risale (ilmi konuda yazılan küçük kitap) ibraz (ortaya koyan) eden mukaddes (kutsal, kusursuz) bir kütüphane hükmünde bir kitab-ı semavîdir (Nursi,1988) şeklinde devam eden bu tanımı ile Nursi Kur'an'ın evrenselliğini ve çok yönlülüğünü ortaya koyarak tüm müspet ilimlerin kaynağı olabilecek bir kütüphane olduğuna işaret etmektedir.

Kur'an nedir sorusu için yapılan uzun ve tafsilatlı tanımın özellikle coğrafyayı da ilgilendiren birkaç satırını irdelediğimizde örneğin "**tercüme-i ezeliyesi**" ifadesinden iki dilin söz konusu olduğu anlaşılır. Zira tercüme bir dilden başka bir dile yapılır. Yani kelâm sıfatının yansıması olan Kur'an ve kudret sıfatının yansıması olan Kâinat birbirini tercüme eder. Âyat-ı tekviniyeyi okuyan, her yeri âyetlerle dolu olan kâinattaki bu âyetlerin her birinin farklı bir dili var. Örneğin gökyüzündeki yıldızların da bir lisanı vardır ve bu dili insanlar için anlamlı hale dönüştüren ise Kur'an-ı kerimdir. Kur'an nedir tanımının "... **ve şu âlem-i gayb ve şehadet kitabının müfessiri**" noktasında Kur'an tercüme olmaktan çıkıp, müfessir oluyor. Kur'an ve kâinat birlikteliğini görebilmek için kâinatta meydana gelen olayların arka planlarını görmek gerekir. Onlar insan için gaybdır. Kur'an göstermese insan o görünmeyen ve bulunmayı göremez, arkalarında iş görenin, Rahman olduğu bilinmezdi. Tefsirdeki bu tariften, esere bakıp müessire, fiile bakıp faile, isime, sığata, Zata, Marifetullahı ulaşılabilir sonucu çıkmaktadır (Özgel, 2017).

Bu tanım ve açıklamalardan da anlaşılıyor ki gerçekten *Kur'an kâinat kitabını okuyor, okutuyor, şifrelerini çözüp, gizli kalmış sırlarını açığa çıkarıyor*. Öyle ise pozitif ilimlerle uğraşan bilim insanlarının bir hazine hükmünde olan Kuran kütüphanesine girerek istifade etmesi ve kâinat kitabında gizli kalan sırları ortaya çıkarması zarureti hâsıl olmaktadır. Çünkü Kuran'ı-Kerim'de ortaya konulan emirler çerçevesinde var olan ilmi gerçekler, kâinatın esrarını çözmeye ve Allah'ın sonsuz kudretini gözler önüne sermeye bir nebze de olsa ışık tutmaktadır. Zira kavli olan Kur'an âyetleri, gözleri tekvinî âyetler olan kâinat kitabına çevirmektedir. Örneğin, "*Sonra gözü(nü) tekrar tekrar çevir (ve yine bak); o göz (aradığı kusûru bulamadan)zelil ve bitkin bir hâlde sana dönecektir!*"(Mülk Suresi/4.âyet) âyetiyle nazarlar kâinat kitabına çevrilmekte ve Allah'ın Sâni sıfatına dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla insan kusur aramak için ne kadar çabalasa da, hiçbir yerde bir kusur bulamayacak, nizam ve intizamın gayet mükemmel olduğunu idrak ederek intizâm-ı kâinatın, Allah'ın birliğinin kat'î şâhidi olduğuna inanacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de takip edilen maksad-ı aslî, ispât-ı Sâni, nübüvvet, haşir, adalet ve ibadet esaslarına cumhûr-u nâsi irşâd ve îsâl (ulaştırma) etmektir. Binaenaleyh, Kur'an-ı Kerim'in kâinattan yaptığı bahis tebe'dir, kastî değildir. Yani, Kur'an-ı Kerim, Cenab-ı Hakkın vücud, vahdet ve azametini istidlâl(delil getirmek) sûretiyle kâinattan bahsetmiştir. Yoksa kâinatın bizzat keyfiyetini izah etmek için değildir. Çünkü Kur'an-ı Kerim coğrafya, kozmoğrafya gibi kasden kâinatın keyfiyetinden mana-yı ismiyle bahseden bir fen, bir kitap değildir. Ancak kâinat sahifesinde yazılan sanat-ı İlahiyenin nakışları ve yaratılan kudretin mu'cizeleri ve kozmoğrafyacıları hayrette bırakan nizam ve intizamla, mana-yı harfiyle Sâni' ve Nazzam-ı Hakiki'ye istidlal keyfiyetini öğretmek için nâzil olan bir kitaptır" (Nursi, 2005). Kur'an diğer bilim dalları gibi coğrafyanın inceleme alanında yer alan, yer ve gök; ay, güneş ve yıldızlar, hayvanlar ve ağaçlar; dağlar, denizler ve nehirler gibi mahlûklardan da farklı şekillerde bahseder. Fakat Kur'an-ı Kerim, Cenab-ı Hakkın vücut, vahdet ve azametini delil getirmek suretiyle kâinattan ve dolayısıyla coğrafyanın konusunu oluşturan olgulardan bahsetmiştir. Yoksa kâinatın ve dolayısıyla coğrafyanın inceleme alanında yer alan varlıkların bizzat durumunu ve mahiyetlerini izah etmek için bahsetmemiştir.

Kur'anda bulunan Coğrafya ile ilgili ayetlerin penceresinden çalışma konusunu oluşturan dağlar ile ilgili izahlar belirli birkaç örnekle sınırlandırılmıştır. Zira coğrafyanın özünü teşkil eden temel konular, Kur'an-ı Kerim'de muhtelif ayetlerle açıklanmıştır. Göklerin ve yerin yaratılışı, yeryüzünün insanların yaşamasına elverişli hale getirilmiş olması, yağmur ve rüzgarın oluşumu, dağların vazifeleri, doğal afetler, insanlar, yerleşmeler ve coğrafyanın inceleme alanına giren diğer konularla ilgili çok sayıda ayet bulunmaktadır (Biricik,2001).

Başlangıçta yeryüzünü tasvir eden bir ilim olarak kabul gören coğrafyanın günümüzde de bilimsel olarak birçok tanımı yapılmıştır. Gerçi bugünkü coğrafi görüş, tasvirle uğraşmaz, çünkü çağdaş coğrafya ilminin konusu coğrafi yeryüzü olup, olaylar arasındaki etkileşimi, bunların dağılışı düzeni ve bu dağılımın nedenlerini araştırır (Doğanay,2014). Yeryüzünü insanın yaşam alanı olarak inceleyen coğrafya, en yalın tanımıyla insan ve mekân ilişkilerini araştıran bir bilim dalıdır.

TDK sözlüğünde coğrafya “*yeryüzünü fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal yönlerden inceleyen bilim*” olarak tanımlanırken, Atalay, yeryüzünün şekillenmesini, şekillenmede etkili olan amilleri ve yeryüzünde canlı hayatı oluşturan insan, bitki, hayvan toplulukları ile doğal ortam arasındaki ilişkileri ve bunların dağılışı inceleyen bir bilim dalı olarak tarif etmektedir (Atalay,1992). Başka bir tanımda “coğrafya birbirinden farklı doğal, beşeri, sosyoekonomik, sosyokültürel ortam ve olgulardan kaynaklanan karmaşık problemleri, kendi ilke ve yöntemleriyle inceleyip, özellikle insan ve onun yaşama alanı olan doğal ortamı esas alarak çözümler üretmeye çalışan bir bilim dalı olarak tarif edilir (Elibüyük,1997). İzbrak ise coğrafyayı bütün çeşitlilikleriyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan ve bunları açıklayan bilim olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımlar, coğrafyanın ve coğrafyacının temel çıkış noktasının insan ile çevrenin karşılıklı olarak birbirini ne şekilde etkilediğini ortaya koymaktadır. Başka bir anlatımla coğrafya, insanın doğal çevreyi tanıması, ondan yararlanması ve bir yaşam mekanı olarak doğal çevre ile insan arasındaki karşılıklı etkileşimleri planlaması ve onu kontrol altına alma çabası olarak da tanımlanabilir. Coğrafya bilimini koordine eden bu düşünce ve uygulamaların daha ileri düzey başarılarına ulaşma gayreti, yeni bilimsel yaklaşımları da beraberinde getirecektir. Tıpkı zaman ve mekân arasındaki evrimsel gelişmeler gibi coğrafya bilminde de insan- mekân- zaman arasındaki etkileşimler farklı boyut ve durumlar göstererek ilerlemektedir. Dolayısıyla coğrafya bilimi, topluma yönelik hizmet ve problemlere çözüm üretebilme konusunda üstlendiği rolü daha öteye taşıma ve başarılarını artırma gayreti içinde olmalıdır. Bunun için de coğrafya, insanı devre dışı bırakan doğal yapı ve betimsel özelliklerle ilgilenen bir yaklaşımdan ziyade, farklı düşünce, yöntem ve paradigmaların yanı sıra sürdürülebilir bir mekân anlayışına sahip bir bilimsel kimlik kazanmalıdır (Özgen,2012).

Coğrafya ilminde yeryüzü teriminin boyutları taşküre, suküre ve havaküre diye bilinen üç doğal küre etkileşim alanını içermektedir. Kısaca özünde coğrafi yeryüzünü tanıma ilkesi yer alan coğrafya ifadesi, Kur'an da açık bir şekilde yer almamakla birlikte coğrafyanın araştırma alanında yer alan konuların hatırı sayılır bir kısmı farklı şekillerde ve değişik vesilelerle zikredilmektedir. Kur'an'ın coğrafyanın ilgi alanına giren konulardan bahsetmesindeki asıl amaç bizzat coğrafyanın kendisinden ziyade, Allah'ın varlığını, ilmini, kudretini, göstermek ve insanoğlunu aklını çalıştırmaya, düşünmeye ve araştırmaya (Geceyi, gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı sizin hizmetinize O verdi. Bütün yıldızlar da O'nun emrine boyun eğmişlerdir. Şüphesiz ki bunda aklını kullanan bir toplum için ibretler vardır (Nahl Suresi-12. ayet) sevk etmektir.

Araştırmanın Amacı

Kuran-ı Kerimde coğrafya biliminin konusunu oluşturan birçok unsur ve oluşum ile ilgili ayetler yer almasına rağmen bu konuya yoğunlaşan çalışma ve araştırmaların sayısının çok az olması, Coğrafya ilminin önemli araştırma alanlarından biri olan ve Kur'an da çeşitli şekillerde yer alan dağlar ile ilgili bazı ayetlere ve bu ayetler ile ilgili bazı tefsirlerdeki ifadelerle yer verilerek, Kur'an ve Coğrafya da dağların yeri ve önemi ile bakış açılarının analiz edilmesi bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Böylelikle Kuran'da var olan bilgiler ışığında coğrafya bilimi ile ilgili yeni fikirler elde edebilmek ve coğrafya bilimine Kuran-ı Kerim'in katabileceği fikir derinliğini irdelemektir.

Bu alanda bugüne kadar yeterli çalışmaların yapılmamış olması da önemli bir eksiklik olarak dikkat çekilmesi gereken hususlardan biridir. Bu amaç çerçevesinde Kuran-ı Kerim'de yer alan dağlarla ilgili ayetler incelenerek özellikle Kuran ve Coğrafyanın coğrafi olay ve olgulara bakış açısı bazı örneklerle ortaya konulmaya çalışılıp, bu alanda belki de ilklerden olabilecek bu çalışma hazırlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Hiç kuşkusuz ki insan hayatında ve özellikle de yaşadığımız İslam coğrafyasında din önemli bir yere sahiptir. Dine kaynaklık eden bütün kutsal kitapların özünü oluşturan ve tahrif olmamış tek ilahi kitap olan Kuran-ı Kerim fenni bilimlerle iç içe bir yapıya sahiptir. Şüphesiz ki Coğrafya 'da bu pozitif bilimlerden birisidir. Başka bir anlatımla maddi ve manevi duygulardan müteşekkil olan insanın maddi duygularını temsil eden "akıl nuru ve aydınlığı olan fenni bilimler ile manevi duygularını temsil eden vicdanın ziyası ve ışığı olan dini ilimlerin birlikte ele alınması ve incelenmesi hakikatin ortaya çıkmasını sağlayacaktır". Yani hem modern ilimler hem de dini ilimler birlikte okutulmalı, akıl ve kalp ikilisi beraber hareket etmeli, kafa ile birlikte vicdanlar da eğitilmelidir. Böyle bir eğitim sistemi insanın ufkunu açarak çok yönlü düşünmesini sağlar ve bakış açısına fikir derinliği kazandırır.

Evrensel bir mesaj içeren ve başta ona inananlar olmak üzere tüm insanlığa hitap eden Kuran-ı Kerim'de Coğrafya bilimi ve konumuz olan dağların yer alış biçimleri, önemi ve bakış açısının ortaya konulması bu ilme katkı sağlayacaktır kanaatindeyiz. Bu bağlamda mahlûkatı mana-yı harfiyle ele alacak olan bu tür çalışmalar gerek coğrafya ve gerek diğer bilim dalları açısından yeni bilgilerin ortaya çıkmasını sağlayıp, insanların hem bilimsel bilgilerinin hem de inançlarının güçlenmesine vesile olacaktır. Örneğin bilimin 19. yüzyılın ortalarından sonra keşfettiği dağ köklerinin varlığını, Kur'an'ın yaklaşık 1400 yıl öncesinden haber vermesi, bilimin Kur'an dan öğrenebilecek çok şeyinin olduğunu göstermektedir. Dini ve fenni bilimlerin faydacı bir yaklaşımla birlikte ele alınması ve coğrafya ile ilgili ortaya çıkabilecek yeni bilgilerin ve bakış açısının başta ülkemiz ve İslam dünyası olmak üzere tüm dünyadaki coğrafya eğitimine kaynaklık edebileceği ve coğrafyacıların da bu görevi üstlenmesi varsayımı, bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada yöntem olarak tarama modeli kullanılacaktır. Çalışma konusu olarak belirlenen dağlar ile ilgili tespit edilen kaynaklar taranarak, belirlenen örnekler üzerinden Kur'an ve Coğrafya da dağların yeri, önemi ve bakış açıları değerlendirilip metin haline getirilmiştir. Bunun için de öncelikle literatürde yer alan ilgili kaynaklar tasnif edilip, tasnif edilen kaynaklardan alınan ilgili bölümler çalışmada kullanılmıştır. Deneysel bir alan araştırması yapılmadığından dolayı evren ve örneklem belirlemesi de olmamıştır. Verilerin analizi aşamasında Kuran-ı Kerim'de yer alan ve özellikle doğrudan dağların dengeleyici yönleri ile ilgili olduğu belirlenen ayetlerin, dağların yerin kazıkları olduğuna dair ifadeleriyle, modern coğrafya biliminin dağ kökleri ile ilgili görüşleri coğrafi bir yaklaşımla mukayeseli olarak analiz edilip bilimsel bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır.

Farklı Din ve İnançlarda Dağlar

Dağlar; yüceliği, ıssızlığı ve gizemli havası ile insanlar tarafından kutsiyet atfedilen objelerden

olduğu için tüm inanç sistemlerinde önemli bir mevkiye sahiptir. Öyle ki dağ kültü inancıyla hemen hemen tüm topluluk ve uygarlıklarda yaygın ve etkin olarak karşılaşmak mümkündür. Dağlar, dini geleneklerin sembolik coğrafyasında kendilerine atfedilen kutsiyetin derecesi nispetinde farklılık arz etmekle birlikte, mühim bir yer edinmişlerdir. Bu, bazen kozmik dağ olarak dikkate alınmalarından, bazen vahyin indiği ve bazen de Kutsal'ın ikametgâhu, hatta atfedilen kutsiyetin coğrafik öğreticisi olarak taşıdıkları farklı anlamlardan kaynaklanmaktadır (Baş, 2013).

Dinî hayatın içinde yer edinen dağlar, tarihin her evresinde kutsallar arasındaki yerini muhafaza etmiştir. Önemli cazibe merkezlerinden olan dağların ıssızlığında, yüceliğinde ve gizemliliğinde sırlar arayan insanoglu, gördüklerini değer yargılarına göre farklı anlamlarla yorumlamış, dinî anlamlar ve anlayışlar geliştirmiştir. Bazı inanışlarda, yükseklikleri Tanrı düşüncesine götüren bir yol olarak kabul edilen dağlar, ne yazık ki zaman zaman ilahi mesajdan ayrılarak sapmış kişi ve kavimler tarafından diğer bir kısım tabiat varlıkları gibi ilahlaştırılmışlardır (Kaya,2020).

Mekânın kutsallığı ölçüsünde dağların dinlerde farklı bir yeri vardır. Bu değer bir kısım ilkel inanışlarda bazı dağların kutsal olarak addedilip onlara karşı tazimde bulunulması, Tanrı'ya en yakın mekânlar olarak tasavvur edilmeleri, daha gelişmiş dinlerde ise Tanrı'nın yüceliğini ve aşkınlığını sembolize etmelerinden kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan dağlar kutsal varlıkların veya ilâhların zuhur ve tecelli ettikleri yahut ulûhiyetle irtibata geçilen mekânlar olmaları sebebiyle de hürmet ile yâd edilmişlerdir. Mesela Sînâ dağı Yahudilik'te ve İslâm'da Allah'ın tecelli ederek Hz. Mûsâ ile tekellüm ettiği yer olduğu için kutsal olarak kabul görmüştür (Harman, 1993).

Kur'ân-ı Kerim'de Dağlar İle İlgili Ayetler ve Tefsirleri

İlk inen ayetinin “Oku” ve bir anlamının da “Okumak” olduğu Kur'an'ın bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle ortaya çıkan ve mahiyetleri anlaşılan birçok ilmi gerçekleri önceden haber verdiği gün geçtikçe ortaya çıkmaktadır. Zaman ilerledikçe gelişen ilim, teknoloji ve düşünce paralelinde Kur'an da yer alan ve henüz tam olarak anlaşılamayan veya bilinmeyen gerçeklerin de insanlar tarafından daha iyi anlaşılacağı muhakkaktır. Büyük kâinat kitabının ezeli bir tercümesi (Allah'ın ezeli sözleri ve açıklamaları) olan Kur'ân-ı Kerim'in birçok ayeti de bizzat coğrafyanın ilgi alanı içinde bulunan olgu ve unsurlardan muhtelif şekillerde bahsetmektedir. Ancak sınırlı tutulan bu çalışmamızda coğrafyanın temel konularından biri olan dağlar ile ilgili olan bazı ayetler ve bu ayetler ile ilgili yapılan bazı tefsirlere başvurularak, Kur'an ve Coğrafya ilminde dağların yer alış biçimleri ve bakış açıları incelenmeye çalışılacaktır.

Kuran-ı Kerim'deki 49 ayette farklı anlamlarda dağ/dağlar ifadesi yer almakta olup, bu ayetlerin 22'sinde temel jeolojik kavramlara ve dağların dengeleyici (El-Naggar,2003), yönüne vurgu yapılmaktadır. Bu çalışmada özellikle dağların yaratılışı ve denge unsuru olduklarına vurgu yapan ayetlerin bir kısmı ele alınarak genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu ayetler;

- ✓ “Biz, yeryüzünü bir döşek, dağları da (yeri dengede tutan) kazıklar yapmadık mı?” (Nebe Suresi, 6/7. ayet),
- ✓ “Hem dünya hareketiyle sizi sarsmasın diye, yeryüzüne sabit dağlar koyduk, yolunuzu bulabilmeniz için de ırmaklar ve yollar açtık” (Nahl Suresi,15 ayet),
- ✓ “Yeryüzüne onları sarsmasın diye sağlam dağlar yerleştirdik; kolayca yollarını bulabilsinler diye orada vadiler, yollar açtık.”(Enbiya Suresi, 31.ayet),
- ✓ Ya da yeryüzünü bir karar yeri kılan, onun arasında ırmaklar var eden ve ona (yeryüzü için) sarsılmaz dağlar yaratan ve iki deniz arasında bir ara-engel (haciz) koyan mı? Allah ile beraber başka bir İlah mı? Hayır, onların çoğu bilmiyorlar (Neml Suresi, 61. ayet)
- ✓ Dağları görürsün de, donmuş sanırsın; oysa onlar bulutların sürüklenmesi gibi sürüklenirler. Her şeyi sapaşğlam ve yerli yerinde yapan Allah'ın sanatı (yapısı)'dır (bu). Şüphesiz O, işlediklerinizden haberdardır (Neml Suresi, 88. Ayet)

- ✓ “O gökleri, gördüğünüz gibi, direksiz yarattık. Yere de, sizi sarsmaması için, ağır baskılar, yani ulu dağlar koyduk ve orada her türlü canlıyı üretip yaydık” (Lokman Suresi,10. ayet).
- ✓ Orda (yerde) onun üstünde sarsılmaz dağlar var etti, onda bereketler yarattı ve isteyip-arayanlar için eşit olmak üzere oradaki rızıkları dört günde takdir etti (Fussilet Suresi, 10. ayet).
- ✓ Yeri de (nasıl) döşeyip-yaydık? Onda sarsılmaz dağlar bıraktık ve onda ‘göz alıcı ve iç açıcı’ her çiftten (nice bitkiler) bitirdik (Kaf Suresi, 7. ayet).
- ✓ Arzı da yaydık, oraya sağlam dağlar yerleştirdik, orada ölçüleri belli her türden ürünler bitirdik. (Hicr, Süresi,19. ayet).
- ✓ “Ayrıca yeryüzünde sabit yüce dağlar yarattık. Sizlere tatlı sular içirdik” (Mürselât Suresi - 27. ayet).

Bu ayet-i kerimeler, dağların vazifelerini ve insan hayatı için ne denli büyük bir öneme haiz olduklarını gözler önüne sermekle birlikte, yerkürenin mükemmel bir mimariyle inşa edildiğini, bu mükemmel mimari yapının sarsılmaması için binaları dengede tutan kolonlar misali dağların da dengeleyici unsurlar olduğuna işaret etmektedirler. Diğer taraftan bu ayetler kâinata manayı harfiyle bakarak nazarları *eserden müessire, sanattan sanatkâra çevirerek*, tüm varlıklarda olduğu gibi dağların yaratılmasında ve işlevlerinde de asla tesadüfe yer olmadığını ve her şeyin bir ilim, irade, kudret ve kasıtlı yaratıldığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kur’ân-ı Kerim’de yer alan ve yukarıda bir kısmı zikredilen farklı ayetlerde, *dağların yeryüzünün kazıkları olarak sapasağlam çakılıp dikildikleri* ifade edilmektedir. Kur’ân-ı Kerim’de yer alan bu ayetlerin tefsirlerine bakıldığında ortak vurgunun yerküresinin hareketiyle insanları sarsmaması için, yeryüzüne sabit dağların dengeleyici unsurlar olarak konumlandırıldığıdır. Bu ifadelerden de asıl öznenin insan olduğuna vurgu yapılarak, dağların yaratılışında da *halife-i arz* olan insanın faydasının gözetildiği ifade edilmektedir. Bu ayetler birçok tefsirde izah edilmekle birlikte örnek teşkil etmesi açısından sınırlı sayıdaki birkaç tefsirden alıntı yapılmıştır. Örneğin Razi bu ayeti tefsir ederken, yerküresinin bu sarsıntısını, denizde alabora olmak üzere olan bir geminin sağa-sola hareket ederek maruz kaldığı sarsıntı şeklinde yorumlamıştır. Sağa sola yalpalamadan kasıt ise yerin dairesel hareketi olarak izah edilmiştir (Razi,1981).

Enbiya süresinin 31. ayetinin yorumlandığı Elmalı tefsirinde de yukarıda belirtilen vurgu aynı şekilde ortaya konulmaktadır. *“Halbuki onları yaratan biz, o yeryüzünde kendilerini sarsacak diye ağır baskılar yaptık. Yani gökten ayırdığımız ve üzerinde kendilerine sudan hayat verdiğimiz insanları, yerküresi hareketiyle çalkalayıp sıkıntıya sokmasın, sakın olacak yer bulsunlar diye o yeryüzünde suya karşılık sulb, oturaklı kıtalar (omurgaları derinliklere gömülmüş parçalar, yani dağlar) meydana getirdik. Bir düşünmeli ki, yeryüzü, sıvı bir halde kalsaydı ve yer hareket ettikçe insanlar çalkanıp dursaydı ne büyük sıkıntı olurdu. Toprak kütesinin yaratılması ve dağların kazık gibi oturtulması ile bu sıkıntı bertaraf edilip yeryüzü, insanların yaşaması için oturabilir bir hale getirildi. Ve orada birtakım alanlar, yollar yaptık ki doğru yolu bulabilsinler. Arzu ettikleri yere doğru gidebilsinler veya hak yolunu tutsunlar”*.

Bilindiği üzere dağların hava kütle ve akımları önünde engel teşkil etmesi birbirine yakın bölgelerde farklı iklim tiplerinin oluşmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda birçok kuzey ülkesinde, yağmur gölgesinde kalan, korunaklı vadi içlerinde, kuzeybatı ve doğu rüzgârlarından saklanmak üzere yerleşmelerin kurulması iklim etmenleriyle ilgilidir. Türkiye’de de vadi içerisinde kurulmuş olan köylerin sahip olduğu bazı coğrafi avantajlarla birlikte, özellikle vadi içerisindeki köylerde, dağlardan da kaynaklanan yeterli içme ve sulama suyunun bulunması ve dağların hava akımları önünde engel teşkil ederek iklim şartlarını yaşama elverişli hale getirmesi gibi olumlu etkileri de nüfusun bu alanlarda yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bütün bu elverişli şartlardan ötürü vadi içerisindeki köyler eskiden beri yerleşmenin ve nüfuslanmanın yoğunlaştığı alanlar haline gelmiştir. Ayrıca ağaçlar ve insan eliyle çeşitli boy ve ebatlarda inşa edilen yapılar gibi çevrelerine göre birer kabartı durumunda

olan dağlar da sürtünme etkisiyle rüzgârın hızını düşürmekte ve dolayısıyla yeryüzünde insanların ve diğer canlıların daha rahat yaşamalarına imkân tanımaktadır. Bu bağlamda ilgili ayetteki sallantıdan kasıt, yeraltı kaynaklı sarsıntılardan başka yer üstü etkilerden kaynaklanan sarsıntılar da olabilir (Yakar,2020).

Ayet-i kerimelerde yer alan bu ifadeler mantık çerçevesinde değerlendirildiğinde, yeryüzünün insanların ve diğer canlıların yaşamasına elverişli hale getirildiği, unsurların yaratılışında hiçbir tesadüfün olmadığı ve her şeyin birbiriyle mükemmel bir uyum içinde ve bilgelikle yaratıldığı yani bir elden çıktığı gerçeği açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Söz konusu ayetler ve tefsirlerinden de anlaşılan en önemli husus Kur'an'ın sadece *sanatı değil sanatla birlikte özellikle sanatkârı düşündürdüğü ve akıllara gösterdiği* gerçeğidir.

Aslında dağların yaratılmasını onların sadece kazık olmasına, sarsıntıyı önleyici ve dengeleyici unsurlar olarak görülmesine bağlamak da doğru bir yaklaşım tarzı değildir. Allah'tan başka hiç kimsenin yaratılıştan murat edilen bütün hikmetlerini bilemeyeceği dağların başka işlevleri olduğuna dair yorumlarda tefsirlerde yer almaktadır. Zira Amme (Nebe') sûresinin 6/7. âyetinde mealen "Biz, yeryüzünü bir döşek, dağları da (yeri dengede tutan) kazıklar yapmadık mı? ifadesinin tefsirinde "İnsanlığın yaşamasına uygun bir duruma getirilmiş olan yerküresi, üstünde insanların oturup kalkmasına, yatıp uyumasına elverişli olan döşeğe benzetilirken, dağlar da arzı dengede tutmak için çakılmış kazıklara benzetilmiştir. Çünkü dağlar yer yuvarlığının dengesini sağlamaktadır. (bk. Kur'an Yolu, Nahl 16/15). Dağların, içinde madenlerin bulunması, suların birikmesi, üstünde çeşitli bitki ve ormanların oluşması vb. sayılamayacak kadar çok jeolojik, biyolojik ve hayatî faydaları vardır" (Kur'an Yolu Tefsiri, 2020).

Bu ayeti tefsir eden ve mecaz penceresinden farklı bir bakış açısıyla ayetin manasını tahlil eden Nursi "Coğrafyacı bir edibin o kelâmdan kısmeti: dünya, hava veya esîr denizinde yüzen bir gemi ve dağları o geminin üstünde sabit kılmak ve dengelemek için çakılmış kazıklar ve direkler şeklinde tefekkür eder" anlamındaki bu ifadeyi kullandıktan sonra ayetin işaret ettiği farklı vazifelere de ayrıca dikkatleri çekmektedir. Nursi Sözlere adlı eserinde de dağların vazifeleri ile ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır; "Sonra tabaka-i türâbiye (toprak tabakası), dağlar direği üzerine atılmış, tâ içindeki dâhilî inkılâblardan (iç hareketlerden) gelen zelzeleler dağlarla teneffüs edip, zemîni hareketinden ve vazîfesinden şaşırmasın. Hem denizin istilâsından toprağı kurtarsın. Hem zihayatların (canlıların) levâzımât-ı hayâtiyesine (hayat için gerekli şeyler) birer hazîne olsun. Hem havayı tarasın, gâzât-ı muzırradan (zararlı gazlardan) tasfiye etsin (arındırsın), tâ teneffüse kâbil (uygun) olsun. Hem suları biriktirip iddihâr etsin (depolasın). Hem zihayâta lâzım olan sâir ma'denlere menşe (kaynak) ve medâr (sebeup) olsun"(Nursi,1988).

Bu ayetlerden dağların işlevleri ile ilgili olarak çıkarılan bu manalar temel coğrafya kitaplarında da benzer ifadelerle yer almaktadır. İnsana ve çevreye olumlu ve olumsuz çeşitli etkileri olan dağların bu işlevlerinden bir kısmı (Şahin, 2002), şu şekilde ifade edilmektedir;

- ✓ Çevreye göre daha yüksek oldukları için dağlar, bol miktarda yağmur ve kar yağışı alır,
- ✓ Dağlar çevreleri için adeta birer su deposudur,
- ✓ Ormanların çok büyük bir kısmı dağların üzerinde yer alır,
- ✓ Madenlerin büyük bir kısmı dağlarda yer alır,
- ✓ Yaban hayvanları genellikle dağlarda yaşamaktadır vb gibi.

Hristiyan dünyada mekanik felsefenin bilime egemen olmaya başladığı 17. yüzyılda, mekanik dünya görüşünün doğacı yönelimleri karşısında dinsel söylemin bütünlüğünü kaybetmemek için birçok bilim insanı çaba sarf etmiştir. Newton ve Boyle gibi bilim insanları tarafından savunulan en yaygın görüşlerden biri, dünyanın aslında Strausbourg'dakiyle karşılaştırılacak denli büyük bir saat gibi olduğu ve bilim insanlarının bu saat makinesi gibi işleyen dünyayı incelerken adeta Tanrı'nın

gerçek aklını sorguladıkları şeklinde fikirler ileri sürülmüştü. Aydınlanma dönemi boyunca birçok bilim insanı tarafından geliştirilen doğa kaynaklı tanrıbilim yaklaşımına göre, dünya ilahi olarak tasarlanmış, tanrının lütfuyla kontrol edilen ve tanrının ilahi vahiylerinin bir fonksiyonu olarak işleyen bir yer olmakla birlikte, Tanrı'nın varlığı ve bilgisinin dünyanın düzenine ve işleyişine bakarak doğa bilimsel verilerle belirlenebileceği görüşü de gelişmiştir. Nitekim Thomas Burnet, John Roy, John Woodward, William Derham'ın yazılarında ve daha sonra da William Poley'in çalışmalarında görüldüğü gibi, dünya coğrafyası fiziksel ve organik şekilleriyle birlikte kendisinin ötesinde Tanrı'nın doğasına işaret eder biçimde görülüyordu. Diğer taraftan Almanya'da Batholomous Keckermann ile İngiltere'de Nathanael Carpenter gibi coğrafyacılar ise dinde ortaya çıkan reform hareketleri sonucu biliminde dini otoritenin reddi ve bilimin skolâstik sansürden özgürleştirilmesini savunanların başında gelirler (Livingstone, 2018; Çev: Yavan ve Anlı).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere coğrafya ile din ilişkisi üzerinde geçmişten günümüze farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu konuda çalışan ve çalışmakta olan coğrafyacıların büyük bir çoğunluğu dünyayı ilahi olarak tasarlanmış, Allah tarafından idare edilen, ilahi vahiylerin bir fonksiyonu olarak işleyen bir mekân olarak görmüş ve doğacı yönelimler karşısında dinsel söylemin bütünlüğünü korumak içinde çaba sarf etmişler. Günümüze gelindiğinde ise uygulamada bazı eksiklikler olmasına rağmen merkezinde insan olan coğrafyanın, yine merkezine insanı alarak tanzim edilmiş dünyanın yaratılışında ve işleyişinde Allah'ın sonsuz ilminin olduğu gerçeğini kendi lisanı haliyle gösterdiği aşikârdır. Örneğin yukarıda ifade edilen madenlerin büyük bir kısmı dağlarda yer alır cümlesi ele alınıp coğrafyanın bağlantı ve nedensellik ilkeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde; madenlerin neden? nasıl? niçin? kim için? ve kim/kimin tarafından? dağlarda depolandığı soruları yine coğrafyanın araştırma yöntemlerinden biri olan akıl yürütme yöntemi çerçevesinde cevaplandırıldığında, insanı yaratan ve madenlere ihtiyacının olduğunu bilen Allah'ın, insan için dağlarda madenleri yarattığı ve depoladığı modern coğrafyanın diliyle de beyan edilmiş olur. Zira yer kabuğunun yapısı ve geçirdiği gelişme ile yeraltı zenginlikleri arasında sıkı ilişkiler vardır. Çünkü maden yatakları geçmiş zamanların günümüzden farklı şartları altında, volkanik olaylar veya jeolojik devirlerin farklı iklim şartları altında çeşitli yollardan meydana gelmişlerdir. Bu ifadeler de madenlerin oluşmasında tesadüfe yer olmadığını açıkça göstermektedir.

Ancak coğrafi yeryüzündeki olay ve olguların oluşumları ve işlevleri coğrafyacılar tarafından bilimsel çerçevede izah edilirken, yaratıcıdan bahsedilmemektedir. Başka bir anlatımla coğrafya dağların oluşumlarını ve vazifelerini anlatırken bu vazifeleri dağlara gördüren yaratıcıyı nazara vermediği için sanki bu işler tesadüfi ya da tabii olarak ortaya çıkmış izleniminin oluşmasına zemin ihzar etmektedir. Hâlbuki güneş balçıkla sıvanmaz. Elbette ki coğrafyanın bu yaklaşım tarzında büyük oranda yaratıcıyı kasıtlı olarak inkâr etmek veya görmezlikten gelme düşüncesi yoktur. Ancak nüfusunun büyük bir çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede yazılan bazı temel coğrafya kaynaklarında bile yaratıcıyı nazara vermek bir tarafa *"doğanın yarattığı ancak insan tarafından hızla değiştirilen dünya üzerinde"* şeklinde devam eden ve coğrafi yaklaşım tarzı ile bağdaşmayan bu gibi ifadelerin kullanılması da bu çalışmanın amacını ve önemini ortaya koymak bakımından kayda değer örneklerden sadece biridir.

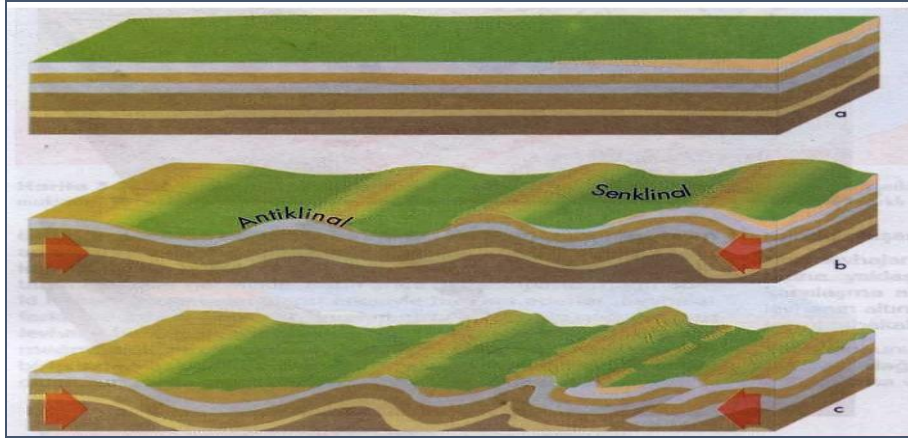
Kur'an ise coğrafi yeryüzünde ve dolayısıyla dağlarda vuku bulan faaliyetlerin ve görülen işlevlerin insanın faydası gözetilerek bir ilim, irade ve kudretle tesadüfe yer olmayacak şekilde hikmet dairesinde meydana geldiğini vurgulayıp, dağların oluşumları ve işlevleri ile birlikte bu vazifeleri dağlara gördüren yaratıcıya da dikkatleri çekmekte ve düşünmeye sevk etmektedir. Coğrafya ile Kur'an arasındaki bakış açısında ince bir nüans farkının olduğu yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılmaktadır. Müspet ilimlerden olan ve bütün pozitif bilimler gibi kendi lisanı haliyle zaten yaratıcıyı gösteren coğrafyanın, yanlış anlaşılmaya müsait bu nüans farklılığını ortadan kaldırmak için

çaba sarf etmesi gerekir. Şayet coğrafyacılar bilimsel çalışmalarında daha derin bir bakış açısı sergileyerek Allah'ın sonsuz ilmine de atıfta bulunsalar hem hakikatin ortaya çıkmasını sağlayacaklar hem de yanlış anlaşılmaları ortadan kaldırarak dini ve fenni bilimler arasındaki bağı güçlendireceklerdir.

Kuran-ı Kerimde Neml Sûresi 88. âyette dağların farklı bir özelliğine daha vurgu yapılmaktadır. *“Dağları görür, onların durduğunu sanırsın; oysa bulutlar gibi hareket ederler. Bu, her şeyi sapaşlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarımızdan tamamıyla haberdardır”*. Kıtaların ve okyanusların oluşumunu izah eden Wegener teorisine göre kıtaları meydana getiren yerkabuğu parçaları, alttaki daha yoğun Manto üzerinde, sanki bir aysberg gibi yüzerler. Kıvrımların oluşumu da, kıta parçalarının kayma şeklindeki yer değiştirmeleri ile ilgilidir. Birbirine yaklaşan veya bir yöne doğru kayan kıtalar, önündeki denizlerde çöken, ilerleyen kıtaların basıncı altında sıkışarak çeşitli şekillerde kıvrılmışlardır (Erinç-Öngör,1980). Bu ayet dağların bulutlar gibi hareket ettiklerini bildirirken hemen ardından bunun Allah'ın bir sanatı olduğuna vurgu yapmaktadır. Coğrafya ise yerkabuğu parçalarının manto üzerinde yüzdüğünü, kıvrımların oluşumunun kıta parçalarının kayma şeklindeki yer değiştirmeleri ile ilgili olduğunu açıklayan bir bilimsel yaklaşım tarzı sergilemektedir. Yani nasıl oluştuğunu ilmi delillerle açıklamakta ama bütün bu işlerin neden, niçin ve kim tarafından yapıldığına değinmemektedir. Hâlbuki yerkabuğunun manto üzerinde yüzmesi veya denizlerde çöken tortulların kıtaların basıncı altında kıvrılarak yükselmesi vb. faaliyetlerin tümü kendi kendine olamayacağına göre bir ilim, irade ve kudret eliyle meydana geldiği aşıkardır. Dolayısıyla coğrafyanın bilimsel yöntem ve analizine yönelik olarak ileri sürülen başlıca bilimsel yaklaşımlar/ paradigmlar çerçevesinde farklı bir bilimsel yaklaşım tarzı olarak ta doğal çevre ve inanç değerleri (yaratılanlar ve yaratıcı) arasındaki ilişkileri konu alan böyle bir yaklaşım tarzının sergilenebilmesi coğrafya araştırmalarına çeşitlilik ve zenginlik katacaktır.

Coğrafya 'da Dağların Oluşumu Yeri ve Önemi

Amerika kıtasının batısında uzanan Kayalık ve And dağları, Akdeniz-Himalaya kuşağında Alp dağ sistemi ve bu dağ sistemi dahilinde yer alan ülkemizin kuzeyinde Kuzey Anadolu ve güneyindeki Toros dağları, dünyada oluşmuş en önemli dağ sıralarıdır. Bu alanlarda, Mesozoyik'de yerleşmiş bulunan jeosenkinal yani okyanus çanakları içerisinde birikmiş olan çeşitli tortulların, kıta ile kıta ve kıta ile okyanusal kabuk kütlelerinin birbirlerine doğru hareket etmeleri ile jeosenkinal sahası daralmış ve jeosenkinalerde biriken çeşitli çökellerin kıvrılarak yükselmeleri sonucunda günümüzdeki yüzlerce ve hatta binlerce km uzunluğunda sıradağlar meydana gelmiştir. Jeosenkinalerdeki tortulların kıvrılarak (Şekil 1) yükselmesi olayına dağ oluşumu veya orojenez denilmektedir. Ancak, sözü edilen orojenez, milyonlarca yıl süren çökme ve sıkışma hareketleri sonucunda meydana gelen uzun soluklu ve son derece karmaşık olaylar zinciridir (Atalay, 1992).

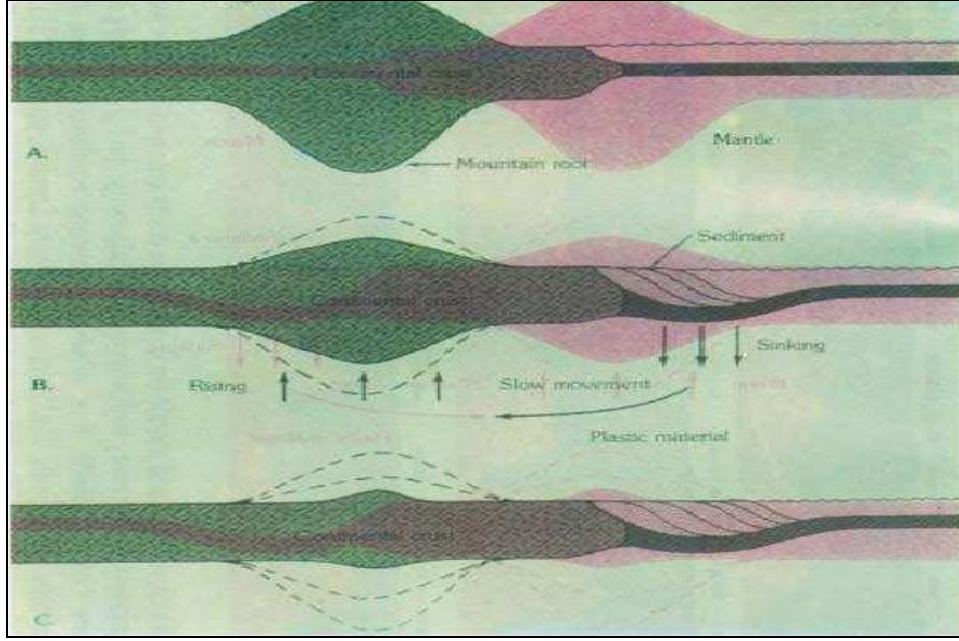

Şekil 1. Jeosenkliniklerdeki Tortulların Kıvrılarak Yükselmesi Sonucu Meydana Gelen Dağ Oluşumu

Genellikle yerkabuğu hareketlerinin ve özellikle de dağ oluşumunun (orojenez) nedenleri hakkında ilkçağdan günümüze değin pek çok teori ve hipotez ileriye sürülmüştür. İleriye sürülen bu teori ve hipotezler içinde günümüzde en çok kabul gören ve gözlemlerle de desteklenen görüşlerden biri hiç kuşkusuz ki levha tektoniği teorisidir. Bu görüşte de yerkabuğunun plaka (levha) denen çeşitli parçalardan oluştuğu kabul edilir. Plakaların bir kısmını kıtalar veya kıtaların genişçe parçaları; bir kısmını da okyanus tabanları veya parçaları oluşturur. Okyanus tabanlarındaki levhaların sınırlarını, okyanus sırtları oluşturur. Bu sırtlar, mantodan yükselen lavların sokulmasıyla yavaş yavaş yükselir, bu sırada gerilmeye uğrayarak açılarak kırılır ve genişlerler. Bu olay okyanus tabanlarının genişlemesi olarak izah edilir. Daha yoğun malzemeden oluşan okyanus tabanlarındaki levhalar, yükselen okyanus sırtlarından kıtalara doğru meydana gelen eğim doğrultusunda yılda birkaç santimetre hızla hareket eder. Okyanusal levhalar, kıtasal plakalarla karşılaştıklarında bazik oldukları için ağırlıkları daha fazla artar ve dolayısıyla kıtasal levhaların altına dalarlar. Bu dalma sonucunda kıtaların kenarlarında jeosenklinik denilen derin okyanus çukurları oluşur (Erinç, 2000). Buralarda karadan taşınan maddeler ile kıyıda ve denizde oluşan tortullar kalın tabakalar meydana getirir. Yerkabuğunun esnek olduğu kısımlardaki bu büyük birikme alanlarına jeosenklinik denir. Bunlar kıvrımlı dağların beşiğidir; kıvrımlı dağlar zamanla buralarda oluşur ve yükselirler (Şekil 1). Bunun sonucunda jeosenklinikteki kalın tortullar sıkışır, kıvrılır ve dağ sıraları halinde yükselirler (Erinç-Öngör,1980).

Bu kıvrılma sonucunda çevresine göre bir kabartı durumunda bulunan çevresindeki alçak yerlere doğru bir etekle sona eren inişli ve çıkışlı yer kabarıklıkları olarak oluşan dağlar, dağ kökü adı verilen kısımlarıyla da yer yer kendi boylarının yaklaşık birkaç katı kadar yerin derinliklerine doğru hareket etmektedirler. Kökleri magmaya kadar inen ve yeryuvarının iskeletini oluşturan dağlar bu yapılarıyla adeta çakılan çivi veya mandalların bir çadırı sağlam bir şekilde yere sabitlemesi gibi yerkabuğunu sabitlemektedir. Yani kazıklar nasıl bir çadırı yere sabitliyorsa, aynı şekilde bir kazık vazifesi gören dağlarda yerkabuğunu sabitlemektedir (El-Naggar,2003). Bir çok bilim insanı dağ kökleri ile ilgili tanımlar yapmış; dağların görünen kısımlarına oranla daha büyük olan köklerinin olduğu (Krauskopf, vd,2012), dağların altında kökleri vardır ve bu kökler toprağın çok derinlerine kadar gömülü olup adeta bir kazığı andırır (Press, and Siever,1982), dağlar, aynı bir kazık gibi yerin derinlerine batmış köklere sahiptir (Cailleux,1968), dağlar kazığa benzer bir şekle sahiptir (Tarbuck & Lutgens,1990). Modern jeoloji bilimi ve bu alanda çalışan bilim insanları, dağların derin kökleri

olduğunu ve bu köklerin dağın yer üstündeki yüksekliğinden yaklaşık yedi kat daha büyük bir derinliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur (El-Naggar,2003). Bütün bu tanımlardan yola çıkarak dağlar için (dengeleyici yönünü tanımlama açısından da) kullanılabilecek en iyi sözcüğün 'kazık' ifadesi olduğu söylenebilir. Kur'an'ın 1400 yıl önceden haber verdiği dağların bu özelliğiyle ilgili bilimsel bulgular ancak on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından sonra elde edilebilmiştir.

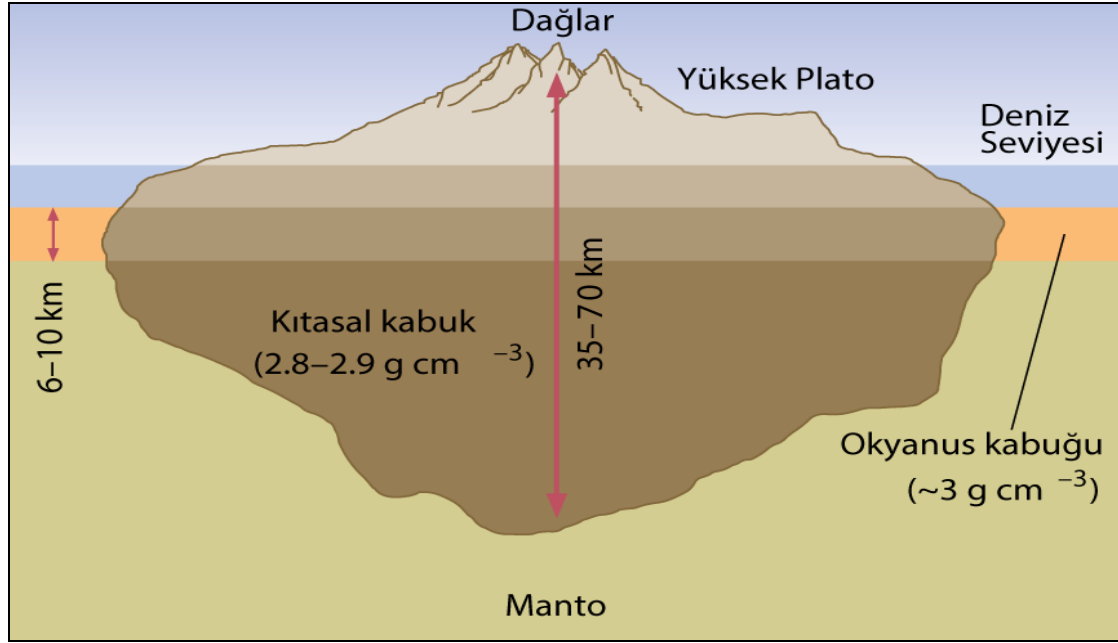
Şekil 2. Dağların, Derin Kökleri Dolayısıyla Şekil Olarak Kazıklara Benzediklerini Gösteren Bir Kesit
(Kaynak: Tarbuck and Lutgens,1990)

Bu dağların bir kısmı eski kıta çekirdekleri olup, kristallerden ve plütonik kayalardan oluşmuş rijit kütleler olup sabit bir direk vazifesi gören bir binanın kolonları gibi yer kabuğunu dengede tutmakta ve sarsıntılardan korumaktadır. Yerküremizde sabit direk vazifesi gören bu eski temel arazilerden kuzeyde yer alanın Laurasia, güneyde yer alanın ise Gondwana olduğu düşünülmektedir. 1950'lerde ortaya atılan Wegener Teorisi ve Levha Tektoniği prensiplerine göre karaları, deniz ve okyanus tabanlarını oluşturan yer kabuğu, levha (plaka, tabla) adı verilen birçok parçadan meydana gelmektedir (Şekil 3). Levhalar, sıvı ve akışkan olan manto üzerinde bir sal gibi yüzerek yılda ortalama 5 cm hareket eder. Levhalar; uzaklaşma, çarpışma ve birbirinin yanında geçme olmak üzere üç farklı şekilde hareket eder. Dağlar levhaların çarpışmasıyla meydana gelir. Parçalı hale gelmiş bu eski temel araziler; kuzeyde Kanada, Grönland, İskandinavya, Baltık ve Sibirya Kalkanı ile güneyde Brezilya, Afrika, Arabistan, Hindistan, Çin ve Avustralya Kalkanı oluşmuştur. Bunlar Hüroniyen Orojenezi sonucu oluşmuş eski dağlık kütleler olup, daha sonraki orojenik hareketlerden etkilenmemiş ancak tedrici olarak alçalmış ve yükselmişlerdir. Bugün yeryüzünün en yüksek genç sıradağları Alp-Himalaya Kuşağı ile Alaska-Kayalık-And Dağları Kuşağı'nda yer almaktadır. Esasen söz konusu bu dağlık kütlelerin de aşınma karşı dirençli litolojik birimlerden oluştuğu söylenebilir. Kur'an-ı Kerim'de muhtelif ayetlerle zikredilen "Sabit Dağlar"ın birinci derecede eski kıta çekirdekleri, ikinci derecede ise Alp Orojenezi'ne bağlı olarak vücut bulan genç sıradağlar olabileceği (Biricik,2001) ifade edilmektedir.

Şekil 3. Yer Kabuğu, Levha Adı Verilen Birçok Parçadan Meydana Gelmektedir. (Levhalar, Levha Sınırları, Görece hareket yönü ile cm/yıl cinsinden hareket hızları ve sıcak noktaları gösteren dünya haritası) (Kaynak: Kadir Dirik Ders Notları).

Dağların bu sabitleyici özelliği jeoloji literatüründe *izostasi* terimiyle tanımlanır. Farklı yoğunluk ve ağırlıkta bulunan yer kabuğu parçaları sıvı ve akışkan olan manto katmanı üzerinde yüzer durumdadır. Bu yer kabuğu parçaları yoğunlukları ve ağırlıkları oranınca mantoya az veya çok gömülmek suretiyle bir denge oluşturur. Bu dengeye izostatik denge denir. Temel içine gömülme, blokların yükseltisi ile doğru orantılıdır (Şekil 4). Bu nedenle dağlar mantoya daha derin bir şekilde batmışlardır ve sanki derinlerde kökleri vardır. Dağların görünür fazlalığı, bu hafif blokların yoğun manto içinde daha fazla batmış kök kısımlarının kütle eksikliği ile karşılanır. Kabuk parçaları arasında izostatik dengelenmenin erişildiği bu derinlik yüzeyden yaklaşık 50 km kadar aşağıdadır (Ertek,2016). Bu açıklamalar çerçevesinde dağların işlevleri bağlamında ayetlerde zikredilen “*sarsılmamanız için*” ifadesinin işaret ettiği gerekçelerden biride izostasi kavramıyla ilişkilendirilebilir.

Şekil 4. Bu Kesitte Daha Az Yoğunluktaki Kıtasal Kabuğun Daha Yoğun Olan Üst Manto İçinde Buzdağının Okyanusta yüzmesi gibi yüzdüğü gösterilmektedir (Kaynak: (Görüm,T. ve Yıldırım, C.;2016).

Modern jeoloji bilimi kıtasal litosferin okyanusal litosfere göre daha az yoğun olduğunu ve dolayısıyla izostatik denge gereği kıtasal litosferin daha kalın olduğunu ortaya koymaktadır. Yerkabuğunun su üstünde yüzen, keresteden yapılmış sallara benzetilebileceğini ifade eden Airy, kalın kereste parçaları ince parçalara kıyasla su yüzeyinin daha üstünde yüzerler (Airy,1855). Benzer olarak yerkabuğunun kalın kısımları da bir sıvı veya daha yoğun olan alt tabakalar üzerinde yüzmektedir. Buda kıtaların okyanusal litosfer'e göre daha derinlere uzanan kök yapısına sahip olmasına yol açar. Başka bir anlatımla toprağa veya yumuşak bir zemine saplanan bir çivinin veya kazığın devrilmemesi için yerin altına doğru belli bir kısmının çakılması, çakılan kazık veya çivinin boyu ne kadar uzunsa devrilmeden durabilmesi için de daha fazla uzunlukta bir kısmının yerin altına doğru saplanması gerekir. Aynen öylede izostatik denge gereği dağların yüksekliği nispetinde yeraltındaki kökleri de daha derinlere kadar uzayabilmektedir.

Dağların sıradan birer yeryüzü çıkıntısı olarak algılandığı (19. yüzyılın ortalarından önce) ve beşer tarafından bilinmeyen ancak son zamanlarda jeoloji biliminin ortaya çıkardığı dağların mantoya daha derin bir şekilde battığı ve derinlerde köklerinin var olduğunu, dağların yeryüzündeki dengeyi sağlayıcı ve sabitleyici özelliğine ve gözle görülmeyen köküne 1400 yıl öncesinden işaret eden Kur'an, her konuda olduğu gibi bu konuda da Allah'ın sözü ve kelamı olduğunu göstermiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kuran-ı Kerim'de yer alan coğrafya ile ilgili ayetlerin manaları ve bu ayetlerin tefsirlerinde izah edilen yerkürenin yaratılışı ve vazifeleri ile coğrafya biliminin ortaya koyduğu yerkürenin oluşumu ve işlevleri birbiriyle örtüşmektedir. Kur'an-ı Kerim'in coğrafyanın ilgi alanında bulunan olay ve olguların (gece ve gündüzün birbirini takip edişi, dağlar, yağmur, bulut, bitki, ağaç, hayvan vs.); yaratılışları, nizamları birbirleriyle olan ahenkleri hakkında aktardığı bilgiler, eşyaya hâkim olan kanunları o derece

doğru bir şekilde aksettirir ki, insanoğlunun her sahada giderek gelişen ilmi bunları doğrulamaktan öte gidememiş, hiç birinin aksini de ortaya koymamıştır Örneğin *Biz, yeryüzünü bir döşek, dağları da (yeri dengede tutan) kazıklar yapmadık mı?*" (Nebe Suresi, 6/7. ayet), ayetiyle bilim insanların dağların altında kökleri vardır ve bu kökler toprağın çok derinlerine kadar gömülü olup adeta bir kazığı andırır ifadeleri aynı gerçeği ortaya koymaktadır.

Hiç kuşkusuz ki köklerin temel fonksiyonu, dağları desteklemek ve yerküreyi dengelemek içindir. Son dönemlerde keşfedilen dağ köklerinin varlığı, kazık şeklinde oldukları ve yeryüzüne derinlemesine gömülü buldukları bilimsel gerçekliği, Kur'ân-ı Kerîm'de yaklaşık 1400 yıl önce ifade edilmiştir. Böylece Kur'anda dağların kazıklar olarak yeri dengede tutan unsurlar oldukları hakikati ile bilimin dağların yeryüzünde gördüğümüz yükselteleri kadar, kökleri magmaya kadar inen derin uzantılarının olduğu ve bunun da dengeleyici bir özelliğinin bulunduğu bulgusu Kur'an ve bilim arasında bir çelişkinin veya çatışmanın olmadığını da açıkça göstermektedir. Zira Kur'an ve Kâinat mutlak ilim sahibi olan Allah'ın iki kitabı olup her ikisi de yaratılan hiçbir şeyin yaratıcının muhit ilminin dışında olmadığını göstermektedir. Bilimde bu gerçeği araştırmaları sonucu elde ettiği bulgularla kanıtlamaktadır.

Coğrafya kitaplarında dağların oluşumuyla ilgili yapılan tanım ve izahlar dikkatli bir şekilde analiz edildiğinde, levhalar, magma, kıvrılma, kırılma ve volkanizma gibi coğrafi oluşumlar ile dağlarda bulunan yeraltı ve yerüstü kaynaklarının oluşumları ve işlevleri coğrafya biliminin ilke ve yöntemleri çerçevesinde ortaya konulmaktadır. Ancak bu çalışmada dikkat çekilmeye çalışılan husus, coğrafya biliminin ilke ve yöntemleri çerçevesinde yapılan araştırmalarda bazı soruların ıskalandığı veya cevaplarının geçiştirildiğidir. Bağlantı ve nedensellik ilkeleri çerçevesinde olayların birbirleriyle bağlantısı ve nedenleri irdelendiğinde, örneğin, dağlar ile insan arasındaki ilişki nedir, dağ kökleri nedir, nasıl oluştu, neden oluştu, ne zaman oluştu, ne işe yararlar gibi soruların yanı sıra bütün bu faaliyetleri yapanın, yani dağları yaratan, kökleri vasıtasıyla onlara kazık vazifesi gördüren, bunları insanın hizmetine sunan, içine insanın ihtiyacı olan yer altı kaynaklarını yerleştiren kim/kimdir? sorusunun cevabı da olmalıdır. Bu sorunun cevabı olmadığı zaman, sanki bütün bu işler kendi kendine tesadüfen oluyor gibi bir algı oluşabilmektedir. Halbuki bir fiil failsiz olamaz, fiil varsa mutlaka bir fail de vardır.

Başka bir anlatımla konumuz olan dağlar veya bütün coğrafi olay ve oluşumların doğal veya tabii olarak kendi kendine meydana geldikleri şeklinde bir izlenimin oluşmaması için sebep ve sonuçları irade edenin kim olduğu sorusunun da cevabını bulması gerekir. Çünkü tabiatı oluşturan unsurların ilimleri, şuuruları ve bu hassas dengeyi sağlayarak dağları oluşturacak ve onları çeşitli vazifelerde istihdam edecek güç ve kudretleri yoktur. Zira *tabiat denilen şey, olsa olsa ancak bir sanat olabilir, Sâni' olamaz. bir nakıştır, nakkaş olamaz* (Nursi,2015). O halde coğrafya, konusu olan olay veya olguları analiz ederken *bir harfin katipsiz, bir işnenin ustasız ve bir köyün muhtarsız olmayacağı* (Nursi,1988;300-305)" gerçeğinden hareket ederek görünen sanat ile birlikte varlıkların perde arkasındaki sanatkârını yani yüce yaratıcıyı ve onun sonsuz ilmini de nazarlara vererek bu olumsuz anlaşılabilir algıyı ortadan kaldırabilir. Dağları yaratıp insanın yaşamı ve ihtiyaçları için çeşitli vazifelerde istihdam eden yaratıcının (Allah'ı) ilmini ve kudretini görmek ve nazara vermek aynı zamanda coğrafya biliminin ilke ve yöntemlerinin de bir gereğidir. Bu yaklaşım tarzı coğrafyanın bilimsel yöntem ve analizine yönelik olarak ileri sürülen bilimsel yaklaşım (paradigma) tarzlarından biri olarak da kabul edilebilir. Hatta doğal çevre ve inanç değerleri arasındaki ilişkileri esas alan böylesine farklı bir bilimsel yaklaşım tarzının benimsenmesi coğrafya araştırmalarına zenginlik ve çeşitlilik katabilir. Bu bilimsel yaklaşım tarzının araştırılması ve öğretilmesi de, tıpkı mekâna yönelik tüm nicel ve nitel zenginliklerin, belirli metodolojik yaklaşımlarla ve eğitim yoluyla insanlara aktarılması gibi, coğrafya biliminin ve coğrafyacıların öncelikli görevlerinden biri olmalıdır.

Netice olarak ifadeye aksetmiş (kavli) âyetlerden teşekkül etmiş olan Kur'ân-ı Kerim, kâinatta görmüş olduğumuz cismânî varlık âlemine dâir (kevnî) âyetlerin yer aldığı bu kâinat kitabını okumaktadır. Yani Kur'an kâinatı okumakta, kâinatta da Kur'anı izah ve tefsir etmektedir. Başka bir ifadeyle Rabbimiz, kâinatta sergilediği varlık âlemine ait olan âyetlerini Kur'ân ile Kur'ân'da beyan buyurduğu âyetlerini de kâinât kitabı ile açıklamaktadır. Nüfusunun büyük bir çoğunluğu Müslüman olan ve her konuda İslam dünyasının umudu ve öncüsü durumunda bulunan ülkemizde, başta Milli Eğitim coğrafya ders kitapları olmak üzere tüm eğitim kurumlarındaki ders ve kaynak kitapların yeniden gözden geçirilmesi ve mevcut bakış açısından kaynaklı eksikliklerin giderilerek, *bir işnenin ustasını ve bir harfin kâtibini göstermesi* gibi kendi lisanı halleriyle her şekilde Allah'ın sonsuz ilmini ve kudretini gösteren coğrafyanın konusunu oluşturan olgu ve olayların da bu bakış açısıyla (manay-ı harfi) ele alınması, ülkemiz ve eğitim sistemimiz için hayırlı neticelere vesile olacaktır. Varlıkların yaratılmasında ve işlevlerinde tesadüfe yer olmadığını düşündüren eğitim sisteminin var olduğu bir toplumda, yetişen ve yetiyecek olan nesiller geleceğe daha ümitle bakmamızı sağlayacak kendini bilen, bilgili, şuurlu, inançlı ve vatanperver nesiller olacaktır.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

Airy, G. B. (1855). On the Computation of the Effect of the Attraction of Mountain Masses, As Distrubing the Appaarent Astronomical Latitude of Stations in Geodetic Surveys, (Trans. R Soc) (London) Ser B 145,

- Akpınar, A. (2002). *Kur'an Coğrafyası*, (I. Baskı). Ankara: Fecr Yayınları.
- Atalay, İ. (1992). *Genel Fiziki Coğrafya*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Baş, M. (2013). Dinlerde ve Geleneksel Türk İnanışlarında Dağ Kültü. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 165-179.
- Biricik, A. S. (2001). Kur'an ve Coğrafya (Geography In The Qur'an), Ensar Neşriyat: 67, İslami İlimler Araştırma Vakfı Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi: 34, İstanbul,191-234.
- Cailleux, A. (1968). *Anatomy of the Earth*, World University Library, London,220.
- Doğanay, H. (2014). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Pegem Akademi, Ankara,2.
- Elibüyük M. (1997). 'Coğrafyanın Önemi, Tanımı ve Sınıflandırılması', *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. Talip YÜCEL'e Armağan, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yıl XXXIII/1-2, 105-130, Ankara.
- El -Naggar, Z. R. (2003). *The Geological Concept Of Mountains In The Qur'an*, Al-Falah Foundation For Translation, Publication-Dıstrubution, Cairo/ Egypt,13-23.
- Erinç, S.ve Öngör, S. (1980). *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 98.
- Erinç, S. (2000). *Jeomorfoloji I*. İstanbul,178.
- Ertek, T. A. (2016). *Jeomorfoloji*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Coğrafya Lisans Programı. İstanbul,250-251.
- Erol, O. (1992). *Klimajeomorfoloji*. İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, Yay. No. 10, İstanbul,23-44.
- Fahredden er-Râzî, *Et- Tefsiru "l Kebir ev Mefatihü "l- Çayb*. (1990). (çev. Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, C. Sadık Doğru) 16. Cilt, Ankara, Akçağ Yayınları,9.
- Görüm, T. ve Yıldırım, C. (2016). *Fiziki Coğrafyaya Giriş*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Coğrafya Lisans Programı (Açıköğretim), İstanbul, 6-64.
- Harman, Ö. F. (1993). *Dağ. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Cilt VIII) İçinde (s. 400-401). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İzbrak, R. (1992). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Kaya, E. (2018). *Kur'an-ı Kerim'in Âyetleri Işığında Fiziki Coğrafya*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Selahattin Söznmezsoy), Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, F. (2020). *Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi (Doğal Çevre Özellikleri ve İnanç Turizmi Açısından Önemi)*. Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara,9-17.
- Krauskopf, K. and Beiser, A. (2012). *The Physical Universe*, McGraw-Hill Education; 14th edition, New York,539.
- Kur'an Araştırmaları Grubu, (2015). *Kur'an Hiç Tükenmeyen Mu'cize*, 40. Baskı, İstanbul Yayınları, İstanbul,190-240.
- Kur'an-ı Kerim, el-A'râf 7/133, el-Ankebût 29/14, Nuh 71/23, Nuh 71/1-4, eş-Şuarâ 26/118-119; Nuh 71/1-28. Hûd 1/36-39, Hûd 11/44-47; el-Mü'minûn 23/26-29; el-Furkân 25/37; el-Kamer 54/9-17. ?"(Nebe Suresi, 6/7), (Nahl Suresi,15), Enbiya Suresi, 31), (Lokman Suresi,10), (<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/>).
- Kur'an Yolu Tefsiri. (2020). Cilt: 5, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,536.
- Livingstone, D. N. (2018). *Coğrafyanın Kısa Bir Tarihi*, (Çevirenler: N. Yavan ve C. K. Anlı.) *International Journal of Geography and Geography Education*, 0(38), 311-317.
- Nursi, B.S. (1988). *Sözler*, Envar Neşriyat, İstanbul,300-741.
- Nursi, B.S. (2018). *Münazaraat*, RNK Neşriyat, İstanbul,5.
- Nursi, B.S. (2015). *Lemalar*, RNK Neşriyat, İstanbul,205-225.
- Nursi, B.S. (2005). *İşaratü "l- İcaz*, RNK Neşriyat, İstanbul,191-199.
- Özgel, İ. (2017). *Kur'an ile Yaşamak'* <https://www.risalehaber.com/risale-i-nurun-en-onemli-meselesi-kurandir/>Erişim tarihi/ 10.06.2022.
- Özgen, N. (2012). *Bilim Olarak Coğrafya ve Evrimsel Paradigmaları*, Ege Coğrafya Dergisi, 19/2 (2010), 1-25,

İzmir.

- Serdar, İ. (2014). Kuran-I Kerim'de Yer Alan Surelerdeki Coğrafya İle İlgili Terimler ve Olaylar, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi/ (Danışman: Doç. Dr. Servet Karabağ), Ankara,42-64.
- Press, E and Siever, R., (1982). Earth,W.H.Freeman and Co.,San Francisco, 613.
- Şahin, C. (2002). Türkiye Fiziki Coğrafyası, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara,33-34.
- Tarback E. and Lutgens, J. (1990). The Earth, An Introduction to Physical Geology, Charles F. Marrial Publishing Co., A Dell and Howell Information Co., Columbus, Ohio, U.S.A.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N., (1997). Beşeri Coğrafyada İnsan Kültür Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul, 20-172.
- Yakar, H. (2020). Kur'an'da Dağların Oluşumu ve İşlevine Dair Ayetlerin Tefsir Kaynakları ve Bilimsel Veriler Üzerinden Değerlendirilmesi, Usul İslam Araştırmaları, Sayı: 33,117.
- Yazır, E., H. (2021). Enbiyâ Suresi 31. Ayet Meali (<https://www.kuranmeali.net/elmalili-hamdi-yazir/enbiya-suresi-31.ayet.htm>)
- https://www.kitapyurdu.com/kitap/tarihin-meydan-okumasi-karsisinde-islam-ve-bilim/566461.html&filter_name=islam+ve+bilim adresinden 10.03.2022 tarihinde erişildi.
- http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/cografya_lisans_ao/jeomorfoloji.pdf adresinden 15.03.2021 tarihinde erişildi.
- http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/cografya_lisans_ao/fiziki_cografyaya_giris.pdf adresinden 16 .03. 2021 tarihinde erişildi.
- <https://evrimagaci.org/levha-tektonigi-teorisi-kita-ve-okyanuslarin-sabit-olmadigi-ve-durmaksizin-degistigini-soyleyen-jeoloji-teorisi-nasil-gelistirildi-9979> adresinden11.09.2021 tarihinde erişildi.
- https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/19_20_Guz/jeomorfoloji/11/index.html adresinden 05.10.2021 tarihinde erişildi.
- <https://sorularlailamiyet.com/daglarin-sarsintilari-onlemediginisadece-yeri-sabitledigini-soyleyip-nahl-15-enbiya-31-ve-lokman>. adresinden 10.11.2021 tarihinde erişildi.
- <https://sorularlailamiyet.com/bir-koy-muhtarsiz-olmaz-bir-igne-ustasiz-olmaz-sahipsiz-olamaz-bir-harf-katipsiz-olamaz-biliyorsun-nasil-oluyor-ki> adresinden 18.12.2021 tarihinde erişildi.
- https://www.kitapyurdu.com/kitap/islam-medeniyetinde-bilgi-ve-bilim/97455.html&filter_name=islam+ve+bilim adresinden 13.02.2022 tarihinde erişildi.
- <https://sorularlailamiyet.com/kuran-i-kerim-de-bilimsel-kesiflerden-bahsediliyor-mu> adresinden 11.02.2021 tarihinde erişildi.
- <https://www.islamveihisan.com/kevni-ve-kavli-ayetler-ne-demek.html> adresinden 15.01.2022 tarihinde erişildi.
- <http://www.lhup.edu/~dsimanek/flat/flaart.htm> adresinden 17.03.2021 tarihinde erişildi.
- <http://www.istanbul.edu.tr/eng/jeoloji/akademik/gj/ders-uygulama/jeolojiyegiris-II/orojenik-kusaklar.pdf> adresinden 11.10..2021 tarihinde erişildi.
- <http://www.kuranikerim.gen.tr/default.asp> adresinden 11.11.2021 tarihinde erişildi.
- <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nebe-suresi/5678/6-11-ayet-tefsiri> adresinden 13.12..2021 tarihinde erişildi.
- <https://sozluk.gov.tr/> Türk Dil Kurumu Sözlükleri adresinden 16.12.2021 tarihinde erişildi.
- https://www.kitapyurdu.com/kitap/musbet-ilim-yonunden-tevrat-inciller-ve-kuran_3b7/304610.html adresinden 03.11.2021 tarihinde erişildi.
- <https://tr.pinterest.com/pin/584764332881590134/?mt=login> adresinden 19.01.2022 tarihinde erişildi.
- <https://studylibr.com/doc/859496/20.-levha-tektoni%C4%9Fi---hacettepe-%C3%BCniversitesi> adresinden 18.09.2022 tarihinde erişildi.
- http://meslek.eba.gov.tr/upload/dk/Genel_Jeoloji_9_26.pdf adresinden 27.12.2021 tarihinde erişildi.

Tarihçi Arnold Toynbee ve Toynbee'nin Türkiye Seyahati Sonrası Türkiye'ye Yönelik Değerlendirmeleri (1949)*

Prof. Dr. Yaşar Özüçetin

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5011-942X>

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kırşehir – TÜRKİYE

Ayşe Yılmaz

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5678-2887>

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kırşehir– TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 14.03.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Arnold J. Toynbee

Yeni Türkiye

Türkiye'nin Modernleşmesi

Kemal Atatürk

İnkılâplar

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.57980>

Öz

Meşhur 20. yüzyılın önemli tarihçi, düşünür ve diplomatlarından biri olan Arnold J. Toynbee, ortaya koyduğu fikirler ve kaleme aldığı eserlerle dikkat çekmiştir. Onun, ilgi gösterdiği hususlar içerisinde Türkiye de bulunmuştur. Toynbee, Türkiye seyahati sonrası, 1949 yılında edindiği izlenim ve değerlendirmede Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal sürecinin, geçmiş ile temas yitirilmeksizin Türk yaşayış tarzının modernleştirilebileceği kanaatinde olduğunu belirtmiştir.

Toynbee, Türkiye Cumhuriyeti'nin 25. yılında, bir çeyrek asır içinde yeni bir nesil yetiştiğini, Türk milletinin olağanüstü kurtuluşunun uzun süre devam edebilmesi için işlerinin düzeltilmesinin gerekliliğini anladığını, bu bağlamda Kemal Atatürk'ün önderliğinde 1923'ten 1928'e ilk beş sene zarfında mecburî görünen inkılâplara girişildiği, bunların ivedilikle ele alınmamış olması durumunda bu inkılâpların gerçekleştirilmesinin nesiller ve asırların işi olacağı, Türkler'in bütün enerjilerini kendi millî toprakları üzerinde bir millî hayat geliştirmeye topladıkları, ilk senelerde vücuda getirilen başlıca inkılâpların devletin lâikleşmesi, kadınların hürriyete kavuşması, Lâtin harflerinin kabulü, modern teknoloji ve ticaret sisteminin kavranması olduğu üzerinde durmuştur. Toynbee, modernleşmede zamana bağlı olan ve bu emeği 450 sene gibi bir süreye dağıtan İngilizler için bu gelişimin bir ömür içerisinde sığdırılmasının anlaşılmasının kolay olmayacağına, yukarıda dile getirilen reformların her birisinin birer inkılâp olduğuna, Türkler'in bunların hepsini birlikte gerçekleştirdiklerine, 25 sene önce Türk milletinin kendi çabalarıyla kendisini kurtarmak işine giriştiği vakit dayanılması güç bir iş karşısında bulunulduğuna, Atatürk'ün o zaman Türkler'in muhtaç oldukları adam olarak ortaya çıktığına değinmiştir.

Toynbee, içinde bulunulan zamanda, Türkler'in karşı karşıya oldukları önemli meselelerin Türk yaşayış tarzının geçmiş ile ilişki koparılmaksızın nasıl modernleştirilebileceği, köylerin süratli değişikliklere nasıl ayak uydurabilecekleri ve çok partili tam bir demokrasi rejimine ciddi bir sarsıntıya meydan vermeksizin nasıl geçilebileceği olduğuna dikkat çekmiştir.

Bu çalışmada, Arnold J. Toynbee'nin 1948 yılı Türkiye ziyareti sonrası kaleme aldığı yazı ile Türkiye ile ilgili izlenim ve intibaları ele alınmış ve bir değerlendirilmeye tâbi tutulmuştur. Araştırma, arşiv belgelerine dayalı olup, telif ve tetkik eserlerden de istifade edilmiştir.

Atf Bilgisi / Reference Information

Özüçetin, Y. ve Yılmaz, A. (2022). Tarihçi Arnold Toynbee ve Toynbee'nin Türkiye Seyahati Sonrası Türkiye'ye Yönelik Değerlendirmeleri (1949). *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 365-382.

*Historian Toynbee and the Assessment Oriented Turkey Following the Travel of Turkey of Toynbee (1949)**

Prof. Dr. Yaşar Özüçetin

Kirsehir Ahi Evran University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Kirsehir – TURKEY

Ayşe Yılmaz

Kirsehir Ahi Evran University, Institute of Social Sciences Department of History, Kirsehir – TURKEY

Article History

Submitted: 14.03.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Arnold J. Toynbee

New Turkey

Modernisation of Turkey

Kemal Atatürk

Revolutions

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.57980>

Abstract

Arnold Toynbee, one of the famous historian philosophers and diplomats of the 20th century, has drawn attention with his ideas and studies executed by him. He interests in some topics in which founded topics considered Turkey as well. After the travel of Turkey, Toynbee, in the evaluation and impression obtained by him in 1941, the process of transition from Ottoman to Republic of Turkey, declared that he considered that Turkish Lifestyle can be modernised without breaking with past.

Toynbee mentioned in his studies about Turkey include a new generation that grown up in the 25th year of the establishment of the Republic of Turkey, the necessity of correcting the works of the Turkish Nation for the long-term extraordinary survival of the Turkish Nation in the sense embarking the reforms presumed compulsory during the first 5 years from 1923 to 1928 with leadership of Mustafa Kemal Atatürk, in the case of not addressing, of them immediately executing of these reforms made will be the job of generations and centuries, Turkish people spend all their energies on a national life on their national territory, principal reforms made in first few years purposes the secularization of government, liberating of women, adopting of Latin alphabets, apprehending of modern technologies and commercial systems.

Toynbee, touched on that it would not be easy for English people to understand that this development had to be fitted in a life; the reforms mentioned above were each revolutions; the Turkish people realised all of them together; 25 years before, when the Turkish people attempted to save themselves with their own struggle, they faced of an action which was unendurable; Atatürk emerged as a man that Turkish people needed at that time.

Toynbee, at the time, draw attention to the significant issues that Turkish people face how the Turkish living style could be modernised without breaking connection with the past, how the towns kept up with rapid changes and how to move towards to the multi-party system without causing significant tremor.

In this study, the writing of Arnold J. Toynbee that he wrote up following his visit to Turkey in 1948 and his impressions and feelings about Turkey have been handled and evaluated. Research is based in based on the archive documents and copyright and workup works have been utilized.

GİRİŞ

Toynbee, 14 Nisan 1889 tarihinde Londra da doğdu. Eğitimine yatılı olarak başladı. Tarih ilmine olan ilgisi annesi aracılığı ile arttı. Oxford Üniversitesi'nde Yunan ve Lâtin edebiyatları eğitimini aldı. Balliol College'de Roma ve Antik Yunan alanlarında akademik kariyerine başladı. 1912 yılında gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretinde dizanteri hastalığına yakalandı. Silahaltına alınamadı. Dolayısıyla, Birinci Dünya Savaşı'na katılmadı. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda propaganda vazifesini yürütmekle görevlendirildi. Bu vazifede iken muhtelif savaşları ve devletleri inceleme fırsatı elde etti. Görevi doğrultusunda yaptığı propagandalar, devletlerin bir kısmı için müspet olurken diğer bir kısmı için ise menfî oldu. Osmanlı Devleti, yapılan bu propagandalardan menfî olan grup içerisinde kaldı (Bal, 2013: 61-91).

1919 ve 1946 tarihlerinde katıldığı Paris Barış konferanslarında İngiliz yetkili kurullarında görev aldı. 1919 Paris Barış Konferansı'ndaki görevi dolayısıyla 1921'de Türkiye'ye geldi ve Türk-Yunan Muharebesi'ne yakından tanık oldu (Kabakçı, 2012: 272).

Toynbee, önemli bir tarihçi ve İngiliz devleti adına hizmetleri ile dikkat çeken bir şahsiyetti. Çok sayıda ciddi müzakerelere katıldı, temsil ettiği ülke adına önemli vazifeler üstlendi ve yürüttü. Entelektüel ve üretici yapısıyla eserler ortaya koydu. Toynbee, 22 Ekim 1975 tarihinde vefat etti (Bal, 2013: 66).

1. ARNOLD TOYNBEE'NİN MUHTELİF TÜRKİYE SEYAHATLERİ

Toynbee, muhtelif zamanlarda farklı düşünce ve amaçlarla üç seyahati olmuş, onun gerçekleştirdiği ilk ziyaret 1921 yılında İstiklâl Savaşı yılları içerisindeydi. Kendisi, Türk-Yunan Muharebesi'ni daha yakından izlemek için "The Manchester Guardian" gazetesi tarafından görevlendirildi. Adı geçen bu ziyarette, birçok bölge seyahat edilerek içinde bulunulan durum, bir değerlendirilmeye tâbi tutuldu (Yuca, 2016:180)¹. Toynbee'nin bu ilk ziyareti kendisine siyasî mânâda deneyim kazandırdı. Toynbee tarafından ortaya konulan Türklere yönelik tutum farklılaşmaya başladı. Zira o, Anadolu'da Yunanlıların yaptığı vahşete tanık oldu. Tuttuğu günlüklerde yapılan katliamlar ayrıntılarıyla anlatıldı. Ayrıca, "The Manchester Guardian" gazetesinde bu vahşeti anlatan yazılar kaleme aldı. Ancak, Toynbee muhtelif kimseler ve özellikle kendi ülkesi ile yüz yüze geldi (Bal, 2013: 70).

Toynbee, 1929 yılında gerçekleştirdiği ikinci ziyarette üzerinde durulan, yeni kurulan Türk devletinin sahip olduğu rejim, gerçekleştirilen inkılâplar ve ortaya konulan hedefler oldu. Daha sonra, 1948 yılında Cumhuriyet'in ilanının 25. yılına denk gelen ve bu araştırmanın konusunu oluşturan üçüncü seyahati ile de gözlemler elde etti. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal sürecinin, geçmiş ile temas yitirilmeksizin Türk yaşayış tarzının nasıl modernleştirilebileceğine yönelik değerlendirmelerde bulundu (Yuca, 2016: 181).

2. ARNOLD TOYNBEE'NİN 1948 YILI SEYAHATI BAĞLAMINDA İZLENİMLERİ

Adı geçen bu 1948 yılı seyahati, Hasan Saka Hükûmeti'nin özel davetiyle gerçekleşti. Toynbee, Anadolu'nun birçok yerini dolaşma fırsatı bulmuş oluyordu. Türkler hakkında, öncesi sahip olduğu menfî düşünceleri büsbütün farklılaşp müspet hâle dönmekte idi. Muhtelif üniversitelerde konferanslar veriyordu. Başta Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmak üzere devlet ve siyaset adamı Fethi

¹ Daha önce de İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda propaganda ile ilgili kısımda görev yapmış olan Toynbee, muhtemelen Osmanlı Devleti'ni ve Almanya'yı psikolojik olarak alt etmek düşüncesiyle Ermenilerin soykırımı maruz kaldıklarına dair bir kitap kaleme almıştı.

Okyar, yazar Halide Edip ve Adnan Adıvar gibi birçok aydınla görüşme ve uluslararası münasebetleri istişare etme imkânına sahip olmakta idi (Bal, 2013: 81-82).

Toynbee, dört hafta süren (24 Ekim-28 Kasım 1948) seyahatinde Anadolu'nun çeşitli köy ve kasabalarına da giderek burada yaşayan halk ile oturup konuşuyordu. Bu söyleşilerdeki amaç, yeni rejimin ve yeni devletin inşasının ve ülkede meydana gelen değişimin Anadolu'nun köy ve kasabalarında ne derecede hissedildiğini açığa çıkarmaktı (Yuca, 2016: 182). Toynbee'nin seyahati sonrası Türkiye'ye yönelik 1949 yılında kaleme aldığı değerlendirmelerinde Türk yaşayış tarzının geçmiş ile ilişki koparılmaksızın nasıl modernleştirilebileceği, köylerin süratli değişikliklere nasıl ayak uydurabilecekleri ve akabinde çok partili tam bir demokrasi rejimine ciddi bir sarsıntıya meydan verilmeksizin nasıl geçilebileceği üzerinde durmakta idi. Toynbee, bu durumu şu şekilde izah etmekte idi;

"Kasım ayını ben ve karım Türkiye'de Türk Hükûmeti'nin misafiri olarak geçirdik. Bu ziyaretimiz esnasında bize gösterilen büyük misafirlikten başka, istediğimiz yere gitmek ve istediğimiz kimselerle görüşmek imkanlarına da maliktik. Eski başkent İstanbul ve yeni başkent Ankara'yı ziyaretten maada, köy ve kasabalarda iki hafta geçirdik ve buraya ekseriya kara yolu ile gittik" (BCA, 030.0.001.101.629.1. (1)).

2.1.Yeni Türk Devleti'nin Kuruluşu ile Birlikte Sahip Olunulan Anlayış

Uzun süren savaşlar, ülkeyi her yönden yılmış bir duruma getirmiş, fiziksel sağlamlığı olan erkeklerin nüfusunu azaltmıştı. Savaştan sağ olarak dönenler ise sağlıklarını kaybetmişlerdi. İlkel bir durumda olan ülke topraklarında tarımsal verimlilik düşmüş, tarım için insan, arazi ve hayvan sayısı yetersiz bir hâle gelmişti. Yeni hükûmet ekonomik olarak büyük bir çöküntü içerisinde bulunmakta idi (Toynbee and Kirkwood, 2017: 255-256).

İstiklâl Savaşı neticesinde ortaya çıkan devlet, hızlı bir şekilde kendisini toparlayan ve gerçekleştirilen inkılâplarla da desteklenen bir Cumhuriyetti. Bu devlet, anayasa ile teşkilâtlanmış geçici değil, sonu olmayan bir devlettir.

Ancak, mevcut ile yetinilmeyip, istikrarlı hükûmetler aracılığı ile güven, huzur ve adaletin muhafaza edilmesi, iyimserlik içerisinde gelecek perspektifinin hazırlanması gerekiyordu. Prof. Dr. E. F. Nickoley tarafından *"Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu"* adlı eserde yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili dile getirilenler şunlar olmuştur;

"Yalnız hükûmet şeklinin değişmesi ülkenin ekonomisinde devrim yaratmaya yeterli değildir. Fakat kişilerin girişimlerine yol açacak koşulları yaratabilir ve yaratmalıdır. Her şeyden önce güvenlik ve huzur koşullarının getirilmesi gerekir. Bunun ilk gereği de istikrarlı bir hükûmettir. Böyle bir hükûmetin yönetiminde toprak sahipleri, çiftçiler, sermaye sahipleri baskı ve adaletsizliğe karşı korunmalıdır. Böyle bir hükûmet halka güven aşılamalı, güvensizlik ve kötümserlik yerine inanç uyandıracak bir yola götürmelidir" (Toynbee and Kirkwood, 2017: 253-254).

2.2. Cumhuriyet'in İlk Yıllarından İtibaren Gerçekleştirilen Temel İslahatlar

Yeni Türk devleti, uzun ve yorucu savaş yıllarından sonra toplumu ekonomik ve kültürel alanda kalkındırmak için birtakım yenilikler yapma arzusunda idi. Cumhuriyet'in kuruluşunun ilk yıllarında yapılan inkılâpları, Toynbee;

"1923'te Türkiye kendisi için hayat memmat meselesi olan 12 senelik devamlı bir harpten çıkmış bulunuyordu. Türk milleti hemen hemen mucizevi denilebilecek kurtuluşunun uzun müddet devam edebilmesi için işlerini düzeltmek zorunda olduğunu idrak etmişti. Bu itibarla Kemal Atatürk'ün önderliği altında ilk beş sene zarfında, yani 1923'ten 1928'e kadar bir takım zecri islahat getirmiştir ki, zaman müsaade edip de isticale lüzum olmasaydı bunların başarılması nesiller ve hatta asırlar işi olurdu. Türkler yabancı ırklarla meskun eski Osmanlı İmparatorluğundan kaybettikleri toprakları, Balkan Yarımadasındaki ve Arap memleketlerindeki eski arazilerini geriye almak fikrinden her zaman için vazgeçtiler ve bütün gayretlerini kendi milli toprakları üzerinde bir milli hayat inkişaf ettirmeye teksif ettiler. Bu yeni hareketin bir sembolü Başkent'in İstanbul'dan Ankara'ya naklidir. İstanbul hâlen Türkiye'nin bugünkü hududları dahilinde Batı kuzey köşesine düşmektedir. İç Anadolu'nun ufak bir kasabası olan Ankara 25 senedir asri bir başkent haline sokuldu" (BCA (Cumhuriyet Dönemi) 030.0.001.101.629.1.(1-2) şeklinde dile getirir. Toynbee, milletin içinde bulunduğu durumdan

kurtuluşun sürekliliği için içte de belli başlı inkılâpların gerekliliğini anladığını, beş yıl içerisinde yapılan zorlayıcı inkılâpların ivedilikle ele alınmasının kendisine asırlar kazandırdığını, uğraşlarını mevcut topraklarında millî bir hayat ortaya çıkarmaya yoğunlaştırdıklarını, bu kıpırdamanın simgesinin Ankara'nın başkent haline getirilmesi olduğunu söyler.

Toynbee ayrıca, toplumsal inkılâp işinin belli başlı alanlarda yapıldığını; “Cumhuriyet’in ilk seneleri vücuda getirilen başlıca ıslahat; devletin lâikleşmesi, kadınların hürriyete kavuşmaları, Lâtin harflerinin kabulü ve modern teknoloji ve ticaret sisteminin kaaranması olmuştur” (BCA, 030.0.001.101.629.1. (2)) şeklinde beyan eder².

2.3.Kadının Hürriyete Kavuşması

Türk kadını, tarih boyunca her zaman fedakâr ve vefalı olmuş, Millî Mücadele döneminde de cephede ve cephe gerisinde elinden geldiği oranda mücadelesini vermişti. Türk kadınının bu vasıfları önemsenmekte idi. Gerçekleştirilecek yeniliklerde kadınların sosyal ve siyasal alanlarda konumlarını kuvvetlendirecek birçok inkılâplara yer verildi. Zira kadınlar hem toplumun hem de ailenin temelini ifade ediyordu (İçli, 1998: 93-94).

1924 Anayasası ile ilköğretim kız-erkek herkese zorunlu hâle getirildi ve lâik bir eğitim alınması sağlandı. Ülkenin her alanda kalkındırılması için yetişmiş insan sayısının önemine dikkat çekilip kızların her alanda eğitilmesi açısından yapılan toplantılar ve görüşmeler neticesinde Kız Enstitüleri açıldı. İlk enstitü 1928 yılında İsmet Paşa Kız Enstitüsü adıyla Ankara’da faal hâle geldi. Bu enstitülerin amacı, kızların herhangi bir alanda meslek sahibi olmasını ve kendilerine güven duymalarını sağlamaktı. Ayrıca, bu enstitüler aracılığıyla yurt dışına öğretmen ve öğrenci gönderilerek modern gelişmeler yakından takip edilmiş olunacaktı (Erdem, 2015: 1273-1274).

17 Şubat 1926 tarihinde kabul edilen Türk Medenî Kanunu ile nafaka, resmî nikâh ve tek eş ile evlenme gibi haklar verilerek kadınların hakları güvence altına alındı. Bu yenilikleri, kadınların 1930 yılında belediye 1933 muhtarlık ve 1934 milletvekilliği seçimlerine katılmaları takip etti (TBMM Zabıt Ceridesi, D. IV, C. XVII, İ. 76, C.2: 50; Hâkimiyeti Milliye, 27 Ekim 1933; TBMM Zabıt Ceridesi, D.IV, C. XXV, İ. 12, C. 2: 82).

Toynbee’nin kadının hürriyete kavuşması ile ilgili yazdığı satırlarda;

“Mesela Kadınlara hürriyet verilmesi meselesinde Türk kadını 1923’ten sonra İslâmîliğin ananevî kapalılığından çıkarılmış, peçeyi terk etmiş, fabrikada, yazıhanede, ve bütün mesleklerde iş kapıları kendisine açılmıştır. İslâm kanunlarının cevaz verdiği birden fazla evlenme usulü de yasak edilmiştir (Şunu hatırlatmak isterim ki, Cumhuriyet’ten evvelki Türkiye’de diğer İslâm memleketlerinde olduğu gibi, taaddüdü zevcat usulünden istifade edenler ufak bir azınlık teşkil ederdi; İslâm dünyasında tek evlilik usulü daima ekseriyetin tatbik ettiği usul olmuştur). Bununla beraber kadının hürriyete kavuşması başlı başına bir inkılaptır” (BCA, 030.0.001.101.629.1. (2-3)) der ve Türk kadınının meslek, eş seçimi gibi alanlarda olduğu gibi aile içi kararlarda da bir role kavuştuğu, kadın erkek eşitsizliğinin ortadan kaldırıldığı ve kadının toplum içerisinde hak ettiği yere gelebilmesinde önemli bir mevzi elde ettiği üzerinde durur (Özüçetin ve Gülbeyaz, 2012: 248-260).

2.4.Lâtin Harflerinin Kabulü

Kazanılan İstiklâl zaferinin ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığını sürdürebilmesi için içinde yaşadığı dünyanın gereklerine ayak uydurması oldukça önemli idi. Çağın gereklerine ayak uydurmanın eğitim, bilim ve teknolojik gelişmeleri takip etmekten, bu gelişmelerin

² Cumhuriyet’in ilanından sonra meydana gelen modernleşme hareketi toplumun her alanında kendini göstermekte idi. Bu modernleşme içerisinde devletin lâikleşmesi önemli bir yer tutuyordu. 1924 yılında halifelik kaldırıldı, Şeriye ve Evkâf Vekâleti kaldırılarak yerine Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu, toplumsal alanda yapılacak inkılâpların önü açıldı. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun ve tekke- zaviye ve türbelerin kapatılması kanunlarının kabulüyle eğitim alanında lâikleşme sağlanmış oldu (Aslan-Alkış, 2015: 23-24). Ayrıca, kabul edilen 1924 Anayasası Türkiye Cumhuriyeti’nin lâik devlet olması yolunda atılan önemli adımlardan biri sayıldı. Çağdaş olma yolunda kılık-kıyafete yönelik inkılâp, saat, takvim, ölçü ve tartılarda değişiklik, kadınlara verilen haklar ve Lâtin harflerinin kabulü bu alanda yapılan önemli inkılâplardandı.

ülkeye uyarlanmasından geçtiği bilinmekte idi. Eğitime bu denli önem verilmesinin sebebi de hızlı gelişimi eğitimle elde edip çağdaş medeniyetler arasındaki yerin alınması idi. Okur-yazarlığın süratli bir şekilde gelişmesi ve daha modern bir eğitim sisteminin ortaya konulması için de öğrenilmesi kolay bir alfabeye ihtiyaç vardı. Alfabe değişikliği Türk kültürünün gelişmesi için büyük bir adım olarak görülüyordu. Bütün bunların neticesinde 1 Kasım 1928 tarihinde "Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkındaki Kanun" kabul edildi (Tongul, 2004: (103-130).

Harf inkılabının ardından kabul edilen yeni alfabe halkın alıştırılması önem arz etmekte idi. John Dewey'e Türk eğitim sistemiyle ilgili raporlar hazırlatılarak "Millet Mektepleri" nin açılması sağlandı. Genel başkanlığını Gazi Mustafa Kemal'in yaptığı "Millet Mektepleri", yeni alfabenin öğretilmesini ülke genelinde uygulayacak ve bütün öğretmenler ile devlet memurları, halka yeni Türk harflerinin öğretilmesinde ön ayak olacaklardı (Kayıran ve Metintaş, 2009: 200-201). Öncesi muhtelif inkılapların gerçekleştirilmiş olması Lâtin alfabesine geçişi kolaylaştırmıştı (Kırmıt, 2021a:150). Lâtin alfabesine geçmekle Türk milleti muasır medeniyetler seviyesine ulaşacaktı (Kırmıt, 2021: 158). Lâtin harflerinin kabulü hakkında dile getirdiği cümlelerle Toynbee; "Bu Türkiye'nin İslâm kültürü ile geçmişteki bütün bağlarını kesiyor ve onu gayri kabili rücu şekilde Batı'nın kültürüne bağlıyordu" (BCA, 030.0.001.101.629.1. (3)) şeklindeki ifadesiyle, yeni Türk devletinin kuruluş felsefesi temelinde çağdaşlaşma prensibi bulunduğunu ortaya koyar.

2.5.Modern Teknoloji ve Ticaret Sisteminin Kavranması

Her şeyden evvel yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin hedeflediği çağdaş yaşamın bilim ve teknolojiyle elde edileceği inancı egemendi. Aslında ilan edilen Cumhuriyet rejimi de hem idarî hem de hayatî olarak modernizmi temsil etmekte idi. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilerlemesi, modern teknolojinin takip edilerek, sanayi politikalarına tatbiki ile gerçekleşecekti. Dolayısıyla bilime ve teknolojiye sürekli inanılmış ve Türk milletinin bu şekilde çağdaş ülkeler seviyesine çıkacağı öngörülmekte idi. Cumhuriyet'in ilan edildiği ilk yıllarda tarım, ekonomi ve sanayi alanlarındaki ilkel durum büyük bir engel oluşturmaktaydı. Bu durum, ilk olarak bu alanlarda çalışmalar yapılmasını ve sistemli ekonomik politikalar uygulanmasını zorunlu hâle getiriyordu. Düzenlenen İzmir İktisat Kongresi'nde sanayileşmenin ve ticaretin meseleleri ele alındı. Sistemli politikalar aracılığı ile ülkenin her bir alanında çeşitli fabrikalar açıldı. Bu fabrikalar arasında Kayseri Tayyare Fabrikası (1925), Ankara Çimento Fabrikası (1926) da bulunmaktaydı. Daha sonra özel girişimcilere kredi desteği sağlayan Türkiye İş Bankası kuruldu ve 1926'da Alpullu ve Uşak Şeker fabrikaları da faal hâle getirildi (Uğural, 2016: 122-123).

Ülkede yapılan sistemli politikalar neticesinde devlet tarafından birçok sanayi kuruluşu tekele alındı ve üzerindeki bütçe yüklerini azaltmak içinde yeni vergi sistemi geliştirildi. Hazırlanan kalkınma plânları ve sanayi kuruluşları sayesinde sanayi ve teknoloji alanlarında büyük atılımlar meydana gelecekti.

Modern teknoloji ve ticaret sisteminin iyice anlaşılması ile ilgili Toynbee; "Eski Osmanlı İmparatorluğu'nda Türklerin meşgalesi idari işler, askerlik ve rençperlikti. Fakat ticaret ve sanayi Türklerin elinde değildi. Bunlar kısmen Türkiye'de oturan ecnebilerin, kısmen de Türk ekalliyetlerinin elinde bulunuyordu. Bu ekalliyetlerin büyük bir kısmı 1922 senesinde Balkanlardaki eski Türk topraklarda oturan Türklerle mübadele edilmişlerdi. Türkler Cumhuriyet'te birdenbire memleketin iktisadiyatını ellerine almak zorunda kalmışlar ve yalnız iktisadiyatlarını yürütmekle iktifa etmeyerek, aynı zamanda ecdatlarının ihmal etmiş olduğu iktisadi hayatı kurmak işine girişmişlerdir ki; bu sahada Türk Cumhuriyeti'nin o zaman önünde kat edilecek büyük bir mesafe vardı ve bugün alan da vardır" (BCA, 030.0.001.101.629.1.(3)) şeklindeki sözleriyle, cumhuriyet öncesinde ticaret ve sanayinin Türklerin meşgaleleri arasında yer almadığı, ticaret ve sanayi ile ülkede yaşayan azınlıkların meşgul olduklarını, ancak gerçekleştirilen mübadeleler neticesinde bu zümrenin de ülkeden ayrılmaları sonucu ülke ekonomisi ile kendilerinin meşgul olmak zorunda kaldıkları bir hayli

alacakları yolun ve alanın bulunduğuna değinir.

2.6. Türk Modernleşmesinde Dikkat Çeken Fark

Türk modernleşmesi Osmanlı Devleti'nden beri süre gelen bir uygulama idi. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı'yla başlayan ve Cumhuriyet döneminde inkılâplarla devam eden modernleşme hareketi birbiri ardına eklenen bir süreç olup, iki dönem arasında bir sürekliliğe sahip oldu (Aytekin, 2013: (319).

İttihat-Terakki ve erken Cumhuriyet döneminde devam eden modernleşme hareketi lâikleşme ve millî kimlik olmak üzere iki temel esas üzerine inşa edildi (Kara, 2004: 222-227). Lâikleşme safhasında dinin yetkisi, siyasî ve hukukî birtakım değişikliklerle sınırı belirlendi. Bütün bu gelişmelerle birlikte Türk İnkılâbı bir diriliş hareketi olduğu gibi aynı zamanda modernleşme hareketi olarak da kendini gösterdi. Bu inkılâp, Türk milletini çağdaş-Batı zihniyeti ve kültürüne götüren radikal toplumsal bir değişiklikti. Millî kimlik safhasında esas, Türklüğün amaç olduğu bir örnek oldu (Kara, 2004: 277-292; Aslan ve Alkış, 2015: 18; Oğuzhan, 2007: 116-117).

Toynbee' izlenimlerinde Türk modernleşmesinin bu temelde dikkat çeken yönünü;

"Modernleşme işinde zamanla bağlı kalan ve bu mesaiyi 450 sene gibi uzun bir müddete dağıtan biz İngilizler için bu tekâmülün bir ömür süresine sığdırmanın ne demek olduğunu idrak etmek kolay değildir. Bu saydığım dört reformdan (devletin lâikleşmesi, kadınların hürriyete kavuşmaları, Lâtin harflerinin kabulü ve modern teknoloji ve ticaret sisteminin kaoranması) her birisi fikrî ve aynı zamanda hisleri tahrik eden başlı başına birer inkılâptır ki Türkler bunların hepsini birden geçirmişlerdir" (BCA, 030.0.001.101.629.1. (2)) şeklinde ortaya koyar ve zamana bağlı olan modernleşmenin 450 sene gibi bir süreye dağıtanlar için bu gelişimin bir ömür içerisinde sığdırılmasının anlaşılmasının kolay olmayacağına vurgu yapar.

2.7. Atatürk'ün Türkler'in Muhtaç Oldukları Bir Adam Olması

Mondros Mütarekesi ile fiilen yıkılan ve toprakları işgal edilen Osmanlı Devleti, hukukî olarak da parçalanmış ve siyasî ekonomik, malî, askerî alanlarda ağır bir yükümlülük altına sokulmuştu. Bütün bu gelişmeler cereyan ederken ülkede bir kuşak, uzunca bir süre içinde bulunulan durumdan çıkmak için çareler aramış, milletin başarıya ulaşamamış tecrübelerinden esinlenen düşünce ve hareket birikimini edinmişti. Kurtuluş çareleri arayan yılmayan bu kuşak içinde Mustafa Kemal'de bulunmuştu. Mustafa Kemal, sosyal ve siyasî değişimlerin neticelerinin alınmaya başlandığı bir zaman ve mekânda doğmuş, modernleştirmeyi gerçekleştiremeyen milletlerin bağımsızlığını elde edemeyeceklerini görmüştü. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi, Osmanlı Devleti'nin idam fermanı olmuş ve mütarekenin uygulanması ile Türk milletine kendi imkânlarıyla direnmekten başka çare bırakmamıştı. Vatan ve namusun muhafaza edilmesi amacıyla ülkenin muhtelif yerlerinde askerî ve silahlı direniş teşkilâtları oluşturulmuş, kongreler toplanmıştı (Goloğlu, 2008: 117-125; Türk İstiklâl Harbi, 1965: 14-15).

Mustafa Kemal Paşa, tarihin akışını doğru yorumladığı ve Türk halkının gerçek arzu ve eğilimini anladığına direniş ve kurtuluş hareketinin bizzat kendisinin idare etmesinin mecburî olduğuna inanmıştı. 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesiyle İngilizler tarafından bütün kurumlar ele geçirilmişti. Heyet-i Temsiliye tarafından fiilî bir hükûmet olarak millî irade ele alınmış, *"Geçici Hükümet"* görevi ifâ edilmiş ve 19 Mart 1920 tarihli *"İntihâbât Tebliği"* nin yayınlanmasıyla yeni bir yapının vücuda gelişine giden hukukî yol açılmıştı. 23 Nisan 1920 Cuma günü Büyük Millet Meclisi toplanmış Türk milletinin Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki bu başkaldırışı, artık meşru bir organ tarafından yönlendirilmeye başlanmıştı (Özüçetin, 2015: 9-10).

Türkiye Büyük Millet Meclisi ile bütünleşen Mustafa Kemal Paşa, Milî Mücadele'yi sevk ve idare etmiş, gerçekleştirdiği inkılâplarla dünya tarihinde kendisine prestijli bir yer edinmişti (Toynbee and Kirkwood, 2017: 101-106). Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, başarılı bir devlet adamı tarafından yönetilmekte, belirli bir kesimin değil, halkın toplu olarak söz sahibi olduğu bir devlet olarak

görülmede idi (Bal, 2013: 76-77). Mustafa Kemal Paşa, uzun ve meşakkatli yollara katlanılarak din ve vatan ile birlikte önemli ve tarihî bir vazifeyi ifâ için etrafında toplanılan bir şahıs olarak vasıflandırılmakta idi. Mustafa Kemal Paşa, mücadelesi Tanrı tarafından da beğenilen, benliğindeki büyüklük cevherini hadiselerde tecrübe edip, kemal mertebesine ulaşan, kendisine itaat bir manevî görev bilinen, ömrünü yalnız Türk milletinin haklarını, insaniyete ezeli hizmetlerini ve tarihe hak ettiği meziyetlerini ispat etmekle geçiren bir büyük kimse idi (Özüçetin, 2015: 316). Atatürk'ün ihtiyaç olunan bir adam olması Toynbee tarafından şu şekilde dile getirilir;

“Türk milleti kendi gayretleriyle kendisini kurtarmak işine giriştiği zaman ne müthiş bir iş karşısında bulunduğunu görüyorsunuz. Büyük önderleri Atatürk, o zaman Türkler'in muhtaç oldukları adamdı. Bütün bu değişiklikleri harekete koymak için onun fevkalbeşer iradesine ve fevkalbeşer enerji kuvvetine ihtiyaç vardı. Bazı diğer hususlarda siyasetini tenkit etmekle beraber, vatandaşlarının bu husus da Atatürk'ü şükranla yad ettiklerini müşahede ettim” (BCA, 030.0.001.101.629.1. (3)).

Toynbee, yukarıda da kısmen bahsedildiği gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin bugün karşı karşıya bulunduğu üç önemli meseleye dikkat çekmekte ve bu meseleleri; mazi ile teması kaybetmeksizin Türk yaşayış tarzının nasıl modernleşebileceği, Türkiye'nin kuvvet kaynağı olan köylerin İstanbul ve Ankara'daki hızlı değişikliklere nasıl ayak uydurabilecekleri ve Osmanlı Hükûmeti'nin devrilmesinden itibaren Türkiye'de hüküm süren tek parti rejiminden tamamıyla seçmenlerin sandık başında açığa çıkan arzularına göre çok partili tam bir demokrasi rejimine fazla bir sarsıntı olmaksızın nasıl geçileceği meselesi şeklinde sıralamakta idi (BCA, 030.0.001.101.629.1. (4)).

2.8.Geçmiş İle Temas Yitirilmeksizin Türk Yaşayış Tarzının Modernleştirilebileceği

Toynbee, sözü edilen yüz yüze bulunulan meselelerden ilki olan Türk yaşayış tarzının geçmiş ile bağlarını koparmadan nasıl modernleşeceği ile ilgili;

“Bugün Türkiye'de gezerken bariz tezatlarla karşılaşırız. Anadolu'da eski dünya ile yenedünya aynı çağ içinde yaşamaktadırlar. Ankara'dan otomobille gerek Kayseri istikametinde Doğu'ya doğru, gerekse Konya istikametinde Güney'e doğru giderseniz yarım saat sonra iptidai şekilde ekilmiş arazi parçaları ile ihata olunmuş kerpiç evler görürsünüz. Bu manzara biraz ötede çobanlar ve sürülerinden başka hiçbir şeye tesadüf edilemeyen ıssız hali arazi içinde kaybolmaktadır. Yollarda motorlu nakil vasıtalarının yanı başında eşekler, develer ve kalın tahta tekerleklerinin musikisi millerce mesafeden duyulan, milattan evvelki ikinci bin yılda Hitit abidelerinde resmi görülen öküz arabaları (kağnı) görürsünüz” (BCA, 030.0.001.101.629.1. (4)) şeklindeki sözleriyle, yeni Türkiye ile eski Türkiye arasında uyumun zorluğuna dikkat çeker. Yeni hayatın eski hayatı tamamen ortadan kaldırır veya eski hayat yeni hayatı yok edip genişlemesine engel olursa neticenin Türkiye için millî bir felâket olacağı, Türkiye'nin muhtaç olduğu şeyin millî ihtiyaçlarına uygun şekilde eski ve yeninin karışımından vücuda getirilecek bir hayat şekli (BCA, 030.0.001.101.629.1. (5))³ olduğu üzerinde durur.

2.9.Türkiye'nin Güç Kaynağı Olan Köylerin Ortaya Çıkan Yeni Duruma Ayak Uydurabilecekleri

Cumhuriyet döneminde Türkiye de önemli meselelerinden biri köylerin geri kalmış durumda bulunması idi. Bu meselenin hal yoluna konulabilmesi için çeşitli girişimlerde bulunuldu. Bu girişimlerden ilki 1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi idi. Bu kongre neticesinde 1925 yılında köylü üzerinde büyük bir yük olan aşar vergisi kaldırıldı. Köylünün tarımsal üretiminin artırılması hedeflendi. Ziraat Bankası tarafından verilen krediler artırıldı. Yine bu banka vasıtasıyla çiftçilere

³ Toynbee, seyahati içerisinde Kayseri'ye geldiği zaman Kayserililerin bütün ülkeyi ilgilendiren bu kültürel ve psikolojik meseleye bir çare bulmuş olduklarını gördüğünü belirterek şunları dile getirir; “Kayseri, Türkiye'nin Aberdeen'idir. Kayserililer, Türkiye'nin herhangi bir tarafında ve hatta Türkiye haricinde tesadüf edebileceğiniz, ticaret fırsatlarını kaçırmayan ve servet yapan en akıllı en müteşebbis iş adamları olarak tanınmaktadır. Fakat bu Türk Aberdeenlileri'nin de abideler, camiler, mektepler ve türbeler ve güzel eski evlerinde tezkir edilen tarihi maziye bağlı olduklarını ve bununla iftihar ettiklerini gördüm. Kayserililer, bugün bütün memleketi ilgilendiren bu kültürel ve psikolojik meseleye bir hal çaresi bulmuş gibi görünüyorlar” (BCA (Cumhuriyet Dönemi) 030.0.001.101.629.1.(5)).

krediyle ithal makineler satıldı. 1935 yılında tarım kredi ve tarım satış kooperatifleri, 1938 yılında da Toprak Mahsulleri Ofisi kuruldu. Devlet Su İşleri'nin temelleri atıldı (Kayıkçı, 2005: 3).

Gelişen bu ve benzeri süreçte güç kaynağı olan köylerin ortaya çıkan yeni duruma ayak uydurabilmelerine yönelik Toynbee;

"Pek tabii şehirlerde ne kadar süratle ilerlenebilirse, memleketin diğer kısımlarının bunları takip etmeleri o kadar güçleşir. Türkiye de seyahat ederken ilk nazarda köylerde hayatın hiç değişmemiş olduğu hissi altında kalırsınız. Bu bir ruyet hatasıdır ve Türk köylüsünün değişikliği giydiği elbise, içinde oturduğu ev gibi sathi şeylerle tezahür etmesi kaygısından vareste olabilecek akliseline sahip bulunmasından ileri gelmektedir. Göreme'de kaya oyuğundaki evde görülen çelik sapan ile dikiş makinesi hakikati daha iyi aksettirebilmektedir. Bu gibi mallar hazır paraya sahip olduğunu tazammun eder. Türkiye'nin gittikçe artan servetinin büyük bir kısmı köylünün cebine gitmektedir. Çünkü Türkiye'nin büyük bir kısmında köylü toprak sahibidir. ...Şehirler, modernleşmenin semerelerini gözle görülebilir şekilde meydana koyarlarken, köylü maddî menfaatlere ehemmiyet vermektedir. Bu ise memleket için hayırlı bir haldir. Çünkü Türkiye'nin nüfusunun büyük bir ekseriyeti elan köylerde yaşar ve rençberdir. Her ne kadar İstanbul'un nüfusu 1.000.000 ve Ankara'nın nüfusu 20.000 ila 30.000 den sonra 25 sene içinde 250.000 yükselmiş ise de, Türkiye'nin nüfusu esas itibariyle köylerde" (BCA, 030.0.001.101.629.1. (6)) diyerek, ülkenin önemli bir kısmında köylünün toprak sahibi olup, maddî çıkarlarına önem verdiği ve şehirlerde meydana gelen değişimin aynı şekilde köylerde de olması gerektiğine değinir.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş medeniyetler arasında yerini almasının yalnızca eğitimle gerçekleşeceğine inanılmakta idi. Yapılan inkılâplarla eğitime önem veriliyor ve milletin de eğitimden en iyi şekilde faydalanması sağlanıyordu. Toplam nüfusun önemli bir ekseriyetini köylüler oluşturuyordu. Cumhuriyet'in ilanıyla köyü ve köylüyü kalkındırmak önemli bir politika haline gelmişti. Bu bağlamda 17 Nisan 1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri önemli bir işlev görmekte idi. Şehirde yetişen öğretmenler, köy şartlarına uyum sağlayamamaları dolayısıyla arzu edilen verim alınamıyordu. Köylerde yaşayan ve ilkokul mezunu vasfı taşıyan çocukların Köy Enstitüleri'nde eğitim görmeleri, yeniden yaşadıkları köylere dönerek öğretmenlik yapmaları amaçlanmakta idi. Köy Enstitüleri, köye öğretmen yetiştirmekle kalmıyor köyün birçok alanda kalkınmasını da sağlıyorlardı (Şeren, 2008: 210-223).

Köylerin ortaya çıkan yeni duruma ayak uydurabilmelerine yönelik değerlendirmelerinin devamında Toynbee;

"...Zahiri görünüşlerine rağmen köyler artık eskisi gibi fakir değillerdir. Fakat tatmin edilmesi gereken gayri maddî ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaç herşeyden evvel eğitim ihtiyacıdır. Burada eğitimden kasdın okuyup yazma ve kitaptan öğrenme değil; fakat daha geniş mânâda bir eğitim, meselâ amme hayatında ve hususi hayatta daha yüksek bir sıhî standarda malik olmaktır (BCA, 030.0.001.101.629.1. (6)). Köylüler şimdi seyahat etmek suretiyle bir dereceye kadar kendilerini malûmattar kılmaktadırlar. Bunlar yeni kazançlarını yalnız sapan ve dikiş makinası almaya değil, fakat aynı zamanda seyahat için de sarf etmektedirler. Şehirler arasında işleyen otobüsler Türk köylerinin yeni bir müessesesidir. ...Bunlar köylüleri, karılarını ve çocuklarını şehirlere ve hatta zaman zaman Ankara ve İstanbul'a kadar getirmektedirler. Böylece taşralılar şehirlere gitmektedir, fakat şehirleri köylerle irtibatta bulundurmak için şehirlüklerin de taşraya gitmeleri lazımdır. Bu ise daha güç oluyor. ...Halbuki memleketin büyük millî kalkınma davası köylerde bunların hizmetlerine muhtaçtır. ...köylerin öğretimi meselesi nasıl halledilmektedir? ...Bu yol köylülere kendileri öğretmen olmak imkânlarını vermek usulüdür. Hükûmet takriben 20 tane mahallî köy enstitüsü açmıştır. Bunlar da köy çocuklarına ilkokul öğretmeni olmak üzere basit bir tedrisat yaptırılmaktadır. Ve aynı zamanda bunlar köy hayatına yabancı bırakılmamaktadırlar (BCA, 030.0.001.101.629.1. (7)). ...Hükûmet aynı zamanda bazı taşra merkezlerinde teknik okullar da tesis etmiştir. ...Bunun da iyi bir siyaset olduğuna eminim" (BCA, 030.0.001.101.629.1. (8)). "...Fikirimce, hükûmet bu husus da pek akıllıca bir yol takip etmektedir. Bu yol köylülere kendilerini öğretmen olmak imkânlarını vermek usulüdür. Hükûmet takriben 20 tane mahallî köy enstitüsü açmıştır. Bunlarda köy çocuklarına ilkokul öğretmeni olmak üzere basit bir tedrisat yaptırılmaktadır. Ve aynı zamanda bunlar köy hayatına yabancı bırakılmamaktadırlar. Bu gençler mezun oldukları zaman öğretmenlik vazifesini görmek üzere kendi köylerine gönderilmektedirler. Bu enstitüler hakkında kendileriyle görüştüğüm bazı Türkler bunların neticelerini sathi diye tenkit ettiler. Olabilir, fakat umumi efkâr bunların büyük ve zaruri bir ihtiyacı karşılamış bulunan bir teşebbüs olduğu kanaatinde" (BCA, 030.0.001.101.629.1. (7-8)) şeklindeki sözleriyle, köylerin görüldüğü gibi artık

fakir olmadıkları, uygulamaya sokulması gereken ihtiyaçlarının eğitim olup eğitim ile kastedilenin de kamuda ve özel hayatta yüksek ölçüğe sahip bulunmak olduğu, ülkenin kalkınmasının köylülerin hizmetlerinden geçtiği, köylerin öğretimi meselesinin köylülere öğretmen olmak imkânlarını vermek ile çözüme kavuşturulabileceğine temas eder.

2.10. Gereğinden Fazla Sarsıntı Olmaksızın Çok Partili Tam Bir Demokrasi Rejimine Nasıl Geçileceği

Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde demokratik bir rejim oluşturma çabaları birçok kez denense de bu girişimler başarısız olmuştu. Bu geçiş ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası gerçekleşmişti. Lozan Antlaşması'nın onaylanmasının ardından gruptan partilileşme sürecine geçiş olmuş ve 9 Eylül 1923'te Mustafa Kemal Paşa tarafından Halk Fırkası kurulmuştu. Yapılan inkılâplar, halifeliğin kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilanı gibi yenilikler beraberinde birçok görüş ayrılığını da beraberinde getirmişti. Bu durum da parti içinde yeni bir oluşuma ortam hazırlamıştı. Bu oluşumun ilk neticesi ve çok partili hayata geçişin ilk adımı sayılan 17 Kasım 1924 yılında Kazım Karabekir Paşa önderliğinde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası idi. Kendisine Cumhuriyetçi bir imaj çizen bu parti içerisinde Mustafa Kemal Paşa'nın yakın dostu olan birçok isim yer almıştı. Bu partinin kuruluşuyla Halk Fırkası'ndan ayrılıp Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na geçen birçok mebus olmuştu. TCF'nin aldığı kararlar arasında yapılacak ilerlemenin halkın kültürüne, geleneklerine, dinine zarar vermeden gerçekleştirileceği açıklanmış ve yedi ay gibi kısa bir süre partiye birçok isim üye olmuştu. TCF, iktidar partisiyle birçok sert tartışmaya girmiştir ve mecliste gergin bir ortam meydana getirmişti. 1925 yılında çıkan Şeyh Sait İsyanı'na destek verilmesi gerekçesiyle İstiklal Mahkemeleri tarafından bu parti kapatılmıştı. Çok partili hayata geçişin ikinci denemesi olarak 12 Ağustos 1930 tarihinde Mustafa Kemal'in yakın arkadaşları tarafından Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştu. Kadın haklarına, lâiklik ve milliyetçilik ilkleri temel prensipleri olarak kabul eden bu parti kısa sürede Halk Fırkası'na karşı ciddi bir rakip olmuştu. Daha sonra bu partiden Cumhuriyet Halk Fırkası'na birçok tepki ve eleştiri gelmeye başlamıştı. Yapılan seçim neticesi ortam daha da gerilmiş ve yapılan eleştirilerin CHF'ye değil bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın şahsına yapıldığı anlaşılınca parti kendi kendini fesh etmişti. Böylece çok partili hayata geçiş için yapılan denemeler başarılı olamamıştı (Özüçetin, 2009: 30-33).

Çok partili hayata geçiş denemeleri İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna ve Demokrat Parti'nin kuruluşuna kadar devam etti. Demokrat Parti, 7 Ocak 1946 yılında Celal Bayar tarafından kuruldu. CHP gibi altı ilkeyi benimseyen parti, liberal olma özelliği ile CHP'den ayrılıyordu. Parti kısa sürede birçok şehirde şubelerini açmış ve taraftar toplamaya başlamıştı. Kuruluşunun ilk üç ayında teşkilâtını oluşturan DP, CHP karşısında kendisini daha kuvvetli hissediyordu. Tek parti yönetiminden memnun olmayanlar ve bunalanlar DP'yi bir çare olarak görüyorlardı (Özüçetin, 2009: 38-57). Tek Parti yönetiminin kutsal değerlere gereken önemi vermediği istikametinde bir kanaatin olduğu malûmdu (Kırmit, 2021b: 352). İçinde bulunulan böyle bir ortamda yukarıda da dile getirilen, karşı karşıya kalınan inkılâbı izleyen devrede rahatsızlık verici bir miras haline gelen beklenen tek partili sistemin ötesine nasıl geçileceği, Toynbee tarafından üçüncü mesele olarak ele alınır.

Toynbee, Halk Partisi'nin elinde bulundurduğu siyasî iktidar tekelinin zamanla bırakılacak olmasının cumhuriyet rejiminin programına dâhil olageldiği, Atatürk döneminde emniyet subabının bir defa açıldığı ancak, çıkan sistemin kuvvetinin kendisine bu liberalizm deneyimi için erken olduğu hissini verdiği, Atatürk'ün halefi olan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün emniyet subabını bir daha açmak için fazla beklemediği, ortaya çıkan siyasî muhalefetin son derece hakiki ve canlı olduğu, bu durumun İnönü'nün teşebbüse geçmek için zamanı oldukça iyi ayarlamış olduğunu gösterdiği, o günün Türkiye'sinde son çeyrek asır zarfında başarılı ilerlemelerle tatmin olunmak hususunda gayet sağlıklı bir isteksizlik bulunduğu üzerinde durur.

Toynbee, gizli oy-açık tasnif ve hâkim teminatına dayalı seçim kanununun daha sonra çıkarılacak,

yönetimin halkın iradesine bırakılacak olmasındaki samimiyeti şu şekilde görür;

“...Bu terakki şayanı dikkat olmuşsa da neticesinden bazıları, zaruri olarak sathi bir şekilde tezahür etmiştir. Ve daha henüz reformcunun sapanını bekleyen bir sürü bakir sahalar vardır. Demokrat parti bu konuda fikirlerle doludur ve Türkiye’de bugün dahili meselelere karşı yakın ve geniş bir alaka mevcuttur. Politikanın şehirler kadar köylerde de şekli almakta olduğu görülmektedir. Bu muhalefet partisinin teşekkülüne imkan verdikten sonra Halk Partisi bir gün seçmenlerin Demokrat Parti’yi iktidara geçirmesine de müsaade edecek midir? Bugün Türkiye’nin dahilde karşılaştığı en nazik mesele budur. Benim bu hususta kehanet taslamam manasız olur. Mamefih, şu kadarını olsun söylemek isterim ki, Türkiye’nin dahili politikası hususunda ümitvarım. Zira, iç siyaset siyasi muarazalarında Türkler ifşata kaçmamaktadırlar” (BCA, 030.0.001.101.629.1. (9-10)).

SONUÇ

Meşhur 20. yüzyılın önemli tarihçi, düşünür ve diplomatlarından biri olan Arnold J. Toynbee, ortaya koyduğu fikirler ve kaleme aldığı eserlerle dikkat çekmiş, onun, ilgi gösterdiği hususlar içerisinde Türkiye’de yer almıştır. Toynbee muhtelif zaman dilimlerinde Türkiye’ye üç farklı ziyarette bulunmuş, bu ziyaretlerden ilki 1921, ikincisi 1929 ve üçüncüsü 1948 yılında gerçekleşmiştir.

Toynbee’nin gözüyle, Türkiye Cumhuriyeti’nin 25. yılında, bir çeyrek asır içinde yeni bir nesil yetişmiş, Türk milleti olağanüstü kurtuluşunun uzun süre devam edebilmesi için işlerinin düzeltilmesinin gerekliliğini anlamış, Kemal Atatürk’ün önderliğinde 1923’ten 1928’e ilk beş sene zarfında mecburî görünen inkılâplara girilmiş, Türkler bütün enerjilerini kendi millî toprakları üzerinde bir millî hayat geliştirmeye toplamışlardır. Toynbee tarafından modernleşmede zamana bağlı olan ve bu emeği 450 sene gibi bir süreye dağıtan İngilizler için bu gelişimin bir ömür içerisinde sığdırılmasının anlaşılmasının kolay olmayacağı, 25 sene önce Türk milletinin kendi çabalarıyla kendisini kurtarmak işine giriştiği vakit dayanılması güç bir iş karşısında bulunduğu, Atatürk’ün o zaman Türkler’in muhtaç oldukları adam olarak ortaya çıktığı beyan edilmiştir.

Toynbee, sözü edilen bu üçüncü seyahati neticesi başlıca izlenim ve değerlendirmelere sahip olmuş, içinde bulunulan zamanda, Türkler’in karşı karşıya oldukları önemli meselelerin Türk yaşayış tarzının geçmiş ile ilişki koparılmaksızın nasıl modernleştirilebileceği, köylerin süratli değişikliklere nasıl ayak uydurabilecekleri ve çok partili tam bir demokrasi rejimine ciddi bir sarsıntıya meydan vermeksizin nasıl geçilebileceği olduğuna dikkat çekmiştir. Bu temelde Toynbee’nin izlenim intibaları öz olarak şunlar olmuştur;

Mevcut ile yetinilmeyip, istikrarlı hükûmetler aracılığı ile güven, huzur ve adaletin muhafaza edilmesi, iyimserlik içerisinde gelecek perspektifinin hazırlanması gerektiği,

Yeni Türk devletinin kuruluş felsefesi temelinde çağdaşlaşma prensibinin bulunduğu,

Yeni hayatın eski hayatı tamamen ortadan kaldırmaya veya eski hayat yeni hayatı yok edip genişlemesine engel olursa neticenin Türkiye için millî bir felâket olacağı, Türkiye’nin muhtaç olduğu şeyin millî ihtiyaçlarına uygun şekilde eski ve yeninin karışımından vücuda getirilecek bir hayat şekli olduğu,

Atatürk’ün insan üstü bir iradeye ve enerji kuvvetine sahip olduğu, onun şükranla yad edildiği,

Uygulamaya sokulması gereken ihtiyaçlarının eğitim olup, eğitim ile kastedilenin de kamuda ve özel hayatta yüksek ölçüde sahip bulunmak olduğu, ülkenin kalkınmasının köylülerin hizmetlerinden geçtiği, köylerin öğretimi meselesinin köylülere öğretmen olmak imkânlarını vermek ile çözüme kavuşturulabileceği,

Kısa bir süre sonra çıkarılacak olan gizli oy-açık tasnif ve hâkim teminatına dayalı seçim kanununda yönetimin, halkın iradesine bırakılacak olmasındaki samimiyeti.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %70; 2. yazar %30
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Prof. Dr. Yaşar Özüçetin
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %70; 2 st author %30
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Prof. Dr. Yaşar Ozucetin
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

Aslan, S. ve Alkış M. (2015). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçişte Türkiye'nin Modernleşme Süreci: Lâikleşme ve Ulusal Kimlik İnşası, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 6/1:18-33.

Aytekin, A. (2013). Osmanlı-Türk Modernleşmesinin Düşünsel, Ekonomik ve Bürokratik Kodları. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 30: 313-329.

Bal R. (2013). Propagandadan Hakikate Bir Tarihçi'nin Dramı: Arnold Joseph Toynbee. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, 12/24: 61-91.

BCA (Cumhuriyet Dönemi) 030.0.001.101.629.1. (1-2). 23.01.1949.

BCA (Cumhuriyet Dönemi) 030.0.001.101.629.1. (2-3). 23.01.1949.

BCA (Cumhuriyet Dönemi) 030.0.001.101.629.1. (4). 23.01.1949.

BCA (Cumhuriyet Dönemi) 030.0.001.101.629.1. (5). 23.01.1949.

BCA (Cumhuriyet Dönemi) 030.0.001.101.629.1. (6). 23.01.1949.

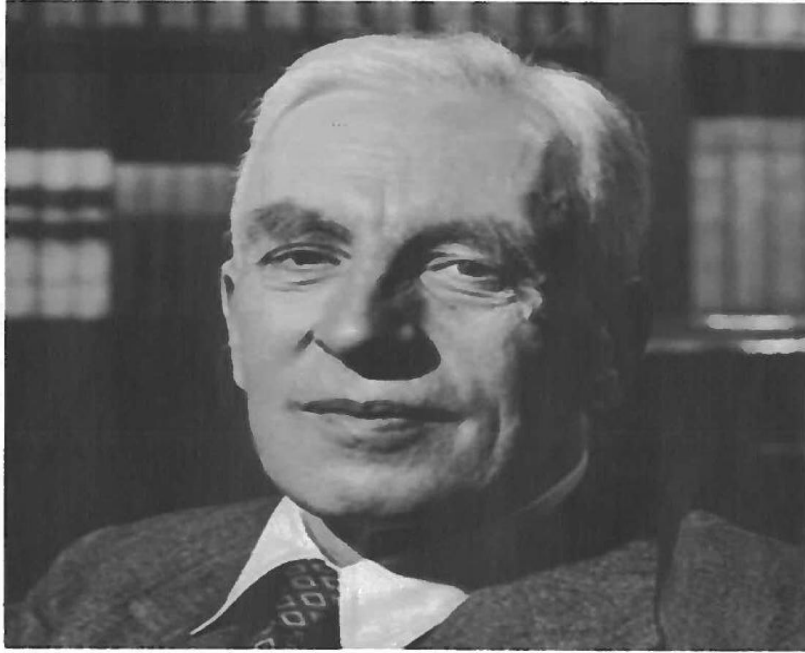
BCA (Cumhuriyet Dönemi) 030.0.001.101.629.1. (7-8). 23.01.1949.

- BCA (Cumhuriyet Dönemi) 030.0.001.101.629.1. (9-10). 23.01.1949.
- Erdem, A. R. (2015). Atatürk'ün Kadına ve Kadın Eğitimi'ne Verdiği Önem. *Belgi Dergisi*, 9/1:1266-1277.
- Goloğlu, M. (2008). *Millî Mücadele Tarihi-I Sivas Kongresi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- İçli, G. T. (1998). Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı), 93 -103.
- Kabakçı, E. (2012). Arnold J. Toynbee, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 41. (s.272-274) İçinde. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kara B. (2004). *Tabiiyet'ten Vatandaşlığa Geçiş Sürecinde Azınlıklar (1923-1950)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kara, B. (2004). *Ulus Devlet Olma Yolunda Türkiye*. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 26: 277-292.
- Kayıkçı, S. (2005). Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Kadar Köye ve Köylüye Yönelik Olarak izlenen Politikalar. *Türk İdare Dergisi*, 448: 1-22.
- Kayıran, M. ve Metintaş, M. Y. (2009). *Lâtin Kökenli Yeni Türk Alfabesine Geçiş Süreci ve Millet Mektepleri*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24:191-206.
- Kırmıt, Ö. F. (2021a). Harf İnkılabı Sürecinin Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Yansımaları. *Edebi Eleştiri Dergisi*, (Takvîm-i Vekâyi'den 1928 Yılına Süreli Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı, (144-171).
- Kırmıt, Ö. F. (2021b). Necip Fazıl Kısakürek'in Adnan Menderes İle Olan İlişkileri. *Mukaddime*, 12/2: 347-379.
- Oğuzhan, Ü. A. (2007). *Türkiye'de Modernleşmenin Oluşumu ve Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Batılılaşma Olgusu: Kiralık Konak, Sözde Kızlar, Yaprak Dökümü*. *Belleten*, 1:111-143.
- Özüçetin Y. (2009). *Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Kırşehir*. Ankara: Berikan.
- Özüçetin Y. ve Gülbeyaz, G. (2012). "TBMM IV. Dönem Müzakereleri Temelinde Tâbi Tutulduğu Mütalâa ve Değerlendirmeleriyle Kadın (1931-1934)", II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu 19-20 Eylül, Kayseri.
- Özüçetin, Y. (2015). *Kurtuluş ve Kuruluşta Milletvekili Gözüyle Gazi Mustafa Kemal Paşa (1920-1923)*. Ankara: Berikan.
- Şeren, M. (2008). *Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri*. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28/1: 203-226.
- TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, Cilt XVII, İçtima 76, Celse 2.
- TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, Cilt XXV, İçtima 12, Celse 2.
- Tongul, N. (2004). *Türk Harf İnkılabı*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 33-34: 103-130.
- Toynbee Arnold J. ve Kirkwood K. P. (2017), *Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu* (Çev: K. Yargıcı- N. Uğurlu). İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Türk İstiklâl Harbi Batı Cephesi*. (1965). (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920), II'nci Cilt, 2'nci Kısım, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Uğural, C. (2016). Cumhuriyet'in Bilim ve Teknoloji Politikası (1923-1950). *Dört Öge*, 5/10: 113-132.
- Yuca, İ. S. (2016). Tarihçi Arnold Toynbee'nin 1948 Türkiye Seyahati ve Yeni Türkiye Hakkındaki İzlenimleri. *Asya Minor Studies- International Journal Of Social Sciences*, 4/7:177-192.

EKLER

Ek.1

Arnold J. Toynbee (1889-1975)

Ek.2

BAŞBAKANLIK
BASIN ve YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Büro Müdürlüğü
Sayı:

23.1.1949

✓ F/31

Bugünkü Türk Cumhuriyeti

Yazan: Arnold Toynbee

Türkiyeye yaptığım dört haftalık seyahatten yeni dönmüş bulunuyorum. Kasım ayını ben ve karım Türkiye'de Türk Hükümetinin misafiri olarak geçirdik. Bu ziyaretimiz esnasında bize gösterilen büyük misafirperverlikten başka, istediğimiz yere gitmek ve istediğimiz kimselerle görüşmek imkânlarına da maliktik. Eski Başkent İstanbul ve yeni Başkent Ankara'yı ziyaretten maada, köy ve kasabalarda iki hafta geçirdik ve buralara ekseriya kara yolu ile gittik. Buralarda görüştüğümüz insanlar arasında her iki siyasî parti mümessilleri ve muhtelif içtimai ve iktisadi mesleklere mensup kimseler vardı. Türkiyeyi 1921 denberi bilirim ve orada pekçok dostlarım vardır. Son ziyaretimi 1929 da, takriben 20 sene evvel, yapmış olmama rağmen Türkiye ile tekrar ünsiyet peyda etmekte güçlük çekmedim. Türkiyeye vardığımız zaman 1923 de kurulan Türkiye Cumhuriyetinin 25 inci yıldönümü kutlanmak üzere idi. Bir çeyrek asır içinde yeni rejim altında yeni bir nesil yetişmiş. 1923 de Türkiye kendisi için hayat memat meselesi olan 12 senelik devamlı bir harpten çıkmış bulunuyordu. Türk milleti hemen hemen mucizevi denilebilecek kurtuluşunun uzun müddet devam edebilmesi için işlerini düzeltmek zorunda olduğunu idrâk etmişti. Bu itibarla Kemal Atatürk'ün Önderliği altında ilk beş sene zarfında, yani 1923 ten 1928 e kadar birtakım zecri islahat getirmiştir ki, zaman müsaade edip de isticale lüzum olmasaydı bunların başarılması nesiller ve hattâ asırların işi olurdu.

Türkler yabancı ırklarla meskûn eski Osmanlı İmparator-

H.O.

Verilen cevaplarda : Daire ve Şube adının yazılması.

030	01			101	629	1
-----	----	--	--	-----	-----	---

T. C.
BAŞBAKANLIK
BASIN ve YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Büro Müdürlüğü
Sayı

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

11

2

luğundan kaybettikleri toprakları, Balkan Yarımadasındaki ve Arap memleketlerindeki eski arazilerini geriye almak fikrinden her zaman için vazgeçtiler ve bütün gayretlerini kendi millî toprakları üzerinde bir millî hayat inkişaf ettirmeye teksif ettiler. Bu yeni hareketin bir sembolü Başkent'in İstanbul'dan Ankara'ya naklidir. İstanbul halen Türkiye'nin bugünkü hududları dahilinde Batı kuzey köşesine düşmektedir. İcanadolunun ufak bir kasabası olan Ankara 25 senedir asri bir başkent haline sokuldu.

Cumhuriyetin ilk seneleri vücade getirilen başlıca ıslahat Devletin lâyikleşmesi, kadınların hürriyete kavuşmaları, lâtın harflerinin kabulü ve modern teknoloji ve ticaret sisteminin kavranması olmuştur.

Modernleşme işinde zamanla bağlı kalan ve bu mesaiyi 450 sene gibi uzun bir müddete dağıtan biz İngilizler için bu tekâmülün bir ömür süresine sığdırmanın ne demek olduğunu idrâk etmek kolay değildir. Bu saydığım dört reformdan herbirisi fikrî ve aynı zamanda hisleri tahrik eden başlı başına birer inkılâptır ki Türkler bunların hepsini birden geçirmişlerdir.

Meselâ kadınlara hürriyet verilmesi meselesinde Türk kadını 1923 ten sonra İslâmîliğin ananevî kapalılığından çıkarılmış, xeçeyi terketmiş, fabrikada, yazıhanede ve bütün mesleklerde iş kapıları kendisine açılmıştır. İslam kanunlarının cevaz verdiği birden fazla evlenme usulü de yasak edilmiştir. (Şunu hatırlatmak isterim ki, Cumhuriyetten evvelki Türkiye'de diğer İslâm memleketlerinde olduğu gibi, taaddüdü zevcat usulünden istifade edenler ufak bir azınlık teşkil ederdi; İslâm dünyasında tek evlilik usulü daima ekseriyetin tatbik ettiği usul olmuştur) Bununla beraber

Verilen cevaplarda H.Ş. Daire ve Şube adının yazılması.

030	01			101	629	1
-----	----	--	--	-----	-----	---

SEKRET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
 B A Ş B A K A N L I K
 BASIN ve YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
 -Biro Müdürlüğü
 Sayı :

3

kadının hürriyete kavuşması başlı başına bir inkılâptır. Sonra, harf inkılâbını düşündünüz. Bu, Türkiye'nin İslâm kültürü ile geçmişteki bütün bağlarını kesiyor ve onu gayri kabili rücu şeklinde Batının kültürüne bağlıyordu. Fakat bütün bu inkılaplar arasında en mühimmi belki de modern teknolojinin anlaşılması ve modern ticaret teşkilatının kabulü olmuştur. Eski Osmanlı İmparatorluğunda Türklerin meşgalesi idarî işler, askerlik ve rençperlikti, fakat ticaret ve sanayi Türklerin elinde değildi. Bunlar kısmen Türkiye'de oturan ecnebilerin, kısmen de Türk ekalliyetlerinin elinde bulunuyordu. Bu ekalliyetlerin büyük bir kısmı 1922 senesinde Balkanlardaki eski Türk topraklarında oturan Türklerle mübadele edilmişlerdir. Türkler Cumhuriyette birdenbire memleketin iktisadiyatını ellerine almak zorunda kalmışlar ve yalnız iktisadiyatlarını yürütmekle iktifa etmiyerek, aynı zamanda ecdadlarının ihmal etmiş olduğu iktisadî hayatı kurmak işine de girişmişlerdir ki, bu sahada Türk Cumhuriyetinin o zaman önünde katedilecek büyük bir mesafe vardı ve bugün elan da vardır.

25 Sene evvelki Türk milleti kendi gayretleriyle kendisini kurtarmak işine giriştiği zaman ne müthiş bir iş karşısında bulunduğunu görüyorsunuz. Büyük Önderleri Atatürk o zaman Türklerin muhtaç oldukları adamdı. Bütün bu değişiklikleri harekete koymak için onun fevkalbeşer iradesine ve fevkalbeşer enerjî kuvvetine ihtiyaç vardı. Bazı diğer hususlarda siyasetini tenkit etmekle beraber, vatandaşlarının bu hususta Atatürk'ü daima şükranla yâdettiklerini müşahede ettim. Fakat birçoğu denize atmakla ona su boyunu aşınca yüzme öğretmek başka başka şeylerdir. Son 20 sene zarfında Türk milleti Atatürk'ün önderliği altında vücade getiririp kabule icbar edildiği inkılâbı haşım ve temsil

Verilen cevaplarda "E" ve "D" harfleri ile başlanmalıdır.

030	01			101	625	1
-----	----	--	--	-----	-----	---

3

T. C.
BAŞBAKANLIK
BASIN ve YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Büro Müdürlüğü
Sayı:

SEKİZİNCİ KISIM
GİZLİLİK
GİZLİLİK

4

etmiştir. Fakat, şimdi bu dramının ikinci faslı açılmaktadır zannediyorum.

Bugün Türklerin karşılaştıkları mühim meseleler nelerdir ? Fikrimce üç mühim mesele vardır: 1) Mazi ile teması kaybetmeden Türk yaşayış tarzının nasıl modernleştirilebileceği; 2) Türkiye'nin kuvvet kaynağı olan köylerin İstanbul ve Ankaradaki süratli değişikliklere nasıl ayak uydurabilecekleri; 3) Osmanlı İmparatorluğu Hükümetinin devrilmesindenberi Türkiye'de hüküm süren tek parti rejiminden, tamamiyle seçmenlerin sandık başında izhar edilen arzularına göre birbirini iktidar mevkiine takip edecek müteaddid partili tam bir demokrasi rejimine fazla bir sarsıntıya maruz kalmadan nasıl geçileceği meselesidir. Bu meselelerin herbiri hakkında birkaç söz söyleyeceğim.

Evve-lâ, yeni Türkiye ile eski Türkiye arasında bir ahenk tesisi meselesini ele alalım. Bugün Türkiyede gezerken bariz tezatlarla karşılaşacaksınız. Anadolu'da eski dünya ile yeni dünya aynı çağ içinde yaşamaktadırlar. Herkisi de canlıdır ve yekdiğeriyle en garip tarzda bir tezat teşkil etmektedir. Ankara'dan otomobile gerek Kayseri istikametinde Doğu'ya doğru, gerekse Konya istikametinde Güney'e doğru giderseniz yarım saat sonra iptidaiî şekilde eilmiş arazi parçaları ile ihata olunmuş kerpiç evler görürsünüz. Bu manzara biraz ötede çobanlar ve sürülerinden başka hiçbir şeye tesadüf edilemeyen ıssız hâli arazi içinde kaybolmaktadır. Yollarda motörlü nakil vasıtalarının yanıbaşında eşekler, develer ve kalın tahta tekerleklerinin musikisi millerce mesafeden duyulan, Milattan evvelki ikinci bin yılda Hitit âbidelerinde resmi görülen öküz arabaları (kağrı) görürsünüz. Güney Orta Anadolu'da Göreme isminde bir köyde köylüler mağaralarda yaşamak-

Verilen cevaplarda : Baş ve Şube adının yazılması.

030	01			101: 623.1
-----	----	--	--	------------

The Role of Handicrafts and Antiques Markets in Sustainable Tourism Destination: A Needs Analysis of Edirne*

Assoc. Prof. Dr. Demirali Yaşar Ergin

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1670-4083>

Retired / Trakya University, Faculty of Education, Trakya – TURKEY

Prof. Dr. Emel Gönenç Güler

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3214-0206>

Trakya University, Faculty of Applied Sciences, Department of Tourism Management, Edirne – TURKEY

Article History

Submitted: 17.12.2021

Accepted: 23.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Sustainable Tourism

Handicrafts

Needs Analysis

Edirne

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. This article was carried out in line with the 06/02 decision taken at the meeting of Trakya University Social and Human Sciences Research Ethics Committee dated 07.07.2021.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.55010>

Abstract

It is necessary to provide sustainable development of the tourism sector and create a competitive regional tourism product through improving the quality of the tourist infrastructure and diversifying the tourist supply in Edirne. The handicrafts and antiques markets in Edirne are the touristic products need to be brought to light to generate new sources of territorial added value and supporting the sustainable tourism of local rural areas. Handicrafts made and sold by very few people in Edirne are at risk of disappearing. This study was carried out in order to determine the current situation of the tradesmen who produce and sell handicrafts in Edirne and to reveal the need for vocational education, which has a very important place in increasing and developing knowledge and skills. A questionnaire was developed that can be used to determine the needs of craftsmen/businesses dealing with handicrafts or antiques in Edirne. The research was originally planned as the population of Edirne (center and all other districts). The application of the questionnaire was limited to the internet environment due to the restrictions caused by the pandemic. 56 participants who formed the sample answered the questionnaire developed for this study on the internet. Since the study is a case description study, it is sufficient to extract frequency and % distributions about the questionnaire options. Mean and standard deviations were calculated for the 15 items in the last section to determine the training need. Parallel to the questionnaire sections, the questions in each section were analyzed in a table. The study was carried out with 56 local artisans operating in Edirne. As a result of the study, it has been determined that the local artisans are insufficient in producing, developing, maintaining and marketing their art and there are problems in finding qualified personnel.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Ergin, D. Y. and Gönenç Güler, E. (2022). The Role of Handicrafts and Antiques Markets in Sustainable Tourism Destination: A Needs Analysis of Edirne. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 383-402.

*Destinasyon Markalaşmasında El Sanatları ve Antika Pazarlarının Rolü: Edirne İçin Bir İhtiyaç Analizi**

Doç. Dr. Demirali Yaşar Ergin
Emekli / Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Edirne – TÜRKİYE

Prof. Dr. Emel Gönenç Güler
Trakya Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Edirne – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 17.12.2021
Kabul: 23.06.2022
On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Sürdürülebilir Turizm
El Sanatları
İhtiyaç Analizi
Edirne

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale, Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 07.07.2021 tarihli toplantısında alınan 06/02 kararı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.55010>

Öz

Edirne'de turizm altyapı kalitesinin artırılması ve turistik arzın çeşitlendirilmesi yoluyla turizm sektörünün sürdürülebilir kalkınmasının sağlanması ve rekabetçi bir bölgesel turizm ürünü oluşturulması gerekmektedir. Edirne'deki el sanatları ve antika pazarları, yeni bölgesel katma değer kaynakları oluşturmak ve yerel kırsal alanların sürdürülebilir turizmini desteklemek için gün ışığına çıkarılması gereken turistik ürünlerdir. Edirne'de çok az kişinin yapıp sattığı el sanatları yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu çalışma, Edirne'de el sanatları üreten ve satan esnafın mevcut durumunu belirlemek ve bilgi ve becerilerin artırılmasında ve geliştirilmesinde çok önemli bir yere sahip olan mesleki eğitime olan ihtiyacı ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Edirne'de el sanatları veya antika ile uğraşan esnaf/işletmelerin ihtiyaçlarını belirlemek için kullanılacak bir anket geliştirilmiştir. Araştırma evreni Edirne (merkez ve diğer tüm ilçeler) olarak planlanmıştır. Anketin uygulanması, pandeminin neden olduğu kısıtlamalar nedeniyle internet ortamı ile sınırlandırılmıştır. Örnekleme oluşturan 56 katılımcı bu çalışma için internet ortamında geliştirilen anketi yanıtlamıştır. Çalışma bir durum betimleme, örnek olay çalışması olduğu için anket seçenekleri ile ilgili frekans ve % dağılımlarını çıkarmak yeterli olmuştur. Eğitim ihtiyacını belirlemek için son bölümdeki 15 madde için ortalama ve standart sapmalar hesaplanmıştır. Anket bölümlerine paralel olarak her bölümdeki sorular bir tablo halinde analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda yerel sanatkarların sanatlarını üretme, geliştirme, sürdürme ve pazarlama konusunda yetersiz oldukları ve kalifiye eleman bulmada sorunlar olduğu tespit edilmiştir.

INTRODUCTION

The tourism industry has become more competitive in the World and the creative industry goes forward to develop the marketability in a heritage product. Creative industry also known as cultural industry that becomes important to tourism industry and highly creates added value especially in the small destination economy.

Sustainable tourism plays a crucial role in all destination tourism development. Handicrafts and Antiques products are very important items from the oldest heritages in the world. The sector of handicrafts is an important part of the socio-culture, economy and development in sustainable tourism. Handicrafts have a traditional value which holds the local ethnicity of the region (De Silver and Kundu, 2012). It represents a sociocultural enrichment in its regular activities and reflects the sensitivity in the society's cultural reaction to material changes (Kruja and Berberi, 2020). The new trend tourist is tired with current industrial products, so their attention is turned more and more towards handicraft products.

Handicraft production is low-tech and predominantly labor-intensive. Handicrafts form a fundamental part of tourist experience representing local traditions and indigenous population's talents and skills, income and job opportunities for the local city people (Khan and Amir, 2013).

Edirne is known for the tradition of handicrafts with precious values, created for centuries by local masters in the city. The most known handicrafts in Edirne are works in wood (Edirnekari), fruit soaping, mirror broom, mummification, lake pot and box making, flower painting, book cover, talic writing and acting, tombstone are the old handicrafts. These values are inherited generation to generation have aroused great interest to visitors and local and foreign researches.

1.1. The Historical Development of Handicrafts and Antiquity in Edirne City

Edirne showed significant improvements while under the rule of Thrace, Macedonia, Persia, Rome and East Rome, the main event that gave impetus to Edirne's development was conquered by the Ottomans in 1361. Edirne, which preserved being a military base after entering the Turkish Domination but transformed into a state of culture and art after becoming the capital; In this process, these features are presently becoming an open-air museum with the existing works (ETSO, 2015).

Edirne became the most visited cities in the region for the last years. Edirne attracts tourists with its historical, geographical, natural and feature-creating potential. Edirne has many important touristic monuments; Selimiye Mosque, Eski Mosque, Üç Şerefeli Mosque, Holy Great Synagogue, Meriç Bridge, Sarayıçi, Justice Palace, Sveti Georgi Bulgarian Church, Rüstem Pasha Caravanserai are some of them.

Edirne, located on the Thrace Peninsula that unites Anatolia to Europe, has a rich cultural diversity due to its historical and geographical location. Throughout history, Anatolia has left various traces in Edirne. Edirne, which was the capital of 92 years when the Ottoman Empire was the richest, became the cradle of all kinds of handicrafts. Edirne has a variety of heritage products that can be promoted to the tourists such as woodworking (Edirnekari), fruit soaping, mirror broom, mummification, lake pot and box making, flower painting, book cover, talic writing and acting, tombstone are the old handicrafts (Gürgendereli, 2009).

On the other hand, training handicrafts is very important to transfer the skills from generation to generation. In the Ottoman Empire, the shopkeepers' organization was accepted as an educational institution in Edirne. Ahilik (Turkish-islamic guild) continued to exist as the guild organization in the Ottoman Empire. Unlike Ahilik, those who were taken to the guild organization would complete their vocational education and receive their "apprentice", "kalfa" and "master-usta" seniority. The "Certificate of Mastery" was called "conscience" and those who had consent could open a workplace. Guilds existed until a law enacted in 1912 (Arslan, 2015).

The tradesman system was based on an understanding of quality control and standardization and price stability, preventing unfair competition, overproduction and unemployment. The system, with its semi-autonomous structure, was the most important executive and supervisory body of the state's pricing policy. The first participants to the organization were in small services until they learned and recognized the workplace from other apprentices and kalfa. After learning these things, he started to work in the shop, meanwhile, he would take "weekly". As he progressed in his job, he received the money and after he grew up, he would become an Usta-Master at least three years and reached the skillful master.

Today, handicrafts are supported by two state institutions in Edirne. One of these institutions is Social Solidarity Center and the other is Edirne and Uzunköprü Public Education Center. These institutions educate people about many handicrafts.

1.2. The Handicrafts in Edirne

The handicrafts that are still being made in Edirne Region are as follows: Edirnekari (Wood Painting): Edirnekari are motifs and strings made with paints on leather, wood and cardboard. Many herbal figures such as tulips, hyacinths, carnations, flower bouquets, fruits are used in geometric shapes such as circles, bridges and stars. The most distinctive feature of this handcraft is the durability of the paint.

Mirror Broom: The mirrored broom holds an important place in the marriage traditions in Edirne. The broom symbolizes the young girl's diligence, cleanness and purity, while she represents the beauty of the mirror. Broom fibers are collected from fields and divided into appropriate sizes. The parts are cleaned from seeds and leaves and then bundled and offered for sale in the market.

Misk Fruit Soap: One of the most well-known handicrafts in the region is fruit soaps. These handmade soaps are in the form of fruits and are used for decorative purposes by painting. It emerged in Edirne in the 1600s. This soap is also known as mis soap because of its fragrance. The production of soaps called "Sultan soap" is completely manual. Soaps are kneaded like dough by contacting with water. Pieces of suitable sizes are cut from the mixture and shaped with the help of knives and water in the skilled hands of the masters (Ekmekçi, 2010).

Tile Painting (Çini): Turkish Tile Art is a cultural heritage of Anatolian civilization with its historical forms and subtleties. Kütahya Tile, Iznik Tile is accepted as the homeland of Turkish Tile. One of the most important of the traditional Turkish Arts, Çini is generally used for architectural works, mosques, mansions, palaces, fountains, tombs, etc. It has been used in interior and exterior decorations of buildings (Gürgendereli, 2009).

Edirne Oyası: It is also known as Turkish lace in Europe. Some sources state that the vote started in Anatolia in the 12th century and spread from here to the Balkans, from Greece to Europe. The needlework is knitted with a simple crochet and thread.

Horse Carriages and Carriage: They occupy a special and important place in the history of Edirne. Horse drawn carriages were used to transport products, while coaches were used to transport passengers. Models of horse carriages and carriages of 1:05 are still being produced. The models are made of wood and particular attention is paid to their originality. It is an art that is difficult to crafting, time consuming and requires expertise with its many folds and details. Quality paints and trees are used in their construction.

Edirne Babies: Another popular souvenir is babies in folkloric clothing. Edirne dolls portray girls and children in traditional clothing. Babies are between 30 and 50 cm and reflect the lifestyle of the people of the region.

Ebru Painting: Ebru art is a very colorful and precious art that has become a visual beauty. It is an art of decoration made as a result of transferring the patterns created by specially prepared paints on paper, which are concentrated on water. In Europe, it is known as Turkish paper (Ekmekçi, 2010).

1.3. The Role of Handicrafts in Sustainable Tourism

The tourism industry supports all facilities of sustainable tourism branding, not just supplying employment, economic development, but also promotes cultural activities, protects historical, cultural, and natural sources, and raises environmental awareness. As an important way of sustainable tourism, cultural tourism focuses on heritage and sosyo-cultural attractions which includes traditional handicrafts and cultural performances (John, 2014). Handicrafts is one of the motivating sectors of the economy and employment in tourist destinations. This basic sector needs an attention from the local and state governments to industry into a well - organized industry. It deserves an efficient organization for workers working on the handicrafts will be delighted if they will be brought under the provisions of employment laws and additional employees will be motivated towards this sector (Ahanger, 2014). In the increasing globalization, products are becoming more and more industrial with local artisan producers facing increased competition from producers all over the world, particularly in Far East countries.

It is not possible to look at traditional artisan objects and their products in isolation from global market trends and competition any more (Khan & Amir, 2013). Handicraft products tourism is a crucial media to develop tourism activities even at the difficult time and perform as a leader for the development of a tourism sector which contributes to sustainable economic growth, job creation, poverty and protection of the natural and cultural heritage in the destination.

As an integral part of tourist experience, handicrafts represent local traditions and populations, they also promote the places visited by tourists, and not only the experiences they had but also a souvenir to be taken for friends and relatives as present. The ever-presence of souvenirs in global cultural circuits has reflected the relevance of popular culture and the ways (Yaveri, 2001). Souvenirs are made in an increasingly globalized environment and how their fluidity affects production processes and material signification. On the other hand, evoking wonderful memories by tourists when taking a good quality handicraft home, it directs the interest of others who see it to visit the destination and started the viral marketing (UNWTO, 2008).

The handicraft industries may act as powerful tourist attractions. Further, the performance of the handicrafts industries is dependent on tourism in terms of tourist arrivals, accommodation, food-beverage, tour operators, transportations and a sustainable tourism policy.

According to the World Tourism Organization, before Pandemi in 2019, 37% of all tourism tours around the world consist of tourism and this demand will increase by 15% annually. Considering that the increase in total tourism demand will be around 3-4% per year (Öztürk, 2000). Almost half of the more than 1 billion people who have participated in the world tourism activity want to connect with the living culture in the host destinations. Tourists want to see the traditions, lifestyle and handicrafts that make their destination distinguished, to gain a different experience and to purchase (Aşık, 2014). Another tourist wants not only to see the cultural heritage and quality events, but to have authentic experiences, to join with local cultures. In this tourism environment, tourism continues its rise.

The manufacturing traditional handicraft objects creates both income and employment opportunities. There is a natural link between handicrafts and tourism with mutual advantage in building and promoting tourism sector to support the other businesses. The importance of handicraft is seen in cultural, natural and economic contribution of the touristic destination. The cultural importance of handicrafts is preserving the cultural heritage, traditional skills and the historical art. The handicrafts' economic attractive lies in high local employment potential, lower capital investment,

higher value addition, and chance for foreign exchange earnings (Bath and Yadav, 2016). Handicrafts has also a religious and spiritual attraction role as an essential division of cultural heritage tourism. Handicrafts usually integrates symbolic imagery, local tools, decorative items, or religious or ceremonial objects. As cultural tourism, the development of handicrafts tourism, will also bring benefits to local culture and support sustainable tourism (Garg and Dhingra, 2013).

Edirne creates an important potential in terms of its historical, geographical and cultural values. Local handicrafts are the primary sources that make up the local culture of Edirne. Sustainable tourism approaches, which are increasingly accepted at the international level, are considered as the balance between the economic, socio-cultural and ecological resources of the region and tourism. Adopting the principles of economic, socio-cultural and ecological sustainability together with the cultural heritage in order to prevent the traditional handicrafts owned by the destination from being harmed by the negative effects of tourism, is among the subjects that should be carefully considered by tourism stakeholders.

I. METHODOLOGY

The aim of the study is to determine the needs analysis of the craftsmen/antique businesses to prepare trainings related to handicrafts or antiques in Edirne. The research was originally planned as the universe of Edirne (center and all other districts). The application of the questionnaire was limited to the internet environment due to the restrictions caused by the pandemic. 56 participants who formed the sample answered the questionnaire developed for this study on the internet.

The data collection questionnaire used in the research was prepared by scanning the literature and taking the opinions of the relevant academicians. The vast majority of the questions in the survey are ready-made questions. The answers given to a few open-ended questions were then grouped and made ready for statistical procedures. Since the study is a case description study, it is sufficient to extract frequency and % distributions about the questionnaire options. Mean and standard deviations were calculated for the 15 items in the last section to determine the training need. Parallel to the questionnaire sections, the questions in each section were analyzed in a table.

The ethics committee permission document required for the collection of data used in this study was approved by the decision numbered 06/02 of Trakya University Social and Human Sciences Research Ethics Committee at the meeting dated 07.07.2021.

II. FINDINGS

67.9% of the participants are university graduates and 64.3% are married. 25.0% of the businesses are inherited from the family (Table 1).

Table 1. Frequency Distribution for Sampling

		Frequency	Percent
Education	University	38	67,9
	High school	13	23,2
	Secondary school	5	8,9
Marital Status	Married	36	64,3
	Single	20	35,7
Did you inherit your business from the family elders?	No	42	75,0
	Yes	14	25,0
Total		56	100,0

The average age of the participants is 42.18 and the youngest is 24 and the oldest is 68 years old. Inheritance businesses belong to this family for an average of 33.13 years (3- 80 years). The average price of the product / service they trade is 272.75 TL but the range is very wide, such as 10TL-3000 TL (Table 2).

Table 2. Numeric Values

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Age	56	24	68	42,18	10,067
How many years has your family been in the business?	15	3	80	33,13	18,539
What is the average unit price of the product you provide, trade or manufacture?	51	10	3000	272,75	563,612

21.4% of the participants are busy in Edirnekari, 17.9% wooden handicrafts, 12.5% fruit soap, 10.7% tile-ceramic handicrafts (Table 3).

Table 3. Frequency Distribution for Which handicraft are you busy with?

	Frequency	Percent
Edirnekari	12	21,4
Wood Crafts	10	17,9
Fruit soap	7	12,5
Tile Ceramic	6	10,7
Traditional Toy Making	5	8,9
Which handicraft are you busy with?	4	7,1
Glass art	3	5,4
Leather Works,	3	5,4
Needle lace	2	3,6
Antiques	2	3,6
Mirrored Broom	2	3,6
Total	56	100,0

41.1% of participants are Both manufacturer and trader, 35.7% are Manufacturer (Table 4).

Table 4. Frequency Distribution for Which of the following describes you the best?

	Frequency	Percent
Both manufacturer and trader	23	41,1
Manufacturer	20	35,7
Handicraft service provider (eg book binding, furniture repair, hairdresser, etc.)	7	12,5
Trader	4	7,1
Art designer or merchant of antiques (but not the manufacturer)	2	3,6
Total	56	100,0

42.9% of the participants have 2-10 Products or Services in their businesses. 37.5% of the participants have less than 20 customers per week and 28.6% do not track. 50.0% of the participants have been in the handicraft business for More than 10 years (Table 5).

Table 5. Frequency Distribution for Number of Products or Services and Customers

		Frequency	Percent
Number of Products or Services	2-10	24	42,9
	51 or more	13	23,2
	11-30	11	19,6
	31-50	4	7,1
	Just 1	4	7,1
Number of Customers (Weekly)	Less than 20	21	37,5
	Do not track	16	28,6
	20-50	12	21,4
	51-100	6	10,7
	101 or more	1	1,8
Being in the business	More than 10 years	28	50,0
	4-5 years	12	21,4
	1-3 years	8	14,3
	6-10 years	4	7,1
	Under 1 year	4	7,1
Total		56	100,0

Regarding “handicraft trends over the past few years?”, the topics that the participants have agreed at the highest level are:

- I offer products / services for middle-income people (69,6%)
- I offer products / services for high-income people (58,9%)
- New customers and business owners have been joining in the sector (57,1%)

Regarding “handicraft trends over the past few years?”, the topics that the participants have agreed at the lowest level are:

- The development in the sector has been satisfactory (30,4%)
- I do not expect a change in the current state of the sector (32,1%)
- I believe the sector will shrink and market will get small (32,1%)

The participants state that they appeal to middle and higher income levels in the recent past, and growth has been achieved with the participation of new businesses and customers in the market (Table 6).

Table 6. Frequency Distribution for Trends in handcrafting over the last few years

		Not Agree	Neutral	Agree	Total
The business sector and market have been growing	f	17	14	25	56
	%	30,4%	25,0%	44,6%	100,0%
New customers and business owners have been joining in the sector	f	12	12	32	56
	%	21,4%	21,4%	57,1%	100,0%
The development in the sector has been satisfactory	f	23	16	17	56

	%	41,1%	28,6%	30,4%	100,0%
The sector is good enough to survive	f	17	17	22	56
	%	30,4%	30,4%	39,3%	100,0%
I believe that the sector will be fine within few years	f	17	16	23	56
	%	30,4%	28,6%	41,1%	100,0%
I do not expect a change in the current state of the sector	f	16	22	18	56
	%	28,6%	39,3%	32,1%	100,0%
I believe the sector will shrink and market will get small	f	14	24	18	56
	%	25,0%	42,9%	32,1%	100,0%
I offer products / services for high-income people	f	14	9	33	56
	%	25,0%	16,1%	58,9%	100,0%
I offer products / services for middle-income people	f	9	8	39	56
	%	16,1%	14,3%	69,6%	100,0%
I offer products / services for low-income people	f	22	6	28	56
	%	39,3%	10,7%	50,0%	100,0%

Regarding “strengths of your business?” the topics that the participants have agreed at the highest level are:

- Offering unique products / services for customers (83,9%)
- Offering high quality products / services (78,6%)
- Affordable prices (73,2%)

Participants see the quality, uniqueness and suitability of their prices as the strengths of their work. In other words, they trust their products. The fact that the rate of adoption by all participants in the table is more than 50% shows this (Table 7).

Table 7. Frequency Distribution for Strengths of your business

		Not Agree	Neutral	Agree	Total
Being in the market for a long time	f	10	9	37	56
	%	17,9%	16,1%	66,1%	100,0%
Offering high quality products / services	f	3	9	44	56
	%	5,4%	16,1%	78,6%	100,0%
Offering unique products / services for customers	f	4	5	47	56
	%	7,1%	8,9%	83,9%	100,0%
Being ready for competitive market conditions	f	12	8	36	56
	%	21,4%	14,3%	64,3%	100,0%
Offering after-sales service	f	15	6	35	56
	%	26,8%	10,7%	62,5%	100,0%
Being known in the market / sector	f	14	11	31	56
	%	25,0%	19,6%	55,4%	100,0%
Affordable prices	f	7	8	41	56
	%	12,5%	14,3%	73,2%	100,0%

Regarding “Risks and Challenges?”, the topics that the participants have agreed at the highest level are: (Table 8)

- Lack of access to quality and qualified personnel in the region (67,9%)
- Lack of knowledge about EU programs, incentives and supports (60,7%)

Table 8. Frequency Distribution for Risks and Challenges

		Not Agree	Neutral	Agree	Total
Limited capital for investment	f	11	12	33	56
	%	19,6%	21,4%	58,9%	100,0%
Limited liquid/fixed assets	f	9	24	23	56
	%	16,1%	42,9%	41,1%	100,0%
High interest rates and liabilities	f	13	14	29	56
	%	23,2%	25,0%	51,8%	100,0%
Limited Access to sufficient physical environment, machinery and equipment	f	21	13	22	56
	%	37,5%	23,2%	39,3%	100,0%
Lack of access to quality and qualified personnel in the region	f	8	10	38	56
	%	14,3%	17,9%	67,9%	100,0%
Lack of knowledge about intellectual property rights	f	6	18	32	56
	%	10,7%	32,1%	57,1%	100,0%
Lack of knowledge about government programs, incentives and supports	f	8	16	32	56
	%	14,3%	28,6%	57,1%	100,0%
Lack of knowledge about EU programs, incentives and supports	f	6	16	34	56
	%	10,7%	28,6%	60,7%	100,0%

Regarding “Risks and Challenges?”, the topics that the participants have agreed at the lowest level are:

- Limited Access to sufficient physical environment, machinery and equipment (39,3%)
- Limited liquid/fixed assets (41,1%)

The most important risk is to find quality personnel in the region and lack of information about EU incentives. It is understood that knowledge is the most important factor. Limitations in financial possibilities are considered as lower risk factors (Table 8).

Regarding “Weaknesses of Your Business?”, the topics that the participants have agreed at the highest level are: (Table 9)

- Small market / sector size in the region (89,3%)
- Limited scope of the market in the region (83,9%)
- Limited financial capital and support for improvement (75,0%)

Table 9. Frequency Distribution for Weaknesses of your business

		Not Agree	Neutral	Agree	Total
Lack of qualified workforce	f	16	10	30	56
	%	28,6%	17,9%	53,6%	100,0%
Having old-fashioned product design and production	f	22	15	19	56
	%	39,3%	26,8%	33,9%	100,0%
Having old and poor-performed machinery and equipment	f	23	12	21	56
	%	41,1%	21,4%	37,5%	100,0%
Limited scope of the market in the region	f	5	4	47	56
	%	8,9%	7,1%	83,9%	100,0%
Limited financial capital and support for improvement	f	7	7	42	56
	%	12,5%	12,5%	75,0%	100,0%

Small market / sector size in the region	f	2	4	50	56
	%	3,6%	7,1%	89,3%	100,0%
Having limited financial power to compete with imported products / services	f	8	10	38	56
	%	14,3%	17,9%	67,9%	100,0%
Having limited financial power to compete with imported products / services	f	20	16	20	56
	%	35,7%	28,6%	35,7%	100,0%
Limited administrative skills and knowledge	f	13	19	24	56
	%	23,2%	33,9%	42,9%	100,0%
Negative beliefs about grow in business	f	12	7	37	56
	%	21,4%	12,5%	66,1%	100,0%
Lack of knowledge and expertise in marketing strategies	f	13	11	32	56
	%	23,2%	19,6%	57,1%	100,0%
Lack of knowledge and expertise in need analysis of customers	f	13	11	32	56
	%	23,2%	19,6%	57,1%	100,0%
Lack of knowledge and expertise in financial planning	f	9	11	36	56
	%	16,1%	19,6%	64,3%	100,0%
Lack of knowledge and expertise in market development and e-commerce	f	8	11	37	56
	%	14,3%	19,6%	66,1%	100,0%

Regarding “Weaknesses of Your Business?”, the topics that the participants have agreed at the lowest level are:

- Having old-fashioned product design and production (33,9%)
- Having limited financial power to compete with imported products / services (35,7%)
- Having old and poor-performed machinery and equipment (37,5%)

Participants see regional market conditions and financial support as a weak aspect of their work. The oldness of their products or production methods is not perceived by them as the weakness of their business (Table 9).

Regarding “Barriers in Growth of Your Business?”, the topics that the participants have agreed at the highest level are: (Table 10)

- Increase in currency which impacts raw material costs (82,1%)
- Negative changes in purchasing power of customers (75,0%)
- Increase in tax and other governmental payments (75,0%)

Regarding “Barriers in Growth of Your Business?”, the topics that the participants have agreed at the lowest level are:

- Loose of customer interest in your products and services (41,1%)
- Reduced need for our products and services (41,1%)
- Limited variability in our products and services that we provide (46,4%)

Table 10. Frequency Distribution for Risk and Barriers in Growth of Your Business

		Not Agree	Neutral	Agree	Total
Access the best quality/price ratio raw materials	f	9	12	35	56
	%	16,1%	21,4%	62,5%	100,0%
Increase in currency which impacts raw material costs	f	5	5	46	56
	%	8,9%	8,9%	82,1%	100,0%
Loose of customer interest in your products and services	f	21	12	23	56

	%	37,5%	21,4%	41,1%	100,0%
	f	7	7	42	56
Negative changes in purchasing power of customers	%	12,5%	12,5%	75,0%	100,0%
	f	5	13	38	56
Increase in unexpected costs	%	8,9%	23,2%	67,9%	100,0%
	f	1	13	42	56
Increase in tax and other governmental payments	%	1,8%	23,2%	75,0%	100,0%
	f	19	11	26	56
Limited variability in our products and services that we provide	%	33,9%	19,6%	46,4%	100,0%
	f	17	16	23	56
Reduced need for our products and services	%	30,4%	28,6%	41,1%	100,0%
	f	11	11	34	56
Imported goods and services that create price competitiveness in the market.	%	19,6%	19,6%	60,7%	100,0%

It is understood that the biggest concern of the participants is the deterioration in the general economic system. It is seen that their concerns arising from their own products and services are lower (Table 10).

Regarding "Needs?", the topics that the participants have agreed at the highest level are:

- Being innovative and productive (92,9%)
- New commerce trends for national and international marketing (85,7%)
- Tech-supported marketing and sales techniques (82,1%)
- External financial incentives, programs and funds (78,6%)
- Creativity and being more creative (78,6%)
- Opportunities for professional development in business (78,6%)

It is evident that the participants are open to innovative approaches. It is also noteworthy that no need is less than 70% (Table 11).

Table 11. Frequency Distribution for Need Analysis

		Not Agree	Neutral	Agree	Total
	f	9	12	35	56
	%	16,1%	21,4%	62,5%	100,0%
Legal policies and regulations in region	f	6	7	43	56
	%	10,7%	12,5%	76,8%	100,0%
New design trends	f	6	6	44	56
	%	10,7%	10,7%	78,6%	100,0%
Creativity and being more creative	f	5	11	40	56
	%	8,9%	19,6%	71,4%	100,0%
Import and export	f	6	6	44	56
	%	10,7%	10,7%	78,6%	100,0%
Opportunities for professional development in business	f	4	11	41	56
	%	7,1%	19,6%	73,2%	100,0%
Business administration and management	f	2	2	52	56
	%	3,6%	3,6%	92,9%	100,0%
Being innovative and productive	f	4	8	44	56
	%	7,1%	14,3%	78,6%	100,0%
External financial incentives, programs and funds	f	4	8	44	56
	%	7,1%	14,3%	78,6%	100,0%

	%	7,1%	14,3%	78,6%	100,0%
New commerce trends for national and international marketing	f	3	5	48	56
	%	5,4%	8,9%	85,7%	100,0%
Tech-supported marketing and sales techniques	f	2	8	46	56
	%	3,6%	14,3%	82,1%	100,0%
New equipment and training	f	6	7	43	56
	%	10,7%	12,5%	76,8%	100,0%
Import and Export policies and regulations	f	3	12	41	56
	%	5,4%	21,4%	73,2%	100,0%

Almost all of the participants (94.6%) regarding the Quality of Products and Services are of the opinion that "I believe that quality comes first". It appears that they have a very positive view of Quality of Products and Services (Table 12).

Table 12. Frequency Distribution for Quality of Products and Services

		Not Agree	Neutral	Agree	Total
I do believe that quality comes first	f	2	1	53	56
	%	3,6%	1,8%	94,6%	100,0%
If I product or offer high quality goods and services, customers would pay more in local handcrafts and antiques	f	10	4	42	56
	%	17,9%	7,1%	75,0%	100,0%
Low quality can be sold in high prices	f	44	4	8	56
	%	78,6%	7,1%	14,3%	100,0%

395

62.5% of the participants do not have a website accessible online. This is very significant in terms of marketing techniques (Table 13).

Table 13. Frequency Distribution for website ownership

		No	Yes	Total
Do you have a web site where your products and services are accessible online?	f	35	21	56
	%	62,5%	37,5%	100,0%

Regarding "Visibility of Business?", the topics that the participants have agreed at the highest level are:

- We believe that web site is essential for visibility (80,4%)
- I advertise products and services through social media (i.e. facebook) (73,2%)
- I prefer to participate international events if possible (69,6%)
- I prefer to participate nationwide events if possible (66,1%)
- We do not have budget for web site (64,3%)

Table 14. Frequency Distribution for Visibility of Business

		Not Agree	Neutral	Agree	Total
We believe that web site is essential for visibility	f	4	7	45	56
	%	7,1%	12,5%	80,4%	100,0%
We do not have budget for web site	f	19	1	36	56
	%	33,9%	1,8%	64,3%	100,0%
Our web site is outdated	f	18	9	29	56
	%	32,1%	16,1%	51,8%	100,0%
Our web site offers online purchasing option	f	37	5	14	56
	%	66,1%	8,9%	25,0%	100,0%
Our web site offers like and comment for products and services	f	34	7	15	56
	%	60,7%	12,5%	26,8%	100,0%
I do NOT think web site is needed for my business	f	34	8	14	56
	%	60,7%	14,3%	25,0%	100,0%
I advertise products and services through internet	f	16	5	35	56
	%	28,6%	8,9%	62,5%	100,0%
I advertise products and services through social media (i.e. facebook)	f	11	4	41	56
	%	19,6%	7,1%	73,2%	100,0%
I advertise products or services professionally through Google or Youtube.	f	29	11	16	56
	%	51,8%	19,6%	28,6%	100,0%
We participate local events and fairs to promote our business	f	17	6	33	56
	%	30,4%	10,7%	58,9%	100,0%
I prefer to participate nationwide events if possible	f	9	10	37	56
	%	16,1%	17,9%	66,1%	100,0%
I prefer to participate international events if possible	f	11	6	39	56
	%	19,6%	10,7%	69,6%	100,0%
I am comfortable in local and in region	f	13	13	30	56
	%	23,2%	23,2%	53,6%	100,0%
I am aware of all events and fairs in the region	f	9	16	31	56
	%	16,1%	28,6%	55,4%	100,0%
I prefer to attend such events but cannot appoint a budget for it	f	12	9	35	56
	%	21,4%	16,1%	62,5%	100,0%
I am aware of incentives and	f	23	10	23	56
	%	41,1%	17,9%	41,1%	100,0%

Regarding “Visibility of Business?”, the topics that the participants have agreed at the lowest level are:

- Our web site offers online purchasing option (66,1%)
- Our web site offers like and comment for products and services (60,7%)

I do NOT think web site is needed for my business (60,7%)

Although the participants state their desire to reach larger markets, the importance of the internet cannot be understood adequately (Table 14).

Table 15. Frequency Distribution for eCommerce

	Not Agree	Neutral	Agree	Total
Do you sell products / services online?	f 30	5	21	56
	% 53,6%	8,9%	37,5%	100,0%
We prefer having our own personnel online sales platform	f 9	8	39	56
	% 16,1%	14,3%	69,6%	100,0%
We prefer offering services through other online sales platforms (i.e. LetGo, Sahibinden.com, Hepsiburada etc.)	f 28	7	21	56
	% 50,0%	12,5%	37,5%	100,0%
Online charge commission rates are high	f 3	18	35	56
	% 5,4%	32,1%	62,5%	100,0%
High commission rates discourage me think about e-commerce	f 6	20	30	56
	% 10,7%	35,7%	53,6%	100,0%
Lack of internet and technical skills required for e-commerce scares me	f 18	17	21	56
	% 32,1%	30,4%	37,5%	100,0%
I think I will be dependent to someone if I switch to e-commerce	f 16	22	18	56
	% 28,6%	39,3%	32,1%	100,0%
I prefer to learn more about e-commerce	f 12	5	39	56
	% 21,4%	8,9%	69,6%	100,0%
I believe e-commerce is applicable in our business	f 10	10	36	56
	% 17,9%	17,9%	64,3%	100,0%
Price is an important factor for my customers to buy handicrafts & antiques	f 2	7	47	56
	% 3,6%	12,5%	83,9%	100,0%
Quality is an important factor for my customers to buy handicrafts & antiques	f 0	2	54	56
	% 0,0%	3,6%	96,4%	100,0%
My customers look for quality rather than price	f 14	20	22	56
	% 25,0%	35,7%	39,3%	100,0%
Creativity and uniqueness impact customers' decisions to buy or not	f 3	7	46	56
	% 5,4%	12,5%	82,1%	100,0%
Size, mobility and shape impact customers' decisions to buy or not	f 9	14	33	56
	% 16,1%	25,0%	58,9%	100,0%
Complimentary offerings (gift packs etc.) impact customers' decisions to buy	f 12	8	36	56
	% 21,4%	14,3%	64,3%	100,0%

Regarding "eCommerce?", the topics that the participants have agreed at the highest level are:

- Quality is an important factor for my customers to buy handicrafts & antiques (96,4%)
- Price is an important factor for my customers to buy handicrafts & antiques (83,9%)
- Creativity and uniqueness impact customers' decisions to buy or not (82,1%)
- We prefer having our own personnel online sales platform (69,6%)
- I prefer to learn more about e-commerce (69,6%)

Regarding "eCommerce?", the topics that the participants have not agreed at the highest level are:

- Do you sell products / services online? (53,6%)
- We prefer offering services through other online sales platforms (i.e. LetGo, Sahibinden.com, Hepsiburada etc.) 50,0%

Lack of internet and technical skills required for e-commerce scares me (32,1%)It can be said that the participants have a traditional business understanding and do not have enough knowledge about internet-based marketing techniques (Table 15).

Table 16. Frequency Distribution for Current Customer Profile

	f	%
National tourists visiting Edirne and Region	43	76,79%
Consisted of local residents in Edirne	42	75,00%
International tourists visiting Edirne and Region	40	71,43%
Turkish residents in EU who travel to hometown for summer vacation	30	53,57%
Customers who we reach through the internet sales	30	53,57%
Local, national or international wholesalers	22	39,29%

76.79% of the participants stated that their current customers are National tourists visiting Edirne and Region, 75.00% are Consisted of local residents in Edirne. It is meaningful that about half of them do not have internet sales (Table 16).

Table 17. Frequency Distribution for Current Marketing Profile

	f	%
Both local and international	24	42,86%
Limited with Edirne	21	37,50%
Limited with Thrace Region	17	30,36%
Limited Nationwide	15	26,79%
Only International / Export	1	1,79%

42.86% of the participants stated that Current Marketing Profile Both local and international, 37.50% Limited with Edirne, 30.36% Limited with Thrace Region. It is understood that there are almost no international customers (Table 17).

The 3 areas where the need for training is felt the most are:

- 1. Creativity, design and innovative strategies for production ($\mu=4,396$)
- 8. Promoting your business for increasing sales and visibility ($\mu=4,339$)
- 3. Marketing approaches and techniques for increasing sales ($\mu=4,222$)

Table 18. Descriptive statistics for Educational Needs

	N	Mean	Std. Dev.
1. Creativity, design and innovative strategies for production	53	4,396	1,149
8. Promoting your business for increasing sales and visibility	56	4,339	1,100
3. Marketing approaches and techniques for increasing sales	54	4,222	1,254
2. Trends in the development of handicrafts and / or antiques in the region	54	4,037	1,359
6. Intellectual property rights and protection of your work	51	3,961	1,428
9. Local incentives, funds and financing options for growing your business	54	3,944	1,406
Total		3,926	
14. Social media management for visibility	52	3,885	1,437
13. Business and project management	51	3,843	1,332
10. Opportunities for financing from the European Union Funds	54	3,833	1,502

5. Legal policies and regulations in the region and in Turkey.	48	3,833	1,404
4. Online marketing and e-commerce	52	3,769	1,490
15. Import / Export regulations and networking in business	51	3,765	1,423
12. Financial planning and management of your business	51	3,706	1,460
7. Legal aspects of handicrafts and the antique business (international regulations, acts)	51	3,706	1,566
11. Innovative technologies, new tools, materials and machinery in your business	51	3,647	1,547

The 3 areas where the need for education is less than others are:

- 12. Financial planning and management of your business ($\mu=3,706$)
- 7. Legal aspects of handicrafts and the antique business, i.e. international regulations and acts. ($\mu=3,706$)
- 11. Innovative technologies, new tools, materials and machinery in your business ($\mu=3,647$)

It is understood that they are less interested in financing, opening up to international markets, while they want to direct them to educational production, marketing and sales (Table 18).

III. CONCLUSION

Handicrafts in Edirne is the most essential milestone of society's culture which is formed according to the productive human being's talent and pleasure, the lifestyle of its society, the region that being lived on, and the material that exists in this region. A need analysis has been done as a part of this report for determining the educational and training needs of artists and antique business owners who are in the handcrafting and antique sector in Edirne.

With the main aim of the study, the outcomes of current situation analysis and results of need analysis toward development of the business sector reflect the strengthens, weakness, advantages and disadvantages of Edirne handicrafts business.

Recommendations based on the findings of the research have been developed as follow:

- Creative / innovative studies should be encouraged in order to diversify the existing products / services.
 - Handicraft designers and / or business owners should be encouraged to travel to neighboring countries to increase their experience / knowledge.
 - All handicraft stakeholders should be given the opportunity to institutionalize and develop.
 - An innovative understanding should be developed to produce products or services with better quality and more effective methods.
 - Trainings should be given to increase the qualifications of business owners and employees on the following issues.
 - Marketing strategies
 - E-commerce
 - Ways to get financing and information support
 - Project preparation
 - Product tracking / renewal / diversification strategies
 - Customer tracking / market expansion
 - Strategies to open up to international markets

- Handicraft producers should be given awareness trainings on national and international tourism awareness, marketing, promotion, business administration, financial support.
- Handicraft manufacturers should be encouraged to e-commerce via a personal or corporate website.
- A website under the public oversight and control of the marketing and sales of traditional handicraft products should be prepared, and manufacturers should be offered domestic and international sales and promotion opportunities.
- Project studies should be carried out to research, develop, support, promote and market our handicrafts.
- In order to promote handicraft products in foreign markets and increase marketing / sales opportunities, participation of the products in foreign exhibitions and fairs should be supported by the relevant public institutions and organizations.
- Special sales and promotion offices should be established in the tourism regions by the special provincial administrations or local administrations for traditional Turkish handicrafts.
- “Traditional Turkish Handicraft Street” should be established where handicraft consumers can watch the workshops of masters performing such arts.
- A comprehensive product inventory should be prepared throughout the region.

<i>“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu makale, Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’nun 07.07.2021 tarihli toplantısında alınan 06/02 kararı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar % 50 ; 2. yazar % 50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Doç. Dr. Demirli Yaşar Ergin
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	This article was carried out in line with the 06/02 decision taken at the meeting of Trakya University Social and Human Sciences Research Ethics Committee dated 07.07.2021.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the

	research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author % 50 ; 2 st author % 50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Assoc. Prof. Dr. Demirali Yaar Ergin
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Ahanger, N, A. (2014). Role of handicrafts. in J&K (Eds) *Economy -A Case Study of Kani-Shawls. International Journal of Marketing, Financial Services & Management Research*, 3 (12), Retrieved from <http://www.indianresearchjournals.com/> (07-07-2021).
- Arslan, H. (2015) Ahilik teşkilatı'nın sosyo-iktisadî yapısı ve örneklik değeri (Socio-economic structure of organization of ahî order and it's examplify value). *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 49, Mayıs – Haziran 2015. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/313850461> (07-07-2021).
- Aşık, N. A. (2014). Yaratıcı (kreatif) turizm. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31) 786-795. Retrieved from <http://www.sosyalarastirmalar.com/anasayfa.htm> (05.05.2021).
- Bhat, J. A., and Yadav, P. (2016). Handicraft sector: the comforting sector of employment review. *Management Studies and Economic Systems*, 3(2), 111–117. Retrieved from <https://doi.org/10.12816/0037561> (07-07-2021)
- De Silver, G. and Kundu, P. K. (2012). *Handicraft products: identify the factors that affecting the buying decision of customers (The viewpoints of swedish shoppers)*. Academic Press.
- Ekmekçi, A. N. (2010), *Edirne'de Zanaatlar*. Sakarya Üniversitesi Sobe, Halk Bilimi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans tezi,
- ETSO, (2015) *Edirne'de alternatif turizm türlerinin geliştirilmesine yönelik eylem planı- 2015*, PROGEM yayınları, İstanbul.
- Garg, A. & Dhingra, V. (2013). A study of perception of quality of work life of manpower in handicraft industry in india: a conceptual framework. *IMR - Management Speak*. (6) 25-32. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/259674802_A_Study_of_Perception_of_Quality_of_Work_Life_of_Manpower_in_Handicraft_Industry_in_India_a_Conceptual_Framework (07-07-2021)
- Gürgendereli, R. (2009) Edirne'ye has bir el sanatı olarak süpürgecilik ve süpürgecilikte kullanılan terimler. *Turkish Studies, International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8
- John, S. (2014). A study on the role of tourism in promoting arts and crafts: a case study on channapatna toys. *Second International Conference on Global Business, Economics, Finance and Social Sciences*, Chennai, India.
- Khan, W. A., & Amir, Z. (2013). Study of handicraft marketing strategies of artisans in uttar pradesh and its implications. *Research Journal of Management Sciences*, 23-26.
- Kruja, A. D., & Berberi, E. (2020). Tourism and handicraft industry: opportunities and challenges of operating in the albanian market. In I. Chirino-Klevans (Ed.), *Cases on Global Leadership in the Contemporary Economy* (pp. 119-136). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-8088-1.ch007> (07-07-2021)

- Öztürk, İ. (2000). Türkiye turizmde değerlendirilen bazı el sanatı ürünler (sorunlar ve öneriler). *Türk Folklorunun Turizm Açısından Değerlendirilmesi Sempozyumu*, -T. C. Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayını.
- UNWTO (2008), Tourism and handicrafts: a report on the international conference on tourism and handicrafts, (13-15 May 2006), World Tourism Organization, Madrid, Spain. *Folkloristik*, 387-397.
- Yavari, H. & Nourmah, F. (2001). *A Review of Handicrafts Evolutions in the World*, Soureh Mehr Publications, Tehran.

Country of Origin Effect in Consumers Purchase of Turkish Products: The Case of Iraq- Kirkuk* *

Assoc. Prof. Dr. Elif Eroğlu Hall

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9086-0132>

Anadolu University, Faculty of Business Administration, Department of Marketing, Eskisehir – TURKEY

Assoc. Prof. Dr. Nurdan Sevim

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2658-4943>

Bilecik Seyh Edebali University, Faculty of Applied Sciences, Department of Tourism Management, Bilecik – TURKEY

Gulhan Sabah Najmaldın

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2489-7081>

PhD Student / Ankara University, Social Sciences Institute, Ankara – TURKEY

Article History

Submitted: 18.04.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Country of Origin Effect

Purchase Intention

Consumer Behavior

Iraq-Kirkuk

Turkish Products

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

* This study was adapted from master thesis titled "Country of Origin and The Effect of Consumer Xensocentrism on The Intention to Buy Turkish Branded Products: An Application on Kirkuk" by third author Gulhan Sabah Najmaldın.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62051>

Abstract

In a modern and competitive era that the global markets are developing every day, consumers' perception of the origin of the product also change. In recent years, consumers around the world can easily reach different products and services from other countries. Internal and external factors are effective in purchasing decisions of consumers for products and services. These factors can be socio-cultural, psychological and economic as well as product features, quality or country of origin of the product. Country of origin (COO) is seen as an important factor that can affect consumers purchasing and evaluation process. Consumers are affected by the country of origin and they do make different preferences for domestic and foreign products in different product groups.

In this study, the effect of country of origin on the purchasing behavior of consumers who are from Iraq-Kirkuk was studied. The relationships between the demographic characteristics and country of origin were studied in the process of purchasing Turkish products by Kirkuk consumers. In the study, using the quantitative research method and the simple random sampling method was selected, data were collected with online survey technique. The analysis of the data was made with SPSS 25. Research results show that the country of origin is effective in the purchasing decision of the consumers who are from Kirkuk. The reason for the effect of the country of origin effect on the purchase of Turkish products can be summarized as country proximity, Turkmen consumers having the same language, religion and similar culture. In addition, it has been observed that Turkish products have a good stereotype in consumers, as Turkey and Turkish origin products have a good image in Kirkuk. recent years.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Eroğlu Hall, E.; Sevim, N. and Najmaldın, G. S. (2022). Country of Origin Effect in Consumers Purchase of Turkish Products: The Case of Iraq- Kirkuk. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 403-420.

Tüketicilerin Türk Ürünleri Satın Alımında Menşe Ülke Etkisi: Irak-Kerkük Örneği **

Doç. Dr. Elif Eroğlu Hall

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9086-0132>

Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Pazarlama Bölümü, Eskişehir – TÜRKİYE

Doç. Dr. Nurdan Sevim

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2658-4943>

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Bilecik – TÜRKİYE

Gulhan Sabah Najmaldın

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2489-7081>

Doktora Öğrencisi / Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 18.04.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Menşe Ülke Etkisi

Satın Alma Niyeti

Tüketici Davranışı

Irak-Kerkük

Türk Ürünleri

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

* Bu çalışma, 3. yazar Gulhan Sabah Najmaldın'ın "Menşe Ülke ve Tüketici Zenosentrizminin Türk Markalı Ürünler Satın Alma Niyeti Üzerindeki Etkisi: Kerkük Üzerine Bir Uygulama" başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62051>

Öz

Küresel pazarların her geçen gün geliştiği, modern ve rekabetçi dönemde, tüketicilerin ürünün menşesine yönelik algıları da değişmektedir. Son yıllarda, dünya çapındaki tüketiciler diğer ülkelerden farklı ürün ve hizmetlere rahatlıkla ulaşabilmektedir. Tüketicilerin ürün ve hizmetleri satın alma kararlarında içsel ve dışsal faktörler etkili olmaktadır. Bu faktörler, sosyo-kültürel, psikolojik ve ekonomik olduğu kadar, ürün özellikleri, kalitesi ya da ürünün menşe ülkesi gibi faktörlerde olabilmektedir. Menşe ülke (COO), tüketicilerin ürün satın alma ve değerlendirme sürecini etkileyebilecek önemli bir etken olarak görülmektedir. Tüketiciler menşe ülkeden etkilenecek farklı ürün gruplarında yerli ve yabancı ürünlere yönelik farklı tercihlerde bulunmaktadır.

Çalışmada Irak Kerkük tüketicilerinin satın alma davranışları üzerindeki menşe ülke etkisi araştırılmıştır. Kerkük'te yaşayan tüketicilerin Türk ürünlerini satın alma sürecinde demografik özellikler ile menşe ülke arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışma da nicel araştırma yöntemi kullanılarak basit tesadüfi örneklem yöntemi ile örneklem seçilmiş, online anket tekniği ile veriler toplanmıştır. Verilerin analizi SPSS 25 programı ile yapılmıştır. Araştırma sonuçları Kerkük'lü tüketicilerin satın alma kararında menşe ülkenin etkili olduğunu göstermektedir. Menşe ülke etkisinin Türk ürünleri satın alma üzerinde etkisinin ortaya çıkma nedeni olarak ülke yakınlığı, Türkmen tüketicilerin aynı dil, din ve benzer kültüre sahip olması olarak özetlenebilir. Ayrıca Türkiye'nin ve Türk menşeli ürünlerin Kerkük şehrinde iyi bir imaja sahip olması nedeniyle Türk ürünlerinin tüketicilerde iyi bir kalıp yargıya sahip olduğu gözlemlenmiştir.

INTRODUCTION

One of the problems for international marketers is that whether a foreign product has more or less preference for consumers in different countries. These preferences are mainly related to the product, the brand of the product, the company producing the product, and the country of origin (COO) (Mueller and Broderick, 2008:2). In this context, the country of origin of the product has a big importance to consumers. In many studies, the country of origin has been one of the important factors for the consumers to evaluate and consider a product.

Country of origin studies have been carried out on countries such as Japan, USA, Germany that generally produce high quality products and have well-known brands. Some of these studies show research about the reasons that cause reluctance to purchase foreign products are; consumer animosity (Klein et al., 1998:90), consumer ethnocentrism (Shimp and Sharma, 1987: 281) and (Balabanis and Diamantopoulos, 2004: 81). Reasons that favor foreign product purchasing or that cause requests for foreign product purchasing preferences have been handled a little as well. At the same time, there are some few studies about the reasons why consumers are close to foreign products. In this context, the main purpose of our research is to reveal the influence of the country of origin on the purchasing behavior of consumers in Kirkuk. Depending on the main purpose of the research, a side purpose was developed as well. The side purpose of the study is to reveal the differences between the demographic characteristics of the participants such as gender, ethnic identity, age, income, educational status and marital status and the effect of country of origin.

LITERATURE REVIEW

Country of Origin Concept

The increasing of international trade volume has begun to force sellers to gain competitive advantage in a constantly changing environment businesses and product/service diversity in the market. Businesses continue their activities to increase their market shares, maintain their market shares, or to enter new markets. It is important to analyze consumer behavior, especially for businesses operating in international markets so that it helps businesses to compete. In the preference process there are many factors that affect the purchasing decisions of, one of them is the concept of country of origin (Ari, 2007: 5). The concept of country of origin is used as an important competitive factor, especially in international trade (Coşkun, 2013: 24). Country of origin is the concept that has emerged from the perceptions of people about the products of certain countries and is integrated with the phrase 'made in', which affects the purchasing and consumption habits in international markets (Zhang, 1996: 143). The country of origin can also be defined as the homeland of the company that produces the product or the brand (Pisharodi and Parameswaran, 1992: 707). The country-of-origin concept is explained as it is a clue in the purchasing process when consumers do not have knowledge information about the product or brand. Country of origin is a picture, reputation and stereotypical belief formed in the minds of consumers related to the products of a particular country (Ahmed and d'Astous, 2008: 76). At the same time, if consumers know a product or a brand specific to a country, the phrase "made in... ..." on the product greatly affects the consumers' perception of that country. In international marketing literature this subjective decision-making process is called "country of origin effect" (Kaynak and Çavuşgil, 1983: 1223-1224).

Factors on the Country-of-Origin Effect

Consumers for the use of foreign products have some positive or negative perceptions to assessment the country of origin. These perceptions change over time by being affected by some factors, they can become stronger or weaker. The factors that play a role in the country-of-origin effect can be listed as country-of-origin information, product information, demographic characteristics, economic

status and culture.

Country of Origin Information

Country of origin information is used more when consumers do not have information about the products, have little information, or have low information about product features and awareness (Johansson, et al., 1985: 395). In other words, if consumers have little information about foreign products, they turn to country-of-origin information (Zhang, 1996: 56). Factors to be evaluated regarding country-of-origin information; country proximity, country prejudice and country image.

Country proximity: Studies show that consumers generally show a positive attitude towards products from countries in situations where certain relationships exist (geographic proximity, common history, shared values, shared language, political or economic ties). Research results conducted by Hsieh (2004) in 20 countries revealed that consumers prefer country products located in the same geographical region (Hsieh, 2004: 268). According to Klein et al., (1998), the reasons for the negative attitudes of Chinese consumers towards Japanese products are military events and economic tensions in the past (Klein et al., 1998: 90). More country information, leads higher product-country perceptions for in-group members; leads to lower product-country perceptions for non-group members (D'Astous et al., 2008: 382).

Country bias: Studies show that consumers may perceive their own country's products more positively than consumers in different countries (Balabanis and Diamantopoulos, 2004: 81-93). However, country prejudice does not always mean that consumers prefer products produced in their own country (Papadopoulos et al., 1990: 284-285).

Country image: Image can be defined as a whole picture formed by bringing together many different parts by individuals about a business or its products. At the same time, the good or bad experiences people own have an impact on the image and may change over time. In the other hand the images of the countries, are formed by identifying with some abstract and concrete symbols, together with the culture they have had until today, both abstract and concrete. Country image may change over time according to technological, political and economic conditions. The image of any country, product or brand can be directly influencing and even determining the attitudes and behaviors of consumers (Küçükaydın, 2012: 51). Individuals establish relationships between cultural products and countries. For example, Italy comes to mind when opera is mentioned, USA comes to mind when jazz is mentioned, and England comes to mind in theater. Country of origin researches show that consumers also use the overall image of countries in various specific inferences about product features, including quality (D'Astous et al., 2008: 381). Stereotypes are also very effective in situations where consumer information is limited and objective evaluation is difficult. For example, evaluating an electronic product can be complex for someone who has no knowledge of the product. However, learning that this product is produced in Japan may make the individual think that the product is of high quality with the image of the country in the mind. In this case, Japan's strong image for electronic products plays a similar role with strong brand awareness by reducing consumer uncertainty about product features. As a result, the image of the country of origin provides information on where the product will be placed qualitatively. Consumers who are more familiar with the specialization of certain countries have a more positive attitude towards their products. In addition, openness to foreign cultures that represent a high degree of interest in other societies, traditions and cultures of other countries leads to a more positive evaluation of foreign countries products (D'Astous et al., 2008: 382).

Product Information

Product information is used by consumers to evaluate the product. Product information expresses the consumer's awareness, understanding of the product or the consumer's commitment and Confidence in the product. In cases where information about the product is low, the country of origin is

important in product evaluation for consumers. That's why consumers rely on the country-of-origin information of the products for helping them in the process of purchasing products when it's hard and complex to evaluate products. Studies show that country of origin effect may differ according to different products. For example, the country-of-origin effect also differs in different product classes such as electronics, technology, food, clothing and household goods. According to the results of research conducted with Canadian consumers, perceptions of quality vary according to product classes and countries. quality perceptions vary according to product classes and countries. For example, Japan has high quality in electronic products and low quality in food products. Similarly, France has a high-quality perception in fashion products, but generally lower quality in other product classes (Zhang, 1997: 53).

Some studies show that in the country of origin effect the product information is more important for consumers in less developed countries. Generally, consumers in underdeveloped countries have less knowledge and experience of foreign products and therefore play an effective role in the decision to purchase the origin product. This situation is more important for expensive and high interest products. As a result, this is a situation that makes the consumers' confidence the image of the country of origin (Zhang, 1996: 54). Other studies show that country of origin effect was weak in the presence of other external information like (brand, price, warranty and store) (Montanari et al., 2018: 351)

Demographic Characteristics of Consumers

Another effective factor in the country-of-origin evaluations is the demographic features of consumers such as age, gender, income and education (Schaefer, 1997: 814). For example, Schooler (1971: 77) found that country of origin has more influence on the elderly and female consumers. Anderson and Cunningham (1970: 33-34) found in their study that people with a higher education level have a more positive perception of the origin product than those with a lower education level. According to the research of Schaefer (1997: 823), the country-of-origin effect is stronger in older consumers than in younger consumers. Although some studies, also suggest that demographic characteristics are not always effective.

One of the basic demographic characteristics is gender, which plays a role in the effect of the country of origin and it does play a role in consumers' preference of domestic and foreign products (Johansson et al., 1985: 58). According to researches, women tend to evaluate foreign products more positively than men (Good and Huddleston, 1995: 38). Balabanis, Mueller and Melewar (2002: 603) revealed in their study that female consumers are more prejudiced against foreign products and prefer local products more.

In the studies conducted by Schooler (1971), Anderson and Cunningham (1970), Dornoff and Tankersley (1975), it was emphasized that consumers with a higher education level have higher foreign product preferences. However, while this is the case in underdeveloped countries, the opposite is observed in developed countries.

One of the demographic factors affecting the consumers' perception of the country of origin is age. According to the study of Schaefer (1997: 830), there is a higher country of origin effect among older consumers than younger consumers. In addition, this effect differs between certain ages. For example, this effect is stronger in the age group 55 and above.

Another demographic factor that effects in the perception of the country of origin is ethnic identity. According to Schooler (1971: 78), black consumers prefer Nigerian, Latin American and Indian products, while white consumers prefer American products.

Economic status

The economic situations of the countries are among the important factors in the countryof

origin effect. Industrial development level, which is one of the indicators of economic development level, is very important in the evaluation of the country of origin. Researchers show that there is a positive relationship between the economic development level of the country of origin and product evaluations. In this context, it is important to examine the economic development of the country of origin and the economic development level of the target market separately. In this context, it is important to examine the economic development of the country of origin and the economic development level of the target market separately.

According to the literature, products from economically developed countries are evaluated more positively than products from undeveloped countries (Bilkey and Nes, 1982: 90). Consumers generally prefer the products of economically developed countries and they also have high quality expectations (Andéhn et al., 2016: 226).

While considering the economic factors in the evaluation of the country-of-origin effect, this situation should also be evaluated in terms of the economic development level of the target market. Kaynak et al., (2000: 1238) argued that when the perception of the country of origin is evaluated according to the development level of the target market, there is a difference between the consumers of developing countries and underdeveloped countries. In the same research, it was shown that the country-of-origin evaluations of Bangladeshi consumers is different from those of developed countries. According to another study, it has been revealed that a product produced in Mexico and South Korea is perceived differently by Americans when sold under the same global brand name (Nebenzahl and Jaffe, 1996: 19-20). In addition, studies have shown that consumers from developed countries have more stereotypical perceptions (Ahmed and d'Astous, 2008: 80).

Culture

Researches on cultural differences show that cultures can be broadly classified as either collectivist or individualist. According to Gurhan-Canli and Maheswaran (2000: 310), the effect of country of origin varies according to various cultures in different countries. This research shows that American consumers, who have an individualistic culture, see their own country as superior to other countries and evaluate their own country's products more positively. On the other hand, consumers of collectivist culture like Japan welcome products from foreign countries more positively than their own country products.

Reasons for Consumers to Prefer Foreign Branded Products

With globalization, the preferences and behaviors of consumers are differentiating and a large number of products are offered to consumers. This situation is important for marketers in determining the attitude and preferences of consumers towards domestic and foreign products (Küçükaydın, 2012: 101).

Factors affecting consumers' foreign product preferences; country of origin, consumer ethnocentrism, racism (Ouellet, 2007: 113), patriotism (Han and Terpstra, 1988: 235), conservatism (Anderson and Cunningham, 1970: 30), nationalism (Balabanis et al., 2002: 583) and hostility (Klein et al., 1998: 90).

Consumers generally prefer domestic products among products with the same features. However, there are various factors such as quality that are effective in foreign product preference (Küçükaydın, 2012: 102). Another factor in the preference of foreign products is the dignity or reputation it creates in people. Consumers think that owning foreign products gives them status (Ettenson and Geath, 1991: 15). For example, Zhang (1996: 65) revealed in his research that Chinese consumers have very positive attitudes towards Japanese and American products, that they evaluate the products of these countries positively and that having these products gives them respect and reputation. Similarly, the study of Nagashima (1970: 68) shows that Japanese businessmen gain respect

and prestige by owning American and European products. In another study showed that consumers form opinions about countries based on their acquaintance with foreign goods. Understanding may have a significant role in comprehending the proclivity for using COO data and its impact on other factors (Nguyen et al., 2019: 140)

Within the scope of all these, the following hypotheses have been created in order to find the differences between the demographic characteristics of consumers and the country-of-origin effect and to reveal the effect of the country of origin on the intention to buy Turkish products.

H₁: Country of origin influence differs according to the demographic characteristics of the participants.

H_{1a}: Country of origin information differs by gender.

H_{1aa}: The perception of confidence in the country of origin differs by gender.

H_{1b}: Country of origin information differs according to ethnic identity.

H_{1bb}: The perception of confidence in the country of origin differs by gender.

H_{1c}: Country of origin information varies by age groups.

H_{1cc}: The perception of confidence in the country of origin differs by age group.

H_{1d}: Country of origin information differs according to income levels.

H_{1dd}: The perception of confidence towards the country of origin differs according to income levels.

H_{1e}: Country of origin information varies according to education level.

H_{1ee}: The perception of confidence towards the country of origin differs according to education levels.

H₂: Country of origin influence has an impact on participants' intention to buy Turkish products.

RESULTS

Design and Method

The population of the study consists of Turkmens, Arabs and Kurds over the age of 18 living in 2020 in Kirkuk which is a city in Iraq. In fact, the number of Turkmens, Kurds and Arabs in terms of population in Kirkuk is considered to be equal. The main reason for the lack of a clear figure is that the census has not been conducted for a long time there. The reason for the higher Turkmen ethnic origin in the study is that the people of Kirkuk of Arab and Kurdish ethnicity did not answer this questionnaire when they saw the phrase Turkish products in the survey. Due to the lack of an official census since 1997 in the city of Kirkuk even if there are still some censuses from time to time across the country, the estimated total population is estimated to be 1.6 million people. While calculating the sample size of the study, the sample size was calculated to be 384 by considering the population variance of 30%, 95% confidence interval (z table value 1.96) and 5% sampling error. A pilot study was conducted with 30 people selected from the main group and the final form was given to the questionnaire. Considering the rate of return, 500 questionnaires were distributed and 418 of the returned questionnaires were analyzed.

Online survey method was used as data collection method in the research. Data collection method was used in accordance with the purpose of the research, due to cost and time constraints in the collection of data, and on the other hand, the online survey method was used because the research was conducted in Kirkuk, Iraq. In forming the questionnaire questions, it has benefited from the studies on this subject in the foreign and Turkish literature.

T-test and ANOVA test were applied to find the differences between the demographic variables of the participants and the country-of-origin effect. Simple regression analysis was also applied to see

the country-of-origin effect on the intention to buy Turkish products. These analyzes were carried out using the SPSS Statistics 25.0 package program.

Demographic Characteristics of Consumers

Gender of participants, ethnicity, age, income, education, marital status and distribution in terms of demographic variables related to visiting Turkey are located in Table 1.

Table 1. Demographic Characteristics of Consumers (n = 418)

Group	Variables	Frequency	Percent (%)
Gender	Male	148	35,4
	Female	270	64,6
Ethnic identity	Turkman	274	65,6
	Other Ethnic Identities (Arab and Kurdish)	144	34,4
Age	18 – 25	138	33
	26 – 35	202	48,3
	36 – 45	52	12,4
	46 – 55	15	3,6
	55 and above	11	2,6
Income	0 – 120.000 ID (0 - 685 TL)	104	24,9
	121.000 – 250.000 ID (691 - 1428 TL)	30	7,2
	251.000 – 360.000 ID (1434 - 2056 TL)	29	6,9
	361.000 – 460.000 ID (2061 - 2628 TL)	27	6,5
	461.000 – 560.000 ID (2634 - 3199 TL)	37	8,9
	561.000 – 660.000 ID (3205 - 3770 TL)	18	4,3
	661.000 – 760.000 ID (3776 - 4342 TL)	34	8,1
	761.000 – 860.000 ID (4348 - 4913 TL)	25	6
	861.000 – 960.000 ID (4919 - 5583 TL)	24	5,7
	961.000 – 1.060.000 ID (5589 - 6056 TL)	28	6,7
	1.061.000 – 1.160.000 ID (6062 - 6627 TL)	12	2,9
	1.161.000 – 1.260.000 ID (6633 - 7199 TL)	11	2,6
	1.261.000 – 1.360.000 ID (7295-7770 TL)	3	0,7
	1.361.000 – 1.460.000 ID (7776 – 8341 TL)	1	0,2
1.461.000 ID and above (8347 TL and above)	35	8,4	
Education status	Primary school graduate	7	1,7
	Secondary school graduate	5	1,2
	High school	38	9,1
	Associate degree	92	22
	Bachelor’s degree	240	57,4
	Master’s degree	29	6,9
	Doctorate degree	7	1,7
Marital status	Married	255	61
	Single	163	39
Visit Turkey	Yes	266	63,6
	No	152	36,4

As can be seen from Table 1; 35% of the consumers participating in the research are men and 64,6% are women. 65,6% of the consumers participating in the research are Turkmen, 25,6% Arab and 8,9% Kurdish consumers. According to the age distribution, 33% are 18-25 years old, 48,3% are 26-35 years old, 12,4% are 36-45 years old, 3,6% are 46-55 years old, 2,6% consists of the group between the ages of 55 and over. When the average monthly incomes of the families of the consumers participating in the survey are examined; household income distribution is 24,9% from 0-120,000 ID; 7,2% from 121,000-250,000 ID; 6,9% 251,000-360,000 ID; 6,5% 361,000 - 460,000 ID; 8,9% 461,000 - 560,000 ID ; 4,3% 561,000 - 660,000Id; 8,1% of 661,000-760,000 ID; 6% 761,000-860,000 ID; 5,7% 860,000-960,000 ID; 6,7% 961,000-1,060,000 ID; 2,9% 1,061,000 -1,160,000 ID; 2,6% 1,161,000-1,260,000 ID, 0,7% is 1,261,000 - 1,360,000 ID; 0,2% 1,361,000 - 1,460,000 ID; 8,4% consists of income of 1,461,000 ID and above. Considering the educational status of the consumers participating in the research; 1,7% primary school, 1,2% secondary school, 9% high school, 22% associate degree, 57% bachelor degree, 6,9% master degree,1,7% of them are PhD graduates. The income groups are divided into 4 groups in data editing, and these are analyzed; narrow income (0-121,000 ID), low-middle (122,000-560,000 ID), medium-high (561,000-960,000 ID), High (961,000 and above). Similarly, age groups were also divided into 3 groups and analyzed as 18-25, 26-35, 36 and above. Information on marital status; 39% of the respondents are married and 61% are single. Customers who have previously visited Turkey 63.6% of consumers, as seen in Table 2, and there were 36,4% of customers didn't visit Turkey.

Factor Analysis for Country-of-Origin Effect

In order to understand whether the Country-of-Origin Effect scale is suitable for factor analysis, KMO and Bartlett sphericity test values were calculated.

Table 2. KMO and Bartlett Test Values for Country-of-Origin Scale

KMO	0,87	
Bartlett sphericity test	x ²	1525,01
	sd	45
	P	0,000

As seen in Table 2, KMO value was calculated as 0,87 in the factor analysis of the scale used to measure the country-of-origin effect. Accordingly, the sample size is suitable for factor analysis (KMO> 0,50). Within the scope of Bartlett test, the x² value was 1641,88 and was statistically significant (p <0,05). It was determined that the Cronbach α value (0,82) and KMO value of the scale were high and Bartlett's test of sphericity was significant. From these results, it is accepted that the scale is suitable for factor analysis.

Table 3. Explanatory Factor Analysis for Country-of-Origin Effect

	Factor Loadings
Factor-1: Information of Country of Origin Explained variance: %29,43; Eigenvalue: 4,66; Cronbach's Alpha: 0,82	
When I buy a new product, the first thing that catches my attention is the country of origin.	0,76
To purchase a suitable / acceptable product for my friends and family, I look for the country of origin of the product.	0,75
I look at the country of origin to decide the quality of a product.	0,71
If I have little experience / knowledge about the product then I look for the country of origin of the product to help me make my decision.	0,66

I look at the country of origin to choose the best product in the current product class.	0,62
I look for the label "made in".... on clothing.	0,61
A person should always refer to the country-of-origin information when purchasing a product with a high risk of spoilage.	0,46
Factor -2: Confidence Perception Explained variance: %22,63; Eigenvalue:1,06; Cronbach's Alpha:0,78	
To make sure I am purchasing the best quality product or brand, I check in which country the product was produced.	0,83
When purchasing an expensive product such as a car, TV or refrigerator, I always look for the country in which the product was produced.	0,82
I feel it is important to look at the country-of-origin information when deciding which product to purchase.	0,66
Total Variance: % 54; Cronbach's Alpha: 0,80	

According to the factor analysis result for the country-of-origin scale in Table 3, it was determined that the scale consists of two factors. The first factor is named country of origin information. The scale consists of 7 items with factor loads ranging from 0,76 to 0,46. The total variance explanation rate of the dimension is 29,43% and the reliability coefficient was determined as 0,82. The factor loads of the second factor, called the perception of confidence, are between 0,83 and 0,66 and consist of 3 items in total. The total variance explanation rate of the dimension is 22,63% and the reliability coefficient is 0,78.

Factor Analysis Regarding Purchase Intention of Turkish Products

KMO and Bartlett Sphericity tests were performed first to understand whether the intention to purchase Turkish products in the survey was suitable for factor analysis.

Table 4. KMO and Bartlett Test Values for the Turkish Products Purchase Intention Scale

KMO	0,70	
Bartlett's Test of Sphericity	x^2	769,52
	sd	3
	P	0,00

In the factor analysis made for the intention to buy Turkish products, the KMO value was calculated as 0,70. Accordingly, the sample size is suitable for factor analysis (KMO > 0,5). Within the scope of Bartlett's test of sphericity, x^2 value was found to be 769,52 and statistically significant ($p < 0,05$). According to the KMO and Bartlett test results, it was concluded that the data were suitable for factor analysis.

Table 5. Explanatory Factor Analysis Regarding the Intention to Buy Turkish Products

	Factor Loads
Factor -1: 769,52 Explained variance: %81,44; Eigenvalue: 2,44; Cronbach's Alpha:0,88	
I would like to buy Turkish products	0,93
I am thinking of buying Turkish products	0,92
The probability of buying Turkish products is high.	0,85

Table 5 shows the results of the factor analysis for the Turkish products purchase intention scale. The scale consists of a single factor. It consists of three items with factor loadings ranging from 0,93 to 0,92. The total variance explanation rate of the dimension is 81,44% and the reliability coefficient is 0,88.

Differentiation Situations of the Country-of-Origin Effect by Demographic Characteristics of the Participants

In this section, the differentiation of the country-of-origin effect according to the demographic characteristics of the Kirkuk consumers participating in the research is examined.

Differences in the Country-of-Origin Effect by Gender Groups of the Participants

To understand whether the country-of-origin impact factors differ by gender, a t-test was conducted and the analysis results were shown in Table 6.

Table 6. Country of Origin Effect's Differentiation According to Gender

Factors	Gender	n	Average	df	t	p
Country of Origin Information	Male	148	3,78	416	0,79	0,42
	Female	270	3,73			
Confidence Perception	Male	148	3,50	416	0,41	0,63
	Female	270	3,46			

*p < 0,05; **p < 0,01

As seen in Table 6, there is no statistically significant difference between the country-of-origin effect factors according to the gender if it is male or female. Country of origin factors, respectively, t-values and corresponding probability values; Country of origin information (t=0,79; p=0,42) and perception of Confidence (t=0,41; p=0,63). In this context, H_{1a} and H_{1aa} hypotheses were rejected. In other words, the country-of-origin effect of consumers does not differ according to gender.

The Differences in the Country-of-Origin Effect by Ethnic Identity of the Participants

The t-test was used to understand whether the country-of-origin influence factors differ according to the ethnic identity of consumers. Analysis results are included in Table 7.

Table 7. Differentiation of Country-of-Origin Effect by Ethnic Identity

Factors	Ethnic Identity	n	Mean	df	t	p
Country of Origin Information	Turkmen	274	3,77	3,79	1,06	0,28
	Non-Turkmen	144	3,70			
Confidence Perception	Turkmen	274	3,64	3,79	4,95	0,01**
	Non-Turkmen	144	3,16			

*p < 0,05; **p < 0,01

It was found that the perception of Confidence towards the country of origin as seen in Table 7 differs between ethnic identity groups (t=4,95, p=0,01 **). Country of origin information did not show differentiation in both ethnic groups (t=1,06 p=0,28). Accordingly, while the H_{1b} hypothesis was rejected, the H_{1bb} hypothesis was accepted. When the differences in perception of Confidence towards the country of origin among ethnic identity groups are examined, participants with Turkmen ethnic identity (3,64) confidence Turkish brands more than participants with Kurdish and Arab ethnic identities (3,16).

Differences in the Country-of-Origin Effect by Age Groups of the Participants

ANOVA analysis was conducted to understand whether the country-of-origin impact factors differ by age groups of the participants. The results of the analysis are given in Table 8 below.

Table 8. Differentiation of Country-of-Origin Effect by Age Groups

Factors	Age Group	n	Mean	df	F	p
Country of Origin Information	18-25	138	3,63	2	3,78	0,02*
	26-35	202	3,77			
	36-45	52	3,84			
	46-55	15	4,01			
	55 and above	11	3,74			
Confidence Perception	18-25	138	3,37	2	1,89	0,51
	26-35	202	3,50			
	36-45	52	3,65			
	46-55	15	3,51			
	55 and above	11	3,39			

*p < 0,05; **p < 0,01

It has been found that there is a significant difference (F=3,78, p=0,02 *) between the country-of-origin information shown in Table 8 and age groups. There was no significant difference (F = 1,89 p = 0,51) between age groups and the perception of confidence towards the country of origin. Accordingly, the H_{1c} hypothesis was accepted, while the H_{1cc} hypothesis was rejected. When the differences in country-of-origin information between age groups are examined; It was revealed that the participants in the age group of 36 and above needed more country-of-origin information when purchasing foreign products compared to the participants in the 18-25 age group.

Differences in the Country-of-Origin Effect by the Income Levels of the Participants

ANOVA analysis was conducted to understand whether the country-of-origin impact factors differ according to the income levels of the participants. The results of the analysis are given below in Table 9.

Table 9. Differentiation of the Country-of-Origin Effect by Income Levels

Factors	Income Levels	n	Mean	df	F	p
Country of Origin Information	0-120.000 ID	104	3,69	3	2,22	0,64
	121.000-560.000ID	123	3,72			
	561.000-960.000 ID	129	3,78			
	961.000 ID and above	61	3,79			
Confidence Perception	0-120.000 ID	104	3,32	3	1,02	0,19
	121.000-560.000ID	123	3,51			
	561.000-960.000 ID	129	3,54			
	961.000 ID and above	61	3,49			

*p < 0,05; **p < 0,01

The country-of-origin information shown in Table 9 (F=2,22, p=0,64) and the perception of confidence towards the country of origin (F=1,02 p=0,19) did not differ significantly between income groups. Accordingly, the H_{1d} and H_{1dd} hypotheses were rejected. It is seen that the country-of-origin effect of income does not cause any differentiation among income groups.

Differences in the Country-of-Origin Effect by the Education Levels of the Participants

ANOVA analysis was conducted to understand whether the country-of-origin influence factors differ according to the education levels of the participants. The results of the analysis are given below in Table 10.

Table 10. Differentiation of the Country-of-Origin Effect by Education Levels

Factors	Education Levels	n	Mean	df	F	p
Country of Origin Information	Primary school	12	3,65	3	2,47	0,04*
	High school	38	3,64			
	Associate and Bachelor	332	3,78			
	postgraduate	36	3,50			
Confidence Perception	Primary school	12	3,52	3	0,12	0,94
	High school	38	3,44			
	Associate and Bachelor	332	3,47			
	Postgraduate	36	3,54			

*p < 0,05; **p < 0,01

While a significant difference emerged between the country-of-origin information (F=2,47, p=0,04*) and education levels, as seen in Table 10, there was no significant difference in the perception of Confidence towards products in the country of origin. Accordingly, the H_{1e} hypothesis was accepted and the H_{1ee} hypothesis was rejected. When the differentiation of the country-of-origin factor, which has a significant differentiation according to education groups is examined; We see that participant with an associate and bachelor’s degree according to the participants with a postgraduate degree do more prominent the country-of-origin information when purchasing products.

Country of Origin Effect on the Intention to Buy Turkish Products

Multiple regression analysis was used to determine the effect of the country-of-origin effect on the intention to purchase Turkish products. In the analysis phase, the assumptions of the regression analysis were tested first. The adequacy of the sample size was checked.

For enough samples for regression analysis, the formula “N ≥ 50 + 8x number of independent variables” is used (Suher and İspir, 2009: 553). Accordingly, 418 samples are sufficient for 2 independent variables in this study. In order to test whether there is a multicollinearity problem, correlation coefficients between variables were examined. If there are correlations of 0,80 and above between the independent variables, this is an indicator of the multicollinearity problem (Kalaycı, 2010). The correlation coefficients between the variables vary between 0.48 (Confidence in the origin brand) and 0,29 (country of origin information). It is seen that the correlation coefficients are below 0.80. In the evaluation of the multiple connection problem, the tolerance and VIF values were checked and the tolerance values were 0,96; The VIF value was found to be 1,03. VIF value above 10 is a sign of multi-connection problem and the values of the study show that there is no multi-connection problem. In addition, Durbin Watson (DW) statistics were used to determine autocorrelation values. This value was found to be 1,91. Generally, the DW value is between 1,5 and 2,5, and the DW test value of the study indicates that there is no auto correlation.

Table 11. Country of Origin Effect on the Intention to Buy Turkish Products

Independent variables	The dependent variable					
	Intention to Buy Turkish Products					
	Std β	t	p	R	Adjusted R ²	F
Factor 1. Country of Origin Information	0,21	5,00	0,01**	0,53	0,28	80,78**
Factor 2. Perception of Confidence	0,45	10,59	0,01**			
Constant		5,09	0,01**			

*p < 0,05; **p < 0,01

Regression analysis (F = 80.78; p < 0.01), which reveals the effect of the country-of-origin effect on the intention to purchase Turkish products, was found to be statistically significant (H₂ hypothesis). Country of origin effect factors explain 28% of the dependent variable of the intention to purchase Turkish products. When analyzed in terms of standardized beta (β) values regarding regression; The "Country of Origin Information" factor (β = 0.21; p < 0.01) and the "Perception of Confidence" factor (β = 0.45; p < 0.01) have an effect on the intention to purchase Turkish products (Table 11).

CONCLUSION

The rapid globalization of the markets has provided a great growth in world trade in recent years. This kind of growth in world trade has simultaneously led to research on the country of origin in the international trade and marketing literature. It is generally accepted that the country-of-origin effect influences consumers' product evaluations and purchasing decisions.

In our study, it was revealed that country of origin factors has an effect on the intention of purchasing Turkish products, according to the results of the regression analysis conducted to understand whether there is an effect of Kirkuk consumers' intention to purchase Turkish products. Country of origin effect factors explain 28% of the dependent variable of the intention to purchase Turkish products. The information consumers have about the country of origin affects their purchase intention. This information includes factors such as economic development, country proximity, cultural similarity, religion and language. In this context, it is thought that the effect of the country-of-origin effect on the purchasing of Turkish products in our research is due to the proximity of the country and the Turkmen consumers' having the same language, religion and similar culture. In the other hand, the good image that is in Kirkuk city about Turkey and Turkish products has made the Turkish products have a good stereotype for the consumers there.

As a result of the explanatory factor analysis about the country-of-origin effect, two factors were obtained. The clearest expressions determining the rate of the country-of-origin effect when the participants are affected by the country-of-origin information; *When purchasing an expensive product such as a car, TV or refrigerator, I always look for the country where the product was produced. To make sure I am purchasing the best quality product or brand, I look at which country the product is produced in, I feel it is important to look at the country-of-origin information when deciding which product to purchase.* The least effective phrases are, *when purchasing a product with a very low risk of deterioration/malfunction, one should search for country-of-origin information (for example, when purchasing shoes/electronics), searching for country-of-origin information for cheap products is less important than for expensive products.*

Many studies investigating the differences between the country of origin and gender have obtained different results. According to Schooler (1971: 76) and Good and Huddleston (1995: 45), female consumers have higher country of origin ratings than men. On the other hand, Balabanis et al., (2002:

605) revealed that female consumers are more prejudiced in purchasing foreign products and they prefer domestic products more. However, according to the findings of the research, the country-of-origin effect did not differ in terms of gender.

Our research revealed that consumers with different ethnic identities exhibit different country of origin effects. It has been revealed that consumers with Turkmen ethnic identity Confidence Turkish brands more than participants with Kurdish and Arab ethnic identity in terms of the Confidence perception factor of the influence of the country of origin. For Kirkuk consumers the Turkish products have a good image and loved by the consumers and the reason for this thing is that both countries has similar culture, among the history there were not too many wars or political problems between these two countries and in the same time there is deep commercial relations between the two countries.

According to Schooler (1971), country of origin effect varies to age. In the research conducted on Kirkuk consumers, it has been revealed that older consumers exhibit a stronger country of origin influence than younger consumers. In this research, the differentiation of the country-of-origin effect according to age is parallel to Schooler's research. In this context, the country-of-origin effect of elderly consumers differed on their intention to buy Turkish products. In other words, while older consumers are purchasing a foreign product, they mostly search for country-of-origin information. Another result obtained in the research is that the country-of-origin effect differs according to education level. Participants with associate and undergraduate education have a higher country of origin effect in showing the intention to purchase products of Turkish origin.

According to (Arslandere and Er, 2020) the country-of-origin effect has been claimed and proved to have a positive effect on the attitude towards the foreign brand. They submitted that the country of origin effect in developed countries can generally be in favor of their own countries, the country-of-origin effect in developing countries may be against their countries in terms of the products of more developed country. Likely Sharma and Kaur (2020) has concluded that there are number of factors that impact consumers purchase intention. They found that COO is also used as an indicator for product quality. Products made in developed countries are perceived better in quality in comparison to those in developing countries. This conclusion is identical to the results of our research because the State of Iraq is considered one of the developing countries and Turkish products are considered among the products of a developed country for consumers.

The fact that most of the research on consumer behavior has been conducted on developed and developing countries, the use of in an underdeveloped country like Iraq adds a special importance to the study, but also has certain limitations. First of all, since the research was conducted in Kirkuk, Iraq under conditions of political unrest and insecurity, it restricted the face-to-face survey. In addition, since Kirkuk has the most ethnic identity in Iraq and is a place where Turkmens live more than other cities, it is not possible to generalize the results on whole country of Iraq.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %35; 2. yazar %30; 3. yazar %35
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Elif Eroğlu Hall
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %35; 2 st author %30; 3 st author %35
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Elif Eroğlu Hall
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Ahmed, S. A. and D’Astous, A. (2008). Antecedents, Moderators and Dimensions of Country-of-Origin Evaluations. *International Marketing Review*, 25 (1): 75–106.
- Andéhn, M., Nordin, F. and Nilsson, M. E. (2016). Facets of Country Image and Brand Equity: Revisiting The Role of Product Categories in Country-of-Origin Effect Research. *Journal of Consumer Behaviour*, 15 (3): 225–238.
- Anderson, W. T. and Cunningham, W. H. (1970). Gauging Foreign Product Promotion. *Advertising Research*, 12 (1): 29–34.
- Arı, E. (2007). *Satın Alma Kararlarında Tüketici Etnosentrizmi ve Menşe Ülke Etkisinin Rolü*, Unpublished Doctoral Thesis, Çukurova University.
- Arslandere, M. and Er, Y. (2020). The Impact of Country of Origin Effect and Consumer Ethnocentrism on Purchase Intention of Foreign Brand Recreational Materials Used in Sports Activities: An

- Empirical Research. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 28 (2): 171-182.
- Balabanis, G., and Diamantopoulos, A. (2004). Domestic Country Bias, Country-of-Origin Effects, and Consumer Ethnocentrism: A Multidimensional Unfolding Approach. *Journal of The Academy of Marketing Science*, 32(1): 80–95.
- Balabanis, G., Mueller, R., and Melewar, T. C. (2002). The Human Values' Lenses of Country of Origin Images. *International Marketing Review*, 19 (6): 582–610.
- Bilkey, W. J., and Nes, E. (1982). Country-of-Origin Effects on Product Evaluations. *Journal of International Business Studies*, 13 (1): 89–100.
- Çoşkun, M. (2013). *Tüketici Satın Alma Niyeti Üzerinde Menş e Ülke Bilgisinin Rolü: Deri Ayakkabı Sektöründe Bir Uygulama*, Unpublished Master Thesis, Istanbul Teknik University.
- D'Astous, A., Voss, Z. G., Colbert, F., Carù, A., Caldwell, M. and Courvoisier, F. (2008). Product-Country Images in the Arts: A Multi-Country Study. *International Marketing Review*, 25 (4): 379–403.
- Dornoff, R. J. and Tankersley, C. B. (1975). Perceptual Differences in Market Transactions: A Source of Consumer Frustration. *Journal of Consumer Affairs*, 9 (1): 97–103.
- Ettenson, R., and Geath G. (1991). Commentary Consumer Perceptions of Hybrid (Bi-National) Products. *Journal of Consumer Marketing*, 8 (4): 13–18.
- Good, L. K. and Huddleston, P. (1995). Ethnocentrism of Polish and Russian Consumers: Are Feelings and Intentions Related. *International Marketing Review*, 12(5): 35–48.
- Gürhan-Canlı, Z. & Maheswaran, D. (2000a). Cultural Variations in Country of Origin Effects. *Journal of Marketing Research*, 37 (3): 309–317.
- Han, M. and Terpstra. V. (1988). Country-of-Origin Effects for Uni-National and Bi-National Products. *Journal of International Business Studies*, 19 (2): 235-255.
- Hsieh, M.-H. (2004). An Investigation of Country-of-Origin Effect Using Correspondence Analysis: A Cross-National Context. *International Journal of Market Research*, 46 (3): 267-295.
- Johansson, Johny K. and Hans B. Thorelli. (1985). International Product Positioning. *Journal of International Business Studies*, 16 (3): 57-74.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikler*. Ankara: Asil Publisher.
- Kaynak, E., Kucukemiroğlu, O. and Hyder, A. S. (2000). Consumers' Country-of-Origin (COO) Perceptions of Imported Products in A Homogenous Less-Developed Country. *European Journal of Marketing*, 34 (9/10): 1221-1241.
- Klein, J. G., Ettenson, R. and Morris, M. D. (1998). The Animosity Model of Foreign Product Purchase: An Empirical Test in the People's Republic of China. *Journal of Marketing*, 62 (1): 89-100.
- Küçükaydın, S. (2012). *Tüketici Etnosentrizmi ve Ülke Menş e Etkisinin Tüketicilerin Yabancı Markalı Ürün Tercihini ve Satın Alma Niyeti Üzerine Etkisi*, Unpublished Doctoral Thesis, Marmara University.
- Lin, L.-W. and Sternquist, B. (1994). Taiwanese Consumers' Perceptions of Product Information Cues Country of Origin and Store Prestige. *European Journal of Marketing*, 28 (1): 5–18.
- Montanari, M. G., Rodrigues, J. M., Rodrigues, J. M. E. and Neves, M. F.(2018). Country of Origin Effect: A Study with Brazilian Consumers in The Luxury Market. *Brazilian Business Review*, 15 (4): 350-362.
- Mueller, D. R. and Broderick, A. J. (2008). *Consumer Xenocentrism : An Alternative Explanation for Foreign Product Bias* Rene, Unpublished Working Paper, College and University of Charleston, South Carolina, USA.(May): 1–38.
- Nagashima, A. (1970). A Comparison of Japanese and US Attitudes Toward Foreign Products. *Journal of Marketing*, 34 (1): 68–74.
- Nebenzahl, I. D. and Jaffe, E. D. (1996). Measuring The Joint Effect of Brand and Country Image in

- Consumer Evaluation of Global Products. *International Marketing Review*, 13 (4): 5–22.
- Nguyen, P.V., Le, H.M.P.T. and Tran, K.T. (2019). Effects of Country of Origin, Foreign Product Knowledge and Product Features on Customer Purchase Intention of Imported Powder Milk. *International Journal of Business Innovation and Research*, 19 (2): 139–161.
- Ouellet, J.-F. (2007). Consumer Racism and Its effects on Domestic Cross-Ethnic Product Purchase: An Empirical Test in The United States, Canada, and France. *Journal of Marketing*, 71 (1): 113–128.
- Papadopoulos, N., Heslop, L. A. and Beracs, J. (1990). National Stereotypes and Product Evaluations in a Socialist Country. *International Marketing Review*, 7 (1): 32-47.
- Pisharodi, R. M. and Parameswaran R. (1992). Confirmatory Factor Analysis of A Country-of-Origin Scale: Initial Results. *Advances in Consumer Research*, 19 (1992): 706-714.
- Samli, A. C. (2012). *International Consumer Behavior in the 21st Century: Impact on Marketing Strategy Development*. Springer New York Heidelberg Dordrecht, London.
- Schaefer, A. (1997). Do Demographics Have An Impact on Country of Origin Effects? *Journal of Marketing Management*, 13 (8): 813–834.
- Schooler, R. D. (1971). Bias Phenomena Attendant to the Marketing of Foreign Goods in the U. S. *Journal of International Business Studies*, 2 (1): 71-80.
- Sharma, A. and Kaur, N. (2020). The Effect of Country of origin on Consumers Purchase Intention. *International Journal of Creative Research Thoughts*, 8 (7): 104-109.
- Shimp, T. A. and Sharma, S. (1987). Consumer Ethnocentrism: Construction and Validation of the CETSCALE. *Journal of Marketing Research*, 24 (3): 280-289.
- Süher, H. K. and İspir, N. B. (2009). SMS Advertising in Turkey: Factors Affecting Consumer Attitudes. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21: 447-459.
- Zhang, Y. (1996). Chinese Consumers' Evaluation of Foreign Products: The Influence of Culture, Product Types and Product Presentation Format. *European Journal of Marketing*, 30 (12): 50–68.
- Zhang, Y. (1997). Country-of-Origin Effect: The Moderating Function of Individual Difference in Information Processing. *International Marketing Review*, 14(4): 266–287.

Yerel Yönetim Sistemi İçinde Belediyelerin Stratejik Yönetim Kültürü Oluşturma Çalışmaları*

Doç. Dr. Mustafa Tuna

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9614-6076>

Ankara Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi Bölümü, Ankara –
TÜRKİYE

Doç. Dr. Erol Demir

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5415-4246>

Ankara Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi Bölümü, Ankara –
TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 21.03.2022

Kabul: 23.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Belediye Yönetimleri

Stratejik Planlama

Misyon ve Vizyon

Belediye Hizmetleri ve Planlama
Çalışmaları

Araştırma Makalesi

* “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.58050>

Öz

Stratejik yönetim kavramının temeli yönetim bilimleri alanından doğmaktadır. 1980 yıllarından itibaren yönetim kavramı konusunda her geçen gün gittikçe artan bir biçimde klasik yönetim kavramı anlayışından stratejik yönetim kavramı anlayışına doğru bir anlayış devam etmektedir. Belediyelerin yönetsel kültüründe, kamunun idaresinde meydana gelen değişimlerin de etkisiyle ortaya çıkan arayışlar sonucunda kamu kaynaklarının hem etkin hem de verimli kullanılabilmesi için stratejik yönetim kültürünü oluşturmaya yönelttiği anlaşılmaktadır. Sonuçta bu durumda varlık amacı topluma hizmet vermek olan belediyelerin kamu kaynaklarını verimli ve etkin bir biçimde kullanmalarına sebep olmaktadır. Aksi halde ise, belediyelerin ileride kaliteye dönük gayretleri, raporlama sistematığı, bütçeleme, program değerlendirilmesi ve kaynakların planlaması ile lüzumlu olan düzenlemelerin yapılmasını zorlaştırmaktadır.

Bu makalede Türkiye’de yerel yönetim sisteminin icra unsuru bulunan teknik, ekonomik ve sosyal anlamda ciddi görevleri üzerine alan belediyelerin 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile ortaya çıkan stratejik yönetim geleneğini oluşturma yönündeki çalışmalar genellikle değerlendirilmiştir. Yerel ölçekte yurttaşların ihtiyaçlarını giderebilmek için gerekli kaynak planlaması, bütçeleme, süreç yönetimi ve raporlama görevlerini yerine getiren, stratejik yönetim döngüsü kapsamında izleme, değerlendirme ve raporlama işlevlerini yapmakta olan belediyelerin bahsi geçen planlama şekli ve yönetsel döngü ile sunulan hizmet kalitesinin ve çeşitliliğinin artırılmasını da benimsemiş oldukları görülmektedir. Makale kapsamındaki çalışma sonuçlarına göre; belediyelerin bahse konu amaçlarını gerçekleştirebilmek üzere yönetsel alanda süregelen değişim ve gelişmeleri göz önünde bulundurarak önlem almasının gerekliliğinin yanında var olan tehditler ve fırsatları ile güçlü ve zayıf yönlerini saptayarak geleceğini planlama hususuna bilhassa önem vermelerinin gerekli olduğu ortaya çıkmıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Tuna, M. ve Demir, E. (2022). Yerel Yönetim Sistemi İçinde Belediyelerin Stratejik Yönetim Kültürü Oluşturma Çalışmaları. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 421-444.

*Municipalities Efforts to Constitute Strategic Management Culture Within Local Government System**

Assoc. Prof. Dr. Mustafa Tuna

Ankara University, Faculty of Applied Sciences, Department of Real Estate Development and Management, Ankara
- TURKEY

Assoc. Prof. Dr. Erol Demir

Ankara University, Faculty of Applied Sciences, Department of Real Estate Development and Management, Ankara
- TURKEY

Article History

Submitted: 21.03.2022

Accepted: 23.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Municipal Administrations

Strategic Planning

Mission and Vision

Municipal Services and

Planning Studies

Research Article

* Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.58050>

Abstract

The basis of the concept of strategic management arises from the field of management sciences. Since the 1980s, the concept of management has been continuing increasingly from the classical management concept to the strategic management concept. It is understood that because of the searches that emerged with the effect of the changes in the administrative culture of the municipalities, the changes in the administration of the public led to the creation of a strategic management culture to use the public resources both effectively and efficiently. As a result, in this case, it causes municipalities whose purpose is to serve the community to use public resources efficiently and effectively. Otherwise, the efforts of municipalities towards achieving quality in the future, reporting system, budgeting, program valuation, and planning of resources will be difficult to make the necessary arrangements.

In this article, the efforts to create a strategic management culture, which started with the Public Financial Management and Control Law No. 5018, in municipalities that are the executive element of the local government system in Turkey and undertake important economic, technical and social tasks are evaluated in general. Municipalities, which perform the necessary resource planning, budgeting, process management and reporting tasks in order to meet the needs of the citizens on a local scale, and carry out monitoring, evaluation and reporting functions within the scope of the strategic management cycle, have also adopted the increase in the quality and diversity of the services offered with the aforementioned planning style and administrative cycle. is seen. According to the results of the study within the scope of the article; In addition to the necessity of the municipalities to take precautions by considering the ongoing changes and developments in the administrative field in order to realize the aforementioned objectives, it has emerged that they should give particular importance to planning their future by determining the existing threats and opportunities, as well as their strengths and weaknesses.

GİRİŞ

Türkiye’de geçmişten bugüne yerel yönetimler sisteminde belediyelerin strateji yönetim kültürü uluştırma çalışmaları idarî sistemde önde gelen sorunlardan biridir. Türk toplumunun 21. yüzyılda eşitlik ilkesini benimseyerek, verimliliği sağlayarak ve kamu yararını göz önünde bulundurarak hizmet veren, halkın katılım göstererek etkili olabildiği bir yerel yönetim biçimine sahip olmaktan uzakta olduğu görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte daha şiddetli bir rekabetin baş gösterdiği günümüzde, organizasyonlar mevcut durumunu sürdürebilmesi için yönetsel döngüde birbirlerini tamamlayan ve kesintisiz olarak işbirliği gerektiren işlem ve faaliyetleri uygulamak durumunda kalmışlar, bu bağlamda organizasyon kendine rekabet üstünlüğü sağlayan kabiliyetlerine ilişkin işlerin haricindeki tüm alanlarda hariçten hizmet alma yoluna giderek kaynak tasarrufu sağlamış, örgütsel bir yapı olarak hem küçülerek hem de uzmanlaşmış olduğu alan üzerine derinleşme ve etkinleşme olanağı sağlayabilmişlerdir (Ülgen ve Mirze, 2004).

Organizasyonların artan rekabet ortamları ve sürekli değişen tüketici gereksinimlerine göre maliyetlerini saptayarak çalışmalarını klasikleşmiş performans değerleri ölçüsünde değerlendirmeleri gün geçtikçe yönetime bilgi sağlanması hususunda ve organizasyonun varlığını sürdürmesi hususunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Bilhassa tüketicilere emsalsiz ürün ve hizmet sunumuna odaklanan organizasyonlar bakımından, üründe nitelik, fonksiyonellik ve fiyat düzeltmeleri vazgeçilmez bir zorunluluk haline gelmiştir. Öte yandan gelişmiş üretim tekniklerini ve teknolojilerini kullanarak üretim gerçekleştiren organizasyonların bilgi gereksinimleri ve bilginin kalitesi de değişim göstermiştir. Bahsi geçen ihtiyaçlar yönünde artık maliyet hesabı yapmak yerine maliyetlerin yönetimi üzerinde durulmuştur. Hem kâr amacı taşıyan organizasyonların hem de kâr amacı taşımayan organizasyonların etkili yönetilebilmesi için gelir ve maliyetlere dair finansal veriler kadar, verimlilik, kalite ve diğer ana başarı faktörlerini de barındıran verilerin edinilmesi gerekmektedir (Oyma, 2009). Organizasyonun mevcut durumunu sürdürmesi ve gelecekte hedeflerine ulaşabilmesi ancak uygun bir strateji belirleyerek ve bu stratejiyi uygulamasına bağlıdır.

Bu çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde konuya ilişkin kavramsal-kuramsal bir çerçeve oluşturulmuş, bu bağlamda kültür kavramının tarihi gelişimi, tanımlaması, özellik ve çeşitleri, misyon, strateji, vizyon, plan ve program kavramları, stratejik bir yönetim kültürünün meydana getirilebilmesi için uygulanan teknik ve araçlardan bahsedilerek yapılmış olan analiz yöntemleri ayrıntılı olarak açıklanarak araştırmanın teorik kısmı ifade edilmiş, dördüncü bölümünde Türkiye’de belediye sisteminin analizi, beşinci bölümünde belediyelerde stratejik yönetim kültürü geleneğinin nasıl oluşturulabileceği hususunun önemine dikkat çekilmiş, son bölümde de politika önerilerinde bulunulmuştur.

1. KÜLTÜR VE STRATEJİ KAVRAMLARI

1.1. Kültür

Kültür, insan birliklerinin tarihsel geri planı, gelişme nitelikleri, üretim şekilleri ve toplumsal bağlantıları ile ilgili bir topluma has yaşam şeklidir (Turan, 2010). Kültürü, kurum kültürü ölçeğinde tanımlayacak olursak organizasyonu bir araya getirerek bütünleştirmesinin yanında benzer olanlardan ayıran özellikler zinciri ve bir kuruluşu çeviren müşterek hedefler, inançlar, erdemler ağı olarak açıklanabilir (Barutçugil, 2004; Hofstede, 2001).

1.1.1 Kültürün özellikleri

- Kültürün ilk özelliği, kalıtsal olmayıp öğrenilir olmasıdır.
- Kültürün başka bir özelliği ise tarihî ve sürekli olmasıdır.
- Kültür bir diğer özelliği de toplumsal olmasıdır.
- Kültür ideal veya idealleştirilmiş kurallar sistemidir (Güvenç, 2010).

- Kültür değişkendir.
- Kültür birleştirici bir yatkınlığa sahiptir. Belirli olan bir kültürün öğeleri ahenkli ve birbirine bağlı bir sistemi meydana getirme yönelimindedirler. Kültürün birleştirici yöneline sahip olma niteliği ilkelce ve içe dönük bir biçimde, yabancıların azınlıkta olduğu ve kültür dönüşümünün ağır olduğu toplumlarda daha fazla etkili olur (Erdoğan, 1997).
- Kültürün ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcı yönü vardır.
- Kültür tümüyle maddî olguya sahip değildir aynı zamanda manevî bir kavramdır (Güvenç, 2010).

1.2 Strateji Kavramı

Strateji, bir organizasyonun benimsediği politikaya uygun bir şekilde seçtiği hedefe ulaşabilmesi adına alınan her türden önlem ve olanağın kullanılmasıdır (Güçlü, 2003). Yönetim bilimleri bakımından ise “geniş bir bakış açısı, ayrıntıya inmeden genel bir bakış, bir amaç organizasyonu vizyona ulaştıracak ve misyonunu gerçekleştirecek bir yol” olarak ifade edilebilir (Barutçugil, 2002). İşletme bağlamında ise strateji, bir organizasyonun amaçlarını gerçekleştirebilmesinin aracıdır (Barutçugil, 2013).

1.2.1 Stratejik düşünme

Stratejik düşünme; mevcut durumda neredeyiz, nereye ulaşmak istiyoruz ile ulaşacağımız noktaya en etkili ne şekilde ulaşabileceğimize dair karar alma süreci olarak açıklanabilir (Tarakçı, 2010). Stratejik yönetim, özünde stratejik düşünmeyi gerekli kılar (Aşgın, 2006). Stratejik düşünme, geçmişteki deneyimleri analiz ederek, ders alınmasını ve içinde bulunulan durumun anlaşılmasının yanında yapılabilecek en uygun şeyin ne olduğunu ve bunun nasıl yapılacağını, ölçülebilir ve net amaçlar ortaya konulmasını, dönüşüme etkin cevap verebilme kabiliyetinin geliştirilebilmesini sağlamaktadır (Tarakçı, 2010). Stratejik düşünme evrelerinin, strateji geliştirme adımı olması ve zihni ana kurgunun bu aşamada olduğu söylenebilir (Ertan, 2010).

1.2.2 Stratejik bilinç

Stratejik bilinç, en kısa haliyle strateji üretebilme kabiliyeti şeklinde tanımlanabilir ve stratejik yönetim sürecinin ise başlangıç aşaması olarak yorumlanabilir (Tarakçı, 2010). Stratejik yönetimin kökenini stratejik bilinç ve farkındalık oluşturmaktadır. Stratejik yönetim; piyasadaki rakiplerin karşısında işletmelerin güçlü ve zayıf yönlerinin oranının bilinmesinin yanında işletmelerle ilgili fırsat ve tehditlerin bütüncül ve net bir biçimde ortaya konması, iştirakçi olarak yorumlanan tarafların gücünün farkında olunması, yeterli kaynakları elinde bulundurma ve bunları etkili olarak kullanmanın genel başarı ve fonksiyonel aktivite için gerekli olduğunun bilincinde olunması, bahsi geçen kaynaklar içerisinde ise insan kaynağının en önemli öge olduğunun bilinmesinin beraberinde gerekli stratejik dönüşümlerin rakiplerden önce saptanması ve uygulamaya konulması konularını içermektedir (Barutçugil, 2013).

1.2.3 Stratejik karar

İşletme bilimi doğrultusunda stratejik karar ise; işletme ve etrafındakilerin ilişkilerini tertipleyen, üst yönetimi ilgilendiren düzeyde geniş içerikli kararlardır. İlerisi ile ilgili olarak konulan hedeflere ulaşabilmek için alınmış kararlar stratejik karar olarak tanımlanır (Tarakçı, 2010). Stratejik yönetim doğrultusunda stratejik karar ele alındığında, işletmenin bütününe aktarılan stratejik bir yönde karşımıza çıkmakta olduğu ve üst yönetimce saptanmaktadır. (Barutçugil, 2013). Kurumsal seviyede meydana getirilen stratejik düşünce ve bilinç ile biçimlenen stratejik kararların, düzenli bir yönetim sürecine dahil edilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak; bunlar “stratejik yönetim” tanımına götürmektedir.

1.2.4 Stratejik yönetim

1980'li yılların başlamasıyla hızlı bir biçimde klasik yönetim kavramından stratejik yönetim kavramına doğru olan bir dönüşümden söz edilebilir. Bu tarafla derecelendirmelere göre stratejik yönetim farklı tanımlarla ifade edilebilir (Tarakçı, 2010). Kamu sektörü açısından stratejik yönetim, kamunun özellik arz eden iş ve işlemlerine amaç veren, bununla birlikte sosyal etkenlerle etkileşim içinde olan çok yönlü bir kavramdır (Barutçugil, 2013). Stratejik yönetim biçimi günümüz uygulama alanlarına bakıldığında birçok ülkede görüldüğü üzere Türkiye'de de hem kamu hem de özel kesimde kullanım olanağına sahiptir.

1.2.5 Stratejik kültür

Teknoloji, gelenek ve stratejik tutum arasındaki bağlantı ve iş birliğinden kaynaklanan stratejik kültür, bilişsel ve davranışsal eylem düzeylerini ifade etmektedir (Harris, 2009).

1.2.6 Strateji türleri

Tek bir stratejiden söz etmek mümkün olmayıp bunun aksine durumsal yaklaşım söz konusu olabilmekte ve görüş kademesine, gidişatın kökenine ve durumuna göre farklı strateji türleri bulunabilmektedir. Bu çerçevede bir hayli uzun bir dönemi içeren ayrıntılı yol planına sahip olan stratejiden; belirli bir güzergah esnekliğine sahip ve değişken nitelikteki girişimci stratejiden, stratejik kararların verilmesine ve uygulanmasına öncülük eden değişkenleri ortaya koyan şemsiye stratejiden, stratejilerin geliştirilmesi ve uygulamasına dair görev ve sorumlulukları saptayan fakat karar ve çıktılar için baskıda bulunmayan süreç stratejisinden, oransal açıdan kararların ayrı olarak alınması ve uygulanması hususu üzerinde duran bağımsız stratejiden, anlaşmaya varılarak kademeli şekilde strateji oluşturulması olan uzlaşma stratejisinden bahsedilebilir (Mintzberg ve Quinn, 1996).

1.3. Kültür, Strateji ve Stratejik Yönetim Kültürü Arasındaki İlişki Örüntüleri

1.3.1 Vizyon ve misyon kavramları

Organizasyonların stratejik yönetim faaliyetlerinin temelinde vizyon ve misyon oluşturması yer almaktadır. Bu çerçevede organizasyonun vizyonunun ve misyonunun belirlenmesiyle, stratejilerin saptanması, takip edilecek olan yol ve metotların belirlenmesi başlangıç evresini oluşturmasının yanında organizasyonlar için pusula görevini üstlenmektedir. Vizyon kavramı, organizasyonların varmak istedikleri noktayı; misyon kavramı ise, organizasyonun varlık sebebini kısaca ifade etmektedir (Ülgen ve Mirze, 2014). Tüm bu sebeplerden dolayı organizasyonlar sürekli bir başarı elde etmek istiyorsa öncelikle bir biçimde vizyonlarını belirlemeleri gerekmekte arkasından da misyon kavramıyla ilgili belirlemelerde bulunmaları tavsiye edilmektedir (Ülgen ve Mirze, 2014).

1.3.2 Plan, planlama ve program kavramları

Planlama; organizasyon hedeflerinin saptanabilmesi ve bu hedeflere varılabilmesi adına takip edilmesi gereken yol ve metotların saptanmasını, kullanılması gerekli olan araçların sağlanabilmesi amacıyla gerekenlerin yapılmasından bahsetmektedir. Plan ise; organizasyonların ne yapmaları, nerede yapmaları ve nasıl yapmalarının gerekli olduğunun saptanmasını ve bahsi geçen süreç koordinasyonunda hedeflenen neticelere varılabilmesinin hangi biçimde gerçekleşebileceği yönünde alınan kararlar, izlenecek yollar ve yöntemleri ifade etmektedir (Ülgen ve Mirze, 2014). Program ise; organizasyon eylemlerinin gerçekleştirebilmek amacıyla zamanın saptanmasını, eylemlerin detaylı bir şekilde ortaya çıkarılmasının yanında bahsi geçen eylemlerin nerede, ne zaman ve kim tarafından uygulanacağını saptanmasını kapsamaktadır (Çelik, 2011).

2. STRATEJİK PLANLAMA VE STRATEJİK YÖNETİM

Stratejik planlama; organizasyonların hedeflerine varabilmeleri için gereksinim hissettikleri kaynakların sağlanması ve paylaşılması sürecine rehberlik eden misyonunu, strateji ve politikalarının saptanmasını belirtmektedir (Eren, 2013). Stratejik yönetim ve stratejik planlama kavramlarının

farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bu açıdan stratejik planlama için stratejik yönetim evresinin başlangıç öğelerinden biri olmasının yanında organizasyonların stratejik hedeflerine varılabilmesi adına yönetilmesi gerekli olan süreçlerden biridir.

2.2.1 Stratejistlerin belirlenmesi aşaması

En az saptanan stratejiler kadar bu stratejileri faaliyete sokacak olan kişiler ve nitelikleri de önem taşımaktadır. Bu nedenle de “stratejist” kavramı karşımıza çıkmaktadır. Stratejistler ya da strateji uzmanları; organizasyon stratejilerinin formülize edilmesi, uygulanabilmesi ve yorumlanabilmesine dair süreci yürütecek fertleri ya da takımlardan bahsetmektedir (Ülgen ve Mirze, 2014). Yani organizasyonun bütün yöneticilerinin stratejist kavramıyla tanımlanabilmesi mümkündür. Organizasyonlarda stratejist görevini yerine getirenler Yönetim kurulu üyeleri, Şirket İcra Kurulu Başkanları (CEO'lar), alt düzey yöneticiler, orta düzey yöneticiler, üst düzey yöneticiler, kurumsal planlama personeli, danışmanlar ve yönetici asistanları bu kapsamdadır (Demirhan, 2010).

2.2.2 Stratejik analiz süreci

Stratejileri yürüteceklerin saptanmasının ardından hangi stratejilerin seçilip uygulamaya geçilmesi de ayrıca bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda uygun olan en iyi stratejilerin saptanması ise “stratejik analiz” kavramını ortaya çıkarmaktadır. Stratejik analiz; organizasyon hedeflerinin belirlenmesi, bu hedeflere uygun olan stratejilerin saptanmasını ve en uygun olanın seçilmesiyle organizasyonun hem iç hem de dış çevresinde yer alanların incelenebilmesine dair faaliyetleri içermektedir (Dinçer, 2013). Bahsedilen süreç sayesinde organizasyonlar hem güçlü hem de zayıf taraflarını ortaya çıkarabilmesinin yanında dış tehditleri önceden fark ederek olabildiğince az bir maliyetle kurtulmakla kalmayıp fırsatlarını da en üst seviyede kullanabilme olanağına sahip olmaktadır.

2.2.3 Stratejik yönlendirme aşaması

Stratejileri gerçekleştirecekler ve organizasyonun hem iç hem de dış çevre niteliklerinin ortaya konulmasının ardından organizasyonun gideceği yönün saptanması önem taşımaktadır. Stratejik yönlendirme aşaması şeklinde ifade edilen bu aşama organizasyon stratejilerinin meydana getirilmesi esnasında stratejik tetkik süreci sonrasında organizasyonun yapılan işi saptaması, misyonunu ve vizyonunu belirlemesi, hedeflerinin oluşturulması yanında organizasyonun gelecekte varmak istediği noktaya doğru gideceği yolun ortaya konulmasına dair çalışmaları kapsamaktadır (Sağır, 2010).

Bu evre; organizasyon çalışanlarına rehberlik eden ve yön gösteren, denetleme yapan ve bununla birlikte çalışanlara hareket alanı sunan bir süreçtir. Organizasyon vizyonuna özgü sınırları gösteren ve organizasyonun uygulamalarını sürdürebilmelerini temin eden bir kuvvet olması açısından seçeneği olmayan bir aşamayı ve ölçülebilir ilerlemelerin en üst düzeyini göstermektedir (Akgemci, 2008).

Sonuç olarak bu evreyi tamamlayan organizasyonların, bu sürece dair başarılı tespitlerde ve faaliyetlerde bulunmayanlara kıyasla daha başarılı olduğu ve mevcudiyetlerini fazlasıyla koruyabildikleri iddia edilmektedir. Bunun nedeni olarak ise; stratejik yönlendirme sürecinde bütün alt amaçların ve stratejilerin genel hedeflerle örtüştürülmekte ve ileriye dönük olarak amaçlar tespit edilmektedir. Sonuç olarak strateji oluşturma aşaması aşılarak uygun stratejik seçimin tercih edilmesi mümkün olabilmektedir.

2.2.4 Strateji oluşturma evresi ve strateji seçimi

Belirtilen temelde strateji oluşturma aşaması, stratejik karar verme ve stratejilerin seçilebilmesi açısından üst yönetimin stratejik seçimleri yönünde uygulanmaktadır (Renkal, 2012). Bu aşamada organizasyonu gelecekte etkileyebilecek sosyal, iktisadi ve teknolojik unsurlarla alakalı olarak tespitler yapılabilmektedir. Bu doğrultuda stratejik kararlar alınırken bilgi yoksunluğundan ortaya çıkabilecek belirsizlik, çatışma ve karmaşıklıklar başlangıç aşamasında giderilebilmesi adına önlemlerin alındığı

görülmektedir (Demir ve Yılmaz, 2010). Bu kapsamda organizasyonların faaliyet alanlarına uygun olan stratejileri benimsemeleri, başarılarına etki eden en önemli unsur olarak organizasyon başarısına dolaysız olarak etki etmektedir.

2.2.5 Strateji uygulama evresi

Organizasyon adına uygun olan stratejilerin meydana getirilmesinin ve seçiminden sonra tercih edilen stratejilerin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla organizasyonların en mükemmel biçimde düzenlenebilmesi süreci, "strateji uygulama evresi" şeklinde tanımlanmaktadır. Bahsi geçen evrenin başarısından söz edebilmek için doğrudan strateji meydana getirilmesi ve tercih edilmesi evrelerinin başarılı olmasıyla ilişkili olduğu ifade edilebilir (Ülgen ve Mirze, 2014).

Strateji uygulama evresi; farklı bir tanımla organizasyonun rekabet gücünün yükseltilmesine dair yapısının, yöntemlerinin, liderlik tutumlarının, insan kaynakları politikalarının beraberinde örgüt kültürü kapsamında değerlerin ve yönetim süreçlerinin göz önünde bulundurulmasıyla ihtiyaç duyulan durumlarda güncellenebildiği bir süreci göstermektedir.

Bu evrenin başarılı olmasında, örgüt kültürünün çevre koşullarına en uygun olan stratejilerle uyum göstermesi önem taşımaktadır (Şahin, 2010). Ayrıca evrenin başarısı stratejik bir liderle çalışma yapmanın önemi ile de ilgilidir. Organizasyon çalışanları ve liderin müşterek çabaları ile biçimlenen bu evrenin sonucunda bütün çabaların neticesinin ne ile sonuçlandığının bilinmesi gerekir, ki bu da stratejik kontrol evresini ifade etmektedir.

2.2.6 Stratejik kontrol evresi

Stratejik yönetim süreçlerinin son aşaması olan stratejik kontrol evresinde, stratejik yönetim süreci sonucunda ortaya çıkan bütün sonuçların değerlendirmeye alındığı ve denetlendiği bir aşamayı göstermektedir (Ülgen ve Mirze, 2014). Bahsedilen evre genelde stratejik yönetim sürecinin kalan bütün aşamalarını ve stratejilerin kontrol edilmesini sağlamakla kalmayıp, çevre koşullarının değişimlerinin gözlemlenerek stratejilerin güncellenebilmelerini mümkün hale getirmektedir.

2.3 Stratejik Yönetim Kültürünün Oluşturulması Sürecinde Yer Verilen Strateji Politika Araç ve Teknikler

Stratejik politika araç ve teknikleri; organizasyonlara rekabet avantajı sağlaması açısından, etkili bir yönetim biçimi olarak benimsenerek uygulandığı görülmektedir. Bu kapsamda organizasyonlar aracılığıyla stratejik yönetim bünyesinde bahsedilebilecek bir hayli metot, araç ve teknikler mevcuttur. Tüm organizasyonlar hem iç çevre hem de dış çevre ile alakalı saptamalarını gerçekleştirmesinden sonra kendisiyle uyumlu olan strateji yönetime dair metot, araç ve tekniklerini seçebilmek amacıyla eyleme geçebilmektedir. Bahsi geçen metot, araç ve teknikler kapsamında SWOT¹ / GZFT², Portföy Analizi, Fayda-Risk Analizi, Değer Zinciri Analizi, Tedarik Zincir Yöntemi, Benchmarking (Kıyaslama), Toplam Kalite Yönetimi, Dış Kaynak Kullanımı ve Öğrenen Organizasyonları ele almak mümkündür.

2.3.1 GZFT analizi

GZFT analizi; organizasyonların çevresel etmenleri ve çevreye dair eğilimleri algılayabilmek ve bu yönde hem iç hem de dış çevre koşullarını inceleyebilmek için kullanılan bir metottur. SWOT analiz yönteminde sınırların ve dış çevre incelemelerinin yapılması, organizasyonların stratejik planlama aşamalarında yaygın bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Organizasyonların mevcut durumunun incelenmesiyle işletmenin iç "güçlü yönleri" manasında üstün olduğu yönler ile "zayıf yönleri" manasında eksik olduğu yönlerin meydana çıkarılmasının beraberinde dış çevresinin incelenmesi neticesinde önünde bulunan "fırsatları" ile "tehditleri" saptanmaktadır. Farklı bir deyişle "Etkileşim

¹SWOT: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats.

² GZFT: Güçlü Yanlar, Zayıflıklar, Fırsatlar, Tehditler.

Analizi" kavramı ile de isimlendirilen "SWOT (GZFT) analizi"; organizasyonun bütün olarak ele alınması, zayıf ve güçlü olan taraflarının görülebilmemesinin sonucunda koşullarının çevresi ile uyumlu duruma getirilmesi olarak ifade edilebilmektedir (Dinçer, 2013).

SWOT analizinin organizasyonlar için temelde iki faydasından bahsetmek gerekmektedir. İlk faydası; SWOT analizini kullanan organizasyonlar var olan durumlarını görmelerinin yanında incelemenin yapıldığı döneme dair hem olumlu hem de olumsuz taraflarını saptayabilmektedirler. İkinci faydası olarak ise; organizasyonlar geleceğe ilişkin pozisyonlarının ne olabileceğine dair tespit ve öngöründe bulunabilmektedirler. Netice olarak iki temel fayda sonucunda SWOT Analizi, organizasyonların bugünkü durumundan geleceğine yönelik saptamalarda bulunabilmesini sağlaması bakımından önem taşıyan geniş kapsama sahip analiz yöntemini belirtmektedir.

2.3.2 Portföy analizi

Organizasyonun mevcut durumunu ve ileride bulunabileceği durumu göstermesi bakımından öneme sahip olan bir diğer yöntem olan portföy analizi; ana organizasyonun stratejik olarak halihazırdaki yatırımlarının değerlendirilmesinin beraberinde gelecekte sağlayabilecekleri faydaları ön görme, bu değerlendirmelerin neticesinde organizasyonun elinde bulunan kaynakların ayrılmasında yol gösterebilme hedefiyle gerçekleştirilen analitik tekniktir (Eren, 2013).

2.3.3 Fayda- maliyet analizi

Organizasyonlar, en doğru ya da en fazla kâr sağlayan eylem biçiminin saptanabilmesi için öngörülen faydalar karşısında öngörülen maliyetleri ölçebilme süreci olan "fayda-maliyet analizi" sayesinde daha az bir kaynak kullanımının neticesinde faydalı tercihler yapabileceğine sahip olabilmektedirler.

2.3.4 Risk analizi

Bu süreçte organizasyonlar, öncelikli olarak bilgi varlık dökümünü ortaya çıkarmak adına eylem yapmakta ve gerçekleştirilen özel elemanın neticesinde tehditler ve zayıf yanlara ilişkin riskler saptanmasının ardından ihtiyaç duyulan tedbirlerin alınması hususunda karara varılmaktadır (Duran, 2013).

2.3.5 Değer zinciri analizi

Gerek dış çevrenin gerekse paydaşların dikkate alınmadığı bir ölçümleme organizasyon açısından olumsuz neticelere sebep olabilir. Bu bağlamda değer zinciri analizinin yapılması organizasyonların, ürün sağlayıcıları, müşterileri ve sektördeki diğer rakipleri ile olan bağlantılarının ortaya konulmasını ve rekabet gücünün ölçülmesini temin etmektedir.

2.3.6 Tedarik zinciri yönetimi

Tedarik zinciri yönetimi, tüketicilere uygun ürünün, uygun zamanda, uygun yerde ve uygun fiyatta, mümkün olabilecek en az maliyetle ulaşabilmesini muhtemel duruma taşıyan para akışı, malzeme ve bilginin bütünleştirilmesi metodu olarak belirtilebilmektedir (Tan, 2001). Böylelikle zincir içerisinde bulunan ana iş süreçlerinin bütünleştirilmesini temin etmekte, tüketici memnuniyetini yükseltmeye dair stratejilerin ve iş emsallerinin oluşturulması hedeflenmektedir.

2.3.7 Benchmarking (Kıyaslama)

Benchmarking; faaliyet göstermiş olduğu alanda lider olabilmek için süreçlerini ya da benzer özellikte olan organizasyonlardaki süreçleri prosedürleri göz önünde bulundurarak ele alan, o süreçlerdeki faaliyetlerden ders çıkarmak isteyen ve devamının getirilmesine dayalı bir etkinliktir.

2.3.8 Toplam kalite yönetimi (TKY)

Hem organizasyonel oluşum tarafıyla hem de verilen hizmetler ve/veya mallar tarafıyla TKY organizasyonların başarısında rol alan unsurlar arasındadır. TKY; özel anlamda mal ve/veya hizmet niteliğinin, genel anlamda ise örgüt niteliğinin devamlı bir şekilde iyileştirilebilmesine dair olarak örgüt yanında yürütülmesi gereken bütün süreçleri belirtmektedir (Tekin, 2004).

2.3.9 Dış kaynak kullanımı

Dış kaynaklardan faydalanma; organizasyonların, ana kabiliyetleri üzerine odaklanarak bunun haricindeki uygulamalarını ilgili alanda uzmanlık kazanmış olan ve bu konuda uzmanlaşmış başka kuruluşlardan temin etmesidir. Bu doğrultuda geleneksel işletme uygulamalarının katma değer sağlayan bölümleri dış kaynaklara teslim edilmekte böylece personel harcamalarından tasarruf sağlanmasının yanı sıra boşta kalan nitelikli işgücünden organizasyonun başka bölümlerinde eskiye oranla daha çok verim kazanılabilesine olanak tanımaktadır.

2.3.10 Öğrenen organizasyonlar

Öğrenen organizasyon kavramı, bir organizasyonun devamlı olarak yaşamış olduğu olaylardan ders alması, tüm bunları personellerini iyileştirebileceği bir düzen içerisinde değişmekte olan çevre koşullarına bağdaştırması ve bütün bunların sonucunda devamlı bir şekilde gelişmekte, değişmekte ve kendisini yenileyen etkin bir organizasyon olduğu manasına gelmektedir (Senge, 1996).

3. TÜRKİYE'DE BELEDİYE SİSTEMİNİN ANALİZİ

Bu bölümde öncelikli olarak Türkiye'deki belediyeçilik kavramının tarihsel dönem içindeki ilerlemesi kavramsal yönüyle ele alınmış, uzun yıllar boyunca yapılan planlamaların açıklanmasının ardından konu hakkındaki kuramsal görüşlerden bahsedilmiştir. İlaveten, Türkiye il belediye yapısı ve büyükşehir belediye yapılarının ana nitelikleri ile dönüşüm evreleri üzerinde durulmaktadır. Türkiye'de hem belediye hem de büyükşehir belediyeçiliğinin sağladığı üstünlükler ve zararların neler olabileceği ya da olduğu hususunda yapılmış olan faaliyetlere yer verilerek konu üzerinde farklı fikirler kapsamında incelenmiştir.

3.1 Belediye, Büyükşehir Belediyesi ve Belediye Yönetimi

Belediyelerin yönetim anlayışı, "kentsel yerleşmelerin yönetim mekanizması" (Güler, 2009) biçiminde ilk defa 1856 senesinde İstanbul'da kurulmasının ardından 1930 senesinde 1580 sayılı Belediye Kanunu ile düzenlemeye alınmıştır. 1580 Sayılı Kanun, 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun çıkartılmasıyla yürürlükten kaldırıldığı görülmektedir. 5393 sayılı kanunda belediyenin tanımı; "belde çevresinin mahallî olarak lüzumlu gereksinimleri giderebilmesi amacıyla kurulmuş olan ve karar masası ise seçmenlerinin seçimi yoluyla belirlenen hem idarî hem de malî yönden önem taşıyan kamu gerçek kişisidir" şeklindedir.

5393 Sayılı Kanun ile 1580 Sayılı Kanun karşılaştırıldığında belediye sistemine yeni Kanunla birlikte çok farklı düzenlemelerin getirildiği görülmektedir. Bahsi geçen düzenlemeler ölçüsünde, illerin ve ilçelerin merkezi yerlerinde belediye kurulması mecburi tutulmasının beraberinde yerleşim alanlarında belediye oluşturulabilmesi adına önceden iki bin olarak belirtilen nüfus kıstasının beş bine çıkarıldığı tespit edilmektedir. İlaveten 5393 sayılı Kanunla birlikte belediyelerin yerelde vermeleri gereken hizmetlere dair hem yetki hem de görevlerinin artırılmasının yanında önceki kanunda bilhassa altyapı konusunda görev ve yükümlülüğü olan belediyelerin ek olarak sosyal yardım, sağlık, ekonomi, eğitim ve ticaret alanlarında da bazı görev ve yükümlülükler taşımaya başlamıştır. Bahsi geçen gelişmelere ilaveten yeni kanunla belediyelere; ulaşım hususundaki altyapının düzenlenmesinin yapılması; imar izni, su ve kanalizasyon işlemlerinin düzenlenmesinin yapılması; kent ve coğrafik bilgi sistemlerinin oluşturulması; hem çevre hem de çevre sağlığı konularına dair hizmetlerin verilmesi; temizlik hizmetleri ve katı atıkların yönetimi evrelerine dair belirlemelerin yapılması; acil yardım, arama, kurtarma, itfaiye, zabıta ve ambulans gibi hususlarda hizmetlerin sunulması; kent içi trafik düzenlemelerinin yapılması; mezarlık ve defin hizmetlerinin verilmesi hususunda düzenlemeler yapılması; park ve bahçeler gibi alanların faaliyetlerine ilişkin uygulamaların yapılması; konut gereksinimlerinin giderilmesine yönelik faaliyetlerin yapılması; sanat ve kültür konularında etkinliklerin planlanması; tanıtım ve turizm etkinliklerinin koordinasyonunun yapılması; spor ve gençlik

çerçevesindeki faaliyetlerin programlanması; sosyal yardım ve hizmet programlarının düzenlenmesi; vatandaşların mesleki beceri kazanmalarına yönelik olarak kursların verilmesi; ticaret ve ekonominin gelişebilmesi adına önlemlerin alınması ve benzeri hususlarda birçok hizmetin gerçekleştirilmesi ve/veya ihaleye çıkılarak dış hizmetlerin satın alımı yoluyla uygulanabilmesi yönünde görev ve yükümlükleri üstlenmeye başladıkları görülmektedir. Belediyelerin bahsi geçen konulara yönelik hizmet verebilmeleri adına 1982 Anayasası'na gereğince görev ve yükümlülükleri oranında gelire sahip olabilmeleri için eylemde bulunulmalıdır (Sayan, 2013). Netice itibarıyla Türkiye'de belediyelerin çoğunlukla genel bütçe kaynaklarından ayrılan kısımlar, öz gelirlerinin yanında denkleştirme ödenekleri ölçüsünde hizmet verme olanağını bulabilmektedir.

Büyükşehir belediyeleri incelendiğinde merkezde bulunan ve içerisinde birden daha fazla belediye bulunduran büyükşehir belediyeleri kuruluşların beraberinde, bahsi geçen belediyelerine ait büyükşehir belediyesi biçiminde bir oluşum bulunmaktadır. Türkiye'nin üç büyük şehri olarak tanınan İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde özellikle büyükşehir belediyeçiliği kendine has olarak icra edilmektedir. Zira 27.06.1984 tarihli 3030 sayılı "Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun" bünyesinde; İstanbul, Ankara ve İzmir şehirleri için özgün bir idare yapısının oluşturulmasının yanında bu şehirlerdeki belediyeler de "büyükşehir belediyesi" olarak tanımlanmıştır. 10.07.2004 tarihli 5216 sayılı olan Büyükşehir Belediyesi Kanun'unun yürürlüğe girmesiyle 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmış olmakla birlikte, 12.11.2012 tarihinde yeni yürürlüğe giren 6360 sayılı kanunda on dört şehirde Büyükşehir Belediyesinin kurulmasının yanında yirmi yedi ilçenin kurulabilmesi adına "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnâmelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile birlikte 5216 sayıya sahip olan kanun değiştirilerek büyükşehir belediyeçiliği sisteminde köklü düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 6360 Sayılı Kanun'da büyükşehir belediyesinin tanımı; "*hudutları il mülki hududu olan ve hudutları içerisinde kalan ve ilçe belediyeleriyle bütünleşmeyi temin eden hem idari hem de mali bağımsızlığa sahip kanunlarla verilmiş olan görev ve yükümlülükleri yerine getirmek amacıyla yetkilerini kullanan; karar organı ise seçmenlerinin seçimi yoluyla belirlenen kamu gerçek kişisi*" şeklinde yapılmaktadır. Bu kararlar bağlamında belediyelerin hudutları, il mülki hudutları olarak genişletilerek büyükşehir belediyelerine hem yeni görevler hem de yeni yükümlülükler getirilmiştir. İlaveten 6360 sayılı Kanun'la birlikte yapılan düzenlemelerle; otuz şehirde il özel idarelerinin yapılacak ilk seçimin ardından kapatılması yönünde karar alınmış ve nüfus olarak yedi yüz elli binin üzerinde olan şehirlerin şehir belediyelerinin büyükşehir belediyesine çevrilmesi karara bağlanarak şehirlerinin fiziki yerleşim koşullarına ve ekonomik yönden gelişmişlik düzeyleri göz önünde bulundurularak büyükşehir belediyesi olarak tanınmaları kıstası iptal edilmiştir.

Büyükşehir beledilerinin yer aldığı şehirlerde vali denetiminde oluşturulan "Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı" (YİKOB) yetkilerine bakıldığında kamu kurum ve kuruluşlarının izlenmesi ve koordine edilmesi sürecinden, yapılacak yatırım ve verilecek hizmetlerin devamlı bir şekilde yerine getirilmesinden; afet, acil yardım ve çağrı gibi yardım hizmetlerinin izlenmesi ve uygulanmasından; ilin tanıtım faaliyetlerinin yapılmasından; lüzum görülmesi durumunda merkez idaresinin taşrada yapacağı yatırımların yerine getirilmesi ve eşgüdümünün sağlanmasından; tören, ödüllendirme, temsil ve protokol gibi faaliyetleri kapsayan hizmetlerin uygulanmasından; şehirde var olan kamu kurum ve kuruluşlarına öncülük edilmesinin yanında denetlenmesi açısından da görev ve yetkisi bulunmaktadır (Öztekin 2012). Ayrıca bahsi geçen görev ve yetkileri bulunan YİKOB'ların faaliyet ve yönetim işlemleri vali ya da vali eliyle vazifelendirilen vali yardımcısı eliyle gerçekleştirilmektedir.

Söz edilenlerin haricinde ayrıca büyükşehir belediyelerinin; düzenli bir imar programı oluşturmak, stratejik bir program düzenlemek, su ve kanalizasyon, toplu taşımacılık ve ulaşım, çevre sağlığı hizmetlerini yürütmek, merkezi ısıtma faaliyetlerini düzenlemek, anayolların ve caddelerin yapımını sağlamak gibi farklı birçok vazifeleri de vardır. Bahsedilen vazifelerin koordinasyonu

hususunda ise büyükşehir belediyesinin üyeleri olarak görev yapan büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni ve belediye başkanı vazife yapmaktadırlar.

3.2 Belediye ve Büyükşehir Belediyesi Sistemlerinin Kuramsal Temelleri

Mahalli yönetimlerce verilen hizmetlerin yeterlilik ve etkinliğinin temin edilmesi ile mahalli yönetimlerin demokrasi ile olan ilişkisi, mahalli yönetimlere özgü yapılacak olan düzenlemelerin kökeninde yer alan iki anlayışı göstermektedir. Bu kapsamda mahalli yönetim anlayışının oluşmasına temel oluşturan kavramsal temeller, işlevsel faaliyet ve demokrasi görüşü kavramları ölçüsünde değerlendirildiği görülmektedir (Eryılmaz, 2011). İşlevsel faaliyet; hizmete ayrılmış olan kaynak ile hedef arasında yerindeliği ve yeterliliği belirtmektedir. Demokrasi düşüncesi; vatandaşın yönetime iştirak etmesinden söz ederken özgürlük, bağımsızlık ve baştan bölüşüm kavramları esasında mahalli yönetimin demokrasiye uygun bir anlayış bünyesindeki durumunu göstermektedir. Bahsi geçen iki ana kavramın birleştiği bir ölçek etrafında yönetilen mahalli yönetimlerde, demokratik eşliğin nasıl sağlanabileceği, ölçeğin boyutları ve hizmetlerin hem daha etkili hem de daha verimli bir biçimde nasıl verilebileceğini tanımlamaktadır. Bu kapsamda; mahalli yönetimler bünyesinde kamu hizmetinin sunulması mevzu bahis olduğunda, bu doğrultuda hizmet veren birimlerin uygulama ortamı ne kadar çok küçük olursa, halkın seçimleri o oranda göz önüne alınabilmesinin yanında o oranda da yönetime iştirak etmelerinin önü açılabilir.

3.3 Yeni Bölgeci Yaklaşımlar ve Kent Bölgeleri Yaklaşımı

Genellikle hizmetin sunumu ve mahalli kalkınmayı temel alan iki yaklaşımdan ilk olarak Yeni Bölgeci Yaklaşımlar ve Kent Bölgeleri Yaklaşımını savunan öncüleri; uygulanması açısından geniş mekânsal boyutlara uygun olan politikaların iyileştirilebilmesi adına yararlı olduğunu söylemekte ve kamu odaklı şekilde devam ettirilecek bir kalkınma anlayışının aksine mahalli güçlerin ve kuruluşların öncelikli olarak görüldüğü bir bölge anlayışıyla eylem yapılmasının gerekliliğini ifade etmektedirler. Kent Bölgeleri Yaklaşımının savunan öncüleri bahsi geçen belirlemelere ilaveten tarımsal alan ile kentsel alan ayrımının ancak elastikiyete sahip olan kentlerin inşa edilmesiyle karşılanabileceğini ve bu yolla da kır-kent-banliyö bölgelerini içerisine dahil eden kentlerin inşa edilebileceğini ifade etmektedirler.

3.4 Kamu Tercihi Yaklaşımı

Kamu Tercihi Yaklaşımı'nın öncüleri; büyük şehirlerdeki mahalli demokrasi anlayışının sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi adına daha fazla bölümlere ayrılmış bir yönetim yapısının oluşturulmasını tavsiye etmektedir. 6360 sayılı Kanun bünyesinde Türkiye'de yapılmış olan yasal düzenleme incelendiğinde kamu tercihi yaklaşımının ortaya koyduğu anlayıştan ziyade farklı yaklaşımların ortaya koymuş oldukları bakış açısı doğrultusunda eylem yapıldığı görülmektedir.

Konu ile alakalı olarak literatür incelendiğinde kuramsal çerçeveyi ortaya koyan bu yaklaşımlar dışında; hizmet verilen alanların büyümesi unsuru başta olmakla birlikte iktisadi, politik ve toplumsal sebepleriyle ülkenin tarihi ilerleme sürecinde kazanılmış olan ve benimsenmiş olan yönetsel gelenekler kapsamında çeşitli büyükşehir yönetim yöntemlerinden de bahsedilmektedir. Bu kapsamda değerlendirilen yönetsel yöntemleri; kısa ömürlü-küçük ölçekli teşkilatlanma ve uzun süreli teşkilatlanmalar olarak iki ana başlık şeklinde incelenmek mümkündür. Kısa ömürlü ve küçük ölçekli teşkilatlanmalar, yönetimler arasındaki hizmet sunum sözleşmelerini, kentsel birliktelikleri, konseyleri ve özel amaçlı teşkilatları ifade etmektedir. Uzun süreli teşkilatlanmalar ise, bütünleştirmeleri ve mahalli birliklerden söz etmektedir.

Türkiye'de önceki zamanlarda faaliyet göstermiş olan "İmar ve İskân Bakanlığı", "Yerel Yönetimler Bakanlığı" ve "İçişleri Bakanlığı" eliyle oluşturulan yasa tasarıları "Hizmet Birlikleri Modeli"ne dayanmakta olup, "İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi"nin (İSKİ) oluşturulması ise "Özel Amaçlı Örgütler Modeli"ni ortaya koymaktadır. 6360 sayılı Kanun'un bünyesinde yapılan son kanuni

düzenleme ise, Türkiye’de “Birleştirme Model”inin benimsendiğini gösterir tarzdadır. Bu model incelendiğinde bütün kentsel alandan sorumlu olan genel amaçlı olarak idare, altyapı, planlama ve eğitim gibi hususlarda stratejik hizmetleri yüklenmiş bir mahalli yönetim ünitesi özelliklerini taşıdığı görülmektedir.

3.5 Türkiye’de Belediye ve Büyükşehir Belediyesi Sistemi

3.5.1 Sistemin dönüşüm süreci

Türkiye’nin büyükşehir belediye idare modeli ile tanışması 1984 yılında olmuştur. Büyükşehir belediyeleri; nüfus ve idare kapasitesi olarak büyük çaplı yerleşim alanlarındaki kentsel hizmetlerinin uygulanması yükümlülüğünü yerine getirirken, belediyelerin ise; geriye kalan bölgelerde mahalli idare birimi olarak faaliyet göstermektedir. Bu temelde yapılan çalışmaların 2000’li yıllara gelene kadar farklı farklı düzenlemelerle yürütülmesinin yanında yapılan küçük yapı değişiklikleriyle büyükşehir belediyeçilik sisteminin işleyebilmesi için eylem yapılmıştır. 2000’li yıllarla beraber büyükşehir belediyeçilik sistemi üzerinde köklü değişimler yapılması gerekliliği gündeme gelmiş ve devam eden yıllar süresince değişim sürecinin birtakım unsurlarla devamı sağlanmıştır. Bahsi geçen sürecin devamı olarak büyükşehir belediyeçilik reformu 2003 yılında gündeme alınarak kamuoyunda “pergel düzenlemesi” olarak tanınan düzenlemelerin 2003 yılının sonunda ortaya konulmaya başladığı görülmektedir (Çınar, Çiner ve Zengin, 2009).

Geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında köklü düzenlemeler olarak ele alınmaması nedeniyle fazla tartışılmayan bu doğrultudaki çalışmaları dahil eden 11.12.2003 tarih ve 5019 sayılı “Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” nin değiştirilmesiyle kabul edilmesi hakkındaki kanunda değişiklik yapılabilmesine dair kanun bünyesinde ise, nüfus kıstası vasıtasıyla belli yarıçaplı çemberlerle büyükşehir belediyeleri hudutlarının genişletilebilmesi öngörülmüştür. Fakat 5019 sayılı Kanunun dönemin Cumhurbaşkanıca onaylanmaması ve onaylanması yönünde çalışmalarda bulunulmadığından yürürlüğe girmediği görülmektedir. İlaveten ilk kez 5019 sayılı Kanunun kapsamında köy ve belediye manasında “küçük” mahalli yönetim ünitelerinin kapatılmasının gündeme getirilmesinin yanında bu politikanın da işlemesi yönünde çalışmalara başlanmıştır. Aynı dönemde yapılan çalışmalar istikametinde, kendilerinden büyük il ve ilçelerin belediyelerine yakınlıkları sebebiyle bazı yerlerde bulunan küçük belediyeler ve köylerin, bahsi geçen il ve ilçe belediyelerinin bünyesine mahalle olarak eklenmek istendiği görülmektedir. Sözü geçen çalışmalar ilk başlarda sonuçsuz kalsa da 5393 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi neticesinde “dâhil etme” politikasının kararname vasıtasıyla uygulamaya alınmaya başlanmıştır. Bu politikaya ilaveten nüfus kıstası üzerinden kimi belediyelerin nüfusunun iki bin altına düşmesi nedeniyle köye dönüştürülmesinin ardından kapatılmak istendiği fark edilmektedir. 06.03.2008 tarih ve 5747 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” bünyesinde gerçekleştirilmek istenen değişikliklerin sonucu başarısızlık olmuştur. Fakat kamuoyunda “Bütün Şehir Kanunu” olarak da tanınan 6360 sayılı Kanun’un bünyesinde, hizmetlerde etkinlik ve verimliliğin sağlanması ile imar bütünlüğünün temin edilmesi, kaynakların gereksiz kullanımının önüne geçilebilmesi hem idari hem de malî kapasite yönünden yeterli olmadığı görülen birimlerin kaldırılması yönündeki gerekçelerle aşamalı bir biçimde uygulamaya geçirilmesi hedeflenmektedir.

3.5.2 Sistemin temel özellikleri

23.03.1984 tarihinde çıkarılan 195 sayılı “Kanun Hükmünde Kararname” (KHK) ile birlikte üç büyük şehirde iki aşamalı olarak büyükşehir belediye yönetim modelinin uygulamaya geçirilmiştir. 195 sayılı KHK’nın ise daha sonraları 3030 sayılı Kanun’la birlikte değiştirildiği görülmektedir.

Türkiye’de büyükşehir düzenlemelerinin kökeninin 1982 Anayasasına dayandığı görülmekle birlikte bu konuda T.C. Anayasası madde 127 dahilinde gerçekleştirilmekte ve büyük yerleşim

alanlarının yönetimi adına özel yönetim yöntemleri meydana çıkarılabilmektedir. 3030 sayılı kanun dahilinde İzmir, Ankara ve İstanbul illerinde iki aşamada belediye kurulabilmesi için eylemde bulunulmuştur. Yine kanun hükümlerince bir bölgede büyükşehir belediyesinin kurulabilmesi ancak belediye hudutları içinden birden fazla ilçe varsa söz konusu olabilmektedir. Şayet belediye hudutları bünyesinde birden fazla ilçenin bulunmadığı durumlarda öncelikli bir biçimde merkezi yönetim tarafından en azından iki ilçenin kurulması öngörmekte fakat bu kanun büyükşehir belediyelerinin kurulmasına dair bir nüfus kıstası öngörmemekte olduğu görülmektedir. Sonuç olarak bahsi geçen şehirlerin ardından Gaziantep, Bursa, Konya ve Adana Büyükşehir Belediyeleri kurularak merkez ilçelerin de kanun hükmü çerçevesinde ilçe belediye onayı verilmiştir. Ayrıca kanunda bahsi geçen ilçe sayısı sorunlarının çözülebilmesi adına “sunî ilçeler” kurulması amacıyla hareket edilmiştir. İleriki dönemlerde gerçekleştirilen düzenlemeler incelendiğinde bilhassa ekonomik sebepler delil gösterilmesiyle ilçe belediyeleri temelinde büyükşehir kurma uygulaması terkedilmiştir. Bu istikamette 1993 yılında Erzurum, Eskişehir, İzmit, Diyarbakır, Mersin, Samsun ve Antalya Büyükşehir Belediyelerinin kurulduğu görülmektedir. 2000 yılında ise 593 sayılı KHK hükmü gereğince Sakarya iline bağlı olan Adapazarı’nda Büyükşehir Belediyesi kurulmasıyla birlikte hem ilçe belediyelerinin hem de alt derece belediyelerinin kurulabilmesinin yolunu açan karma bir model olarak kabul edilmiştir.

İyileştirme çalışmalarının 5216 sayılı Kanun’la birlikte devam ettirilmesiyle 3030 sayılı Kanunda yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yeni kanunla yapılan düzenlemeyle birlikte Türkiye’de belediye sistemine dair yeni bir iyileştirme sürecine girilmiş olmakta ve kanun hükmü uyarınca büyükşehir belediye sınırları adına ölçek ve nüfus standardı getirilmiştir. 5216 sayılı Kanun’un evvelinde büyükşehir belediyesinin tanımı; asgari üç ilçe ya da belediye hudutları içerisinde bulunan “ilk kademe belediyesi” şeklinde tarif edilmiş ve böylece “kademe belediyesi” namına “ilk kademe belediyesi” terimi kullanılmaya başlanmıştır. Ardından 5747 sayılı Kanunla birlikte “ilk kademe belediyesi” terimi de değiştirilerek yerine “ilçe belediyesi” teriminin kullanılması kararlaştırılmıştır. İlçe belediyelerine özgü mülki yönetim yapılanması da göz önüne alınmadan büyükşehir belediyesi hudutları bünyesinde bulunanlar için ilçe belediyesi terimi kullanılmıştır.

Türkiye’de büyükşehir belediyesi kurulabilmesi adına kararlaştıran bir başka kıstas olarak, coğrafi yerleşim yerleri ve finansal gelişim durumları yeterli olduğunda toplam nüfus olarak yedi yüz elli bin ve üzeri olan il belediyelerinin büyükşehir belediyesi olabilmesi yönündeki düzenleme gösterilebilir. Zira bu kapsamda 5216 sayılı Kanunla on altı büyükşehir belediyesinin hudutlarının genişletilebilmesi için eylem yapılmıştır. Buna göre de büyükşehir belediyesi hudutları içinde bulunan ve aynı il hudutlarında yer alan köy ve belediyelere, kanun hükmü uyarınca büyükşehir belediyesine katılabilmelerine dair hüküm getirilmiştir.

6360 sayılı Kanun uyarınca büyükşehir belediyelerinin kurulması ve hudutlarının tanımlanması;

1. Kahramanmaraş, Aydın, Malatya, Ordu, Şanlıurfa, Balıkesir, Van, Denizli, Muğla, Mardin, Trabzon, Tekirdağ, Manisa ve Hatay illerinde hudutları il mülki hudutlar bünyesinde aynı isimle büyükşehir belediyesi kurularak bu illerin de belediyelerinin büyükşehir belediyesine dönüştürüldüğü görülmektedir.

2. Samsun, Ankara, Sakarya, Bursa, Gaziantep, Konya, Mersin, Antalya, Eskişehir, İzmir, Kayseri, Erzurum, Adana ve Diyarbakır büyükşehir belediyelerinin hudutları il mülkî hudutlarıdır.

3. İllere bağlı olan ilçelerin mülki hudutları içerisinde bulunan belde ve köy belediyelerinin sahip olduğu tüzel kişilik kaldırılarak köyler mahalle adıyla, belediyeler de belde adıyla tek mahalle şekli bağlı oldukları ilçenin belediyesine katıldığı görülmektedir.

4. Kocaeli ve İstanbul il mülki hudutları içerisinde yer alan köylerin sahip olduğu tüzel kişiliği

kaldırılmış ve bağlı buldukları ilçe belediyesine tek mahalle şeklinde katılmış olup yeni ilçeler de kurularak hudutları yeniden tanımlanmıştır.

3.5.3 Belediye statülerinin getirdiği avantajlar ve dezavantajlar

Belde, ilçe ve il benzeri yerleşim birimlerinin imar, toplu taşıma, su ve temizlik uygulamaları gibi kamuya verilecek olan hizmetlerin yürütülmesinden sorumlu kamu tüzel kişiliğe sahip belediyelerin bilhassa son zamanlarda dünya genelinde mevzu bahis olan değişimler istikametinde sosyal beklentileri ve farklı ihtiyaçları da karşılayabilmek adına eylem yapmaya başlamışlardır. Eğitim-öğretim ya da sportif ve kültürel alanlarda faaliyetlerin sürdürülmesi yönünde yapılan çalışmalarla hizmet verilmesinde ortaya çıkmaya başlayan çeşitlilik sonucu belediyelerin kaynak gereksinimleri de yükselmiştir. Büyükşehir belediyelerinin kurulmaya başlanma sebebi ise il belediyelerinin yurttaşların istek ve beklentilerine cevap verememesi nedeniyle olmuştur. Bu kapsamda belediyelerin hizmet sunumu gerçekleştirilebilmesi adına bulundurmaları gereken gelirler; cezalar, öz gelirler, borçlanmalar, devlet yardımları ve genel bütçe gibi vergi gelirlerinden tahsis edilen paylarla sağlanmaktadır. Bahsi geçen gelirlerden genel bütçe gelirleri en çok payı oluşturmakta ve diğer ismi geçen gelirlerin ise bütün içerisinde payının çok daha az olduğu görülmektedir.

Büyükşehir statüsünde yer alan belediyelerin genel bütçe vergilerinden almış oldukları payın il belediyelerine oranla daha yüksek olmasından dolayı büyükşehir belediyesi statüsünde olmayan il belediyelerinin bu statüye geçmek istedikleri fark edilmektedir. Bu isteklerinin bir diğer nedeni ise büyükşehir belediye hudutları içinde bulunan genel bütçe vergi gelirlerinin tahsilatının toplamından da büyükşehir belediyelerinin %6 pay almasının olduğu görülmektedir (Gözler, 2013). Bahsi geçen kaynakların büyükşehir belediyelerince olumlu yönde ve verimli bir şekilde kullanılması sağlandığında hem sunulan mahalli idare hizmetlerinin niteliği yükseltilmiş olacak hem de altyapı yatırımlarının desteklenmesi sayesinde il hudutları içerisinde yaşamını sürdüren bütün yurttaşların bu olanaklardan faydalanabilmeleri temin edilebilecektir.

Tüm bu avantajlarının yanında büyükşehir belediyesi statüsünde olmanın getirdiği bazı dezavantajlarda bulunmaktadır. Örnek olarak; 95/6430 sayısında bulunan Bakanlar Kurulu kararına göre normal il hudutları içinde bulunan ve diğer koşulları sağlamaları halinde basit usulden yararlanabilen kimi mükellefler, hudutları içerisinde faaliyet gösterdikleri belediyenin büyükşehir belediyesine çevrilmesi sonucu basit usulden yararlanma haklarından mahrum olacak ve önündeki takvim yılının başlamasıyla birlikte gerçek usulde bir vergilendirmeye başlanacaklardır (Çelikyay, 2014).

3.6 Yönetimde Yerindelik ve Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

Bahsi geçen koşul, farklı uluslararası sözleşme içeriklerinde görüldüğü üzere bir giriş kısmı ile başlamaktadır. Giriş kısmında, koşul uygulamaya geçilirken üye ülkelerin mahalli idareler hususunda destekledikleri amaçlar ve varmak istedikleri hedeflerin belirtildiği görülmektedir. Özet olarak; koşulun giriş kısmında Avrupa Konseyinin üyesi olan devletlerin arasında müşterek mirasları bulunan fikir ve ilkelere sahip çıkılması ve uygulatılması hedefine yönelik olarak daha büyük birliğe ulaşmak amaçlanmaktadır (Pıtırılı, 1989).

Koşul üç kısımdan meydana gelmektedir;

- Birinci kısımda, özerk mahalli idare kurumunun bulunması gereken yasal ve anayasal temelden söz edilmekte olup böyle bir temel için ise merkezi idarenin rolünün azaltılarak merkezi idarenin mahalli yönetimler üzerindeki denetiminin en az seviyeye indirilmesinin gerektiği belirtilmektedir. Bunun yanında, mahalli idarelerin görev ve yetki alanındaki kıstaslar tanımlanarak verilen sorumluluğun önemiyle orantılı olarak gelir kaynaklarının temin edilmesinin gerektiği ifade edilmektedir (Aydemir, 2000)

-İkinci kısımda bulunan muhtelif hükümler başlığının altında, koşulu onaylayan ülkelerin sorumlulukları, koşulun kapsayacak olduğu makamlar ve iki tarafında koşulun hükümlerine uyum sağlayabilme maksadıyla kanunlarında yaptığı değişiklikler ve almış olduğu tedbirler hususunda Avrupa Konseyi'ne verilmesi gereken bilgi zorunluluğunu ihtiva etmektedir.

- Üçüncü kısımda ise, koşulun yürürlüğe girerek uygulanabilmesi yönündeki kurallar bulunmaktadır.

3.7. 6360 Sayılı Kanun ve Büyükşehir Belediyesi Sistemindeki Değişim

Mahalli idarelerle ilgili yapılan tüm düzenlemeler iki farklı biçimde incelenmiş olup bunlardan birincisi, mahalli idarelerin vermiş oldukları hizmetlerin etkililiği ve faydası ile alakalıdır; ikincisi de mahalli idarelerin demokrasi ile olan ilişkisiyle alakalıdır. Eryılmaz (2011), mahalli idareleri ortaya çıkaran nedenleri şu şekilde açıklamaktadır;

- İlki, hizmet sunumu adına tahsis edilmiş olan geniş kaynakla hedef arasındaki uygunluğu gösteren verimlilik kavramını da kapsayan fonksiyonel faaliyettir.

- İkincisi ise halkın idareye katılımını kapsayan demokrasi düşüncesi olmaktadır. Ayrıca günümüzde yerel düzeyde katılımın daha fazla önemli duruma geldiğini de belirtmek gerekir.

Öte yandan "özgürlük", "özerklik" ve "yeniden paylaşım" benzeri vakalar da yerel yönetimler açısından önemini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan da mahalli idarelerin "fonksiyonel etkinlik" ve "demokrasi" gibi iki ilke üzerinde yükseldiği ve bu iki ilke arasında da yakın bağlantı olduğu söylenebilir. Bahsi geçen iki düzlemin birbirleriyle kesiştiği alan ölçek olarak ifade edilir. Hangi ölçekte demokrasiye uygun bir katılımın sağlanabileceğinin yanında hangi ölçekte verilen hizmetlerin hem etkin hem de verimli bir biçimde sunulabileceği kesişme alanının niteliğini ortaya koymaktadır. Bir taraftan ölçek büyütüldüğünde demokratik katılımın eskiye oranla daha azalacağı; öte taraftan ise ölçeğin büyümesiyle verilecek hizmetlerin hem daha verimli hem de daha etkin sunulabileceği farz edilmektedir. Ancak ölçeğin büyütülmesiyle birlikte hizmetlerin sunumunda verimlilik ve etkinliğin azabilmesi de olası olabilir. Kentin küçük olması halkın aracısız katılımına imkân tanımakla beraber bu imkân verimlilik ve ekonomiklik adına gerekli olan uygun büyüklükten mahrumdur (Eke, 1982). Hizmetlerin vasıfları da hangi hizmetlerin ne ölçekte gerçekleştirilmesinin daha etkili olacağını saptamaktadır. Bu açıdan verilecek olan tüm hizmetlerin verimli ve etkin olabileceği düzeye taşınması gereklidir (Keleş, 2012).

4. BELEDİYELERDE STRATEJİK YÖNETİM KÜLTÜRÜ OLUŞTURULMA SÜRECİ

4.1 Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Yönetim Kültürü

2000'li yılların öncesinde geçmiş dönemler incelendiğinde Türk kamu idaresinde stratejik yönetim çalışmalarının ve stratejik planlama çalışmalarının çoğunlukla beş senelik kalkınma programları, araştırmalar, projeler ve yeniden yapılanma çalışmaları biçiminde gerçekleştirildiği görülmektedir. 1960 yılından başlayarak planlı kalkınma dönemince kamu idaresinin gelişimine fayda sağlamak ve problemleri çözebilmek amacıyla birtakım araştırmalarda bulunularak projeler sunulmuştur. Kalkınma planlarının tümü incelendiğinde stratejik planlama niteliklerinin bulunmasına karşın bu stratejilere erişilememiştir (Bircan, 2006).

Türk kamu idaresinin genel yapısının planlama ve siyasal gelişme çalışmalarının yeterli derecede bilimsel araştırmalara dayanarak yapılmaması sebebiyle özellikle kamuda stratejik yönetim ve stratejik planlama anlayışının tam olarak yerleşmemesine neden olmuştur. Bilhassa 1999 depremi ve ardından 2001-2002 senelerinde yaşanmış olan ekonomik krizlerin ardından Türk kamu idaresinde stratejik yönetim konusunun gündeme gelmesine ortam oluşturmuştur. Zira kamu örgütlerinin etraflarında meydana gelen gelişmelerden gerek tehdit gerekse fırsatların farkında olabilmeleri ve ülke ekonomisinin de dengelenebilmesi adına stratejik yönetim zaruri olmuştur. Bu kapsamda Maliye

Bakanlığı; OECD, DPT, Dünya Bankası ve IMF teşvikleriyle Türkiye’de kamu teşkilatlarında performansa bağlı olarak bütçe ve stratejik planlamaya dair çalışmaların başlaması gerekliliğini belirtmişlerdir. 2002 yılında gerçekleştirilmiş olan milletvekili seçimlerinin ardından kurulmuş olan yeni hükümet acil eylem planlarında, kuruluş seviyesinde stratejik planlama konusunda çalışmalara başlanacağını ifade etmiştir (Balci, 2005).

“Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı” ve “Uzun Vadeli (UV) Strateji” ile “VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı” 2001-2005 yılları arasında kamu idaresinde stratejik planlama, mali kontrol ve performans denetimini ve toplam kalite yönetimini mecburi hale getirmektedir (Güner, 2005). Bahsi geçen VIII. Beş Yıllık Kalkınma ve UV Strateji Planında kamu idaresinde bu hususun öneminden bahsedildiği gibi Avrupa Birliği Ulusal Programı içerisinde de aşırı bir merkezi yapının içerisinde çalışan ve sıkça siyasi müdahaleye mahsur kalan kamu kuruluşlarının genellikle politika üretebilme kabiliyetinden mahrum hale geldiklerinden söz edilerek kamu kuruluşlarında stratejik planlamaya geçilmesinin öneminden bahsedilmiştir.

Modern kamu yönetimi uygulamasında işletme tekniklerinin ağırlıklı olduğu bir yönetim anlayışına yönelmesi kamu kaynaklarının hem verimli hem de etkin kullanılmasına olanak tanıyacaktır. Sonuç olarak bu durum varlık nedeni yurttaşla hizmet vermek olan kamu kurumlarının verimliliğini yükseltebilecektir (Anonim, 2017a). Türkiye’de stratejik planlama uygulamalarının kamuda gündeme alınması kamu ve mali sektör idaresine dönük olarak orta vadeli olarak reform programlarının beslenmesi için 12.07.2001 yılında Dünya Bankasıyla birlikte imzalanmış olan hem kamu hem de finans sektörlerinde Türkiye’nin gerçekleştireceği siyaseti, kredi ön koşullarını ve (kamu sektörü reformu, bankacılık reformu ve makroekonomik çerçeve kapsamında) uygulanması gerekli olan taahhütleri kapsayan “1. Program Amaçlı Malî ve Kamu Sektörü Uyum Kredi Anlaşması” (PEPSAL-1) ile tamamlanmıştır. Kamu sektörüne yönelik reform dahilinde de "Kamu Harcama Yönetimi: Bütçe Reformu" yapılması kararlaştırılmıştır. Bu reformun diğer tarafı kamu kurumlarındaki politika oluşturması kapasitesinin sağlanlaştırılması ve bu kapsamda stratejik planlamanın da uygulamaya geçirilmesidir.

4.2 Kamu Yönetiminde Stratejik Yönetim Kültürü Oluşturulmasının Gerekliliği

Stratejik planlama, yönetimin UV konusuna bakış açısını ortaya koyan, gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin kurumu belirlenmiş somut amaçlara, bu amaçların ise varılmak istenen vizyona ulaşabilmesini sağlayan bir planlama sistemini tanımlamaktadır. Kaliteye dönük gayretleri, program değerlendirme, performans izleme, kaynakların planlanması, bütçeleme, süreçlerle yönetim ve raporlama uygulamalarını bütüncül duruma getirmektedir. İlaveten ortaya çıkarılan raporlama, izleme ve değerlendirme sistematığı ile lüzumlu düzenlemelerin gerçekleştirilmesi kurumlarda sürekli bir iyileşmeye olanaklı hale getirmektedir.

4.3 Kamu Yönetiminde Stratejik Yönetim Kültürü Oluşturulmasına Yönelik Yasal Altyapı

“Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” kapsamında belirtilen kamu yönetimlerince hazırlanacak stratejik planların sınırlarını belirlenmesi adına bir rehber ortaya konmuştur. Rehberin ilk kısmı 2003 yılının haziran ayında hazırlanmış olup ihtiyaçlar kapsamında sürekli olarak güncellenmektedir (Anonim, 2017c). Rehberin en son sürümünün 2021 yılında yayınlandığı görülmektedir. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı’nca rehberin güncellenebilmesi adına çalışmalar devam etmektedir.

Rehberin amacı stratejik planlama evresi, stratejik planların kapsamı ve içeriği hususunda genel çerçeve sunmaktır (Anonim, 2006).

4.4 Belediyelerde Stratejik Yönetim Kültürü Oluşturulması Çalışmaları

4.4.1 Hazırlık çalışmaları

İlgili konudaki yönetmeliğin sekizinci maddesince hazırlık programı kapsamında; stratejik planlama evrelerinin kademeleri, sonlandırılacağı tarihleri belirten zaman şeması ile beraber gerçekleştirilecek uygulamaları, görevli ünite ve kişileri, ihtiyaç görülmesi durumunda danışmanlık hizmeti gereksinimini, eğitim ihtiyacını, planlama süreci için gerekli olan masraflarla teknik ve beşerî kaynak gereksinimlerinin ortaya konulması adına hazırlanacağı hükmü karara bağlanmıştır. Bu bağlamda bahsi geçen hazırlık çalışmalarının dahilinde söz konusu aşamaların tamamlanmasının ardından sorumlu kamu yönetimleri bu kademelerdeki bilgileri ortaya koymak için hazırlık programlarını düzenleyeceklerdir. Bu durumda kamu yönetimlerinde benimsetilmeye uğraşılan yönetim anlayışının başlangıcı olarak da görülebilir.

Bahsi geçen çalışmalar yasal olarak mecburi olmasının yanında yönetim anlayışının dönüşümünü de ortaya koymaktadır. Hazırlık aşamasını tamamlamış olan kamu idareleri sonrasında 5018 sayılı “Kamu Malî Yönetim ve Kontrol Kanunu” hükümleri, “Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” hükümleri ve Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı’nca hazırlanmış olan rehber farklı rehberlere de uygun olacak şekilde stratejik planlarını düzenleme kademesine geçmektedirler.

4.4.2 İhtiyaçların tespiti

Kuruluştaki yer alan stratejik planlama takımınca, stratejik planlama faaliyetlerine yönelik hazırlık çalışmaları dahilinde eğitim, veri, mali kaynak ve danışmanlık gereksinimi kapsamında saptamalarda bulunulması gerekmektedir (Anonim, 2006b).

- Malî Kaynak Gereksinimi: danışmanlık, eğitim ve veri ihtiyacının temin edilmesinin yanında süreç içinde ortaya çıkabilecek farklı gereksinimler için mali kaynak tesis edilmesi gerekir. Ayrıca gereksinim duyulacak kaynakların hazırlık aşamasında ortaya çıkarılması ve bütçelenmesi gerekmektedir.

4.4.3 Zaman planı

Stratejik planlamanın zaman alan bir süreç olduğu bilinmektedir. Bahsi geçen süreçle ilgili ilk olarak planın kararlaştırılan zamanda sonuçlandırılabilmesi adına aşamaların belirlenmesi, belirlenen aşamaların da hangi tarihlerde tamamlanabileceğine yönelik olarak hazırlık çalışmaları kapsamında ortaya konularak bir zaman tasarısı istikametinde eylem yapılması gerekmektedir.

4.4.4 Durum analizi

Durum analizi stratejik planlamanın başlangıç adımı olarak, organizasyonun sormuş olduğu “neredeyiz” sorusuna cevap bulabilmesi adına uygulanır (Acar, 2007). Ayrıca durum analizi, iç zayıflıklar, dış tehditler konularında çalışarak, iç güçler ve dış fırsatlar arasındaki stratejik uyumu bulmak amacıyla hareket eden üst yönetim girişimi gerektirmektedir (Gözlü ve Kaya, 2007).

4.4.5 Yasal yükümlülükler ve mevzuat analizi

Mevzuatın incelenmesinin faydası uygulama alanlarının saptanmasına rehberlik etmesi ve tanımlamalara kolaylık sağlamasıdır. Mevzuat ayrıca kuruluşun kurulma sebebini ortaya koyan misyonun meydana getirilmesine de destek sağlamaktadır (Çiğdem, 2007). Yasal yükümlülüklerin ve mevzuat analizinin belirlenmesinin ardından bu analizin sonuçlarından faydalanılarak kuruluşun üretimini yaptığı ana hizmet ve ürünler saptanır. Saptanan uygulama alanları ise stratejik planlama sürecinin sonraki evrelerinde göz önünde bulundurulur. Hatta paydaşların öneri ve fikirleri alınarak bu aşamada saptanan uygulama alanları temelinde çalışmalar yapılabilir (Anonim, 2006a).

4.4.6 Faaliyet alanları ile hizmetlerin belirlenmesi

Stratejik planlama sürecinin sorusu olan “hedefe nasıl ulaşacağız?” sorusunun cevabı faaliyet ve projeler kısmını oluşturmaktadır. Faaliyetler ve projelerin tanımı; stratejik planın uygulanabilmesi

amacıyla kullanılan hem stratejilerin hem de adımların ayrıntısını içerir. Ulaşılmak istenen her hedefin gerçekleştirilmesiyle yükümlü olan birimlerin görev ve mesuliyetleri açık bir biçimde bu aşamada belirtilmektedir (Kılıç ve Erkan, 2006).

Öncelik durumuna göre sıralanan ve yükümlü olan birimlere tanımlanan amaçların açıklamasının yapılmasının ardından bu amaçlara ulaşabilmesi için kuruluşun ihtiyacı olan faaliyetlerin ve projelerin öncelik sırası yapılarak ele alınması bu aşamada olmaktadır. Öncelik sırası belirlenirken; kuruluşun yetki kapsamı dahilinde, hükümet programları, yıllık programlar, ekonomik programlar, kalkınma plânları, bölgesel programlar ve özel düzenlemeler en başta olacak şekilde politikanın meydana getirilmesi evresinde tanımı yapılan belgeler temel alınacaktır. Öncelik sırası belirlenirken; etki seviyesi, etkinlik, uygunluk, sürdürülebilirlik ve verimlilik kriterleri göz önüne alınacaktır (Acar, 2007).

4.4.7 Paydaş analizi

Paydaşlar, organizasyonun hizmetleri ve ürünleri ile ilgisi bulunan, organizasyondan dolayı ya da doğrudan, olumsuz veya olumlu bir şekilde etkilenebilen ya da organizasyonu etkileyebilen kurum, grup ya da kişilerdir. Paydaşların sınıflandırılması yararlanıcılar/tüketiciler ve iç ve dış paydaşlar şeklinde yapılabilir. İç paydaşlar; organizasyondan etkilenebilen ya da organizasyonu etkileyebilen kuruluş içerisindeki eğer varsa bağlı kuruluşlar, gruplar ya da kişilerdir. Dış paydaşlar; organizasyondan etkilenebilen ya da organizasyonu etkileyebilen kurum, grup ya da kişilerdir. Tüketiciler (yararlanıcılar) ise; organizasyonun üretmiş olduğu hizmetleri ve ürünleri satın alan, yararlanan ya da bunları kullanan kurum, grup ya da kişilerdir. Sonuç olarak tüketicilerin dış paydaşların alt kümesini oluşturduğu anlaşılmaktadır (Anonim, 2006a).

4.4.8 Kurum içi analiz

Organizasyonun geleceğini ve var olan durumunu etkileyebilecek olan içerdeki ortamdan dolayı meydana gelen ve organizasyonun kontrol edebildiği koşulların ve yönelimlerin ele alınarak zayıf ve güçlü tarafların saptanması ve değerlendirilmektedir. Güçlü taraflar organizasyonun hedeflerine ulaşabilmesi için faydalanabileceği olumlu durumları; zayıf taraflar ise organizasyonun başarılı olabilmesine engel olabilecek noksanlıklar, farklı bir deyişle, üstesinden gelinmesi gereken olumsuz durumlardır. Saptanacak olan güçlü taraflar organizasyonun amaçlarına, zayıf taraflar ise organizasyonun alacağı önlemlere yol gösterecektir. Analiz işlemi sadece verileri kapsayan ve aydınlatıcı içerikten oluşmamalı; verilerin haricinde analitik açıdan değerlendirmeleri ve sonuçları da ortaya koymalıdır.

4.4.9 Misyon ve vizyon bildirim

Gelecekle ilgili plan yapmadan evvel hedef veya misyon açıklamasının incelenmesi gerekmektedir (Freeman, 2008). Bir organizasyonu diğerlerinden ayrılmasına sebep olan yani farklı yapan nitelikler vardır. Misyon ise bu durumun ifade edilme biçimidir (Ülgen ve Mirze, 2004). İyi bir misyon kuruluşteki bölümlerin ya da birimin ne gerçekleştirebilmek amacıyla var olduğunu ya da yükümlülüklerinin neler olduğunu ifade etmelidir (Young, 2009).

Misyonun organizasyonun başarısını yükseltmenin ve stratejik planlama yapılmasının etkili olabilmesinin temelini meydana getiren önemli bir kavram olduğu görülmektedir (Dinler, 2009). Organizasyonun stratejisinin saptanmasından önce misyonun belirlenmesi, stratejinin esasını oluşturmakta olup stratejiyi daha belirgin duruma getirerek uygulanmasına destek olur (Özberk, 2007). Ayrıca stratejik planlama organizasyonların misyonu kapsamında yapılmaktadır (Küçüksüleymanoğlu, 2008).

Genellikle, misyon bildirim organizasyonun üst idaresince planlama ekibinin birlikteliği ile geliştirilir. Organizasyona ait olan misyon bildirim, organizasyonun verdiği bütün hizmet ve uygulamaları kapsayan koruyucu bir kavramdır. Daha alt düzeydeki ünitelerin misyon bildirimlerinin

ünite idarecileri ve diğer bağlı olan personel tarafından organizasyonun misyon bildirimine uygun olacak biçimde geliştirildiği görülmektedir (Acar, 2007).

Organizasyon ilkeleri, organizasyonun misyon ve vizyonunun altında yer alan temel inançların ve değerlerin esasını oluşturur. Organizasyona tarafsızlık ve tutarlılık sağlamasıyla idarecilerin davranışlarını görünür hale getirir. İlkeler, organizasyonun kararlarına, seçimlerine ve stratejilerini belirleyebilmesine yardımcı olmaktadır (Özberk, 2007).

Vizyon, organizasyonların gelecekte varmak istedikleri konumu ve ulaşmak istedikleri noktayı ortaya koymaktadır (Doğan ve Hatipoğlu, 2009). Bir organizasyonun en iyi güdüleme aracı vizyondur (Anonim, 2017d). Vizyon beyanının bir döneme ya da noktaya ilişkin olarak minimum beş yılı, isteğe bağlı olarak da on yılı kapsaması beklenmekle birlikte kısa, net ve tek cümle olması tercih edilmektedir (Zuckerman, 2000).

Vizyon, tek başına organizasyondaki insanları geleceğe yönlendirmede yeterince etkili değildir. Organizasyon üyelerinin, amaç, misyon ve hedeflerle birlikte, ana değerleri hem anlamaları hem de benimsemeleri gerekmektedir. Zira organizasyonun vizyonu ve misyonu, organizasyonun hem amaç hem de hedefleriyle değerlerinin birleşiminden meydana gelmektedir (Ülgen ve Mirze, 2006).

4.4.10 Temel değerler, amaçlar ve hedefler

Stratejik amaçlar, misyon ve vizyonun hem ölçülebilen hem de sağlam hedefler olarak belirtilmesini sağlamaktadır. Stratejik planların detaylarına dair ana hatları stratejik hedeflerin oluşturduğu görülmektedir. Amaçlar ise organizasyonun stratejik yönünü bir bütün olarak ortaya koyar (Kılıç ve Erkan, 2006). Organizasyonun amaçları, yaptığı işleri, eylemlerini neden yaptığını, neleri ya da neyi kazanabilmek adına yaptıklarını ortaya koyan neticeler olarak ifade edilmektedir (Ülgen ve Mirze, 2004). Bu bağlamda stratejik amaçlar, organizasyonun genel hatlarda varmayı hedeflediği noktayı ortaya koyar. Stratejik amaçların saptanması stratejik planlama evresinde organizasyonun kaynaklarını doğru bir biçimde ayırmasını, önceliklerinin ve seçimlerinin alakalı olan kişilerce kavranabilmesini, yükümlülüklerin devrini ve netice itibarıyla hesap verilebilirliği kolaylaştırması açısından hassas bir aşamadır.

Stratejik amaçların ne gibi alanlarda saptanacağı hususunda ortak bir karara varılmamış olmasına karşın, farklı kaynaklar incelendiğinde çoğunlukla 7-12 alan olarak belirlenmesi tavsiye edilmektedir. Bu alanlar; pazar payı, finansal getiriler, kârlılık, operasyonel etkililik, kaynak kullanımı, büyüme, teknoloji ve müşteri memnuniyeti benzeri hususlardan meydana gelmektedir (Kılıç ve Erkan, 2006).

Hedefler, saptanmış olan stratejik amaçların organizasyonun bölümleri ile ilgili detaylı hale getirilen son durumunu ortaya koyarak stratejik planlama evresinin sorusu olan “nerede olmak istiyoruz” sorusunun cevap kısmını oluşturmaktadır. Organizasyon için oluşturulmuş olan hedefler süreli, açık, ölçülebilir, erişilebilir ve bütçe süreciyle uyumlu olması beklenmektedir (Küçüksüleymanoğlu, 2008).

4.4.11 Performans göstergeleri, stratejiler ve maliyetlendirme

Genel anlam itibarıyla faaliyet neticeleri ile önceden belirlenmiş olan stratejik hedef ve amaçların kıyaslamalı olarak analiz edilmesidir. Bu süreçte temel olarak performansların ölçüm ve değerlendirilmesi gerçekleştirilmektedir (Öztop, 2007). Organizasyonun stratejik tercihleri uygulanırken elde edilmiş olan bilgi ve tecrübeleri doğrultusunda değiştirilmesi ya da adapte edilmesine gerek olup olmadığını anlamak için gerçekleştirilen denetime değerlendirme denir.

Performans ölçümü ve değerlendirmesi, gerçekleşmiş olan iş sonuçlarının performans göstergelerinin kullanılmasıyla stratejik hedefler ve amaçlarla ne derecede uyumlu olduğunun ortaya çıkarılmasıdır (Acar, 2007). Organizasyonların hedeflerine ne derecede varıp varamadığının ya da

hangi derecede başarı gösterdiğinin saptanması, bazı kriterlerin bulunması ile anlaşılabilir (Kılıç ve Erkan, 2006).

SONUÇ

Türkiye’de yönetim sisteminde yer alan mahalli yönetimlerin öz dinamiklerinden meydana gelen yönetim yapısına sahip olduğu görülmektedir. Bahsi geçen yönetim sistemi içerisinde mahalli yönetimlerin sorunları iki ana başlıkta toplanabilmektedir. Birincisi, mahalli yönetimlerin hedefine uygun bir şekilde topluma istenilen seviyede ekonomik, hızlı ve kalite ölçütlerine uygun olacak şekilde hizmet sağlamasından dolayı oluşan sorundur. İkinci sorun ise, birinci sorunu da kapsamakta olan daha geniş ölçüdeki sorunlardır. Günümüzde Türkiye’deki mahalli idareler, evrensel anlamda önemli görülen demokratik ve güçlü bir organizasyon olma niteliklerini taşımamaktadır. Mahalli idareler, küreselleşmenin eşliğinde bulunan toplumumuzun; kamu yararı, verimlilik ve eşitlik istikametinde hizmet üretiminde bulunan ve halkın etkin olarak katılım sağladığı ve yön verebildiği bir yönetime hâkim olma, hasret ve beklentisini karşılamamaktadır.

Belediyelerin yönetsel kültüründe, kamunun idaresinde meydana gelen değişimlerin de etkisiyle ortaya çıkan arayışlar sonucunda kamu kaynaklarının hem etkin hem de verimli kullanılabilmesi için stratejik yönetim kültürünü oluşturmaya yönelttiği anlaşılmaktadır. Sonuçta bu durumda varlık amacı topluma hizmet vermek olan belediyelerin kamu kaynaklarını verimli ve etkin bir biçimde kullanmalarına sebep olmaktadır. Aksi halde ise, belediyelerin ileride kaliteye dönük gayretleri, raporlama sistematığı, bütçeleme, program değerlemesi ve kaynakların planlaması ile lüzumlu olan düzenlemelerin yapılmasını zorlaştırmaktadır.

İlk olarak 5018 sayılı Kanun’la birlikte Türk kamu idaresinde uygulamaya geçirilmeye çalışılan stratejik plan ve yönetim anlayışı, mahalli idarelerin yeniden yapılanmasını sağlayan 6360 sayılı Kanun’un yeterince bilimsel araştırma yapılmaması sebebiyle tam anlamıyla benimsenmesini zorlaştırmaktadır. Türkiye’nin tarihsel olarak gelişim evreleri, demokratikleşme gayretleri, ekonomik, toplumsal ve siyasal yapı nitelikleri açısından incelendiğinde 6360 sayılı Kanun neticesinde birçok köy mahalleye dönüştürülmüş, köylü olan nüfus mahalleli nüfus olarak sayılmış olması sonuçta nicel, kaliteden uzak ve suni büyükşehirlerin meydana çıkmasına sebep olmuştur. Ayrıca tüzel kişiliğe sahip köylerin referandumla gidilmeden mahalleye çevrilmesiyle köylerin mal varlıklarının alınması, finansal yükümlülükleri ve ek vergilerin gelmesine sebep olmuştur. Köylerin mahalleye çevrilmesi, kentlilik kültürü ve hemşeri anlayışının noksanlığı sebebiyle mahalleye çevrilen köylerde yaşayan halkın mahalli idareleri benimsememesine sebep olmuştur. Büyükşehirlerin meydana getirilmesinde 6360 sayılı Kanun kapsamında ekonomik, kültürel ve sosyal temellere bakılmaksızın sadece nüfusun göz önüne alınması, kusurlu bir anlayışın nişanesi olarak öne çıkmaktadır. Bahsi geçen kanunla birlikte halkın benimsemiş olduğu yönetim anlayışından uzaklaşıldığı görülmektedir.

Ayrıca yapılan kanuni düzenlemelerle büyükşehirlerin hizmet verdiği alanların büyümesi ve belediyelerin kaynaklarının kısıtlı olması, nüfusu az olan yerlerin hizmetlere ulaşımının sınırlı olmasına sebep olmuştur. Sonuçta, ölçeğin genişlemesi hizmetlerin verilmesinde verimliliğin ve etkililiğin azalmasına neden olmuştur. Belediye meclislerin kurulmasında, alan büyüklüğü sebebiyle, siyasi nedenlerle kentlilik şuuru ve niteliklerine sahip olmayan mahalle sakinlerinin tercih edilmesi belediyelerin vizyonlarının gelişmesini zorlaştırmaktadır.

Faal bir belediye idaresi adına belediyelerin gerçekleştirdikleri hizmet sunumlarında yalnızca “hukuka uygunluk” değil, bununla birlikte “yerindelik” kontrolünün de yapılması gerekmektedir. Ayrıca belediyelerin alt yapı hizmetlerinin sunulmasında zorlanmaları sebebiyle bu tür hizmetlerin kaynak ihtiyacı fonlarla finanse edilmelidir. Hayata geçirilmesi düşünülen projelerin uygulanması sırasında gereksinim hissedilen gerek teknik gerekse finansman desteği, Yerel Yönetim Genel

Müdürlüğü ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca desteklenmelidir. Ayrıca İller Bankasının mahalli idarelere gerçekleştirmiş olduğu teknik hizmetleri geliştiren ve finansmanını sağlayarak bağımsız bir mahalli idare bankası vasfına dönüştürülmesi gerekmektedir.

Mahalli idarelere ülke genelinde oluşturulacak “malî denge sistemi” ile tarafsız kriterler çerçevesinde destek sağlanmalıdır. Mahalli hizmetlerin sunulmasında işletmecilik yaklaşımlarında ortaya çıkan ana eksikliklerin hem mali hem de idari yönden düzenlenmesi gerekmektedir. Belediyeler ve farklı kamu yönetimlerinde stratejik planlamanın yapılması, stratejik olarak projenin geliştirilmesi ve uygulanması çalışmalarının gerçekleştirilmesinde gayrimenkul geliştirme ve yönetimi uzmanının bulunması ve bu şekilde de stratejik planların gerçekleştirilebilirliğine katkı sağlanması ve akılcı projelerin geliştirilmesi ve uygulanması imkanlarının sağlanmasıyla mümkün olacaktır. Bilhassa kentsel dönüşüm faaliyetleri, gelişim ve alt yapı tasarımlarının geliştirilerek uygulanabilmesi faaliyetlerine stratejik planlama yaklaşımlarının bütünleştirilmesi, projenin verimliliğinin ölçülmesinin yanında etki değerlendirme faaliyetlerinin yapılmasına imkân tanyacaktır.

<i>“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %60; 2. yazar %40
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Doç. Dr. Erol Demir
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %60; 2 st author %40
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Assoc. Prof. Dr. Erol Demir
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Anonim. 2006a. DPT, Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu. [https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=kamu-idareleri-icin-stratejik-planlama-kilavuz-u-dpt-%E2%80%93-haziran-2004-\(2.-surum\).pdf](https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=kamu-idareleri-icin-stratejik-planlama-kilavuz-u-dpt-%E2%80%93-haziran-2004-(2.-surum).pdf). Erişim Tarihi: 13.01.2017.
- Anonim. 2006b. T.C. Maliye Bakanlığı, Stratejik Plan (2008-2012) Hazırlık Programı. <http://www.sp.gov.tr/upload/xSpKutuphane/files/2qtZg+Maliyehazirlikprogrami.pdf>. Erişim Tarihi: 10.01.2017.
- Anonim. 2017a. Pendik Belediyesi Web Sitesi: <http://www.pendik.bel.tr/tr/tab.aspx?tabid=512>. Erişim Tarihi: 13.01 2017.
- Anonim. 2017b. T.C. Maliye Bakanlığı, Stratejik Plan (2008-2012) Hazırlık Programı. <http://www.sp.gov.tr/upload/xSpKutuphane/files/2qtZg+Maliyehazirlikprogrami.pdf>. Erişim Tarihi: 13.01 2017.
- Anonim. 2017c. Web Sitesi: <http://www.sp.gov.tr/default.asp>. Erişim Tarihi: 13.01 2017.
- Anonim. 2017d. Web Sitesi: <http://www.smallbusinessnotes.com/planning/mission.html>. Erişim Tarihi: 13.01 2017.
- Anonim 2017e. Web Sitesi: http://www.mindtools.com/pages/article/newLDR_90.htm. Erişim Tarihi: 13.01 2017.
- Akgemci, T. (2008). *Stratejik Yönetim*. Ankara: Gazi Kitabevi, 780 s.
- Aktan, C. C. (2008). Stratejik Yönetim ve Stratejik Planlama. *Çimento İşveren Dergisi*, 22(4); 4-21.
- Aşgın, S. (2006). Stratejik Yönetim. Web Sitesi: http://www.strateji.gov.tr/ortak_icerik/strateji/yazilar/Yay%C4%B1nlar/stratejik_yonetimgiriskismi.pdf. Erişim Tarihi: 09.02. 2015.
- Aydemir, S. R. (2000). "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının Işığı Altında Türk Yerel Yönetimleri", *Yerel Gündem*, 8:43-56.
- Aytaç, Ö. (2012). Bilincin Sosyolojik Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (4):4-21.
- Bakoğlu, R. (2010). *Çağdaş Stratejik Yönetim*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 336 s.
- Barca, M. (2009). Stratejik Yönetim Düşüncesinin Gelişimi. Ankara Sanayi Odası Web Sitesi: <http://www.aso.org.tr/b2b/asobilgi/sayilar/dosyanisanmayishaziran20091.pdf>. Erişim Tarihi: 13.01 2017.
- Barutçugil, İ. (2002). *Performans Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 1. Basım, 288 s.
- Barutçugil, İ. (2004). *Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 1. Basım, 499 s.
- Barutçugil, İ. (2011). *Kültürler Arası Yönetim*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 1. Basım, 304 s.
- Barutçugil, İ. (2013). *Stratejik Yönetim*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 1. Basım, 664 s.
- Bircan, İ. (2006). Kamuda Stratejik Yönetim ve A.B Politikaları. Web Sitesi: <https://docplayer.biz.tr/15497985-Kamu-kesiminde-stratejik-yonetim-ve-vizyon.html>. Erişim Tarihi: 13.01.2017.
- Bood, R. ve Postma, T. (1997). Strategic Learning with Scenarios. *European Management Journal*, 663- 647.
- Cebecioglu, C. (2006). *SWOT Analizi ve Bir İşletme Üzerinde Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Çakır, A. (2008). *Kamu İdarelerinde Stratejik Yönetim Kapsamında Planlama ve Plan-Bütçe İlişkisi*. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Maliye Uzmanlığı Yeterlilik Tezi. 88 s., Ankara.
- Çetinkaya, Ö. (2006). Rekabet Stratejilerinin Belirlenmesinde Portföy Analizi ve TARİŞ Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(3): 57-76.
- Çınar, T., Çiner, C. U. ve Zengin, O. (2009). Büyükşehir Yönetimi Bütünleştirme Süreci. *TODAI E Yayınları*, 356 s., Ankara.
- Çiğdem, T. (2007). *Kamu Kurumlarında Stratejik Planlama*, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Dinçer, Ö. (2013). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. İstanbul: Alfa Yayınevi, 582 s.
- Dinler, A. M. (2009). Stratejik Yönetim Sürecinde Vizyon ve Misyon. Paradoks: *Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 2:1-8.
- Durna, U. ve Eren, V. (2002). Kamu Sektöründe Stratejik Yönetim. *Amme İdaresi Dergisi*, 35(1): 55-75.
- Erdağ, R. ve Kardeş, T. (2012). Türk Dış Politikası ve Stratejik Kültür. *Türk Dış Politikası Yıllığı*, 67-90.
- Eren, E. (2013). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. İstanbul: Beta Yayınevi, 546 s.
- Ertan, Y. (2010). *Stratejik Yönetimin Kamu Yönetimi Alanında Uygulanması ve Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 89 s., Konya.
- Gözler, K. (2013). 6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler: Yirmi Dokuz İlde İl Özel İdareleri ve Köylerin Kaldırılması ve İlçe Belediyelerinin Büyükşehir İlçe Belediyesi Hâline Dönüştürülmesi Anayasamıza Uygun mudur?, *Legal Hukuk Dergisi*, 11(122): 37-82.
- Güçlü, N. (2003). Stratejik Yönetim. G.Ü. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23 (2): 61-85.
- Güngör, S. ve Arslan, M. (2004). Turizm ve Rekreasyon Stratejileri İçin SWOT Analizi, Görsel Kalite Değerlendirmesi, Turizm Tesislerinin Beğenilirliği ve Turizm Tesisleri Durum Analizi Uygulaması: Beyşehir İlçesi Örneği. *Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 18(33):68 – 72.
- Güner, S. (2005). Stratejik Yönetim Anlayışı ve Kamu Yönetimi. *İdari Dergisi*, 61-78.
- Güvenç, B. (2010). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut Yayıncılık, 12. Basım, 536 s.
- Hammer, M. ve Stanton, S. (2000). *Değişim Mühendisliği Devrimi: Ne Yapmalı? – Ne Yapmamalı?*, (Çev. Gül, S). İstanbul: Sabah Kitapları Yayınları, 224 s.
- Harris, B.F. (2009). *America, Technology and Strategic Culture*. Routledge. 220 p., New York.
- Hofstede, G., (2001). Difference and Danger: Cultural Profiles of Nations and Limits to Tolerance. Toplum Kültürünün Kurum Kültürüne Yansıması. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, (3): 39-40.
- Ireland, M. ve Hitt, A. (2005). Achieving and Maintaning Strategic Competitiveness in the 21st Century: The Role of Strategic Leadership. *Academy of Management Executive*, 19(4): 72 – 74.
- Kayalı, C. A. ve Aktaş, H. (2003). Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yönetim Krizi ve Toplam Kalite Yönetimi. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 10(2): 31-49.
- Keleş, R. (2012). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi, 481 s.
- Kılıç, M. (2010). Stratejik Yönetim Sürecinde Değerler, Vizyon ve Misyon Kavramları Arasındaki İlişki. *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, 81- 98.
- Kılıç, M. ve Erkan, V. (2006). Stratejik Planlama ve Dengeli Performans Yöntemi Yaklaşımı Bir Arada Olabilir Mi?. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2: 77-93.
- Küçüksüleymanoğlu, R. (2008). Stratejik Planlama Süreci. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2): 403- 412.
- Lee, H. L. ve Billington, C. (1992). Managing Supply Chain Inventory: Pitfalls and Opportunities. *Sloan E – Management Review*, 33(3): 65-73.
- McCaskill, K. (2003). Vision, Mission, Goals and Objectives...Oh My!. Web Sitesi: <http://www.umext.maine.edu/onlinepubs/PDFpubs/6107.pdf>. Erişim Tarihi: 13.01.2017.
- Oğuz, E.S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (28): 123-139.
- Özberk, Y. (2007). *Belediyelerde Stratejik Planlama Süreci*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 114 s., İstanbul.
- Öztekin, A. (2012). *Yönetim Bilimi*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 672 s.
- Öztop, S. (2007). *Stratejik Planlamanın Belediyelerde Uygulanması*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 234 s., Kocaeli.
- Powell, T. C. (1995). Total Quality Management as Competitive Advantage: A Rewiev and Empirical Study. *Strategic Management Journal*, 16(1): 17-21.

- Püsküllüoğlu, A. (2012). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 1. Baskı, 2120 s.
- Renkal, S. (2012). *Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarındaki Misyon, Vizyon ve Stratejik Amaçların İçerik Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, 115 s., Adana.
- Sağır, M. (2010). Stratejik Yönetim Sürecinde Ürün Stratejilerinin Kullanımı ve Önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24):311-321.
- Saraç, O. (2005). Benchmarking ve Stratejik Yönetim. *Sayıştay Dergisi*, (56): 54-55.
- Schoemaker, P.J.H. (1991). When and How to Use Scenario Planning: A Heuristic Approach with Illustration. *Journal of Forecasting*, 549-564.
- Snyder, J.L. (1977). The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations. Rand R – 2154 – AF. Web Sitesi: <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf>. Erişim Tarihi: 13.01.2017.
- Stone, E.L. Twomey, C.P. and Lavoy, P.R., (2005). Comparative Strategic Cultures Work shop-Phase I, Defense Threat Reduction Agency, Fort Belvoir. <https://www.files.ethz.ch/isn/129010/comparativestrategicculturesworkshop.pdf>. Erişim Tarihi: 13.01. 2017.
- Şahin, A. (2006). *Kilim İşletmelerinde SWOT Analizi, Uşak ve Eşme Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 118 s., Afyonkarahisar.
- Şahin, A. (2010). Örgüt Kültürü- Yönetim İlişkisi ve Yönetimsel Etkinlik. *Maliye Dergisi*, (159): 21-35.
- Şimşek, M. Ş., Akgemci T. ve Çelik A. (2001). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2. Basım, 412 s.
- Tan, K. C. (2001). A Framework of Supply Chain Management Literature. *European Journal of Purchasing & Supply Management*, 7: 39-48.
- Tarakçı, N. (2010). *Stratejik Karar Verme ve Senaryo Oluşturma*. İstanbul: Truva Yayınları, 160 s.
- Tekin, M. (2004). *Toplam Kalite Yönetimi*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 204 s.
- Turan, Ş. (2010). *Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 6. Basım, 406 s.
- Uçar, D., Doğru, A.Ö. (2005). CBS Projelerinin Stratejik Planlaması ve SWOT Analizinin Yeri. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı. Web Sitesi:https://web.itu.edu.tr/~dogruahm/DUcar_CBSrojelerininStratejik_Planlamasi_Ve_SwotAnalizinin_Yeri.pdf. Erişim Tarihi: 13. 01.2017.
- Ülgen, E. (2006). *Isıtma Sektöründe Yer Alan Bir Firmada ISO-14.000 ÇYS Performansının Dengelenmiş Skor Kartı Aracılığıyla Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 135., İstanbul.
- Ülgen, H.ve Mirze, S. K.(2014). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. İstanbul: Beta Yayınları, 702 s.
- Williams, C. (2000). *Stratejik Yönetim ve Halkla İlişkiler*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Yılmaz, K. (2003). Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Uygulaması. *Sayıştay Dergisi*, (50-51): 67-86.

Türkiye Elektrik Enerjisi Piyasasının Kamu ve Özel Sektör Çerçevesinde Değerlendirilmesi*

Doç. Dr. Muhammed Oral

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8608-4054>

Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Karabük – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 20.04.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Enerji Güvenliği

Elektrik Enerjisi

Türkiye Kurulu Gücü

Türkiye Elektrik Piyasası

Elektrik Fiyatları

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62193>

Öz

Enerji güvenliği, genel anlamıyla bir ülkenin enerjiye kesintisiz, istikrarlı ve ekonomik yoldan erişimini içermektedir. Esasen talep güvenliğini de içeren bir kavram olmasına rağmen enerjiye erişimde herhangi bir sorun bulunmamasına karşılık geldiği için enerji güvenliği denildiğinde gerek alanyazında gerek medyada bir ülkenin arz güvenliği anlaşılmaktadır. Elektrik enerjisi de enerji güvenliği kavramı ve pratiğinin bir bileşenidir. Elektrik enerjisi, temel bir girdi olması sebebiyle günümüz modern yaşamının hangi sektör / hizmet alanı olursa olsun ikame edilemez kaynağıdır. Bu anlamda elektrik arzı, tüm ülkeler açısından temel bir hizmet ve güvenlik konusudur. Elektriğin arzında ise ülkelerin farklı piyasa yapılarına sahip olduğu görülmektedir. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde ise elektrik üretim (%80'ler düzeyinde) ve dağıtımındaki (tümü) özel sektör ağırlıklı piyasanın tüketiciler¹ bazında çeşitli olumsuzluklara yol açtığı görülmektedir. Dünyada artan enerji fiyatları özel kesimin kâr hedefleriyle bütünleşince tüketiciler hangi ülke için olursa olsun elektriğe daha yüksek fiyatlardan erişmektedir. Yüksek elektrik fiyatları ilişkili olduğu tüm sektörlerle etki etmekte ve enflasyona yol açabilmektedir. Türkiye'de dağıtım sistemi kullanıcıları mesken, ticarethane, sanayi, tarımsal sulama ve aydınlatma gruplarından oluşmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'nin elektrik tarihçesi, kurulu güç gelişimi ve sektörde piyasa uygulamaları ele alınmakta ve özel sektör ağırlıklı piyasanın elektriğe erişimde tüketicilere fiyat bazında nasıl yansıdığı tartışılmaktadır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Oral, M. (2022). Türkiye Elektrik Enerjisi Piyasasının Kamu ve Özel Sektör Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 445-458.

¹ Burada kastedilen tüketici, "son / nihai tüketici ya da kullanıcı" olarak ifade edilen kitledir.

*Evaluation of the Turkish Electricity Energy Market Within the Framework of the Public and Private Sectors**

Assoc. Prof. Dr. Muhammed Oral

Karabuk University, Faculty of Literature, Department of Geography, Karabuk – TURKEY

Article History

Submitted: 20.04.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Energy Security

Electricity Energy

Installed Capacity of Turkey

Turkish Electricity Market

Electricity Prices

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62193>

Abstract

Energy security, in its general sense, includes uninterrupted, stable and economical access to energy by a country. Although it is essentially a concept that includes demand security, there are no problems in accessing energy, because it corresponds to energy security, both in the literature and in the media, a country's supply security is understood when it is called energy security. Electrical energy is also a component of energy security concepts and practice. Since electrical energy is a basic input, it is an irreplaceable source of modern life, no matter what sector / service area it is. In this sense, electricity supply is a fundamental service and security issue for all countries. It is seen that countries have different market structures in the supply of electricity. When evaluated in Turkey, it is seen that the private sector-dominated market in electricity generation (at the level of 80%) and distribution (in all) has led to various negatives on the basis of consumers². When increasing energy prices in the world are integrated with the profit targets of the private sector, consumers access electricity at higher prices no matter which country they are for. High electricity prices affect all related sectors and can lead to inflation. Distribution system users in Turkey consist of residential, commercial, industrial, agricultural irrigation and lighting groups. In this study, the electricity history of Turkey, installed power development and market practices in the sector are addressed and it is discussed how the private sector-dominated market is reflected on the price basis of consumers in accessing electricity.

² The consumer referred to here is the audience, which is expressed as the "final / final consumer or user".

GİRİŞ

Asya Pasifik Enerji Araştırmaları Merkezi'nin 4A yaklaşımı, enerji güvenliğinin evrildiği çok boyutlu niteliği çözümlenebilmek için önemli bir katkı sunmaktadır. Bu anlamda, enerji güvenliğinin mevcudiyet (availability), erişilebilirlik (accessibility), ekonomik olma (affordability) ve sosyal kabul edilebilirlik (acceptability) anlamlarına dikkat çekilmektedir (Hatipoğlu, 2019). Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) ise enerji güvenliğine şu şekilde bir tanımlama getirmektedir. IEA, enerji güvenliğini, enerji kaynaklarının uygun bir fiyata kesintisiz olarak kullanılabilirliği olarak tanımlamakta ve enerji güvenliğinin çok yönlü olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, uzun vadeli enerji güvenliği, temel olarak ekonomik gelişmeler ve çevresel ihtiyaçlar doğrultusunda enerji tedariki için zamanında yapılan yatırımlarla ilgilidir. Diğer taraftan, kısa vadeli enerji güvenliği, enerji sisteminin arz-talep dengesindeki ani değişikliklere anında tepki verme yeteneğine odaklanır (IEA, 2019).

Elektrik güvenliği ise modern toplumlar ve ekonomiler için hayati niteliktedir. Dijital teknolojiler, iletişim altyapısı ve endüstriyel operasyonların tümü, güvenilir ve verimli bir elektrik kaynağına ihtiyaç duyar. Ancak ülkeler daha az karbon yoğun elektrik kaynaklarına geçiş yaparken, elektrik iletim ağları bir dizi zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü yenilenebilir kaynaklar, genellikle kesintilerini telafi etmek için ağdan daha yüksek derecede esneklik istemektedir (trafo merkezi ve kapasite miktarları ile güç ve gerilim). Yani yenilenebilir enerjiler dalgalı üretime sahip olmaları sebebiyle güçlü bir iletim ve dağıtım altyapısına ihtiyaç duymaktadır. Tüm ülkeler mevcut piyasaların ve düzenleyici çerçevelerin güvenilir, uygun maliyetli ve verimli bir elektrik arzı sağlamaya devam etmesi hususunda giderek daha fazla endişe duymaktadır (IEA, 2020). Bu çerçevede değerlendirildiğinde, enerji güvenliği içinde her ne kadar fosil yakıtlara ağırlıklı olarak ise petrol ve doğal gaz olan erişilebilirlik yeteneği öne çıksa da söz konusu kavram elektriğe erişimi de içermektedir. İkincil bir enerji türü olan elektrik enerjisi, nihayetinde fosil ya da yenilenebilir olmak üzere belli bir kaynaktan elde edilmektedir.

Bununla birlikte Covid-19 pandemisi döneminde tüm dünyada uygulanan karantinalar sebebiyle enerji arz ve talep dengesi radikal şekilde değişime uğramıştır. Ülkelerin uyguladığı bu karantinaların kalkması sonrasında ise tüm sektörlerde / hizmet alanlarında artan talebe bağlı olarak yaşanan ekonomik hareketlilikle kömür, petrol ve doğal gaz gibi fosil kaynakların fiyatları ani bir yükselişe geçmiş ve bu durum elektrik fiyatlarının da artmasına sebep olmuştur. Ayrıca kaynak ve tüketim bölgelerinde meydana gelen jeopolitik gelişmeler de fiyatlar üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Bunun yanında kış koşullarının daha sert seyretmesi, enerjiye olan talebi beklenenden üzerinde artırmıştır. Tüm bu durumlar dünyada hem birincil hem ikincil enerji fiyatlarını önemli düzeyde yükseltmiştir.

Tüm dünyada petrol ve doğal gaz fiyatlarının artması elektrik fiyatlarının yükselmesine de sebep olmaktadır. Bununla birlikte küresel ve ulusal ölçekte küresel iklim değişimine bağlı olarak seyreden enerji politikaları, elektrik kaynak çeşitliliğini ve elektrikte fiyat istikrarını da belirgin olarak etkilemektedir. Fosil kaynakların yanında yenilenebilir enerji yatırımları da tüm dünyada elektrik faturaları üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Çünkü karbonsuz enerjiye geçiş politikaları enerji piyasasının tüm unsurları düşünüldüğünde oldukça maliyetlidir. Buna göre her ne kadar yenilenebilir enerji maliyetleri giderek düşse de, ülkeler açısından enerji üretiminde bu kaynakların paylarını artırma hedefleri büyük finansman talepleri doğurmaktadır. Diğer taraftan fosil bir kaynak olarak doğal gazın karbon emisyon değerleri açısından daha temiz olması önümüzdeki süreçte doğal gazın talebinin daha da artacağını göstermektedir. En temiz fosil yakıt olması sebebiyle çevreci enerji politikalarının önemli bir bileşeni olması, ısınma, sıcak su ve pişirme talebini karşılaması, baz yük kaynağı olması, hidrojen üretiminde kullanılması talep artışını getirmektedir. Ayrıca doğal gazın CNG (sıkıştırılmış doğal gaz), LPG (sıvılaştırılmış petrol gazı) ve LNG (sıvılaştırılmış doğal gaz) olarak ulaşım sektöründe kullanılabilirliği ve GTL (gazdan sıvıya dönüştürme) olarak ise yine araç yakıtı (benzin, rafine dizel) ve motor yağı üretimi, plastik, deterjan ve kozmetik sektörlerindeki kullanımı doğal gazın talebinin istikrarlı şekilde artmasına imkân vermektedir (Oral, 2020: 391). Türkiye'nin doğal gaz talebi de her yıl artış göstermektedir. Doğal gazdan üretim yapan elektrik santrallerinin elektrik üretim maliyetlerinin artması tüketici açısından elektriğe erişim maliyetlerinin de

artması anlamına gelmektedir.

AMAÇ VE YÖNTEM

Çalışmada, Türkiye’de elektrik piyasasında gerçekleşen özelleştirmelerin süreç içinde tüketiciler açısından fiyat bazında ne gibi olgular ortaya çıkardığı ve özelleştirme hedeflerinin gerçekleşip gerçekleşmediği hususunu tartışmak ve analiz etmek amaçlanmıştır. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma metodudur. Çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda özellikle ulusal ölçekte sektörde faaliyet gösteren kuruluşların verilerinden yararlanılmış, bu doğrultuda da çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur.

DÜNYA VE TÜRKİYE’DE ELEKTRİK ÜRETİMİNİN TARİHÇESİ

Ampülü icat eden Thomas A. Edison bu gelişmeye bağlı olarak aynı zamanda dünyada ilk elektrik üretim santralini de kuran kişi olmuştur. Londra’da Thomas A. Edison, aydınlatma için elektrik sağlayan ilk kömürle çalışan elektrik santralini açmış ve bunu birkaç ay sonra New York City’de 7,200 lamba yakma kapasitesine sahip olan Pearl Street elektrik santrali izlemiştir (Pain, 2017).

Alternatif akım³ (AC) teknolojisindeki gelişmeler, güç üretimi için yeni alanlar açmıştır. Örneğin 1890 ile 1900 arasında Oregon, Colorado, Niagara Şelalesi, Hırvatistan ve Japonya’da hidrolik enerjiyle ilgili dönüm noktası olan gelişmeler yaşanmıştır. Ancak o zamana kadar, kömürden elektrik üretimi gerçekleşmişti. Kömürle çalışan ilk buhar jeneratörleri, doğru akım⁴ (DC) dinamlarını çalıştıran buhar motorları için düşük basınçlı buhar sağladı. 1884’te ilk buhar türbini jeneratörünü (yalnızca %1,6’lık bir termal verimliliğe sahip) yapan Sir Charles Parsons, iki yıl sonra bir AC jeneratörü çalıştıran ilk yoğunmalı türbini piyasaya sürerek verimliliğini önemli ölçüde artırdı. 1900’lerin başında, kömürle çalışan üniteler 1 MW ila 10 MW aralığında güce sahipti (Power, 2020).

Anadolu’da elektrik enerjisinin tarihçesi incelendiğinde ise, ilk üretimin Türkiye Cumhuriyeti’nin yeni bir devlet olarak teşekkülünden daha önce gerçekleştiği görülmektedir. Bu anlamda ilk üretim 1902 yılında 2 KW gücünde Tarsus’ta yer alan bir santralde gerçekleşmiştir. Su değirmenine bağlı olan bu santral aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti’nin de ilk hidroelektrik santrali (HES) olmuştur. Daha sonraki yıllarda Türkiye’de hidrolik enerji konusunda büyük atılımlar yaşanmıştır. Barajlı HES’ler Türkiye’nin özellikle elektrik üretimi ve tarımsal sulama ihtiyacının karşılanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Diğer taraftan termik santrallerde de önemli bir artış kaydedilmiştir. Savaş koşullarının son bulması, nüfus artışı, sanayi üretimi gibi olgular Türkiye’nin ilk yıllarında enerji talebinde hızlı bir artışın yaşanmasını da beraberinde getirmiştir. 1914 yılında İstanbul’da faaliyete başlayan Silahtarağa Elektrik Santrali, Türkiye’nin kömüre dayalı ilk termik santrali olmuştur.

1. TÜRKİYE KURULU GÜCÜNÜN GELİŞİMİ

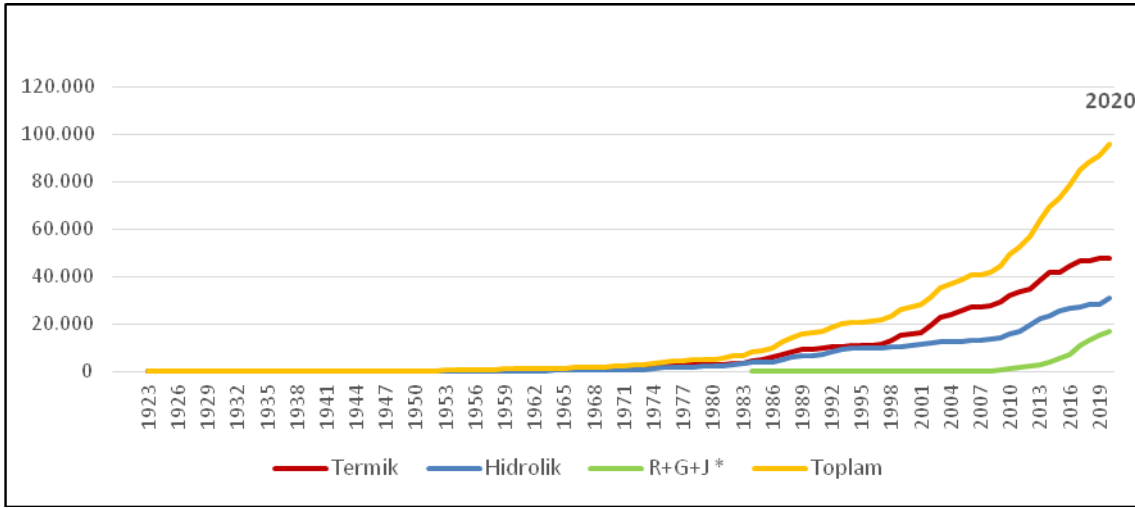
Türkiye Cumhuriyeti devletinin yeni bir ülke olarak kurulduğu 1923 yılında kurulu güç Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ) verilerine göre, termik bazda 32,7 hidrolik enerjide ise 0,1 olmak üzere toplamda 32,8 MW’dır. 1950’li yıllara dek 1.000 MW’nin altında olan Türkiye kurulu gücü Sarıyar ve Seyhan barajlarının devreye alınması yani hidrolik enerji yatırımlarından sonra 1958 yılında bu sınırı aşmıştır. Türkiye’nin hidrolik enerji alanındaki yatırımların özellikle 1970’li yıllardan itibaren günümüze kadar önemli bir gelişme kaydettiği görülmektedir. Termik kurulu gücünde de 1930’lu yıllardan itibaren artışlar olmuştur. Ancak 1980’li yıllardan itibaren termik santrallerdeki kurulu güç kapasitesi önemli oranda bir yükselme göstermiştir. Hidrolik enerji haricindeki diğer yenilenebilirler özelinde değerlendirildiğinde ise 1984 yılında Denizli-Sarayköy’de (Kızıldere) ilk jeotermal enerji santralini (JES) kurulması Türkiye’nin yerli ve yenilenebilir potansiyeli kullanabilmesi açısından oldukça stratejik bir eylem olmuştur. 1998 yılına dek söz

³ Genliği ve yönü değişken olan elektriksel akım (Alternating Current-AC).

⁴ Tek yönlü ve dalgasız elektrik akışı (Direct Current-DC).

konusu jeotermal enerji santrali, Türkiye'nin hidrolik enerji dışındaki tek yenilenebilir enerji santrali olarak kalmıştır. 1998 yılında ise Çeşme-Alaçatı'da (İzmir) Türkiye'nin ilk rüzgâr enerji santrali (RES) kurulmuştur. Güneş enerji santrallerine yönelik gelişmeler de ilk etapta kolektörler vasıtasıyla sıcak su elde edilmesi için gerçekleşmiştir. Elektrik üretimi amacıyla ise rüzgâr enerjisiyle aynı yıl 1998'de, Türkiye'nin ilk güneş enerji santrali 4,8 KW/p gücünde Didim'de (Aydın) kurulmuştur.

2007 yılına kadar jeotermal, güneş ve rüzgâr enerjisi kurulu gücü 100 MW'nin altında seyretmiştir. 2005 yılında ilgili kanun çerçevesinde devreye sokulan YEKDEM⁵ ile artmaya başlayan güneş, rüzgâr ve jeotermal enerji yatırımları TEİAŞ verilerine göre 17.113 MW'ye ulaşmıştır (Oral, 2017: 243). Bu anlamda TEİAŞ verilerine göre, hali hazırda 100 bin MW sınırında olan Türkiye kurulu gücünün genel gelişim süreci incelendiğinde 2005'e dek termik ve hidrolik, sonrasında ise YEKDEM'in etkisiyle kurulu güç büyüklüklerine göre rüzgâr, güneş ve jeotermal eksenli bir ilerleme sağladığı belirtilebilir (Şekil 1).

Şekil 1. Türkiye Kurulu Gücünün Yıllar Bazında Gelişimi (MW)

* Rüzgâr+Güneş+Jeotermal

(Kaynak: TEİAŞ, 2022)

2. TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASASININ GELİŞİMİ

Elektrik enerjisi alanında kurumsallaşmaya dair ilk kayda değer gelişme 1935 yılında gerçekleşmiştir. Bu yılda 2819 sayılı yasa ile elektrik üretim faaliyetleri, ilgili kamulaştırmalar ve bu alanda çeşitli araştırmalar yapmak üzere Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Direktörlüğü (EİE) kurulmuştur. 1970 yılında ise Türkiye elektrik enerjisi talebinin artması, ağların genişlemesi, üretim, dağıtım ve iletim altyapısının merkezi olarak yönetilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda 1312 sayılı yasa ile Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) kurulmuştur.

Türkiye elektrik üretim ve iletiminde TEK teşekkülü öncesi ve sonrasında farklı uygulamalar görülmüştür. 1953 yılında Seyhan Barajı ve HES'ten üretilen elektriğin dağıtımı için oluşturulan ve kamu

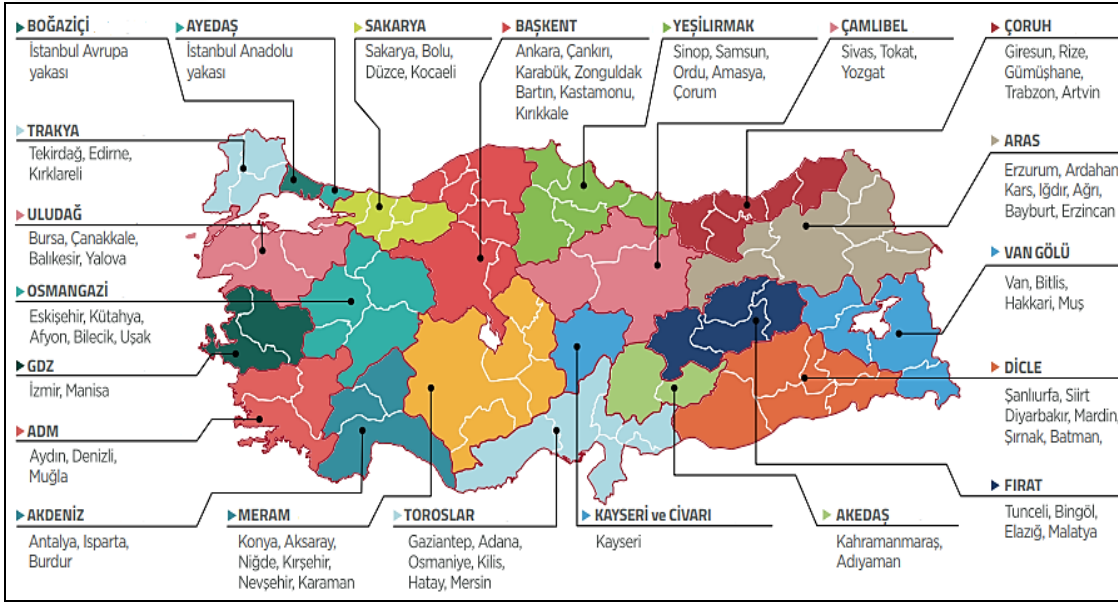
⁵ Türkiye'nin yenilenebilir enerji potansiyelini çok daha verimli kullanabilmesi açısından 2005 yılında 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun (YEK Kanunu) kabul edilmiş ve bu kanun kapsamında, YEK Destekleme Mekanizması (YEKDEM) devreye alınmıştır. Buna göre ilgili kanunda belirtildiği üzere, hidroelektrik üretim tesisi için 7,3 (ABD Doları cent/KWh), rüzgâr enerjisine dayalı üretim tesisi için 7,3 (ABD Doları cent/KWh), jeotermal enerjisine dayalı üretim tesisi için 10,5 (ABD Doları cent/KWh), biyokütleyle dayalı üretim tesisi için 13,3 (ABD Doları cent/KWh), güneş enerjisine dayalı üretim tesisi için 13,3 (ABD Doları cent/KWh) teşvik desteği verilmesi kararlaştırılmıştır. 1 Temmuz 2021'den itibaren ilgili kapsamda devreye giren santrallere sağlanacak teşviklerin Türk Lirası cinsinden verilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun sebebi, ekonomik maliyetlerin dolar kurunun artmasına bağlı olarak yükselmesidir.

iştiraki olan Çukurova Elektrik A.Ş. (ÇEAŞ) ile Antalya bölgesinde faaliyet gösteren Kepez Elektrik A.Ş. den oluşan ayrıcalıklı bölgesel şirketler mevcut iken aynı zamanda İller Bankası yerel yönetimlere elektrik tesisleri yapımı ve yenileme destekleri vermiştir. 1982 yılında çıkarılan kanunla belediye ve köylerle bunların birliklerinin ve elektrik hizmeti için kurulmuş diğer birliklerin elektrik hizmetlerine ilişkin tesis ve işletmeleri TEK'e devredilmiştir. 1984 yılında ise çıkarılan "Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtım ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun" ile elektrik hizmetlerinin özel şirketler tarafından yapılabilmesine imkân verilmiştir (Ercan, 2019). *Bu durum sektörde TEK'in monopol unsur olarak kalmasını değiştirmiş ve Türkiye elektrik piyasası serbestleşme sürecine geçmiştir.* Ancak süreç içinde elektrik üretim ve dağıtımında özel sektörün payının artması, "rekabetçiliğin tüketici açısından mutlak yarar sağlayacağı ve tüketici maliyetlerinin düşeceği" tezinin tam anlamıyla gerçekleşmediğini göstermektedir. Çünkü "tekel" ifadesi liberal piyasalarda özel sektöre karşılık gelmektedir. Devletin herhangi bir sektörde tekel konumunda olması genel manada vatandaşlar lehine seyreden bir durumdur. Bu yüzden doğal yapısı gereği ekonomik kârı öncelleyen özel sektördeki tekel olgusu ile devletin tekel olgusunun birbirinden farklı olduğu belirtilebilir. Buna göre özel kesimin kâr hedefleri ile vatandaş yararı hususu, özel sektördeki rekabet avantajından doğabilecek olumlu neticeyi her zaman vermeyebilir.

1993'te Bakanlar Kurulu Kararı ile hizmetlerin daha etkin, verimli ve çağdaş bir şekilde sürdürülebilmesi amacıyla ve özelleştirme politikaları çerçevesinde TEK, Türkiye Elektrik Üretim-İletim A.Ş. (TEAŞ) ve Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) adı altında iki ayrı iktisadi devlet teşekkülü olarak yeniden yapılandırılmıştır. 2001'de rekabete dayalı serbest piyasa yapısına geçilmiş ve TEAŞ iletim, üretim ve ticaret faaliyetlerinin birbirinden ayrıştırılmasıyla söz konusu faaliyetlerden sorumlu olacak şekilde sırasıyla TEİAŞ, Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) ve Türkiye Elektrik Ticaret Taahhüt A.Ş. (TETAŞ) olarak üç farklı iktisadi devlet teşekkülüne ayrılarak elektrik sektörü yeniden yapılandırılmıştır (TEİAŞ, 2020). Aynı yıl Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu⁶ (EPDK) da faaliyete geçmiştir. Bu kuruluşun elektrik enerjisi alanındaki amacı, "tüzel kişilerin yetkili oldukları faaliyetlerden kaynaklanan hak ve yükümlülüklerini tanımlayan lisansların verilmesi ve ilgili diğer işlemlerin yapılması; piyasa performanslarının izlenip, performans standartlarının oluşturulması; ikincil mevzuatın oluşturulması, geliştirilmesi ve uygulanmasının sağlanması; lisans sahibi tüzel kişilerin denetlenmesi; düzenlemeye tabi tarifelerin hazırlanması, tadili ve uygulanmasının sağlanması; piyasada Elektrik Piyasası Kanununa uygun şekilde davranılmasının sağlanması" şeklinde belirlenmiştir (EPDK, 2018).

Elektrik dağıtım ve perakende satış sektöründe rekabete dayalı bir ortamın oluşturulması ve gerekli reformların yapılmasını sağlamak amacıyla kamu mülkiyetindeki elektrik işletmelerinin yeniden yapılandırılması suretiyle elektrik enerjisi dağıtım hizmetlerinin özelleştirilmesine karar verilmiş ve TEDAŞ 2004 yılında ve 2004/22 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı ile özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır. Bu çerçevede dağıtım bölgeleri yeniden belirlenmiş; coğrafi yakınlık, teknik uygunluk, enerji talebi ve yönetsel yapı gibi unsurlar dikkate alınarak Türkiye, 21 dağıtım bölgesine ayrılmıştır (TEDAŞ, 2015). (Harita 1). Elektrik dağıtım alanının özelleşmesi işletme hakkı devri yöntemiyle 2008'den başlamak suretiyle 2013 yılına kadar sürmüştür. Sözleşmeler / özelleştirmeler 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu çerçevesinde "İşletme Hakkının Devri (İHD)" kapsamında 30 yıllığına yapılmıştır (CNN Türk 2006, Akdeniz Elektrik Dağıtım A.Ş. 2013 Yıllık Faaliyet Raporu, Rekabet Kurulu Kararı 2013, Ertilav ve Aktel 2015).

⁶ Aynı yıl olmak üzere, ilk kurulduğundaki ismi Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu'dur. "Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılması ve Doğal Gaz Piyasası Hakkında Kanun" ile mevcut ismini almıştır.

Harita 1. Türkiye Elektrik Piyasasında Dağıtım Şirketlerinin Faaliyet Bölgeleri⁷
(Kaynak: Elektrik Dağıtım Hizmetleri Derneği (ELDER), 2020)

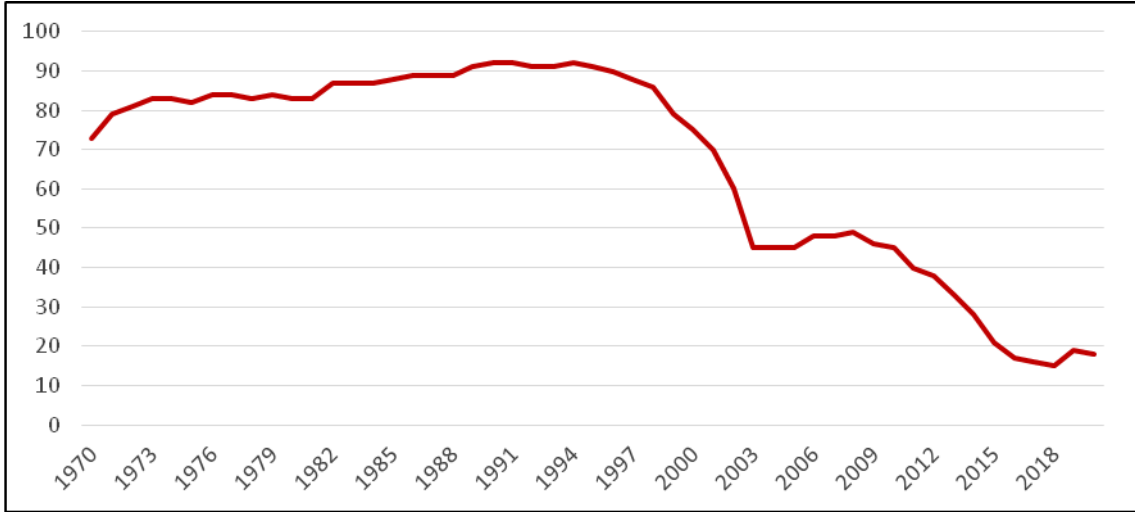
Bununla birlikte 2015 yılında Elektrik Piyasaları İşletme Anonim Şirketi (EPIAŞ) kurulmuştur. Söz konusu kuruluş, piyasada alım satım işlemlerinin platform üzerinden şeffaf şekilde gerçekleştirilmesi ve referans fiyat oluşturulabilmesi amacıyla teşekkül etmiştir. Bu doğrultuda TEİAŞ'ın piyasa işletim görevi EPIAŞ'a geçmiştir. 2018 yılında 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile EÜAŞ ve TETAŞ, EÜAŞ bünyesinde birleşmiştir. Buna göre EÜAŞ mevcut görevlerinin yanında, TETAŞ'ın daha önce yürütmüş olduğu elektrik enerjisi alım satım anlaşmalarını da yürütecektir.

2.1. Türkiye Elektrik Piyasasında Kamunun Değişen Rolü

Modern dünyada elektriğin günlük yaşam içerisindeki ikame edilemez konumu, elektriği karşılanması gereken temel insani ihtiyaçlardan biri haline getirmiştir. Bu durum, beslenmeden barınmaya, ulaşımdan ısınmaya endüstriyel üretimden teknolojiye tüm sektörlerde elektriğin ekonomik, kesintisiz, güvenilir ve çevreye duyarlı bir şekilde tüketiciye ulaştırılması hedefini doğurmaktadır. Elektrik enerjisi güvenliği kapsamında elektriğe erişim olarak tanımlanabilecek bu hedef üretim, iletim ve dağıtım aşamalarını barındırmaktadır (TEİAŞ, 2017: 13).

Elektrik üretiminin kuruluşlar bazında dağılışı da elektrik enerjisi sektörünün liberalleşme boyutunun anlaşılmasında önemli bir veridir. Çünkü bu durum tüketici açısından fiyatları belirleyen bir olgudur. Buna göre kamunun (EÜAŞ) elektrik üretimindeki payı Türkiye'de yıllar içinde önemli düzeyde gerilemiştir. Öyle ki kamunun elektrik üretimindeki payı bahsi edilen yasal düzenlemeler neticesinde 1990'lı yıllarla birlikte hızla gerilemeye başlamıştır (Şekil 2).

⁷ Dağıtım bölgelerinde görevli olan tedarik (perakende satış) şirketleri ise 2013 yılında EPDK tarafından yapılan düzenlemeyle, "dağıtım ve perakende faaliyetlerinin hukuki olarak ayrıştırılması" doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Ancak söz konusu görevli tedarik şirketleri, dağıtım şirketlerinin pekakende satış hizmetlerini yürütmek için kurdukları anonim şirketlerdir. Yani söz konusu görevli tedarik şirketleri, dağıtım şirketleriyle aynı çatı altında faaliyet göstermektedirler. Esasen böyle bir özelleştirmede dağıtım ve perakende hizmetlerinin ayrıştırılmasının gerekli bir eylem olmadığı ifade edilebilir. Ancak yine de bahsi edilen işlerin aynı sermayeli kuruluşlar tarafından yürütülmesinin işlerlik ve verimlilik açısından uygun olduğu söylenebilir.

Şekil 2. Türkiye Elektrik Üretiminde Kamunun Payının Yıllara Göre Değişimi (1970-2020)

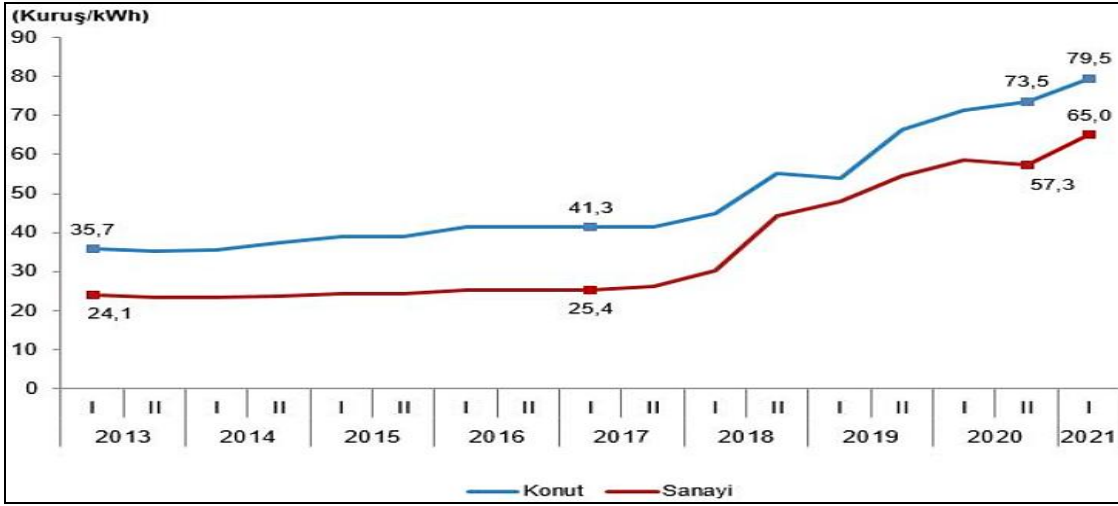
* Verilerde EÜAŞ'a ait olan santraller ile EÜAŞ'ın bağlı ortaklığı olan santraller dikkate alınmıştır.

(Kaynak: TEİAŞ, 2022)

Daha işlevsel bir elektrik piyasası için, günümüzde izlenen resmi politika; kamunun elektrik sektöründe iletim haricinde, yatırımcı rolünden tedricen çıkması ve mülkiyetindeki tesisleri özelleştirmesidir. Bu sayede gerekli yatırımların rekabetçi bir piyasa ortamında özel teşebbüs tarafından yapılması ile kamunun düzenleyici konumunun güçlendirilmesi ve arz güvenliğini temin etmesi yönündedir (TEİAŞ, 2014: 34). 2000'lerin başındaki kanuni düzenlemeler ve serbestleştirme adımlarıyla, elektrik sektörü çok aktörlü ve faaliyetlerin ayrıştırıldığı rekabetçi modele evrilmiştir (TSKB, 2021: 7).

Elektrik enerjisi tüm ülkeler açısından vazgeçilemez bir kaynak niteliğindedir. Dolayısıyla tüm tüketici gruplarının bu kaynağa kesintisiz ve ekonomik yoldan erişebilmesi modern yaşamın ve üretimin bir gerekliliğidir. Bu çerçevede genel manada enerji sektörünün özel ölçekte ise elektrik enerjisi sektörünün stratejik bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Öncelikle kamu yatırım ve işletmeciliğinin stratejik altyapı yahut sektörlerden tamamen çekilmesi ve bu alanlarda özel kesimin payının artması vatandaşlar açısından bazı olumsuzluklar getirebilmektedir. Öncelikle "kamu / devlet", enerji politikalarını siyasi, sosyal, ekonomik, iklim ve çevre düzeyinde çok yönlü ele alabilirken, özel sektör meseleyi yalnızca ekonomik açıdan düşünebilmektedir. Türkiye elektrik enerjisi sektöründe daha çok özel kesimin hakim olması projeksiyonlar doğrultusunda hedeflenen politikaların uygulanmasında da güçlükler yaratmaktadır (Oral ve Özdemir, 2019: 900).

Elektrik enerjisi sektöründe maliyetler nüfus ve yerleşmelerin büyümesi, teknoloji kullanımına bağlı olarak elektrik tüketiminin artması sonucunda dağıtım şirketleri açısından da sürekli yükseliş eğilimindedir. Öyle ki dağıtım şirketlerinin işletme giderleri, gerçekleştirdiği periyodik bakımlar ve kayıp-kaçak bedellerinin tahsili gibi sebepler tüketicilerin elektrik enerjisini daha pahalıya almasına sebep olmaktadır. Türkiye'de elektrik enerjisi sektöründe özelleştirme uygulamaları ile birlikte tüketicilerin KW/h birim maliyetlerinin arttığı görülmektedir. Dağıtım şirketlerinin belirlendiği 2004 yılında konutlarda KW/h birim fiyatı 15 kuruş, 2008 yılında ise yaklaşık olarak 19 kuruş olarak gerçekleşmiştir (TMMOB EMO, 2019). TÜİK verilerine göre 2012'de konutta kilovatsaat başına 31 kuruş, sanayide ise 21 kuruş civarında olan fiyatların daha sonraki yıllarda da yükseldiği gözlenmektedir (Şekil 3).

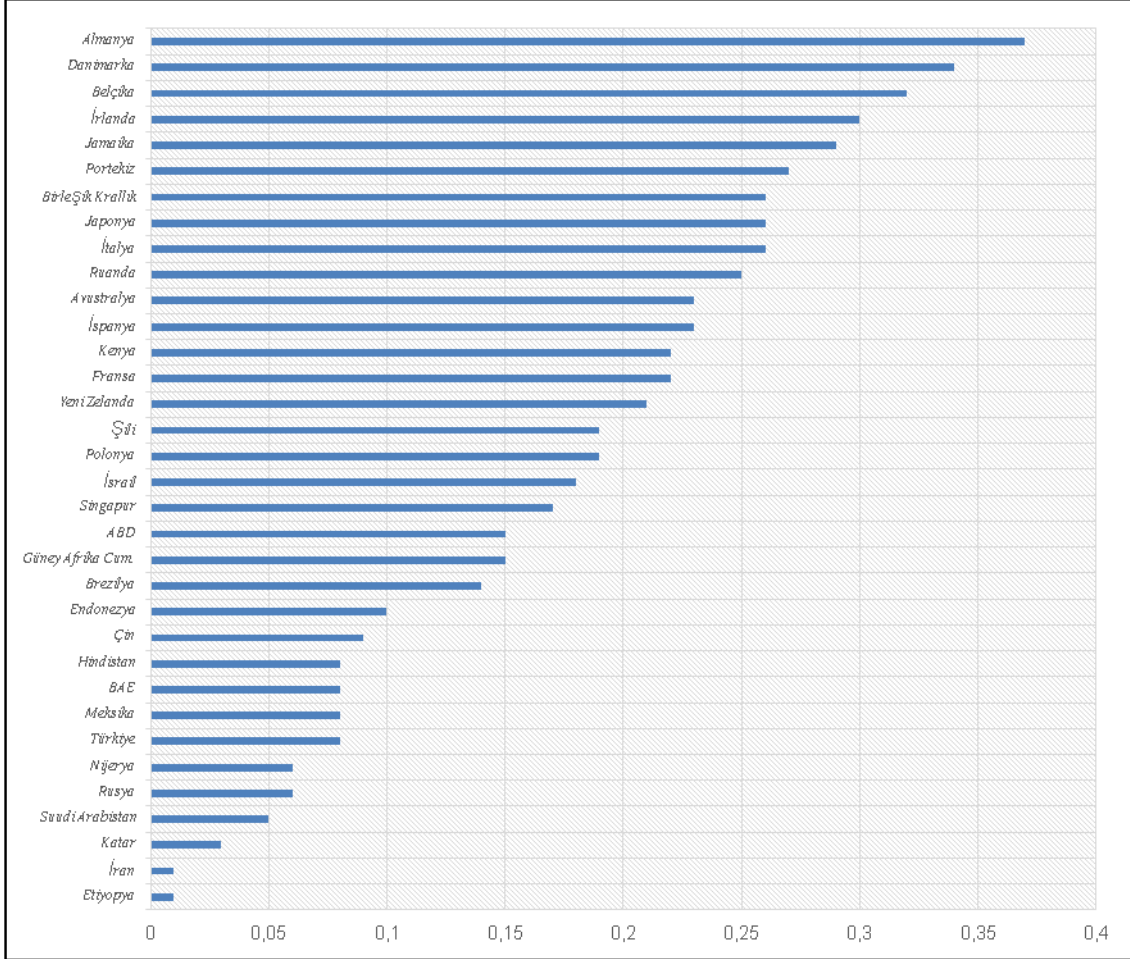

Şekil 3. Elektrik Fiyatlarının Yıllara Göre Değişimi (tüketicilerin 1 KW/h için ödediği ücret)
(Kaynak: TÜİK, 2021).

2022 itibariyle EÜAŞ tarafından yılbaşından itibaren uygulanacak aktif elektrik enerji toptan satış bedeli, dağıtım şirketlerine teknik ve teknik olmayan kayıp enerji satışları ile görevli tedarik şirketlerine yapılan satışlarda kilovatsaat başına 31,8592 kuruş olacaktır. Dağıtım şirketlerine genel aydınlatma kapsamında yapılan satışlarda kilovatsaat başına 135 kuruş uygulanacaktır (Yeni Şafak, 2022). Yeşil tarifeyi⁸ seçen tüketicilere ise görevli tedarik şirketleri tarafından uygulanacak yeşil enerji ve dağıtım bedeli kilovatsaat başına 203,56 ila 222,70 kuruş arasında değişecektir (AA, 2022).

Bununla birlikte tüm dünyada enerji fiyatlarının artması elektrik enerjisi fiyatlarını da yükseltmiştir. Elektrik fiyatları; coğrafi faktörler, altyapı ve belirlenmiş vergiler ile harçlar gibi faktörlere bağlı olarak, geniş çapta ve hatta bazen bir ülkenin içinde bile değişiklik gösterebilir. Almanya'da şebeke ücretleri ve yenilenebilir enerji vergisi toplam elektrik fiyatlarının neredeyse yarısına tekabül etmektedir. Ülke, fosil ve nükleer enerjiden uzaklaşmayı hedeflerken, teşvikler sayesinde yenilenebilir kaynakların elektrik üretimindeki payı önemli ölçüde artmıştır. 2017'den beri yenilenebilir kaynaklar üretilen elektriğin üçte birinden fazlasını oluşturmaktadır. Diğer yandan, büyük ham petrol ve doğal gaz üretimi sayesinde Katar, dünyadaki en ucuz elektrik fiyatlarından birine sahiptir (Alves, 2021) (Tablo 1).

⁸ Tedarik edilen elektriğin tamamının yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlandığını belirten ücretlendirme türü.

Tablo 1. Seçili Bazı Ülkeler Bazında Konut Elektrik Fiyatları (Aralık 2020) (Kilovatsaat başına ABD Doları)

(Kaynak: Statista, 2022)

Grafikten anlaşılacağı üzere gelişmiş, gelişmekte veya en az gelişmiş kategorisinde yer alan ülkelerde elektrik fiyatlarının farklı fiyat yapısına sahip olduğu görülmektedir. Petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki artışa bağlı olarak bütün dünyada elektrik fiyatları artış göstermiştir. Elektrik fiyatlarındaki artış Portekiz’de %23, Japonya’da %14, Almanya’da %9, Avustralya’da %7, Belçika’da %6 ve İngiltere’de %4’ü bulmuştur (Anadolu Ajansı, 2022).

Türkiye’de ise elektrik fiyatları bahsi geçen ülkelere kıyasla görece daha iyi durumdadır. Ancak buna rağmen *satınalma gücü paritesi* bazında düşünüldüğünde Türkiye için de elektrik fiyatlarının yüksek bir seviyede olduğu belirtilebilir. Bu çerçevede ele alındığında özelleştirmenin getirmiş olduğu dezavantajlı durumlar ile çeşitli ekonomik ve jeopolitik sebeplerle dünyada enerji fiyatlarının artması düşünüldüğünde elektrik enerjisi de dahil olmak üzere enerji sektöründe politikaların işlerliğini sağlayacak ve vatandaş yararını gözetebilecek şekilde sektörün kamunun elinde olması rasyonel bir sonuç olarak durmaktadır.

Elektrik fiyatlarının belirlenmesinde yalnızca elektriğin üretim maliyeti esas alınmaz. Buna göre elektrik maliyetlerini aşağıdaki belirleyiciler ortaya çıkarmaktadır (Aydınlık, 2022):

* *Enerji Bedeli*: “Enerji üretim maliyeti” faturanın ana maliyet unsuru olup; mesken faturaları içindeki payı %60 düzeyindedir. Bu maliyet elektrik talebi, elektrik arzı ve emtia fiyatlarına göre oldukça değişkendir. Elektrik üretimi için ithal edilen doğal gaz ve kömürün uluslararası fiyatları ile döviz kuru en önemli maliyet unsurudur. Hava koşullarına göre yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen enerjinin miktarı ise elektrik

üretimini etkileyen diğer bir unsurdur.

* *Dağıtım Bedeli*: TEİAŞ'ın yüksek gerilim iletim sistemi⁹ işletme ve yatırımı için 3 yıllığına ve Elektrik Dağıtım Şirketlerinin şebeke işletme ve yatırımları için ise 5 yıllığına belirlenen maliyetlerin toplamıdır. Bu maliyetler her yıl TÜFE ile yeniden belirlenir. Mesken abone grubunun faturaları içindeki iletim maliyetinin payı %4 civarındayken, elektrik dağıtım maliyetinin payı ise %18 dolayındadır.

* *Vergi ve Fonlar*: Sanayi abone grubu için %1 ve diğer abone grupları için %5 şeklinde, enerji bedeli üzerinden oransal olarak belirlenen "Belediye Tüketim Vergisi" ile tüm bedeller üzerinden oransal olarak belirlenen %18'lik KDV'nin toplamından oluşmaktadır. Vergi ve fonların mesken abone grubu faturalarının içindeki toplam payı %18 düzeyindedir.

Türkiye'de vatandaşın zamlardan daha az etkilenmesini sağlamak amacıyla kademeli tarife dönemine geçilmiştir. Meskenlerde önce aylık 150 KW/h olarak belirlenen en düşük tarife dilimi daha sonra 210 KW/h'ye, nihai olarak da 240 KW/h'ye çıkarılmıştır. Buna göre günlük 5 KW olarak hesaplanan tüketim tutarı, son olarak 8 KW/h olarak revize edilmiştir (düşük tarife / kademe 1). Dolayısıyla günlük bazda 8 KW/h'den fazla elektrik tüketenler yüksek kademe / kademe 2 üzerinden hesaplanacaktır.

Diğer yandan ulusal tarifede dağıtım sisteminde son kullanıcılardan olan "tarımsal sulama" alanında da önemli düzeyde elektrik kullanılmaktadır. Basınçlı sulama sistemleri elektrik enerjisine ihtiyaç duymaktadır. Buna göre elektrik fiyatlarının yükselmesi tarımsal ürün fiyatlarının artmasına ve gıda enflasyonunun görülmesine de sebep olabilir. Bu kapsamda uygulanacak plan ve programlarda bu hususun da dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

SONUÇ

1984 yılındaki kanunun (Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtım ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun) amacı, "Türkiye Elektrik Kurumu dışındaki özel hukuk hükümlerine tabi sermaye şirketleri statüsüne sahip yerli ve yabancı şirketlerin elektrik üretimi, iletimi, dağıtım ve ticareti ile görevlendirilmesini düzenlemektir" şeklindedir. Söz konusu kanun ile sektörün tümüyle liberalleştirilmesi hedeflenmiştir. Sektörün büyük çoğunluğunun ya da tümünün liberal / neoliberal politikalar esasında böyle bir sürece götürülmesinin sonuçları itibariyle doğru model olmadığı belirtilebilir.

Devlet, genel manada elektrik enerjisi sektöründe işletme maliyetlerinin oluşturduğu yükten kurtulma ve rekabetçi yapıyla tüketicilerin elektrik enerjisine daha ucuza erişebilmesi ile arz güvenliğinin güçlendirilmesi hedefleriyle sektörde özelleştirme yoluna gitmiştir. Ancak, Türkiye'de elektrik dağıtım alanından kamunun tamamen çıkması önemli sorunları beraberinde getirmiştir. Dünya genelinde enerji fiyatlarının artması ve Türkiye'de özel kesimin sektöre yönelik yatırımları, tüketicilerin elektrik faturalarının yıldan yıla oldukça farklı bir fiyat aralığına sahip olmasına sebep olmaktadır.

Elektrik enerjisi sektöründe özelleştirmenin amaçlarından biri de kayıp kaçak oranının minimuma indirilmesi olarak planlanmıştır. Böylelikle elektrikte iletim ve dağıtım hatlarında kaçak kullanımın önüne geçilmesi ve vatandaşın kullanmadığı elektriğin ücretini ödemekten kurtulması planlanmıştır. Ancak gelinen noktada bu konuda da beklenti ölçüsünde bir başarı kaydedilememiştir. Kayıp kaçak bedelleri ulusal tarife de dağıtım bedeli içerisinde diğer vatandaşlardan da tahsil edilebilmektedir. Dolayısıyla süreç içinde bir düşme olmasına rağmen oranlar, Dünya Bankası verilerine göre %8 olan dünya kayıp-kaçak ortalamasının üzerindedir.

Türkiye'de elektrik özelleştirmesinin bir başka amacı da elektrik arz güvenliğinin sağlanması olmuştur. Sektör, ister tamamen kamu işletmeciliği şeklinde yürütülsün isterse de mevcut haliyle özel sektör ağırlıklı yürüsün günümüz şartlarında elektrik enerjisinin kişiler, kurumlar ve devlet açısından vazgeçilemez / stratejik özellikte olması sebebiyle ülkenin tamamında ya da bir kısmında olağan koşullar dahilinde arz güvenliğinin sağlanamaması durumu söz konusu olmayacaktır. Çünkü arz güvenliği ve kalitesi ile ilgili

⁹ TEİAŞ verilerine göre, TEİAŞ enerji iletim hattının uzunluğu 2022 Şubat itibarıyla 72.526 km olup bu iletim hatlarındaki transformatör (trafo) sayısı 769'dur.

tedbirler almak bir özveri isteyecektir.

Türkiye elektrik enerjisi talebinin yıllık bazda TEİAŞ verileri çerçevesinde (baz talep tahminine göre) %4,4 artması, yatırım gereksiniminin de artacağını göstermektedir. Bu anlamda eğer sektörde özel kesimin ağırlığı mevcut şekilde devam eder ya da bu oran daha da artarsa tüketicinin elektriğe yüksek maliyetle erişmesi durumu da kaçınılmaz olarak devam edecektir.

Ayrıca özel sektör ağırlıklı yapı, ulusal veya uluslararası ölçekte değişen piyasa koşulları nedeniyle yeni uygulamaların devreye alınması baskısı oluşturabilmektedir. Örneğin, EPDK tarafından 2022 Nisan ayında santral türlerinin elektrik satış tavan fiyatları güncellenmiştir (Kaynak Bazında Destekleme Bedelinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslarda Değişiklik Yapılmasına Dair Usul ve Esaslar / T. C. Resmî Gazete, Sayı: 31794).

Buna göre, ithal kaynakla üretim yapan santrallere MW/h başına 2500 TL tavan satış fiyatı belirlenirken, yerli kaynakla (liniyit ve yenilenebilirler) üretim yapan santrallerde MW/h başına 1200 TL tavan satış fiyatı belirlenmiştir. Esasen buradaki problem, fiyatların bahsedildiği şekilde ortaya çıkması ve elektrik üretiminde yerli kaynakların ihmal edilmesi değildir. Temel sorun, özel sektör ağırlıklı seyreden elektrik piyasasının devlet ve tüketiciler açısından dönemlik-yıllık bazda ulusal, küresel ölçekteki ekonomik ve jeopolitik sorunlarla birleştiğinde yol açtığı sonuçlardır.

Peki sektörde tamamen kamulaşma mı yoksa özel kesimin yer alması da sağlanabilir mi? Bu soru şu şekilde yanıtlanabilir. Özellikle elektrik üretim santrallerinin hızlı şekilde devreye alınabilmesi için *elektrik üretim* alanında *yap-işlet* ya da *yap-işlet-devret* finansman modeli uygulanabilir. Bu konuda yatırımcılar için özellikle santrallerin LCOE (levelized cost of energy / seviyelendirilmiş enerji maliyeti) analizi son derece önemlidir. IEA 2020 verilerine göre (verilerde OECD ve OECD dışı 24 ülkedeki 243 santral esas alınmıştır), LCOE maliyetleri çerçevesinde elektrik üretim santrallerinin sıralaması şu şekildedir (%10 indirgenmiş ve ortalama değer USD/MWh olarak); rüzgâr (kara) 58 dolar, gaz (kombine-karbon yakalama ve depolama) 74 dolar, nükleer 89 dolar, hidrolik (regülatörlü) 97 dolar, kömür (taşkömürü-antrasit) 97 dolar, hidrolik (barajlı) 101 dolar, rüzgâr (açık deniz) 106 dolar, kömür (liniyit) 109 dolar, güneş (pv-ticari) 116 dolar, biyokütle 122 dolar, jeotermal 133 dolar, güneş (csp) 150 dolar. Dolayısıyla yatırımcılar bu esasa göre hareket edecektir. Bunun yanında, devletin santral türü yatırımı ve bu santrallerde yerli teknoloji kullanımı konusundaki teşvikleri de belirleyici olacaktır. Bu durum bir taraftan kamunun sektördeki ağırlığı elinde tutmasını ve politikaların daha rasyonel yürütmesini sağlayacak bir taraftan da istihdama önemli bir katkı sunacaktır.

Diğer yandan *iletim¹⁰ ve dağıtım* (perakende dahil) alanlarının tümü (yıllık bakım onarım maliyetleri oluştursa da) kamunun elinde olmalıdır. Bu açıdan elektrik üretiminde kısmi (kurulu gücün %50'den daha azı) bir özelleştirme olması mümkün olabilir. Bu oranın sebebi de şöyle izah edilebilir. TEİAŞ verilerine göre, kurulu güç miktarı ile ani puant değerleri kıyaslandığında, ani puant değerinin kurulu gücün 2020 yılı itibariyle %52'sine karşılık geldiği görülmektedir. Yani Türkiye'de en yüksek elektrik tüketim değeri gerçekleştiğinde bu, mevcut kurulu gücün %52'sine karşılık gelmiştir. 2000'den günümüze kadar incelendiğinde kurulu güç miktarı ile ani puant değeri arasındaki oranın %50 ila %73 arasında değiştiği görülmektedir. Bu anlamda herhangi bir kriz döneminde kısmi elektrik kullanımı durumu ile mevcut kurulu güç-ani puant değerleri kıyaslandığında en az %51-55 düzeyinde elektrik üretim oranının kamunun elinde olması doğru bir model olacaktır. Burada önemle üzerinde durulması gereken husus, kamunun elinde olan kurumların siyasi saiklerden bağımsız ve plansızlığa mahal vermeden verimli şekilde çalıştırılmasıdır. Ayrıca sektörde hızlı bir yapılanmayı sağlama adına kamunun elinde olan alanlarda sözleşmeli personel istihdamı öngörülürse burada bazı tedbirlerin alınması gerekecektir. Bu çerçevede yönetici / siyasi iktidar / sendika değişimlerine bağlı olarak ortaya çıkabilecek iş akdi fesihlerinin yaşanmaması için söz konusu personelin bu konularda güvenceye alınması gerekmektedir. Söz konusu personelin iş akdinin ancak iş disiplinine uyulmadığında sonlandırılması uygun olacaktır. Böylelikle iş verimsizliğinin de önüne geçilebilir.

¹⁰ Mevcut durumda elektrik iletim alanı kamunun elindedir. Ancak bu alanda olası bir özelleştirme, tüm tüketici türleri açısından ücret tarifelerini daha da yükseltebilecektir.

<i>“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Akdeniz Elektrik Dağıtım A.Ş. (2013). *Yıllık Faaliyet Raporu*. https://www.akdenizedas.com.tr/UserFiles/File/akdeniz_elektrik2013.pdf adresinden 28.03.2022 tarihinde erişildi.
- Alves, B. (2021). Global Household Electricity Prices 2020, By Select Country. <https://www.statista.com/statistics/263492/electricity-prices-in-selected-countries/> adresinden 14.02.2022 tarihinde erişildi.
- Anadolu Ajansı (AA) (2022). EPDK, Yeni Yılda Uygulanacak Yeşil Enerji Bedelini Belirledi. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/epdk-yeni-yilda-uygulanacak-yesil-enerji-bedelini-belirledi/2462651> adresinden 09.03.2022 tarihinde erişildi.
- Anadolu Ajansı (AA) (2022). Elektrik Fiyatları Tüm Dünyada Artıyor. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/elektrik-fiyatlari-tum-dunyada-artiyor/2471661> adresinden 14.02.2022 tarihinde erişildi.
- Aydınlık Gazetesi (2022). Elektrik Dağıtım Şirketleri: ‘Fiyatı Biz Belirlemiyoruz’. <https://www.aydinlik.com.tr/haber/elektrik-dagitim-sirketleri-fiyati-biz-belirlemiyoruz-301020> adresinden 15.03.2022 tarihinde erişildi.
- Cable News Network (CNN) Türk (2006). Elektrik Dağıtımında Özelleştirme Başladı. <https://www.cnntrk.com/2006/ekonomi/genel/08/31/elektrik.dagitiminda.ozellestirme.basladi/224801.0/in dex.html> adresinden 28.03.2022 tarihinde erişildi.
- Elektrik Dağıtım Hizmetleri Derneği (ELDER) (2020). *Sektör Raporu*. Ankara: ELDER Yayını.
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) (2018). Tarihçe. <https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/1-1051/kurumumuztarihce> adresinden 23.02.2022 tarihinde erişildi.
- Ercan, M.N. (2019). Elektrik Enerjisi Sektöründe Özelleştirme/Piyasalaştırma Uygulamaları ve Sonuçları. https://enerji.mmo.org.tr/wp-content/uploads/2019/12/Elektrik-Enerjisi-Sekt%C3%B6r%C3%BCnde-Piyasala%C5%9Ft%C4%B1rma-%C3%96zelle%C5%9Ftirme-ve-Sonu%C3%A7lar%C4%B1-N.ERCAN_.pdf adresinden 22.02.2022 tarihinde erişildi.
- Ertılav, M. ve Aktel, M. (2015). TEDAŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi) Özelleştirilmesi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 95-108.
- Hatipoğlu, E. (2019). Enerji Güvenliği. *Güvenlik Yazıları Serisi*. No.44, <https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uplo>

- [ads/2019/12/EnerjiGuvencu EmreHatipoglu v.1.pdf](#) adresinden 11.04.2022 tarihinde erişildi. (DOI: 10.13140/RG.2.2.30702.56643).
- International Energy Agency (IEA) (2019). Energy Security: Ensuring The Uninterrupted Availability Of Energy Sources At An Affordable Price. <https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security> adresinden 08.02.2022 tarihinde erişildi.
- International Energy Agency (IEA) (2020). Electricity Security: Vital To Well-Functioning Modern Societies And Economies. <https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security/electricity-security> adresinden 09.02.2022 tarihinde erişildi.
- International Energy Agency (IEA) (2020). Projected Costs Of Generating Electricity 2020. <https://www.iea.org/reports/projected-costs-of-generating-electricity-2020> adresinden 01.04.2022 tarihinde erişildi.
- Oral, M. (2020). Küresel Enerji Jeopolitiğinde Yükselen Aktör: LNG. *Turkish Studies - Economics, Finance, Politics*, 15(1), 379-393. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.41643>.
- Oral, M. ve Özdemir Ü. (2019). Milli Enerji ve Maden Politikasında Bir Aktör Olarak Linyitin Tartışmalı Misyonu. *Turkish Studies - Economics, Finance, Politics*, 14(3), 883-902.
- Pain, S. (2017). Power Through The Ages. <https://www.nature.com/articles/d41586-017-07506-z> adresinden 15.02.2022 tarihinde erişildi.
- Power (2020). History Of Power: The Evolution Of The Electric Generation Industry. <https://www.powermag.com/history-of-power-the-evolution-of-the-electric-generation-industry/> adresinden 15.02.2022 tarihinde erişildi.
- Rekabet Kurumu Başkanlığı (2013). *Rekabet Kurulu Kararı*. <https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=10c2c43a-50df-45cb-a0fa-0343bc0e12d7> adresinden 28.03.2022 tarihinde erişildi.
- T.C. Resmî Gazete (30 Mart 2022). Kaynak Bazında Destekleme Bedelinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslarda Değişiklik Yapılmasına Dair Usul ve Esaslar. Sayı: 31794, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/03/20220330-7.pdf> adresinden 12.06.2022 tarihinde erişildi.
- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Elektrik Mühendisleri Odası (2019). Elektrik Birim Fiyatı %240 Oranında Zamlandı. https://www.emo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=127210&tipi=5&sube=14#~:text=%222004%20y%C4%B1%C4%B1nda%20meskenlerde%20tek%20terimli,2018%20y%C4%B1%C4%B1nda%20ise%20%2C448%20TL%2F adresinden 09.03.2022 tarihinde erişildi.
- Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ) (2018). *2017 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: TEİAŞ Yayını.
- Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ) (2022). Elektrik İstatistikleri-Türkiye Elektrik Üretim-İletim İstatistikleri. <https://www.teias.gov.tr/tr-TR/turkiye-elektrik-uretim-iletim-istatistikleri> adresinden 01.02.2022 tarihinde erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2021). Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları, I. Dönem: Ocak-Haziran, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Elektrik-ve-Dogal-Gaz-Fiyatlari-I.Donem:-Ocak-Haziran,-2021-37459> adresinden 09.03.2022 tarihinde erişildi.
- Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası (TSKB) (2021) *Enerji Görünümü*. İstanbul: TSKB Yayını.
- Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi (TEDAŞ) (2015). Hakkımızda. https://www.tedas.gov.tr/tedas/#!tedas_hak_kimizda adresinden 23.02.2022 tarihinde erişildi.
- Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ) (2014). *2015-2019 Dönemi Stratejik Plan*. Ankara: TEİAŞ Yayını.
- Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ) (2020). Kuruluş ve Tarihçe. <https://www.teias.gov.tr/tr-TR/kurulus-ve-tarihce> adresinden 23.02.2022 tarihinde erişildi.
- World Bank (2018). Electric Power Transmission And Distribution Losses (% Of Output). <https://data.worldbank.org/indicator/EG.ELC.LOSS.ZS> adresinden 31.03.2022 tarihinde erişildi.
- Yeni Şafak Gazetesi (2022). EPDK'dan 'Elektrik Tarifesi' Duyurusu: Satış Bedeli Kilovatsaat Başına 31,85 Kuruş Oldu. <https://www.yenisafak.com/ekonomi/epdkdan-elektrik-tarifesi-duyurusu-satis-bedeli-kilovatsaat-basina-3185-kurus-oldu-3728303> adresinden 09.03.2022 tarihinde erişildi.

Annelerin Problem Davranışlarla Başa Çıkmaya İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Nitel Bir Çalışma*

Dr. Öğr. Üyesi Belgin Liman

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4965-2379>

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Niğde – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 22.03.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Okul Öncesi,
Problem Davranışlar,
İlk Tepkiler,
Problem Davranışlarla Başa
Çıkma Yolları,
Destek,

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu çalışma için Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nden etik kurul onayı alınmıştır.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.58076>

Öz

Bu araştırmanın amacı annelerin problem davranışlarla başa çıkmaya ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesidir. Çalışma nitel bir araştırma olarak yapılandırılmıştır. Çalışma grubu Orta Anadolu'da bir il merkezinde çocukları bir okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 39 anneden oluşmaktadır. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Sonuçlara göre, annelerin çocuklarında en sık karşılaştığı problem davranışlar sırasıyla inatçılık, ağlama davranışı, agresif olma ve yemek seçme/yemeye isteksizliktir. Annelerin en çok durum hakkında konuşma tepkisini ve baş etme yolunu tercih ettikleri belirlenmiştir. Katılımcılar annelerinin, babalarına göre istenmeyen davranış karşısında konuşma şeklinde daha yapıcı tepki gösterdiğini belirtmiştir. Bütünsel olarak bakıldığında ebeveynlerin problemle daha çok geleneksel yaklaşımlarla (bağırma, cezalandırma ya da fiziksel şiddet) baş etmeye çalıştıkları görülmüştür. Annelerin çoğunluğu çocuklarıyla yaşadıkları problem davranışların çözümüne yönelik destek aldıklarını belirtmişlerdir. Bazı annelerin istenmeyen davranışlarla başa çıkmada öğretmenle işbirliği yapmaya yöneldikleri görülmüştür. Ancak çalışmaya katılan annelerin önemli bir oranı, eşlerinden ve aile büyüklerinden destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak annelerin çocuklarıyla yaşadıkları problem davranışlar ve bu problem davranışların çözümüne yönelik neler yapabileceklerine dair daha fazla uzman desteği almaları konusunda teşvik edilmeleri gerekmektedir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Liman, B. (2022). Annelerin Problem Davranışlarla Başa Çıkmaya İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Nitel Bir Çalışma. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 459-476.

*Evaluation of Mothers' Views on Coping with Problem Behaviors: A Qualitative Study**

Asst. Prof. Dr. Belgin Liman

Nigde Omer Halisdemir University, Faculty of Zubeyde Hanim Health Sciences, Department of Child Development, Nigde – TURKEY

Article History

Submitted: 22.03.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Preschool,
Problem Behaviors,
First Reactions,
Ways of Coping With Problem
Behaviors,
Support,

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval was obtained from Nigde Omer Halisdemir University for this study.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.58076>

Abstract

The aim of this study is to evaluate mothers' views on coping with problem behaviors. The study was structured as a qualitative research. The study group consists of 39 mothers whose children attend a pre-school education institution in a city center in Central Anatolia. Content analysis was used to analyze the data. According to the results, the most common problem behaviors faced by mothers in their children are stubbornness, crying behavior, being aggressive, and reluctance to choose/eat food, respectively. It was determined that mothers mostly preferred the reaction of talking about the situation and the way of coping. Participants stated that their mothers reacted more constructively in the face of undesirable behavior in the form of speaking than their fathers. When viewed holistically, it was seen that parents tried to deal with the problem with more traditional approaches (yelling, punishment or physical violence). Most of the mothers stated that they received support for the solution of the problem behaviors they experienced with their children. It has been observed that some mothers tend to cooperate with the teacher in coping with undesirable behaviors. However, a significant proportion of mothers participating in the study stated that they received support from their spouses and family elders. As a result, mothers should be encouraged to get more expert support about the problem behaviors they experience with their children and what they can do to solve these problem behaviors.

GİRİŞ

Davranış problemi, çocuğun büyümesini ve gelişimini olumsuz etkileyen, çevresi ile uyumunu zorlaştıran, zarar verici davranışlardır (Cooper, 2011; İşmen Gazioğlu, Canel ve Deniz, 2018:92) dışsallaştırılmış ve içselleştirilmiş davranışları olarak nitelendirilmektedir (Poulou, 2015). Ebeveynlerin daha kolay tespit edebildiği dışsallaştırılmış problemler (öfke, vurma, ısırma, bağırma vb.), fark edilmesi diğerine göre daha uzun sürebilen içselleştirilmiş problem davranışlar (içine kapanma, utangaçlık, depresyon vb.) şeklinde nitelendirilmektedir (Özbey ve Alisinanoğlu, 2009; Weist, Eber, Horner, Splett, Putnam, Barrett, Perales, Fairchild ve Hoover, 2018). Problem olarak nitelendirilen bir davranışın doğru tanımlanması davranışla ilgili yapılacak müdahalelerin etkili olmasında oldukça önemlidir. Bazen çocuklar gelişim döneminin özelliklerinin dışında beklenenden farklı davranabilmekte, bazen de kendilerini nasıl ifade edeceklerini bilemedikleri için problem davranışlar sergileyebilmektedir. Bu noktada problem çocuğun gelişimsel dönemi, belirtilerin sıklığı ve şiddeti dikkate alınarak tanımlanmalıdır (Dinnebeil, Sawyer, Logan, Dynia, Cancio ve Justice, 2013:145; Koska, 2019; Luczynski ve Hanley, 2013:356). Çocuklarda karşılaşılan davranış problemleri, çocuktan çocuğa farklılık göstermekle birlikte (Kanlıklıçer, 2005) yaşa göre de değişik oranlarda görülebilmektedir. Yaşla birlikte azabildiği gibi daha büyük çocuklarda görülme oranı artabilmektedir (Ekşi, 1999:98). Derman ve Başal (2013) içe kapanıklık, aşırı hareketlilik ve hiperaktivite bozukluğu, iştahsızlık, aşırı inat, vurma davranışının okul öncesi çocuklarda en çok görülen davranış problemleri olduğunu saptanmıştır. Yine yapılan çalışmalarda anaokulunda en çok hareketlilik, konuşma güçlüğü ve bozukluğu, çalma, öğrenme güçlüğü ve iştahsızlık (Sezer, 2006) ve içe kapanıklık, saldırganlık (Kandır, 2000) problemleri gözlemlendiği belirtilmiştir.

Okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen davranış sorunları, ebeveyn çocuk ilişkisi ve ebeveyn tutumları ile doğrudan ilişkili görülmektedir (Aunola ve Nurmi, 2005; Brook, Lee, Finch ve Brown, 2012; Criss, Pettit, Bates, Dodge ve Lapp, 2002; Kerr, Lopez, Olson ve Sameroff, 2004; Livanage, Prince ve Scott, 2003; Topçu ve Sop, 2016). Ailenin içinde bulunduğu sosyoekonomik durum, olumsuz çevre faktörleri, model olma ve sergilenen tutum, aile tipi, aile bireylerinin psikolojik sağlıkları, aile içi anlaşmazlıklar ve boşanma çocukta davranış sorunları oluşmasına neden olabilmektedir (Doctroff ve Arnold, 2004; McGee, Partridge, Williams ve Silva, 1991; Stadelmann, Perren, Wyl ve Klitzing, 2007; Yaşar-Ekici, 2014). Bunlara ek olarak dışsallaştırma ve içselleştirme sorunlarının oluşmasında anne baba kaygıları ve yetersiz ebeveynlik duyguları (Manti, Giovannone ve Sogos, 2019), birden fazla risk etmenine maruz kalma (Poulou, 2015) gibi durumlarda erken dönemde çocuklarda problem davranışların görülme olasılığını yükseltmektedir (Galbally ve Lewis, 2017). Davranış problemleri, hem çocuk hem de çevresi üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Erken dönemde uygun olmayan sosyal ve duygusal davranışları önleyici müdahalelerin olmaması, bu davranışların ileriki yaşlarda olumsuz ve saldırgan davranışlara dönüşebilme riskini arttırmaktadır (Fox, Dunlap ve Powell, 2002; Hughes, White, Sharpen ve Dunn, 2000; Ogelman ve Topaloğlu, 2014; Ural, Güven, Sezer, Efe Azkeskin, ve Yılmaz, 2015). Ayrıca çocuğun kişiliğiyle bütünleşerek, gerek akademik gerekse sosyal gelişim ile ilgili kazanımlar bağlamında birtakım olumsuzların yaşanması da muhtemeldir (Steiner ve Karnik, 2005:3442). Bu bağlamda problemin tespiti, problem durumuna uygun müdahale ve önleme girişimleri önemli görülmektedir ve bu süreç sabır, emek ve etkili yönetim becerileri gerektirmektedir. Konu ile ilgili bilgi eksikliklerinin ve hızla hareket edilerek boşlukların doldurulması bu yönde yürütülecek çalışmalarını önemli kılmaktadır. Özellikle okul öncesi dönem çocuğunun enerjik, hareketli bir yapıda ve oyun döneminde olduğu dikkate alındığında, ebeveyn yaklaşımları daha da bir önem kazanmaktadır. Davranış yönetiminde, özellikle çocuğun davranışları ve yetişkinin bakış açısının birlikte ele alınmasının önemi vurgulanmaktadır (alıntılanan Erol, Kılıç, Ulusoy, Keçeci ve Şimşek, 1998:25). Zira ebeveynlerin istenmeyen davranışlara karşı kullandıkları stratejilerin ebeveynlik değişkenlerinden

etkilenme durumu söz konusudur (Arı, Bayhan ve Artan, 1995; Özyürek ve Tezel Şahin, 2008; Yaşar, İnal ve Uyanık, 2013). Ayrıca problemin anlamlandırılması ve sürece yönelik tepkilerin organize edilmesinde, anne ve babaların algıladıkları kendi ebeveyn yaklaşımları da önemli bir unsur olabilmektedir (Savran and Kuşin, 1995). Bütün bunların okul öncesi dönemde çocukların ruh sağlığı sorunlarına daha açık olması dolayısıyla olumsuz yaşantıların bilişsel dünyalarında farklılıklara neden olması olasıdır, çocuklar üzerinde derin bir etki bırakması da muhtemeldir. Bu çerçevede istenmeyen davranışlarla baş etmede anne eksenli bir inceleme yapılmasının, çocukların en yakınında yer alan kişi kaynaklı bulguların ortaya konması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu perspektifle araştırmada annelerin problem davranışlarla başa çıkmaya ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma, annelerin problem davranış algılarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik nitel bir çalışmadır.

Çalışma Grubu

Araştırma, Orta Anadolu'da bir il merkezinde çocukları bir okul öncesi kuruma devam eden ve çalışmaya gönüllü katılan annelerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme türü kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi, araştırmaya hız ve pratiklik kazandıran bir yöntem olarak bilinmektedir. Bu yöntemde, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durum seçilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırma için uygun örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde veri doygunluğu esas alınarak alan yazındaki benzer çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalarda kullanılan örneklem büyüklükleri değerlendirilerek çalışma 39 anne ile yürütülmüştür (Onwuegbuzie ve Leech, 2007). Araştırma kapsamındaki çocukların %53'ü kız, %46'sı erkektir. Katılımcı annelerin %15' inin tek çocuğa, %61'inin 2 çocuğa, %13' ünün 3 çocuğa, %10'unun 4 ve üstü çocuğa sahip olduğu; %1'inin 18-24 yaş, %18'inin 26-30 yaş, % 41'inin 31-35 yaş, % 21'inin 36-40 yaş ve %15' inin 41 ve üstü yaş aralığında olduğu görülmektedir. Mezun oldukları okul durumuna göre %23' ü ilk-ortaokul, %26' sı lise, %1'i önlisans, %44'ü lisans ve üstü mezundur (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışma Grubunun Betimsel Dağılımı

n	Cinsiyet		Çocuk sayısı				Anne Yaşı				Anne Eğitim Durumu				
	Kız	Erkek	Tek çocuk	2 çocuk	3 çocuk	4 ve üstü	18-24	26-30	31-35	36-40	41 ve üstü	İlk-ortaokul	Lise	Önlisans	Lisans ve üstü
39	21	18	6	24	5	4	2	7	16	8	6	9	10	3	17

Veri Toplama Aracı

Araştırmaya katılan annelerin görüşleri, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme formu, araştırma problemi ile ilgili soruların kapsamasını güvence altına almak ve her katılımcıdan aynı tür bilgileri almak amacıyla (Yıldırım ve Şimşek, 2006) hazırlanmıştır. Görüşmeye başlamadan önce anneleri rahatlatmak amacıyla

önce hazırlayıcı sorular (okul öncesine devam eden çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı, anne yaş ve eğitim durumu) sorulmuş, daha sonra odaklanmış sorulara geçilmiştir. Görüşme formunda ele alınan sorular: (1) Tablo 1' de belirtilen demografik bilgiler. (2) Çocuğunuzda sıklıkla karşılaştığınız davranış problemleri nelerdir? (3) Çocuğunuzun problem davranışı karşısında verdiğiniz ilk tepki nedir? (4) Çocuğunuzun problem davranışları ile başa çıkma yollarınız nelerdir? (5) Kendi anne ve babanız problem davranışlarla nasıl başa çıkmaya çalışırdı? (6) Problem davranışlarla başa çıkmada destek alıyor musunuz? Bu konuda kimden/ nereden destek alıyorsunuz?

İşlem

Görüşmeler, araştırmacılar tarafından görüşmeye gönüllü olan 39 anne ile yürütülmüştür. Araştırma için Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 17.12.2021 tarihinde etik izin alınmıştır. Görüşmeye başlamadan önce annelere araştırmanın amacı, kişisel bilgilerinin ve görüşme kayıtlarının gizli kalacağına ilişkin açıklamalar yapılmış, bilgilendirilmiş onamları alınmış ve görüşme için uygun bir ortam oluşturulmuştur. Her görüşme yaklaşık 20-25 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede katılımcının algıladığı dünyayı kendi düşünceleriyle anlatması hedeflenmektedir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde veriler yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu çerçevesinde yapılan görüşmeler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın geçerliğini arttırmak amacıyla katılımcıların cevaplarından doğrudan alıntılara yer verilmiş ve katılımcı isimleri K1, K2..., K14 şeklinde kodlanmıştır. Çalışmada araştırma soruları çerçevesinde ana temalar oluşturulmuştur. Çalışmada geçerlik ve güvenilirlik için (Merriam, 2018) görüşme sonucunda elde edilen veriler iki alan uzmanı tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Elde edilen kod ve temalar ile ilgili değerlendirme yapılarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmada Miles ve Huberman'ın (1994) Görüş Birliği/Görüş Birliği+Görüş AyrılığıX100 formülü kullanılarak güvenilirlik hesaplanmıştır. Buna hesaplama ile araştırmanın güvenilirliği .90 olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, annelerin; görüşmede yer alan sorulara verdikleri cevapların analiz edilmesi sonucunda, sıklıkla karşılaştıkları davranış problemleri, problem davranış karşısında verdikleri ilk tepki, kendi anne baba başa çıkma yolları, destek alıp almama durumları ve kimden/ nereden destek aldıklarına ilişkin görüşleri yer almaktadır.

Çocuklarında Sıklıkla karşılaştıkları Problem Davranışlara İlişkin Bulgular

"Çocuğunuzda sıklıkla karşılaştığınız davranış problemleri nelerdir?" sorusuna ilişkin anne görüşleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Problem Davranışlar ve Görülme Sıklığına İlişkin Anne Görüşleri

Problem Davranışlar	f
İnatçılık	17
Ağlama davranışı	17
Agresif olma	10
Yemek seçme/yemeye isteksizlik	7
Kıskançlık	6
İtaatsizlik	6
Öfke	4
Hırçınlık	4
İçe kapanıklık	3
Uyku zamanı yaşanan zorluklar/direnme	3
Hareketli olma	2
Düzensizlik/dağınıklık	2
Tuvaletini erteleme	2
Paylaşımçı olmama	1
Duygusal olma	1
Aşırı hırs	1
Alt ıslatma	1

Tablo 2'den de anlaşılacağı üzere görüşmeye katılan annelerin çocuklarında sık karşılaştıkları davranış problemine yönelik birden fazla yanıt verdiği belirlenmiştir. En yüksek frekansla inatçılık f(17), ağlama davranışı f(17), agresif olma f(10) davranışları yer almaktadır. Aşağıda annelerin sıklıkla karşılaştıkları problem davranışlara ilişkin ifadelerinden bazılarına yer verilmiştir:

"Sürekli odasının kapısını kapalı tutuyor. Odasını ve kişisel eşyalarını kimse ile paylaşmak istemiyor." K34.

"İsteklerinin yerine getirilmesi için ağlama yolunu çok sık kullanıyor." K21.

"Basit konular için ağlıyor ve uzun süre tuvaletini tutuyor....." K9.

"Çok sinirli, inatçı ve çok ağlıyor. Ayrıca büyüklerine karşı vurma ve bağırma huyları var....."K6.

"Sürekli abur cubur şeyler yemek istiyor....." K35.

Problem Bir Davranış Karşısında Verilen İlk Tepkilere İlişkin Bulgular

"Çocuğunuzun problem davranışı karşısında verdiğiniz ilk tepki nedir?" sorusuna ilişkin anne görüşleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Annelerin Problem Davranış Karşısında Verdiği İlk Tepkilere İlişkin Dağılımlar

Problem davranış karşısında verilen ilk tepkiler	f
Durum hakkında konuşma	17
Kızma	7
Sözel uyarıda bulunma	3
Sabırlı olmaya çalışma	3
İlgisini başka yöne çekme	3
Sakinleşmesini bekleme	3
Dinleme	1
İlgisiz kalma	1
İstediği şeyi yapmama	1

Tablo 3' ten anlaşılacağı gibi annelerin istenmeyen bir davranış karşısında farklı tepkiler verdiği görülmektedir. Anneler en belirgin durum hakkında konuşma f(17) şeklinde tepkiler verdiklerini beyan etmişlerdir. Aşağıda annelerin problem bir davranış karşısında verdikleri ilk tepkilere ilişkin ifadelerinden bazılarına yer verilmiştir:

"Önce yaptığı davranış konusunda onu **uyarırım**....." (K2)

"Karşıma alıp **sakinleş sonra biraz konuşalım** diyorum" (K25)

"Öfkesi geçinceye kadar ağlıyor. **Sakinleştikten sonra uyarımı** yaparım....." (K11)

"Sinirli bir yapım var **kızma** davranışını tepkisel olarak yaptığımı düşünüyorum....." K5.

"İlk önce karşıma alıp **dinliyorum**. Onu **anlamaya çalışıyorum**....." K.18.

465

Problem davranış karşısında sıklıkla kullanılan başa çıkma yollarına ilişkin bulgular

"Çocuğunuzun problem davranışları ile başa çıkma yollarınız nelerdir?" sorusuna verilen yanıtlara ilişkin anne görüşleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Problem Davranışlar İle Başa Çıkma Yollarına İlişkin Dağılımlar

Problem davranışlar ile başa çıkma yolları	f
Konuşma/durumu tartışma	22
İletişim kurmaya çalışma	5
Seçenekler sunma	4
Algısını değiştirme	3
Görmezden gelme	2
Sorumluluk verme	2
Sınır belirleme	2
Cezalandırma	2
Sözel uyarıda bulunma	2
Ödül ve ceza	1
Fiziksel ceza	1
Sevdiği bir şeyle tehdit etme	1
Kabullenme	1

Tablo 4' den anlaşılacağı gibi katılımcı anneler istenmeyen davranışlarla başa çıkmada çoğunlukla çocukla konuşma/durumu tartışma f(22) davranışını tercih etmektedir. Ayrıca anneler iletişim kurmaya çalışma f(5), seçenekler sunma f(4), algısını değiştirme f(3), görmezden gelme f(2),

sorumluluk verme f(2), sınır belirleme f(2), cezalandırma f(2), sözel uyarıda bulunma f(2) gibi yöntemleri kullanmaktadır. Aşağıda anneler tarafından dile getirilen ifadelerinden bazılarına yer verilmiştir:

“Geçici bir süreç olduğunu düşünüyorum o nedenle fazla üstüne gitmiyorum. **Konuşarak, halletmeye çalışıyorum.....**” K8.

“**İlgisini dağıtacak aktiviteler düzenliyoruz. Doğa yürüyüşü, birlikte film izleme ya da oyun oynama gibi. Hatasını ona söylüyoruz. Doğrusunu yapmanın hepimizi daha mutlu edeceğini anlatıyoruz.....**” K35.

“**Karşıma alıp konuşuyorum. Bazen ceza yöntemine başvurduğum da oluyor....**” K37.

“**Genellikle konuşarak ikna etmeye çalışıyorum. İstemedem de olsa bazen istediği bir şey ile tehdit ediyorum.....**” K21.

“**Problem davranışı hakkında genellikle konuşurum. Bazen de ağlama ve mızızlanmalarını görmezden gelirim....**” K31.

“**Bu durumlarda iletişim kurmayı deniyorum. Bu konuda oyun oynama metodu bana çok yardımcı oluyor.....**”K14.

Kendi anne baba başa çıkma yollarına ilişkin bulgular

“Kendi anne ve babanız problem davranışlarla nasıl başa çıkmaya çalışırdı?” sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde; annelerinin çoğunlukla konuşma f(14), kızma f(12) davranışı, babalarının ise daha çok kızma f(19) tepkileri gösterdiğini ifade ettikleri görülecektir (Tablo 5).

Tablo 5. Kendi Anne Baba Başa Çıkma Yollarına İlişkin Dağılımlar

	Kendi anne baba başa çıkma yolları	f
Anne	Konuşma	14
	Kızma	12
	Uyarma	8
	Anlamaya çalışma	5
	Şiddet/dayak atma	5
	Bağırma	3
	Ödül ve ceza	2
	Kıyaslama	1
	Yasaklama	1
	Susma	1
	Öğüt verme	1
Baba	Kızma	19
	Konuşma	9
	Şiddet/dayak atma	5
	Uyarma	4
	Bağırma	4
	Susma	2
	Anlamaya çalışma	1
	Yasaklama	1

Aşağıda annelerin algıladıkları kendi anne baba başa çıkma yollarına ilişkin ifadelerinden bazılarına yer verilmiştir:

“**Geleneksel yaklaşımlarla (bağırma, cezalandırma ya da fiziksel şiddet) baş etme konusunda çok**

düşündüklerini sanmıyorum.....” K39

“Annem genelde konuşarak halletmeye çalışırdı. Babam ise bağırmayı daha iyi ifade etme biçimi olarak düşünürdü.....”K5.

“Annem ve babam istenmeyen davranışlarımızı onaylamayıp kızarlardı. Baş etmeye çalışmazlardı.” K10.

“Annem babama göre daha anlayışlı ve hoşgörülü davranırdı. Anlamaya çalışırdı. Babam anneme göre daha çok kızardı.....” K8.

Destek alıp almama durumu ve kimden/ nereden destek alındığına ilişkin bulgular

Destek alıp almamaya yönelik olarak, “Problem davranışlarla başa çıkmada destek alıyor musunuz? Bu konuda kimden/nereden destek alıyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, annelerin çoğunluğu f(31) çocuğunun problem davranışları karşısında destek aldığını belirtirken, annelerden f(8) ise herhangi bir destek almadığını ifade etmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Destek Alıp Almama Durumu ve Kimden/ Nereden Destek Alındığına İlişkin Dağılımlar

Destek alıp almama durumu	f
Evet	31
Hayır	8
Kimden/ nereden destek alındığı	f
Öğretmen	14
Eşimden	10
Aile büyükleri	6
Arkadaşlar ve komşu	4
Konuyla ilgili yayınlar takip etme	4
Kardeşler	2
Uzman desteği	2

Destek aldıklarını ifade eden anneler en yüksek frekansla öğretmen f(14) ve eşlerinden f(10) görüş ve yardım aldıklarını belirtmişlerdir (Tablo 6). Aşağıda annelerin kimden/ nereden destek aldıklarına ilişkin ifadelerinden bazılarına yer verilmiştir:

“Evet alıyorum. Öğretmeni ile sürekli işbirliği halindeyiz. Onun yönlendirmeleri doğrultusunda planlamalar yapıyoruz.....”K10.

“Genelde ev içinde halletmeye çalışırız. Bu konuda en büyük destekçim eşim.....” K5.

“Çocuğumun problem davranışları konusunda genelde kimseden destek almam. Ben kendim ilgilenmeyi anlatarak, okuyarak, araştırarak çözüm bulmayı tercih ederim.....”K16.

“Çoğu zaman çocuğumla yaşıt çocuğu olan arkadaşlarla konuşuyorum. Kendi çocukları ile iletişimleri ve davranışlarını değerlendiriyoruz.” K28.

“Çocuğumun problem davranışlarına daha çok kendimi bu konuda eğiterek çözüm bulmaya çalışıyorum. Nerde, nasıl davranmam konusunda kendimi kitap, dergi, internet gibi araçlarla bilgilendirmeye çalışıyorum. Sonra öğrendiklerimi uygulamaya çalışıyorum...”K4.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma kapsamında anneler tarafından görüşmeler sırasında toplamda 17 farklı problem

davranışın vurgulandığı tespit edilmiştir. Literatürde okul öncesi dönemde problem davranışların sık görüldüğüne dair bir çok araştırma bulgusu yer almaktadır (Akman, Baydemir, Akyol, Çelik Arslan ve Kent Kükütcü, 2011; Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010; Derman ve Başal, 2013; Eratay, 2011; Özbey, 2010; Özbey ve Alisinanoğlu, 2009; Poyraz ve Özyürek, 2005; Temiz, 2020; Turney ve McLanahan, 2015; Yaşar-Ekici, 2014; Yumuş, 2013; Zachrisson ve Dearing, 2015). Derman ve Başal (2013) tarafından yapılan çalışmada içe kapanıklık, aşırı hareketlilik ve hiperaktivite bozukluğu, iştahsızlık, aşırı inat, vurma davranışının okul öncesi çocuklarda en çok görülen davranış problemleri olduğu saptanmıştır. Temiz (2020) yaptığı çalışmada anaokulunda en fazla istenmeyen davranışların paylaşım sıkıntısı, kıskançlık, hırçınlık, arkadaşına vurma, öfke nöbeti, inatçılık, tırnak yeme, içe kapanıklık, ilgisizlik vb. olduğunu ortaya koymuştur. Söz konusu araştırmalarla da tutarlı olarak çalışmaya katılan anneler sık karşılaştıkları istenmeyen davranışları sırasıyla inatçılık, ağlama davranışı, agresif olma, yemek seçme/yemeye isteksizlik, kıskançlık, itaatsizlik, öfke, hırçınlık, içe kapanıklık, uyku zamanı yaşanan zorluklar/direnme, hareketli olma, düzensizlik/dağınıklık, tuvaletini erteleme, paylaşımcı olmama, duygusal olma, aşırı hirs ve alt ıslatma olarak bildirmişlerdir.

Annelerin çoğunluğunun istenmeyen davranış karşısında ilk tepkilerinin *durum hakkında konuşma* olduğu görülmektedir. Çopur, Erkal ve Şafak (2007) bu araştırmanın bulgusuna paralel olarak çocukları ile yaşadıkları çatışmaları çözmeye annelerin büyük bir oranının kızıp, bağırma yerine onlarla konu ile ilgili konuşup tartıştığını belirlemiştir. Ayrıca söz konusu çalışmada annelerin çoğunluğu çocuklarıyla olan çatışmanın önlenmesinde diyalog kurulması ve iyi iletişim sağlanmasının gerektiğini ifade etmişlerdir. Palme'rus ve Scarr (1995) çocuğa davranışının neden uygunsuz, istenmeyen ve tehlikeli olduğunu, onun bakış açısıyla açıklanmasının çocuk merkezli bir disiplin stili olduğunu bildirmektedir. Problem davranışa karşı gösterilen tepkiler, davranışın devamı ya da sönmesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ebeveyn çocuk iletişimde çocuğun davranışlarını anlamaya çalışmak, duygu ve düşüncelerini ifade etmesine fırsat vermek, davranışı ve sonuçlarına yönelik konuşmak iyi bir yoldur (Sağlam, 2017:319). Ek olarak çalışmaya katılan diğer annelerin istenmeyen davranışlara ilişkin ilk tepkileri sırasıyla kızma, sözel uyarıda bulunma, sabırlı olmaya çalışma, ilgisini başka yöne çekme, çocuğun sakinleşmesini bekleme şeklindedir. Birkaç annenin ise çocuklarını dinleme, ilgisiz kalma ve istediği şeyi yapmama şeklinde tepkiler verdiği görülmüştür.

Pek çok çalışmada, ebeveynlerin disiplin yöntemlerinin seçimi, yoğunluğu ve sıklığı konusunda farklılık olduğu belirtilmektedir (Çopur ve diğerleri, 2007; Özen, Acar ve Çolak, 2003; Straus ve Stewart, 1999; Yaşar, İnal ve Uyanık, 2013). Örneğin Özen ve diğerleri (2003) problem davranışlarla başa çıkarken annelerin o davranışın neden yapılmaması gerektiğini açıklama, sözel olarak uyarma ve fiziksel ceza uygulama yollarını kullandıklarını bildirmektedir. Yürütülen mevcut çalışmada annelerin tercih ettikleri müdahale yöntemlerine bakıldığında; belirgin bir kısmının çocuklarıyla yaşadıkları problemleri onlarla *konusarak ve durumu tartışarak çözmeye* çalıştıklarını ifade ettikleri görülecektir. Türkiye' de 2006 yılında yapılan araştırma 3-17 yaş grubu çocuğu olan annelerin ceza verme eğilimlerinin azaldığını ve ceza şekillerinin biraz daha yumuşadığını; annelerin çocuklarını azarlama oranının azaldığını göstermektedir (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2006:13). Bunu takiben bir yıl sonra yapılan çalışmada da çatışma çözmeye annelerin büyük bir oranının kızıp, bağırma yerine çocuklarıyla konuyla ilgili konuşup tartıştığını belirlenmiştir (Çopur, Erkal ve Şafak, 2007). Zira davranış karşısında çocuğa yapılan açıklamalar, çocuğun süreci algılama biçimini etkileyebilecek türden durumlardır. Bu yöndeki sonuçların süreçle ilişkili olduğu da düşünülmektedir. Geçen süreçte annelerin eğitim düzeyinin yükselmesi, gelişen teknolojiyle birlikte bilgiye daha kolay erişebilir olmaları, bilgi paylaşımının daha da artması, onların çocuklarına karşı tutumlarını yeniden gözden geçirmelerini sağlamış ve olumsuz tutumlarını değiştirme çabalarını da arttırmış olabilir. Türkiye'de 2008 yılında yapılan araştırma sonucunda annelerin üniversite mezunu olmaları

durumunda fiziksel cezalandırmanın daha az görüldüğü, dezavantajlı kesimlerden gelen ve aile eğitimi kurslarına katılan ebeveynlerin çocuklarını sıklıkla dövmedikleri ve onlarla nasıl konuşulacağını öğrendikleri bildirilmiştir (UNICEF, 2008:64-65). Diğer yandan araştırma kapsamında elde edilen mevcut bulguya ek olarak görüş bildiren annelerin genel olarak çocuklarının istenmeyen özelliklerini daha çok geçici olarak gördükleri; örneğin K8 *geçici bir süreç olduğunu düşünüyorum o nedenle fazla üstüne gitmiyorum. Konuşarak, halletmeye çalışıyorum* derken, bu durumu K5'in *çocuğumun bu davranışları kardeşinin doğumundan sonra oluştu bu nedenle onu anladığımı söylüyorum. Onunla konuşarak halletmeye çalışıyorum* şeklinde ifade ettiği görülmüştür. Alan yazından problem davranışlara yapılan nedensel yüklemelerle bu davranışları ortadan kaldırmak için seçilen müdahaleler arasında, seçilen ve kullanılan müdahaleler, başa çıkma yolları arasında ilişki olduğu bilinmektedir (Kaner 2007:27; Hassal ve Ross, 2005; Soodak ve Podell, 1993). İlâveten görüşmede bazı anneler çocuklarıyla *oyunlar ve etkinlikler aracılığıyla* iletişim kurmaya çalıştıklarından, *duruma bir çözüm olarak* çocuğuna seçenekler sunduklarından bahsetmişler; birkaçı çocuğun *algısını değiştirerek*, ona sorumluluk vererek ve *sınırlamalar koyarak* problemin önüne geçmeye çalıştıklarını dile getirmiştir. Okul öncesi çocuklarında proaktif ebeveynlik davranışlarının (iletişim kurma, destek, sorumluluk verme ve sınır belirleme) zamanla dışsallaştırma problemlerini önleyici bir unsur olduğu açıktır (Denham, Workman, Cole, Weissbrod, Kendziora ve ZahnWaxler, 2000). Çalışmada birkaç anne ise kendilerince *kabul edilebilir davranışları* görmezden geldiğini bildirmiştir. Bununla ilgili olarak K31 *problem davranışı hakkında genellikle konuşurum. Bazen de ağlama ve mızızlanmalarını görmezden gelirim* şeklindeki ifadeyle durumu belirtmiştir. Alan yazında zaman aşımına (örneğin saldırganlık) veya ayrıcalıkları kaybetmeye yönelik olan davranışlara kıyasla (örneğin, sızlanma, seçici veya dağınık yemek, surat asma) gibi davranışların görmezden gelinebileceği bildirilmektedir. Böylece ebeveynlerin, küçük yaramazlıkları görmezden gelerek ve kabul edilebilir davranışlar için teşvikler ve coşkulu övgüler kullanarak, tepkilerini olumsuz yönlerden ziyade çocuğun güçlü yönlerine kaydırmasının daha etkili olacağı vurgulanmaktadır (Bauer ve Webster-Stratton, 2006). Diğer yandan probleme müdahalede sözel uyarıda bulunma ve çocuğu sevdiği bir şeyle tehdit etme gibi pasif ceza stillerini kullandıkları yönünde anne görüşleri de mevcuttur. Anne çocuk çatışma durumunda çocuğun olumsuz uyarana maruz kalması olumsuz duygu durumu içerisinde olmasına zemin hazırlayabilmektedir. Bu hususta anlam dünyası her geçen gün gelişmekte olan ve henüz işlem öncesi dönemde olan okul öncesi dönem çocuklarının bu tür yaklaşımları anlamlandırması da ayrıca güç olabilmektedir. Zira pasif müdahale yöntemlerinin az müdahaleci olma durumu ve bir süre sonra bu duruma çocuğun alışması ve davranışın tekrarlanması da söz konusudur (Palme'rus ve Scarr, 1995; Özyürek, 2005:117). Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde sınırlı sayıda anne *davranışı yapmaması durumunda çocuğunu ödüllendirdiğini, davranışın tekrarı durumunda ise çocuğu cezalandırdığını ve istemeden de olsa fiziksel cezaya başvurduğunu* belirtmiştir. Ancak, ödüle sınırlama getirilmemesi ve aşırı kontrol kullanılması durumunda bu yaklaşımın kalıcılığı zayıflamaktadır (Ölçer, 2006). İstenmeyen davranış karşısında yeterli uyarılma, çocukların ebeveynlerinin mesajlarına katılmasına yardımcı olabilirken, yetersiz veya aşırı uyarılma, çocukların uygun şekilde işlenmesini engelleyebilmektedir. Tümevarım tekniklerinden farklı olarak, cezalandırma ve fiziksel ceza çocuğa alternatif ve uygun davranış hakkında hiçbir mesaj vermediği gibi, sadece çocuğun dikkatini nesneden uzaklaştıran etkisiz bir strateji olarak görülmektedir. Bu tür müdahaleler çocukta içselleştirmeyi sağlamadığı gibi, uygun davranışların içsel faktörler tarafından motive edilmesini engelleyerek çocuk tarafından dışarıdan dayatılan bir mesaj olarak da algılanabilmektedir (Dix ve Grusec, 1983; Grusec ve Goodnow, 1994; Straus ve Stewart, 1999). Diğer bir bulgu ise bir annenin *çocuğunun davranışlarını zaman zaman yönetemediğinden durumu kabullendiğinden* bahsetmesidir. K 6'ın *istediğini yapmamaya çalışıyorum, ama yapmak zorunda kalıyorum ve durumu kabulleniyorum* şeklindeki ifadesi süreç içerisinde kabullenmenin başladığı

durumların da olduğunun bir göstergesi olarak ileri sürülebilir. Bu yöndeki ifadeler istenmeyen sorunlarla baş etme gücünün geliştirilmesinin gerekliliğini vurgular niteliktedir. Nitekim Kaytez, Durualp ve Kadan (2015), Sardohan Yıldırım ve Akçamete (2014), Pavlopoulou, Wood ve Papadopoulos (2020) tarafından yapılan çalışmalarda aile işlevselliği, erken çocukluk döneminde yaşanan güçlükler ve bu güçlüklerle baş etme deneyimlerine ilişkin ailelerin destek gereksinimlerine değinilmiştir. Sürecin ancak iyi yönetilmesi durumunda, daha sağlıklı atlatılabileceği bir gerçektir.

Katılımcıların bir kısmı istenmeyen davranışları karşısında annelerinin babalarına göre *daha hoşgörülü ve anlayışlı olduğunu ve durumla ilgili kendileriyle konuştuğunu* bildirmişlerdir. Bu ifade ile ilişkili, bazı katılımcıların bu konuda kendi annelerini örnek aldıklarını ve çocuklarına yaklaşımlarının da bu doğrultuda olduğunu dile getirdiği görülmüştür. K 23 ve K31'in *çocuğuma aynı annem gibi davranmaya çalışıyorum* şeklindeki ifadeleri örnek bir durumdur. Ebeveynlerinin baş etme noktasında ise genel olarak kızma, uyarma, şiddet/dayak atma, bağırma, kıyaslama, yasaklama gibi problemin çözümünden uzak geleneksel olarak tabir edilen tepkisel modeli benimsedikleri görülmektedir. Bu tür müdahale yöntemlerin pediatrik açıdan uygun olmadığı bilinmektedir (Grusec ve Goodnow, 1994; Straus ve Stewart, 1999). Aşırı otoriter ve baskıcı anne baba tutumu sergileyen ebeveynler çocuğun davranışlarını kontrol etmeye ve şekillendirmeye çalışırlar. Koydukları kurallara çocuklarının uymasını beklerler. Bu tutumu sergileyen ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama ve iletişim kurma anlamında yetersiz kalmaktadırlar (Kulaksızoğlu, 2018:122). Diğer yandan geleneksel yapıda ebeveynlerin çocukları ile ilgili kaygıları ve üst kuşaklardan aktarılan kültürel ve toplumsal değerler disiplin anlayışlarında etkili olabilmektedir. Söz konusu yapıda aile sisteminde bir üyenin davranışı bir diğerinin davranışını etkilemektedir. Sağlıklı ailelerde güç tüm aileye dağılmıştır ve ebeveynlerce de paylaşılmaktadır. Aile açısından istenmeyen davranışları değiştirmeye yönelik ebeveyn çabaları, her bir üyenin o davranış kalıbı üzerindeki etkisini de belirlemektedir (Başak, 1997).

Katılımcılara çocuklarıyla yaşadıkları problem davranışların çözümüne yönelik destek alıp almama durumu sorulduğunda 31'inin *evet*, 8'inin *hayır* yanıtı verdikleri görülecektir. Annelerin çocukları ile yaşadıkları problemlerde destek konusunda kimden görüş ve yardım aldığına bakıldığında, belirgin sayıdaki anne *çocuklarının okul öncesi eğitim almaları nedeniyle* öğretmenle işbirliği içinde olduklarına vurgu yapmıştır. Alan yazında ailelerin çocuklarının okul içerisinde güçlü ve zayıf yönlerini öğrenmeye, öğrenme ve davranış sorunlarıyla başa çıkabilmek için öğretmenlere danışma ve onlarla işbirliği yapma gereksinimi duyduğu vurgulanmaktadır (Dodge, Colker ve Heroman, 2002:157). Diğer yandan ebeveynlerin desteklenmesi noktasında gerekli ortamın oluşturulması ebeveyn-öğretmen işbirliğinin ve ortak yaklaşımın, tek taraflı müdahalelerden daha önemli olduğu belirtilmektedir (Bauer ve Webster-Stratton, 2006; Janzen, 2014). Ayrıca çalışmada annelerin önemli bir oranı çocuklarıyla yaşadıkları problem davranışların çözümüne yönelik *eşlerinden ve kendi aile büyüklerinden görüş ve yardım* aldıklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2011:278) yaptığı çalışma sonucunda da çalışmaya katılanların %72 gibi önemli bir oranının eşinden, %15' inin kimseden destek almadığı, %6' sının ise aile büyüklerinden destek aldığı belirlenmiştir. Bu durum annelerin bazı problem davranışların gizli kalması ve soruna aile içi çözümler bulunulması gerektiği düşüncesinde olmasından kaynaklanıyor olabilir. Nitekim görüşmelerde, K 7 *aile arasında kendimiz hallediyoruz. Genellikle gizli kalır* derken, K 21 *probleme ile aile içerisinde çözüm yolu bulabiliyoruz* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Çalışmada ayrıca az sayıda annenin *konuyla ilgili yayımları takip ederek yenilikleri izledikleri ve bunlara uymaya çalıştıkları, çocukları ile iletişimlerini ve davranışlarını değerlendirmek (sosyal kıyaslama)* maksadıyla arkadaş ve komşu, kardeş desteği aldıkları ve sadece iki annenin ise uzman desteğine başvurdukları tespit edilmiştir. Anneler destek almama durumlarına ilişkin ise farklı ifadeler sunmuşlardır. Örneğin katılımcılardan K 4 ve K 17 destek almadıklarını çünkü desteği ihtiyaç olarak görmediklerini ifade etmişlerdir. K 4

psikolojik destek almadığını, *kendini bu konuda eğiterek çözüm bulmaya çalıştığını ifade ederken*; K 17 ihtiyaç hissetmediğini, *kendinin halledebildiğini ancak ihtiyacının olması durumunda uzman desteği alabileceğini* belirtmiştir.

Erken dönemde çocukların beden ve zihin sağlığının korunması ve çocukluk öneminin aileden başlayarak iyi yönetilmesi son derece önemlidir. Ebeveynlerin çocuklarının gelişim süreci ile ilgili adımları takip etmesi, araştırmacı bir tutum içerisinde olması ve çocuklarına doğru yaklaşımlarla etkili müdahalelerde bulunması gerekmektedir. Aile ortamı içinde kendine değer verildiğini hisseden, ihtiyaçları karşılanan, attığı olumlu adımlarda desteklenen ve yanlış davranışları konuşularak düşünmesi sağlanan çocukların, toplumsal hayata daha kolay uyum sağlayacağı unutulmamalıdır.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunabilir;

✓ Ebeveynlerin istenmeyen problemlerle baş etme gücünün eğitimlerle ve özellikle uzman desteğiyle geliştirilmesi önemli bir noktadır. Annelerin çocuklarının problem davranışları ile başa çıkma yollarını öğrenmeleri amacıyla anne baba okulları, psikolojik rehberlik ve danışma, aile danışmalık birimleri gibi aileyi yönlendirebilecek merkezlerden destek almaları sağlanabilir.

✓ Anne tutumlarının ailedeki diğer bireylerin ve kendi ebeveynlerinin varlığından etkilendiği dikkate alındığında, çocukların bakımı ve yetiştirilmesiyle ilgili yalnızca anne babalara değil, diğer aile bireylerine de ulaşılması sağlanmalıdır.

✓ Çocuğun davranışlarının şekillenmesinde annenin kişiliği, çocuk yetiştirme konusundaki yetkinliği ve çocukla kurulan iletişimi de önemli olmaktadır. Bu nedenle çocukların davranış sorunlarıyla müdahalede, ilişki temelli ve davranışsal yaklaşım temelli ebeveyn eğitim programları hazırlanabilir.

✓ Bu eğitim programlarına sadece anneler değil babaların katılımının sağlanması planlanabilir.

Etik Kurul Onay Bilgileri

Çalışmanın etik kısmında yapılan çalışmanın gönüllülük esasına dayandığı ve verilerin muhafaza edileceği, üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağı ifade edilmiştir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nin 18/08 karar sayısı ile 17.12.2021 tarihindeki etik onay izni çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	

Ethics Committee Approval:	This study was carried out within the framework of the ethical approval permission of Nigde Omer Halisdemir University dated 17.12.2021 with the decision number 18/08.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2006). *Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2011). *Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Akman, B., Baydemir, G., Akyol, T., Çelik Arslan, A. ve Kent Kükütcü, S. (2011). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıfta Karşılaştıkları Sorun Davranışlara İlişkin Düşünceleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 6(2), 1715-1731.
- Alisinanoğlu, F. ve Kesicioğlu, S. (2010). Okulöncesi Dönem Çocuklarının Davranış Sorunlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Giresun İli Örneği). *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 3(1), 93-110.
- Arı, M., Bayhan, P. ve Artan İ. (1995). Farklı Ana-Baba Tutumlarının 4-11 Yaş Grubu Çocuklarında Görülen Problem Durumlarına Etkisinin Araştırılması, 10. Ya-Pa Okul öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul: Ya-Pa Yayın Paz. San. Tic. A.Ş.
- Aunola, K. and Nurmi, J. E. (2005). The Role of Parenting Styles in Children’s Problem Behavior. *Child Development*, 76(6), 1144-1159.
- Başak, O. (1997). Aile dinamikleri. *Aile Hekimliği Dergisi*, 1(3), 181-186.
- Bauer N.S. and Webster-Stratton, C. (2006). Prevention of Behavioral Disorders in Primary Care. *Curr Opin Pediatr*, 18, 654-660.
- Brook, J.S., Lee, Y.J., Finch, S.J. and Brown, E.N. (2012). The Association of the Externalizing Behavior and Parent-Child Relationships: An İntergenerational Study. *Journal of Child & Family Studies*, 21, 418-427.
- Cooper, P. (2011). Teacher Strategies for Effective İntervention with Students Presenting Social, Emotional and Behavioural Difficulties: An İnternational Review. *European Journal of Special Needs Education*, 26(1), 71-86.
- Criss, M. M., Pettit, G. S., Bates, J. E., Dodge, K. A. and Lapp, A. L. (2002). Family Adversity, Positive Peer Relationships, and Children’s Externalizing Behavior: A Longitudinal Perspective on Risk and Resilience. *Child Development*, 73, 1220-1237.
- Çopur, Z., Erkal, S. ve Şafak, Ş. (2007). Annelerin 12 Yaş Üzeri Çocuklarıyla İlişkilerinde Yaşadıkları

- Çatışmaların İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/serkal.pdf>. adresinden 03.03.2022 tarihinde erişildi.
- Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T. and ZahnWaxler, C. (2000). Prediction of Externalizing Behavior Problems from Early to Middle Childhood: The Role of Parental Socialization and Emotion Expression. *Development and Psychopathology*, 12, 23-45.
- Derman, M. ve Başal, H. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Dinnebel, L. A., Sawyer, B. E., Logan, J., Dynia, J. M., Cancio, E. and Justice, L. M. (2013). Influences on the Congruence Between Parents' and Teachers' Ratings of Young Children's Social Skills and Problem Behaviors. *Early Childhood Research Quarterly*, 28(1), 144-152.
- Dix, T. and Grusec, J. E. (1983). Parental Influence Techniques: An Attributional Analysis. *Child Development*, 54, 654-652.
- Doctoroff, G. L. and Arnold, D. H. (2004). Brief Report. Parent-Rated Externalizing Behavior in Preschoolers: The Predictive Utility of Structured Interviews, Teacher Reports, and Classroom Observations. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. 33(4), 813-818.
- Dodge, D. T.; Colker, L. J. And Heroman, C. (2002). *The Creative Curriculum for Preschool*. Washington DC: Teaching Strategies.
- Ekşi, A. (1999). *Çocuğun Ruhsal ve Bilişsel Gelişim Dönemleri ve Dönemlere Özgü Sorunları, Ben Hasta Değilim*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Eratay, E. (2011). Okul Öncesi Çocuklarında Davranış Problemleri. *Journal of New World Sciences Academy*, 6 (3), 2348- 2362.
- Erol, N.; Kılıç, C.; Ulusoy, M.; Keçeci, M. ve Şimşek, Z. (1998). *Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Fox, L., Dunlap, G. and Powell, D. (2002). Young Children with Challenging Behavior: Issues and Considerations for Behavior Support. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 4(4), 208-217.
- Galbally, M. and Lewis, A. J. (2017). Depression and Parenting: The Need for Improved Intervention Models. *Current Opinion in Psychology*, 15, 61-65.
- Grusec, J. E. and Goodnow, J. J. (1994). Impact of Parental Discipline Methods on the Child's Internalization of Values: A Reconceptualization of Current Points of View. *Developmental Psychology*, 30(1), 4-19.
- Hassall, R. and Rose, J. (2005). Parental Cognitions and Adaptation to the Demands of Caring for Child with an Intellectual Disability: For Clinical Interventions. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 33, 71-88.
- Hughes, C., White, A., Sharpen, J. and Dunn, J. (2000). Antisocial, Angry, and Unsympathetic: "Hard-To-Manage" Preschoolers' Peer Problems and Possible Cognitive Influences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 41(2), 169-179.
- İşmen Gazioğlu, A. E.; Canel, A. N. ve Deniz, M. B. (2018). *Çocuk Yetiştirmede Temel Becerilei*. Ankara: Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Kandır, A. (2000). Öğretmenlerin Beş-Altı Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemlerine İlişkin Bilgi ve Tutumları. *Gazi Üniversitesi. Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 42-50.
- Kaner, S. (2007). *Öğretmenlerin ve Anne-Babaların Öz-Yetkinlik İnançları Tükenmişlik Algıları ve Çocukların Problem Davranışları*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Raporları. <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5356/6003.pdf?show> adresinden 28.12.2021 tarihinde erişildi.
- Kanlıklıçer, P. (2005). Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik

- Çalışması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Ozana Ural), İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaytez, N., Durualp, E. and Kadan, G. (2015). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Gereksinimlerinin ve Stres Düzeylerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 197-214.
- Kerr, D.C.R., Lopez, N. L., Olson, S. L. and Sameroff, A. J. (2004). Parental Discipline and Externalizing Behavior Problems in Early Childhood: The Roles of Moral Regulation and Child Gender. *J Abnorm Child Psychol*. 32(4), 369-83.
- Koska, B. (2019). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Özel Gereksinimli Olan ve Olmayan Öğrencilerinin Problem Davranışlarına İlişkin Değerlendirmeleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Kulaksızoğlu, A. (2018). *Ergenlik Psikolojisi*, (20. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Livanage, K. C., Prince, M. J. and Scott, S. (2003). Mother-child Joint Activity and Behaviour Problems of Preschool Children. *Journal of Child Psychology Psychiatry*, 44(7), 1037-1048.
- Luczynsk, K. C. and Hanley, G. P. (2013). Prevention of Problem Behavior by Teaching Functional Communication and Self Control Skills to Preschoolers. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 46(2), 355-368.
- Janzen, M. (2014). *Hot Team: Google Classroom*. Retrieved from tlt.psu.edu/2014/12/04/hot-team-google-classroom. Erişim Tarihi: 3.03.2022.
- Manti, F., Giovannone, F. and Sogos, C. (2019). Parental Stress of Preschool Children with Generalized Anxiety or Oppositional Defiant Disorder. *Frontiers in Pediatrics*, 7(10), 1-7.
- Mcgee R., Partridge F., Williams S. and Silva P, A. (1991). A Twelve Year Follow-Up of Preschoolhy Peractive Children. *J Am Acad. Child Adolescent Psychiatry*, 30(2), 224-32.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma*. (Çev. Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayınları.
- Ogelman, H. G. ve Çiftçi Topaloğlu, Z. (2014). 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri ile Anne Babalarının Ebeveyn Öz Yeterliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 241-271.
- Onwuegbuzie, A. J. and Leech, N. L. (2007). A Call for Qualitative Power Analyses. *Quality & Quantity*, 41, 105-121.
- Ölçer, S. (2006). "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Öğretmen Çocuk Etkileşimi", II. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi "İletişimin Çocuğa Etkisi" (ss.1071-1094), İstanbul.
- Özbey, S. (2010). Okul Öncesi Çocuklarda Uyum ve Davranış Problemleriyle Başa Çıkmada Ailenin Rolü. *Aile ve Toplum*, 11(6), 9-18.
- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). A Study on Problem Behaviours of Children Who Attending Public Early Childhood Education Institution. *The Journal of International Social Research*, 2(6), 493-517.
- Özen, A., Acar, Ç. ve Çolak, A. (2003). Zihin Özürlü Çocuğa Sahip Annelerin Günlük Yaşamda Karşılaştıkları Problem Davranışlarla İlgili Görüşleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 1-13.
- Özyürek, M. (2005). *Sınıfta Davranış Yönetimi, Uygulamalı Davranış Analizi*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2008). 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.
- Palme'rus, K. and Scarr, S. (1995). How Parents Discipline Young Children: Cultural Comparisons and Individual Differences. In S. Scarr (Chair), Policy, punishment and parenting: Parental beliefs and practices in the United States, Sweden and Canada. Symposium conducted at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, Indianapolis.
- Pavlopoulou, G., Wood, R. and Papadopoulos, C. (2020). *Impact of COVID-19 on the Experiences of Parents and Family Carers of Autistic Children and Young People in The UK*. UCL Institute of Education:

London, UK.

- Poulou, M. S. (2015). Emotional and Behavioural Difficulties in Preschool. *Journal of Child and Family Studies*, 24(2), 225-236.
- Poyraz, H. ve Özyürek, A. (2005). Okulöncesi 5-6 Yaş Çocukların Problem Davranışları Ve Ebeveynlerin Disiplin Yöntemlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim*, 166, 83-97.
- Sağlam, M. (2017). *Aile İçi İletişim*. N. Aral (Ed.). *Çocuk ve İletişim*. (s. 308-324). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Sardohan Yıldırım, A. E. and Akçamete, G. (2014). Çoklu Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Annelerin Erken Çocukluk Özel Eğitimi Hizmetleri Sürecinde Karşılaştıkları Güçlüklerin Belirlenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 3(1), 74-89
- Savran, C. and Kuşın, İ. (1995). "Ana-babalar ile Onların Ana-babaları Arasındaki Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Tutum İlişkileri", 10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, 22-25 Mayıs 1995, Ankara: YA-PA Yay., s. 181-195.
- Sezer, Ö. (2006). "Okul Öncesi Dönemde Bulunan Çocuklarda Sık Rastlanan Uyum ve Davranış Bozuklukları ve Bu Bozukluklara İlişkin Öğretmenlerin Görüşleri", Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1. Uluslararası Okulöncesi Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı, III. Cilt, s. 280-293, İstanbul.
- Soodak, L. C. and Podell, D. M. (1993). Teacher Efficacy and Student Problem as Factors in Special Education Referral. *The Journal of Special Education*. 27 (1), 66-81.
- Stadelmann, S., Perren, S., Wyl, A.W. and Klitzing, K.W. (2007). Associations Between Family Relationships and Symptoms/Strengths at Kindergarten Age: What is The Role of Children's Parental Representations? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48 (10), 996-1004.
- Steiner H. and Karnik N. (2005). *Child or Adolescent Antisocial Behavior*. In: Sadock BJ, Sadock VA, eds. *Comprehensi ve Textbook of Psychiatry*. Vol. 2. 8th ed. Philadelphia, PA: Lippincott Williams & Wilkins.
- Straus, M. A. and Stewart, J. H. (1999). Corporal Punishment by American Parents: National Data on Prevalence, Chronicity, Severity and Duration, in Relation to Child and Family Characteristics. *Clinics of Child Family Psychology Review*, 2, 55-70.
- Temiz, S. (2020). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıflarında Karşılaştıkları Öğrenci Davranış Problemleri, Bu Problemlerin Öğretme-Öğrenme Sürecine Etkileri ve Bunları Yönetme Stratejileri. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Topçu, B. Z. ve Sop, A. (2016). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Aile İlişkileri ile Çocuklarda Görülen Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 20-43.
- Turney, K. and McLanahan, S. (2015). The Academic Consequences of Early Childhood Problem. *Behaviors Social Science Research*, 54, 131-145.
- UNICEF Türkiye/Genar (2008). Türkiye Etkili Çocuk Yetiştirme Eğitimi Üzerine Bilgi/Tutum/Beceri Araştırması Kantitatif Sonuçları Taslak Raporu. <http://www.unicef.org/violencestudy/3.%20World%20Report%20on%20violence%20against%20Children> adresinden 28.04.2022 tarihinde erişildi.
- Ural, O., Güven, G., Sezer, T., Efe Azkeskin, K. ve Yılmaz, E. (2015). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Bağlanma Biçimleri ile Sosyal Yetkinlik ve Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 589-598.
- Weist, M. D., Eber, L., Horner, R., Splett, J., Putnam, R., Barrett, S., Perales, K., Fairchild, A. J. and Hoover, S. (2018). Improving Multitiered Systems of Support for Students with "Internalizing" Emotional/Behavioral Problems. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 20(3), 172-184.
- Yaşar-Ekici, F. (2014). Aile Özellikleri ile Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Problem

- Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2/2), 70-108.
- Yaşar, C. M.; İnal, K. G. ve Uyanık, Ö. (2013). Farklı Sosyoekonomik Düzeydeki Annelerin Çocuklarının Problem Davranışlarıyla Başa Çıkma Yollarının İncelenmesi Uluslararası. *Hakemli Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 75-90.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemler*, (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yumuş, M. (2013). Okul Öncesi Eğitimcilerin 36-72 Ay Aralığındaki Çocukların Davranış Problemleri ile İlgili Görüşlerinin İncelenmesi ve Başa Çıkma Stratejilerinin Belirlenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Nur Pınar Bayhan), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Araştırma ve Aday Araştırma Üniversitelerinin Stratejik Planlarının İncelenmesi*

Ebru Oskaloğlu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9125-5110>

Doktora Öğrencisi / İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Anabilim Dalı, İnönü – TÜRKİYE

Prof. Dr. Kahraman Çatı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7440-5436>

İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Malatya – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 07.04.2022

Kabul: 20.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Araştırma Üniversitesi

Aday Araştırma Üniversitesi

Stratejik Plan

Performans İzleme Endeksi

Betimsel Analiz

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale, İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Etik Kurulu Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulu'ndan alınan Etik Onay belgesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.61180>

Öz

Bu araştırmanın amacı, üniversitelerin stratejik planlarını Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi bağlamında incelemektir. Araştırmanın evrenini YÖK tarafından belirlenen Türkiye’deki araştırma ve aday araştırma üniversiteleri oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan araştırmanın evrenini, araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planları oluşturmaktadır. Araştırma evrenine ulaşmak zaman, emek ve maliyet açısından bir zorluk oluşturmadığı için tam sayım yöntemi tercih edilmiş ve örnekleme ihtiyaç duyulmamıştır. Araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planları, betimsel analiz tekniğinden faydalanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planlarının Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi’nde yer alan göstergelerle büyük ölçüde örtüşmediği tespit edilmiştir. Araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planlarında en fazla yer verilen göstergelerin “Bilimsel Yayın Sayısı”, “Dolaşımdaki Öğretim Üyesi/Öğrenci Sayısı” ve “Öğretim Üyelerinin Teknopark, Kuluçka Merkezi, TEKMER’de Ortak veya Sahip Olduğu Faal Firma Sayısı” olduğu saptanmıştır. Araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planlarında en az yer verilen göstergelerin “Uluslararası Patent Belge Sayısı”, “Üniversite-Üniversite İş Birlikli Yayın Oranı”, “Üniversite-Sanayi İş Birlikli Yayın Oranı”, “Uluslararası İş Birlikli Yayın Oranı” ve “TÜBİTAK 2244 Sanayi Doktora Programı Öğrenci Sayısı” olduğu, hiç yer verilmeyen göstergelerin ise, “İncites Dergi Etki Değerinden ilk %10’luk Dilime Giren Yayın Oranı” ve “TÜBİTAK 1004 Programı Kapsamında Desteklenen Teknoloji Platformu Projesi Kapsamında Alınan Fon Tutarı” olduğu saptanmıştır. Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi’nde %25 oranında etkiye sahip “Araştırma Kapasitesi”, stratejik planlarda en çok yer verilen tema iken; %40 etkiye sahip “Araştırma Kalitesi” temasının ikinci derecede önemsendiği saptanmıştır. %35 ağırlık oranına sahip “Etkileşim ve İşbirliği” teması ise stratejik planlarda en az yer verilen tema olarak saptanmıştır.

Atf Bilgisi / Reference Information

Oskaloğlu, E. ve Çatı, K. (2022). Araştırma ve Aday Araştırma Üniversitelerinin Stratejik Planlarının İncelenmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 477-500.

*Investigation of Strategic Plans of Research and Candidate Research Universities**

Ebru Oskaloğlu

PhD Student / Inonu University, Institute of Social Sciences, Department of Production Management and Marketing, Malatya – TURKEY

Prof. Dr. Kahraman Çatı

Inonu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration, Malatya – TURKEY

Article History

Submitted: 07.04.2022

Accepted: 20.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Research University

Candidate Research University

Strategic Plan

Performance Monitoring Index

Descriptive Analysis

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. This article was carried out within the framework of the Ethics Approval document obtained from the Social and Human Sciences Scientific Research Ethics Committee of İnönü University Scientific Research and Ethics Committee.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.61180>

Abstract

The purpose of this research is to examine the strategic plans of universities in the context of the Performance Monitoring Index of Research Universities. The population consists of the research and candidate research universities in Turkey that are determined by the council of higher education of Turkey. The authors applied the qualitative research method to the population, which consists of the strategic plans of the research and candidate research universities. As reaching the population is neither hard nor costly, the authors preferred to use total population sampling rather than sampling. The authors analyzed strategic plans of research and candidate research universities with the descriptive analysis technique. According to the research results, it has been determined that the strategic plans of research and candidate research universities do not largely overlap with the indicators in the Performance Monitoring Index of Research Universities. It has been determined that the most frequently used indicators in the strategic plans of research and candidate research universities are "Number of Scientific Publications", "Number of Lecturers/Students in Circulation" and "Number of Active Firms Partners or Owned by Faculty Members in Technopark, Incubation Center, TEKMER". The indicators that are least included in the strategic plans of research and candidate research universities are "International Patent Document Number", "University-University Collaborative Publication Rate", "University-Industry Collaborative Publication Rate", "International Collaborative Publication Rate" and "scientific and technological research council of turkey 2244". It has been determined that the number of students in the Industry Doctoral Program is "Number of Students in the Industry Doctorate Program" and the indicators that are not included are "Publication Rate in the Top 10% of Incites Journal Impact Value" and "Fund Amount Received within the Scope of the Technology Platform Project Supported within the Scope of scientific and technological research council of turkey 1004 Program". While "Research Capacity", which has a 25% impact on the Performance Monitoring Index of Research Universities, is the most frequently mentioned theme in strategic plans; The paper determines that the theme of "Research Quality", which has 40% impact, is given secondary importance. The theme of "Interaction and Cooperation" with a weight ratio of 35% was determined as the least included theme in strategic plans.

GİRİŞ

Paydaşların üniversitelerden beklentileri zaman içinde değişmektedir. Değişen beklentiler doğrultusunda üniversitelerin kendilerini yenilemeleri ve değiştirmeleri gerekmektedir. Paydaşların beklentileri doğrultusunda üniversiteler kendilerini tarihi süreç içerisinde birinci nesil, ikinci nesil ve üçüncü nesil üniversiteler bağlamında değiştirmiştir. Türkiye Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) üniversitelerdeki tek tipliğ ortadan kaldırmak ve üniversiteler arasında rekabet oluşturabilmek adına; üniversitelere ihtisas üniversiteleri ve araştırma üniversiteleri gibi hedefler koymaktadır. Belirlenen kriterlere uyan üniversiteler araştırma ya da ihtisas üniversitesi olarak kabul edilmektedir.

Üniversitelerin ihtisas ya da araştırma üniversitesi olmaları öğrencilerin ya da akademisyenlerin bu üniversiteleri daha çok tercih etmelerini sağlayacaktır. Ayrıca sanayinin ve fon sağlayanların da çalışmak istedikleri üniversiteler ihtisas ya da araştırma ünüversitesi olacaktır. Dolayısıyla üniversitelerin ihtisas ve araştırma üniversitesi listelerinde yer almaları üniversiteler adına önem arz etmektedir.

Modernizmle birlikte ulus devletin en mühim araçlarından biri olarak görülmeye başlanan üniversiteler bin beşyüz yıllık geçmişi, bilimsel birikimleri ve kültürel nitelikleriyle insanlığın koruması gereken miraslarından birisi olarak kabul edilmektedir (Yılmaz & Horzum, 2005: 104; Aksoy, 2014: 325). Fakat küreselleşmenin ve bilgi toplumunun evrimi, yükseköğretim sistemlerinde sistematik ve kurumsal değişikliklere yol açmıştır. Bu değişiklikler de üniversitelerin karakterlerini ve işlevlerini karmaşık toplumsal talep ve beklentileri karşılayacak şekilde uyarlamalarını gerektirmiştir (Horta, 2009: 388). Bu çerçeve de yükseköğretim kurumları misyonları ve işlevlerini, yeni stratejiler ve işbirliği modelleri çerçevesinde değiştirerek geliştirmişlerdir (YÖK Raporu, 2020). Her şahıs ve toplum tarafından farklı işlevler yüklenen (Bolay, 2011: 106) üniversitelerde yaşanan bu değişim ve yapılanmayı Wissema (2009) üç kuşağa ayırarak ortaya koymuştur. Bu sınıflandırmaya göre üniversiteler; bilim odaklı ortaçağ üniversitesi (Birinci Kuşak), eğitim ve araştırma odaklı Humboldt tipi üniversite (İkinci Kuşak) ve günümüz üniversitelerinin içinde bulunduğu toplumla bütünleşen (Üçüncü Kuşak) üniversiteler şeklinde ifade edilmektedir (ifti, 2010: 342).

İkinci Kuşak olarak adlandırılan araştırma üniversitelerini Türk Araştırma Ünüversiteleri Güçbirliği (TAÜG); bilimin gelişmesinde büyük role sahip araştırma ıktıları ile birlikte, eğitim-öğretimden bilgi aktarımı faaliyetlerine, kamu ve sanayi iş birliğinden uluslararası iş birliklerine kadar yansıyan araştırma önceliğine ve araştırma kültürüne sahip olan üniversiteler olarak tanımlanmaktadır (Alptekin vd., 2020: 15). Günümüzde araştırma üniversiteleri, araştırma kültürüne sahip olan ve tüm aktivitelerinde araştırma önceliğine yer veren üniversiteler olarak kabul edilmektedir. Araştırma üniversiteleri; çok sayıda ve çeşitlilik arz eden doktora programlarına sahip olan, ihtiyaç duyduğu finansmanı araştırmalardan sağlayan, öğretim elemanlarını araştırma performanslarına göre istihdam eden, eğitim programlarının araştırma sonuçlarını yansıtan ve bu sonuçlardan beslenen üniversitelerdir (Ekinci vd., 2018: 784).

Strateji sözcüğü, bazı yazarlara göre köken olarak eski Yunancada ordu manasındaki “stratos” ve yön vermek, yönetmek manasına gelen “ago” kelimelerinin bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur. Bazı yazarlar da, Latince’ye dayandırarak Latince’de rota, yol, nehir yatağı gibi anlamlara gelen “stratum” sözcüğünden evrildiğini ifade etmektedir (Taş vd., 2019: 546). II. Dünya Savaşı yıllarında ortaya atılmış olan stratejik planlama kavramı ilk olarak askeri alanda; akabinde iş dünyasında kullanılmasına rağmen (Işık & Aypay, 2004: 350) günümüzde yaygın olarak hemen her alanda kullanıldığı göze çarpmaktadır. Kavram “kurumun geleceğine ve yapısal değişikliklerine yönelik, misyonunu ve topyekün hedeflerini saptayıp, bulunduğu çevre ve faaliyet ortamındaki durumunu göz önünde bulundurarak, kurum için uygulanabilir olan seçenekler arasından birini seçerek uygulamaya koymak üzere yapılan plan” olarak tanımlanmaktadır (Taş vd., 2016: 59). Stratejik planlama eski

deneyimleri görmeyi, yeni fırsatları gün yüzüne çıkarmayı ve öncelikleri saptamayı sağlayan bir süreçtir (Özmantar, 2011: 1391). Bu süreç, misyon, vizyon ve etik değerlerin saptanması, kurum hedeflerinin saptanması, stratejilerin meydana getirilmesi süreci ve uygulama neticelerinin izlenmesi ile değerlendirilmesi safhalarından meydana gelmektedir (Erbaş, 2021: 13).

5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu, kamu kaynaklarının etkinlik, etkililik ve ekonomiklik ilkelerine uygun kullanılması maksadıyla idarelerin stratejik plan hazırlamalarını, performans programı ve performans esaslı bütçeleme sistemine geçmelerini zorunlu kılmıştır. Böylece idarelerin faaliyetlerini stratejik bir bakış açısıyla planlı ve kontrollü olarak yerine getirmeleri amaçlanmıştır. Stratejik planlama, sadece 5018 sayılı kanun zorunlu kıldığı için değil, aynı zamanda idarelerin planlama mantığıyla hareket etmelerini ve aynı sektörde faaliyet gösterdikleri kurumlar içinde rekabetçi bir anlayış ile yol almalarını mümkün kıldığı için önemlidir (Üstün, 2019: 112). Usulüne uygun olarak yapılan bir stratejik plan kurum ve kuruluşun gelecek planlarıyla birlikte günlük faaliyetlerini de düzenlemektedir. Kurum ve kuruluşlar stratejik plan hazırlayarak güçlü ve zayıf yönleriyle fırsat ve tehditlerini gün yüzüne çıkarır, çevre analizleri yaparak benzer kurum ve kuruluşlarla nasıl rekabet edebileceğini saptar ve böylece rekabette üstünlüğü yakalar. Ayrıca, stratejik planlama çalışanların yönetime katılmasına olanak tanır, maddi kaynak ve zaman israfını engeller ve genel anlamda daha kaliteli mal ve hizmet üretilmesini sağlayarak kurum ve kuruluşu ön plana çıkarır (Özmantar, 2011: 1391). Stratejik planların bahsi geçen bu faydaları sağlayabilmesi için ihtiva etmesi gereken bir takım unsurlar vardır. Bunlar; Mevcut Durum Analizi (Güçlü ve Zayıf Yönler ile Fırsat ve Tehditler-SWOT), Misyon, Vizyon, Temel Değerler (ilkeler), Stratejik Amaçlar ve Hedefler, Stratejiler ile Faaliyetler ve Projeler, Performans Göstergeleri, Tahmini Maliyet Tabloları (faaliyet ve projelerin kaynak ihtiyacı) vb.dir (Kırılmaz, 2014: 306-314).

Dünyada yaygın ve önemli kurumlardan biri olan üniversitelerin de stratejik plan hazırlaması gerekmektedir. Merson & Qualls'a göre (1979), üniversitelerin iç ve dış baskıların yanında çevresel soru ve sorunlara cevap verebilmek maksadıyla stratejik plan yapmaları zaruridir (Taş vd., 2019: 547). Türkiye'de ise tüm yükseköğretim kurumlarının beş yıllık bir stratejik plan hazırlanması gerektiği kanunla belirtilmiştir (Taş vd., 2019: 550).

Bu çalışmada ise, literatür araştırması neticesinde saptanan bir boşluğu doldurmak üzere, Araştırma ve Aday Araştırma Üniversiteleri'nin stratejik planları ile "Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi" göstergelerinin ne derece tutarlı olduğunun saptanması hedeflenmiştir. Çalışmada, "Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi" ve stratejik plan uyumu ele alınacaktır. Elde edilen veriler doğrultusunda "Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi" ile stratejik plan uyumu saptanacaktır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

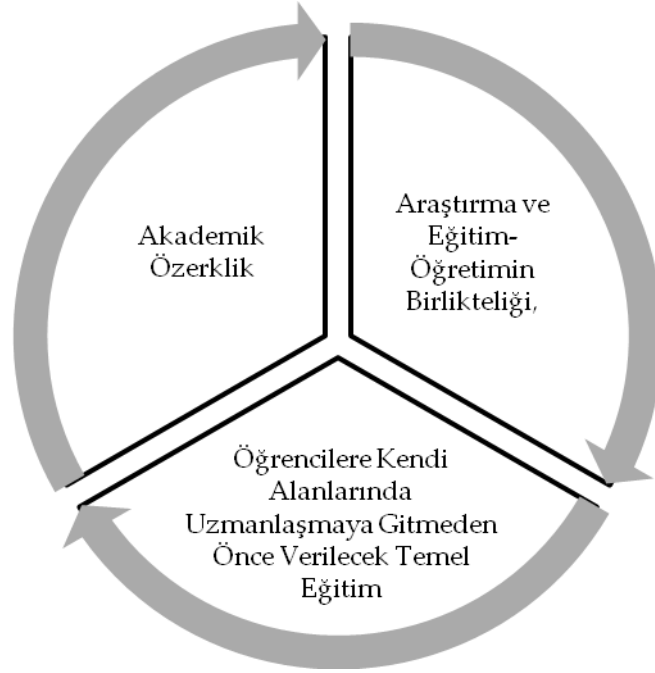
İlk olarak Avrupa'da Orta Çağ'ın sonlarında (1150-1500) ortaya çıkan üniversiteler, adanmış öğretim ve araştırma kurumlarıydı (Scott, 2006: 6; Vorley & Nelles, 2008: 2). Üniversiteler, alternatif bir modelin ortaya çıktığı 19. yüzyılın ortalarına kadar da öğretim kurumları olarak varlığını sürdürdüler (Vorley & Nelles, 2008: 3). Bilginin artması, disiplin uzmanlığının yükselişi, tüm disiplinlerde araştırmanın ayırt edici özelliğinin daha fazla önem ve itibar kazanması globalleşme, teknolojik gelişmeler, değişen ekonomik ve demografik şartlar üniversitelerin rolleri ve işlevlerini değiştirdi (Furco, 2001: 68; Vorley & Nelles, 2008: 3; Ağçay & Dalkılıç Sürgevil, 2019: 6314). Onlar artık araştırma faaliyetlerini şekillendiren, nitelikli işgücü arzı yaratan ve sosyoekonomik sistemler arasında bilgi üreten ve yayan kurumlardır (Schaeffer vd., 2018: 51).

Temel misyonları eğitim-öğretim ve araştırma olan çağdaş üniversiteler Wissema (2009)

tarafından bilim odaklı üniversiteler (Birinci Kuşak), eğitim ve araştırma odaklı üniversiteler (İkinci Kuşak) ve toplumla bütünleşen üniversiteler (Üçüncü Kuşak) şeklinde üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur (Vorley & Nelles, 2008: 4; Oral vd., 2021: 1738). Batı'daki ilk kurulan üniversitelerle (Bologna Üniversitesi-1088, Oxford Üniversitesi-1167, Paris Üniversitesi-1170 vb.) 19. yüzyılın başına kadar mevcut olan üniversiteler birinci kuşak üniversiteler olarak değerlendirilmektedir (Aksoy, 2014: 327). 19. Yüzyıla gelindiğinde Ortaçağ'dan kalma bilginin sadece transferi yoluyla gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetlerinden çağın koşullarına ayak uydurabilecek araştırma odaklı bir eğitim sistemine geçilmiştir (Tekin, 2017: 333-334). Ücretsiz ve evrensel eğitim ilkesi ve bilimsel bilgi üretimini merkeze alan araştırma odaklı bu üniversiteler ikinci kuşak üniversiteler olarak adlandırılmaktadır (Çiftçi, 2010: 343). 19. yy'da ulus devletin ve aydınlanmanın büyük oranda etkilediği Humboldt tipi üniversite 1960'lı yıllardan itibaren yükseköğretim alanında eş benzeri görülmemiş hız ve nitelikte değişikliklerin yaşanmasıyla yerini Üçüncü Nesil Üniversitelere bırakmıştır (Ağçay & Dalkılıç Sürgevil, 2019: 6315-6316).

Etzkowitz vd. (2000) tarafından ilk akademik devrim olarak anılan araştırma üniversitesi (ikinci kuşak üniversite) Andreatta (2012)'ya göre araştırma-üretme misyonuna sahip üniversite, Crow (2009)'a göre keşfe, yeniliğe ve yaratıcılığa kendisini adanmış kapsamlı bilgi kuruluşları, Altbach' a göre, bir dizi disiplin ve alanda bilginin yaratılmasına ve yayılmasına adanmış akademik kurumlardır (Bakioğlu & Tatık, 2020: 553; Vorley & Nelles, 2008: 3; Nyondo & Langa, 2021: 240). Türkiye' de ODTÜ önderliğinde AB projelerinde en başarılı 6 Türk üniversitenin bir araya gelmesiyle kurulan Türk Araştırma Üniversiteleri Güçbirliği (TAÜG) tarafından ise, bilimin gelişmesinde büyük role sahip araştırma çıktılarıyla birlikte, eğitim ve öğretimden bilgi transferi çalışmalarına, kamu ve sanayi iş birliğinden uluslararası iş birliklerine kadar yansıyan araştırma önceliğine ve araştırma kültürüne sahip üniversiteler olarak tanımlanmaktadır (Alptekin vd., 2020: 15; <https://www.egitimtercihi.com/>, erş. tar. 23.04.2021; <https://pdo.metu.edu.tr/> , erş. tar. 23.04.2021). Öztekin vd. (2020)'ne göre ise, araştırma üniversiteleri, araştırma yetkinliği yüksek doktoralı bireyler yetiştiren, öğrencilerini de araştırma çalışmalarına dâhil ederek araştırma kültürü içerisinde yetişmesini sağlayan, nitelikli bilginin inşaaı, transferi ve paylaşımını hedefleyen, dünya bilimine ve ülke kalkınmasına katkıda bulunan kurumlardır.

Tarihsel arka planına bakıldığında, araştırma üniversitesi oluşumunun ilk örneğinin Protestan Alman topraklarında 1809'da kurulan ve daha sonra Alman düşünür ve devlet adamı Wilhelm von Humboldt tarafından reforme edilen Berlin Üniversitesi olduğu görülmektedir (Aksoy, 2014: 327; Gülbak, 2020: 125; Atkinson vd. 2008: 32; Clark, 2008: 3). Berlin Humbolt Üniversitesi'nin; 3 temel ilkesi vardır. Bu ilkeler Şekil 1' de gösterilmiştir (<https://www.yok.gov.tr/> , erş. tar. 23.04.2021);

Şekil 1. Berlin Humbolt Üniversitesi'nin 3 Temel İlkesi

Bilgi ekonomisinin başlıca itici güçlerinden biri olarak görülen (Chirikov, 2013: 456) araştırma üniversiteleri yükseköğrenimin yalnızca küçük bir bölümünü temsil ederken, diğer kurumlar genellikle onları model olarak görürler, bu nedenle etkileri sayılarının önerdiğinden daha büyüktür. Araştırma üniversiteleri, yeni bilginin keşfine ve çok çeşitli disiplinlerde doktora üretimine yüksek öncelik verirken, lisans öğrencilerini de çok çeşitli pozisyonlar için profesyonel olarak eğitip toplumun hizmetine sunmaktadır. Ayrıca uygulamalı çalışma ve teknoloji transferiyle uğraşırken bilim ve teknoloji alanlarında da yeni bilgi üretmektedir. Araştırma üniversitelerinin bu misyonlarını başarmaları için onlara en üst düzeyde bilimsel çalışmalarını yürütmeye olanak sağlayan gerekli altyapının (kütüphaneler, laboratuvarlar, teknisyenler ve idari destek) sağlanması önem arz etmektedir (Mohrman vd., 2008: 5-6).

Araştırma üniversitelerini şekillendiren iki temel olgudan ilki üniversite dışında gerçekleşmeye başlayan bilim devrimiyken, ikincisi ulus devletlerin doğması ve ulusçuluğun gelişmesi olarak ifade edilmektedir (Çiftçi, 2010: 343). Üniversitelerin temel misyonu eğitim-öğretim faaliyetlerine araştırma faaliyetlerinin de akademik bir misyon olarak ilave edilmesidir (<https://www.yok.gov.tr/>, eriş. tar. 23.04.2021). Wissemá'nın Humboldt tipi üniversiteler olarak adlandırdığı (Ernek Alan, 2016: 111) araştırma üniversitelerini diğer eğitim kurumlarından ayıran en temel özelliğide bu araştırma misyonudur (<https://www.yok.gov.tr/>, eriş. tar. 23.04.2021). Erdoğan (2018)' e göre araştırma vurgusuyla diğer eğitim kurumlarından ayrılan (Alptekin vd., 2020: 15), bilgi yoğun bir toplumda, sosyal ve ekonomik kalkınma içinde kilit bir kurum (Mohrman vd., 2008: 5) olan araştırma üniversitelerini bu temel özelliği haricinde diğer üniversitelerden ayıran bazı özellikleri daha vardır. Bu özellikleri (Erdoğan, 2018: 6);

- Yüksek nitelikli, seçkin, ders yükü az ve araştırmaya odaklanmış öğretim elemanı kadrosu,
- İleri düzey araştırma altyapısı ve araştırma sonuçlarında mükemmeliyet,
- Seçkin lisansüstü öğrenciler ile eğitim ve öğretim kalitesi,

- Yüksek düzeyde devlet ve özel sektör kaynaklarından sağlanan fonlar,
- Uluslararası ve çok yetenekli öğrenciler,
- Akademik özgürlük,
- İyi tanımlanmış özerk yönetim yapıları,
- Öğretim, araştırma, yönetim ve öğrenci yaşamı için yüksek donanımlı tesisler.

Yüksek öğretim kurumlarının analizinde uzmanlaşmış **Quacquarelli Symonds (QS)** 'in "QS Dünya Üniversite Sıralamaları 2019" verilerine göre, dünyadaki üniversiteler arasındaki araştırma üniversitelerinin sayısı 1.011'dir. Bu araştırma üniversitelerinin %40'ı Avrupa'da bulunurken, %26'sı Asya-Pasifik'te, %18'i ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ile Kanada'da, %9'u Latin Amerika'da ve %7'si Orta Doğu ile Afrika'da bulunmaktadır (YÖK Raporu, 2020). Yine "QS Dünya Üniversite Sıralamaları 2019" verilerine göre Türkiye'deki araştırma üniversitelerinin de 7'si (Ankara Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, ODTÜ, Ege Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İTÜ, İstanbul Üniversitesi) Dünya Sıralamasında İlk 1000'dedir (YÖK Raporu, 2020).

Chirikov (2013)' e göre hem gelişmekte olan hem de gelişmiş birçok ülkede, yeni araştırma üniversiteleri kurma ve mevcut üniversiteleri güçlendirme döneminin başladığına dair güçlü kanıtlar vardır (Chirikov, 2013: 456). Türkiye'de de 2016 yılında YÖK'ün üniversitelerimizin, temel değerler ve doktrinler haricinde birbirinin benzeri olamayacağı, farklı misyonlarının olması ve değişik tematik alanlarda yapılanmaları gerektiği düşüncesiyle, üniversitelerimizin yapılanmasında çeşitliliğe yönelinmiştir. Bu bağlamda üniversitelerimizin bir kısmının eğitim, bir kısmının araştırma ve teknoloji inşası bazılarının da bölgesel kalkınmaya katkı sağlamak odaklı çalışmalara yönelmesine karar verilmiştir. "Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi" kapsamında belirli kriterler göz önünde bulundurularak 15 üniversitemiz Bölgesel Kalkınmada Misyon Odaklı çalışmalar için, 5'i aday araştırma üniversitesi olmak üzere 16 üniversitemiz de Araştırma Üniversitesi olarak belirlenmiştir (YÖK Raporu, 2020).

Kökene dair birçok teori bulunan strateji kelimesi (Tekin, 2017: 45); örgütün ne tür bir örgüt olduğunu ya da olmak istediğini; ne işle meşgul olduğunu ya da olmak istediğini tanımlayan amaç, hedef ve görevlerin tümü ve bunları gerçekleştirmek için gerekli yöntemlere verilen isimdir (Ereş, 2004: 22). Stratejik yönetim; organizasyonun hedeflerine ulaşmasına olanak tanıyacak işlevsel kararların kesin ve açık olarak ifade edilmesi, bütünlüğün tamamlanması ve değerlendirilmesi bilimidir (Yüzbaşıoğlu, 2004: 389). Stratejik yönetim sürecinin "temel taşı" olan (Taş vd., 2019: 547) stratejik planlama ise, bir örgütün halihazırdaki durumunu, ne yaptığını, ne maksatla yaptığını biçimlendiren ve bu sürece öncülük eden temel kararları ve eylemleri üreten disiplinli bir çalışmayı ihtiva etmektedir (Çatı vd., 2016: 42). Bu bağlamda araştırmacı bir vasa sahip olmayı arzulayan üniversitelerin stratejik taraflarının ifade edildiği stratejik planlar büyük önem arz etmektedir. Çünkü stratejik planlarında yönünü araştırmaya göre tasarlayan üniversiteler, mevcut kaynak ve imkanlarını bu doğrultuda kullanarak hem toplumda diğer üniversitelerle rekabette kendilerine özgü konuma sahip olurlar hem de topluma fayda sağlama noktasında önemli bir görev üstlenirler.

Literatürde araştırma üniversitelerine ilişkin yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Çiftçi (2010), çalışmada üniversitelerin tarihsel sürecini dikkate alarak geliştirilen değişim evreleri ve toplumla bütünleşen üniversiteler olarak da anılan üçüncü kuşak üniversite kavramını irdelemiştir. Erdoğan (2018), çalışmada Türkiye'deki araştırma üniversitelerinin yapılanmasındaki imkân ve zorlukları değerlendirerek, araştırma üniversitelerinin yapılanmasına yönelik öneriler sunmuştur. Tatık (2017), Bakıoğlu & Tatık (2020) ve Gülbak (2020) çalışmalarında araştırma üniversitelerinin yapılandırılmalarına ilişkin olarak öğretim üyelerinin görüşlerini ortaya koymuştur. Öztekin vd. (2020), Türkiye'de bir kamu üniversitesinin eğitim fakültesi, akademik personelinin (araştırma görevlisi ve öğretim üyesi) araştırma ortamına yönelik görüşlerini incelemiştir. Emil & Akşab (2018), çeşitli

ülkelerin dünya sınıfı üniversite uygulamalarının mukayeseli bir analizini yaptıktan sonra, Türkiye'deki araştırma üniversitesi teşebbüsünü yükseköğretim politikaları bağlamında değerlendirmiştir. Erol (2019) çalışmasında Türkiye' deki araştırma üniversitesi kütüphanelerinin e-kitap koleksiyonlarını incelemiştir. Bu inceleme neticesinde, e-kitap koleksiyonu geliştirme sürecinde tatbik edilen mevcut yöntemlerin saptanması ve uygulanabilecek ideal yöntemlerin neler olduğu ile ilgili önerilerde bulunmuştur. Çağlar & Gürler (2020), Türkiye'deki araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin etkinliklerini veri zarflama analizi (VZA) yöntemi aracılığıyla ölçmüşlerdir. Damar vd. (2020), yükseköğretim kurumlarının tarihsel süreçteki gelişimini ve dönüşümünü, bu dönüşüm içinde araştırma üniversitelerinin durumunu, ulusal ve uluslararası literatürde yer alan ilgili yayınlar çerçevesinde ortaya koymaya çalışmışlardır. Alptekin vd. (2020) Scopus veri tabanında bulunan 'Türkiye' adresli YÖK tarafından saptanan araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin enerji, yenilenebilir enerji, güç ve yakıt anahtar kelimelerini kullanarak yaptıkları çalışmaları bibliyometrik analiz yöntemiyle incelemiştir. Tosun (2021) "Girişimci ve Yenilikçi Üniversite endeksi (GYÜE)" endeks toplam puanlarını dikkate alarak, Türkiye' de araştırma ve aday araştırma üniversitesi olarak nitelendirilen 15 üniversitenin performansını değerlendirmiştir. Tosun (2021) uluslararası literatürde anlam ifade eden parametreleri kullanılarak, araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin eğitim-öğretim yapıları inceledikten sonra bu üniversiteler arasında bir sıralama yapmıştır. Çalışma neticesinde eğitim-öğretim yapısı yönünden üniversiteler arasında büyük farklar bulunduğu ve bir aday araştırma üniversitesinin araştırma üniversitelerinin bazılarında daha uygun eğitim-öğretim yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Groot vd. (1991) Amerikan araştırma üniversitelerinin maliyet yapısını incelemiştir. Kuh & Hu (2001), araştırma üniversitelerindeki lisans öğrencilerinin öğrenme verimliliğini incelemiştir. Yong (2006) çalışmasında araştırma üniversitesinin ayırt edici yönlerini tasvir etmiştir. Mohrman vd. (2008), araştırma üniversitesinin Gelişen Küresel Modelini (EGM- Emerging Global Model) sunmuştur. Wormald (2013) Kanada üniversitelerinin araştırma ve geliştirmeye daha fazla odaklanmasının olumlu ve olumsuz etkilerini anlamak için ilgili literatürü incelemiştir. Thoenig & Paradeise (2014) araştırma üniversitesi üzerine yaptıkları çalışmada kurumsal yönetişimin sinerjik bir şekilde en iyi akademik kalitenin üretilmesine katkıda bulunduğunu tespit etmişlerdir. Goodall (2009) farklı lider türlerinin bir üniversitenin performansını nasıl etkilediğini incelemiştir.

Tekin (2017) yaptığı çalışmada Üçüncü Kuşak Üniversite kavramını ve Üçüncü Kuşak Üniversitelerin stratejik planlarını hazırlarken Üçüncü Kuşak Üniversite olmaya ne ölçüde yer verdiklerini içerik analizi ve kodlama yöntemi aracılığıyla saptamaya çalışmıştır. Bununla birlikte ikinci kuşak üniversite olarak tabir edilen araştırma üniversiteleri konusunda bir çalışmaya ulaşamamıştır.

Bu araştırmanın amacı, araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planlarında Araştırma Üniversitesi eğilimlerinin ne derece vurgulandığı ve Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi göstergeleri ile ne kadar bağdaştığıdır. Bu bağlamda araştırma sorusu "Araştırma ve Aday Araştırma üniversiteleri stratejik planlarını bilinçli bir şekilde Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi'ne uygun hazırlıyor mu?" sorusudur. YÖK tarafından seçilen 11 Araştırma ve 5 Aday Araştırma üniversitesinin stratejik planlarının YÖK'ün hazırlamış olduğu "Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi" ile ne ölçüde örtüştüğü ve endeksle ne ölçüde tutarlılık gösterdiği soruları da araştırmanın bir diğer amacını meydana getirmektedir.

2. YÖNTEM

Üniversitelerin stratejik planlarının Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi bağlamında incelendiği bu araştırmanın evrenini, YÖK tarafından belirlenen Türkiye'deki araştırma ve aday araştırma üniversiteleri oluşturmaktadır. Araştırma evrenine ulaşmak zaman, emek ve maliyet

açısından bir zorluk oluşturmadığı için tam sayım yntemi tercih edilmiş vernekleme ihtiyaç duyulmamıştır. Araştırmanın verilerini, araştırma ve aday araştırmaniversitelerin stratejik planları oluşturmaktadır. Araştırma verilerini oluşturan stratejik planlar, 15.04.2021- 24.04.2021 tarihleri arasında araştırma ve aday araştırmaniversitelerinin resmi web siteleri taranarak elde edilmiştir. Tarama sonucunda 11 araştırmaniversitesinin ve 5 aday araştırmaniversitenin tamamının stratejik planına erişim sağlanmıştır.

Araştırma kapsamında nitel araştırma yntemlerinden dokman incelemesi ynteminden faydalanılarak araştırma verileri toplanmıştır. Dokman incelemesi yntemi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi ihtiva eden yazılı materyallerin analizini içerir (Yıldırım & şimşek, 2019: 189). Dokman incelemesi yntemi aracılığıyla toplanan stratejik plan verilerinin analizinde betimsel analiz tekniğinden faydalanılmıştır. Betimsel analiz yaklaşımına gre elde edilen veriler dahanceden saptanan temalara grezetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizin amacı elde edilen bulguları dzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya takdim etmektir (Yıldırım & şimşek, 2018: 239). Bu temel amaç çerçevesinde, betimsel analiz verileri drt adımda analiz edilir (Yıldırım & şimşek, 2018: 239-240);

- Betimsel Analiz için Bir ereve Oluşturma,
- Tematik ereveye Gre Verilerin işlenmesi,
- Bulguların Tanımlanması,
- Bulguların Yorumlanması.

Araştırma kapsamında, elde edilen verilerin analizi srecinde, araştırmanın amacı doğrultusunda Araştırmaniversiteleri Performans işleme Endeksinden faydalanılmıştır. YK tarafından belirlenen 3 tema ve 33 kod yapılacak analizin çerçevesini meydana getirmektedir. Araştırmada araştırma ve aday araştırmaniversitelerinin stratejik planları bu 3 tema ve 33 kod açısından incelenmiştir. Çalışmanın veri analizi çerçevesini meydana getiren Araştırmaniversiteleri Performans işleme Endeksi temaları ve bu temalara ilişkin kodlar Tablo' 1 de verilmiştir. Metodolojik inceleme yapılırken araştırma ve aday araştırmaniversiteleri tarafından hazırlanan stratejik planlarda 33 kod tek tek filtrelenerek sayısallaştırılmıştır. Filtreleme sonucu elde edilen veriler tablolaştırılarak bulgular kısmında sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksinin Temaları ve Bu Temalara İlişkin Kodlar

TEMA	KODLAR
ARAŞTIRMA KAPASİTESİ (%25 ağırlık oranı ile)	1.Atıf Sayısı 2.Bilimsel Yayın Sayısı 3.Ulusal Ar-Ge ve Yenilik Destek Programlarından Alınan Proje Sayısı 4.Ulusal Ar-Ge ve Yenilik Destek Programlarından İlgili Yılda Kuruma Aktarılan Fon Tutarı 5.Uluslararası Proje Fon Tutarı 6.Ulusal ve Uluslararası Patent Başvuru Sayısı 7.Ulusal Patent Belge Sayısı 8.Uluslararası Patent Belge Sayısı 9.Faydalı Model ve Tasarım Belge Sayısı 10.Doktora Mezun Sayısı 11.Doktora Öğrenci Sayısı
ETKİLEŞİM VE İŞ BİRLİĞİ (%35 ağırlık oranı ile)	1.Üniversite-Üniversite İş Birlikli Yayın Oranı 2.Üniversite-Sanayi İş Birlikli Yayın Oranı 3.Uluslararası İş Birlikli Yayın Oranı 4.Üniversite-Sanayi İş Birlikli Ulusal ve Uluslararası Patent Belge Sayısı 5.Uluslararası İş Birlikli Ulusal ve Uluslararası Patent Belge Sayısı 6.Kamu Fonları Kapsamında Üniversite-Sanayi İş Birliği ile Yapılan Ar-Ge ve Yenilik Projelerinden Alınan Fon Tutarının İlgili Proje Sayısına Oranı 7.Kontrathlı Üniversite-Sanayi İş Birliği ile Yapılan Ar-Ge ve Yenilik Projelerinden Alınan Fon Tutarının İlgili Proje Sayısına Oranı 8.Uluslararası Öğrenci Oranı 9.Uluslararası Öğretim Üyesi Oranı 10.Dolaşımdaki Öğretim Üyesi/Öğrenci Sayısı
ARAŞTIRMA KALİTESİ (%40 ağırlık oranı ile)	1.Incites Dergi Değerinde İlk %50'lik Dilime Giren Bilimsel Yayın Oranı 2.Incites Dergi Etki Değerinden ilk %10'luk Dilime Giren Yayın Oranı 3.Bilim Ödülü Sayısı 4.Öğretim Üyelerinin Teknopark, Kuluçka Merkezi, TEKMER'de Ortak veya Sahip Olduğu Faal Firma Sayısı 5.Öğrenci / Son 5 Yıllık Mezunların Teknopark, Kuluçka Merkezi, TEKMER'de Ortak veya Sahip Olduğu Faal Firma Sayısı 6.YÖK 100/2000 Doktora Burs Programı Öğrenci Sayısı 7.TÜBİTAK 2244 Sanayi Doktora Programı Öğrenci Sayısı 8.TÜBİTAK 1004 Programı Kapsamında Desteklenen Teknoloji Platformu Projesi Kapsamında Alınan Fon Tutarı 9.Yayımların Açık Erişim Yüzdesi 10.Tezlerin Açık Erişim Yüzdesi 11.Dünya Akademik Genel Başarı Sıralamasında İlk 500'e Girme Sayısı 12.Akredite Edilmiş Program Sayısı

Kaynak: YÖK Raporu, 2020.

2.1. Bulgular

Betimsel analiz yaklaşımında elde edilen veriler, daha önceden saptanan temalara göre özetlenmekte ve yorumlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2019: 239). Bu çerçevede araştırma ve aday araştırma

üniversitelerinin stratejik planları YÖK tarafından belirlenen Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksinde yer alan tema ve kodlar açısından ayrı ayrı analiz edilmiş ve analiz neticesinde elde edilen sonuçları aşağıda sunulmuştur.

2.1.1. Üniversitelerin Stratejik Planlarında Araştırma Kapasitesine İlişkin Bulgular

Üniversitelerin stratejik planlarının araştırma üniversitesi bağlamında değerlendirilmeye tabi tutulduğu temaların ilki, araştırma kapasitesidir. Araştırma kapasitesi teması Tablo 2’deki göstergelerini kapsamaktadır (<https://www.yok.gov.tr/>, erş. tar. 03.05.2021). Tablo 2’ de araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planlarında araştırma kapasitesi temasına ilişkin elde edilen bulgularda sunulmuştur.

Tablo 2: Üniversitelerin Stratejik Planlarında Araştırma Kapasitesini İlişkin Bulgular

TEMA	KOD	ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ		ADAY ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ		TOPLAM	
		Yer Veren Üniversite Sayısı	Yer Vermeyen Üniversite Sayısı	Yer Veren Üniversite Sayısı	Yer Vermeyen Üniversite Sayısı	Yer Veren Üniversite Sayısı	Yer Vermeyen Üniversite Sayısı
ARAŞTIRMA KAPASİTESİ	Atıf Sayısı	7	4	3	2	10	6
	Bilimsel Yayın Sayısı	9	2	5	-	14	2
	Ulusal Ar-Ge ve Yenilik Destek Programlarından Alınan Proje Sayısı	2	9	2	3	4	12
	Ulusal Ar-Ge ve Yenilik Destek Programlarından İlgili Yılda Kuruma Aktarılan Fon Tutarı	3	8	1	4	4	12
	Uluslararası Proje Fon Tutarı	4	7	1	4	5	11
	Ulusal ve Uluslararası Patent Başvuru Sayısı	8	3	2	3	10	6
	Ulusal Patent Belge Sayısı	4	7	1	4	5	11
	Uluslararası Patent Belge Sayısı	3	8	1	4	3	13
	Faydalı Model ve Tasarım Belge Sayısı	5	6	4	1	9	7
	Doktora Mezun Sayısı	6	5	-	5	6	10
	Doktora Öğrenci Sayısı	10	1	1	4	11	5

Araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planları araştırma kapasitesi yetkinliğini meydana getiren kodlar açısından analiz edildiğinde; üniversite stratejik planlarında 2 göstergenin ön planda olduğu saptanmıştır. Bu göstergelerden ilki “Bilimsel Yayın Sayısı”dır. Bilimsel yayın sayısı bazı stratejik planlarda sayı bazılarında oran şeklinde verilmiştir. Üniversitelerin stratejik planlarında bilimsel yayın genel olarak kitap, elektronik kitap, makale/derleme, süreli yayın, lisansüstü tez (yüksek lisans/doktora tezi), lisansüstü tezlerden üretilen yayın, bildiri, yayına dönüşmüş desteklenen projeler-BAP-Master/Doktora vb. terimlerle ifade edilmiştir. Stratejik planları analiz edilen 16 araştırma ve aday araştırma üniversitesinden 14’ü stratejik planlarında bilimsel sayısına yer vermiştir. Bilimsel yayın sayısı dünyanın önde gelen üniversiteleri ile karşılaştırıldığında yetersiz kaldığı için üniversiteler tarafından yayın sayısının, kişi/öğretim üyesi başına yayın sayısının, uluslararası endekslerde (SCI, SSCI, AHCI, SCI-Expanded, ISI WoS) yer alan nitelikli bilimsel yayın sayısının, bilimsel yayınların nitelik ve niceliğinin, tezlerden üretilen yayın sayısının ve öğrencilerle yapılan yayın sayısının artırılması yönünde hedefler belirlenmiştir. İkincisi ise “Doktora Öğrenci Sayısı”dır. Stratejik planları analiz edilen 16 araştırma ve aday araştırma üniversitesinden 11’i stratejik planlarında doktoralı mezun sayısına yer vermiştir. Doktora öğrenci sayısı bazı stratejik planlarda sayı bazılarında oran şeklinde verilmiştir. Üniversiteler stratejik planlarında doktoralı öğrenci sayısının, doktoralı mezun sayısının ya da tıpta uzmanlık derecesi alan mezun sayısının, doktora sonrası araştırmacı sayısının artırılmasına yönelik hedefler belirlediklerini ve buna yönelik çalışmalar yapmakta olduklarını ifade etmişlerdir.

2.1.2. Üniversitelerin Stratejik Planlarında Etkileşim ve İşbirliğine İlişkin

Bulgular

Üniversite stratejik planlarının araştırma üniversitesi bağlamında değerlendirmeye tabi tutulduğu ikinci tema, etkileşim ve işbirliğidir. Etkileşim ve işbirliği teması, Tablo 3’deki göstergelerini kapsamaktadır (<https://www.yok.gov.tr/>, eriş. tar. 03.05.2021). Tablo 3’te araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planlarında Etkileşim ve İşbirliği temasına ilişkin elde edilen bulguları sunulmuştur.

Tablo 3: Üniversitelerin Stratejik Planlarında Etkileşim ve İşbirliğine İlişkin Bulgular

TEMA	KOD	ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ		ADAY ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ		TOPLAM	
		Yer Veren Üniversite Sayısı	Yer Vermeyen Üniversite Sayısı	Yer Veren Üniversite Sayısı	Yer Vermeyen Üniversite Sayısı	Yer Veren Üniversite Sayısı	Yer Vermeyen Üniversite Sayısı
ETKİLEŞİM VE İŞBİRLİĞİ	Üniversite-Üniversite İş Birlikli Yayın Oranı	1	10	-	5	1	15
	Üniversite-Sanayi İş Birlikli Yayın Oranı	1	10	-	5	1	15
	Uluslararası İş Birlikli Yayın Oranı	1	10	-	5	1	15
	Üniversite-Sanayi İş Birlikli Ulusal ve Uluslararası Patent Belge Sayısı	3	8	-	5	3	13
	Uluslararası İş Birlikli Ulusal ve Uluslararası Patent Belge Sayısı	3	8	-	5	3	13
	Kamu Fonları Kapsamında Üniversite-Sanayi İş Birliği ile Yapılan Ar-Ge ve Yenilik Projelerinden Alınan Fon Tutarının İlgili Proje Sayısına Oranı	1	11	1	4	2	14
	Kontrathlı Üniversite-Sanayi İş Birliği ile Yapılan Ar-Ge ve Yenilik Projelerinden Alınan Fon Tutarının İlgili Proje Sayısına Oranı	1	10	1	4	2	14
	Uluslararası Öğrenci Oranı	6	5	-	5	11	5
	Uluslararası Öğretim Üyesi Oranı	2	9	-	5	2	14
	Dolaşımdaki Öğretim Üyesi/Öğrenci Sayısı	11	-	5	-	16	0

Araştırma ve aday araştırma üniversitelerin stratejik planları etkileşim ve işbirliği temasını oluşturan göstergeler bakımından analiz edildiğinde; stratejik planlarda 2 göstergenin ön plana çıktığı

görülmüştür. Bunlardan ilki “Dolaşımdaki Öğretim Üyesi/ Öğrenci Sayısı”dır. Stratejik planları analiz edilen 16 üniversitenin 16’sında stratejik planlarında “Dolaşımdaki Öğretim Üyesi/Öğrenci Sayısı”na yer vermiştir. Bu göstergeye bazı stratejik planlarda dolaşımdaki öğretim üyesi/öğrenci sayısı şeklinde yer verilirken bazı stratejik planlarda öğretim üyesi sayısı ve öğrenci sayısı birbirinden bağımsız olarak verilmiştir. Stratejik planlarında öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısını azaltarak eğitim kalitelerini yükseltmeyi başardıklarını ifade eden üniversiteler olduğu gibi öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı arasında dengeli bir dağılımın olabilmesi için;

- Akademik danışman başına düşen lisans öğrenci sayısının azaltılması,
- Ön lisans ve lisans öğrenci sayıları, ikinci öğretim ve tezsiz yüksek lisans programları azaltılarak akademisyenlerin ders yükünü hafifletme,
- Yüksek nitelikli ve yeterli sayıda lisansüstü (tezli yüksek lisans/doktora) öğrenci sayısının artırılması,
- Öğrencilerin laboratuvar, sosyal alan, güncel teknoloji kullanımlarının artırılması ile araştırmaya ağırlık vermeleri yönünde hedefler koyan üniversiteler de vardır.

Stratejik planları analiz edilen 16 araştırma ve aday araştırma üniversitesinden 11’i stratejik planlarında uluslararası öğrenci oranına yer vermiştir. Uluslararası/yabancı uyruklu öğrenciler bazı stratejik planlarda oran şeklinde verilmiştir. Stratejik planlarda toplam öğrenci içerisinde uluslararası öğrencilerin aldığı payın/sayısının artırılması, eğitim ve öğretimin niteliğinin ve niceliğinin artırılması, uluslararası öğrenciler için çekim/cazibe merkezi olunması, nitelikli uluslararası öğrenci çekmek amacıyla kullanılabilir maddi desteklerin (burs, yarı zamanlı iş) artırılması, uluslararası öğrenci değişim programlarına ivme kazandırılması, yabancı uyruklu öğrencilerle muhatap olacak yeterli sayıda iyi düzeyde yabancı dil bilen idari personel sayısının artırılması, bölgesel olaylar ve güvenlik kaygısı sebebiyle gelen uluslararası öğrenci sayısında azalmaya müdahale amaçlı önlemler alınması, uluslararası öğrencilerin memnuniyet düzeylerinin artırılması, öğrenci topluluklarındaki uluslararası öğrenci sayısı artırılması yönünde hedefler belirlenmiştir. Ayrıca bazı üniversiteler stratejik planlarında en fazla uluslararası öğrenci gelen ülke ve bölgeleri belirtmiştir.

2.1.3. Üniversitelerin Stratejik Planlarında Araştırma Kalitesine İlişkin Bulgular

Üniversitelerin stratejik planlarının araştırma üniversitesi bağlamında değerlendirilmeye tabi tutulduğu temaların üçüncüsü, araştırma kalitesidir. Araştırma kalitesi boyutu, Tablo 4’deki göstergelerini kapsamaktadır (<https://www.yok.gov.tr/>, erş. tar. 03.05.2021). Tablo 4’de araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planlarında araştırma kalitesi temasına ilişkin elde edilen bulgularda sunulmuştur.

Tablo 4: Üniversitelerin Stratejik Planlarında Araştırma Kalitesine İlişkin Bulgular

TEMA	KOD	ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ		ADAY ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ		TOPLAM	
		Yer Veren Üniversite Sayısı	Yer Vermeyen Üniversite Sayısı	Yer Veren Üniversite Sayısı	Yer Vermeyen Üniversite Sayısı	Yer Veren Üniversite Sayısı	Yer Vermeyen Üniversite Sayısı

ARAŞTIRMA KALİTESİ	Incites Dergi Değerinde İlk %50'lik Dilime Giren Bilimsel Yayın Oranı	3	8	-	5	3	13
	Incites Dergi Etki Değerinden ilk %10'luk Dilime Giren Yayın Oranı	-	11	-	5	0	16
	Bilim Ödülü Sayısı	7	4	-	5	7	9
	Öğretim Üyelerinin Teknopark, Kuluçka Merkezi, TEKMER'de Ortak veya Sahip Olduğu Faal Firma Sayısı	10	1	4	1	14	2
	Öğrenci / Son 5 Yıllık Mezunların Teknopark, Kuluçka Merkezi, TEKMER'de Ortak veya Sahip Olduğu Faal Firma Sayısı	5	6	3	2	8	8
	YÖK 100/2000 Doktora Burs Programı Öğrenci Sayısı	3	8	2	3	5	11
	TÜBİTAK 2244 Sanayi Doktora Programı Öğrenci Sayısı	1	10	-	5	1	15
	TÜBİTAK 1004 Programı Kapsamında Desteklenen Teknoloji Platformu Projesi Kapsamında Alınan Fon Tutarı	-	11	-	5	0	16
	Yayımların Açık Erişim Yüzdesi	3	8	1	4	4	12
	Tezlerin Açık Erişim Yüzdesi	2	9	1	4	3	13
	Dünya Akademik Genel Başarı Sıralamasında İlk 500'e Girme Sayısı	2	9	-	5	2	14
	Akredite Edilmiş Program Sayısı	8	3	4	1	12	4

Araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planları araştırma kalitesi yetkinliğini oluşturan göstergeler bakımından analiz edildiğinde; stratejik planlarda 2 göstergenin ön plana çıktığı saptanmıştır. Bunlardan ilki "Öğretim Üyelerinin Teknopark, Kuluçka Merkezi, TEKMER'de Ortak

Veya Sahip Olduğu Faal Firma Sayısı”dır. Stratejik planları analiz edilen 16 araştırma ve aday araştırma üniversitesinden 14’ü de stratejik planlarında “Öğretim Üyelerinin Teknopark, Kuluçka Merkezi, TEKMER’de Ortak Veya Sahip Olduğu Faal Firma Sayısı”na yer vermiştir.

Stratejik planlarda Teknoparklarda firma açma ile ilgili sorunlar;

- Teknoparkta firma açmanın maddi zorlukları,
- Firma açma sürecinin uzun olması,
- Şirketleşme oranının çok düşük veya yetersiz olması ve
- Teknoparktaki firmalar ile öğretim üyeleri arasındaki iş birliğinin yetersizliği şeklinde ifade edilmiştir.

Stratejik planlarında Teknoparklarda şirketleşme ile ilgili hedef koyan üniversiteler de vardır. Bu hedefler;

- Teknoloji geliştirme bölgesi kapasitelerinin artırılması,
- Akademik personelin teknoparkta şirket kurmaya teşvik edilmesi ve
- Bu konuda ekonomik ve teknik destek verilmesi şeklindedir.

İkincisi akredite edilmiş program sayısıdır. Stratejik planları analiz edilen 16 araştırma ve aday araştırma üniversitesinden 12’si stratejik planlarında akredite program sayısına yer vermiştir. Stratejik planlarında akredite olan lisans ve lisansüstü program sayısının artırılması ile ilgili bazı hedefler koyan üniversiteler de vardır. Bu hedefler;

- Akredite laboratuvar sayısının artırılması,
- Akredite program sayısının artırılması,
- Nitelikli mezun sayısının artırılması,
- Akreditasyon süreçlerinin kısaltılması,
- Birimlerin bu konuda teşvik edilmesi,
- Dışarıya hizmet verebilecek akredite laboratuvarların teşvik edilmesi ve
- Akreditasyon için verilen destek miktarının artırılması şeklindedir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilgi, dünyanın farklı bölgelerindeki sosyal ve ekonomik kalkınma için kilit bir kavram olarak görülmektedir. Üniversiteler de bünyesindeki kişilerin bilgiye ulaşması ve onu geliştirmesi için bireyleri araştırma kültürü içerisinde yetiştiren, dünya bilimine ve ülke kalkınmasına katkı sağlayan kurumlardır. Yeni bilginin keşfine ve yeni nesil akademisyenlerin gelişimine odaklanan araştırma üniversiteleri ise devlet ile sanayi arasındaki ilişki ve işbirliğini geliştirmek, üniversitelerde teoride öğrenilen bilgilerin pratikteki uygulamaya boşluğunu azaltmak ve yeniliği hızlandırmak için kritik öneme sahip kurumlardır. Ayrıca bilginin ticarileşmesi için araştırma üniversiteleri vazgeçilmez bir kurumdur.

Bu araştırmada, Türkiye’de YÖK tarafından Araştırma ve Aday Araştırma Üniversitesi olarak belirlenen 11 araştırma ve 5 aday araştırma üniversitenin stratejik planları araştırma üniversitesi bağlamında incelenmiştir. Araştırma ve Aday Araştırma Üniversitelerinin stratejik planlarının incelenmesinde, YÖK tarafından belirlenen “Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi”nde yer alan temalardan ve kodlardan faydalanılmıştır.

Yapılan analizler neticesinde araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planlarında Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi’nde yer alan temalardan Araştırma Kapasitesi yetkinliğine yönelik neredeyse tüm göstergelere yer verildiği saptanmıştır. “Bilimsel Yayın Sayısı” ve “Doktora Öğrenci Sayısı” stratejik planlarda en fazla yer verilen göstergeler olarak göze çarparken, “Ulusal Ar-Ge ve Yenilik Destek Programlarından Alınan Proje Sayısı”, “Ulusal Ar-Ge ve Yenilik Destek Programlarından İlgili Yılda Kuruma Aktarılan Fon Tutarı” ve “Uluslararası Proje Fon Tutarı” stratejik planlarda en az yer verilen göstergeler olarak dikkat çekmektedir. Üniversitelerin stratejik planlarının büyük

çoğunluğunda (16 üniversitenin 11'inde) "Ulusal ve Uluslararası Patent Başvuru Sayısı"na yer verilirken, "Ulusal Patent Belge Sayısı" ve "Uluslararası Patent Belge Sayısı"na daha az yer verilmesi dikkat çeken bir durumdur. Günay & Günay (2017)'a göre, Türkiye'nin halihazırdaki bilimsel yayın sayısı hala yükseköğretim sisteminin mevcut kapasitesine göre oldukça düşüktür. Buna ek olarak Türk yükseköğreniminin en zayıf noktalarından biri patent ve patentlerin ürüne dönüşmesi ile fikri buluşlardır. Başka bir deyişle teknoloji üretimi konularıdır. Teori ile pratik arasında bir "ölüm vadisi" var olduğu araştırmacıların ortak kanaatidir (Günay & Günay, 2017: 175-177). Bu çalışmanın bulguları da bu sonucu desteklemektedir. Araştırma kalitesinin artırılması içinde çok sağlam bir lisans eğitiminin yanı sıra lisansüstü eğitimin (özellikle doktora ve doktora sonrası araştırmanın) çok önemsenmesi, akademik insan kaynağının (bilhassa doktoralı mezun sayısının artırılması ve doktora programlarının sayısının artırılması) niteliklerinin geliştirilmesi ve durumun stratejik bir öncelik olarak ortaya konulması gerekmektedir (Günay, 2018a: 108; Çetinsayı, 2014: 136). Çetinsayı (2014) lisansüstü eğitimde kapasite ve niteliği artırmak için ayrı bir lisansüstü eğitim politikasının geliştirilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Ayrıca, Türkiye'nin bilim üretme kapasitesinin güçlendirilerek gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek düzeye çıkarılması amacıyla, öğretim üyelerinin nicelik ve nitelik açısından iyileştirilmesi, yurtiçi ve yurtdışı öğretim üyesi yetiştirme düzeninin geliştirilmesi ve öğretim üyelerinin çalışma şartlarının iyileştirilmesi konuları üzerinde de önemle durulması gerektiğini vurgulamıştır (Çetinsayı, 2014: 137-192). Türkiye'nin 2023 yılı için saptadığı, dünyanın ilk on ekonomisi arasında bulunma hedefini gerçekleştirebilmesi için de tüm bu konuların üniversitelerce dikkate alınması zorunludur (<https://www.tybakademi.com/kitap/>, eriş. 30.03.2022).

Bugün, kendilerini bir araştırma üniversitesi olarak sınıflandırmayan yükseköğretim kurumları bile, araştırma verimliliğini ve bununla birlikte gelen tüm beklentileri (araştırma ödeneklerinin toplanması, bilimsel yayınlar, yeni bilgi üretimi vb.) kurumlarının kalite ve statüsünün önemli bir göstergesi olarak görmektedir (Furco, 2001: 68). Bilimsel yayın sayılarının incelenen planlarda ön planda olması, bu söylemi desteklemektedir. Anderson vd. (2011) ise öğretim üyelerinin aktif olarak ödüllendirildiği araştırma üniversitelerinde (özellikle okul dışı fonlarla geniş çapta desteklenen disiplinlerde) birçok öğretim üyesinin araştırmaya yönelik çabalarına daha fazla ağırlık verdiklerini belirtmiştir (Furco, 2001: 69-70; Anderson vd., 2011: 152). Furco (2001) ve Anderson (2011) görüşleri neticesinde akademik teşvik ve ödeneklerin yetersizliğinden dolayı araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin Araştırma Kapasitesi yetkinliğinin planlarla uyumadığı yorumu yapılabilir.

Üniversite stratejik planlarında Etkileşim ve İşbirliği temasına ilişkin en fazla üzerinde durulan göstergelerin "Uluslararası Öğrenci Oranı" (11 üniversite) ve "Dolaşımdaki Öğretim Üyesi/Öğrenci Sayısı" (16 üniversite) olduğu belirlenmiştir. "Uluslararası Öğrenci Oranı" (11 üniversite) en fazla yer verilen göstergeler arasında iken, "Uluslararası Öğretim Üyesi Oranı" (2 üniversite) en az yer verilen göstergeler arasında dikkat çekmektedir. Yapılan analizler neticesinde stratejik planlarda işbirliği ile gerçekleştirilen çalışmalara çok az yer verildiği ve çoğu üniversitenin bu durumu stratejik planlarında zayıf yönler olarak ele alıp bu yönlerin geliştirilmesine ilişkin hedefler belirledikleri saptanmıştır. Furco (2001)' ya göre herhangi bir konuda ilerlemenin ilk adımlarından biri, bu konuyu destekleyen ve teşvik eden kritik bir işbirliği geliştirmektir (Furco, 2001: 69). Furco (2001)' nun bu savı stratejik planlardaki hedeflerle uyumaktadır.

Bugün dört milyondan fazla öğrencinin kendi ülkesi dışında yükseköğrenimine devam ettiği dünyada Türkiye' nin aldığı pay oldukça sınırlıdır (Günay & Günay, 2017: 177). Bu durum, Türkiye' nin henüz dünya ölçeğinde bir yükseköğretim pazarı oluşturamamış olduğunun göstergesidir. Uluslararası öğrencilerin yükseköğretimde uluslararasılaşma sürecinin temel bileşeni olduğu düşünüldüğünde Türk yükseköğretiminin, uluslararasılaşmayı sağlayacak yasal ve yapısal bir dönüşüme gereksinim duyduğu söylenebilir (Çetinsayı, 2014: 170; Günay & Günay, 2017: 177). Yükseköğretim alanında uluslararasılaşmanın güçlendirilmesi, hem Türkiye' nin bölgesel ve küresel konumuna katkısı açısından hem de üniversite anlayışının zenginleşmesine, üniversitelerimizin eğitim ve araştırma kalitesinin artmasına katkısı açısından da önemlidir (Çetinsayı, 2014: 170).

Anderson vd. (2011)' e göre akademisyenlerin iki temel görevi vardır. Bunlar; yeni bilgi üretmek ve

öğrencileri eğitmektir (Anderson vd., 2011: 152). Öğretim faaliyetleri, gerekli de olsa, öğretim üyelerini terfi ettiren veya kurumları ilerleten şeyler değildir. Öğretim üyeleri için birincil ödüller, araştırma faaliyetlerinin düzeyine ve kalitesine, araştırma fonlarının toplanmasına ve etkili yayınların üretilmesine dayanmaktadır. Bu araştırma merkezli faaliyetlerden bir veya daha fazlasında başarılı olamayan öğretim üyeleri mükemmel öğretmenler olsalar bile, terfi almaları veya kurumlarını ileri bir konuma getirmeleri olası değildir (Furco, 2001: 68). Çalışma kapsamında incelenen stratejik planlarda akademisyen başına düşen önlisans ve lisans öğrenci sayısının azaltılması ve öğretim üyelerinin ders yüklerinin hafifletilmesine karşın lisansüstü öğrenci sayılarının artırılması hedeflenmektedir. Ayrıca araştırmaya ağırlık verme yönünde hedefleri olan üniversitelerin de bulunması Furco (2001)'nin görüşü ile uyusmaktadır.

Üniversitelerin stratejik planlarında Araştırma Kalitesi temasına ilişkin "İncites Dergi Etki Değerinden İlk %10'luk Dilime Giren Yayın Oranı" ve "TÜBİTAK 1004 Programı Kapsamında Desteklenen Teknoloji Platformu Projesi Kapsamında Alınan Fon Tutarı" dışındaki tüm göstergelere yer verdikleri belirlenmiştir. "TÜBİTAK 2244 Sanayi Doktora Programı Öğrenci Sayısı" göstergesine sadece bir üniversite stratejik planında yer vermiştir. Bu üç göstergeye yönelik niceliklerin artırılmasına yönelik çoğu üniversitenin stratejik planında hedefler olduğu görülmüştür. Üniversite stratejik planları Araştırma Kalitesi boyutuna ilişkin en fazla üzerinde durdukları göstergelerin ise "Öğretim Üyelerinin Teknopark, Kuluçka Merkezi, TEKMER'de Ortak veya Sahip Olduğu Faal Firma Sayısı" (14 üniversite) ve "Akredite Edilmiş Program Sayısı" (12 üniversite) olduğu belirlenmiştir.

Batı felsefesinde "kalite standartlarından" bahsedilir. Oysa standartlar sistemi durağanlaştırır. Üniversite ise doğası, ontosu itibarıyla, dinamik bir yapıya sahiptir. Buradan hareketle yükseköğretim kurumlarında kalite sistemi Kaizen (Sürekli İyileştirme) ilkesine benzer tarzda kurgulanmalı ve yürütülmelidir. Kaizen felsefesine göre kalite kavramı, küçük adımlarla sürekli iyileştirme süreci olarak tanımlanmaktadır (<https://www.tybakademi.com/>, eriş. 30.03.2022). Graz Deklarasyonu'na göre üniversitelerinin bir rolü de "Sağlam kurumlar oluşturarak akademik kaliteyi yükseltmek"tir (Erdem, 2013: 111). Belenli vd. (2011)'ne göre Yükseköğretim kalitesinin uluslararası düzeyde rekabete edebilir düzeye getirilmesi için de ulusal nitelikte bir kalite güvence ajansına gereksinim duyulmaktadır (Belenli vd., 2011: 132). Bu gereksinim de ancak YÖK bünyesinde bir birim tarafından koordine edilen ve yetkilendirilen bağımsız kalite ajansları tarafından karşılanabilir. (<https://www.tybakademi.com/>, eriş. 30.03.2022). Ayrıca bütün eğitim sisteminin kalitesinin yükseltilmesinin can damarı olan yükseköğretim kalitesinin artırılması için doktora eğitiminin nitelik (kalite olarak) ve nicelik olarak yükseltilmesi de şarttır (Günay, 2018b: 88).

Araştırma üniversitesi bağlamında üniversitelerin stratejik planları "Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi"nde yer alan tema ve kodlar bakımından bir bütün olarak analiz edildiğinde ise stratejik planlarda en fazla yer bulan göstergenin "Dolaşımdaki Öğretim Üyesi/Öğrenci Sayısı" olduğu saptanmıştır (16 üniversitede bu göstergeye yer vermiştir). "Bilimsel Yayın Sayısı" ve "Öğretim Üyelerinin Teknopark, Kuluçka Merkezi, TEKMER'de Ortak veya Sahip Olduğu Faal Firma Sayısı" göstergeleri stratejik planlarda en fazla yer alan diğer göstergeler olmuştur. Araştırma üniversitesi bağlamında üniversitelerin stratejik planlarında yer alan en önemli tema Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi'nde %25 ağırlık oranını ile en az ağırlık oranına sahip olan "Araştırma Kapasitesi" temasıdır. Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi'nde %40 ile en yüksek ağırlık oranına sahip olan "Araştırma Kalitesi" teması stratejik planlarda yer alan en önemli ikinci temayken, %35 ağırlık oranına sahip olan "Etkileşim ve İşbirliği" teması stratejik planlarda en az yer verilen temadır.

Bu araştırmanın sonuçlarına, araştırma ve aday araştırma üniversitelerin stratejik planlarının "Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi"nde yer alan temalar ve kodlar açısından değerlendirilmesi neticesinde ulaşılmıştır. Yapılan analizler neticesinde, Türkiye'deki araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planlarının Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi'nde yer alan tema ve kodlarla büyük ölçüde örtüşmediği saptanmıştır. Çetin & Taş (2012) inceledikleri stratejik planlarda eksik ve düzeltilmesi gereken noktaların olduğunu tespit etmiş ve stratejik planların yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini vurgulamışlardır (Çetin & Taş, 2012: 57). Çalışma bulgularımız Çetin & Taş

(2012)' in bulguları ile uyuşmaktadır. Bununla birlikte bulgularımızın aksine Toprakçı vd. (2007) yaptıkları çalışma sonucu YÖK'ün stratejik planı ile üniversitelerin stratejik planlarının genel olarak uyuştüğünü tespit etmişlerdir. Toprakçı vd. (2014) MEB ile diğer bakanlıkların stratejik planlarının uyumluluğunu incelediği çalışmalarında ise iş birliği ve eş güdümün yeterli olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. İncelemelerimiz neticesinde Toprakçı vd. (2014) benzer şekilde araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planlarında "Etkileşim ve İşbirliği" ni önemsemediği sonucuna ulaşmıştır.

Efe & Özer (2015) Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerinin misyon ve vizyon beyanları arasında fark olup olmadığını anlamak için yaptıkları çalışma sonucu anlamlı bir farklılık olmadığı, Morphew & Hartley (2006) ise yapmış oldukları araştırma sonucunda üniversiteler arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmamızda da araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin stratejik planları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Fakat bu sonucun üniversite sayılarının eşit olmadığından kaynaklı olacağı olgusu da göz ardı edilmemelidir. James & Huisman (2009)'ın Galler'deki yükseköğretim kurumlarının misyon ifadelerinin gerçekte ne ölçüde farklılık gösterdiğini ve politikalar ve pazar talepleriyle uyumlu olduğunu (veya olmadığını) ortaya çıkarmak amacıyla yaptığı çalışma neticesinde ifadelerin gerçekte uyumlu olmadığını ortaya koymuştur. Stratejik planlar incelenmesi sonucu elde edilen bulgularımız bu sonucu destekleyici nitelikte olup incelenen stratejik planlar YÖK'ün Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi" ile uyum göstermemektedir.

Taş vd. (2019) yaptığı çalışmada "Eğitim ve Öğretim Hizmetini Geliştirmek, İşbirliklerin Geliştirilmesi ve Araştırma Odaklılık, Uluslararasılaşma," ifadelerinin; Kuzu (2020) uluslararasılaşma, dünyada öncü, lider ve saygın olma, yenilikçilik, girişimcilik, kalite, yetkinlik ve yeterlilik temalarının, Özdem (2011) en çok araştırma işlevine yönelik hizmetler ile ilgili ifadelerin ve lider bir araştırma üniversitesi olmak mesajının vurgulandığını, Doğan (2007) "kalite iyileştirme ve yüksek kalite" ifadesinin en çok vurgulandığını saptamıştır. Literatürdeki çalışmalarda yer verilen bu ifadeler çalışmanın ana temaları ve üniversiteler tarafından hedeflenenler ile benzerlik göstermektedir.

Üniversiteler arasında farklılaşma eğiliminin artması üniversitelerin belirli alanlarda ihtisaslaşmasını zaruri hale getirmektedir. Bu kapsamda ortaya çıkan araştırma üniversitelerinin rekabetçi bir ortamda bulunmaları; idari, mali ve bilimsel özerkliklerinin bulunması stratejik planlarını üniversiteye özgü bir yaklaşımla geliştirmelerini gerekli kılmaktadır (<https://cdn.bartın.edu.tr/>, erişim tarihi: 10.03.2022). Bu bağlamda üniversitelerin planlarını önceden saptanan göstergeler doğrultusunda ölçmeye, izleme ve değerlendirmeye olanak tanıyacak biçimde hazırlamaları gerekmektedir. Çalışmada incelenen üniversitelerin stratejik planları ile "Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi"ni uyuşmamasının sebebi planların büyük çoğunluğunun (14 tanesi) endeks kriterlerinin belirlendiği tarihten (2019) önce hazırlanmalarından kaynaklanmaktadır. Fakat "Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi" yayımlandıktan sonra hazırlanan iki stratejik planda endekste ki tema ve kodlarla tam olarak uyuşmamaktadır. Bu bağlamda, araştırma ve aday araştırma üniversitelerine stratejik planlarını "Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi"nde yer alan temalar ve kodlara göre revize etmeleri gerektiği söylenebilir. Sistem zamanın ruhu, mevcut sorunlar ve yükseköğretimdeki eğilimler ve en önemlisi araştırma üniversitesi özellikleri gözönünde bulundurularak yeniden yapılandırılmalı ya da yükseköğretimde bir reform yapılmalıdır (Günay, 2011: 121). Yapılan değişikliklere mutlaka stratejik planlarda yer verilmeli ve stratejik hedefler doğrultusunda yol yürümeye başlanmalıdır. Planlamalarda yer verilmeyip eldeki mevcut yapı ve uygulamalarla yola devam edildiğinde, yolun şaşırılması yahut yolda kalınması mukadderdir (Çetinsayı, 2014: 175).

Bu araştırma, Araştırma ve Aday Üniversitelerinin stratejik planları ile sınırlıdır. Üniversitelerinin farklı konumları dikkate alınarak, misyon farklılaşması, araştırma üniversitesi ya da eğitim odaklı olmak gibi, stratejik planları karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

Etik Kurul Onay Bilgileri

Bu çalışmada 15.04.2021- 24.04.2021 tarihleri arasında toplanan Araştırma ve Aday Araştırma Üniversitelerinin stratejik plan verileri kullanılmıştır. Araştırma verileri 2021 yılında toplanırken çalışma

dergiye 2022 yılında gönderilmiştir.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu araştırma için İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Etik Kurulu’ndan Etik Onay belgesi alınmıştır. Kurul adı: İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Etik Kurulu Karar Sayısı: 2021/11-22 Evrak Tarih ve Sayısı: 07/06/2021-E.50100
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %50; 2. yazar %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Ebru Oskaloğlu
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:	
Ethics Committee Approval:	Ethics approval certificate was obtained from İnönü University Scientific Research and Ethics Committee for this research. Name of the committee: İnönü University Scientific Research and Ethics Committee Number of Decisions: 2021/11-22 Document Date and Number: 07/06/2021-E.50100
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %50; 2 st author %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Ebru Oskaloglu
Double-Blind Peer Review:	External-independent
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.	

KAYNAKÇA

- Ağçay, F. & Dalkılıç Sürgevil, O. (2019). "Üçüncü Nesil Üniversiteler", *International Social Sciences Studies Journal*, 5(49): 6314-6322.
- Aksoy, G., (2014). "Bediüzzaman Said Nursi İle Dördüncü Kuşak Üniversitelere Doğru". Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: GönülSultanları Buluşması. 26-28 Mayıs 2014. 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir (<http://bilgelerzirvesi.org/bildiri/pdf/profdrgrurbuzaksoy.pdf>), ss.325-335.
- Alptekin, F., Dilvin, Ç., Deniz, D., Karapınar, N., Merve, Uyan., & Çeliktaş, M. S. (2020). Enerji Alanında Araştırma Üniversiteleri Odaklı Yön-Eylem Belirleme Çalışması. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 14-24.
- Anderson, W. A., Banerjee, U., Drennan, C. L., Elgin, S. C. R., Epstein, I. R., Handelsman, J., ... Warner, I. M. (2011). *Changing the Culture of Science Education at Research Universities*. *Science*, 331(6014), 152-153.
- Atkinson, R. C., & Blanpied, W. A. (2008). Research Universities: Core of the US science and technology system. *Technology in Society*, 30(1), 30-48.
- Bakioğlu, A, Tatık, R. (2020). Öğretim ve Araştırma Sorumluluklarının Dağılımının Araştırma Üniversiteleri Bağlamında İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1) , 548-569.
- Belenli, İ., Günay, D., Öztemel, E., DemİR, A., Şerifoğlu, F. S., Elmas, M., ... & Kılıç, M. (2011). Türkiye yükseköğretim kurumları için kalite güvence oluşumu üzerine bir model önerisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 128-133.
- Bolay, S.H., (2011). Çağdaş Üniversitede Neler Önem Kazanmaktadır?. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 105-112.
- Chirikov, I. (2013). Research universities as knowledge networks: the role of institutional research. *Studies in Higher Education*, 38(3), 456-469.
- Clark, W. (2008). Academic charisma and the origins of the research university. *University of Chicago Press*.
- Çağlar, M, Gürler, C. (2020). Türkiye'deki Araştırma ve Aday Araştırma Üniversitelerinin Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi ile Ölçümü. *The Journal of International Scientific Researches*, 5 (2), 143-157 .
- Çatı, K., Bilgin, Y., Kesici, B., & Kethüda, Ö. (2016). Üniversitelerin Stratejik Planlarının Girişimci Üniversite Bağlamında İncelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 40-58.
- Çetin, H., & Taş, S., (2012). Akdeniz Bölgesi Yükseköğretim Kurumları Stratejik Planlarının DPT Modeline Göre Kıyaslanması. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2).
- Çetinsaya, G. (2014). Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası. *Yükseköğretim Kurulu raporu*, Ankara.
- Çiftçi, M. (2010). Girişimci Üniversite ve Üçüncü Kuşak Üniversiteler. *Dumlupınar Üniversitesi*, (27), 341-348.
- Damar, M., Özdağoğlu, G., Özveri, O. (2020). Üniversitelerde Dönüşüm Süreci Ve Araştırma Üniversitesi Yaklaşımı. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 5 (2), 135-159 .
- De Groot, H., McMahan, W. W., & Volkwein, J. F. (1991). The cost structure of American research universities. *The Review of economics and statistics*, 424-431.
- Doğan, B. (2007). Stratejik Yönetim Alanında Vizyon Kavramının İçeriği Üzerine Bir Çalışma. *Öneri Dergisi*, 7(27), 37-47 .

- Efe, I., & Ozer, O. (2015). A corpus-based discourse analysis of the vision and mission statements of universities in Turkey. *Higher Education Research & Development*, 34(6), 1110–1122.
- Ekinci, C. E., Anasız, B. T., & Püsküllüoğlu, E. I. (2018). Yükseköğretim modelleri ve Türkiye yükseköğretim modelinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 778-791.
- Emil, S., & Akşab, Ş. (2018). Türkiye Yükseköğretiminde Araştırma Üniversitesi Kavramını Anlamak: Karşılaştırmalı Analiz. In 13. *Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi The 13 Th International Congress On Educational Administration* (P. 1).
- Erbaş, M. S. (2021). Stratejik Plan, Bireysel Performans Değerlendirmesi İlişkisine Dair Algı Hakkında Bir Araştırma. *Strategic Public Management Journal*, 7 (13), 10-34 .
- Erdem, A.R (2013). Bilgi Toplumunda Üniversitenin Değişen Roller ve Görevleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 3 (2), 109-120 .
- Erdoğan, N., (2018). Araştırma üniversitesi yapılanması: imkânlar ve zorluklar. *İlke Politika Notu07*.
- Ereş, F. (2004). Eğitim yönetiminde stratejik planlama. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 21-29.
- Ernek Alan, G . (2016). Türkiye’de Yeni Nesil Üniversiteler*. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 105-118 .
- Erol, B. (2009) Araştırma üniversitesi kütüphanelerinde e-kitap koleksiyonu oluşturma.
- Furco, A. (2001). Advancing service-learning at research universities. *New directions for higher education*, 2001(114), 67-78.
- George D. Kuh & Shouping Hu (2001) Learning Productivity at Research Universities, *The Journal of Higher Education*, 72:1, 1-28.
- Goodall, A. H. (2009). *Highly cited leaders and the performance of research universities*. *Research Policy*, 38(7), 1079–1092.
- Gülbak, O., (2020). Öğretim Üyeleri Perspektifinden Araştırma Üniversitesi Girişimi: Bir Vakıf Üniversitesi Örneği. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 124-130 .
- Günay, D. & Günay, A. (2017). Türkiye’de yükseköğretimin tarihsel gelişimi ve mevcut durumu. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(3), 156–178.
- Günay, D. (2011). Türk yükseköğretiminin yeniden yapılandırılması bağlamında sorunlar, eğilimler, ilkeler ve öneriler-I. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 113-121.
- Günay, D., (2018a). Bir üniversite modeli önerisi: Yedinci nesil üniversite. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 100-109.
- Günay, D. (2018b). Türkiye’de lisansüstü eğitim ve lisansüstü eğitime felsefi bir bakış. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 71-88.
- Horta, H. (2009). Global and national prominent universities: internationalization, competitiveness and the role of the State. *Higher Education*, (3), 387-405.
- <https://cdn.bartın.edu.tr/w3/ca246471b63a2c9d8134290de5e90dbd/stratejikplanwebkucukdosyailovepdfcompressed.pdf> , eriş 20.03.2022.
- https://pdo.metu.edu.tr/system/files/duyuru/TAUG_Arastirma_Universiteleri_ve_Yuksekogretim_Arastirma_ve_Inovasyonda_Uluslararası_Rekabet_Raporu_2016.pdf , eriş.tar. 23.04.2021.
- <https://www.egitimtercihi.com/universiteler/18388-tuerkiye-de-arast-rma-ueniversiteleri-guec-birligi-kuruluyor.html> , eriş. tar. 23.04.2021.
- <https://www.tybakademi.com/kitap/akademi16.pdf> , eriş. 30.03.2022
- https://www.yok.gov.tr/Dergi/YOK_Dergi_06/HTML/files/assets/common/downloads/publication.pdf , eriş. tar. 23.04.2021.
- <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/yok-ten-arastirma-ve-aday-arastirma-universiteleri->

[degerlendirilmesi.aspx](#) , erş. tar. 03.05.2021.

- Işık, H., & Aypay, A. (2004). Eğitimde Stratejik Plan Geliştirme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar Çanakkale İlinde Yapılan Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3).
- James, H., & Huisman, J. (2009). Missions statements in Wales: the impact of markets and policy on congruence between institutions. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 31(1), 23–35.
- Kırılmaz, M. (2014). Türk kamu yönetiminde stratejik yönetimin içselleştirilmesi sorunu: Stratejik plan model önerisi. *Türk İdare Dergisi*, (478), 285-321.
- Kuzu, Ö. (2020). Dünya Çında Üniversiteler Bağlamında Misyon-Vizyon Üzerine Başvurulu Bir Çalışma. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 8-23.
- Mohrman, K., Ma, W., & Baker, D. (2008). The research university in transition: The emerging global model. *Higher education policy*, 21(1), 5-27.
- Morphew, C. C., & Hartley, M. (2006). Mission Statements: A Thematic Analysis of Rhetoric across Institutional Type. *The Journal of Higher Education*, 77(3), 456–471
- Nyondo, J. V., & Langa, P. V. (2021). Emerging Research University in Africa: Divergent Views on Relevance and Experiences. *Вопросы образования*, (1 (eng)).
- Oral, T.; Çatı, K.; Sever, S. & Aksu, İ. (2021). “Dış Paydaşların Üniversiteden Beklentileri Ve İmaj Algıları Arasındaki İlişki”, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 7(48): 1737-1758.
- Özdem, G. (2011). Yükseköğretim kurumlarının stratejik planlarında yer alan vizyon ve misyon ifadelerinin analizi. *Educational Sciences: Theory & Practice*
- Özmantar, Z. K. (2011). Okullarda Etkili Stratejik Plan Hazırlama Süreci: Bir Eylem Araştırması. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 10(4).
- Öztekin, E., Ferah, Ö. Z. E. R., Belin, M., Büyüksolak, A., Ertaş, G., Gülbak, G. M., ... & Türkmen, C. (2020) Öğretim Üyeleri Ve Araştırma Görevlileri Perspektifinden Fakültenin Araştırma Potansiyeli: Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Durumu. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 37(2), 107-122.
- Rücker Schaeffer P., Fischer B., Queiroz S. (2018) Beyond Education: The Role of Research Universities in Innovation Ecosystems. *Foresight and STI Governance*, vol. 12, no 2, pp. 50–61.
- Scott, J. C. (2006). The Mission of the University: Medieval to Postmodern Transformations. *The Journal of Higher Education*, 77(1).
- Taş, İ. E., Çiçek, Y., & Koçar, H. (2016). Büyükşehir belediyelerinde stratejik plan analizi: Kahramanmaraş büyükşehir belediyesi örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 57-76.
- Taş, M., Çiçek, H , Yastioğlu, S. (2019). Misyon, Vizyon Ve Amaçlar Bağlamında Geleceğe Bakış: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Stratejik Plan Çalışmaları Örneği . Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(2) , 544-562.
- Tatık, R. Ş. (2017). *Araştırma Üniversitelerinin Yapılandırılmasına İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri: Eğitim Fakülteleri Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, TC Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, İstanbul.
- Tekin, S., (2017). *Üçüncü kuşak üniversiteler ve üçüncü kuşak üniversitelerin stratejik planlaması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, TOBB ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü/İşletme Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Thoenig, J. C., & Paradeise, C. (2014). Organizational governance and the production of academic quality: Lessons from two top US research universities. *Minerva*, 52(4), 381-417.
- Toprakçı, E., Ceylan, Ö. Ö., & Özgözü, S. (2014). Milli Eğitim Bakanlığı ile Diğer Bakanlıkların Stratejik

- Planlarının Uyumluluğu. *Sayıştay Dergisi*, (94), 97-114.
- Toprakçı, E., İğci, G., Tokat, S. ve Yücel, H. (2007, Eylül). Türkiye'nin yükseköğretim stratejik planı (YÖK) ile üniversitelerin stratejik planlarının uyumluluğu. XVI. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tokat
- Tosun, H. (2021). Devlet Araştırma Üniversitelerinin Girişimci-Yenilikçi Üniversite Endeksi Esasındaki Performansları. *Turan-Sam*, 13(50), 42-50.
- Tosun, H. (2021). Yükseköğretim Sisteminde Öğretim Yapısı Ve Devlet Araştırma Üniversitelerinin Göstergeleri. *Turan-Sam*, 13(52), 22-28.
- Üstün, K. (2019). *Devlet üniversitelerinde stratejik plan kapasitesini belirleyen faktörlerin rolü: Veri altyapısı ve katılımcılığın incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı/ Bütçe Ve Mali Planlama Bilim Dalı, Bursa.
- Vorley, T., & Nelles, J. (2008). (Re) conceptualising the academy: Institutional development of and beyond the third mission. *Higher Education Management and Policy*, 20(3), 1-17.
- Wormald, M. (2013). Emergence of the Canadian Research University. *College Quarterly*, 16(3), n3.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H., (2018), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*, (11. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, K., & Horzum, M. B. (2005). Küreselleşme, bilgi teknolojileri ve üniversite. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), 103-121.
- Yong, X. (2006). Missions of research university and choice of its organizational framework. *Frontiers of Education in China*, 1(3), 417-425.
- YÖK Raporu, 2020, <https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=yok-raporu.pdf> ,erş. 02.04.2022.
- Yüzbaşıoğlu, N. (2004). İşletmelerde Stratejik Yönetim Ve Planlama Açısından Stratejik Maliyet Yönetimi ve Enstrümanları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 387-410.

Cumhuriyet Dönemi Of Yöresinin Toplumsal Hayatında Medreseler*

Öğr. Gör. Engin Kaban

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9241-0239>

Giresun Üniversitesi, Eynesil Kamil Nalbant Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, Giresun – TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Erol Sungur

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7311-3415>

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, Rize – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 20.04.2022

Kabul: 28.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Medrese
Of Medreseleri
Dinî Hayat
Oflu Hoca
Toplumsal Etki

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62095>

Öz

Türkiye’de dinî hayat ve din eğitimi söz konusu olduğunda, Trabzon ilinin Of yöresi hemen akla gelen bir merkez olarak dikkat çekmektedir. Söz konusu yöre, din eğitimi ve dinî hayatın niteliği açısından dikkat çektiği gibi, popüler kültür alanında da ilgi görmektedir. Türkiye çapında üne kavuşan “Oflu hoca” imgesi, bu ilginin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın amacı, yöredeki medrese merkezli din eğitiminin Cumhuriyet sonrasındaki toplumsal hayata etkilerini tespit etmektir. Çalışmada, nitel araştırma yönteminin doküman incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Of yöresinde medrese eğitimi, Osmanlı Devleti döneminde başlamış ve gelişmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 03 Mart 1924 tarihinde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin birleştirilmesi) Kanunu sonrasında medrese faaliyetleri resmî olarak sona ermiştir. Çalışma sonucu elde edilen bulgulara göre; Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu yörelerinde olduğu gibi, Of yöresinde de medrese eğitimi gayri resmî olarak devam etmiştir. Of yöresinde bu fiili durum 1980’li yıllara kadar sürmüştür. Of medreseleri, eğitim-öğretim faaliyetleri ile birlikte toplumsal hayatın diğer birçok alanında da etkili olmuştur. Halk katında itibar sahibi olan medrese hocaları, başta hukuki anlaşmazlıklar olmak üzere toplumsal sorunlarda arabuluculuk işlevi görmüşlerdir. Eğitim faaliyetleri, vaaz, sohbet, düğün ve cenaze gibi ortamlar vasıtasıyla toplumun tüm kesimleriyle iletişim kurarak sosyal hayatın içinde yer almışlardır. Bu sayede yörenin dinî ahlakî kültürel yapısının şekillenmesinde işlevsel olmuşlardır. Medrese faaliyetlerinin etkin oluşu dolayısıyla, yörede hurafe tarzı inançlar zemin bulamamıştır. Medreselerde yetişen öğrenciler, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde de görev alarak Cumhuriyet Dönemi din hizmetlerinin yürütülmesine katkı sağlamıştır. Of medreselerinin yöreye etkileri, günümüz toplumsal yaşamında da görece olarak kendisini hissettirmektedir.

Atf Bilgisi / Reference Information

Kaban, E. ve Sungur, E. (2022). Cumhuriyet Dönemi Of Yöresinin Toplumsal Hayatında Medreseler. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 501-520.

Madrasahs in the Social Life of Of Region in the Republican Period*

Lect. Engin Kaban

Giresun University, Eynesil Kamil Nalbant Vocatinoal School, Department of Social Work and
Counseling, Giresun – TURKEY

Asst. Prof. Dr. Erol Sungur

Rize Recep Tayyip Erdogan University, Faculty of Theology, Department of Sociology of Religion, Rize
– TURKEY**Article History**

Submitted: 20.04.2022

Accepted: 28.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Madrasa

Madrasahs of Of

Religious Life

Oflu Hodja

Social Effect

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62095>**Abstract**

When it comes to religious life and religious education in Turkey, Of region in Trabzon province attracts attention as one of the centers that immediately comes to mind. This region takes attention with not only its religious education and the aspect of the quality of its religious life but also the area of popular culture. The image of The "Oflu Hodja" image, which has become famous throughout Turkey, emerged as a result of this interest. The aim of this study is to determine the effects of the madrasah-centered religious education on the social life after the Republic in the region. In the study, the document analysis technique of the qualitative research method is used. Madrasah education in the Of region started and developed during the Ottoman Empire period. After the foundation of the Republic, with the enactment of the Law of Tevhid-i Tedrisat (Unification of Education) on March 03, 1924, the activities of the madrasa officially ended. According to the findings obtained from the results of the study; like in the Eastern and Southeastern regions of Turkey, madrasah education continued unofficially in the Of region as well. This de facto situation in the region of Of lasted until the 1980s. Of madrasahs, along with their educational activities, were influential in many other areas of social life. Madrasah educators, who were respected by the public, acted as mediators in social problems, especially in legal disputes. They took part in social life by communicating with all segments of society through educational activities, sermons, conversations, weddings and funerals. In this way, they were functional in shaping the religious moral cultural structure of the region. Due to the effectiveness of madrasah activities, superstition-style beliefs could not find ground in the region. Students trained in madrasahs contributed to the execution of religious services in the Republican Era by taking part in the Presidency of Religious Affairs. The effects of Of madrasahs on the region make itself felt relatively in today's social life.

GİRİŞ

Yaklaşık üç asırlık bir geçmişe sahip olan Of medreseleri, Of ve yöresinin dinî ve kültürel hayatında izleri günümüze kadar devam eden etkiler bırakmıştır. İslâm dünyasının geleneksel eğitim kurumları olan medreseler, İslâm medeniyetinin gelişim sürecinde, eğitimin kurumsallaşması gereksinimi doğrultusunda kurulmuş, medeniyete paralel olarak gelişmiştir. İlk örnekleri Orta Asya Türk devletlerinde görülen medreseler, Selçuklular Dönemi'nde kurumsal yapıya kavuşmuş, Osmanlı Dönemi'nde gelişip çeşitlenmiş, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra uygulamaya konan eğitimde reform çalışmaları kapsamında, işlevlerini tamamladıkları düşünülerek faaliyetleri resmen sonlandırılmıştır. Resmî olarak faaliyetleri sonlandırılmasına rağmen medreseler, ülkenin bazı yerlerinde olduğu gibi, Of yöresinde de faaliyetlerini gayri resmî olarak sürdürmeye devam etmiştir. Bu çalışmada, medrese kurumunun tarihsel süreçte geçirdiği evrelerle birlikte toplumsal işlevlerine kısmen değinilerek, Cumhuriyet Dönemi'nde Of yöresindeki medreseler toplumsal hayata etkileri bağlamında ele alınacaktır. Çalışma boyunca Of yöresi olarak ifade edilecek olan bölge, günümüzdeki Of ilçesinin yanı sıra, 1948 yılına kadar Of'a bağlı bir ilçe olan Çaykara'yı; Çaykara'ya bağlı bir nahiye olup, 1990 yılında ilçe statüsüne kavuşan Dernekpazarı'nı ve 1990 yılına kadar Of'un nahiyesi iken anılan tarihte Of'tan ayrılarak ilçe olan Hayrat'ı kapsamaktadır.

1. İSLÂM EĞİTİM TARİHİNDE MEDRESELERİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

İslâm dünyasında kurumsal yapıya sahip medreseler X. yüzyıl sonrasında ortaya çıkmaya başlamıştır. Sistematik medreselerin kuruluşuna kadar eğitim öğretim faaliyetleri, zamanın gerekleri ve imkânlarına göre değişik mekânlarda ve informel bir tarzda sürdürülmüştür. Medreselerin kurumsal yapılar olarak devlet eliyle inşasında, eğitim öğretim ihtiyacının yanı sıra, siyasal ve sosyokültürel faktörlerin de önemli oranda belirleyici olduğu söylenebilir.

Medeniyetlerin temel yapı taşlarından biri olan eğitim, sağlık gibi herkesin hakkı olan ve herkesin kabul edip desteklediği bir sosyal fayda olarak görülür (Giddens, 2009: 833). Eğitim geniş anlamda bireyin, toplumsal değerlere ve yaşam biçimlerine sağlıklı bir biçimde uyum sağlamasına katkı yapan bir süreç olarak ifade edilebilir (Varış, 1988: 132). İslâm medeniyetinde eğitim; Kur'an-ı Kerim'in ilk emri olan "oku" (Alak, 96/1) ayetinin gereği ve Hz. Peygamber'in "Ben muallim olarak gönderildim." (İbn Mâce, Mukaddime, 17) hadisi ile vurguladığı eğitimci misyonu doğrultusunda şekillenerek kurumsallaşmıştır. İslâm medeniyetini oluşturan temel unsurlar arasında tefekkür, ilim, bilgi, eğitim-öğretim ve yazı önemli bir yer tutmaktadır (Okumuş, 2021: 69, 70). İlim, İslâm' a egemen olan ve Müslüman medeniyetine kendine özgü şekil ve renk veren kavramlardan biridir. İlim kavramının ortalama bir Müslümanın gündelik hayatında, entelektüel yaşamından dinî ve siyasi yaşamına kadar dokunmadığı hiçbir alan yoktur (Rosenthal, 2007: 2). İslâm, bilgiyi (*İlm*) kutsal görmektedir ve bu bağlamda tüm bilgiler Allah'ın bir tecellisini içermektedir. Bilginin bu derece değerli sayılması, İslâm medeniyetinde mescitten tekkeye kadar uzanan geleneksel eğitim kurumları sistemini oluşturmuştu (Nasr, 2006: 13). Arapların geleneksel sözlü kültürlerini kısa sürede terk ederek kalıcı ve sürekli yazılı kültüre geçmelerinin temel nedenini bu değişimde aranmalıdır. Farklı İslâm toplumlarında sözlü kültür geleneksel bir bilgi kaynağı olarak varlığını sürdürse de yazılı kültür İslâm medeniyetinin ana taşıyıcı unsuru haline gelmiştir (Kalın, 2018: 182). Cahiliye Dönemindeki ümmîliğin yerine bilgiyi değerli kılan bir anlayışı yerleştiren Hz. Peygamber, bu sayede kısa sürede İslâm medeniyetinin temellerini atmıştı (Demircan, 2009: 119). Medreselerden önceki eğitim faaliyetleri; İslâm'ın doğuşundan önce çok az yaygın olan okuma-yazma öğretim yerleri olan kütüphaneler, Kur'an ve İslâm dinî esaslarının öğretildiği mektepler, ilköğretim verilen saraylar, kitapçı dükkânları, ulema evleri, edebiyat salonları ve mescitler gibi farklı mekânlarda yürütülmekteydi. Arap dilinin orijinal halini koruyan bedevilerin yaşam alanı olan çöl (*badiye*) ortamı da dil tarih ve edebiyat eğitimi yapılan

bir mekân konumundaydı (Çelebi, 1976: 33-107).

İslâm'ın doğuşuyla birlikte oluşturulan geleneksel eğitim kurumlarının yerine, zamanla ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda yenilerinin kurulması gündeme gelmişti (Gözütok, 2006: 35). İslâm'ın ilk dönemlerinde ders yapılan mekânlara medrese denilmemiştir ancak kurulduğu günden itibaren ibadet mekânı dışında bir eğitim kurumu olarak da işlev gören Mescid-i Nebevi ve müştemilatı içindeki Suffe, medresenin ilk modeli olarak kabul edilebilir (Bozkurt, 2003: 324). Mescitlerdeki ilim halkalarına katılımın giderek artmasının doğurduğu mekânsal problemlerin yanı sıra, devlet yönetiminde nitelikli eğitim almış insan kaynağı ihtiyacı, süreç içerisinde İslâm dünyasında ortaya çıkan yeni fikir hareketleri, dinî görüş ayrılıkları, bazen de siyasi destek arama nedenleri gibi gelişmeler medreselerin doğuşunda etkili olmuştur. Özellikle Büveyhî ve Fatimî hanedanlıklarının yürüttüğü Şiiliği yayma faaliyetleri ve bu kapsamda Fatimîler tarafından Mısır'da kurulup yakın coğrafyaya da yayılan "Daru'l-ilm" ler vasıtasıyla yapılan propagandalar Sünnî akideyi hedef almıştı. Ehl-i Sünnet camiasının söz konusu faaliyetler ve propagandalara karşı durma; halkı, devleti bu yıkıcı akımlara karşı koruma, Sünnî doktrini güçlendirme gayeleri de medreselerin kurulması için önemli bir etken olmuştur (Çelebi, 1976: 109-111; Kayaoğlu, 1985: 125; Kazıcı, 2016: 351).

Selçuklular zamanında kurulan Nizamiye Medreseleri, daha sonraki medreselere kurumsal örnek teşkil etmişti. Osmanlılar, beyliklerini kurduktan hemen sonra medrese yapımına önem vermiş ve kesintisiz bir biçimde devam etmişlerdir (Uzunçarşılı, 1988: 1; Hızlı, 1987: 280; Ergin, 1977: 97). Osmanlı'da medreseler, padişah, valide sultanlar, sultanlar, vezirler ve diğer devlet erkanı ile ilmiye ve kalemiye mensuplarınca inşa edilmiş olup tüm Anadolu'ya, daha sonra da Rumeli'ye yayılmıştır. Çoğu büyük şehirlerde toplanmış olmakla birlikte küçük kasabalarda da medreseler inşa edilmiştir (Kütükoğlu, 2000: 3). Bu kurumların çalışmaları, sadece Müslüman eğitim tarihinde değil, aynı zamanda İslâm teolojisinde de önemli bir döneme kapı aralamıştır (Goldziher, 1983: 104).

2. GELENEKSEL EĞİTİM KURUMLARI OLARAK MEDRESELERİN TOPLUMSAL İŞLEVLERİ

Geleneksel eğitim kurumları olarak medreseler İslâm toplumlarında birçok işlevi yerine getirmiştir. Medreseler ve işlevleri ile ilgili yapılacak çalışmalarda, zaman ve mekân farklılaşmalarının dikkate alınması önemlidir (Yılmaz, 2016: 33). Hz. Peygamber'in gerçekleştirdiği en köklü değişim, kabile anlayışından oluşan ve bireyselliği sınırlayan yapının kırılması olmuştur. Hz. Peygamber'in dinî söylemler çerçevesinde başlattığı yapısal reformlar, moral değerler ile başlayıp eğitim kurumu ile devam etmiş; kabile anlayışına sahip küçük gruplar tek çatı ve yeni bir kimlik altında toplanmıştır. Bu çerçevede yeni grup kültürüne dayalı ortak bir otorite etrafında Arap toplumunda ilk defa bir devlet doğmuştur. Bu dönemde bedevi ilişkiler ve diyalektler çözülme sürecine girmiş, toplumsal yapı yeniden şekillenmiştir. Bu süreçte eğitim kurumu, toplumsal yapıyı değişime uğratmış, komşu medeniyetlerle etkileşime girerek yeni medeniyetin doğuşu için yaşamsal işlev görmüştür (Sinanoğlu, 2011: 382, 383). İslâm ilimlerinin gelişmesi hem resmî hem de gayri resmî eğitim süreçlerini kapsayan ve bütün bilgi türleri için teşvik unsuru ve nakil aracı olan kapsamlı bir sisteme dayanıyordu. Bu anlayış, dinî ilimlerin hemen hepsi üzerinde duruyor, bununla birlikte teodiseden eczacılığa kadar neredeyse tüm diğer bilgi türlerini de içeriyordu (Nasr, 2006: 13).

Hz. Peygamber, namaz için belirli bir mekânı gerekli kılmamasına rağmen, mescit yapımını önemsemesi, mescitlerin eğitim-öğretim için gerekli olmasındandı (Bilgin, 1988:14). İslâm'ın günlük pratiklerinden zekât gibi yıllık, hac gibi ömürlük yükümlülüklerle ve sosyal yaşam boyunca sürediden hukuki, ekonomik ve sosyal ilişkilerdeki hükümlere varıncaya kadar gündelik hayata ilişkin birçok boyutunun sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi ihtiyacı, ilim, ilim adamları ve ilim kurumlarının varlığını zorunlu kılıyordu (Çiçek, 2009: 29). Bu nedenle medreseler, İslâm dünyasında ilmî tedrisat

faaliyetlerinin yanında, gündelik hayatın tanzimi ve devamlılığı noktasında hukuki siyasi ve ekonomik işlevleri de yerine getirmişlerdir. Medreselerin aktif olduğu tarih boyunca bütün yargı organlarını medresenin temel öğretim ve eğitiminden geçmiş kişiler yönetmişti (Atay, 2018: 260). Medrese çalışmalarıyla bilinen ünlü oryantalist George Makdisi, Müslümanların mükemmel bir öğretim kurumu olarak nitelediği medreseyi, hukuk öğretiminin öne çıktığı bir mekân olarak tanımlamıştır (Makdisi, 1981: 32).

İslâm dünyasında medreseler birer uluslararası öğretim kurumu gibi yapılandırılmıştır. Bazı medreselerin hem öğrencileri hem de müderrisleri değişik bölgelerden gelerek eğitim-öğretim faaliyetlerine katılmışlardır (Nazıroğlu, 2020: 46). Bu şekilde medreseler kültürün taşıyıcı unsuru da olmuşlardır. Medreseler, yeni Müslüman olan milletlerin toplumsal hayatında, inançları pekiştirme, yeni dinin ilkeleriyle çelişen eski inançları silme ve bağlı olunan mezhebin inanç esaslarını koruma gibi önemli teolojik işlevler görmüşlerdir (Akyüz, 2007: 22). İslâmî düşünce ekollerinin, medreselerin yapılanmasında etkisi büyüktür. Bu kurumlar, İslâm topluluklarının fizikî olduğu kadar ilmi mücadelelerinde de etken olmuş, aynı zamanda İslâm'ın farklı coğrafyalara yayılmasına da önemli katkı sağlamışlardır (Demir, 2021: 1688).

Günümüz İslâm dünyasında özellikle Güney Asya bölgesinde faaliyet gösteren medreseler; 11 Eylül saldırılarından sonra Batı tarafından küresel boyutta olumsuz bir klişeleştirilmeye tabi tutulmuştur. Bunun yankısı, medreselerin ıslahı veya modernleştirilmesine yönelik politik söylemlerde kendini göstermiştir (Talib, 2019: 19). Bu bağlamda Pakistan medreseleri, müfredatlarında cihat ideolojisini öne çıkararak uluslararası radikal İslâmî gruplarla bağlantılı olmak, onlara militan kazandırmak ve mezhepler arası çatışmaları körüklemekle suçlanmışlardır (Kaymakcan ve Aşlamacı, 2012: 101).

3. CUMHURİYET ÖNCESİ TÜRK EĞİTİM TARİHİNDE MEDRESELER VE İŞLEVLERİ

Bir eğitim kurumu olarak medrese, göçebe kültürün hâkim olduğu Türk toplumunda da şehir hayatına geçişte bir etken olmuştur (Çetin, 1999: 196). Medresenin anavatanı olarak nitelendirilebilecek Türkistan bölgesinde kurulan medreseler, Türk ve İslâm dünyasına dinî, kültürel ve bilimsel alanda önemli simalar yetiştirmiştir. Harezmi, Farâbi, İbn Sinâ, Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacib, Ali Kuşçu, İmam Buhârî ve Mevlâna Celalettin Rumî bu medreselerde yetişen ünlü simalardan bazılarıdır (Hayit, 1993: 80, 81).

İslam dünyasında medreselerin doğuşu ve gelişiminde Büyük Selçuklu Devleti en büyük paya sahiptir. Medreselerin devlet tarafından inşası ve eğitimin ücretsiz olması Büyük Selçukluların eseridir (Güven, 1998: 130). Türk eğitim tarihinde medreselerin kurulmasıyla, eğitim ortamları kurumsal bir yapıya kavuşmuş oldu. Bu bağlamda Nizamiye Medreseleri eğitim sisteminde kampüs anlayışının ilk örneğini oluşturmuştur. Medreselerin getirdiği önemli bir yenilik eğitimi örgün yapıda kurumsallaştırarak örgün ve yaygın eğitimin belirgin bir şekilde ayrışmasını sağlamak olmuştur (Zengin, 2017: 34).

Türkiye Selçuklularında da devlet erkânı eğitim kurumu açma veya açtırma, vakfetme yoluyla eğitim-öğretim hayatına destek olmuşlardır. Bilim adamlarını önemseyip koruyarak medreselerinde ders vermelerini sağlamışlardır. Devlet adamları, gerektiğinde âlimlerin ayağına kadar giderek eğitimin kalitesini artırmak için gayret sarf etmişlerdir (Güven, 1998: 135).

Osmanlılar zamanında ise medreseler hem de mimarî alanda büyük gelişme göstermiştir. Bu açıdan, Osmanlı şehirlerinin fizikî gelişmesinde de medreselerin önemli bir yeri vardır (Kazıcı, 2016: 371). Osmanlı dönemi Türk toplumunda, başlangıçta tekke kültürü hâkim iken zamanla medrese kültürüne geçildiği söylenebilir (Yediıldız, 1986: 22). Fethedilen yerlere cami, medrese, mektep, imaret gibi tesisler kurmak suretiyle kısa zamanda bu yerler İslâm kimliği kazandırılarak imar

edilmiştir (Uzunçarşılı, 1988: 2). Medreseler, tekke ve zaviyelerin yanında örgün eğitim kurumu olarak hoşgörü ortamının oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Bununla birlikte, müderrisler arasında eğitim mesleğiyle bağdaşmayan davranışlar sergileyen, hatta meyhanelerde eğlenmeyi, şarap içmeyi adet haline getirenler; öğrenciler arasında da İslâm'ın yasak saydığı fiil ve davranışlarda bulunanlar olmuştur (Cihan, 2006: 35-39). Osmanlılar, medrese kurmanın yanı sıra, eğitim tarihi açısından önemli bir uygulamaya da imza atarak gerek yurt içinden gerek yurt dışından devrin büyük bilginlerini yanlarına toplamaya çalışmışlar, bu konuda hiçbir fedakârlıktan kaçınmamışlardır (Koçer, 1991: 10).

Osmanlı'da, hukukunun gerçekleşebilmesi için en önemli unsur olan şahadet hususunda müderrisler hemen her mevzuda ve toplumun bütün zümreleri hakkında şahitlik yapmışlardır. Yine şahitlikle bağlantılı değerlendirilebilecek bir husus da muslihûn (*arabuluculuk yapanlar*) idi. Bunlar arasında müderrislerin olması, devlet ve toplum arasındaki bağlantı noktalarından birini oluşturması bakımından önemli idi. Bu durum, müderrislerin işlevinin salt akademik çevreyle sınırlı olmadığına bir göstergesiydi (Açık, 2019: 443).

Sosyal bir kurum olan medreseler, ekonomik yönden vakıflarca desteklenmiştir. Vakıf sisteminin devlet kontrolünde olması, medreseleri de dolaylı olarak devlet denetimine bağlamıştır. Ancak medreselerin halk nazarında gördüğü maddi manevi destek bir anlamda onları özerk bir yapıya kavuşturmuştur (Bayram, 2017: 145). Medreseler, yetiştirdikleri öğrencilerine, değişik pozisyonlarda istihdam olanağı sunmanın yanı sıra; müderris ve muîd denilen çeşitli derecedeki öğretim görevlileri, kütüphaneye bakan hâfız-ı kütübler, medresenin kapıcılık ve temizlik işlerini üstlenen bevîb, ferrâs ve kayyımlar gibi personeli de istihdam ederek ekonomik bir işlev de görmüşlerdir (Yediyıldız, 1986: 21).

Medreselerde okuyanlar için bir tür staj uygulaması olan ve "cerr" denilen öğrenci hareketliliği de sosyoekonomik bir arka plana sahiptir. Tatil döneminde cerre çıkan öğrenciler, din hizmetleri ifa etmek üzere gittikleri yerlerde, bu faaliyet karşılığında halkın ayni ve nakdi katkılarından oluşan yıllık bir ekonomik kazanç elde ediyorlardı. Bu açıdan, sıklıkla bir eğitim faaliyeti olarak tanımlanan cerr, önemli ölçüde bir ekonomik ve sosyal faaliyet olarak değerlendirilebilir (Çelik, 2021: 534).

Medreseler finansal problem yaşadıklarında veya varlıklarını maddi olarak sürdürmez hale geldiklerinde kolaylıkla biçim değiştirebiliyorlardı. Örneğin böyle bir medrese camiye çevrilebiliyor, eğitici de caminin imamı veya müezzini olabiliyordu (Demir, 2021: 1687). İlmiye sınıfı mensupları arasında yatay geçiş imkânı da söz konusu idi. Yani kadılıktan müderrisliğe, ya da müderrislikten kadılığa veya müftülüğe geçilebiliyordu (Ünal, 1997: 104).

4. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE MEDRESELER

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte medreselerin dışında ilköğretimden yükseköğretime kadar her türde modern mektepler açma ilkesi kabul edilmişti. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte siyasi kadrolar mekteplerden yana olmuş ve bu modern kurumları desteklemişti. Medreselerin ve yeni okulların dışında, yabancı okulların da artması, Osmanlı eğitim kurumlarını Ziya Gökalp'in ifadesiyle "kozmpolit" bir duruma getirmişti. Gökalp, Türk eğitim sisteminin mevcut çıkmazdan kurtulabilmesi için "ulusal" bir karakter almasının şart olduğunu düşünüyordu. İttihat ve Terakki Partisi'nin 1916 yılındaki kurultayına sunulan raporda, öğretim kurumlarının yeniden düzenlenmeleri gereği üzerinde durulmuştu. Asıl önemlisi, ilköğretimde birliğin en tabii bir kural olduğunun altı çizilerek vakıf okullarının Eğitim (Maarif) Bakanlığına bağlanması önerilmişti. Savaş dönemi dolayısıyla bu öneri uygulamaya geçirilememişti. Ziya Gökalp, bir sonraki yıl parti kurultayına sunulan raporda Osmanlı maarifinin vaziyetini daha detaylı bir şekilde ortaya koyarak öğretimde birliğin önemini vurgulamıştı. Gökalp'in görüşleri Cumhuriyet sonrasında gerçekleşecek olan tevhit-i tedrisât uygulamasına ve aynı zamanda medreselerin kaldırılmasına doğru atılan bir adımdı. Gökalp'in öncülüğünü ettiği bu anlayış, birçok aydın ve eğitimci tarafından paylaşılmış, Mustafa Kemal tarafından da benimsenmişti. Mustafa

Kemal, TBMM Başkanı olarak 16 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nin açılışında bu konuya değinerek ulusal bir eğitim siyasasının uygulanması gerektiğini ifade etmişti (Turan, 1995: 63-66; Berkes, 2003: 459; Civelek, 2013: 171).

Yapılan önemli iyileştirme girişimlere rağmen yeterince kurumsallık kazanamamış, hatta ayrışma ve bölünme sürecine girmiş (mektepli ve medreseli gibi) bir Osmanlı eğitim deneyimini devralan Cumhuriyet, yeni eğitim yaklaşım ve politikalarını belirlerken, Avrupa'daki gelişmelere paralel bir biçimde, ulusalcı bir tavırla birlikte laik bir çizgiye de yönelmişti. Eğitim giderek bir bütün halinde modern, ulusal ve laik bir mecraaya girmiş, kadrolaşma ve kurumsallaşmasını buna göre düzenlemişti (Kenan, 2013: 18). Cumhuriyet'in ilanı sonrasında, 3 Mart 1924 tarihinde Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu kabul edilerek önce tüm okullar Maârif Vekâletine bağlanmıştı. Bunun ardından dönemin Millî Eğitim Bakanı Vasıf Bey, 13.03.1924 tarihli genelgeyle tasarruf hakkını kullanarak medreseleri kapatmıştı. Yine söz konusu kanuna dayanılarak medreselerin bir kısmı imam-hatip okuluna, Süleymaniye Medresesi de ilahiyat fakültesine dönüştürülmüştü. Bu gelişmeler olumlu ve olumsuz tepkilere neden olmuştu. Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu'nda medreselerin kaldırılmasına ilişkin bir madde bulunmadığı için kanuna aykırı görenler, din eğitiminin aksayacağı, imam hatip okulları ve ilahiyat fakültesinden yeterli din görevlisi ve mütehassısı yetişemeyeceği gerekçesiyle karşı çıkmışlardı. Destekleyenler ise yeni uygulama ile farklı zihniyete sahip kuşakların yetişmesinin önleneyeceği düşüncesiyle savunmuşlardı (Yanardağ, 2016: 540, 541; Şanal, 1999: 128). Medreselerin kaldırılmasına rağmen Cumhuriyet'in din öğretimi alanındaki planlama ve politikalarının belirlenmesinde, büyük ölçüde medrese programlarından yararlanıldığı da söylemek mümkündür (Sarıkaya, 2008: 68).

Cumhuriyet sonrasında medreseler resmen kapatılmakla birlikte, özellikle bazı bölgelerde fiili olarak günümüze kadar faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Bu bağlamda, müderrislerin bireysel gayretlerine dayalı olarak ayakta kalan Of medreseleri 1980'li yıllara kadar varlığını sürdürebilmiştir. Of medreselerine göre fiziksel mekân, kurumsallaşma, insan kaynağı ve kültürel ortam açısından daha geniş imkânlarla sahip olan Doğu ve Güneydoğu medreseleri, geleneksel yapısını büyük ölçüde koruyarak günümüzde de eğitim faaliyetlerine devam etmektedir. 2012 yılında, bu medreselerden mezun olanlar arasında kamuoyuna "mele (*molla*) alımı" diye yansıyan ve bölgede istihdam edilen sözleşmeli 800 imam-hatip ve 200 Kur'an kursu öğreticisi atamasının yapılması, adı geçen medreselerin günümüzdeki işlevselliğinin önemli bir göstergesidir (www.aa.com.tr, 2012). 2016 yılında ise dönemin Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez, Bakanlar Kurulu'nda yaptığı sunumda Doğu ve Güneydoğu medreselerinin önemine değinerek bu medreselerin legalleştirilmesi ve birikimlerinden faydalanılması gerektiğini ifade etmiş, Diyanet olarak medreselerin bir kısmını Kur'an Kursu statüsüne alarak legalleştirdiklerini belirtmişti. Görmez, medreselerin bölgede kadim bir geleneği oluşturduğunu, denetim dışı kaldıklarında terör örgütüne istismar edilebileceğini, eksik ve yanlışlarla dolu bu tür eğitim kurumlarının Pakistan örneğinde olduğu gibi büyük sorunlar meydana getirebileceğini vurgulayarak bölge açısından medreselerin sosyolojik ve stratejik önemine dikkat çekmişti (www.hurriyet.com.tr, 2016). Gerek Diyanet bünyesinde medrese mezunu sözleşmeli mele istihdam edilmesi hususu, gerekse Görmez tarafından dile getirilen medreselerin legalleştirilmesine yönelik talep kamuoyunda tartışma konusu olmuştu.

5. CUMHURİYET DÖNEMİ OF'UN TOPLUMSAL HAYATINDA GELENEKSEL KURUMLAR OLARAK MEDRESELER

5.1. Of Yöresinin Toplumsal Hayatında Medreselerin Yeri

Trabzon'un 18 ilçesinden biri olan Of, Trabzon'un 54 km. doğusunda yer alır. Of, güneyinde Hayrat ve Dernekpazarı ilçeleri, doğusunda Rize ili, batısında Sürmene ilçesi ve kuzeyinde ise Karadeniz'in bulunduğu bir sahil kasabasıdır. Kasabanın oluşumu XIX. yüzyılın sonlarına dayanmakla

birlikte, bölgenin yerleşime açılması daha eskidir. İlçenin günümüzdeki yerleşim biriminin oluşumu, 1653 yılı sonrasındaki elli yıl içinde gerçekleşmiştir (Tellioglu, 2015: 96; Emecen, 2006: 50).

Of'un dinî hayatına dair bilgiler, kuşkusuz Trabzon ili dinî ve kültürel hayatıyla birlikte ele alınmalıdır. Bu bağlamda ilk kez 705 yılında Müslüman Arap ordularından bir kolun Trabzon yöresine girerek İslâm'ı tanıtmaya başladığı görülmektedir. 1461 yılında Sultan Fatih Mehmet tarafından fethedilen Trabzon'da; 1550'li yılların başında, İslâm henüz ilin her yanına tamamen yayılmamıştı. Özellikle Kadahor bucağını (Şimdiki Çaykara ilçesi) da içine alan Of bölgesinde ve bazı dağlık bölgelerde Hristiyanlık devam etmekteydi (Goloğlu, 2013: 17, 59). Hicri 921 tarihli (M. 1515/1516) tahrir defterine göre Of'un muhtelif köylerinde 50 kadar Müslüman Türk nüfus mevcuttu. Bu da göstermektedir ki Fatih Sultan Mehmet devrinden Yavuz Sultan Selim dönemine kadar olan süreçte, Of yöresinde idari değişimin dışında dinî hayat açısından önemli bir değişim olmamıştır (Umur, 1951: 6).

Osmanlı devletinin iskân politikası doğrultusunda, imparatorluğun çeşitli yörelerinden getirilen Müslüman Türk unsurlar Trabzon'a yerleştirilmiştir. Of yöresinde, Rumların yaşadığı yerleşim alanlarıyla ilgili Osmanlı ve Rum kayıtlarında kitlesel bir din değiştirmeden söz edilmemektedir. Of'a ilk olarak yerleşen Müslümanlar, bölgeye getirilen askerlerdir. 16. yüzyıl boyunca kurulan yeni köylere Müslüman ahalinin iskânıyla birlikte, Of yöresinin demografik değişimi başlamış ve yöre Müslüman Türk yerleşimine açılmıştır (Tellioglu, 2015:102).

Trabzon doğumlu gezgin Bıjışkyan, 19. yüzyılın başlarında Of'ta eski kiliselerin varlığından, Of halkının kurnazlığından, Of'lu Türkler içinde zeki ve okumuş insanlar bulunduğundan ve Of'uların sahte para basacak kadar mâhir olduğundan söz eder. Türk fütuhâtından sonra, halkın, Müslümanlığı gönül rızası ile kabul ettiği için *imdâd-ı hazariye* adlı az bir vergi ödediklerini belirtir (Bıjışkyan, 1969: 61). Of'lu yerel tarihçi Hasan Umur'a göre de Of yöresinde İslâm dininin yayılmasında cebir ve şiddet kullanılmamıştır. Günümüze kadar Hristiyan dinine inanların ve Rumca konuşanların varlığı bunun açık delilidir. Solaklı ve Baltacı derelerinde birkaç köyden ibaret bulunan Hristiyanların; dinlerini, dillerini, âdetlerini, kiliselerini ve mekteplerini muhafaza etmeleri, ancak hür ve serbest kalmaları ile izah edilebilir (Umur, 1949: 17). Of yöresinin İslamlaşması ile ilgili yaygın bir rivayete göre, Maraş ilinden gelen üç kardeş din âliminin irşat çalışmaları sonrasında yörede İslamiyet yayılmaya başlamıştır. Bu konunun tarihsel gerçekliği ve dönemselliği ile ilgili farklı rivayetler söz konusudur.¹

Of yöresinin İslamlaşma öncesinde Hristiyan din adamlarının yetiştiği merkezlerden biri konumunda olduğuyla ilgili de yaygın rivayetler söz konusudur. Yetkin Hristiyan din bilginlerinin varlığına işaret eden bir rivayete göre; Hz. Ömer'in hilafeti zamanında, Medine'de yapılacak olan İslâm ve Hristiyan din adamları arasındaki bir mübahase için İstanbul ile muhabere yapılır. İmparator, Medine'ye gidecek din adamlarının Trabzon'dan seçilmesini ister. Trabzon yönetimi tarafından, zamanın büyük Hristiyan din bilginlerinin bulunduğu Of'tan iki kişi seçilerek gönderilir (Bostan, 1994: 19). Rivayetlerin yanı sıra yörede, Of Yarlı ve Bölümlü köyleri, Dernekpazarı Güney mahallesi gibi mevkilerde bulunan İslamlaşma öncesi dinî yapılara ait kalıntılar da yörede Hristiyan din eğitiminin varlığına işaret etmektedir. İslâmiyet'in kabulü sonrasında bu yapının dönüşerek medreselerin ön plana çıktığı; medreselerde Müslüman din âlimlerinin yetiştiği ve bu durumun 20. yüzyılın son çeyreğine kadar devam ettiği söylenebilir (Günaydın, 2008a: 104 -111). Aygün'e göre, Of yöresinde medrese

¹ Of yöresinin İslamlaşmasında Maraşlı kardeşlerin faaliyetleri ilgili rivayetlerin değerlendirmeleri için bkz. Şakir Şevket, *Trabzon Tarihi*, İstanbul, Kurtuba Kitap, 2013, s. 96; Hasan Umur, *Of ve Of Muharebeleri*, İstanbul Güven Matbaası 1949, s.8 vd.; M. Hanefi Bostan, *Maraşlı Şeyh Osman Efendi'nin Of Bölgesinin Türkleşme ve İslamlaşmasındaki Etkisi*. I. Uluslararası Karadeniz Tarihi Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (Editörler Kenan İnan, Deniz Çolak). Trabzon: Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık, 2020, s. 257-280.; M. Hanefi Bostan, "Boyun Eğmişti Bir Görmede Ruhban", *Tarih ve Medeniyet*, S. 44, Kasım 1997, s. 20 vd.; Haşim Albayrak, *Of'lu Hoca kavramını oluşturan din adamları*, İstanbul Sahhaflar Kitap Sarayı, 2008, s.39 vd.; Haşim Albayrak, *Kahramanmaraş-Trabzon Kardeşlik Köprüsü ve Saçaklızâdeler*, Babıali Kitaplığı, İstanbul 2009, s. 41 vd.

kültürünün güçlü olmasının kaynağı, yörenin genellikle Anadolu'da ilim merkezleri olan Bayburt, Erzurum, Sivas, Konya, Maraş gibi şehirlerden ilk olarak Akkoyunlu ve Dulkadirli, daha sonra ise Osmanlı döneminde yoğun ve sürekli göç almasına bağlıdır (Aygün, 2021: 71, 72).

Osmanlı döneminde Of lu âlimler için bu medreselerde okumak, icazetname almak ve buralarda müderrislik yapmak çok önemli idi. Medrese öğrencilerinin buralardan aldıkları medrese eğitimin niteliği, yörenin de coğrafi ve sosyal durumunun uygunluğu sayesinde, Of yöresi zamanla İstanbul'dan sonra önemli bir eğitim merkezi durumuna gelmişti. Medreselerdeki icazet sistemi yakın döneme kadar devam etmiştir. Sadece bir âlimin verdiği icazetname zaman zaman bir üniversite diploması gibi işlevsel olabiliyordu. Bunun en güzel örnekleri Of ulemasında görülmektedir. Cumhuriyet öncesi Of ulemasından alınan icazetname ile âlimler cumhuriyetin ilk yıllarında okullarda öğretmenlik yapabilmiş ve üst mevkilere gelebilmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Of'ta Ruslara karşı yapılan direnişte Of ulemasının rolü büyük olmuştur. Kendilerinden 15-20 kat daha büyük, daha düzenli, modern silahlı Rus ordularına karşı yapılan mahalli savaşlarda, Of halkının topyekûn mücadele motivasyonunda Of lu ulema etkin olmuştur (Albayrak, 2008: 31, 32). Bu bağlamda, Of lu müderris ve Maçka müftüsü Kâmil Efendi'nin Kurtuluş Savaşı başlangıcında verdiği fetva ile Of yöresindeki milli mücadeleye katkısı kayda değerdir (Alparslan, 2005).

Of yöresinde tarım alanlarının kısıtlı olması, sahil dışındaki köy halkının gurbete çıkmasını zorunlu kılıyordu. Gurbete çıkmamak için geçerli alternatif hocalık ve müderrislikti. Üstelik icazet alındığında gurbette de geçerli bir meslek edinilmiş oluyordu. Of'ta medreselerin fazla olması ve Doğu Anadolu ile Doğu Karadeniz köy ve kentlerinden eğitim alma amacıyla insanların Of medreselerine gelmesi, bölgeye ayrı bir ekonomik canlılık katıyordu (Albayrak, 2008: 33, 34). Of yöresinin dinî ve sosyal hayatında, medreseler ve medreselerde yetişerek Of'ta ve Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde din hizmetleri verenler önemli işlevler görmüşlerdir. Yörede medrese eğitiminin yaygın olması sayesinde, din görevlisi olmayı düşünen veya düşünmeyen birçok insan medreselerde eğitim alma fırsatı bulmuştur. Bu kişilerden, din görevlisi olarak görev yapmayanların da önemli düzeyde bir dinî bilgiye sahip olduğu söylenebilir. Geçmişte Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kalaycılık mesleğini icra eden Of lular, o dönemlerde birçok yerde kadrolu din görevlisi bulunmadığından, Ramazan aylarında kalaycılık mesleğinin yanı sıra köylerde fahri imamlık yapmışlardı. Onlara bu teklifin yapılması, Of lu olmaları ve dolayısıyla din eğitimi konusunda yeterli birikime sahip olduklarının varsayılmasındandı. Of medreselerinden yetişen hocaların ünü 2008 yılında vefat eden Trabzon Maçkalı yerel sanatçı Erkan Ocaklı'nın Trabzon'un ilçelerinin özelliklerini saydığı "*Trabzon'un kazaları*" isimli türküsüne şöyle yansımıştı:

Derin hocalar çıkar,

Of ile Çaykara'dan,

Allah'ım ayırmasın,

Bizi Müslümanlıktan.

Of'un simgeleri arasında ön planda olan dinî kurumlar, ilçenin bölgedeki konumunu öne çıkarmıştır. Of medreseleri sadece Trabzon yöresinde değil bütün ülkede adı duyulan eğitim kurumları haline gelmiş, buralarda yetişen din adamları önemli izler bırakmıştır (Tellioglu, 2015: 105). Of yöresinde hemen köyde bir medrese bulunuyordu. Cumhuriyet öncesinde Şeyhülislamlık makamının zaman zaman fetva için Of ulemasına başvurduğu olmuştur. Of yöresine dışardan getirilerek iskân ettirilen ailelerin eğitim düzeyi ve eğitime duyarlılıklarının, mistik özelliklerinin yüksek olması ihtimali kuvvetli idi. Bu yüzden medrese kurdukları ve eğitime önem verdikleri söylenebilir. Yörede medeni ilişkilerin kökeni de medreseye dayanmaktadır. Medrese hayatı 1927 yılına kadar yoğun biçimde

devam etti. Bu tarihten sonra, bazı âlimler, kendi evlerinde bu faaliyetleri sürdürdü. Oflu ünlü kıraat âlimi Mehmet Rüştü Aşıkutlu, 1932 yılında Ankara'dan şifahi olarak talebe okutma izni aldı. 1937 yılında aldığı yazılı izinle birlikte, vefat ettiği 1980 yılına kadar medresede Kur'an eğitimi faaliyetini legal olarak sürdürdü (Günaydın, 2004:39; Çakıral, 2012).

Of yöresi insanının ilime ilgi ve merakının gelişmesinde, bölgede faaliyet gösteren geleneksel eğitim kurumları olan medreselerin önemli bir yer tuttuğu söylenebilir (Ağralıoğlu, 1994: 19-21).

5.2. Of Medreselerini İslah Teklifi ve Yerel Bir İslahat Girişimcisi Olarak Müderris Hasan

Umur

Osmanlı toplumunda medreselerin ıslahına ilişkin birçok çalışmanın yapıldığı ve sonuçta medreselerin ıslahının mümkün olmadığı, cumhuriyet sonrasında resmî varlıklarına son verildiği bilinmektedir. Of medreselerinin ıslahı ile ilgili de yerel tarihçi, müderris ve müfettiş Hasan Umur (1880-1977) dikkate değer bir girişimde bulunmuştur. Of'ta medrese hocalığı yaparken ek olarak Tedrisat-ı İptidaiye Müfettişliğine de atanan Umur, ilköğretim mekteplerini teftişi esnasında, mektep-medrese mukayesesi yaparak medreselerin durumunu daha iyi anlamış ve medreseye pozitif bilimlerin girmesi gerektiği kanaatine varmıştır. Umur, günümüzde Of ilçesine bağlı Sıraağaç Köyü medresesinde müderris olarak görev yaparken, uygulanan medrese programını genişleterek, yazı, hesap ve Farsça derslerini de programa aldırması (Demircioğlu, 2009: 117). Umur, Of medreselerinin ıslahı ile ilgili hazırladığı lâyihayı, dönemin Of müftüsü Bakkalzâde Hüseyin Efendi' ye arz etmiş ancak bir cevap alamamıştır.² Umur ıslahat teklifi lâyihasının içeriğini şu şekilde ifade eder:

Mektepleri teftiş ederken kazanın her tarafındaki müderrislerle temas ederek medreseler hakkında yakından daha ziyade bilgi edinmek fırsatını bulmuştum.. Medreseler yürüdükleri yolda bu asırda ilim sahasındaki, gayeye vâsıl olamıyacaklarına dair, o zaman kazamızın müftüsü bulunan Bakkaloğlu Hüseyin Efendi merhuma bir lâyiha sunmuştum. Medreselerde takip edilmekte olan tedris usulleri ile inkıraz yolunda bulduklarını izah ettikten sonra Of'ta tek bir medrese kurulup asra ve hayata uygun bazı dersler ilâvesiyle bir yenilik meydana getirilmesi lüzumunu tebarüz ettirmiştim. Yeni kurulacak medresenin, merkezî bir duruma sahip olan Çufaruksa köyünde kurulmasını, hariçten getirilmesine lüzum görülecek hocaların masraflarını, karşılamak üzere umum kazanın bu hususta ilgilendirilmesini ve kendilerinin müftülükten istifa ederek işbu kurulacak yeni medresenin müdürlük vazifesinin taraflarından deruhte edilmesini muvafık olacağını dermeyeran eylemişim. Merhum müftü o zamanlarda memleket hocaları arasında en ziyade fikri açık, hakikati görebilir kudrette bir zat olduğuna kani bulunmam dolayısıyla, bu lâyiha üzerinde bir şeyler düşüneneğine ümit bağlamışım. Lâkin böyle bir hareketine şahit olamadım. Mamafih zaman böyle şeyleri düşünmeğe müsait değildi. Harp içerisinde bulunuyorduk. Veyahut merhum, bu lâyihayı istihfafla karşılamıştır. Bu ihtimal galiptir, çünkü bu lâyihadan bana hiç bahsetmemiştir (Umur, 1949: 28, 29).

Çok yönlü aydın bir kişilik olarak tebarüz eden Hasan Umur'un, savaş döneminde ve üstelik taşrada yerel medreselerin ıslahına yönelik içerden bakışla formüle ettiği değişim teklifi, Of medreselerinin ve müderrislerinin dinamizmine işaret eden önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

² Hasan Umur, Trabzon'un 1916 yılında Ruslar tarafından işgali üzerine ailesiyle beraber Samsun'un Bafra ilçesine göç etmiş, 1918 yılında Rusların Trabzon'dan çekilmesi üzerine tekrar köyüne dönmüştür (Bkz. Demircioğlu, 2009: 117). Söz konusu layihayı savaş döneminde verdiğini belirttiğine göre, 1914-1916 yılları arasında bir tarihte vermiş olmalıdır.

6. CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAPISAL VE İŞLEVSEL AÇIDAN OF MEDRESELERİ

6.1. Medreseler ve Öğrenci Sayıları

Cumhuriyet öncesi Of yöresinde kurulan medreseler, Dernekpazarı ve Çaykara ilçelerinin yer aldığı Solaklı Vadisi boyunca yoğunlaşmıştır (Keskin, 2019: 11). Yörenin din eğitimi tarihine bakıldığında, çoğunlukla camilerin yanı sıra kurulan ve halen “medrese” olarak anılan eserler görünmektedir. Bölgede bulunan en eski medrese, 1650 yılında Çaykara Akdoğan Köyü Kovacık mahallesinde inşa edilmiştir. Söz konusu medrese yörenin eğitim tarihi açısından önem arz etmektedir. Yörede, günümüze ulaşan medreselere örnek olarak, 19. yüzyılın sonlarında yapılan Dernekpazarı Çalışanlar Yeni Medrese; yine 19. Yüzyılın sonlarında medrese olarak inşa edilen 1958 yılında ise okul haline getirilen Of Uğurlu Medresesi ve H. 1323, M. 1905 tarihli Çaykara Akdoğan Köyü Büyük Mahalle Medresesi gösterilebilir. Bu medreselerden bazıları restore edilerek ayakta kalabilmiştir (Günaydın, 2008: 109,110; Karpuz, 2018: 178-205).

Medreseler ve öğrenci sayılarıyla ilgili olarak 1869 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi verilerine göre Trabzon merkez sancağında bulunan toplam 615 Müslüman mektebinde 12.362 öğrenci bulunmaktaydı. Okulların dörtte birine yakını o dönem itibarıyla sancağın en kalabalık yeri olan Of'ta yer alıyordu. 191 okulda 3105 Müslüman öğrenci vardı. Aynı salnameye göre Of'ta 108 köy, 6000 Müslüman, 88 Rum hane mevcut olup Ermeni nüfus yoktu (Albayrak, 2008: 48, 49). Medreselerin ıslahı çalışmaları kapsamında Trabzon'dan istenen medrese ve talebe sayıları cetveli içinde Of kazasında 69 medrese ve 1482 talebe olduğu belirtilmiştir (Albayrak, 2002: 309).

1869 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi verileri arasında yer alan medrese ve talebe sayıları ile ilgili bilgilerin abartılı ve çelişkili olduğu düşüncesiyle yakın geçmişte yapılan bir çalışmada (Tunçer, 2017), medrese ve talebe sayılarına ilişkin farklı değerlendirmeler yer almaktadır. Tunçer' e göre, Of bölgesinde uzun yıllar başarılı bir şekilde hizmet veren medreseler ve öğrenci sayıları yörenin demografik ve coğrafi yapısı ile orantılı değildir. Salnamede, medrese sayılarından başka, değişik konularla ilgili bilgi detaylarında ve özellikle tablo halinde gösterilen verilerde toplama hataları söz konusudur (Tunçer, 2017: 26, 27). Bu nedenle, Of yöresine ait medrese ve talebe sayılarına ilişkin söz konusu salname verilerine ihtiyatla yaklaşmak yerinde olacaktır.

Nüfus oranına ve Of medreselerinin öğrenci sayılarına bakıldığında Of'taki medreselere, çevre kaza ve illerden de öğrencilerin geldiği anlaşılmaktadır (Albayrak, 2008: 48, 49). Cumhuriyet sonrası dönemde medreselerin faaliyetlerine son verildiğinden bu dönemle ilgili medrese ve öğrenci sayılarına ilişkin resmî bir kayda rastlamak söz konusu değildir. Medrese eğitiminin birkaç istisna dışında gizli yapıldığı bu dönemde, hocalar çoğunlukla kendi evlerinin bir bölümünde oluşturdukları “ev medrese” tabir edilecek mekânlarda tedrisat faaliyetlerini yürütüyorlardı. 1982 yılında vefat edene kadar 22 dönem talebe okutan ve aynı zamanda Çaykara merkez vaizliği görevini de yürüten Hacı Hasan Efendi (Hasan Rami Yavuz) bu dönemde, kişisel saygınlığı ve çevresi sayesinde fazla sorun yaşamadan evinin alt katında oluşturduğu mütevazî ev medresede faaliyetlerini sürdürmüştü. Hacı Hasan Efendi, 22 dönemde 300 civarında öğrenciye icazet vermekle birlikte, 1000' den fazla kişi de onun tedrisat faaliyetlerine belli bir süre katılmıştı (Yavuz, 2013: 352). Cumhuriyet sonrası Solaklı Vadisi'nde uzun süre ders okutan nadir müderrislerden olan Hacı Hasan Efendi'nin öğrenci sayıları, söz konusu döneme ilişkin daha sağlıklı fikir vermesi açısından önemlidir.

6.2. Of Medreselerinin Toplumsal Hayata Etkileri

Cumhuriyet sonrası Of medreselerinin tamamı köy yerleşim alanlarında faaliyet göstermekteydi. Köy sosyal hayatında din adamlarının halk üzerindeki etkileri oldukça güçlüdür. Sosyal hayatın düzenlenmesinde ve kültürel yapının şekillenmesinde din adamları önemli aktörlerdir (Türkdoğan, 1977: 270). Bu bağlamda, medreselerin fonksiyonlarının sadece belirli alanlarda eğitim yapmakla sınırlı olmadığı; aksine eğitim verdiği öğrencilere belirli konularda telkinde bulunarak yeni

bir toplumsal kimlik inşasında, değişik halk kesimleri arasında entegrasyonu sağlamada aktif rol alan kurumlar olduğu söylenebilir (Cihan, 2006: 16).

Of medreselerinde yetişen müderrislerin ünü o devirlerde Osmanlı İmparatorluğunun diğer medreselerine kadar ulaşmıştı. Muhtemelen, yöredeki Müslüman olan Hıristiyan din adamlarının da katkılarıyla, mevcut altyapı 16. yüzyılın sonlarından itibaren medreselere dönüşerek yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu medreselerde yetişen âlimler Of'un yanı sıra, ülkenin pek çok yerinde görev yapmış ve "Of lu alimler" veya "Of lu hocalar" diye tanınmışlardır. Of medreseleri bölge insanının eğitiminde temel belirleyici kurumlar olmuştur. Yörede geleneksel medrese eğitiminin uzun süre etkin bir biçimde sürdürülmüş olması, sosyokültürel yapı üzerinde dinin etkisini güçlü kılmıştır (Günaydın, 2008: 134). Medrese mezunlarının, Cumhuriyet sonrasında devlet sisteminde resmî olarak görev alabilme şartları büyük ölçüde ortadan kalkmasına rağmen, Of yöresindeki medrese merkezli din eğitimi faaliyetleri son bulmadı. Cumhuriyetin resmî din okulları tekrar açılana kadar Of medreseleri bu alandaki talebi karşılayan başlıca kurumlardı (Meeker, 2005: 70-73). Of medreselerinin toplumsal hayata etkileri aşağıda sıralanan alanlarda daha belirgin olarak kendini göstermiştir.

6.2.1. Eğitim ve İstihdam Alanındaki Etkileri

İslâm dünyasında ilk kuruldukları dönemden Cumhuriyet Türkiye'sinde faaliyetleri resmen sonlandırılıncaya kadar medreselerin birincil fonksiyonun, din eğitimi verme ve dinî bilgiyi üretme yayma, devlet kademelerinde ve eğitim faaliyetlerinde istihdam edilecek nitelikli eleman yetiştirme olduğu söylenebilir. Cumhuriyet sonrasında, medrese mezunlarının devlet kademelerinde doğrudan istihdam olanağı resmen ortadan kalkmakla birlikte, faaliyetlerini sürdüren Of yöresi medreseleri, özellikle din eğitiminin kesintiye uğradığı dönemde, eğitimin sürekliliğini sağlama, geleneksel dinî bilginin korunup doğru aktarımı noktasında önemli işlevler görmüştür.

Of yöresinde, ilkokuldan sonra medreseye devam etmek bir nevi gelenektir. Of lu tasavvuf önderi Ahmet Yaşar Efendi, çocukluğunda medreselerin kapatıldığı, dinî eğitimin yasak olduğu dönemde, köylülerin medreselerini elbirliği ile tekrar onardığını, yedi aile masrafları bölüşüp bir hoca tutarak medresede eğitimi başlattıklarını, kendisinin de bu şekilde yedi arkadaşıyla eğitime başladığını ve öğrenci sayısının da giderek arttığını anlatmaktadır (Yıldız, 2003: 103). Şark medreselerindeki eğitim istisna edilirse, denilebilir ki, kuruluş süreci ve sonrasında Diyanet İşleri Başkanlığının din görevlisi ihtiyacı önemli ölçüde Of yöresinin gizli medreseleri ve onların müderrisleri tarafından karşılanmıştır. Kendi evlerini medrese haline getirerek veya görevli oldukları Kur'an Kursları bünyesinde İslâm ilimlerini azimle ve sabırla okutarak yüzlerce vaiz, müftü, imam, Kur'an Kursu öğretmeni ve kurra hafız yetiştirmişlerdir. Medreselerde yetişenler, istihdam edildikleri alanda dinî hizmetlerin ifasını sağlamışlardır (Yavuz, 2007: 27; Saran, 2013: 114). Medrese öğrencileri özellikle Ramazan aylarında yurdun çeşitli yerlerinde Ramazanlığa çıkarak belli bir köyde, bazen de köyden köye dolaşarak namaz kıldırma ve mukabele okuma gibi dinî hizmetleri yerine getiriyorlardı. Çoğu kez gezginci hocalar sabit yer bulanlardan daha fazla ekonomik gelir elde edebiliyordu (Saran, 2013: 219).

Eğitim sürecinde klasik medrese müfredatının dışındaki alanlara da ilgi duyan medrese mensupları da söz konusudur. Bu konuda ilginç bir tarihsel örneği aktarmak Of yöresi medreselerinin ilgi alanlarını betimlemesi bakımından yeterli olacaktır.

İlk Türk uçağını tasarlayıp üreten Vecihi Hürkuş, Türk havacılık tarihi ile ilgili olarak 16. yüzyılda Semerkant'ta Hoca Feyzullah Efendi'nin Ulu Cami minaresinden yaptığı uçuş deneyiminden sonra, Of lu Molla Uzun Hasan adlı bir Türk gencinin Of kasabasında başarılı bir uçuş yaptığından söz eder. Uzun Hasan, küçüklüğünden beri derin bir zevkle araştırdığı martuların kanatlarını taklit ederek yaptığı bir çift kanat üzerinde uçuş tecrübelerine başlamış kısa süre içinde derin uçurumlu Of çayının yamaçlarını karşıdan karşıya geçmeyi başarmıştır ancak zamanın anlayışına göre bu başarıyı benimseyemeyen mutaassıp softaların "Bu adam şeytandır. Öldürünüz" şeklindeki teşvikleri üzerine

medrese talebeleri tarafından taşa tutularak öldürülmüştür (Hürkuş, 2008: 10). Uçuş denemesi gerçekleştiren bir başka Oflu da medreseli Veli Direko'dur. Yakın arkadaşı Ahmet ile bir kartal vurarak kanat, gövde, kuyruk ölçüsünü ve ağırlığını tetkik edip edindikleri bilgiler doğrultusunda yaptıkları kösele tahta ve yaylardan oluşan kanatla Veli Hoca ilk uçuş denemesini yaptı. İstedığı yere değil de 200 metre aşağıda bir yere inebildi. Mahalli idareciler tarafından yeni denemelerine müsaade edilmedi. Oflu tarihçi Hasan Umur, isim belirtmeden böyle bir zatın kanat yaptığını ve Allah'ın işine karıştı diye hocaların hücumuna uğradığını ifade eder. Söz konusu zatın uçuş denemesini yapamadan öldüğünü, kanatların uzun yıllar evinde muhafaza edildiğini belirtir (Albayrak, 2008: 300; Anadol, 2002: 562'den akt. Tunçer, 2019: 250, 251; Umur, 1949: 93).

Cumhuriyet sonrasında da bazı müderrislerin teknolojik gelişmelerle ilgilendiği, öğrencilerine Latin alfabesi, matematik gibi bazı dersleri öğrettiği bilinmektedir (Kaban, 1997: 26)

Cumhuriyet döneminde medreselerde okuyan öğrencilere köylüler de büyük ölçüde destek oluyorlardı. Köy medresesinde veya evlerinin boş odalarında kalmakta olan talebelerin odun ihtiyacını karşılıyorlardı. Onlara ekmek pişirir, çamaşırlarını yıkar, pişirdiği yemekten ikram eder, evlatları gibi kabul ederlerdi. Bu durum, yörede ilim kültür ve irfanın gelişmesine katkı sağlıyordu (Yavuz, 2007: 28; Saran, 2013: 115).

Of yöresi müderris ve mutasavvıfları, faaliyetlerinde din ile devleti karşı karşıya getirmemeye özen göstermişler ve legal çizgide kalmışlardır. Bu sayede yörede ve yöre dışında misyonlarını sürdürmüşlerdir (Yıldırım, 2002: 575).

6.2.2. Kültürel Alandaki Etkileri

Of medrese ve ulemasının Of'un ve Türkiye'nin kültürel hayatındaki yeri önemlidir. Gerek Osmanlı Dönemi'nde ve gerekse Cumhuriyet Dönemi'nde özellikle din alanında ihtisas yapmış bilginlerin hem kendi çevrelerini ve hem de tüm toplumu aydınlattıkları malumdur. Tedrisat faaliyetleriyle, bilime yaptıkları teşvik ve destekleriyle, vaaz ve irşatlarıyla, zarif ve nükteli fıkralarıyla Oflu hocanın ülkemizde ulaşmadığı yer nadirdir (Hacımuftuoğlu, 2016: 30).

Cumhuriyet sonrasında gelişen süreçte, din âlimlerinin sosyal hayatın hemen her alanındaki mevcut olan etkinliği oldukça sınırlandırılmıştır. Of yöresi bu geçiş dönemini en az hasarla atlattığı, yöre insanının kendine özgü geliştirdiği metotlarla, kısmen de devletin resmî zemininde ve resmî ideolojisine uygun çözüme kavuşturmaya yönelik bir inisiyatif geliştirmiştir. Bu noktada medreselerin geleneklerine bağlı yöre halkı için eğitimi öncelikle din adamı yetiştirme konusunda özgün bir kültür oluşturmuş oldukları söylenebilir (Tunçer, 2019: 16).

Of halkı medreseleri önemseyip müderrislere de büyük değer veriyor, saygıda kusur etmiyordu. Bir müderrisin yanında saygı gereği daima dizleri üzerinde oturur ve müderrisin anlattıklarını can kulağıyla dinlerlerdi. Her yıl Of ve çevresindeki birkaç köyde icazet merasimleri düzenlenirdi. Bu merasimlere binlerce insan katılır, meşhur âlimlerin vaaz ve nasihatlerini dinlerlerdi. Yapılan bu nasihatlerin tesiri halkın üzerinde görülürdü. Bu faaliyetler özellikle hırsızlık, içki, kumar, zina gibi ahlaka aykırı davranışların yapılmaması ve kardeşliğin sağlanmasına büyük katkı sağlıyordu. Ayrıca hurafe ve batıl inanışların yayılması medreseler sayesinde engelleniyordu (Umur, 1949: 31-32). Of'ta medrese geleneğinin güçlü olması dolayısıyla tarikat ve tekkeler uzun bir müddet yöreye girememişlerdir. Oflu din bilgini ve Diyanet müfettişi Mustafa Cansız, yöreye ilk giren tarikatın Nakşibendilik olduğunu belirtir ve Nakşiliğin Of yöresinde tutunabilmesini de medreseyle barışık olmasına bağlar. Yöreye Nakşiliği yaymaya çalışanların bizzat yörede medrese eğitimi aldıktan sonra tarikata girenler olduğu gözükmetedir. Bu kişiler, aynı zamanda iyi bir medrese tahsili görmüş kişilerdir. Yörede önemli etkinliği olan Ahmet Ziyauddin Gümüşhanevî, ilk medrese tahsilini Of Uğurlu beldesindeki medresede yapmıştır. Gümüşhanevî'nin bölgedeki etkinliği müderrisler kanalıyla devam etmiştir. Hem müderris hem de tarikat şeyhi konumundaki kişilerin yöredeki etkinliğinin diğer

müdrislerden daha fazla olduğu söylenebilir (Günaydın, 2008a: 117-121).

Of medreselerinde, geleneksel Sünnî öğreti doğrultusunda eğitim verilmekle birlikte, müdrisler arasında görüş farklılıkları da söz konusu idi. Bu farklılıkların tipolojik ayrımı mümkün kılacak düzeyinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda Hacıkeleşoğlu, (2016) Of-Çaykara yöresi medrese âlimlerinin dar bir yörede ilmî faaliyetlerde bulduklarını, sosyal ilişkilerinin yoğun olduğunu, ilmî ve fikrî açıdan birbirlerinden yararlandıklarını belirtmektedir. Birbirleriyle mektuplaşmaları, sosyal faaliyetlere katılmaları, birbirleriyle ilgili ifadeleri, aralarında yoğun bir ilmî ve sosyal ilişkiyi göstermektedir. Buna rağmen din sosyolojisi açısından bakıldığında yöredeki âlimlerin farklı din anlayışlarına sahip oldukları görülmektedir. Of yöresi âlimleri arasında, Cumhuriyet sonrası Türkiye’de makro düzeyde mevcut modernist, gelenekçi ve devrimci din adamı tipolojilerini karşılayacak isimlerin varlığı dikkat çekicidir (Hacıkeleşoğlu, 2016: 78-80).

Yörede yaklaşık üç asırlık bir geçmişi olan medreselerde, müdris ve hocaların evlerindeki kütüphaneler önemli birer kültür hazinesi olarak görülebilir. Bu bağlamda Of Uğurlu beldesindeki Ahmet Ziyaeddin Gümüşhanevî tarafından yaptırılan bir kütüphane kayda değerdir. Gümüşhanevî ilk tahsilini yapmış olduğu bu beldedeki medresenin yanına 1868 yılında yaptırdığı kütüphaneye iki yüz cilt basma ve yazma kitap ve çeşitli risaleler vakfetmiştir (Günaydın, 2008a: 123,124). Oflu müdrisler, genellikle kendi imkânlarıyla, bazen de hediye, miras gibi yollarla temin ettikleri kitaplarla evlerinde medreselerinde kütüphaneler oluşturmuşlardır. Bu kütüphanelerden bir kısmı günümüze kadar intikal etmiştir. Bir kısmı göçler dolayısıyla şehir dışına nakledilirken bir kısmı da aileler tarafından değişik kurum ve kuruluşlara bağışlanmıştır.³ Ancak büyük çoğunluğu çeşitli nedenlerden dolayı günümüze ulaşamamıştır (Gür, 2016: 638).

Of medreselerinden yetişen hocalar doğal olarak “Ofu hoca” ismiyle anılmakla birlikte; “Ofu hoca” imgesi, bir medrese hocasını ifade etmenin yanında popüler kültüre yansıyan bir anlam da kazanmıştır. Son yıllarda bu yönü ile daha fazla öne çıktığı da söylenebilir. Bunun yanında, müstehcenlik sınırlarını zorlayan “Ofu hoca” fıkraları da argo kültürün malzemesi olmuştur. Bu bağlamda, Nihat Genç’in (2007) “Ofli Hoca” isimli kitabı ile yönetmenliğini Âdem Kılıç’ın üstlendiği 2014 yapımı “Ofu Hocanın Şifresi”; 2016 yapımı “Ofu Hocanın Şifresi 2” ve yönetmenliğini Âdem Kılıç ile Serkan Karaarslan’ın üstlendiği 2018 yapımı “Ofu Hoca Trakya’da” isimli filmler “Ofu hoca” imgesini işleyen başlıca popüler kültür ürünleri olarak sayılabilir.

6.2.3. Toplumsal Sorunların Çözümüne İlişkin Etkileri

Of medreseleri, sadece klasik bir din eğitimi kurumu olarak işlev görmemiş, özellikle karizmatik müdrisler aracılığıyla kurulan medrese-toplum ilişkisi çerçevesinde medreseler toplumsal yapıyı etkilemişlerdir. Medrese-toplum ilişkilerine önemli bir örnek olarak toplumsal sorunların medrese ulemasına arzı ve ulema tarafından üretilen çözümler gösterilebilir. Yetkinliği kabul görmüş otorite ulema tarafından getirilen medrese merkezli çözümler, verilen fetvalar toplum nezdinde son derece bağlayıcı olmuştur. Aynı zamanda sosyokültürel hayata da olumlu yansımıştır (Yavuz, 2007: 71). Medresenin bu toplumsal etkisi, sosyal hayatta huzur ve sükûn olarak kendini gösteriyordu. Bir otorite olarak medrese uleması, çoğu kez köylerdeki dargınlıkları, anlaşmazlıkları, adli ve idari boyutlu ihtilafları mahkemeye intikal etmeden çözüme kavuşturabiliyordu (Saran, 2013: 59, 60). Çaykaralı müdris Hacı Hasan Efendi’nin dargınları barıştırma konusundaki gayret ve ısrarı, emanete riayet ve kamu malının kullanımına gösterilmesi gereken hassasiyeti uygun zaman ve ortamlarda ifade etmesi bu hususta zikredilebilecek örneklerdendir (Yavuz, 2007: 308).

³ Of yöresi müdrislerinin kütüphaneleri ile ilgili geniş bilgi için bkz. Süleyman Gür, “Eski Of bölgesi müdrislerinin şahsi kütüphaneleri”, Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon’da Dini Hayat Sempozyumu (2016, Kasım). (Ed. Ş. Saylan, B. Saylan) İstanbul: Değişim Yayınları, s. 629-640.

Oflu müderris Aşıkutlu Hoca da kendi köyü ve civardaki yerleşim yerlerinden kendisine gelen sorunların tümüyle ilgilenen ve çözüm getiren bir âlimdi. Kendisine itimat edilir, verdiği kararlar kabul edilirdi Çözüm önerileri uygulandığında sorun çözülmüdü. Komşu köylerinde 30 yıldır süren ve 3-4 kişinin ölümüne neden olan bir davayı, tek görüşme ile on dakikalık bir sohbet sonrasında çözerek tarafları barıştırabilecek kadar toplumsal saygınlığa sahipti. Arazi taksimlerinde belgeleri iki suret olarak tanzim eder, ileride bir anlaşmazlık olduğunda kanıt olması için bir suretini kendi özel bir dosyasında saklardı. Bu yöntemi onun sosyal problemlerin çözümünde ne kadar profesyonelleştiğini göstermektedir (Günaydın, 2013: 258-261).

6.2.4. Medrese-Toplum İlişkisini Sağlayan Sosyal Organizasyonlar Yoluyla Etkileri

Medreselerin toplumla ilişkisini sağlayan unsurlar olarak yörede gündelik hayatın doğal birliktelikleri olan düğün, nikâh, sünnet, cenaze, asker uğurlama gibi törenlerin yanı sıra, bizzat medreselerin kendi etkinliği olan icazet merasimleri zikredilebilir. Bu merasimlere yöreden yoğun katılım sağlanıyor, bu tür faaliyetler medreseye ve ilme ilginin yanı sıra, ahlaka aykırı davranışların engellenmesine ve sosyal barışa da önemli katkıda bulunuyordu (Umur, 1949: 32).

Çaykaralı Hacı Hasan Efendi'nin 1949 yılında yaptığı ve 5 talebesinin icazet aldığı törene 2000 civarında kişinin katılmış olması dikkat çekicidir (Yavuz, 2007: 258). Bu tarihte Çaykara ilçe merkezinin nüfusu ise 801 kişidir (Çakıcı, 2018: 342). Yörede icazet geleneği günümüzde hemen her yıl Kur'an kurslarını bitiren öğrencilere yönelik olarak düzenlenmektedir. Genellikle ağustos ayında yapılan icazet törenlerine yöre halkı yoğun katılım göstermektedir. Törenlerde geçmişte olduğu gibi değişik hocalar tarafından vaaz ve dinî sohbetler yapılmaktadır. İcazet törenleri hala Of'un en önemli sosyal organizasyonları arasında gösterilmektedir (Günaydın, 2013: 248; Albayrak, 2008: 36).

Medrese hocaları, yöredeki cenaze merasimlerine katılma, cenaze namazı kıldırma gibi dinî hizmetlerde bulunmaya özen göstermekteydi. Oflu müderris Aşıkutlu Hoca, yoğun ders faaliyetlerine rağmen cenazelere katılıp cenaze namazlarını kıldırıp Kur'an okurdu. Of yöresine kışı geçirmek üzere Bayburt'tan gelip ikamet eden fakir insanlar olurdu. Köylerinde ikamet eden böyle bir kişi vefat edince Aşıkutlu Hoca, bu şahsın cenazesini yıkayıp defin masraflarını da kendisi üstlenmişti (Günaydın, 2004: 154).

Sosyal organizasyonlara ve sosyal sorunlara duyarlı olma, yöredeki tanınmış müderrislerin ortak özelliklerindendi. Müderrisler, fırsat olduğunda toplumla iç içe olmayı ihmal etmeyip hasta ziyareti, düğün nikâh sünnet gibi törenlere katılarak bu ortamlara özgü dinî hizmet sunma gayreti içinde oluyorlardı (Kaban, 1997: 70 vd.).

SONUÇ

İslâm eğitim tarihi ve toplumsal yaşamındaki temel fonksiyonel kurumlardan biri olan medreseler, Türk kültür ve medeniyetinin de önemli yapı taşlarındandır. Selçuklular ile kurumsal kimlik kazanan medreseler, Osmanlı toplum yapısı içinde gelişip çeşitlenmiş, imparatorluğun tarihsel serüvenine paralel olarak bozulma ve çöküş sürecine girmişlerdir. Yapılan ıslahat çalışmaları da çöküşü engelleyememiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra gerçekleştirilen reformlar kapsamında faaliyetlerine resmen son verilmiştir. Bu tarihsel gerçekliğe rağmen "cumhuriyet ve medrese" kavramlarını yan yana getirmek bir paradoks gibi gözükse de vakıa Of yöresi açısından bu yan yanılığı mümkün kılmıştır.

Medreselerin resmen kapatılması sonrasında, Of yöresi toplumsal hayatında modern okulların yanı sıra medreseler de varlığını uzun süre devam ettirmiştir. Bu süreçte medreseler, din eğitimi ve dinî hayattaki kısıtlamalara rağmen birincil işlev olarak Sünnî öğreti çerçevesinde klasik dinî ilimlerin muhafazası ve aktarımını gerçekleştirmişlerdir. Gerek Of yöresine gerekse Türkiye'nin diğer bölgelerine din hizmetleri sunacak insan kaynağı yetiştirmişlerdir. Özellikle 1950 sonrasında Diyanet

teşkilatına önemli sayıda yetişmiş eleman desteği sağlamışlardır. Of medreselerinin, özellikle din eğitiminde kesinti yaşadığı dönemde üstlendikleri işlevle birlikte Türk milletine karşı din eğitiminin ve dinî hayatın sürekliliği noktasındaki sorumluluğunu yerine getirdiği ifade edilebilir. Taşra koşullarında yapılanmış olan Of medreselerinin, münferit kalmış olsa da kendi içinden bir ıslahat düşüncesi geliştirebilmiş olması kayda değer bir girişimdir.

Of medreselerinin, geleneksel medrese imajından görece farklıklar barındırdığını söylemek mümkündür. Geleneksel medrese imajında muhafazakâr unsurların hâkim olduğu bilinen bir gerçektir. Of medreselerinin cumhuriyet sonrasındaki yapılanmasına bakıldığında, geleneksel medresenin düşünsel nosyonuna bağlı kalan müderrislerin yanında farklı düşünce yapısına sahip olanların da varlığı dikkat çekmektedir. Of yöresi gibi kültürel etkileşimin son derece sınırlı olduğu bir bölgede oluşan bu farklılığın geleneksel, modernist ve devrimci din adamı tipolojilerini karşılayacak çeşitliliğe sahip olduğu söylenebilir. Popüler kültüre mal olmuş “Of lu hoca” imgesi de bu çeşitliliğin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Müderrislerin farklı siyasi görüşlerde olması, bununla birlikte medrese faaliyetlerini siyasetin dışında tutması, mevcut siyasi yapı ile çatışmaması siyasi merkezin medreseye güvenini sağlamış, böylece yörede medresede Kur’an öğretimi için özel izin alınabilmiştir. Bazı müderris ve talebelerin dinî ilimlerin dışında, pozitif bilimlere, Latin alfabesine ve teknolojik gelişmelere ilgisinin de beslediği medreselerin eğitimsel alt yapısı, yörenin modern eğitime adaptasyonuna katkı sağlamıştır. Bunun yanında, yöredeki medrese âlimleri yetkinlik, saygınlık ve karizmatik yönleriyle doğal kanaat önderleri olarak kabul görmüşlerdir. Bu sayede de toplumsal hayata nüfuz etmiş, toplumsal sorunların çözümünde aktif rol almış ve sosyokültürel yapı üzerinde etkili olmuşlardır.

<i>“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %50; 2. yazar %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Öğr. Gör. Engin Kaban
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the

	research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %50; 2 st author %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Lect. Engin Kaban
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Açık, F. (2015). Hicret Sonrası İlk İslâm Medeniyetinin İnşa Sürecinde Toplumsal Kurumların Yapısı. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(52), 285-309.
- Açık, T. (2019). İmparatorluğun "Efendi"leri: Müderrislerin Osmanlı Şehir Hayatındaki Fonksiyonları (17. ve 18. Yüzyıllara Dair). *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 0(22), 433-454.
- Ağırlioğlu, N. (1994). Çaykara ve Eğitiminden Kesitler. *Çaykaralılar Dergisi*, 2(6), 19-21.
- Akyüz, Y. (2007). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2007*. (11. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Albayrak, S. (2002). 1914 Yılında Trabzon Medreseleri ve Çaykara'da İlmi Hayat. Çaykara'nın Manevi ve Kültürel Değerleri Sempozyumu I, 19-22 Temmuz, Çaykara.
- Albayrak, H. (2008). *Oflu Hoca Kavramını Oluşturan Din Adamları*. İstanbul: Sahhaflar Kitap.
- Alparslan, E. (2005). Of Belgeseli Of ve Of'un Şanlı Direnişi.
- Aygün, N. (2021). *Of Kazası'nda Dinî Yapılar ve Görevlileri (1691-1833)*. Trabzon: Serander Yayınevi.
- Atay, H. (2018). *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*. (2. Baskı). Ankara: Atay Yayınları.
- Bayram, K. (2017). Medrese Geleneğinin Kurumsal Yapısının Günümüze Yansıyan Bir Örneği Olarak "Tillo Medresesi". *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 143-170.
- Bijişkyan, P. M. (1969). *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası 1817-1819*. (Çev. H. D. Andreasyan). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bilgin, Beyza. (1988). *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Bostan, M. Hanefi. (1994). XV-XVI. Asırlarda Çaykara'da İslâmiyet ve Maraşlı Şeyh Osman Efendi. *Çaykaralılar Dergisi*, 2(7), 17-20.
- Bozkurt, N. (2003). *Medrese, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (s. 323-327) İçinde. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Cihan, A. (2006). Klasik Dönem Osmanlı Medreselerinde Sosyal Hayat, Personel Çeşitliliği ve Sosyal Mobilizasyon. Okumuş (Ed.), *Osmanlı Devleti'nde Eğitim Hukuk ve Modernleşme* (s. 13-65). İstanbul: Ark.
- Civelek, Y. (2013). Klasik Bir Kurumun Modern Bir Dünyada Var Olabilirliği (Günümüz Dünyasında Medreselerin Yaşayabilmesinin Yolu/Yöntemi). Gedikli (Ed.), *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler* (s. 167-184). Muş: M.Ş.Ü. Yayınları.
- Çakıcı, N. (2018). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Trabzon'un Nüfusuna Dair Bir Değerlendirme. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 4(6), 331-345.
- Çakıral, M. (2012). Eski Of Medreseleri. (Belgesel).
- Çelebi, A. (1976). *İslâm'da Eğitim Öğretim Tarihi*. (Çev. A. Yardım). İstanbul: Damla Yayınevi.
- Çelik, M. (2021). The Mobility in The Ottoman Higher Education-I: The 'Cerr' as a Madrasa Student's Activity. *Journal of Theology Faculty of Bulent Ecevit University*, 8(2), 517-537.
- Çetin, A. (1999). İrfan Ordusunun Temelleri Türklerde Medreseler (Karahanlı, Selçuklu ve Beylikler Devri Medreseleri). *Dinî Araştırmalar*, 2(5), 177-201.

- Demir, S. (2021). İslâm Coğrafyasında Erken Dönem Medrese Bileşenleri Üzerine. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 1678-1691.
- Demircan, A. (2009). *Kabile Topluluklarından Akide Toplumuna*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H. (2009). Trabzonlu Bir Yerel Tarihçi: Hasan Umur. *Karadeniz Araştırmaları*, 6(22), 115-122
- Emecen, F. (2006). Of Kasabasının Ortaya Çıkışı Üzerine Notlar. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 1(1), 45-54.
- Ergin, M. (1977). *Türk Maarif Tarihi I*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Ertuğrul Subaşı. (2012, 21 Haziran). Diyanet'ten 'mele' Ataması. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/diyanetten-mele-atamasi/360436> adresinden 10.05.2022 tarihinde erişildi.
- Giddens, A. (2009). *Sociology*, (6th ed.). Cambridge. U.K.
- Goldziher, I. (1981). *Introduction to Islamic Theology and Law*. (Trans. A. and R. Hamori). Princeton: Princeton University Press.
- Goloğlu M. (2013). *Trabzon Tarihi Fetihden Kurtuluşa Kadar* (2. Baskı). Trabzon: Serander Yayınları.
- Gözütok, Ş. (2006). İslâm Eğitim Tarihinde Müesseseseleşme. *Dinî Araştırmalar*, 9(26), 17-44 .
- Günaydın, M. (2004). *Karadeniz Güneşi Reîsü'l Kurrâ Mehmet Rüştü Aşıkutlu' nun Hayatı ve Din Eğitimine Katkıları*. Kahramanmaraş: Selçuk Ofset.
- Günaydın, M. (2005). Din Bilgini Mustafa Cansız'ın (1895/1975) Hayatı ve Görüşleri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 5(2), 191-214.
- Günaydın, M. (2007). *Cansız Hoca*. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Günaydın, M. (2008). Reisu'l-Kurrâ Mehmet Rüştü Aşıkutlu'nun Kur'an Öğretimine Katkıları Ve Dinî Görüşleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0(11), 121-154.
- Günaydın, M. (2008a). Of Medreselerinin Tarihi Fonksiyonelliğine Bakış. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0(12), 101-136.
- Gür, S. (2015). "Eski Of Bölgesi Müderrislerinin Şahsi Kütüphaneleri." 1. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dinî Hayat Sempozyumu, 8-10 Ekim 2015, Trabzon.
- Güven, İ. (1998). Türkiye Selçuklularında Medreseler. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 31(1), 125-146.
- Hacıkeleşoğlu, H. (2016). Of-Çaykara Bölgesi İslâm Âlimlerinin Din Anlayışı: Mehmet Rüştü Âşıkutlu, Hasan Râmi Yavuz ve Mustafa Cansız Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(9), 64-81.
- Hacımüftüoğlu, N. (2015). "Of lu Hoca Efendi" İsmi ni Markalaştıran Âlimler." 1. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dinî Hayat Sempozyumu, 8-10 Ekim 2015, Trabzon.
- Hayit, B. (1993). Türkistan'daki Medreselerin İslâm-Türk Kültüründeki Rolü. *Vakıf Haftası Dergisi*, 0(10), 79-83.
- Hızlı, M. (1987). Kuruluşundan Osmanlılara Kadar Medreseler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 273-281.
- Hızlı, M. (2004). Anadolu'daki Osmanlı Medreseleri: Bir İcmal. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 0(4), 371-410.
- Hürküş, V. (2008). "Havada" 1. Kitap 1915-1925. (3. Baskı). İstanbul: Tayyareci Vecihi Hürkuş Müzesi Derneği Yayını.
- İbn Mâce Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî. (1975). *Es-Sünen*. (Thk. Muhammed Fuad Abdulbakî). Beyrut: Daru İhyai't-Turasî'l-Arabî.
- Kaban, E. (1997). Hasan Rami Efendi ve Çaykara Sosyo-Kültürel Hayatına Etkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. İzzet Er), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü.

- Kalın, İ. (2018). *Barbar Modern Medeni*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Karpuz, H. (2018). *Trabzon Merkez ve İlçelerindeki Önemli Tarihi Yapılar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kayaoğlu, İ. (1985). *İslâm Kurumları Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Kaymakcan, R. ve Aşlamacı, İ. (2012). Pakistan Medreseleri: 11 Eylül Sonrası Yöneltilen İddialar ve Reform Çalışmaları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 101-126.
- Kazıcı, Z. (2016). *İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*. (16. Baskı). İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Kenan, S. (2013). Türk Eğitim Düşüncesi ve Deneyiminin Dönüm Noktaları Üzerine Bir Çözümleme. *Osmanlı Araştırmaları*, 41(41), 1-31.
- Keskin, H. (2019). Kültürel Miras Olarak Kırsal Medreseler: Trabzon Yöresi Kırsal Medreseleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Tülay Zorlu), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Koçer, H. A. (1991). *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Kütükoğlu, M. S. (2000). *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Makdisi, G. (1981). *The Rise of Colleges: Institutions of Learning in Islam and The West*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Nasr, S.H. (2006). *İslâm ve Bilim*. (Çev: İ. Kutluer). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Meeker, E. M. (2005). *İmparatorluktan Gelen Bir Ulus: Türk Modernleşmesi ve Doğu Karadeniz'de Osmanlı Mirası*. (Çev. T. Vardağlı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mehmet Görmez. (2016, 08 Mart). Medreseler Legal Olmalı. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/diyanet-isleri-baskani-mehmet-gormez-medreseler-legal-olmalı-40065213> adresinden 14.05.2022 tarihinde erişildi.
- Nazıroğlu, B. (2020). *İslâm Eğitim Geleneğinde Öğretmenlik*. (2. Baskı). Ankara: Nobel.
- Okumuş, E. (2021). İslâm Medeniyetinin Ana Çizgileri. *Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, 0(4), 66-80.
- Rosenthal, F. (2007). *Knowledge Triumphant The Concept of Knowledge in Medieval Islam*. Leiden-Boston: Brill.
- Saran, A. K. (2013). *Omuzumda Hemence, Cumhuriyet Devrinde Bir Medrese Talebesinin Hatıraları*. (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sinanoğlu, F. (2011). Müslüman Arap Medeniyetinin İnşası Bağlamında Cahiliye Dönemi Toplumsal Yapıda Ortaya Çıkan Değişmeler. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, 0(29), 375-385.
- Şanal M. (1999). Kuruluşundan Ortadan Kaldırılışlarına Kadar Olan Süre İçerisinde Medreseler. *Milli Eğitim*, 0(143), 123-128.
- Talib, M. (2019). "The Madrasa in Others' and its Own Terms: Contesting Narratives Between Community and State." Opening Speech. Uluslararası İslâm Eğitimi Kongresi, 12-13 Nisan, İstanbul.
- Tellioğlu, İ. (2015). Of Tarihine Dair Bazı Gözlemler. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 0(18), 93-112.
- Tunçer, M. (2017). Oflu Hocaların Yetiştikleri Medreseler, Talebe ve Medrese Sayılarına İlişkin Bazı Rivayetlerin Analizi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, The Black Sea Journal of Social Science*, 9(16), 25-46.
- Tunçer, M. (2019). *Bir Marka Değeri Olarak Oflu Hoca Kimliği ve Yetiştigi Ortam*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Turan, Ş. (1995). *Türk Devrim Tarihi III Yeni Türkiye'nin Oluşumu (Birinci Bölüm) (1923-1938)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türkdoğan, O. (1977). *Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları* (3. Baskı). İstanbul: Dede Korkut Yayınları.

- Umur, H. (1949). *Of ve Of Muharebeleri*. İstanbul: Güven Matbaası.
- Umur, H. (1951). *Of Tarihi Vesikalar ve Fermanlar*. İstanbul: Güven Matbaası.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilatı*. (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ünal, M. A. (1997). *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Variş, F. (1988). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Yanardağ, A. (2016). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Medreselerin Islahı Tartışmasından Eğitim Birliğine. *Turkish History Education Journal*, 5(2), 515-548.
- Yavuz, Y. V. (2007). *Çaykaralı Hacı Hasan Efendi I*. İstanbul: İhvak Yayını.
- Yavuz, Y. Ş. (2013). Yavuz Hasan Rami. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (s. 351-352) İçinde. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yediyıldız, B. (1986). Vakfiyeler Çerçevesinde Türkiye'nin Kültür Hayatı (1300-1453). *Vakıf Haftası Dergisi*, 0(4), 19-24.
- Yıldırım A. (2002). "Kondulu Yusuf Şevki Efendi." Çaykara'nın Manevi ve Kültürel Değerleri Sempozyumu I, 19-22 Temmuz, Çaykara.
- Yılmaz, H. (2016). Medrese Nedir? XII. Ve XIII. Yüzyıllarda Dımaşk Medreseleri Üzerine Bir İnceleme. *Divân, Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 21(40), 33-70.
- Zengin, Z. S. (2017). Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi. Köylü ve Altaş (Ed.), *Din Eğitimi* (s. 23-47). İstanbul: Ensar Yayınları.

G20 Üyesi Ülkelerin İşsizlik Oranlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi * *

Dr. Şükrü Mete Tepegöz

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7636-7699>

İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul – TÜRKİYE

Mine Genç

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3611-8647>

Doktora Öğrencisi / İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul – TÜRKİYE

Muhammed Işık

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6630-8727>

Doktora Öğrencisi / Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 22.04.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

G20

İşsizlik

Tarımın GSYH İçindeki Payı

Enflasyon

İhracat ve İthalat

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

* Bu çalışma, 18-20 Kasım 2021 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi tarafından gerçekleştirilen "Uluslararası İstanbul İktisat Araştırma Konferansı (IIERC)" kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62557>

Öz

Küreselleşme ve dijitalleşmenin sürekli ve hızlı bir şekilde arttığı ekosistemde ülkeler teknoloji, sanayi, yatırım, eğitim gibi birçok konuda sürekli gelişim ve değişim içerisindedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan toplam 19 ülke ve Avrupa Birliği Komisyonundan oluşan G20, ülke ekonomilerinin gelişmesi, planlı ve tutarlı bir şekilde ilerlemesi, ekonomik faktörlerin etkin bir şekilde kullanımı ve bu sayede sürdürülebilir bir şekilde kalkınmak için bir araya gelerek fikirlerini paylaşmakta ve ortak politikalar geliştirmektedirler. 12 Aralık 2019'da Çin'in Wuhan eyaletinde ilk defa görülen ve dünya geneline hızla yayılan ve ekonomileri derinden sarsan Koronavirüs salgını, ülkelerin kendi içine kapanması nedeniyle ekonomik faaliyetleri yavaşlatmış ve bu durum en çok işsizlikte etkisini göstermiştir. İşsizlik, ülkelerin karşı karşıya kaldığı ve çözümü için üzerinde durduğu en önemli ekonomik problemlerden biridir. *Bu sebeple, bu çalışmada 2000 yılından günümüze kadar yıllık bazda dünya ekonomisinin üçte ikisinden fazlasını oluşturan G20 üyesi ülkelerin işsizlik oranını etkileyen, tarımın GSYH içindeki payı, enflasyon oranı, ithalat ve ihracat oranları panel veri analizi yöntemi ile test edilmiştir. Hausman testine göre modelin tesadüfi etkiler modeline uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Bunu takiben varsayımlar test edilerek, modelde heteroskedastisite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun var olduğu sonucuna varılmıştır. Bu üç durumu düzelten Driscoll-Kraay testi ile nihai model elde edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, işsizlik oranının tarımın GSYH içindeki payı ile ihracat oranlarından aynı yönde etkilendiği ve enflasyon oranı ile ithalat oranlarından ters yönlü etkilendiği tespit edilmiştir.*

Atıf Bilgisi / Reference Information

Tepegöz, Ş. M.; Genç, M. ve Işık, M. (2022). G20 Üyesi Ülkelerin İşsizlik Oranlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 521-536.

*Analysis of the Factors Affecting the Unemployment Rates of G20 Countries**

Dr. Şükrü Mete Tepegöz

Istanbul Commerce University, Institute of Foreign Trade, Istanbul – TURKEY

Mine Genç

PhD Candidate / Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Economics, Istanbul – TURKEY

Muhammed Işık

PhD Candidate / Marmara University, Institute of Pure and Applied Sciences, Department of Industrial Engineering, Istanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 22.04.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

G20

Unemployment

GDP Share of Agriculture

Inflation

Export and Import

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

* This study was presented as an oral presentation at the "International Istanbul Economics Research Conference (IIERC)" congress held by Istanbul University Faculty of Economics between 18-20 November 2021.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62557>

Abstract

In an ecosystem where globalization and digitalization constantly and rapidly increase, countries constantly develop and change in many subjects like technology, industry, education, climate change, sustainable investment. Group of 20 that comprises developed and developing 19 countries and European Commission, get together and share ideas and develop shared policies so that the economies can develop, progress in a planned and consistent manner, the economic factors are used effectively and thus develop sustainably. The Coronavirus (COVID-19) pandemic which emerged in the Wuhan city of China for the first time in December 12, 2019 and which has rapidly spread all around the world and profoundly shaken the economies has slowed down the economic activities as countries have withdrawn, which has had an impact on employment the most. Unemployment is one of the most important economic problems which the countries face and focus on the most to resolve. Therefore in this research, the share of agriculture, which affects the unemployment rates of the G20 member countries constituting more than two thirds of the world economy on an annual basis since 2000, within GDP, the inflation rate, import and export rates have been tested using the panel data analysis method. It has been concluded that the model fit the random effects model according to the Hausman test. Following that the assumptions were tested, and it was concluded that the model had heteroscedasticity, autocorrelation and interunit correlation. The final model was obtained with the Driscoll-Kraay test, which corrected all three. According to the findings achieved with this model, it was determined that the unemployment rate was affected by agriculture's share within the GDP in the same way as the export rates and that it was affected reversely by the inflation rate and the import rates.

GİRİŞ

Küreselleşen günümüz ekonomilerinde ülkelerin gelişmesi, ilerlemesi ve iktisadi açıdan güçlenmesi için ortak politikalar üreterek dünyayı gelişmişlik seviyesine taşımaları elzemdir. Bu sebeple ekonomilerin sağlıklı ve etkin işleyişini sağlamak ve ortak politikalar üretmek için G20 birliği (Group of 20, 20 Grubu) düzenli olarak bir araya gelmektedir. G20 birliğinin temeli, 1975'te dünyanın en büyük 7 ekonomisinden oluşan G7 birliği ile ekonomik politikalara çözüm üretmek amacıyla atılmıştır. G7, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya ve Kanada'dan oluşmaktadır. Bu ülkeler 1975'ten beri yılda iki veya dört kez toplanmaktadır. 1990'lı yıllardan sonra gelişmekte olan ülkelerde başlayan ve sırasıyla 1994, 1997 ve 1998'de gerçekleşen Meksika Peso Krizi, Asya Krizi ve Rusya Krizi'nin dünya ekonomilerini etkilemesi sebebiyle G7 ülkelerinin 26 Eylül 1999 tarihli toplantısı sonucunda, dünyanın en büyük gelişmiş ve gelişmekte olan 19 ülkesini ve Avrupa Birliği Komisyonunu kapsayan G20 birliği oluşturulmuştur. G20 ile dünya genelinde sürdürülebilir büyüme, küresel ekonomik istikrarı sağlama, finansal krizleri önleme ve riskleri azaltmak amaçlı finansal regülasyonlar hedeflenmiştir.

Dünya genelinde temel ekonomik göstergeler olan GSYH, enflasyon, istihdam, ihracat, ithalat, yatırım gibi birçok iktisadi faktörün optimum seviyede tutulması için gerekli her türlü ekonomik politikaların vaktinde ve doğru şekilde uygulanması gerekmektedir. Ayrıca ulusların ekonomisini güçlü tutmak amacıyla işsizlik oranlarının minimum seviyeye indirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada G20 birliğinin kuruluşundan günümüze tarımın GSYH içindeki payı, enflasyon oranı, ithalat oranı ve ihracat oranı değişkenlerinin işsizlik oranına etkisi analiz edilmiştir. Yüzyıllar boyunca uluslar yaşamını ve geçimini idame ettirmek amacıyla avcılık, toplayıcılık ve tarım ile uğraşmıştır. Çünkü gıda, insanlığın hayatta durabilmesi için en temel ihtiyaçtır. Bu nedenle tarımın GSYH'deki payı çok önemlidir. İktisat teorisine göre bir ekonomide reel GSYH azalınca, üretilen mal ve hizmet miktarı azalır ve çalışan emek miktarı da azalır ve nihai olarak işsizlik artar veya tam tersi reel GSYH artınca, üretilen mal ve hizmet miktarı artar, istihdam edilen emek gücü artar ve işsizlik azalır. Ayrıca işsizliği etkileyen bir başka faktör olan enflasyon oranı, fiyatlar genel seviyesinin sürekli olarak yükselmesidir. Teorik anlamda enflasyon artışı durumunda üretim maliyetleri yükselecek ve üretim kısıtına gitmeyi düşünen firmalar işe alımı azaltacak ve bu durumda işsizlik yükselecektir. İhracat faktörü ise üretimi artıran bir etken olduğu için ülkelerin ortak politikalar üretmesi ve kaynakların etkin kullanılması ve üretimi artırmaları sonucunda ülke ekonomileri canlanacak, üretim artacak ve işsizlik azalacaktır. İthalat ise işsizliği iki şekilde etkilemektedir; İthal girdi fiyatlarının yükselmesi sonucu maliyetler artacak ve bunun sonucunda üretim kısıllacağı için işsizliği artıracak veya ülkede üretilmeyip direkt dışarıdan ithal edilmesi sonucunda ülkede üretim yapılmayacak ve bunun sonucunda işsizlik artacaktır. İthalatın etkilendiği ikinci durum ise uluslararası ticaretin hızlanması ve daha az maliyetle üretim yapmak amacıyla ara mal veya ana mal ithal edilmesi ile işsizliğin azalmasıdır.

Çalışmada G20 üyesi ülkelerin birliğin kuruluşunu takip eden yıl olan 2000 yılından verilerin mevcut olduğu 2021 yılı dahil olmak üzere 22 yıllık süreçte GSYH içinde tarımın payı, enflasyon oranı, ihracat ve ithalat oranlarının işsizlik oranlarına etkisi panel veri analizi ile incelenmiştir.

GENEL BİLGİLER

Ekonominin küreselleşmesi ve uluslararası ticaretin hızlanması, dünya genelinde üretilen mal ve hizmetlerin kontrolü ve bu kıt kaynakların etkin dağıtımı, ülkelerin bir araya gelerek çözüme yönelik politikalar üretmelerini zorunlu kılmıştır. Bunun için çeşitli örgütlenmeler oluşturulmuştur. Bunlardan bazıları; Birleşmiş Milletler (UN), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Gelişen Sekiz Ülke (D8), Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ) ve G7'dir. Ayrıca

1997 Asya, 1998 Rusya krizlerini müteakip küresel sorunların üstesinden gelebilmek için 1999 yılında dünya ekonomisinin %85'ini, ticaretin %75'ini ve nüfusun 2/3'ünü oluşturan, Maliye Bakanları ve Merkez Bankası başkanları düzeyinde dünyanın her kıtasından yirmi ülkenin dahil olduğu küresel sorunlara çözüm bulmak ve küresel ekonomik ve mali istikrarı artırarak sürdürülebilmek için G20 Birliği oluşturulmuştur (G20, <https://www.mfa.gov.tr/g-20-tr.tr.mfa>, 2022). Bu birlik; Almanya, Amerika, Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Türkiye ve Avrupa Birliği Komisyonu'ndan oluşmaktadır. Ayrıca her yıl G20 dönem başkanlığını bir ülke üstlenmekte ve Uluslararası Para Fonu (IMF), OECD, Dünya Bankası ve Finansal İstikrar Kurulu (FSB) toplantılara katılmaktadır. Temel olarak G20'nin kuruluş amacı; iklim değişikliği, istihdam, yoksulluğun giderilmesi, kalkınma, enerji güvenliği ve gıda güvenliğidir. Bu konularda çalışmaların etkin yürütülebilmesi için çalışma grupları oluşturulmuştur. Çalışmalar Finans Kanalı ve Şerpa Kanalı üzerinden yürütülmektedir. Finans Kanalı, üye ülkelerin ilgili Bakanları, Müsteşarları, Merkez Bankası Başkan ve Başkan Yardımcılarından; Şerpa Kanalı da üye ülkelerin Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden oluşmaktadır. G20 ilk kez 2007 yılında ABD'de başlayan Mortgage Krizini takip eden ve tüm ekonomileri etkileyen yıl olan 2008'de Liderler düzeyinde Washington'da toplanmıştır.

Çalışmada; G20 üyesi ülkelerin işsizlik oranını etkileyen, tarımın GSYH içindeki payı, enflasyon oranı, ithalat ve ihracat oranları analiz edileceği için bu değişkenlerin tanımı açıklanmıştır.

İşsizlik, çalışabilecek durumda (çalışma gücünde ve arzusunda) olan ve cari ücretten çalışmak isteyen kişilerin iş bulamaması durumudur ve bu durumda olan kişilere de işsiz denir (Ünsal, 2017: 19). Bu işsizlik kavramı da çalışabilecek durumda olup, çalışmak isteyip de iş bulamayan kesimden oluştuğu için sadece gayri iradi işsizliği kapsamaktadır. İşsizlik oranı ise işsiz tanımına göre iş bulamayan nüfusun toplam işgücüne oranıdır. Daha geniş ifadeyle 15 yaşından büyük olup, son üç ay içinde iş arayan ve 15 gün içinde işbaşı yapmaya hazır olduğunu bildirenlerin toplam işgücüne oranıdır. Makroiktisadi anlamda işsizlik ve istihdamı etkileyen pek çok parametre vardır. (Daşdemir, 2017: 60-61)

Tarım, bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık ve su ürünlerini kapsamakla birlikte ikamesi bulunmayan tek sektör olarak diğer sektörlerden ayrılmaktadır. 20. yüzyılın başında, 1 milyar civarında olan dünya nüfusu günümüzde 8 milyara yaklaşmıştır. Bu nedenle kişi başı tarımsal tüketim ciddi oranda arttığı için tarım sektöründe önemli derecede verimlilik ve üretim artışı gerekmektedir. Tarım sektörü gıda maddelerini üretip, işleyip, çeşitlendirerek, diğer sektörlerle hammadde sağlaması, ülke ekonomisine ve özellikle ihracata doğrudan ve dolaylı etkisi ve bu sayede milli gelire ve istihdama olan katkısı gibi birçok etkisi nedeniyle gün geçtikçe geliştirilmesi ve verimliliğinin artırılması için üzerinde yoğun çalışmalar gerektiren önemli bir alandır. Dünyada nüfus artışı ile paralel olarak artan tüketime karşılık azalan tarımsal alan sağlıklı gıda üretimi için yetersiz kalmaktadır.

Enflasyon, dünyada karşılıksız paraların basılması ile birlikte 1970'ler itibarıyla ülkelerin karşılaştığı en önemli makroekonomik sorunlardan biri haline gelmiştir. Enflasyon, bir ekonomide fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak artmasıdır. Alım gücünü, ülkelerin para politikalarını, tasarrufları ve yabancı yatırımcıların ilgisi gibi birçok makroekonomik faktörü etkilemesi nedeniyle piyasayı etkileyen en kritik faktörlerden biridir. Bir ekonomide enflasyon temel olarak talep, maliyet, kontrolsüz şekilde artan para arzı (Fırat ve Daşdemir, 2021: 90) ve enflasyon beklentileri sebebiyle artış göstermektedir.

İhracat ve ithalat oranları ise her ülkenin arz ve talebine göre şekillenmekte ve ülkelerin ticaret içinde oldukları ülkelerin gelişmişlik düzeyi, nüfus, gelir, tüketim, üretim maliyetinin ucuz olduğu yerden ara mal talep etme, taşıma maliyetleri gibi faktörlerden etkilenmektedir. Ülkelerin ithalat yaptığı ülkeler o ülke için aynı zamanda ihracat potansiyeli yaratmaktadır. Üretim için ihtiyaç duyulan

kaynakların önemli bir kısmı ithal edilen ara mallara bağlı olması halinde ithalat, üretim arttıkça yani yurtiçi talep arttıkça aynı yönde hareket edecektir. Bu durumda üretimin canlanmasına istinaden işsizlik oranı azalabilecektir.

Dünyanın iki seneden fazla mücadele etmekte olduğu Covid-19 virüsü dünya genelinde gıdaya olan talep artışı tarımın GSYH içindeki payının artırılmasının önemini göstermiştir. Ekonomilerin istikrarlı bir şekilde ilerleyebilmesi için enflasyon optimum seviyede tutulmalı, ülke ekonomilerine yön veren ithalat ve ihracat politikaları üretilmeli ve işsizlik azaltılmalıdır.

G20 Liderler Zirvesi Toplantıları

İlk olarak 2007'de ABD'de etkisini gösteren ve daha sonra dünyaya yayılan konut piyasası krizi sonrası mali krizleri önlemenin en temel çözümlerinden birisi liderlerin siyasi gücünün belirleyici olduğu gerekçesiyle G20 toplantıları ilk olarak 2008 yılında Washington'da yapılmaya başlanmış ve her yıl bir aday ülkede düzenli olarak yapılmaya devam edilmektedir. 2008 yılı itibarıyla toplantılar her yıl sırasıyla ABD-Washington, Londra-Pittsburg, Toronto-Seul, Fransa-Cannes, Meksika-Los Cabos, Rusya-Saint Petersburg, Avustralya-Brisbane, Türkiye-Antalya, Çin-Hanzhou, Almanya-Hamburg, Arjantin-Buenos Aires ve 2019'da Japonya-Osaka, 2020 Suudi Arabistan (online) ve 2021 Roma'da gerçekleştirilmiştir. 2022 yılı G20 Toplantısı, Kasım ayında Endonezya'da gerçekleştirilecektir. İlk olarak 2008'de Washington'da "Finansal Pazarlar ve Dünya Ekonomisine İlişkin Zirve" başlığı ile küresel krizin sebeplerini incelemek, küresel ekonominin şeffaf işlemesi için ortak ve tutarlı sistem oluşturmak ve uluslararası işbirliğini güçlendirmek konuları üzerinde konuşulmuştur. Bu krizin sebeplerini de sermaye akışlarının kontrolsüz bir şekilde hızlanması, düzenleyici ve denetleyici kuruluşların risk, kontrol yönetim ve denetimlerinin ve makroekonomik politikaların yetersiz olması şeklinde belirtilmiştir. Bu zirvede küresel finansal sistemdeki sorunları çözmek adına finansal kaynakların ve likidite imkanlarının artırılması ve finansal piyasalarda istikrarın sağlanarak ekonomik büyümeyi desteklemek gerektiği sonucuna varılmıştır. Diğer zirvelerde güçlü, sürdürülebilir ve dengeli büyüme için uluslararası finansal kuruluşları güçlendirmek, enerji güvenliği ve iklim değişikliği, istihdam olanaklarını artırmak için gerekli finansal destekleri sağlamak ve küresel piyasaların açık olması gerektiğini ifade eden ayrıca hizmetler, kurallar, ticaret kolaylıklarının yanı sıra tarım ve tarım dışı piyasalara erişim için gerekli programları uygulamak amacıyla adımlar atılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca kalkınma için esnekliği, yeni iş alanları açmayı artırmak gerektiği, altyapı eksiklikleri ve gıda piyasası oynaklıkları konularında riskleri azaltmak gerektiği ifade edilmiştir. Gelişmekte olan piyasalar için finansal düzenleyici reformları ve daha sürdürülebilir ve dirençli uluslararası para sisteminin etkinliğini artırmak gerektiği vurgulanmıştır. İstihdam ve sosyal korumayı, finansal sektör reformlarını artırarak uygulamak, tarımsal üretimi ve verimliliği, piyasa bilgisini ve ulaşımını artırmak, uluslararası politika koordinasyonunu güçlendirmek ve fiyat volatilitelerinin etkilerini azaltmak, tarımsal verimlilik için Ar&Ge çalışmalarına yatırım yapmak konularında aksiyon planının hayata geçirilmesi gibi üye ülkelerin hepsinde büyümeyi ve istihdamı artıracak reformlar için karara varılmıştır. (G20 Research Group, <http://www.g20.utoronto.ca/2008/2008declaration1115.html>, 2022) Nihayetinde G20 toplantıları ülkeler arasında eşitsizliği azaltmak ve gelir dağılımını iyileştirmek, ülke ekonomilerinin istikrarlı şekilde büyümesi, finansal yönetimlerin güçlendirilmesi ve ülkeler arası yatırım ve ticaretin hızlandırılması ekseninde şekillenmeyi hedeflemekte ve ülkelerin ve küreselleşmenin meydana getirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda kararlar alınmaya devam edilmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

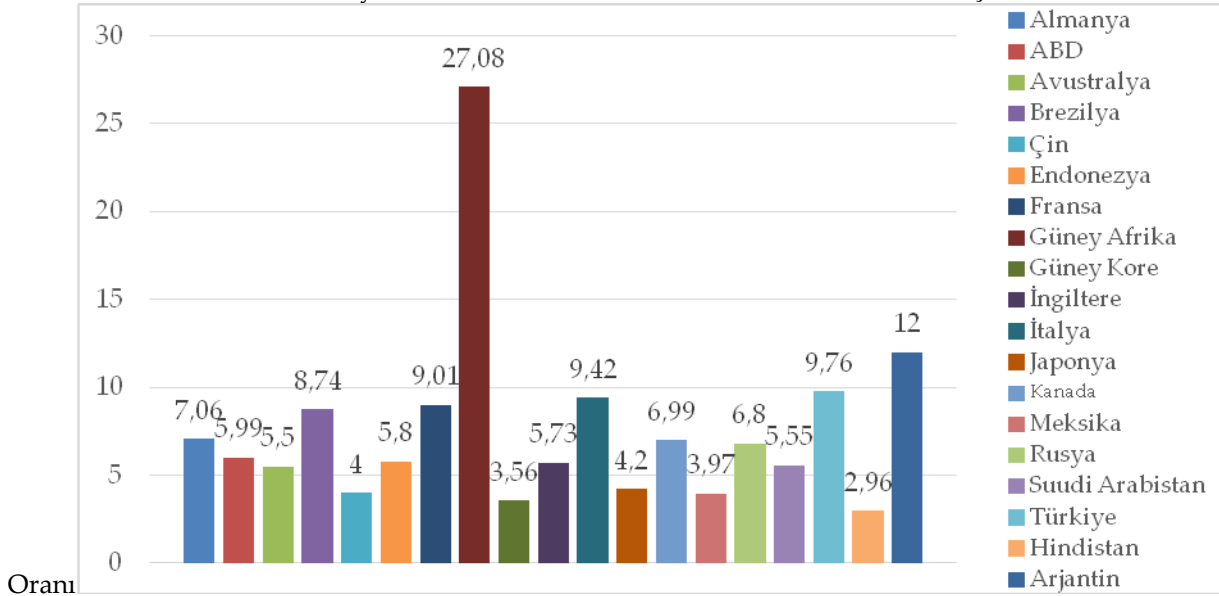
İşsizlik ile ilgili literatürde yer alan bazı çalışmalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

YAZAR/LAR	MAKALE ADI	YÖNTEM	BULGU
Olgun, Işın ve Işın (2018)	Türkiye’de Tarımsal GSYH İle Tarımsal Yatırımlar Arasında Nedensellik İlişkisi, 1983-2015	Johansen Eşbütünlüşme Analizi Vektör Hata Düzeltme Modeli Granger Nedensellik Testi	Kamu sektörü tarımsal sabit sermaye yatırımları ile özel sektör tarımsal sabit sermaye yatırımlarının, tarımsal GSYH’nin nedeni olmadığı ve tarımsal GSYH’nin tarımsal sabit sermaye yatırımlarının nedeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Güriş ve Yaman (2018)	OECD Ülkelerinde İşsizliği Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Modelleri ile Analizi, 2000-2015	Panel Veri Analizi	İşsizliği azaltan en önemli değişkenin yatırım oranı, bunu takiben ekonomik büyüme, enflasyon, bütçe açığı ve cari işlemler dengesi olduğu tespit edilmiştir.
Ümit ve Karataş (2018)	Türkiye’de İşsizlik ve Etkileyen Makroekonomik Faktörlerin Ekonometrik Analizi, 2000-2013	Augmented Dickey Fuller Philips Perron birim kök testleri Vektör Otoregresif Tekniği (VAR)	Büyümenin işsizliği etkilediği, reel efektif döviz kurundaki yükselişin işsizlik oranını azalttığı, doğrudan yabancı yatırımların ve enflasyonun işsizlik ile ilişkisinin çıkmadığı tespit edilmiştir
Akcan ve Ener (2018)	Makroekonomik Değişkenlerin İşsizlik ile İlişkisi, 2000-2015	Varyans ayrıştırması ve Etki tepki analizi	Varyans ayrıştırması analizine göre işsizlik oranını en fazla döviz kuru ve para arzı etkilemektedir. Etki tepki analiz sonucuna göre işsizlik oranını en fazla reel döviz kuru ve bunu takiben kredi hacmi, büyüme oranı ve ihracat oranları açıklamaktadır.
Ceritoğlu, Gürcihan ve Taşkın (2012)	2001 ve 2008 Krizleri Sonrası İşsizlik Oranı Gelişmeleri	-	2001 ve 2008 krizlerinin her ikisinde de tarım dışı sektörlerde istihdam kaybı yaşandığını ama 2008’deki etkisinin daha sınırlı olduğunu ve tarım dışı istihdamın güçlü artmasının ve büyümenin etkisiyle işsizliğin gerilediğini belirtmişlerdir.
Köse (2016)	Türkiye Ekonomisinde 2003-2014 Döneminde Ekonomik Büyüme İşsizlik ve Enflasyon İlişkisi, 2003:3-2014:4	Regresyon analizi, ADF birim kök testi, Granger Nedensellik testi	Enflasyon ile işsizlik arasında Granger Nedensellik Analizi sonucuna göre karşılıklı ilişki olduğu, Regresyon analizi sonucuna göre ise negatif ilişki olduğu saptanmış ve enflasyondaki %1’lik değişim işsizliği % 0.001 azaltmakta ve işsizlikteki % 1’lik değişim enflasyonu %0.06 azaltmıştır.
Bein ve Çiftçioğlu (2017)	The Relationship Between the Relative GDP Share of Agriculture and the Unemployment Rate in Selected Central and Eastern European Countries, 1996-2013	Dinamik Panel Regresyon Analizi Granger Nedensellik Testi	Tarımın GSYH içindeki payı ile işsizlik oranı arasında negatif ilişki olduğu; yatırım oranı ve dışı açıklığın yüksek derecede ve finansal kalkınmanın da ters yönlü ilişkili olduğunu tespit edilmiştir.
Özçelebi ve Özkan (2017)	Economic Factors Influencing the Dynamics of Unemployment in the G10 Countries: Empirical Evidence From Panel Data Modeling, 1995-2014	Panel Veri Analizi	Nihai tüketim harcamaları, enflasyon, genişlemeci politikalar, finansal ve ekonomik entegrasyon ve kalkınma seviyesi, sosyal güvenlik sistemine katılım, reel ücretler, endüstri ve eğitim harcamalarındaki artışın işsizlik oranını azalttığı ve teknoloji odaklı yatırımların işsizlik oranını artırdığı sonucuna varılmıştır.
Acaroğlu (2018)	Is there a Trade-off between Output and Unemployment? An Evidence from Okun’s Law for G-20 Countries	Birinci dereceden fark ve “boşluk” belirtme metotları	Çin, Endonezya, Suudi Arabistan ve Türkiye’nin bu hipotezi sağlamadığı; G7 ülkelerinin sağladığı ve gelişen ülkeler grubunda yer alan Arjantin, Avustralya, Brezilya, Hindistan, Kore, Meksika, Rusya ve Kuzey Afrika’nın da sağladığı ifade edilmiştir.

G20 ÜYESİ ÜLKELERİN 2000 YILINDAN GÜNÜMÜZE İŞSİZLİK ORANLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ

Ülkelerin dengeli büyümeyi başarması, istihdamı artırıp işsizliği azaltması ancak G20 birliğinin hedeflediği güçlü, sürdürülebilir ve dengeli büyüme gibi makroekonomik amaçlara ulaşabilmek için nicel ve nitel çözüm üretebilmeleri ile mümkündür. İşsizlik oranını asgari seviyeye indirmek ve bunu da ancak üretimin artırılarak istihdam piyasalarını oluşturan nüfusun etkin olarak işgücü piyasasına dahil edilip, kişi başına düşen milli geliri artırarak ve bu sayede satın alma gücünü arttırıp ülkeleri gelişmiş ülke seviyesine çıkarmak her ulusun en temel vazifesidir. Dünya nüfusunun %70'inden fazlasını oluşturan G20 ülkeleri içerisinde ülkelerin 2021 yılı verilerine göre en yüksek nüfus 1.5 milyara yakın Çin'de ve en düşük nüfus ise 25.5 milyon civarında olan Avustralya'dadır. 2000-2021 yılları arasında işsizlik oranları analiz edilince tüm yıllarda en yüksek işsizlik oranı Güney Afrika'da (nüfusta 15.sıra) ve en düşük işsizlik oranı ise Meksika'dadır (nüfusta 8.sıra) (Developed Countries List <https://worldpopulationreview.com/>, 2022).

Tablo 1. G20 Üyesi Ülkelerin 2000-2021 Yılları Arasında Ortalama İşsizlik

Kaynak: Dünya Bankası,

<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SL.UEM.TOTL.NE.ZS&country=BRA>.

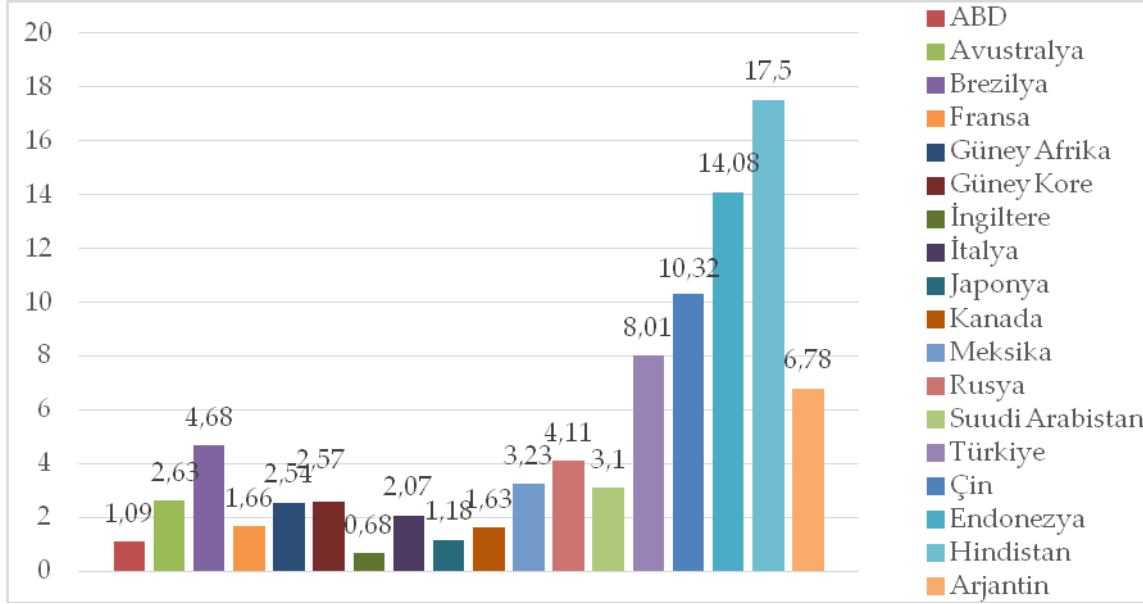
22 yılın işsizlik oranı ortalaması en yüksek olan ilk üç ülke Güney Afrika, Arjantin ve Türkiye iken; en düşük ilk üç ülke ise Hindistan, Güney Kore ve Meksika'dır. 19 ülkenin 22 yıllık işsizlik oranları ortalaması 7.59'dur ve bu oranın üstünde 6 ülke yer almaktadır. Bu ülkeler; Arjantin, Brezilya, Fransa, Güney Afrika, İtalya ve Türkiye'dir. Geri kalan 13 ülkenin işsizlik oranları ortalaması genel ortalamanın altındadır. Gelişmiş ülkelerden (G7 ülkeleri) sadece Fransa'nın işsizlik oranı ortalamanın üzerindedir. Güney Afrika'da işsizlik oranının en yüksek olmasının sebebi ırkçılığın siyahileri çok daha düşük ücretli çalışmaya itmesidir. Ayrıca tarım ve madencilik sektörlerinde zamanla makineleşmenin artması, daha az emek ve daha fazla sermaye ağırlıklı olması, iç siyasi karışıklıkların yüksek olması ve bu durumun da üretim ve yatırımı olumsuz etkilemesi, eğitim sektörünün kalitesinin düşük olması işsizliği arttıran unsurlardandır. Güney Kore ve Japonya'da işsizlik oranının en düşük olma sebebi ise artan ihracat sebebiyle firmaların daha düşük ücretli işçi istihdam ederek üretim kapasitelerini

artırmaları ve eğitim seviyelerinin yüksek olmasıdır.

Tarımın GSYH İçindeki Payının 22 Yıllık Süreçteki Ortalama Analizi

Ülkeleri gelişmişlik seviyesine çıkarmak ve kalkınmalarına önayak oluşturmak için tarım, sanayi, hizmet sektörlerinin üretim kapasiteleri optimum seviyeye getirilmeli ve bunun için gerekli teşvik paketleri sisteme entegre edilmelidir.

Tablo 2. G20 Üyesi Ülkelerin 2000-2021 Yılları Arasında Tarımın GSYH İçindeki Ortalama Payı

Kaynak: Dünya Bankası, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Type/TABLE/preview/on>.

Tarımın GSYH içindeki payı en az ve her birinde yaklaşık %1 civarında olan ve dünya ekonomisinin öncü ülkeleri olan Almanya, Amerika, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada'da (G7 ülkeleri) ve tarımın payının en çok olduğu ülkeler ise gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Çin, Endonezya, Türkiye ve Hindistan'dadır. 19 ülkenin 22 yıllık tarımın GSYH içindeki payının ortalaması 4.66'dır ve bu oranın üstünde 4 ülke yer almaktadır. Bu ülkeler; Brezilya, Çin, Türkiye ve Endonezya'dır. Geri kalan 15 ülkenin tarımın GSYH içindeki payı genel ortalamasının altındadır.

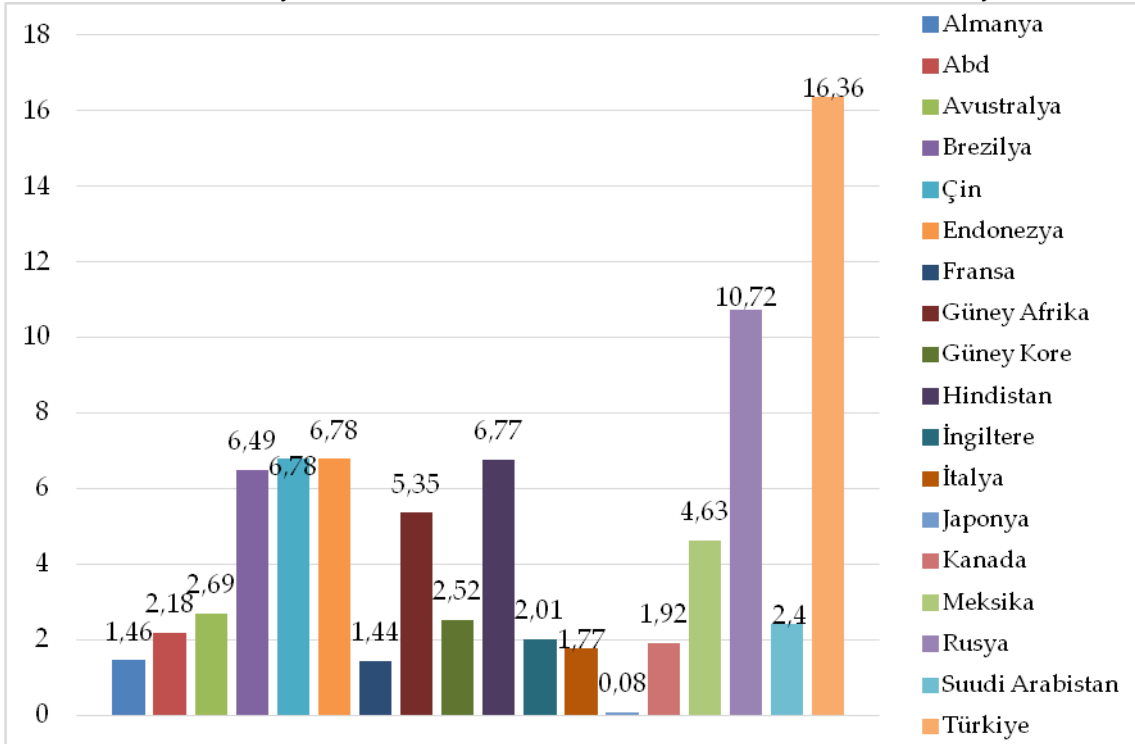
Tarımın payının en az olduğu ülkelerin gelişmiş ülkelerde olmasının temel sebepleri; üretim kapasitelerini teknoloji sayesinde sanayi ve hizmetler sektörlerine kaydırmaları yani teknoloji yoğun üretim kullanmaları ve tarım sektörlerinde kullanılan üretim faaliyetlerinin toprağın nem derecesini ölçen ve otomatik sulama sistemlerine bu bilgiyi ileten ve yağış bekleniyorsa sulama sistemine ilişkin işlemleri bekletmesi gibi ileri düzey teknoloji ve yüksek verimlilik ile çalışmalarını, tohum kalitelerinin ve verimliliklerinin yüksek olması, tarımda çalışan nüfusun teknik bilgi ve etkin üretim açısından donanımlı olması, üretim alanlarının kontrollü şekilde yürütülmesi gibi faktörlerdir. Tarımın payının en fazla olduğu ülkelerin gelişmekte olan ülkeler olmasının temel sebebi de emek yoğun şekilde çalışılması, teknolojinin yeterli derecede etkin kullanılmaması, planlı üretim yapılmaması, üreticilerin önemli bir kısmının bilgi ve teknik donanım açısından yeterli olmaması, tarım arazilerinin verimli kullanılmamasıdır. Gelişmekte olan ülkeler tarımda istihdamı daha etkin kullanmak için sürdürülebilir tarımsal üretim, yeterli ve güvenilir gıdaya erişim, kırsal kalkınma ve rekabet edilebilirliği sağlamak amacıyla yenilikçi politikalar belirlemeli ve tarımsal üretimin gelişmesi için tarımsal altyapı ve kırsal

kalkınma geliştirilmeli, gıda güvenilirliği sağlanmalı, tarımsal alanlarda araştırma&geliştirme çalışmaları yoğunlaştırılmalıdır. Ayrıca tarımda modern teknolojilerin kullanılması, iklim ve toprak şartları, tohumda ve gübrede verimlilik ve kalitenin artırılması, sulanan alanların geliştirilmesi, tarımsal aletlerin nicelik ve niteliklerinin artırılması, tarımsal kredilerin genişletilmesi, tarımda çalışanların sigortalı çalışması sağlanarak kırdan kente göçün ve göçün yarattığı olumsuz sonuçların (Daşdemir, 2017: 744, 745) azaltılması, geçici mevsimlik işçilik yerine bunun kalıcı istihdama dönüştürülmesi ile tarımsal üretimde önemli mesafe alınacaktır.

Enflasyon Oranlarının 22 Yıllık Süreçteki Ortalama Analizi

Enflasyon, fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak yükselmesidir. Ülkeler enflasyonu kontrol altında tutmakla aslında hanehalkı refahını arttırmayı hedeflemektedirler.

Tablo 3. G20 Üyesi Ülkelerin 2000-2021 Yılları Arasındaki Ortalama Enflasyon Oranları

Kaynak: Dünya Bankası, <https://databank.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators>.

Tablo 3'te, 22 yıllık süreçte en düşük enflasyon oranı Japonya başta olmak üzere G7 ülkelerindedir. En yüksek oran Türkiye'de bunu takiben Rusya, Endonezya, Hindistan ve Brezilya'dadır. Türkiye'de enflasyon oranının yüksek olmasının temel sebepleri, döviz kurundaki volatilité başta olmak üzere makroekonomik istikrarsızlıklar, petrol fiyatlarındaki yükseliş ve maliye politikası ile para politikası uygulamalarının istikrarsızlığıdır. Japonya'da enflasyon oranının en düşük olma sebebi ise hane halkının düşük faiz ortamında ellerinde parayı tüketmeyip altın gibi ellerinde tutarak tahvil fiyatlarının düşmesini beklemeleri veya mevduata yatırıp kredi talebinde ve dolayısıyla tüketimde, üretimde ve yatırımda artış olmamasıdır.

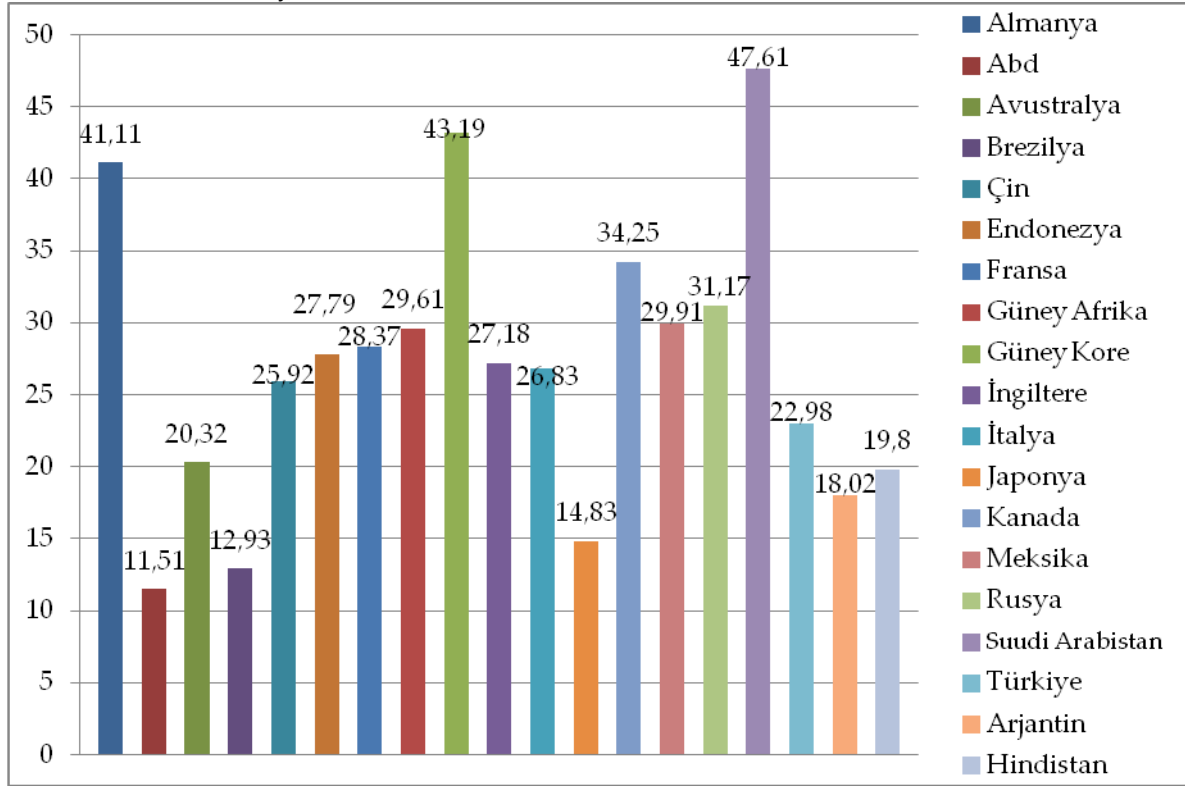
Gelişmekte olan G20 üyesi ülkelerde potansiyel işgücünün tarımsal sektöre efektif bir şekilde entegre edilmesi, tarım alanlarının etkin ve verimli şekilde kullanılması ve bu sayede tarım sektöründe

önemli ölçüde büyüme sağlanarak üretimin verimliliği ve kapasitesinin artırılması ile önemli yapısal problemlerden biri olan işsizlikte düşüş sağlanabilecektir. Emek gücünün istihdam piyasasına entegre olmasıyla üretimde artış sağlanabilecek, artan talep ve gelir sayesinde de ülke ekonomisinde büyümede artış ve işsizlikte azalış gerçekleşebilecektir.

İhracatın 22 Yıllık Süreçteki Ortalama Analizi

G20 ülkelerinin İhracat oranlarını 2000-2021 yılları arasında 18 ülkeyi (Arjantin verisi mevcut değildir.) ortalama olarak incelediğimizde oran en yüksek ilk üçte Suudi Arabistan, Güney Kore ve Almanya'da en düşük ihracat oranı ise ABD, Brezilya ve Japonya'dadır. 1967'den beri sürekli dış ticaret fazlası veren Suudi Arabistan'ın petrol ve türev ürünleri ihracatın yaklaşık %90'ını oluşturmaktadır ve bu sebeple ihracat ortalamasında ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 4. G20 Üyesi Ülkelerin 2000-2021 Yılları Arasındaki Ortalama İhracat Oranları

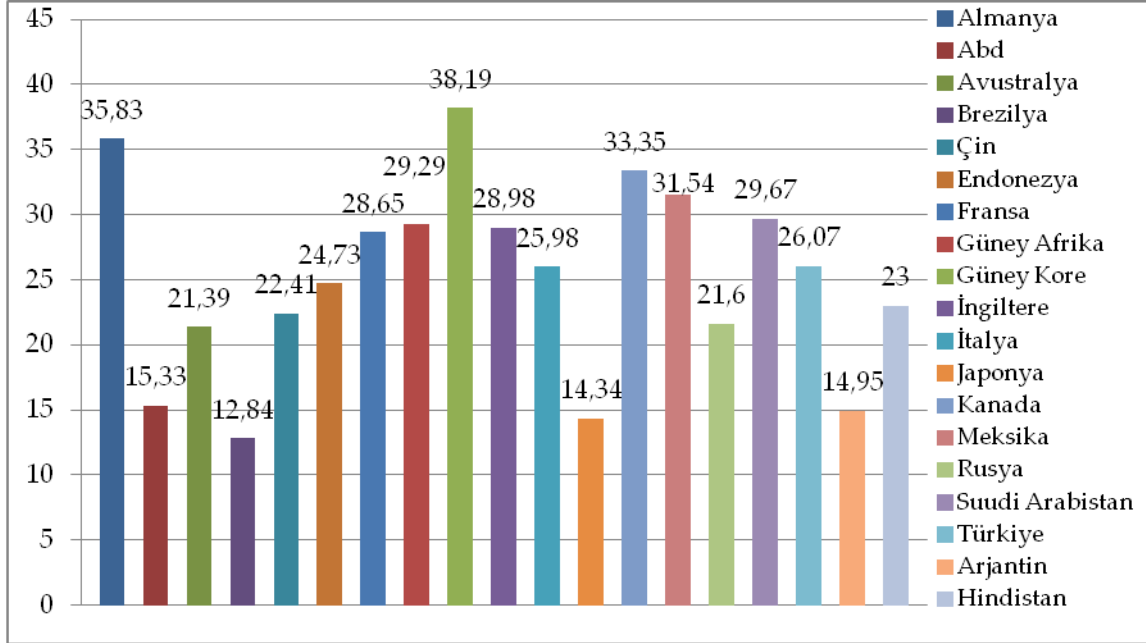
Kaynak: Dünya Bankası, <https://databank.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators>.

ABD sermaye ve teknoloji ağırlıklı ihracat yaparken, doların uluslararası piyasadaki konumu nedeniyle dünyanın en büyük mal ithalatçısı konumundadır. Tarım ve demir-çelik sektöründe korumacılık uygulayarak yerli üreticiyi desteklemektedir. İhracatı desteklemek amaçlı ihracat sübvansiyonları uygulayarak firmaların ihracattan sağladığı gelirin bir kısmı vergi dışı bırakılmaktadır.

İthalatın 22 Yıllık Süreçteki Ortalama Analizi

G20 ülkelerinin ithalat oranlarını 2000-2021 yılları arasında 19 ülkeyi ortalama olarak incelediğimizde ithalat oranı en düşük Brezilya, Japonya ve ABD ve en yüksek Güney Kore, Almanya ve Kanada'dadır. Brezilya ülkeye giren ürünlerin hepsinde ithalat lisansı rejimi uygulanması sebebiyle ithalat oranı en düşüktür.

Tablo 5. G20 Üyesi Ülkelerin 2000-2021 Yılları Arasındaki Ortalama İthalat Oranları

Kaynak: Dünya Bankası, <https://databank.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators>.

EKONOMETRİK METODOLOJİ

Ekonometrik analiz olarak hem yatay kesit hem de zaman serisini kapsayan çok daha geniş ölçekli sonuç veren analiz olması sebebiyle Panel Veri Analizi kullanılmıştır.

Veri Seti ve Model

G20'nin oluşturulduğu yıl olan 1999 yılını takip eden 2000 yılından verilerin mevcut olduğu 2021 yılı da dahil olmak üzere 22 yıllık süreçte beş farklı değişken kullanılarak oluşturulan modelde 17 üye ülkenin; bağımlı değişken olarak işsizlik oranı ve bağımsız değişken olarak tarımın GSYH içindeki payı, enflasyon oranı, ihracat oranı ve ithalat oranları kullanılmıştır. Yıllık bazda analiz edilen veriler Dünya Bankası internet sitesinden temin edilmiştir. Arjantin ve Hindistan'ın veri eksikliklerinin çok fazla olması sebebiyle ve AB Komisyonu modele dahil edilmemiş olup toplamda 17 ülke ve 22 yıllık veri olmak üzere 374 veri ile çalışma yapılmıştır. Aşağıda formülize edilen ve analiz edilen model Stata programı kullanılarak panel veri analizi ile tahmin edilmiştir.

$$UNEMP_{it} = \beta_0 + \beta_1 AGRGDP_{it} + \beta_2 INFL_{it} + \beta_3 EXP_{it} + \beta_4 IMP_{it} + \mu_i + u_{it}$$

Tablo 6. Analiz Edilen Değişkenlerin Tanımlanması

Değişken	Tanımı
UNEMP	i ülkenin t dönemindeki işsizlik oranı
AGRGDP	i ülkenin t dönemindeki tarımın GSYH içindeki payı
INFL	i ülkenin t dönemindeki enflasyon oranı
EXP	i ülkenin t dönemindeki ihracat oranı
IMP	i ülkenin t dönemindeki ithalat oranı

Panel Veri Analizi

Panel veri analizi, zaman boyutuna sahip yatay kesit verilerle diğer bir deyişle birey, firma, ülke gibi farklı birimlere ve bu birimlerin gözlenemeyen özelliklerinin birden fazla zamana ilişkin verileri kullanılarak oluşturulan panel veri modelleri aracılığıyla ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemidir (Tatoğlu, 2018: 4).

G20 üyesi ülkelerin 22 farklı yıldaki değerleri dikkate alındığı için hem birden fazla ülke ve hem de birden fazla değişken olması sebebiyle ekonometrik yöntem olarak panel veri analizi tercih edilmiştir. Panel veri analizi ile çalışmanın avantajları;

1. Hem yatay kesit hem de zaman serisi verilerini kapsadığı için daha çok veri ile çalışabilme imkanı sağlar.

2. Gözlem sayısının, verilerin diğer testlere kıyasla çok daha fazla olması sebebiyle daha kapsamlı iktisadi sonuçlara ulaşılmakta, daha çeşitli veriler sayesinde daha az çoklu doğrusal bağlantı problemi olması sebebiyle serbestlik derecesi artmakta ve ekonometrik tahminlerin güvenilirliği artmakta ve daha kapsamlı modeller kurulabilmektedir.

3. Birim bazında heterojenliği içermesi yani bireyler, firmalar, ülkeler ve devletlerin birbirinden çok farklı özelliklere sahip olduğunu varsaymasıdır.

4. Yatay kesit ve zaman serisi verilerine kıyasla gözlenemeyen etkileri tanımlayıp ölçer ve daha karmaşık davranışsal modeller oluşturulup test edilebilir ve nicel sonuçlar elde edilebilmesine olanak sağlar (Baltagi, 2005: 3-5).

Modelin Panel Veri Analizi ile Stata Programında Uygulanışı

Çalışmada kullanılan 17 farklı ülkenin hem farklı farklı kıtalarda olmaları hem de buldukları konum gibi kendilerine özgü özelliklere sahip olması birim etki olarak ifade edilmektedir.

Panel veri analizinin kullanıldığı bu çalışmada sırasıyla aşağıdaki aşamalar uygulanmaktadır.

1. Aşama: Birim ve/veya zaman etkisini tespit etmek amacıyla F, LR, LM testi kullanılmıştır.

H_0 : Birim ve zaman etkisi yoktur.

H_1 : En az biri sıfırdan farklıdır. Birim ve/veya zaman etkisi vardır.

Bu 3 testte 0.00 çıkan olasılık değeri, 0.05'ten küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilmiştir. Modelde birim ve/veya zaman etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Birim ve zaman etkisi ayrı ayrı sınıandığında birim etkisinde olasılık değeri 0.00, 0.05'ten küçük çıktığı için H_0 reddedilerek birim etkinin var olduğu ve zaman etkisinde ise olasılık değeri 1.00 çıkmış ve bu değer, 0.05'ten büyük olduğu için H_0 reddedilememiştir ve zaman etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu test sonucuna göre ikinci aşamada modelin sabit etkili mi tesadüfi etkili bir model mi olduğu sonucu tespit edilmiştir.

2. Aşama: İlk aşamada birim etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Bunu takiben bu aşamada hata terimleri ile bağımsız değişkenler arasında ilişki olup olmadığına göre modelin sabit etkiler modeli mi yoksa tesadüfi etkiler modeli mi olduğuna karar verilecektir. Hata terimleri ile bağımsız değişkenler arasında ilişki varsa model sabit etkilere gidecektir. Hata terimleri ile bağımsız değişkenler arasında ilişki yoksa model tesadüfi etkilere gidecektir. Bunu tespit etmek için Hausman testi kullanılmaktadır. Hausman testi sonucuna göre;

H_0 : Bağımsız değişkenler ile hata terimi arasında ilişki yoktur.

H_1 : Bağımsız değişkenler ile hata terimi arasında ilişki vardır.

Yapılan Hausman testi sonucunda 0.83 çıkan olasılık değeri, 0.05'ten büyük olduğu için H_0 reddedilememiştir ve bunun için tesadüfi etkiler ile modelin analizine devam edilecektir.

Bu iki aşamada modelin "Tek Yönlü Birim Etkilerin olduğu Tesadüfi Etkiler Modeli" olduğu sonucuna varılmıştır. Bunu takiben modelde parametrelerin güvenilir yani sapmasız ve etkin sonuçlar verip vermediğini bulabilmek için en küçük karelerin ardındaki varsayımların sağlanması gerekmektedir. Bu temel varsayımlar; tam çoklu doğrusal bağlantının olmadığı varsayımı (bağımsız değişkenler arasında ilişki olmadığı varsayımı), otokorelasyon (hata teriminin birbirini izleyen değerleri arasında ilişki) ve heteroskedastisitenin (değişen varyans olarak da ifade edilen hata terimlerinin varyanslarının bütün

örneklem için sabit olmaması) olmamasıdır.

3.Aşama: Bu aşamada çoklu doğrusal bağlantı yoktur, otokorelasyon ve heteroskedastisite yoktur, birimler arası korelasyon yoktur temel varsayımlarının sınaması yapılmaktadır.

Çoklu doğrusal bağlantı testi: Bu test bağımsız değişkenler arasında korelasyonun varlığını sınamaktadır. Bunun tespiti de VIF (Varyans Büyütme Faktörü (Varyans Increasing Factor)) değerine göre elde edilmektedir. Analiz sonucunda VIF değeri $2.27 < 5$ olduğu için çoklu doğrusal bağlantı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Otokorelasyon testi: Bu test sonucunda Durbin-Watson=0.30 ve Baltagi-Wu LBI=0.46 değerleri 2'den küçük çıktığı için otokorelasyon vardır.

Heteroskedastisite testi: Bu test sonucunda W_0 , W_50 ve W_{10} olasılık değerleri $0.00 < 0.05$ olduğu için H_0 reddedilmiştir ve heteroskedastisitenin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Birimler Arası Korelasyon Testi: Pesaran ve Frees testleri olasılık değeri 0.05'ten küçük çıkmıştır ve H_0 reddedilerek birimler arası korelasyonun var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.Aşama:Varsayımdan sapmaların sınındığı üçüncü aşamada modelde otokorelasyon, heteroskedasite ve birimler arası korelasyonun var olduğu saptandığı için nihai modele ulaşmak için Driscoll ve Kraay Tahmincisi kullanılmaktadır.

Ekonometrik Varsayımları Düzeltten ve Nihai Modeli Gösteren Driscoll-Kraay Testi

Driscoll-Kraay tahmincisi, birimler arası korelasyon, heteroskedastisite ve otokorelasyon olan üç tane varsayımdan sapmayı düzelterek nihai modele ulaşmamızı sağlayan tahmincidir. Bu tahminci ile elde edilen nihai model aşağıda yer almaktadır.

Tablo 7. DRISCOLL-KRAAY Testi ve Sonucu

Driscoll-Kraay Regresyon Modeli			Gözlem Sayısı: 374		
Method: Tesadüfi Etkiler Regresyonu			Grup Sayısı: 17		
Grup Değişkeni: i			Wald chi2 (4): 40.45		
Maksimum Gecikme: 2			Olasılık değeri= 0.000		
			R ² =0.0217		
İşsizlik Oranı	Katsayı	Driscoll-Kraay Standart Hata	T değeri	P> t	[95% Güven Aralığı]
Tarımın GSYH İçindeki Payı (AGR GDP)	.1297045	.0454543	2.85	0.010	.0340005 .2245206
Enflasyon Oranı (INFL)	-.0342746	.0151806	-2.26	0.035	-.0659409 -.0026084
İhracat Oranı (EXP)	.0880736	.0263058	3.35	0.003	.0332007 .1429466
İthalat Oranı (IMP)	-.1262324	.0279178	-4.52	0.000	-.1844679 -.0679969
Sabit	.0811024	.012989	6.24	0.000	.05540077 .1081971

Yapılan analiz sonuçlarına göre model iktisadi olarak anlamlı olduğu için, modelin nihai olarak yazılımı aşağıdaki şekildedir;

$$UNEMP=0.08+0.13AGR GDP-0.03INFL+0.09EXP-0.13IMP$$

Tablo 7'de yer alan G20 ülkelerinin 2000-2021 yıllarını kapsayan 22 yıllık verilerle tahmin sonuçları incelendiğinde elde edilen nihai modelde yer alan tarımın GSYH içindeki payı, enflasyon oranı, ihracat oranı

ve ithalat oranı katsayıları ile sabit değer $\%95$ güven aralığında ve Wald testine göre olasılık değeri 0.05 'ten küçük olması sebebiyle yapılan analiz sonucuna göre anlamlı olduğu saptanmıştır. Driscoll-Kraay analizi sonucuna göre modelde yer alan bağımsız değişkenlerin hepsinin olasılık değerleri 0.05 'ten küçük olması sebebiyle her biri ayrı ayrı anlamlıdır. Ayrıca modelde yer alan bağımsız değişkenler bağımlı değişkenlerdeki değişkenliğin $\%2$ 'sini açıklamaktadır. Modelde yer alan bağımsız değişkenlerin yorumu aşağıdaki şekildedir.

- Tarımın GSYH içindeki payındaki 1 birimlik artış, işsizlik oranını 0.13 birim artırmaktadır.
- Enflasyon oranındaki 1 birimlik artış, işsizlik oranını 0.03 birim azaltmaktadır.
- İhracat oranındaki 1 birimlik artış, işsizlik oranını 0.09 birim artırmaktadır.
- İthalat oranındaki 1 birimlik artış, işsizlik oranını 0.13 birim azaltmaktadır.
- Ayrıca modelde yer alan tarımın GSYH içindeki payı, enflasyon oranı, ihracat ve ithalat oranı sıfır olduğu zaman işsizlik 0.08 birimdir.

SONUÇ

Covid-19 küresel salgını ile dünyada işsizlik oranının kısa sürede hızlı bir şekilde tırmanışa geçmesi, karantina, sokağa çıkma yasağı gibi gerekçelerle ve ayrıca hayatın idame ettirilebilmesi için gıdaya olan talep önemli derecede artmıştır. Bu nedenle fiyatların artan talep nedeniyle yükselişe geçmesiyle birlikte ülkeler söz konusu tarım sektörü için salgının ilk döneminde zaman zaman ihracat ve ithalatta sınırlamaya gitmişlerdir. Öngörülemeyen bu salgın ülkelerin aslında daha planlı, ihtiyatlı ve uluslararası bazda birbirlerine birçok sektörde ne kadar çok bağlı olduklarını bir kez daha göstermiştir. İşsizlik oranı en fazla Güney Afrika'da, enflasyon oranı en yüksek Türkiye'de ve tarımın GSYH içindeki payının en yüksek olduğu ülkenin Hindistan, en yüksek ihracat oranının Suudi Arabistan'da ve en yüksek ithalat oranının Güney Kore'de olduğu tespit edilmiştir.

Panel veri analizi sonucuna göre, G20 ülkelerinde tarımdaki artışın işsizliği artırdığı belirlenmiştir. Buna çözüm olarak ülkelerin toplantılarda alınan kararları daha geniş perspektif ile hızlı bir şekilde uygulamaya koymalı ve dünyanın temel sorunu olan tarım sektöründeki gizli işsizlik, kayıt dışı istihdam, yevmiye usulü işçi çalıştırılması gibi birçok sebeple GSYH içinde tarımın payındaki artışın birbirine paralel hareket ettiği ortaya çıkmıştır. Bu sorunun çözülmesi için tarım sektöründe çalışanların sigortalı çalışması için gerekli adımlar atılmalı, teşvikler verilmeli ve eğitimler düzenlenerek kaliteli üretim sağlanmalı ve bu sektöre yönelik istihdam olanakları genişletilerek daha yaşanabilir ve adil dağılımlı refah seviyesi yüksek ülkeler olmaya yönelik uygulamalar hızlandırılmalıdır. Ayrıca yaşanan iklim değişikliğini de dikkate alarak gıda ve israf kayıpları ile aşırı fiyat dalgalanmalarının önüne geçebilmek amacıyla gerekli politikalar üretilerek gelecek nesiller için sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir gıda için çalışmalar hızlandırılmalıdır.

Enflasyon oranlarındaki artışın işsizlik oranlarını azalttığı bunun nedeni ise Philips eğrisi ile de ifade edildiği gibi işsizlik oranının düşmesiyle istihdam artışı veya yüksek ücretlerin piyasada likidite bolluğuna yol açması ve bu durumun da enflasyona sebep olmasıdır. İki faktörün optimum seviyede tutulabilmesi için ülkeler ikisini de kontrollü şekilde tutacak politikalar üretmelidir.

İhracatın işsizliği artırdığı tespit edilmiştir. Bunun temel sebebi, gelişmiş ülkelerin ihracattaki payının fazla ve ithalattaki payının az olması ve ihracatın döviz kurundan etkilenmesi, gelişmiş ülkelerde emek gücünden ziyade firmaların maliyeti azaltmak amacıyla teknoloji ağırlıklı üretim yapmaları ve gelişmekte olan ülkelerde kurlarda yaşanan belirsizlikler sebebiyle dalgalanmanın fazla olmasıdır. Bu problemleri çözen emeğe değer veren ve emek ücretini, iş güvencesini sağlayan politikalar üretilmeli ve ihracat sektöründe gerekli revizyonlar yapılarak istihdam artırılmalıdır.

İthalattaki artışın da işsizliği azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun temel gerekçesi birçok ülkenin üretim yapmak amaçlı ara malı alması ve bunun artmasını takiben artan taleple birlikte istihdamın canlanarak işsizliğin azalmasıdır.

Sonuç olarak G20 üyesi ülkeler toplantılarda alınan kararlarda dünyada sürekli artan nüfus ile birlikte istihdam sektörünü desteklemek, daha çok işgücünün piyasaya katılımını sağlamak ve bu sayede işsizliği azaltmak amacıyla tarım sektörünün GSYH içindeki payını artırmakla birlikte bu sektörde istihdam

edilen nüfusu artırmak için gerekli kararları almalıdır. G20 üyesi ülkelerin finansal istikrarın sürdürülebilirliğine yönelik aldığı kararlarda dünya nüfusunun refah seviyesinin yükseltilebilmesi için istihdam edilen kesimin de artırılması ve daha sağlıklı toplumlar olabilmesi için tarım sektörüne yönelik gözlenebilir, üretkenliği yüksek ve bu sektörde çalışanların desteklendiği politikalar uygulanarak tarımın GSYH içindeki payının artmasıyla işsizlik oranı da azaltılmalıdır. Bunun için gözlenebilir politikalar geliştirmeli, yasal düzenlemeler yapılmalıdır. İhracatın işsizliği artırması daha çok gelişmiş ülkelerin teknoloji ağırlıklı üretim yapımlarından ve gelişmekte olan ülkelerin ise ithalat ağırlıklı üretim yapımlarından kaynaklanmaktadır. Ülkelerin GSYH'inde artış sağlanabilmesi için ihracat artırılmalı ve bu sektörde istihdam olanakları yaratılmalıdır. Enflasyon oranlarındaki artışın işsizliği azalttığı tespit edilmiştir ve bu durumun temel sebebi ücretlerde yapılan artışın ortaya çıkaracağı maliyet artışının enflasyonu yükselteceği veya işten çıkarmaların artmasıdır. Bu iki makroekonomik faktörlerin optimum seviyede tutulması için ülkelerde makroekonomik politikalar istikrarlı bir şekilde uygulanmalıdır. Ayrıca ithalattaki artışın da işsizliği azalttığı sonucuna ulaşılması ise günümüz küreselleşen dünyasında uluslararası ticaretin hızlanması ve daha az maliyetle üretim yapmak amacıyla ara mal veya ana mal ithal etmeleri de işsizliği azaltmaktadır ve sonuç olarak tarımın GSYH içindeki payındaki ve ihracattaki artışın işsizliği artırdığı gözlenen bu çalışmada G20 ülkeleri istihdam olanakları yaratmak için bu sektörlere yönelik kararlar alarak istihdamı desteklemelidir.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:

Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %33,3; 2. yazar %33,3; 3. yazar %33,3
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Mine GENÇ
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %33,3; 2 st author %33,3; 3 st author %33,3
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Mine GENÇ
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Acaroğlu, H. (2018). Is there a Trade-off between Output and Unemployment? An Evidence from Okun's Law for G-20 Countries. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(2), 147-162.
- Akcan, A. T. ve Ener, M. (2018). Makroekonomik Değişkenlerin İşsizlik ile İlişkisi: Türkiye Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16(31), 263-285.
- Baltagi, B. H., (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. England: John Wiley&Sons, Ltd.
- Bein, M. A. ve Çiftçioğlu, S. (2017). The Relationship Between the Relative GDP Share of Agriculture and the Unemployment Rate in Selected Central and Eastern European Countries. *Agriculture Journals Czech*, 0(7), 308-317.
- Ceritoğlu, E.; Gürçihan, H. B.; ve Taşkın, T. (2012). 2001 ve 2008 Krizleri Sonrası İşsizlik Oranı Gelişmeleri. *TCMB Ekonomi Notları*, 0(2012-23), 1-14.
- Daşdemir, E. N. (2017). Göçün Piyasalara Etkisi ve Faktör Hareketliliğini Açıklama Gücü: Emek Piyasalarının Küreselleşmesi ve Maliyetleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 676-700.
- Daşdemir, E. N. (2017). The Effects of Debt on Debtors and The Economy: An Observational Test on Consumer Credit and Wages. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 58-72.
- Developed Countries List 2022, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/developed-countries> adresinden 02.01.2022 tarihinde erişildi.
- Fırat, S. ve Daşdemir E. N. (2021). Kripto Paralarda Miktar Teorisi Uygulaması: Bitcoin Örneği ve Covid-19 Salgının Etkisi. *İstanbul İktisat Dergisi*, 71(1), 81-102.
- Güriş, S., ve Yaman, B. (2018). OECD Ülkelerinde İşsizliği Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Modelleri ile Analizi. *Social Sciences Research Journal*, 7(1), 136-146.
- G20 Research Group, (2008). Declaration of the Summit on Financial Markets and the World Economy <http://www.g20.utoronto.ca/2008/2008declaration1115.html> adresinden 24.01.2022 tarihinde erişildi.
- G-20, <https://www.mfa.gov.tr/g-20-tr.tr.mfa> adresinden 19.01.2022 tarihinde erişildi.
- Köse, Z. (2016). Türkiye Ekonomisinde 2003-2014 Döneminde Ekonomik Büyüme İşsizlik ve Enflasyon İlişkisi. *Türk Sosyal Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 54-71.
- Olgun, F. A.; Işın, Ferruh ve Işın, Ş. (2018). Türkiye'de Tarımın Ekonomideki Yeri. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 24(1), 63-75.
- Özçelebi, O. ve Özkan, S.(2017). Economic Factors Influencing the Dynamics of Unemployment in the G10 Countries: Empirical Evidence From Panel Data Modeling. *Journal of Business, Economics and Finance*, 6(1), 17-30.
- Tatoğlu, F. Y. (2018). *Panel Veri Ekonometrisi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Ümit, A. Ö. ve Karataş, Ö. (2018). Türkiye'de İşsizlik ve İşsizliği Etkileyen Makroekonomik Faktörlerin Ekonometrik Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 7(2), 311-333.
- Ünsal, E. M. (2017). *Makro Ekonomi*. Ankara: Murat Yayınları.

Sürekli Eğitim ve Gelişim Merkezli İşletme Yönetimi: LC Waikiki Sertifika Programı Örneği*

Anıl Can Kırık

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7488-2147>

LC Waikiki, Mesleki Uzmanlık Geliştirme Birim Yöneticisi, İstanbul – TÜRKİYE

Pınar Tunçsav

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3654-0354>

LC Waikiki, Eğitim Gelişim Uzmanı, İstanbul – TÜRKİYE

Sedat Asil

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4119-322X>

LC Waikiki, Eğitim Gelişim Uzmanı, İstanbul – TÜRKİYE

Selin Merve Ağca

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7763-5483>

LC Waikiki, Eğitim Gelişim Uzmanı, İstanbul – TÜRKİYE

Zafer Önder

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9934-4644>

LC Waikiki, Mesleki Uzmanlık Geliştirme Grup Müdürü, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 04.02.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Sürekli Eğitim
Mesleki Sürekli Eğitim
Sertifika Programları
LC Waikiki

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.57497>

Öz

Değişen rekabet koşulları, bilgi teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler karşısında işletmeler, en önemli kaynağının eğitilmiş, geliştirilmiş ve işletme amaçlarına yönlendirilmiş işgücü olduğunu anlamış ve kalifiye insan sermayesine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu da beraberinde işletme içerisinde eğitime verilen önemi artırmıştır. Eğitim bütçelerine daha büyük pay ayrılmasıyla birlikte eğitim planları daha detaylı hazırlanmaya başlanmış, en büyük rekabet avantaj kalemlerinden birinin çalışanın sürekli eğitimi olduğu anlaşılmıştır. Sürekli eğitim, kurum içerisindeki her çalışanın kurumun kültürüne, prosedür ve süreçlerine uyumlu çalışmasının yanı sıra kurumun devamlılığı için değişen şartlara hızlı adaptasyonuna ve sürekliliğine katkı sağlamaktadır. İşletme kapsamında yapılan sürekli eğitim, uzun vadeli güçlü bir yatırım olarak görülmektedir. Bu yatırım diğer yatırımların aksine içerisinde risk barındırmamaktadır.

Keşifsel araştırma yöntemlerinden vaka analizi sunularak yapılan bu çalışmada, Türkiye moda perakendesinin öncü markalarından LC Waikiki'nin kurumsal akademi çerçevesinde çalışanlarına yönelik uyguladığı sürekli ve sürdürülebilir eğitim stratejileri ve sertifikasyon programları örneklerle anlatılmakta, sürekli eğitimin işletme ortak amaçları doğrultusunda çalışan ve süreç verimliliğine etkisi tartışılmaktadır. İşletme içi sürekli eğitimin anlatıldığı bu makale, bundan sonra yapılacak olan çalışmalara özellikle vaka analizi kısmı ile kaynak teşkil edeceği ön görülmektedir. Şirketin kimlik ve yapısına uygun özgün geliştirilen bu sertifika programları başka araştırmacılarca karşılaştırmalı olarak değerlendirilebileceği gibi, işletme içi sürekli eğitimin işletme verimliliğine, sadakatine, güven ortamına vb. etkisi nicel araştırma yöntemleri kullanılarak da araştırılabileceği varsayılmaktadır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kırık, A. C.; Tunçsav, P.; Asil, S.; Ağca, S. M. ve Önder, Z. (2022). Sürekli Eğitim ve Gelişim Merkezli İşletme Yönetimi: LC Waikiki Sertifika Programı Örneği *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 537-550.

***Business Management With Continuing Training and Development Center:
Case of LC Waikiki Certificate Program****

Anıl Can Kırık

LC Waikiki, Professional Expertise Development Unit Manager, Istanbul – TURKEY

Pınar Tunçsav

LC Waikiki, Education Development Specialist, Istanbul – TURKEY

Sedat Asil

LC Waikiki, Education Development Specialist, Istanbul – TURKEY

Selin Merve Ağca

LC Waikiki, Education Development Specialist, Istanbul – TURKEY

Zafer Önder

LC Waikiki, Professional Expertise Development Group Manager, Istanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 04.02.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Continuing Education

Vocational Continuing Education

Certificate Programs

LC Waikiki

Research Article

* This article was checked by Intihal.net.

This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.57497>

Abstract

In the face of changing competitive conditions and rapid developments in information technologies, businesses have realized that the most important resource is the trained, developed and directed workforce. As a result, they started to give more importance to qualified human capital. This has increased the importance given to education within the enterprise. With the allocation of a larger share to the training budgets, training plans have started to be prepared in more detail, and it has been understood that one of the biggest competitive advantage factors is the continuous training of the employee.

In this research, which is conducted by presenting a case study from exploratory research methods, continuous and sustainable training strategies and certification programs implemented by LC Waikiki, one of the leading brands of the Turkish fashion retailers, for their employees within the framework of the corporate academy are explained with examples, and the effect of continuous education on employee and process efficiency in line with the common goals of the business is discussed. It is foreseen that this article, which describes continuous in-house training, will be a source for future studies, especially with the case analysis part. These certificate programs, which are uniquely developed in accordance with the identity and structure of the company, can be evaluated comparatively by other researchers, as well as the effects of in-house continuous training on business efficiency, loyalty, trust environment, etc. It is assumed that the effect can also be investigated using quantitative research methods.

GİRİŞ

Teknolojideki hızlı gelişim süreci iş yapış şekillerinde ve iş ailelerinde değişimleri beraberinde getirmiştir. Formal eğitim ile eğitim kurumlarında kişilerin almış oldukları eğitimler yeni iş yapış şekillerini ve sektörlerin beklentileri karşılayamamaya başlamıştır. Dünya Ekonomik Forumun 2020 yılı geleceğin işleri ile ilgili olarak yayınlamış olduğu raporunda önümüzdeki beş yıl içerisinde iş yapışlarında ihtiyaç duyulan temel becerilerin %40'ında değişim olacağını bunun etkisi ile de tüm çalışanların %50'sinde yeni temel becerilerin kazanması ve kazandırılması gerekliliği ortaya çıkacağı vurgulanmaktadır (World Economic Forum, 2020). Bu durum özellikle yoğun insan kaynağına sahip şirketlerin kendi içlerinde oluşturdukları eğitim birimleri/akademiler ile karşılanmaya başlanmıştır.

Endüstri devrimi öncesine bakacak olursak, işe başlayan bir kişinin eğitimi yanında başladığı işin ustası tarafından ve yıllarca süren bir usta çırak ilişkisi içerisinde olurdu. Bu şekilde uzun süreli bir usta çırak öğrenim süreci ile işlerin devamlılığı, zanaatın yaşaması sağlanırdı. Endüstri devrimleri ile iş yapış şekillerinde de köklü değişimler olmaya ve teknolojideki ilerlemeler ile süreçler ve işler daha küçük uzmanlık alanlarına bölünmeye ve yeni yeni uzmanlık ihtiyaçları oluşmaya başladı. Bu durum iş öğrenmede eski yöntemlerle yani sadece usta çırak ilişkisi ile eski bilgilerin aktarılması şeklinde olması firmaların ayakta kalması için yeterli olmamaya başladı. Ustalara da gerekli durumlarda yeni bilgilerin aktarılması ve bu şekilde gelişime, ilerlemeye ve firmaların gelişen sıkı rekabet koşullarında hayatlarına devam etmelerinin sağlanması gerekli olmaya başlamıştır. Bu sürekli ve kesintisiz bir eğitim ihtiyacını doğurmuştur.

Kurumlar müşteri beklenti ve ihtiyaçlarını karşılarken rakiplerinden farklı olabilmek ve müşteri sadakati ve kârın sürekliliğini sağlayabilmek için kurum içinde de kendi süreç ve ihtiyaçlarına uygun çalışanlarına özgü farklı uygulamalara gidebilmektedir. Bu durum işe katılan her yeni çalışan için iş tecrübesi dahi olsa hem kurum kültürü hem de kurumdaki farklı iş yapış şekillerini kısa sürede aktarımının yapılarak kurumun devamlılığının sağlanmasını da önemli rol oynamaktadır.

Kurum içerisindeki her çalışanın kurumun kültürüne, prosedür ve süreçlerine uyumlu çalışması ancak çalışanların ortak bir amaç çerçevesinde hareket etmesiyle olur. Kurumun devamlılığı ve hızla değişen şartlara adaptasyonu için işletme çalışanlarının eğitimi zorunludur. Çalışanların güncel konjonktüre göre yenilenme ihtiyacı ve işletmenin değişen şartlara uygun olarak esnek bir strateji geliştirebilmesi ancak kurgulanmış bir eğitim sistemi ile mümkün olmaktadır.

Bu çalışmanın örnek olay analizi perakende sektöründe faaliyet gösteren LC Waikiki Kurumsal Akademi sürekli eğitim süreçleridir. LC Waikiki Kurumsal Akademi, müşteri beklentilerini karşılamak ve yenilikleri firma kültürüne adapte etmek amacıyla çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmanın ilk adımı kritik pozisyonları belirleyerek öncelikli olarak bu pozisyonlarda ve sonrasında tüm şirkete yayılarak gerekli yetkinlikleri ve becerileri çalışanlara aktarmayı hedeflemiştir. Çalışma sadece eski çalışanları değil işe başlayan yeni ekip üyelerinin gelişimini ve işe adaptasyonunu artırarak hızlı işe kazanım ve verimli iş çıktıları alabilmek için de tasarlanmıştır. Kişilerin sahip oldukları bilgi ve becerileri tespit etmek ve onların ihtiyaçları doğrultusunda yenilikler ile destekleyerek hedeflenen yetkinlik seviyesine ulaştırılması hedeflenmektedir. Başlangıç noktası sahip olunan bilgi ve beceri seviyesini iyi işletilmiş işin süreç adımlarından yola çıkarak hazırlanan kontrol listeleri ile adım adım hangi noktada ihtiyaç varsa tespit edilmesi ve bu alanlara odaklanarak gelişim sağlanması üzerine yapılandırılmıştır. Bu yapı ile amaç bilgi ve beceriyi deneyim ile harmanlayarak kişiye özgü ihtiyaca yönelik eğitim kurgusu gerçekleştirilmiştir.

1. SÜREKLİ EĞİTİM KAVRAMI

Eğitim yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bilgi teknolojilerindeki değişme, bilginin aktarılmasındaki çok boyutluluk, küreselleşme ile birlikte işletme yapılarının karmaşık bir hal alması,

artan rekabet ortamı, kamunun bilinçlenerek daha iyi hizmet beklentisi, belirli alanlarda işletmelerden beklenen lisans alma zorunluluğu, devlet düzenlemelerindeki ve hukuki süreçlerdeki değişiklikler gibi nedenler sürekli eğitimi kaçınılmaz kılmıştır.

Literatürde kısaca sürekli eğitim, temel eğitimden sonra, kariyer yapabilmek için gerekli becerilerin geliştirilmesi ve yeniden lisans alabilmek için alınan eğitim olarak tanımlanmaktadır (Weingard, 2000, 198). Fakat, sürekli eğitimi, mezuniyet sonrası (postgraduate) eğitimden ayırmak gerekir. Çünkü, mezuniyet sonrası eğitim, akademik bir derece veya bir uzmanlık belgesi almayı amaçlayan bir eğitimidir. Sürekli eğitimde böyle bir amaç yoktur. Burada amaç ilgili meslek mensubunun bilgi ve yeteneğini artırmasıdır. Bu bakımdan lisans eğitiminin ikinci aşaması olan mezuniyet sonrası eğitim örgün bir eğitim, üçüncü aşaması olan sürekli eğitim ise yaygın yetişkin eğitimidir (Fink, 2001, 19). Hizmet içi eğitimin devamlı hale getirilmesiyle yapılan sürekli eğitim meslek mensubunun uygulamadaki başarısını geliştirmek içindir ve bu süreçle, meslekte uzmanlaşma arasında önemli bir bağ vardır. Can'a göre (1998, 141) bu bağ kişinin hukuki olarak iş akdinin imzalanmasından son bulana kadar geçen süredeki işin gerektirdiği performans düzeyine ulaşmak için gereken bilgi beceri ve davranışın sistemli bir şekilde öğretilmesiyle doğru orantılıdır.

Yaşam boyu öğrenimin uzantısı olarak görülen sürekli eğitim, çalışanların iş yaşamları boyunca becerilerini, sahip oldukları yetkinliklerini durmaksızın geliştirebildikleri ve çeşitlendirebildikleri sürdürülebilir faaliyetler bütünüdür. Bu süreç, örgütte çalışanların öğrenen bireyler haline gelmesini sağlar ve bu sayede sürekli öğrenme, çalışanlarca yaşam tarzı haline gelecek, öğrenmeyi yaşam tarzı edinmiş çalışanlar da kolektif öğrenme ile grup halinde öğrenmeye başlayacaklardır (Atak ve Atik, 2007, 69). Öğrenen kurum, çalışanlarının yeni bilgi üretmelerini, bunu paylaşmalarını, bu bilgiyi kurumun bilgisi haline getirmelerini ve sorunların çözümünde kullanmalarını esas almaktadır (Koçel, 2018, 436).

Jarvis'e göre (1999, 27) sürekli eğitim, ilgili alanlarda bilgi ve becerilerin güncellenmesi için katılımcılara sağlanan eğitim programı olarak tanımlanmaktadır. Bu eğitim sürecinin temel amacı, meslekle ilgili bilgi ve becerileri güncellemeaktır. Sürekli eğitim, mesleki üretkenlik için, mesleki uygulamaların yanında mesleki teorik becerilerin de gelişimini içeren bir süreç olarak tanımlanır. Bu süreçteki öncelikli ilke, elde edilen bilgi, beceri ve tavırların araştırma ve teorilerle ilişkilendirilmesidir. Sürekli eğitim programları tam zamanlı okul eğitimlerine göre daha kısa sürelidir ve somut olarak belirgin bir şekilde ihtiyaç duyulan konuya odaklanan, yer ve zaman bakımından yetişkinlerin tercihlerine göre esneklik gösteren bir yapıya sahiptir. Sürekli eğitimin hedef kitlesi olan yetişkinlerin öğrenme stilleri çocuklar ve gençlerden farklı olduğu için sürekli eğitim programları, mesleki geliştirme, toplumsal yaşamın niteliğini iyileştirme, kendini gerçekleştirme ve temel tamamlayıcı eğitim sağlama amaçlarına dönük eğitim etkinlikleri içerir (Şengel, 2010, 409).

İşletme kapsamında yapılan sürekli eğitim, uzun vadeli güçlü bir yatırım olarak görülmektedir. Bu yatırım diğer yatırımların aksine içerisinde risk barındırmaz. İşletmelerde uygulanan eğitim programlarının sağladığı yararlar; eğitimin işletmeye sağladığı yararlar, çalışana sağladığı yararlar ve çalışan ilişkilerine sağladığı yararlar olarak üç grupta ele alınabilir (Tınaz, 2000, 29):

1.1. Eğitimin İşletmeye Yararı

İşletmede verilen sürekli eğitim ile, işletmenin her düzeyinde işe ait bilgi ve becerileri artırılması ve örgütün gelişmesi amaçlanır. Sürekli eğitim, çalışanların işletmenin amaçları ile özdeşleşmelerine destek olurken, davranış ve tutumlarında olumlu değişiklik yaratarak, örgütsel bağlılık sağlar. İşletme içinde şeffaflığı destekleyerek, açıklık ve güven ortamı yaratır. Ayrıca işletme içerisinde iletişimin artmasına yardımcı olur. İşletme içerisinde verilen sürekli eğitim iş kalitesini artırırken, işletme içerisinde sorumluluk duygusunun gelişmesine yardımcı olur. Ast-üst ilişkisini kuvvetlendirir.

1.2. Eğitiminin Çalışanlara Yararı

İşletmede sürekli eğitim, özellikle çalışanların daha iyi karar almasını sağlayarak, problem çözmesine yardımcı olur. Bu süreç öz güvenin geliştirilmesine de katkı sağlar. Yine eğitim yolu ile başarı, tanınma, büyüme, sorumluluk ve ilerleme gibi güdüsel değişkenler benimsenir ve harekete geçirilir.

1.3. Eğitimin Çalışan İlişkilerine Yararları

Sürekli eğitim işletme içerisinde gruplar ve bireyler arasındaki iletişimi ve bilgi paylaşımını artırır. Özellikle öğrenme, büyüme ve koordinasyon için uygun örgüt iklimi sağlar. İşe yeni girenler, yer değiştirme veya terfi nedeniyle yeni görev alanların işe alışma ve uyumlarına yardımcı olur, grup içi bağlılığı güçlendirir.

Sürekli eğitim anlayışını benimsemiş örgütler öğrenmeyi sürekli ve kalıcı kılabacak bir mekanizmaya sahiptir. Yeni yaklaşımların denenmesi, bütün fikirlere açık şeffaf bir yapının yer alması, geçmiş deneyimlerden öğrenerek aktarımlı bir sürecin var olması, bilginin hızlı ve etkin bir şekilde kullanılması sürekli eğitimin özelliklerinden birkaçıdır. Tüm bu özellikler ayakta kalmak ve başarılı olmak isteyen örgütlerin eğitim ve gelişim süreçlerinde sahip olmak istedikleri sürekli öğrenen zihniyetin özellikleridir. Bunların yanı sıra öğrenen örgütün temeli öğrenen bireylerdir ve öğrenen takımları, örgütleri yaratacak olan öğrenen bireylerdir (Bozkurt, 2000, 43). Bu açıdan bakıldığında öğrenen bireyleri yaratan sürekli eğitim büyük önem ve etkiye sahiptir.

1.4. Sürekli Eğitimin Amaç ve Önemi

Bir işletme, varlığını sürdürebilmek için insan kaynağını işletmenin amaçlarına ve hedeflerine uygun olarak yetiştirmek zorundadır. Aynı meslekte, aynı kadroda, aynı pozisyonda ya da aynı departmanda çalışan iş görenler için düşünüldüğünde yeterlilik seviyesinin aynı olmaması durumunda yeterli seviyedeki iş gören, yetersiz arkadaşlarından rahatsız olduğu, moralinin bozulduğu ve çalışma şevkinin kırıldığı ve olumsuz etkilendikleri yapılan araştırmalarla ortaya koyulmaktadır (Yalın, 2013). Genellikle ise yeni başlayan insan kaynağı, işin gerektirdiği bilgi ve yeterlilik seviyesi için yetersiz kaldıklarından verimli olamamaktadır. Sürekli eğitim programlarına tabi olmadıkları takdirde işletme verimliliğini olumsuz yönde etkiledikleri bilinmektedir. İş görenin yetkinliklerini artırmak, değişen koşullara adaptasyonunu bilimsel temelli olarak sağlamak ancak sürekli eğitimle mümkündür (Görmüş ve Kahya, 2018, 38).

Sürekli eğitim faaliyetleri, işletmenin birçok bileşenine katkı sağlarken genel anlamda verimliliğin artmasına etki eder demek doğru olacaktır. Sağlanan verimlilik oldukça geniş kapsamlı olup, işletmenin sunmuş olduğu imkanların amacına uygun kullanılmasını, örgütte etkili iletişimin sağlanmasını, iş doyumunun artmasını, hizmet ve üründe kalitenin yükselerek, hata oranının düşmesini, yeniliklere uyum sağlama sürecinde yaşanan sıkıntıların azalmasını, işletmenin markalaşmasını ve sadık müşteri profiline sahip olunmasını kapsamaktadır (Aytaç, 2006; Öztürk ve Sancak, 2007; Pehlivan, 1997; Peker, 2010; Sabuncuoğlu, 2000; Yıldız, 2014).

Şencan ve Erdoğan'a göre işletmelerde etkinlik ve verimliliği arttırmak istiyorsak bunun için yapılan en önemli faaliyetlerden biri de sürekli eğitimidir. Buradaki amaç, işletme personelinin davranışlarında arzu edilen yönde değişim meydana getirerek bunu kalıcı hale getirmek ve şirket verimliliğine de doğrudan etki etmesini sağlamaktır. Sürekli eğitim aracılığıyla, işletme düzeyinde gösterilen performans iyileştirilir ve personele daha verimli olmaları için gerekli bilgi, beceri ve tutumlar kazandırılır (Şencan ve Erdoğan, 2001, 1).

Sürekli eğitimle bilgi düzeyi yükselen çalışan amaçlara uygun olarak rasyonel hareket eder bu da işletmenin genel performansına yansır. Tüm bu süreç markanın rekabet ortamında tercih edilmesini sağlar. Ayrıca sürekli eğitim işletmelerin kaliteli insan kaynağı sayesinde çekirdekten yetişme kendi bünyesinde yetişmiş yöneticileri olmasına da imkân sağlar. Eğitim bu yönüyle de zamanla doğrudan ya

da dolaylı bir şekilde kurum açısından stratejik bir rol oynar (Özçelik, 2015, 198).

2. SÜREKLİ EĞİTİM KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE LC WAİKİKİ KURUMSAL AKADEMİ VE SERTİFİKA PROGRAM ÖRNEĞİ

Dünya çapında birçok şirket, kurumsal gelişim faaliyetlerini tek bir çatı altında toplamayı amaçlamakta ve bu çatıya da kurumsal üniversite, akademi ya da kampüs gibi isimler vermektedir. Potansiyeli yüksek yetenekleri kuruma çekmek, kalıcı olmalarını sağlamak ve gelişimlerini desteklemek isteyen liderlerin bu kişilere rakiplerinden daha farklı ve ayrıcalıklı gelişim fırsatları sunmaları gerekmektedir. Bu sebeple dünyanın en güçlü şirketleri, kurumsal akademileri, sahip olunması gereken stratejik yapılar olarak görmektedir. Sürekli eğitimi temel alan kurumsal akademiler stratejik yönetim disiplini ve kurumsal gelişim arasında köprü rolü üstlenmekte ve genel strateji ile gelişim hedeflerini eşleştirerek kurumsal stratejiye, kurum hedeflerine hizmet etmektedir.

Bütün bunlar kurumsal akademilerin kurumlar için önemini açıklamaktadır. Fakat LC Waikiki gibi müşteri ve çalışan odaklı akademileri, işletme eğitim birimlerinden ayıran üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar;

- Stratejik ortaklık misyonu
- Kurum kültürünü dönüştürme gücü
- Deneyimsel ve keşif odaklı öğrenme modelidir.

LC Waikiki Kurumsal Akademi bu temel yaklaşımları merkezine alarak sürekli eğitim politikasını kurum kültürüne paralel olarak sürdürmektedir. Akademi, geçmişte insan kaynaklarına bağlı bir eğitim birimi olarak faaliyet gösterirken, şirket çalışanlarının ve tüm organizasyonun gelişim faaliyetlerini tek bir çatı altında toplayarak katma değerli bilgi üreterek şirketin hizmetine sunan bir öğrenme merkezi olmak amacıyla 2013 yılında Kurumsal Akademi ismiyle faaliyetlerine başlamıştır. Birim, CEO'ya bağlı stratejik partner olarak faaliyetlerini halen sürdürmektedir. Akademi'nin vizyonu "Gelişimde kurum sınırlarının ötesine geçen, sektöre ve topluma etki yaratacak oyuncuları yetiştiren, uygulamalı bir Kurumsal Üniversite olmak"tır. Temel misyonu ise; "İyi eğitim almak herkesin hakkı inancıyla, Çift Kanatlı Liderlik prensiplerini ve yöneticilik/liderlik yetkinliklerini yaşayan ve yaşatan uzmanlar ve liderler geliştirebilmek için gerekli olan mesleki uzmanlık becerilerini ve yöneticilik/liderlik yetkinliklerini kazandıracak, sürekli yenilenen, çevik ve keyifli gelişim çözümleri üretmek ve sunmaktır".

LC Waikiki Kurumsal Akademi orta vadeli stratejilerini kurumsal stratejilerle uyumlu bir şekilde ve paydaşlarının katılımıyla belirlemektedir. Kitlese öğrenme yerine, farklı öğrenme ihtiyaçlarına cevap veren, "öğrenen merkezli" bir eğitim ve gelişim modeline geçilmesi, ana stratejiyi oluşturmaktadır. Bir diğer strateji, dış koşullara ve değişen şirket stratejilerine çevik bir şekilde uyum sağlayan bir öğretim tasarımına geçmektir. Bunun için Agile¹ (çevik) yaklaşımdan yararlanmaktadır. Hem bu stratejileri desteklemesi hem de öğrenmeyi zamandan ve mekândan bağımsız hale getirmesi açısından benimsenen, dijital dönüşüm stratejisi son stratejiyi oluşturmaktadır.

Sürekli eğitimi esas alarak, işletme verimliliğini temel amaç edinen LC Waikiki Kurumsal Akademi; mesleki, davranışsal ve liderlik beceri alanlarında öğrenilenlerin davranışa dönüştürülmesi

¹ Agile Yaklaşımı: Agile (Çeviklik), bir organizasyonun yeni koşullara uyum sağlayabilme ve yeni iş fırsatları yaratmak için yönünü değiştirebilme yeteneğidir. Agile Manifesto ve Çevik Yazılımın 12 Prensipleri (Twelve Principles of Agile Software) 1990'larda yaşanan endüstri hüsrânının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Agile değerler; süreçler ve araçlardan ziyade bireyler ve etkileşimlere, kapsamlı dokümantasyondan ziyade çalışan yazılıma, sözleşme pazarlıklarından ziyade müşteri ile iş birliğine, Bir plana bağlı kalmaktan ziyade değişime karşılık vermeye dayanır (<https://www.acmagile.com/agile-nedir/>).

konusunu odağına almaktadır. Bunu sağlayabilmek için mesleki, teknik ve liderlik alanında mentorluk faaliyetlerine ağırlık vermektedir. Çalışanlarını, pozisyonun gerektirdiği teknik bilgi ve beceriyi karşılayabilme noktasında teknik eğitimlerle ve mentorluk faaliyetleriyle destekleyecek bir yapı oluşturmaktadır. Dolayısıyla tasarlanan tüm müfredatların iş başı öğrenmeyi de içerecek şekilde uygulanmasını sağlayacak öğrenme ortamı geliştirmektedir. Sadece teknik becerilerde değil, yönetsel beceriler ve liderlik alanında da gelişim mentorluğu uygulamaları ile yetkinlikleri güçlendiren eğitimleri iş başı eğitimlerle zenginleştirmektedir. Böylece sürekli öğrenme kültürünü destekleyen faaliyetlerini çalışanlarıyla yapılan birebir uygulamalarla daha yakından takip etme ve geliştirme fırsatı bulmaktadır.

2.1. Kurumsal Akademi Sertifika Programları

Kurumsal Akademi faaliyetleri arasında yer alan kritik gelişim çözümlerinden biri de sertifika programlarıdır. Bu sertifikalar gerek mesleki gerekse davranışsal gelişimi amaçlayan programlardır. Çalışanların, programlar kapsamında düzenlenen eğitim faaliyetleriyle gelişim sağlamaları, “iyi işletilmiş sürecin kontrol listeleri” adı verilen iş başı değerlendirme araçları, sertifikasyon gelişim aktiviteleri ve star örnekleriyle bilgi ve becerilerini kanıtlamaları, gelişim sağlamaları beklenmektedir. Eğitimleri ve gelişim aktivitelerini tamamlayan ve değerlendirme araçlarından beklenen ve üzeri olarak değerlendirilen çalışanlar, sertifika almaya hak kazanmaktadır. Sürekli eğitim temelli sertifika programlarının tasarlanma süreci şu şekildedir:

- Sertifika programları oluşturulmadan önce, kurumun strateji haritasındaki hedefler doğrultusunda, gerekli durumlarda üst yönetim ile, programın sunulacağı hedef kitleden ve yöneticilerinden oluşturulan odak gruplarla ihtiyaç analizi çalışmaları yapılmaktadır.

- Literatür taraması, kıyaslamalar (benchmark) ve gerektiğinde üniversite ve çeşitli danışmanlık kurumlarıyla iş birlikleri yapılarak ihtiyacın karşılanması için seçenekler oluşturulmaktadır.

- Oluşturulacak sertifika konuları, bu çalışmaların sonucunda belirlenmektedir.

- Kapsamlı ihtiyaç analizi çalışmalarıyla birlikte amaçlar, hedefler, hedef kazanımlar belirlenir.

- Odaklanılacak sertifika konuları belirlendikten sonra sertifika programlarında yer alacak eğitimler ve değerlendirme araçları belirlenmektedir. Belirleme aşamasında ilgili eğitim gelişim uzmanları, değerlendirme uzmanlarıyla birlikte çalışır.

- Sertifika programlarında yer alacak eğitimler ve değerlendirme araçları belirlendikten sonra, ilgili eğitim içerikleri ve değerlendirme araçlarının tasarımına geçilmektedir. Bu aşamada şirket içinde yer alan konu uzmanları ve iç eğitmenlerden destek alınırken, spesifik konu uzmanlığı gerektiren noktalarda ise dış kaynak kullanılmaktadır.

- Oluşturulan program taslak program olarak adlandırılmaktadır. Programın sunulacağı hedef kitle içinden test grubu oluşturulur. Test gruba eğitimler atanır, geri bildirimler alınır. Eğer eksik veya üzerinde çalışılması gereken bir konu varsa, bu çalışmalar yapılır. Böylelikle programın hedef kitle beklentilerine uygun olup olmadığı, program duyurusundan önce test edilmiş olur.

• Sertifika programlarında yer alan eğitimlerin ve değerlendirme araçlarının tasarımının tamamlanmasıyla birlikte gelişim yolculukları oluşturulur. Gelişim yolculukları oluşturulurken Eğitim Yönetim Sistemi (LMS)² altyapısından yararlanılır ve program hedef kitle ile buluşturulur.

A. Store Merchandiser (SM) ve Merchandise Planner (MP) Sürekli Eğitim ve Gelişim Programı

Store merchandiser³ ve merchandise planner pozisyonları LC Waikiki şirketi için stratejik öneme sahip olan ve iş çıktılarıyla direkt olarak şirket hedeflerini etkileyen önemli pozisyonlardandır. Bu nedenle store merchandiser veya merchandise planner olarak işe başlayan her bireyin sürekli eğitim ile hem işbaşı öğrenmesinin sağlanması hem de öğrendiği bilgileri işine transfer edebilmesi ve buna bağlı olarak da daha verimli bir iş çıktısı ortaya koyabilmesi son derece kritiktir. Sadece birkaç ayı kapsayan kısa bir eğitim programının yeterli olmayacağı bilindiğinden ve şirket bünyesinde yer alan Kurumsal Akademi'nin sürekli eğitimi benimseyen öğrenen odaklı eğitim anlayışı göz önünde bulundurulduğunda, yeni işe başlayan her store merchandiser ve merchandise planner için geniş kapsamlı eğitim ve gelişim programları, bunlara bağlı olarak da sertifika programları oluşturulmuştur.

Store merchandiser ve planner pozisyonlarının sorumlu oldukları her iş süreci için iyi işletilmiş süreç kontrol listeleri hazırlanıp bunlar üzerinden çalışanların mesleki hazır olma durumları ölçümlenmektedir. İlgili ölçümler çalışanların yöneticileri tarafından yapılmakta ve kendilerinden beklenen seviye ile oldukları seviye arasındaki farkın görülmesi sağlanmaktadır. Fit Gap⁴ analizi olarak adlandırılan bu çalışma, şirkette çalışan ve altı ayını doldurmuş tüm store merchandiser ve merchandise plannerları kapsamaktadır.

Yeni işe başlayan her store merchandiser ve merchandise planner, ihtiyaç analizleri yapılmadan önce özel olarak tasarlanmış eğitim ve gelişim programına dahil edilerek bulunduğu pozisyon için mesleki olarak hazır olması sağlanmaya çalışılır. Altı ayını doldurmuş her SM ve planner için ise eğitim ve gelişim ihtiyaç analizleri sonucunda ortaya çıkan farkın kapanması için yöneticilerle görüşülerek ilgili kişiler için ayrıca eğitim programları oluşturulur.

Tüm bu süreçler ile, mesleki ve liderlik alanında derinlemesine uzmanlaşarak güven yaratma şirket prensibinden yola çıkılarak, tüm uzmanların mesleki anlamda hazır olmalarını kıdem gözetmeksizin, belirli periyotlarla kıdem seviyelerine uygun çeşitli ölçümler yapılarak var olan seviyenin her zaman bir üst adıma taşınması ve tüm çalışanların sahip oldukları bilgi ve tecrübelerle özgüvenli bir şekilde işlerini icra edebilmeleri, buna bağlı olarak da şirket hedeflerine emin adımlarla ilerlenmesi amaçlanmıştır.

Yeni işbaşı yapan kişiler için oluşturulan eğitim ve gelişim programları yaklaşık sekiz ayı kapsamaktadır. Bu sürecin sonunda gerekli ön koşullar ve kriterler sağlandığında pozisyonlarına özel olarak tasarlanmış başarı sertifikalarını almaya hak kazanmaktadırlar.

² Öğrenme Yönetim Sistemi (LMS), sanal bir okul ve sınıf ortamı oluşturarak öğrenci ve öğretmenin eşzamanlı ve eş zamansız eğitim yapmasını sağlayan, kısaca tüm öğrenme aktivitelerini içerisinde barındıran yazılım anlamına gelmektedir (Zafer ve Asli, 2011, 19-38).

³ Store Merchandiser: LC Waikiki kurumuna özgü bir pozisyondur. Sezon öncesi planlama olarak adlandırılan süreçte; sorumlusu olduğu ürün grubunun karışımından, satış tahminleme sürecinden (satış bütçeden), ürün ömrü belirlenmesinden, ürün özelinde sipariş adedi belirleme sürecinden sorumludur. Sezon içi planlama olarak adlandırılan süreçte, sorumlu olduğu ürün grubunun mağazalara sevkiyatından, transfer, iade ve indirim süreçlerinden sorumludur. Bu görevleri yerine getirirken müşteri araştırmaları, mağaza ziyaretleri, rakip analizleri yapar. Store merchandiser pozisyonunun en temel amacı; doğru ürünü, doğru zamanda, doğru miktarda, doğru lokasyonda, doğru fiyatta bulundurmaktır.

⁴ Fit/Gap analizi: İdeal şartlarda gerçekleşmesi beklenen durum ile gerçekleşen durumun net fotoğrafını ortaya koyan bir analizdir. Fark analizi ya da ideal analizi olarak da adlandırılmaktadır (Kim ve Yingru, 2018, 1-2).

Sekiz aylık SM eğitim programının ilk iki ayı mağaza oryantasyon süreci olarak adlandırılan, mağazalarda görev alıp yapılandırılmış eğitim görevlerin icra edildiği, birebir müşteri ile temas ederek yürütülen saha çalışmalarından meydana gelmektedir. Programın devamı video eğitimler, e-egitimler, uygulamalı sınıf eğitimleri, workshop çalışmaları, mentorluk desteği ve kapsamlı doküman paylaşımlarından meydana gelmektedir. Tüm süreç kişilerin sorumluluk alanları göz önünde bulundurularak belli bir sıralama içerisinde sunulmaktadır. Eğitim ve gelişim süreci boyunca her SM ve Planner planlı değerlendirme adımlarına da dahil edilerek, sunumlar yapmakta, yöneticileri tarafından belli aralıklarla değerlendirme anketleri toplanmakta, sınavlara girip, ödev teslimleri yapmaktadırlar. Programda yer alan tüm eğitimlere katılım sağlayarak, ilgili değerlendirme kriterlerinden de geçerli puan alan SM ve planner'lar başarı sertifikası olarak yaptıkları işi daha iyi ve emin bir şekilde yapmaya devam ederler.

Yeni işbaşı eğitim ve gelişim süreci sonunda verilen Başarı Sertifikasının yanı sıra, belirli periyodlarla tüm hedef kitleye mesleki sertifika program içerikleri sunulmaktadır. Her mesleki başarı sertifikasının ayrı eğitimleri ve ayrı değerlendirme modülleri bulunur. Başarı sertifikasındaki en önemli kriterlerden biri de kişilerin yönetici onaylı STAR-L⁵ örneği sunmalarıdır. Bu sertifika programlarındaki esas amaç, kişilerin derinleşmesine uzmanlaşmalarını sağlamak olup, çalışanlara da ilgili konuda elde ettikleri başarılı iş sonuçlarını belgelendirip kanıtlama fırsatı sunarak performans değerlendirmelerine olumlu yönde katkı sağlamaktır.

Mesleki sertifika programlarına örnek olması amacıyla 2021 yılında hayata geçirilen bir sertifika programının aşamalarını aşağıda bulabilirsiniz.

İlgili sertifika çalışmalarının ilk adımı olarak; LC Waikiki Kurumsal Akademi-Mesleki Uzmanlık Geliştirme Müdürlüğü, store merchandiser⁶ pozisyonu için mesleki ihtiyaçları belirlemek için Mart 2021'de, eğitim ihtiyaç analizi çalışmaları yapmıştır. Bu kapsamda sırasıyla store merchandising genel müdür yardımcısı, store merchandising müdürlerinden oluşan odak grup ve store merchandiser'lardan oluşan odak grup ile ayrı ayrı görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde ortaya çıkan en belirgin ihtiyaçlardan biri satış bütçe oluşturma konusunda derinleşme ve sertifikalandırma olarak belirlenmiştir.

Sertifika konusunun belirlenmesiyle birlikte, eğitim gelişim uzmanı, değerlendirme uzmanı, konu uzmanları, konu eğitmenleri bir araya gelerek içerik tasarım sürecini başlatmıştır. Bu tasarım sonunda video eğitimler ve sınıf eğitiminden oluşan hibrit model gelişim programı ortaya çıkmıştır. Örnek olarak verilen gelişim programının amacı; klasman (ürün grubu) satış bütçe süreçleri hakkında bilgi ve farkındalık seviyesini arttırmak, klasman satış bütçe özelinde Fit Gap analizinin nasıl yapıldığını içselleştirmenizi sağlamak, daha önce onayı alınmış bütçe örneklerini analiz ederek ve yorumlayarak; büyüme, fiyat, kârlılık ve indirim hedeflerinin/bütçelerinin belirlenebilmesini sağlayacak seviyeye gelmektir.

Programda Yer Alan Eğitimler

- Klasman satış bütçe video eğitimi (İki modül)
- Kapsamlı eğitim dokümanı
- Klasman Satış Analizi özelinde Fit/Gap analizi e-egitimi

⁵ STAR-L: Terim, dört temel kavramın kısaltmasıdır. Situation (Durum); Task (Görev); Action (Eylem); Result (Sonuç); Learning (Öğrenme) Durum, bir işi yaparken zorlukla karşılaştığın durumları, görev ilgili problem ya da durum karşısında aldığın görevleri, eylem görevini nasıl tamamladığını, sonuç yerine getirdiğin görevin nasıl sonuçlandığını ve öğrenme de bu çalışma sonucunda neler öğrendiğini içermektedir (<https://hroad.wordpress.com/2012/06/16/star-teknigi/>, Erişim Tarihi: 2.08.2021).

- Klasman satış bütçe yorumlamaları (Webinar)

Program Ölçme-Değerlendirme Araçları

- Klasman satış bütçe kavramları video eğitim sonu testi
- İyi işletilmiş süreç kontrol listesi üzerinden yönetici değerlendirmesi
- Klasman satış bütçe başarı sertifikasyonu star örneği

Programda yer alan eğitimleri tamamlayan, değerlendirme araçlarından başarılı olan katılımcılar sertifika almaya hak kazanmaktadır. Bu sayede çalışanlar, sahip oldukları bilgileri her daim güncel tutup üzerine yeni bilgiler de ekleyerek kendilerini sürekli olarak geliştirmekte, kıdem süreleri ne olursa olsun ilk günkü öğrenme isteği ile çalışma hayatlarına devam edebilmektedirler. LC Waikiki Kurumsal Akademi bu öğrenme yolculuklarında her zaman desteğe ihtiyacı olan kişilerin yanında olarak, ihtiyaçlarına uygun eğitim programları sunmakta, mesleki anlamda yeterli doygunluğa ulaştığını düşünen kişileri de öğreten konumuna alıp eğitmen olarak yetiştirerek kişilerin eğitimlik alanında da gelişmelerine olanak sağlamaktadır.

B. Product Manager (Ürün Yöneticisi) Sürekli Eğitim ve Gelişim Programı

LC Waikiki 2018 yılından itibaren müşteri memnuniyetini işin odağına al prensibinden yola çıkarak müşterilerin beklenti ve ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilmek amacıyla süreçlerinde yeni bir yapılanma başlatmıştır. Globalde “Buyer” olarak tanımlanan ve hem ürünün tedarik edilmesinden hem de müşteri ihtiyaç ve beklentilerine uygun ürün seçimine karar veren pozisyon isminden iki yeni pozisyon oluşturulmuştur. Bunlardan biri “Buyer” ismi ile adlandırılan ve odağı istenilen kalitede, zamanda ve fiyatta ürün teminine odaklı pozisyon, bir diğeri ise “Product manager” adı ile konumlandırılan ve ana odağı müşterinin içgörüsünü ve ihtiyaçlarını anlayarak bunlara uygun ürünleri koleksiyon içerisinde belirleyen ve müşteri odaklı çalışan yeni pozisyonudur.

Bu yeni yapılanma zaten var olan bilgi ve becerinin daha müşteri odaklı olarak zenginleştirilmesini de beraberinde getirmiştir. Pozisyona gelen kişilerin sahip oldukları bilgilerin tespiti ve aslında olması gereken seviye ile farklarının analizlerinin yapılması ve bu analizler sonucunda ihtiyaç duyulan gelişim alanlarına kişisel olarak odaklanma ile geliştirilmesi hedeflenmiştir.

İlk olarak müşteri odaklı görevin yerine getirilmesi için gereken süreçler yapılandırılmış ve bu süreçler içerisinde de kritik olanlar belirlenmiştir. Bu kritik olan süreçlerin belirlenmesi sonrasında bu süreci en iyi şekilde gerçekleştirebilmek için gerekli “iyi işletilmiş sürecin kontrol adımları” tek tek çıkarılmıştır. Bununla amaçlanan sürecin tamamında değil gereken noktada kişiye ihtiyacına uygun olarak eğitim, mentorluk gibi destekler vererek hızlı bir şekilde gelişiminin sağlamasıdır.

İyi işletilmiş süreç kontrol listelerindeki her süreç adımı ürün yöneticisinin sahip olması gereken mesleki bilgi beceri sözlükleri ile eşleştirilmektedir. Bu eşleştirme ile yeni oluşturulan pozisyon için gerekli mesleki bilgi beceride eksik bir tanımlamanın olmamasının kontrolü de yapılmaktadır.

Kişilerin yöneticileri üzerinden yapılan iyi işletilmiş kontrol listelerinin değerlendirilmesi ile gelişim ihtiyacı olan alanlar yani gelişim alanları tespit edilmeye başlanmaktadır. Yeni göreve başlayanlar ve eski çalışanlar için üçer aylık süreçler ile olması gereken seviyeden farklı olan adımlar tespit edilmektedir.

Beklenen yetkinlik seviyesi ile oluşan gelişim alanlarının tespit edilmesi öncesinde süreçler netleşince Kurumsal Akademi olarak her bir süreç adımını karşılayacak ve ihtiyacı olanlar için yönlendirilecek eğitim programları da oluşturulmaktadır. Eğitim gelişim programı ihtiyaca bağlı olarak belirlenirken temel bilgileri içeren eğitimler online eğitim olarak hazırlanmakta sonrasında uygulama

ihtiyacı olan eğitimler için online veya yüz yüze kazanılan yetkinlikleri iş başında kullanabilmeleri için uygulama / workshop eğitimleri planlanmaktadır. Bilginin işe transferi için en önemli kısım olan iş yaparken öğrenmeyi sağlamak içinde yapılandırılmış mentorluklar / iş başı eğitmenleri ile, saha eğitimlerini (müşteri görüşmeleri, mağaza oryantasyonları gibi) kapsayan çalışmalar kurgulanmaktadır.

İhtiyaç duyulan bilgi beceri ve sahip olunan bilgi beceri arasındaki farkın değerlendirilmeleri etkinlik düzeyine bağlı olarak kişinin o süreç adımı için beşli ve eşit oranlı likert skala kullanılarak ölçümlenmektedir. Ölçüm sonuçlarına, yönetici ve çalışanla yapılan detaylı ihtiyaç analizi görüşmesine bağlı olarak kişisel eğitim planlaması yapılmaktadır. İhtiyaç temel bilgi eksikliğini işaret ediyorsa online eğitimler ve uygulama sınıflarına yönlendirmeler yapılmakta, eğer bilgiyi işe aktarma ile ilgili bir desteğe ihtiyaç varsa ilgili süreçler için belirlenmiş ve konusunda uzman olan mentor/iş başı eğitmenleri ile bilginin işe aktarımı amaçlı yapılandırılmış gelişim planları organize edilmektedir.

Product manager pozisyonunu için planlanan gelişim programları ve iyi işletilmiş süreç kontrol listeleri pozisyonun kritik iş süreçlerinden yola çıkılarak tanımlanmıştır. Süreçlerde meydana gelecek işin ve sektörün ihtiyacına ya da gelişmelere bağlı olarak ilgili süreç ve adımları kontrol listeleri ve ilgili adımlar ile eşleşen eğitimler güncellenmekte ve bu şekilde pozisyonun ihtiyacı olan güncel bilgi çalışanlara aktararak eğitimlerinde süreklilik sağlanmaktadır.

SONUÇ

Sürekli eğitim ve gelişim merkezli işletme yönetiminin literatür temelli olarak anlatıldığı bu makalede, Türkiye moda perakende sektörünün öncü ve lider markalarından LC Waikiki sertifika program örnekleri ile anlatılmaktadır. Vaka analizi sunularak sürekli eğitim literatürü desteklenmektedir.

LC Waikiki Kurumsal Akademi'nin hazırladığı eğitim planlaması, işe yeni başlayanların kurumsal yapıyı bütüncül olarak görmesi, kendi konumu hakkında farkındalık kazanması, gerekli yetkinlik ve becerileri edinerek verimliliğe hızla katkı sağlamaları amacıyla tasarlandı. Sürecin ileri aşamalarında, beklentilerin karşılanma düzeyiyle yaratılan farkların analiz edilerek kişiye özgü eğitim planları yapılmasıyla, çalışanların saptanan eksikliklerini gidermeye odaklanmaları sağlanacaktır. Kurumsal Akademi tarafından oluşturulan bütüncül müfredatlar, kişilerin sadece mesleki anlamda gelişmelerini değil aynı zamanda davranışsal yetkinliklerinin gelişmesine de katkı sağlamıştır.

Süreç odaklı eğitim planlaması, kurumsal yapıdaki değişken süreçlerin de eğitim alanına aktararak çalışanların değişime hızlı uyum sağlamasına ve kurumsal dönüşümün aksamamasına destek olmaktadır. Eğitmenlerin kurum içinden olması, adaptasyonun hızlı ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Eğitimdeki dijital dönüşüm, çalışanların işten uzak kalma süresini azaltmakta, çevrimiçi edinilen bilgiler saha ve mentorluk çalışmalarıyla standart iş süreçlerine aktarılmaktadır. Mentorluk çalışmaları ile aynı zamanda kişilerin işbaşında, yaparken öğrenmeleri ve böylece bilgilerinin daha kalıcı hale gelmesi sağlanmaktadır.

LC Waikiki Kurumsal Akademi'nin eğitim programlarına entegre ettiği ters yüz öğrenme metodu⁷ ile kişilerin teorik bilgiyi sınıf eğitiminden önce uygun oldukları herhangi bir zaman diliminde video eğitim aracılığı ve dokümanlarla almalarını esas almaktadır. Bu sürecin akabinde sınıfta uygulama ağırlıklı, katılımcının ön planda olarak söz hakkına sahip olduğu direk olarak yetişkin

⁷ Bu metod, sınıf geleneksel öğrenim akışını tam tersine çevirerek, sınıf içinde eğitmen tarafından anlatılması gereken konuyu öğrencilerin sınıf ders saatleri dışında, elektronik ortamda kayıtlı materyalden öğrenmesini öngörür. Sınıf saatlerinde ise konunun tartışılması ve pekiştirici alıştırmaların yapılmasıyla öğrenmenin derinleştirilmesi ve pekiştirilmesine olanak sağlanır. Bu işlem geleneksel sınıf modelinin tam tersidir (Bergmann ve Sam, 2012).

öğrenmesine uygun kurgulanmış bir aşamaya geçilmektedir. Bu eğitim sistemiyle hem zamandan tasarruf sağlanmakta hem de öğrenilen bilgilerin kalıcılığının artmasından dolayı işbaşında uygulanması daha kolay hale gelmektedir.

Kurumsal Akademi tarafından kurgulanan gelişim çözümleri ve programlarıyla oluşturulan genel kurgu sayesinde çalışanlar, Akademi'nin temel amacının kurum ve iş süreçlerinin sürdürülebilirliğinin yanında kişisel gelişim süreçlerine katkı sağlamak da olduğunun bilinciyle iş süreçlerine motive olarak katılmaktadır.

İşletme içi sürekli eğitimin anlatıldığı bu makale, bundan sonra yapılacak olan çalışmalara özellikle vaka analizi kısmı ile kaynak teşkil edeceği ön görülmektedir. Şirketin kimlik ve yapısına uygun özgün geliştirilen bu sertifika programları başka araştırmacılarca karşılaştırmalı olarak değerlendirilebileceği gibi, işletme içi sürekli eğitimin işletme verimliliğine, sadakatine, güven ortamına vb. etkisi nicel araştırma yöntemleri kullanılarak da araştırılabileceği varsayılmaktadır.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	Her yazar çalıştığı birime göre eşit oranda katkı sağlamıştır.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Sedat Asil
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	Each author contributed equally
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Sedat Asil
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Atak, M. ve Atik, İ. (2007). Örgütlerde Sürekli Eğitimin Önemi ve Öğrenen Örgüt Oluşturma Sürecine Etkisi. *Havacılık ve Uzak Teknolojileri Dergisi*, 3(1), 63-70.
- Aytaç, T. (2006). Hizmet İçi Eğitim Kavramı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar. *Milli Eğitim Dergisi*, 0(147), 66-69.
- Bergmann, J. ve Sams, A. (2012). *In Flip Your Classroom; Reach Every Student, in Every Class, Everyday*. USA: ISTE Washington.
- Bozkurt, A. (2000). Öğrenen Örgütler. (Editörler: C. Elma ve K. Demir). *Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar, Uygulamalar ve Sorunlar İçinde* (s. 45-65). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Can, H. A. (1998). *Kamu ve Özel Kesimde Personel Yönetimi*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Darlene E. Weingand (2000). Describing The Elephant: What Is Continuing Professional Education. *IFLA Journal*, 26(3), <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/089-104e.htm> adresinden 05.01.2022 tarihinde erişildi.
- Flemming K. Fink (2001). Modelling The Context of Continuing Professional Development. *31st ASEE/IEEE Frontiers in Education Conference*, (October 10-13).
- Görmüş, A. Ş. ve Kahya, V. (2018). Hizmet İçi Eğitim Programlarının Kamu Çalışanlarının Motivasyonuna Etkisi: Eti Maden İşletmelerinde Bir Uygulama. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 38-43.
- Jarvis, P. (1995). *Adult and Continuing Education Theory and Practice*, Second Edition. London: Routledge Publishing.
- Öztürk, M. ve Sancak, S. (2007), Hizmet İçi Eğitim Uygulamalarının Çalışma Hayatına Etkileri. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 2(7), 761-794.
- Pehlivan, İ. (1997). Örgütsel ve Bireysel Gelişme Aracı Olarak Hizmet İçi Eğitim. *Amme İdaresi Dergisi*, 30(4), 105-120.
- Peker, K. (2010). Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Hizmet İçi Eğitim ve Yöntemleri. *Mevzuat Dergisi*, 13(156), 1-16.
- Sabuncuoğlu, Z. (2000). *İnsan Kaynakları Yönetimi*, (1. Baskı). Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Şencan, H. ve Erdoğan, N. (2001). *İşletmelerde Eğitim İhtiyacı Analizi*, (1. Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi, Birinci Baskı.
- Şengel, S. (2010). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Sürekli Eğitim Gereksinimi: Bozüyük İlçesi Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12), 407-416.
- Kim, S. ve Yingru, J. (2018). *The International Encyclopedia of Strategic Communication*. Robert L. Heath and Winni Johansen (Editors-in-Chief), John Wiley & Sons, Inc. Published 2018 by John Wiley & Sons, Inc.
- Koçel, T. (2013). *İşletme Yöneticiliği: İşletme Yönetimine Bilimsel Bakış, Karar Verme ve Planlama, Organizasyon Teorileri*. İstanbul: Seçkin Yayınevi.
- Tınaz, P. (2000). *Organizasyonlarda Etkili Öğrenme Stratejileri*. İstanbul: Mess Yayınları.
- Yalın, H. I. (2013). Hizmet İçi Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 0(150/Mayıs), 58-68.
- Yıldız, E. (2014). Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi Anlayışı Işığında Eğitim ve Geliştirmenin Rolü, İşlevleri ve Bir Örnek Olay. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11(41), 215-236.
- Zafer, U. ve Asli, U. (2011). Evaluating and Comparing the Usability of Web-Based Course Management System. *Journal of Information Technology Education*, 0(10), 19-38.
- Star Tekniği, <https://hroad.wordpress.com/2012/06/16/star-teknigi/> adresinden 01.08.2021 tarihinde erişildi.
- World Economic Forum, <https://www.weforum.org/reports?year=2020#filter> adresinden 20.09.2020

tarihinde erişildi.

Tüketicilerin Fiberoptik İnternet Tercihleri*

Ebubekir Türkmen

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0645-0160>

Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 20.04.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

İnternet Bağlantı Türleri

Tüketici Satın Alma Davranışları

Tüketici Tercihleri

Tüketici Davranışları

Jel Kodları: M30, M31

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62091>

Öz

Geniş bant ve dar bant erişim terimleri, internet bağlantı teknolojisi gelişim sürecinde ortaya çıkmış kavramlardır. Geniş bant internet erişimi; kablolu sabit, kablosuz sabit ve mobil erişimlerden oluşmaktadır. Kablolu sabit bağlantı çeşitleri arasında ADSL, VDSL, Uydunet, Fiber, PLC ve Ethernet bulunmaktadır. Kablosuz sabit erişim çeşitleri arasında ise TNetwifi, Vsat, tooway yer almaktadır. Tüketicilerin internet bağlantı tercihleri yıllar itibari ile değişiklik göstermektedir. Tüketicilerin internet bağlantı tercih nedenleri arasında birçok unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar arasında hız, fiyat avantajı, bağlantı kalitesi gibi özellikler yer almaktadır. Fiber optik sistemlerin genel anlamda üstünlükleri arasında ise büyük bant genişliği, hafif ağırlık ve küçük boyut, düşük iletim kaybı, sinyal güvenliği, elektromanyetik ortam etkilerine karşı direnç, esneklik, dayanıklılık ve kullanım kolaylığı, elektrikli izolasyon, sistem güvenliği ve bakım kolaylığı, düşük hata oranı ve düşük maliyet yer almaktadır. En fazla tercih edilen internet bağlantı türleri sırası ile mobil cepten internet, xDSL ve fiber internet bağlantıları yer almaktadır. Genel itibari ile internet bağlantı türleri yıllar itibari ile artış göstermiştir. Ancak mobil bilgisayar internet bağlantısı düşme eğilimindedir. xDSL bağlantı türü en yüksek bağlantı türü olsa da son yıllarda artış hızında düşüş görülmektedir. İnternet bağlantı türlerinde en hızlı artış fiber internet bağlantı türünde görülmektedir. Tüketicilerin fiberoptik internet tercihleri bu çalışmada değerlendirilmiştir. Tüketicilerin satın alma davranışlarına etki eden etmenler kişisel, sosyal ve ekonomik faktörlerden oluşmaktadır. Bu etmenlerin firmalar tarafından belirlenmesi tüketicilere ulaşabilme ve etkin hizmet verme olanağı sağlayabilecektir.

Atf Bilgisi / Reference Information

Türkmen, E. (2022). Tüketicilerin Fiberoptik İnternet Tercihleri. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 551-564.

Fiberoptic Internet Preferences of Consumers*

Ebubekir Türkmen

Kırıkkale University, Kırıkkale – TURKEY

Article History

Submitted: 20.04.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Internet Connection Type

Consumer Purchasing Behaviors

Consumer Preferences

Consumer Behaviors

Jel Codes: M30, M31***Research Article***

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62091>**Abstract**

Broadband and narrowband access terms are concepts that emerged in the development process of internet connection technology. Broadband internet access; consists of wired fixed, wireless fixed and mobile accesses. Wired fixed connection types include ADSL, VDSL, Satellitenet, Fiber, PLC and Ethernet. Wireless fixed access types include TTnetwifi, Vsat, tooway. Internet connection preferences of consumers have changed over the years. There are many factors among the reasons why consumers prefer internet connection. These elements include features such as speed, price advantage, connection quality. Among the general advantages of fiber optic systems are large bandwidth, light weight and small size, low transmission loss, signal security, resistance to electromagnetic environment effects, flexibility, durability and ease of use, electrical isolation, system security and ease of maintenance, low error rate. and low cost. The most preferred internet connection types are mobile mobile internet, xDSL and fiber internet connections, respectively. In general, the types of internet connections have increased over the years. But mobile computer internet connection tends to drop. Although the xDSL connection type is the highest connection type, there has been a decrease in the rate of increase in recent years. . The fastest increase in internet connection types is seen in fiber internet connection type. Fiberoptic internet preferences of consumers were evaluated in this study. Factors affecting the purchasing behavior of consumers consist of personal, social and economic factors. Determining these factors by companies will enable them to reach consumers and provide effective service.

GİRİŞ

Tüketicilerin internet bağlantı tercihlerinin araştırıldığı bu çalışma temel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilki fiber optik sistemlerin tanımlanarak avantaj ve dezavantajlarının ortaya konulmasıdır. İkinci bölümde ise tüketicilerin satın alma tercihlerinin tanımlanarak satın alma tercihlerine etki eden unsurların incelenmesidir. Son bölümde ise internet abone verilerinin yıllar itibari ile değişiminin tüketici satın alma tercihleri perspektifinden değerlendirilmesidir.

Tüketicilerin internet bağlantı tercih nedenleri arasında birçok unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar arasında hız, fiyat avantajı, bağlantı kalitesi gibi özellikler yer almaktadır. Fiber optik sistemlerin genel anlamda üstünlükleri arasında büyük bant genişliği, hafif ağırlık ve küçük boyut, düşük iletim kaybı, sinyal güvenliği, elektromanyetik ortam etkilerine karşı direnç, esneklik, dayanıklılık ve kullanım kolaylığı, elektrikli izolasyon, sistem güvenliği ve bakım kolaylığı, düşük hata oranı ve düşük maliyet yer almaktadır. Fiber optik kablolarda iletim kayıpları, fiberin en önemli dezavantajlarından biridir. Fiberdeki kayıplar, ışık gücünde bir azalmaya neden olur ve böylece bant genişliği, bilgi iletim hızı, verimlilik ve sistemin genel kapasitesi azalır.

Genel pazarlama faaliyetlerinin esas amacı tüketicilerin ihtiyaç ve isteklerini gidermek ve onların tatminini sağlamaktır (Kotler, 2000). Çağdaş pazarlama faaliyetlerinde ise tüketicilerin memnuniyet ve daha da ilerisi olarak müşteri tatmininin sağlanması vardır. Tüketicilerin memnun edilebilmesi ise ancak tüketici isteklerinin doğru olarak anlaşılması ve giderilmesi ile mümkün olabilmektedir (İslamoğlu ve Altunışık, 2010). Bu sebeple tüketici davranışlarının arka planında bulun temel etkenlerin bilinmesi gereklidir. Tüketicilerin satın alma davranışlarına etki eden etmenler kişisel, sosyal ve ekonomik faktörlerden oluşmaktadır. Bu etmenlerin firmalar tarafından belirlenmesi tüketicilere ulaşabilme ve etkin hizmet verme olanağı sağlayabilecektir (Kotler, 2000).

Bu çalışmada internet bağlantı türlerine göre ülkemizdeki abone sayıları değerlendirilecektir.

1. FİBER OPTİK SİSTEM

Fiber optik internet veya yaygın ismi ile bilinen fiber internet, daha düşük gecikme ile 940 Mbps hızına ulaşma imkânına sahip olan bir geniş bant ağ bağlantısının genel adıdır. Bu geniş ağ bağlantı teknolojisinin temel unsuru ise ismini aldığı fiber optik kablolardır. Fiber optik kablo, maksimum kapasitede ışık hızının yüzde 70'ine kadar ulaşabilecek hızda veri iletimi yapabilmektedir. Diğer yandan iletken kablolarla kıyasla belli hava şartlarında daha az etkilenmekte ve bu durum fiber kabloların ömrünü uzatmaktadır. Fiber optik kablo elektriksel karışıma da daha fazla dirençlidirler (Yetim, 2011). Fiber optikler; modern haberleşme veri iletimi olmak üzere, özçapı 8 ile 60 mikrometre arasında değişen sağlık bilimleri, iletişim, otomotiv, sanayi, algılama ve iletişim gibi pek çok alanda oldukça sık bir şekilde kullanılmaktadır (Yücesoy, 2008).

1.1. Fiber Optik Sistemlerin Avantajları

1.1.1. Büyük Bant Genişliği

İletişim sistemlerinin bilgi taşıma kapasitesi, bant genişliği ile doğru orantılı olarak yükselmektedir. Bant genişliği büyüdükçe sistemin bilgi taşıma kabiliyeti o derece yüksek olacaktır. Kıyaslama maksadı ile bir sistemin bant genişliğinin, bu sistemin taşıyıcı frekansının bir yüzdesi biçiminde ifade etmek sıklıkla kullanılan bir metottur. Optik sistemler 1013-1016 Hz arasındadır. Çoğunlukla 1014 Hz aralığında iletim sağlayabilmektedir. Bahsi geçen değerler 500 MHz bant genişliğinde bakır koaksiyel kabloların kapasitesinden oldukça fazla miktarda üzerindedir. Özellikle yüksek bant genişliğine gereksinim duyulan bilgi sistemlerinin iletilmesinde fiber optik kablo, bakır kabloya kıyasla çok daha yüksek veri transferi yapabilirler (Senior, 2005).

1.1.2. Hafif Ağırlık ve Küçük Boyut

Fiber optikler insanın saç telinden daha ince ölçüde bile üretilmektedir. Düşük ağırlık ve küçük

boyut fiber optik sistemini bu yönü ile vazgeçilmez bir unsur haline getirmiştir. Klasik bakır kablo yerine fiber optik kablo kullanımı, bir uçak dâhilinde düşünüldüğünde 200 kg'a kadar ağırlıktan tasarruf sağlayabilmektedir. Diğer yandan bakır kablolarla kıyasla daha küçük boyutlu olması fiber optik sistemin avantajlarından biridir. Bu yönü ile fiber optik sistemlerin özellikle askeri ve tıp alanlarında kullanımı tercih sebebi olabilmektedir (Senior, 2005; Gibson, 2002).

1.1.3. Düşük İletim Kaybı

Fiber optik sistemde 1 kilometrede 0.2 oranında desibel iletim kaybı yaşanabilir. Bu nitelik bakır kablo sistemleri ile kıyaslandığında oldukça düşük bir kayıp miktarıdır. Diğer yandan bakır kablo sistemleri her iki kilometrede, bir tekrarlayıcı gereksinimi duyarken optik sistemlerin tekrarlayıcı ihtiyacı 100 kilometre kadardır. Bu nitelikleri itibarıyla fiber optik sistemler çok uzak mesafelere bile yüksek kalitede haberleşme olanağı sağlamaktadır (Senior, 2005).

1.1.4. Sinyal Güvenliği

Fiber optik sistem kullanılan ışın, sistemin dış kısmına sinyal yaymaz. Dolayısıyla fiber optik sistemler diğer sistemlerde bulunmayan yüksek dereceli sinyal güvenliğine olanak tanır. İletim çalınması, fiber optik sistemde zordur. Fiber optik sistemlerde haricen yapılacak müdahaleler ile sistemden optik enerji alınmadan sinyal sağlamak olanaklı değildir. Dolayısıyla fiber optik sistemden bilgi sağlamak için yapılan her girişim optik enerji seviyesindeki değişimler sayesinde kolaylıkla saptanabilir. Bu durum özellikle askeri ve istihbari haberleşme güvenliği açısından önemli görülmektedir (Senior, 2005).

1.1.5. Elektromanyetik Ortam Etkilerine Karşı Direnç

Fiber optik sistemin iletken olmayan yapısı; Elektromanyetik Girişim, Radyo Frekans Girişimi ve Elektromanyetik Darbeye karşı duyarsız olmasından ötürü bu benzeri ortamlarda fiber optik sistemleri güvenli veri iletimine olanak sağlar. Elektromanyetik spektrumun yoğun bir şekilde kullanımı durumunda veya nükleer ortamlarda diğer haberleşme metodlarını çökerten Elektromanyetik Darbe altında fiber optik sistemin iletişimi etkilenmez. Plastik veya cam fiberler elektriği iletmeyen maddeden yapıldığından dolayı fiber optik kabloda, akımın oluşturduğu manyetik alan oluşmamaktadır. Yapısal niteliği gereği fiber optik kablo manyetik alan oluşturmadığı gibi manyetik alanlardan da etkilenmemektedir. Metalik kabloda, karışımın temel sebebi birbirine yakın konulmuş iletkenler arasındaki manyetik indüksiyondur. Ancak fiber optik kabloda bu şekilde bir sorun bulunmamaktadır. Uçuş güvenliğinin yüksek seviyede önem arz ettiği havacılık sektöründe Elektromanyetik darbe ve Elektromanyetik girişim olaylarından dolayı fiber optik kullanımı daha fazla tercih edilmektedir (Yetim, 2015; Tomasi, 2003).

1.1.6. Düşük Maliyet

Fiber optik sistemlerin yapısını oluşturan temel yapının cam olması ve camın üretimi kum tanecığı olması fiber optik kablonun maliyetini düşürmektedir. Artan miktarda fiber optik kablo üretimi, fiber optik kablo üretim teknolojisini de geliştirdiğinden bakır kabloya kıyasla maliyet düşürülebilmektedir. Diğer yandan fiber optik kablo sisteminin depolama, taşıma, tesis ve montajı bakır kablo sistemine kıyasla oldukça ucuzdur. Fiber optik kablonun hafif olması saklama ve taşıma maliyetini düşürmektedir. Küçük hacimli olması da depolama ve nakliye masrafını düşürmektedir. Uzun süre dayanıklılığı da bakır kabloya kıyasla daha fazla olduğundan maliyet avantajı sağlamaktadır. Ayrıca optik kablonun üretim aşamasında kullanılan hammadde olan kum taneciklerinin kaynak sorunu bulunmaması da maliyeti düşüren bir unsurdur. Diğer kablo sistemlerinde kaynak tükenme sorununa karşın fiber optik hammadde olan kumun sınırsız yakın kaynağı maliyetin düşüklüğünü ve sürdürülebilirliğini göstermektedir (Yetim, 2015; Tomasi, 2003).

1.1.7. Esneklik, Dayanıklılık ve Kullanım Kolaylığı

Fiber optikler, camdan üretilmesine karşın belli oranda zarar görmeden bükülebilirler. Diğer

yandan dayanıklılığı ve sağlamlığı sayesinde çevresel şartlardan etkilenmeden uzun süre kullanılabilir. Fiber optik kablolar sıcaklık değişimlerinden ve nemli ortamlardan da etkilenmez. Metalik kablolarla kıyasla aşırı sıcak ve soğuk hava koşullarına dayanıklıdır. Diğer yandan aşındırıcı sıvı ve gazlardan da metalik kablolarla kıyasla daha az etkilenirler. Optik fiber kabloların gerilme direncinde de üstün olduğu bilinmektedir. Çeliğin gerilme direnci ortalama 250.000lb/in² iken, optik fiberin gerilme direnci ortalama 600.000 lb/n² dir (Senior, 2005; Yetim, 2015).

1.1.8. Elektrikli İzolasyon

Fiber optik kablolar, plastik polimer ve cam gibi iletken özelliği olmayan maddelerden imal edildiğinden, kısa devre ve yangın benzeri tehlikeler oluşturmaz. Bu niteliği sayesinde elektrikli ortamlarda bile güvenli bir biçimde kullanılabilirler. Fiber optik kablo sisteminin iletken olmaması yoğun elektrikli bulutlardan ve şimşeklerden etkilenmez. Optik fiberler kırılma bile kısa devre tehlikesi ve patlama riski taşımaz. Elektrikli malzemeler, yakıt tankı ve askeri mühimmat benzeri bölgeler için önemli bir tehdit unsuru olurken, fiber optik kablolar elektrikli yalıtım niteliği sayesinde herhangi bir tehdit unsuru taşımazlar. Diğer yandan optik fiberler elektronik sistemler gibi enerji yaymazlar. Bu durum diğer iletişim sistemlere kıyasla üstünlük arz etmektedir (Yetim, 2015; Tomasi, 2003).

1.1.9. Sistem Güvenliği ve Bakım Kolaylığı

Optik fiber kablolar çok daha düşük oranda kayıp ile sinyal gönderebildiği için bakır sistemler gibi 2 kilometre de bir tekrarlayıcı gereksinimi hissetmediği için çok daha güvenli ve basit yapıdadır. Diğer yandan sistemde kullanılan optik bileşenlerin 20-30 yıl arası tahmin edilen ömür süresi de sistemi güvenli kılmaktadır. Uzun süreli ömür süresi bakım maliyetini de düşürmektedir. Fiber optik ağlarda devre üstünde bazı bölgelerde iletim ışık olarak görülebilir. Bu nitelik arıza tespitini kolaylaştırmaktadır. Fiber optik kabloların monte edilmesi ve bakım diğer kablo sistemlerine kıyasla daha güvenli ve kolaydır. Cam ve plastik fiberler çok daha küçük ve hafif olduğundan bu kablolar üzerinde çalışmak, bakım yapmak daha kolaydır (Yetim, 2015).

1.1.10. Düşük Hata Oranı

Optik fiberler elektromanyetik karışımlardan etkilenmemektedir. Optik fiberlerde iletim, ışık dalgaları aracılığıyla gerçekleşirken koruyucu kılıf sayesinde dış ışık etmenlerinden etkilenmemektedir. Optik fiberlerin bu niteliği veri gönderim sisteminin güvenli bir biçimde çok daha düşük bir hata oranında gerçekleşmesini sağlamaktadır (Yetim, 2015).

1.1.11. Isı Üretmeme

Fiber optiklerde ısı üretilmemesinin sebebi, optik sinyallerin çok düşük seviyede güç taşıması ve bu gücün de çok düşük bir oranın absorbe edilmesidir. Bunun neticesi olarak, optik fiberler, ısınmaya sebebiyet veren bakır kabloların kullanılmasının tehlike arz ettiği yerlerde, demetler şeklinde bir arada ısı yükselme riski taşımadan daha güvenli bir biçimde kullanılmaktadır (Yetim, 2015).

1.1.12. Yüksek Data İletimi

2x10¹⁴ miktarındaki yüksek frekanslı optik dalgalar, çok yüksek oranda veri gönderimine olanak vermektedir. Bu kapasitede bir optik kablonun merkezi frekansın yalnızca yüzde 1 ini kullandığı farz edildiğinde, bir optik kablo kanalında 2x10¹² Hz lik bir bant genişliği ortaya çıkmaktadır. Her televizyon kanalında ortalama 6 MHz lik bant genişliğini kapsadığı göz önünde tutulduğunda, 300.000 den fazla TV programının tek bir optik kablo kanalından iletilmesinin mümkün olduğu görülmektedir. Optik fiberler metalik kablolarla kıyasla çok daha az veri gönderebilme gücüne sahip olması, ses iletiminde de önemli bir avantaja sahiptir. Ortalama olarak, optik fiberler ile tek yönde 50bin konuşma yapılabilir iken, koaksiyel bir kablo ile 5400, telefon kablosu ile 48 konuşma yapılabilir. Kabloların birden fazla fiberden meydana geldiği farz edilirse tek bir optik fiberin yüz binlerce ses kanalını taşıyabileceği ortaya çıkmaktadır (Gibson, 2002; Yetim, 2015).

1.1.13. Düşük Kayıp

Optik fiberler ışığı çok düşük miktarda absorbe eden aşırı saf cam hammaddesinden üretildikleri için ışık yoğunluğu yarı seviye düşmeden onlarca kilometre mesafeye gidebilir. Diğer yandan optik fiberlerde zayıflama iletilen bit miktarına bağımlı değildir. Ancak bakır kablolarda fiber optiklerin aksine zayıflama bit oranı yükseldikçe artmaktadır. Bahsi geçen durum, optik fiberleri askeri alanlarda uygulamalar açısından son derece cazip hale getirmektedir. İletilen bit miktarının önümüzdeki yıllarda daha yoğun bir biçimde yükseleceği farz edilirse bakır sistemlerini yükselene bit miktarı ile birlikte yüksek zayıflama sebebi ile yetersiz kalacağı öngörülmektedir (Yetim, 2015).

1.2. Fiber Sistemlerin Dezavantajları

Günümüz teknolojisine göre fiber sistemlerin birkaç dezavantajı vardır. Bunlardan biri, fiber sistemin kurulmasında başlangıç maliyetini daha yüksek olmasıdır, ancak gelecekte fiber sistem maliyetinin oldukça düşeceğine inanılmaktadır. Fiber sistemlerin bir başka dezavantajı, henüz kanıtlanmamış olmalarıdır; henüz, uzun süredir kullanılmakta olan fiber sistemler mevcut değildir.

Fiber optik kablolarda iletim kayıpları, fiberin en önemli dezavantajlarından biridir. Fiberdeki kayıplar, ışık gücünde bir azalmaya neden olur ve böylece bant genişliği, bilgi iletim hızı, verimlilik ve sistemin genel kapasitesi azalır.

Başlıca fiber kayıpları şunlardır:

- Soğurma kayıpları
- Malzeme kayıpları
- Renk ya da dalga boyu ayrılması
- Yayılım kayıpları
- Modal yayılma

2. TÜKETİCİ TERCİHLERİ

Bu bölümde tüketici tercihleri kavramı açıklanarak tüketici satın alma tercihine etki eden faktörler ele alınacaktır. Tüketicilerin fiber optik internet tercihinin belirlenebilmesi için tüketicilerin satın alma tercihine etki eden etmenlerin bilinmesi önem arz etmektedir. Tüketici kavramı oldukça geniş kapsamlı ele alınan bir kavramdır. Geçmişten günümüze, tüketicinin kim olduğu, hangi ürünü hangi sıklıkla satın aldığı, nereden ve neden aldığı, aldığı ürünü hangi amaçla kullandığı gibi soruların cevapları antropolojiden işletme ve psikolojiye kadar birçok bilim alanının ilgi alanında olmuştur. Tüketici kavramı anlamı gereği bir talebi olan ve buna göre ihtiyaçlarını gidermeye gayret eden kişileri ifade etmektedir. Ancak zaman ile şartlar doğrultusunda tüketici kavramı mana farklılığı yaşamıştır. Zamanla gelişen bu değişim süreklilik kazanmıştır. Sınırsız ihtiyaçları ve sınırlı geliri olan tüketici, gidermek zorunda olduğu ihtiyaçlarından en yüksek faydayı en düşük maliyet ile giderme arzusu içerisinde. Bu sayede tüketici asgari özveri sergileyerek azami ürün ve hizmet veya doyum, yarar sağlamak durumundadır. Tüketicinin en yüksek yarar ve en düşük maliyet düzeyini yakalayabilmesinde pek çok etken vardır. Bu etkenler arasında satın aldığı ürünü uzun süreli kullanma isteği, garanti süresi, fiyat, geri iade imkânı gibi pek çok etken sayılabilir. Bahsi geçen etkenlerden birisi veya birden fazlasında oluşabilecek bir sorun, tüketicinin sağlayacağı faydayı düşürmek için yeterli olacaktır (Savaş ve Günay, 2016). Tüketici, gereksinimlerini fark eder, gereksinimini giderecek ürünleri araştırır, gereksinimlerini tatmin edecek ürünleri kullanır ve gereksinimini giderdikten sonra satın aldığı ürünleri elden çıkarmaktadır (Wells, ve Prensky, 1996).

2.1. Tüketici Satın Alma Tercihini Etkileyen Faktörler

Tüketicinin satın alma karar sürecine etki eden etmenler hizmet ve mal alımlarında farklılık arz etmektedir. Diğer yandan tercih kriterleri şeklinde de bilinen bu etmenler tüketicilerin hangi ürünü hangi sebeple seçmeleri hususundaki kararlarına dayanak oluşturur. Her bireyin satın alma karar süreci

değişik faktörlerden etkilenmektedir. Örneğin bir tişört satın alma sürecinde genç bir tüketici imaj konusunu dikkate alırken yetişkin birey fiyat kriterini göz önünde tutabilir. Bununla beraber benzer kriterler dikkate alınır da benzer kriterler farklı yönlerden satın alma karar sürecini etkileyebilir. Genç birey pahalı bir tişörtü satın alırken yetişkin birey daha ucuzunu satın almaya yönelebilir (Jobber ve Lancaster, 2003). Satın alma karar sürecine etki eden faktörler; ekonomik, sosyal veya bireysel olabilmektedir. Ekonomik kriterler içerisinde güvenilirlik, performans ve fiyat kriterleri; sosyal kriterler statü, aitlik gibi kriterleri; kişisel kriterler ise psikolojik kriterleri kapsamaktadır. Diğer yandan uygun olma ve sosyal normlarda son dönemde satın alma karar sürecini etkileyen faktörlerdendir (Fettahlıoğlu, 2008).

2.2.1. Kişisel Faktörler

Kişisel faktörler içerisinde bireyin satın alma karar sürecine etki eden faktörler arasında bireyin kişilik özellikleri, Güdüler, Algılama, Tutumlar - İnançlar ve Öğrenme özellikleri yer almaktadır.

2.2.1.1. Kişilik

Kişilik; her bir kişiyi başkasından ayırt etmeye yarayan ve o kişinin dış ve iç niteliklerini içerisinde barındıran, kendine has bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Kişiliğin meydana gelmesinde pek çok faktör önemli rol oynamaktadır (Eroğlu, 2006). Bu faktörler; bireyi başkalarından ayıran boy, kilo, güzellik veya kusur benzeri dış görünüş özellikleri, kalıtsal nitelikler, aile etmeni, belli bir yaşa ulaşıldığında bir görev yürütmesi neticesi oluşan rol veya sosyal statü, bireysel enerji, zekâ, ahlak, arzuları ve bireyin içerisinde yaşadığı toplumun kültürel yapısı, ahlak anlayışı gibi özelliklerdir.

2.2.1.2. Algılama

Güdülenmiş bir tüketici satın alma hareketine geçmeye hazırdır. Hareket şeklini ise, söz konusu olayı algılama biçimi etkilemektedir. Algılama, kişinin anlamlı bir dünya görüntüsü oluşturmak amacıyla verileri seçme, sınıflandırma ve yorumlama şeklidir (Tek ve Özgül, 2005). Algılama üzerinde öncesinde yaşanan deneyimlerin etkisi büyüktür. Kişisel beklentiler, güdüler ve deneyimler ile paralel olan uyarıyı alıp, algılama sürecine sokarken kendisine gelen birçok uyarıyı süreç dışarısında bırakabilmektedir. Algılama; güdülerini, tutumları ve ihtiyaçları şartlandırarak tüketicinin satın alma davranışına etki etmektedir. Bu sebeple işletmelerin yöneleceği tüketicilerin algılamalarının seçici niteliğini kendi lehine dönüştürmeye ve bunda devamlılık sağlamaya gayret etmesi gereklidir. Algılama iki yönlü bir süreç olduğundan tutumlar ve güdüler de algılama üzerine etkilidir (Mucuk, 2006).

2.2.1.3. Güdüler

Güdü, bireyin hareketinin arka planında olan ve bireyi harekete geçiren itici güç olarak ifade edilmektedir. Güdülenme; bireyin bazı iç ya da dış uyarıcıların etkisi ile harekete geçmesi olarak tanımlanmaktadır. Güdü, bireyin gerilimini artırır ya da azaltır. Psikoloji bilminde güdü farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma yaklaşımlarından birisine göre güdüler; Psikolojik güdüler ve Biyolojik güdüler olarak sınıflandırılmaktadır. Psikolojik güdüler; sevgi ve saygı gereksinimleri gibi psikolojik gerilim durumunda oluşmaktadır. Biyolojik güdüler ise; susuzluk, açlık gibi biyolojik ve fizyolojik gereksinim durumlarından kaynaklanır. Bunun yanında pazarlama stratejileri için önem arz eden diğer bir sınıflandırma ise duygusal ve mantıksal güdülerdir. Duygusal güdülerde; ün, beğenilme ve prestij ön plana çıkarken; mantıksal güdülerde ürünün dayanıklılık ve sağlamlık gibi somut nitelikler ön plana çıkmaktadır (Mucuk, 2006). Güdüler konusunda farklı yaklaşımlar ortaya konulsa da bu konuda en çok bilineni Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisidir.

2.2.1.4. Tutumlar ve İnançlar

Tutum kişinin belli bir objeye veya nesneye dönük pozitif veya negatif duygularını ve eğilimlerini göstermektedir. Tutumun bireylerin inanışları üzerine de etkisi vardır. İnanç ise bireysel tecrübe ya da dış kaynağa dönük yanlış ya da doğru bilgiyi, görüşü ve kanıyı içermektedir. Kişinin

satın alma kararında, marka tercihinde geniş olarak inanç ve tutumlardan etkilendiği pek çok araştırma neticesinde ortaya konulmuştur. Tutumun bireyin geçmiş tecrübeleri, aile ve yakın çevresi ile olan ilişkisi ve aynı zamanda kişiliği önemli etmendir (Mucuk, 2006). Bireysel tutumlar genellikle bazı niteliklere sahiptir (Assael, 1984.Akt. İslamoğlu, 2003).

2.2.1.5. Öğrenme

Bir insanı başka varlıklardan farklılaştıran en belirgin niteliği öğrenme becerisidir. Hem yaşam ile alakalı hem de tüketim ile alakalı davranışlar öğrenme neticesinde meydana gelmektedir. İnsanlar hangi markayı seçeceğine, aldığı eşya ile gereksinimlerinin nasıl gidereceğine öğrenme yolu ile karar vermektedir (Odabaşı, 2002). Öğrenme deneyimler neticesi ortaya çıkan bir durumdur. Bu deneyimler de satın alınan ürünü kullanma, alış verişi yapma ya da reklamlardan bilgilenme ile bir bütün olarak tüketicilerin satın alma alışkanlığına etki etmektedir. Örneğin ilk kez kullanacağı bir ürünü satın alan tüketicinin hafızasında, kullanımdan sonra ürün ile alakalı bilgi kalır ve sonraki satın alma davranışlarında tüketici bu bilgiyi hatırlayarak olumlu veya olumsuz yönde davranış sergiler (Fettahlıoğlu, 2008).

2.2.2. Sosyal Faktörler

Bu bölümde bireyin satın alma davranışlarına etki eden faktörlerden sosyal sınıf, aile, kültür ve referans gruplar, sosyal faktörler başlığı altında ele alınacaktır.

2.2.2.1. Sosyal Sınıf

Sosyal sınıf; aynı toplumsal saygınlığa sahip, bir biri ile ilişkileri olan ve davranışa dönük beklentileri bir birine benzeyen bireylerin oluşturduğu sosyal yapıdır. Sosyal sınıfların kendisine dönük davranış kalıbı, yaşam tarzı ve sosyo-kültürel nitelikleri olduğundan sosyal sınıf bir bakıma alt kültür olarak da ifade edilmektedir (İslamoğlu, 2003). Kişilerin sosyal sınıfı, genellikle doğup büyüdüğü aile aracılığı ile oluşmaktadır. Tüketici üzerine araştırma yapan uzmanlar, tüketicilerin sosyal sınıflarını saptamak için 6 değişkenin varlığını ileri sürmektedirler. Bu değişkenler, bireysel performans, sahiplik, meslek grubu, sınıf bilinci, etkileşim ve ortak değerlerdir (Blackwell vd., 2001).

2.2.2.2. Aile

Bireylerin satın alma davranışında ailenin payı oldukça önemlidir. Aile hem bireysel ihtiyaçların satın alma davranışını etkiler hem de aile için yapılan ortak satın almalarda karar verici özelliği vardır. Diğer yandan ailenin ortak satın almaları bireysel satın almalarından daha karmaşıktır. Karmaşık olmasının sebepleri arasında; satın alma kararının bir veya birden fazla bireyin ortak kararının olması ve oluşabilecek çatışmanın çözülmesi gerekliliği gibi konular vardır. Kolayda mallar haricindeki yüksek değerli mal ve hizmet türlerinin satın alma evresinde aile üyelerinin değişik rol yapıları görülmektedir. Bahsi geçen rol değişiklikleri; ailenin yapısına, ihtiyaçlarına, aile üyelerinin rollerine, iletişim seviyesine göre değişmektedir (Küheylan, 1995).

2.2.2.3. Kültür

Kültür, bir toplumun manevi ve maddi üretim kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir ifade ile toplumun bir üyesi olarak bireyin elde ettiği inancı, sanatı, bilgiyi, ahlakı, alışkanlığı, yasayı ve diğer gelenek ve göreneklerle alakalı yetileri kapsayan kompleks bir bütündür (İslamoğlu, 2003). Kültürün insanların yaşam şekilleri üzerine, yaşam şeklinin de satın alma davranışları üzerine etkisi vardır. Örneğin Avrupa ülkelerinde çoğunlukla öğle yemeği yenilmesi Türkiye'deki kadar yaygın değildir. Hollanda da birçok insan öğlen yemeğinin hiç yemez. İngiltere'de öğlen yemeği sandviç ve kahve ile geçirilen bir öğündür. Aksine bir durum olarak Türkiye'de öğlen yemeğine önem verilmektedir. Tüm bu durumlar kültürün satın alma davranışına etkisini göstermektedir (Koç, 2007; Bayar, 2015).

2.2.2.4. Referans Grup

Tüketicilerin satın alma davranışına etki eden en önemli faktörlerden biri de referans

gruplardır. Referans grup; bireyin tutumları, fikirleri, değer yargısı ve davranışı üzerine dolaylı ya da doğrudan etki eden insanlardır. Referans grup bireye yeni yaşam şekilleri sunarak bireyin mal veya marka tercihi üzerinde etkili olmaktadır (Tek ve Özgül, 2005).

2.2.3. Ekonomik Faktörler

Ekonomik etkenler, tüketicinin mal ya da hizmet satın alırken göz önünde tuttuğu maddi değerlerdir. Örneğin cep telefonu satın almayı planlayan birisinin işini kaybetmesi bu konudaki kararından vazgeçmesine sebep olabileceği gibi maaşına zam yapılacak olması iyi bir cep telefonu markası seçimini olumlu yönde etkileyebilecektir (Durmaz vd., 2011). Ekonomik faktörlerin tüketicinin satın alma davranışı üzerine etkisi konusunda diğer bir örnek Amerika'da 1991-1997 yılları arasında görülen ekonomik duraklama sürecinde tüketicilerin kredi borçlarının 247 milyar dolardan 514 milyar dolara çıkması neticesinde ekonomide çalkalanmaya yol açmasıdır. Bu durum her ne kadar yalnızca kredi kart borçları olsa bile netice itibarıyla bu borçlanma ve hızlı tüketim konut fiyatlarında ve konut kredilerinde öngörülmeleyen bir tırmanışa sebep olmuştur. Bu durum daha öncesinde ekonomik olarak konut satın alma imkanı var olan birinin bu duruma imkanı olmaması ve kendi kontrolü dışında ekonomik bir faktör halini alan ve bundan ötürü konut satın alma problemi yaşamasına sebep olabilmektedir (Donthu ve Yoo, 1998).

3. İNTERNET ABONE VERİLERİ

İnternet bağlantı teknolojisi gelişim evresinde geniş bant ve dar bant erişim terimleri ortaya çıkmıştır. Dar bant erişim modeli; çevirmeli modem yolu ile çoğunlukla telefon hattı üzerinden gerçekleştirilen internet bağlantı türüdür. Dar bant erişim çoğunlukla yüksek düzeyde veri transferine gereksinim duymayan sistemlerde kullanılmaktadır. Yetersiz bant genişliği nedeni ile bu model şimdilerde çok az tercih edilmektedir. Geniş bant kavramı ise; internet kullanıcılarına ulaşan alt yapının yüksek hız şartı gerektiren hizmetlere uygun olmasıdır. OECD geniş bant terimi, en az bir yöndeki hızın 256 Kbps ya da daha yüksek hızlı olan veri iletimi olarak tanımlamıştır. Ancak tanımın yapıldığı 2001 yılı itibarı ile geniş bant hizmetinin günümüz teknolojisi ve alt yapısı ile kıyaslandığında en az 1 Mbps bant genişliğine sahip alt yapı temelinde erişim sağlayan sisteme geniş bant denilebilir (Hansu, 2008). Geniş bant internet erişimi kablolu sabit, kablosu sabit ve mobil erişimlerden oluşmaktadır. Kablolu sabit bağlantı çeşitleri arasında ADSL, VDSL, Uydunet, Fiber, PLC ve Ethernet bulunmaktadır. Kablosuz sabit erişim çeşitleri arasında ise Ttnetwifi, Vsat, tooway yer almaktadır. Bunlar wifi ve uydu çeşitleridir. Modem ve telefon aracılığı ile başka cihazlarda kullanılabilen mobil geniş bant bağlantı türleri ise Vinn, Vodem, Jet, Vinnwifi, ceptewifi, jet modem yer almaktadır. Mobil bağlantılar ise 3G, 4.5G, 5G türleri yer almaktadır.

Bilgi Teknolojileri Kurumu verilerine göre kullanıcılar internete; xDSL, Mobil Bilgisayar, Mobil Cep Telefonu, Kablo, Fiber ve diğer yollardan erişim sağlamaktadır. 2021 yılı itibarıyla toplam internet erişim abone sayısı 88.164.739 dur.

Çizelge 1. Türkiye’deki İnternet Bağlantı Türlerine Göre Abone Sayıları

İnternet Bağlantı Türleri	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
xDSL	6.640.911	6.776.036	6.643.299	6.644.543	6.799.100	7.157.200	7.764.204	8.656.181	9.491.634	9.662.248	11.036.313	11.386.653
Mobil Bilgisayardan İnternet	1.448.020	1.547.421	1.674.533	1.701.014	1.354.746	1.597.606	1.237.749	828.369	655.999	723.354	490.313	447.196
Mobil Cepden İnternet		4.907.380	18.045.808	22.472.129	31.005.915	37.469.948	50.499.165	56.116.304	60.436.864	61.684.363	65.139.424	69.581.807
Kablo İnternet	273.908	460.451	500.658	486.497	558.456	629.064	736.916	826.734	932.121	1.084.446	1.298.340	1.373.647
Fiber İnternet	154.059	267.777	645.092	1.193.704	1.457.397	1.672.628	1.926.080	2.336.687	2.800.557	3.213.298	4.005.880	4.840.908
Diğer	155.478	159.383	139.665	116.043	97.326	90.845	116.077	105.303	182.914	271.986	394.320	535.064
TOPLAM	8.672.376	14.117.815	27.649.055	32.613.930	41.272.940	48.617.291	62.280.191	68.869.578	74.500.089	76.639.695	82.364.590	88.164.739

KAYNAK: Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü Üç Aylık Pazar Verileri Raporu, <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/pazar-verileri/2021-4-pazar-verileri-raporu.pdf>

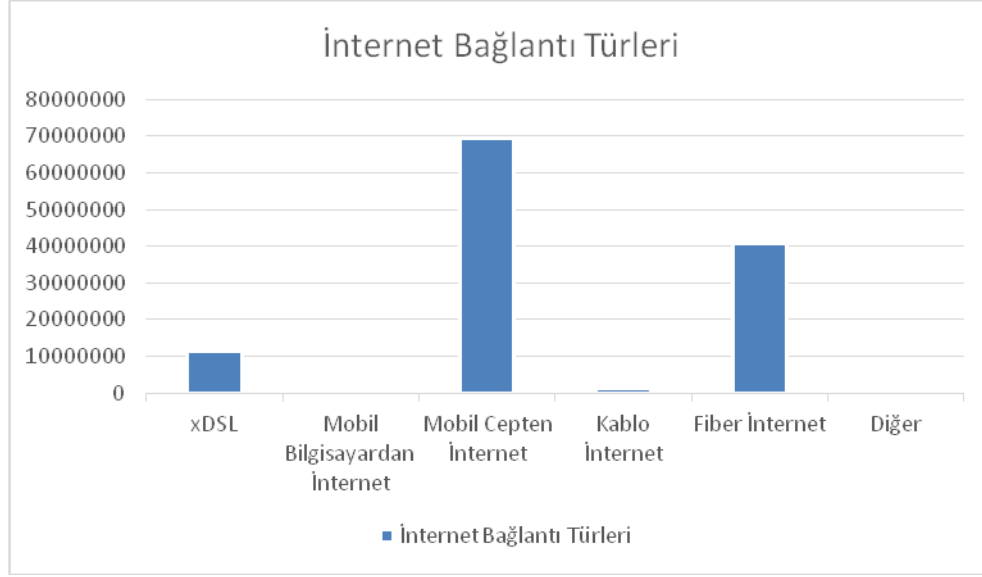
Çizelge 2. Genişbant İnternet Abone Sayısı Sabit ve Mobil ayrımı

KAYNAK : Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü Üç Aylık Pazar Verileri Raporu, <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/pazar-verileri/2021-4-pazar-verileri-raporu.pdf>

Yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere 2008 yılında hemen hemen hiç olmayan mobil internet bağlantısı 2021 yılında 70milyon sayısına ulaşmıştır. Sabit internet artış hızı mobil internet artış hızının gerisinde kalmıştır.

Grafik 1. 2022 Yılı İnternet Bağlantı Türleri

561

Yukarı grafik incelendiğinde ülkemizde internet erişimi çoğunlukla Mobil cepten bağlantı, fiber ve xDSL aracılığı ile yapılmaktadır. Mobil cepten internet erişimi aracılığı ile abone sayısı 2021 yılı itibari ile 69.581.807 dir. Ancak mobil cepten internet erişiminin yıllar itibari ile artış hızı azalmaktadır. 2021 yılı bir önceki yıla oranla artış hızı 0,068 civarındadır. 2020 yılı 0,056; 2019 yılı için ise 0,020 civarındadır. Fiber internet aracılığı ile abone sayısı 2021 yılı itibari ile 4.840.908 dir. Fiber internet aracılığı ile bağlantı yapan abone sayısı yıllar itibari ile ortalama aynı oranlarda artmaktadır. 2021 yılı bir önceki yıla oranla artış hızı 0,208; 2020 yılı 0,246; 2019 yılı için ise 0,147 dir. xDSL internet erişimi abone sayısı 2021 yılı için 11.386.653 tür. 2021 yılı için xDSL erişim abone sayısı bir önceki yıla oranla 0,031; 2020 yılı 0,142; 2019 yılı için ise 0,017 dir.

SONUÇ

Bu çalışmada, tüketicilerin Türkiye’de fiber optik internet tercihleri incelenmiştir. Bu kapsamda Türkiye’de bağlantı türüne göre internet abone sayıları değerlendirilerek tüketicilerin bu tercihleri değerlendirilecektir. Ülkemizde geniş bant internet abone sayısı 2021 yılı itibariyle 88.164.739’dur. İnternet abone tercihleri içerisinde öne çıkan bağlantı türleri arasında xDSL, Mobil Cepten internet ve fiber internet yer almaktadır. İnternet tercihleri arasında dikkat çeken husus mobil internet bağlantı türünün sabit internet bağlantı türüne kıyasla daha hızlı artış göstermesidir. Ancak buna rağmen mobil internet aracılığı ile bağlantı artış hızında azalma görülmektedir. Özellikle mobil bilgisayardan internet bağlantısı sayısı yıllar itibariyle azalma göstermiştir. İnternet bağlantı türlerinde en hızlı artış fiber internet bağlantı türünde görülmektedir. Burada dikkat çeken husus mobil bilgisayar üzerinden internet bağlantısının teknolojik gelişmeler ile beraber azalma eğiliminde olmasıdır. Tüketicilerin mobil internet kullanımında internet bağlantı tercihleri, cep telefonlarının teknolojisinin gelişmesi ile birlikte bu yönde olmuştur. Mobil bilgisayarların cep telefonuna kıyasla ağır ve büyük olması, taşıma güçlüğü ve cep telefonun bilgisayarın sunduğu birçok hizmeti yerine getirebilmesi, tüketicilerin internet

bağlantı tercihlerini değiştirmiştir. Diğer önemli nokta tüketicilerin internet tercihlerinin sabit internet yerine mobil internete doğru yönelmesidir. Tüketicilerin internet tercihlerindeki değişim ile beraber firmaların da sundukları internet hizmetlerinde değişim dikkat çekmektedir. Firmalar geçmiş yıllarda sabit internet sunumu üzerine yoğunlaşmakta iken tüketicilerin mobil internet kullanımına yönelmeleri ile beraber mobil internet sunumu üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Bu durum üzerinde sabit internet sunumunun mobil internet sunumundan daha maliyetli olması da bir etken olarak görülebilir. Firmalar açısından internet sunumunda düşük maliyet tercih ediliyor olsa da burada asıl belirleyici olan husus tüketicilerin internet tercihleridir. Tüketicilerin internet bağlantı tercihleri firmaların buna yönelik hizmet türü değişikliğini beraberinde getirmektedir. Mobil cep telefonu teknolojisinin gelişmesi ile beraber taşıma kolaylığı ve bilgisayar özelliklerinin artması tüketicilerin internet bağlantı tercihini de mobile internet üzerine yoğunlaştırmıştır. Mobil cepten bağlantı türü sayısı hızlı bir şekilde artış gösterse bile yüksek veri transferi ve yüksek hız sunma avantajları dolayısı ile fiber internet kullanımının yaygınlaştığı görülmektedir. Yüksek maliyet gerektiren internet sunumu hizmeti firmaların mali gücünü zorlamaktadır. Tüketicilerin tercihlerinin araştırılması firmaların yanlış yatırım yapma ihtimalini azaltacaktır. Bu sebeple firmalara sık ve düzenli olarak tüketici tercih araştırmaları yapmaları önerilebilir. Ülkemizde yıllar itibarı ile internet bağlantı türlerindeki değişim bu çalışmanın konusu olmuştur. Tüketicilerin internet bağlantı tercihlerindeki değişim nedenlerinin belirlenmesi bu çalışma sonrası araştırmaların konusunu oluşturabilecektir. Tüketicilerin internet bağlantısı tercih nedenlerinin bilinmesi firmaların doğru yatırım yapmalarına ve doğru işletme politikaları oluşturmalarına olanak sağlayacaktır.

<i>“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any

	person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Bayar, L. S. (2015). The Investigation Through Structural Equivalence Modelling: The Effect of Being A Union Member On Work Values and Behaviours. *International Journal of Contemporary Economics and Administrative Sciences*, 5(1-2), 1-20.
- Blackwell R., Paul, W., Miniard, James F, Engel, (2001). *Consumer Behavior*, 9. Edition, Harcourt College Publishers , United State Of America,
- Donthu, N. ve Yoo, B. (1998). Cultural Influences On Service Quality Expectations, *Journal of Service Research* 1 (2), 178-186.
- Durmaz, Y., Bahar, R., ve Kurtlar, M. (2011). Kişisel Faktörlerin Tüketici Satın Alma Davranışlarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 114-133
- Eroğlu F. (2006). *Davranış Bilimleri*, Beta Yayınları, 7. Baskı, İstanbul
- Fettahlıoğlu, H.S. (2008). Tüketicilerin Satın Alma Davranışlarında Özel Markaların Tüketici Tutumları Üzerine Etkileri, *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir*
- Gibson, J. D., (2002). *The Communication Handbook*, CRC Press, New York
- Hansu, H. (2008). *Genişbant Telekom Politikası ve Oyun Teorisi Çerçevesinde Analizi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İslamoğlu, A.H. (2003). *Tüketici Davranışları*, Beta Yayınları, İstanbul.
- İslamoğlu, A. H. & Altunışık, R. (2010). *Tüketici Davranışları*, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Jobber, D. ve Lancaster G. (2003). *Selling And Sales Management*, Prentice Hall, 6th. Edition
- Koç, E., (2007) *Tüketici Davranışı ve Pazarlama Stratejileri: Global ve Yerel Yaklaşım*, Seçkin Kitabevi, Ankara
- Kotler, P. (2000). *Marketing Management*, Millenium Edition, Prentice Hall.
- Küheylan, E., (1995). *Satın Alma Karar Sürecinde Aile Bireylerinin Rolü ve Aile Yapısının Satın Alma Kararlarına Etkisi*, İzmir
- Mucuk, İ. (2006). *Pazarlama İlkeleri*, Türkmen Kitabevi, İstanbul
- Odabaşı, Y. (2002). *Tüketici Davranışı*, Mediacat Yayınları, İstanbul
- Savaş, B. ve Günay, G. (2016). Tüketici – Tüketici Etkileşiminin, Tüketicilerin Satın Alma Sonrası Memnuniyet Düzeyleri Üzerine Etkisi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 2016,51, (2) : 47 -78
- Senior, J. M., (2005). *Optical Fiber Communications* Prentice Hall, New York- . London
- Tek, Ö.B. ve Özgül, E. (2005). *Modern Pazarlama İlkeleri*, Birleşik Matbaacılık, İzmir
- Tomasi, W., (2003). *Elektronik İletişim Teknikleri*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü Üç Aylık Pazar Verileri Raporu, <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/pazar-verileri/2021-4-pazar-verileri-raporu.pdf> Erişim. 10.04.2022
- Wells, W. ve Prenskey D. (1996). *Consumer Behavior*, John Wiley & Sons Inc. New York.
- Yetim, S. (2011). *Fiber Optik Kablolar ve Uygulama Alanları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tunceli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tunceli.

Yücesoy, S. (2008). İçme Suyundaki Kirletici İçeriğın Fiber Optik Yöntemle Algılanması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Coğrafi İşaretli Ürünler Kapsamında Beypazarı Yöresel Ürünlerinin Türk Patent ve Marka Kurumu Tescil Mevzuatınca Değerlendirilmesi* *

Emine Koçak

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6370-488X>

Doktora Öğrencisi / Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Karabük – TÜRKİYE

Dr. Esengül Doğru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1997-270X>

Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Programı Mezunu, Karabük – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 11.04.2022

Kabul: 23.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Beypazarı

Yöresel Ürün

Geleneksel Ürün

Coğrafi İşaret

Türk Patent ve Marka Kurumu

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

* Bu çalışma, 14-17 Ekim 2021’de “III. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi’nde” sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62382>

Öz

Coğrafi işaretleme, yöresel ürünlerin kalitesinin korunması, gelecek kuşaklara aktarılması, yörenin tanıtımının yapılması, ürünün markalaştırılarak katma değerini artırması sebebiyle son yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır. Yöresel ürünlerin coğrafi işaret tescili olarak koruma altına alınması ürünlerin taklitlerinin yapılmasını engellemesi açısından hem yerel hem de ulusal ölçekte önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada amaç Beypazarı yöresel ürünlerini coğrafi işaretleme kapsamında Türk Patent ve Marka Kurumu tescil mevzuatınca değerlendirmek, yerel halk, üreticiler ve yetkililerin konu ile ilgili görüş ve uygulamaları belirlenmeye çalışmaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması deseni uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma katılımcılarını Beypazarı yerel halkı, üreticileri ve coğrafi işaretleme konusunda çalışma yapan yetkililerden 12 kişi oluşturmaktadır. Yetkililer amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Çalışma sonucunda Beypazarı yöresel ürünlerinden Beypazarı havuç lokumu, Beypazarı cevizli tatlı sucuğu, Beypazarı yaprak sarması, Beypazarı tarhanası, Beypazarı 60 katlı baklavası, Beypazarı hoşmerim tatlısı, Beypazarı mumbarı, Beypazarı güvecinin coğrafi işaret tescili kapsamına alınabileceği, bu konuda yerel halk ve üreticilerin bir çalışması olmadığı ancak Beypazarı Ticaret Odası ve Beypazarı Belediyesinin çalışmaları olduğu tespit edilmiştir. Beypazarı, zengin kültürel mirası ve tarihi kentsel dokusu olan aynı zamanda UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi’nde yer alan bir ilçedir. Böyle tarihi ve kültürel mirasa sahip bir ilçede Coğrafi İşaret tescil çalışmalarına önem verilmelidir. Bu kapsamda yapılacak çalışmalarda yetkililere destek olarak ürünlerin Coğrafi İşaret tescil süreci yürütülmelidir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Koçak, E. ve Doğru, E. (2022). Coğrafi İşaretli Ürünler Kapsamında Beypazarı Yöresel Ürünlerinin Türk Patent ve Marka Kurumu Tescil Mevzuatınca Değerlendirilmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 565-586.

Evaluation of Beypazari Regional Products Within the Scope of Geographical Marked Products By Turkish Patent and Trademark Institution Registration Legislation **

Emine Koçak

PhD Student / Karabuk University, Institute of Graduate Education, Department of Geography, Karabuk – TURKEY

PhD Esengül Doğru

Karabuk University, Institute of Graduate Education, Graduate of the Department of Geography Doctoral Program, Karabuk – TURKEY

Article History

Submitted: 11.04.2022

Accepted: 23.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Beypazari

Local Product

Traditional Product

Geographical Indication

Turkish Patent and Trademark Institution

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

* This study was presented as an oral presentation at the "3rd International Geography Education Congress."

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.62382>

Abstract

Geographical marking has become widespread in recent years due to the preservation of the quality of local products, their transfer to future generations, the promotion of the region, and the increased added value of the product by branding. Protecting local products by registering a geographical indication has an important place both at local and national scale in terms of preventing imitation of products. In this study; Within the scope of geographic marking of Beypazari local products, it was tried to determine the opinions and practices of the local people, producers and authorities by evaluating the Turkish Patent and Trademark Authority Registration legislation. Interview method, one of the qualitative research methods, was used in the study. The research participants are 12 people from Beypazari local people, producers and officials working on geographical indication. Semi-structured interview form was used as data collection tool in the study. As a result of the study, Beypazari local products such as Beypazari carrot delight, Beypazari sweet sausage with walnuts, Beypazari grated leaves, Beypazari tarhana, Beypazari 60-storey baklava, Beypazari hoşmerim dessert, Beypazari mumbarı, Beypazari casserole can be included in the scope of geographical indication of the public and the producers do not have a study on this issue. However, it has been determined that Beypazari Chamber of Commerce and Beypazari Municipality have been working. Beypazari is a town with rich cultural heritage and historical urban texture and is also included in the UNESCO World Heritage Tentative List. In a district with such historical and cultural heritage, attention should be paid to the registration of geographical signs. In this scope of work, the process of registering geographical signs of products should be carried out by supporting the authorities.

GİRİŞ

Günümüzde teknolojik gelişmeler insanların sosyal, ekonomik, kültürel faaliyetleri ve beslenme alışkanlıklarının değişerek, yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Beslenme alışkanlıklarının değişimine bağlı olarak ortaya çıkan hastalıkların yaygınlaşmasıyla, insanlar tükettikleri ürünlerin üretim aşamalarına dikkat etmeye ve araştırmaya başlamışlardır. Bununla birlikte geleneksel ve yöresel ürünlere olan talep gün geçtikçe artış göstermektedir. Yöresel ürünlere olan talep artışı daha fazla kar elde etme düşüncesini de beraberinde getirerek, yöresel gıdalar yerine içeriği değişmiş ürünlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda coğrafi işaretleme, yöresel ürünlerin kökeni ile kalitesinin korunması, hem tüketiciye kaliteli ürün sunması hem de ticarileştirilerek kırsal kalkınmaya, bölgenin tanıtımına ve turizmine katkı sağlaması bakımından önemlidir.

Coğrafi işaret (Cİ), belirgin bir niteliği, ünü ya da diğer özellikleri ile kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işaretlerdir (Türk Patent Enstitüsü, 2016). 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye (KHK) göre coğrafi işaretler Menşe Adı ve Mahreç İşareti olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre Menşe Adlı ürünler coğrafi alana sıkı sıkıya bağlı başka bir yerde üretilmesi mümkün olmayan ürünleri ifade etmektedir. Mahreç İşareti ürünler bu açıdan daha esnek ve her ne kadar kaynağını aldığı ve bu kaynak yerle ünlendiği belli bir yer söz konusu olsa da, başka yerlerde de aynı malzeme ve yapım teknikleri kullanılarak yapılabilirliği olan ürünleri ifade etmektedir (Şahin, 2019: 6-7). Coğrafi işaret kapsamına giren ancak mahreç işareti ya da menşe adı kapsamına giremeyen ürünlerin tarifinde geleneksel olarak azami otuz yıl süreyle kullanıldığı kanıtlanan adlar geleneksel ürün adı olarak tanımlanmaktadır (www.ci.gov.tr, 2021). Menşe ve mahreç işareti alamayan ürünler belirlenen özellikleri taşımaları halinde geleneksel ürün adı olarak tescillenmektedir.

Menşe ürün, isimlerin ve yöresel ürünlerin coğrafi işaretle korunması çok eskilere dayanmaktadır. Geçmiş 13. yüzyıla kadar uzandığı bilinen İtalyanlar'ın Parmesan peynirleri ve Fransızların Comté peynirlerinin coğrafi işaretleri buna örnek olarak verilebilir (Tekelioğlu, 2010:33). Coğrafi işarete konu olabilecek ürünler hakkında kanuni düzenlemeler yaparak yöresel ürünleri koruma altına alan ilk ülke Fransa'dır. Hemen ardından İtalya ve İspanya'da kalite belgeleri ile ilgili düzenlemeleri hazırlanmıştır. Cİ'lerin uluslararası platformda günümüzdeki şekliyle korunması ilk olarak (1883) Paris Sözleşmesi ile gerçekleşmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Cİ'leri ile ilgili uluslararası düzeyde yapılan Paris Sözleşmesi'ne taraf olmadığı için 1946 yılında garanti markası olarak sağlanan Lanham Kanunu'nu yürürlüğe koymuştur (İloğlu, 2014:10). Paris Sözleşmesi, Cİ'lerin korunması ile ilgili genel hükümler içermektedir. Cİ'leri ile ilgili olarak uluslararası bir standart sağlamamaktadır (World Intellectual Property Organization (WIPO), 2003). Paris Sözleşmesi'nin Cİ'lere yeteri kadar koruma sağlamaması sebebi ile 1891 yılında imzalanan Madrid Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Cİ'lerle ilgili bir birlik oluşturulmuştur. Bu birliğin amacı anlaşmaya katılan ülkelerde malların kaynağı ile ilgili sahte ve yanıltıcı işaretlerin kullanılmasının önüne geçmektir. Ancak, Madrid Anlaşması'nda da Cİ'lere sağlanan koruma Paris Sözleşmesi'nin sağladığı korumanın çok da ötesine geçmemiştir (Gökovalı, 2007: 145). 1958 yılında imzalanan Lizbon sözleşmesi Cİ'lerin korunması için yapılan bir diğer uluslararası sözleşmedir. Bu çok uluslu düzenlemelerin yanı sıra Avrupa Birliği (AB) ölçeğinde ilk düzenleme 1992 yılında uygulamaya konulmuştur. Yapılan bu düzenlemeler ile yüzlerce yöresel ürün tescillenerek koruma altına alınmıştır. Avrupa'da coğrafi işaretle korunan yöresel ürünler gıda piyasasının en çok talep gören ürünlerindedir (Tekelioğlu, 2010:33). 1994 tarihinde Dünya Ticaret Örgütü'nün de kuruluş anlaşmasında Cİ'lere yer verilmiştir. Ticaret ile Bağlantılı Fikri ve Sınâî Mülkiyet Hakları (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights-TRIPS) anlaşmasının 22-24 arası maddeleri, Cİ'lerin uluslararası alanda korunmasını ele almaktadır (WIPO, 2003). Bu anlaşmaya üye ülke sayısı daha fazla olduğu için dünyada Cİ'leri koruması için en yaygın

uygulamadır.

12 Mayıs 1976 tarihinden buy ana Türkiye, Dünya Fikri Mülkiyet Organizasyonu'nun (WIPO) üye ülkesidir. Aynı zamanda 10 Ocak 1925 tarihinden itibaren Sınai Hakların Korunması için Paris Sözleşmesi'nin imzacı ülkesi ve Madrid Protokolünün 1 Ocak 1999 tarihinde Markaların Uluslararası Kaydıyla İlgili Protokolünü imzalamıştır (Demirer, 2010:86). 26 Mart 2005 tarihinde DTÖ üyesi olan Türkiye TRIPS'in getirdiği yükümlülükleri de yerine getirmek zorunda olduğu için Cİ konusunda gerekli düzenlemeleri yapmaya başlamıştır. Türkiye'de coğrafi işaretlerin tescili Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRK PATENT) tarafından yapılmaktadır. Türkiye'de 1995 yılında "Coğrafi İşaretlerin Korunması" Hakkında 555 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname yayınlanmıştır. 2009 yılında bu kararnameye coğrafi işaretlerin uygulanması ve başvuru koşullarının güncellenmesi konusunda eklemeler yapılmıştır (www.mevzuat.gov.tr, 2020). Ocak 2021 tarihi itibariyle Türkiye'de 619 Cİ tescilli almış ürün, 683 tescil işlemleri devam eden ürün bulunmaktadır. Sınai mülkiyet hakları koruması, dünyanın her yerinde tescil gerçekleştirilen ülkede geçerlidir. Bu nedenle sınai mülkiyet hakları kapsamında ülkemizde gerçekleştirilen coğrafi işaret tescilleri sadece Türkiye'de geçerlidir. Farklı ülkelerde veya uluslararası sistemlerde de koruma elde edebilmek için o ülkenin veya sistemin tescil işlemlerine uygun olarak yeni başvuru yapılması gerekmektedir. Örneğin Avrupa Birliği ülkelerinin tamamında koruma sağlayan 2012/1151 sayılı Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri Hakkında Kalite Tasarısı kapsamında AB komisyonuna başvuru yapılabilmektedir. Ancak ürünün öncelikle Türkiye'de coğrafi işaret tescili almış olması gerekmektedir. Ocak 2021 tarihi itibariyle AB'de tescilli coğrafi işaretlerimiz: *Antep Baklavası, Aydın İnciri, Aydın Kestanesi, Malatya Kayısı ve Milas Zeytinyağıdır* (www.ci.gov.tr, 2021).

Coğrafi işaretler ürünün tanınırlığını ve katma değerini artırmaları, ürünün kalitesini garanti altına alması ve bununla birlikte o yöreye ekonomik anlamda katkı sağlamaları açısından oldukça önem taşımaktadır. (Şahin ve Meral, 2012: 89). Cİ tescilli alan ürünler bölgenin tanınırlığını sağlayarak turizm potansiyelini artıracak, belirli şartlarda ve denetimler çerçevesinde üretimi gerçekleştirildiğinden, üreticilerin yanında tüketicileri de koruma altına alacaktır.

Yöresel ürünler, içerisinde katkı maddesi bulundurmaması ya da içerikleriyle değiştirilmemiş olmaları nedeniyle daha sağlıklı olarak ve doğal kabul edilmektedir (Apak ve Gürbüz, 2018, s. 340). Bu durum yöresel yemeklerin turistik çekiciliklerini ve bir bölgenin cazibe merkezi olmasında, yiyecek ve içecek kültürünün önemini giderek artırmaktadır (Yıldırım, Karaca ve Çakıcı, 2018: 378). Ürünlerin tanıtımının yapılmasında da coğrafi işaretlerin önemi çok büyüktür. Bunun yanı sıra coğrafi işaretler turizm faaliyetlerini başlatan bir görev üstlenmektedir. Coğrafi işarete sahip ürünleri insanlar buldukları yerlere giderek ürünü yerinde deneyimleme, ürünü bulunduğu yerden satın alma gibi pazarlama faaliyetlerini yapmakta, aynı zamanda tarihi ve kültürel değerleri de bu deneyim sırasında ziyaret ederek önemli bir turizm faaliyeti gerçekleştirmektedirler (Pektaş, Karaman ve Alkan, 2018: 68).

Coğrafi işaret tescili ile birlikte yöresel ürünlerin fiyatlarında da artış meydana gelerek ekonomik olarak katkı sağlamaktadır (Temiz, 2019: 33). Cİ tescilli yöresel ürünlerin pazarlama noktasında ekonomik anlamda üreticileri destekler niteliktedir. Aynı zamanda yöresel ürünler, meydana getirdikleri katma değer, istihdam ve dış ticaretteki payları açısından Türkiye ekonomisi ölçeğinde önemli bir yere sahiptir. Coğrafi İşaret tesciline sahip ürünlerden, Giresun fıındığı, Ege Sultani kuru üzümü, Ege inciri, Malatya Kayısı ve Antep fıstığı yaklaşık 2,5 milyar dolara ulaşan dış ticaret hacmi ile Türkiye tarımsal ihracatının % 60'lık kapasitesini oluşturmaktadır (Orhan, 2010: 250).

Araştırmaya konu olan bu makalede Beypazarı alan kapsamı, coğrafi işaretler ise konu kapsamı olarak seçilmiştir. Bu kapsam doğrultusunda araştırmanın amacı; Beypazarı ölçeğinde yöresel ürünleri coğrafi işaret tescil mevzuatınca değerlendirip, coğrafi işaretleme'nin önemini ortaya koyarak, farkındalık yaratıp yetkililerin dikkatini çekmektir. Bu amaç doğrultusunda coğrafi işaret unsurları,

çeşitleri ve tescil mevzuatı açıklanacak, Beypazarı yöresel ürünlerinden coğrafi işaret alabilecek potansiyele sahip ürünler mevzuat kapsamında değerlendirilecektir. Bugün coğrafi işarete konu olabilecek “Beypazarı havuç lokumu, cevizli tatlı sucuğu, Beypazarı güveci, Beypazarı yaprak sarması, Beypazarı 60 katlı baklavası, Beypazarı tarhanası, Beypazarı höşmerim tatlısı ve Beypazarı mumbarı” gibi yöresel ürünler bulunmasına rağmen yalnızca “Beypazarı Kurusu” coğrafi işaret tescili kapsamına alınmıştır. Bu araştırmayı önemli kılan unsur, belirtilen diğer ürünlerin de bu kapsamda değerlendirilmesine dikkat çekecek bir çalışma olmasıdır.

1. Coğrafi İşaret Unsurları

555 sayılı KHK'nın coğrafi işaret tanımına göre coğrafi işaretin unsurları şunlardır:

- Ürün
- Belirli bir coğrafi alan
- Ürünün belirli özellikleri itibarıyla ün kazanmış olması
- Ürünün karakteristik özellikleri ile coğrafi köken arasında bağlantı olması

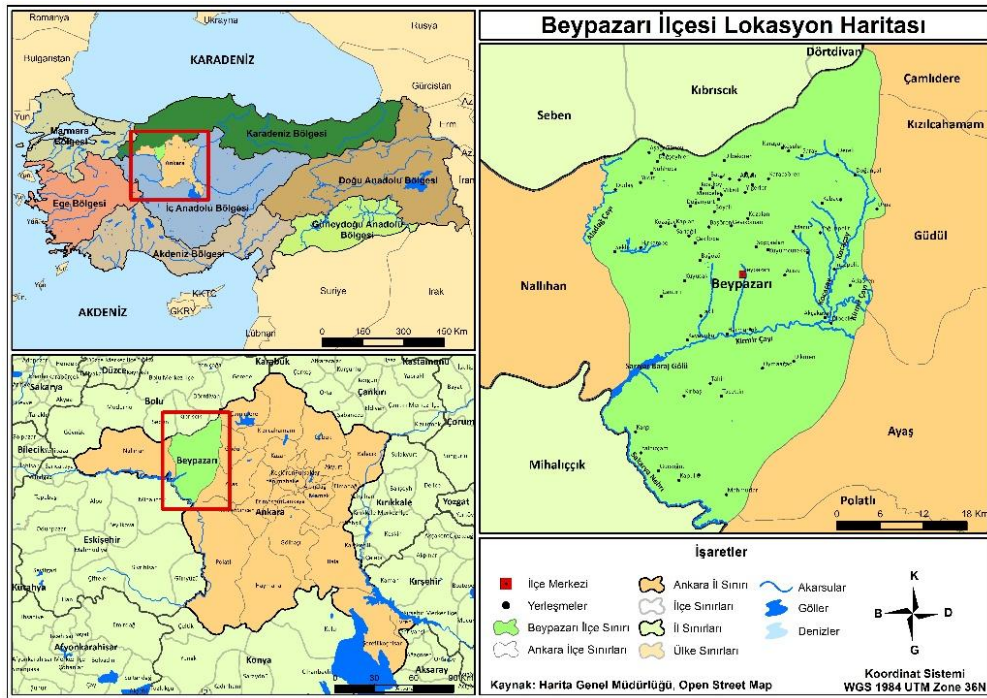
2. Yöntem ve Materyal

“Coğrafi İşaretli Ürünler Kapsamında Beypazarı Yöresel Ürünlerinin Türkiye Patent ve Marka Kurumu Mevzuatınca Değerlendirilmesi” isimli bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Nitel durum çalışmasında bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 73). Araştırmada Beypazarı yerel halkı, üreticiler ve coğrafi işaretleme ile ilgili süreci yürüten yetkililerin, yöresel ürünlerine Cİ tescili alınmasına yönelik görüşleri ve uygulamalarının belirlenmesi amacıyla veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yetkililer seçilirken amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme belli ölçütleri karşılayan ve belli özelliklere sahip olan durumlarda yapılan çalışmalarda tercih edilir (Büyüköztürk vd., 2019: 92). Cİ tescili konusunda çalışmaları yürüten ve konu ile ilgili bilgi sahibi olan yetkililer ile görüşmeler yapılmıştır. Verilerin analizinde ise içerik analizi tekniğine yer verilmiştir. Bu yöntem derinlemesine bilgi sağlama, görüşülene kendini ifade etme imkanı sağlama açısından avantajlı olduğu için tercih edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2019:159). Veri toplama aracı geliştirme sürecinde ilk olarak araştırma konusu ile ilgili alan yazın taraması yapılmış ve görüşme sorularını içeren taslak bir form oluşturulmuştur. Hazırlanan görüşme formu coğrafya alanında uzman iki akademisyen görüşüne sunulmuştur. Toplam on sorudan oluşan formdan iki soru çıkarılmıştır. Son haliyle görüşme formunda sekiz soru yer almaktadır. Görüşme formu ilgili literatür taranarak taslak görüşme 10 tane soru hazırlanmıştır. Miles ve Huberman modelinde içsel tutarlılık olarak adlandırılan ve kodlayıcılar arasındaki görüş birliği olarak kavramsallaştırılan bu benzerlik: $\Delta = C \div (C + ?) \times 100$ formülü kullanılarak hesaplanabilir. Formülde, Δ : Güvenirlik katsayısını, C: Üzerinde görüş birliği sağlanan konu/terim sayısını, δ : Üzerinde görüş birliği bulunmayan konu/terim sayısını ifade etmektedir (Baltacı, 2017: 8). Bu çalışmada Miles & Huberman formülüne göre $8 \div (8+2) \times 100 = \%80$ olarak tespit edilmiştir. Bu değer çalışma için yeterlidir. Bu sorular Beypazarı Ticaret Odası ve Beypazarı Belediyesi yetkililerine, yöresel ürünlerin üreticilerine ve yerel halka görüşme formları aracılığıyla yöneltilmiştir. 12 kişiden veriler toplanmış ve kodlanmıştır (Örneğin; K1, K2). İlişkili kodlar bir tema etrafında sınıflandırılmış, tema ve kavramlar şekiller ile sunulmuştur. Bununla birlikte dikkat çeken noktaları vurgulamak amacıyla uygun bölümlerde katılımcıların ifadelerine doğrudan yer verilmiştir. Görüşme soruları şunlardır:

1. Beypazarı yöresel ürünlerinden coğrafi işaret tescili alan ürünler hangileridir?
2. Beypazarı yöresel ürünlerinden coğrafi işaret tescili almasını istediğiniz başka ürünler var mı?
3. Bu yöresel ürünler neden coğrafi işaret tescili almalıdır?

4. Coğrafi işaret almanın Beypazarı ölçeğinde ne gibi sonuçları olur?
5. Şu an yöresel ürünlerinizin coğrafi işaret tescili alması için yürüttüğünüz bir çalışma var mı?
6. Coğrafi işaret tescili süreci ile ilgili mevzuatı biliyor musunuz?
7. Daha önce tescil mevzuatı üzerinden yaptığınız başvuru var ise süreçle ve mevzuatla ilgili bir sorunla karşılaştınız mı?
8. Tescil mevzuatının iyileştirilmesini istediğiniz bir durum (ekonomik, sosyal, kültürel) var mı?

Ayrıca çalışmada Beypazarı ilçesi yöresel ürünlerinde kullanılan malzemeler, üretim şekilleri yerinde gözlemlenerek fotoğrafları çekilmiştir. Gözlemler ve üreticilerden elde edilen verilerden yola çıkarak ürünlerin yapımı anlatılmıştır. TÜRK PATENT Coğrafi İşaret Tescil Mevzuatı, 555 sayılı KHK incelenmiştir. Bu veriler dikkate alınarak bulgular elde edilmiş, sonuç ve öneriler sunulmuştur.

Harita 1. Beypazarı İlçesi Lokasyon Haritası

3. Araştırma Bulguları

Beypazarı yöresel ürünlerinin Cİ tescil mevzuatınca değerlendirilip, Beypazarı yerel halkı, üreticileri ve yetkililerinin bu konudaki görüş düşüncelerinin incelendiği bu çalışmada, Beypazarı yöresel ürünlerinden Cİ tescili alabilecek ürünler saha çalışmaları ve katılımcı yanıtlarına göre belirlenerek tescil mevzuatınca değerlendirilmiştir. Görüşme formunda yer alan sorular ve katılımcıların verdiği cevaplar ilgili araştırma sorusunun altında sınıflandırılarak, şekiller ile sunulmuştur.

3.1. Beypazarı Yöresel Ürünleri

Bir bölgede yetiştirilen ürünler ve o bölgenin kültürüne özgü yapım şekli, tüketim ve sunumu ile bir araya getirilerek oluşturulan, yöreye özgü olan ve o yörede gelenekselleşmiş yiyecekler, yöresel yiyecek veya yöresel yemek olarak adlandırılmaktadır (Büyükşalvarcı, vd., 2016: 166). Yöresel ürünleri

belirleyen temel nitelikler tipik ve kaliteli ürünler olmaları, belli bir bilinirliğe ve üne sahip olmalarıdır. Bunlar tek ve eşsiz ürünlerdir (Tekelioğlu, 2010: 119). Yöresel ürünlerin Cİ tescili ile korunması, bu ürünlerin kalitesini korumakla birlikte bu özgün niteliklere sahip ürünlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını da sağlayacaktır.

3.1.1. Beypazarı Havuç Lokumu

Havuç lokumu, üretimi Beypazarı ilçe sınırları içerisinde kalan tarım arazilerinde yetişen, yöreye özgü havuçlar kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Türkiye'nin yıllık havuç üretiminin yaklaşık %35'ini karşılayan ilçede, yazlık ve kışlık olmak üzere havuç yetiştirilmektedir. Havuç lokumu üreticileri ile yapılan görüşmelerde lokum yapımı şu şekilde anlatılmıştır. Kullanılacak havuçlar mevsime göre taze olarak seçilmektedir. Lokum yapımında 2 kilo gram havuç için 1 kilo gram şeker, 10 kullanılmaktadır. Havuçlar öncelikle yıkanıp haşlanır. Haşlama işlemi gerçekleştirildikten sonra şeker, nişasta, limon tuzu eklenerek yarım saat karıştırılarak lokum kıvamına gelene kadar kaynatılır. Lokum kıvamına gelen karışım 1 gün soğumaya alınır. Soğuma süresi tamamlanan lokumlar kesilerek üzerine hindistan cevizi dökülür. İlçede 4 adet lokum imalathanesi bulunmaktadır. Üretilen lokumlar ilçe dışında farklı illere de pazarlanmaktadır.

Fotoğraf 1. Beypazarı'nda Üretilen Havuç Lokumu

Üretimde kullanılan hammaddenin Beypazarı'na özgü olması, ülke genelinde Beypazarı havuç lokumlarının üne sahip olması, yöre ile özdeşleşmiş geçmişten gelen bir ürün olması coğrafi işaret tescili kapsamında değerlendirilmeye alınabileceğini göstermektedir.*

3.1.2. Beypazarı Cevizli Tatlı Sucuğu

Beypazarı cevizli tatlı sucuğu yapımında Beypazarı ilçe sınırları içerisinde yetiştirilen üzümler kullanılmaktadır. Cevizli tatlı sucuğun üreticileri ile yapılan görüşmelerde yapımı hakkında şu bilgilere ulaşılmıştır. Bağlardan toplanan üzümler ısıtılarak geçirilerek içerisine istenilen kıvamına göre un katılmaktadır. Bir ipe dizilen cevizler elde edilen karışımın içerisine koyularak, cevizlerin etrafı kaplanıncaya kadar karışımın içerisinde bekletilmektedir. Daha sonra, ipler üzerine sarılan cevizli tatlı sucuklar kurumaları için yapılan askılara ipler yardımıyla asılmaktadır. Üreticilerin çoğu cevizli tatlı sucuğunun aileden gelen geleneksel yöntemlerle üretildiğini belirtmişlerdir.

* Araştırma verileri, "Beypazarı Havuç Lokumu, Beypazarı Cevizli Tatlı Sucuğu ve Beypazarı Yaprak Sarması" coğrafi işaret tescili almadan önce toplanmıştır. Araştırma bulgularının güvenilirliğinin düşmemesi adına bu ürünlere bulgular bölümünde yer verilmektedir.

Fotoğraf 2. Beypazarı Cevizli Tatlı Sucuğu

Beypazarı cevizli tatlı sucukları yörede yetişen üzümlemlerden yapılması, geçmişten gelen özel bir üretime sahip olması, bu yöre ile özdeşleşmiş bir ürün olması sebebiyle coğrafi işaret tescili kapsamında değerlendirilebilir.

3.1.3. Beypazarı Yaprak Sarması

Beypazarı yaprak sarması için Beypazarı ilçe sınırları içerisinde yetiştirilen asma yaprakları kullanılmaktadır. Bu asma yaprakları ince ve doğal ekşi bir tada sahiptir. Yaprak sarmasının iç harcı için pirinç, yeşil soğan, kuru soğan, maydanoz, dereotu, nane, domates salçası, biber salçası, zeytin yağ ve tuz kullanılır. Hazırlanan iç harcı ile yaprak sarmaları yapılarak, üzerini biraz geçecek kadar su eklenir. Bu sarmalar özel taş fırınlarda pişirilmektedir. İlçede özellikle düğünler, bayramlar gibi özel günlerde yapılan bu sarmalar geçmişten günümüze Beypazarı halkının yaptığı yöresel yemeklerinden biridir.

Fotoğraf 3. Beypazarı Yaprak Sarması

Sarmalar Beypazarı'na özgü asma yaprağı kullanılması, özel taş fırınlarda pişirilmesi ve

geçmişten bugüne gelen bir tarihselliğe sahip olması sebebiyle coğrafi işaret tescili kapsamında değerlendirilebilecek bir üründür.

3.1.4. Beypazarı 60 Katlı Baklavası

Beypazarı 60 kat baklavası kuşaktan kuşağa aktarılarak gelmiş bir lezzettir. Baklava yapımı saha çalışmasında gözlemlenerek şu bilgilere ulaşılmıştır. Baklava hamuru ve şerbeti için kullanılan malzemeler benzerleri ile hemen hemen aynı olsa da yapılış yöntemi ve tekniği bu baklavayı diğerlerinden ayıran niteliğidir. Hamuru için 1 çay bardağı sıvı yağ, 1 çay bardağı süt, 1 yumurta, yarım çorba kaşığı sirke, 1 paket kabartma tozu kullanılmaktadır. Hazırlanan hamur 60 parça bezeye ayrılarak her biri çay tabağı büyüklüğünde açılır. Açılan bu hamurlar az miktarda nişastaya bulanır. Nişasta gereğinden fazla kullanılırsa hamurlar kurur ve istenilen lezzet elde edilemez. Nişastaya bulanmış hamurlar tekrardan çok ince olacak şekilde açılır. Açılan yufkalar arasına ceviz koyularak tepsiye yerleştirilir. Tepside hazırlanan baklavalara 40 dakika kadar dinlendirildikten sonra üzerine kızgın tereyağı gezdirilerek özel taş fırınlarda pişirilir. Fırından çıkarılan baklavalara üzerine şerbeti dökülerek servis edilebilir.

Fotoğraf 4. 60 Katlı Beypazarı Baklavası

Bu baklava 60 kat olmasına rağmen yufkalar çok ince açıldığından çıtır bir özelliğe sahiptir. Beypazarı 60 kat baklavası kullanılan özel yapım tekniği olması, bir tarihselliğe sahip olması sebebiyle coğrafi işaret tescili kapsamında mahreç işareti alabilecek potansiyele sahiptir.

3.1.5. Beypazarı Tarhanası

Beypazarı tarhanası yapımında bekletilmiş yayık ayranı ve yoğurt kullanılmaktadır. Bununla birlikte kuru soğan, nohut, dereotu, domates, yeşilbiber, kırmızıbiber, maya, yayık ayranı ve yoğurt karıştırılarak 3-4 gün bekletilir. Hazırlanan bu karışım bir bez üzerine küçük parçalar halinde dökülür ve kurumaya bırakılır. Parçalanacak kıvamda kuruduktan sonra tarhanalar un eleğinden geçirilerek tekrar kurumaya bırakılır.

Fotoğraf 5. Beypazarı Tarhanası

Beypazarı tarhanasında kullanılan yoğurt, yayık ayranı, nohut, domates, biber yöreye özgü olduğundan diğer tarhanalardan Beypazarı tarhanasını farklı kılar. Beypazarı tarhanası geçmişten gelen geleneksel yöntemler kullanılarak yapılması ve dolayısıyla bir tarihselliği olması sebebiyle coğrafi işaret tescili kapsamında değerlendirmeye alınabilecek yöresel ürünlerdendir.

3.1.6. Beypazarı Höşmerim Tatlısı

Beypazarı höşmerim tatlısı için süt, tereyağı ve un kullanılmaktadır. Tereyağı sütün içerisinde bir tencerede eritilmektedir. Eritilen tereyağı ve un karıştırılarak elde edilen hamur bir tava içerisine alınmaktadır. Bu hamur kısık ateşte yavaş yavaş karıştırılarak pişirilmektedir. Hamur kırmızimsı bir renk aldıktan sonra ocaktan alınarak servis tabağına koyulur. Üzerine su, şeker ve limondan hazırlanmış olan şerbeti ılık olarak dökülerek (Fotoğraf 6) servis edilmektedir.

Fotoğraf 6. Beypazarı Höşmerim Tatlısı

Höşmerim tatlısı ülkemizde birçok yörede yapılmaktadır. Ancak Beypazarı höşmerim tatlısı içinde Beypazarı'na özgü tereyağı, süt kullanıldığından farklı bir lezzete sahiptir. Kullanılan malzemelerin yöreye özgü olması, tatlının geleneksel yöntemler kullanılarak yapılması coğrafi işaret tescili kapsamında mahreç işareti alabilecek potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

3.1.7. Beypazarı Güveci

Beypazarı güveci taş fırında odun ateşinde yaklaşık 4-5 saatlik bir sürede pişirilmektedir. Mevsimine göre farklı sebzeler kullanılan güveç içerisinde Beypazarı yöresinde meralarda yetişen büyükbaş ya da küçükbaş hayvanların eti kullanılmaktadır. Toprakten yapılmış çömlek içerisinde en alt kata eti, üzerine yeşilbiber, domates, tuz, su ve Beypazarı'na özgü tereyağı eklenmektedir. Çömleğin üzeri kapatılarak yaklaşık 4 saat süreliğine odun ateşinde taş fırında pişirmeye bırakılmaktadır. 4 saat sonra fırından çıkarılan güveç içerisinde pirinç eklenerek tekrar 40 dakika pişirmeye bırakılmaktadır. Pişme süresi tamamlanan güveç yine toprak kaplarda (Fotoğraf 7) servis edilmektedir.

Fotoğraf 7. Beypazarı Güveci

Beypazarı güveci yöreye özgü et, tereyağı ve sebzeler kullanılması, 4-5 saat süre ile odun ateşi taş fırınlarda pişirilmesi sebebiyle diğer güveçlerden farklı bir lezzete sahiptir. Geçmişte Beypazarı'nda güvecin, dönemin padişahlarına yapılan özel bir yemek olarak yapılması tarihselliğini göstermektedir. Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda Beypazarı güveci coğrafi işaret tescili kapsamında değerlendirilebilir.

3.1.8. Beypazarı Mumbarı

Beypazarı mumbarı yapımında ince çekilmiş yağsız kıyma, kuru soğan, sarımsak, kırmızı toz biber, karabiber, tuz ve büyükbaş hayvan bağırsağı kullanılmaktadır. Kıymaya eklenen malzemeler iyice harmanlanarak yoğurma işlemi yapılır. Serin bir ortamda yoğurulan mumbar bir saat kadar bekletilir. Özel makinesi ile bekletilen mumbarlar bağırsaklar içine doldurulur. Doldurulan mumbar halkaları 30-40 cm olacak şekilde iki tarafından ip ile bağlanır. Hava alıp bozulmaması için serin bir ortamda ağaç (oklan) çubuklara asılarak suyunu çekmesi için bırakılır. Suyunu çekmesi için bırakılan mumbarlar 2 gün sonra toplanır ve yorgan iğnesi ile iğnelenir. Daha sonra mumbarlar oklava yardımı ile iyice sıkıştırılarak içindeki hava iyice alınarak tekrar kuruması için ağaç çubuklar üzerine asılır. Oklava ile iki günde bir olmak üzere üç kez sıkıştırma işlemi tekrarlanır. İyice sıkıştırılarak yassı hale getirilen mumbarlar serin ortamda kurumaya bırakılır.

Fotoğraf 8. Beypazarı Mumbarı (Torun, Ertürk, 2006)

Beypazarı mumbarı sucuk malzemeleri ve sucuk yapımına çok benzese de yapılış tekniği ve lezzeti Beypazarı mumbarını diğer sucuklardan ayırır. Mumbar yapımında kullanılan etlerin Beypazarı'nda yetiştirilen büyükbaş hayvanlardan elde edilmesi geleneksel yapım tekniği kullanılması ve yöre ile özdeşleşmiş olması sebebiyle coğrafi işaret tescili kapsamında mahreç işareti alabilecek bir üründür.

3.1.9. Beypazarı Kuruşu

Beypazarı kuruşu ilçe ile özdeşleşmiş tanınırlığı en fazla olan yöresel ürünlerden biridir. Beypazarı kuruşu için tereyağı, un, tuz, maya, süt ve tarçın karışımından oluşan bir hamur elde edilmektedir. Elde edilen hamurdan silindirik şeklinde parçalar elde edilmektedir. Bu parçalar tekrar bir bıçak ile kesilerek tepsilere dizilmektedir. Dizilen bu hamurlar 30-35 dakikalık mayalanma işlemi için bekletilmektedir. Daha sonra odun ateşinde taş fırınlarda 20-25 dakika pişirilmektedir. Daha sonra delikli tava adı verilen kaplara alınıyor ve içerisindeki nem azaltılmaktadır. Tekrardan fırınlarda kurutma işlemi yapılarak ürün dayanıklılığı artırılmaktadır. Beypazarı kuruşu çabuk bozulmayan dayanıklı bir yiyecek olması sebebiyle Osmanlı Devleti döneminde asker yemeği olarak bilinmektedir.

Fotoğraf 9. Beypazarı Kuruşu

Kendine özgü yapım teknikleri, tarihselliği ile coğrafi işaret tesciline sahip bir yöresel üründür. Beypazarı Ticaret Odası tarafından 2009 yılında TÜRK PATENT'e başvuru yapılmış, 2013 yılında mahreç işareti kapsamında tescili alınmıştır. Beypazarı kuruşu gibi diğer ürünlerde CI alabilecek potansiyele sahiptir. Beypazarı kuruşu için yapılan tescil çalışmaları diğer yöresel ürünler içinde yapılabilir.

3.2. Araştırma Sahasında Yapılan Görüşmelere İlişkin Bulgular

Coğrafi işaretler kapsamında Beypazarı yöresel ürünlerinin TÜRK PATENT tescil mevzuatınca değerlendirilmesine yönelik yetkililer, üreticiler ve yerel halkın görüş ve uygulamalarının tespiti için 12 kişi ile görüşme yapılmıştır. Katılımcılar "K1: Ticaret Odası Yetkilisi, K2: Belediye Personeli, K3: Belediye Personeli, K4: Üretici, K5: Üretici, K6 Üretici, K7: Üretici, K8: Yerel Halk, K:9 Yerel Halk, K10: Yerel Halk, K11: Yerel Halk, K12: Yerel Halk" Katılımcıların doğrudan görüşlerine yer verilerek yorumlamalar yapılmıştır.

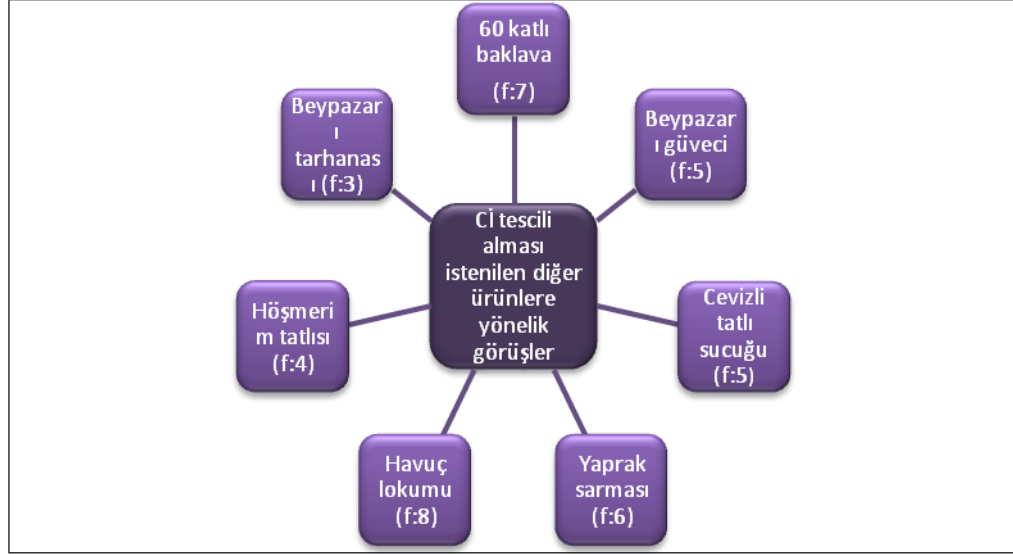
Soru 1. Beypazarı yöresel ürünlerinden coğrafi işaret tescili alan ürün ya da ürünler nelerdir?

Şekil 1. Katılımcıların Beypazarı yöresel ürünlerinden coğrafi işaret tescili alan ürün ya da ürünler hakkında bilgi düzeylerine yönelik görüşleri ve frekansları

Katılımcıların verdiği yanıtlardan yola çıkarak yetkililerin Beypazarı yöresel ürünlerinden Beypazarı kuruşunun coğrafi işaret tescili hakkında bilgi sahibi oldukları görülmektedir. **K1:** "Beypazarı kuruşu coğrafi işaret tescili bulunmaktadır. Tescil sürecini biz oda olarak yürüttük." Üreticiler ve yerel halk ise coğrafi işaret tescilini "patent" olarak bilmektedirler. **K7:** "Ne anlamda bilmiyorum ama yöresel olarak patent var kuruda." Beypazarı kuruşunun patentli bir ürün olduğunu ifade etmektedirler. **K9:** "Ne açıdan sordunuz bilmiyorum." Yerel halkın verdiği cevaplar coğrafi işaret tescili hakkında bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir.

Soru 2. Beypazarı yöresel ürünlerinden coğrafi işaret tescili alması istenilen ürünler nelerdir?

Şekil 2. Katılımcıların Beypazarı yöresel ürünlerinden coğrafi işaret tescili alması istenilen diğer ürünlere yönelik görüşler ve frekanslar

Katılımcıların **K1**: “Beypazarı havuç lokumu, cevizli tatlı sucuğu, yaprak sarması içinde tescil işlemleri yapılabilir”, **K4**: “Beypazarı tarhanası, 60 katlı baklavası, cevizli sucuğu, höşmerimi, havuç lokumu için alınsın bence.” ifadelerinden yola çıkarak yöresel ürünlerinden Cİ havuç lokumu, yaprak sarması, cevizli sucuğu, 60 katlı baklavası, höşmerim tatlısı, tarhanası, Beypazarı güveci için tescil alınmasını istedikleri tespit edilmiştir.

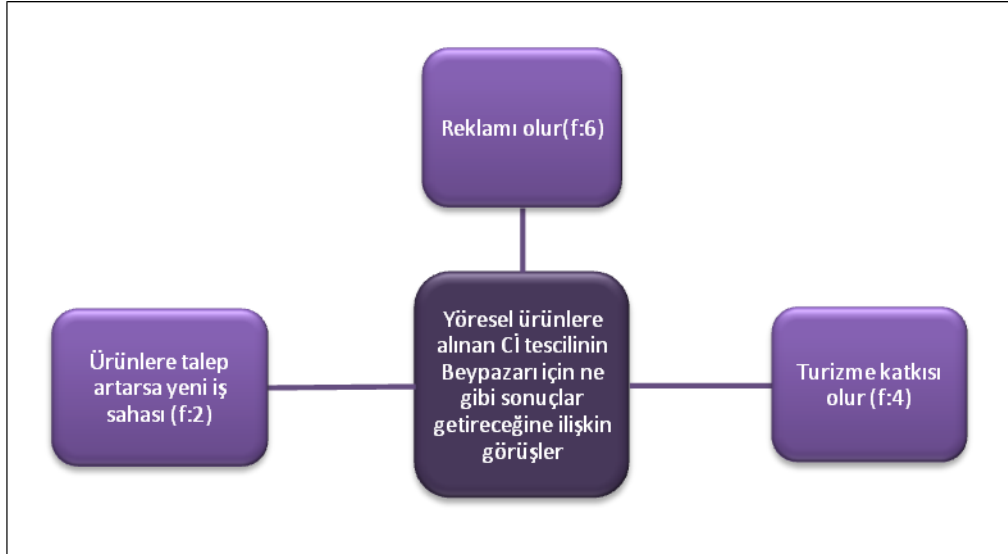
Soru 3. Beypazarı yöresel ürünleri neden coğrafi işaret tescili almalı ?

Şekil 3. Katılımcıların yöresel ürünlerin neden coğrafi işaret tescili alması gerektiğine ilişkin katılımcı görüşleri ve frekansları

Katılımcıların **K2**: “Bu ürünler tescilli ile korunursa hem ürün kalitesi korunur hem de ürün disiplini bir şekilde tek tip üretilir”, **K7**: “Şimdi bunların patenti alınsa gelecek nesillere aktarılır, onlarda öğrenir, Beypazarı tanıtımı olur.” şeklindeki ifadelerinden yola çıkarak katılımcıların ürünlerin gelecek nesillere aktarılarak devamlılığının sağlanması, ilçenin tanıtımına katkı sağlayacağı ve ürün kalitesinin korunarak üretim yapılacağı için tescil almasını istedikleri tespit edilmiştir.

Soru 4. Beypazarı yöresel ürünlerinin coğrafi işaret tescili almasının Beypazarı ölçeğinde sonuçları nelerdir?

Şekil 4. Beypazarı yöresel ürünlerinin coğrafi işaret tescili almasının Beypazarı ölçeğinde ne gibi sonuçları olacağına ilişkin görüşler ve frekanslar

Katılımcıların **K3**: “Beypazarı turistik bir ilçe. Gelen turistler bu ürünlere daha fazla rağbet gösteriyor. Bu Cİ tescilli ürünler turizmi de geliştirir. Gelen turistler artar.”, **K12**: “Bunlar Beypazarı’nın reklamını yapar, turistler daha çok gelir.” şeklindeki ifadelerinden yola çıkarak bu ürünlerin Beypazarı ilçesinin tanınırlığını ve turizm potansiyelini artıracığı ve yeni iş sahaları oluşturacağı tespit edilmiştir.

Soru 5. Beypazarı'nda şuan yöresel ürünlerin coğrafi işaret tescili alması için yürüttüğünüz bir çalışma var mı?

Şekil 5. Katılımcıların şu an yöresel ürünlerin coğrafi işaret tescili alması için yürüttüğü bir çalışmanın olup olmama durumuna ilişkin görüşleri ve frekansları

Katılımcıların **K2**: "Evet Beypazarı havuç lokumu, 60 katlı baklavası, hoşmerimi, yaprak sarması, cevizli sucuğu için yürüttüğümüz çalışmalar var. Ankara Kalkınma Ajansından destek alarak yapıyoruz." **K10**: "Hayır biz bir çalışma yapmıyoruz." şeklindeki ifadelerinden yola çıkarak sadece yetkililerin çalışmalar yürüttüğü yerel halk ve üreticilerin herhangi bir çalışması olmadığı tespit edilmiştir.

Soru 6. Cİ tescil süreci ile ilgili mevzuatı biliyor musunuz?

Şekil 6. Katılımcıların Tescil süreci ile ilgili mevzuat hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarına yönelik görüşleri ve frekansları

Katılımcıların **K1**: "Süreci ben yönettiğim için biliyorum.", **K2**: "Bu işler benim sorumluluğumda olduğu için biliyorum.", **K5**: "Hayır bilgim yok" şeklindeki ifadelerinden yola çıkarak Cİ tescil işlemleri ile ilgilenen

yetkililerin mevzuatı bildikleri, yerel halk ve üreticilerin bu mevzuat ve işlemler hakkında bilgi sahibi olmadığı tespit edilmiştir.

Soru 7. Daha önce Cİ tescil mevzuatı üzerinden yapılan başvurularda süreçle ve mevzuatla ilgili bir sorun karşılaştınız mı?

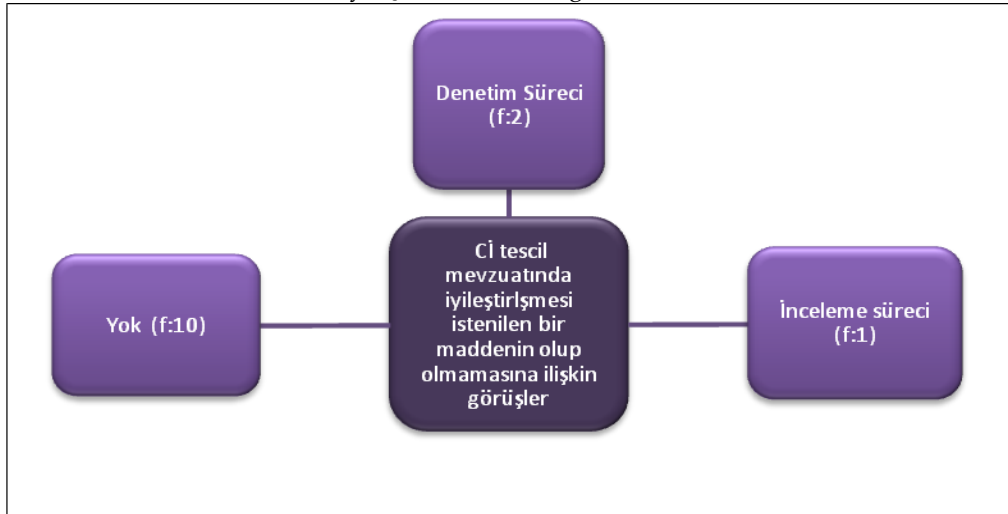

Şekil 7. Katılımcıların daha önce Cİ tescil mevzuatı üzerinden yaptıkları başvurularda süreçle ve mevzuatla ilgili bir sorun karşılaşıp karşılaşılmama durumuna ilişkin görüşler ve frekansları

581

Katılımcıların **K1:** "İlk kez Cİ tescil işlemleri uygulanmaya başladığında bir mevzuat yoktu. Belli bir mevzuatın olmayışı yasal işlemlerde karışıklığa sebep oluyordu.", **K2:** "Başvurudan sonra ki yasal süreçler çok uzun sürüyor sonra ki dönemlere kalınca süreç takip edilemiyor." şeklindeki ifadelerinden yola çıkarak yasal sürecin uzun olması, yönetmelik bir mevzuat yerine KHK kapsamında yapılması birtakım sorunların yaşanmasına neden olduğu tespit edilmiştir.

Soru 8. Cİ tescil mevzuatında iyileştirmesini istediğiniz bir durum var mı?

Şekil 8. Katılımcıların Cİ tescil mevzuatında iyileştirmesini istenen bir maddenin olup olmama durumuna ilişkin görüşler ve frekansları

Katılımcıların **K1**: “Denetim komisyonlarında Cİ işaretin sahibi bölgeden bağımsız Patent Enstitüsünden de bir kişi olmalı. Bu sistemde denetimler objektif yapılmıyor.”, **K2**: “Başvuru yaptıktan sonra inceleme süresi daha kısa zamanda yapılabilir” şeklindeki ifadelerden yola çıkarak yetkililerin denetim ve inceleme süreçlerinde iyileştirmeler yapılmasını istediğini, üretici ve yerel halkın bu konuda bilgisi olmadığı tespit edilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Son yıllarda yapısı bozulmuş, katkı maddesi kullanılarak üretilen ürünlerin yaygınlaşması sonucunda yöresel ürünlere bir yönelim söz konusudur. Yöresel ürünlere olan talebin artması, yöresel ürün adı altında yapılmış sahte ürünlerin piyasaya sürülmesine neden olmaktadır. Bu sahte ürünlerin önüne geçilmesi ve ürünlerin kalitesinin korunması açısından coğrafi işaret tescili önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada Beypazarı'na ilişkin bazı yöresel ürünleri Cİ tescil mevzuatı kapsamında incelenmiş Cİ tescili alma potansiyeli olan ürünler tespit edilmiştir. Aynı zamanda yerel halk, üreticiler ve yetkililer ile görüşmeler yapılarak bu konu hakkında farklı kesimlerin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Cİ işaret tescil mevzuatına göre belirli bir tarihi geçmişe sahip olan, belirli bir yörede (coğrafi alan) üretilen ve üretimi yapılan yöre ile bağlantısı olan, belirli özellikleri ile ün kazanmış ürünler Cİ tescili ile koruma altına alınabilir. Cİ tescil mevzuatının bu niteliklerine sahip, Beypazarı yöresel ürünlerinden havuç lokumu, 60 katlı baklavası, yaprak sarması, Beypazarı güvenci, cevizli tatlı sucuğu, hoşmerim tatlısı, Beypazarı tarhanası, Beypazarı mumbarı Cİ tescili alabilecek ürünler olarak belirlenmiştir. Bu ürünlerin yapımında kullanılan malzemeler, yapım teknikleri üreticilerden edinilen bilgilere göre tespit edilmiştir. Beypazarı ilçesi Hitit, Frig, Galat, Selçuklu ve Osmanlı gibi çok sayıda medeniyete ev sahipliği yapmış zengin bir tarihe sahiptir. Beypazarı yöresel ürünleri bu bakımdan geçmişe dayanan tarihselliği olan ürünlerdir. Bununla birlikte bu ürünlerin yapımında kullanılan malzemeler Beypazarı'nda üretilmektedir. Ürünlerin yapımı için özel taş fırınlar, bu yöreye özgü yöntemler kullanılmaktadır.

Yetkililer, gıda üreticileri ve yerel halk ile yapılan görüşmeler sonucunda yetkililerin yöresel ürünleri için Cİ tescili almak istedikleri ve bu konuda çalışmalarını olduğu tespit edilmiştir. 2019 yılı itibarıyla havuç lokumu, cevizli tatlı sucuğu, yaprak sarması, hoşmerim tatlısı, 60 katlı baklavası, Beypazarı mumbarı, Beypazarı tarhanası için TÜRK PATENT'e Cİ tescil başvuruları bulunmaktadır. Tescil sürecini Beypazarı Belediyesi ve Beypazarı Ticaret Odası, Ankara Kalkınma Ajansının desteğiyle yürütmektedir. Bununla birlikte yerel halk, üreticiler ve yetkililer Beypazarı güvencinin de tescil almasını istemektedirler. Fakat yerel halk ve üreticiler Cİ işaret tescil ve sürece yönelik bir girişimde bulunmamaktadır. Süreci yöneten Beypazarı Ticaret Odası ve Beypazarı Belediyesi yetkilileri, üreticiler ve yerel halkın bu süreçte kendilerine destek olması gerektiğini belirtmektedir. Beypazarı Belediyesi, Beypazarı Ticaret Odası yetkilileri yöresel ürünlerinin Cİ tescili alabilecek potansiyele sahip olduğunun farkındadırlar. Ancak Cİ tescil süreci sonrasında ürünlerin üretim ve pazarlaması üretici ve yerel halkın elindedir. Ürünlere alınan Cİ tescilinin pazarlama ve ilçenin tanıtımına etkisinin, gıda üreticileri ve yerel halkında farkına varması ve bu konuda çalışmalarını desteklemesi son derece önemlidir. Beypazarı'nda Cİ tescili ile ilgili çalışma yapan yetkililer, gıda üreticileri ve yerel halkı Cİ tescilinin önemi, pazarlamada, ilçenin tanıtımında ve turizmde olumlu etkileri konusunda bilgilendirmelidir. Yetkililer, üreticiler ve yerel halk entegre olarak çalışmalarını yürütmeliler.

Katılımcılar yöresel ürünlerini yapısı ve kalitesi bozulmadan gelecek nesillere aktarmak, ürünlere katma değer kazandırmak için Cİ tescili istemektedirler. Aynı zamanda Cİ tescili ile bu ürünlere olan talebin artacağını buna bağlı olarak üretiminde artarak yeni girişimcilere istihdam alanı

oluşturacağını belirtmektedirler. Coğrafi işaretler ile ilgili benzer çalışmalar incelendiğinde Topbaş (2019) çalışmasının Zile Pekmezinin coğrafi işaret tescili aldıktan sonra tanınırlığının ve üretiminin arttığı sonucu ile benzerdir. Demir (2020) çalışmasının ürünlerine Cİ tescili alan yörelere artan ilginin üretimin de artması ve artan bu üretimle birçok insana fazladan iş imkânı sağlaması sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda çalışma sonuçları örtüşmektedir.

Beypazarı yerel halkı, üreticiler ve yetkililer ile yapılan görüşmeler sonucunda Beypazarı yöresel ürünlerine coğrafi işaret tescili alındığında ürünlerin ve Beypazarı'nın tanınırlığı ve turizm potansiyelinin artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Demir (2020) çalışmasında coğrafi işaretlerin yörelere turist kazandırmakta olduğu ve oradaki kültürü ve özel ürünleri tüketicilere pazarlamakta olduğunu tespit etmiştir. Bu iyi değerlendirilse coğrafi işaretlerin yöreye turistik bir altyapı kazandırabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yalçın (2019) çalışmasında bir bölgeye gelen turistlerin ilgisini çekebilecek yöresel gastronomik ürünlerin farkına varılıp bu ürünler üzerinden Cİ tescili alınması o bölgenin turizm potansiyeline katkı sağlayacağı sonucu tespit edilmiştir. Çalışma sonuçları bu açıdan benzerlik göstermektedir.

Beypazarı'nda da yerel halk ve üreticilerin coğrafi işaret tescili, coğrafi işaretin önemi ve faydaları konusunda ciddi bir bilgi eksikleri olduğu ve bu konuda bir çalışmalarının bulunmadığı, bilgilendirilmesi ve bu konuda çalışmalar ve projelerin yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Üzümcü, Alyakut, Akpulat (2017) çalışmasında Kocaeli'nde coğrafi işaret alabilecek çok sayıda gastronomik ürün bulunduğu ve bu bakımdan potansiyelin yüksek olduğu, üreticiler ve yerel halkın bu konuda bilgilendirilmesi ve bu konuda yapılacak çalışmaların artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Toklu vd. (2016) tüketicilerinde coğrafi işaretli ürün hakkında bilgi sahibi olmadıkları sonucu tespit edilmiştir. Kızıltepe (2005) çalışmasında üreticiler ve tüketicilerin coğrafi işareti, ilgili mevzuatı bilmedikleri ya da yanlış bildikleri sonucuyla benzerdir. Bu bağlamda çalışma sonuçları örtüşmektedir.

Yetkililer ile yapılan görüşmelerde daha önce Cİ tescil mevzuatı olmadığını KHK'ya göre tescil işlemlerinin yapıldığı belirlenmiştir. Günümüzde tescil mevzuatı oluşturulmuştur. Ancak bu mevzuatın uygulama açısından eksik yanlarının bulunduğu ve bunun sorunlara yol açtığı tespit edilmiştir. Tescil mevzuatı tekrar gözden geçirilerek eksik yanlarının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Coğrafi işaret tescili ürünlerin değerini artıran bir uygulamadır. Cİ tescili alan ürünler belirli standartlarda üretimi yapıldığı için tüketiciye kaliteli ürünler sunmaktadır. Tescil alan ürünlerde fiyat artışı meydana gelmesiyle üretici içinde gelir artışı anlamına gelmektedir. Bu bakımdan hem üreticiyi hem de tüketiciyi korumaktadır. Bununla birlikte yöresel ürünler koruma altına alınarak sadece bölgenin değil ülkemizin de milli kültürel mirası korunmaktadır. Beypazarı zengin kültürel mirası ve tarihi kentsel dokusu olan bir ilçedir. Bununla birlikte ilçe UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesine alınmıştır. Böyle tarihi ve kültürel mirasa sahip bir ilçede Cİ tescil çalışmalarına önem verilmelidir. Yerel halk ve üreticiler Cİ işaret tescili hakkında bilgilendirilmelidir. Bu kapsamda yapılacak çalışmalarda yetkililere destek olarak ürünlerin Cİ tescil süreci yürütülmelidir.

Cİ tescili alan ürünler doğru tanıtımı yapıldığında özellikle gıda ürünlerinde gastronomi turizmi açısından da bölgenin turizm potansiyelini artırmaktadır. Beypazarı zengin mutfağıyla Cİ tescili alabilecek Beypazarı güvenci, yaprak sarması, hoşmerim tatlısı gibi ürünlere sahiptir. Aynı zamanda tarihi ve doğal güzellikleri ile de turizm potansiyeli yüksek bir ilçedir. Yetkililer ve üreticiler Beypazarı yöresel ürünlerine Cİ tescili alınmasını sağlayıp, turizmde dikkat çekici bir tanıtım ve pazarlama aracı olarak kullanmalılar.

Cİ tescil mevzuatında Cİ tescili aldıktan sonra denetleme kurulu oluşturulurken denetleme kurulu bağımsız kurullardan oluşturulmaktadır. Ancak bu kurullar Cİ tescili alan ürünün bulunduğu

yerin kurum ve kuruluşlarından yetkililerden oluşmaktadır. Denetleme süreci fiilen yerine getirilmeden kâğıt üzerinde yapılmasının önüne geçilmesi, daha adil yapılabilmesi için Türk Patent ve Marka Kurumu'ndan bir yetkilinin de bu denetleme kurulunda yer almalıdır.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %55; 2 yazar %45
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Emine Koçak
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %55; 2 st author %45
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Emine Koçak
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Apak, Ö. C. ve Gürbüz, A. (2018). Turistlerin Yöresel Gıda Ürünlerine İlgi Düzeyleri. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(2), 334-349.
- Baltacı A. (2017). Nitel Veri Analizinde Miles ve Huberman Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 1-15.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel F. (2019). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri (26. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Büyükkşalvarcı, A., Şapçılar, M. C. ve Yılmaz, G. (2016). Yöresel Yemeklerin Turizm İşletmelerinde Kullanılma Durumu. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(4), 165-181.
- Demirer, H, R. (2010). “Yöresel Ürün ve Coğrafi İşaretler Fransa ve Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, (Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Durusoy, Y. Y. (2017) “Coğrafi İşaretli Gastronomik Ürünlerin Bölge Halkı Tarafından Algılanması Üzerine Analitik Bir Araştırma: Kars Kaşarı Örneği”, (Doktora Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökovaı, U. (2007). “Coğrafi İşaretler ve Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği”, *İktisat ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 141-160.
- İloğlu, N. (2014). “Coğrafi İşaretli Ürünlerin Tescili ve Denetimi üzerine Farklı Ülke Sistemlerinin İncelenmesi Türkiye Uygulaması”. Türkiye Patent Enstitüsü Markalar Daire Başkanlığı Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Kızıltepe H. (2005). “Türk Coğrafi İşaretler Mevzuatı, AB Mevzuatı ile Mukayesesi ve Bazı Önemli Ülkelerdeki Coğrafi İşaretler Mevzuatı”, Türk Patent Enstitüsü Marklar Daire Başkanlığı, Uzmanlık Tezi.
- Oraman, Y. (2015). “Türkiye’de Coğrafi İşaretli Ürünler”. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 76-85.
- Orhan, A. (2010). Yerel Değerlerin Turizm Ürününe Dönüştürülmesinde “Coğrafi İşaretlerin” Kullanımı: İzmit Pişmaniyesi Örneği. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12(21), 243-254.
- Pektaş G. Ö. E., Kahraman C. ve Alkan G. (2018). Türkiye’de Coğrafi İşaretler ve İhracat Pazarlaması Açısından Değerlendirilmesi. *Doğu Coğrafiya Dergisi*, 39(23), 65-82.
- Şahin, A. ve Meral Y. (2012).” Türkiye’de Coğrafi İşaretleme ve Yöresel Ürünler.” *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 5(2), 88-92.
- Şahin, G. (2019). “Türkiye’nin Coğrafi İşaretleri ve Bunların Türkiye Ekonomisinde Etkin Kullanımları”, (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tekelioğlu, Y. (2010). Anadolu’nun Sahipsiz Değerleri: Yöresel Ürünler, Borsanomi Antalya Ticaret Borsası Bülteni, 25, 20-41.
- Tekelioğlu, Y. (2010). Yöresel Ürünler Coğrafi İşaretler ve Türkiye Uygulamaları. *Gastro Dergisi*, 59, 118-121.
- Temiz, T. (2019). “Konya Örneğinde Coğrafi İşaretli Ürünlerin Gastronomi Turizmi Açısından Önemi”, (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tepe, S. (2008). “Coğrafi İşaretlerin Ekonomik Etkileri” Türkiye Patent Enstitüsü Markalar Daire Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Toklu İ. T., Ustaahmetoğlu E. ve Küçük Ö.H. (2016). Tüketicilerin Coğrafi İşaretli Ürün Algısı ve Daha Fazla Fiyat Ödeme İsteği: Yapısal Eşitlik Modellemesi Yaklaşımı. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23(1), 145-161.
- Topbaş, N. T. (2019). “Yerel ve Kırsal Kalkınmada Coğrafi İşaret: Zile Pekmezi Araştırması”, (Yüksek Lisans Tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Torun G. ve Ertürk S. (2006). Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı. Ankara.
- Üzümcü, T. P., Alyakut Ö. ve Akpulat N. A. (2017). “Coğrafi İşaretleme Kapsamında Kocaeli Gastronomik Ürünlerinin Değerlendirilmesi”. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(28), 132-140.
- WIPO, (2003). “International Framework for the Protection of Trademark and Geographical Indications”, National Seminar on the Protection of Trademarks and Geographical Indications, March 17-19.
- Yalçın D. (2019). “Coğrafi İşaretlerin Şehir Markalaşmasına Etkileri: Sakarya Örneği, (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım O., Karaca O. B. ve Çakıcı A. C. (2018). Yöresel Yemeklere Konaklama ve Yiyecek İçecek İşletmelerinin Menülerinde Yer Verilme Durumu: Adana ve Mersin Bölgesinde Bir Araştırma. *Journal of Gastronomy Studies*, 6(4), 376-398.
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.555.pdf> 555 Sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. 19.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- <https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/resources/temp/6B3F914C-E72C-437C-8A30> Coğrafi İşaret Örnek Başvuru Klavuz. 22.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- <https://www.ci.gov.tr/sayfa/avrupa-birli%C4%9Finde-co%C4%9Fraf-i-%C5%9Faret> Avrupa Birliği'nde Coğrafi İşaret 22.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- <https://www.ci.gov.tr/sayfa/geleneksel-%C3%BCr%C3%BCn-ad%C4%B1-> 01.02.2021 tarihinde erişilmiştir.

The Economic Role of Nonprofit Organizations and the Growing Importance of Individual Giving*

Yusuf Aydın

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7286-2476>

The Lilly Family School of Philanthropy, Indiana University/ Indiana – USA

Article History

Submitted: 25.04.2022

Accepted: 28.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Nonprofit Organizations

Economy

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.63613>

Abstract

The role of Nonprofit Organizations (NPOs) in recent years, especially during the Covid-19 pandemic has become particularly important. Nonprofits have a significant place in economic and social activities today but also constitute a large portion of employment in developed countries. NPOs are essential institutional actors in mobilizing regional economic growth and development, community growth and development, motivating people, and implementing social assistance programs to support government efforts at the grassroots level. There are almost 12.5 million paid workers employed by U.S. nonprofit establishments (Salamon & Newhouse, 2020). NPOs are gaining an important place in the American economy. They make significant contributions to employment, employee compensation, and expenditures on goods and services. Nonprofit organizations are a very broad sector that covers many areas from health and education services to social services, women's rights, animal rights, human rights, environmental management and so forth. This research highlights the growing importance of NPOs in the economy and draws attention to the rise of individual giving.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Aydın, Y. (2022). The Economic Role of Nonprofit Organizations and the Growing Importance of Individual Giving. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 587-596.

*Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Ekonomik Rolü ve Bireysel Bağışların Artan Önemi**

Yusuf Aydın

Lilly Ailesi Hayırseverlik Okulu, İndiana Üniversitesi, İndiana - ABD

Makale Geçmişi

Geliş: 25.04.2022

Kabul: 28.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Kâr Amacı Gütmeyen
Kuruluşlar
Ekonomi

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.63613>

Öz

Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların rolü son yıllarda, özellikle Covid-19 pandemisi sırasında önemli hale geldi. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar günümüzde ekonomik ve sosyal faaliyetlerde önemli bir yere sahip olmakla birlikte gelişmiş ülkelerde de istihdamın büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, bölgesel ekonomik büyüme ve gelişmeyi, toplumsal büyümeyi ve gelişmeyi harekete geçirmede, insanları motive etmede ve hükümet çabalarını taban düzeyinde desteklemek için sosyal yardım programlarını uygulamada temel kurumsal aktörlerdir. ABD'deki kâr amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından istihdam edilen yaklaşık 12,5 milyon ücretli işçi bulunmaktadır (Salamon& Newhouse, 2020). Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar Amerikan ekonomisinde önemli bir yer kazanıyor. İstihdama, çalışan tazminatına ve mal ve hizmet harcamalarına önemli katkılar sağlarlar. Sivil toplum kuruluşları sağlık ve eğitim hizmetlerinden sosyal hizmetlere, kadın haklarından hayvan haklarına, insan haklarından çevre yönetimine kadar birçok alanı kapsayan çok geniş bir sektördür. Bu araştırma, kâr amacı gütmeyen kuruluşların ekonomideki artan önemini vurgulamakta ve bireysel bağışın yükselişine dikkat çekmektedir.

INTRODUCTION

Being a critical part of civic infrastructure in the United States, the nonprofit sector also plays a vital role in providing services, empowering communities and facilitating civic engagement. The number of nonprofits that are exempt from tax under section 501(c)(3) of the US Internal Revenue Code is 1.8 million, including public charities (Faulk, Kim, Derrick-Mills, Boris, Tomasko, Hakizimana, Chen, & Kim, (2021). Thus, NPOs make up a significant and growing part of the US' economic activity. The sectors in which these institutions are most common - education, research, healthcare, media, and the arts - are crucial elements of the modern economy. The last decade has been marked by the rapid growth of NPOs and increased involvement of these organizations in the process of development (Salamon, Anheier, List, Toepler, Sokolowski, & Associates (1999). Today, the nonprofit sector starts to gain an important place in the field of economic and social activities and has had a large share in voluntary employment not only in the USA but also in other developed countries. In fact, when evaluated in terms of economic activities, the nonprofit sector is a third sector that acts as an umbrella apart from the public sector (the state) and the private sector (profit-making private enterprise).

Moreover, nonprofits have recently played an important role in philanthropic activities at the national and regional levels. The role of NPOs in society can have an impact on the entire economy. In this context, it is witnessed that the tendency of people to give for charity has increased. Donating has become even easier as the nonprofit sector can quickly transition into the modern world. People can now reach out to an orphan in the poorest country of the world with a simple click of a button. This has been one of the driving forces of the increase in individual giving. Additionally, the tendency to give has increased in a general way in all countries during the pandemic period. One might wonder the causes for this fruitful change...Well, people wanted to donate more to their neighbours, than to health workers and their environment during this hardship. Another cause is undoubtedly the shortcomings in this period as the government and the market sector proved unable to fulfill the services they should be offering. Indeed, NPOs have taken on new roles as well as new risks. Hence, this is one of the most important points of the increase in individual donation during the pandemic period.

In the first part of this paper, the contribution of nonprofits to the American economy in recent years will be discussed. In the second part, it will be emphasized that people are starting to be more generous by emphasizing the importance of individual giving. I conclude that nonprofits have made great contributions to social life as well as to the economy in recent years. In this context, the interest in individual donation has also increased. Volunteering activities also gained momentum as people showed greater interest in charities. Especially during the Covid-19 pandemic period, this positive situation gained momentum.

Definition of Nonprofits and Its Differences from Other Organizations

The term "Nonprofit Organization" is very common internationally. The boundaries between civil society and the NPO sector are often blurred so "civil society," "third sector," and "NPO sector" are often used synonymously and research under the title of civil society is frequently limited to references to NPOs. (Salamon & Sokolowski, 2014). According to Salamon, NPOs are organized for a public or mutual benefit other than generating profit for owners or investors (Salamon, 1999). In line with Hansmann's thoughts, the definition of nonprofit organization has a perspective that sheds light on multiple economic theories. According to him, nonprofits cannot distribute their financial surpluses to their managers and employees. This is called Non-Distribution Restriction. This restriction is the most important feature that distinguishes nonprofit organizations from other organizations (Hansmann, 1980). If we are to examine deeply, we have some particular features that distinguish nonprofits from others. Firstly, Managers working in the nonprofit sector have a much larger responsibility to the masses than managers working in other sectors. Managers in the nonprofit sector,

when making a decision on a subject, always wonder whether they are taking a wrong step towards their donors. Meanwhile, other managers consider being accountable only to the owners and stockholders of their organization. This, indeed, is an important factor that makes the nonprofit sector a unique one. In other words, the accountability and sensitivity of nonprofits are at a high level. This sensitivity allows them to take more prudent steps and to produce more efficient projects. In an explicit sense, this can be explained as follows: "Unlike private businesses, which are mainly accountable to their owners and shareholders, nonprofit organizations are seen as being accountable to the broader public." (Cordes, & Rooney, 2004).

Many organizations in the nonprofit sector do not pay federal, state, or local taxes. Individuals and corporations giving money to some types of nonprofits may deduct the gift from their federal and state income taxes. Nonprofits don't have owners and cannot distribute profits (or surpluses) to shareholders. Nonprofits that are tax-deductible (most notably 501c3 organizations) are not permitted to participate in political campaigns and must very prudently limit the time, effort, and money they expend on lobbying activities (Ott & Lisa Dicke). Due to these privileges provided to nonprofits, the third sector remains placed in a more protected and special position, compared to other sectors.

DISCUSSION

Nonprofit organizations became more important than ever, not only because of their many contributions towards health, human service and education but also because of their significant contribution to the overall economy. The nonprofit sector has been systematically overlooked in key economic statistics. Many people are actually quite familiar with the work that nonprofits implement. However, the big role of these organizations in the economy is interestingly not popular or even known amongst people in the first place (Schaffhauser, (2004). At the same time, NGOs are of particular importance for the socio-economic development of countries with limited government capacities and incomes. Although it appears easy to see how NPOs directly improve the lives of individuals, their positive contributions to the U.S. economy are often overlooked. A closer examination reveals that NPOs have a very significant, far-reaching impact on the U.S. economy. In fact, nonprofits strengthen and bolster local, state, and national economies in a variety of ways.

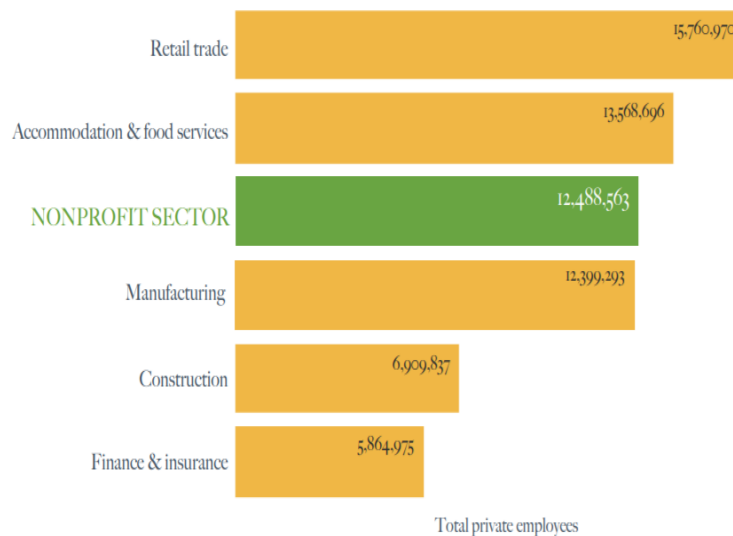

Figure 1. The 2020 Nonprofit Employment Report

As we can observe in figure1, nationwide nonprofits employ approximately 12.5 million Americans out of a workforce of 164 million in 2020 (Salamon, & Newhouse, 2020). If we look at the previous data of the same report of John Hopkins, we witness a nonprofit volume of 12.29% (Salamon, & Newhouse, 2019). There has been an increase of approximately 0.2% within a year. In the light of these data, the number of employees in the nonprofit sector is more than twice the number of employees in the country's finance and insurance industry. Additionally, the number of employees in the nonprofit sector is 81% more than the number of employees in the country's construction sector (Salamon, & Newhouse, 2020). Accordingly, it can be easily concluded that third sector employees occupy a larger place in the economy compared to other sectors. When analyzing the same report as in figure2, we observe that the nonprofit sector has a significant growth trend. Clearly, the nonprofit sector has increased its workforce by 18.6% in total between 2007 and 2017. Importantly, when compared to "for-profit employment", it becomes even clearer that there is a very considerable difference in growth rates.

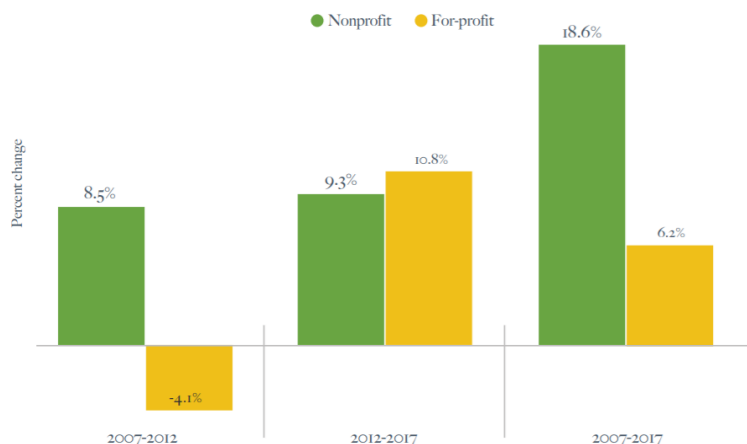

Figure 2. The 2020 Nonprofit Employment Report

Nonprofits paid over \$670 billion in wages nationwide in 2017. As demonstrated in figure3, this makes the nonprofit sector the third-largest producer of payroll in the United States, after professional and technical services and manufacturing.

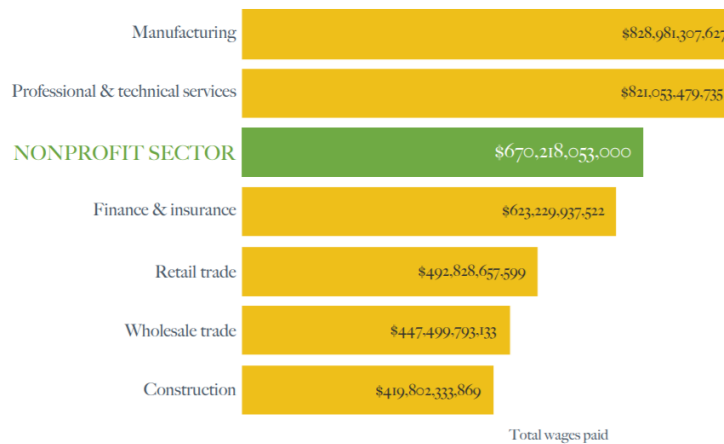

Figure 3. The 2020 Nonprofit Employment Report

In the light of these economic data, charity’s ..? hold the most sensitive place in the nonprofit sector. Moreover, it is necessary to mention the economic contributions of individual donations to this unique sector.

Donations from individuals do make up the bulk of the income donated to NPOs. Three out of four nonprofits view individual donations as essential or crucial to their business. As well, we found that small NPOs, which are defined as spenders of less than \$500,000, actually depended even more on individual donations (Faulk, Kim, Derrick-Mills, Boris, Tomasko, Hakizimana, Chen, & Kim, (2021). Shortly, for an NPO, individual donations are one of the most important active factors keeping it alive. The proportions of individual donors who provide the greatest support to NPOs have also drastically increased. Because the vast majority of Americans engage in philanthropic activities and Philanthropic culture in America is highly developed compared to other countries, henceforth people are sensitive in charity work. For instance, in 2000, 90 percent of U.S. households donated an average of \$1,623 to nonprofits. More than 80 percent of the total donated amount consists of individual donations (Vesterlund, 2006). In other words, almost the entire society donates directly to philanthropic activity. This is one of the very main reasons behind the recent increase in individual donations. Evidently, the culture of donating, which already was part of society, has accelerated with increasing technological developments. The spread of nonprofits is basically resulting from individual and social encouragements so we can say that society’s awareness and interest in the existence of nonprofits principally affects the rate of donation.

We can see that the digital transformation of the world, especially in a rapidly and technologically developing period, makes a significant contribution to the rate of individual donation. People can now donate to an orphanage in Somalia much more easily, for example, via the internet without any change of places, and they can also track their donations on their phones etc. It is a much faster and more practical process as well as a more transparent one. Simply Brilliant!

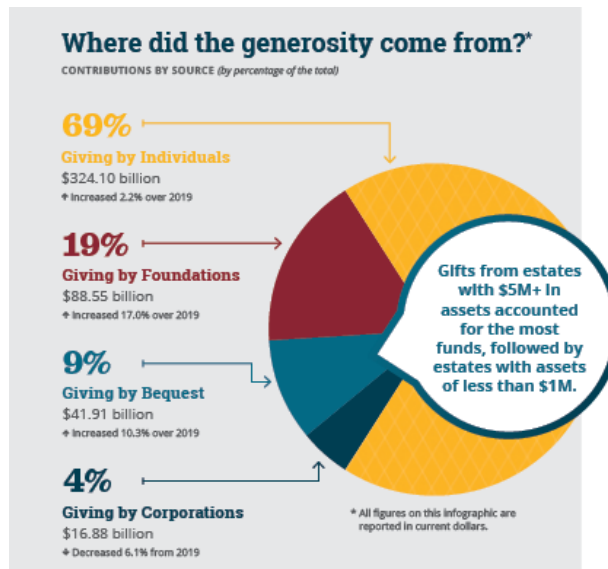

Figure 4. GivingUSA Report-2020

The amount of all donations made in the US in 2020 is 471.44 billion dollars. As demonstrated in figure4, 69% of this amount consists of individual donations. What a number! Compared to the previous year, individual donations showed a significant increase of 2.2% (Giving USA, 2020). This equates to more than \$ 1.29 billion a day. By adding the individual and estate numbers together, we see that individuals contributed approximately 78% of all dollars given in 2020. Total charitable giving grew 5.1% measured in current dollars over the revised total of \$448.66 billion contributed in 2019 (Giving the USA, 2019). Undoubtedly, the number one driving force behind this great increase is the people’s willingness to donate, during the pandemic period. Therefore, it is clear that the nonprofit sector has a great impact on both the economy and society. Additionally, the provided data helps us predict another development in the future. For instance, in Table 1, we see that individual giving has a large proportional difference to other categories. It is almost impossible to close this gap in the near future. Hence, the importance of individual donation will continue for a long time. The factors that trigger individual donation during the pandemic period are preferably explained with the "three failures" theory. This theory focuses on the economic efficiency of nonprofit organizations as when the market and government sectors are expected to fail in providing public goods and in responding to the diverse demands of communities (Ott & Dicke 2016).

Referring to the start or first phase of the pandemic, it can be said that the theory of "three failures" took place in the USA. The voluntary sector has captured the potential productivity of the government and the market. Nonprofits have been able to act quickly in order to provide assistance where the government has yet to fully provide it. Some essential services such as mask distribution, medicine distribution and respirators in hospitals which the state itself should provide to its citizens were unfortunately disrupted. It is when NPOs started to provide these services in order to fulfill such shortcomings. During this period, NPOs were very actively involved in philanthropic activities. Nonprofit foundations and associations took great initiatives and began to do what the state could not do as in many issues. Even private hospitals provided the emergency aid services required by public hospitals. NPOs proceeded door to door distributing basic food packages and/or necessary ingredients to citizens. Nevertheless, hotline services were established to meet the needs of citizens. Of course, NPOs were able to carry out these activities comfortably thanks to individual donations made by

people on a continuous and regular basis. The government, however, faced market failure and voluntary failure through policy changes and financial support because, in cases of voluntary failure, the market and government sectors play a role in providing services and responding to public needs (Powell & Steinberg, 2006). Briefly, people became more sensitive and understanding and the sense of empathy or simply helping came to the fore. People saw the existing crisis and witnessed the global need so they donated more. During this hardship where states and institutions were negatively affected economically, individual donation rates did not decrease but instead, they increased! That is because people tend to donate to feed on certain motivational sources. Awareness of need is the first prerequisite for philanthropy. People should realize that they need support. Awareness of need is also a mechanism that is largely beyond the control of the donor before an informed assessment of the costs and benefits of the donation (Bekkers & Wiepking, 2016). People all over the world witnessed this need during the pandemic and seemed to give charitable giving more than ever. In general, individual giving has social benefits as well as economic benefits. As people give gifts, other people in society are also positively affected by this situation. The number of generous people is increasing day by day. About 63 million Americans use their time, talent, and energies to volunteer for an NPO activity. This means 25% of the adult population. The 2016 national value of volunteer time is \$24.14 per hour. So Americans contribute \$193 billion of their time to our communities (<https://independentsector.org/about/the-charitable-sector/>).

CONCLUSION

As to conclude, nonprofit organizations play a central role in economic development by facilitating commerce and building healthy communities through the provision of essential services. The rapid growth and expansion of nonprofit organizations worldwide confirm their increasing role in the development process. Since the nonprofit sector became much larger than we expected, we can say that it is growing rapidly in various fields every year. The clear influence of NPOs is witnessed in various fields such as Health, Education, Advocacy and Humanitarian Aid. This impact also brings economic benefits. The contribution of NPOs to the economy is increasing markedly from year to year. That is because NPOs make significant contributions to employment, workers' compensation and spending on goods and services. The prominent role of NPOs in the economy has been witnessed during the Covid-19 pandemic as well, as for the past two years. During this period, the perception and action capabilities of both governments and all organizations have suddenly changed. When the government and market sectors cannot provide the required goods and services, the nonprofit sector takes on new roles. Even, during the normal period, the services provided by the government to its citizens have been disrupted sometimes, how about pandemic consequences?... During this period, NPOs gave themselves new roles and became highly active, more than ever. Americans have donated even more and faster than before during this crisis. 87 percent of affluent households maintained or increased their giving despite uncertainty about further economic impacts of the pandemic. Accordingly, we can say that volunteering rates also increased during this period and that 30% of wealthy American families took part in voluntary activities by being generous (Bank of America, 2021). Individual donors have supported charities more than ever before. As can be observed in the GivingUSA 2020 report, 69% of all donations in the US come from individual donations. Additionally, the advancement of modern technologies in recent years has made it easier for people to donate. Just imagining how people went to charity offices 20 years ago to donate against a receipt demonstrates the emergence of this sector today since individuals became able to donate from an APP while watching TV at home. This donation type is both faster and transparent. People can track their donations following them step by step till their final destination. As a result, the number of individual donations increases in

parallel with the increasing power of NPOs. This increase is highly expected to continue for the upcoming years.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.	

REFERENCES

- Anheier, H. K. and Salamon, L. M. (2006). The Nonprofit Sector in Comparative Perspective. In *The Nonprofit Sector: A Research Handbook* (p. 89-114). London: Yale University Press.
- Bank of America (2021). Affluent Americans Expand Generosity During the Pandemic. Report Conducted by Indiana University / IUPUI Retrieved from: <https://scholarworks.iupui.edu/bitstream/handle/1805/25933/boa-generosity-may21.pdf> (Date of access: 10.10.2021).
- Bekkers, R. and Wiepking, P. (2016). *Eight Mechanisms That Drive Charitable Giving*, Moody & Breeze. *The Philanthropy Reader*. London: Routledge.
- Cordes, J. and Rooney, P. (2004). Effective Economic Decision-Making By Nonprofit Organizations. *The International Journal of Not-for-Profit Law*, 7(1).
- Giving USA. (2019). Giving USA annual report 2019.
- Giving USA. (2020). Giving USA annual report 2020.
- Hansmann, H. B. (1980). The role of Nonprofit Enterprise. *The Yale Law Journal*, 89(5), 835-901.

- Independent Sector. "The Charitable Sector", , <https://independentsector.org/about/the-charitable-sector/> (Date of Access: 15.11.2021).
- Faulk, L.; Kim, M.; Derrick-Mills, T.; Boris, E.; Tomasko, L.; Hakizimana, N.; Chen, T. and Kim, M. (2021). Nonprofit Trends and Impacts (NTI). Center on Nonprofits and Philanthropy. https://www.urban.org/sites/default/files/publication/104889/nonprofit-trends-and-impacts-2021_1_1.pdf (Date of Access: 15.11.2021).
- Ott, S. and Dicke, L. (2001). *The Nature of the Nonprofit Sector*, (Third Edition). Westview Press.
- Powell, W. W. and Steinberg, R. (2006). *The Nonprofit Sector*, Yale University Press.
- Salamon, L. M. (1999). The Nonprofit Sector at a Crossroads: The Case of America. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 0(10), 5–23.
- Salamon, L. & Newhouse, C. (2019). The 2019 Nonprofit Employment Report (NER), Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, Nonprofit Economic Bulletin No.47. http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2019/01/2019-NP-Employment-Report_FINAL_1.8.2019.pdf (Date of Access: 15.11.2021).
- Salamon, L. and Newhouse, C. (2020). The 2019 Nonprofit Employment Report (NER), Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, Nonprofit Economic Bulletin No.48. http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2020/06/2020-Nonprofit-Employment-Report_FINAL_6.2020.pdf (Date of Access: 15.11.2021).
- Salamon L. M. and Sokolowski, W. (2014). The Third Sector in Europe: Towards a Consensus Conceptualization. TSI Working Paper Series No. 2. Seventh Framework Programme (Grant Agreement 613034), European Union. Brussels: Third Sector Impact.
- Schaffhauser, A. (2004). The Economic Scope and Impact of 501(c)3 Nonprofit Organizations in Northwest Minnesota. Center For Rural Policy And Development. Retrieved From <https://www.ruralmn.org/wp-content/uploads/2010/04/Schaffhauser.pdf> (Date of Access: 15.11.2021).
- Salamon, L. and Newhouse, C. (2020). The 2020 Nonprofit Employment Report. Nonprofit Economic Bulletin No.48,. Hopkins Center for Civil Society Studies. Retrieved From http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2020/06/2020-Nonprofit-Employment-Report_FINAL_6.2020.pdf (Date of Access: 15.11.2021).
- Salamon, L. M.; Anheier, H. K.; List, R.; Toepler, S.; Sokolowski, S. W. and Associates (1999). *Global Civil Society Dimensions of the Nonprofit Sector*. The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies Baltimore, MD. https://www.researchgate.net/publication/261403623_Global_Civil_Society_Dimensions_of_the_Nonprofit_Sector (Date of Access: 15.11.2021).
- Vesterlund, L. (2006). *Why Do People Give? The Nonprofit Sector: A Research Handbook*, (Second Edition). Yale University Press.

İngeleme Uygulamalarının Elit Boksörlerde Başarı Motivasyonlarına Olan Etkisinin İncelenmesi* *

Uğur Aktaş

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9838-373X>

Bilim Uzmanı / Giresun Üniversitesi, Giresun – TÜRKİYE

Doç. Dr. Kürşad Han Dönmez

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7793-0922>

Giresun Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Sinop – TÜRKİYE

Doç. Dr. Mustafa Kaya

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8158-4671>

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Sivas – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 04.04.2022

Kabul: 21.06.2022

On-line Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Boks
Başarı Motivasyonu
İngeleme
Elit Sporcu

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Fen ve Mühendislik Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 7 Nisan 2021 tarihinde alınan 09/36 sayılı Etik Kurul Onayı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

* Bu makale, 1. yazar Uğur Aktaş'ın Yüksek Lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.58299>

Öz

Bu çalışmanın amacı, elit boksörlerin kullandıkları ingeleme türüne bağlı olarak sporda motivasyon düzeylerinin incelenmesidir. İngeleme ve sporda Motivasyon değişkenlerinin arasındaki ilişkinin belirlenmesi, ülkemizde eksik olan kaynaklara destek niteliğinde olmakla birlikte literatüre katkı sağlamak da araştırmamızın bir diğer amacını oluşturmuştur. Araştırmamızın amacı olan elit boksörlerin kullandıkları ingeleme uygulamalarının başarı motivasyon düzeylerini incelemek ve aralarındaki ilişkinin belirlenmesi için çalışmamızda ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye genelindeki elit boksörler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise bu elit boksörler arasından rasgele belirlenen, sporcu yaşı en az 5 yıl olan, ulusal ve uluslararası düzeyde en az 20 müsabakaya katılmış olan sporcular oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak demografik bilgi formu, Sporda İngeleme Envanteri ve Spora Özgü Başarı Motivasyon Ölçeği kullanılmıştır. Demografik bilgi formu araştırmacı tarafından hazırlanmış olup, bu 5 maddelik formda katılımcıların demografik bilgilerini (cinsiyet, yaş, kategorisi, spor yaşı, millilik durumu) araştırmak amacıyla yönelik sorulara yer verilmiştir. Araştırma verilerinin analizi sonucunda elit boksörlerin başarı motivasyon düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca cinsiyetleri ile spora özgü motivasyon düzeyleri arasında istatistiksel açıdan ölçeğin toplam puanlarında erkeklerin daha yüksek puana sahip oldukları, cinsiyetleri ile sporda ingeleme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı, yaş değişkeni ile elit boksörlerin spora özgü motivasyonları ve ingeleme düzeyleri arasında farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir. Elit boksörlerin spor yapma süresi ile spora özgü motivasyonlarında Başarıya Yaklaşma Güdüsü alt boyutu ile ölçeğin toplam puanlarında anlamlı farklılık meydana gelmiştir. Elit boksörlerin başarı motivasyon düzeyleri yüksektir ve başarı motivasyonları ile ingeleme düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif yönlü ilişkiler bulunmuştur.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Aktaş, U.; Dönmez, K. H. ve Kaya, M. (2022). İngeleme Uygulamalarının Elit Boksörlerde Başarı Motivasyonlarına Olan Etkisinin İncelenmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 597-617.

Investigation of the Impact of Imaging Applications on Success Motivations in Elite Boxers **

Uğur Aktaş

Science Specialist / Giresun University, Giresun University, Giresun – TURKEY

Assoc. Prof. Dr. Kürşad Han Dönmez

Giresun University, Faculty of Sports Sciences, Department of Physical Education and Sports, Giresun – TURKEY

Assoc. Prof. Dr. Mustafa Kaya

Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Sports Sciences, Department of Coaching Education, Sivas – TURKEY

Article History

Submitted: 04.04.2022

Accepted: 21.06.2022

Published Online: 30.06.2022

Keywords

Boxing
Success Motivation
Imagination
Elite Athlete

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. This article was carried out within the framework of Ethics Committee Approval No. 09/36, which was obtained on April 7, 2021 from Giresun University Social Sciences, Science and Engineering Research Ethics Committee.

* This article was produced from the Master's Thesis of 1st author Uğur Aktaş.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.58299>

Abstract

The aim of this study is to examine the motivation levels of elite boxers in sports depending on the type of imagery they use. Determining the relationship between the variables of imagination and motivation in sports, while supporting the missing resources in our country, contributing to the literature is another aim of our research. Relational scanning model was used in our study to examine the success motivation levels of the visualization applications used by elite boxers, which is the aim of our research, and to determine the relationship between them. The universe of the research consists of elite boxers throughout Turkey. The sample of the research consists of the athletes who are randomly selected among these elite boxers, whose athlete age is at least 5 years, and who have participated in at least 20 national and international competitions. Demographic information form, Imagination in Sports Inventory and Sports-Specific Achievement Motivation Scale were used as data collection tools in the research. Demographic information form was prepared by the researcher, and in this 5-item form, questions were included in order to investigate the demographic information (gender, age, category, sports age, nationality status) of the participants. As a result of the analysis of the research data, it was found that the success motivation levels of the athletes were high. In addition, there was a statistically significant difference between genders and sport-specific motivation levels, that males had higher scores in the total scores of the scale, there was no statistically significant difference between their genders and their level of imagery in sports, and there was a difference between the age variable and the sport-specific motivation and imagery levels of elite boxers. It was determined that he did not come. There was a significant difference between the duration of doing sports and the sport-specific motivations of elite boxers in the sub-dimension of Approaching Success and the total scores of the scale. Athletes' success motivation levels are high and moderate positive correlations were found between their success motivation and imagination levels.

GİRİŞ

Spor, insanoğlunun var oluşundan beri onunla beraber olan, belli kurallar çerçevesinde, rekabet ortamı bulunan, haz verici aktiviteler bütünlüğüdür (Zorba, 2012). Bayraktar ve Kurtoğlu'na (2009) göre rekabet gerektiren bu aktiviteler bütününde Optimum performansı yakalayabilmek amacıyla göre fiziksel olarak teknik, taktik çalışmaların yanı sıra zihinsel olarak da en üst noktaya erişilebilmek için hazırlıklar yapılması zorunludur (Bayraktar ve Kurtoğlu, 2009).

Boks, iki kişinin karşılıklı eldiven takarak belirli kurallar içerisinde, etrafı üç sıra ipe çevrilmiş ring denilen bir alan içerisinde mücadele ettiği bir yumruklaşma sporudur. Boks sporunun temeli kuvvet, cesaret, direnç ve dengeye dayanmaktadır. Bu sporda zekâ ve psikolojinin de önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Ancak boksun temelinde diğer sporlarda olduğu gibi genetiğimizde bulunan üstün gelme isteği bulunmaktadır (Batmaz ve Kılınçoğlu, 2017). Boks sporunun temeli; iyi yumruk vuruşları ile rakibin kemer üstü bölgesine isabetli vuruşlar kaydetmektir. Bununla birlikte rakipten gelen vuruşların iyi bir şekilde savunulması ve hatta bunların boşa gitmesinin sağlanması da en az isabetli yumruk vuruşları kadar önemlidir (Yurtsever, 1999). Günümüzde özellikle elit sporcularda Optimum başarıyı sağlayabilmek için çok farklı ve yeni yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden birisi de sporda imgeleme çalışmalarınıdır.

İmgeleme, tüm duyuuları kullanarak bir deneyimi zihinde yaratmaktır. Yani dışsal uyaranlar olmadan zihinde bir imgenin yaratılması, mümkünse tüm duyuuları içeren bir imge olması gerekmektedir (Kaya, 2010). Weinberger ve Gould'a (2015) göre ise imgeleme, aslında bir tür taklit ve benzeştirmedir. Gerçek hayatta yaşanmış duyuusal bir deneyime benzer (görmek, hissetmek veya duymak gibi) fakat deneyimin tamamı zihinde yaşanır (Weinberger ve Gould, 2015). İmgeleme ile birlikte sporcuların hem fiziksel becerilerin gelişimini hem de zihinsel becerilerin gelişimini olumlu yönde katkı sağladığı düşünülmektedir. Bu bağlamda imgeleme ile öğrenilen becerilerin geliştirilmesi, hataların düzeltilmesi gibi fiziksel düzeltmeler sağlanabileceği gibi, duyuuları kontrolü, konsantrasyonun ve kendine güvenin gelişimi gibi psikolojik düzenlemeler de sağlanabilir. Sporcuların başarılı olmaları imgelemeden yeterli düzeyde yararlanabilmeleri için zihinlerinde olumlu yönde imgeler kurmaları oldukça önemlidir. Olumlu yönde imgeler sporcuların eylemlerini de olumlu bir şekilde etkileyecektir (Kızıldağ, 2007). Zihinsel antrenman, uygulamalı spor psikolojisinde sporcuların duyuusal, zihinsel ve davranışsal gelişimlerinde, ayrıca bunlarla ilgili problemlerin çözümünde kullanılan önemli araçlardan biridir. Zihinsel antrenman psikolojik bir beceridir ve sporcunun performansını yükseltmede önemli bir güce sahiptir. Spor psikolojisinde yapılan birçok araştırma zihinsel antrenmanın performans üzerinde ve diğer psikolojik beceriler üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir (Altıntaş ve Akalan, 2008).

Motivasyon, insanı çalışmaya sevk etmek, çalışmak için bireyi harekete geçirmek ve isteklendirmek anlamına gelmektedir. Motivasyonu "kişilerin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere kendi arzu ve istekleri ile davranmaları" şeklinde de tanımlamak mümkündür (Koçel, 2003). Sporcuların yüksek yoğunluktaki antrenmanlara katılmalarını ve bunu uzun süre devam ettirebilmelerini sağlayan gücü, motivasyon kuramları arasında önemli bir yere sahip olan 'Başarı Motivasyonu' kuramıyla açıklayabiliriz. Bu kuram, bireylerin fiziksel bir etkinliğe neden katıldığını, zor olanı başarmak için neden bu kadar çok güç harcadığını ve bunu neden uzun süre devam ettirdiğini açıklamaktadır (Tiryaki, 2000). Sporda başarı Motivasyonu, sporcunun ileriye, geleceğe dönük beklentilerinin artışı sonucu ortaya çıkar. Bir işi başarmaktan dolayı duyulan zevk ve doyum, gelecekteki başarılar için sporcuda yeni istekler, yeni beklentiler doğurur. Bu güdüye, sporda başarı güdüsü veya başarı motivasyonu denir (Dirmen, 2014).

İmgeleme uygulamalarından faydalanan elit boksörlerin antrenmanlarında yaptıkları gölge boksu bireysel bir imgeleme çalışmasıdır. Boksörün zihninde canlandırdığı rakip karşısında hayali bir

antrenman yapmaktır. Gölge boksunun amacı ise yapılan hataları ve kendini en iyi şekilde hayal etmektir. Gölge boks, boksörün kas, göz, beyin koordinasyonunu ve hayal gücünü en etkili ve en hızlı çalıştırmaya olanak sağladığından boksörlerin temel motorik özelliklerinin de gelişiminde etkilidir. Ayrıca gölge boks (imgeleme) yaparken boksörün teknik ve taktik becerileri de gelişmiş olur. Gölge boksunu antrenmanlarında uygulayan boksörler müsabakalarda çok iyi ve ciddi sonuçlar elde etmekte ve bu sayede boksörün başarı motivasyonunu da olumlu yönde etkilemektedir.

Bu çalışmanın amacı; Elit boksörlerin kullandıkları imgeleme türüne bağlı olarak sporda motivasyon düzeylerinin incelenmesi amacını oluşturmaktadır. İmgeleme ve sporda motivasyon değişkenlerinin arasındaki ilişkinin belirlenmesi, ülkemizde eksik olan kaynaklara destek niteliğinde olmakla birlikte literatüre katkı sağlamak da araştırmamızın bir diğer amacını oluşturmuştur.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmamızın amacı olan elit boksörlerin kullandıkları imgeleme uygulamalarının başarı motivasyon düzeylerini incelemek ve aralarındaki ilişkinin belirlenmesi için çalışmamızda ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, araştırmada bir durum veya olay meydana gelmesini betimlemekte aynı zamanda bu duruma neden olan değişkenler arasındaki ilişkiyi, etkisini ve derecelerini belirlenmek amacıyla kullanılmaktadır (Karasar, 2013).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2020-2021 yılında Türkiye genelindeki 18-35 yaş grubu elit boksörlerden oluşmaktadır. Araştırma örneklemi ise bu elit boksörler arasından rasgele belirlenen, sporcu yaşı en az 5 yıl olan, ulusal ve uluslararası düzeyde en az 20 müsabakaya katılmış olan 29 kadın ve 100 erkek toplam 129 sporcudan oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak demografik bilgi formu, Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması Kızıldağ ve Tiryaki (2012) tarafından yapılan, Hall, Mack, Paivio ve Hausenblas (1998) tarafından geliştirilen Sporda İmgeleme Envanterinin ve Türkçe uyarlaması Tiryaki ve Gödelek (1997) tarafından yapılan "Spora Özgü Başarı Motivasyonu Ölçeği-SÖBMÖ" kullanılmıştır. Demografik bilgi formu araştırmacı tarafından hazırlanmış olup, bu 5 maddelik formda katılımcıların demografik bilgilerini (cinsiyet, yaş, kategorisi, spor yaşı, millilik durumu) araştırmak amacına yönelik sorulara yer verilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada verilerin toplanması amacı ile Google Form veri tabanı kullanılacaktır. Her bir katılımcıya ulaşım e-mail yolu ile elektronik ortamdan sağlanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS24 veri analiz programı kullanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen verilerin normallik dağılımları incelenmiş ve normal dağılım göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$). Buna göre değişkenlere göre verilerin analizinde yapılan karşılaştırmalarda parametrik olmayan istatistiksel tekniklerden Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis H testi ve Spearman Brown korelasyon analizi teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca verilerin analizinde değişkenler ve ölçeklerden alınan puanların betimlenmesi amacıyla frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri incelenmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, araştırma problemleri doğrultusunda alt başlıklar halinde sunulmuştur.

1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo 4.1. Elit Boksörlerin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Değişken	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Cinsiyet	Kadın	29	22.5
	Erkek	100	77.5
	Toplam	129	100

Tablo 1 incelendiğinde, elit boksörlerin spora özgü motivasyon düzeylerinin belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmaya katılan katılımcıların %77.5' inin erkek, %22.5'inin ise kadın olduğu görülmektedir. Araştırmaya ilişkin elde edilen bu bulgu doğrultusunda elit boksörlerin çoğunun erkeklerden oluştuğu dile getirilebilir. Boksörlüğün daha çok bir erkek sporu olarak görülmesi nedeniyle bu mesleğin temsilcilerinin büyük çoğunluğunun erkeklerden meydana geldiği söylenebilir.

Tablo 4.2. Elit Boksörlerin Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular

Özellik	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Yaş	18-21 Yaş	54	41.9
	22-25 Yaş	28	21.7
	26-29 Yaş	19	14.7
	30 Yaş ve Üzeri	28	21.7
	Toplam	129	100

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun %41.9'unun 18-21 yaş, %21.7' sinin 22-25 yaş, %14.7'sinin 26-29 yaş, %21.7'sinin 30 yaş ve üzerinde yaş düzeyine sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 4.3. Elit Boksörlerin Lisanslı Olarak Spor Yapma Süresi Değişkenine İlişkin Bulgular

Özellik	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Lisanslı Olarak Spor Yapma Süresi	5-7 Yıl	57	44.2
	7-9 Yıl	13	10.1
	9-11 Yıl	13	10.1
	11 Yıl ve Üzeri	46	35.7
	Toplam	129	100

Tablo 3'te elit boksörlerin lisanslı olarak spor yapma süresi değişkeni incelendiğinde katılımcıların %44.2'sinin 5-7 yıl, % 10.1'inin 7-9 yıl, %10.1'inin 9-11 yıl, %35.7'sinin lisanslı spor yapma süresi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4. Elit Boksörlerin Millilik Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Millilik Durumu	Özellik	Frekans (f)	Yüzde (%)
		Hayır	71
	Evet	58	45
	Toplam	129	100

Tablo 4'te Elit boksörlerin millilik durumları değişkeni incelendiğinde katılımcıların %45'inin milli sporcu olduğu %55'inin ise milli sporcu olmadığı görülmektedir. Katılımcıların millilik durumlarına ilişkin dağılım grafiği Şekil 4.4'te yer almaktadır.

1.2. Elit Boksörlerin Spora Özgü Başarı Motivasyon Düzeyleri

Tablo 4.5. "Elit Boksörlerin Spora Özgü Başarı Motivasyon Düzeyleri Nasıldır?" Sorusuna İlişkin Bulgular

Madde No	Madde	n	\bar{x}	Düzyer
1	Yarışma öncesi içimde bir garip sıkıntı hissedirim.	129	2.72	Bazen (Orta)
2	Takım arkadaşlarım oyundaki mücadeleciliğime saygı duyarlar.	129	4.37	Her Zaman (Çok Yüksek)
3	Maçtan hemen önce gergin oluyorum ve olduğum yerde duramıyorum.	129	2.87	Bazen (Orta)
4	Takım arkadaşlarımı oyuna ısındırma becerisine sahibim.	129	4.11	Oldukça Fazla (Yüksek)
5	Zor bir antrenman anında çalıştırıcının takdiri bana zorluğu unutturur.	129	4.13	Oldukça Fazla (Yüksek)
6	Diğerleri beni önde gelen bir yarışmacı olarak görmüyorlar.	129	2.05	Çok Az (Düşük)
7	İyi oyun çıkarmak heyecan veriyor.	129	4.35	Her Zaman (Çok Yüksek)
8	Takım arkadaşlarım liderlik yeteneğime saygı duyarlar.	129	4.05	Oldukça Fazla (Yüksek)
9	İzleyiciler varken daha iyi oynadığımı düşünüyorum.	129	3.50	Oldukça Fazla (Yüksek)
10	Takım arkadaşlarım kadar sert ve dayanıklı.	129	2.03	Çok Az (Düşük)
11	Takım arkadaşlarım iş bitiriciliğimi ve kararlılığımı beğeniyor.	129	4.02	Oldukça Fazla (Yüksek)
12	Diğer oyuncuların eğitilmesi için çok çaba gösteriyorum.	129	3.88	Oldukça Fazla (Yüksek)
13	Spordaki geçmiş başarılarımdan söz etmeyi seviyorum.	129	3.08	Bazen (Orta)
14	Takım lideri olmaktan hoşlanırım.	129	3.91	Oldukça Fazla (Yüksek)
15	Maçta kendimi oyuna öylesine veriyorum ki geçici Olarak gerçekte bağlantımı yitiriyorum.	129	3.56	Oldukça Fazla (Yüksek)
16	Kaybedilen bir maçtan sonra uyumakta güçlük çekiyorum.	129	3.40	Bazen (Orta)
17	Bir maçı kazanınca kendimi çok tatmin olmuş	129	4.22	Her Zaman

	hissediyorum.			(Çok Yüksek)
18	Bir maçtan önce sakin olmak benim için çok zor.	129	2.80	Bazen (Orta)
19	Yeteneklerini geliştirmek için fazladan antrenman yapmaya istekli olan sporcuları takdir ediyorum.	129	4.41	Her Zaman (Çok Yüksek)
20	İnsanların maç sırasında beni izlemelerinden hoşlanıyorum.	129	3.88	Oldukça Fazla (Yüksek)
21	Sporda başarılı olmayı istiyorum.	129	4.77	Her Zaman (Çok Yüksek)
22	Benimle aynı düzeyde olan birisiyle basa basa mücadele ederken kazanmaktan çok kaybederim.	129	2.37	Çok Az (Düşük)
23	Kaybetmek beni gereğinden fazla etkiliyor.	129	3.36	Bazen (Orta)
24	Sporda başarılı olmak için yıl boyu çalışmayı isterim.	129	4.51	Her Zaman (Çok Yüksek)
25	Amacım bir spor dalında önde gelen biri olmaktır.	129	4.45	Her Zaman (Çok Yüksek)
26	Maç sırasında, maçı verebilecek bir hata yaparsam kendime gelmem biraz zaman alır.	129	3.00	Bazen (Orta)
27	İyi bir sporcu olmak benim için önemli değildir.	129	1.60	Hiçbir Zaman (Çok Düşük)
28	Bazen maçı kaybettiğimizde günlerce bunu kendime dert ederim.	129	3.35	Bazen (Orta)
29	Bir maçtan hemen sonra karnuma ağrılar girer.	129	1.84	Çok Az (Düşük)
30	Sportif kapasitemi beğenmiyorum.	129	2.24	Çok Az (Düşük)
31	Çok yetenekli rakiplere karşı daha iyi oynadığımı sanıyorum.	129	3.83	Oldukça Fazla (Yüksek)
32	En iyisini yapmak için çok çaba gösteririm.	129	4.47	Her Zaman (Çok Yüksek)
33	Birisiyle maç hakkında konuşurken heyecanlanırım.	129	3.17	Bazen (Orta)
34	Tanımak umuduyla spor branşında çok çalışıyorum.	129	3.39	Bazen (Orta)
35	Bir hata yaptığımda maçın geri kalan bölümünde bu beni çok üzüyor.	129	2.83	Bazen (Orta)
36	Bir takım arkadaşımın oynamasına yararlı olacak önerilerde bulunmaktan hoşlanıyorum.	129	4.12	Oldukça Fazla (Yüksek)
37	Başkaları için güç bulduğu bir görevin bana verilmesinden zevk duyuyorum.	129	3.90	Oldukça Fazla (Yüksek)
38	Bir maçtan önce olabilecekleri kendime çok dert etmiyorum.	129	2.95	Bazen (Orta)
39	Sezon dışında sporu unutmaktan hoşlanıyorum.	129	2.29	Bazen (Orta)
40	Maçtan önceki gece uyumakta güçlük çekiyorum.	129	2.79	Bazen (Orta)
41	Başarıya açılan yol şanstın çok daha fazla çalışmadan geçer.	129	4.50	Her Zaman (Çok Yüksek)
	Genel Ortalama	129	3.44	Oldukça Fazla (Yüksek)

Elit boksörlerin spora özgü motivasyon ölçeğindeki sorulara verdikleri cevaplara ilişkin aritmetik ortalama puanlarının hesaplanmasında şu aralıklar temel alınmıştır: Hiçbir Zaman ($1.00 < \bar{X} \leq 1.80$), Çok Az ($1.81 < \bar{X} \leq 2.60$), Bazen ($2.61 < \bar{X} \leq 3.40$), Oldukça Fazla ($3.41 < \bar{X} \leq 4.20$), Her Zaman

($4.21 < \bar{X} \leq 5.00$).

Tablo 4.5'teki analiz sonuçlarına göre: Elit boksörlerin spora özgü motivasyon puan ortalamalarının en düşük ($\bar{X}=1.60$) olduğu maddenin "İyi bir sporcu olmak benim için önemli değildir." maddesi (27. Madde) olduğu tespit edilmiştir. Spora özgü motivasyon puan ortalamasının en yüksek olduğu maddenin ($\bar{X}=4.77$) ise "Sporda başarılı olmayı istiyorum." (21. Madde) maddesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Elit boksörlerin spora özgü motivasyon düzeyleri, toplam 1 maddede çok düşük (Hiçbir Zaman) ($1.00 < \bar{X} \leq 1.80$) düzeyde, 5 maddede düşük (Çok Az) ($1.81 < \bar{X} \leq 2.60$) düzeyde, 14 maddede orta (Bazen) ($2.61 < \bar{X} \leq 3.40$) düzeyde, 12 maddede yüksek (Oldukça Fazla) ($3.41 < \bar{X} \leq 4.20$) düzeyde ve 9 maddede çok yüksek (Her Zaman) ($4.21 < \bar{X} \leq 5.00$) düzeyindedir. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda, elit boksörlerin spora özgü motivasyon düzeyi puan ortalamalarının ölçeğin genelinde yüksek düzeyde (Oldukça Fazla) ($3.41 < \bar{X} \leq 4.20$) olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgudan hareketle elit boksörlerin spora özgü motivasyon düzeylerinin yüksek olduğu görüşü dile getirilebilir.

1.3. Elit Boksörlerin Sporda İmgeleme Düzeyleri

Tablo 4.6. "Elit Boksörlerin Sporda İmgeleme Düzeyleri Nasıldır?" Sorusuna İlişkin Bulgular

Madde No	Madde	n	\bar{x}	Düzye
1	Kafamda yeni planlar/stratejiler oluşturmam.	129	5.75	Yüksek
2	Yarışma/oyun planım başarısız olursa bu durumda alternatif stratejiler hayal ederim.	129	5.49	Yüksek
3	Diğer sporcuların iyi performansından dolayı beni kutladığını hayal ederim.	129	5.01	Az Yüksek
4	Fiziksel bir becerinin imgesini sürekli olarak kontrol edebilirim.	129	5.45	Yüksek
5	Bir yarışmanın/oyunun her bir bölümünü hayal ederim (örneğin; hücumla karşı savunma, hızlıya karşı yavaş vs.).	129	5.98	Yüksek
6	Madalya aldığım ortamı hayal ederim (örneğin; gurur, heyecan vs.).	129	6.06	Yüksek
7	Bir becerinin imgesini kolaylıkla değiştirebilirim.	129	5.17	Az Yüksek
8	Performansımı alkışlayan seyircileri hayal ederim.	129	5.32	Az Yüksek
9	Belli bir beceriyi hayal ettiğimde onu zihnimde sürekli olarak mükemmel bir şekilde uygulayım.	129	5.96	Yüksek
10	Kendimin bir madalya kazandığımı hayal ederim.	129	5.84	Yüksek
11	Yarışma ile ilgili stres ve endişeyi hayal ederim.	129	4.83	Az Yüksek
12	Bir yarışmayı hayal ettiğimde kendimi duygusal olarak	129	5.28	Az Yüksek

	heyecanlanmış hissederim.			
13	Fiziksel beceriler için zihinsel düzeltmeler yapabilirim.	129	5.55	Yüksek
14	Bir yarışma/oyunda. Oyunların/programların/bölmülerin aynen kendi istediğim yolda gerçekleştiğini hayal ederim.	129	5.56	Yüksek
15	Bir beceriyi denemeden önce onu mükemmel bir şekilde yaptığımı hayal ederim.	129	5.80	Yüksek
16	Zihinsel olarak güçlü olduğumu hayal ederim.	129	5.95	Yüksek
17	Katılacağım bir yarışmayı/oyunu hayal ettiğimde, kendimi endişeli hissederim	129	4.14	Orta
18	Rakiplerimin karşısında kendine güvenen biri olarak görüldüğümü hayal ederim.	129	5.94	Yüksek
19	Yarışma ile ilgili heyecanı hayal ederim	129	4.97	Az Yüksek
20	Benimle bir şampiyon olarak röportaj yapıldığımı hayal ederim.	129	5.33	Az Yüksek
21	Kendimi mücadele gerektiren bir duruma odaklanmış olarak hayal ederim.	129	6.08	Yüksek
	Genel Ortalama	129	5.50	Yüksek

Sporda imgeleme envanterine ilişkin olarak geliştirilen ölçek formunda maddelerin değerlendirme aralığı olarak 1'den 7'ye kadar bir derecelendirme gerçekleştirilmiştir. Maddelerin temel aralıklarına ilişkin düzeyler 1 (Nadiren), 7 (Sıklıkla) şeklinde belirtilmiş olup, ara değerlerin sahip olduğu ifadelerle ilişkin bilgilere yer verilmemiştir. Bu bağlamda elit boksörlerin sporda imgeleme ölçeğindeki sorulara verdikleri cevaplara ilişkin aritmetik ortalama puanlarının hesaplanmasında şu aralıklar temel alınmıştır: "1" ($1.00 < \bar{X} \leq 1.86$), "2" ($1.87 < \bar{X} \leq 2.73$), "3" ($2.74 < \bar{X} \leq 3.60$), "4" ($3.61 < \bar{X} \leq 4.47$), "5" ($4.48 < \bar{X} \leq 5.34$), "6" ($5.35 < \bar{X} \leq 6.21$), "7" ($6.22 < \bar{X} \leq 7.00$).

Tablo 4.6'daki analiz sonuçlarına göre: Elit boksörlerin sporda imgeleme puan ortalamalarının en düşük ($\bar{X} = 4.14$) olduğu maddenin "Katılacağım bir yarışmayı/oyunu hayal ettiğimde, kendimi endişeli hissederim." maddesi (17. Madde) olduğu tespit edilmiştir. Sporda imgeleme puan ortalamasının en yüksek olduğu maddenin ($\bar{X} = 6.08$) ise "Kendimi mücadele gerektiren bir duruma odaklanmış olarak hayal ederim." (21. Madde) maddesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Elit boksörlerin sporda imgeleme düzeyleri, toplam 1 maddede orta "4" ($3.61 < \bar{X} \leq 4.47$) düzeyde, 7 maddede az yüksek "5" ($4.48 < \bar{X} \leq 5.34$) düzeyde ve 13 maddede yüksek "6" ($5.35 < \bar{X} \leq 6.21$) düzeyindedir. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda, elit boksörlerin sporda imgeleme puan ortalamalarının ölçeğin genelinde yüksek düzeyde "6" ($3.41 < \bar{X} \leq 4.20$) olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgudan hareketle elit boksörlerin sporda imgeleme düzeylerinin yüksek olduğu görüşü dile getirilebilir.

1.4. Araştırma Alt Problemlerine İlişkin Bulgular

Tablo 4.7. Elit Boksörlerin Spora Özgü Motivasyon Ölçek Ortalamaları İle Sporda İmgeleme Ölçek Ortalamaları Arasındaki İlişki İçin Hesaplanan Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı Sonuçları

	Güç Gösterme Güdüsü	Başarıya Yaklaşma Güdüsü	Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü	Motivasyon Ölçeği Toplam	Bilişsel İmgeleme	Motivasyonel Özel İmgeleme	Motivasyonel Genel Uyarılmışlık	Motivasyonel Genel Uсталık	İletişim Envanteri Toplam
Güç Gösterme Güdüsü	1	.514*	.590*	.797*	-.118	.091	.025	-.026	-.016
Başarıya Yaklaşma Güdüsü	.514*	1	.653*	.888*	-.037	.111	-.067	.038	.012
Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü	.590*	.653*	1	.855*	-.059	.210	-.010	-.007	.050
Motivasyon Ölçeği Toplam	.797*	.888*	.855*	1	-.084	.147	-.027	.002	.011
Bilişsel İmgeleme	-.118	-.037	-.059	-.084	1	.466*	.367*	.669*	.862*
Motivasyonel Özel İmgeleme	.091	.111	.210	.147	.466*	1	.363*	.367*	.770*
Motivasyonel Genel Uyarılmışlık	.025	-.067	-.010	-.027	.367*	.363*	1	.206	.641*
Motivasyonel Genel Uсталık	-.026	.038	-.007	.002	.669*	.367*	.206	1	.682*
İletişim Envanteri Toplam	-.016	.012	.050	.011	.862*	.770*	.641*	.682*	1

*p<.01

Tablo 4.7 incelendiğinde elit boksörlerin spora özgü motivasyon ölçek ortalamaları ile sporda imgeleme ölçek ortalamaları arasında istatistiksel açıdan bir ilişkin olmadığı görülmektedir. Araştırmada elde edilen bulgu doğrultusunda spora özgü motivasyon ile sporda imgeleme arasında bir ilişki olmadığı, birinin diğerine bir etkisinin bulunmadığı söylenebilir.

Tablo 4.8. Elit Boksörlerin Spora Özgü Motivasyon Ölçek Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Faktör	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Güç Gösterme Güdüsü	Kadın	29	64.98	1884.50	1449.500	.998
	Erkek	100	65.01	6500.50		
Başarıya Yaklaşma Güdüsü	Kadın	29	60.57	1756.50	1321.500	.726
	Erkek	100	66.29	6628.50		

Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü	Kadın	29	67.26	1950.50	1384.500	.371
	Erkek	100	64.35	6434.50		
Toplam	Kadın	29	64.91	1882.50	1447.500	.014*
	Erkek	100	65.03	6502.50		

* $p \leq .05$

Tablo 4.8 incelendiğinde elit boksörlerin cinsiyetleri ile spora özgü motivasyon düzeyleri arasında istatistiksel açıdan ölçeğin genelinde toplam puan ($U=1447.500, p \leq .05$) olarak erkek elit boksörler lehine anlamlı farklılığın olduğu, Güç Gösterme Güdüsü ($U=1449.500, p > .05$), Başarıya Yaklaşma Güdüsü ($U=1321.500, p > .05$) ve Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü ($U=1384.500, p > .05$) faktörlerinde ise anlamlı farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda elit boksörlerin cinsiyetinin spor özgü motivasyonları üzerinde anlamlı etkisinin olduğu söylenebilir. Erkek elit boksörlerin spora özgü motivasyonları ile kadın elit boksörlerin spora özgü motivasyonları arasında istatistiksel açıdan bir farkın meydana gelmesinde boksörlük sporuna erkeklerin daha çok ilgi göstermesi etkili olabilir. Elit boksörlerin spora özgü motivasyon ölçeğinin alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Tablo 4.9. Elit Boksörlerin Sporda İmgeleme Ölçek Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Faktör	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Bilişsel İmgeleme	Kadın	29	58.64	1700.50	1265.500	.297
	Erkek	100	66.85	6684.50		
Motivasyonel Özel İmgeleme	Kadın	29	60.83	1764.00	1329.000	.492
	Erkek	100	66.21	6621.00		
Motivasyonel Genel Uyarılmışlık	Kadın	29	72.74	2109.50	1225.500	.204
	Erkek	100	62.76	6275.50		
Motivasyonel Genel Ustalık	Kadın	29	60.34	1750.00	1315.000	.436
	Erkek	100	66.35	6635.00		
Toplam	Kadın	29	63.34	1837.00	1402.000	.786
	Erkek	100	65.48	6548.00		

Tablo 4.9 incelendiğinde elit boksörlerin cinsiyetleri ile sporda imgeleme düzeyleri arasında istatistiksel olarak Bilişsel İmgeleme ($U=1265.500, p > .05$), Motivasyonel Özel İmgeleme ($U=1329.000, p > .05$), Motivasyonel Genel Uyarılmışlık ($U=1225.500, p > .05$), Motivasyonel Genel Ustalık ($U=1315.000, p > .05$) ve ölçeğin genelinde toplam puan ($U=1402.000, p > .05$) açısından anlamlı farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda elit boksörlerin cinsiyetinin spora imgeleme düzeyi üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı söylenebilir. Elit boksörlerin sporda imgeleme ölçeğinin alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Tablo 4.10. Elit Boksörlerin Spora Özgü Motivasyon Ölçek Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırması İçin Yapılan Kruskal Wallis Test Sonuçları

Faktör	Yaş	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Güç Gösterme Güdüsü	18-21 Yaş	54	66.44	3	1.27	.736
	22-25 Yaş	28	63.05			
	26-29 Yaş	19	71.45			
	30 Yaş ve Üzeri	28	59.80			
Başarıya Yaklaşma Güdüsü	18-21 Yaş	54	61.56	3	2.86	.414
	22-25 Yaş	28	63.29			
	26-29 Yaş	19	78.08			
	30 Yaş ve Üzeri	28	64.48			
Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü	18-21 Yaş	54	61.44	3	10.08	.018*
	22-25 Yaş	28	66.43			
	26-29 Yaş	19	88.24			
	30 Yaş ve Üzeri	28	54.66			
Toplam	18-21 Yaş	54	63.75	3	3.38	.337
	22-25 Yaş	28	64.46			
	26-29 Yaş	19	78.61			
	30 Yaş ve Üzeri	28	58.71			

*p≤.05

Tablo 4.10’da yer alan yaş değişkeni ile elit boksörlerin spora özgü motivasyonlarının istatistiksel analizleri incelendiğinde, elit boksörlerin yaş düzeyleri ile spora özgü motivasyon ölçeği Güç Gösterme Güdüsü $\chi^2((sd=3.n=129)=.736, p>.05)$, Başarıya Yaklaşma Güdüsü $\chi^2((sd=3.n=129)=.414, p>.05)$ faktörlerinde ve ölçeğin genelinde $\chi^2((sd=3.n=129)=.337, p>.05)$ toplam puan açısından istatistiksel açıdan anlamlı farklılığın olmadığı, Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü faktöründe ise anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü alt boyutunda 26-29 yaş aralığındaki elit boksörlerin puanlarının 12-21 yaş aralığı, 22-25 yaş aralığı, 30 yaş ve üzeri yaş aralığındaki elit boksörlere göre istatistiksel açıdan anlamlı olduğu $\chi^2((sd=3.n=129)=.018, p\le.05)$ tespit edilmiştir. Diğer alt boyutlarda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4.11. Elit Boksörlerin Sporda İmgeleme Ölçek Ortalamalarının Yaş Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Faktör	Yaş	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Bilişsel İmgeleme	18-21 Yaş	54	64.54	3	2.25	.522
	22-25 Yaş	28	56.98			
	26-29 Yaş	19	70.55			
	30 Yaş ve Üzeri	28	70.14			
Motivasyonel Özel İmgeleme	18-21 Yaş	54	61.66	3	4.68	.197
	22-25 Yaş	28	56.89			
	26-29 Yaş	19	77.58			
	30 Yaş ve Üzeri	28	71.02			
Motivasyonel	18-21 Yaş	54	60.16	3	2.81	.422

Genel Uyarılmışlık	22-25 Yaş	28	74.41			
	26-29 Yaş	19	62.66			
	30 Yaş ve Üzeri	28	66.52			
Motivasyonel Genel Ustalık	18-21 Yaş	54	65.05			
	22-25 Yaş	28	53.93	3	4.09	.252
	26-29 Yaş	19	70.76			
	30 Yaş ve Üzeri	28	72.07			
18-21 Yaş	54	61.55				
Toplam	22-25 Yaş	28	59.55	3	2.82	.420
	26-29 Yaş	19	73.05			
	30 Yaş ve Üzeri	28	71.64			
	18-21 Yaş	54	61.55			

*p≤.05

Tablo 4.11’de yer alan yaş değişkeni ile elit boksörlerin sporda imgeleme düzeylerine ilişkin istatistiksel analizler incelendiğinde, Bilişsel İmgeleme $\chi^2((sd=3.n=129)=.522, p>.05)$, Motivasyonel Özel İmgeleme $\chi^2((sd=3.n=129)=.197, p>.05)$, Motivasyonel Genel Uyarılmışlık $\chi^2((sd=3.n=129)=.422, p>.05)$, Motivasyonel Genel Ustalık $\chi^2((sd=3.n=129)=.252, p>.05)$ faktörlerinde ve ölçeğin geneline $\chi^2((sd=3.n=129)=.420, p>.05)$ ilişkin toplam puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre elit boksörlerin yaş düzeylerinin sporda imgeleme düzeyleri üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 4.12. Elit Boksörlerin Spora Özgü Motivasyon Ölçek Ortalamalarının Ölçek Ortalamalarının Lisanslı Olarak Spor Yapma Süresi Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Faktör	Spor Yapma Süresi	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Güç Gösterme Güdüsü	5-7 Yıl	57	70.58	3	5.75	.124
	7-9 Yıl	13	45.15			
	9-11 Yıl	13	56.12			
	11 Yıl ve Üzeri	46	66.21			
Başarıya Yaklaşma Güdüsü	5-7 Yıl	57	66.18	3	10.38	.016*
	7-9 Yıl	13	35.04			
	9-11 Yıl	13	62.92			
	11 Yıl ve Üzeri	46	72.59			
Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü	5-7 Yıl	57	65.83	3	2.91	.406
	7-9 Yıl	13	49.88			
	9-11 Yıl	13	73.77			
	11 Yıl ve Üzeri	46	65.76			
Toplam	5-7 Yıl	57	69.34	3	8.04	.045*
	7-9 Yıl	13	37.88			
	9-11 Yıl	13	61.88			
	11 Yıl ve Üzeri	46	68.16			

*p≤.05

Tablo 4.12’de elit boksörlerin spor yapma süresi ile spora özgü motivasyonlarının istatistiksel

analizleri incelendiğinde, elit boksörlerin spor yapma süresi ile spora özgü motivasyon ölçeği Başarıya Yaklaşma Güdüsü $\chi^2((sd=3.n=129)=.016, p\leq.05)$ faktöründe ve ölçeğin genelinde $\chi^2((sd=3.n=129)=.045, p\leq.05)$ toplam puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu, Güç Gösterme Güdüsü $\chi^2((sd=3.n=129)=.124, p>.05)$ ve Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü $\chi^2((sd=3.n=129)=.406, p>.05)$ faktörlerinde ise anlamlı farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre elit boksörlerin spor yapma süresinin başarıya yaklaşma güduları ve spora özgü motivasyonları üzerinde etkisinin olduğu söylenebilir. Oluşan farkın hangi gruplar arasında olduğuna gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla, bütün gruplar arasında Mann-Whitney U Testi yapılmıştır. Buna göre 5-7 yıl arasında spor yapan elit boksörlerin 7-9 yıl arasında spor yapan elit boksörlere göre, 9-11 yıl arasında spor yapan elit boksörlerin 7-9 yıl arasında spor yapan elit boksörlere göre, 11 yıl ve üzeri spor yapan elit boksörlerin 7-9 yıl arasında spor yapan elit boksörlere göre spora özgü motivasyon düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ölçeği oluşturan alt boyutlar incelendiğinde yalnızca “Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü” alt boyutunda 5-7 yıl arasında spor yapan elit boksörlerin 7-9 yıl arasında spor yapan elit boksörlere göre, 9-11 yıl arasında spor yapan elit boksörlerin 7-9 yıl arasında spor yapan elit boksörlere göre, 11 yıl ve üzeri spor yapan elit boksörlerin 7-9 yıl arasında spor yapan elit boksörlere göre spora özgü motivasyon düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer alt boyutlarda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4.13. Elit Boksörlerin Sporda İmgeleme Ölçek Ortalamalarının Yaş Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Faktör	Spor Yapma Süresi	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Bilişsel İmgeleme	5-7 Yıl	57	66.74	3	.616	.893
	7-9 Yıl	13	59.54			
	9-11 Yıl	13	60.38			
	11 Yıl ve Üzeri	46	65.70			
Motivasyonel Özel İmgeleme	5-7 Yıl	57	66.15	3	1.497	.583
	7-9 Yıl	13	53.23			
	9-11 Yıl	13	60.08			
	11 Yıl ve Üzeri	46	68.29			
Motivasyonel Genel Uyarılmışlık	5-7 Yıl	57	67.75	3	2.705	.439
	7-9 Yıl	13	76.00			
	9-11 Yıl	13	56.15			
	11 Yıl ve Üzeri	46	60.98			
Motivasyonel Genel Uсталık	5-7 Yıl	57	63.61	3	.235	.972
	7-9 Yıl	13	68.62			
	9-11 Yıl	13	64.54			
	11 Yıl ve Üzeri	46	65.83			
Toplam	5-7 Yıl	57	67.00	3	.699	.873
	7-9 Yıl	13	61.88			
	9-11 Yıl	13	58.12			
	11 Yıl ve Üzeri	46	65.35			

* $p\leq.05$

Tablo 4.13'te elit boksörlerin spor yapma süresi ile sporda imgeleme düzeyleri istatistiksel

analizleri incelenmiştir. Buna göre elit boksörlerin spor yapma süresi ile sporda imgeleme ölçeği Bilişsel İmgeleme $\chi^2((sd=3.n=129)=.893, p>.05)$, Motivasyonel Özel İmgeleme $\chi^2((sd=3.n=129)=.583, p>.05)$, Motivasyonel Genel Uyarılmışlık $\chi^2((sd=3.n=129)=.439, p>.05)$, Motivasyonel Genel Uсталık $\chi^2((sd=3.n=129)=.972, p>.05)$ faktörlerinde ve ölçeğin geneline $\chi^2((sd=3.n=129)=.873, p>.05)$ ilişkin toplam puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre elit boksörlerin spor yapma süresinin sporda imgeleme düzeyleri üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 4.14. Elit Boksörlerin Spora Özgü Motivasyon Ölçek Ortalamalarının Millilik Durumu Değişkenine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Faktör	Millik Durumu	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Güç Gösterme Güdüsü	Hayır	71	69.11	4906.50	1767.500	.166
	Evet	58	59.97	3478.50		
Başarıya Yaklaşma Güdüsü	Hayır	71	63.80	4530.00	1974.000	.166
	Evet	58	66.47	3855.00		
Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü	Hayır	71	61.10	4338.00	1782.000	.188
	Evet	58	69.78	4047.00		
Toplam	Hayır	71	65.58	4656.50	2017.500	.844
	Evet	58	64.28	3728.50		

* $p \leq .05$

Tablo 4.14'te elit boksörlerin millik durumları ile spora özgü motivasyon düzeyleri istatistiksel analizleri incelenmiştir. Buna göre elit boksörlerin millik durumları ile spora özgü motivasyon ölçeği Güç Gösterme Güdüsü ($U=1767.500, p>.05$), Başarıya Yaklaşma Güdüsü ($U=1974.000, p>.05$), Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü ($U=1782.000, p>.05$) faktörlerinde ve ölçeğin geneline ($U=2017.500, p>.05$) ilişkin toplam puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre elit boksörlerin millik durumlarının spora özgü motivasyon düzeyleri üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 4.15. Elit Boksörlerin Sporda İmgeleme Ölçek Ortalamalarının Millilik Durumu Değişkenine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Faktör	Millilik Durumu	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Bilişsel İmgeleme	Hayır	71	63.69	4522.00	1966.000	.659
	Evet	58	66.60	3863.00		

Motivasyonel Özel İmgeleme	Hayır	71	62.44	4433.50	1877.500	.387
	Evet	58	68.13	3951.50		
Motivasyonel Genel Uyarılmışlık	Hayır	71	65.54	4653.00	2021.000	.857
	Evet	58	64.34	3732.00		
Motivasyonel Genel Ustalık	Hayır	71	64.19	4557.50	2001.500	.781
	Evet	58	65.99	3827.50		
Toplam	Hayır	71	64.35	4568.50	2012.500	.826
	Evet	58	65.80	3816.50		

* $p \leq .05$

Tablo 4.15'te elit boksörlerin millik durumları ile sporda imgeleme düzeyleri istatistiksel analizleri incelenmiştir. Buna göre elit boksörlerin millik durumları ile sporda imgeleme ölçeği Bilişsel İmgeleme ($U=1966.000, p>.05$), Motivasyonel Özel İmgeleme ($U=1877.500, p>.05$), Motivasyonel Genel Uyarılmışlık ($U=2021.000, p>.05$), Motivasyonel Genel Ustalık ($U=2001.500, p>.05$) ve ölçeğin genelinde ($U=2012.500, p>.05$) toplam puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre elit boksörlerin millik durumlarının sporda imgeleme düzeyleri üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma bulguları ile ilgili literatürde yer alan benzer araştırmaların bulguları arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Araştırmada başarı motivasyon düzeylerinin yüksek olduğu, spora özgü motivasyon ölçek ortalamaları ile sporda imgeleme ölçek ortalamaları arasında istatistiksel açıdan bir ilişkinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Buna karşılık Kartal, Güvendi, Türksoy ve Altıncı (2017) takım sporcularının imgeleme kullanımları ile başarı motivasyonları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada imgeleme ile başarı motivasyonu arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin meydana geldiği belirlenmiştir. Kolayış, Sarı ve Köle (2015) takım sporlarıyla uğraşan kadın sporcuların imgeleme, güdülenme ve kaygı puanları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada başarı motivasyonu ölçeği puanları ile güdülenme ölçeğinden alınan puanlar arasında orta düzeyde pozitif yönlü ilişkilerin bulunduğunu belirtmiştir. Kaya ve Günay (2020) güreş grekoromen milli sporcularının imgeleme ve başarı motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada imgeleme ile başarı motivasyonu arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler meydana geldiği belirlenmiştir. Ayrıca Yarayan ve Ayan (2018) farklı takım sporlarında olan sporcuların imgeleme biçimlerini inceledikleri araştırmada imgeleme ile başarı motivasyonları arasında anlamlı ilişki bulunduğunu belirtmiştir. Kavas (2018) voleybolcuların başarı motivasyonu düzeylerinin araştırılmasına ilişkin yaptığı araştırmada sporcuların güç gösterme ve başarıya yaklaşma düzeylerinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Abakay ve Kuru (2013) kadın futbolcularda antrenörle iletişim düzeyi ve başarı motivasyonu ilişkisini inceledikleri araştırmada sporcuların başarı motivasyonu düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Can ve diğerleri (2009) elit taekwondo sporcularında aile-antrenör-kulüp desteği ve başarı motivasyonu arasındaki ilişkinin incelenmesine

ilişkin yaptıkları araştırmada sporcuların destek algısı ile başarı motivasyonları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin meydana geldiği belirlenmiştir. Aydoğdu, Şahan ve Erdem (2018) genç tenisçilerde spora özgü başarı motivasyon düzeyinin müsabaka performansı üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmada sporcuların başarı motivasyonlarının orta düzeyde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Soyer, Can, Güven, Hergüner, Bayansalduz ve Tetik (2010) sporculardaki başarı motivasyonu ile takım birlikteliği arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin yaptıkları araştırmada sporcuların başarı motivasyonlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Yanar, Kırandı ve Yusuf (2017) tenis ve badminton sporcularının sporcu kimlik algısı ve başarı motivasyon düzeyleri arasındaki farklılıkların incelenmesine yönelik yaptıkları araştırmada başarı motivasyon düzeylerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca elit boksörlerin cinsiyetleri ile spora özgü motivasyon düzeyleri arasında istatistiksel açıdan ölçeğin toplam puanlarında erkeklerin daha yüksek puana sahip oldukları belirlenmiştir. Buna göre erkek elit boksörlerin spora özgü motivasyon düzeyleri kadınlara göre daha yüksektir. Araştırmanın bu bulgusuna karşılık Abakay ve Kuru (2013) kadın futbolcularda antrenörle iletişim düzeyi ve başarı motivasyonu ilişkisini inceledikleri araştırmada kadın sporcuların iletişim düzeyi ile başarıya ulaşma gücü ve motivasyonu arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Aydoğdu, Şahan ve Erdem (2018) genç tenisçilerde spora özgü başarı motivasyon düzeyinin müsabaka performansı üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmada sporcuların cinsiyetlerine göre başarı motivasyonları arasında farklılık olmadığı belirtilmiştir. Soyer, Can, Güven, Hergüner, Bayansalduz ve Tetik (2010) sporculardaki başarı motivasyonu ile takım birlikteliği arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin yaptıkları araştırmada kadın sporcuların başarı motivasyonlarının daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Aktaş, Çobanoğlu, Yazıcılar ve Nihal (2006) profesyonel basketbolcularda spora özgü başarı motivasyon düzeyinin cinsiyetler açısından karşılaştırılmasına ilişkin yaptıkları araştırmada başarı motivasyonları bakımından güç göstermede erkeklerin, başarıya yaklaşma ve başarısızlıktan kaçınmada ise bayanların daha yüksek puana sahip oldukları belirlenmiştir. Yanar, Kırandı ve Yusuf (2017) tenis ve badminton sporcularının sporcu kimlik algısı ve başarı motivasyon düzeyleri arasındaki farklılıkların incelenmesine yönelik yaptıkları araştırmada sporcuların cinsiyetinin başarı motivasyonunda etkili olmadığı belirlenmiştir.

Yaş değişkeni ile elit boksörlerin spora özgü motivasyonlarının Güç Gösterme Güdüsü, Başarıya Yaklaşma Güdüsü ve toplam puanlarda anlamlı farklılık meydana gelmediği, Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü puanlarında anlamlı farklılık meydana geldiği belirlenmiştir. Buna göre 26-29 Yaş grubundaki sporcuların spora özgü motivasyonları diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir. Benzer şekilde Kavas (2018) voleybolcuların başarı motivasyonu düzeylerinin araştırılmasına ilişkin yaptığı araştırmada 18 yaş altı sporcuların başarısızlıktan kaçınma düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Can ve diğerleri (2009) elit taekwondo sporcularında aile-antrenör-kulüp desteği ve başarı motivasyonu arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin yaptıkları araştırmada başarı motivasyonu bakımından sporcular arasında anlamlı farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir. Aydoğdu, Şahan ve Erdem (2018) genç tenisçilerde spora özgü başarı motivasyon düzeyinin müsabaka performansı üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmada sporcuların yaşının başarı motivasyonunda etkili bir değişken olduğu belirtilmiştir. Soyer, Can, Güven, Hergüner, Bayansalduz ve Tetik (2010) sporculardaki başarı motivasyonu ile takım birlikteliği arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin yaptıkları araştırmada sporcuların yaş değişkeninin başarı motivasyonunda etkili olmadığı bulunmuştur. Aktaş, Çobanoğlu, Yazıcılar ve Nihal (2006) profesyonel basketbolcularda spora özgü başarı motivasyon düzeyinin karşılaştırılmasına ilişkin yaptıkları araştırmada sporcuların yaş bakımından farklılık bulunmadığı belirlenmiştir.

Elit boksörlerin spor yapma süresi ile spora özgü motivasyonlarında Başarıya Yaklaşma

Güdücü alt boyutu ile ölçeğin toplam puanlarında anlamlı farklılık meydana gelmiştir. Buna göre 7-9 Yıl spor yapan sporcuların spora özgü motivasyonlarının diğer sürelerde spor yapanlara gruplarına göre daha yüksektir. Benzer şekilde Kavas (2018) voleybolcuların başarı motivasyonu düzeylerinin araştırılmasına ilişkin yaptığı çalışmada bir yıldan daha fazla süreyle takımda ya da antrenörle çalışan sporcuların başarı gereksinimi ve başarısızlıktan kaçınma düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Abakay ve Kuru (2013) kadın futbolcularda antrenörle iletişim düzeyi ve başarı motivasyonu ilişkisini inceledikleri çalışmada spor yapma süresi ve aynı antrenörle eğitim alma süresinin artması ile iletişim düzeyinin de arttığı belirlenmiştir. Can ve diğerleri (2009) elit taekwondo sporcularında aile-antrenör-kulüp desteği ve başarı motivasyonu arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin yaptıkları çalışmada 16 yıl ve üzeri spor yapan sporcuların başarı motivasyon düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yanar, Kırandı ve Yusuf (2017) tenis ve badminton sporcularının sporcu kimlik algısı ve başarı motivasyon düzeyleri arasındaki farklılıkların incelenmesine yönelik yaptıkları çalışmada sporcuların spor yapma yılı bakımından başarı motivasyonları arasında farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir.

Elit boksörlerin millilik durumlarına göre spora özgü motivasyon düzeylerinin benzer olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Aydoğdu, Şahan ve Erdem (2018) genç tenisçilerde spora özgü başarı motivasyon düzeyinin müsabaka performansı üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada ulusal tenis turnuvalarında başarı durumu bakımından, derecesi olan sporcuların başarı motivasyonlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Soyer, Can, Güven, Hergüner, Bayansalduz ve Tetik (2010) sporculardaki başarı motivasyonu ile takım birlikteliği arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin yaptıkları çalışmada amatör sporcuların başarı motivasyonlarının profesyonellere göre yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Yanar, Kırandı ve Yusuf (2017) tenis ve badminton sporcularının sporcu kimlik algısı ve başarı motivasyon düzeyleri arasındaki farklılıkların incelenmesine yönelik yaptıkları çalışmada sporcuların kimlik algısının başarı motivasyonu üzerinde etkili olmadığı belirlenmiştir.

Elit boksörlerin cinsiyetleri ile sporda imgeleme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır. Buna göre erkek ve kadın sporcuların imgeleme düzeyleri benzer özellik göstermektedir. Benzer şekilde Kartal, Güvendi, Türksoy ve Altıncı (2017) takım sporcularının imgeleme kullanımları ile başarı motivasyonları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada cinsiyete göre anlamlı farklılık meydana gelmediği, kadın ve erkeklerin imgeleme düzeylerinin benzer olduğu belirtilmiştir. Yarayan ve Ayan (2018) farklı takım sporlarında olan sporcuların imgeleme biçimlerini inceledikleri çalışmada kadınların bilişsel imgeleme düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Doğan (2019) kadın ve erkek sporcuların imgeleme biçimlerinin karşılaştırılmasına ilişkin yaptıkları çalışmada cinsiyete göre sporcuların imgeleme düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Elçi (2014) imgeleme çalışmasının voleybol branşındaki performans sporcularında beceri gelişimine etkisini inceledikleri çalışmada cinsiyete göre sporcuların imgeleme düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Yaş değişkeni ile elit boksörlerin sporda imgeleme düzeyleri karşılaştırılmış, ölçeğin puanlarında anlamlı farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir. Buna göre yaş bakımından sporcuların imgeleme düzeyleri benzer özellik göstermektedir. Kartal, Güvendi, Türksoy ve Altıncı (2017) takım sporcularının imgeleme kullanımları ile başarı motivasyonları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada yaşa göre anlamlı farklılık meydana gelmediği ve imgeleme düzeylerinin benzer olduğu belirtilmiştir. Kolayış, Sarı ve Köle (2015) takım sporlarıyla uğraşan kadın sporcuların imgeleme, güdülenme ve kaygı puanları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada imgeleme puanları arasında anlamlı farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Doğan (2019) kadın ve erkek sporcuların imgeleme biçimlerinin karşılaştırılmasına ilişkin yaptıkları çalışmada yaşa göre sporcuların imgeleme düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Elçi (2014) imgeleme çalışmasının voleybol branşındaki

performans sporcularında beceri gelişimine etkisini inceledikleri araştırmada yaşa göre sporcuların imgeleme düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Kaya ve Günay (2020) güreş grekoromen milli sporcularının imgeleme ve başarı motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada 23-25 yaş grubundaki sporcuların 20-22 yaş grubundakilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Spor yapma süresi değişkeni ile elit boksörlerin sporda imgeleme düzeyleri karşılaştırılmış, ölçeğin puanlarında anlamlı farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir. Buna göre spor yapma süresi bakımından sporcuların imgeleme düzeyleri benzer özellik göstermektedir. Benzer şekilde Kolayış, Sarı ve Köle (2015) takım sporlarıyla uğraşan kadın sporcuların imgeleme, güdülenme ve kaygı puanları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada sporcuların spor yapma süresine göre imgeleme düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Benzer şekilde Yarayan ve Ayan (2018) farklı takım sporlarında olan sporcuların imgeleme biçimlerini inceledikleri araştırmada spor yapma süresine göre sporcuların imgeleme düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Benzer şekilde Doğan (2019) kadın ve erkek sporcuların imgeleme biçimlerinin karşılaştırılmasına ilişkin yaptıkları araştırmada spor yapma süresine göre sporcuların imgeleme düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Fen ve Mühendislik Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu, 07.04.2021 tarih ve 09/36 sayılı
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar %50; 2. yazar %30; 3. yazar %20
Destek ve Teşekkür Beyanı:	Çalışmada destek ve katkı veren Doç.Dr.Kürşad Han DÖNMEZ ve Doç.Dr.Mustafa KAYA'ya teşekkür ederim.
Sorumlu Yazar:	Uğur AKTAŞ
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Giresun University Social Sciences, Science and Engineering Sciences Search Ethics Committee, dated 07.04.2021, numbered 09/36
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author %50; 2 st author %30; 3 st author %20

Statement of Support and Acknowledgment:	I would like to thank Associate Professor Kürşad Han DÖNMEZ and Associate Professor Mustafa KAYA for their support and contribution to the study.
Corresponding Author:	Uğur AKTAŞ
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Abakay, U. & Kuru, E. (2013). Kadın Futbolcularda Antrenörle İletişim Düzeyi ve Başarı Motivasyonu İlişkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*. 12(1):20-33.
- Aktaş, Z., Çobanoğlu, G., Yazıcılar, İ. & Nihal, E. (2006). Profesyonel Basketbolcularda Spora Özgü Başarı Motivasyon Düzeyinin Cinsiyetler Açısından Karşılaştırılması. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. IV (2), 55-59.
- Altıntaş, A. & Akalan, C. (2008). Zihinsel Antrenman ve Yüksek Performans, *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. VI (1), 39-43.
- Aydoğdu C., Şahan A. & Erman K.A. (2018). Genç Tenisçilerde Spora Özgü Başarı Motivasyon Düzeylerinin Müsabaka Performansı Üzerine Etkisinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 655-666.
- Batmaz, S. ve Kılınçoğlu, Ş. (2017). Ortaöğretim Spor Lisesi Bireysel Sporlar Boks Ders Kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
- Bayraktar, B. & Kurtoğlu, M. (2009). Sporda Performans, Etkili Faktörler, Değerlendirilmesi Ve Artırılması. *Klinik Gelişim Dergisi*.
- Can, Y., Güven, H., Soyer, F., Demirel, M., Bayansalduz, M., & Şahin, K. (2009). Elit Taekwondo Sporcularında Aile-Antrenör-Kulüp Desteği Ve Başarı Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*.
- Dirmen, A. (2014). Farklı Liglerde Oynayan Kadın Futbol Takımı Oyuncularının Başarı Motivasyon Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul*.
- Doğan, E. (2019). Kadın ve Erkek Sporcuların İmgeleme Biçimlerinin Karşılaştırılması. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*.
- Elçi, G. (2014). İmgeleme Çalışmasının Voleybol Branşındaki Performans Sporcularında Beceri Gelişimine Etkisinin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli*.
- Hall, C. R., Mack, D., Paivio, A. & Hausenblas, H. (1998). Imagery Use By Athletes: Development Of The Sport Imagery Questionnaire. *International Journal Of Sport Psychology*.
- Karasar, N. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kartal, Z., Güvendi, B., Türksoy, A. & Altıncı, E. E. (2017). Takım Sporcularının İmgeleme Kullanımları İle Başarı Motivasyonları Arasındaki İlişki, *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*.
- Kavas, E. T. (2018). Voleybolcuların Başarı Motivasyonu Düzeylerinin Araştırılması, *Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya*.
- Kaya, D. G. & Günay, M. (2020). Güreş Grekoromen Milli Sporcularının İmgeleme ve Başarı Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor*

Bilimleri Dergisi.

- Kaya, F. (2010). Performans İçin İmgeleme, <http://performansgelistirme.blogspot.com.tr>, Erişim Tarihi: 28.03.2021.
- Kızıldağ, E. & Tiryaki, M., Ş. (2012). Sporda İmgeleme Envanterinin Türk Sporcular İçin Uyarlanması, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi.
- Kızıldağ, E. (2007). Farklı Spor Branşındaki Sporcuların İmgeleme Biçimleri. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Koçel T. (2003) İşletme Yöneticiliği, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kolayış, H., Sarı, İ., Köle, Ö. (2015). Takım Sporlarıyla Uğrasan Kadın Sporcuların İmgeleme, Güdüleme ve Kaygı Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi.
- Soyer, F., Can, Y., Güven, H., Hergüner, G., Bayansalduz, M. & Tetik, B. (2010). Sporculardaki Başarı Motivasyonu ile Takım Birlikteliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.
- Tiryaki, Ş. (2000). Spor Psikolojisi, Kuramlar ve Uygulama, Mersin: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Tiryaki, Ş., Gödelek E. (1997). Spora Özgü Başarı Motivasyon Ölçeğinin Türk Sporcular için Uyarlama Çalışması, I Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu Bildiri Kitapçığı, Ankara.
- Weinberger, R. S. & Gould, D. (2015). Spor ve Egzersiz Psikolojisinin Temelleri, Human Kinetics, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yanar, Ş., Kırandı, Ö. & Yusuf, C. A. N. (2017). Tenis ve Badminton Sporcularının Sporcu Kimlik Algısı ve Başarı Motivasyon Düzeyleri Arasındaki Farklılıkların İncelenmesi, Spor Eğitim Dergisi.
- Yarayan, Y. E. & Ayan, S. (2018). Farklı Takım Sporlarında Olan Sporcuların İmgeleme Biçimlerinin İncelenmesi, Journal of International Social Research.
- Yurtsever F. (1999). Boks Teknik-Taktik Eğitiminin Esasları, Ankara: GSM Boks Federasyonu Yayınları.
- Zorba, E. (2012). Herkes İçin Yaşam Boyu Spor, Ankara: Neyir Yayınları.